

શ્રી વિજય કનકસૂરિ પ્રાચીન ગ્રંથમાલા-૩
શ્રી મંગલકલશ રાસમાલા

સંપાદક
ગણિ તીર્થભદ્રવિજયજી મ.સા.

શ્રી વિજય કનકસૂરિ પ્રાચીન ગ્રંથમાલા-૩

શ્રી મંગલકલશ રાસમાલા

ૐ દિવ્યાશિષ ૐ

અધ્યાત્મયોગી પ. પૂ. આચાર્ય ભગવંત શ્રીમદ્ વિજય કલાપૂર્ણસૂરીશ્વરજી મ.સા.

ૐ આશીર્વાદ ૐ

ગરુડનાયક પ. પૂ. આચાર્ય ભગવંત શ્રીમદ્ વિજય કલાપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા.

પ. પૂ. આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજય કલ્પતરુસૂરીશ્વરજી મ.સા. તથા

પ. પૂ. સા. ધૈર્યભદ્રાશ્રીજી મ.સા. (બા મ.સા.)

ૐ સંપાદક ૐ

અધ્યાત્મયોગી પ. પૂ. આચાર્યદેવેશ શ્રીમદ્ વિજય કલાપૂર્ણસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના. શિષ્યરત્ન

પ. પૂ. ગણિવર્ય શ્રી તીર્થભદ્રવિજયજી મ.સા.

ૐ પ્રકાશક ૐ

શ્રી શ્રમાણ સેવા રીલીજીયસ ટ્રસ્ટ, ધ્રાંગધ્રા

વિ. સં. ૨૦૬૯

પ્રથમ આવૃત્તિ :

સંવત ૨૦૬૯, શ્રાવણ વદ-૪ (ઈ. સ. ૨૦૧૩), નકલ : ૪૦૦

પ્રકાશક-પ્રામિસ્થાન :

શ્રી વિજય કનકસૂરિ પ્રાચીન ગ્રંથમાલા

શ્રી શ્રમણ સેવા રીલીજિયસ ટ્રસ્ટ,
નવકાર ઈન્વેસ્ટમેન્ટ, ગ્રીન ચોક,
ધ્રાંગધ્રા - ૩૬૩ ૩૧૦, જિ. સુરેન્દ્રનગર
Mob.:(નિલેખભાઈ) 9429110425

મુદ્રક :

મલ્ટી ગ્રાફિક્સ

18, Khotachi Wadi, Vardhaman Bldg., 3rd Floor, V. P. Road, Prathana Samaj, Mumbai - 4.
Ph.: 23873222 / 23884222. E-mail : support@multygraphics.com

કિંમત : ₹ 1000/-

પરમ પૂજ્ય આચાર્ય દેવેશ
શ્રીમદ્ વિજય કનકસૂરીશ્વરજી મ. સા.

ચારિત્રના ઓજસૂનો આકર્ષક પૂંજ...
પરં બ્રહ્મનું અતૂટ સંધિસ્થળ...
નિર્મલ વાત્સલ્યનું માનસરોવર...
સમ્યગ્તાને સાક્ષાત્ કરતું નેત્રાંજન...
પરમતાનું પ્રેમલ પ્રતિનિધિત્વ...
ઔદાર્ય અને ગાંભીર્યનું મહાતીર્થ...
શાસન સમર્પિતતાનું પ્રકૃષ્ટ પ્રેરક બળ...
અસંગતાનું અસીમ આકાશ...
સાત્વિકતાની અમૂલ્ય રત્નખાણ...
શાસ્ત્રાજ્ઞાનું રહસ્યોદ્ગાન...
ઉપકારોની અવિરત વહેતી ગંગોત્રી...
સમસ્ત કચ્છ-વાગઠનો હૃદયધબકાર...

પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવેશ શ્રીમદ્ વિજય
કનકસૂરીશ્વરજી મ. સા.

‘આપનું સદ્ગુણ સંકીર્તન તો અમે શું કરીએ?,
બાહુબળે મહાસાગર કેમ કરી તરીએ?,
બસ, અહોભાવથી આપના ચરણ-સ્પર્શ કરીએ,
મળી જાય એકાદ ગુણ આપનો એ જ ભાવના ધરીએ’.

આપશ્રીના પુનિત ચરણે અનંતશઃ વંદના સહ,
આ નાનકડી જ્ઞાનાંજલિનું સમર્પણ...

આભાર

શ્રી રીખવદેવજી મહારાજ જૈન પેઢી-કાવી તીર્થ

તથા

શ્રી ખાખરેચી શ્વે.મૂ.પૂ. જૈન સંઘ

શ્રી વિજય કનકસૂરિ પ્રાચીન ગ્રંથમાલાના
તૃતીય ભાગકા સ્વરૂપ
'શ્રી મંગલકલશ રાસમાલા'નો
સંપૂર્ણ લાભ લઈ પૂજ્ય ગુરુદેવ પ્રત્યે
કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરી છે.

તેઓશ્રીની અમે અંતઃકરણપૂર્વક
અનુમોદના કરીએ છીએ.

- પ્રકાશક

વૈરાગ્યદેશનાદક્ષા મ.પૂ. આ. આદેશવંદ્યસુશીલવરજી મહારાજ તરફથી
 જ્ઞાનાદિગુણોપેત ~~જ્ઞા~~ ગહિવર્ય આ તીર્થોત્સવવિજયજી તથા
 સ્વાધ્યાયાદિનિરત મુનિમંડલ યોગ અગ્રવંદના, શાતા દશે
 મંગલકલશ... નામ એવું કામ... દર્શન કરી આનંદ થયો.
 મુખિય અંતર્મુખતા વિના આવા પ્રવર્ધોના પ્રાકટ્ય શક્ય
 હોતા નથી. જિનશાસનનું હાઈ પડ્ડા અંતર્મુખતા છે, ને
 જિનશાસન આજે ય અંતર્મુખ સાધકોના સમૂહ છે,
 એ જોઈને દાન્યતા અગ્રવંદ્યું છું. આપ સર્વેની સાધના
 અવિરત અને અંતે મિત નવા શિખરોને સર કરતી રહે,
 એવા અંતરંગ ય અંતરંગ સુખશિષ્ય પ્રાકટ્યું છું.

પ્રશંસા તમારા આદર્શના વાદિના સમાચાર
 અવરગત્યાર મળતા રહે હો અગ્રવંદના પ્રણમ થાય છે
 સ્થ. તમારા ગુરુદેવે પૂ. નાનાપરિવરે ના વારંવાર
 પદ્મને વધુ દિવાલો રૂપે પ્રભરે છે
 નિગમપુરા દા. હૈમચંદ્ર મુરિયા
 વાદેરા રાજુચંદ્ર મુરિયા
 જા. પદ્મચંદ્ર મુરિયા

ચિનથાદિગુણો પેલ

પ્રવચનકાર

સુ. કી લીલત્તમ પ્રિ. થોગધ

સાદર

અનુવંદના.

દેવ-ગુરુકૃપાએ

અમારી ચિહારકાગ

સુખકમ ચાલી રહી છે સજ્જના

સ્વાસ્થ્ય + આરાધના સરજ

જીતે ચાલી રહ્યા છે.

‘અંગલકલશ’ પર રાસોના સંપૂર્ણ

પ્રકાશનના સમાચાર વાંચી ખૂબ આનંદ

થયો. નાના સુનિલશેએ ખૂબ થીવર.

પૂર્ણક આ રાસોનું ચિખંલર કાલ

સંપન્ન કર્યું એ બદલ એમને કાઠમે

અંગલરના અભિનંદન છે.

સ્વાસ્થ્યથી

કથિ હોવી એ અલગ વાર છે

અને આવા રાસોના સંપાદનમાં

કથિ હોવી એ અલગુલ અલગ

બાલ છે. પણ નાના સુનિલશે

એ કથિ કેલવાને પ્રાચીન

રાસોનું સંપાદન કરામે

આથે જ પ્રાચીન જીવને

સુંદર પ્રકારે

સ્મરણી જાણે અને ભાવાનલિ

આપા છે.

એમનો

આગળ ભાવિમાં

પણ આલ અલગ અલગ

પ્રાચીન રાસોના સંપાદનની

અપેક્ષા છે અને આ અપેક્ષાને

પૂર્ણ કરવા લેઓ પ્રવચન-

શીલ બનશે જ અંક

પૂર્ણ સદ્ગા પણ છે.

ક.

રત્નસુંદર

સુ. ૧૩

અવતમાલ

પ્રકાશકીય

કોઈ પણ ઉપદેશ દ્રષ્ટાંત દ્વારા સરળ રીતે સમજાવી શકાય છે. વિના દ્રષ્ટાંતે માત્ર પદાર્થોનો બોધ થવો કઠિન છે.

પરમાત્માએ પ્રરૂપેલા ચાર ધર્મોમાં પ્રથમ શ્રી દાનધર્મને સમજાવવા આ દ્રષ્ટાંત ખૂબ ઉપયોગી છે.

૧૩-૧૩ કવિઓએ ‘મંગલકલશ કથા’ને પ્રાકૃત સંસ્કૃતભાષામાં ગૂંથી છે. તો ૧૭-૧૭ ગુર્જર કવિઓએ પણ દાનધર્મનો મહિમા ગાતી આ કથાને રાસ રૂપે પ્રસ્તુત કરી છે. તે ૧૭ રાસોમાંથી પ્રાપ્ત ૧૨ રાસ આજે જૈન સંઘ સમક્ષ પ્રથમવાર જ પ્રકાશિત થઈ રહ્યા છે.

આજ સુધી અપ્રગટ રહેલ આ રાસ સાહિત્યને જિનશાસનના અમૂલ્ય સાહિત્ય નજરાણાં રૂપે મૂકવાનો પ.પૂ. ગણિવર્ય શ્રી તીર્થભદ્રવિજયજી મ.સા. એ જે પ્રયત્ન કર્યો છે. તે સ્તુત્ય છે. આવા અણમૂલા ગ્રંથરત્નના પ્રકાશનનો લાભ અમોને મળવાથી અમારૂં હૈયું ગદ્ગદિત થાય છે.

કચ્છ વાગડ દેશોદ્ધારક પ.પૂ. દાદા ગુરૂદેવશ્રી કનકસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના ૫૦માં સ્વર્ગારોહણ વર્ષ નિમિત્તે પૂજ્યશ્રીની કાયમી સ્મૃતિ રૂપે અર્થે “શ્રી વિજય કનકસૂરિ પ્રાચીન ગ્રંથમાલા”નો શુભારંભ થયો. જેના તૃતીય મણકા રૂપે આ “શ્રી મંગલકલશ રાસમાલા” નામના ગ્રંથનું પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે. તે દાદા ગુરૂદેવની અસીમ કૃપાનું ફળ છે.

છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી શ્રી શ્રમણ સેવા રીલીજીયસ ટ્રસ્ટ વિહાર કરતાં પૂજ્ય શ્રમણ-શ્રમણી ભગવંતોની વૈયાવચ્ચનો મહાન લાભ લઈ રહ્યું છે. ટ્રસ્ટ દ્વારા નિર્મિત અનેક વિશિષ્ટ કલાયુક્ત જિનાલય હજારો ભાવુકોના મન મોહી લે છે. આજે આ જ ટ્રસ્ટ દ્વારા ગ્રંથપ્રકાશનનું પણ મહાન સુકૃત થઈ રહ્યું છે તે અમારું અહોભાગ્ય છે.

મદદી ગ્રાફીક્સે સુંદર રીતે સંપૂર્ણ ગ્રંથ તૈયાર કરી આપી પ્રકાશનનું કાર્ય દીપાવ્યું છે. તો સતત સંપર્કમાં રહી કાર્યને સરળ બનાવવામાં ઉપયોગી થનાર અમરભાઈ દામજી ગડા ના અમો આભરી છીએ.

શ્રી રીખવદેવજી મહારાજ જૈન પેઢી-કાવી તીર્થ અને શ્રી ખાખરેચી શ્વે.મૂ. પૂ. જૈન સંઘે ગ્રંથનો સંપૂર્ણ લાભ લીધો છે. તે સર્વની અમો અંતરથી અનુમોદના કરીએ છીએ.

શ્રી શ્રમણ સેવા રીલીજીયસ ટ્રસ્ટ

વતી

શ્રી હસમુખભાઈ પ્રેમચંદ શાહ

(પ્રમુખ)

સંપાદકીય

સમગ્ર ધર્મ-પ્રકારોનું આદિર્બિંદુ શોધવું હોય તો કદાચ આપણે ‘દાનધર્મ’ પર દ્રષ્ટિ સ્થિર કરી શકીએ.

જે ધર્મના પ્રભાવે ચરમ તીર્થપતિ શ્રી મહાવીર સ્વામી પરમાત્માએ ‘પરમ’નો યાત્રારંભ કર્યો.

જે ધર્મના પ્રભાવે ચંદનબાળા ચરમ તીર્થપતિના પ્રથમ સાધ્વીજી બન્યા.

જે ધર્મના પ્રભાવે મેઘરથ મહારાજાને તીર્થંકરત્વની પ્રાપ્તિ થઈ.

જે ધર્મના પ્રભાવે જગદુશા કે ભામાશા જેવા કેટકેટલાય નામો અમરત્વનું વરદાન પામી ગયા.

આ અવસર્પિણી કાળમાં આ ધર્મગંગાનું ઉદ્દગમ સ્થાન-હસ્તિનાપુર નગરીના મહેલમાં શ્રી આદિનાથ પ્રભુ સન્મુખ ઊભા રહેલા શ્રેયાંસકુમારના કરકમલોમાં શોભાયમાન કળશમાંથી વહેતી ઈશ્વરસ-ધારા છે.

જગજયવંત આ દાનધર્મના પ્રભાવનો ભાવ આપણા જેવા બાળજીવોના હૃદયાંગણમાં રોપાય, એ બીજમાંથી ધર્મકલ્પતરુ ઉગી નીકળે. તેના શિવફળોનો સુમધુર રસાસ્વાદ આપણે કરી શકીએ એ માટે મંગલકલશની રોમાંચક કથાનો આશ્રય મહાપુરુષોએ આપણને આપ્યો છે.

શ્રીશાંતિનાથચરિત્ર વગેરેમાં સંસ્કૃત ભાષામાં ગુંથાયેલી આ કથા ૧૭-૧૭ જેટલા ગુર્જર કવિઓના હાથે પણ ઉતરી છે. તેમાંથી અહીં ૧૨ ગુર્જર કવિઓની કાવ્યપ્રસાદીનું પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે.

સચ્ચારિત્રચૂડામણિ પરમ પૂજ્ય આચાર્ય દેવેશ શ્રીમદ્ વિજય કનકસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના સ્વર્ગારોહણના ૫૦માં વર્ષ નિમિત્તે તેઓશ્રીના પરમ પુનિત ચરણ-કમલમાં કાંઈક સમર્પણ કરવાની ભાવના પ્રગટી. ગુરુસ્મૃતિની ઉજવણી ઉત્સવો દ્વારા થાય છે. આપણે પણ જ્ઞાનોત્સવની ભાવાંજલિ ‘દાદા’ના ચરણે અર્પણ કરીએ તો કદાચ એ સાચું સમર્પણ ગણાશે. એવી ભાવનાની ફલશ્રુતિરૂપે આ ગ્રંથમાલાના તૃતીય મણકા સ્વરૂપે આ ‘મંગલકલશરાસમાલા’ નું પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે. ભાવનાનાં પ્રગટીકરણથી પ્રસ્તુત પ્રકાશન સુધી સતત ‘દાદા’ની અવિરત વરસતી કૃપાનો અનુભવ થતો જ રહ્યો છે.

ભદ્રમૂર્તિ પરમ પૂજ્ય આચાર્ય દેવ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. તથા અધ્યાત્મયોગીરાજ પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવ આચાર્ય ભગવંત શ્રીમદ્ વિજય કલાપૂર્ણસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના આશિષ પણ નિરંતર વર્ષો રહ્યાં છે.

વર્તમાન ગચ્છનાયક, મધુરભાષી પરમ પૂજ્ય આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજય કલાપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા. તથા ગચ્છહિતચિંતક પરમ પૂજ્ય આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજય શ્રી કલ્પતરુસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના આશિષ અને અનુજ્ઞાપૂર્વક પ્રસ્તુત સંપાદન થઈ રહ્યું છે.

પૂજ્ય કનકસૂરિદાદાની સ્મરણાંજલિ નિમિત્તે આ વિષયમાં પ્રથમવાર જ પ્રવેશવાનું થયું છે. જેમાં વિદ્વદ્વર્ય પરમ પૂજ્ય આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજય મુનિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. તથા વિદ્વદ્વરત્ન શાસન પ્રભાવક પરમ પૂજ્ય આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજય શીલચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. એ પણ અવસરે અવસરે માર્ગદર્શન આપ્યું છે.

પ.પૂ. વિદ્વદ્વર્ય ઉપાધ્યાય શ્રી ભુવનચંદ્ર વિજયજી મ.સા. કે જેઓએ સંપૂર્ણ મેટર તપાસી આપ્યું. પ્રસ્તુત પ્રકાશનમાં તેઓશ્રીના અમૂલ્ય સૂચનોનું આંશિક પાલન થયું છે. ભવિષ્યના પ્રકાશનમાં તે સૂચનોનાં પૂર્ણપણે અનુસરણનો પ્રયત્ન કરીશું.

સરસ્વતીલબ્ધપ્રાસાદ પરમ પૂજ્ય આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજય રત્નસુંદરસૂરીશ્વરજી મ.સા. જેમણે સ્વલિખિત મંગલકલશ કથા ‘હે’ (પુસ્તક ક્રમાંક-૨૧૨) આ ગ્રંથમાં સમાવવાની સહર્ષ અનુજ્ઞા આપી.

વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ પરમ પૂજ્ય આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજય હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. તથા કલ્યાણબોધિસૂરીશ્વરજી મ.સા. જેઓશ્રીએ ગોડીજી જ્ઞાનભંડાર વગેરે ભંડારોના સ્કેન કરેલા પોતાના સંગ્રહમાંથી હસ્તપ્રત કોપીઓ મોકલી આપી.

સહવર્તી સર્વ સાધુ ભગવંતો કે જેમની સહાયથી પ્રસ્તુત પ્રકાશન થઈ શક્યું છે.

પૂજ્ય સાધ્વીજી પ્રિયગુણાશ્રીજી મ.સા. જેમણે અનેક રાસોની પ્રેસકોપી તૈયાર કરી આપી.

વિદ્વદ્વર્ય પંડિત રત્ન શ્રી અમૃતભાઈ પટેલ કે જેઓએ પ્રસ્તાવના તપાસી આપી તથા અવસરે-અવસરે માર્ગદર્શન આપ્યું.

પંડિતવર્ય શ્રી કાંતિભાઈ બી. શાહ (અમદાવાદ) જેમણે જીવણજી કૃત મંગલકલશ રાસ સંપૂર્ણ તપાસી આપ્યો.

❖ શેઠ શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ સંસ્કૃતિ વિદ્યા મંદિર-અમદાવાદ-શ્રીયુત જિતુભાઈ, જેમણે જ્યારે જ્યારે જરૂર પડી ત્યારે ઉદારતાપૂર્વક અવિલંબે હસ્તપ્રત કોપીઓ મોકલી આપી.

❖ આચાર્યશ્રી કૈલાસસાગરસૂરિ જ્ઞાનમંદિર-કોબા-શ્રી મનોજભાઈ, જેમણે અવસરે અવસરે સંપાદનોપયોગી સંદર્ભ ગ્રંથો તથા હસ્તપ્રત કોપીઓ ખૂબ જ સહૃદયતાથી તુરંત જ મોકલી આપી.

❖ શ્રી આશાપુરણ જ્ઞાન ભંડાર-શ્રાવકવર્ય શ્રીયુત બાબુભાઈ સરેમલજી શાહ (બેડા-અમદાવાદ) જેમણે ઉજ્જૈન વગેરે અનેક જ્ઞાનભંડારોમાંથી હસ્તપ્રત કોપીઓ તથા સંદર્ભગ્રંથ વગેરે સાધનો પણ મેળવી આપ્યા.

❖ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જ્ઞાન મંદિર - પાટણ.

❖ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી જૈન જ્ઞાન ભંડાર-લીંબડી-શ્રી ધનેશભાઈ.

❖ ભાંડારકર ઓરીએન્ટલ રીસર્ચ ઈન્સ્ટીટ્યુટ - પૂના.

❖ ઓરીએન્ટલ ઈન્સ્ટીટ્યુટ - વડોદરા.

❖ બી.એલ. ઈન્સ્ટીટ્યુટ - દિલ્હી.

❖ ઉજ્જૈન જ્ઞાન ભંડાર - ઉજ્જૈન.

❖ શ્રી ગોડીજી જ્ઞાન ભંડાર - પાયધુની - મુંબઈ.

આ સર્વ ભંડારોએ ઉદારતાપૂર્વક હસ્તપ્રત કોપી આપી છે.

શ્રી મધુકાન્તભાઈ વેલજીભાઈ છોડા (ગાગોદર-મુંબઈ) જેમણે દીલ્હી તથા પૂનાથી હસ્તપ્રતકોપીઓ ખૂબ મહેનત કરીને મેળવી આપી.

શ્રી જયશ્રીબેન મહેશભાઈ શાહ (સુરેન્દ્રનગર) જેમણે અમદાવાદ, વડોદરા, પૂના વગેરે જ્ઞાનભંડારોમાંથી હસ્તપ્રત કોપીઓ મેળવવામાં ખંત અને ઉત્સાહપૂર્વક ખૂબ પ્રયત્નો કર્યા.

આ સર્વના અમો સદૈવ ઋણી રહેશું. સર્વની સહાયતા વિના સંપાદનનું અમારું સ્વપ્ન માત્ર સ્વપ્ન જ રહ્યું હોત.

આ ‘મંગલકલશરાસમાલા’નું અવલોકન કરી વિદ્વદ્જનો એમાં રહી ગયેલી ક્ષતિઓ પ્રત્યે સૂચન કરશે તો ભવિષ્યનું સંપાદન પૂર્ણતા તરફ આગળ વધી શકશે.

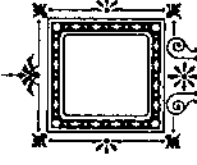
પ્રસ્તુત સંપાદનમાં મંદક્ષયોપશમને કારણે જિનેશ્વર પરમાત્માની આજ્ઞા વિરુદ્ધ કે કર્તાના આશય વિરુદ્ધ કોઈ પ્રરૂપણ થઈ ગઈ હોય તો ક્ષમાયાચના કરું છું.

ગણિ તીર્થભદ્ર વિજય

વૈ. વ. - ૫,

શ્રી તારંગા વિહારધામ-ચૂલી.

અનુક્રમણિકા

ભૂમિકા

1. કૃતિ દર્શન 8
2. હસ્તપ્રત પરિચય 70
3. પાઠ સંપાદન પદ્ધતિ 92

મંગલકલશ કથા

- 94

મંગલકલશ રાસ / ચોપાઈઓ

1. મંગલધર્મજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ 132
2. જિનરત્નસૂરિ-શિષ્ય કૃત મંગલકલશ રાસ 177
3. સર્વાનંદસૂરિ કૃત મંગલકલશ રાસ 205
4. ઉપાધ્યાય કનકસોમજી કૃત મંગલકલશ ફાગ 222
5. ગુણનંદનજી કૃત મંગલકલશ રાસ 242
6. પ્રેમમુનિ કૃત મંગલકલશ રાસ 283
7. જીવણમુનિ કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ 329
8. જિનહર્ષજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ 382
9. લક્ષ્મીહર્ષજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ 434
10. વિબુધવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ 507
11. દીપ્તિવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ 594
12. રૂપવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ 687

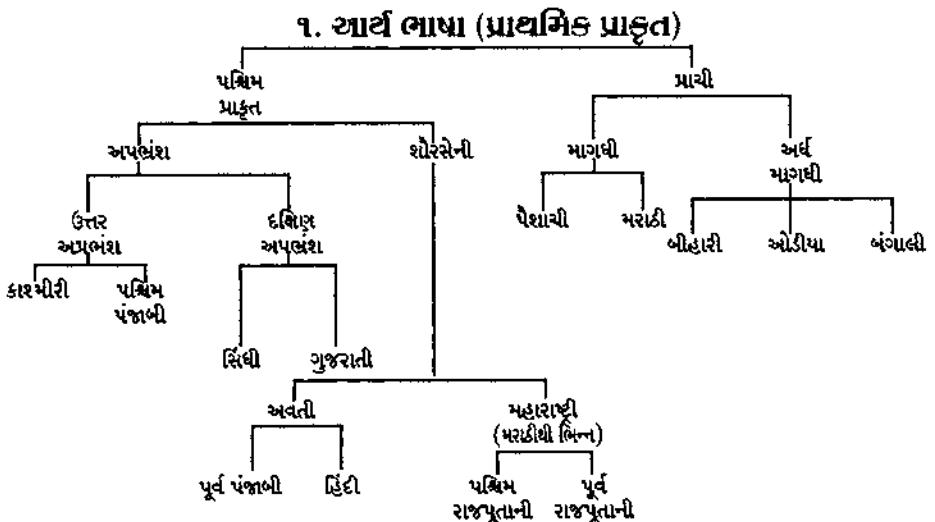
શબ્દકોશ

- 762

ભૂમિકા

૧ ગુજરાતી ભાષાના ઉદ્ભવનો વિચાર કરીએ તો તે ભાષાના મૂળ ખૂબ ઊંડા છે. સમસ્ત ભારતવર્ષમાં સામાન્ય જનસમૂહમાં બોલાતી ભાષા અર્થાત્ લોકબોલીને ‘પાઈય’ (પ્રાકૃત) નામથી ઓળખવામાં આવે છે. વિદ્વાનોએ ભારત વર્ષની બોલીને પાંચ ભાષાઓમાં વિભક્ત કરી છે. (૧) આર્ય (૨) દ્રાવિડ (૩) મુણ્ડા (૪) મનુષ્મેર અને (૫) તિબ્બત-ચિના. વર્તમાન પ્રસિદ્ધ ભાષાઓ જેવી કે હિન્દી, રાજસ્થાની, ગુજરાતી, મરાઠી, પંજાબી, સીન્ધી, કાશ્મીરી, બીહારી, બંગાલી, ઓડિયા આ બધી ભાષાઓનું ઉદ્ગમ આર્યભાષામાંથી થયું છે. એ ઉપરાંત ભાષાગત સમાનતાઓનું અવલોકન કરીને ભાષાના વિદ્વાનો પારસી તથા અંગ્રેજી, જર્મન આદિ અને આધુનિક યુરોપીય ભાષાઓનું મૂળ પણ આ આર્યભાષાને માને છે. પ્રાચીન આર્યભાષાઓમાંથી રૂપાંતરો થયા બાદ વર્તમાન સમસ્ત પ્રાદેશિક [આર્ય] ભાષાઓનું નિર્માણ થયું છે. જો કે ભાષા એક નદી છે. જે ક્યારેય સ્થિર નથી રહેતી. પ્રદેશ, કાળ, સમાજ, ધર્મ અને વ્યક્તિગત લાક્ષણિકતા, ઉચ્ચારણો વગેરે કારણોથી પરિવર્તનના પ્રવાહમાં વહ્યા જ કરે છે.

૨ પ્રાથમિક પ્રાકૃતોમાંથી પ્રદેશ વગેરેને કારણે પરિવર્તિત થઈને અપભ્રંશના માધ્યમે વિક્રમની ૧૨મી સદીથી ૧૫મી સદી સુધી પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યની રચના થઈ છે. કોઈ પણ ભાષા પોતાના સૌજવ આદિ ગુણો તથા ધાર્મિકતા આદિથી શિષ્ટ થાય તે પછી સાહિત્ય સ્વરૂપ બને છે. એ હિસાબે

ગુજરાતી ભાષાનું લોકબોલી અસ્તિત્વ ૧૨મી સદીથી પણ ત્રણ સદી પૂર્વે છે. આ ભાષાની જૂનામાં જૂની કૃતિઓ ‘સંદેશ રાસક, ભરતેશ્વર બાહુબલી ઘોર, ભરતેશ્વર બાહુબલી રાસ (૨. સં. ૧૨૪૧) વગેરે છે.

ત્યારબાદ વિક્રમની ૧૫મી સદીના અંતથી ૧૭મી સદી સુધીની ગુજરાતી ભાષા મધ્યકાલીન ગુજરાતી કે મારુ ગુર્જર કહેવાય છે. આ મધ્યકાળમાં રચાયેલું વિશાળકાય ગુર્જર સાહિત્ય એ સમસ્ત જગતના સાહિત્ય નિર્માણ કરતા આગળ છે. આ મધ્યકાલીન ગુજરાતી ભાષાના સાહિત્ય નિર્માણમાં લગભગ ૭૫ ટકા જેટલો ઘણો મોટો ફાળો જૈનોનો છે. એ વૈભવનો (અનુક્રમણિકા સ્વરૂપે) મોટા ભાગનો સંગ્રહ જૈન ગુર્જર કવિઓ (ભા. ૧થી ૬)માં મોહનલાલ દેશાઈએ કર્યો છે.

આ મધ્યકાલીન ગુર્જર સાહિત્ય પ્રાયઃ હેતુલક્ષી સાહિત્ય છે. તેમાં ભક્તિ, ધર્મબોધ, સાંપ્રદાયિક મહિમા ગાન, ચરિત્ર નિરૂપણ, ઇતિહાસ કથન આદિ હેતુઓ સમાયેલા છે. તેમ છતાં આ સાહિત્યમાંથી ભાષાભિવ્યક્તિ, રૂઢી પ્રયોગો, વાક્યરચનાઓ, મનોભાવો, તત્કાલીન લૌકિક વ્યવહારો, તે તે કાળની સંસ્કૃતિ, રાજ્ય વ્યવસ્થા, જીવનના મૂલ્યાંકનો વગેરે અનેકવિધ મૂલ્યવાન સામગ્રીઓ મળી આવે છે. ઘણીવાર તો ચરિત્રાત્મક રાસ વગેરેમાંથી પણ અત્યંત મૂલ્યવાન ઐતિહાસિક માહિતી મળે છે. કવિ ઋષભદાસજી કૃત ‘હીરવિજયસૂરિ રાસ’ જેનું એક ઉદાહરણ છે. તેમાં મોગલકાળનો કેટલોક ઇતિહાસ સંગ્રહાયેલો છે.

મધ્યકાલીન જૈન ગુર્જર સાહિત્યના કાવ્ય પ્રકારો તરફ દ્રષ્ટિપાત કરીએ તો સંખ્યાબંધ પ્રકારો પ્રાપ્ત થાય છે. જેવા કે-રાસ, ભાસ, ચોપાઈ, ચચ્ચરી, ચંદ્રાયાણા, ચૈત્ય પરીપાટી, કળખો, કવિત્ત, કલ્પ, કુલક, કુંડળીયા, બારમાસ, નવરસ, રાગમાલા, ફાગ, છપ્પા, છંદ, તરંગ, વેલી, વિવાહલો, વિલાસ, ગહુલી, ગીત, ગીતા, ગરબા, ગરબી, ગઝલ, ખ્યાલ, ઝીલણા, લાવણી, હરીયાળી, હુંડી, હોરી, ધમાલ, ઘોળ, આખ્યાન, સંધી, સંબંધ, પ્રબંધ, પદ, પ્રભાતિયા, પૂજા, ટીપ, ઢાળીયા, ચોક, સલોકો, ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ, સ્તોત્ર, સ્તવ, સ્તવન, સજ્જાત્ય વગેરે... આ વૈવિધ્ય એ ગુર્જર ભાષાનું વૈભવી ગૌરવ છે.

આ પ્રકારોમાં ‘રાસ’ એ સૌથી વધુ લોકપ્રિય અને લોકપ્રચલિત કાવ્ય છે. ‘રાસ’નો સામાન્ય અર્થ ‘ગોળાકારે ફરતા-નૃત્ય કરતા ગવાતું કાવ્ય’ એવો થાય. સામાન્ય રીતે રાસમાં તે-તે સમયની પ્રચલિત દેશી/ઢાળોમાં કોઈનું ચરિત્ર ગૂંથાયેલું હોય છે. ઉપદેશાત્મક ચરિત્ર સમૂહમાં ગાઈ શકાય અને તેના દ્વારા ઉપદેશ સરળતાથી સર્વ જન સુધી પહોંચે એ હેતુથી ‘રાસ’ની રચના થતી હોય છે.

૧. ઉદ્યોતનસૂરિજી કૃત કુવલપ્રમાણ (૨.સં. ૮૩૫)માં ‘ગુર્જર દેશના વેપારી “નઉ રે ભલ્લઉ” (= આ ભલુ નથી) આ શબ્દ વધુ બોલે છે’ એવો ઉલ્લેખ છે. તથા - અપભ્રંશ (ગુજરાતીને મળતી) ભાષામાં કેટલાક પદ્યો પણ છે. એક ઉદાહરણ - કિ ચ ભાણઉ, સવ્વહા બહુ અસુઈ જઈસઉ, તહે સો વિ વરઉ કિ કુણઉ, અન્નાહો જિ કરસઈ વિચારુ; ખલો થઈ સઈ જે બહુ વિચાર ભંગિ ભરિયલ્લઉ. (૬.૮)

✽ અહીં પ્રકાશિત થતી રાસમાલામાં ગૂંથાયેલ ‘મંગલકલશ’ નામના નાયકનું જીવન ચરિત્ર ચમત્કારિક છે. તેમાં મુખ્યત્વે દાનધર્મનો મહિમા ગવાયો છે.

✽ ‘મંગલકલશ કથા’ ગુજરાતી ભાષામાં સ્વતંત્ર રાસ/ચોપાઈ/ફાગ તરીકે અને સંસ્કૃત ભાષામાં સ્વતંત્ર કૃતિ તથા અન્ય ગ્રંથોમાં અવાંતર કથા તરીકે પ્રાપ્ત થાય છે. જોકે ગુર્જર રચનાકારોએ કોઈ ને કોઈ પ્રાકૃત કે સંસ્કૃત ભાષાની કથાને આદર્શ બનાવી રાસ રચના કરી હોય છે. સૌ પ્રથમ આપણે પ્રાપ્ત સંદર્ભોને અનુસારે પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ભાષામાં ગ્રથિત મંગલકલશ કથાઓનો રચના-ક્રમે પરિચય જોઈએ.

(૧) પૂર્ણતલ્લ ગચ્છીય દેવચન્દ્રસૂરિજી (જેઓ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીના ગુરુ હતા) એ વિ. સં. ૧૧૬૦ માં ‘સંતિનાહ ચરિયં’ (ગ્રંથાગ્ર - ૧૨૦૦૦) ની રચના કરી છે. ગદ્ય-પદ્યમય પ્રાકૃત ભાષામાં (વચ્ચે-વચ્ચે અપભ્રંશનો પણ પ્રયોગ છે.) રચાયેલા આ ચરિત્રના પ્રથમ સર્ગના ૧૧૧૦ થી ૬૨૩ પદ્યમાં આ મંગલકલશ કથા છે. જે મંગલકલશ કથા પરની પ્રથમ રચના હોવાની સાથે પ્રાકૃત ભાષામાં એક માત્ર રચના છે. અલંકાર પ્રચૂર પ્રાસાદિક ભાષામાં કથા સંરચના સુંદર થયેલી છે.

(૨) રાજ ગચ્છીય તાર્કિક શિરોમણિ શ્રી નેમિચંદ્રસૂરિજીના શિષ્ય શ્રી માણિક્યચંદ્રસૂરિજીએ વિ.સં. ૧૨૭૬માં (કે તેના પૂર્વે) શ્રી શાન્તિનાથ ચરિત્ર મહાકાવ્ય (સર્ગ-૮, શ્લોક-૫૫૭૪) ની રચના કરી છે. સરળ અને પ્રાસાદિક સંસ્કૃત ભાષામાં રચાયેલ આ મહાકાવ્યના ૫૮૪ શ્લોક પ્રમાણ પ્રથમ સર્ગમાં શ્લોક ૪૧૪૭ થી ૫૩૮ સુધી આ મંગલકલશ કથા છે. જે શ્રી અમિતયશ નામના તીર્થંકરની દેશના રૂપે છે.

(૩) બૃહદ્ (=૫૬) ગચ્છીય સૈદ્ધાન્તિક શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિજી > શ્રી રત્નસિંહસૂરિજીના શિષ્ય શ્રી વિનયચંદ્રસૂરિજીએ વિક્રમની ૧૩મી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામિ ચરિત્ર (સર્ગ-૮, ગ્રંથાગ્ર-૪૫૫૨)ની રચના કરી છે.

૧. પૂ. દેવચન્દ્રસૂરિજીએ મૂલશુદ્ધિ પ્રકરણ-ટીકા પણ રચી છે.

૨. કથાની આદિ : एत्थेव जंबुदीवम्, भारहृद्धम् दक्षिणे। गयरीए अओज्झाए, आसी आइजिणेसरो।।

અંત : इय सुणिय असेसं मज्झ एत्थोवएसं, विविहफलसमेयं, धम्ममाहण्यमेयं।

सिरिजिणवरदिदुं धम्मकम्मं विसिदुं कुणह सिवसुहाणं जं पहाणं निहाणं ।।

૩. માણિક્યચંદ્રસૂરિજીની મમ્મટ કૃત ‘કાવ્ય પ્રકાશ’ પર ‘સંકેત’ નામની અત્યંત પ્રમાણભૂત પ્રથમ ટીકા (ર.સં. ૧૨૬૬) છે. પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર (ર.સં. ૧૨૭૬, ગ્રંથાગ્ર-૫૨૭૮) મહામાત્ય વસ્તુપાલના તથા ઘર્કટ વંશના મંત્રી યશોવીરના પ્રશંસાકાવ્યો વગેરે ગ્રંથરત્નોની પણ તેમણે રચના કરી છે.

૪. કથાની આદિ : अस्यैव जम्बुद्वीपाख्य - द्वीपस्य मुखमण्डने । दक्षिणे भरताद्धेऽस्ति देशोऽवन्त्याख्या कितौ ।।

અંત : ततश्च्युतौ नरीभूय यास्यतौ सुरालयम् । भूयोऽपि मानवीभूय यास्यतस्तौ शिवालये ।।

૫. શ્રી વિનયચંદ્રસૂરિજીએ પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર (વિ.સં. ૧૨૮૫) મહિનાથ ચરિત્ર (વિ.સં. ૧૨૮૬), કવિશિક્ષા (આની રચના બપ્પભટ્ટસૂરિજીની કવિશિક્ષા પરથી થઈ છે.) કલ્પદુર્ગપદ નિરુક્ત (વિ.સં. ૧૩૨૫), દીપાલિકા કલ્પ (વિ. સં. ૧૩૪૫), નેમિનાથ ચોપાઈ, આનંદસંધિ, ઉપદેશમાલા કથાનક છપ્પય આદિ કૃતિઓની રચના કરી છે.

તેના ચતુર્થ સર્ગમાં શ્લોક ૧૧૨ થી ૨૫૩ સુધી આ કથા ગૂંથાયેલી છે. તેમાં શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી પરમાત્મા કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછીની પ્રથમ દેશનામાં દાનધર્મનો મહિમા દર્શાવતા પ્રસ્તુત કથા કહે છે.

(૪) પૂર્ણિમા ગચ્છીય ચંદ્રસૂરિજી > દેવસૂરિજી > તિલકપ્રભસૂરિજી > વીરપ્રભસૂરિજીના શિષ્ય અજિતપ્રભસૂરિજીએ વિ.સં. ૧૩૦૭માં રચેલ શ્રી શાન્તિનાથ ચરિત્ર (૬ સર્ગ, ૪૮૯૦ શ્લોક)ના પ્રથમ સર્ગમાં શ્લોક ૨૬૬ થી ૩૦૪ સુધી આ કથા વર્ણવાઈ છે. જે વિમલબોધ નામના આચાર્ય ભગવંત શ્રીષેષરાજા (શાન્તિનાથ પરમાત્માનો પ્રથમભવ)ને ધર્મ આરાધનાનું ફળ દર્શાવતાં કહે છે.

(૫) બૃહદ્ ગચ્છીય મુનિચંદ્રસૂરિજી > દેવસૂરિજી > ભદ્રેશ્વરસૂરિજી > અભયદેવસૂરિજી > મદનચંદ્રસૂરિજી ના શિષ્ય મુનિદેવસૂરિજીએ વિ. સં. ૧૩૨૨માં શાન્તિનાથ ચરિત્ર (સર્ગ-૭, ગ્રંથાગ્ર-૪૮૫૫) રચ્યું છે. તેના પ્રથમ સર્ગમાં શ્લોક ૧૩૬ થી ૩૩૫ માં પ્રસ્તુત કથા છે. જે પુંડરિકીણી નગરીમાં વિચરતા અમિતયશ તીર્થંકરની દેશના રૂપે છે.

(૬) બૃહદ્ગચ્છીય મુનિચંદ્રસૂરિજી > દેવસૂરિજી > ભદ્રેશ્વરસૂરિજી વિજયેન્દ્ર (ચંદ્ર?)સૂરિજી> માનભદ્રસૂરિજી ગુણભદ્રસૂરિજીના શિષ્ય મુનિભદ્રસૂરિજીએ વિ. સં. ૧૪૧૦માં શાન્તિનાથ ચરિત્ર મહાકાવ્ય (સર્ગ-૧૯, ગ્રંથાગ્ર-૬૨૭૨) ની રચના કરી છે. તેના ત્રીજા સર્ગનાં ૪૩ થી ૧૫૦ અને ચતુર્થ સર્ગના ૧ થી ૨૦૭ પદમાં પ્રસ્તુત કથાનક ગૂંથાયેલું છે. જેની કથા સંયોજના ઉક્ત શાન્તિનાથ ચરિત્રોની સમાન જ છે.

(૭) રાજગચ્છીય શ્રી શીલભદ્રસૂરિજીની પાટે આવેલા શ્રી ધર્મઘોષસૂરિજીથી શરૂ થયેલ ધર્મઘોષ ગચ્છના શ્રી મહિચંદ્રસૂરિજીના શિષ્ય શ્રી રાજવલ્લભ ઉપાધ્યાયે વિ.સં. ૧૫૨૪માં ચિત્રસેન-પદ્માવતી ચરિત્રની રચના કરી છે. જે ષડાવશ્યકવૃત્તિના વાર્તિકમાંની શીલતરંગિણી નામની વાર્તા પરથી રચાઈ છે. ૧૨૧૫ શ્લોક પ્રમાણ આ ચરિત્રમાં શ્લોક ૨૬૮ થી ૪૯૯ સુધી મંગલકલશકથા રજૂ થઈ છે. જે વીરસેન રાજાને કહેવાયેલી ચરમ તીર્થપતિ શ્રી મહાવીર સ્વામી પરમાત્માની દેશના રૂપે છે.

૧. કથાની આદિ : અસ્યૈવ જમ્બુદ્વીપસ્ય, મુખ્યસ્ય મુખ્યમળ્ડનમ્ । અવન્તી નામ નગરી, જયન્તી સ્વ:પુર્ણિ શ્રિયા ॥
અંત : અશનમખિલં ચાદ્યં સ્વાદ્યં ભવેદથ પાનકં, યતિજનહિતં વસ્ત્રં પાત્રં સકમ્બલપ્રોચ્છનમ્ ।
વસતિફલક પ્રચ્યં મુખ્યં ઘરિત્રવિવર્ધનં, નિજકમનસઃ પ્રીત્યાઘાયિ પ્રદેયમુપાસકૈઃ ॥
૨. કથાની આદિ : ઉજ્જયિન્યાં મહાપુર્યાં વૈરિસિંહો મહીપતિઃ । સોમચન્દ્રા ચ તદ્ભાર્યા ધનદત્તશ્ચ શ્રેષ્ઠ્યભૂત્ ॥
અંત : તતશ્ચ્યુતૌ મનુષ્યત્વં પ્રાપ્યાનિમિષતાં પુનઃ । એવં ભવે તૃતીયે તૌ પ્રાપ્તુઃ પદમવ્યયમ્ ॥
૩. પ્રદુમ્નસૂરિજી દ્વારા સંશોધિત (સં. ૧૩૨૨) આ ચરિત્ર દેવચંદ્રસૂરિજી કૃત સંતિનાથ ચરિત્રના આધારે રચાયું છે. આથી પ્રત્યેક સર્ગને અંતે દેવચંદ્રસૂરિજીની સ્તુતિ કરેલી છે.
૪. કથાની આદિ : પૂર્વ યુગાદિદેવવસ્ય, જહિરે શતમહગ્જાઃ । અવન્તિવર્ધનો નામ, તેષ્વેકો ભરતાદિષુ ॥
અંત : રાજ્યે નિવેશ્ય તનયં, સનયં ભૂપતિસ્તતઃ । સમં ત્રૈલોક્યસુન્દર્યા, પ્રવ્રજ્ય સ્વર્ગભાગભૂત્ ॥
૫. આની રચના મુનિદેવસૂરિજીના શાન્તિનાથચરિત્રને આધારે થઈ હોવા છતાં ભાષા પ્રોઢી, પદલાલિત્ય, વર્ણન રસિકતા, અલંકારોની ગૂંથણી વગેરેના કારણે આ ચરિત્રમાં આગવી મૌલિકતા ઉભી થઈ છે.
૬. કથાની આદિ : સંજહિરે પ્રથમતીર્થંકરસ્ય તસ્ય, પૂત્રાઃ શતં ભરતચક્રિમુખાઃ । નરેન્દ્રાઃ ।
જ્ઞાનત્રયાવગતવિશ્વવિશેષકૃત્યઃ, સંસારિકવ્યવહારિં સમદીવૃશદ્ યઃ ॥
અંત :- તપાસિ તપ્ત્વા સ સુદુસ્તપાનિ, નિર્માય કન્દર્પમર્દર્યકં ઘ । વિહૃત્ય પૃથ્વીં ચ મુનિસ્તયામા, સ્વલોકલક્ષ્મીમુરરીચકાર ॥
૭. રાજવલ્લભએ થોડા શાબ્દિક ફેરફારો કરીને સંપૂર્ણ કથા અજિતપ્રભસૂરિજીની જ લીધેલી છે.

(૮) પૂર્ણિમા ગચ્છની ભીમપલ્લી શાખાના ધર્મઘોષસૂરિજી > સુમતિભદ્રસૂરિજી > જયચંદ્રસૂરિજીના શિષ્ય ભાવચંદ્રસૂરિજીએ વિ.સં ૧૩૩૫માં સંસ્કૃત ભાષામાં ગદ્યબદ્ધ શ્રી શાન્તિનાથ ચરિત્ર (પ્રસ્તાવ-૬, ગ્રંથાગ્ર-૭૦૦૦) રચ્યું છે. તેના પ્રથમ પ્રસ્તાવમાં શરૂઆતમાં જ પ્રસ્તુત ^૧કથા છે. જે શ્રીષેણ રાજાને અપાયેલી વિમલબોધસૂરિજીની દેશના સ્વરૂપે છે.

(૯) તપાગચ્છીય શ્રી વિજયઋદ્ધિસૂરિજી (વિ.સં. ૧૭૨૭થી ૧૮૦૬) > સૌભાગ્યસૂરિજી (સ્વર્ગવાસ - ૧૮૧૪)ના શિષ્ય ^૨વિજયલક્ષ્મીસૂરિજીએ વિ.સં. ૧૮૪૩માં ગદ્યબદ્ધ સંસ્કૃત ભાષામાં ઉપદેશ પ્રસાદ (સ્તંભ-૨૪, વ્યાખ્યાન-૩૬૧)ની રચના કરી છે. તેના ^૩ઉપદેશમાં વ્યાખ્યાન સ્વરૂપે આ મંગલકલશ કથા ગૂંથવામાં આવી છે.

(૧૦) અજ્ઞાત કર્તૃક સંસ્કૃત ભાષામાં ૧૬૭ શ્લોક બદ્ધ મંગલકલશ કથા પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧૧) હંસચંદ્રજીના શિષ્ય વિરચિત સંસ્કૃત ગદ્યમય મંગલકલશ કથા પણ પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપરોક્ત ક્રમાંક ૫, ૧૦ અને ૧૧ ની કૃતિઓ અઘાવધિ અપ્રકાશિત છે. જેનું પ્રથમ પ્રકાશન આ સાથે જ ‘મંગલકલશચરિત્રમાલા’ માં થઈ રહ્યું છે. ક્રમાંક ૧૦ અને ૧૧ આ બે કૃતિઓની હસ્તપ્રતનું લેખન ૧૬ મી સદી પૂર્વેનું જણાય છે. છતાં રચના કે લેખન વિષયક કોઈ ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થયા ન હોવાના કારણે અહીં તેને ૧૦ અને ૧૧માં ક્રમમાં રાખેલ છે.

આ સિવાય ઉદયધર્મ ગણિ કૃત (૨. સં. ૧૫૨૫) મંગલકલશ કથાનો પણ ^૪ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થાય છે.

૧. કથાની આદિ : ઝઙ્ગયિન્યાં મહાપુર્યાં વૈરસિંહો રાજાઽ

અંત : મનુજત્વં પ્રાપ્ય તૃતીયે ભવે તૌ દ્વાવપિ મોક્ષપદં પ્રાપ્તુઃ ।

૨. લક્ષ્મીસૂરિજીનો જન્મ મારવાડમાં આબુ પાસેના પારડી ગામમાં પોરવાડ વણિક જ્ઞાતીય હેમરાજભાઈ અને આનંદીબાઈનાં ઘરે સં. ૧૭૯૭ ચૈ. સુ. ૫ ને દિવસે થયો હતો. તેમનું નામ સુરચંદ હતું. સં. ૧૮૧૪ મહા સુદ ૫ ના શુભ દિવસે વિજય સૌભાગ્યસૂરિજી પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી ‘સુવિધિવિજય’ બન્યા. તે જ વર્ષે ચૈત્ર સુદ-૯ના આશ્વાય બન્યા. સં. ૧૮૬૯માં પાલીમાં કાળધર્મ પામ્યા. તેમની ઉપદેશ પ્રસાદ સિવાય પ્રાયઃ બધી જ રચનાઓ ગુર્જર ભાષામાં છે. તેમણે રચેલા જ્ઞાનપંથમીના દેવવંદન ખૂબ જ લોકપ્રચલિત છે.

૩. કથાની આદિ : જૈનધર્મ સમારાધ્ય, ભૂત્વા વિભવભાજનમ્ । પ્રાપ્તાઃ સિદ્ધિસુખં હો તે, શ્લાઘ્યા મઙ્ગલકુમ્ભવત્ ॥

અંત : ક્રમેનાવ્યયમજરમભયં સમસ્તાત્મસંપત્ત્યાવિર્ભવિસુખં મોક્ષપદં પ્રાપ્તુઃ ।

૪. જૂઓ જે. સા બૃ.ઈ. ૬/૩૨૫, એજન-પૃ. ૨૯૯ આની હસ્તપ્રત પૂના- ભાંડારકર ઈન્સ્ટીટ્યુટમાં હોવાનો ઉલ્લેખ છે, પરંતુ હાલમાં ત્યાં તે પ્રત પ્રાપ્ત નથી.

ગુર્જરભાષામાં રચાયેલ 'મંગલકલશ ચરિત્ર' વિષયક 'કૃતિઓ

કર્તા	રચના સંવત્	આદિ પદ
* (૧) ધનરાજજી	૧૪૮૦	પરમગુરુ આદિ જિણ નમવિં
(પ્રાપ્તિ સ્થાન - અભય જૈન ગ્રંથાલય સંગ્રહ - બિકાનેર)		
(૨) મંગલધર્મજી	૧૫૨૫	આદિ જિણવર આદિ જિણવર સુખહં
(૩) જિનરત્નસૂરિજીના શિષ્ય	૧૫૩૨	ગોયમ ગણહર પાય નમીં
(૪) સર્વાનંદસૂરિજી	૧૫૪૯ (પૂર્વે)	સયલ મંગલ સયલ મંગલ મુલુ મુણિં
* (૫) વિદ્યારત્નજી	૧૫૭૩	શ્રી જીરાઉલિ જિન જપું
(પ્રાપ્તિસ્થાન - બૃહદ્ જ્ઞાન ભંડાર - બિકાનેર)		
(૬) ઉપાધ્યાય કનકસોમજી	૧૬૪૯	સાસણદેવી સામિણી એં
(૭) ગુણનંદનજી	૧૬૬૫	પદ્મ જિણેસર પાણમીયઈં
(૮) પ્રેમમુનિ	૧૬૯૨	સ્વસ્તિ શ્રી સીમંધરાઈં
(૯) જીવણજી	૧૭૦૮	પાણમવિ સીમંધર પ્રમુખં
(૧૦) જિનહર્ષજી	૧૭૧૪	પાસ જિણેસર પયકમલં
(૧૧) લક્ષ્મીહર્ષજી	૧૭૧૯	પ્રહ ઉઠી નિત પ્રણમીયેં
* (૧૨) મેઘવિજયજી	૧૭૨૩	
(પ્રાપ્તિ સ્થાન - કવિની સ્વલિખિત પ્રત જયચંદ્રજીનો ભંડાર વીકાનેર/બિકાનેર)		
(૧૩) વિબુધવિજયજી	૧૭૩૨	શ્રી જિન-પય પ્રણમી સદાં
* (૧૪) ઉદયવિજયજી	૧૭૩૫ (આસપાસ)	
(પ્રાપ્તિસ્થાન (૧) રત્ન ભં. (૨) ડેલા. ભં. - અમદાવાદ)		
(૧૫) દીપ્તિવિજયજી	૧૭૪૯	પ્રણમુ સરસ્વતી સ્વામિનીં
* (૧૬) રત્નવિમલજી	૧૮૩૨	અંત - સુણજો સંબંધ સવાઈજીં
(પ્રાપ્તિ સ્થાન - પ્ર. કા. ભં. - વડોદરા, વર્તમાનમાં તે ભંડારમાં આ પ્રત નથી.)		
(૧૭) રૂપવિજયજી	૧૮૮૫	પરમ પંચ પરમેષ્ઠીનેં

૧. આ કૃતિસૂચિ 'જૈન ગુર્જર કવિઓ'ના આધારે આપી છે. તેમાં બે કૃતિનો ઉલ્લેખ નથી. તે પૈકીની ક્રમાંક (૧૧)મી કૃતિ કોબા જ્ઞાનભંડાર અને (૧૭)મી કૃતિ બી.એલ. ઈન્સ્ટીટ્યુટમાંથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

‘**’ આ નિશાની કરેલ કૃતિઓ પ્રાપ્ત થઈ શકી નથી. તે સિવાયની કુલ ૧૨ કૃતિઓ અહીં પ્રકાશિત થાય છે. તેમાં ઉપાધ્યાય કનકસોમજી કૃત ‘મંગલકલશ ફાગ’ પૂર્વે ભોગીલાલ સાંડેસરાએ ‘પ્રાચીન ફાગુ સંગ્રહ’માં પ્રકાશિત કરેલ તે કૃતિની બીજી એક હસ્તપ્રતના આધારે સંદિગ્ધ સ્થાનો સુધારી નૂતન પાઠ સંપાદન પદ્ધતિ પ્રમાણે તેની વાચના ફરીથી તૈયાર કરી છે. તથા દીપ્તિવિજયજી કૃત ‘મંગલકલશ રાસ’નો જે. ગૂ. ક. ભાગ-૫માં પ્રકાશિત તરીકે ઉલ્લેખ હોવા છતાં ‘પ્રકાશન ક્યાંથી થયું છે?’ તેનો ઉલ્લેખ નથી. આથી તેની પણ વાચના નવી જ તૈયાર કરી છે. તે ઉપરાંત હસ્તપ્રતોમાં સંગ્રહિત ૧૦ રાસ/ચોપાઈનું અહીં પ્રથમવાર પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે.

❀ એકને એક વસ્તુનો અનેક દ્રષ્ટિકોણથી અભ્યાસ કરી શકાય. કવિઓની રજૂઆત શૈલી, પ્રતિભાસંપન્નતા, ભિન્ન-ભિન્ન દ્રષ્ટિએ સાહિત્યિક મૂલ્યાંકન, ભાષા વિવિધતા, કથા ઘટકોમાં ભિન્નતા આદિનો અભ્યાસ થઈ શકે એ હેતુથી એક જ કથાનકની કુલ ૧૨ ગુર્જર કૃતિઓ અહીં પ્રકાશિત થઈ રહી છે.

❀ કથા ઘટકોની દ્રષ્ટિએ ગુણનંદનજી શ્રી દેવચંદ્રસૂરિજીની કથાને અનુસર્યા છે. તે સિવાયના બધા જ રચનાકારો શ્રી અજિતપ્રભસૂરિજીની કથાને અનુસર્યા છે. છતાં ક્યાંક-ક્યાંક કથા ઘટકોમાં ફેરફાર જોવા મળે છે. આ ફેરફારો કર્તાઓની રૂચિને કારણે કે ક્યારેક કથા ઘટકને વધુ રોચક બનાવવાના આશયથી કરવામાં આવતા હોય છે.

❀ સૌ પ્રથમ આપણે એ પ્રકાશિત થઈ રહેલી કૃતિઓ અને તેના કર્તાનો પરિચય તથા થોડો રસાસ્વાદ ‘કૃતિદર્શન’માં જોઈએ. ‘કૃતિ દર્શન’ માં દરેક કૃતિ દીઠ ‘કથાઘટકોના ફેરફાર’ પણ ટાંકેલા છે. ત્યાર બાદ જે હસ્તપ્રતોને આધારે પ્રસ્તુત સંપાદન થયું છે તે ‘પ્રતોનો પરિચય’ તથા ‘પાઠ સંપાદન પદ્ધતિ’ આપી છે. રાસો સર્વગ્રાહી થઈ શકે એ હેતુથી સવિસ્તાર ‘મંગલકલશ ‘કથા’ આપી છે.

કથા બાદ પ્રકાશિત સર્વકૃતિઓ સંવત ક્રમને અનુસારે આપવામાં આવી છે.

કૃતિ દર્શન

(૧) મંગલધર્મજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ

વિક્રમ સંવત ૧૫૨૫માં રચાયેલ ૩૪૮ કડી પ્રમાણ આ મંગલકલશ ચોપાઈના કર્તા મંગલધર્મજી છે. તેઓશ્રીએ રાસને અંતે પોતાની ગુરુ પરંપરા આ પ્રમાણે આપી છે- ચંદ્રગચ્છીય ઉપાધ્યાય ^૧દેવભદ્રજીની પરંપરામાં ^૨રત્નાકરગચ્છીય ^૩જયતિલકસૂરિજી > ^૪રત્નસિંહસૂરિજી > ઉદયવલ્લભસૂરિજી > જ્ઞાનસાગરસૂરિજી > ઉપાધ્યાય ^૫ઉદયધર્મજી > મંગલધર્મજી. આ મંગલધર્મજી પંન્યાસ હોવાનું જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ (૩/૧૫)માં ટાંકેલું છે.

✽ પ્રસ્તુત કૃતિનો ‘ચોપાઈ’ તરીકે ઉલ્લેખ કવિશ્રીએ સ્વયં કર્યો છે- ‘મંગલકલશતણી ચુપઈય, સંવત પનર પંચવીસઈ હુઈય’. ૩૪૮. આથી. પુષ્પિકાના ‘પ્રબંધ’ ઉલ્લેખને ગૌણ કરી પ્રસ્તુત કૃતિને ચોપાઈ ગણવામાં આવી છે.

✽ રાસ મોટે ભાગે ચોપાઈમાં રચાયો છે. છતાં તે ઉપરાંત દુહા, વસ્તુ, પાથડી, અછોડા વગેરે છંદો, દેશાખ તથા ધન્યાસી રાગ, ધવલ/ધોળ જેવો કાવ્ય પ્રકાર તથા એક દેશી પણ પ્રયોજાઈ છે.

✽ રસાળ શૈલીથી રચાયેલ આ રાસને ઉપમા-ઉપ્રેક્ષા-વ્યતિરેક-અતિશયોકિત-સજીવારોપણ વગેરે અલંકારો દ્વારા સુશોભિત બનાવ્યો છે.

ઉપમા :-

✽ ‘તલીયા તોરણ વાનરબાલિ, અુલકાની પરિ ઝાકઝમાલ.’ ૪
ઉજ્જૈની નગરીને અલ્કાપુરી સાથે સરખાવી છે.

✽ ‘રાજા બઈદુ સોભઈ સભા, જિમ ઉદયાયલિ સૂરિજપ્રભા.’ ૬૭
ઉદયાયલ પર શોભતી સૂર્ય-પ્રભાની જેમ સુરસુંદર રાજા રાજસભામાં શોભી રહ્યા છે.

✽ ‘તારામાંહિ શશિ તેજ અપાર, તિમ ઓલખીઉ નિજ ભરતાર.’ ૨૬૫

- જેમનાથી તપાગચ્છ શરૂ થયો હતો (સં. ૧૨૮૫) તે આચાર્ય જગચંદ્રસૂરિજીએ ક્રિયોદ્ધાર કરવા આ દેવભદ્રજીની ઉપસંપદા સ્વીકારી હતી.
- આ. જગચંદ્રસૂરિજીની પાટે વિજયચંદ્રસૂરિજી (જેઓ સંસારીપક્ષે મહામાત્ય વસ્તુપાલના મુનીમ હતા) થયા. તેમનાથી વૃદ્ધ પૌષાલિક / ચૈત્ર / ચૈત્રવાલ ગચ્છ શરૂ થયો. તેમની પરંપરામાં આચાર્ય રત્નાકરસૂરિજીથી આ રત્નાકરગચ્છ શરૂ થયો.
- તેઓશ્રીને કપર્દીયક્ષ પ્રસન્ન હતો. તેમની નિશ્રામાં ૧૨૫ જેટલા છ’રીપાલક સંઘો નીકળ્યા હતા.
- અપરનામ - જિનરત્નસૂરિજી જેઓશ્રીનો સંક્ષિપ્ત પરિચય આ પછીની કૃતિના પરિચયમાં આપેલો છે.
- ઉદયધર્મજીએ ઉપદેશમાલાની ૫૧મી ગાથાનું ‘શતાર્થી વિવરણ’(ર.સં. ૧૫૦૭), ‘વાક્ય પ્રકાશ મૌક્તિક’(ર.સં. ૧૫૦૭), ૩૨ દલ કમલબંધ મય ‘શ્રી મહાવીર સ્વામી સ્તોત્ર’ વગેરેની રચના કરી છે.

તારાગણની વચ્ચે જેમ ચંદ્રનું તેજ વિશિષ્ટ રીતે દીપ્તું હોય છે. તેમ બધા જ વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે મંગલકલશ વિશિષ્ટ રીતે શોભતો હતો. (આથી) ત્રૈલોક્યસુંદરી પોતાના ભરતાર (મંગલકલશ)ને ઓળખી ગઈ.

ઉત્પ્રેક્ષા :-

❀ ‘તેહ સરખી નહી સુરસુંદરી, તાસ જમલિ નવિ વિદ્યાધરી;
નાગકુમરિ સવિ રૂપઈ હરી, તુ તે નામ તિલુકસુંદરી.’ ૫૫

(ઉર્ધ્વલોકમાં) તેના જેવી બીજી કોઈ દેવાંગના નથી, (મધ્યલોકમાં) તેની હરોળમાં આવે એવી કોઈ વિદ્યાધરી નથી, (અધોલોકમાં) નાગકુમારીને પણ તેણે પોતાના રૂપથી હરાવી દીધી છે. (ત્રણે લોકમાં તેના જેવી બીજી કોઈ સુંદરી ન હોવાના કારણે) તેનું નામ ત્રૈલોક્યસુંદરી છે. રાજકુમારીના નામ પાછળની આવી મનોહર ઉત્પ્રેક્ષા બીજા કોઈ કવિએ પ્રયોજી નથી.

વ્યતિરેક :-

❀ ‘પટરાણી સોમચંદ્રા કહી, રૂપઈ રંભ હરાવઈ સહી.’ ૧૧
ઉપમેયને ઉપમાન કરતા શ્રેષ્ઠ દર્શાવવા દ્વારા સુંદર વ્યતિરેક પ્રયોજ્યો છે.

અતિશયોક્તિ :-

❀ ‘વન-વાડી તરુયર સવે, સીંચ્યા નયાણજલેણ.’ ૧૬૫

મંગલકલશ ઘરે પાછો ન આવ્યો ત્યારે માતા-પિતાએ તેની ખૂબ તપાસ કરી. છતાં તે ન મળતા માતા કરૂણ વિલાપ કરે છે ત્યારે અતિશયોક્તિ પ્રયોજીને કવિશ્રીએ પ્રસંગને વધુ કરૂણ બનાવ્યો છે. પુત્ર વિરહમાં રોઈ રોઈને માતા-પિતાએ વનવાડીના સર્વ વૃક્ષોને અશ્રુજલથી સિંચ્યા. અહીં કરૂણતા ઉપરાંત પુત્રની ઠેક-ઠેકાણે કરેલી શોધ પણ દર્શાવાઈ છે.

સજીવારોપણ :-

❀ પતિ એકલી છોડીને ચાલ્યો ગયો, માથે ખોટી રીતે આળ આવ્યું, માતા-પિતા વગેરે પણ કોઈ બોલાવતું નથી ત્યારે ત્રૈલોક્યસુંદરી વિલાપ કરે છે. તેના વિલાપમાં કર્મ સાથેનો સંવાદ સજીવારોપણ દ્વારા વર્ણવ્યો છે.

‘વાદ કરેવા આવિઉ કર્મ, ‘કુમરી! તઈ મઝ બોલિઉ મર્મ;
સુર વિદ્યાધર જિનવર પાત્ર, મઈ રોલ્યા નારી કુણ માત્ર?’. ૨૨૦

રામદેવ-સીતા અતિ પ્રીતિ, તે વનવાસી એ મઝ રીતિ;
 રાવણ વલી સતી અપરહઈ, બે બંધવ દુખિ ઝૂરઈ ફિરઈ.' ૨૨૧

બોલઈ કુમરી 'તે શ્રીરામિ, બંધી જલ ગિઉ લંકા ઠામિ;
 જીતુ રાવણ આવ્યા રાજિ, સતી શીલ તિહિ આવિઉ કાજિ.' ૨૨૨

બોલઈ કર્મ 'સુણઉ કૂંચરી!, નલ દવદંતી અંતેઉરી;
 છોડિઉં રાજ વનિ રડવડી, વિણ ભરતારી તે મઈ નડી.' ૨૨૩

કુમરિ ભણઈ 'તઈ બોલિઉં સહી, વરસ બાર તપ-શીલઈ રહી;
 મિલિઉં કંત વલી પામિઉં રાજ, તઝનઈ સતીઈ દીધી લાજ.' ૨૨૪

ભણઈ કર્મ 'માહરુ પરપંચ, એક નારી ભરતારહ પંચ;
 તે દ્રુપદિ પર-દ્વીપઈ હરી, તિહાંથી ઝૂરઈ તે મઈ કરી.' ૨૨૫

કુમરી બોલઈ 'સુણ હો કર્મ!, સતી શીલ તે અવિચલ ધર્મ;
 પાંડવ કૃષ્ણ સમુદ્ર ઉતરી, આણી રાજ-રિદ્ધિ પરિવરિ.' ૨૨૬

ભણઈ કર્મ 'ચંદના કૂંચરી, તેવી કીસિઈ સિરિ તૃણ ધરી;
 વીણિ ઉતારી પગિ આઠીલ, તે હુ જાણી મનનાવિસુ મીલ.' ૨૨૭

નારી ભણઈ 'તઝ મનિ વિભર્મ, દાન-શીલ-તપ-ભાવિઈ ધર્મ;
 પરણઈ વીર વિઘન ટાલિસિઈ, સુર સેવી તી શિવ પામિસિઈ. ૨૨૮

કર્મ ભણઈ 'રાઈ-રાણા બહુ, મઈ રોલ્યા તે પાર ન લહુ';
 કુમરિ ભણઈ 'તઈ દીધી ચોટ, તું નારી જોવાસુ દોટ.' ૨૨૯

વલતુ કર્મ વિમાસી જોઈ, 'નારી વાદ ન પહુચઈ કોઈ;
 પાછઈ પગલઈ કર્મ જિ ખિસઈ, રાજકુમરિ વિમાસણ વસઈ'. ૨૩૦

ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે ઘણીવાર સુધી વાદ કર્યા પછી કર્મએ વિચાર્યું કે 'નારીને વાદમાં કોઈ પહોંચી ન શકે.' આથી તે પાછો ચાલ્યો ગયો.

જોપાઈમાં થયેલું રસ-ચયન પણ કથાને વધુ સુરમ્ય બનાવે છે. ત્રૈલોક્યસુંદરીનો વિલાપ (કડી ૨૦૫થી ૨૧૯) કરૂણરસથી આદ્ર છે. તો ઉજ્જૈનીમાં થયેલા મંગલકલશના મેળાપ સમયનું ત્રૈલોક્યસુંદરીનું દેહ વર્ણન (કડી ૨૮૧થી ૨૮૪) શૃંગાર રસમય છે. સીમાડાના રાજાઓ સાથેનું મંગલકલશનું યુદ્ધ ભયયુક્ત છે. અને જન્મથી કોઢી મંત્રીપુત્રનું વર્ણન બીભત્સરસનું ઉદાહરણ પૂરું પાડે છે -

'મઝ બેટઉ તે રુપિઈ ઈસિઉ, કુહ્યા કર-પગ અંગિઈ ખિસિઉ;
 વીસઈ નખ તેહના ગયા સડી, હાડ ગલ્યા નઈ ગઈ ચાંબડી. ૭૭

બઈઠૂં નાક કાન વેસરિયા, અઊઠ કોડિ રોમ તે હુ ખરિયા;
ઝિરઈ પિરુ માખી ગણગણઈ, વાઈ ન બઈસઈ કોઈ તેહ તણઈ.’ ૭૮
મંત્રીપુત્રનું આટલું બીભત્સ વર્ણન બીજા એક પાણ રાસમાં નથી.

❀ રાસગત વર્ણનો નીહાળીએ તો - આરંભમાં જ થયેલું ઉજ્જૈની નગરીનું વર્ણન (કડી ૪ થી ૧૦), ઘનદત્ત શ્રેષ્ઠી જ્યાંથી દરરોજ પુષ્પો લાવે છે તે વાડીનું વર્ણન (કડી ૪૬ થી ૫૦), અપહરણ દ્વારા મંગલકલશ જે વનમાં પહોંચે છે ત્યાંના સરોવરનું વર્ણન (કડી ૮૧ થી ૮૩), પુણ્ય-પાપના પ્રભાવનું વર્ણન (કડી ૧૭ થી ૨૨), ઘનદત્ત શ્રેષ્ઠીની ધર્મઆરાધનાના બહાને થયેલું શ્રાવકના કર્તવ્યોનું વર્ણન (કડી ૨૫ થી ૨૭) આ વર્ણનો સુંદર અને સરસ હોવાથી આકર્ષક લાગે છે.

❀ મંગલકલશ લગ્ન બાદ ઉજ્જૈની પાછો ફર્યો ત્યાર પછી જે નિશાળમાં અભ્યાસ કરે છે તેના બાળકોનું અને રાજકુમાર તરીકે રહેલી ત્રૈલોક્યસુંદરીના મહેલે ભોજનમાટે જતા બાળકોનું વર્ણન માણવા જેવું છે-

‘તે સેલહથ ગયુ નેસાલ, ઘૂઘૂયાડિ સવિ કરઈ બાલ;
માઈ કેક્કા સિદ્ધો વર્ણ ભણઈ, આદિ-નમાલ અંક કો ગણઈ. ૨૪૮

ચઉક આખ્યાત વખાણઈ સોઈ, નીતિ સમસ્યા પૂરઈ કોઈ;
ઘૂટે પાટી જીકા ઘસઈ, કે બાલા ભાવઈ તે ભણઈ. ૨૪૯

કે કરગરઈ કે ડસકા ભરઈ, કોઈ હસઈ આંખિ પાણી ભરઈ;
કે નાગા કછોટી કોઈ, વસ્ત્ર વિભૂષણ શોભા જોઈ. ૨૫૦

રાવ કરઈ કે ઝૂંબી પડઈ, સૂખડી ખાઈ કે હડહડઈ;
નેસાલગરણું કે આરંભ, લ્યાવઈ અક્ષત ભરીઈ કુંભ.’ ૨૫૧

‘પંડિત આગલિ પૂઠિઈ બહુ, હરખિઈ જિમવા આવઈ સહુ;
ઇંક આગલિ ઇંક પાછલિ થાઈ, એક ઊજાણા મહુવડિ જાઈ. ૨૬૩

કે રગદાલા ભુઈ પડઈ, ઉભા કીધાં વલી દડવડઈ’;

આ વર્ણન બાલમંદીરના બાળકો જેવું લાગે. મંગલકલશ તો લગ્ન થયા બાદ તે નિશાળમાં ગયો હતો. તો શું એ સમયમાં બાળલગ્નની પ્રથા હશે? આમ તો, લગ્ન બાદ મંગલકલશ એકલો પોતે જ રથ ચલાવી ઠેઠ ચંપાપુરીથી ઉજ્જૈની આવ્યો હતો. નાનો બાળક તો આ બધું કરી ન શકે. માટે મંગલકલશની અવસ્થા નાના બાળકની તો ન જ હોય. ‘તે સમયમાં એક જ નિશાળમાં બધાને ભણાવતા હશે’, આવું વિચારીએ તો વિદ્યાર્થીઓનું આ વર્ણન સંગત થાય.

કથાઘટકોમાં પરિવર્તન -

- ૧) ધનદત્ત શ્રેષ્ઠી ત્રિકાળ શ્રી આદિનાથ પ્રભુની પૂજા કરે છે. (૪૨)
- ૨) મંત્રીના કુળદેવીએ મંગલકલશનું મહા સુદ-પના દિવસે અપહરણ કર્યું. (૮૧)
- ૩) અપહરણ થયા પછી મંગલકલશ જંગલમાં એકલો છે ત્યારે મનમાં નવકાર ગાણે છે. (૧૦૨)
- ૪) મંગલકલશે ત્રૈલોક્યસુંદરીને ઉજ્જૈનીની સીપ્રાનદીના પાણીની વાત કરતાં પહેલા વિચાર્યું કે 'રાજકુમારી ચતુર હશે તો સંકેત સમજી જશે.' આ વિચારણા દર્શાવીને કથાઘટક વધુ રસાળ બનાવ્યો છે. (૧૫૮)
- ૫) ત્રૈલોક્યસુંદરી ઉજ્જૈની જઈને પોતાના પતિ મંગલકલશને શોધી લાવે છે ત્યારે મંગલકલશને રાજ્ય સોંપીને સુરસુંદર રાજા અને ગુણાવલી રાણીએ દીક્ષા લીધી. (૨૯૬)
- ૬) મંગલકલશે ગુણસાગરસૂરિજીને પોતાનો પૂર્વભવ પૂછ્યો. બીજી બધી જ કૃતિઓમાં મંગલકલશ આચાર્ય ભગવંતને પોતાના ભાડેથી પરણવાનું અને ત્રૈલોક્યસુંદરી પર આળ આવવાનું કારણ પૂછે છે. સીધો જ પૂર્વભવ પૂછવા કરતાં આ કારણો પૂછવામાં કથા પ્રવાહમાં સ-રસતા વધુ જળવાય છે. (૩૨૧)
- ૭) મંગલકલશના પૂર્વભવના મિત્રને અહીં સાર્થવાહુ દર્શાવ્યો છે. (૩૨૨)
- ૮) મંગલકલશ રાજાએ પોતાના સમસ્ત દેશમાં અમારી પ્રવર્તાવી. (૩૩૮)

૨) જિનરત્નસૂરિશિષ્ય કૃત મંગલકલશ રાસ

✿ પ્રસ્તુત રાસના કર્તા વડતપાગચ્છીય, ^૧શ્રી જિનરત્નસૂરિજીના શિષ્ય છે. રાસમાં કવિશ્રીએ પોતે રચના સમય કે ગુરુપરંપરા વિષયક કોઈ ઉલ્લેખ કર્યો નથી.

૧. જિનરત્નસૂરિજીની ગુરુ પરંપરા આ પ્રમાણે પ્રાપ્ત થાય છે-રત્નાકરસૂરિજી (જેમણે સંસ્કૃતભાષામાં 'રત્નાકર પચ્ચીશી' રચી) રત્નપ્રભસૂરિજી > મુનિરોખરસૂરિજી > જ્ઞાનચંદ્રસૂરિજી > જિનરત્નસૂરિજી (અપરનામો - રત્નસિંહસૂરિજી / વિજયરત્નસૂરિજી / વિનયરત્નસૂરિજી)

આ રત્નસિંહસૂરિજી અર્થાત્ જિનરત્નસૂરિજીના સં. ૧૪૫૨થી ૧૫૨૨ સુધીના પ્રતિમા લેખો પ્રાપ્ત થાય છે. તેમના ઉપદેશથી સં. ૧૪૮૧, વૈશાખ સુદ-૩ના દિવસે જીરાવલા પાર્શ્વનાથ ભગવાનના દેરાસરમાં ઘણી દેરીઓ બની હતી. તથા તેમના જ ઉપદેશથી જૂનાગઢના રા'મહીપાલે શ્રીગિરનારજી તીર્થમાં નેમિનાથ ભગવાનના દેરાસરને સોનાના પતરાથી મઢાવ્યું હતું. તેના પુત્ર રા'માંડલિકે સં. ૧૫૦૭માં જિનરત્નસૂરિજીના ઉપદેશથી પોતાના રાજ્યમાં અમારી પ્રવર્તાવી હતી.

સં. ૧૫૩૨ આસપાસ જણાવી છે. પરંતુ શક્ય છે કે પ્રસ્તુત રચના આગળ જણાવેલ મંગલધર્મજી કૃત રાસ (૨. સં. ૧૫૨૫) કરતાં પહેલાં પણ રચાયો હોય. કારણ કે આ રાસ જિનરત્નસૂરિજીના શિષ્યની રચના છે. અને પૂર્વોક્ત રાસના કર્તા મંગલધર્મજી જિનરત્નસૂરિજીના પ્રશિષ્યના પ્રશિષ્ય છે. છતાં ચોક્કસ રચના સંવત્ ન મળવાના કારણે અહીં તેને પાછળ રાખવામાં આવ્યો છે.

❖ ૨૫૮ કડી પ્રમાણ આ રાસમાં દૂહા-ચોપાઈ-વસ્તુ છંદો ઉપરાંત પાંચ દેશીઓ પ્રયોજાઈ છે.

❖ રાસમાં કથા સાથેનો કાવ્યત્વનો સુમેળ જળવાયો છે. ઉપમા-ઉત્પ્રેક્ષા-નિદર્શના-વ્યતિરેક વગેરે અલંકારો એ સુમેળને વધુ સુંદર બનાવે છે.

❖ ‘દિન-દિન રૂપ અલંકરઈ એ, ચડઈ કલા જિમ ચંદ્ર.’

અહીં ‘કલા’ શબ્દના શ્લેષ દ્વારા મંગલકલશની વયોવૃદ્ધિ અને કલાવૃદ્ધિને ચંદ્રની કલાવૃદ્ધિ સાથે સરખાવવા દ્વારા મંગલકલશની સ્વભાવ સૌમ્યતા વ્યંજિત થઈ છે.

❖ ‘પૂત્રી જન્મ હુઉ તિણિવાર, જ્યમ સમુદ્રિ લખિમી અવતાર’ ૬૬

સમુદ્રમાંથી થયેલા લક્ષ્મીના જન્મની ઉપમા દ્વારા ત્રૈલોક્યસુંદરીની સમૃદ્ધિ અતિશાયી દર્શાવી છે.

❖ ઉપમા અલંકાર મંડિત કેટલીક પંક્તિઓ -

‘વાઘઈ ચંદ્રકલાની વેલિ, રૂપ જિસા કરિ મોહણ વેલિ.’ ૬૮

‘એક દિવસ રાય સભા મઝારિ, બેઠઉ ઇન્દ્રતણઈ આણૂસારિ’. ૭૩

‘તાહરઉ બેટઉ બહૂ ગુણ ભંડાર, રૂપિ જિસઉ અશ્વનીકુમાર.’ ૭૫

‘મંગલ પાલઈ નિરમલ રાજ, જિસ્યું દેવલોકિ સુર કાજ.’ ૨૪૦

સુંદર ઉત્પ્રેક્ષા :-

‘ચોસકિ કલા નિપુણ સુવિચાર, જાણિ સારદનઉ અવતાર.’ ૬૮

‘રૂપ દેખિ મનિ હરખ અપાર, આવ્યુ જાણઈ અંદ્રકુમાર.’ ૧૧૧

‘રૂપઈ જીપઈ અપહર દેવિ, ગુણ-લાવાણ્ય પ્રમીરસ હેવિ.’ ૬૯

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પોતાના રૂપથી અપ્સરાને જિતી લીધી.

અપ્સરા કરતા ચડીયાતું રૂપ દર્શાવવા દ્વારા વ્યતિરેક અલંકાર વર્ણવાયો છે.

❖ ‘નાહનઈ એ કિમ સીઝસઈ એ, ચંતા મ કરો તાત તું;

નાહનઉ બાલ હિ સંધનો એ, સુર સબલ વિખાત તું. ૬૩

મંગલકલશ જ્યારે પિતા પાસે ‘દરરોજ હું જ ફુલ લેવા જઈશ’ એવો આગ્રહ કરે છે. ત્યારે પિતા ચિંતિત થયા છે. ‘તુ તો હજુ નાનો છે. કામ કઈ રીતે કરી શકીશ?’ ત્યારે પિતાની ચિંતાને દૂર કરવા મંગલકલશ નિદર્શના આપે છે ‘સિંહનું બચ્ચું નાનુ હોવા છતાં શૂરવીર હોય છે.’

❖ મંત્રીપુત્ર સાથે રાજપુત્રી ત્રેલોક્યસુંદરીના વિવાહનો પ્રસ્તાવ રાજા મંત્રી સમક્ષ મૂકે છે ત્યારે મંત્રી રાજાને કહે છે. ‘રાજન્! આ સંબંધ યોગ્ય ન લાગે, ક્યાં સ્વામી? અને ક્યાં સેવક?’ સ્વામી અને સેવકના અંતરને સમજાવવા કવિશ્રીએ અનેક દૃષ્ટાંતો મૂક્યાં છે.

‘પર્વત મેરુ અનઈ સરસવ, અંતર કીઘ્યાં માનવ નઈ અરિભવ;
અંતર દીહ દીવાલી જસઉ, પુન્યવંત નઈ હાલી તસઉ. ૭૮
અંતર સુર્ય અનઈ ખજૂ ઉઘોતિ, અંતર અંધારુ નઈ દીવા-જોતિ;
અંતર સીહ અનઈ સીયાલ, અંતર ગોલ અનઈ વિયાલ. ૮૦
અંતર સુરતરુ અનઈ કરીર, અંતર જિમ કાયર નઈ વીર;
કીંહા એલીઉ અંતર સાકર, તિમ અંતર સેવક નિ ઠાકૂર’. ૮૧

❖ મંગલકલશનું અપહરણ કરીને દેવીએ તેને જંગલમાં મુક્યો તે સમયે સૂર્ય અસ્ત પામ્યો. આ પ્રસંગને કવિશ્રીએ અદ્ભુત કલ્પનાથી સજાવ્યો છે.

‘તેહનઈ દૂખીઈ દુખી થાઈ, તુ સૂરજ ઉદયાચલ જાઈ;
જંપ દીએ તે સમુદ્ર મઝારિ, એહવા સજન હોઈ સંસારી.’ ૧૦૭

મંગલકલશના દુઃખથી દુઃખી થઈને સુરજે ઉદયાચલ પરથી સમુદ્રમાં પડતું મૂક્યું. આવા સજજન પણ સંસારમાં વિરલા હોય છે જે પર-દુઃખે દુઃખી થાય!

❖ કવિશ્રીએ કરેલા ટૂંકા પણ સુંદર વર્ણનોમાં કાવ્યત્વ ઝળકી ઉઠ્યું છે. શરૂઆતમાં જ આલેખેલું ઉજ્જૈની નગરીનું વર્ણન-

‘ઉજૈણી નગરી ભલી એ, જોયણ નવ-બાર;
ચોરાસી ચહુટાતણી એ, જિહાં સોહ અપાર. ૪
સપતભૂમિ સોહામણા એ, દીસઈ આવાસ;
ગોખ અનઈ મતવારણા એ, જાલી સુપ્રકાસ. ૫
નાનાવિધ બહુ ચિત્રમઈ એ, સોહિઈ ચિત્રસાલી;
નવજોવન સોહામણી એ, બેસઈ તીહાં બાલી. ૬

ચિત હરઈ ચંચલતાણા એ, કરિ મનમથ પાસિ;
વસઈ તિહાં વિવહારીયા એ, માહિ લીલ-વિલાસ. ૭

સોવનકલસ સોહામણા એ, જિનવર પ્રસાદ;
સોવિન દંડ ધજા માહંત, અનઈ ઘંટ નઈ નાદ. ૮

અકોતર સઉ સોઉ અતિભલા એ, મંડપ સુવિસાલ;
થંભે છઈ પૂતલી ય રંભ, રુપિઈ સુકમાલ. ૯

હાવ-ભાવ વારુ કરેઈ એ, હસતી અતિ સોહઈ;
'કરસિઈ ઊઠી વાત કસૂં?', માનવ મન મોહઈ. ૧૦

પ્રતિમા પરમેશ્વરતાણી એ, દિસઈ અભિરામ;
પૂજ રચઈ તિહાં ભવીય લોક, ગાય ગુણગ્રામ. ૧૧

એક નાટિક અભિનવ કરે એ, એક ધૂપ ઊખેવઈ;
સ્નાત મહોછવ તિહાં કરઈ એ, એક રંગિ વધાવઈ. ૧૨

દીપઈ જિનસાસનતણાઉ એ, મહિમા વસ્તાર;
દેવ-દેવલતાણાઉ એ, નવિ લાભઈ પાર. ૧૩

મંદિર-પોલિ-પગાર સાર, વાડી-આરામ;
નિરમલ-નીર નદી વહેઈ એ, તસ્ય સપરી નામ.' ૧૪

❀ મંગલકલશના પિતા ધનદેવ શ્રેષ્ઠી પત્નીની શીખામણથી આરાધના કરે છે. એ પ્રસંગે કવિશ્રીએ શ્રાવકના કર્તવ્યનું વર્ણન આવરી લીધું છે.

'સુણીય વચણ ધનદત્ત કરઈ એ, પડિકમાણાઉ બિ વાર;
પરવતિથિઈ પોસા કરઈ એ, પુસ્તકની સાર. ૩૨

સતુકારિ સહુ કો જીમિ, વલી વ્રણ અઢારિ;
સ્વામી[વ]ાછલ સંઘ સહિત, કાઈ ગુરુ પેહરાવિ. ૩૩

દીઈ દાન ઘણ દીન પ્રતિઈ, વેચઈ વિત અપાર;
કરઈ રુડીપરિ સંઘ-ભક્તિ, અનઈ ન કરઈ અહંકાર. ૩૪

દિન-દિન વાડી થિકાં ફૂલ, ડીલઈ જઈ લાવઈ;
પરમેશ્વર પૂજ કરી, મનિ ભાવન ભાવઈ. ૩૫

કસ્તુરી જાયૂ-કપૂર, ઊખેવઈ ધૂપ;
એકચિત મનિ ચીતવઈ એ, તે પરમ સ્વરૂપ. ૩૬

✽ ત્રૈલોક્યસુંદરીનાં નારી દેહનું વર્ણન બીજા કવિઓની જેમ લગ્ન પહેલાં ન કરતાં મંગલકલશના બીજીવારના મેળાપ પછી નગરજનો તેને જોવા આવે છે ત્યારે કર્યું છે. શ્રેષ્ઠ કાવ્યમાં સામાન્યતઃ નવે રસો વર્ણવાયા હોય છે આથી નારીના દેહવર્ણન દ્વારા શૃંગાર રસનું નિરુપણ તો કવિશ્રીએ કર્યું છે. પરંતુ પોએમ જસ્ટીસનો ઉપયોગ કરી આ વર્ણન નાયક-નાયિકાના દ્વિતીય મિલન સમયે લઈ ગયા. કારણ કે એ જ તેઓનું ખરું મિલન છે.

‘આ સોહ ઈસસી વદન મયંક, વેણીડંડ વાસિગનું અંક;
દીપશખા સમ નાશા દંડ, વાંકી ભમહ કામ-કોદંડ. ૨૨૬
ચંચલ ચિત્ત નયાણ વિસાલ, અઠમિ ચંદ્ર સરીખુ ભાલ;
દંત-પંતિ દાડમની કુલી, સઈથઉ મયણ સાખની કુલી. ૨૨૭
ચંપકવાન દેહનઉ વર્ણ, કુંડલ તેજ તપઈ તસ કર્ણ;
મયણ રહઈ મજજનનઉ કંડ, નાભિ મંડલ ગંભીર અખંડ. ૨૨૮
બાહ બહૂ ગય સઉડા દંડ, કર પલવ પંકજ વનખંડ;
તવ નારી કણયરની કંબ, અધુર જસ્યા પરવાલી રંગ. ૨૨૯
કઠન પયોધર અતિહઈ અણીઆલ, રદયકમલ સહજઈ સુવિસાલ;
ઉર-યુગમ તે અતિહઈ રસાલ, સોહઈ ચરણ અતિહઈ સુકમાલ’. ૨૩૦

✽ ત્રૈલોક્યસુંદરીની વિરહ વ્યથાને પણ વિવિધ અલંકારો દ્વારા વર્ણવીને કવિશ્રીએ પ્રસંગને વધુ કરૂણ બનાવ્યો છે.

‘હું અબલા મૂંકી નિરધાર, કુંણ કરેસિઈ માહરી સાર?;
રુપ કલા કમલા અવતાર, ન ભલી નારી વિણ ભરતાર. ૧૭૯
ચંદ્ર-કરણ લાગઈ અંગાર, કંઠ ફૂલ તે કરવત ધાર;
મોતી હાર ખડગની ધાર, વિલવઈ તે વિણ કંથ! અપાર. ૧૮૦
દિવિઈ રુઠઈ સ્યું કરઈ?, સ્યું ન પછાડઈ હેવ?;
ઊલાલીલઈ જમ સુખ, સીંચાણઉ ઝડકેવ. ૧૮૧
રયાણ ભણી મઈ સંગ્રહીઉ, અતિ ઘણ આદર કીધ;
કાજ પડઈ મઈ પરખીઉ, કાકર કાજ ન સીધ. ૧૮૨

કંથ વિહૂણી ગોરડી, નવજોવન નવનેહ;
 સુનઈ દેઉલિ દીપ જિમ, અફલ ગયુ ભવ તેહ. ૧૮૩
 હીય મણોહર તં કરઈ, જં કીજઈ અસમથ;
 શ્રગિહઈ તરુયર રીય તીહ પસારઈ હથ. ૧૮૪
 પ્રીતિ ભલી પંખીતણી, ઉડવ જઈ મિલંત;
 તે માણસ પણિ નહીં ભલા, દુખઈ નિત ઝૂરંત. ૧૮૫
 અનચિત પામઈ નવિ અધમ, દેવકસંગઈ ભગ;
 પાકઈ દ્રાખ હૂ માંડવઈ, મુખ રોગી જિમ કગ. ૧૮૬
 દેખી ધાઈસઈ મો(મે)હ તુ, ચાતક મ કરીસ આસ;
 પાણી ટીપ નહીં લહઈ, કરીસ ઉરતઉ નિરાસ. ૧૮૭
 જે જગિ જીવઈ માન વિણ, ગુણ વિણ ગરવ કરંતિ;
 તે માણસ મૃગ હંસ જિમ, ત્રણ ચર પેટ ભરંતિ. ૧૮૮
 સરોવર કેતે દીહડે, કંઠો કંકિઈ નીર;
 દૈવ સંજોગઈ વહઈ વસઈ, ઊગ્યા માહિ કરીર. ૧૮૯
 કર્મ રહઈ ઉલાંભા દીઈ, જદા કાલિ પ્રતિ સાલઈ હઈઈ;
 મઈ સ્યું તમ્હ વણસાડિઉ? દૈવ!, જે તૂ મઝ છંડાવઈ રૈવ. ૧૯૦
 હૂં અબલાનુ રુપઈ કાલ!, મેલહેઉ છઈ તુ દેહ કરવાલ;
 કહઈ એક માનઈ તઉ તે બાલ, તું તો દયા રહિત વેતાલ'. ૧૯૧

કથા ઘટકોમાં પરિવર્તન

- ૧) મંગલકલશનો ગર્ભકાળ-નવમાસ અને આઠ દિવસ દર્શાવ્યો છે. (૪૪)
- ૨) મંગલકલશના જન્મ પછી તેનું લાલન-પાલન ધાવમાતા કરે છે. (૪૯) મંગલકલશ ગર્ભશ્રીમંત શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર છે આથી ધાવમાતા હોવી ઉચિત જણાય છે.
- ૩) અપહરણ કર્યા પહેલા કુલદેવીએ બે દિવસ આકાશવાણી કરવા દ્વારા મંગલકલશને સંકેત આપ્યો પછી ત્રીજે દિવસે પણ આકાશવાણી કરીને પછી અપહરણ કર્યું. (૯૪થી ૯૭) બીજે બધે 'પ્રથમ દિવસે આકાશવાણી અને બીજે દિવસે આકાશવાણી બાદ અપહરણ કર્યું. આટલી જ વાત છે.

- ૪) કુલદેવી એ મંગલકલશનું અપહરણ કર્યું એ દિવસ પણ આપ્યો - મહા સુદ-૫ (૮૦). જો કે કવિશ્રીએ રાસ રચનાના દિવસ - વર્ષનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો નથી, જ્યારે અહીં અપહરણનો દિવસ દર્શાવ્યો છે! આ પૂર્વે મંગલધર્મજીએ પણ અપહરણનો આ જ દિવસ ઉલ્લેખ્યો છે.
- ૫) અશ્વપાલકોએ મંગલકલશને રાત્રે પોતાના ઘરે જ રાખ્યો અને બીજે દિવસે સવારે મંત્રીને સોંપ્યો. (૧૧૦)
- ૬) રાજપુત્રીને ભાડેથી પરણવા મંગલકલશ તૈયાર થયો ત્યારે સામેથી જ મંત્રીએ તેને કહ્યું ‘રાજા લગ્ન સમયે જે ધન વગેરે આપે તે તારું.’ (૧૧૭)
- ૭) મંગલકલશે મોઢક વાપરીને ત્રૈલોક્યસુંદરીને પોતાનો સંકેત આપવા સીપ્રાનદીના જલની વાત કરે છે. આ સમયે કવિશ્રીએ મંગલકલશનો મનોભાવ દર્શાવ્યો છે કે ‘રાજકુમારી ચતુર હશે તો મારો સંકેત સમજી જશે.’ (૧૪૩)
- ૮) મંગલકલશ ચાલ્યો ગયો પછી મંત્રીપુત્ર ત્રૈલોક્યસુંદરી જ્યાં હતી તે ઓરડામાં આવે છે. તેના બદલે અહીં એવું વર્ણવાયું છે કે મંત્રીપુત્રએ દાસી દ્વારા ત્રૈલોક્યસુંદરીને બાજુના ઓરડામાં બોલાવી. (૧૬૨-૧૬૩)
- ૯) ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પિતા પાસે પુરુષવેષની માંગણી કરી તે પૂર્વે ‘એ દ્વારા હું કલંક ઉતારીશ’ની વાત રાજાને જણાવી દીધી (૨૦૭) અન્યત્ર સર્વ સ્થળે રાજા સમક્ષ ‘કલંક ઉતારવાની’ વાત કરવાનો કથાંશ નથી.
- ૧૦) પિતાએ લગ્ન સમયે જમાઈને આપેલા ઘોડાઓને ત્રૈલોક્યસુંદરીએ સીપ્રા નદીનું પાણી પીતા જોયા. (૨૧૩) મંગલકલશે આપેલા ‘સિપ્રાનદીના’ સંકેતને અનુસારે આવેલી રાજકુમારી સરોવરને બદલે સીપ્રાનદીમાં ઘોડાને પાણી પીતા જુએ એ વધુ યોગ્ય જણાય છે.
- ૧૧) સુરસુંદર રાજા અને ગુણાવલી રાણી બન્ને ચારિત્ર પાળી સ્વર્ગે ગયા. (૨૩૮)
- ૧૨) ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પૂર્વભવમાં સખીને આળ આપ્યું હતું કે ‘તેં શ્રાપ આપ્યો એટલે તારો પતિ કોઢી થયો’ (૨૫૨) અહીં વર્ણવાયેલ ઘટક કરતાં ‘સખીના સંગને કારણે તેનો પતિ કોઢી થયો’ એ પ્રચલિત કથાઘટક વધુ યોગ્ય છે. કારણ કે ત્રૈલોક્યસુંદરીના ભવમાં તેને આળનું ફળ પણ ‘સંગને કારણે પતિ કોઢી થયા’નું આળ આવ્યું. આળ આપ્યા પછી ‘સખીનું દુભાયેલું મુખ જોઈને ત્રૈલોક્યસુંદરી (પૂર્વભવમાં) વાત વાળી લે છે.’ તે વાત અહીં કરી નથી.

૩) સર્વાનંદસૂરિજી કૃત મંગલકલશ રાસ

❀ વિ.સં. ૧૫૪૮માં લખાયેલ આ રાસ કુલ ૧૩૩ કડી પ્રમાણ છે. રાસમાં ક્યાંય પણ રચનાના કાળ વિષયક ઉલ્લેખ નથી. પરંતુ ભાષા અને રચના પરથી એવું જણાય છે કે આ રાસ ૧૫મા સૈકાથી અર્વાચીન તો નથી જ.

❀ આ રાસના કર્તા શ્રી સર્વાનંદસૂરિજી કયા? તે નક્કી થઈ શકે તેમ નથી. એક સર્વાનંદસૂરિજીએ ‘પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર’ (લ.સં. ૧૨૦૦) રચ્યું છે. જેઓ જાલિહર ગચ્છના ગુણભદ્રસૂરિજીના શિષ્ય છે. બીજા સર્વાનંદસૂરિજીએ સં. ૧૨૮૧માં ‘પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર’ અને સં. ૧૩૦૨માં ‘ચંદ્રપ્રભ ચરિત્ર’ રચેલું છે. તેઓ શાલિભદ્રસૂરિજીના શિષ્ય ગુણરત્નસૂરિજીના શિષ્ય છે. ત્રીજા સર્વાનંદસૂરિજીએ ‘જગદુ ચરિત્ર’ (લ.સં ૧૩૭૫)ની રચના કરી છે. જેઓ ધનપ્રભસૂરિજીના શિષ્ય છે.

❀ રાસની ભાષા પરથી ત્રીજા સર્વાનંદસૂરિ હોવાનું સંભવિત લાગે છે. છતાં પ્રસ્તુત રાસના કર્તા સર્વાનંદસૂરિજી આ ત્રણમાંથી જ એક છે કે અન્ય કોઈ છે? તે નક્કી કરવા માટે આપણી પાસે કોઈ પ્રમાણ નથી.

❀ રાસમાં વસંત, સામેરી, દેશાખ વગેરે રાગો તથા વસ્તુ, દૂહા, ભાષા, ચોપાઈ વગેરે માત્રા-મેળ છંદો અને વિવાહલુ તથા ઘઉલ (ઘોળ) જેવા કાવ્યપ્રકારો પ્રયોજાયેલા છે.

❀ પ્રસ્તુત રાસમાં માત્ર વસ્તુ નિરૂપણને જ પ્રાધાન્ય અપાયું હોવાથી વર્ણનો ગૌણ બન્યા છે. તેમ છતાં મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીના વિવાહનું ટૂંકું પણ સુંદર વર્ણન ‘વિવાહલુ’માં કર્યું છે.

‘માનીય તહિ માંડ વીવાહલું એ, પરિણેવા તિઉલકસુંદરી એ,
રુલિયાયત નરવર હૂઉ એ, ચીત્રાવઈ ઘર-પુરુ-મંદિરી એ;
લાડણુ ગજવરિ આરુહઅ, સિરિ કરણી કુસુમહ મહિમહઈ એ,
સિણગારી સપર સુહામણું એ, ઉતારઈ નારિ ય ભામણું એ. ૧ [૬૩]

મંગલ સરિ ગાઈ નારી એ, રુવિ કિરિ દેવ-કુમારી એ,
‘જય-જય’ સરિ બોલઈ ભાટ એ, મિલિઆ પુર-સજન ઘાટ એ;
સિરિ સોહઈ ઊજલ છત્ર એ, વર ચમર ઢલાવઈ પાત્ર એ,
તોરણિ વર ધયવડ લહલહઈ એ, મેલાવઈ સવિ જન ગહગહઈ એ. ૨ [૬૪]

મૃગનયણી મનરંગિ સવિ મિલી એ, મહુર સરિ ગાઈ બાહુલી એ,
વધાવઈ પગિ-પગિ કુલવહૂ એ, જયવંતુ હોજ્યે દિન બહૂ એ;

ગયવર કુંઝર ઉતરઈ એ, ઉખાણાં રાજ અંતેઉરી એ,
 હાથા લેવું બિહુ જણઈ એ, રાજકુમરિ મનિ રંજઈ એ. ૩ [૬૫]
 લીલાપતિ લહુઉ લલવઉ એ, મલયાનિલ વિહસીઅ ચાંપલુ એ,
 મંગલકલસ મનમોહતુ એ, પૂનિમ સસિ અંબર ઉગતુ એ;
 લાડી ય જિમ તરવરિ વેલડી એ, મુખિ પરિમલ મહકઈ કેવડી એ,
 વઈસાનર સાખિ બિહુ જણ એ, પરિણાવ્યું સંમતિ સાજણઈ એ. ૪ [૬૬]
 નૃપિ દીધા થાલ ક્યોલડાં એ, રથ-કંચાણ-રયાણ-પટઉલડાં એ,
 વર કર નવિ છંડઈ કામિણી એ, પંચ વલઈ માગઈ સઈંધણી એ;
 તહિં પંચ તુરંગમ આણીઆ એ, રાય ગણિ સવિ વખાણીઆ એ,
 સુરસુંદર આણંદ મનિ ઘરઈ એ, સર્વાણંદ સુહુગુરુ ઉચરઈ એ.' ૫ [૬૭]
 આ વર્ણન પરથી છએક સૈકાઓ પહેલાના લગ્નોત્સવના ઉમંગનો પરિચય થાય છે.

✽ ત્રેલોક્યસુંદરીના રૂપવર્ણનને વિવિધ અલંકારોથી મંડિત કર્યું છે.

'રાણી જાસુ ગુણાવલિ ભણું, એક જીભ કેતાં ગુણ ધુણઉં;
 રાજકુમરી તિઉલકસુંદરી, રૂપિ રંભારઈ અવતરી. ૨૭ [૩૯]
 નવજોવણ નવરંગી નારિ, સ્ત્રીય-રતન નહીં અવર સંસારિ;
 ચાલઈ ચમકત જિમ ગજ ગેલિ, મયાણ રચી કિરિ મોહણ વેલિ. ૨૮ [૪૦]
 નલિની-નાલ જિસ્થા ભુજદંડ, ઉદર લંક જીતુ હરિ ચંડ;
 પુન્નિમ ચંદ્ર સમાણું વચણ, નીલુપ્પલ-દલ મંજુલ નયાણ. ૨૯ [૪૧]
 કજજલ કુરલ તરલ શિરિ વેણિ, રયાણ-વેલિ નખ નિર્મલ શ્રેણિ;
 ચંદ્રકલા જિમ સોહઈ લંક, કસ્તૂરી સારી વર તિલક. ૩૦ [૪૨]
 કલા બહુતિરિ સવિ વિજ્ઞાન, કિં બહના? સરસતિ ઉપમાન;
 લક્ષ્મીની પરિ લક્ષણવંત, જે પરિણેસ્યઈ તે પુણ્યવંત.' ૩૧ [૪૩]

✽ કવિશ્રીએ કાવ્ય મહેલના ઝરૂખાઓ પર ઉપમા-અલંકારના બાંધેલા તોરણો મનમોહક લાગે છે.

✽ 'ચાલિઉ મલપત જેમ મરાલ, વાજઈ વાયા તહા વિકરાલ.' ૧૨ [૨૧]
 મંગલકલસની ચાલ હંસચાલની ઉપમાથી શોભાવી છે.

❀ ‘દહ દિસિ કોરણ-ઘણ ઉચ્છલિઉ, તિણિ અવસરિ મંગલ ખલભલિઉ;
ઉલાલિઉ જિમ લીલઈ તૂલિ, યોજન શતનઈ મેલ્હિઉ કૂલિ.’ ૧૩ [૨૨]

દશે દિશાઓમાંથી વંટોળ ઉમટ્યો અને એ વંટોળે મંગલકલસને ઉછાળ્યો ત્યારે તે ૩ જેવો ભારવિહીન લાગતો હતો.

❀ ‘એક હિવઈ ઊમાણ દૂમણી, હિમ કુરમાણી જિમ પદમિણી.’ [૮]

હીમ પડવાને કારણે જેમ પદ્મિની કરમાઈ જાય તેમ સત્યભામા હૃદયના શોકના કારણે કરમાયેલી લાગતી હતી. અહીં સત્યભામાને પદ્મિની (કમલિની)ની ઉપમા આપીને ‘તે પદ્મિની (=ઉત્તમ સ્ત્રી કે જેના શરીરમાંથી કમળ જેવી સુગંધ આવે તેવી) હતી’ એવું જણાવાયું છે.

❀ ‘રાજકુમરિ મનિ ચીતવઈ, એ કુષ્ટી ઈહ કાંઈ?;
કલ્પતરુ થાણઈ કિસિઉ, ઉગિઉ એરંડ થાઈ?’ ૨ [૭૮]

મંગલકલશને બદલે કોઈ કોઢી મહેલમાં આવે છે, ત્યારે ત્રૈલોક્યસુંદરી વિચારે છે. ‘કલ્પતરુનાં સ્થાને આ એરંડો ક્યાંથી?’ અહીં ઉપમા દ્વારા મંગલકલશની ઉત્તમતા અને કોઢી મંત્રીપુત્રની અધમતા દર્શાવાઈ છે.

❀ ‘ભક્તિ ભલી તેહિ જ ભણું, જે હુઈ મોકલચારિ;
સંકલિ બધ્ધા ગય-તુરય, જિમ મનવંછિત ચારિ.’ ૧ [૩૪]

ભક્તિ તે જ ઉત્તમ કહેવાય જે મુક્ત બનાવી શકે. આ કથનને પુષ્ટ કરવા કવિશ્રી વિરુદ્ધ દ્રષ્ટાંત આપે છે કે સાંકળથી બાંધેલા ગજ-તુરંગને મનગમતો ચારો અપાય છે. (પરંતુ તે ભક્તિ નથી) આ કડી વૈધર્મ્ય ઉપમાનું સુંદર ઉદાહરણ છે.

❀ સુરસુંદર રાજા રાજકુમારીના લગ્ન સુબુદ્ધિ મંત્રીને તેના પુત્ર સાથે જોડવાનું કહે છે ત્યારે મંત્રીના વિચારોમાં અનેક નિદર્શનાઓ પ્રતિબિંબિત થાય છે.

‘તુ મનિ મંત્રિ વિમાસણ કરઈ, વિણઉ દેહ મુઝ નંદન સરઈ;
કાયહ માણિક કેહુ મેલુ?, દૂધમાહિ જિમ મદિરા ભેલુ. ૩૪ [૪૭]
ગદ્દહ ગલિ સોવન સંકલી, કસ્તૂરી લસણસિઉ મિલી;
વિષતરુઅરિ કલ્પતરિ વેલિ, બાઉલ તલિ જિમ ઉગી કેલિ. ૩૫ [૪૮]
હારલતા અંધા ગલિ કિસી?, પટ્ટઉ લીસિણ ફરિસિઉ ઘસી;
વાયસ ઘરિ જઈ હંસીનારિ, તઉ નાત્રાની વાત વિચારિ.’ ૩૬ [૪૯]

મંત્રીપુત્ર કોઢી છે અને ત્રૈલોક્યસુંદરી રાજકુમારી અતિ રૂપવાન છે. તે બન્નેની જોડી કેવી

લાગે? તે કવિ અનેક દૃષ્ટાંતો આપીને સમજાવે છે.

કાંચ અને માણેકના કે દૂધમાં મદિરાના મેળ જેવી, ગર્દભના ગળે સુવાણીની સાંકળ જેવી, કસ્તૂરી અને લસણના મિશ્રણ જેવી વિષવૃક્ષ પર વીંટળાયેલી કલ્પવલ્લી જેવી, બાવળતળે ઉગેલી કેળ જેવી, અંધના ગળે હાર જેવી, કાગળાના ઘરે હંસલી જેવી!

✽ સુંદર વર્ણાનુપ્રાસો કાવ્યત્વને વધુ સુશોભિત બનાવે છે.

‘કલ-કલ કરઈ કુરલ કલહંસ, શતદલ કમલ વિમલ જલ અંસ.’

‘વલ્લહ વિરહ વિચાકુલી, વિરહિણિ વારઈ વાર.’

‘ભંભર ભોલી ભામિણી, રુપિઈ રુઅડી રંભ.’ વગેરે...

✽ દેવી મંગલકલશનું અપહરણ કરીને તેને જંગલમાં મૂકે છે, ત્યારનું જંગલનું વર્ણન ભયરસ ઉત્પન્ન કરે છે.

‘ચિહું દિસિ દાવાનલ પરજલઈ, સૂઅર સંબર સવિ ખલભલઈ;
ધુરહરતા જિહું આવઈ રીંછા, જાણે યમહ તણા એ ભીંછા. ૧૫ [૨૪]

મંડઈ ફિરિ-ફિરિ તિહાં ફેક્કાર, વાઘ-સિંહ-ચિત્રક હુંકાર;
વિલસઈ ભૂત જિસ્યા યમદૂત, ઈસી અડવી સો કુમર પહૂત.’ ૧૬ [૨૫]

✽ વિરહ-વ્યથાથી વ્યાકુળ થયેલી ત્રૈલોક્યસુંદરીનો વિલાપ કરૂણરસની અનુભૂતિ કરાવે છે.

‘સામી! સુલલિત સંભરુ, ઉમાહુ અમ્હ અંગિ;
જાણુ જઈ ઉડી મિલઉ, એકલડી તમ્હ નારિ. ૨ [૮૮]

લીલ વિલાસ ન છંડીઈ, નેહ ન કીજઈ છેહા;
સરીરતાણી જિમ છાંહડી, જાસિઈ જિમણી બાંહ. ૩ [૮૯]

ચંદ્ર દહઈ મુઝ દેહડી, ચંદન જિમ અંગારું;
વરસ પ્રમાણા દોહડા, કિમઈ નિસિ ન વિહાઈ. ૪ [૯૦]

બલિ કીજઉ તુઝ દેહડી, ભામણડાં ભરતાર;
મરું-મરું તુઝ વચણલાં, હુંછણડાં નચણાંહ. ૫ [૯૧]

સઉણાની પરિ સાંભલું, ચિંતામણિ કિર આજ;
રચણિ કિર રવિ ઉગમિઉ, અમિઅ ભરિઉ છઈ કુંભ. ૬ [૯૨]

તેહ જિ એહ વર બોલીઈ, તેહ જિ મુઝ માવત્ર;
હાલાહલ હેલાં હૂઆં, વલ્લહ તણઈ વિયોગિ.’ ૭ [૯૩]

❀ ‘ઝલહલતઉ સંયમ પરિ પાલી, વલી મુગતિ રમણિ ઉરિ હારુ હે’

ઝળહળતું સંયમ પાળીને મંગલકલશ મુનિ ‘મોક્ષે ગયા’ એવું સીધું કથન ન કરતા ‘મુક્તિ રમણીના હૈયાનો હાર બન્યા’ એવું કહ્યું. રાસની આ અંતિમ કડી પણ કવિના કાવ્યત્વની સાખ પૂરે છે.

કથા ઘટકોમાં પરિવર્તન

- ૧) સત્યભામા (મંગલકલશની માતા) પુત્ર ન હોવાના કારણે દુઃખી છે અને રત્નસાર શ્રેષ્ઠી (મંગલકલશના પિતા) તેને સમજાવે છે. (૮) બીજે બધે પિતાને દુઃખી દર્શાવ્યા છે અને માતા તેને સમજાવે છે.
- ૨) મંગલકલશ માતાની કુશિમાં દેવલોકમાંથી ચ્યવીને અવતર્યો. (૧૪)
- ૩) મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીનું ઉજ્જૈની નગરીમાં મિલન થાય છે ત્યારે દેવો પુષ્પવૃષ્ટિ કરે છે. (૧૧૫)

૪) ઉપાધ્યાય કનકસોમજી કૃત મંગલકલશ ફાગ

ખરતર ગચ્છીય જિનચંદ્રસૂરિજી (સં. ૧૫૮૫થી ૧૬૭૦)ના રાજ્યમાં અમરમાણિક્યજીના શિષ્ય કનકસોમ વાચકે પ્રસ્તુત ‘કૃતિ વિ.સં. ૧૬૪૮ના માગસર સુદમાં મુલતાનમાં રહીને રચી છે.

કૃતિ ‘ફાગ’ તરીકે પ્રકાશિત થઈ છે. પરંતુ કવિશ્રીએ ત્રણ સ્થળે જુદા-જુદા ઉલ્લેખો કર્યા છે.

(૧) ‘મંગલકલસતણઉ પ્રબંધ, કરવા મુજ રાગ.’ - ૨

(૨) ‘શાંતિનાથ જિન ચરિત્ર થકી, ઊધરિસ્યું ફાગ.’ - ૨

(૩) ‘એ કીઘઉ મંગલકલશ ચરિત્ર વિલાસિ.’ ૧૬૩

૧. કવિશ્રી કનકસોમ વાચકની અન્ય રચનાઓ-૧૪ ગુણસ્થાનક વિવરણ ચોપાઈ (ર.સં. ૧૬૩૧. કડી-૮૦), જિનપાલિત જિન રક્ષિત રાસ (ર.સં. ૧૬૩૨), અષાઢાભૂતિ ધમાલ રાસ (ર.સં. ૧૬૩૮), આર્દ્રકુમાર ધમાલ / ચોપાઈ (ર.સં. ૧૬૪૪), ધાવચ્યા સુકોસલ ચોપાઈ (ર.સં. ૧૬૫૫), નેમિનાથ ફાગ (કડી-૩૦) વગેરે છે.

‘ફાગ’ એ ગુર્જર સાહિત્યનો પ્રાચીન કાવ્ય પ્રકાર છે. સંવત ૧૩૪૧થી ૧૮મા સૈફા સુધી રચાયેલ ફાગ એ વસંતવાર્ણનને મુખ્ય બનાવીને રચાતો લઘુ કાવ્ય પ્રકાર છે. પૂજ્ય હેમચંદ્રસૂરિજીએ દેશીનામમાલા (૬.૮૨)માં ‘ફગૂ’નો અર્થ ‘વસંતોત્સવ’ આપ્યો છે. એના પરથી જ આ ‘ફાગ’ કાવ્ય પ્રકાર બન્યો હોવાનું અનુમાન થાય છે.

‘ફાગ’ લઘુકાવ્ય સ્વરૂપ અને સાથે વસંતોત્સવ વાર્ણનાત્મક હોવાથી તેમાં કથા-નિરૂપણ ગૌણ રહે છે. તેમ છતાં પ્રસ્તુત કૃતિમાં મંગલકલશ કથાને માત્ર ૧૬૫ કડીમાં આવરી લેવામાં આવી છે. જો કે બીજા ફાગુઓ કરતાં આ ફાગ દીર્ઘ કાવ્ય છે તથા વસંતવાર્ણનને પણ અહીં અવકાશ મળ્યો નથી. આથી અને છંદો રચના આદિની દ્રષ્ટિએ ફાગ કરતાં તે પ્રબંધ કે ચરિત હોઈ શકે. પ્રથમ પદ્યખંડના શીર્ષકમાં ‘ફાગ’નો ઉલ્લેખ મળે છે તેમ બીજી હસ્તપ્રતમાં ‘ઢાલ - અઢીયાની’ એવો પણ પાઠ મળે છે. પરંતુ પુષ્પિકાઓમાં ‘ફાગ’ તરીકે જ નિર્દેશ છે અને કવિશ્રીએ પોતે પણ ‘ફાગ’ શબ્દ પ્રયોગ કર્યો હોવાથી અહીં પણ તેનો ‘ફાગ’ તરીકે નિર્દેશ કર્યો છે.

પ્રસ્તુત કૃતિ ખૂબ ટૂંકાણામાં રચાયેલી હોવાથી તેમાં કોઈ પણ પ્રકારના વાર્ણનોની પ્રસ્તુતિ થઈ શકી નથી. કેટલાક સ્થળોએ સામાન્ય ઉપમા કે ઉત્પ્રેક્ષાઓ કવિશ્રીએ મૂકી છે. તે સિવાય અલંકારોની પણ ગૌણતા જ રહી છે. છતાં ટૂંકાણામાં કથા નિરૂપણ એ પ્રસ્તુત કૃતિની આગવી વિશેષતા છે.

ભાષાની દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો કવિશ્રીની ભાષામાં ક્રિયાપદોના એક વચનમાં ‘ઉ’ કારની પ્રધાનતા છે. જેમ કે - રહ્યઉ, કર્યઉ, ધાવીયઉ, સુણઉ વગેરે.

તેમજ સ્વરમધ્ય ‘ન’ કારનો ‘ણ’ કાર પણ જોવા મળે છે. જેમ કે શાસન = સાસણ, સ્વામિની = સામિણી, ઉજજૈની = ઉજજેણી, દેશના = દેસણા વગેરે.

કવિશ્રીએ કેટલાક સ્થળોએ સમાસો પણ પ્રયોજ્યા છે. ‘દયા-દાન-સનમાન-ભલી’ ‘શ્રાવક-ગુણ-જુતઉ’, ‘કોકિલા-વાણિ’, ‘કુષ્ટ-રોગ-દુષિત’ વગેરે...

એક સ્થળે કવિશ્રીએ વિશિષ્ટ રીતે કૃદન્ત પ્રયોજ્યું છે. ‘પથિ ભય-તૃષિત સરોવરઈ, કરિ અમૃત-જલ-પાન.’ ૪૯ અહીં ‘ભીત’ એ કર્મણિ ભૂત કૃદન્ત ને બદલે તેના અર્થમાં ‘ભય’ એવો ભાવવાચક શબ્દ વાપર્યો છે. જો કે ગુજરાતીમાં આવા પ્રયોગ ક્યાંક ક્યાંક પ્રયોજાયેલા જોવા મળે છે.

કથા ઘટકોમાં પરિવર્તન

૧) લગ્ન સમયે રાજાએ જમાઈ (મંગલકલશ)ને અશ્વોની સાથે સોનાની થાળી પણ આપી. (૬૬)

૨) ત્રૈલોક્યસુંદરી પર કલંક આવ્યા પછી તે માતાના મહેલમાં જ એક બાજુ પડી રહે છે. (૯૭)

- ૩) સિંહ સામંતને ત્રૈલોક્યસુંદરીના મામા દર્શાવ્યા છે (૧૦૩)
- ૪) સખીને આળ દેવાની વાત થોડી જુદી રીતે રજૂ થઈ છે. સખી ભદ્રા કહે છે ‘મારો પતિ ધર્મથી કોટિ ધન ખર્ચે છે.’ શ્રીદેવી (ત્રૈલોક્યસુંદરીનો પૂર્વભવ) કહે છે. ‘તે શું ધન ખર્ચવાનો? તારી સંગતે તો તે કોઢી થયો છે.’ (૧૪૮-૧૪૯) અહીં આ વાર્તાલાપ દ્વારા શ્રીદેવીની સખીના ઉત્કર્ષ પ્રત્યેની ઈર્ષા દર્શાવાઈ છે.

૫) ગુણનંદનજી કૃત મંગલકલશ રાસ

❀ ખરતરગચ્છીય જિનચંદ્રસૂરિજી (સં. ૧૫૮૫થી ૧૬૭૦)ના રાજ્યમાં વડશાખા વિસ્તારક સાગરચંદ્રસૂરિજી > જ્ઞાનપ્રમોદગણિજીના શિષ્ય ગુણનંદનજીએ ૧૧ ઢાલ, ૩૩૬ કડી પ્રમાણ પ્રસ્તુત રાસની રચના વિ.સં. ૧૬૬૫, કારતક સુદ-૫, સોમવારના દિવસે કરી છે.

કવિશ્રીના જીવન-કવન વિશે અન્ય કોઈ માહિતી પ્રાપ્ત નથી.

❀ રાસમાં કવિશ્રીએ રચના વિષયક ઉલ્લેખ બે સ્થળે કર્યો છે.

‘સોલમ જિનવરનઉ ચિરી, દ્વાદશ ભવ સંબંધ;

અનુસારઈ તેહનઈ રચ્યું, મંગલકલશ પ્રબંધ.’ ૩૩૦

‘ચરિય કહઈ મંગલતાણઉ, હર્ષ ધરી નિસદીસ.’ ૩૩૫

આ પરથી એમ લાગે કે કવિશ્રીને રચના કરતી વેળાએ ‘પ્રબંધ’ કે ‘ચરિત’ અભીષ્ટ હોય, પરંતુ અહીં રચનાની દ્રષ્ટિએ પુષ્પિકાના ‘રાસ’ ઉલ્લેખને મુખ્ય બનાવ્યો છે.

❀ ગુણનંદનજીએ પ્રસ્તુત કથાનક દાનધર્મના મહિમા ઉપરાંત ખોટી આળ દેવા પર નિરૂપ્યું છે. સાથે કથામાં અંતે શીલધર્મનો મહિમા પણ ગાયો છે. જેને કારણે કથાનક થોડું લંબાયું છે. દાનધર્મનો સંબંધ કથાનાયક મંગલકલશ સાથે છે. જ્યારે ‘ખોટી આળ દેવા’નો સંબંધ કથાનાયકની સ્ત્રી ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે છે. તથા શીલધર્મનો સંબંધ કવિશ્રીએ બન્નેના પૂર્વભવ સોમચંદ્ર વણિક અને પત્ની શ્રીમતીના જીવન સાથે દર્શાવ્યો છે. આ રીતે વિષય નિરૂપણમાં કવિશ્રી સર્વથી જુદા જ તરી આવે છે.

❀ કવિશ્રીએ કાવ્ય-મંદિરના ઝરૂખે-ઝરૂખે અલંકારોના મનોહર તોરણો બાંધ્યા છે. જેના દ્વારા એ મંદિરની શોભા અતિશય અભિવૃદ્ધિ પામી છે. કવિશ્રીની કેટલીક કાવ્ય પ્રસાદી માણીએ...

❀ રાસમાં પ્રયોજેલી ભરપૂર ઉપમાઓ જોતાં એવું લાગે કે કવિશ્રીને ઉપમા અલંકાર સવિશેષ

પ્રિય હશે.

❧ ધનદત્ત શ્રેષ્ઠી પોતાને એક પણ સંતાન ન હોવાને કારણે દુઃખી થઈ ગયા છે. ત્યારે તેમની વિચારમાલામાં માલોપમાની સુંદર ગૂંથણી થઈ છે.

‘એક દિવસિ નિસિશેષ, સૂતઉ સેઠ વિમાસઈ;
ફૂલ જિસઉ આકાસિ, સુત વિણ ધન મુઝ પાસઈ. ૨૨
દેવભવન ઉતૂંગ, દેવ વિના જિમ સૂનઉ;
સામિ ભલા વિણ સૈન્ય, બહુત મિલ્યઉ જિમ ઊનઉ. ૨૩
મોતી મોટઉ હોઈ, તેજ વિના જિમ હીનઉ;
પુત્ર વિના કુલ તેમ, દીસઈ અતિ ઘણ દીનઉ. ૨૪
તરુવર ફલ વિણ જેહવઉ, જલ વિણ જેમ તલાવ;
સુત વિહિણ હું એહવઉ, દાન વિના જિમ ભાવ. ૨૫
ચીંતાસાગર ઝીલતઉ, દેખી બોલઈ નારિ;
કર જોડી ઇમ વિનવઈ, પ્રાણનાથ! અવધારી.’ ૨૬

❧ ધનદત્ત શ્રેષ્ઠીને ચિંતિત જોઈને સત્યભામા ચિંતાનું કારણ પૂછે છે ત્યારે પણ માલોપમા સરસ પ્રયોજાઈ છે.

‘પ્રાત સમઈ સસિ મંડલઉ, જેમ કુમુદ કુમલાય;
તિમ મુખ સામી! તાહરઉ, કિણિ કારણિ વિછાય? ૨૭
ચૂકઈ જેહવઉ ફાલ, વિરુયઉ દીસઈ દ્વીપી;
હાથી સુંદર દેહ, દંતવિહિણ વિરુપી. ૨૮
ઉદમ વિણ ગતમંત, તંત્ર વિના જિમ યોગી;
નિજ પદવી વિપરીત, દીસઈ જેમ નિયોગી.’ ૨૯

❧ પોતાની ચિંતાનું કારણ દર્શાવતા ધનદત્ત શ્રેષ્ઠીના મુખમાં પણ કવિશ્રીએ માલોપમાના તંબોલ મૂક્યા છે.

‘ચંદ્ર વિના જ્યું રાતિ, અતિઘણ દીસઈ ભૂંડી;
વિણ પાણી જ્યું વાવિ, કામ કિસાકી ઊંડી?. ૩૨
ફલ વિણ જયસી દેખિ, ઊંચી જઈ હુઈ વલ્લી;
તિમ તું સુંદર રુપ, પુત્ર વિના નહુ ભલ્લી.’ ૩૩

❀ મંગલકલશનો જન્મ થયા પછી તેની વૃદ્ધિને માલોપમાથી બિરદાવી છે.

‘રોહણિ - ગિરિવર - સીસ, રતન જેમ નિત વાધર્થ;

કલ્પવૃક્ષ અંકૂર, નંદનવન જિમ લાધર્થ. ૫૨

વંધ્યા અટવીમાહિ, મયગલ જેમ નિરંતર;

તિમ ધનદત્ત ઘરિ પુત્ર, વૃદ્ધિ લહઈ તનુ સુંદર.’ ૫૩

અહીં મંગલકલશને રત્નની ઉપમા આપી તેને કિંમતિ દર્શાવવાની સાથે કલ્પવૃક્ષના અંકુરની ઉપમા દ્વારા તેની સુકોમળતા અને વિંધ્યાટવીના મદગજની ઉપમા દ્વારા તેની નિર્ભીકતા દર્શાવી છે.

❀ રાજા ગુણસુંદર પોતાની રાણી ગુણસુંદરીને ત્રૈલોક્યસુંદરીના લગ્ન માટે પૂછે છે ત્યારે પણ ઉપમાની હારમાળા પ્રસ્તુત થઈ છે.

‘ચૂની જ્યું હેમઈ જરી, સોભા લાભઈ સારી રે;

નાગરવેલીકે પાને, નીકી જેમ સોપારી રે. ૭૦

જ્યોતિ ચંદ્રસ્યું જ્યું ભેલી, વાધર્થ અધિકી વાનઈ રે;

કન્યા તિમ રુડઈ વરઈ, દીજઈ તઉ મન માનઈ રે.’ ૭૧

❀ સુબુદ્ધિ મંત્રી કુલદેવીની આરાધના કરી તેને પ્રગટ કરે છે એ પ્રસંગને કવિશ્રી અનેક ઉપમાઓથી મઢે છે.

‘જિમ અભ્યાસ કરી વિદ્યા, બુદ્ધિવંતનઈ આવઈ રે;

ખડગ બલઈ કિત્રી સૂરઉ, જેમ મેદિની પાવઈ રે. ૧૦૦

સાહસ મનમાહિ જે કરઈ, તાસુ સિદ્ધ બહુતેરી રે;

તપ બલ દેવી-દેવતા, તિમ આણઈ નર ઘેરી રે.’ ૧૦૧

આમ, કવિશ્રીએ રાસના આંગણને માલોપમાની માલાઓ દ્વારા સુશોભન કરી વાચકોનું જાણે અભિવાદન કર્યું છે.

❀ કેટલીક મનમોહક ઉપમાઓનો આસ્વાદ માણીએ.

❀ ‘રત્ન ખાનિ જિમ રયાણ, સેઠિણ સુત સખ જાયા.’ ૪૬

રત્નખાણમાંથી જેમ રત્ન ઉત્પન્ન થાય તેમ શેઠાણીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો.

❀ ‘સેઠ ઘરઈ સંતોષ, દેખી સુતનઈ દીપતઉ;

પંડઈ સુંદર પોસ, સસઘર જ્યું દેખી સમુદ્ર.’ ૫૧

ચંદ્રને જોઈ સમુદ્રમાં ભરતી આવે તેમ પુત્રને ક્ષેમકુશળ જોઈને ધનદત્ત શેઠનું શરીર ભરાવદાર બન્યું.

❖ ‘ગુણસુંદર રાજા તિહાં, સુંદર રુપ સરીરો રે;
રાજધૂરા રુડી વહઈ, સબલ વૃષભ સમ ધીરો રે.’ ૬૫

બળવાન વૃષભની જેમ ગુણસુંદર રાજા રાજ્યધૂરાને વહન કરે છે. અહીં ઉપમા દ્વારા રાજાનું સામર્થ્ય પ્રબળ દર્શાવાયું છે.

❖ ‘તઉ એહવું હોવઈ સહી, ખંડ ભિલી જ્યું ખીરઈ રે;
વિહસ્યઈ નીપ કુસમ ભલઉ, મેઘતાણઈ જ્યું નીરઈ રે.’ ૮૨

રાજપુત્રી સાથે મંત્રીપુત્રના લગ્નનો પ્રસ્તાવ સ્વીકારવાનું રાજા મંત્રીને કહે છે. ત્યારે રાજા જણાવે છે કે જો તું વાત સ્વીકારી લે તો તો ખીરમાં ખાંડ ભળી ને મેઘ વૃષ્ટિથી કદંબ પુષ્પ વિકસિત થઈ ગયું.

❖ ‘રાજ-આણ અવિધાન, સશ્ત્ર વિના મારણ સરિસ.’ ૯૦

રાજ-આજ્ઞાનું પાલન ન કરવું એટલે શસ્ત્ર વિનાનું મૃત્યું...

❖ ‘જિમ ઓટાલ રહઈ પડ્યઉ, યૂથ ભૃષ્ટ મૃગ સાવો રે;
દીસઈ તબ એ એહવઉ, ન કહઈ કો તસુ આવો રે.’ ૧૨૨

મૃગલિયાનું બચ્યું જેમ યૂથથી છૂટું પડીને ઝાડીમાં રહ્યું હોય તેમ મંગલકલશ પરિવારથી છૂટો પડી ચંપાપુરીની બહાર એકલો અટૂલો ફરે છે.

❖ ‘પ્રીતિ સરોવર ઝીલતા, દક્ષસૂતા જિમ ચંદ.’ ૧૬૦

રોહિણી અને ચંદ્રની જેમ ત્રૈલોક્યસુંદરી અને મંગલકલશ પ્રીતિ-સરોવરમાં આનંદ માણે છે.

❖ ‘કુંભ જેમ મદ સંગમ વિણસઈ, વિપ્ર સ્વપાકી સંગ તિસ્યઉ;
તિમ તુઝ કુમરી થકી મુઝ નંદન, હૂયઉ કુષ્ટી અંગ ઈસઉ.’ ૨૨૦

મંત્રી રાજાને કહે છે. -ઘડો જેમ મદના સંગે વિણસી જાય, બ્રાહ્મણ ચંડાળણીના સંગે વિણસી જાય તેમ મારો પુત્ર રાજપુત્રીના સંગે વિણસી ગયો.

❖ ‘કો નર માલથકી પડઈ?, ઊપરિ યષ્ટિ પ્રહાર લલના;
માત-પિતા તિમ છઈ કુપ્યા, હિવ કુણ કરસ્યઈ સાર? લલના.’ ૨૫૨

‘કોઈ માળ ઉપરથી પડે અને ઉપર લાકડીના પ્રહારો પડે તેમ માતા-પિતાએ મને (ત્રૈલોક્યસુંદરીને)

તરછોડી છે.’ એક તો મંત્રીએ કપટ કરીને ત્રૈલોક્યસુંદરી જેની સાથે પરાણી તેને ભગાડી દીધો અને ઉપરથી માતા-પિતા પણ તરછોડે છે. આથી અહીં અપાયેલ સાંગોપાંગ ઉપમાએ ત્રૈલોક્યસુંદરીની વ્યથા વધુ તીવ્ર બનાવી છે.

❀ કવિશ્રીએ ઉપમાની સાથે ઉત્પ્રેક્ષા, વ્યતિરેક, અતિશયોક્તિ, નિદર્શના આદિ અલંકારો પણ પ્રયોજ્યા છે.

❀ ‘તે સિશુનઈ દુખીયઉ દેખી, જાણુ તપ્યઉ તનુ સૂરો રે;
માનુ સ્નાન ભણી ગઈઉ, પછિમ સાગર પૂરો રે.’ ૧૨૪

મંગલકલસને દુઃખી જોઈને સૂર્યના શરીરે જાણે તાપ ઉપન્યો અને તે સ્નાન કરવા પશ્ચિમ સમુદ્રમાં પડ્યો. મંગલકલશનું અપહરણ થયું ત્યારે સૂર્યાસ્ત થવાની ક્રિયાને કવિશ્રીએ સુંદર ઉત્પ્રેક્ષાથી જાણે વધાવી છે.

❀ ‘તિણમાંહે ચંપાપુરી, ઇંદ્રપુરીકું જિપઈ રે’ ૬૩

ભરતક્ષેત્રની ચંપાપુરીએ પોતાની શોભાથી ઇન્દ્રપુરીને પણ જિતી લીધી. ઉપમેયની શોભાને ઉપમાનની શોભાથી ચડિયાતી દર્શાવીને વ્યતિરેક અલંકાર વર્ણવ્યો છે.

❀ ‘માત-પિતા પ્રતિ સુત દીઠઈ, જે હૂયઉ સુખ આય કુમર૦;
સહસ જીભ જઉ મુખિ હવઈ, તઉ હી કહાઉ ન જાય કુમર૦.’ ૨૦૦

મંગલકલશને આવેલો જોઈને માતા-પિતાના હૈયે જે આનંદ ઉમટ્યો તે આનંદને વર્ણવવા હજાર જીભ પણ ઓછી પડે. અતિશયોક્તિ અલંકારે આનંદને અતિશયી બનાવ્યો છે.

❀ ‘વાવ્યા ક્ષેત્રી બીજ, એ સવિ જલથી વાઘઈ;
ધરમ કરઈ નર જેહ, તે મનવાંછિત સાઘઈ.’ ૩૮

‘જે નર ધર્મ કરે છે તેના મનોવાંછિત સિદ્ધ થાય છે.’ આ ઉક્તિને સમજાવવા કવિશ્રી દૃષ્ટાંત ટાંકે છે. ‘ખેતરમાં વાવેલા બીજ જળના સંયોગે વૃદ્ધિ પામે છે.

❀ ‘દીજઈ સીખ તુમ્હાભણી, તે મઈ અઈસી જાણી રે. ૭૨

નર અબુઝ ઈમ ચીંતવઈ, સરસતિ ભણઈ નેસાલઈ રે;
અઉર રુખ છાંડી બંધઈ, તોરણ અંબ વિસાલઈ રે. ૭૩

મા આગલિ મામા ભલા, ઘણું વખાણઈ જેહા રે;
લંકાઈ લહરી વલી, મૂરખ કહીયઈ તેહા રે.’ ૭૪

ગુણસુંદર રાજા ગુણસુંદરી રાણીને ત્રૈલોક્યસુંદરીના વિવાહ અંગે પૂછે છે. ત્યારે રાણી ઉત્તર વાળે છે કે ‘તમને સીખ દેવી એટલે સરસ્વતીને નિશાળે ભણાવવી, આંખાના વૃક્ષ પર તોરણ બાંધવું, મા આગળ મામાના વખાણ કરવા, લંકામાં જઈ સમુદ્રની લહેરોનું વર્ણન કરવું.’ અહીં અનેક સુંદર દૃષ્ટાંતો મૂકીને ‘રાજાને શિખામણ આપવાની વાતને ખૂબ સરસ રીતે સરખાવી છે.

❖ ‘ત્રૈલોક્યસુંદરી’ના નામમાં કવિશ્રીએ કલ્પનાના રંગો ભર્યા છે.

‘જે છઈ ત્રૈલોક્યસુંદરી, નામ ઈસઉ તિણિ પાયઉ રે;
ફિર સોહાગ ભુવન ત્રિહું, તસુ અંગઈ સબ આયઉ રે.’ ૬૮

સૌભાગ્ય ત્રણે ભુવનમાં ફરીને છેલ્લે રાજપુત્રીના શરીરમાં આવીને વસ્યું. આથી રાજપુત્રી, ‘ત્રૈલોક્યસુંદરી’ નામ પામી. નામ પાછળ કલ્પના કરીને કવિશ્રીએ રાજપુત્રીનું અદ્ભુત લાવણ્ય દર્શાવ્યું.

❖ કવિશ્રીએ કોઈ કોઈ સ્થળે સંસ્કૃતભાષાપ્રધાન સમાસો પ્રયોજ્યા છે. દા.ત. ભવિક-કમલ-વર-ભાણ, અરિ-કરિ-ભંજણ-સીહ, જણણી-વેલી-વિશ્રામ-તરુ. વગેરે...

❖ વર્તમાન ગુર્જરભાષામાં પ્રસિદ્ધ કહેવતો કવિશ્રીએ તે સમયમાં પણ પ્રયોજી છે. એના પરથી એ જણાય છે કે તે સમયમાં પણ નિમ્નોલ્લેખિત કહેવતો પ્રચલિત હતી.

‘મન-વંછિત ભેષજ હુંતઉ, એહિજ જાણ્યું લીજઈ રે;
અયસી વાત હૂઈ સહી, વૈઘ કહાઉ તે કીજઈ રે.’ ૭૮
= ભાવતું તું ને વૈઘે કહ્યું.

‘અબ મુઝ ના એ પરિ હૂઈ, આગલિ દોતડિ વાજઈ રે;
પાછઉ વાલી જોઈયઈ, વાઘ સબલ તબ ગાજઈ રે.’ ૮૩
= આગળ નદી ને પાછળ વાઘ.

‘જઉ નહિ માનઈ સાગર સાતુ, મૂઠિ સમાન થાઈસ.’ ૧૪૮
= સાતે સાગર મૂઠી જેવડા થઈ ગયા.

‘જઠર મસલિનઈ જાગવી, વ્યાધિ શુલ વિખ્યાત.’ ૨૧૪
= પેટ ચોળીને શૂળ ઊભું કર્યું.

‘અમ્હુ ઘરિ સ્વાર્ણ ગંધ સરસ ધર્યઉ.’ ૨૮૫
= સોનામાં સુગંધ ભળે. વગેરે.

❖ પ્રસ્તુત રાસ ‘શાંતિનાથ ચરિત્ર’ પરથી રચાયો છે. એવું કવિશ્રી પોતે જ જણાવે છે.

‘સોલમ જિનવરનઉ ચિરી નિતઁ, દ્વાદશ ભવ સંબંધ દાનઁ;

અનુસારઈ તેહનઈ રચ્યું નિત૦, મંગલકલસ પ્રબંધ દાન૦.’ ૩૩૦

❀ અહીં કથાના અંતે આપેલ કથાઘટક મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીના પૂર્વભવમાં શીલ પાલન પરનો છે. તેના અનુસારે આ રાસ માણિક્યચંદ્રસૂરિજી કૃત શાન્તિનાથ ચરિત્રમાંની કથા પરથી રચાયો હોવાનું જણાય છે. આ શીલપાલનનો કથાંશ નીચે ‘કથાઘટકોમાં પરિવર્તન’માં આપેલો છે.

કથાઘટકોમાં પરિવર્તન.

- ૧) મંગલકલશનો ગર્ભકાળ નવમાસ અને સાડા સાત દિવસ દર્શાવ્યો છે. (૪૫)
- ૨) સુબુદ્ધિ મંત્રીએ ત્રણ પૌષધ કરીને દેવીની આરાધના કરી. (૮૮)
- ૩) આકાશવાણી સાંભળીને મંગલકલશ એ વાત માતાને કહેવાનું વિચારે છે. (૧૧૮)
- ૪) મંગલકલશ ખોટી રીતે પરણવા તૈયાર નથી થતો ત્યારે મંત્રીની પત્ની તેને સમજાવે છે (૧૪૫)
- ૫) લગ્ન સમયે ત્રૈલોક્યસુંદરીના કહેવાથી તેના પ્રિય પાંચ અશ્વો મંગલકલશે રાજા પાસે માંગ્યા. (૧૫૪)
- ૬) મંગલકલશ લગ્ન પછી જ્યારે ઘરે પાછો આવે છે ત્યારે માતાને બદલે અહીં નગરજનો કહે છે. ‘રાજપુત્ર! આ માર્ગ નથી’ (૧૮૧)
- ૭) ત્રૈલોક્યસુંદરી માતાને ઉજજૈની જવાની વાત કરે છે ત્યારે માતા ‘તારા પિતા નહીં માને’ એવું કહી વાત ટાળી દે છે. પછી ત્રૈલોક્યસુંદરી પોતે જ મામા સિંહ સામંતને વાત કરે છે. (૨૨૮, ૨૩૧).
- ૮) ત્રૈલોક્યસુંદરી રાજકુમાર બનીને ઉજજૈન આવે છે ત્યારે ‘એ રીસાઈને અહીં આવ્યો છે’ એવું વિચારી તેનું મન ખુશ કરવા વૈરીસિંહ રાજા ખૂબ માન-પાન આપે છે. (૨૪૪-૨૪૫)
- ૯) મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીને ઘરે લાવીને ધનદત્ત શ્રેષ્ઠીએ દશ દિવસનો ઉત્સવ કર્યો. (૨૮૨)
- ૧૦) મંગલકલશને રાજ્ય પર સ્થાપી ગુણસુંદર રાજાએ જયસિંહગુરુ પાસે દીક્ષા લીધી. એ સમયે મંગલકલશે શ્રાવકના વ્રતો ગ્રહણ કર્યા. (૨૮૪)
- ૧૧) ત્રૈલોક્યસુંદરી શ્રીમતીના ભવમાં ભદ્રા સખીને ‘તું દુશ્ચારિણી હોઈશ એટલે તારો પતિ તારા પર ખેદ રાખે છે,’ આવું આળ આપ્યું. (૩૦૦) ભદ્રાનો પતિ કોઢી થયો એ વાત નથી.
- ૧૨) સોમચંદ્ર અને શ્રીદેવીના ભવમાં પાળેલા શીલના પ્રભાવે મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીને આ ભવમાં ઋદ્ધિ-સમૃદ્ધિ મળી હતી. એ કથાઘટક - ‘મદના નામની વેશ્યા પાંચ વિટ પુરુષો સાથે ક્રીડા કરતી હતી તે સમયે મદનાએ તેઓને કહ્યું ‘શ્રીમતીને કોઈ પણ પુરુષ શીલથી ચૂકવી ન

શકે' ત્યારે તે પાંચ વિટ પુરુષોમાંથી કામકૂર નામના ગર્વિષ્ઠ પુરુષે તેને ચૂકવવાનો નિર્ધાર કર્યો. કામકૂર શ્રીમતી પાસે ગયો. ભોગની પ્રાર્થના કરી. શ્રીમતીએ મક્કમતા પૂર્વક ખૂબ તર્જના કરીને તેને કાઢ્યો. ત્યાર બાદ મદનાએ પણ સોમચંદ્રની પરીક્ષા કરવાનું વિચાર્યું.

કુળવાન સ્ત્રીનો વેશ કરી ભોગવીને સોમચંદ્રને ઉદ્યાનમાં લઈ ગઈ અને ત્યાં ભોગની પ્રાર્થના કરી. સોમચંદ્ર શીલમાં અડગ રહ્યો ત્યારે મદનાએ કહ્યું 'નહીં માનો તો સ્ત્રી હત્યાનું પાપ લાગશે' સંકટ જાણીને સોમચંદ્ર પોતાનું મસ્તક છેદવા જાય છે ત્યારે મદના તેને અટકાવે છે અને કહે છે 'હું માત્ર પરીક્ષા કરવા જ આવી હતી.' આ રીતે બન્નેએ શીલપાલન કર્યું. ત્યાંથી આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને સૌધર્મ દેવલોકમાં પાંચ પલ્લોપમના આયુષ્યવાળા દેવ થયા. (૩૦૩થી ૩૧૭)

૧૩) આ પૂર્વભવનો વૃત્તાંત ગુરુમુખે સાંભળીને મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીને જાતિ-સ્મરણ જ્ઞાન થયું. ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. કાળધર્મ પામી દેવલોકે ગયા. ત્યાંથી મનુષ્યનો ભવ-દેવનો ભવ-ફરી મનુષ્યનો ભવ પામશે અને ત્યાંથી મોક્ષે જશે. આ રીતે સાત ભવ દર્શાવ્યા છે. (૩૨૧થી ૩૨૫)

૬) પ્રેમમુનિ કૃત મંગલકલશ રાસ

❁ વિક્રમીય સંવત ૧૬૮૨, આસો વદ-૭ના દિવસે પ્રેમમુનિએ પ્રસ્તુત રાસ ૨૭ ઢાલ-૩૨૩ કડીમાં રચ્યો છે. પ્રાયઃ દરેક ઢાળની દેશીઓ સાથે તેના શાસ્ત્રીય રાગોનો પણ નામોલ્લેખ કવિશ્રીએ કરેલો છે.

❁ લોકાગચ્છના રૂપજી (સં ૧૫૪૩થી ૧૫૮૫) > જીવજી > (વડા) વરસિંગજી > (લઘુ) વરસિંગજી > જસવંતજીના શિષ્ય રૂપસિંહજી (સં. ૧૬૫૮થી ૧૬૮૭) ગચ્છપતિ હતા ત્યારે તેમના ગુરુભાઈ શ્રીપૂજ્યજી > ગણેશજીના શિષ્ય પ્રેમમુનિ પ્રસ્તુત રાસના કર્તા છે. તેમણે સં. ૧૬૮૧માં 'દ્રૌપદી રાસ' પણ રચ્યો છે.

❁ મુખ્યતાએ કથા વસ્તુને લક્ષ્યમાં રાખીને રચાયેલી આ રચનાને ઉપમા-ઉત્પ્રેક્ષા-રૂપક-નિદર્શન-વ્યતિરેક આદિ અલંકારોએ વધુ રસિક બનાવી છે.

૧. જેમનાથી 'પાટણ ગચ્છ' શરૂ થયો. જે પછીથી 'ગુજરાતી લોકાગચ્છ' કહેવાયો.

❀ કેટલીક સુંદર ઉપમા-

- ‘એરાવાણ સમ હાથીયા.’ ૧૩
- ‘વાંછિતારથ પૂરણો સુરતરુ સમાન.’ ૧૫
- ‘રોહિણી નિ ચંદ્ર જિમ મિલઈ, તિમ અધિક સનેહ.’ ૨૦
- ‘યથા કથા કોતિક જિસી, મીઠી મિશ્રી-દૂધ.’ ૭૩
- કલ્પવેલી જિસી કુંયરી રૂપ દેખી રંજ્યો રાય.’ ૭૮
- ‘રૂપિ ઈંદ્ર સમવડિ, મુખ જિસ્યો પુનિમચંદ.’ ૧૩૩
- ‘અમરકુમર અવતાર કિ, નલ-કૂબર જિસ્યો;
વિદ્યાધર વર ભૂપ કિ, રતિ-રમણ તિસ્યો.’ ૧૮૮
- ‘જિમ જલધર જલ વરસંતો, યાયક જનનિ દિઈ દાન રે.’ ૨૩૮
- ‘જિમ ચંપકતરુ ડાલિ રે, જિમ વિમલ કમલની નાલિ રે;
સુકલ પખિ જિમ ચંદો રે જિમ અમૃત વેલિ કેલિ કંદો રે.’ ૬૩

ચંપકવૃક્ષની ડાળ, નિર્મળ કમલની નાળ, શુકલ પક્ષમાં ચંદ્ર અને અમૃતવેલના કંદની વૃદ્ધિ સાથે સરખાવીને મંગલકલશની દિવસો દિવસ થતી વૃદ્ધિ ખૂબ મનોહર બનાવી છે.

- ‘ખીરોદ્ધિ સર વેગલા રે, તે વખાણઈ કેમ?;
અરથિ ન આવઈ મનુષ્યનઈ રે, જિમ જંબૂ જગતી હેમ રે.’ ૧૫૯

જંબૂદ્વીપની જગતી (=ફરતા કિલ્લા)નું સોનું આપણને કામ ન આવી શકે, તેવી રીતે ક્ષીર સમુદ્ર કે માનસરોવર પણ ખૂબ દૂર હોવાથી તેનું પાણી આપણને ઉપયોગી થઈ શકતું નથી. હેમચંદ્ર સૂરિજીએ આપેલું ઉપમા અલંકારનું લક્ષણ ‘હૃદયં સાધર્મ્યં ઉપમા’ (કાવ્યાનુશાસન-૬/૧) અહીં ખરેખર સાર્થક થતું લાગે.

❀ સંતતિ ન હોવાને કારણે સત્યભામા વ્યથિત હૃદયે ધનદત્તને કહે છે. ‘પુત્ર વિના નારી શોભે નહીં’ આ ઉક્તિને હૃદય બનાવવા કવિએ દૃષ્ટાંત રૂપે અનેક ઉપમાઓ મૂકી છે.

- ‘રાજા વિણ સભા જિસી રે, વ્યાકરણ વિના જિમ વાણિ;
માન વિના સોભઈ નહી રે, જિમ રાજા પટ્ટરાણિ. ૨૫
- રૂપ વિના કામિની કસિ રે,? સીલ વિના કુલનારિ;
પુત્ર વિના જિમ પ્રમદા રે, સરજી કાં સંસારિ?’ ૨૬

રાજા વિના સભા, વ્યાકરણ વિના વાણી, માન વિના રાજા અને રાણી, રૂપ વિના કામિની, શીલ વિના કુલશ્રી શોભતી નથી તેમ પુત્ર વિના સ્ત્રી શોભતી નથી.

❧ ‘જનમથી મંદિરિ માલહતો રે, કિમ જાણઈ સવિ વાત?;

મરુધર દેશિ કુણ કહ રે, છાયા દ્રુમ વિખ્યાત રે?’ ૧૬૪

પાઠાંતર : ‘નાલિયર દીવ-વાસી જના રે, નવિ લહઈ વ્રીહિ વિખ્યાત રે.’

મંગલકલશે મોદક આરોગ્યા પછી ‘ઉજ્જૈની નગરીની સીપ્રા નદીના પાણીના વખાણ કર્યા ત્યારે ત્રૈલોક્યસુંદરી વિચારે છે કે - ‘જનમથી જે મહેલની બહાર જ નથી નીકળ્યો તેને કેઈ ઉજ્જૈનીની સિપ્રાનદીના પાણીના ગુણ કેવી રીતે જાણ્યા હશે?’ આ વાતનું સમર્થન કરવા કવિ દ્રષ્ટાંત આપે છે જે દ્રષ્ટાંત બે પ્રતોનાં જુદા-જુદા પાઠ તરીકે પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧) મરુ દેશમાં રહેનારો વિશાળ છાયાવૃક્ષના ગુણ ન જાણી શકે.

(૨) નાલિકેર દ્વીપમાં વસનારો ચોખાનો સ્વાદ ન જાણી શકે.

❧ ‘ચંદન ઉરસીઈ ઘસઈ, પરિમલ પ્રકટ કરંતિ;

ઈક્ષુદંડ વલી પીલતાં, અમૃત રસ આપંતિ.’ ૨૭૧

રાજાએ સુબુદ્ધિ મંત્રીને મારવાનો આદેશ આપ્યો ત્યારે મંગલકલશે તેને બચાવ્યો. ત્યારે મંગલકલશની મહાનતાને વધુ મહત્તમ બનાવવા પ્રેમમુનિ દ્રષ્ટાંત આપે છે-ચંદન જેમ જેમ ઓરસિયે ઘસાય તેમ તેમ વધુ પરિમલ પ્રસરાવે છે અને શેલડીને જેમ-જેમ પીલીએ તેમ-તેમ વધુ મીઠો રસ આપે છે.

❧ ‘કર કપોલ-દેશો મિલિ રે હાં, કંકણ કુંડલ કાંતિ;

સિંચઈ નયાણ-નીરે સદા રે હાં, ભુજ-લતા એકાંતિ.’ ૨૦૫

પતિના વિરહથી વ્યથિત થઈને ત્રૈલોક્યસુંદરી વિલાપ કરી રહી છે ત્યારે તે માથે હાથ દઈને બેઠી છે અને આંખોમાંથી ઝરતા અશ્રુઓ હાથથી લૂછી રહી છે આ બે ક્રિયાના કાવ્યાત્મક વર્ણન કરવા દ્વારા કવિશ્રીની નિપુણતા ઝળહળી ઉઠી છે.

❧ ત્રૈલોક્યસુંદરીનો વિરહ-વિલાપ આગળ જતાં વધુ પ્રબળ બન્યો છે.

‘સુંદરી બીજી દિઠ કિ, સંધ્યા સમઈ શશિ રે;

ચાંદલા! કહિ સંદેશ કિ, મોરા પ્રિય કિહાં વસિ રે.? ૨૧૦

ચંદ્ર ન બોલઈ બોલ કિ, દુરજન સારિખૌ રે;

સજન હોઈ દુરજન કિ, પાપનો પારિખો રે. ૨૧૧

રાહુ! તુઝ વધાવું કિ, મોતિ ખોભલિ રે;
કુરંગિ! વારુ કીધ કિ, કલંક ચંદ્રલિ રે. ૨૧૨

ગયાણે ગાજઈ ઘન કિ, ચમકઈ બીજલી રે;
મોર કરઈ કેંગાય કિ, નાયઈ મનરલી રે. ૨૧૩

ચાતક! પ્રિયુ-પ્રિયુ નાદ કિ, ઘિગ હો તુઝનિ રે;
મત સુણાવઈ કાનિ કિ, પ્રિયુ મુઝનિ રે.' ૨૧૪

અહીં ચાંદલિયાને, રાહુને, હરણીયાને અને ચાતકને સંબોધીને કહેવાયેલા વાક્યોમાં રહેલો વ્યાજસ્તુતિ અલંકાર રાજકુમારીના હૈયાની વ્યથાને સારી રીતે પ્રગટ કરે છે.

❀ 'શ્રી સત્યભામાઈ નંદન જાયો, યુવતીજન મિલી ગયો;
'રૂપે રતિપતિ રાય હરાયો', કીકો ભલિ-ભલિ આયો.' ૪૭

જન્મ સમયે મંગલકલશને જોઈને મોહાઈ ગયેલી નગર યુવતીઓના મુખમાંથી શબ્દો સરી પડ્યા- 'રૂપે રતિપતિ રાય હરાયો'!.. અહીં વ્યતિરેક અલંકાર બાલ મંગલકલશના રૂપને શાણગારે છે.

❀ પાત્રવર્ણન પણ કવિશ્રીએ સુંદર રીતે આલેખ્યું છે.

'વાંછિતારથ પૂરણો, સુરતરુ સમાન;
સૂરવીર મહાસાહસી, શ્રીદ સમ દિઈ દાન. ૧૫

મહીમંડલમાહિ દીપતો, પ્રજા પાલઈ ન્યાય;
અરિકુલગંજનકેસરી, ટાલઈ અન્યાય.' ૧૬

અહીં વર્ણનમાં રાજાને ઉચિત શૌર્ય, ન્યાય, ઉદારતા, પ્રજાવત્સલતાદિ ગુણોથી વીરશેખર રાજા દીપી ઉઠ્યા છે.

❀ મંગલકલશના જન્મ સમયના પાત્ર વર્ણનને પણ સુંદર રીતે સજાવાયું છે.

'હો સખિ! માહરો બાહુડો નીકો,
સુંદર રુપ સોહામણો હો, કુલમંડન એ કીકો હો. ૫૪

વિમલ કમલ દલ લોયણા હો, વદનમંડલ શશીકો;
દશન દીપઈ દાડિમકલી હો, અઘર-રાગ બિંબીકો. ૫૫

નલકૂબર એ અવતર્યો હો, મદન રુપ રતી કો;
હરખિ હુલાવિ ભામિની હો, ભાગ્ય ભલો જનનીકો.' ૫૬

✽ ત્રિલોકસુંદરીનું લાવાણ્ય અંગે અંગમાંથી ઉભરાય છે.

‘વેણી સરલી લહિકતી, અષ્ટમિ શશિ સમ ભાલ રે;
ભમુહિ કુટિલ આણીયાલડી, ત્રિ-અંગુલ ભાલ વિસાલ રે. ૮૦
નાસિકા દીપશિખા જિસી, અઘર બિંબીફલ લાલ રે;
મરકલડી મનમોહતી, દંત પંગતિ મોતીન માલરે. ૮૧
ચંદ્રમુખી મૃગલોચણી, હંસ કોકિલ સરિખો નાદ રે;
ગજગતિ ચાલઈ ચમકતી, કેસરિ કટિ લંકી વાદ રે. ૮૨
સુરપતિ કુમરી સારિખી, અમરી ચમરી અનુસારિ રે;
વિદ્યાધરી રતિરાણી રમા, ભલી ભાસઈ ભુવન મઝારિ રે.’ ૮૩

✽ ભાષાની દ્રષ્ટિએ જોવા જઈએ તો ખાસ વિશેષતા દ્રષ્ટિગોચર થતી નથી. પરંતુ કવિશ્રીએ પ્રયોજેલ સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ભાષાના સુભાષિતો ભાષાકીય દ્રષ્ટિએ અશુદ્ધ છે. થઈ શક્યા તે પદોમાં સુધારા કર્યા છે. બાકીના સુભાષિત-પદો યથાતથ રહેવા દીધા છે.

કથા ઘટકોમાં પરિવર્તન

- ૧) પુત્ર વિના સત્યભામા દુઃખી થાય છે ત્યારે ધનદત્ત શેઠે તેને મદનદેવ અને ક્ષેત્રપાલની પૂજા કરવાનું કહ્યું. સત્યભામાએ ઉત્તર આપ્યો કે ‘મેં આવા તો અનેક દેવની પૂજા કરી લીધી છે. છતાં પુત્ર ન થયો. હવે પોતાના ધર્મમાં સ્થિર થઈ આરાધના કરો.’ (૩૪થી ૩૬)
- ૨) કુલદેવીને આરાધવા સુબુદ્ધિ મંત્રીએ ત્રણ ઉપવાસ કર્યા. (૧૦૪)
- ૩) મંગલકલશે ઘરે જઈને પિતા ધનદત્ત શેઠને આકાશવાણીની વાત કરી. થોડા દિવસ પસાર થયા અને તે વાત ભૂલી ગયો. (૧૧૩)
- ૪) સુબુદ્ધિ મંત્રીએ લગ્ન સમયે રાજા જે ધન આપે તે લઈ જવાનો પ્રસ્તાવ મંગલકલશ સમક્ષ મૂક્યો. માટે ધનલોભથી તેણે લગ્નની વાત સ્વીકારી. (૧૨૩)
- ૫) મંગલકલશ દેહશંકાના બહાને બહાર જાય છે. પછી તરત જ ત્રિલોક્યસુંદરીને નિદ્રા આવી જાય છે. રાત્રે અચાનક ઉઠીને જુવે છે તો પોતાની બાજુમાં કોઈ કોઢી સુતો છે. ત્યાંથી ઉઠીને સીધી માત-પિતા પાસે જઈને ‘દેહશંકાના બહાને પ્રીતમ ભાગી ગયા’ની વાત કરે છે. (૧૭૦, ૧૭૮)
- ૬) મંગલકલશ ઘરે પાછો આવે છે ત્યારનો ‘રથ અહીં ક્યાં લાવે છે?’ તે સંવાદ નથી. સીધો ઘરે પહોંચી જાય છે. (૧૬૭)
- ૭) ત્રિલોક્યસુંદરીના સૈનિકોએ સરોવર પાસે રહેલા અશ્વો જોયા. તેની પાછળ જઈને ધનદત્ત શેઠનું

ઘર જોઈ આવ્યા. (૨૩૯, ૨૪૦)

૮) ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પહેલા નગરના મહાજનને ભોજન કરાવ્યું. પછી બીજે દિવસે છાત્રોને ભોજન માટે બોલાવ્યા. (૨૪૧, ૨૪૨)

૯) સુરસુંદર રાજા સંયમ પાળી દેવલોકે ગયા. (૨૭૪)

૭) જીવણમુનિ કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ

❀ દીલ્હી પર જ્યારે શાહજહાંનું શાસન હતું ત્યારે ‘અંબકા’ નગરમાં રહીને જીવણઋષિએ વિજયાદશમીના દિવસે ૨૧ ઢાળ, ૩૯૯ કડી પ્રમાણ પ્રસ્તુત ચોપાઈની રચના કરી છે.

❀ કવિશ્રીએ પોતાના ગરબ વિષયક કોઈ ઉલ્લેખ કર્યો નથી. પરંતુ પોતાની પરંપરા આ પ્રમાણે દર્શાવી છે. ગણી સિંહરાજજી-અમરમુનિ-ચતુરમુનિ તેમના શિષ્ય જીવણજી. આ નામો પરથી કવિશ્રી લોકાગરબના જણાય છે.

❀ રાસની રચના સંવત્ ‘સત્તહસર્થ અઠોત્તરઈ’ આપી છે. મોહનલાલ દેસાઈએ તેના પરથી સંવત ૧૭૭૮ કહી છે. જ્યારે જૈ.ગૂ.ક.ની બીજી આવૃત્તિમાં જયંતભાઈ કોકારીએ એ રચના સંવત્ સુધારીને ૧૭૦૮ દર્શાવી છે. શેઠ શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ વિદ્યામંદિર - અમદાવાદમાં જીવણ ઋષિના શિષ્ય મુકુંદઋષિએ સંવત્ ૧૭૪૧માં લખેલી આ કૃતિની પ્રત છે. તે જોતાં સત્તહસર્થ અઠોત્તરઈ એટલે ૧૭૦૮ જ યોગ્ય છે.

❀ પ્રસ્તુત કૃતિને કવિશ્રીએ પોતે અને પુષ્પિકામાં તેમના શિષ્ય મુકુંદઋષિએ નવરસમય ચોપાઈ કહી છે.

‘નવઉ રસની ચોપાઈ, ભણજો ચતુર સુજાણ;’ ૫

‘ઈતિ નવરસ મંગલકલશ ચોપાઈ સંપૂર્ણ’

❀ જો કે ત્રણ સ્થળોએ ઢાળના અંતમાં ‘ભાસ’ શબ્દ પ્રયોગ પણ કર્યો છે.

‘ભણિ જીવનમુનિ રૂવડી હે, સાંભલિ દસમી ભાસિ.’ [૨૦૨]

‘ભાસ ઉનીસમી ઈમ ભણે રે લાલ.’ [૩૬૪]

‘ભાસૈઈકવીસ સીહ કરુજી.’ [૩૯૮]

‘ભાસ’ એ ‘રાસ’ જેવો પણ લઘુ કાવ્ય પ્રકાર છે. અહીં બીજી બધી ઢાળોને અંતે ‘ઢાળ’ શબ્દ

વાપર્યો છે. આથી એવું લાગે છે કે કવિશ્રીને ‘ભાસ’નો ‘ઢાળ’ અર્થ ઈષ્ટ હશે.

✽ ચોપાઈ એ માત્રામેળ છંદ છે. અહીં ચોપાઈ છંદમાં એક પણ ઢાળ/પદ્ય નથી. પરંતુ, ચોપાઈ=ચતુષ્પદી=ચાર પાદ વાળું પદ્ય એ અર્થથી ‘રાસ’ને બદલે રૂઢ અર્થમાં ‘ચોપાઈ’ શબ્દ વપરાયેલો જોવા મળે છે.

✽ ઉપદેશાત્મક કે સુભાષિત રૂપ દૂહાઓ એ પ્રસ્તુત ચોપાઈની આગવી વિશિષ્ટતા છે. કેટલાક સુંદર દોહાઓ-

‘પુન બીજ જિહ બોઈયનૈ, સીંચહુ શુભજલ મન;
પુહપ જગત કે સુખ સવે, કું ફલ સિવસુખ માન.’ [૧૩]

‘જનમ ઠોર ગરુવો નહીં, ગુણ ગરુવો જગમાંહિ;
જીવન મોતી ગુણ ભરિઉ, સીપમાંહિ કછુ નાહિ.’ [૧૮]

‘સપુત પિતા તે અધિક ગુણ, સમ ગુણ મધમ જાણ;
વિન દાન અધક હુઈ, પુત કપૂત વખાણ.’ [૨૨]

‘ઝૂઝ સાહસ માયા ઘણી, કબહુ ન સુચી થાહિ;
નિર્ધન કુનિ મુખ કુહરિ, ય લછન તિનમાંહિ.’ [૪૭]

‘રવિ પચ્છિમ દિસે ઊગવઈ, વન્હિ સિતલ જો થાય;
કવલ સિલાપર ઉપજઈ, તઉ ન કર્મગતિ જાઈ.’ [૫૦]

‘અરથી દોષ ન બૂઝહી, ઈણ ખોટઈ સંસાર;
ડોરારઈ કારણિ સહી, તોડઈ મોતિ હાર.’ [૫૨]

‘દુરજન કરંજક રુખ જિઉ, સવઈ કટઈલો અંગ;
દુખ-સુખ જીવન એક સમ, સુજન ચંદન ઈક રંગ.’ [૧૩૦]

‘કાનો સુનિ ન પતીજીએ, જઉ લઉ પેખત નાહી;
નિરખ્યો પરતખ નઈન જો, કુનિ વીયારુ મનમાંહિ.’ [૧૩૭]

‘માત-તાત-બંધવ-સુજન, કહવે કો જગ રીત;
ભીર પરઈ ઠાઢા રહઈ, જીવન સો જગિ મીત.’ [૧૪૪] વગેરે...

પ્રાયઃ દરેક સારા-નરસા પ્રસંગ પછી આવા ઉપદેશાત્મક દૂહાઓ મૂકવાની પદ્ધતિ કવિશ્રીનું વૈવિધ્ય સભર જ્ઞાન વ્યક્ત કરે છે.

✽ અલંકારોની દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો રાસના પ્રાંગણમાં રચેલી ઉપમા-ઉત્પ્રેક્ષા-નિદર્શના વગેરે

અલંકારોની પુષ્પવેલીઓ ચિત્તને આકર્ષિત કરે છે.

❀ ‘સંસર્થ તિમર વિદારણો રે લાલ, ઉદયો કુમર જિઉ ભાનુ.’ [૨૧૮]

મંગલકલશે પૂર્વની આપવીતી ત્રૈલોક્યસુંદરી સમક્ષ કથારૂપે કહી ત્યારે ત્રૈલોક્યસુંદરીના મનનો સંશય દૂર થઈ ગયો અને પ્રતીતિ થઈ ગઈ કે ‘આ જ મારા ભર્તાર છે.’ આ પ્રસંગે સંશયને અંધકારની અને મંગલકલશને સૂર્યની ઉપમા આપીને મંગલકલશની તેજસ્વિતા દર્શાવી છે.

❀ ‘જનમી જિઉ ઘન-દામનિ રે, ગુણ મુરત રસ રેલિ.’ [૨૬]

મેઘ-ઘટા જેમ વિજળીને જન્મ આપે તેમ રાણી ગુણાવલીએ ત્રૈલોક્યસુંદરીને જન્મ આપ્યો.

❀ ‘કુસમિ-કુસમિ અલ જિઉ રમઈ, લીયા ફૂલ સબ જાઈ.’ [૬૧]

‘મંગલકલશે બાગમાંથી ‘ફૂલો વિણ્યા’ એ ક્રિયાને કવિશ્રીએ ‘કુસમિ-કુસમિ-અલ જિઉ રમઈ’ કહીને ખૂબ સુંદર અને નાજુક બનાવી છે.

❀ ‘રોવે નઈ કરઈ વિલાપ, નૈણ ઝરણા જિમ નીઝરઈ.’ [૧૦૫]

મંગલકલશ ન મળવાના કારણે માતા-પિતા પુત્ર વિરહથી વ્યાકુળ થઈને ખૂબ રડે છે ત્યારે તેમના નયનમાંથી ઝરણાની જેમ પાણી ઝરે છે... અહીં આંસુઓને ઝરણાના પાણી સાથે સરખાવીને માતા-પિતાનું રુદન અતિશયી દર્શાવ્યું છે.

❀ ‘આનંદસિઉ જાગી સા સુંદરી, જીયો જોગી મતવારો રે.’ [૧૨૭]

‘દાવાનલ જિઉ પરજલ્યો, કરિનઈ ક્રોધ અપાર.’ [૨૮૦]

‘ભામની ગજગામનિ દોઉ બની રે, ઝલકત વિજુલી રિ જેમ.’ [૨૮૬]

‘વઢઈ પ્રતાપ નિત ઘણો રે, ગહગણમઈ જિમ ચંદ.’ [૨૮૭]

‘રથ-રાસિ રવિ જિસી સો પાવઈ.’ (૩૨૦)

વગેરે સુંદર ઉપમાઓ કવિશ્રીએ આલેખી છે.

❀ ‘નૈર ઉજૈણ સુહાવણો, ભરથખેતરમે દીપૈ સાર કી;

ભુ-રમણી ભાલઈ તિલો, માનો અલકાસર અવતાર કી.’ [૬]

ઉજૈની નગરીને કવિશ્રીએ ‘પૃથ્વીરૂપી સુંદરીના ભાલે શોભતું તિલક’ અને ‘અલકાસરના અવતાર’ તરીકે ગાઈ છે.

❀ ‘સાપણ જિઉ અહિનિસિ ડસઈ, વાઘણ જિઉ ધુરરાઈ;

નારી આરી સારકી, અબલા કહીય કાઈ.’ [૪૨]

અહીં નારીને સાપણ-વાઘણની અને કરવતની ઉપમા આપ્યા પછી ‘આવી સબલાને અબલા કેમ કહી હશે?’ એવું કહીને સસંદેહ અલંકાર દ્વારા કવિશ્રીએ નારી ચરિત્રની ગહનતા વધુ ઘેરી બનાવી છે.

❖ ‘વાજઈ નવબત ચિહુ દીસઈ, દોઈ દિસિ ધૂજા નીસાણ;
કરહિ જંગ બેગિ જણા, પેખી હસઈ મસાણ.’ [૩૧૮]

મંગલકલશ અને વૈરસિંહ રાજાના યુદ્ધવર્ણનમાં ‘પેખી હસઈ મસાણ’ પદ દ્વારા શમશાનને હસતું કહી યુદ્ધની ભયંકરતા દર્શાવી છે.

❖ ‘રૂપ હુંતા ત્રય ભવનના રે, કુમરી પઈ સહુ જોઈ;
નામ ત્રિલોકાસુંદરી રે, વેલ જિસો ફલ જોય.’ [૨૭]

રાણી ગુણાવલીએ રૂપવાન પુત્રી ત્રિલોક્યસુંદરીને જન્મ આપ્યો ત્યારે કવિશ્રી નિદર્શન આપે છે.- જેવી વેલડી હોય તેવા ફળ થાય.

❖ ‘અરથી દોષ ન બૂઝહી, ઈણ ખોટઈ સંસાર;
ડોરારઈ કારણિ સહી, તોડઈ મોતિ હાર.’ [૫૨]

સંસાર માત્ર સ્વાર્થ જ જુએ છે. પોતાનો સ્વાર્થ સાધતા બીજાને કેટલું નુકસાન થાય છે? તે જોતો નથી. આ વાસ્તવિકતાનું બંધબેસતું દ્રષ્ટાંત એટલે ‘કોઈ દોરા માટે મોતીનો હાર તોડે!’...

❖ ‘જાકો જિસો સુભાવ, તે નર કબહુ ના તજઈ;
ખોરિ પરો સિરુ જાઉ, ન તજઈ કપિ ચાપલપણો.’ [૨૧૬]

કોઈ પોતાનો સ્વભાવ છોડી શકતું નથી આ ઉક્તિનું સમર્થન ‘વાંદરાના માથે બળતું લાકડું પડે તો ય ચપળતા ન છોડે’ની વાસ્તવિકતાથી કર્યું છે.

❖ કવિશ્રીએ કરેલું સ્ત્રીના જાતિ સ્વભાવનું ટૂંકું પણ ટંકશાલ વર્ણન સ્ત્રી-વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરી દે છે.
‘નારી કપટની કોથલી, કપટઈ કધ વિણાસ;
ઈણ ભવ અપજસ ઉપજૈ, પરભવ નરક-નીવાસ.’ [૪૦]

‘કરઈ સાપકઉ જેવરી, કરઈ સિંઘકો બોક;
ડાકનીકો કામનિ કહઈ, આઈયા મુખ લોક.’ [૪૬]

‘ઝૂઠ સાહસ માયા ઘણી, કબહુ ન સુચી થાહિ;
નિર્ધન કુનિ મુખ કુહરી, ય લછન તિનમાહિ.’ [૪૭]

❖ કવિશ્રીએ પ્રસ્તુત રચનાને ‘નવરસમય’ જણાવી છે. તેમ છતાં અહીં કરૂણરસ (ઢા. ૮) અને વૈરાગ્યમૂલક શાંતરસ સિવાય અન્ય વર્ણનોમાં રસની પ્રચૂરતા જણાતી નથી.

કથાઘટકોમાં પરિવર્તન.

- ૧) સુબુદ્ધિ મંત્રીને તેની પત્નીએ રાજપુત્રીના લગ્ન માટે કપટ કરવાનું કહ્યું. (૪૫)
- ૨) દેવી મંગલકલશને વિમાનમાં બેસાડીને લઈ ગઈ અને લગ્ન થઈ ગયા પછી ફરી વિમાનમાં બેસાડી ઉજ્જૈની મૂકીને ચંપાપુરીએ પાછી ગઈ (૬૪, ૧૦૩)
- ૩) ત્રૈલોક્યસુંદરી સૂતી હતી ત્યારે મંત્રીએ તેની બાજુમાં પોતાના પુત્રને સુવાડી દીધો. સવારે મંત્રીની પત્ની ઉઠાડવાના બહાને ત્યાં આવી અને રાડો પાડવા લાગી ‘મારો પુત્ર કોઢી થઈ ગયો.’ મંત્રીના દાસ-દાસીએ પણ ત્રૈલોક્યસુંદરીને વિષકન્યા કહીને વગોવી. રાજાના કાને આ વાત પહોંચી (મંત્રી કહેવા ગયો તે વાત નથી) અને તે પણ કોધે ભરાયો. (૧૨૦ થી ૧૩૬)
- ૪) રાજાએ ત્રૈલોક્યસુંદરીને ભૂમિમાં દાટી દેવાની આજ્ઞા કરી ત્યારે લોકોએ વિનંતી કરી. ‘પુત્રી-હત્યા બહુ મોટું પાપ છે. એ હત્યા કરવાને બદલે તેને એકાંતમાં ક્યાંક અંધારા ઓરડામાં રાખી દો.’ તે વિનંતી રાજાએ સ્વીકારી. અહીં રાજાને પુત્રી પ્રત્યે અત્યંત નિષ્ફર દર્શાવ્યો છે. (૧૩૮ થી ૧૪૧)
- ૫) સુદર્શન મંત્રી ત્રૈલોક્યસુંદરીને નરવેષ અપાવી ઉજ્જૈની લઈ જાય છે. (૨૦૦)
- ૬) ત્રૈલોક્યસુંદરી ઉજ્જૈની જાય છે તે પછી અહીં ઘણા નવા કથાઘટકો ઉમેર્યા છે.

(ક) સુદર્શન મંત્રી અને પુરુષ વેષમાં રહેલી ત્રૈલોક્યસુંદરીએ મંગલકલશને ખોટી વાત કરી કે ‘ત્રૈલોક્યસુંદરીનો પતિ તેની પાસે જ છે, તે ખોટું બોલે છે. તેની બેનને હું (= પુરુષવેષમાં રહેલી ત્રૈલોક્યસુંદરી) પરણ્યો છું. બન્ને બહેનો એક સરખી દેખાય છે.’ એવું કહી સ્ત્રીનું રૂપ કરી ત્રૈલોક્યસુંદરી ઉપર ગવાક્ષમાં જઈને મંગલકલશને પોતાનું રૂપ બતાવ્યું. અને ફરી પુરુષવેષમાં મંગલકલશ પાસે આવી ગઈ. ત્યારે મંગલકલશે લગ્ન સમયે રાજાએ આપેલા બે અશ્વો મંગાવીને દેખાડ્યા અને ખાતરી કરાવી. (૨૨૩થી ૨૨૮)

(ખ) સુદર્શન મંત્રી, ત્રૈલોક્યસુંદરી અને મંગલકલશ સૈનિકો સાથે ચંપાનગરીની બહાર પહોંચ્યાં. રાત્રે ગંગાનદીના કિનારે કુલદેવીના સ્થાન પાસે કેલિગૃહમાં રહ્યા. સુદર્શન મંત્રી રાજાને સમાચાર આપવા ગયો. સવારે ઉઠીને જોયું તો મંગલકલશ ક્યાંય દેખાયો નહીં, ત્રૈલોક્યસુંદરી કરૂણ વિલાપ કરવા લાગી. આ સમાચાર વનમાળીએ રાજાને આપ્યા. રાજાએ પુત્રી ત્રૈલોક્યસુંદરીને આશ્વાસન આપ્યું.

આ બાજુ સુબુદ્ધિમંત્રીને બોલાવીને લગ્ન વખતે આપેલા બે અશ્વ માટે પૂછ્યું તો મંત્રીએ તે મરી ગયા હોવાનું જણાવ્યું. રાજાએ બન્ને અશ્વો તેને બતાવ્યા. તેના ઘરની તપાસ કરાવી તો મંગલકલશ ત્યાંથી મળ્યો. જે રાત્રીએ કેલીગૃહમાં સૂતા હતા તે રાત્રીએ સુબુદ્ધિ મંત્રીના

કહેવાથી કુલદેવી મંગલકલશનું અપહરણ કરી મંત્રીના ઘરમાં લઈ આવી હતી. આ કપટ આચરણ બદલ રાજાએ સુબુદ્ધિમંત્રીને ચોરનો દંડ કર્યો, માથે મુંડન કરી મોઢું કાળું કરી ગધેડા પર બેસાડી આખા નગરમાં ફેરવ્યો. (૨૩૩થી ૨૬૫)

(ગ) રાજા થયા પછી મંગલકલશે વિદ્યાધરને સાધીને (૧) રૂપ પરાવર્તની અને (૨) ષડંગજની (?) એ બે વિદ્યાઓ મેળવી. (૨૭૧).

(ઘ) મંગલકલશ સિંહલદ્વીપ પર કુલપતિની પત્નિની કન્યાના સ્વયંવરમાં જઈ તેને પરણી લાવ્યો. ત્યાં ઉજ્જૈનીના રાજા વૈરીસિંહ સાથે વૈર બંધાયું. (૨૮૫થી ૨૯૨)

(ડ) મંગલકલશના રાજ્યના સીમાડે સરોવરના કાંઠે કોઈ વિદ્યાધર આવીને બેઠો. ચોસઠ જોગીની અને બાવન વીર તેની સેવા કરતા હતા. મંગલકલશ પંખી બનીને ત્યાં ગયો અને ફરી મનુષ્યનું રૂપ કરી તેની સાથે યુદ્ધ કરી તેને વશ કર્યો. આ વાત વૈરીસિંહ રાજાએ સાંભળી તે ઈર્ષાથી બળી ઊઠ્યો. મંગલકલશ સાથે યુદ્ધ કરવા આવ્યો, બન્ને વચ્ચે યુદ્ધ થયું. પોતાની હાર નજીક દેખાતા વૈરીસિંહ ઉજ્જૈની ભાગી ગયો. મંગલકલશે પાછળ જઈને ઉજ્જૈની પર ઘેરો ઘાલ્યો ત્યાં વૈરીસિંહ મૃત્યુ પામ્યો. (૩૦૧થી ૩૩૩)

(ચ) વિજય મેળવી મંગલકલશ ચંપા નગરીએ પાછો ફર્યો. પોતાના મહેલમાં જઈને જોયું તો પોતાની બન્ને સ્ત્રીઓ સાથે એક-એક પુરુષ સુતો દેખાયો, ત્યારથી બન્ને સ્ત્રીઓ પ્રત્યે વિરક્ત થયો. (૩૩૮થી ૩૪૨)

(છ) થોડા સમય પછી કોઈ વિદ્યાધર મંગલકલશ વગેરેને જ્ઞાની મહાત્મા પાસે લઈ જાય છે. મંગલકલશે તેમને સ્ત્રીઓ સાથે સૂતેલા પુરુષ વિશે પૂછ્યું, જ્ઞાનીએ ઉત્તર આપ્યો કે ‘વૈરીસિંહ રાજા મૃત્યુ પામી વ્યંતર થયો છે, તારી નારી સાથે કોઈ પુરુષ સૂતો છે એવું ભ્રામક રૂપ તેણે દેખાડ્યું છે.’ જ્ઞાનીની વાત સાંભળી વૈરીસિંહ મંગલકલશના ચરણે પડ્યો, ત્યાર પછી ફરી બન્ને નારી સાથે આનંદ પૂર્વક દિવસો પસાર કરવા લાગ્યો. (૩૫૫થી ૩૬૦)

૭) મંગલકલશ રાજાએ એકલાએ દીક્ષા લીધી સંયમ પાળી મોક્ષે ગયા. (૩૮૦, ૩૮૨)

૮) જિનહર્ષજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ

❀ વિ.સં. ૧૭૧૪, શ્રાવણ વદ-૯ ગુરુવારના દિવસે પ્રસ્તુત ચોપાઈની રચના થઈ છે. તેના કર્તા ખરતરગચ્છની ક્ષેમશાખાના ગુણવર્ધન વાચક > શ્રીસોમવાચક > શાંતિહર્ષ વાચકના શિષ્ય ^૧જિનહર્ષજી છે.

❀ તેઓ સરળ અને રસાળ કાવ્ય રચનાઓ દ્વારા જૈન સમાજમાં સુખ્યાત અને લોકલાડીલા કવિ છે. તેઓને ‘જૈન પરંપરાના શામળ’ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. તેમણે વીશી, ચોવીસી, પચ્ચીશી, છત્રીશી, સવૈયા, સજઝાય, સ્તવન, રાસ, ચોપાઈ, ચરિત્ર આદિ કાવ્ય પ્રકારોમાં ગુજરાતી અને રાજસ્થાની ભાષામાં વિશાળ ^૨સાહિત્યની રચના કરી છે.

❀ કુલ ૪૨૧ કડી અને ૨૧ ઢાળમાં રચાયેલ આ ચોપાઈ (=રાસ)માં ઢાલ-૧ અને ૧૨ના અપવાદને બાદ કરતા દરેક ઢાળને અંતે કવિશ્રીએ ઉપયુક્ત દેશી અને રાગના નામોને વણી લીધા છે, જે આ ચોપાઈની આગવી વિશિષ્ટતા છે. અહીં ‘ચોપાઈ’ છંદમાં માત્ર પ્રથમ ઢાળ જ છે. બાકીની બધી ઢાળો દેશીઓ કે રાગમાં છે. તેમ છતાં પુષ્પિકામાં ‘મંગલકલશ ચોપાઈ’ કહ્યું છે. માટે, અહીં ‘ચોપાઈ’ શબ્દ રાસને બદલે રૂઢ અર્થમાં વપરાયેલો જણાય છે.

અહીં માત્ર કથાવર્ણન જ મુખ્ય બનવાને લીધે કાવ્યત્વ ગૌણ રહ્યું છે. છતાં પ્રસિદ્ધ કવિના હાથે ઉતરેલી કથા એકાંતે કાવ્યત્વ વિહોણી હોય, એવું તો ન જ બને.

❀ જિનહર્ષજીએ કથા સાથે પીરસેલી કાવ્ય પ્રસાદી માણીએ.

ઉપમા અલંકાર મંડિત કેટલીક પંક્તિઓ :

❀ ‘કુમરી હંસી સારિખી, કોઢી કાગ સમાન;

દેખો સોચ વિચારનૈ, જોડી ન જુડે માન.’ ૨ [૧૭૫]

ત્રૈલોક્યસુંદરી રાજકુમારી હંસલી જેવી (રૂપવાન) છે અને કોઢી મંત્રીપુત્ર કાગડા જેવો (કુરૂપ) છે.

❀ ‘હરખતાણા આંસૂ પડ્યા એ, જયું પાણી પરનાલ.’ [૨૨૫]

૧. શ્રી જિનહર્ષજીના જીવન વિશે ખાસ કોઈ પ્રમાણભૂત માહિતી પ્રાપ્ત થતી નથી. છતાં તેમની રચનાઓનું અવલોકન કરતાં એટલું તો ચોક્કસ જણાય છે કે તેઓશ્રી વિ.સં. ૧૭૩૫ સુધી રાજસ્થાનમાં રહ્યાં હતા અને ત્યાર પછી ૧૭૬૩ સુધી ગુજરાતમાં અને ખાસ તો પાટણમાં રહ્યા. અંતિમ અવસ્થામાં વ્યાધિને કારણે તપાગચ્છીય શ્રી વૃદ્ધિવિજયજીએ તેઓશ્રીની સેવા-સુશ્રુષા કરી, પ્રાય: સંવત ૧૭૭૯(?)માં પાટણમાં કાળઘર્મ પામ્યા. પોતે ખરતરગચ્છીય હોવા છતાં તપાગચ્છીય - ક્રિયોદ્ધારક શ્રી સત્યવિજય પંન્યાસજીના જીવન પર રચેલો રાસ કવિશ્રીની ઉદાર ગુણદ્રષ્ટિનો પરિચય આપે છે.

૨. શત્રુંજય મહાત્મ્ય રાસ (કડી - ૬૪૫૦) ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચા રાસ (કડી-૨૮૭૪) કુમારપાલ રાસ (કડી - ૨૮૭૬), શ્રીપાલ રાસ (ઢાલ-૪૯) વીશસ્થાનક રાસ (કડી - ૩૨૮૭) મહાબલ-મલયાસુંદરી રાસ (૩૦૦૬) આદિ તેમની દીર્ઘ અને મહત્વપૂર્ણ રચનાઓ છે. કવિશ્રીના જીવનકાળની કુલ રચનાનો સરવાળો પ્રાય: એક લાખ શ્લોક પ્રમાણ છે.

પરનાળમાંથી પાણી પડે તેમ નયનોમાંથી હર્ષાશ્રુઓ ઝરવા લાગ્યાં!..

❦ ‘હરખ લહે દરસણ નિરખ, જિમ રવિ દરસણ કોક.’ [૨૩૯]

સૂર્યના દર્શનથી જેમ ચક્રવાક હર્ષિત થાય તેમ મંગલકલશના દર્શનથી લોકો હર્ષિત થાય છે.

❦ ‘વૈરસિંહ તિહાં રાજાન, વૈરી મહામૃગ સિંહ સમાન.’ [૧૩]

વૈરસિંહ રાજવી એટલે જાણે વૈરી(શત્રુ) રૂપી મૃગલીયાઓ માટે સિંહ.

❦ ‘મુખ કમલાણો કમલજ્યું, લાગી દુઃખ તપ ઝાલ.’ [૨૪]

તાપની ઝાળ લાગે તો કમલ કરમાઈ જાય, દુઃખની ઝાળ લાગી ને (ધનદત્તનું) મુખ કરમાઈ ગયું! આ બન્ને પંક્તિઓમાં ઉપમા અને રૂપકના શંકર અલંકારનું સરસ પ્રદર્શન છે.

❦ ‘કામણ ત્રૈલોક્યસુંદરી, મંગલકલસ ભરતાર;
જોડી જુડી સૈ હથે, જાણે સિરજણહાર.’ [૩૬૯]

મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીની જોડી જાણે સર્જનહારે પોતાના હાથે સર્જી છે. અહીં ઉત્પ્રેક્ષાએ વર-વધૂની સુંદરતાને ચાર ચાંદ લગાવી દીધા.

❦ ‘ભાણીયા વિણ વણિયા કિસા?, પ્રજા વિના સ્યો રજજ?;
સરવર જલ વિણ તરુ કિસો?, લજજ વિના સ્યો કજજ?.’ [૬૫]

મંગલકલશને ભાણવા માટે મોકલવા શેઠ-શેઠાણી વિચારે છે કે ‘ભાણ્યા વગર તો વ્યાપાર કેવી રીતે કરી શકશે?’ આ વિચારને સમર્થ બનાવવા બીજા ત્રણ દૃષ્ટાંતો આપ્યા છે. પ્રજા વિના રાજ્ય, સરોવરના પાણી વિના વૃક્ષ અને લજજા વિના કાર્ય કઈ રીતે સંભવે?

❦ દેવીએ મંગલકલશને ઉપાડી એક નગર બહાર મૂક્યો ત્યારે વડ નીચે બેસી તે વિચાર કરે છે તેટલામાં સૂર્ય અસ્ત પામ્યો-

‘તિણ અવસરિ રવિ આથમ્યો, દેખિ અવસ્તા તાસ;
પરદુખ નયણે દેખિનૈ, ઉત્તમ હોય ઉદાસ.’ [૧૩૮]

‘જાણે મંગલકલશની તે અવસ્થા જોઈને સૂર્ય આથમી ગયો.’ અહીં કવિએ નિદર્શના અલંકારનો સુંદર પ્રયોગ કર્યો - ‘ઉત્તમ પુરુષો બીજાનું દુઃખ જોઈને ઉદાસ થઈ જાય છે.’

❦ ‘તેહનૈ પાખતિ કોટ દુરંગ, ઊંચઉ જાણે પરવત શૃંગ;
ઈંદ્રતણૈ દલ ન ભિલૈ જેહ, માનવી એ કિમ લીજૈ તેહ.’ [૮]

ઉજ્જૈનીનો કોટ એટલો મજબૂત છે કે ઈન્દ્રનું સૈન્ય પણ તેને ભેદી ન શકે. અહીં અતિશયોક્તિનું

મધુરું ગાન ચિત્ત રંજિત કરે છે.

❀ જિનહર્ષજીએ વ્યવહારુ દ્રષ્ટિથી પ્રસંગોનાં વર્ણન કર્યા છે. વર્ષોની ઝંખના પછી આવેલા પુત્રને માતા કેવા આનંદથી રમોડે? તેનું વર્ણન ‘ઢાલ-૩’માં મળે. અતિશય વહાલા પુત્રનો આકસ્મિક વિયોગ માતાને કેવી દુઃખી કરે? તેનું કથન વર્ણન ‘ઢાલ-૮’માં મળે. તો વિયોગ પામેલા પુત્રના એકાએક થતાં મિલનથી ફરી થતો આનંદ કેવો અદ્ભુત હોય તેનો પરિચય ૧૨મી ઢાળ આપે છે. ૧૮મી ઢાળમાં વીરતા ભર્યું યુદ્ધનું વર્ણન કરી ૧૯મી ઢાળમાં મુનિની વૈરાગ્ય નીતરતી દેશના મૂકી છે. એક જ વિષય વસ્તુ પર ઢાળ વિભાજન કરવાની એમની દ્રષ્ટિ પ્રશંસનીય છે.

❀ ભલે પ્રસ્તુત રાસમાં કાવ્ય ગૌણ બન્યું છે, છતાં સંવાદાત્મક વલણથી કરેલું કથા નિરૂપણ વાચકનાં હૈયામાં કથા પરત્વે રસ ઊભો કરે છે.

❀ ભાષા અંગે વિચારીએ તો કવિશ્રીએ ‘એ’કારને બદલે ‘ઐ’કારની પ્રધાનતા રાખી છે. આના માટે એક જ દ્રષ્ટાંત પૂરતું છે.

‘પગે લાગિ નિજ તાતનૈ, કલાચાર્યનૈ પાસ;
મંગલકલશ સજીઈ કરી, કરૈ શાસ્ત્ર અભ્યાસ.’ ૨૪૨

★ ક્રિયાપદોમાં જ્યાં એકાર નથી કર્યો ત્યાં ‘એ’ પર અનુસ્વાર મૂક્યો છે. રહેં, કરેં વગેરે...

★ ‘સ્થ’નો ‘સ્ત’ કરવાનો પ્રયોગ ધ્યાન ખેંચે છે.

અવસ્થા > અવસ્તા, સુસ્થિત > સુસ્તિત વગેરે.

★ કવિશ્રી મૂળ રાજસ્થાનના હોવાથી કોઈ-કોઈ સ્થળોએ રાજસ્થાની ભાષાની છાંટ આવી ગઈ છે.

‘થઈ પણ દીકોથો,’ ‘લે આયો,’ ‘ઈણ નગરીરો નામ સ્યું?’ વગેરે.

❀ જિનહર્ષજી કથા ઘટકોની દ્રષ્ટિએ સંપૂર્ણપણે અજિતપ્રભસૂરિજીને જ અનુસર્યા હોવાથી અહીં કથાઘટકોમાં પરિવર્તન આપ્યું નથી.

૯) લક્ષ્મીહર્ષજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ

❀ તપાગચ્છીય ગચ્છાધિપતિ શ્રી વિજયરત્નસૂરિના રાજ્યમાં તેમના શિષ્ય નિત્યહર્ષજીના શિષ્ય લક્ષ્મીહર્ષજીએ ૨૭ ઢાળ અને કુલ ૬૧૮ કડી પ્રમાણ આ મંગલકલશ ચોપાઈની રચના

વિ.સં. ૧૭૧૮, મહા સુદ-૧૧ના દિવસે કાકંદી નગરમાં કરી છે.

✽ એક વિજયરત્નસૂરિજી (જન્મ વિ. સં. ૧૭૧૧) વિજયપ્રભસૂરિજીની પાટે થયા તેમની આચાર્ય પદવી વિ.સં. ૧૭૩૨માં થઈ છે. વિ.સં. ૧૭૧૮માં રચાયેલી પ્રસ્તુત ચોપાઈમાં વિજયરત્નજીનો સૂરિ તરીકે ઉલ્લેખ કર્યો છે. માટે આ બન્ને વિજયરત્નસૂરિજી જુદા હશે.

કવિશ્રી લક્ષ્મીહર્ષજીના જીવન વિશે કે તેમની અન્ય રચનાઓ વિશે કોઈ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી.

✽ પ્રસ્તુત કૃતિમાં કવિશ્રીએ ‘મંગલકલશની ચોપી ઈહાં’ [૬૧૦] આવો ઉલ્લેખ કર્યો છે. માટે તેમને રચના ‘ચોપાઈ’ જ અભીષ્ટ છે. અહીં ચોપાઈને છંદ તરીકે ન સમજીએ પરંતુ ‘ચાર પદ વાળી રચના’ના અર્થમાં સમજીએ. આમ તો ચોપાઈ શબ્દ પણ પાછળથી ‘રાસ’ના અર્થમાં પ્રચલિત થયો છે.

✽ કથાનકને વધુ રસિક બનાવવા ઉમેરેલા સંવાદો એ પ્રસ્તુત ચોપાઈની આગવી વિશિષ્ટતા છે.

★ મંગલકલશને બાગમાં લઈ જવા સમયે પિતા-પુત્ર વચ્ચેનો સંવાદ-

‘કિહાં પધારો? તાતજી!, મુઝને કહો તુમે તેહ;

સેઠ કહે બાગે જઈ, ફુલ આણસ્યું એહ. [૬૮]

હું પિણ સાથે આવસું, બાગ જોએવા કોડ;

કહે સેઠ બાગે ગયો, તું મતિ કરજયે હોડ. [૬૯]

હું ગરબો તું નાનડો, થાકો થાસી તામ;

કડીયા ઉપડસી નહિ, મત આડો કરવે કામ.’ [૭૦]

અહીં બાળકની હઠ અને પિતાની લાગણી સભર શરતો મૂકીને કવિશ્રીએ કથાઘટક ખૂબ જ રસિક અને જીવંત બનાવ્યું છે.

★ મંગલકલશ સુબુદ્ધિ મંત્રીના ઘરે પહોંચે છે ત્યારે-

‘મુહતો લેઈ ઉછરંગમે રે, બૈસાડ્યો સસનેહ;

મુહતી પિણ આવિ કહે રે, બેટા! મોડો ક્યું આવ્યો ગેહ રે? [૧૩૬]

બહેન કહે જાવુ ભાભણા રે, માહરા વંછીત ફલીયા આજ રે;

મુખ દીઠાં સુખ ઊપનો રે, આજ આયો પીતા ઘર રાજ રે.’ [૧૩૭]

બીજા બધા જ રચનાકારોથી અલગ પડી કવિશ્રીએ સુબુદ્ધિમંત્રીની પત્ની અને દીકરીનું પાત્ર ઉમેરીને મંત્રીની લુચ્ચાઈને વધુ સ્પષ્ટ બનાવી છે.

★ રાણી ગુણાવલી પુત્રી ત્રૈલોક્યસુંદરીને જ્યારે સાસરે વળાવે છે, ત્યારે માતાએ આપેલી

શિખામણો-

‘રાણી ગુણાવલી કુંવરી ભણી કહે રે, ‘સાંભલ બેટી! વાત;
તુઝ વિરહે મુઝ તન પરજલે રે, પ્રજલે સાતે ધાત.’ [૪૭૭]
છાતી ભીડી બેટીસું કહે રે, મેલી ઘણોઈ નીસાસ;
‘પૂત્રી-વીછોહો માતને દોહીલો રે, જીમ મેહલા ઘરવાસ. [૪૭૮]
માત વીસારું બેટી મત કરે રે, મેલાવો વહીલા સંદેશ;
તે તોઉ દિન મુઝને આવે સહી રે, ભાજસી કોડ કલેસ. [૪૭૯]
સાજન આવ્યા સામી આવજ્યો રે, દેજ્યો આદર માન;
વાત જ પૂછે આપણા ઘરતણી રે, જીમ મુજ વાધે વાન. [૪૮૦]
એ મંદિર એ માલિયા રે, ખેલતી હુંતિ દિન-રાત;
તે થાનક મુઝને સાલસીજી, દેખી-દેખી પરભાત. [૪૮૧]
સાસુ-સસરાનો કહ્યો માનજે રે, મતી કરજ્યે અભીમાન;
સાસુ પૈહિલી તું ઉઠજે રે, જ્યું તુઝ વાધે વાન. [૪૮૨]
દેવ-ગુરુની સેવા સાચવે રે, દેજે સુપાંતર દાન;
પરનંદા તું દુરે ટાલજે રે, જ્યું પામે બહુમાન. [૪૮૩]
આપ પરાયો સરીખો ત્રેવડે રે, મ કરે કીણસું પરપંચ;
બૈન સુહામણી રુડા માનજ્યો રે, નાણે મનમેં ખલખંચ.’ [૪૮૪]
અહીં આ શિખામણોના બહાને માતૃહૃદયની પુત્રી પ્રત્યેની લાગણીઓ પ્રવાહિત થઈ છે.

❀ મંગલકલશને સ્થાને કોઈ કોઢીને અંદર આવેલો જોઈને ત્રૈલોક્યસુંદરી બહાર આવી જાય છે ત્યારે-

‘જે સુખ લહે ઈણ સમે, તેસો એ અવસર થાય લાલ રે;
નાહ જોવે તુઝ વાટડી, સ્યું ઊભી પીછતાય લાલ રે. [૨૭૭]
કુંવરી સખિયાસું કહે, થેં બોલોની બોલ વિચાર લાલ રે;
કંત નાયો મુઝ મંદિરે, કોઈ કોષ્ટી આયો ઈણ વાર લાલ રે. [૨૭૮]
બાઈ! તું ઉંઘાલ કી?, ચમકી ઉઠી એમ લાલ રે;
કંત તુમારો આગલો, પહુતો મંદિર તેહ લાલ રે. [૨૭૯]

રાજમંદિર મુહતા થરે, કોઈ ન આવે ધાય લાલ રે;
જીણું જગદીસ રુઠો હુવે, તે મંદિરમે જાય લાલ રે.’ [૨૮૦]

કહે કુંવરી ‘જોવો જઈ, પછે દેજ્યો ઓલંભ લાલ રે’;
સખિ જાય જોયો તિસે, દેખિ કોષ્ટી અયંભ લાલ રે.’ [૨૮૧]

લગનની રાત્રીએ સખીઓના ઓલંભા ઉમેરીને કવિશ્રીએ પ્રસંગને સરસ અને માદક બનાવ્યો છે.

❀ લક્ષ્મીહર્ષજી એ કાવ્યવધૂને વિવિધ અલંકારોથી મંડિત કરીને તેની સુંદરતા અનેક ગાણી વધારી છે.

❀ ‘ઝુર-ઝુર પીંજર હુઈ દેહડી રે, આંખ્યા તો આવણ લાગી નીલ રે;
તોહી નવી દીઠો કીહાં કિકલો રે?, હીવડો નહિ ફાટે મોહી રહ્યો સીલ રે.’ [૧૬૯]

મંગલકલશનું અપહરણ થયા બાદ પુત્ર-વિયોગથી માતાનું હૃદય વ્યથિત થઈ ગયું છે. વિયોગમાં ઝુરી-ઝુરીને માતાનો દેહ પીંજર બની ગયો અને એટલું બધું રડ્યા કે આંખોમાં લીલ આવવા લાગી છે. અહીં અતિશયોક્તિએ વિરહ વેદનાને વધુ તીવ્ર બનાવી છે.

❀ ‘ચંદાને મન રોહિણી વસી, તીમ બીજી હો કાંઈ ન આવે દાય કે;
ચાતુક જલહર મન વસે, પાણિ બીજો હો ન પીયે જાય કે. [૫૮૬]

ગજ સમરે રેવા નદી, કોઈલને હો વાલો માસ વસંત કે;
હરને મન ગંગા વસી, કેકેઈને હો વાલો ઘન ગાજંત કે. [૫૮૭]

હરને વાલી રાધીકા, મોતીમેં હો વાલહી બાંગરી જોય કે;
ઘરને વાલહો મેહુલો, હીયાને હો વાલો હાર જ હોય કે.’ [૫૮૮]

મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરી વચ્ચેના પ્રીતિના સંબંધો વધુ ગાઢ દર્શાવવા ઉપમાઓની હારમાળા પ્રયોજી છે.

❀ કવિશ્રીએ ઉપમાઓ તો ઠેર-ઠેર પ્રયોજી છે. તેમાંની કેટલીક સરસ ઉપમાઓ જોઈએ-

❀ ‘આણ વહે છે સહુ કી ઈસી, પરમેસ્વરને પ્રણમે તીસી.’ [૧૮]

ઉજજૈની નગરીમાં વૈરસિંહ રાજાની આજ્ઞા લોકો પરમેશ્વરની આજ્ઞાની જેમ શિરોમાન્ય કરે છે.

❀ ‘રાણિ સોમચંદ્રા મનવસી, વાલી રાય આંખ કીકી જીસી.’ [૧૯]

રાજાને રાણી પર આંખની કીકી જેવો પ્રેમ હતો. અહીં ઉપમાએ રાણી સાથે રાજાની એકમેકતા અને સુમેળ દર્શાવ્યા છે.

❀ ‘બાલક વધે બીજ ચંદ્ર જ્યું રે, તેજે સૂર દીપંત.’ [૬૨]

બાલ મંગલકલશની વૃદ્ધિ બીજના ચંદ્ર સાથે સરખાવ્યા પછી તરત જ તેના તેજને સૂર્ય સાથે સરખાવવા દ્વારા તેની પ્રબળ પુન્યવૃદ્ધિને વ્યંજિત કરી છે.

❀ ‘ઉમાદ્યો મિલવાતાણો, જ્યું ચકવીને ભાણ.’ [૨૪૪]

મંગલકલશના મનમાં માતા-પિતાને મળવાનો ઉમંગ, ચકવીને સૂર્યને મળવાના ઉમંગ સાથે સરખાવીને મંગલકલશની તાલાવેલી દર્શાવાઈ છે.

❀ ‘તે દેખી મન હુલસ્યો રે, જેહવો ગંગા તરંગ.’ [૩૭૨]

પિતાએ જમાઈને આપેલા પાંચ અશ્વો જોઈને ત્રૈલોક્યસુંદરીના અંતરમાં (હવે આ નિશાની પરથી પતિ સંગમ થશે એવું વિચારીને) આનંદ ઉછળ્યો, જેમ ગંગામાં તરંગ ઉછળે! આનંદને તરંગની ઉપમા સાથે ત્રૈલોક્યસુંદરીને આપેલી ગંગાની ઉપમા તેની પવિત્રતાના દર્શન કરાવે છે.

❀ ‘મંગલકલશ દેખિ કરી, પ્રગટ્યો આણંદ પુર;
રીણમે ઝંઝી ઉતરે, ખુસી થયો જીમ સૂર.’ [૩૮૨]

રાજકુમારના વેષમાં રહેલી ત્રૈલોક્યસુંદરીએ મંગલકલશને જોયો ત્યારે રાણભૂમિમાં યુદ્ધ કરીને વિજયી બનેલા શૂરવીર જેવો આનંદ પ્રગટ્યો. અહીં ઉપમાના નિરૂપણ દ્વારા કવિશ્રીએ મંગલકલશને શોધવામાં ત્રૈલોક્યસુંદરીએ ઉઠાવેલી જહેમત દર્શાવી છે.

❀ ‘ગયવર ગાજતા દીસતા, જેમ પાહાડ ચાલે.’ [૫૨૫]

ચડાઈ લઈને આવેલા સીમાડાના રાજાઓ પર મંગલકલશ ત્રાટકે છે ત્યારે આગળ વધતા ગજરાજો પર્વત જેવા લાગે છે. ગજરાજોની પર્વત સાથેની સરખામણીમાં ઊંચાઈ, શ્યામ વર્ણ અને દ્રઢતા સમાન ધર્મો છે.

❀ કવિશ્રીની કલ્પનાઓ ઉત્પ્રેક્ષાની આરસીમાં સુપેરે પ્રતિબિંબિત થઈ છે.

❀ ‘તિહાં મોટા જિનહર પ્રસાદ, સ્વરગ સમોવડ મોડે વાદ.’ [૧૪]

❀ ‘અરીયાણ બીહતા નાસી ગયા, વનમાંહે જઈ તે તાપસ થયા.’ [૧૭]

❀ ‘વેદન વીછોહાતણી, જાણે લાગો તીર.’ [૪૭૬]

❀ ‘મંગલકલશ દીપતો રે, ઉગો જાણે સૂર.’ [૪૮૬]

❀ બોલતા વૈણ જ્યું ગેઈણ ગાજે.’ [૫૨૪] વગેરે...

❀ પ્રસ્તુત રાસમાં રાજસ્થાની ભાષાના ષષ્ઠીના પ્રત્યયો વપરાયા છે. દુઃખીયાના > દુખીયારા, કોઈની > કીણરી, રાસભનો > રાસભરો વગેરે...

આદિ ‘અ’ સાથે પાછળના અક્ષરના ‘ઈ’નો વ્યત્યય પણ ક્યાંક ક્યાંક થયેલો છે. અધિકાર > ઈધકાર, અધિક > ઈધક વગેરે...

કથાઘટકોમાં પરિવર્તન.

- ૧) ધનદત્ત શેઠ પૌષધશાલામાં ગુરુ પાસે બેઠા હોય છે. ત્યારે નગરનારીઓ પોત-પોતાના પુત્રને લઈને ત્યાં આવે છે- ગુરુના વંદન આદિ કરાવે છે. તે જોઈને ધનદત્તને પોતાને સંતાન નહીં હોવાનું દુઃખ થાય છે. (૩૦થી ૩૩) આવી કથા-ઘટના કરીને લક્ષ્મીહર્ષજીએ ધનદત્તને થયેલા દુઃખનો કથાંશ સાર્થક બનાવ્યો છે.
- ૨) ધનદત્ત શેઠે સૌ પ્રથમ પોતાના ઘરે આદિનાથ પરમાત્માની પ્રતિષ્ઠા કરી ત્યાર બાદ તેમની પુષ્પ પૂજાદિ નિત્ય આરાધનામાં રત થયા. (૪૪થી ૪૭)
- ૩) ઘરે પુત્ર જન્મની વધામણી આપનાર દાસીને ધનદત્ત શેઠે બહુ સારી ભેટ આપી. (૫૮)
- ૪) ફૂલ લેવા બાગમાં ગયેલો મંગલકલશ ઘરે પાછો નથી આવતો ત્યારે ધનદત્ત શેઠ તેની તપાસ કરવા બાગમાં જાય છે, ત્યાં તે ન મળતાં મંગલકલશના પગલે-પગલે પાછા આવે છે. અઘવચ્ચે તે પગલાં પૂરા થઈ જાય છે. આ બધી જ વાત શેઠ રાજાને કરે છે. રાજા બધા જ રસ્તે ચોકી ગોકવી દે છે અને તેની તપાસ કરવા ચારે બાજુ સૈનિકો મોકલે છે. (૧૫૬થી ૧૬૩) આ પ્રસંગને બીજા કોઈ પણ રચનાકારોએ આટલો વર્ણવ્યો નથી, અહીં આ વર્ણન દ્વારા કથા-ઘટક ખૂબ રોચક બન્યું છે.
- ૫) લગ્ન પછી મંગલકલશને ઉજ્જૈનીના રસ્તે ચડાવી સુબુદ્ધિમંત્રી તેને પહેરાવેલો વરરાજાનો વેશ પાછો લઈ આવે છે અને પોતાના પુત્રને પહેરાવીને ત્રૈલોક્યસુંદરીના ખંડમાં મોકલે છે. (૨૩૭, ૨૩૮, ૨૭૦, ૨૭૧)
- ૬) પોતાની પાસે પતિને બદલે કોઈ કોઢીને આવેલો જોઈને ત્રૈલોક્યસુંદરી ઘરની બહાર સખીઓ પાસે આવી ગઈ ત્યારે તેને જોઈને મંત્રીએ વિચાર્યું-‘મારા પુત્રની અવગણના કરીને આ બહાર આવીને ઊભી છે! હવે તેની એવી હાલત કરું કે જેથી તે દુઃખી દુઃખી થઈ જાય.’ આવું વિચારી અડધી રાત્રે જ તે રાજા પાસે ગયો. (૨૮૫થી ૨૮૭) અહીં મંત્રીના મનોભાવના વર્ણન દ્વારા તેની દુષ્ટતા પ્રબલ દર્શાવી છે.
- ૭) બધા જ અપમાનિત કરીને તરછોડે છે તે પછી ત્રૈલોક્યસુંદરી શાંતિથી વિચાર કરે છે. ત્યારે તેને સમજાય છે કે ‘આ મંત્રીનો પ્રપંચ છે.’ (૩૩૪)
- ૮) ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પુરુષવેશ માંગ્યો ત્યારે રાજાએ સિંહસામંતને તેનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે

સિંહસામંતે જણાવ્યું કે ‘મને તો ખબર નથી, પરંતુ ઉજ્જૈની તીર્થધામ છે માટે યાત્રા કરવા જવું હશે.’ (૩૫૮)

૯) અહીં સિંહ સામંતને ત્રૈલોક્યસુંદરીના મામા દર્શાવ્યા છે. (૩૪૮)

૧૦) ઉજ્જૈની જતા ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પિતાને કહ્યું ‘હું છ મહિને પાછી આવીશ.’ (૩૬૦)

૧૧) લગ્નસમયે મંગલકલશને જે પાંચ અશ્વો આપ્યા હતા તે અશ્વો સિંહસામંત પોતે જ કનોજ દેશથી લઈ આવ્યા હતા. (૩૭૫)

૧૨) પંડિતજીને નિશાળીયાઓની સાથે ભોજનમાટે આમંત્રણ આપ્યું. ત્યારે સિંહસામંતે જમવામાટેના વાસણોની વ્યવસ્થા પણ કરી આપવાનું કહ્યું. પંડિતજીએ એ કામ મંગલકલશને સોંપ્યું. તે પોતાના ઘરે જઈ સુરસુંદરરાજાના નામવાળા વાસણો લઈ આવ્યો. તે જોઈ સિંહસામંત સમજી ગયા કે ‘ત્રૈલોક્યસુંદરીના લગ્ન આની સાથે જ થયા છે.’ (૩૮૯થી ૩૯૩)

૧૩) ભોજન કરાવ્યા પછી પંડિતજીને વિનંતી કરી કે ‘જે વિદ્યાર્થી ગણતરી કરવામાં હોંશિયાર હોય તેને બે ઘડી રાખી જાઓ’ પંડિતજી મંગલકલશને રાખી ગયા. મંગલકલશ ત્રૈલોક્યસુંદરીને ઓળખી ગયો. પછી તેને વાર્તાના બહાને પોતાની વીતેલી વાત કહી. (૩૯૫થી ૪૦૪)

૧૪) રાજા ત્રૈલોક્યસુંદરી અને મંગલકલશને પ્રથમવાર બોલાવે છે ત્યારે ચંપાનગરીમાં થોડા દિવસ રહી પોતાના ઘરે પાછા આવે છે. ફરી થોડા સમય પછી રાજાએ પુત્રી-જમાઈને તેડાવીને તેને રાજ્ય સોંપીને દીક્ષા લીધી. (૫૧૦ થી ૫૧૩)

૧૫) અંતે સંયમ ગ્રહણ કરીને મંગલકલશે પરમગતિ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીએ સદ્ગતિ સાધી. (૬૦૫)
અહીં લક્ષ્મીહર્ષજીએ શાંતિનાથચરિત્ર પરથી જ રચના કરી છે. છતાં ઘણા ઘણા સ્થળોએ કથાને થોડો ઘાટ આપી ખૂબ રોચક અને સુંદર બનાવી છે. ઘણા સ્થળોએ વર્ણનો પણ ખૂબ સુંદર કર્યા છે...

૧૦) વિબુધવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ

❀ ૪ ખંડ, ૪૪ ઢાળ, કુલ કડી-૬૬૬ પ્રમાણ આ રાસની રચના વિક્રમ સંવત્ ૧૭૩૦ આણંદપુર નગરે શરૂ થઈ અને વિક્રમ સંવત્ ૧૭૩૨ મહા સુદ બીજ, બુધવારે સિદ્ધપુરમાં પૂર્ણ થઈ.

❀ અકબર પ્રતિબોધક તપાગચ્છીય આચાર્ય દેવ શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના શિષ્ય વિજય

સેનસૂરિજી > વિજયદેવસૂરિજી (વિ.સં. ૧૬૩૪થી ૧૭૦૫, જેમણે જહાંગીર બાદશાહને પ્રતિબોધ કર્યો હતો) > વિજયસિંહસૂરિજી (વિ.સં. ૧૬૪૪થી ૧૭૦૮, જેમણે મેવાડના રાણા જગતસિંહને પ્રતિબોધિત કર્યા હતા.) > પંડિત વીરવિજયજી ઉપાધ્યાયના શિષ્ય વિબુધવિજયજીએ પ્રસ્તુત રાસની રચના કરી છે.

❖ કવિશ્રીએ દરેક ખંડને અંતે પાટ પરંપરા દર્શાવ્યા બાદ પોતાના ગુરુનું નામ પંડિત વીર વિજય ઉપાધ્યાય આપ્યું છે. વિજય સિંહસૂરિજીના શિષ્ય વિજય પ્રભસૂરિજી (વિ.સં. ૧૬૭૭ થી ૧૭૪૮)નું દીક્ષા સમયનું નામ પણ વીરવિજયજી હતું પરંતુ તેમના ઉપાધ્યાય કે પંડિત પદ વિષયક કોઈ ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થતો નથી. બીજું તેમને આચાર્ય પદ વિ.સં. ૧૭૧૦માં પ્રાપ્ત થયું હતું. પ્રસ્તુત રાસની રચના ૧૭૩૨માં થઈ છે. આથી વિજયપ્રભસૂરિજીનો ‘પંડિત વીરવિજય ઉપાધ્યાય’ તરીકેનો ઉલ્લેખ રાસ રચના સમયે ન થયો હોય, ઉપરાંત કવિશ્રીએ ત્રીજી અને ચોથી ઢાળની પ્રશસ્તિમાં ‘વિજયપ્રભસૂરિજી’નો નામોલ્લેખ અલગથી પણ કર્યો છે. આથી, વિજયપ્રભસૂરિજી અને પંડિત વીરવિજયજી બન્ને ગુરુભાઈ હતા એવું નક્કી થઈ શકે.

❖ કવિશ્રી વિબુધવિજયજીની આ પ્રથમ જ રચના છે. જેનો ઉલ્લેખ આ રાસમાં બે સ્થળે મળે છે.

‘ચાર ખંડ બુદ્ધિ કરી, કીધો પ્રથમ અભ્યાસ.’ [૫૫૦]

‘મુજ બુદ્ધિ સારુ એ રાસ, કીધો છઈ પ્રથમ અભ્યાસ.’ [૬૫૫]

આ રાસ સિવાય કવિશ્રીની અન્ય કોઈ રચનાઓ પ્રાપ્ત થતી નથી.

❖ પ્રસ્તુત કૃતિનો દરેક ખંડના અંતે ‘મંગલકલશ રાસ’ તરીકે ઉલ્લેખ છે. પરંતુ ચોથા ખંડને અંતે ‘મંગલકલશ રાસ’ ઉપરાંત ‘પુણ્યવિલાસ રાસ’ તરીકે પણ ઉલ્લેખ છે.

❖ રાસ વિસ્તાર કરવા કવિશ્રીએ પ્રસંગો, પાત્રો કે સ્થળોના વર્ણન તથા પાત્રોના મનોભાવો અને સંવાદોનો આશ્રય લીધો છે.

❖ પ્રસંગ વિસ્તારનું એક ઉદાહરણ જોઈએ તો મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીનો લગ્ન ઉત્સવ. અન્ય સર્વ રાસોમાં લગ્નોત્સવ માત્ર એક જ ઢાળમાં સમાવ્યો છે. જ્યારે અહીં બીજા ખંડની ૮મી અને ૯મી બે ઢાળોમાં વિસ્તાર્યો છે.

❖ રાજકુમાર બનીને રહેલી ત્રૈલોક્યસુંદરીના આમંત્રણનો સ્વીકાર કરી નિશાળીયાઓ જ્યારે ભોજન કરવા બેસે છે ત્યારે એ નિશાળીયાઓના ૧૨૫ નામો (ખંડ-૩, ઢાલ-૬ની કડી ૪થી ૧૪માં) મુક્યા છે. જેના દ્વારા ૧૮મી સદીના લોકનામોનો પરિચય થાય છે. નામોની આટલી મોટી હારમાળા પણ કોઈ કવિએ પ્રયોજી નથી.

❀ ખંડ-૨ ઢાલ-૨ની ૧૪ કડીમાં કવિશ્રીએ ત્રૈલોક્યસુંદરીનું પાત્ર વિસ્તારથી આલેખ્યું છે. જેમાં ઉપમા-ઉત્પ્રેક્ષા-વ્યતિરેક અલંકારો ભરપૂર પ્રયોજ્યાં છે.

‘નયન ખંજન મીનના’
 ‘સૂવય ચાંચ સી નાસિકા’
 ‘દંત પંતિ મોતી જિસ્વા’
 ‘મુંગ ફલ સી આંગુલી’
 ‘ઉદર ઓપમા મીનની’
 ‘કણ્ણયર કાંબિ જ્યું લલિકતી’
 ‘ગલ્લસ્થલ ગુણે ભર્યા, કનક કચોલડા જાણિ’
 ‘પગતલાં કાણિબા જાણિ’
 ‘કામણગારી કામની મનમથ કેરો કંદ’
 ‘વેણી વાસગ હારીયો, જઈ રહ્યો પાતાલ’
 ‘કંકિ કોકિલા હારવી’... વગેરે.

❀ સ્થળ વર્ણનની દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો ચંપા નગરીનું વર્ણન કવિશ્રીએ ખૂબ આકર્ષક બનાવ્યું છે.

‘કહિ કવી નગર વખાણ કે, મોટા ગાજઈ ગજ ઘટા એ;
 પરબત જેહાં પ્રચંડ કઈ, મયમત્તા મદ ઝરઈ પટા એ. ૧ [૨૧૯]
 હયવર હી ભલા કેઈ કઈ, રથ-પાયક કેરી ઘટા એ;
 જે છયલ છબીલા છોગલક, ચતુર પુરુષ રમિ ચોપટા એ. ૨ [૨૨૦]
 એ સુઘડ નર સુજાણ કઈ, રમલ કરઈ મલી સામટા એ;
 કેઈ નર ગાવિ ગીત કે, કેલિ કરઈ મિલી એકટા એ. ૩ [૨૨૧]
 રાજેંદ્ર આગલિ કેઈ કે, સબલ જ ઉભા સુભટા એ;
 રાજધાની નવી પાર કઈ, મણિ-માણિક ભર્યા ભામટા એ. ૪ [૨૨૨]
 પંખીઆ પંજર કેઈ કઈ, રામ જપિં મુખ સુવટા એ;
 કેઈ ત્રીયા કરિ સિણગાર કે, કેઈ નાહા વિઘૂટી લટા એ. ૫ [૨૨૩]
 ચઉરાસી એ હટ સેર કે, ચીર પામરી વેંચઈ પટા એ;
 એ વાણજ કરઈ વ્યવસાય કે, વારુ વિધિ નાણાવટા એ. ૬ [૨૨૪]
 મંદિર મોટા આવાસ કે, સખર ચઉરાસી ચઉહટા એ;
 દરસણ ખટ એ કર્મ કે, સાધઈ પુરોહીત ગામટા એ. ૭ [૨૨૫]

કેઈ ભણઈ વેદ-પુરાણ કે, પંડિત ભણઈ નિર્ઘટા એ;
 કેઈ ભણઈ જ્યોતિષ સાર કે, ભાગવત વાંચઈ કેઈ ભટા એ. ૮ [૨૨૬]
 એ ભગત વઈરાગી કેઈ કે, અતિ અશ્યલ રહિ યોગટા એ;
 કોઈ મુનિ માહંત કે, જોગ સાધઈ જુગતિ જટા એ. ૯ [૨૨૭]
 એ ચહુટઈ ચાચર સેર કે, દેવરાઈ પાણી છટા એ;
 ગુણીજન ગાવિં ગીત કે, વારુ નાચઈ નટવી નટા એ. ૧૦ [૨૨૮]
 વાડી એ વન-આરામ કઈ, જલ ભરીયા સોટિ તટા એ;
 વાવડી કૂપ નિવાણ કે, પાણી ભરઈ સોવન ઘટા એ. ૧૧ [૨૨૯]
 લોક વસિ દાતાર કે, દાન દિઈ મન ઉલટા એ;
 ચોર ચરડ નહીં કોઈ કે, લોક વસિ ઘનાઘટા એ. ૧૨ [૨૩૦]

✽ ત્રૈલોક્યસુંદરી લગ્ન પછી મંગલકલશને બદલે કોઢી (મંત્રીપુત્ર)ને જોઈને વિચારે છે.
 ‘હું જેમની સાથે પરણી છું તેમની અને આ કોઢી વચ્ચે બહુ મોટું અંતર છે.’ ત્રૈલોક્યસુંદરીના આ વિચારનો વિસ્તાર કરવા કવિશ્રીએ અનેક ઉપમાનો રજૂ કર્યા છે.

‘પરણ્યા એ પ્રીતિ નિ આ વિચિ જી, અંતર બહુલો રે જોઈ;
 મેર-પરબત કિહાં કાંકરો જી?, કિહાં કસ્તુરી ખલ હોઈ?. ૪ [૩૨૭]
 કિહાં કુંજર કિહાં કીડલો જી?, કિહાં રે રાસભ રેવંત?;
 હંસ કિહાં કિહાં કાગડો જી?, કિહાં રે મુરખ મિતિવંત?. ૫ [૩૨૮]
 કિહાં રે રાજા દ્રુમકપણું જી?, કિહાં તે ખીર નઈ નીર?;
 કિહાં સાયર છિલર કહું જી?, કિહાં તે રજત કથીર?. ૬ [૩૨૯]
 કિહાં તારા કિહાં ચંદ્રમાં જી?, કિહાં તે અંબ કરીર?;
 કિહાં સૂરજ ખજૂઓ કહું જી? કિહાં તે ખાસર ચીર?. ૭ [૩૩૦]
 કિહાં ઘૂત તેલનઈ આંતરા જી?, એવડો રે અંતર હોઈ;
 પડતઈ ઓઠઈ આ કોઢીઓ જી, ચડતઈ ઉઠઈ પ્રીઓ સોઈ.’ ૮ [૩૩૧]

✽ લગ્ન વખતે કન્યાનો હાથ મૂકાવવાના સમયે સુરસુંદરરાજાએ જમાઈને પાંચ અશ્વો વગેરે ધન આપ્યું.’ આટલી વાતને પરસ્પરના સંવાદ રૂપે ૬ કડી સુધી વિસ્તારી છે.

‘રાજાઈ પહિલઈ મંગલઈ રે, આપ્યા વસ્ત્ર અપારો રે;
 બીજઈ આભરણ આપીયા રે, ત્રીજઈ માણિક સારો રે. ૫ [૨૭૧]

ચોથિ મંગલઈ વર-વહુ રે, નવી મૂકઈ વલી હાથો રે;
કર છોડામિણી કારણઈ રે, બોલ્યો મહિયલનાથો રે. ૬ [૨૭૨]

કર મુકો કામનીતાણો રે, મુહ માગંતો લેજો રે;
વારુ જમાઈ માહરો રે, અલ્લ પુત્રી સુખ દેજો રે. ૭ [૨૭૩]

કુમર કહિ સુણિ રાજવી!, અથ તુમારિ પાંચો રે;
જાતિ સુદ્ધિ મુઝ આપીઈ રે, મ કરો એ ખલખાંચો રે. ૮ [૨૭૪]

નામાંકિત સોવનતાણા રે, થાલ અછઈ વિસાલો રે;
એ આપિ કર મેહલસું રે, સુણિ સાહિબ ભુપાલો! રે. ૯ [૨૭૫]

ગજ-રથ-ઘોડા આપીઆ રે, આપ્યા અરથ ભંડારો રે;
ધવલમંગલ નવ ગાવતા રે, આવિ મંત્રી દ્વારો રે.' ૧૦ [૨૭૬]

❀ રસ નિરૂપણમાં પણ કવિશ્રીનું કાવ્યત્વ ઝળહળી રહ્યું છે.

'કવણ કરુ ઉપાય? રે પુતા!, તુઝ વિણ રહ્યો રે ન જાઈ;
ઘડી છ માસી થાય રે પુતા!, તુઝ વિણ રહ્યો રે ન જાઈ. ૨ [૨૮૫]

મંગલકલશની માડલી જી, મનમાંહિ ધરઈ દુખ્ય;
પુત્ર પનોતો તે વિના જી, કેહનુ જોઉ મુખ્ય?. ૩ [૨૮૬]

મોટા મંદિર માલીયા જી, પુત્ર વિના સ્યા તેહ?;
પુત્ર વિના સું જીવવું જી?, પુત્ર વિના સી દેહ રે?. ૪ [૨૮૭]

પુત્ર પનોતો કિહાં ગયો જી?, પુત્ર વિના સ્યો ધન્ન?;
પુત્ર વિના નિજ માતનઈ જી, કિમ ભાવિ તે અન્ન રે?. ૫ [૨૮૮]

પુત્રતણી વધામણી જી, જે કહિ આઈ સોઝ;
દાલીદ્ર કાપું તેહનો જી, આપુ મોટી મોઝ રે. ૬ [૨૮૯]

આય ઉપાય તું વલી જી, એક જ પામ્યો પુત્ર;
લાડિ કોડિ તું લહ્યો જી, ઘરના રાખણ સૂત્ર રે. ૭ [૩૦૦]

પ્રાણવલ્લભ તું માહરોજી, અંતરયામી મુઝ;
મનમોહન તું માહરોજી, મુઝ જીવન એક તુઝ રે.' ૮ [૩૦૧]

મંગલકલશના અપહરણ પછી પ્રગટેલી માતાના હૈયાની વ્યથા કરૂણ રસની પ્રતીતિ કરાવે છે.

❀ ખંડ-૪, ઢાલ-૨માં મંગલકલશ અને સીમાડાના રાજાઓના યુદ્ધના વર્ણનમાં ભારોભાર

વીરરસ છલકે છે. તેમાંની કેટલીક પંક્તિઓ-

‘પરતાણા કટકસું સુભટ ભટકઈ ભડ્યા, ચડવડ્યા ચુંપસું જઈય લાગા;
સુભટ ભટકે ભડ્યાં અટક અડબીઅડ્યા, કાયર ટાંણિ લહી જાઈ ભાગા. ૮ [૫૭૮]

નાલ-ગોલા અનઈ બિંદૂક ગડગડઈ, સણસણે તીર કરી આભ છાયા;
ખડ ખડ ખડગ કાઢી રણ ખેતમાં, ધડ ધડ ધુંબડ ધીંગ ધાયા. ૯ [૫૭૯]

જોધ જમદૂત જમ દાઢ કાઢી કરી, ઢાલ કર ઝાલિ ઝૂંઝણ ઝંપઈ;
ઝટક લટકઈ લડઈ કટક કાયર કલિં, રાય ભડવાય પર દલ્લ કંપઈ. ૧૦ [૫૮૦]

❖ મંગલકલશ સામે પોતાનું મૂળ રૂપ પ્રગટ કર્યું ત્યારે ત્રૈલોક્યસુંદરીના ભાવોમાં શૃંગારરસ નિરૂપાયો છે.

‘યોવન જોર કરઈ છે રાજ, મોહલા વેગ પધારો;
મુઝ ઊરિ ઉપરિ કુચ દો કસીયા, મયમત્તા માતંગ;
કર અંકુસ લગાવો વાહલમ!, વાઘઈ ઉલટ અંગ?. ૧ [૪૪૭]

પક્ક ગુહવર સારિખા અધર, દીસઈ લાલ સુચંગા;
કાર સમોવડિ કંત! આઈનઈ આસ્વાદો રસ રંગા.’ ૨ [૪૪૮]

❖ કવિશ્રીએ રાસના દેહને વિવિધ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને આકર્ષક બનાવ્યો છે. તેમાં સજીવારોપણ અલંકાર મંડિત ખંડ-૩ની ઢાલ-૪-

‘ચતુર સુજાણ તું ચંદ્રમા!, ઉગ્યો ઉંચે એ આકાસ ચાંદલીયા!;
મુઝ પ્રીઉડો કિહા નિરખીયો?, તે મુઝનઈ પ્રકાશ ચાંદલીયા. ૧ [૩૭૮]

અરજ સુણો એક માહરી, થાહરી હું છું દાસિ ચાંદલીયા;
પ્રીઉની જો ખબર કહઈ, તો તુઝ ઘું સાબાસ ચાંદલીયા. ૨ [૩૭૯]

થાહરિ રોહણી ગેહણી, રાખિ તું નિત પાસ ચાંદલીયા;
રોહણી સરખી કો નહી, થાસું અતિ ઉલાસ ચાંદલીયા. ૩ [૩૮૪]

ઊંચો અંબર ઓગણેમે, જોવઈ દેશ-વિદેશ ચાંદલીયા;
મંગલકલશ કિહાં ભાલીઓ, ગામ-નગર-નિવેસ? ચાંદલીયા. ૧૨ [૩૮૯]

ચંદ કહિં ચંદ્રવદનીનઈ, કરમનિ દીજઈ દોસ ચાંદલીયા;
સંસારના સુખ પામસો, ટલસઈ મનનો સોસ ચાંદલીયા.’ ૧૪ [૩૯૧]

તુઝ પ્રીઉડો ઉજેણીઈ, વહિલો હોસી સંયોગ ચાંદલીયા;

કલંક ઉતરસઈ કારિમો, પામેશ વંછીત ભોગ ચાંદલીયા. ૧૫ [૩૮૨]

ત્રૈલોક્યસુંદરી ચંદ્રને કહે છે. - ‘હે ચંદ્રમાં! તું તો આકાશમાં ખૂબ ઊંચે ઊગ્યો છે. તું તો બધાને નિરખી શકે છે. તો મારો પ્રીતિ તેં ક્યાંય જોયો છે? એ મને કહે, બસ આટલી મારી અરજી સ્વીકારી લે, હું તો તારી દાસી છું. મારા પ્રીતિની જો તું ખબર આપીશ તો તને ખૂબ શાબાશી આપીશ, રોહિણી તને ખૂબ વ્હાલી છે ને? એટલે તો નિત્ય તું એને પાસે જ રાખે છે. ગંગાનાગણમાં ઊભો રહીને તું દેશ-વિદેશ બધું જુએ છે તો એટલું કહી દે કે મારો નાથ ‘કયા ગામમાં છે?’

ત્રૈલોક્યસુંદરીની કાકલુદી સાંભળીને ચંદ્ર ઉત્તર આપે છે. “તું સંસારના સુખ પામીશ અને તારી ચિંતાઓ દૂર થઈ જશે. તારો પ્રીતિ ઉજ્જૈનીમાં વસે છે. તેની સાથે તારો સંયોગ હવે જલ્દી થશે તારું કલંક ઉતરશે અને તું મનવાંછિત ભોગ પણ પામીશ.”

અહીં સજીવારોપણ દ્વારા પ્રસ્તુત થયેલો ચંદ્ર સાથેનો વાર્તાલાપ ત્રૈલોક્યસુંદરીના એકલવાયાપણાને પ્રદર્શિત કરે છે અને એ દ્વારા તેની દુઃખી અવસ્થા વધુ ઘેરી બનાવાઈ છે.

❀ ‘કર્મતાણી ગતિ કઠિણ સબલ-નિબલા વસ પડીયા,
મયગલ મદોનમત્ત લોહ જિમ સાંકલિ જડીયા;
વાઘ ચાંબ બિછાઈ સુંઈ બઈસઈ સન્યાસી,
પન્નગ પડીયા પાસ કઠપિંજર વાસી;
રામચંદ્ર રખવાલ તા ધરણી સીત રાવાણ ધરી,
નિરવાણિ લેખ ચુકિં નહીં કહિં હેમ કવી કેસરી.’ ખંડ-૨ ઠાલ-૭

મંગલકલશ સુબુદ્ધિમંત્રીના ઘરે ફસાઈ ગયો ત્યારે કવિશ્રી એક હકીકત તરફ ધ્યાન દોરે છે કે- ‘કર્મની ગતિ જ કાંઈ એવી છે કે બળવાન પણ નિર્બલને વસ થઈ જાય છે.’ કવિશ્રીએ આ ઉક્તિના સમર્થન માટે દૃષ્ટાંતો આપ્યા- ‘મદોનમત્ત ગજરાજ પણ લોહ-સાંકળે જકડાઈ જાય છે, વાઘ જેવા વાઘનું ચર્મ પાથરીને સંન્યાસી તેની ઉપર બેસે છે. સર્પ જેવા સર્પ પણ પાશમાં સપડાય છે, રામચંદ્ર જગતના રખેવાળ છે છતાં તેમની પત્ની સીતાને રાવાણ ઉપાડી ગયો!’

❀ ‘ઉત્તમ અતિહઈ પરાભવ્યો, હીઈ ન આણિ ડંસ;
છેઘો ભેઘો દુહવિઓ, મધુરો વાજઈ વંસ.’ ૩ [૫૩૮]

સુરસુંદરરાજા સુબુદ્ધિમંત્રી પર ક્રોધે ભરાયા અને તેને મારવાનો હુકમ કર્યો ત્યારે મંગલકલશે તેને બચાવ્યો. મંગલકલશની આ ઉત્તમતા છે. ‘ઉત્તમપુરુષો પરાભવ પામવા છતાં હૃદયમાં રોષ રાખતા નથી.’ આ હકીકત અર્થાન્તરન્યાસ દ્વારા પુષ્ટ બનાવી છે. વાંસને છેદવા-ભેદવા છતાં તે (વાંસળી બનીને) મધુર વાગે છે.

કવિશ્રીએ ઉપમાઓ તો ભરપૂર વાપરી છે તેમાંથી કેટલીક સુંદર ઉપમાઓ...

-‘પ્રજાનઈ જુગતિ કરી હે, પાલિ જ્યું માય-બાલ.’

-‘ધનદ સમોવડિ ઉપમા હે, ધનદત્ત એહવિ નામ.’

-‘જીવતી જોવન જોરમાં, અપછરા કે અનુસાર.’

-‘જીમ પય વલ્લભ અતિ ઘણુ, તેજબ થાઈ વિનીષ્ટ;

તિમ વલ્લભ માય-તાય નઈ, કુમરી થઈ અનિષ્ટ.’

- ‘માન સરોવર કાગડો રે, ન હોઈ હોઈ હંસ;

સોનઈ સામ ન હોઈ કદી રે, તિમ તુમ્હ કુલ મહારાજ.’ વગેરે...

ક પ્રસ્તુત રાસની ભાષામાં રાજસ્થાની ભાષાના પ્રત્યયો ઘણે સ્થળે વપરાયેલાં જોવા મળે છે. જેમકે.

‘કોઈ હોઈ જે થાહરઈ’

‘મુઝનઈ રાખ્યો થેહ’

‘રાખશું થાહરી લાજ’

‘મનરા મનોરથ’ વગેરે...

કવિશ્રીએ ‘ખ’ નો ‘ખ્ય’ પ્રયોજ્યો છે. સુખ = સુખ્ય, મુખ = મુખ્ય વગેરે...

ક આ રાસમાં ભાષાની કોઈ ખાસ વિશેષતા નથી. પરંતુ સરળ પ્રવાહી ભાષામાં વિસ્તાર પૂર્વક રચાયેલો રાસ કાવ્ય-રસિકોને આનંદદાયક બની રહે છે.

કથાઘટકોમાં પરિવર્તન

- ૧) મંગલકલશ ઈશાન દેવલોકથી પંચપલ્યોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી માતાની કુક્ષિમાં આવ્યો. (૮૧)
- ૨) લગ્ન સમયે મંગલકલશે પાંચ ઘોડાની સાથે રાજાના નામાંકિત સુવર્ણથાલ માંગ્યા. (૨૭૪, ૨૭૫)
- ૩) સિંહરથસામંત ત્રૈલોક્યસુંદરીના મામા છે... (૪૦૩)
- ૪) સિંહરથ અને ત્રૈલોક્યસુંદરી પાણીયારે = પરબે બેઠા હતા ત્યારે લગ્ન સમયે પિતાએ આપેલા અશ્વો ત્યાં જોયાં. મામા અને ભાણેજ બન્ને તેની પાછળ-પાછળ ધનદત્ત શ્રેષ્ઠીના ઘરે ગયા અને ત્યાં પૂછ-પરછ કરીને જાણ્યું કે મંગલકલશ નિશાળે ભાણે છે. (૪૧૫, ૪૧૬)
- ૫) મંગલકલશ પુરુષવેષમાં રહેલી ત્રૈલોક્યસુંદરીને ઓળખી જાય છે, માટે આપવીતી કહે છે. (૪૩૭)
- ૬) સુરસુંદર રાજાએ મંગલકલશને પહેલા મંત્રી બનાવ્યો પછી દીક્ષા લેતી વખતે તેને રાજ્ય સોંપ્યું. (૫૩૨, ૫૬૫)

- ૭) પોતાને રાજ્ય ન મળવાથી ઉશ્કેરાયેલા સુરસુંદરરાજાના ભાઈઓએ અને ભત્રીજાઓએ સીમાડાના રાજાઓને સાથે લઈ મંગલકલશ સાથે યુદ્ધ કર્યું. (૫૬૯, ૫૭૦)
- ૮) મંગલકલશ રાજવી પાસે ૧૯ હજાર હાથી અને ૧૫ લાખ ઘોડા દર્શાવ્યા છે. (૫૭૩, ૫૭૫)
- ૯) મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરી સોમચંદ્ર અને શ્રીદેવીના ભવમાં આજ્ઞાસહ કરી પ્રથમ દેવલોકે ગયા હતા. (૬૩૯)

૧૧) દીપ્તિવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ

❀ ધર્મસંગ્રહના રચયિતા તપાગચ્છીય વિજયમાનસૂરિજી (વિ.સં. ૧૭૦૭-૧૭૭૦)ના રાજ્યમાં વિજય દાનસૂરિજી > ઉપાધ્યાય રાજવિમલજી > ઉપાધ્યાય મુનિવિજયજી > ઉપાધ્યાય દેવવિજયજી > પંડિત માનવિજયજીના શિષ્ય દીપ્તિવિજયજીએ ૩ ખંડ, ૨૭ ઢાલ અને ૭૯૭ કડી પ્રમાણ આ રાસ વિ.સં. ૧૭૪૯, આસો સુદ-૧૫ના દિવસે પોતાના શિષ્ય ધીરવિજયજીના વાંચન માટે રચ્યો છે.

❀ પૂજ્ય દીપ્તિ વિજયજીએ સિરોડીમાં સં. ૧૭૩૫માં આસો સુદ-૧૫ના દિવસે કવવન્ના રાસ પણ રચ્યો છે. કવિશ્રીએ બન્ને રાસો દાનધર્મના પ્રભાવ પર રચેલાં છે. આ સિવાય તેમની અન્ય કોઈ રચના વિષયક ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થતો નથી.

❀ સરળ પ્રવાહી ભાષામાં રચાયેલ પ્રસ્તુત રાસમાં મંગલકલશકથાનું સુંદર વર્ણન થયેલું છે.

❀ કવિશ્રીએ મંગલકલશના મુખમાં વત્સરાજ અને લાખાસુંદરીની કથા વિસ્તારથી મૂકી છે. જે કથા મંગલકલશના અન્ય કોઈ રાસમાં પ્રાપ્ત થતી નથી.

❀ રાસમાં કવિશ્રીએ ઘણા સ્થળોએ ઉપમા-ઉત્પ્રેક્ષા વગેરે અલંકારો ગૂંથ્યા છે.

ઉપમા-

‘નગરી ઉજેણી જાણીઈ રે લાલ, અમરાવતી અવતાર.’ [૧૭]

‘ગજ જિમ આવ્યો મલપતો.’ [૨૫૮]

‘રાજાને રાણી સતચ્ચારી રે, રૂપઈ રંભતણો અવતાર.’ [૩૩૭]

‘ત્યાંહા કિણ માંડઈ નાટારંભ, ઈન્દ્ર-આગલી જિમ નાયઈ રંભ.’ [૩૫૫]

‘માહોમાહિ નિત લડે, જિમ કૌરવ ને ભીમ.’ [૩૭૬]

‘તે બેહનું મન એક છે, જિમ લખમાણ ને રામ.’ [૭૪૦] વગેરે...

ઉત્પ્રેક્ષા :-

‘રાજા તિહાં સુરસુંદર નામ, રાજ્ય કરઈ જાણે શ્રીરામ.’ [૫૫]

‘ઘર આંગણિ કરતી કેલી, જાણે સાચી મોહન વેલી.’ [૬૧]

‘નર-નારી મોહી રહ્યા, દેખી કુમરનું નૂર;

સાહુમુ જોઈ કોઈ નવિ સકિ, જાણે ઉગ્યો સૂર.’ [૧૬૩]

‘ફૂલ રચાવ્યા અતિઘણા, જાણે દેવ-આવાસ.’ [૩૦૮]

‘આવિ બેઠો મંડપતલઈ, ઈંદ્ર ભુવન આવ્યુ ભૂ-તલઈ.’ [૩૫૧]

‘લાખાને પટરાણી કરી, જાણે ઈન્દ્રાણી અવતરી.’ [૬૦૮]

આ સિવાય અન્ય અલંકારો કવિશ્રીએ ખાસ પ્રયોજ્યાં નથી.

✽ રાસમાં આંખે ઉડીને વળગે એવી વિશેષતા એ છે કે કવિશ્રીએ મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીના નામને બદલે બહુધા ‘ધનદત્ત-સુત’ અને ‘નૃપ-તનયા’ આવું વાપર્યું છે. જે બીજા ગુર્જર કવિઓએ નહીવત જ વાપર્યું છે.

✽ કવિશ્રીની ભાષામાં ક્યારેક-ક્યારેક સ્વર-સંધિવાળા પદો જોવા મળે છે. દા.ત. સોમચંદ્રાભિધ, શીલાલંકૃત દેહ વગેરે.

કથાઘટકોમાં પરિવર્તન

- ૧) સત્યભામાએ મંગલકલશ ગર્ભમાં આવ્યો ત્યારે સ્વપ્નમાં રૂપાનો કળશ જોયો. (૪૧)
- ૨) ત્રૈલોક્યસુંદરી ૧૬ વર્ષની થઈ ત્યારે સુરસુંદર રાજાએ અંતેપુરમાં જઈને બધી રાણીઓની સાથે બેસી તેના લગ્ન વિષેની વાત કરી. (૬૦-૬૩) આ સમયે ત્રૈલોક્યસુંદરીની ચોક્કસ ઉંમર બીજા કોઈ કર્તાઓએ દર્શાવી નથી.
- ૩) કુલદેવીને આરાધવા, મંત્રીએ અટ્ઠમ કર્યો. (૭૬)
- ૪) કુલદેવી પ્રગટ થઈ એ રાતથી માંડી સાતમા દિવસે મંત્રીએ પોતાના પુત્રના રાજકુમારી સાથે લગ્ન નક્કી કર્યા હતા. (૮૧)
- ૫) કુલદેવીને મંત્રી જ સામેથી કહે છે. ‘મારો પુત્ર કોઢી છે. કર્મ તો તેને ભોગવવા જ પડશે. કર્મથી કોઈ છોડાવી શકતું નથી, માટે રાજકુમારીને પરણાવવા કોઈ એક રૂપવાન પુરુષ લાવી આપો.’ (૮૦-૮૨)

- ૬) દેવીએ રૂપવાન પુરુષને ચંપાનગરીની પૂર્વ દિશામાં આવેલા ચંપકવન પાસે મૂક્યો. (૮૪) આવું ચોક્કસ સ્થાન પણ માત્ર દીપ્તિવિજયજીએ જ જણાવ્યું છે.
- ૭) અપહરણ થયા બાદ રાત્રે સૂઈ જવા માટે મંગલકલશ વડ ઉપર ચડ્યો. ત્યાં તેને ઉત્તરદિશા તરફ અગ્નિ દેખાયો છતાં રાત્રિ ત્યાં જ વીતાવી સવારે તે દિશા તરફ ગયો. (૧૧૧-૧૧૨)
- ૮) મંત્રી સુબુદ્ધિને પુત્ર થતો ન હતો, પુત્ર માટે કુલદેવીને ત્રણ ઉપવાસ કરી આરાધી, પ્રગટ થઈને કુલદેવીએ કહ્યું કે ‘તારા ભાગ્યમાં સંતાન નથી. એક છે તો તે પણ કોઢી છે.’ મંત્રીએ એ માટે પત્નીની સલાહ લીધી. ત્યારે પત્નીએ જણાવ્યું કે “પુત્ર કોઢી પણ ચાલશે પરંતુ, ‘વાંઝણી’ તરીકેનું દુઃખ સહન થતું નથી.” (૧૨૪-૧૩૦)
- ૯) લગ્ન વખતે ત્રૈલોક્યસુંદરીએ મંગલકલશના હાથમાં લખ્યું કે ‘પિતા પાસે પાંચ ઘોડા માંગજો’ ત્યારે મંગલકલશે ત્રૈલોક્યસુંદરીના હાથમાં લખ્યું કે ‘હું ભાડે પરણું છું.’ (૧૭૪-૧૭૫)
- ૧૦) રાત્રીની ૪ ઘડી પસાર થઈ ત્યારે મંગલકલશ ત્રૈલોક્યસુંદરીને છોડીને ચાલ્યો ગયો. (૧૮૩).
- ૧૧) પતિ વિરહિણી ત્રૈલોક્યસુંદરી જોષી પાસે પોતાનું ભવિષ્ય જોવડાવે છે. ત્યારે જોષી કહે છે. “તારો પતિ સાથે મેળાપ અવશ્ય થશે...” (૨૬૦-૨૬૩)
- ૧૨) ત્રૈલોક્યસુંદરીએ ‘મંગલકલશને રીઝવી તેની પાસેથી ઘોડા લઈ લઈશું’ એવું બહાનું આપી નિશાળીયાઓને જમવા બોલાવ્યા. (૩૦૮).
- ૧૩) કથા કહેતી વેળાએ મંગલકલશ પહેલા લાખાસુંદરી ગણિકાની કથા કહે છે. (સંપૂર્ણ ૨ જો ખંડ) ‘કાવેરી નગરી, અજિતસેન રાજા, સુમતિ પ્રધાન, રાજાની ઘણી રાણીઓ હતી પરંતુ કોઈ સંતાન ન હતું, ઘણા ઉપાયો કરવા છતાં એક પણ સંતાન ન થયું આથી રાજાને ખૂબ ચિંતા રહેવા લાગી. ‘અખૂટ સંપત્તિને સંતાન વગર શું કરવી?’ આવું વિચારી દરરોજ લાખ સોનેયા પ્રભુ ભક્તિ, ઉત્સવ અને દાનમાં વાપરવા લાગ્યો.

એક દિવસ ત્યાં એક યોગી આવ્યો. રાજાને ઉદાસીનતાનું કારણ પૂછ્યું- રાજાએ પુત્રની ઈચ્છા જણાવી - ત્યારે યોગીએ ‘બધું જ પુન્યથી મળે છે.’ એવું કહ્યું અને પુન્ય ફળ પ્રાપ્તિ પર રિપુમર્દન રાજાની કથા કહી.

ચંદેરી નગરી, રિપુમર્દન રાજા, તેને સો રાણી, પણ કર્મ સંયોગે તેને એક પણ પુત્ર ન હતો. તેથી સીમાડાના રાજાઓ વારંવાર તેના પર ચડાઈ કરતા. એક સિદ્ધ (=તાપસ) રાજાને મળ્યો. તેણે એક ફળ આપ્યું અને તે રાણીને ખવડાવવા કહ્યું. એક રાણીને તે ફળ ખવડાવ્યું. તેના પ્રભાવે રાણીને ગર્ભ રહ્યો. રાજા તે રાણીની ખૂબ સાર સંભાળ રાખે છે. તેની ચારે બાજુ ચોકી ગોઠવી દીધી કે કોઈ તેને હેરાન ન કરે. એક દિવસ રાજાએ રાણીને કહ્યું, “આપની કુખેથી કર્મ અનુસાર પુત્ર કે પુત્રી કોઈ પણ જન્મ લેશે પરંતુ આપ વધામાણી પુત્રની જ મોકલજો.”

રાજાએ રાણીની સેવામાં રાખેલી દાસીને શીખવી દીધું - ‘તું’ રાજસભામાં વધામણી આપવા આવે ત્યારે ‘પુત્ર જન્મ્યો’ એવી જ વધામણી આપજે. પરંતુ જો પુત્રી જન્મે તો મને બે આંગળી દેખાડજે અને પુત્ર જન્મે તો એક.

રાજાને ત્યાં પુત્રીનો જન્મ થયો પરંતુ શીખવ્યા પ્રમાણે દાસીએ રાજસભામાં આવી પુત્રજન્મની વધામણી આપીને બે આંગળી દેખાડી. આખા ય રાજ્યમાં પુત્રજન્મની વાત ફેલાઈ ગઈ. નગરમાં જન્મોત્સવ પણ ઉજવાયો. રાજ્યના રક્ષણ માટે પુત્રીની વાત ફેલાય નહીં તે માટે કામણ-ટૂંમણ કરાવ્યું. પુત્રનું નામ દેવકુમાર જાહેર કર્યું. હવે રાજા જ્યારે પણ બહાર જાય ત્યારે તે રાણીના ઓરડાને સાત તાળા દઈને બહાર જાય છે.

અનુક્રમે પુત્રી યૌવનવય પામી. તે ખૂબ રૂપવાન હતી. બહાર પ્રચાર પામેલા દેવકુમારના ગુણો સાંભળી મોટા-મોટા રાજાઓ કન્યાદાન કરવા તૈયાર થાય છે. પરંતુ બધાને “પુત્ર હજુ નાનો છે” એમ કહીને ટાળે છે.

સોપારાપુર નગરના રાજાએ પોતાની પુત્રી અમરાવતીને ઘણી ઋદ્ધિ સાથે રિપુમર્દન રાજા પાસે પુત્રના વિવાહ માટે મોકલી દીધી. રીપુમર્દન રાજાએ વિચાર્યું. ‘આને પાછી મોકલી દઈશ તો પુત્રની લાજ નહીં રહે અને કદાચ “પુત્ર નથી” એવી વાત પણ ફેલાઈ જાય.’ આવું વિચારી પુત્રીને પુરુષવેષ પહેરાવીને અમરાવતી સાથે લગ્ન કરી દીધા.

રિપુમર્દન રાજાની પુત્રી ખૂબ મુંઝાઈ ગઈ ‘માતા-પિતાએ આ શું કરી નાખ્યું?’ વિચારે ચડતા તેણે એક નિર્ણય કર્યો. ‘અહીંથી ચાલીશ ગાઉ દૂર એક મોટો પર્વત છે. તેની વચ્ચે સુંદર સરોવર છે. સરોવરના કાંઠે આદિનાથ પરમાત્માનું જિનાલય છે. ત્યાં જઈ પરમાત્માની છેલ્લીવાર ભાવથી પૂજા કરીને સરોવર પાસે જઈ દેહ ત્યાગ કરી દેવો.’ રાજકુમારી રાત્રે એકલી ઊંટ પર બેસી નીકળી ગઈ. સૂર્યોદય થતાં તો તે ત્યાં પહોંચી પણ ગઈ.

સરોવરના જલથી સ્નાન કરી, ત્યાંના પુષ્પોથી આદિનાથ પરમાત્માની પૂજા કરી. ફરી સરોવરની પાળે આવીને ત્યાંના ફળો વાપરીને ચંપકવૃક્ષની નીચે બેઠી. તે સમયે વિદ્યાધર અને વિદ્યાધરી ત્યાં આદિનાથ પરમાત્માની પૂજા કરવા આવ્યા. પૂજા કરીને સરોવરની સુંદરતા જોવા રાજકુમારી બેઠી હતી ત્યાં આવ્યા. તેને રડતી જોઈને વિદ્યાધર સમજી ગયો કે આ પુરુષવેષમાં કોઈ સ્ત્રી છે. વિદ્યાધરીએ દુઃખનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેણે પોતાનો વૃત્તાંત જણાવ્યો. વિદ્યાધર પરોપકારી હતો, તેણે રાજકુમારીને એક ઔષધિ ખવડાવી, તેના પ્રભાવે તે રાજકુમારી પુરુષ થઈ ગઈ.

રાજા-રાણીને આ વાતની ખબર પડી. ખૂબ આનંદિત થયા. રાજ્યનું રક્ષણ થયું અને જગતમાં પુન્ય પ્રભાવે જય-જયકાર વર્ત્યો.’

યોગીએ આ વાર્તા કહ્યા પછી રાજા પાસે ચાર શ્રીફળ મંગાવ્યા. તે મંત્રિત કરીને રાજાને આપ્યા અને જુદી જુદી ચાર રાણીને ખવડાવવાનું કહ્યું. તેના પ્રભાવે ચાર રાણીને એક સાથે એક જ મૂહૂર્તે જયરાજ, ધનરાજ, કીર્તિરાજ અને વત્સરાજ નામના એક-એક પુત્રો થયાં.

આ ચારે ભાઈ ૧૬ વર્ષના થયા ત્યારે તેના માતા-પિતા મૃત્યુ પામ્યા. ચારેમાંથી જયરાજ ખૂબ શૂરવીર છે. ધનરાજ પાસે ખૂબ ધન છે. કીર્તિરાજ પાસે કામણ-ટૂંમણ કરવાની અને મોહિની વિદ્યા છે. જ્યારે વત્સરાજ ખૂબ ચતુર છે, શાસ્ત્ર અને કલાનો અભ્યાસી છે. ચારે સરખે-સરખા છે. ચારે પાસે એક-એક ગુણ છે. તો રાજ્ય કોને સોંપવું? તેનો નિર્ણય ન કરી શકવાના કારણે રાજા રાજ્ય સોંપ્યા વિના જ મૃત્યુ પામ્યા હતા.

ચારે ભાઈ પરસ્પર રાજ્યમાટે લડવા લાગ્યા ત્યારે વત્સરાજે બધાને સમજાવ્યા - ‘આમાં આપણા કુળની આબરુ નથી રહેતી. એના કરતાં કોંકણ દેશમાં આવેલા સોપારાનગરના ચંદરાજા ખૂબ ન્યાયવાન છે તેની પાસે આપણે જઈએ, એ જે ન્યાય આપે તે સ્વીકારવાનો.’ બધાને આ વાત સારી લાગી. ચંદ રાજા પાસે પહોંચ્યા.

ચંદરાજાને બધી વાત કરીને ન્યાય માંગ્યો. ચારે ભાઈના સરખા રૂપ આદિ જોઈને રાજા પણ તરત નિર્ણય ન કરી શક્યા. રાજાએ થોડા સમય પછી ન્યાય આપવાનું કહ્યું. રાહ જોતાં-જોતાં છ મહિના પસાર થઈ ગયા પછી સૌ અકળાયા ત્યારે રાજાએ ન્યાય આપ્યો - ‘આ નગરમાં લાખા નામની ગણિકા છે. તે ખૂબ ઋદ્ધિમાન છે. પાંચસો ગામને ભોગવે છે. તેની પાસે નિત્ય સો દાસીઓ રહે છે. સાત પોળ પસાર કરી અંદર તેનો સાત માળનો મહેલ છે. તેને શીલનો એક નિયમ છે. કોઈ પણ પુરુષને પોતાની પાસે લાખ ટંકા લઈ એક જ પ્રહર રાખે છે. તેની સાથે જે ચાર પ્રહર રહી બતાવે તેનું રાજ્ય.

ન્યાય મળવાના દિવસે જ જયરાજ તેની પાસે લાખ ટંકા લઈને પહોંચી ગયો, લાખાએ પોતાની શરત મૂકી-‘એક લાખ ટંકા લઈને એક પ્રહર જ રાખું છું.’ ત્યારે જયરાજે કહ્યું ‘મારે તારું (=તારા દેહનું) કોઈ કામ નથી.’ લાખા ખુશ થઈ ગઈ, ઉચિત સત્કાર-સ્નાન-ભોજન આદિ કરાવ્યું. એક પ્રહર પૂરો થયો ત્યારે પાછા જવાનું કહ્યું, ત્યારે જયરાજ તલવાર કાઢીને ભડક્યો. ‘મેં તને ધનથી ખરીદી છે તું મારી દાસી છે.’ પોતાની હોંશિયારી દ્વારા લાખાએ તેના હાથમાંથી તલવાર પડાવી લીધી. નોકર પાસે પકડાવી ઘરની બહાર કાઢી મૂક્યો.

બીજે દિવસે ધનરાજ પણ એક કરોડ ટંકા લઈને ત્યાં ગયો. લાખાના બધા દાસ-દાસીને ખૂબ ધન આપીને ખુશ કરી દીધા. લાખાને પણ ખૂબ ધન આપ્યું પણ લાખાએ તેમાંથી એક લાખ ટંકા લઈને બીજા પાછા આપી દીધા. એક પ્રહર પૂરો થયો એટલે તેને પણ હાથ પકડીને

ઘરની બહાર કાઢ્યો.

ત્રીજે દિવસે કીર્તિરાજ પણ ગયો. તેની વિદ્યાની સામે બીજી વિદ્યાઓ વાપરી એક પ્રહર પછી લાખાએ તેને પણ પાછો મોકલ્યો. ત્રણે ભાઈ વિલખા થઈ ગયા.

ચંદરાજાએ વત્સરાજને બોલાવ્યો અને લાખા પાસે જવાનું કહ્યું. વત્સરાજે રાજા પાસેથી ‘મારે મોટું કામ છે’ એવું બહાનુ આપી એક મહિનાની મુદત મેળવી. ઘરે આવીને વત્સરાજે બાવાનો વેષ બનાવ્યો. હાથમાં વિણા લઈ મધુર રાગમાં ગાવા લાગ્યો. લાખાના મહેલની સામે પોળનાં દરવાનોને મુઘ્ધ કરી દીધા. ચતુરાઈપૂર્વક ઠેઠ મહેલ પાસે આવી ગયો. મહેલનો દરવાન ખૂબ મજબૂત, કઠોર અને લાખાનો વિશ્વાસુ હતો. તેના લીધે જે-તે અંદર જઈ શકતું ન હતું, બાવાના વેષમાં આવેલો વત્સરાજ ધૂણી ધખાવી તેની પાસે બેસી ગયો. ખૂબ વચન વિલાસથી તેને પણ રીઝવ્યો. લાખાની બધી વાતો તેના પાસેથી જાણી લીધી. ‘લાખા પાંચસો ગામ ભોગવે છે. અખૂટ ઋદ્ધિ તેની પાસે છે. એક ચંપા નામની માલણ તેની પાસે હંમેશા આવે છે તે ચંપાનો અંબરાજ નામનો એક પુત્ર હતો. એ નાનો હતો ત્યારે જ કોઈ તેને લઈ ગયું છે. પુત્રના વિયોગથી એ ચંપા મરવા જતી હતી તેને લાખાએ દિલાસો આપીને રાખી છે. તેની સારી સારસંભાળ પણ કરે છે.

આ બધું જાણી વત્સરાજ ત્યાંથી નીકળી ગયો. શરીરે ભભૂતિ લગાડી યોગીનું રૂપ લઈ ચંપાના ઘર પાસે ધૂણી ધખાવીને બેસી ગયો. ચંપાની પાડોસણે ચંપાને વાત કરી-‘એક યોગી આવ્યા છે, તે બધા લોકોની વાતો સાંભળે છે અને ઉપચારો બતાવે છે.’ ચંપાએ પણ યોગી પાસે જઈને પુત્ર વિશે પૂછ્યું ત્યારે યોગીએ જણાવ્યું કે-‘તારા પુત્રને વણઝારા લઈ ગયા છે. ત્યાં તેનું કુશળ-મંગળ છે. તારો તેની સાથે મેળાપ અવશ્ય થશે.’ ત્યાર પછી ચંપાના સગા-સ્નેહીઓ બધાનાં નામ જાણી લીધાં.

ફરી ઘરે આવી નાહી-ઘોઈ વણઝારા જેવો વેષ બનાવી ઘોડે ચડી મોટી બજારમાં આવ્યો. ત્યાં વણઝારા પાસેથી એક હજાર બળદ ભાડે લીધા. બાગમાં જઈ તંબૂ તાણ્યા. એક માળીને ફૂલ લઈને આવતો જોઈ રડવા લાગ્યો. માળીએ દુઃખનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે જણાવ્યું કે “મારું નામ અંબરાજ છે હું નાનો હતો ત્યારે મને વણઝારા લઈ ગયા હતા, હવે યુવાન થયો એટલે મને જનની અને જન્મભૂમિ યાદ આવ્યા, માટે તેમને મળવા આવ્યો છું. નાલેર પાડામાં ચંપા નામની માલણ મારી માતા રહે છે.” તે માળી ત્યાંથી સીધો ચંપા પાસે ગયો અને પુત્ર આવ્યાની વધામણી આપી. ચંપા પણ દોડીને ત્યાં ગઈ. ચંપાને આવતી જોઈને અંબરાજ બનીને આવેલો વત્સરાજ માતાની સામે દોડ્યો. બન્ને એક બીજાને મળીને ખૂબ હર્ષિત થયા. પુત્રની ઋદ્ધિ જોઈ ચંપા ખૂબ ખૂબ આનંદ પામી. અંબરાજે કહ્યું “માતા! હું ઘણું ધન લાવ્યો

હું હવે કોઈ ચિંતા ન કરશો, ખાઓ-પીઓને આનંદ કરો.” ચંપા તરત જ ચંપકનો હાર લઈ લાખાને પુત્ર આવ્યાના સમાચાર આપવા જતી હતી ત્યારે અંબરાજે ફૂલોનો અતિ સુંદર હાર બનાવીને લાખાને મોકલાવ્યો. લાખા તે હાર જોઈ ખુશ થઈ. બીજા દિવસે ફૂલની સાડી, ફૂલનો કંચુક વગેરે બનાવી માતા દ્વારા લાખાને મોકલાવ્યો અને કહ્યું, “આ જોઈને લાખા ખુશ થશે અને જે ધન વગેરે આપે તે ન લેતા, કારણ કે આપણી પાસે પણ ખૂબ ધન છે. પરંતુ, તે લાખા ટંકા લઈને પુરુષને માત્ર એક પ્રહર જ શા માટે રાખે છે? તેનું કારણ પૂછતા આવજો.”

માલણ તે ફૂલોની રચના લઈને લાખા પાસે ગઈ. લાખા પણ ખુશ થઈ ગઈ. એણે ઈષ્ટ વસ્તુ માંગવાનું કહ્યું ત્યારે માલણે એક પ્રહર સુધી જ પુરુષ રાખવાનું કારણ પૂછ્યું. લાખાએ તેનું કારણ દર્શાવતા કહ્યું કે “એક દિવસ મને જ્ઞાની મળ્યા હતા તેમણે મારો પૂર્વભવનો વૃત્તાંત કહ્યો. -

વિંધ્યા નામની અટવી. બાજુમાં વિંધ્યાચલ પર્વત, બાજુમાં ગંગાનદી. તે વનમાં મદમત એક ગજરાજ, તેની સો હાથિણી. તેમાંથી એક સુંદર હાથિણી પર હાથીને ખૂબ પ્રેમ હતો. હંમેશા તેની સાથે જ રહેતો. એક વાર હાથી મદોન્મત્ત થયો. તે હાથિણીને છોડી બીજી હાથિણી સાથે ચાલ્યો ગયો. તેથી હાથિણીએ ખૂબ દુઃખી થઈને કોતરમાં પડતું મૂક્યું. ત્યાંથી મૃત્યુ પામીને હું લાખા થઈ છું. તે હાથી મરીને ક્યાંક માણસ થયો છે. દિવસ-રાત મારા મનમાં એ હાથી જ રમ્યા કરે છે. આથી પુરુષને એક પ્રહર રાખ્યા પછી શીલ પાળું છું.”

ચંપાએ ઘરે આવીને લાખાની બધી વાત પુત્રને કહી. બધું જાણી વસ્ત્રો વેચવાને બહાને વત્સરાજ ત્યાંથી નીકળી ગયો. બળદોનું ભાડું ચૂકવી ઘરે આવ્યો. ચિત્રકારનું રૂપ લઈ મુખ્ય ચોકમાં આવીને ઊભો રહ્યો. ત્યાં તેણે નવ-નવા સુંદર ચિત્રો લટકાવ્યાં.

લાખાની ચમેલી નામની દાસીએ તેના ચિત્રો જોયાં. તેને ખૂબ ગમી ગયાં. લાખા પાસે જઈને કહ્યું “એક ચિત્રકાર નગરમાં આવ્યો છે. તે ખૂબ સુંદર ચિત્રો બનાવે છે. આપણી ચિત્રશાળા ચિતરાવવી હોય તો, ચિત્રકાર સારો છે.” લાખાએ હા પાડી એટલે ચમેલી ચિત્રકારને બોલાવી લાવી. ચિત્રકાર બનીને આવેલા વત્સરાજે ચિત્રશાળામાં વિંધ્યા અટવી, ગંગાનદી વગેરે ચીતર્યું. ગંગાનદીમાં હાથિણી સાથે કીડા કરતો હાથી ચીતર્યો, આગળ સો હાથિણી સાથે ફરતો હાથી ચિતર્યો, એક હાથિણી સલ્લકી વૃક્ષની ડાળીઓ હાથીના મુખમાં આપે છે, હાથી તે ખાય છે, એવું દ્રશ્ય બનાવ્યું. આગળ વધતાં હાથી મદોન્મત્ત થઈ હાથિણીને છોડી ચાલ્યો ગયો તેવું દર્શાવ્યું. હાથિણી દુઃખી થઈને ગંગા નદીના કિનારે ઊભી છે અને ભીની ભેખડ સાથે ઢળી પડવાથી મૃત્યુ પામે છે, એવું દ્રશ્ય પણ આલેખ્યું. ત્યાર પછી તેણે મૃત હાથિણી પાસે હાથી પડ્યાનું ચિત્ર દોર્યું, પછી પોતાના ઘરે આવી ગયો.

આ રીતે તેનો એક માસ પૂરો થઈ ગયો. પછી ચંદ્રરાજ પાસેથી લાખા પાસે જવાની

અનુમતિ લઈને લાખાના ઘરે પહોંચ્યો.

લાખ ટંકા આપીને મીઠી વાતો કરી. પછી લાખાએ કહ્યું, “ઉપર એક ચિત્રકાર ચિત્રશાળા ચીતરે છે તે ખૂબ સુંદર છે, જોઈ આવો.” વત્સરાજ આગ્રહ કરીને લાખાને પણ સાથે ઉપર લઈ ગયો. ચિત્રો જોઈને ખૂબ પ્રશંસા કરી. છેલ્લું ચિત્ર જોઈને જાણે અચેતન થઈ ગયો હોય તેમ ભૂમિ પર ઢળી પડ્યો. લાખાએ રાજકુમારને હોંશમાં લાવવા ઘણા ઉપચારો કર્યા. એમ કરતાં કરતાં ત્રણ પહોર પૂરાં થયાં ત્યારે વત્સરાજે આંખો ખોલી. લાખાએ આમ થવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે વત્સરાજે પોતાનો હાથી તરીકેનો પૂર્વભવ યાદ આવ્યાની વાત કરી અને કહ્યું કે - “એ હાથિણીની કઈ ગતિ થઈ હશે? હું નથી જાણતો.” ત્યારે ખૂબ આનંદિત થઈને લાખાએ કહ્યું “એ હાથિણી હું જ છું આપ મારા સ્વામી છો આપના માટે મન દ્રઢ કરીને મેં શીલ પાળ્યું, માટે આજે આપનો સંગમ થયો.” ત્યારબાદ વત્સરાજે લાખા સાથે લગ્ન કર્યા. લાખાને લઈને રાજસભામાં આવ્યો ત્યારે રાજાએ તેને રાજ્ય આપ્યું.

લાખાને પટરાણી બનાવી રાજ્ય કરે છે. અનુક્રમે તેને હંસરાજ નામનો પુત્ર થયો. એક દિવસ રાજા-રાણી ગવાક્ષમાં બેઠા હતા ત્યારે લાખારાણીએ પૂછ્યું “સ્વામી! સ્ત્રી ચરિત્ર ઘણા શાસ્ત્રોમાં વાંચવા મળે છે, જોવા પણ મળે છે. પુરુષ ચરિત્ર ક્યાંય જોવા સાંભળવા નથી મળતું.” ત્યારે વત્સરાજ રાજાએ પોતે કેળવેલા પુરુષ ચરિત્રની વાત કહી. લાખા રાણી પણ તેમની ચતુરાઈ અને ગંભીરતા પર ખુશ થયાં.

એકવાર રાજા-રાણી શ્રુતસાગર નામના ગણધરની દેશના સાંભળી વૈરાગ્ય પામ્યા. પુત્ર હંસરાજને રાજ્ય સોંપી તેમની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. વત્સરાજ મુનિ તપ-જપ કરી, અંતે અણસણ કરી મુક્તિ પામ્યા. લાખા સાધ્વીજી પણ તપ-જપ કરી સ્વર્ગે ગયા. (સંપૂર્ણ બીજો ખંડ)

આ વાર્તા કહ્યા પછી મંગલકલશે પોતાનો વૃત્તાંત કહ્યો.

- ૧૩) મંગલકલશના માતા-પિતા ધનદત્ત અને ધનવતી(= સત્યભામા)એ સુરસુંદર રાજા સાથે યશોભદ્રસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી. (૭૧૧)
- ૧૪) મંગલકલશના પૂર્વભવ સોમચંદ્રને મિત્ર જિનદેવે પરદેશ જતાં ૧૨,૦૦૦ સોનૈયા આપ્યા. (૭૪૩)
- ૧૫) મંગલકલશે ૧૦૦૦ પુરુષો સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. (૭૭૪).

(૧૨) રૂપવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ

❀ તપાગચ્છીય વિજયપ્રભસૂરિજી (વિ. સં. ૧૬૭૭-૧૭૪૯) > પંડિત હર્ષવિજયજી > પંડિત લક્ષ્મીવિજયજી > રત્નવિજયજી > અમીવિજયજી > વિરમવિજયજીના શિષ્ય રૂપવિજયજીએ પ્રસ્તુત રાસ રચ્યો છે.

❀ ૩૩ ઢાળ, ૬૭૫ કડી પ્રમાણ આ રાસ વિ.સં. ૧૮૮૫ શ્રાવણ વદ ૭ રવિવારના દિવસે રચાયો છે. રાસની રચના સંવત કવિશ્રીએ ‘અઠાર સહસ્ત્ર સીલાંગ રથ, સંવત બાણ સિદ્ધિ તસ વર્ષેજી’ આપી છે. આ રીતે સં. ૧૮૫૮ થાય. પરંતુ મૂળ પંક્તિની બાજુમાં કવિશ્રીએ પોતે જ લખેલી પ્રતમાં ૧૮૮૫ સ્પષ્ટ આંક આપેલો છે તથા આ જ સંવત અને દિવસનો ઉલ્લેખ પ્રતની પુષ્પિકામાં પણ છે. જો કે પુષ્પિકામાં ‘રૂપ વિજયજીએ પ્રત લખી છે,’ એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી, પરંતુ રાસની પ્રશસ્તિ અને પુષ્પિકા બન્ને સ્થળે સમાન વર્ષ-તિથિ પ્રાપ્ત થાય છે. આથી નિશ્ચિત છે કે રચનાની સાથે જ પ્રત લેખન થયું છે.

❀ પુષ્પિકામાં ‘મંગલકલશ રાજર્ષિ ચરિત્ર’ આવો ઉલ્લેખ છે. પરંતુ કૃતિમાં ઘણા સ્થાનોએ કવિશ્રીએ ‘રાસ’ તરીકેનો ઉલ્લેખ કર્યો જ છે.

‘મંગલકલશ તણો ઈહાં, રાસ રચું સૂવિશાલ.’ [૫]

‘મંગલકલશનો ઉત્તમ રાસ, પહેલી ઢાલ ભણી શુવિલાસ.’ [૨૯]

‘કુમર મંગલકલશતણો રે, એ છે ઉત્તમ રાસ.’ [૪૯]

‘મંગલકલશનો રાસ’ [૮૫]

‘એહ સંબંધ રચ્યો મે વાસ મંગલકલશનો રાસજી’ [૬૬૯]

માટે અહીં આ કૃતિ રાસ તરીકે જ વર્ણવી છે.

❀ કવિશ્રીએ સુદીર્ઘ રચના કરી હોવા છતાં કવિશ્રીની દ્રષ્ટિ માત્ર કથાયયન પર જ કેન્દ્રિત થઈ હોવાનું જણાય છે.

❀ રચનાના કદની સામે અલંકારાદિનું પ્રમાણ ખૂબ જ અલ્પ છે. ક્યાંક-ક્યાંક ઉપમાઓ પ્રયોજી છે તે સિવાય બે-ચાર સ્થળોને બાદ કરતાં પ્રાયઃ કોઈ અલંકારો જોવા મળતાં નથી.

❀ કવિશ્રીએ ઘણા સ્થળોએ એક સાથે બે-બે એકાર્થક શબ્દો વાપર્યા છે. તેની પાછળ કવિનો કોઈ ઉદ્દેશ્ય હશે ખરો? કે શરતચૂકથી આવું થઈ ગયું હશે?.

‘કરવા શુચિત તનુ અંગ.’ [૭]

‘રાજ્યલક્ષ્મીની સંપદ.’ [૧૮]

- ‘રાજ્ય કરે રાજા ભૂપાલ.’ [૧૯]
 ‘નામ અભિધાન ગુણે મહામતિ.’ [૨૧]
 ‘નસ નાડી રોમરાય.’ [૮૬]
 ‘કાલ ગત બહુ વ્યતિક્રમ્યો.’ [૧૪૮]
 ‘તહત્તિ કર્યો પ્રમાણ.’ [૧૬૩]
 ‘નામ થાપ્યો કુમરીતાણો ત્રિલોક્યસુંદરી નામ.’ [૧૭૦]
 ‘કર પાણિ કદલિ થંભ.’ [૧૭૪]
 ‘હે વત્સ! કિણ કારણે કિમ આરાધી મુઝ.’ [૨૦૮]
 ‘એકદા સમયને અવસરે.’ [૫૮૫]
 ‘રણ અટવી પડ્યો તેહ રે.’ [૬૦૫]
 ‘તેહનો ધનદત્ત ગૃહસ્થ તસ નાહ.’ [૬૨૮]

કથાઘટકોમાં પરિવર્તન.

- ૧) શ્રી મહાવીર સ્વામી પરમાત્મા વસંતપુરી નગરીના ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા છે. ત્યાં વીરસેન વગેરે વંદન કરવા ગયા છે. ત્યારે પરમાત્મા ધર્મકરણીના વિષયમાં પ્રસ્તુત કથા કહે છે. (૬થી ૮) આ રીતે રૂપ વિજયજીએ સંસ્કૃત કૃતિઓની જેમ કથાનો આરંભ કર્યો છે.
- ૨) કુલદેવીને આરાધવા સુબુદ્ધિ મંત્રીએ સારો દિવસ જોઈને અક્રમ કર્યો. (૨૦૮)
- ૩) મંગલકલશે વડ ઉપર ચડવા માટે પહેલા ઘાસની ગાંસડીઓ થડ સાથે બાંધી. (૨૫૮)
- ૪) અશ્વપાલકોએ મંગલકલશને સવારે મંત્રીને સોંપ્યો. (૨૬૫)
- ૫) મંગલકલશે મંત્રીને વિશ્વાસઘાત ન કરવા માટે સમજાવતાં ત્રણ લઘુ કથા કહી. (ઢા. ૧૫) (ક) ઘુવડે કાગડાનો વિશ્વાસ કર્યો પરંતુ કાગડાએ વિશ્વાસઘાત કરીને ઘુવડને આગમાં નાખ્યો.
- ખ) મગર અને વાંદરાની મિત્રતા થઈ. દરરોજ વાંદરો મગરને મીઠા ફળો લાવી આપે છે. એકવાર વાંદરાને સરોવરમાં ફરવા લઈ જવાના બહાને પીઠ પર બેસાડ્યો. તેનું કાળજી ખાવા માટે માંગ્યું. મગરે ઠગાઈ કરી પરંતુ વાંદરો બુદ્ધિ કેળવીને ઝાડ પર ચડી ગયો.
- ગ) કોઈએ ભોળા માણસને છેતરીને માંચડે બેસાડી ફૂવામાં ઉતાર્યો પછી દોરી કાપી નિષ્કુરતાથી તેને ફૂવામાં પાડી દીધો.

- ૬) સિંહ સામંતે ખાતરી કરવા માટે મંગલકલશના ઘરે જઈને થાળી-વાટકાઓ પર સુરસુંદર રાજાનું નામ જોયું (૫૪૫)
- ૭) રાજા બન્યા પછી મંગલકલશે સ્ફટિક રત્નોની જિન પ્રતિમાઓ બનાવીને ઠેર ઠેર પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી. (૫૮૧)
- ૮) ત્રૈલોક્યસુંદરી મંગલકલશની પત્ની થઈ તેના કારણની સ્પષ્ટતા કરી છે કે - પૂર્વભવમાં સોમચંદ્ર જ્યારે ધર્મક્ષેત્રે ધન વાપરતો હતો ત્યારે પત્ની શ્રીદેવી તેની ખૂબ અનુમોદના કરતી હતી. (૬૪૬)

હસ્તપ્રત પરિચય

જે કૃતિની એકથી વધુ પ્રતો મળી શકી ત્યાં (ક.) પ્રતના પાઠને મુખ્ય બનાવ્યો છે. તથા અન્ય પ્રતોના પાઠને પાઠાંતર તરીકે રાખ્યા છે. તેમ છતાં ક્યારેક અન્ય પ્રતોના પાઠ અગત્યના જણાયા ત્યાં તે પાઠને મુખ્ય તરીકે રાખ્યા છે. તથા જે પ્રતોના માપ સૂચિપત્રમાંથી મળ્યા તેના જ માપ અહીં આપ્યા છે. અન્યથા માત્ર ઝેરોક્ષ/સ્કેન કરેલ કોપી પરથી માપ કાઢવું શક્ય ન હોવાથી અહીં તે-તે પ્રતોના માપ આપ્યા નથી.

(૧) મંગલધર્મજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ.

આ કૃતિની પ્રાપ્ત ચાર પ્રતો પૈકી (ક. ખ. ગ.) કુલ ત્રણ પ્રતો શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જ્ઞાન મંદિર-પાટણ અને (ઘ.) પ્રત શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી જૈન જ્ઞાન ભંડાર - લીંબડીથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

(ક.) ડા. ૨૦૮, પ્રત ક્રમાંક-૯૬૬૪ કુલ પત્ર-૧૧ છે, પરંતુ ૪થું પત્ર નથી. પ્રતિ પત્ર ૧૪થી ૧૫ પંક્તિ અને પ્રતિ પંક્તિ ૫૩થી ૬૦ અક્ષરો છે.

પ્રતમાં વચ્ચે કોરી કુદરડી રાખવામાં આવી છે. કોઈ કોઈ પત્રમાં સામેના પત્રની શાહી લાગી છે. ક્યાંક અક્ષરો કુટ્યા પણ છે. અક્ષરો સુવાચ્ય છે. દરેક પત્રમાં બન્ને બાજુ હાંસિયા માત્ર અડધાથી પોણા સે.મી.ના જ રાખ્યા છે. પત્રાંક હાંસિયામાં ન લખતા નીચેની કોરી જગ્યામાં લખ્યા છે.

પ્રતની આદિ ‘||દી||’ થી થઈ છે. અને અંતે ‘इति श्री मंगलकलशप्रबंध समाप्त ||छ||’

ગ્રં. ૫૪૮’ આ પ્રમાણે પુષ્પિકા છે.

(ખ.) ડા. ૨૧૦, પ્રત ક્રમાંક-૯૭૦૩, કુલ પત્ર ૨૧, પ્રતિ પત્ર પંક્તિ ૧૧ કે ૧૨, પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૩૬થી ૪૨ છે.

અક્ષરો છૂટા-છૂટા અને મોટા હોવાથી સુવાચ્ય છે. ઘણા સ્થળોએ પદચ્છેદ સૂચક નિશાની (=શબ્દ પુરો થાય ત્યાં ઉપરની બાજુએ નાનો દંડ) છે. અંકો તથા છંદનામ વગેરે પર લાલ રંગ કર્યો છે. વધારાના અક્ષરો નિભૂંસવા સફેદો લગાડેલો છે. ખૂટતા અક્ષરો ‘x’ નિશાનથી બન્ને બાજુ હાંસિયામાં ઉમેર્યા છે. શાહી કુટતી હોય ત્યાં ‘ડડડ’ કર્યું છે.

પ્રતની આદિ ‘||દી||’ થી થઈ છે. અંતે પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે- “इति श्री मंगलकलशप्रबंध संपूर्ण ।। ग्रंथाग्रं श्लोक ५५० परिपूर्ण । संवत् १६०७ वर्षे ।। मागशिर वदि ९ भौमे। श्री सूर्यपुरे। क्षमाधीरमुनि वाचनार्थ। लिखितं।।

याद्रशं पुस्तके द्रष्ट्वा, ताद्रशं लक्षते मया ।
यदि शुद्धमशुद्धं वा, मम दोषो न दीयते ।। १।
भग्नपुष्टि-कटि-ग्रीवा, बद्धिमुष्टि अधोमुखं ।
कष्टेन लिखितं शास्त्रं, यत्नेन परिपालयेत् ।। २
शुभं भवतु ।।’

પુષ્પિકાના ઉલ્લેખ પ્રમાણે સંવત-૧૬૦૭, માગસર વદ-૮, મંગળવારે, સૂર્યપુર (સુરત) નગરમાં પ્રસ્તુત પ્રતનું લેખન થયું છે.

૬ ભંડારમાં (ક.) અને ખ. બન્ને પ્રતો 'જ્ઞાનરૂચિ' ના નામે છે. વસ્તુતઃ આ કૃતિના કર્તા મંગલધર્મજી છે.

૬ (ક.) અને (ખ.) બન્ને પ્રતોના પાઠો મળતા આવે છે. આ કૃતિમાં ચારેય પ્રતોમાં ઘણા સ્થળોએ પદ વ્યત્યયના પાઠ-ભેદો જોવા મળે છે. જે અમે પાઠાંતરમાં નોંધ્યા નથી.

(ગ.) ડા. ૩૧૮, પ્રતક્રમાંક - ૧૫૧૨૭, કુલ પત્ર-૨૭, પ્રતનું માપ - ૨૮ x ૧૧.૫ સે.મી. છે. પ્રતિ પત્ર પંક્તિ-૮ અને પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૨૮થી ૩૭ છે.

૧૭માં સૈકામાં લખાયેલી હોવા છતાં આ પ્રતના અક્ષરો તાડપત્રીય અક્ષરોને મળતાં આવે છે. અક્ષરો મોટા અને ભરાવદાર હોવાથી સુવાચ્ય છે. સંપૂર્ણ પ્રતમાં દંડ લાલશાહીથી આલેખાયા છે. વચ્ચે કોરી કુદરડી રાખી છે. પ્રતના કોઈ કોઈ પત્રો ખંડિત છે. દરેક 'આ' પત્ર પર જમણી બાજુ ઉપર 'મંગલકલશ' આવું લખીને અને ડાબી બાજુએ નીચે એમ બે સ્થળે પત્રાંકો આપ્યા છે.

૬ આ પ્રતમાં ચોપાઈની ઘણી કડીઓ ઓછી છે.

પ્રતની શરૂઆત '||દ્વિ||' થી કરી છે. અને અંત આ પ્રમાણે આપ્યો છે.- 'इति श्री मंगलकलशप्रबंध संपूर्णः । छ । समाप्तः छ ।; संवत् । १६६७ । वर्षे मागसिर वदि २ बुधे श्री स्तंभतीर्थ पून्य स्थानके वास्तव्यं जोशी संकरेन लिखितं । छः; लेखक-पाठकयो सुखी भवतुः । छ कल्याणमस्तु । छ । शुभं भवतु; छ;

|| छ ||;' આ પુષ્પિકાના ઉલ્લેખ અનુસારે પ્રત લેખન સં. ૧૬૬૭, માગસર વદ-૨ના દિવસે ખંભાતમાં થયું છે.

(ઘ.) ડા. ૧૧૩, પ્રત ક્રમાંક-૩૦૦૦, કુલ પત્ર-૧૪, પ્રતિ પત્ર પંક્તિ-૧૩થી ૧૪, પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૩૪થી ૪૨ છે.

પ્રાયઃ બધે જ પદચ્છેદ સૂચક શબ્દ પરના દંડો છે. વચ્ચે કોરી કુદરડી છોડી છે. કોઈ કોઈ પત્રોમાં અક્ષરો નાના-મોટા થયા છે. ખૂટતા અક્ષરો બન્ને બાજુ હાંસિયામાં ઉમેર્યા છે. પત્ર ૧૩ આ પર ઉપરની કોરી જગ્યામાં ખૂટતી પંક્તિ ઉમેરી છે.

૬ આ પ્રતમાં અન્ય પ્રતો કરતાં ઘણાં પાઠ ભેદો છે. તેમાંથી મુખ્ય-મુખ્ય પાઠભેદો પાઠાંતરમાં સમાવ્યા છે.

પ્રતની આદિ '||દ્વિ||' થી થઈ છે. અને અંતે 'संवत् १५२५ समाप्तः||' આટલો જ ઉલ્લેખ છે. ત્યાર પછી કોઈએ પરનારી પરિહાર પર સજ્જાય લખી છે. ઉપરોક્ત પુષ્પિકાનો ઉલ્લેખ જો લેખન સંબંધી હોય તો રચનાના વર્ષે જ પ્રત લખાઈ છે. પરંતુ અક્ષરો વગેરે જોતાં આ ૧૫૨૫નો ઉલ્લેખ રચના સંબંધી હોય તેવું જણાય છે.

૨) જિનરત્નસૂરિજી-શિષ્યકૃત મંગલકલશ રાસ

આ કૃતિની એક જ પ્રત ઓરીએન્ટલ ઈન્સ્ટીટ્યુટ-વડોદરામાંથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

પ્રત ક્રમાંક (=Acc. No.) ૧૮૭૨૬.

કુલ પત્ર-૧૫. પ્રતનું માપ ૨૫ x ૧૧.૨ સે.મી. છે. પ્રતિ પત્ર પંક્તિ ૧૩, પ્રતિ પંક્તિ - અક્ષરો ૩૨ થી ૩૬ છે.

પ્રતમાં ઢાળના નામો, કડી ક્રમાંકો, તથા દંડ લાલ અક્ષરોથી લખવામાં આવ્યા છે. અક્ષરો સુવાચ્ય છે. ખૂટતા અક્ષરો કે પાઠો 'X', 'V'- નિશાની દ્વારા ખાલી જગ્યા પર ઉમેરવામાં આવ્યા છે. આગળ-પાછળ લખાઈ ગયેલા અક્ષરને સુધારવા અક્ષર ઉપર ૪૪ આ રીતે ક્રમાંક આપ્યા છે.

આ પ્રતની વિશેષતા એ છે કે દંડ તથા ક્રમાંક આદિની વ્યવસ્થા સુનિયમિત છે.

આ પ્રત વેરાવળબંદરે સં. ૧૬૬૧, આસો વદ ૧૩ના દિવસે લખાયેલી છે.

પ્રતની શરૂઆત 'ઃ||શ્રીવીતરાગાય નમઃ||' થી થઈ છે. તેમજ લેખકે પુષ્પિકા આ પ્રમાણે આપી છે-

‘इति श्रीमंगलकलसरास समाप्त ॥ ॥
संवत १६६१ वरषइ आसू वदि १३ वार सोमे
लखावति ऋ० श्री ५ राघवजी तस्य आनाकारी
लखतं सेव ऋ० नाईया आतिमा अस्थे ॥
वेलाउलबंदरि लखो छइ ॥ श्री कलागमस्तु ॥
॥ सुभं भवतू’

૩) સર્વાનંદસૂરિજી કૃત મંગલકલશ રાસ

આ કૃતિની બે પ્રતો (ક.) શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જ્ઞાનમંદિર પાટણ અને (ખ.) આચાર્ય શ્રી કેલાસસાગરસૂરિ જ્ઞાનમંદિર - કોબાથી પ્રાપ્ત

થઈ છે.

(ક.) ડા. ૨૦૩, પ્રતક્રમાંક-૮૦૦૦, કુલ પત્ર-૩ છે. પ્રતનું માપ ૨૮ x ૧૨.૨ સે.મી. પ્રતિ પત્ર ૧૮થી ૨૨ પંક્તિ છે. પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૬૨થી ૭૫ છે.

પ્રતના અક્ષરો નાના છે. પરંતુ, પત્ર ૨ અ માં ઉપરની બે પંક્તિમાં થોડા મોટા અક્ષરો છે. વચ્ચે બદામ આકારે કોરી જગ્યા છોડી છે. દંડ વ્યવસ્થા પ્રાયઃ નિયમિત રાખેલી છે. કડી ક્રમાંક, છંદ કે દેશીના નામો ઉપર લાલ રંગ કરવામાં આવ્યો છે. અક્ષરો સુંદર છે. પ્રતમાં પત્ર ૩ અ ના અંત સુધી આ રાસ છે. ૩ આ થી કવિ જયશેખર કૃત ‘પરમહંસ પ્રબંધ’ શરૂ થાય છે.

પ્રતની આદિમાં માત્ર ‘||ઈ||’ છે. અને કૃતિના અંતે ‘|| શ્રીઃ || ઠઈતિ મંગલકલશચરિત્રં સમાપ્તં || શ્રીઃ || શ્રીઃ || છ|| શ્રીઃ || શ્રીઃ || શ્રીઃ ||’ આપ્યું છે. પ્રતમાં પાછળ બીજી કૃતિ છે. માટે લેખન વિષયક પુષ્પિકા અહીં નથી.

સૂચિપત્રમાં આ કૃતિ ‘મંગલકલશ ચરિત્ર ચોપાઈ’ના નામથી ઉલ્લેખિત છે.

(ખ.) પ્રતક્રમાંક-૧૩૧૮૪. કુલ પત્ર-૬ છે. પ્રતનું માપ ૨૭.૫ x ૧૨.૫ સે.મી. છે. પ્રતિ પત્ર-૧૨ પંક્તિ છે. અને પ્રતિ પંક્તિ ૫૭ થી ૫૮ અક્ષરો છે. અક્ષરો છૂટાં છૂટાં અને સુવાચ્ય છે. આ પ્રતિમાં પણ (ક.) પ્રતની જેમ કડી ક્રમાંક આદિ પર લાલરંગ કરેલો છે.

પ્રતનું લેખન સંવત ૧૮૭૨ અષાઢ વદ-૨ના દિવસે ઉદયપૂરમાં થયું છે. આચાર્ય

વિજય ધર્મસૂરિના રાજ્યમાં લલિતકવિના શિષ્ય બાલારામ સાધુએ આ પ્રતિ લખી છે.

પ્રતની શરૂઆત માત્ર ‘||દ્વિ||’ છે. અને પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે. ‘इति श्रीमंगलकलसचरित्रसमाप्तः ॥ संवत् कर-ऋषि-निधि-भू वर्ष आषाढ मासे शुभे कृष्णपक्षे द्वितीयां कुजवासरे ॥ लिपिकृतं योधपुर - महाराजाश्रितेन रामारत सम्प्रदानुयायी श्री ललीतकवीन्द्रनंदनेन बालारामसाधुना ॥ उदयपुर मध्ये ॥ श्री शास्त्रविशारद जैनाचार्य श्री श्री श्री १००८ श्री श्री विजय धर्मसूरि राज्ये ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥ कल्याणमस्तु ॥’

૪) ઉપાધ્યાય કનકસીમજી કૃત મંગલકલશ ફાગ

આ કૃતિની જૂની વાચનાને - ગોડીજી જેન જ્ઞાનભંડાર (મુંબઈ)ની પ્રતને આધારે પરિમાર્જિત કરી છે.

પ્રત ક્રમાંક - ૧૪૮૪ છે. કુલ - ૭ પત્ર છે. પ્રતિ પત્ર ૧૩ કડી, અને પ્રતિ પંક્તિ ૩૫થી ૪૦ અક્ષરો છે.

પ્રતમાં કડી ક્રમાંક, દેશીઓ અને દંડ લાલ અક્ષરોથી લખેલા છે. અક્ષરો મોટા અને સુવાચ્ય છે. પત્ર ૩ અ માં ડાબી બાજુએ ખૂટતો પાઠ ‘x’ નિશાની દ્વારા ઉમેરેલો છે.

પ્રતિની આદિ માત્ર ‘||દ્વિ||’ થી કરી છે. અને પુષ્પિકા આ પ્રમાણે આપી છે. ‘इति मंगलकलसफाग समाप्तं ॥ लिखत वीकानेरनगरे’

। श्री रस्तु । कल्याणमस्तु । पठनीय गुणनीय ॥

૫) ગુણાનંદનજી કૃત મંગલકલશ રાસ.

આ કૃતિની એક જ પ્રત લાલભાઈ દલપતભાઈ સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર-અમદાવાદથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

પ્રત ક્રમાંક - પરિ. ૪૦૦૬, પ્ર. સં. - ૪૮૩૬ છે. પ્રતનું માપ ૨૫.૫ x ૧૧.૬ સે.મી. છે. પ્રતિ પત્ર પંક્તિ ૧૩ થી ૧૭ અને પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૪૦થી ૫૮ છે.

અક્ષરો સુવાચ્ય છે. અક્ષરોનું માપ મધ્યમ છે. પરંતુ પત્ર-૮ અ અને આ માં અક્ષરો થોડા મોટા થઈ ગયા છે. દરેક પત્રમાં વચ્ચે બદામ આકારનું કોરું ચોખ્ખું રાખ્યું છે.

પ્રતિની આદિ માત્ર ‘||દ્વિ||’ થી કરી છે. અને પુષ્પિકા આ પ્રમાણે આપી છે. ‘इति श्री मंगलकलसराससमाप्तं । श्री रस्तु । शुभमस्तु संवत् १६६८ वर्षे पोष वदि ६ दिने श्री पून्य भट्टारुक श्री श्री श्री ४ ललितप्रभसूरिचैला मनजी लखयतं ॥’

૬) પ્રેમમુનિ કૃત મંગલકલશ રાસ

આ કૃતિની ત્રણ પ્રતો (ક.) શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય જ્ઞાન મંદિર-પાટણ (ખ.) શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી જેન જ્ઞાનભંડાર - લીંબડી (ગ.) ઓરીએન્ટલ ઈન્સ્ટીટ્યુટ - વડોદરાથી

પ્રાપ્ત થઈ છે.

(ક.) ડા. નં - ૨૦૮, પ્રત ક્રમાંક-૯૫૯૮, કુલ પત્ર-૧૯ (તેમાં ૧ અ અને ૧૯ આ બે પત્રો પર લખાણ નથી.) પ્રતિ પત્ર પંક્તિ-૧૧, પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૩૦થી ૩૮ છે.

પ્રતમાં વચ્ચે બદામ આકારનું કોરું ચોખ્ખું રાખ્યું છે. અક્ષરો જાડા અને સુંદર છે. મોટે ભાગે પડિમાત્રા વપરાઈ છે. બધા જ દંડો લાલ રંગથી કર્યા છે. બે સ્થળે નિશાની દ્વારા નીચેની ખાલી જગ્યામાં અને એક સ્થળે '//' નિશાની દ્વારા જમણાં હાંસિયામાં ખૂટતો પાઠ ઉમેરેલો છે. પત્ર ક્રમાંક ૧ અને ૧૯ની આજુબાજુ લાલ રંગથી ફૂદરડી જેવું ચિત્ર દોરેલું છે.

પ્રતની શરૂઆત '।।।।। શ્રી વીતરાગાયા' થી કરેલી છે. અને પ્રતના અંતે 'इति मंगलकलसराससमाप्तं पूर्णः ।। । छ ।। શ્રી છ ।। શ્રી છ ।। છ ।। છ ।। છ ।। છ શ્રી છ ।। શ્રીરસ્તુ: श्र ठ श्र' આટલું જ આખ્યું છે. પ્રત લેખન વિષયક કોઈ પુષ્પિકા નથી.

(ખ.) ડા.નં-૧૧૦, પત્ર ક્રમાંક-૨૮૩૦, પત્ર-૪થી ૧૭ (તેમાં પત્ર ૧૭ આ પર લખાણ નથી.) પ્રતિ પત્ર પંક્તિ-૧૧ અને પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૪૧થી ૪૭ છે.

પ્રતમાં વચ્ચે બદામ આકારનું કોરું ચોખ્ખું છે. અક્ષરો મોટા અને સુવાચ્ય છે. માત્ર પડિમાત્રાનો જ ઉપયોગ કરેલો છે.

પ્રતના અંતે માત્ર 'इति मंगलकलशरास संपूर्णः ।। छ ।। શ્રી: ।। છ ।। ।। છ ।। છ ।। છ

શ્રી।।' આટલો જ ઉલ્લેખ છે. લેખક તરફથી કોઈ પુષ્પિકા નથી.

(ગ.) પ્રત ક્રમાંક (=Acc.No.) ૧૬૩૯૩.

પ્રતનું માપ - ૨૬.૫ x ૧૧ સે.મી. છે. કુલ પત્ર ૮ છે. પ્રતિ પત્ર પંક્તિ-૧૬ કે ૧૭ છે. પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૪૮ થી ૫૮ છે.

અક્ષરો ઝીણાં છે છતાં સુવાચ્ય છે. અંકો અને દેશીઓ વગેરે પર લાલ રંગ કરેલો છે. સમગ્ર પ્રતમાં દંડ લાલ શાહીથી કરેલા છે. પ્રતમાં ચારેય બાજુ કોરી જગ્યાઓમાં રાસમાં ઉપયુક્ત સુભાષિતો, દૂહાઓ અને ખૂટતા પાઠો ઉમેર્યા છે. જે બીજી પ્રતોમાં નથી. આ સુભાષિતો રાસમાં જ્યાં ઉમેર્યા છે ત્યાં '*' નિશાની કરી છે.

આ પ્રત કૃતિ રચનાના નિકટવર્તી કાળમાં =માત્ર ૧૫ વર્ષ પછી જ લખાયેલી છે. છતાં આ પ્રત પાછળથી મળી હોવાના કારણે તેને મુખ્ય બનાવી શકાઈ નથી. આથી જોડણી ભેદો વગેરેમાં 'ક.' પ્રતને જ મુખ્ય બનાવી છે.

પ્રતની આદિ '।। ॐ नमः ।। શ્રી ગુરુભ્યો નમ ।।' આ રીતે કરવામાં આવી છે. અને પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે - 'इति मंगलकलसराससंपूर्ण ।। संवत् । १७०८ । वर्षे फागुणसुदि । १५ । दिने । गुरौ । ऋ । श्री ५ साणंजी तत्सिख ऋ । श्री ५ सोमजी । तस्य सिख लिखतं मुनी धनजी । स्वयं पटनाथे ।। श्रीरस्तु ।। ढाल २८ नइ ।। सलोक ४०० ।। श्री ४ ।।'.

ઓરીએન્ટલ ઈન્સ્ટીટ્યુટ-વડોદરાના સૂચિપત્રમાં પ્રસ્તુત કૃતિની પ્રત 'ગુણાનિધિ

ગણેશજી'ના નામે છે. વાસ્તવમાં આ કૃતિ ગણેશજીના શિષ્ય પ્રેમમુનિની છે.

૭) જીવણમુનિ કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ.

આ કૃતિની બે પ્રત (ક.) આચાર્ય શ્રી કૈલાસસાગર સૂરિ જ્ઞાનમંદિર - કોબા, અને (ખ.) શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ વિદ્યામંદિર - અમદાવાદથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

(ક.) પ્રત ક્રમાંક - ૧૫૪૮૮, પ્રતનું માપ - ૨૪.૫ x ૧૧ સે.મી. છે. કુલ પત્ર-૧૮ છે. પ્રતિ પત્ર પંક્તિ ૧૩. પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૩૨થી ૩૬ છે.

અક્ષરો સુંદર છે. દેશી, છંદના નામો અંકો વગેરે લાલ અક્ષરથી લખાયેલા છે ખૂટતા એક-બે અક્ષરો જમણી-ડાબી બાજુના હાંસિયામાં ઉમેરેલા છે.

પ્રતિની આદિ '।।દી।। શ્રી પાર્શ્વનાથ ।।' આ પ્રમાણે છે. અને પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે. - 'ઈતિ નવરસ મંગલકલસચોપાઈ સંપૂર્ણ લિખત મહાસેતી (પછી અક્ષરો ખૂબ આછા થઈ જવાને કારણે આગળનું વંચાતું નથી) છેલ્લે 'સંવત ૧૮૮૫' આવું વંચાય છે.

આ પ્રતમાં પુષ્પિકા પૂરી થયા પછી 'સર્પવિષ મંત્ર' અને તેના પછી પ્રતાપચંત્ર આલેખેલું છે. - સર્પમંત્ર-

'।। ઐં નમો છારીય વીર મારા મીર લ્યાવલ્યાવ: ન લ્યાવે તો તોરા ગુરુકી આંણ:

ન લ્યાવે તો તોરે માથે ચક્ર પડે ઐં છારીયા વીર અમુકિકુ લ્યાવ ઐં લ્યાવ : લ્યાવ: ઠઠ : ઠ : સ્વાહા ।। સાપમંત્ર કલ વાંણી લુણા મેદના દાદોન્યું રાણિ વિસ મારકે કીધા પાણી જાગ્યમ્યા વર વીસ લીયા છીન : પાણી પાઝચુરલા તીન હોઠ - કંઠ -જીભ વીસ રહતો માયે દેઠ તી મટાકર ગુરુકી સગતિ મોરી ભગત: ।'

આ મંત્ર પછી પ્રતાપ ચંત્ર આપ્યું છે-

પ્રતાપ જંત્ર			
૨૫	૧૭ નમ	૨૭	૨૧
૨૮	૨૩	૧૮	૨૪
૨૨	૨૬	૧૫	૧૯

(ખ.) પ્રતક્રમાંક - પરિ. - ૩૬૨૦, પ્ર.સં. ૪૪૦૩, પ્રતનું માપ-૨૭.૩ x ૧૧.૩ સે.મી. કુલ પત્ર-૧૧. (તેમાં ૧-અ પર લખાણ નથી.) પ્રતિ પત્ર પંક્તિ-૧૩ પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો-૫૦થી ૫૫ છે. સૂચિપત્રમાં આ કૃતિ 'મંગલકલશચરિત્ર'ના નામે છે.

વચ્ચે બદામ આકારનું કોરુ ચોખું છે. પુષ્પિકાના ઉલ્લેખ પ્રમાણે જીવણજી ઋષિના શિષ્ય મુકુંદઋષિએ આત્માર્થે આ પ્રત લખી છે. પરંતુ, પત્ર ક્રમાંક-૩ (અ-આ), ૫ (અ-આ) ૭ (અ-આ) આ ત્રણ પત્રો અને પત્રો પર અક્ષરો, લખાણની પદ્ધતિ આદિ બધું જ બદલાઈ ગયેલું છે. વચ્ચેની કોરી જગ્યા પણ આ પત્રોમાં નથી. આથી, આ સંપૂર્ણ પ્રત બે વ્યક્તિઓએ લખી હોય અથવા આ ત્રણ પત્રો જીર્ણ થઈ જવાને કારણે ફરીથી લખીને પ્રતમાં

ઉમેરી દીધાં હોય. આ ત્રણ પત્રોમાં હાંસિયામાં ખૂટતા પાઠો ઉમેરેલા છે. પત્ર ૮ પર શ્યાહી ફૂટેલી છે. એ જોતાં લાગે કે કદાચ શ્યાહી ફૂટવાને લીધે ઉપરોક્ત ત્રણ પત્રો દુર્વાચ્ય બન્યા હોય તેથી ફરીથી લખાવીને પ્રતમાં ઉમેર્યા હોય.

પ્રતની શરૂઆત '॥દ્વિ॥ શ્રી વીતરાગાઈ નમઃ ॥' થી કરી છે. અને અંતની પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે.-

‘इति श्री मंगलकलसचउपई संपूर्ण ११।
लिखाथं मुनि पूज्य जीवणऋषि । तत् सिष्य
लिखतं मुकंद ऋ० ११। आत्मार्ये सुभं भवति ।
संवत् १७४१ वर्षे अश्विन शुदि बुधवासरे तिथि,
बिजै ११। कलयाणमस्त गुज्जरपुरात् म’

પુષ્પિકા પછી પાછળથી કોઈએ ગાયત્રી મંત્ર લખ્યો છે.-

‘ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं ।
भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ॥’

આ પ્રત કર્તાના શિષ્યએ લખેલી હોવા છતાં (ક.) પ્રતના પાઠો વધુ ગ્રાહ્ય લાગ્યા હોવાથી (ક.) પ્રતને જ મુખ્ય બનાવી છે.

૮) જિનહર્ષજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ

આ કૃતિની (ક.) અને (ખ.) બન્ને પ્રતો આચાર્ય શ્રી કેલાસસાગરસૂરિ જ્ઞાનમંદિર-કોબાથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

(ક.) પ્રત ક્રમાંક - ૧૮૩૬૬, પ્રતનું માપ - ૨૪.૫ x ૧૨.૫ સે.મી., કુલ પત્ર-

૧૬, પ્રતિ પત્ર પંક્તિ-૧૬, પ્રતિપંક્તિ અક્ષરો - ૩૨થી ૩૮ છે.

અક્ષરો સુંદર અને સુવાચ્ય છે. ક્યાંક-ક્યાંક અક્ષરો ઉખડી ગયા છે. ખાલી જગ્યાઓમાં ખૂટતા પાઠો ઉમેર્યા છે. પંક્તિ પૂર્ણ થતી હોય ત્યાં ખાલી જગ્યા પૂરવા ‘દ’ નિશાની કરેલી છે. તથા ઘણા સ્થળે છૂટી ગયેલા આ દર્શાવવા અક્ષરની ઉપર ‘ઠ’ નિશાની કરેલી છે.

પુષ્પિકાને અનુસારે આ પ્રત - સં ૧૮૫૧, મહા સુદ-૨ના દિવસે પંચેર ગામમાં પંડિત નથમલ્લે લખી છે.

પ્રતની આદિ ‘॥દ્વિ॥’ થી કરી છે. અને અંતે પુષ્પિકા આ પ્રમાણે આપી છે. ‘इति मंगलकलसचतुष्पदी संपूर्ण ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥ भूमीन्द्रिनागचन्द्राब्दे, सिते माघवमासके द्वितीयायां दिनेऽलेखि, मङ्गलस्य प्रबन्धकम् ॥१॥ श्री पंचेरग्रामे पं। नथमल्ल पूर्णीकृतः॥ लेखकपाठकयोर्मागल्यं भूयास्तं ॥ श्री स्नात्’

(ખ.) પ્રત ક્રમાંક - ૨૧૧૫૮, પ્રતનું માપ - ૨૫ x ૧૧.૫ સે.મી., કુલ પત્ર-૧૫, (તેમાં પત્ર ૧-અ પર લખાણ નથી.) પ્રતિપત્ર પંક્તિ-૧૫, પ્રતિપંક્તિ અક્ષરો-૪૪ થી ૫૧ છે.

અક્ષરો સુંદર છે. ક્યાંક અક્ષરો ઉખડી ગયાં છે. આ પ્રતમાં ક્યાંય પણ દંડ વાપર્યા નથી. પ્રત સં. ૧૮૪૭. મહાસુદ-૩ના દિવસે લખાયેલી છે.

પ્રતમાં પત્ર ૧૫ આ પર મંગલકલશ ચતુષ્પદી પૂર્ણ થયા પછી આગળ માનસાગરજી

ફૂત અષાઢાભૂતિ ચોપાઈ છે. જે ઢા-૨ ની ગા. -૧ સુધી જ છે. ૫છી આગળના પત્રો ભંડારમાં નથી.

પ્રતની શરૂ આત '।।દ્વ।।' થી થઈ છે. અને પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે- 'इति श्री धर्माधिकारे मंगलकलस चतुपदी समाप्तं सं १८४७ वर्षे मिति माघे मासे शुक्लपक्षे तृतीयाब्दे.'

૯) લક્ષ્મીહર્ષજી ફૂત મંગલકલશ ચોપાઈ

આ ફૂતિની એક જ પ્રત આચાર્ય શ્રી કેલાસ સાગરસૂરિ જ્ઞાનમંદિર-કોબાથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

પ્રત ક્રમાંક-૧૬૮૮૭, પ્રતનું માપ-૨૭.૫ x ૧૪ સે.મી., કુલ પત્ર-૩૬ (તેમાં ૩૬-આ ૫૨ લખાણ નથી.) પ્રતિ પત્ર પંક્તિ ૧૨, પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો - ૨૬થી ૩૨ છે.

અક્ષરો મોટા અને સુંદર છે. દેશી/ઢાળના નામો, દંડ અને કેટલાક સ્થળે કડી ક્રમાંકો લાલ રંગથી લખેલા છે. ચારે બાજુની કોરી જગ્યામાં ખૂટતા પાકો ઉમેર્યા છે. રહી ગયેલા 'આ' કારના દંડ માટે અક્ષરની ઉપર '/' નિશાની કરી છે.

આ પ્રત સં ૧૮૪૨, શ્રાવણ સુદ-૭ના દિવસે ધાકડી ગામમાં મુનિ લીછમણસાગરજીએ સા. લછશ્રીજી > જ્ઞાનશ્રીજી > ચેનશ્રીજીના શિષ્યા વાલશ્રીજીને વાંચવા માટે લખી છે.

પ્રતની આદિ '।।દ્વ।।' શ્રીમદગુરુ ગણેશાંબિકેમ્યોન્મઃ ॥ અથ મંગલકલસરી ચોપી લિખ્યતેઃ ॥' આ રીતે કરી છે અને અંતે મોટી

પુષ્પિકા છે.

'इति श्री मंगलकलसरी चोपई संपूर्ण ॥ संवत् १९४२ ना वर्षे मित्य श्रावणकृष्ण ७ सप्तम्यां तिथौ ॥ ईदु वाशरे ॥ प्रातौ प्रथम प्रहरे समाप्तं ॥ लिखतं ॥ पं ॥ लीछमण सागरेण ॥ ग्राम धाकडीमध्ये ॥ शाधवीजी श्री १०८ श्री लछश्रीजी ॥ तत् शिष्यणी श्रीग्यांनश्रीजी ॥ तत्शीष्यणी चेनश्रीजी ॥ तत् शीष्यणी छोरु वालश्री वाचनार्थे लिषितं ॥ श्री पदमप्रभु प्रसादात् ॥

દૂહા :

यादृशं पूस्तकं द्रष्ट्वा, तादृशं लिषितं मया ।
यदि शुद्ध असुद्धं वा, ममः दोसो न दीयते ॥१॥
जला रक्षे थला रक्षे, रक्षे सिथलबंधनात् ।
मुखहस्ते न दातव्यं, एवं वदन्ति पूस्तकाम् ॥२॥
भग्न प्रष्टि - कटि - ग्रिवा, अधो दृष्टि अधो मुख ।
कष्टेन लिखतं पूस्तं, यत्नेन परिपालयेत् ॥३॥
लखणा पूस्तीका रांमा, परहस्ते न गता गता गत ।
आया च देव जोगेन, घ्रष्टा प्रुष्टा च मर्दता ॥४॥
पोथी लेखण पदमणी, नवि दीजे परहत्थ ।
वा विगडे डे पंडित विना, वा विगडे परसत्थ ॥५॥
जब लग मेरु अडग हैं, तब लग ससियर-सूर ।
जब लग आ पोथी सदा, रहजो गुण भरपूर ॥६॥
इति समाप्तं ॥'

૧૦) વિબુધવિજયજી ફૂત મંગલકલશ રાસ

આ ફૂતિની એક જ પ્રત આચાર્ય

શ્રી ચન્દ્રસાગરસૂરિ જ્ઞાનમંદિર ખારાકુંઆ, ઉજ્જૈનથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

પ્રત ક્રમાંક ૧૮૮૮, કુલ પત્ર-૩૪ (તેમાં પત્ર-૧-અ અને ૩૪-આ પર કોઈ લખાણ નથી) પ્રતિ પત્ર પંક્તિ-૧૩, પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૩૨થી ૩૮ છે.

અક્ષરો સારા છે. પ્રથમ પાંચ પત્રો સુધી પદચ્છેદ સૂચક નિશાની છે. પ્રાયઃ સંપૂર્ણ પ્રતમાં ક્યાંય દંડ નથી.

પ્રતની આદિ '।।દ્વિ।। ગુરુમ્યો નમઃ।।' થી થઈ છે. અંતે લેખન વિષયક કોઈ પુષ્પિકા નથી.

૧૧) દીપ્તિવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ

આ કૃતિની બે પ્રતો આચાર્ય શ્રી ચન્દ્રસાગર સૂરિ જ્ઞાનમંદિર-ખારાકુંઆ-ઉજ્જૈનથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

(ક.) પ્રત ક્રમાંક-૧૮૮૮, કુલ પત્ર-૨૮, પ્રતિ પત્ર પંક્તિ-૧૪થી ૧૭, પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૩૮થી ૪૮ છે.

અક્ષરો સુંદર અને સુવાચ્ય છે. કોઈ કોઈ સ્થાને ખૂટતા પાઠો બન્ને બાજુના હાંસિયામાં ઉમેર્યા છે. પત્રમાં વચ્ચે કોઈ પણ આકારની કોરી જગ્યા છોડી નથી પરંતુ ૧૮ આ પર ૧૪ રાજલોકની આકૃતિ દેખાય એ રીતે કોરી જગ્યા રાખી છે. ઉપરાંત પત્ર-૧૮ અ-આ અને ૨૦ અ પર પણ વચ્ચે અક્ષરો ગોઠવી બદામ આકારે ચોખ્ખું કોરું રાખ્યું છે. પત્ર ૨૮મું થોડું જીર્ણ થયેલું છે.

આ પ્રત સંવત્ ૧૭૫૪માં લખાયેલી છે. પુષ્પિકામાં લિખિતંગ તરીકે લલિતવિજયનું નામ છે અને સાથે 'લીપીકૃતં ધીરવિજયેન' આવો પણ ઉલ્લેખ છે. ઉપરાંત પ્રતની શરૂઆત દીપ્તિ વિજયજીને નમસ્કાર કરવા દ્વારા કરી છે. આ પરથી એવું લાગે છે કે લલિતવિજયજી અને ધીરવિજયજી બન્ને ગુરુભાઈઓએ સાથે મળીને આ પ્રત લખી છે.

પ્રતની શરૂઆત આ પ્રમાણે કરી છે. '।। દ્વિ।। પંડિત શ્રી દીપ્તિવિજયગણિ ગુરુમ્યો નમઃ ।।' અંતે પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે- લિખિતંગ લલિતવિજયેન ।। શુભં ભવતુ ।। સંવત્ ૧૭૫૪ ।। વર્ષે આસો શુદિ-૨ દિને પંડિત શ્રી ૫ શ્રી માનવિજયગણિ શિષ્ય પંડિત શ્રી દીપ્તિવિજય ગણિ શિષ્ય પં શ્રી ધીરવિજયેન લિપીકૃતં ।। કલ્યાણમસ્તુ'

(ખ.) પ્રત ક્રમાંક - ૨૮૪૮, કુલ પત્ર-૨૨, પ્રતિ પત્ર પંક્તિ ૧૬થી ૧૮, પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૪૦થી ૪૮ છે.

અક્ષરો થોડા ભ્રમ કરે તેવા છે. ખૂટતા પાઠો બન્ને બાજુના હાંસિયામાં ઉમેરેલા છે. વધારાના અક્ષરો પર સફેદ રંગ કરેલો છે.

આ પ્રત અપૂર્ણ છે જેમાં રાસ ખંડ-૩ ઢાળ-૪ની ૨૧મી કડી સુધી જ છે. પ્રત અપૂર્ણ હોવાથી લેખન વિષયક કોઈ માહિતી પ્રાપ્ત થતી નથી.

૧૨) રૂપવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ

આ કૃતિની એક જ પ્રત બી.એલ. ઈન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ ઈન્ડોલોજી- દિલ્હીથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

પ્રત ક્રમાંક - BLI Acc (MSS) -B/o 964, DL00000 148228 છે. કુલ પત્ર-૨૫, પ્રતિ પત્ર પંક્તિ ૧૪થી ૧૬, પ્રતિ પંક્તિ અક્ષરો ૩૪થી ૪૦ છે.

અક્ષરો છૂટા-છૂટા અને સુંદર છે. આખી પ્રતમાં દંડ નથી. કડી ક્રમાંક દેશી/ઢાળના નામ આદિ પર લાલ રંગ કરેલો છે. પ્રતની ધ્યાનાર્હ વિશેષતા એ છે કે 'અ' ને બદલે 'ડ' (અવગ્રહ) તથા 'આ' ને બદલે 'ડા' (અવગ્રહ + દંડ) વાપર્યા છે.

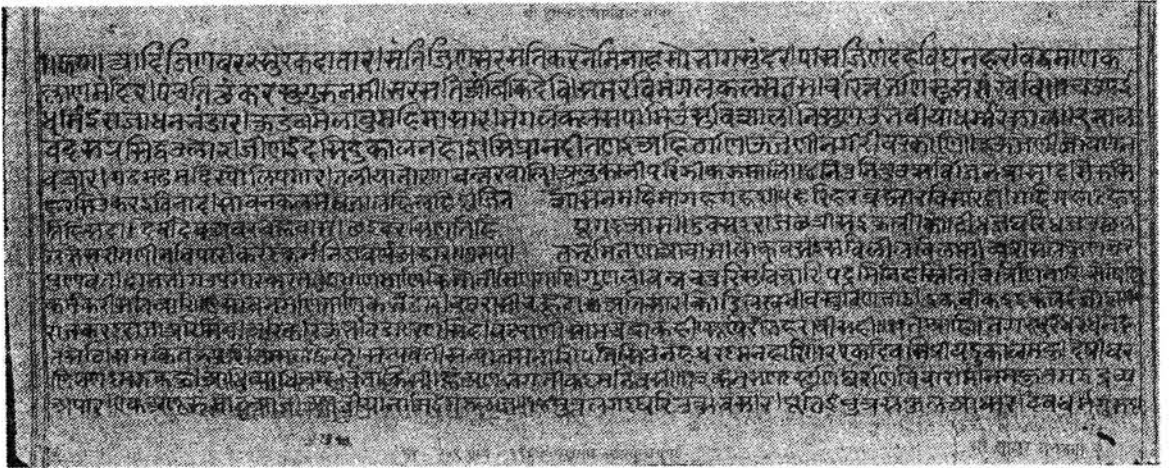
પ્રતની શરૂઆત "શ્રી ગૌડીજી સત્ય છે:॥ શ્રી સારદાય નમઃ ॥ મંગલકલશનો રાસ લિખ્યો છે:॥" આ રીતે થઈ છે. અને કૃતિ પૂર્ણ

થતાં પુષ્પિકા રૂપે માત્ર એટલો જ ઉલ્લેખ કરેલો છે કે- 'इति श्री मंगलकलश राजर्षि चरित्र प्राकृतबंधे रचना करिष्यते: ॥ श्रावण वदि ७ रविवारे शं १८८५ आ पुष्पिका प्रमाणे प्रत लेખन सं. १८८५, श्रावण वद-७, रविवारे थयेलुं છે. રાસ રચનાનો દિવસ પણ કવિશ્રી રૂપવિજયજીએ એ જ આપ્યો છે. માટે, આ પ્રત રૂપવિજયજીએ પોતે જ લખી હોય એવું જણાય છે.

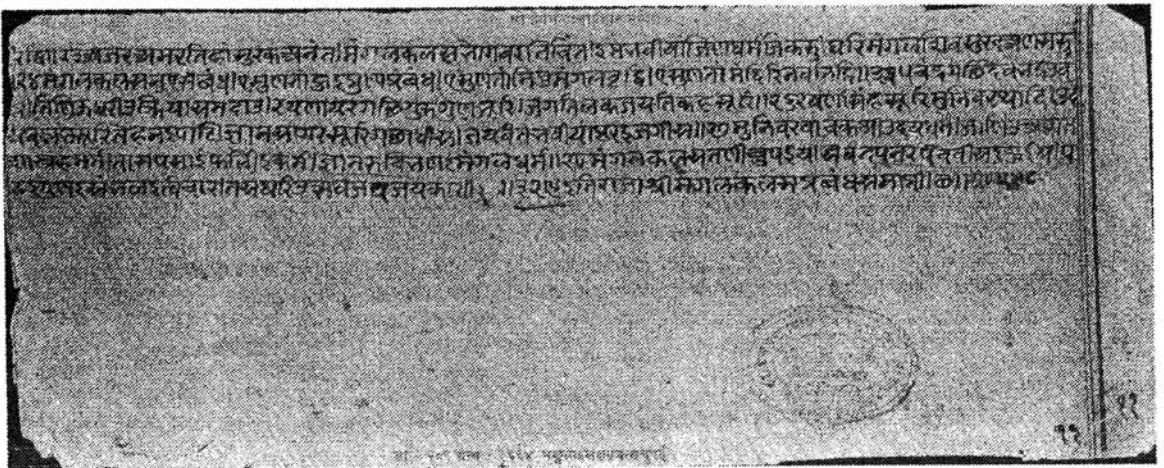
પુષ્પિકા બાદ પાછળથી કોઈ એ 'ऋषि श्री ७ सामजीना छे.' એવું લખ્યું છે અને ત્યાર બાદ જૂદા અક્ષરોમાં પ્રત સંગ્રહકે લખેલું છે- 'पूज्य गणिवर नित्यानंदविजये संग्रहितस्य विक्रमसंवतस्य २०४३ स्थापितस्य श्री समुद्रानेकान्तनाम्नि चित्कोशस्यांतर्गतं प्रतिश्रिरं नंदतात् ॥ श्री ॥'

१) मंगलधर्मजु इत मंगलकलश रास . २.सं.-१५२५

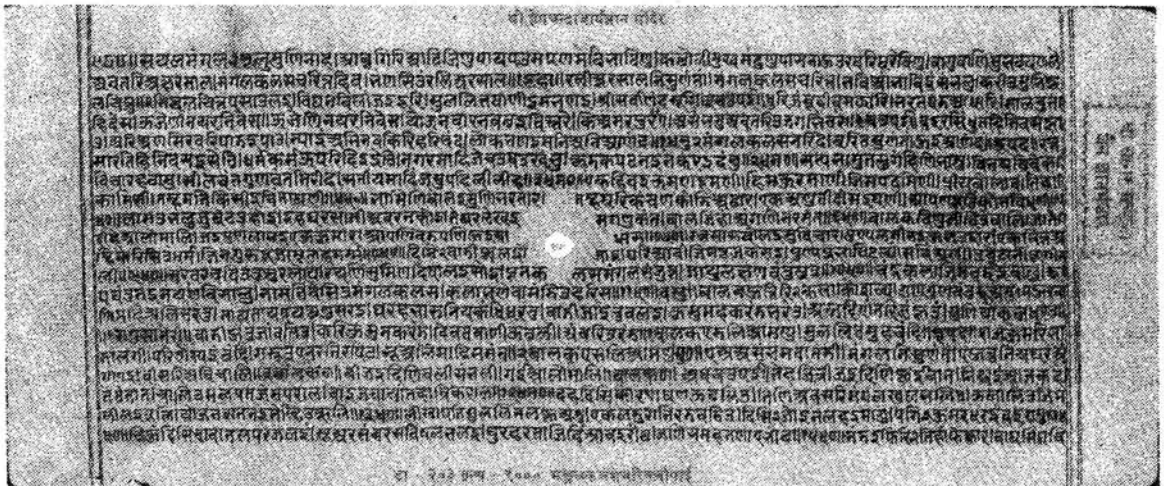

प्रथम पत्र

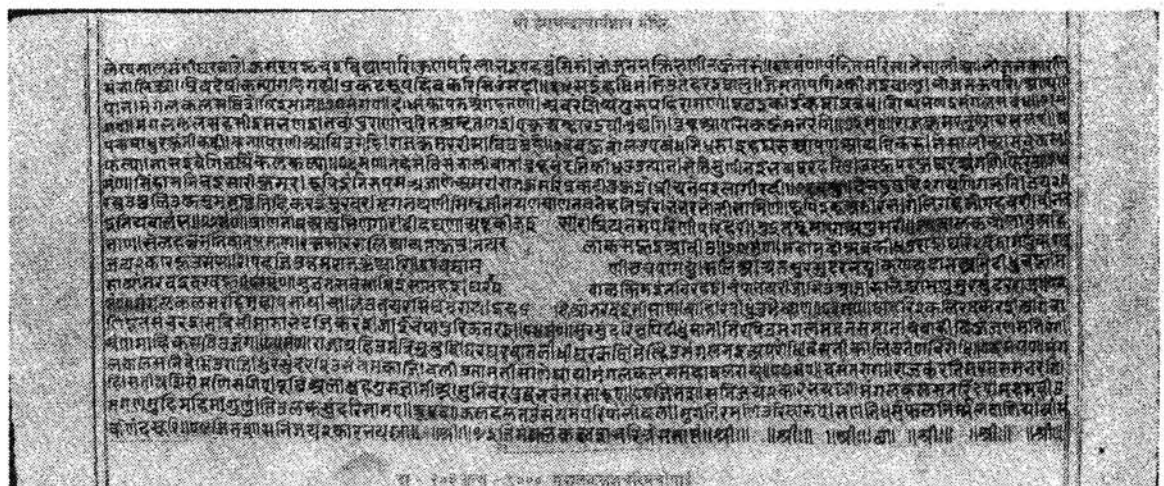

अंतिम पत्र

3) सर्वानंदसूरिण कृत भंगलकलश थोपाठ . २.सं.-१५४८ (पूर्व)

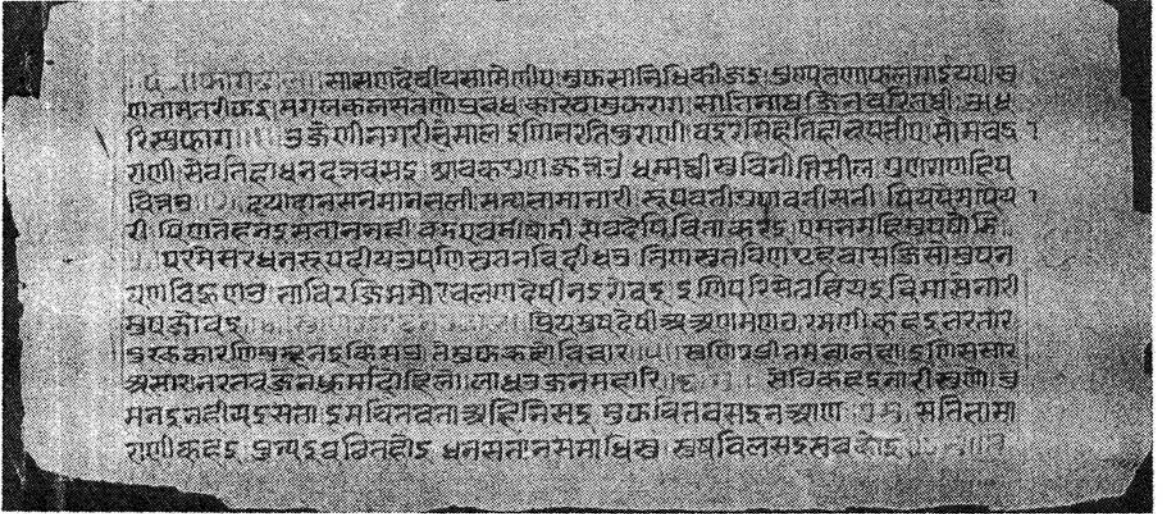

प्रथम पत्र

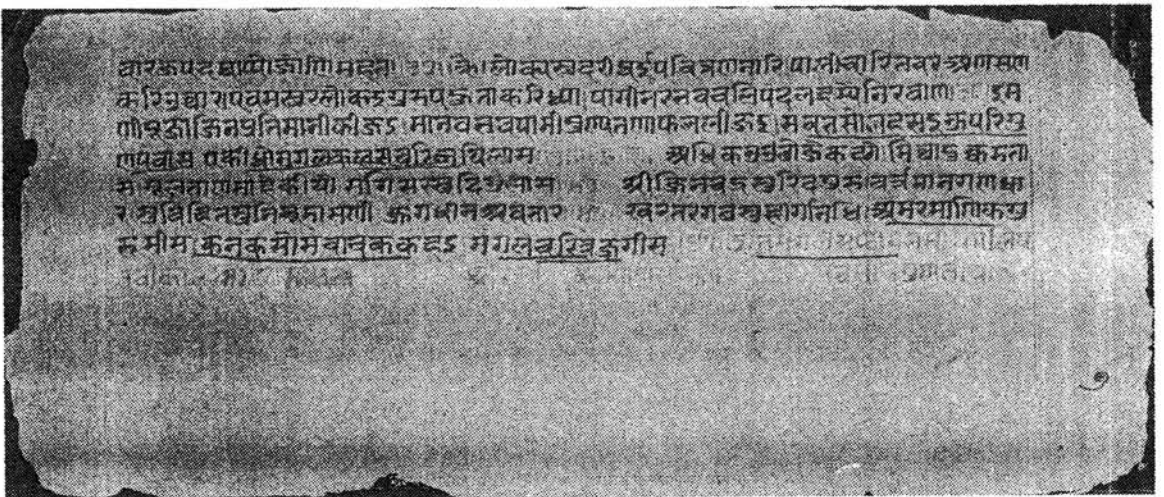

अंतिम पत्र

४) उपाध्याय कनकसोमजु इत भंगलकलश रास . २.सं.-१६४८

प्रथम पत्र

अंतिम पत्र

प) गुणानंदनञ्च कृत भंगलङ्कश रास . २.सं.-१६६८

पर्यण। एतमजिणे सरपणमी यथा आदिता प्रवृत्तिं देता। सेवजं प्रवृत्तं मधुरा। समर इति जगि संता। एते निजि मर सी जम मर मर
गत मा भारा जय वत उज्जम जे नव। समर ने सुख का रा। ने निजि मर य मर य। याद व क विजय का रा। जय वत पाले रा
जरा। साम नम दि सि पा रा। एका सना द व द व द ग ट। उर म प्रिय प्रभा रा। समर उर म प्रभा रा। साम नम दि सि पा रा। वि वि सु
द न र जि पा म य म त प ज य र रा। द र स त जे ह म उ दे य ता। इ र य प रा म द व र। म य म द व र। क र म री य म द व र। म र य म द व र।
सु प म य र ज्ञा णी य र। म र ज रा उ र व द व र। म र ज रा उ र व द व र। म र ज रा उ र व द व र। म र ज रा उ र व द व र। म र ज रा उ र व द व र।
विक म जे न व र ता रा। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।
म न के द न व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।
क ल से म द त नि द ता व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।
य ज प्र म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।
ल स ता जे न व र ता रा। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।
वि जि न व र ता रा। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।
णी र म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।
। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।
त द न री म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।
म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र। म र य म द व र।

प्रथम पत्र

नित्य। तिहा घ रि हो इ वि नो दा। दान पा। म य च र ण क म ल म धु क र स म उ नित पा त सु गु ण नं द न सी सा।
दान पा। च रि ण। य क द ह म ग ल त ण। नित दी ण। द व र ध री। नित दी स। दान पा। म य च र ण। म य च र ण।
जन सु रा। नित पा। तिहा घ रि हो इ क ल्या ण। दान पा। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण।
क ल स व र ण। दान नित दी ण। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण।
स व त र द व र। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण। म य च र ण।

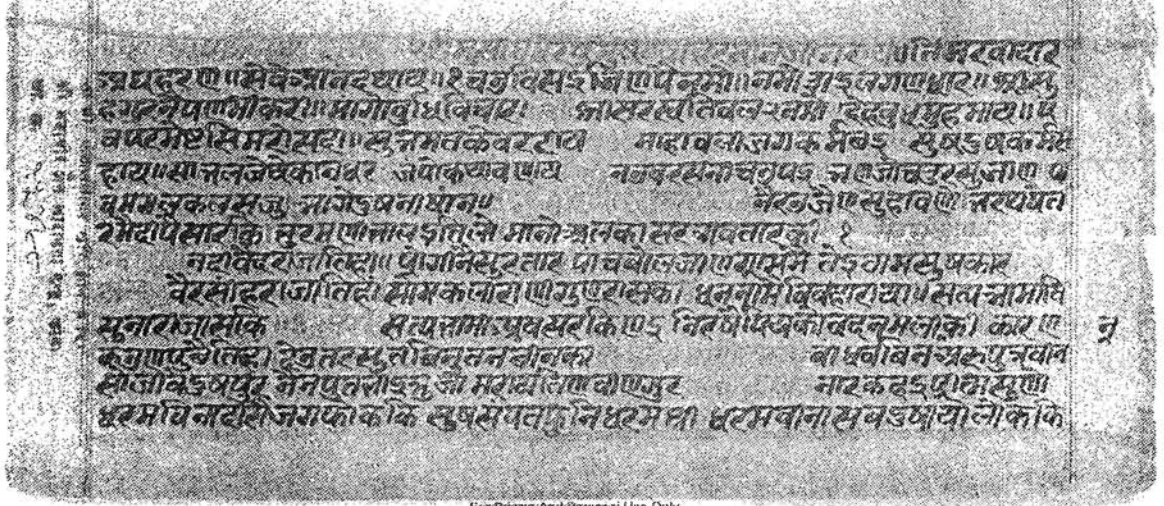
अंतिम पत्र

७) ज्ञापशुनि इत मंगलकलश थोपाई . ले.सं.-१८८५

Shri Mahavir Jain Aaradhana Kendra

WWW.Kobalath.Org

Achary Shri Kashi Nathgaurin Gyanmandir

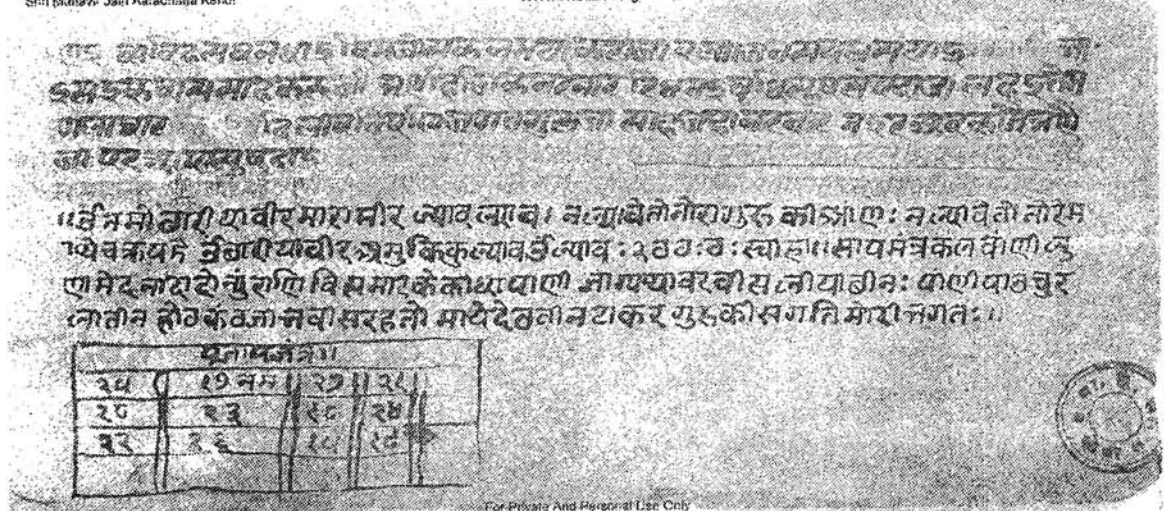
For Private And Personal Use Only.

प्रथम पत्र

Shri Mahavir Jain Aaradhana Kendra

WWW.Kobalath.Org

Achary Shri Kashi Nathgaurin Gyanmandir

For Private And Personal Use Only.

अंतिम पत्र

८) जिनहर्षजु इत भंगलकलश थोपाई . ले.सं.-१८५१

Shri Mahaveer Jain Aaradhana Kendra

WWW.Kobalrith.Org

Actuary Shri Kailashsagarji Jain Gyanmandir

॥ ईदं हला वासंति येन मयः प्रकामल उरणं आरंभं प्र विद्यन्तं रणमंगलकरणं ज्योतिषकलशं वि
 २२२ ॥ तासु सुजसन्तु सुवनं गावेना जगोपाल परतिष्ठपरताश्रये सेवकजनप्रतिपाद प्रमन
 चकायासु थिरकरि जेसे वेदकचित् मनवेचित् फलमेतिके थासु की मितमित २ तमीइ श्रीसुजस
 एणी वापासि फलधर्म धर्मयकी सुवसंपत्ते जातेच वनदरमर्मा धर्मयकी धनसंपदा धर्मयकी क
 लहदि धर्मयकी जसमरीयले जिलजइ तिलासिदि एवात्ताची वहीया मिले धर्मतले सुपसाय म
 नयमतासाज नघणु सयल मिले सुपदाय धर्मयकी मंगलकलश प्राम्याने गधपार वि
 कथा परिहरि पारकी एसा ज्यो च अधिकार प्रदात चापदनी ॥ मदीयल चावा मालवेदे
 न जणी तिचनयन निवेस सखा धरी कती चोतिवार जेवने गाये अथमजार तेवने पावती
 कंदकदगे जेचो जोगे परबत म्हा देवत एव जलमजिले मालवी एक मली जिते सुधीया
 लाकवसे धनबत कदेन सुखिणी मनचित सज्जको चाल निजशरद कोन गाने निवस सा
 दाने सालटी नेति कादीन व्याविते पावेसन मान धरतु गाली एव कोलाक तावा धर पाव सा
 क धमी वावय एचें मुखधकी जावत करे को पारकी विनय करे न करे वलिमान वलीक
 एरा जे व्यापें दान पठ जणी नयरी एव वी चि सुवन मोद नरीते वी वैरसिंह तिलारा जोत येसी
 मला मृग मिकसमान इजनी कोय न ले पंजरा अरियण मंदिर पंकेत गण रुददल पयद
 न सोह वधना पारनदी से सुत दोनना उपटगणी तिहने चरनिगम सामचेवा एव वनाम
 र पवत दीने म्हा मितरा एव मी नदी से वृद्ध सखा द तिगापुर नाह वसी धनहुत पारन व्या

For Private And Personal Use Only

प्रथम पत्र

Shri Mahaveer Jain Aaradhana Kendra

WWW.Kobalrith.Org

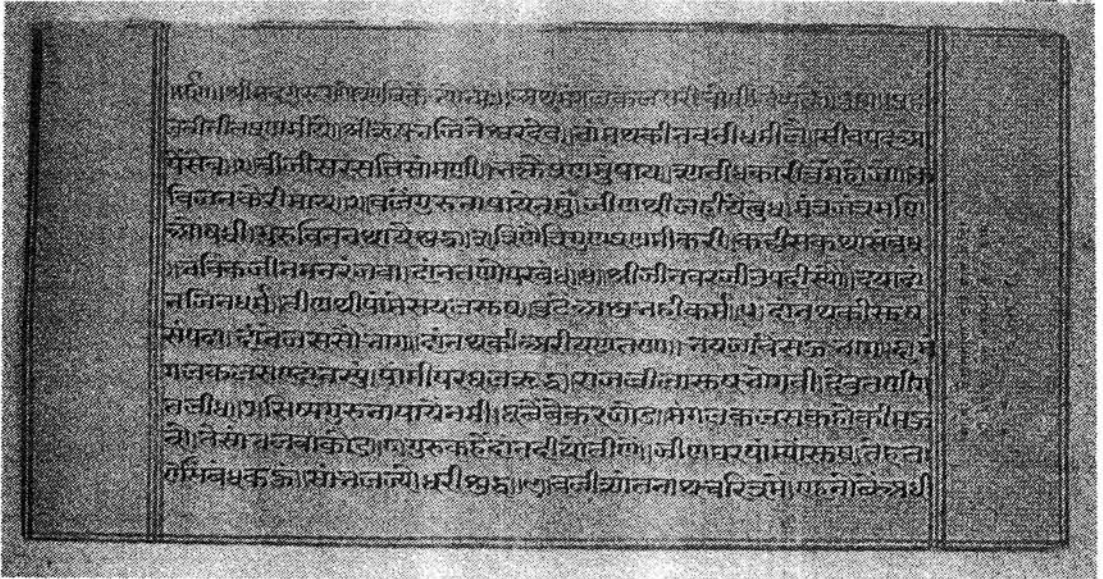
Actuary Shri Kailashsagarji Jain Gyanmandir

मंगल ॥ सुप्रसाद दीपास प्रसादी रत्नकर गजदिलोसन्दरे धी विजय सुदसु निव जमसायुक्त
 २६ वी विजय वनमेरे जोगे जावन रिद ए सो नानक दी सुणवद नगणि जसनिर्मलिया
 लक मेरे तासु सीस गुणवते गरिषाम सुसातल सामपुरे वाधुगुणे समेत २४ साध्या
 तिहमेत सुसीस वधोलीहरे इमजिन हर्षक हंत हाल पदक वी समीर गधना नी
 रे आदरि जगुणवत एको इति श्रीमंगलकलश प्रथम पत्र ॥ श्रीरसा
 ॥ जमीदि नागचेवारे सिते माधवमासके वितीयादि नैखि मंगलस्पवधका
 श्रीदेवरामे दीनयमज्ज श्लीकतः ॥ लेखक वाचक दो माधव्ये रसमहा ॥ श्रीस्ताव

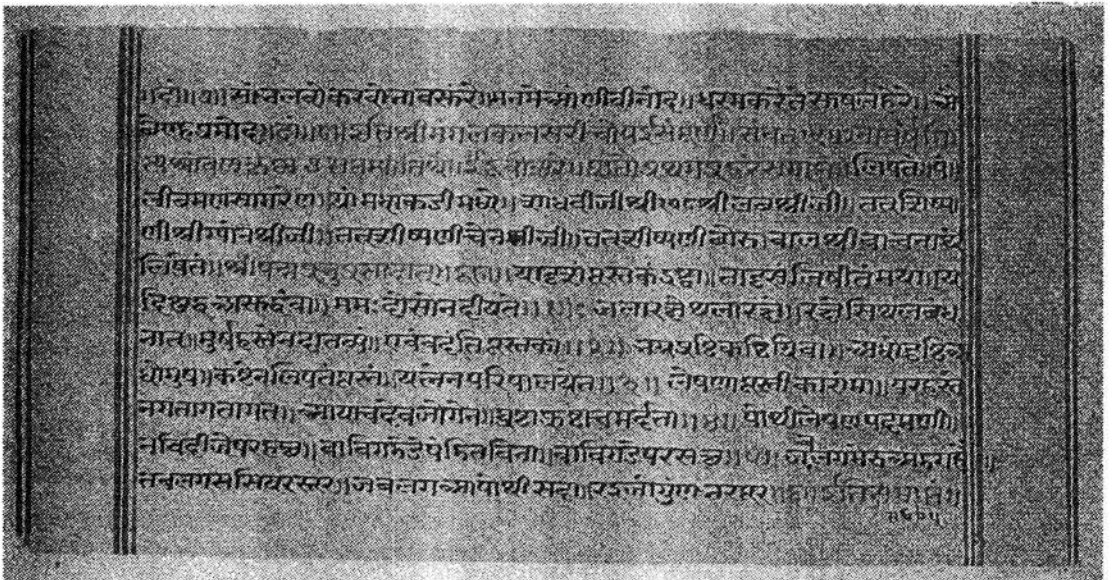

अंतिम पत्र

८) लक्ष्मीहर्षणु इत भंगलडलश रास . ले.सं.-१८४२

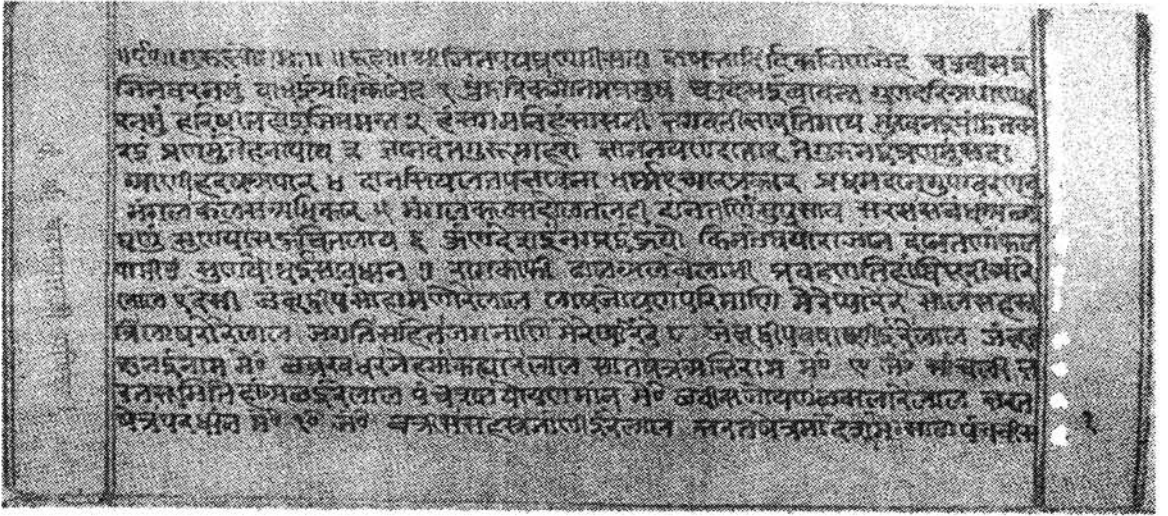

प्रथम पत्र

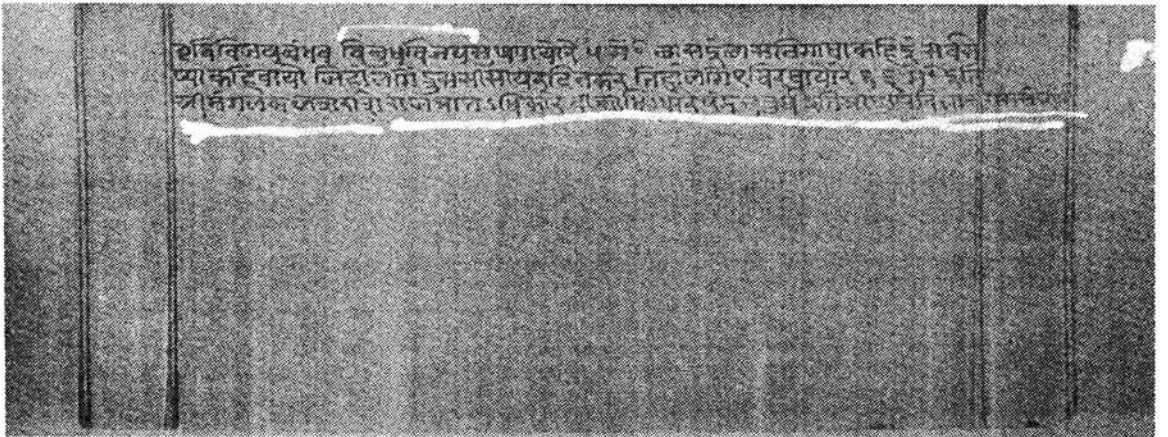

अंतिम पत्र

૧૦) વિબુધવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ . ૨.સં.-૧૭૩૨

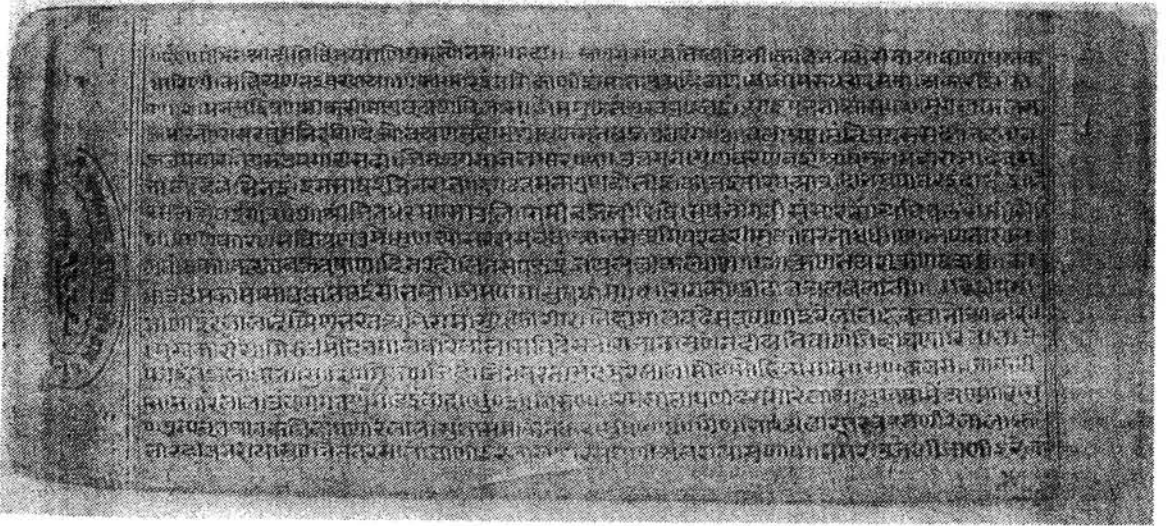

પ્રથમ પત્ર

અંતિમ પત્ર

११) दीप्तिविजयञ्च कृत मंगलकलश रास . ले.सं.-१७५४

प्रथम पत्र

अंतिम पत्र

૧૨) રૂપવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ . લે.સં.-૧૮૮૫

॥શ્રીમોક્ષીજીસત્ત્વે॥શ્રીસારસ્વત્યનમઃ॥મંગલકલશનોમયવિધિઃ॥પરમર્થવર્ણમે
નત્રિવિધેકરપ્રણમ ઋજરઋમરઋકલંકાર ઋષયઋવલપદધામઋયાવનાથમ
મય ઋવદ્ધમાનજિહ્વા જયસોમપ્રાનજરુના પ્રણમુજ્જ્વાલજનનદરૂપસાળીવરટાચર્
વિભાધુસ્તકદય વવનાપરતઆપોચદા એવુકરોમુકયકુગુણાનીમાતમણિયા
જગદીગમગંજીર નેસદગુરુવરણેતુ જયમહિમાવદવિરજતામપ્તોચરવનાકરોમાહ
મુગ્ધામણિમાલ મંગલકલશતેણદ્રસો રામરુચરવિજાલપ વીરજિહ્વામોમ્મયાત્ર
તપુરીઉદ્યાન સમવસરણદેવરુચુ બેઠાશ્રીવદમાનદવીરઅનેરાજાપ્રમુખવદનમગમન
રમ લેવાચકોચિતસ્થાનકેકરવાચવિતસનુચ્છમ્મધર્મપરઅધીકારણે કાંધવલજમા
તુધર્મનિવનિધિયજધર્મમંગલપ્રાણદધર્મચક્રીસુકિતણી સહીદરૂપચંદ્રવ યમાચ
કીકેદ્રવત્સવા પાંખાસોચજગતીવલધર્મકરોરનવીનના ફલવામાચવિજાલપી
ગલકલશતેણીપર જાગવાજાગરઆલૈષુ ધૃષ્ટદ્રુણપ્રજ્ઞીકલો નેક્રુણાક્રુણવિનુ પ્ર
જ્ઞીતવદિદેશસા મહાનુજ્યાલકલિતસેમાટપ્રાણીદ્રુણ અરપ્રકયાધિકાર ચોમ
જગદીગમગંજીર નેમપામાનિસાર ૧૨ સાળીચોમદ ॥જેહાધિયલક્રુણાજનજામ તમાહ
મરતક્રુણાનેરમ અલસબનીઅદેશજીવતમાદમાલવદશરૂપમા જિહ્વાનિક્કનોનલ
દનામ નબરલક્રુણીવસિનસંયોગ મદમટમંદિરપાલપ્રકાર લુપ્તધૃતનામલક્રુણારમ્ભ
દશાવજનનાવિસાર આવામવિક્રાનલક્રુણીઆર વરરાશીનોહયોચિતપ્રણીત ॥

પ્રથમ પથ

હસેવરમાવજી વરવિદઅમ્ભતણેણેણો સુમનિર્મલકલશજીરુકલમઃમંગલકલશરાજરિ
વીનામુળાગામોહતુરી સીત્તએનવરિત્રેણ સ્ત્રીવદશાતિવરીચ્છાઉક્રી વૈદિતમ્મનીવિજય
ચાણ વીરમવિજયમુકરોજીયા ચરણચેવકમયવિજયે વળવામુહારિયોરાજીયાશ રુતિક
મંગલકલશરાસવિધેરિત્રાકલતર્વધરુમાકરિષ્યતે ॥શ્રાવણચંદ્રિતરિવારેશીલ્લ
ક્રુણીશ્રી૭સામજીનાચે પાસ મણિલ શ્રી મિથ્યાનર ત્રિજાય સમહિતસ્ય સિક્કમ
સેવરસર ૨૧૬૨ સ્વામીતેવર શ્રીજીગુરુને સર્વત માનિ તિત્તોરા સ્વામીને સેવયસિખા
નેતર ॥૫૧૧॥

સર્વગદ૭૫

શ્રીમદ્ધર્મ
M. L. Deshpande & Co. Ltd.
Vijay Path, 2nd Floor, Chhatrapati
Sahu, K. M. Road, Fort, Bombay
1901-1902

અંતિમ પથ

પાઠ સંપાદન પદ્ધતિ

જે કૃતિની એકથી વધુ પ્રત મળી તેમાં યોગ્ય પ્રતને મુખ્ય બનાવી છે. સામાન્ય રીતે મુખ્ય બનાવેલ પ્રતના પાઠને જ જોડણી સહિત સ્વીકાર્યો છે. પરંતુ કેટલાક ફેરફારો આવશ્યક ગણ્યા છે જેમકે-

૧) ષ નો અર્થને આધારે જરૂર મુજબ ‘ખ’ કર્યો છે. ‘વ’ ને બદલે ‘ઘ’ અને ‘બ’ ને બદલે ‘વ’ ઘણા લઠિયાઓએ વાપર્યો છે. ત્યાં અભિપ્રેત અર્થને આધારે સુધારી લેવામાં આવ્યું છે.

૨) મધ્યકાલીન ગૂર્જરભાષાની રૂઢિને જાળવી રાખવા લેખનના વૈકલ્પિક પ્રયોગો યથાવત્ રાખ્યા છે. જેમકે - બૈઠો, બઈઠો, બઈઠઉ, બૈઠઉ, બૈઠઉ વગેરે...

✽ હસ્વ-દીર્ઘ સ્વરોની જોડણી સુધારી નથી, યથાદૃષ્ટ જ રહેવા દીધી છે. જેમકે- સામિણિ, વીનવીઉ, લાડૂ, અજૂઆલૂ જાણૂ વગેરે...

✽ અનુસ્વારો જ્યાં અર્થભ્રમ થાય એવી સ્થિતિ હોય કે સ્પષ્ટતા લેખનદોષ જણાયો હોય ત્યાંથી કાઢી નાખવામાં આવ્યા છે તથા જરૂરી જણાય ત્યાં ઉમેરવામાં પણ આવ્યા છે. ક્યારેક અનુનાસિક પૂર્વે અનુસ્વાર મૂકવાનું વલણ દેખાય છે પરંતુ પાઠ એક સરખો રાખવા અનુસ્વાર સુધારી લીધા છે.

૩) કૃતિમાં આવેલ અન્ય ગ્રંથોના સંસ્કૃત-પ્રાકૃત વગેરે ભાષાબદ્ધ સુભાષિતોમાં

વ્યાકરણિક ક્ષતિઓ દૂર કરવા શક્ય પ્રયત્ન કર્યો છે. જ્યાં પદ ક્ષતિબહુલ હતું ત્યાં સુધારવું શક્ય ન હોવાથી યથાવત્ રહેવા દીધું છે.

૪) ચરણાન્તે એક દંડ અને કડીને અંતે બે દંડ એવી વિરામચિન્હની વ્યવસ્થા સામાન્ય રીતે જોવા મળે છે. પણ એમાં નિયતતા મળતી નથી. તો ક્યારેક વિરામ ચિન્હનો ઉપયોગ જ ન કર્યો હોય એવું પણ બને છે. અહીં પ્રથમ તથા તૃતીય ચરણાન્તે અલ્પવિરામ, પદાર્ધે અર્ધવિરામ અને પદ પૂર્ણ થાય ત્યારે પૂર્ણવિરામની નિયત વ્યવસ્થા રાખી છે.

૫) કવિએ કોઈના મુખમાં મૂકેલ વાક્ય દર્શાવવા એક અવતરણ ચિહ્ન ‘ ’ ઉમેર્યા છે. તથા અવાંતર વાક્યો દર્શાવવા બે અવતરણ ચિહ્ન “ ” ઉમેર્યા છે.

૬) કડીને અંતે આવતા ધ્રુવપંક્તિના સંકેતો બધે એક સરખા હોતા નથી. અહીં બધે જ ધ્રુવપંક્તિનો પ્રથમ શબ્દ મૂકવામાં આવ્યો છે.

૭) મૂળ પ્રતોમાં ઢાળ ક્રમાંક અને ઉપયુક્ત દેશીના ક્રમાંક એકરૂપતા મળતી નથી. અહીં ઢાળ ક્રમાંક પછી દેશીના ક્રમાંક નિયત બંધારણ રાખ્યું છે.

૮) એકરૂપતા જાળવવા કડી ક્રમાંક પછી જ ધ્રુવપદ સંકેતો રાખ્યા છે.

૯) ઢાળકમાંક કે કડીકમાંક ક્યાંક આપવાના રહી ગયા હોય અથવા ખોટા અપાઈ ગયા હોય તો સુધારી લીધા છે. મૂળપ્રતમાં ક્યાંક સંપૂર્ણ કૃતિના કડીકમાંક સળંગ આપ્યા છે અને ક્યાંક પ્રતિઢાળ નવા કમાંક આપ્યા છે. અહીં તે તે કૃતિમાં મૂળનું જ અનુસરણ કરાયું છે. જ્યાં પ્રતિઢાળ જુદા જુદા કમાંક હોય ત્યાં બાજુમાં ચોખંડા [] કૌંસમાં સળંગ કમાંક આપ્યા છે.

૧૦) પાદાન્તે આવતા ‘જી’, ‘રે’, ‘એ’ વગેરે પાદપૂરકો ક્યાંક છૂટી ગયા હોય તો ઉમેરી દેવામાં આવ્યા છે.

૧૧) દેશીઓ એકથી વધુ રીતે પ્રચલિત હોય અથવા તેના રાગ મળતા હોય તો તે જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ-૮માંથી લઈને [] કૌંસમાં ઉમેર્યા છે.

૧૨) સામાન્ય જોડણી કે અનુસ્વારના પાઠભેદો પાઠાંતરમાં સમાવ્યા નથી. પરંતુ જ્યાં વિશેષ અર્થભેદ થતો હોય તે શબ્દભેદો ‘પાઠા૦’ કરીને એ જ પત્રમાં નીચે મૂક્યા છે.

૧૩) સુધારેલ પાઠ કૌંસમાં () અને ખૂટતો પાઠ વિકલ્પ રૂપે [] કૌંસમાં આપેલ છે.

મંગલકલ્પ કથા

ઉજ્જયિની નગરી.

રાજવી વૈરિસિંહ

રાણી સોમચન્દ્રા

શ્રેષ્ઠિ ધનદત્ત

પત્ની સત્યભામા.

શ્રેષ્ઠી સુવિનીત હતા, સત્ય-શીલ-દયાદિ ગુણોથી યુક્ત હતા, દેવ-ગુરુના પૂજક હતા, ધર્મના આરાધક હતા તથા પરોપકારમાં પ્રવીણ હતા. તો શ્રેષ્ઠીપત્ની સુશીલા હતી, પતિવ્રતા હતી પરંતુ ખાટલે મોટી ખોટ એ હતી કે સંતાનવર્જિત હતી. અલબત્ત, પુત્ર ન હોવાની વ્યથા શ્રેષ્ઠી પત્નીને એટલી નહોતી, જેટલી શ્રેષ્ઠીને હતી. એમને એમ લાગતું હતું કે પુત્ર અભાવના એક જ દુઃખ આગળ મને મળેલાં અન્ય સર્વ સુખો મૂલ્યહીન જ છે, નકામાં જ છે, ત્રાસદાયક જ છે. લાખ પ્રયાસ મનને મનાવવાના તેઓ કરતા હતા પણ કેમે ય કરીને મન એમનું આ પીડાથી મુક્ત થતું જ નહોતું.

પુત્રના અભાવમાં સતત ચિંતાગ્રસ્ત રહેતા પતિને એકવાર પત્નીએ પૂછ્યું,

‘નાથ! કંઈક ચિંતામાં છો?’

‘હા’

‘શી ચિંતા છે?’

‘પુત્ર નથી.’

‘એક વાત કરું આપને? આપની આ ચિંતા વ્યર્થ છે. કારણ કે આ લોકમાં કે પરલોકમાં માણસને ઇચ્છિત અર્થની પ્રાપ્તિ કરાવનાર કોઈ

એક જ પરિબળ જો હોય તો એ છે ધર્મ. જો ખરેખર સુખની ઇચ્છા છે જ તો જીવનમાં ધર્મ વધારવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ જ નથી.

સત્યભામાની ધર્મસેવનની સલાહની વાત સાંભળીને ધનદત્તે એને એટલું જ પૂછ્યું કે, ‘તારી ધર્મસેવનની સલાહ તો બરાબર છે પણ મારે ધર્મ કરવો ક્યો?’

‘નાથ! પ્રભુની પૂજા, સદ્ગુરુની ભક્તિ, સુપાત્રદાન, સિદ્ધાંત લેખન વગેરે ધર્મારાધના આપ શીઘ્ર શરૂ કરી દો. આ રીતની શરૂ થઈ જતી ધર્મારાધના જો ફળદાયી બને અને પુત્રરત્નની પ્રાપ્તિ થઈ જાય તો ભયો ભયો અને કદાચ એ પછી ય પુત્રરત્નની પ્રાપ્તિ નહીં પણ થાય તો ય કરેલ ધર્મારાધનાથી પરલોક તો સદ્ધર બની જ જશે. ટૂંકમાં, આપ શરૂ કરી દો ધર્મારાધના. જે પણ શુભ અને સુંદર બનશે એ ધર્મારાધનાથી જ બનશે.

‘પ્રિયે! તેં જે વાત કરી છે એ સાચી છે. સારી રીતે આરાધેલો ધર્મ તો ચિંતામણિરત્ન અને કલ્પવૃક્ષની ક્ષમતાને પણ ઓળંગી જાય છે. કારણ કે એ બંને તો ઇચ્છિતની પૂર્તિ જ કરે છે. જ્યારે ધર્મ તો ન ઇચ્છ્યું હોય કે ન કલ્પ્યું હોય એવું પણ આપીને રહે છે. પુત્રના અભાવને લઈને શા માટે મારે દુઃખી થતા રહેવું જોઈએ? શા માટે ચિંતાગ્રસ્ત બન્યા રહીને મારે આ ઉત્તમ જીવનના દિવસો વ્યર્થ જવા દેવા જોઈએ? હું તો શરૂ કરી દઉં છું ધર્મારાધના. પરિણામ જે

આવવું હશે તે આવશે, મારી પ્રસન્નતા તો અકબંધ જળવાઈ રહેશે ને?’

બસ, ધનદત્તે મનથી દૃઢ નિર્ણય કરી લીધો ધર્મારાધનાના ક્ષેત્રે ઝુકાવી દેવાનો. બીજા દિવસે એણે બોલાવ્યો બગીચાના માળીને અને કહી દીધું કે ‘આવતી કાલથી રોજ સવારના હું પોતે બગીચામાં આવીશ અને પ્રભુપૂજા માટે ઉત્તમ પુષ્પો લઈને પાછો ફરીશ.’ આટલું કહીને ધનદત્તે માળીને પુષ્કળ ધન આપીને પ્રસન્ન પ્રસન્ન કરી દીધો.

ધનદત્તે માળીને પુષ્કળ ધન આપીને શું કર્યું છે? માત્ર માળીને જ ખુશ નથી કર્યો, પોતાના આત્માને પણ ખુશ કરી દીધો છે. પ્રભુપૂજા માટેના પોતાના અંતરના ઉત્સાહને પ્રગટ કરી દીધો છે. પ્રભુપૂજા માટે પોતાની ભોગ આપવાની તત્પરતા અને તાલાવેલી કેટલી છે? એની માળીને પણ પ્રતીતિ કરવી દીધી છે.

અને બીજા જ દિવસથી રોજ સવારના પહોરમાં ધનદત્તે પોતે બગીચામાં જઈને પુષ્પો લઈ આવવાનું શરૂ કરી દીધું. પુષ્પો લઈને ઘરે આવવાનું. પોતાના ઘરમાં રહેલ પ્રભુપ્રતિમાનાં વંદન-અર્ચન-પૂજન અત્યંત ભાવોદ્દાસપૂર્વક કરવાના. એ કર્યા બાદ નગરની મધ્યમાં રહેલ મંદિરમાં જવાનું. ત્યાંય પ્રભુભક્તિ ભાવપૂર્વક કરવાની. ત્યાંથી સીધા જવાનું મુનિ ભગવંતો પાસે. એમને વંદનાદિ કરી. એમની પાસે પરચક્રખાણ લઈને પાછા આવવાનું. યથાશક્ય સુપાત્રદાનનો લાભ લેવાનો અને શક્તિ-સંયોગાનુસાર અન્ય ધર્મારાધનાઓ કરતા

રહેવાનું.

ધનદત્તની પાસે સંપત્તિ ઓછી નથી, ઉજ્જયિની નગરીનો પ્રથમ નંબરનો એ શ્રીમંત છે અને છતાં એની પાસે બંને ચીજ છે, સમય અને સંવેદનશીલતા. ધર્મારાધનામાં એ સારો એવો સમય તો વિતાવી જ રહ્યો છે, પરંતુ ધર્મારાધનામાં એ પોતાના હૈયાના ભાવોને પણ આસમાને લઈ જઈ રહ્યો છે. ધર્મારાધના એના માટે કર્તવ્યના સ્થાને નથી રહી, ધર્મારાધના એના માટે પ્રેમનું કારણ બની ચૂકી છે.

અને એક દિવસ,
સર્જયો ચમત્કાર!

ધનદત્તની ભાવોદ્દાસપૂર્વકની રાત-દિવસની ધર્મારાધનાથી શાસનદેવીએ પ્રસન્ન થઈને ધનદત્તની સમક્ષ પ્રત્યક્ષ હાજર થઈને વરદાન માગવા કહ્યું,

‘આમ તો હું શું માગું? પુણ્યપ્રભાવે ઘણું બધું છે મારી પાસે છતાં પુત્રના અભાવના કારણે મારું મન ખિન્ન રહ્યા કરે છે. આપ જો વરદાન આપતા જ હો તો મારી ઈચ્છા છે, પુત્રરત્નની પ્રાપ્તિ!’

‘તથાસ્તુ’

આટલું કહીને દેવી અંતર્ધાન થઈ ગયા. ધનદત્તની પ્રસન્નતાનો પાર ન રહ્યો. એણે આ સમાચાર સત્યભામાને આપ્યા અને સત્યભામા પણ રાજીની રેડ થઈ ગઈ.

એક રાત્રિએ સત્યભામાએ સ્વપ્નમાં મંગળોદી યુક્ત એક સરસ મજાનો સુવર્ણ કળશ જોયો અને એ જાગી ગઈ. એના આનંદનો પાર ન રહ્યો. કો'ક મંગળના આગમનની એને પ્રતીતિ થઈ ગઈ. શેષ રાત્રિ જાગતા રહીને શુભધ્યાનમાં એણે વિતાવી અને સવાર પડ્યે એણે પોતાના પતિ ધનદત્તને આ સુંદર સ્વપ્નની વાત કરી.

‘પ્રિયે! એમ લાગે છે કે પુણ્યના પ્રસાદથી અને શાસનદેવીના વરદાનથી આપણા મનની ઇચ્છા હવે પૂર્ણ થઈને જ રહેશે. આ સ્વપ્ન કોઈ સામાન્ય સ્વપ્ન નથી. તમારા ગર્ભમાં કો'ક ઉત્તમ કોટિનો પુણ્યાત્મા પદાર્થો હોય એની પ્રતીતિ કરાવતું આ સ્વપ્ન છે. ઇચ્છું છું કે તમે ય હવે વિશેષ પ્રકારે ધર્મરાધનામાં લાગી જાઓ. કારણ કે આવનારા બાળક પર એના સંસ્કારો અત્યારથી જ પડવા લાગે એ અતિ જરૂરી છે.’

સત્યભામા પતિ ધનદત્તના મુખે પોતાને આવેલ સ્વપ્નનો ફળાદેશ સાંભળીને રાજી રાજી તો થઈ ગઈ પરંતુ સંસ્કારોના આધાન માટે વિશેષ પ્રકારે ધર્મરાધનામાં જોડાઈ જવાની પતિની સલાહ સાંભળીને તો પાગલ પાગલ થઈ ગઈ. બીજા જ દિવસથી એણે ધર્મરાધનાઓ વધારી દીધી.

અને

એક શુભ દિને,

મંગળ પળે સત્યભામાએ પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. જે ધર્મના પ્રભાવે જ આ પરિણામ ધનદત્તને નિહાળવા મળ્યું હતું એ પરિણામની ઉજવણી ધનદત્ત ધર્મનું ગૌરવ વધે એ રીતે જ

કરે એમાં ક્યાં નવાઈ હતી? ધનદત્તે પુત્રજન્મની ખુશાલીમાં પ્રભુભક્તિનો ભવ્ય મહોત્સવ જમાવ્યો. દીન-દુઃખી વગેરેને સ્વાર્ણ-રત્ન વગેરેનું દાન કર્યું અને સહુ સ્વજનોને એકઠાં કરીને સત્યભામાને સ્વપ્નમાં આવેલ મંગલકારી કળશને આંખ સામે રાખીને પુત્રનું નામ ‘મંગલકલશ’ રાખ્યું.

સમય ને વહેતા વાર નથી લાગતી.

મંગલકલશ આઠ વરસની વયે પહોંચ્યો. અને એક દિવસે એણે ધનદત્તને પૂછ્યું,

‘પિતાજી! રોજ સવારના વહેલા ઊઠીને આપ જાઓ છો ક્યાં?’

‘બગીચામાં પુષ્પો લેવા’

‘કેમ?’

‘પ્રભુની પુષ્પપૂજા માટે....’

‘હું પણ આપની સાથે આવીશ.’

‘તું સવારના વહેલો ઊઠી ન શકે’

‘ઊઠી જઈશ’

ધનદત્તની ના છતાં બીજે દિવસે વહેલી સવારના મંગલકલશ ઊઠી જ ગયો અને પિતાની સાથે બગીચામાં પહોંચી ગયો. માળીએ પહેલી જ વાર ધનદત્તના પુત્રને જોયો અને એ ખુશ થઈ ગયો. વય નાની, ચહેરો નિર્દોષ, આંખોમાં મુગ્ધતા. એણે મંગલકલશને બગીચામાં રહેલાં સંતરા-નારંગી વગેરે ફળોનો આસ્વાદ કરાવ્યો. મંગલકલશ ખુશ થઈ ગયો. ધનદત્તને માળીએ પુષ્પો આપ્યા. એ પુષ્પો લઈને ધનદત્ત મંગલકલશને લઈને ઘરે આવી તો ગયો પરંતુ બીજે દિવસે મંગલકલશે પિતા સમક્ષ એક વાત મૂકી.

‘પિતાજી!’

‘બોલ’

‘આજથી આપને બગીચામાં જવાનું બંધ!’

‘એટલે?’

‘એટલે બીજું કંઈ નહીં. બગીચામાં આપના બદલે હું જઈ આવીશ અને પ્રભુપૂજા માટે પુષ્પો લઈ આવીશ.’

‘શું વાત કરે છે?’

‘હા. મારી આ વાત આપે માન્યે જ છૂટકો છે. પુષ્પો લઈ આવવાની જવાબદારી મારી. આપ હજી ય વધુ ધર્મારાધના કરતા રહો.’

અને આ ક્રમ રોજનો બની ગયો. મંગલકલશ જ બગીચામાં જાય, પુષ્પો લઈ આવે અને શેઠ ધનદત્ત એ પુષ્પોથી પ્રભુની ભાવપૂર્ણ હેયે પૂજા કરતા રહે.

ભરતક્ષેત્ર

ચંપા નગરી

સુરસુંદર રાજા

રાણી ગુણાવલી

સુરાલયના સુખને ય શરમાવે એવા સોનેરી સુખમાં તે બન્નેનું જીવન મહેકતુ હતું.

એક દિવસ રાત્રિના સમયે સૂતેલી ગુણાવલીએ સ્વપ્નમાં પોતાના ખોળામાં કલ્પવૃક્ષની લતા હોય એવું જોયું અને એજ પળે એ જાગ્રત થઈ ગઈ. આખી રાત્રિ એણે ધર્મજાગરણમાં વિતાવી અને સવારના પહોરમાં રાજવી સુરસુંદરને એણે સ્વપ્નની વાત કરી. પળ-

બે પળ વિચાર કરીને રાજાએ ગુણાવલીને કહ્યું,

‘આ સ્વપ્નના પ્રભાવથી તમે સર્વલક્ષણ સંપન્ના એવી પુત્રીને જન્મ આપશો.’

આ સાંભળતાવેત ગુણાવલીના આનંદનો પાર ન રહ્યો.

કાળજીપૂર્વક અને ધર્મારાધનાના સેવન સાથે ગર્ભનું નિર્વહન કરતા નવ મહિનાનો સમય પસાર થયો અને ગુણાવલીએ રૂપ રૂપના અંબાર સમી પુત્રીને જન્મ આપ્યો. માત્ર રાજભવનમાં જ નહીં, સંપૂર્ણ ચંપાનગરીમાં આ સમાચાર પ્રસરી ગયા અને સર્વત્ર જાણે કે ઉત્સવનું વાતાવરણ સર્જાઈ ગયું. પુત્રીનું રૂપ જોયું રાજવી સુરસુંદરે અને એને એમ લાગ્યું કે ‘દેવલોકની અપ્સરા અહીં બાલિકાનું રૂપ લઈને આવી ગઈ લાગે છે. ખરેખર! ત્રણે લોકમાં આના જેવી રૂપવાન સુંદરી મળે જ નહીં. સવાલ જ નથી. રાજવી સુરસુંદરે એનું ગુણાનિષ્પન્ન નામ રાખી દીધું, ત્રૈલોક્યસુંદરી.

એ તો માનવું જ પડે કે સમયનુ વહેંણ નદીના વહેંણથી પણ વધુ વેગવાન અને અવિરત છે. ત્રૈલોક્યસુંદરીએ યૌવનના ઉંબરે ડગ દીધા, આખાય અંતેપુરે એને હૈયાના હારની જેમ ચાહી છે. ખૂબ લાડ-કોડ વચ્ચે રાજકુમારી યૌવનની સીમ સુધી પહોંચી.

ત્રૈલોક્યસુંદરીની વય વધતી ચાલી અને એક દિવસ રાજવી સુરસુંદરે રાણી ગુણાવલીને વાત કરી.

‘કાંઈ ખ્યાલ આવે છે?’

‘શું?’

‘ત્રૈલોક્યસુંદરીના શરીર પર...’

‘ખ્યાલ આવી ગયો.’

‘સંસ્કારી મુરિતયો શોધવો તો?...’

‘એક વાત કરું?’

‘કહો’

‘મારા સહિત અંતઃપુરની અન્ય બધી જ રાણીઓ ઇચ્છે છે કે ત્રૈલોક્યસુંદરીનો વિવાહ એ સ્થાને જ કરવો જ્યાં આપણે એનો વિરહ વેઠવો જ ન પડે.’

‘એટલે?’

‘એટલે બીજું કંઈ નહીં. ત્રૈલોક્યસુંદરી તો અમારા સહુના જીવનની પ્રાણધાર છે. એના વિરહને વેઠવાનું અમારા કોઈને ય માટે શક્ય નથી. એટલે એનો વિવાહ જો આપ કરવા માગો જ છો તો આપણાં સુબુદ્ધિ મંત્રી છે એના પુત્ર સાથે જ એનો સંબંધ બાંધી દો. કારણ કે એમનો પુત્ર એટલો રૂપવાન છે કે કોઈની નજર ન લાગે માટે મંત્રીશ્વર એને બહાર પણ નથી લાવતા. આપણી પુત્રી પણ કેવી રૂપવાન છે? ત્રૈલોક્યસુંદરીનો આ રીતે લગ્નજીવનમાં પ્રવેશ પણ થઈ જશે અને આપણને સહુને સતત એનાં દર્શન પણ થતાં રહેશે.’

ગુણાવલીની વાત સાંભળીને સુરસુંદર તો વિચારમાં પડી ગયો,

‘હું રાજા અને સુબુદ્ધિ મંત્રી? મારી દીકરી રાજકુમારી અને સુબુદ્ધિનો દીકરો મંત્રીપુત્ર? આ સંબંધ ઉચિત ખરો? આ સંબંધ જામશે ખરો?’

પણ,

‘વિવાહના કાર્યમાં પુરુષ કરતાં સ્ત્રીની સલાહ વધુ ઉચિત હોય છે.’ એમ સાંભળ્યું છે. ગુણાવલી સહિત અન્ય રાણીઓ પણ જો એમ જ ઇચ્છતી હોય કે “ત્રૈલોક્યસુંદરીનો વિવાહ મંત્રીપુત્ર સાથે જ થવો જોઈએ” તો પછી મારે બીજો વિચાર કરવાની જરૂર જ ક્યાં છે?’

રાજવી સુરસુંદરે નિર્ણય કરી લીધો કે ત્રૈલોક્યસુંદરીનો સંબંધ મંત્રીપુત્ર સાથે જ બાંધવો છે. એક દિવસ સુરસુંદરે મંત્રીને પોતાના આવાસે આવી જવા સંદેશ પાઠવ્યો. રાજાનો સંદેશ પામીને મંત્રીશ્વર પળભર તો ચિંતિત થઈ ગયા.

‘રાજ્ય પર કોઈ આફત તો નહીં હોય ને? પ્રજાજનોમાં કોઈ અસંતોષ તો નહીં હોય ને? સૈન્યમાં કોઈ ગરબડ તો નહીં હોય ને? મારી કોઈ ક્ષતિ તો નહીં હોય ને? રાજાનું ખુદનું સ્વાસ્થ્ય બગડ્યું તો નહીં હોય ને?’

આવી જાતજાતની શંકા-કુશંકા લઈને મંત્રીશ્વર રાજવી સુરસુંદરના આવાસે પહોંચ્યા. રાજવીના ચહેરા પર પ્રસન્નતા નિહાળીને મંત્રીશ્વરના હૈયે ટાઢક વળી ‘ચાલો, કાંઈ ગરબડ હોય એવું તો નથી જ લાગતું.’

‘આવો, મંત્રીશ્વર!’

‘રાજન્! આજ્ઞા ફરમાવો.’

‘તમને એક શુભ સમાચાર આપવાના છે.’

‘મને?’

‘હા’

‘ફરમાવો’

‘રાજકુમારી ત્રૈલોક્યસુંદરી છે ને...’

‘ક્યાંય એનો સંબંધ નક્કી કર્યો?’

‘સંબંધ નક્કી કર્યો નથી, નક્કી કરવાનો છે’

‘એ અંગે કાંઈ વિચાર્યું છે?’

‘હા’

‘કોણ છે એ બડભાગી રાજકુમાર કે જે આવી ગુણગણના અને રૂપરૂપના ભંડાર સમી ત્રૈલોક્યસુંદરીનો ભરથાર બનવાનો છે?’

‘એ રાજકુમાર નથી.’

‘રાજકુમાર નથી?’

‘ના’

‘તો?’

‘એ છે તમારો પુત્ર.’

‘મારો પુત્ર?’

‘હા’,

‘પણ રાજન્! એ સંભવિત જ નથી’

‘વાંધો શું છે?’

‘રાજન્! મિત્રતા અને વિવાહ તો જેમનું સમાન કુળ હોય, જેમનો સમાન વૈભવ હોય એમની વચ્ચે જ ઉચિત લાગે, ત્રૈલોક્યસુંદરીનો સંબંધ આપે કોક રાજકુમાર સાથે જ નક્કી કરવો જોઈએ, મારા પુત્ર સાથે નહીં.’

‘મંત્રીશ્વર! મેં ખૂબ સમજીને આ નિર્ણય કર્યો છે’

‘આવો નિર્ણય કરવા પાછળનું કારણ...’

‘એક જ, “ત્રૈલોક્યસુંદરી અમારા સહુની આંખ સમક્ષ જ રહે” એવી અમારા સહુની ઇચ્છા છે. ત્રૈલોક્યસુંદરી જેવી ગુણિયલ રાજકુમારી માટે રાજકુમારનો કોઈ તોટો નથી પણ એનો સંબંધ કોઈ રાજકુમાર સાથે બંધાય એટલે અમારાથી તો એ દૂર જ થઈ જાય ને?’

બસ, અમને કોઈને ય એ પરવડે તેમ નથી. આ એક જ ગણતરીએ તમારા પુત્ર સાથે ત્રૈલોક્યસુંદરીનો સંબંધ બાંધવાનું મેં નક્કી કર્યું છે. તમારે એમાં સંમતિ આપી જ દેવાની છે.’

રાજવીની આ વાત મંત્રીશ્વરને સર્વથા અનિષ્ટ હતી. છતાં રાજાના અતિશય આગ્રહ આગળ એણે નમતું જોખ્યું. રાજાને એ સંબંધ માટે એણે સંમતિ દર્શાવી. એ પોતાને આવાસે આવ્યો તો ખરો પણ એના મનને ક્યાંય ચેન નથી. એને એમ લાગે છે કે ‘એક બાજુ વાઘ છે તો બીજી બાજુ નદી છે. રાજાને આ સંબંધ માટે એ જો ‘ના’ પાડી દે છે. તો રાજાના કોપના એને શિકાર બનવું પડે છે અને રાજાને એ સંબંધ માટે એ જો ‘હા’ પાડી દે છે તો ભાવિ એનું એને ભયંકર લાગે છે. કારણ? પોતાનો પુત્ર કુષ્ટરોગથી વ્યાપ્ત છે! સંબંધ બંધાયાના બીજે જ દિવસે આ ભાંડો ફૂટે તો પોતાની શી હાલત થાય? એની કલ્પનામાત્રથી એ થરથર કંપી રહ્યો છે!

કમાલ છે ને?

રાજા જેવો રાજા કેવી ગજબનાક થાપ ખાઈ ગયો છે? દીકરી પોતાની કેવી ગુણિયલ છે એનો એને બરાબર ખ્યાલ છે. એનું રૂપ કેવું છે એની ય એને ખબર છે, એ કોઈ સામાન્ય માણસની દીકરી નથી પણ રાજકુમારી છે એનો ય એને ખ્યાલ છે અને છતાં એનો સંબંધ કોઈ રાજકુમાર સાથે ન જોડતાં મંત્રીપુત્ર સાથે જોડવાનો એણે નિર્ણય કરી લીધો છે. કારણ? એક જ. મોહ! દીકરીનું મોઢું રોજ જોવા મળે!

અને

આમાંય મંત્રીના જે પુત્રને નથી તો રાણી

ગુણાવલીએ પણ ક્યારેય જોયો કે રાજવી સુરસુંદરે પણ ક્યારેય જોયો એ પુત્ર સાથે પોતાની ગુણિયલ પુત્રીનો સંબંધ નક્કી કરી દઈને તો રાજવીએ ભારે ભૂલ કરી દીધી છે.

રાતના સમયે પથારીમાં પડખાં ઘસી રહેલ મંત્રી વિચારી રહ્યો છે કે ‘જે મુશ્કેલી ઊભી થઈ ચૂકી છે એમાંથી હેમખેમ બહાર નીકળી જવાનો રસ્તો કયો? શું રાજાને સત્ય હકીકત જણાવી દઉં? શું કોકના દ્વારા ત્રૈલોક્યસુંદરીના કાને આ વાત નખાવી દઉં? શું હું સપરિવાર આ નગર છોડીને બીજે ભાગી જાઉં? અથવા તો પડશે એવા દેવાશે એમ સમજીને આ પડકાર ઝીલી જ લઉં?’ આવા જાતજાતના વિચારો મંત્રીના મનમાં આંટા લગાવી રહ્યા છે અને અચાનક એના મનમાં એક વિચાર ઝબૂકી ગયો.

‘મારી જે કુળદેવી છે એ અત્યંત પ્રભાવશાલી છે. એની આરાધના કરીને એને પ્રસન્ન કરીને એને પ્રત્યક્ષ હાજર કરી દઉં. એની કૃપાથી બધું ય સાંગોપાંગ પાર પડી જશે.’

અને

બીજા જ દિવસથી મંત્રી કુળદેવીની આરાધનામાં બેસી ગયો. મજબૂત સંકલ્પના સહારે, પ્રયંસ સત્વના સહારે અને સુંદર સમર્પણના સહારે પ્રસન્ન થયેલ કુળદેવી મંત્રી સમક્ષ પ્રત્યક્ષ થઈ.

‘મને યાદ કરી?’

‘હા’

‘પ્રયોજન?’,

‘મા, આપ બધું જ જાણો છો છતાં પ્રાર્થના કરું છું આપને કે ‘મારો પુત્ર જે કુષ્ટરોગથી ગ્રસ્ત છે, આપ એવું કંઈક કરો કે જેનાથી એ રોગમુક્ત થઈને નીરોગીપણાંને પામી જાય.’

‘તારી આ પ્રાર્થના નિરર્થક છે’

‘કેમ?’

‘ભૂતકાલીન અશુભ કર્મના યોગે જે વ્યાધિ તારા પુત્રના શરીરમાં ઉત્પન્ન થયો છે એને દૂર કરવાની મારામાં કોઈ તાકાત નથી. જ્યાં સુધી અશુભકર્મનો ઉદય ચાલુ રહેશે, એ વ્યાધિ તારા પુત્રના શરીરમાં હાજર જ રહેશે. તારે બીજું કંઈ માંગવું હોય તો માંગી લે.’

કુળદેવીના સ્પષ્ટ કથનને સાંભળીને મંત્રી વિચારમાં પડી ગયો, ‘હવે કરવું શું? કોઢિયા સાથે ત્રૈલોક્યસુંદરીનાં લગ્ન કરી દઉં?... તો એ જ પળે રાજા મારા સમસ્ત પરિવારને કદાચ ફાંસીના માંચડે લટકાવી દે અને રાજવીને સાચી હકીકત જણાવી હઉં તો મારી વિશ્વાસનીયતાના અને કીર્તિના ઘજાગરા ઉડી જાય. નહિ... નહિ... આજ સુધી ગુપ્ત રાખેલી મારા પુત્રની વાસ્તવિકતા એમ ખુલ્લી નહિ જ કરુ... નહિ જ કરુ...

પણ?... તો બીજું થશે પણ શું? મંત્રીશ્વર ઊંડા ચિંતનમાં ડૂબી ગયા.

અને અચાનક મંત્રીના મનમાં એક વિચાર ઝબૂકી ગયો અને એના ચહેરા પર ચમક આવી ગઈ. એણે કુળદેવીને કહ્યું,

‘જો મારા પુત્રને આપ રોગમુક્ત ન જ કરી શકતા હો તો ત્રૈલોક્યસુંદરી જેવા જ અન્ય

કોઈ નિરામય અને રૂપવાન યુવાનને ક્યાંયથી પણ લાવીને મારી પાસે હાજર કરો.’

‘કોઈ કારણ?...’

‘હા!..’

‘શું?...’

‘હું ત્રૈલોક્યસુંદરીનાં લગ્ન એની સાથે કરાવીશ અને પછી એ ત્રૈલોક્યસુંદરી મારા દીકરાને અપાવી દઈશ.’

મંત્રીના આ પ્રસ્તાવને સાંભળીને કુળદેવી સ્તબ્ધ થઈ ગઈ, આ છેતરપીંડી એક નિર્દોષ કન્યા સાથે? પણ એ લાચાર હતી. વરદાનના વચનથી બંધાઈ ચૂકી હતી. એણે મંત્રીને કહ્યું કે

‘મંત્રીશ્વર! આ નગરના દરવાજે એક બાળકને હું લાવીને મૂકીશ એ બાળકને તારે અહીં લઈ આવવો. પછી તારે જે કરવું હોય એ તું કરજે.’ આટલું કહીને દેવી અદ્રશ્ય થઈ ગઈ.

સુબુદ્ધિ તો કુળદેવીની આ વાત સાંભળીને ખુશ થઈ ગયો. પોતાના વિશ્વાસુ અશ્વરક્ષકને બોલાવીને સુબુદ્ધિએ એને સૂચના આપી દીધી કે ‘તારી પાસે કોઈ રૂપવાન બાળક નગરના દરવાજે આવશે. તારે તુર્ત એને મારી પાસે લઈ આવવો’ અશ્વરક્ષકે સુબુદ્ધિની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો અને પોતાના સ્થાને જવા ત્યાંથી નીકળી ગયો.

કુળદેવી સુબુદ્ધિને વચન આપીને અદ્રશ્ય થઈ ગઈ અને પોતાના જ્ઞાનમાં એણે જોયું કે ત્રૈલોક્યસુંદરીનો ભાવિમાં હકીકતમાં ભરથાર તો ઉજ્જયિની નગરીના શ્રેષ્ઠી ધનદત્તનો સુપુત્ર મંગલકલશ જ થવાનો છે.’ નિયતિ જ્યારે આ

જ છે ત્યારે મારે એને સાર્થક કરવી જ રહી.

કુળદેવી ઉજ્જયિનીમાં આવી. સવારના પહોરમાં પુષ્પો લેવા બગીચા તરફ જઈ રહેલ મંગલકલશને એણે જોયો. અને આકાશમાંથી જ એ બોલી,

‘પુષ્પો લેવા બગીચામાં આ જે યુવક જઈ રહ્યો છે એ ભાડેથી રાજકુમારીને પરણશે.’

આ શબ્દો સાંભળીને મંગલકલશ તો સ્તબ્ધ થઈ ગયો. વિચાર્યું એણે કે ઘરે જઈને પિતાજીને આ વાત કરી દઈશ. કારણ કે આમાં મને તો કશું જ સમજાતું નથી. પરંતુ જ્યાં એ ઘરે પહોંચ્યો, પિતાજીને વાત કરવાનું એ ભૂલી જ ગયો. બીજા દિવસે બગીચા તરફ જતાં પુનઃ એને એ જ શબ્દો સાંભળવા મળ્યા.

‘ગઈ કાલે પિતાજીને વાત કરવાનું ભલે હું ભૂલી ગયો પરંતુ આજે તો ઘરે જઈને સૌ પ્રથમ પિતાજીને આ જ વાત કરી દેવી છે.’ જ્યાં એણે આ વિચાર્યું ત્યાં અચાનક ભયંકર વાવાઝોડું ફૂંકાયું. રસ્તા પરનાં વૃક્ષો ધરાશાયી થવા લાગ્યા. ધૂળની ડમરીઓ ઊડવા લાગી. અને મંગલકલશ ખુદ જમીન પરથી ઊંચકાયો, હવામાં ફંગોળાયો અને કંઈ વિચારે એ પહેલાં તો કોક અજાણી ધરતી પર એ પટકાયો. શરીર એનું ધૂજી રહ્યું છે, મન એનું ભયગ્રસ્ત છે, તરસથી એનું ગળું સૂકાઈ ગયું છે.

મંગલકલશ ચિંતામાં પડ્યો, ‘હું છું ક્યાં? મારું નગર ક્યાં? ઓહ! આ તો જંગલ? હવે મારે જવું ક્યાં?’

મારે કોઈક રસ્તો તો ગોતવો પડશે
ડરવાથી કામ નહિ થાય.’

મંગલકલશ આ વિચારોમાં હતો.
ત્યાં અચાનક એની નજર થોડેક દૂર રહેલા
માનસરોવર જેવા એક સરોવર પર પડી. અને
એને હૈયે ટાઢક વળી. ચાલો, પહેલાં ત્યાં જઈને
તૃષ્ણા તો મિટાવું!

પહોંચી ગયો એ સરોવર પાસે. ત્યાં અંદર
ઊતરીને એણે પાણી પી લીધું. થોડી સ્વસ્થતા
આવી અને એણે જોયું કે સરોવરની બિલકુલ
નજીક વિરાટ વટવૃક્ષ છે. ‘ચડી જાઉં આ વૃક્ષ
પર. જંગલી પશુઓથી સુરક્ષિત તો થઈ જવાશે!
આ વિચારે એ ચડી ગયો વટવૃક્ષ પર, અને આ
બાજુ થઈ ગયો સૂર્યાસ્ત. અંધારું ધીમે ધીમે ધરતી
પર ફેલાવા લાગ્યું અને ઉત્તર દિશામાં એની
નજર ગઈ. એને તાપણું દેખાયું. વાતાવરણમાં
ઠંડી સખત હતી. શરીર એનું થરથર ધ્રુજતું હતું.
એણે વિચાર્યું, જ્યાં તાપણું ચાલી રહ્યું છે ત્યાં જ
હું પહોંચી જાઉં. ઠંડીમાં થોડીક રાહત તો મળશે!

મંગલકલશ વડના વૃક્ષ પરથી નીચે ઊતર્યો
અને જ્યાં તાપણું ચાલતું હતું ત્યાં પહોંચી ગયો.
એ તાપણાં પાસે બેસીને અશ્વપાલક સહિત
અન્ય કેટલાક લોકો ઠંડી ઉડાડી રહ્યા હતા.
એમાંના કેટલાક લોકોએ મંગલકલશને જોયો
અને મશ્કરીમાં એક-બીજાને કહેવા લાગ્યા,

‘અલ્યા! અહીં આ વચ્ચે કોણ ટપકી
પડ્યું?’

‘મૂછનો દોરો હજી હમણાં જ ફૂટ્યો હોય

એવું લાગે છે.’

‘ચંપાનગરીનો હોય એવું તો નથી જ
લાગતું’

આ શબ્દો અશ્વપાલકના કાને પડ્યા અને
એ ચમક્યો, ‘ઓહ! મંત્રીશ્વરે મને સૂચના આપી
છે એ આ જ લાગે છે. મારે એને મંત્રીશ્વર પાસે
લઈ જવો જ રહ્યો.’

એ મંગલકલશની નજદીક આવ્યો.
એની સાથે સ્નેહસભર શબ્દોમાં વાતો કરીને
એનું દિલ જીતી લીધું. રાતના સમયે પોતાના
આવાસે એ લઈ ગયો. ત્યાં એની પૂરી સાર-
સંભાળ લીધી અને સવારના એને મંત્રી સમક્ષ
હાજર કર્યો. મંત્રીશ્વરની એના પર નજર પડી
અને એને ખ્યાલ આવી ગયો કે ‘કુળદેવીએ જે
યુવકને અત્રે મોકલવાની વાત કરી હતી એ જ
આ યુવક છે. મારે એને સાચવી લેવો જ રહ્યો.’

સુબુદ્ધિએ એને સરસ મજાના ઓરડામાં
બેસાડ્યો. સ્નાન માટેની સુંદર વ્યવસ્થા કરી
અને સુસ્વાદુ ભોજન કરાવીને એને સંતુષ્ટ કરી
દીધો. આ બધું જોઈને મંગલકલશ વિચારમાં
પડી ગયો. ‘આ લોકો મારો આટલો બધો
સત્કાર કેમ કરે છે? મને અહીં છુપાવીને કેમ
રાખવામાં આવ્યો છે?’

એણે સીધું સુબુદ્ધિને જ પૂછી લીધું.

‘મારા જેવા અજાણ્યાનો આટલો સત્કાર
કેમ?’

‘આ દેશ કયો છે?’

‘કઈ નગરીમાં છું હું અત્યારે?’

‘આ નગરીનો રાજા કોણ છે?’

જે હોય તે મને સત્ય જણાવો. કારણ કે હું સમજી નથી શકતો કે આ બધું અત્યારે શું ચાલી રહ્યું છે?’

મંગલકલશે એક સાથે ઘણા બધા પ્રશ્નો પૂછી નાખ્યાં.

‘અંગ નામનો આ દેશ છે.

ચંપાપુરી નામ છે આ નગરીનું.

સુરસુંદર એનો રાજા છે.

‘હું સુબુદ્ધિ નામનો એમનો મંત્રી છું.’

‘મને અહીં છુપાવીને કેમ રાખવામાં આવ્યો છે?’

‘એક મહાન પ્રયોજનારે’

‘શું છે પ્રયોજન?’

‘સાંભળ. અહીંના રાજાએ મારી ઇચ્છા-અનિચ્છાને જાણ્યા વગર પોતાની ત્રૈલોક્યસુંદરી નામની પુત્રી મારા પુત્ર સાથે પરણાવવાનો નિર્ણય કરી લીધો છે અને હકીકત એ છે કે મારો પુત્ર કુષ્ટ રોગથી વ્યાપ્ત છે.’

‘કોઢી છે?’

‘હા’

‘તો પછી...’

‘તો પછી શું? ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે મારા પુત્રનો વિવાહ તો નિશ્ચિત છે જ!’

‘રાજાને ખબર....’

‘નહીં પડે’

‘ત્રૈલોક્યસુંદરીને....’

‘એને ય ખબર નહીં પડે.’

‘પણ શી રીતે?’

‘બસ, એ જ વાત મારે તને કરવી છે. તારે એક કામ કરવાનું છે.’

‘શું?’

‘ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે પરણવાનું છે તારે’

‘મારે?’

‘હા’

‘પછી?’

‘પરણતાંની સાથે જ તારે અહીંથી ચાલ્યા જવાનું.’

‘ત્રૈલોક્યસુંદરી?’

‘મારા પુત્ર સાથે એ અહીં રહી જશે.’

‘એટલે તમે મને માત્ર ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે પરણાવવા જ અત્રે છુપાવી રાખ્યો છે એમ ને?’

‘હા’

‘તો તમે કાન ખોલીને મારી વાત સાંભળી લો. મારાથી આ અકાર્ય નહીં જ થઈ શકે. ક્યાં રાજકુમારી ત્રૈલોક્યસુંદરી? અને ક્યાં તમારો કોઢિયો દીકરો? ભોળી એવી રાજકુમારી સાથે આવી હલકટકોટીની છેતરપીંડી મારાથી નહીં જ થઈ શકે’ મંગલકલશ આવેશમાં બોલી ગયો.

‘જો તારો આ જ નિર્ણય હોય તો મારો નિર્ણય પણ તું કાન ખોલીને સાંભળી લે કે...’

‘કે શું?’

‘તને હું અહીં જ પતાવી દઈશ’ આમ કહીને સુબુદ્ધિએ મ્યાનમાંથી તલવાર બહાર કાઢી નાખી. નાગી તલવાર અને સુબુદ્ધિનો લાલઘૂમ ચહેરો છતાં મંગલકલશ પૂર્ણ સ્વસ્થ છે.

‘બોલ, તારો આખરી નિર્ણય?’

‘એ જ છે જે હું તમને કહી ચૂક્યો છું.’

અને જ્યાં મંત્રીએ મંગલકલશનું ડોકું ઘડથી અલગ કરી દેવા તલવાર આકાશમાં વીંઝી ત્યાં આજુબાજુમાં રહેલા મંત્રીના મહત્વના માણસોએ મંત્રીનો હાથ પકડી લીધો.

‘મંત્રીશ્વર! તમારા માટે આ ઉચિત નથી. માત્ર એટલું જ વિચારો ‘આ યુવકને ખોયા પછી તમારી પાસે બીજો વિકલ્પ ખરો?..’

એ સહુના આગ્રહથી મંત્રીએ તલવાર મ્યાન કરી દીધી અને પેલા માણસોમાંના એક માણસે મંગલકલશને સમજાવ્યો.

‘દોસ્ત! મંત્રીશ્વરના વચનને સ્વીકારી લે. આખરે ડાહ્યા માણસો પરિસ્થિતિ જોઈને નિર્ણય કરે છે. તું અહીં એકલો છે, અજાણ્યા ગામનો છે. જાણી-જોઈને એટલે કે તારી ઇચ્છાથી તું અહીં આવ્યો નથી. તારે આ રીતે જીવનને ખતમ કરી નાખવા જેવું નથી. ‘જીવતો નર ભદ્રા પામે’ એ ન્યાયે તું જીવતો રહી જઈશ તો આગળ ઘણું ય સારું કરી શકીશ. ટૂંકમાં, અત્યારે જીદ કર્યા વિના મંત્રીશ્વરના વચનને પ્રમાણ કરી લે.’

મંગલકલશ આ સાંભળીને વિચારમાં પડી ગયો., ‘આમ જ બનવાનું લાગે છે. અન્યથા ક્યાં ઉજ્જયિની? અને ક્યાં ચંપા? બગીચામાં જ્યારે પુષ્પો લેવા ગયેલો ત્યારે જે આકાશવાણી થયેલી કે ‘આ યુવક ભાડેથી રાજકુમારી પરણશે’ એ પણ આ જ હકીકતની સૂચક હશે એમ લાગે છે. અત્યારે મારે લાંબું તાણવાની જરૂર નથી. એકવાર મંત્રીશ્વરના આ પ્રસ્તાવને સ્વીકારી લેવા દે. આગળ પર જોયું જશે.’ આમ

વિચારીને મંગલકલશે સુબુદ્ધિને કહ્યું,

‘આપનો પ્રસ્તાવ હું માન્ય તો કરું છું પણ...’

‘પણ શું?’

‘મારો પણ એક પ્રસ્તાવ છે’

‘શું?’

‘ત્રૈલોક્યસુંદરીને છોડીને રાજા લગ્ન નિમિત્તે જે-જે વસ્તુઓ મને આપે એ તમામ વસ્તુઓ તમારે મને આપી દેવાની. લગ્ન સમાપ્ત થતાની સાથે જ જેવો હું ઉજ્જયિની તરફ જવા નીકળી પડું, આપે એ તમામ વસ્તુઓને મારી સાથે રવાના કરવાનો પ્રબંધ કરી દેવાનો.’

મંગલકલશની આ વાત મંત્રીશ્વરે વિના વિલંબે સ્વીકારી લીધી.

લગ્નનો દિવસ આવી ગયો અને હાથી પર સવાર થઈને મંગલકલશ સુબુદ્ધિના સમસ્ત પરિવાર સાથે રાજવી સુરસુંદરના રાજમહેલે પહોંચ્યો. રાજા પોતાના જમાઈના રૂપને, તંદુરસ્તીને અને ઠઠારાને જોઈને તો ખુશ થઈ જ ગયો પરંતુ ત્રૈલોક્યસુંદરી તો કામદેવના અવતાર સમા પોતાના ભરથારને જોઈને પાગલ-પાગલ બની ગઈ. ‘મારો પતિ આટલો બધો રૂપવાન? હું તો ધન્ય બની ગઈ.’

મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરી પરિવારજનોના અપાર ઉત્સાહ સાથે લગ્નમંડપમાં પ્રવેશ્યા અને ગોર મહારાજે લગ્નની વિધિ શરૂ કરી. અગ્નિની સાક્ષીએ દંપતીને ચાર ફેરા ફરાવ્યા અને પછી વિધિ

મુજબ ચાર મંગલ પ્રવર્તાવ્યા.

પ્રથમ મંગલ વખતે રાજાએ વરને શ્રેષ્ઠતમ વસ્ત્રો આપ્યા.

દ્વિતીય મંગલ વખતે અલંકારો આપ્યા.

તૃતીય મંગલ વખતે મણિ-સુવર્ણ વગેરે આપ્યું.

ચતુર્થ મંગલ વખતે રથ વગેરે આપ્યું.

વિવાહ-વિધિ તો સંપન્ન થઈ ગઈ પરંતુ એ પછી ય મંગલકલશે જ્યારે ત્રૈલોક્યસુંદરીનો હાથ ન છોડ્યો ત્યારે રાજાએ મંગલકલશને પૂછ્યું,

‘હજી ય કાંઈ જોઈએ છે?’

‘હા’

‘શું?’

‘આપશો?’

‘ચોક્કસ’

‘તો મને પાંચ જાત્યરત્ન અશ્વો આપો’

અત્યંત ખુશ થઈને રાજાએ મંગલકલશની સામે પાંચ જાત્યઅશ્વો ઊભા કરી દીધા. મંગલકલશ પ્રસન્ન-પ્રસન્ન તો થઈ જ ગયો પણ જ્યાં એને યાદ આવી ગયું કે ‘ગણતરીની પળોમાં જ રૂપરૂપના અંબાર સમી આ રાજકુમારીને અહીં જ છોડીને મારે દૂર દૂર ચાલ્યા જવાનું છે,’ એનું મન ખિન્ન થઈ ગયું. રાજકુમારી સાથે લગ્ન કરવાનું જ ન બન્યું હોત તો તો કોઈ પ્રશ્ન નહોતો પરંતુ આ તો લગ્ન કરવાનું બન્યું અને તુર્ત એનો ત્યાગ કરી દેવાની નોબત આવી. શેં આ વિયોગ સહન થાય?

મંગલકલશ લગ્ન કરીને ત્રૈલોક્યસુંદરીને લઈને મંત્રીના આવાસે આવી તો ગયો પરંતુ અત્યારે સૌથી વધુ ઉચાટમાં કોઈ હોય તો એ છે મંત્રીશ્વર. એને જાતજાતના ડર સતાવી રહ્યા છે.

‘મંગલકલશ અહીં જ રહી પડે તો? ત્રૈલોક્યસુંદરી સમક્ષ મારો પુત્ર કોઢી છે એવી વાત કરી દે તો? ત્રૈલોક્યસુંદરીને પોતાની સાથે જ લઈને એ અહીંથી ભાગી જાય તો? રાજાને બોલાવીને એની સમક્ષ મેં રચેલ પ્રપંચજાળને ખુલ્લી કરી દે તો? અરે, અહીંથી નીકળી ગયા બાદ બધે જ આ કાવતરાને પ્રગટ કરતો જાય તો? તો તો મારું જીવન ધૂળધાણી જ થઈ જાય. રાજા કદાચ મને શૂળીએ પણ ચડાવી દે, મારા સહિત સમસ્ત પરિવારને જેલમાં બંધ પણ કરી દે, પોતે જ સામે ચડીને ત્રૈલોક્યસુંદરીને મંગલકલશ સાથે મોકલી પણ દે!

ભયગ્રસ્ત ચિત્ત સાથે મંત્રીશ્વરે પોતાના પ્રધાન પુરુષો સાથે ગુફ્તેગુ શરૂ કરી.

‘આ મંગલકલશને હવે અહીંથી જલદી રવાના કરો’

‘એને રવાના થઈ જવાનું કહેવું કેવી રીતે?’

‘કેમ?’

‘ત્રૈલોક્યસુંદરીથી એ અળગો થાય ત્યારે ને?’

‘એ અળગો થાય જ નહીં તો?’

‘ન શું થાય?’

‘ન જ થાય તો આપણે કરી પણ શું શકવાના?’

‘કાંઈ જ નહીં.’

‘તો?’

‘આપણે રાહ જોઈએ. મંગલકલશે પોતે જ લગ્ન થતાંની સાથે ત્રૈલોક્યસુંદરીથી અલગ થઈ જવાનું આપણને વચન આપ્યું છે. અને મને એમ લાગે છે કે એ પોતે પોતાના વચનનું પાલન કરીને જ રહેશે.’

‘શેના આધારે એમ કહો છો?’

‘એનો ચહેરો એમ કહે છે કે એ ખાનદાન છે. એના શરીરમાં ખાનદાનીનું લોહી વહી રહ્યું છે. એ વિશ્વાસઘાતનું પાપ નહીં જ કરે.’

‘એક વાત હું કહું?’

‘શું?’

‘મંત્રીશ્વરે એને મોતનો ડર પણ...’

‘તમે એમાં થાપ ખાઓ છો. ભલે મંત્રીશ્વરે એને મોતનો ડર બતાવ્યો છે પણ આપણે સહુએ એ ભૂલવું ન જોઈએ કે મોત સાક્ષાત્ આંખ સામે ખડું થઈ ગયેલું ત્યારે પણ એ સમાધાન કરવા કે ઝૂકી જવા તૈયાર નહોતો થયો.’

‘તમારી વાત સાચી છે’

‘આનો અર્થ એટલો જ છે એણે આપણને આપેલા વચન પર ભરોસો રાખીને આપણે ધીરજ ધરી રાખીએ. આપણું એક પણ ઉતાવળું પગલું કે આપણો એક પણ આવેશભર્યો શબ્દ બાજી બગાડી નાખે એવી પૂરી સંભાવના છે.’

આ બાજુ મંગલકલશના મનમાં કોઈ કપટ નથી. મંત્રીશ્વરને આપેલા વચનનું પાલન કરવા એ પૂર્ણતયા કટિબદ્ધ છે અને એટલે જ

એ તક શોધે છે ત્રૈલોક્યસુંદરીથી અળગા થઈ જવાની. પણ, કોણ જાણે કેમ, ત્રૈલોક્યસુંદરી મંગલકલશનાં મુખ પર ઊભરી રહેલ વ્યગ્રતાના ભાવો જોઈને ચિંતિત થઈ ગઈ. એને એમ લાગ્યું કે અત્યારે મારે એમને એક પળ માટે પણ અળગા મૂકવા જેવા નથી. આ ખ્યાલ સાથે એ મંગલકલશની સાથે ને સાથે જ બેસવા-ઊઠવા લાગી. મંગલકલશ વિચારમાં પડી ગયો,

‘કરવું શું? ત્રૈલોક્યસુંદરી પળભર માટે અળગી થતી નથી. અને એ અળગી ન થાય ત્યાં સુધી મારાથી અહીંથી ભાગી શકાતું નથી. અને જો હું ભાગી જતો નથી તો મંત્રીશ્વરને આપેલા વચનનું મારાથી પાલન થઈ શકતું નથી. રસ્તો શું કાઢવો?’

પણ બીજી જ પળે એને એક વિચાર સૂઝ્યો અને જ્યાં બેઠો હતો ત્યાંથી ઊભો થઈ ગયો.

‘હું હમણાં આવું છું.’

‘પણ ક્યાં જાઓ છો?’

‘દેહચિંતા માટે મારે જવું પડે તેમ છે.’

‘પણ જશો ક્યાં?’

‘પાછળ વાડામાં’

‘આપ પધારો. હું પાણી લઈને પાછળ જ આવું છું.’

મંગલકલશ સ્તબ્ધ થઈ ગયો. ‘દેહચિંતા માટે પણ જો આ મને એકલો જવા નહીં દે તો મારું અહીંથી ભાગી છૂટવાનું શક્ય શું બનશે? આવી તો મેં કલ્પના ય નહોતી કરી કે ત્રૈલોક્યસુંદરી મને પળભર માટે ય એનાથી અળગો નહીં થવા દે. ખેર, હું જ્યારે બોલી જ

ગયો છું કે દેહચિંતા માટે મારે જવું પડે તેમ છે તો એક વાર મને જઈ આવવા જ દે. આગળ શું કરવું, એ પછી જોયું જશે.’

આ વિચાર સાથે મંગલકલશ દેહચિંતા માટે ઊભો થયો. ત્રૈલોક્યસુંદરી પાણી લઈને એની પાછળ પાછળ જ ગઈ. મંગલકલશ દેહચિંતા પતાવીને પુનઃ સ્વસ્થાને આવીને બેસી ગયો પણ એનું ચિત્ત શૂન્ય થઈ ગયું છે. એ સમજી જ નથી શકતો કે મારે કરવું શું?

‘નાથ, એક પ્રશ્ન પૂછું?’

‘પૂછ’

‘આપ પ્રસન્ન નથી.’

‘વાત તારી સાચી છે.’

‘મારા જેવી રાજકુમારી અત્યારે આપની સામે છે. લગ્નનો આજે પ્રથમ દિવસ છે અને છતાં આપ પ્રસન્ન નથી? શું આપને ક્ષુધા લાગી છે?’

‘હા’

‘લાડવા ખાશો?’

‘જરૂર’

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ તુર્ત જ પોતાની દાસીને હાંક મારીને બોલાવી.

‘એક કામ કરવાનું છે.’

‘ફરમાવો’

‘અત્યારે ને અત્યારે જ તારે રાજમહેલે જવાનું છે અને માતા પાસેથી લાડવા લઈને આવવાનું છે.’

‘લાડવા?’

‘હા’

‘અને એ લેવા મારે રાજમહેલ જવાનું છે?’

‘હા’,

‘અને એ ય હમણાં જ?’

‘હા,

હમણાં જ’

દાસી તો આખરે દાસી જ હતી ને? એને તો આજ્ઞાનું પાલન જ કરવાનું હતું. કોઈ લાંબો વિચાર કર્યા વિના એ લાડવા લેવા રાજમહેલ તરફ રવાના થઈ અને આ બાજુ લાડવા ન આવે ત્યાં સુધી સમય પસાર કરવાની ગણતરીએ ત્રૈલોક્યસુંદરીએ મંગલકલશ સાથે અલક મલકની વાતો કરવાનું શરૂ કર્યું.

કેટલોક સમય પસાર થયો

અને દરવાજે ટકોરા પડ્યા.

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ દરવાજો ખોલ્યો. દાસીના હાથમાં રહેલો લાડવાનો ડબ્બો ઓણે લઈ લીધો. દરવાજો ઓણે કર્યો બંધ અને મંગલકલશને ખાવા માટે ઓણે લાડવા આપ્યા. મંગલકલશે લાડવા મોઢામાં મૂક્યા અને એ સ્તબ્ધ થઈ ગયો. ઓહ! લાડવાનો આવો સ્વાદ?

‘આ લાડવા...’

‘સિંહકેસરીયા છે.’

‘શું વાત કરે છે?’

‘બિલકુલ સાચું કહું છું’

‘તો એક વાત હું કહું?’

‘કરો ને?’

‘લાડવા ભલે આ ચંપાપુરીના રહ્યા પણ એનાથી પરમ તૃપ્તિનો અનુભવ તો ત્યારે જ થાય કે લાડવા પર પાણી ઉજજયિની નગરીની

સીપ્રાનદીનું પીવામાં આવે.’

‘સીપ્રાનદીનું?’

‘હા’

‘ઉજ્જયિનીની સિપ્રાનદી?’

‘હા.’

‘એ નગરીના પાણીમાં...’

‘કેવી વિશિષ્ટતા છે એ તો એ નગરીનું પાણી જેણે પીધું હોય એને જ ખ્યાલ આવે?’

મંગલકલશના મુખે ઉજ્જયિની નગરીનું નામ સાંભળતાવેંત ત્રૈલોક્યસુંદરી વિચારમાં પડી ગઈ. મારો સંબંધ તો આ જ નગરીના મંત્રીપુત્ર સાથે થયો છે. આ નગરીનું નામ તો ચંપાપુરી છે જ્યારે આ ઉજ્જયિનીના પાણીના સ્વાદના વખાણ કરે છે. ઉજ્જયિનીનું પાણી આટલું બધું મીઠું છે એની ખબર એને ક્યાંથી? શું એને ઉજ્જયિની જવાનું બન્યું હશે? એ તો જનમથી ઘરની યે બહાર નથી નીકળ્યો? શું એનું મોસાળ ઉજ્જયિનીમાં હશે? અથવા તો એણે શું કોકના મુખે ઉજ્જયિનીના પાણીનાં વખાણ સાંભળ્યા હશે? આવી ગડમથલમાં અટવાયેલી ત્રૈલોક્યસુંદરીએ મંગલકલશનું મોઢું સાફ કરવા માટે જ્યાં પોતાના જ હાથે મંગલકલશને સુગંધસભર તાંબૂલ આપ્યું ત્યાં એ જ પળે દરવાજો ખોલીને એક માણસ સીધો અંદર આવી ગયો.

‘તું કોણ છે?’ ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પૂછી લીધું.

‘હું મંત્રીનો વિશ્વાસુ માણસ છું.’

‘અંદર કેમ આવ્યો?’

‘કામ છે.’

‘કોનું?’

‘એમનું’

‘શું કામ છે?’

‘મારે એમને કાનમાં કહેવાનું છે.’

આમ કહીને ત્રૈલોક્યસુંદરી કાંઈ વિચારે કે કહે એ પહેલાં એ સીધો મંગલકલશની નજીક આવી ગયો અને એના કાનમાં કહી દીધું.

‘તમારે અહીંથી શીઘ્ર નીકળી જવાનું છે.’

આટલું કહીને એ રવાના તો થઈ ગયો પણ ત્રૈલોક્યસુંદરીને ‘કંઈક ગરબડ થઈ રહી છે’ એવું લાગ્યું. ‘અમે બંને ઓરડામાં એકલા હોઈએ અને છતાં આ માણસ રજા લીધા વિના અંદર આવી જાય અને કાનમાં કંઈક કહીને સીધો જ બહાર નીકળી જાય એ હકીકત મામૂલી તો નથી જ લાગતી. એ માણસનો સંદેશ સાંભળ્યા બાદ મંગલકલશના ચહેરા પર વ્યગ્રતાના ઊપસી આવેલા ભાવો પણ એટલું જ કહે છે કે કંઈક ગરબડ તો છે જ.’

પણ ત્રૈલોક્યસુંદરીની આગળની વિચારણા સ્થગિત થઈ ગઈ. મંગલકલશ ઊઠીને દરવાજાની બહાર જવા લાગ્યો.

‘નાથ! ક્યાં જાઓ છો?’

‘દેહચિંતા માટે જવું જ પડે તેમ છે.’

‘હું પાણી લઈને આવું છું.’

‘ના, તું તુર્ત જ નહીં આવતી’

‘પણ કેમ?’

‘મને દેહચિંતા વખતે કોઈ નજીક હોય તો

નથી ગમતું...'

‘તો શું કરું?’

‘થોડાક સમય બાદ આવજે.’

ત્રૈલોક્યસુંદરીનું મન મંગલકલશને એકલા બહાર જવા દેવા બિલકુલ માનતું નહોતું પણ મંગલકલશની સાથે આવવાની કે તુર્ત જ પાછળ આવવાની સ્પષ્ટ ‘ના’ હતી. એ કરે પણ શું? સમસમીને એ ઊભી રહી ગઈ અને મંગલકલશ ઓરડાની બહાર નીકળીને સીધો જ મંત્રી સમક્ષ આવીને ઊભો રહી ગયો.

‘તું આવી ગયો?’

‘હા’

‘હવે શીઘ્ર અહીંથી રવાના થઈ જા’

‘આપે મને આપેલા વચનનું શું?’

‘શેનું વચન આપેલું?’

‘રાજા મને જે વસ્તુઓ આપે એ બધી ય મારી..’

‘એ બધી જ વસ્તુઓ મેં મારા માણસોને આપીને ઉજ્જયિની તરફ રવાના કર્યા છે. તું એ રસ્તે જઈશ એટલે તુર્ત જ તને મારા માણસો મળશે. તારા આગમનની પ્રતીક્ષા કરવા મેં એમને જણાવી જ દીધું છે.’

મંત્રીશ્વરના વચન પર અવિશ્વાસ રાખવાનું મંગલકલશને કોઈ કારણ નહોતું. મંત્રીશ્વરના આવાસને રામરામ કરીને એ ઉજ્જયિનીના રસ્તા પર જવા નીકળી પડ્યો. થોડોક જ રસ્તો પસાર થયો હશે અને ત્યાં એણે રસ્તા પર ઊભેલા કેટલાક માણસો જોયા.

‘તમે બધા...’

‘અમે મંત્રીશ્વરના માણસો છીએ.’

‘અહીં...’

‘બસ, આપની જ પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા છીએ’

મંગલકલશને ખ્યાલ આવી ગયો કે મંત્રીશ્વરે જણાવ્યા પ્રમાણેની વ્યવસ્થા ગોઠવાઈ જ ગઈ છે.

‘મારી બધી વસ્તુઓ...’

‘અહીં જ છે’

અને વિના વિલંબે મહત્વની બધી જ વસ્તુ રથમાં ગોઠવી દઈને એ રથની આગળ ચાર ઘોડા ગોઠવી દીધા મંગલકલશે. પાંચમા ઘોડાને બાંધી દીધો રથની પાછળ અને બાકીની વધેલી વસ્તુઓ ત્યાં જ રહેવા દઈને મંગલકલશે ઉજ્જયિની તરફ જવા પ્રયાણ આદર્યું તો ખરું પણ એ પહેલાં એણે મંત્રીના માણસોને ઉજ્જયિની સુધી પહોંચતા વચ્ચે ક્યા ક્યા ગામો આવે છે,’ એ પૂછી લીધું. એમણે ક્રમસર આવતાં ગામોનાં નામો જણાવ્યા. મનમાં એનું બરાબર અવધારણ કરી લીધું મંગલકલશે અને રથ એણે દોડાવ્યો ઉજ્જયિની તરફ.

પુખ્તો લેવા ગયેલ મંગલકલશની ઘરે આવવાની રાહ જોઈ જોઈને એના પિતા થાકી ગયા. કલાક-બે કલાક અને ત્રણ કલાક. શરૂઆતમાં મનનો કબજો ચિંતાએ લીધો હતો. હવે શંકા-કુશંકાએ લઈ લીધો.

‘શું એને કાંઈ થયું હશે?’

શું એનું કોઈએ અપહરણ કરી લીધું હશે?

શું કોઈએ એની હત્યા કરી નાખી હશે?

શું એ પોતે ઘરેથી ભાગી ગયો હશે?

શું હમણાં આવેલા વાવાઝોડાએ એને ઉછાળીને કોઈ કૂવામાં ધકેલી દીધો હશે?

આવી શંકા-કુશંકાથી ઘેરાયેલા પિતા ધનદત્ત મંગલકલશની ભાળ મેળવવા ઘરની બહાર નીકળી પડ્યા. પોતે શ્રેષ્ઠી હતા, શ્રીમંત હતા. એટલે પોતાની ઓળખાણ પણ ઘણી હતી. ચારે ય બાજુ એમણે પોતાના માણસોને મોકલી આપ્યા પણ ક્યાંયથી ય મંગલકલશના કોઈ સમાચાર ન આવ્યા.

પિતા ધનદત્તના કલ્પાંતનો પાર નથી તો માતા સત્યભામાની હાલત તો જોઈ શકાય તેવી નથી. ઘડીકમાં એ મૂર્ચ્છિત થઈ જાય છે તો ભાનમાં આવતાં જ એ લવારો કરવા લાગે છે, ‘મારા મંગલકલશને મારી સામે લાવો. મારે એને મળવું છે. મારે એને જમાડવો છે. મારે એની સાથે વાતો કરવી છે. જો તમે એને મારી સામે લાવી શકતા ન હોય તો મને ઝેર આપી દો. મારે કોઈ પણ રીતે એની પાસે પહોંચી જવું છે. સત્યભામાના આ લવારને શાંત કરવાનો કોઈની પાસે કોઈ ઉપાય નથી.

શ્રેષ્ઠી ધનદત્ત ભલે ને શ્રીમંત છે અને બુદ્ધિમાન છે. લોકપ્રિય છે અને ધર્માત્મા છે. સત્યભામા ભલે ને ચતુર છે અને રૂપવતી છે. બંને પહેલાં ય દુઃખી હતાં અને અત્યારે ય દુઃખી છે. પહેલાં પુત્ર નહોતો એટલે દુઃખી હતાં અને અત્યારે પુત્ર ગુમ થઈ ગયો છે એટલે દુઃખી છે.

મંગલકલશની શોધખોળ કરવામાં ધનદત્તે કોઈ જ કચાશ રાખી નથી, પૈસા ખર્ચવામાં પાછું વાળીને જોયું નથી પરંતુ મંગલકલશની ભાળ મળવામાં અલ્પાંશે ય સફળતા એમને મળી નથી. પોતાના મનને એ સમજાવે છે અને સત્યભામાને ય એ સમજાવે છે કે ‘મંગલકલશ વહેલો-મોળો ઘરે આવીને જ રહેશે.’

પણ,

દિવસો પર દિવસો વીતી ગયા એ પછી ય જ્યારે મંગલકલશના ગૃહાગમનના કોઈ સંકેતો ન મળ્યા ત્યારે ધનદત્ત અને સત્યભામા, બંનેએ મન સાથે સમાધાન કરી લીધું કે ‘હવે મંગલકલશની ગૃહાગમનની આશા રાખવી વ્યર્થ છે. આપણા નસીબમાં પુત્રસુખ છે જ નહીં.’

મંગલકલશના ગૃહાગમનની સંભાવના પર પૂર્ણવિરામ મૂકી દઈને ધનદત્ત અને સત્યભામા પૂર્વવત્ સંસારની પ્રવૃત્તિઓમાં વ્યસ્ત તો થઈ ગયા.

પણ,

એક દિવસ

સત્યભામા પોતાના વિશાળ ઘરના દરવાજે ઊભી છે અને એણે જે દ્રશ્ય જોયું એ જોઈને એ સ્તબ્ધ થઈ ગઈ અને ગભરાઈ પણ ગઈ. ચાર ઘોડાવાળો એક રથ સીધો પોતાના ઘર તરફ આવી રહ્યો હતો.

‘આ શું..?’

રાજપુત્ર અને એ રથારુઢ થઈને અહીં આવી રહ્યો છે? જાણી જોઈને એણે આ રસ્તો પકડ્યો છે કે પછી અજાણતાં એ આ રસ્તે ચડી

ગયો છે? એના રથને જોડાયેલા ઘોડાઓ બે-લગામ થઈ ગયા હશે એવું તો નહીં બની ગયું હોય ને?’

એણે જોરથી બૂમ પાડી

‘રાજપુત્ર! સીધો અમારા ઘર તરફ શા માટે રથ લઈ આવ્યો છે? રથ માટેના જૂના રસ્તાને છોડીને તેં આ નવા રસ્તા પર રથને ચલાવવાનું પરાક્રમ શા માટે આદર્યું છે?’

અલબત્ત, સત્યભામાને ‘રથની અંદર કોણ બેઠું છે’ એનો કોઈ જ ખ્યાલ નથી. એણે તો માત્ર રથને જોઈને જ અનુમાન કર્યું છે કે ‘આવો રથ રાજાનો જ હોઈ શકે અને નગરના રસ્તાઓ પર કોઈ પણ જાતની ખબર આપ્યા વિના જો આ રથ દોડતો હોય તો એ રથ રાજકુમાર જ ચલાવી રહ્યો હોય. એને કોઈ પણ હિસાબે રોકવો જ જોઈએ’ અને એ ખ્યાલે જ એણે ‘રાજપુત્ર!’ ના સંબોધન સાથે રથને અટકાવી દેવા બૂમ લગાવી છે. પરંતુ એને જ્યારે ખ્યાલ આવી ગયો કે મારી બૂમના શબ્દો હવામાં જ ઓગળી ગયા છે ત્યારે એ ઘરની અંદર દોડી અને ધનદત્તને બહાર લઈ આવીને અત્યંત વ્યાકુળ ચિત્ત સાથે ‘આ રથને અટકાવી દેવા પ્રયાસ કરવા’ની ભલામણ કરી.

પણ,

ધનદત્ત મુખમાંથી કો’ક શબ્દો ઉચ્ચારે એ પહેલાં તો રથ છેક ઘરના આંગણા પાસે આવીને ઊભો રહી ગયો અને એમને જે જોવા મળ્યું એ જોઈને તો ધનદત્ત અને સત્યભામા બંને પાગલ પાગલ બની ગયા. રથમાંથી એમણે

મંગલકલશને નીચે ઉતરતો જોયો.

‘આ શું! સ્વપ્ન કે સત્ય?’

‘મંગલકલશ!’

‘પિતાજી!’

‘દિકરા!’

‘માતાજી!’

ધનદત્ત અને સત્યભામા આગળ કાંઈ બોલે એ પહેલાં તો મંગલકલશ દોડીને પિતાજીની નજીક આવી ગયો. ધનદત્તે એને બાહુપાશમાં જકડી જ લીધો. આ બાજુ ધનદત્ત રહે. આ બાજુ મંગલકલશ રહે અને માતા સત્યભામાનું તો પૂછવું જ શું? એની આંખોમાંથી તો ગંગા-જમનાનાં પૂર વહેવા લાગ્યા.

‘બેટા! ક્યાં હતો તું?’

‘દિકરા! ક્યાં ગયો હતો તું?’

‘તારા શરીરે તો સારું છે ને?’

‘આ રથ તું ક્યાંથી લઈ આવ્યો?’

માતા-પિતાના આ બધા પ્રશ્નોનો કોઈ ઉત્તર આપવાની મંગલકલશની માનસિક સ્થિતિ નહોતી. બસ, એ તો સતત રડી જ રહ્યો હતો. માતા-પિતાના અપાર અને અમાપ વાત્સલ્યના વારિમાં એ ભીંજાઈ જ રહ્યો હતો.

મંગલકલશ માતા-પિતા સાથે ઘરમાં દાખલ થયો. પ્રવાસનો શ્રમ ઉતારવા એ સ્નાનાગારમાં દાખલ થયો અને ધનદત્તે સત્યભામાને કહ્યું,

‘આપણે જેના નામનું.....’

‘ના... એવું ન બોલો. ગતજન્મોનાં કો’ક પુણ્ય ઉદયમાં આવી ગયા અને આજે આપણો લાડલો આપણી આંખ સામે આવીને ઊભો રહી ગયો.’

‘એક વાત તને કહું?’

‘કહો’

‘એનું શરીર તે જોયું?’

‘હા’

‘એ જે રથ લઈને અહીં આવ્યો છે.’

‘એ રથ પણ મેં જોયો’

‘તને શું લાગે છે?’

‘એ જ કે એ જ્યાંથી પણ અત્રે આવ્યો છે ત્યાં કો’ક પરાક્રમ કરીને આવ્યો છે. બીજું, સ્વસ્થ એનું શરીર જોતાં પણ એમ લાગે છે કે એ જ્યાં પણ ગયો હતો એ સ્થળ સરસ હશે.’

‘તારા બંને અનુમાનો આમ તો સાચા જ લાગે છે પણ આપણે મંગલકલશ પાસેથી જ બધી જાણકારી લઈ લઈએ ને? સ્નાનાગારમાંથી બહાર આવતાં હવે એને કેટલી વાર લાગવાની છે?’

‘મારે તમને એક વાત એ કરવાની છે કે પહેલાં મને એને પેટ ભરીને જમાડી લેવા દો. કેટકેટલા દિવસે તો એ મારા હાથનું ભોજન પામશે? એ જમી લે, થોડોક આરામ કરી લે, એનું મન હળવું થાય એ પછી જ આપણે એની સાથે આ બધી વાતો કરશું.’

અને

ત્યાં તો સ્નાનાગારમાંથી મંગલકલશ બહાર આવ્યો. સત્યભામાના હાથની બનાવેલી રસોઈ જમીને શાંતિથી એ માતા-પિતા સાથે બેઠો અને પુષ્પો લેવા બગીચામાં ગયો ત્યારથી માંડીને ઘરે પાછો આવ્યો ત્યાં સુધીમાં જે કાંઈ પણ બન્યું એ બધી જ વાતો એણે માતા-પિતાને વિસ્તારથી કહી. ધનદત્ત અને સત્યભામા તો

મંગલકલશની આ વાતો સાંભળીને સ્તબ્ધ જ થઈ ગયા. એમને એમ લાગ્યું કે મંગલકલશ પર તકલીફો ભલે આવી પણ એનું ભાગ્ય અને સૌભાગ્ય બંને જબરદસ્ત તો ખરા જ. એ સિવાય એ આવા સત્કાર-સન્માન-સામગ્રી પણ શોં પામે? અને ત્રૈલોક્યસુંદરી જેવી રાજકુમારીને પત્ની તરીકે પણ શોં પામે? લાગે છે કે એનું ભાવિ તો ઉજ્જવળ જ છે. આપણે જેને ‘મૃત’ માની બેઠા હતા એ હેમખેમ તો ઘરે પાછો આવ્યો જ પણ સાથે હીરા-માણેક-રથ-ઘોડા વગેરે લઈને આવ્યો!.. કમાલ છે ને?..

શેઠના ઘરે મહોત્સવનું વાતાવરણ સર્જાયું. મંગલકલશ હેમખેમ ઘરે આવી ગયાના સમાચાર પૂરી ઉજ્જયિનીમાં વાયુની જેમ પ્રસરી ગયા અને એનો હર્ષ મનાવવા નગરજનોનાં ટોળેટોળાં શેઠના ઘર તરફ ઉમટવા લાગ્યા. શેઠે પણ સહુને આવકારવામાં અને મંગલકલશના આગમનના હર્ષને પ્રગટ કરવામાં કોઈ જ કચાશ ન રાખી.

આ બાજુ નવરાશની પળોમાં શેઠ પોતાના આવાસના એક અલાયદા વિભાગમાં સરસ મજેનું અને છતાં ગુપ્ત એક સ્થાન બનાવ્યું અને એ સ્થાનમાં એમણે મંગલકલશ જે પાંચ ઘોડાઓને લઈને આવ્યો હતો એ પાંચે ય ઘોડાઓને રાખવાનો બંદોબસ્ત ગોઠવી દીધો.

‘પિતાજી! એક વાત કરવી છે’

એક દિવસ મંગલકલશે ધનદત્ત સમક્ષ વાત મૂકી.

‘બોલ શું છે?’

‘જે કાંઈ બની ગયું એ બધું તો કર્માધીન અને ભાગ્યાધીન હતું પરંતુ મારે હજી સમગ્ર કળાઓનો પૂર્ણપણે અભ્યાસ કરવાની ઈચ્છા છે. મને એ અંગેની વ્યવસ્થા ગોઠવી આપો.’

મંગલકલશની આ માંગણીનો ધનદત્ત અસ્વીકાર કરે એવી તો સંભાવના જ ક્યાં હતી? બીજા જ દિવસથી ખ્યાતનામ કલાચાર્ય પાસે મંગલકલશનો કલાભ્યાસ શરૂ થઈ ગયો.

આ બાજુ,
‘પણ તું છે કોણ?’
‘હું તારો પતિ.’
‘તું મારો પતિ?’
‘હા’
‘મારો પ્રિયતમ?’
‘હા’

‘તું કોઢિયો મારો પ્રાણનાથ છે?’
ત્રૈલોક્યસુંદરીએ મંગલકલશના બહાર નીકળી ગયા પછી મંત્રી દ્વારા કમરામાં મોકલાયેલા એના કુષ્ટ રોગથી પીડાતા દીકરાને જોઈને ચીસ પાડી. એની ચીસનો મંત્રીપુત્રે કોઈ જવાબ તો ન આપ્યો પણ શય્યા પર બેઠેલી ત્રૈલોક્યસુંદરીના હાથનો સ્પર્શ કરવા એ જરાક આગળ વધ્યો ત્યાં ત્રૈલોક્યસુંદરી શય્યા પરથી ઊભી થઈને કમરાની બહાર ભાગી ગઈ અને જ્યાં દાસીઓ વગેરે સૂતી હતી ત્યાં પહોંચી ગઈ. એના અચાનક આગમનથી જાગી ગયેલ દાસીઓએ એને પૂછ્યું,

‘આટલા બધા ભયભીત કેમ છો?’

‘મારા પતિ ક્યાં છે?’

‘હજી હમણાં જ તો એ અંદર દાખલ થયા છે.’

‘એ મારા પતિ નથી’

‘તો?’

‘એ તો કોઢિયો છે.’

‘કોઢિયો?’

‘હા’.

ત્રૈલોક્યસુંદરીના આ ઘટસ્ફોટથી સહુ દાસીઓ સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. ‘આ સંભવે જ શી રીતે? હજી હમણાં જ તો રૂપરૂપના અંબાર સમા મંત્રીપુત્ર સાથે એ કમરામાં ગઈ છે. બંને જણાંને કમરામાં દાખલ થતાં આપણે જોયા છે. અને આ એમ કહે છે કે કમરામાં તેનો પતિ નથી પરંતુ કો’ક કોઢિયો છે?... કાંઈ સમજાતું નથી...’

‘સ્વામિની! હવે કરશો શું?’

‘આજની રાત તમારી વચ્ચે જ સૂઈ રહીશ’

‘અમારી વચ્ચે?’

‘હા’

‘કમરામાં નહીં જાઓ?’

‘કોઢિયા પાસે જઈને કરું શું?’

‘આવતી કાલે શું કરશો?’

‘પિતૃગૃહે પાછી ચાલી જઈશ’

‘પછી?’

‘તમે મને ‘પછી’નું પૂછો છો? એક કોડભરેલી નિર્દોષ કન્યા સાથે આ મંત્રીના બચ્ચાએ કેવી છેતરપીંડી કરી છે એની રજે રજ માહિતી મારાં માતા-પિતાને આપીશ.

એ વિગતો સાંભળ્યા પછી ‘શું કરવું?’ એનો નિર્ણય મારાં માતા-પિતા કરશે. બાકી, ‘લગ્નના પ્રથમ દિવસે મારા પર જે વીતી છે એ કોઈ પણ કન્યા પર ક્યારેય ન વીતો’ આટલું બોલતાં બોલતાં ત્રૈલોક્યસુંદરી ચોધાર આંસુએ રડી પડી. એનાં રુદને સહુ દાસીઓની આંખમાં ય આંસુ લાવી દીધા!

જેમ તેમ ત્રૈલોક્યસુંદરીએ રાત પસાર કરી અને સવારના પહોરમાં તો એ દાસીઓ સહિત પિતૃગૃહે પહોંચી ગઈ. ‘ક્યારે પિતાને મળું અને પિતા સમક્ષ મંત્રી સુબુદ્ધિની બદમાસીને ખુલ્લી કરી દઉં?’ આ ખ્યાલે એ શરૂઆતમાં તો માતા પાસે પહોંચી અને પિતાને જલદી મળવાના ખ્યાલ સાથે માતા પાસે જ એણે કેટલોક સમય પસાર કર્યો.

પણ

ત્રૈલોક્યસુંદરી!

તારા નસીબમાં હજી તો એક એવી આપત્તિ આવવાની છે કે જેની અત્યારે તને કોઈ કલ્પના નથી. પુણ્યકર્મ હજી તારા પક્ષે નથી પરંતુ દુષ્ટ મંત્રીશ્વરના પક્ષે છે અને એ એક એવી ચાલ રમવાનો છે કે જે ચાલથી એ તારા રહ્યાં-સહ્યાં અરમાનોની ય રાખ કરી નાખવાનો છે.

‘મંત્રીશ્વર! તમે રડો છો?’

વહેલી સવારના અચાનક રાજમહેલે આવી ચડેલા મંત્રીશ્વરને જોઈને રાજાના પેટમાં ફાળ તો પડી જ સાથે નિરાશ વદને અને આંખમાં આંસુ સાથે પોતાની સામે આવીને ઊભા રહી

ગયેલા મંત્રીશ્વરને જોઈને તો રાજા ધ્રુજી જ ગયો.

‘શું ત્રૈલોક્યસુંદરીને કાંઈ થઈ ગયું હશે? શું મંત્રીપુત્ર સાથે એને એક જ રાતમાં આણબનાવ થઈ ગયો હશે? શું મંત્રીના ઘરમાં આગ લાગી ગઈ હશે? શું મંત્રીપુત્ર ઘરેથી ભાગી ગયો હશે?’ આવી જાતજાતની શંકા-કુશંકાઓમાં અટવાઈ ગયું છે રાજાનું મન અને એણે પોતાની સન્મુખ નિરાશ વદને ઊભેલા મંત્રીશ્વરને ચિંતિત ચિત્તે પ્રશ્ન કર્યો.

‘મંત્રીશ્વર! થયું છે શું?’

‘રાજન્! કાંઈ કહી શકું તેમ નથી.’

રાજન્! મેં આપને નહોતું કહ્યું મારા જેવા કમનસીબ સાથે સંબંધ ન બાંધો. સંબંધ તો સમાન કુળમાં જ બંધાય.

‘પણ કહો તો ખરાં, થયું છે શું?’

‘રાજન્! હું શું ધારતો હતો અને શું થઈ ગયું? આપની પુત્રી ત્રૈલોક્યસુંદરી મારા ઘરની પુત્રવધૂ બનશે એ ખ્યાલે હું પાગલ પાગલ બની ગયો હતો પણ... પણ....’

‘પણ શું?’

‘મારા એ અરમાનોની હોળી સળગી ગઈ’

‘એટલે?’

‘એક પ્રશ્ન હું આપને પૂછું?’

‘પૂછો’

‘મારા પુત્રને આપે જોયો તો હતો ને?’

‘હા’

‘કેવો હતો એ?’

‘રૂપરૂપનો અંબાર.’

‘અત્યારે એ કુષ્ટરોગથી ગ્રસ્ત બની ગયો

છે.’

‘શું વાત કરો છો?’

‘હા’

‘પણ કારણ કાંઈ?’

‘લગ્ન સંપન્ન થઈ ગયા પછી રાતના આપની પુત્રીએ જેવો મારા પુત્રના હાથનો સ્પર્શ કર્યો, એ જ પળે એનું આખું ય શરીર કુષ્ટરોગથી વ્યાપ્ત બની ગયું.’ આટલું બોલતાં બોલતાં તો મંત્રીની આંખમાંથી બોર બોર આંસુ પડવાના શરૂ થઈ ગયા.

કમાલના દાવ ફેંકી દીધા છે ને મંત્રીશ્વરે? ત્રૈલોક્યસુંદરી રાજા પાસે સત્ય પ્રગટ કરી દે એ પહેલાં એણે અત્યંત સિક્તપૂર્વક જૂઠ એ રીતે રજૂ કરી દીધું છે કે રાજા એના જૂઠને જૂઠ તરીકે પકડી શકવાની સ્થિતિમાં જ ન રહ્યો.

મંત્રીનું નામ ભલે સુબુદ્ધિ છે પણ એના મનનો કબજો અત્યારે કુબુદ્ધિએ લઈ લીધો છે અને એના જ સહારે રાજા પાસે એણે ત્રૈલોક્યસુંદરીના સ્પર્શની ખતરનાકતાની એવી ગજબનાક રજૂઆત કરી દીધી છે કે રાજાને એની રજૂઆતમાં પૂર્ણ વિશ્વાસ બેસી જ ગયો છે.

‘મંત્રીશ્વર! એક વાત કરું?’

‘કહો’

‘તમે મને ક્ષમા કરી દો’

‘રાજન્! આપ શું બોલો છો?’

‘સાવ સાચું કહું છું. મેં જો ત્રૈલોક્યસુંદરીનાં લગ્ન તમારા પુત્ર સાથે જ કરાવવાનો આગ્રહ ન રાખ્યો હોત તો આજે તમારે જે દિવસ જોવાનો

આવ્યો છે એ દિવસ જોવાનો આવ્યો જ ન હોત.

તમારા રૂપરૂપના અંબાર જેવા પુત્રને મારી દીકરીએ કોઢી બનાવી દીધો એ અપરાધની ક્ષમા મારે માગવી જ જોઈએ ને?’

‘રાજન્! જે પણ બન્યું છે એમાં મારા જ કર્મનો દોષ છે. બાકી આપ તો મારું હિતકાર્ય કરવા માગતા હતા ને? પુત્રી આપની અને એનો સંબંધ કો’ક રાજકુમાર સાથે ન બાંધતાં આપે મારા પુત્ર સાથે જ બાંધવાનો આગ્રહ રાખ્યો એની પાછળ મારું ગૌરવ વધારવાનો જ આપનો આશય હતો ને?’

પણ, કર્મો જ જ્યારે મારા રુઠ્યાં હોય ત્યાં આપ કરી પણ શું શકો? અત્યારે હું આપની પાસે આવ્યો છું એક જ કારણસર. આપ ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે કોઈ પણ પ્રકારનો અશોભનીય વ્યવહાર ન કરશો. કારણ કે જે પણ બન્યું છે એમાં એ તો માત્ર નિમિત્ત જ બની છે.’ આટલું કહીને મંત્રીએ રાજા પાસેથી ઘરે જવા સંમતિ માંગી.

મંત્રીની આ વાતો સાંભળીને રાજાને તો મંત્રી પ્રત્યે જબરદસ્ત અહોભાવ ઊભો થઈ ગયો. ‘દીકરાને કોઢ થઈ ગયો એના દુઃખને આ બાપ ઘોળીને પી ગયો એ તો ઠીક પણ એના કોઢમાં નિમિત્ત બનનાર મારી દીકરી માટે ય એના મનમાં કોઈ દુર્ભાવ નહીં? કમાલ!’

ભારે વ્યથિત હૈયે રાજાએ મંત્રીને વિદાય આપી.

‘પ્રિયે! તું ત્રૈલોક્યસુંદરીને મારી પાસે

લાવીશ જ નહીં' રાજવી સુરસુંદરે મંત્રીના ગયા બાદ ગુણાવલીને બોલાવીને કહી દીધું.

‘એનો અપરાધ?’

‘આમ જુઓ તો અપરાધ કોઈ નહીં પરંતુ એ શ્રાપિત સ્ત્રી તો ખરી જ.’

‘શું થયું?’

‘પોતાના પતિને એણે સ્પર્શ કર્યો અને ઇનામમાં એણે કુષ્ટરોગ આપી દીધો!’

‘શું વાત કરો છો?’

‘તું જ કહે. લગ્ન સમયે આપણે એના પતિને જોયો જ હતો ને? ફૂટડો રાજકુમાર પણ જેના રૂપ આગળ પાણી ભરે એવું એનું અદ્ભૂત રૂપ હતું જ ને? અત્યારે એ કુષ્ટરોગથી વ્યાપ્ત બની ગયો છે કારણ કે ત્રૈલોક્યસુંદરીએ એના શરીરને સ્પર્શ કરી દીધો છે.’

‘નાથ! આપણે એક કામ કરશું?’

‘શું?’

‘ત્રૈલોક્યસુંદરી આજે સવારના જ આપણા આવાસે આવી ગઈ છે. એક વાર એને બેસાડીને એની પાસેથી તો હકીકત જાણી લઈએ કે આખરે એવું તો શું બન્યું કે લગ્નના બીજે જ દિવસે એને શ્વસુરગૃહ છોડી દેવું પડ્યું? બાકી, એક વાત આપને કહું?’

‘કહે’

‘જો એના સ્પર્શમાં આવી ભયાનકતા હોત જ તો હસ્તમેળાપની ક્રિયા વખતે જ એના પતિને કોઢ ન થઈ ગયો હોત?’

‘તારી એ દલીલનો કોઈ અર્થ જ નથી.

કારણ કે મંત્રીશ્વરની વાતમાં સચ્ચાઈનો જે રણકો હતો એ જોયા પછી હું નથી ઇચ્છતો કે ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે આ અંગે કોઈ વિચારણા પણ થાય કે કોઈ ખુલાસા પણ થાય. ત્રૈલોક્યસુંદરી શ્રાપિત સ્ત્રી છે જ છતાં એ આપણી દીકરી છે. આપણે એને જીવનભર સાચવી લઈશું. આ સિવાય બીજી કોઈ વાત તું મને એના માટે કરીશ નહીં.’

અહીં તો આક્ષેપ સીધો પોતાની પુત્રી પર થયો છે. અને આ એ પુત્રી છે કે ‘જેનાં દર્શન વિના દિવસ વીતાવવો આકરો પડી જશે’ એવું લાગવાના કારણે જ રાજાએ એનો સંબંધ મંત્રીપુત્ર સાથે સામે ચડીને નક્કી કર્યો છે. જેના રૂપ પર તો ઠીક પણ ગુણો પર સમસ્ત રાજ પરિવારને ભારે ગર્વ છે. આજે જે દીકરી પર ‘શ્રાપિત’ હોવાનો જ્યારે આક્ષેપ થયો છે ત્યારે રાજા ખુદ એ દીકરીને સાંભળવા તો તૈયાર નથી જ પરંતુ એનું મોઢું જોવા ય તૈયાર નથી!

સુરસુંદર પાસેથી ગુણાવલી નીકળીને સ્વ-આવાસે આવી તો ખરી પણ “ત્રૈલોક્યસુંદરી શ્વસુરગૃહેથી પિયરમાં આવી ગઈ છે” એ સમાચાર ધીરે ધીરે સર્વત્ર પ્રસરતા ગયા અને ત્રૈલોક્યસુંદરી સહુની નજરમાંથી ઊતરતી ચાલી. સહુ પોતપોતાની રીતે તુક્કા લગાવી રહ્યા છે, ‘એના પતિએ એને મારી છે.’ ‘એ પોતે બેવફા છે.’ ‘એ વિષકન્યા છે.’ ‘એ અભિમાની છે.’ ‘એનો બાપ ખુદ એનું મોઢું જોવા તૈયાર નથી.’ ‘એ કાળાં કામોની કરનારી છે.’

બિચારી ત્રૈલોક્યસુંદરી!..

કોઈ એની સાથે બોલવા તૈયાર નથી એ તો ઠીક, એની સામે નજર મિલાવવા પણ કોઈ તૈયાર નથી. કઈ ભૂલની પોતાને આ સજા થઈ છે એનો ખુલાસો કરવા એની સાથે કોઈ તૈયાર નથી એ તો ઠીક પણ પોતે ખુદ પણ સમજી શકતી નથી કે સહુએ મને પોતાના હૃદયમાંથી શા માટે ઉતારી દીધી છે?

એક જ કારણ લાગે છે.

‘મેં પોતે જ ગત જન્મોમાં કોક એવું દુષ્કાર્ય આચરી દીધું છે કે જેના ફળસ્વરૂપે મારો પરિણીત પતિ મને ત્યજી દઈને અન્યત્ર ચાલી ગયો છે, સહુ વચ્ચે હું અપ્રિય બની રહી છું અને મારા કાને જે શબ્દો આવી રહ્યા છે એ મુજબ સર્વત્ર હું બદનામ થઈ રહી છું.

આ વિષમ સ્થિતિમાં હું કરું શું?

જાઉં ક્યાં?

વાત કોની આગળ કરું?

કારણ?... અત્યારે મને રાખી છે પણ એક ગુપ્ત ગૂઢમાં. જ્યાં મને મળવા લગભગ કોઈ આવતું નથી અને આ સ્થાનને છોડીને અન્યત્ર જવાની મને રજા નથી. શું આખી જિંદગી મારે આમ જ વીતાવી દેવી પડશે?’

આટલું વિચારતાં વિચારતાં તો ત્રૈલોક્યસુંદરીની આંખોમાં આંસુ ઘસી આવ્યા. પોતાની જાતને એ સંભાળી ન શકી અને પોક મૂકીને ધ્રૂસકે ધ્રૂસકે રડવા લાગી.

પણ,

રણપ્રદેશમાં આંસુને લૂછનાર કોઈ

મળતું નથી તેમ અહીં ત્રૈલોક્યસુંદરીનાં આંસુને લૂછનાર કોઈ હાજર નથી. એની દર્દભરી પોકને સાંભળનાર અહીં કોઈ હાજર નથી. એના બરડાપર વાતસલ્યસભર હાથ ફેરવનાર અહીં કોઈ હાજર નથી. એના માટે એમ ને એમ સમય પસાર કરવા સિવાય બીજો વિકલ્પ જ નહોતો.

થોડા દિવસો બાદ એ સ્વતઃ સ્વસ્થ તો થઈ ગઈ પરંતુ અચાનક એના મનમાં એક વિચાર ઝબૂક્યો.

‘મારો પરિણીત પતિ ઉજ્જયિની જ ચાલ્યો ગયો હોવો જોઈએ. કારણ કે મેં એને લગ્નના દિવસે જ્યારે લાડવા ખવડાવ્યા હતા ત્યારે લાડવા ખાઈ લીધા બાદ અચાનક જ એના મુખમાંથી આ શબ્દો નીકળી ગયા હતા કે “આ લાડવા ઉપર પાણી જો ઉજ્જયિનીનું પીવા મળ્યું હોત તો લાડવાની મીઠાશ કંઈક અનેરી જ અનુભવવા મળત.” ચોક્કસ, એ ઉજ્જયિનીનો જ હશે અને અત્યારે પણ એ ઉજ્જયિનીમાં જ હશે. જો હું પહોંચી જાઉં ઉજ્જયિની તો કદાચ એની સાથેનો મારો મેળાપ શક્ય બની પણ જાય.’

એક દિવસ પોતાને મળવા આવેલ માતા પાસે ત્રૈલોક્યસુંદરીએ વાત મૂકી.

‘મા! મારું એક કામ તું કરી આપીશ?’

‘શું?’

‘તું મને વ્યવસ્થા ગોઠવી આપ.’

‘શેની?’

‘પિતાજી મારું એક વાક્ય પણ સાંભળે.’

‘મારાથી એ શક્ય નહીં બને.’

‘પણ...’

‘પણ કાંઈ નહીં. ભૂલી જા તું તારા પિતાજીને...’

આટલું કહીને ત્રૈલોક્યસુંદરી પાસેથી એની માતા ઊભી થઈને ઓરડાની બહાર નીકળી ગઈ. માતાનો આ હૃદનો રુક્ષ વ્યવહાર જોઈને ત્રૈલોક્યસુંદરી તો હબક ખાઈ ગઈ. ‘પિતાજી સાથે મારી અલ્પ સમય માટેની મુલાકાત પણ માતા ગોકવી ન આપે? પણ શું કામ? શા માટે એણે સીધી ના જ પાડી દીધી?’

આ એ માતા છે કે જેના આગ્રહથી જ રાજાએ ત્રૈલોક્યસુંદરીનાં દર્શન રોજ થઈ શકે એ ખ્યાલે એનાં લગ્ન પોતાની જ નગરીમાં નક્કી કર્યા હતા. અને આ એ જ માતા છે કે જે એનું મોઢું જોવા અત્યારે તૈયાર નથી એ તો ઠીક પણ એની મુલાકાત એના પિતા સાથે ગોકવાઈ જાય એમાં નિમિત્ત બનવા પણ તૈયાર નથી.

આનું જ નામ કર્મસત્તા છે. એ તમને કઈ પણ સમૃદ્ધિના શિખર પરથી દરિદ્રતાની ખાઈમાં પટકી દે એ તમે સમજી જ ન શકો. સહુના લાડકવાયા બની બેઠેલા તમને એ કઈ પણ સહુથી તિરસ્કૃત બનાવી દે એ તમે કલ્પી પણ ન શકો. વિદ્વદ્ શિરોમણિ તરીકે ખ્યાતિ પામેલા તમને એ કઈ પણ મૂર્ખ શિરોમણિ બનાવી દે એ તમે સમજી જ ન શકો.

ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે કર્મસત્તા અત્યારે આ જ રમત આદરી ચૂકી છે. માતા એને મળી તો ખરી પણ માતાએ એની મુલાકાત પિતા સાથે ગોકવી દેવાની બાબતમાં નનૈયો ભણી દીધો પણ

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ થોડાક જ સમયમાં સ્વસ્થતા ધારણ કરી લીધી. એણે વિચાર્યું, ‘એમ હિંમત હારી ગયે કાંઈ જ વળવાનું નથી. હજી તો લાંબી જિંદગી વીતાવવાની છે. કો’ક રસ્તો વિચારવો તો પડશે જ.’

અને એની આંખ સમક્ષ એક વિકલ્પ આવી ગયો.

‘મારા પિતાજી સાથે જેમને નિકટનો સંબંધ છે એવા સિંહ નામના સામંત આ જ નગરીમાં વસે છે. એને જ બોલાવીને એના દ્વારા પિતાજી સાથેની મારી મુલાકાત શા માટે પાકી ન કરી દઉં?’

બસ, સિંહ સામંતને બોલાવવાના પ્રયાસો એણે શરૂ કરી દીધા અને એક દિવસ એમાં એને સફળતા મળી પણ ગઈ. સિંહ સામંત એની સમક્ષ હાજર થઈ ગયા.

‘મને યાદ કર્યો?’

‘હા’

‘ખાસ પ્રયોજન?’

અને ત્રૈલોક્યસુંદરીએ અથથી ઈતિ સુધીની બધી જ વિગતો સિંહ સામંત સમક્ષ અશ્રુપૂર્ણ આંખે અને વ્યથિત હૃદયે રજૂ કરી દીધી. વિગતો સાંભળીને સિંહ સામંતની આંખમાંથી પણ આસું વહેવા લાગ્યા.

‘આવો અન્યાય તારી સાથે?’

‘હા’

‘બોલ, શું ઇચ્છે છે તું?’

‘પિતાજી સાથે એક વાર મુલાકાત’

‘ગોઠવી આપીશ પણ થોડીક રાહ જોવી પડશે’

‘જોઈશ’

અને

એક દિવસ રાજવી સુરસુંદર પાસે અલક-મલકની વાતો કરી રહેલા સિંહ સામંતે રાજવીની પ્રસન્નતા જોઈને વાત મૂકી દીધી.

‘રાજન્! એક વાત કરું?’

‘જરૂર’

‘મેં સાંભળ્યું છે કે આપની પુત્રી ત્રૈલોક્યસુંદરી શ્વસુરગૃહેથી પાછી આવી ગઈ છે. વાત સાચી?’

‘હા’

‘આપે એને ક્યારેય શાંતિથી સાંભળી ખરી?’

‘ના’

‘તો આપ એક કામ ન કરી શકો? એને આદર ભલે ન આપો પણ સાવ એકાકી તરીકે જીવન વીતાવી રહેલ એને એક વાર થોડોક સમય તો આપો! “છોરુ-કછોરુ થાય પણ માવતર કમાવતર ન થાય” એ ઉક્તિ તો આપના ખ્યાલમાં હશે જ ને? તો પછી આપના પ્રેમથી પણ આપે એને શા માટે સર્વથા વંચિત કરી દીધી છે? આપ તો અનેક લોકોને મળતા રહીને આપનો દિવસ આસાનીથી પસાર કરી શકો છો. ત્રૈલોક્યસુંદરીએ જો કોઈને ય મળવાનું જ ન હોય તો સમય એને પસાર કરવાનો કેવી રીતે?’

અને

સિંહ સામંતની વાત સાંભળતાં જ

સુરસુંદર રડી પડ્યો, એ ભલે પ્રજાજનોનો રાજા હતો પણ ત્રૈલોક્યસુંદરીનો તો બાપ જ હતો ને? એક બાપ પાસે જે વાતસલ્યસભર હૈયું હોવું જોઈએ એ વાતસલ્યસભર હૈયાનો એ માલિક હતો. ત્રૈલોક્યસુંદરી માટે એના હૈયામાં અપાર વાતસલ્ય હતું. એ સાસરેથી પાછી આવી ત્યારથી માંડીને આજ સુધી એણે એની સાથે વાત નહોતી કરી એ તો ઠીક, એનું મોઢું પણ જોયું નહોતું. આ બધું એને યાદ આવી ગયું અને એની આંખમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યા.

‘સિંહ! એક વાત કરું?’

‘જરૂર’

‘મને એમ લાગે છે કે ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પૂર્વના કો’ક ભવમાં કો’કના પર આળ મૂકવાનું જાલિમ પાપ કર્યું હશે. અને એ પાપ એવું છે કે જે ઉદયમાં આવે છે ત્યારે આત્માની હાલત બગાડીને જ રહે છે.

અત્યારે એના પર જે વીતી રહી છે એની પાછળ મને તો એ પાપ જ જવાબદાર લાગે છે. પાપના એ ઉદયમાં એ પોતે તો દુઃખી થઈ જ રહી છે પરંતુ અમારા સમસ્ત પરિવાર માટે પણ એનો પાપનો ઉદય ત્રાસદાયક પુરવાર થઈ રહ્યો છે. આમ છતાં તારો જ્યારે આગ્રહ જ છે કે મારે એને એક વાર થોડોક સમય તો આપવો જ જોઈએ તો તું અત્યારે જ એને અત્રે બોલાવી લાવ. તારી સમક્ષ જ હું એની સાથે વાત કરી લઉં.’

સિંહ સામંતના આનંદનો પાર ન રહ્યો. પળનો ય વિલંબ કર્યા વિના એ પહોંચી ગયો

ત્રૈલોક્યસુંદરીના આવાસે અને ત્રૈલોક્યસુંદરીને પોતાની સાથે જ લઈને એ આવી ગયો સુરસુંદર પાસે. પિતા-પુત્રીની આંખો મળી અને બંનેની આંખોમાંથી શ્રાવણ-ભાદરવો ચાલ્યા. પળભર તો બંનેમાંથી કોઈ કાંઈ બોલ્યું જ નહીં. કાંઈ બોલી શકવાની સ્થિતિમાં બંનેમાંથી કોઈ હતું પણ નહીં. આખરે સિંહ સામંતે ત્રૈલોક્યસુંદરીને કહ્યું,

‘બેટા! તારા મનમાં જે હોય એ તું બોલી દે’

ત્રૈલોક્યસુંદરી પિતાજીની થોડીક નજીક આવી. એમની આંખમાં આંખ મિલાવીને એટલું જ બોલી.

‘પિતાજી! મને રાજકુમારને ઉચિત વેશ આપો’

આ સાંભળતાવેંત સુરસુંદર સ્તબ્ધ થઈ ગયો. ‘રાજકુમારને ઉચિત વેશ? પણ શા માટે? ક્યાં જવું છે એને? કોણ રહેવાનું છે એની સાથે? સિંહ સામંતને સુરસુંદરે એટલું જ કહ્યું કે,

‘સિંહ! ત્રૈલોક્યસુંદરી આ શું બોલી રહી છે?’

‘રાજન્! બે-અદબી માફ કરો તો એક વાત કરું’

‘કરો’

‘ત્રૈલોક્યસુંદરીએ જે કહ્યું છે એ બરાબર જ છે.’

‘શું વાત કરે છે તું?’

‘હા. આપણે ત્યાં આ તો પરાપૂર્વથી ચાલતું આવ્યું છે કે અતિ મહત્વના પ્રસંગે રાજકુમારી પુરુષવેશ ધારણ કરે જ છે. એટલે

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ જે પણ માંગણી કરી છે એ બરાબર જ છે. આપ એને જરાય સંશય રાખ્યા વિના પુરુષવેશ આપી જ દો.’

સિંહ સામંતના આ યુક્તિયુક્ત વચનને સાંભળીને ખુશ થઈ ગયેલા સુરસુંદરે ત્રૈલોક્યસુંદરીને પુરુષવેશ આપવાની સંમતિ આપી તો દીઘી પણ તુર્ત જ પૂછ્યું,

‘પુરુષવેશ પરિધાન કરીને...’

‘પિતાજી! આપ જો સંમતિ આપો તો હું એક અતિ મહત્વના કારણસર ઉજ્જયિની જવા માગું છું.’

‘ઉજ્જયિની?’

‘હા’

‘પણ ત્યાં છે શું?’

‘એ હું અત્યારે કહેવા માંગતી નથી અને કહી શકું તેમ પણ નથી. છતાં એટલું જરૂર કહીશ કે માટું ઇચ્છિત કાર્ય સમાપ્ત થતાંની સાથે જ હું અને પાછી આવી જઈશ અને એ વખતે ઉજ્જયિની જવાનું કારણ જણાવીશ.’

‘સિંહ!’

‘ફરમાવો’

‘તારે સૈન્ય લઈને ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે ઉજ્જયિની જવાનું છે.’

‘જેવી આપની આજ્ઞા’

‘અને દીકરી! મારી તને એક સલાહ છે.’

‘ફરમાવો પિતાજી!’

‘શ્રી શરીર છે તારી પાસે અને યુવાનવય છે તારી. તું જ્યાં પણ જાય ત્યાં એક વાતનું ધ્યાન રાખજે કે કુળને કલંક લાગે એવું એક પણ

અકાર્ય તારાથી અજાણતાં પણ સેવાઈ ન જાય!’

પિતા તરફથી ત્રૈલોક્યસુંદરીને જે સલાહ સાંભળવા મળી એ સલાહ સાંભળતા જ ત્રૈલોક્યસુંદરીની આંખોમાં આંસુ ઘસી આવ્યા. ‘મારા શીલ અંગે પિતાજી આટલા ચિંતિત? મારી પવિત્રતાની રક્ષા માટે પિતાજીની આ કાળજી? મારી સાથે સિંહ સામંતને સૈન્ય સહિત મોકલવાની પિતાજીની આ દૂરદેશિતા? આવા પિતાજીને પામીને સાચે જ હું તો ધન્ય બની ગઈ છું!’

ત્રૈલોક્યસુંદરીના મનમાં પિતાજી પ્રત્યે ગમે તેટલી કડવાશ વ્યાપેલી હશે પણ એ કડવાશ પિતાજી સાથેની આ અદ્વય સમયની મુલાકાતમાં ખતમ થઈ ગઈ છે. પિતાજી પ્રત્યે એના મનમાં ભારોભાર આદરભાવ ઊભો થઈ ગયો છે. પિતાજીને એણે એટલું જ કહ્યું,

‘કુળને કલંક લાગે એવું એક પણ અકાર્ય તો મારાથી નહીં જ સેવાય પરંતુ કુળનું ગૌરવ વધી જાય એવું ભવ્ય પરાક્રમ હું કરીને જ રહીશ એની આપ શ્રદ્ધા રાખજો.’

‘રાજન્! એક સમાચાર છે’

ઉજ્જયિનીના રાજવી વૈરીસિંહ પોતાના આવાસમાં બેઠા છે અને એમની પાસે આવીને ઊભા રહી ગયેલા ગુપ્તચરે એમના કાને આ વાત નાખી છે.

‘શું છે?’

‘વિશાળ સૈન્ય સાથે ચંપાપુરીનો રાજકુમાર

ઉજ્જયિની તરફ આવી રહ્યો છે.’

‘પ્રયોજન?’

‘ખબર નથી’

‘ક્યાં સુધી એ પહોંચ્યો છે?’

‘કદાચ બે-ચાર દિવસમાં અત્રે આવી જાય’

‘કોઈ જોખમ તો નથી લાગતું ને?’

‘ના’

‘કોઈ ષડ્યંત્ર?’

‘ના’

‘તો એક કામ કરો. એનો આપણી નગરીમાં ભવ્ય સત્કારપૂર્વક પ્રવેશ કરાવો અને એનો ઉતારો મારા જ સદનમાં રાખો.’

‘તહત્તિ (તેમ હો)....’

અને

પુરુષવેશમાં રહેલ ત્રૈલોક્યસુંદરીનો ઉજ્જયિની નગરીમાં સૈન્યસહિત દબદબાપૂર્વક પ્રવેશ થયો. વૈરિસિંહના ભવ્ય સદનમાં જ એને ઉતારો અપાયો. પ્રારંભિક વિધિ પતી ગયા બાદ વૈરિસિંહે ત્રૈલોક્યસુંદરીને પૂછ્યું,

‘આ નગરીમાં આવવાનું પ્રયોજન?’

‘રાજન્! આ નગરી અનેક આશ્ચર્યોને પોતાના ગર્ભમાં લઈને બેઠી છે એવું જ્યારથી મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે ત્યારથી મનમાં કૂતુહલ જાગ્યું છે કે એકવાર તો એ નગરીને સગી આંખે નિહાળી જ લેવી છે. બસ, એ કૂતુહલને શમાવવા જ અહીં આવ્યો છું.’

‘રાજપુત્ર! જેટલા પણ દિવસે તારે અહીં રહેવાનું બને એટલા દિવસ તારે મારા સદનમાં

જ રહેવાનું છે. તારા પિતાજીના અને મારા સદન વચ્ચે કોઈ જ અંતર તારે જોવાનું નથી.’ વૈરિસિંહના આ વચનો સાંભળીને પ્રમુદિત થઈ ગયેલ ત્રૈલોક્યસુંદરી સૈન્ય સહિત રાજસદનમાં જ રોકાઈ ગઈ.

‘એક કામ કરવાનું છે’

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ એક દિવસ સિંહ સામંતને ખાનગીમાં બોલાવીને એમની સમક્ષ વાત મૂકી.

‘ફરમાવો’

‘બે-ચાર સૈનિકોને ઉજ્જયિનીમાં અલગ અલગ સ્થળે મોકલી આપો અને એમને કહો કે “સ્વાદિષ્ટ જળથી ભરેલી સીપ્રાનદી ક્યાં-કઈ દિશામાં છે? એની જાણકારી લઈને આવે.”

‘તહત્તિ’

અને બે-ત્રણ દિવસમાં તો સમાચાર આવી ગયા કે નગરીની પૂર્વ દિશામાં સીપ્રાનદી છે કે જેના પાણીની સ્વાદિષ્ટતાનો કોઈ જોટો નથી.

‘રાજન્! એક વિનંતી છે’ ત્રૈલોક્યસુંદરીએ એક દિવસ લાગ જોઈને રાજવી વૈરિસિંહ પાસે વાત મૂકી.

‘શું છે?’

‘આટલા દિવસ આપના સદનમાં રહીને અમે તો લીલાલહેર જ કરી છે પણ હવે મન થાય છે કે થોડાક દિવસ આવાસ માટેનું સ્થળ બદલીએ.’

‘બોલો, ક્યાં જવું છે?’

‘સાંભળ્યું છે કે આ નગરીની પૂર્વદિશામાં

સ્વાદિષ્ટ જળથી ભરેલી એક મનોહર સીપ્રાનદી છે. જો એની આજુબાજુમાં કોઈ એવું સ્થળ હોય તો ત્યાં રહેવા જવાની અમારા સહુની ઈચ્છા છે.’

‘મારા જ પોતાના આવાસો ત્યાં છે. ખુશીથી તમને ઠીક લાગે એ આવાસમાં તમે રહો અને સરિતા સૌંદર્યને મન ભરીને નીરખતા રહો’ વૈરિસિંહની સંમતિપૂર્વક ત્રૈલોક્યસુંદરી સિંહ સામંત સહિત સમસ્ત સૈન્ય સાથે એક સુંદર આવાસમાં રહેવા ચાલી ગઈ.

નથી તો સિંહ સામંત સમજી શકતો કે ત્રૈલોક્યસુંદરીના મનમાં શું છે? નથી તો સેનાને ખ્યાલ આવતો કે આપણે આ ઉજ્જયિનીમાં આવ્યા છીએ શું કામ? આપણે અહીં કરવાનું છે શું? આપણે અહીં રહેવાનું છે કેટલા દિવસ? એક માત્ર ત્રૈલોક્યસુંદરીનું મન જ જાણે છે કે અહીં મારે શું કરવાનું છે?

એક દિવસ,

સાંજના સમયે ત્રૈલોક્યસુંદરી આવાસના ગવાક્ષમાં બેઠી છે અને રસ્તા પરની ચહલપહલ નિહાળી રહી છે ત્યાં એની નજર નદીકાંઠે ફરી રહેલ અશ્વો પર પડી. અને એની નજર અશ્વો પર ચોંટી જ ગઈ.

‘ઓહ! આ અશ્વો તો એ જ છે કે જે લગ્ન સમયે પિતાજી તરફથી મારા પતિદેવને ભેટ આપવામાં આવ્યા હતા.’ એના આનંદનો પાર ન રહ્યો. એની છાતી પ્રસન્નતાથી ફાટફાટ થવા લાગી. ‘પ્રિયતમ સાથે હવે મારો મેળાપ થયો જ સમજો. સરોવર નજીકના આવાસમાં રહેવાનો મારો ઇરાદો સફળ થયો જ સમજો.’

તુર્ત જ એણે હાક મારીને સિંહ સામંતને બોલાવ્યો.

‘તમે તુર્ત જ આપણા બે-ચાર સૈનિકોને આ અશ્વો પાછળ મોકલો. અશ્વો ક્યાં જાય છે? ક્યાં રહે છે? એ સ્થળનું નામ, એ સ્થળના માલિકનું નામ જાણી લાવો અને મને તુર્ત જણાવો.’

કમાલની બુદ્ધિ છે ને ત્રૈલોક્યસુંદરી પાસે? લગ્નની રાત્રે મંગલકલશના મુખમાંથી અનાયાસે નીકળી ગયેલા આ શબ્દો “લાડવા પર પાણી જો સીપ્રાનદીનું પીવા મળ્યું હોત તો લાડવાનો સ્વાદ કોઈ ઓર જ આવ્યો હોત” બરાબર એના સ્મૃતિપથમાં રહી ગયા અને એ શબ્દોના આધારે એ કેવી કપરી પરિસ્થિતિમાંથી બહાર આવી જઈને અત્યારે ક્યાં આવી ગઈ છે?

સમાચાર પાકા આવી ગયા કે એ ઘોડાઓ ‘મંગલકલશ’ને ત્યાં જ રહે છે અને ‘મંગલકલશ’ અત્યારે કો’ક કલાચાર્ય પાસે અનેક છાત્રો સાથે કલાભ્યાસ કરી રહ્યો છે.

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ સિંહ સામંતને બોલાવ્યો.

‘એક કામ કરવાનું છે’

‘ફરમાવો’

‘કોઈ પણ ઉપાયે મંગલકલશને...’

‘અત્રે બોલાવવો છે એમ ને?’

‘હા’

‘આપણે એક કામ કરીએ’

‘શું?’

‘કલાભ્યાસ કરી રહેલ તમામ છાત્રો સહિત કલાચાર્યને આપણે અહીં ભોજન માટે

આમંત્રણ આપી દઈએ. એ આમંત્રણને કલાચાર્ય કુકરાવી નહીં જ શકે કારણ કે આમંત્રણ આપનાર આપની ઓળખાણ અહીં ચંપાપુરીના રાજકુમાર તરીકેની છે.’

અને,

ગણતરી મુજબ જ કલાચાર્યની સાથે તમામ છાત્રો ત્રૈલોક્યસુંદરીના આવાસે ભોજન માટે આવી ગયા. એ છાત્રોમાં મંગલકલશને જોઈને તો ત્રૈલોક્યસુંદરીના આનંદનો પાર ન રહ્યો. ‘મારી ખુદની નગરીમાં ભલે એ મને ચોહ દઈને ભાગી ગયો પણ એની નગરીમાં એને હું મારો પોતાનો બનાવી દઈને મારી નગરીમાં ગૌરવપૂર્વક ન લઈ જાઉં તો મારું નામ ત્રૈલોક્યસુંદરી નહીં.’ આ વિચારણા સાથે ત્રૈલોક્યસુંદરીએ સહુ છાત્રોનું વચ્ચાદિથી ગૌરવ કરવાનું શરૂ કર્યું, પરંતુ મંગલકલશનું ગૌરવ કરવાનો જ્યારે પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પોતાનું આસન એને આપ્યું અને પોતાના શરીર પર પહેરેલાં સુંદર બે વસ્ત્રો આપ્યા. અન્ય છાત્રો મંગલકલશના થયેલા આ વિશેષ ગૌરવને જોઈને ઈર્ષ્યાથી બળવા લાગ્યા પણ તેઓ કશું જ કરી શકે તેમ નહોતા કારણ કે ગૌરવ કરનાર બીજું કોઈ નહોતું, ચંપાપુરીનો રાજકુમાર ખુદ હતો.

તમામ છાત્રોના ગૌરવનો આ વિધિ પૂર્ણ થયા બાદ ત્રૈલોક્યસુંદરીએ કલાચાર્યને વિનંતી કરી.

‘આપના એક એકથી ચડિયાતા વિદ્વાન છાત્રો અહીં એકઠા થયા છે તો હું ઈચ્છું છું કે એકાદ છાત્ર કો’ક સુંદર કથા અહીં અમને સહુને સંભળાવે.’

કલાચાર્યે સહુ છાત્રો સામે જોયું. આમે ય મંગલકલશના અહીં થયેલા વિશેષ ગૌરવને જોઈને સહુ છાત્રોના મનમાં મંગલકલશ પ્રત્યે દ્વેષ તો હતો જ અને એટલે સહુ છાત્રોએ કલાચાર્યને કહ્યું કે,

‘કથા તો મંગલકલશ જ કરશે’

કલાચાર્ય તરફથી કથા માટે મંગલકલશ પર પસંદગી ઉતરી.

કથાનો આ પ્રસ્તાવ સાંભળતાની પહેલા જ મંગલકલશની નજર ત્રૈલોક્યસુંદરીના ચહેરા પર સ્થિર થઈ ગઈ અને એ સ્તબ્ધ થઈ ગયો.

‘આ એ જ ત્રૈલોક્યસુંદરી લાગે છે કે જેની સાથે ચંપાપુરીમાં મારા લગ્ન થયા હતા અને જેને ત્યજીને હું અહીં આવી ગયો છું. કોઈ પણ કારણસર અત્યારે એ પુરુષવેશમાં છે પણ છે તો એ ત્રૈલોક્યસુંદરી જ.’

મંગલકલશે પહેલો જ પ્રશ્ન કર્યો.

કથા કાલ્પનિક કરું કે અનુભવેલી કરું?

‘આવડી ઉંમરમાં વળી શું અનુભવ્યું હોય?’

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પ્રશ્ન કર્યો.

‘અનુભવ્યું તો બધાએ હોય અમે ય અનુભવ્યું હોય અને તમે ય અનુભવ્યું હોય’

મંગલકલશના આ વ્યંગને ત્રૈલોક્યસુંદરી સિવાય કોઈ સમજી શકે એ શક્ય જ નહોતું.

એમ?... તો તો અનુભવેલી કથા જ કહોને!..’ ત્રૈલોક્યસુંદરીએ જવાબ આપો.

બસ, પછી તો પૂછવું જ શું? મંગલકલશે શરૂઆતથી માંડીને સુબુદ્ધિ મંત્રી વડે પોતાની એના ઘરમાંથી હકાલપટ્ટી કરાઈ ત્યાં સુધીનો સઘળો વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો.

આ સાંભળતાની સાથે જ ત્રૈલોક્યસુંદરી આવેશમાં આવી ગઈ. બનાવટી ગુસ્સો ધારણ કરીને એણે ત્રાડ પાડી.

‘પકડો... પકડો આ જૂઠાબોલા છોકરાને...’

ત્રૈલોક્યસુંદરીની આ ત્રાડ સાંભળીને વિદ્યાર્થીઓ નાસી ગયા અને ત્યાં હાજર રહેલા સૈનિકો મંગલકલશને પકડવા જ્યાં એના તરફ દોડ્યા, ત્રૈલોક્યસુંદરીએ સહુને રોક્યા તો ખરા પણ એક સૈનિકને કહીને મંગલકલશને પોતાના કમરામાં મોકલાવી દીધો. સિંહ સામંતને લઈને એ અંદર આવી. મંગલકલશને એક આસન પર બેસાડ્યો અને સિંહ સામંતને કહ્યું,

‘ઓળખો છો આ કોણ છે?’

‘ના’

‘આ એ વ્યક્તિ છે કે જેની સાથે મારા લગ્ન થયા છે’ ત્રૈલોક્યસુંદરીના મુખે આ વાક્ય સાંભળતા જ સિંહ સામંત સ્તબ્ધ થઈ ગયો. ‘આ

વિદ્યાર્થી ત્રૈલોક્યસુંદરીનો પતિ? અસંભવ!’
વ્યંગમાં ત્રૈલોક્યસુંદરીને એણે સંભળાવી દીધું,

‘જો આ છાત્ર જ તમારો પતિ હોય તો
હવે તમારે એને અહીં જ રાખી લેવો જોઈએ.’

સિંહ સામંતના શબ્દોચ્ચારણમાં રહેલ
વ્યંગને ન સમજી શકે એ હદે ત્રૈલોક્યસુંદરી
ભોટ નહોતી. એણે સિંહ સામંતને એટલું જ
કહ્યું કે ‘જો તમારા મનમાં એ અંગે સંશય હોય
તો તમે એક કામ કરો.’

‘શું?’

‘મંગલકલશના ઘરે તમે જઈ આવો.
પિતાજીએ ભેટમાં આપેલ સંખ્યાબંધ ચીજો
એના ઘરે તમને જોવા મળે તો માનજો કે આ
છાત્ર જ મારો પતિ છે’ આટલું બોલતાં બોલતાં
ત્રૈલોક્યસુંદરી ગળગળી બની ગઈ.

ત્રૈલોક્યસુંદરીના શબ્દોમાં રહેલ
સચ્ચાઈનો રણકો સાંભળીને સિંહ સામંતના
મનમાં રહેલ નાનકડો પણ સંશય દૂર થઈ ગયો.

‘મને માફ કરો’

‘તમને માફ તો કરી જ દીધા છે પણ હવે
એક કામ કરો’

‘શું?’

‘મારા શ્વસુરને અત્રે લઈ આવો’

‘પછી?’

‘પછી હું શું કરું છું, એ તમે પોતે જ જોઈ
લેજો’

અને ત્રૈલોક્યસુંદરીના આદેશથી સિંહ
સામંત પહોંચી ગયો મંગલકલશના પિતાજીને ત્યાં.

‘આપને મારી સાથે આવવાનું છે’

‘ક્યાં?’

‘ચંપાપુરીના રાજકુમાર જ્યાં ઊતર્યા છે
ત્યાં’

‘પણ શું કામ?’

‘રાજકુમારનું ભાવભર્યું આમંત્રણ છે’

શ્રેષ્ઠી વિચારમાં પડી ગયા. ‘મને એ
ચંપાપુરીના રાજકુમારનું આમંત્રણ? શેના માટે?
મારે તો એની સાથે કોઈ ઓળખાણ પણ નથી.
મારે તો ક્યારેય મળવાનું પણ બન્યું નથી અને
છતાં મને એના તરફથી આમંત્રણ? કશું ય
સમજાતું નથી. ખેર, જઈ આવવા દે મને ત્યાં.
જે હશે એ સમજાઈ જશે.’

ઘનદત્ત પહોંચ્યો ત્રૈલોક્યસુંદરીના
આવાસે. ત્યાં એણે જોયો પોતાના પુત્ર
મંગલકલશને.

‘તું અહીંયાં?’

‘હા’

‘પણ કારણ કાંઈ?’

અને મંગલકલશ કોઈ જવાબ આપે
એ પહેલાં સિંહ સામંતે અથથી માંડીને ઇતિ
સુધીની બધી જ વાતો ઘનદત્તની સમક્ષ રજૂ
કરી દીધી. ઘનદત્તના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.
જેને હું ચંપાપુરીનો રાજકુમાર માની રહ્યો છું એ
બીજું કોઈ નથી પણ મારી પુત્રવધૂ છે? કમાલ!
કમાલ! હું તો ધન્ય બની ગયો.’

અને પુરુષવેશનો ત્યાગ કરીને
ત્રૈલોક્યસુંદરી સ્ત્રીવેશ પરિધાન કરીને જ્યારે
ઘનદત્તની નજીક આવી અને આશીર્વાદ લેવા

એના ચરણમાં ઝૂકી ત્યારે ધનદત્તની આંખોમાંથી અશ્રુની ધાર વહેવા લાગી.

‘સૌભાગ્યવતી બની રહે’ એટલું જ એ બોલ્યા અને એમનું ગળું ડુંધાઈ ગયું.’

મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરી વર-વધૂ બનીને જ્યારે ધનદત્તના ઘરમાં પ્રવેશ્યાં ત્યારે જાણે કે આખું ને આખું સ્વર્ગ ઘરમાં ઊતરી આવ્યું છે એવી અનુભૂતિ ધનદત્તે પણ કરી અને સત્યભામાએ પણ કરી. સત્યભામા તો પોતાના પુન્યવાન પુત્ર અને ચતુર, સૌભાગ્યવંતી અને રાજકુમારી જેવી પુત્રવધૂને જોઈને હરખધેલી જ થઈ ગઈ, ફરી-ફરી ભામાણાં લીધા સત્યભામાએ.

કમાલનું આશ્ચર્ય તો એ થયું કે પવન પુષ્પની સુવાસને જેમ ચારે ય દિશામાં પ્રસરાવી દે છે તેમ આ સમાચાર આખી ય ઉજ્જયિનીમાં પ્રસરી ગયા અને એમાં ય રાજવી વૈરિસિંહના કાને જ્યારે આ સમાચાર આવ્યા ત્યારે એ તો આશ્ચર્યમાં ગરકાવ જ થઈ ગયો.

‘જેણે પોતાની ઓળખ ચંપાપુરીના રાજકુમાર તરીકે મને આપી એ પોતે ચંપાપુરીના રાજાની પુત્રી ત્રૈલોક્યસુંદરી નીકળી? કમાલ! એની આ ચતુરાઈને હું તો ન પકડી શક્યો પણ મારા કોઈ માણસો ય ન પકડી શક્યા? વાત મગજમાં બેસતી નથી. એક વાર ધનદત્ત શ્રેષ્ઠીને જ અત્રે બોલાવી લઉં અને અને એની પાસેથી જ સાચી વિગત જાણી લઉં.’

વૈરિસિંહે પળના ય વિલંબ વિના ધનદત્તને

પોતાની પાસે આવી જવા સંદેશો પાઠવ્યો અને ધનદત્તના મુખે જ જ્યારે સઘળી હકીકત વૈરિસિંહે સાંભળી ત્યારે તો એના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

‘આ સંસારમાં આવું ય બની શકે છે? કર્મસત્તાના ખેલને સમજવાનું ગજું આ સંસારમાં કોઈનું ય હોય એવું લાગતું નથી. એ સિવાય જાદુના ખેલ જેવા લાગતા આ પ્રસંગો વાસ્તવિકતાની ધરતી પર સંભવિત બની જ શી રીતે શકે?’

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પોતે હાંસલ કરેલ સિદ્ધિની વધાઈ પિતાજીને આપવા સિંહ સામંતને બોલાવીને કહ્યું.

‘સિંહ! તમારે એક કામ કરવાનું છે.’

‘શું?’

‘સૈન્યને લઈને તમે શીઘ્ર ચંપાપુરી પિતાજી પાસે પહોંચી જાઓ અને પિતાજીને સમાચાર આપી દો કે “તમારી પુત્રી ત્રૈલોક્યસુંદરીએ આપના કુળનું ગૌરવ વધે એવું પરાક્રમ ઉજ્જયિનીમાં દાખવી જ દીધું છે.”

ત્રૈલોક્યસુંદરીના આદેશને શિરોમાન્ય કરીને સિંહ સામંતે સૈન્ય ચંપાપુરી તરફ પ્રયાણ આદર્યું. વચ્ચે ક્યાંય પણ અટક્યા વિના જ્યારે એણે ચંપાપુરીમાં પ્રવેશ કર્યો અને રાજા પાસે પહોંચ્યો ત્યારે રાજાએ એને પહેલો પ્રશ્ન પૂછ્યો,

‘ત્રૈલોક્યસુંદરી ક્યાં?’

અને સિંહ સામંતે રાજા સમક્ષ સઘળો ય વૃત્તાંત જ્યારે કહી સંભળાવ્યો ત્યારે એક બાજુ રાજા આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયો તો બીજી

બાજુ રાજાના ચિત્તનો દ્વેષે કબજો લઈ લીધો.

‘ત્રૈલોક્યસુંદરીની આ ચતુરાઈ? ત્રૈલોક્યસુંદરીનો આ પુણ્યવૈભવ? ત્રૈલોક્યસુંદરીનું આ ભવ્ય પરાક્રમ? ત્રૈલોક્યસુંદરીનું આ સદ્ભાગ્ય?’ આ વિચારે એનું ચિત્ત આનંદમાં અને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયું છે, તો ‘મંત્રી સુબુદ્ધિની આ બદમાસી? આ નક્કટાઈ? આ હલકટાઈ? મારી નિર્દોષ એવી પણ પુત્રી પર એણે આવું ભયંકર કલંક લગાડી દીધું? એના વચન પર વિશ્વાસ મૂકીને મેં ય ત્રૈલોક્યસુંદરીને ઘોર અન્યાય કરી દીધો?’ આ વિચારે એનું ચિત્ત મંત્રી પ્રત્યેના દ્વેષથી વ્યાપ્ત બની ગયું છે.

‘સિંહ!’

‘આજ્ઞા કરો’

‘તુર્ત ઉજ્જયિની જાઓ’

‘જઈ આવું’

‘જઈને પાછા આવી જવાનું નથી. મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીને લઈને તમારે પાછા આવવાનું છે. ત્રૈલોક્યસુંદરીનાં દર્શન તો મારે કરવા જ છે પરંતુ ખાસ તો મારે એની ક્ષમા માગવી છે. લગ્નના પ્રથમ દિવસે એ મંત્રી પુત્રથી તો ઠગાઈ પણ એ ઘરે આવી તો મેં ન એને સાંભળવાની તસ્દી લીધી કે ન મેં એને મળવાની તક પણ આપી. સર્વથા નિરપરાધી એવી એને મેં જે ત્રાસ આપ્યો છે એવો ત્રાસ તો કોઈ ભિખારીએ પણ પોતાની દીકરીને નહીં આપ્યો હોય. આવી ગુણિયલ, પવિત્ર અને નિર્દોષ પુત્રીની માફી માંગીને મારે હળવાફૂલ બની જવું છે.’ આટલું બોલતાં બોલતાં રાજા રડી પડ્યો.

રાજાના રુદને સિંહ સામંતની આંખમાં ય આંસુ લાવી દીધા. પોતાની પાસે રહેલ ઉત્તરીયથી આંખ લૂછીને એણે ઉજ્જયિની તરફ પ્રયાણ આદર્યું. થોડાક જ દિવસોમાં એ પહોંચી ગયો ઉજ્જયિની.

અને એક દિવસ....

છેલ્લાં કેટલાંય વરસોમાં ચંપાપુરીના પ્રજાજનોએ ન નિહાળ્યો હોય એવો દબદબાપૂર્વકનો પ્રવેશ મહોત્સવ પ્રજાજનોને નિહાળવા મળ્યો. પ્રવેશ હતો મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીનો. પ્રવેશ કરાવનાર હતો રાજવી સુરસુંદર પોતે. ભવ્યતામાં નાનકડી પણ ક્યાશ શો હોય?

સામેયું ઊતર્યું રાજમહેલે અને સુરસુંદરે દોડીને ત્રૈલોક્યસુંદરીને લઈ લીધી બાથમાં. ચોધાર આંસુએ રડી રહેલ બાપ અને દીકરીને જોઈને ઉપસ્થિત સહુની આંખો પણ ભીની ભીની થઈ ગઈ.

બીજા દિવસે,

‘સુબુદ્ધિ! તારી આ નીચતા?’

ભર રાજસભામાં પ્રજાજનો વચ્ચે સુરસુંદરે સુબુદ્ધિને હાજર કર્યો. સુબુદ્ધિનું આખું શરીર થરથર ધ્રુજી રહ્યું છે. રાજાની બાજુમાં મંગલકલશ પણ બેઠો છે.

‘આ નાલાયકનું બધું ધન જપ્ત કરી લો. એના મોઢા પર મેશ ચોપડો. ગઘેડા પર બેસાડીને એને નગરના રાજમાર્ગો પર ફેરવો

અને છેવટે એને ફાંસીના માંચે લટકાવી દો’
રાજાએ કોટવાલને આજ્ઞા કરી દીધી.

‘રાજનું! એક વિનંતી છે’ મંગલકલશ
બોલ્યો.

‘શું?’

‘એને ફાંસીની સજા ન આપો’

‘પણ કારણ કાંઈ?’

‘આખરે ત્રૈલોક્યસુંદરી સાથે મારો મેળાપ
કરાવી આપનાર એ જ છે ને? આ હિસાબે એ
મારા અને આપના ય ઉપકારી જ છે. કમ સે કમ
એમને ફાંસીની સજા તો ન જ આપો.’

‘સાંભળ સુબુદ્ધિ! મંગલકલશના
આગ્રહથી જ તને જીવતો છોડું છું. બાકી,
અત્યારે ને અત્યારે જ તારે આ મારો દેશ છોડીને
નીકળી જવાનું તો છે જ.’

સુરસુંદરે સુબુદ્ધિને દેશનિકાલની સજા
કરી દીધી.

આ બાજુ રાજાએ મંગલકલશનાં માતા-
પિતાને ઉજ્જયિનીથી ચંપાપુરીમાં બોલાવી
લીધા અને પુત્રના અભાવે મંગલકલશને પોતાના
પુત્રના સ્થાને સ્થાપી દીધો.

એક દિવસ,

મંત્રી-સામંત વગેરેની સંમતિપૂર્વક ભવ્ય
મહોત્સવ પૂર્વક મંગલકલશને પોતાની ગાદીએ
સ્થાપ્યો અને એ જ નગરીમાં એક દિવસ પધારેલા
પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવંત શ્રી યશોભદ્રસૂરિ
મહારાજ પાસે મહોત્સવપૂર્વક રાજવી સુરસુંદરે
સંયમજીવન અંગીકાર કર્યું.

*** ❀ ***

‘સાભળ્યું?’

‘શું?’

‘ચંપાની ગાદીએ એક વણિકપુત્ર બેઠો છે’

‘શું વાત કરો છો?’

‘હા. સાવ સાચી વાત છે’

‘તો તો આપણે એના પર તૂટી જ પડીએ’

અને મંગલકલશને કમજોર માનીને
ચંપાની આજુ-બાજુવાળા કેટલાક રાજાઓએ
ચંપા પર આક્રમણ તો કર્યું પણ પ્રચંડ પુણ્ય
પ્રભાવથી મંગલકલશે એ સહુને મારી હટાવ્યા.

કાળક્રમે ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પુત્રને જન્મ
આપ્યો. નામ એનું રાખવામાં આવ્યું, યશશેખર.

રાજા-રાણી બનેલા મંગલકલશ અને
ત્રૈલોક્યસુંદરી વર્ષો મહિનાઓની જેમ અને
મહિનાઓ દિવસોની જેમ પસાર કરી રહ્યા છે.

એક દિવસ,

‘ભગવંત!

ગત જન્મોમાં એવાં તે કયા કર્મો અમે
બંનેએ બાંધ્યા હતા કે જેના દુષ્પ્રભાવે વિવાહ
સમયે મારી વિડંબના થઈ અને ત્રૈલોક્યસુંદરીના
શિરે કલંક આવ્યું?’

ચંપાના ઉદ્યાનમાં બિરાજમાન
જયસિંહસૂરિ પાસે દેશના સાંભળવા ગયેલા
મંગલકલશે સહુની વચ્ચે આ પ્રશ્ન પૂછ્યો અને
વિશિષ્ટ શ્રુતવંત આચાર્ય ભગવંતે રહસ્ય પરથી
પડદો ઊંચક્યો.

ભરત ક્ષેત્ર
ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગર.
સોમચન્દ્ર નામનો કુલપુત્ર.
શ્રીદેવી નામે એની પત્ની.
જિનદેવ નામના શ્રાવક સાથે સોમચન્દ્રની
મૈત્રી.

એક દિવસ
જિનદેવે સોમચન્દ્રને વાત કરી,
'દોસ્ત, તારે એક કામ કરવાનું છે.'
'શું?'
'હું જાઉં છું પરદેશમાં'
'પણ કેમ?'
'પૈસા કમાવા'
'આટઆટલા પૈસા તો છે તારી પાસે અને
છતાં તારે વધુ પૈસા કમાવા પરદેશ જવું છે?'

'હા'
'ન જાય તો ન ચાલે?'
'ના, જવું જ છે'
'જેવી તારી મરજી. હવે બોલ, મારે શું
કરવાનું છે?'

'હું તને દસ હજાર સોનામહોર આપી
જાઉં છું.'

'મને?'

'હા'

'પણ શેના માટે?'

'તારે એ દસ હજાર સોનામહોર મારા
વતી સાત ક્ષેત્રમાં વાપરવાની છે.'

'સોનામહોર તારી અને વાપરવાની
મારે?'

'હા'

'જેવી તારી આજ્ઞા ભાઈ!...'

અને સોમચન્દ્રને દસ હજાર સોનામહોર
આપીને જિનદેવ ધનોપાર્જનાર્થે નીકળી ગયો
પરદેશમાં. એના ગયા બાદ સોમચન્દ્રએ
યાદ રાખીને જિનદેવે આપેલ દસહજાર
સોનામહોરનો તો સાત ક્ષેત્રમાં સદ્વ્યય કરી
જ દીધો પણ પોતાની કેટલીક રકમ પણ એમાં
ઉમેરી દઈને એનો સદ્વ્યય કરી દીધો. ધનના
આવા સદ્વ્યયથી એણે જબરદસ્ત પુણ્યોપાર્જન
કર્ચું તો એની પત્નીએ અનુમોદના દ્વારા પણ
સુંદર પુણ્યોપાર્જન કર્યું.

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગર

શ્રેષ્ઠી દેવદત્ત

પત્ની ભદ્રા

શ્રીદેવીની નિકટની સખી પણ ભદ્રા.

એક દિવસ, દેવદત્તની નજર પોતાના
શરીરની ચામડી પર પડી અને એ ધ્રુજી ઊઠ્યો.
ચામડી કુષ્ટરોગથી વ્યાપ્ત બની ગઈ હતી. 'આ
શું? મને અને કુષ્ટરોગ? આખું જીવન આવા
રોગિષ્ટ શરીર સાથે જ પસાર કરવાનું? બહાર
નીકળીશ તો મારી સામે કોઈ જોવા તૈયાર નહીં
થાય અને ઘરમાં ને ઘરમાં જ બેસી રહીશ તો
મારા દિવસો પસાર નહીં થાય. હું કરીશ શું?'

દેવદત્તના દુઃખાનિનો તો પાર નથી જ
પરંતુ એની પત્ની ભદ્રાની વ્યથાનો પણ પાર
નથી. 'શું કરું તો પતિદેવને સારું થઈ જાય?' આ
જ વિચારણામાં એનું મન આખો દિવસ વ્યસ્ત
રહેવા લાગ્યું. જે પણ મળે છે એને, કુષ્ટરોગનો

ઇલાજ એને એ પૂછતી રહે છે. જે પણ વ્યક્તિ જે પણ ઇલાજ સૂચવે છે. એ ઇલાજને એ અમલી બનાવતી રહે છે. પરંતુ દેવદત્તને કુષ્ટરોગમાં કોઈ જ રાહત અનુભવાતી નથી.

એક દિવસ રસ્તામાં ભદ્રાને શ્રીદેવી મળી ગઈ.

‘કેમ, કાંઈ ચિંતામાં છે?’

‘હા’

‘શેની ચિંતા છે?’

‘પતિને રોગ થઈ ગયો છે.’

‘કયો?’

‘કુષ્ટરોગ’

‘કુષ્ટરોગ?’

‘હા’

‘એક વાત કરું?’

‘કહે.’

‘તે જ દેવદત્તને કુષ્ટરોગ આપ્યો લાગે છે.’

‘મેં?’

‘હા’

‘પણ શી રીતે?’

‘તારા શરીરના સ્પર્શો.’

‘તું આ શું બોલે છે?’

‘સાચું જ કહું છું. તું પાપિણી છે. અહીંથી દૂર હટી જા. મારે તારું મોઢું પણ જોવું નથી.’

પોતાની જ સખીના મુખે કાનમાંથી કીડા ખરવા માંડે એવા શબ્દો સાંભળીને ભદ્રા તો સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. એનું મોઢું પડી ગયું. એની આંખોમાં આંસુ છલકાઈ ગયા. ઘરતી મારગ

આપે તો અંદર ચાલ્યા જવાનું એને મન થઈ ગયું.

પણ,

પણ બે પળ પસાર થઈ અને શ્રીદેવીએ ભદ્રાને કહ્યું,

‘સખી, ખેદ ન કરીશ’

‘ખેદ ન કરું તો બીજું શું કરું?’

‘મેં તને જે પણ કહ્યું છે...’

‘એ?’

‘એ તો મશકરીમાં કહ્યું છે’

અને શ્રીદેવીએ કરેલ આ ખુલાસાને સાંભળીને ભદ્રાને હૈયે કંઈક ટાઢક વળી.

‘મંગલકલશ! એ સોમચન્દ્રે અને એની પત્ની શ્રીદેવીએ સાધુ ભગવંતોના સત્સંગમાં આવીને વીતરાગ પ્રણીત શ્રી જિનધર્મ અંગીકાર કર્યો. જીવનભર એ બંનેએ એનું સુંદર પાલન કર્યું અને અંતે કાળ કરીને પ્રથમ દેવલોકમાં પાંચ પલ્લોપમના આયુવાળા દેવ બન્યા.’

‘બંને?’

‘હા’

‘પણ પ્રભુ! આમાં મેં પૂછેલ શંકાનું નિરાકરણ ક્યાં થયું?’

‘એ જ કહું છું તને.’

‘ફરમાવો.’

એ સોમચન્દ્રનો આત્મા દેવલોકનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને તું થયો અને શ્રીદેવીનો આત્મા ત્રેલોક્યસુંદરી તરીકે જન્મ્યો.

‘શું વાત કરો છો?’

‘હા, તારા મિત્ર જિનદેવની દસ હજાર

સોનામહોર તેં સત્કાર્યોમાં વાપરી હતી એના પ્રભાવે જે પુણ્યોપાર્જન થયું એ પુણ્યના પ્રભાવે તને રાજપુત્રી સાથે પરણવા તો મળ્યું પણ ભાડેથી!

અને શ્રીદેવીએ પોતાની સખી ભદ્રા પર ભલે મશકરીમાં આળ ચડાવ્યું હતું કે ‘તારા શરીરના સ્પર્શે જ તેં તારા પતિને કુષ્ટરોગ આપ્યો છે’ એ આળથી જે અશુભકર્મ બંધાયું એ અશુભકર્મે આ ભવમાં ત્રૈલોક્યસુંદરીના માથે આળ ચડાવ્યું!

રાજન્! આ છે તારી અને ત્રૈલોક્યસુંદરીની ગત જન્મની કથા! ધર્મસેવન અન્યના કારણે થાય છે, અન્ય વતી થાય છે તો ય ફળદાયક બને છે જ્યારે પાપ મશકરીમાં થાય છે તો ય એ લમણે સજા ઝીંકીને જ રહે છે.

આચાર્ય ભગવંત જયસિંહસૂરિના શ્રીમુખે પોતાના પૂર્વભવની દાસ્તાન સાંભળીને મંગલકલશ અને ત્રૈલોક્યસુંદરી બંને સ્તબ્ધ થઈ ગયાં.

‘આ સંસાર?’

‘આ કર્મોની શિરજોરી?’

‘જીવોની આ પરાધીનતા?’

‘સર્યું આવા ગોઝારા સંસારથી!’

રાજા-રાણી બંને ય પોતાના આવાસે પાછા તો ફર્યા પણ બંનેનાં મનમાં ગડમથલ શરૂ થઈ ગઈ. અને એક શુભ પળે બંને જાણાંએ સંયમજીવન અંગીકાર કરવાનો નિર્ણય કરી લીધો. પુત્ર યશશેખર પાસે બંનેએ પોતાનો આ

નિર્ણય જાહેર કર્યો અને ભારે દબદબાપૂર્વક, નગરજનોના અપાર ઉત્સાહ વચ્ચે રાજવી મંગલકલશ અને રાણી ત્રૈલોક્યસુંદરી સંયમજીવન અંગીકાર કરી ચૂક્યા.

બંનેની આંખ સામે સંસાર છે, કર્મસત્તા છે, કષાયોની કુટિલતા છે, વિષયોની વિષમતા છે, સંયમજીવનની તારકતા છે, આત્માની મહાનતા છે, સિદ્ધિગતિની શાશ્વતતા છે.

પ્રમાદને એમનાં જીવનમાં સ્થાન નથી. વિષયોની એમના મનમાં સ્મૃતિ નથી. કષાયોનું એમના જીવનમાં સેવન નથી. દુર્ધ્યાન અને દુર્ભાવ એમનાથી દૂર થઈ ચૂક્યા છે. અને એટલે જ એમની બંનેની આરાધના પ્રસન્નતાપૂર્વક ચાલી રહી છે.

કાળક્રમે ગુરુભગવંત દ્વારા રાજર્ષિ મંગલકલશની સૂરિપદે સ્થાપના થઈ અને સાધ્વી ત્રૈલોક્યસુંદરીની પ્રવર્તિની પદે સ્થાપના થઈ.

પ્રાન્તે, અત્યંત સમાધિ સાથે કાળધર્મ પામીને બંને પાંચમા બ્રહ્મલોક નામના દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયાં. આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં ત્યાંથી ચ્યવીને મનુષ્ય જન્મ પામીને, સંયમજીવન અંગીકાર કરીને, ઘાતી કર્મોનો ક્ષય કરીને, કેવળજ્ઞાન પામીને બંને ય મોક્ષપદને પામ્યાં.

❖ ૧) મંગલધર્મજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ ❖

વસ્તુ:-

આદિ જિનવર આદિ જિનવર, સુખહ દાતાર,
શાંતિ જિણેસર શાંતિકર, નેમિનાથ સોભાગ્ય સુંદર;
પાસ જિણંદહ વિધનહર, વર્ધમાન કલ્યાણ મંદિર,
પંચ તીર્થંકર ^૧સુગુરુ નમી, સરસતિ અંબિક દેવિ;
સમરવિ મંગલકલશનું, ચરિત ભણું સંખેવિ.

૧

ચુપાઈ:-

ધર્મિઈ ^૨રાજે ઋષિ ભંડાર, કુટુંબ મેલાવુ મહિમા સાર;
મંગલકલસ પામિઉ સુવિશાલ, નિસુણઉ ભવિયા! ધર્મ ^૩રસાલ.

૨

માલવદેસ પ્રસિધુ લોચ, જેણઈ દેસિ દુકાલ ન હોય;
સિપ્રાનદીતણઈ અહિઠાણિ, ઉજેણી નયરી વખાણી.

૩

ઉજેણી જોયાણ નવ-બાર, ગઢ-મઢ-મંદિર-પોલિ-પગાર;
^૪તલીયાતોરણ ^૫વાંનરબાલિ, ^૬અલુકાની પરિ ઝાકઝમાલ.

૪

નિત-નિત ઉછવ જિનપ્રસાદિ, ^૭મીચ્છાતીસું કરિઈ વિવાદ;
સોવિન કલસ ધજા લહિ-લહિ, જિનશાસન મહિમા ગહિ-ગહિ.

૫

હરિ-હર-બ્રહ્મા-રવિ-સારદા, ^૮ગહ-ગહાટ હુંઈ તિહિં સદા;
દેવી-દેવ અવર બહુ વાસ, છ દરસણનિ ^૯તિહાં પૂગઈ આસ.

૬

વસઈ ^{૧૦}રાજ છત્રીસઈ કુલી, ^{૧૧}કોટીધજ ધરિ ^{૧૨}ધજા ઉછલી;
^{૧૩}લક્ષેસરી નવિ ^{૧૪}લાભઈ પાર, કરઈ કર્મ નિજ વર્ણ અઢાર.

૭

૧. પાઠાં સહિગુરુ. ૨. પાઠાં રાજા ધન. ૩. પાઠાં સાર. ૪. કસબીતાર, ઝરીયન કપડા અને વરખવાળુ તોરણ. ૫. દ્વાર પર લટકાવાતી સત્કારાર્થ મંગલ સૂચકમાળા. ૬. પાઠાં લંકા. ૭. પાઠાં મેરુ સિંહરસિઉ. ૮. આનંદ કિલ્લોલ. ૯. પાઠાં મન પૂજી. ૧૦. પાઠાં વાસે. ૧૧. કરોડાધિપતિ. ૧૨. પાઠાં ગુડી. ૧૩. લખપતિ, પાઠાં લખિસિરિ. ૧૪. પાઠાં તપહા.

સપ્ત ભૂમિતાણા આવાસ, લોક વસિ તિહા લીલ વિલાસ;
બત્રીસ લખિણા ^૧નર પુનિવંત, દાન-ભોગ ઉપગાર કરંત. ૮

મોતી-મણિ-^૨કંચણ સિણગાર, ગુણ-લાવણ્ય ચતુર ^૩સુવિચાર;
પદ્મિની-હસ્તિની-^૪ચિંતિની નારી, સંખિની કર્મ કરી ^૫સવિ બારી. ૯

સોવણ-મણિ-માણિક ભંડાર, ચુરાસી ^૬ચુહટાં તિ અતિસાર;
^૭ત્રણિસઈ સાઠિ કીયાણા સવિ, કોડિ મૂલ એક તોલિ લવઈ. ૧૦

રાજ કરઈ રાજા ^૮અરિસિંહ, અરિ-^૯કરિ-કુંભ-વિડારણ-સિંહ;
પટરાણી સોમચંદ્રા કહી, રુપઈ રંભ હરાવઈ સહી. ૧૧

નગર ધુરંધર ધનદત્ત સેઠિ, સમકિત ઉપરિ ^{૧૦}નિમ્મલ ^{૧૧}દ્રેઢિ;
સત્યવતી સત્યા તસ નારિ, પતિસ્યુ ^{૧૨}નેહ ધરઈ ^{૧૩}મનુહારિ. ૧૨

એક દિવસિ ^{૧૪}પ્રીયડઉ ^{૧૫}કાલિ જ મુહુ, દેખી ધરણિ ^{૧૬}ભણઈ ‘મુઝ કહુ;
આધિ-વ્યાધિ તમ્હ ચિંતા કિસી?, ^{૧૭}હુ અણભગતિ કઈ મનિવસી?’. ૧૩

કંત ભણઈ ‘સુણિ ધરણિ! વિચાર, માન-મહુત મુઝ ધન્ય અપાર;
એક ^{૧૮}આણૂ મોટું આજ, અપુત્રીયા નામિ તે મુઝ લાજ. ૧૪

પુત્ર ^{૧૯}લગઈ ધરિ ઉછવસાર, પૂઠિ સુપૂત્ર કુલ આધાર;
દેવ-ધર્મ-ગુરૂ પૂજા કરઈ, પુત્ર હુઈ તુ ^{૨૦}કુલ વિસ્તરઈ’. ૧૫

ધારણિ ભણઈ ‘તુમ્હ વચન પવિત્ર, પૂર્વ પુન્યઈ લાભઈ પુત્ર;
અવિચલ ચિત્તઈ ધર્મ ^{૨૧}જ કરુ, એ ચિંતા સઘલી પરહરઉ. ૧૬

ધર્મઈ ઈક નર પાલઈ રાજ, પાપિઈ પરધરિ કરઈ ઈક કાજ;
ધર્મઈ છત્ર ચમર ^{૨૨}સિરિ ઢલઈ, પાપિઈ પોટલ ^{૨૩}સહિજઈ ગલઈ. ૧૭

૧. પાઠાં નિઈ. ૨. પાઠાં માણક. ૩. પાઠાં સુજાણ. ૪. પાઠાં ચતરંગ. ૫. પાઠાં સખારિ. ૬. પાઠાં ચઉરા. ૭. પાઠાં લખ-કોડની દલત વણજાધિ એક વિચે એક વહોરે લોચ. ૮. પાઠાં યરસંઘ. ૯. હાથી. ૧૦. પાઠાં નમલ/નિમિલ. ૧૧. દ્રષ્ટિ, પાઠાં દૂટ. ૧૨. પાઠાં તેહ. ૧૩. પાઠાં અતે સાર. ૧૪. પાઠાં પ્રઈચંતા વસો. ૧૫. કાળમુખ. ૧૬. પાઠાં કહે મઝ કોહો. ૧૭. પાઠાં હુયાભાગણી. ૧૮. ઉણુ, ઉણપ. ૧૯. પાઠાં જાઈ પુણ ઉછવ ઘણા, પૂજે મનોરત્થ મનતાણા. ૨૦. પાઠાં જસ. ૨૧. પાઠાં મનિધરો. ૨૨. પાઠાં સર ટલે. ૨૩. પાઠાં સેદિઈ.

- ધર્મિય હાથી-ઘોડે ચડઈ, પાપિય ^૧આગલિથી ^૨દડવડઈ;
 ધર્મિય સપતભૂમિ આવાસ, પાપિય ^૩છાજ ^૪કુડીરે વાસ. ૧૮
- ધર્મિય ઘરિ થાઈ ભોગવિલાસ, પાપિય ^૫જલ-વટ ઉપરિ વાસ;
 ધર્મિય સાલિ-દાલિ-ઘ્રત ભોજન કરઈ, પાપિય ^૬ઘરિ-ઘરિ ભિક્ષા ફિરઈ. ૧૯
- ધર્મિય ઘરિ બઈઠા ધન હોઈ, પાપિય ^૭દેસાઉરિ રલતા જોઈ;
 ધર્મિય ઉત્તમ નારી ભલી, પાપિય અધમ ^૮અનઈ સંખલી. ૨૦
- ધર્મિય લક્ષ્મી-વિદ્યા લહઈ, પાપિય મૂરખ દારિદ્ર ^૯સહઈ;
 ધર્મિય સજન-કુટુંબ સંજોગ, પાપિય રોગ-સોગ વિજોગ. ૨૧
- ધર્મિય માનવભવ દેવલોક, પાપિય ^{૧૦}તિરીજંચ ^{૧૧}નરગહ શોક;
 ધર્મિય શુભપૂત્ર ^{૧૨}કુલ ઊઘરઈ, પાપિય વંધ્યા કઈ સુત મરઈ. ૨૨
- ^{૧૩}પુણ્ય-પાપનું અંતર બહુ, ધર્મિ મનોરથ પૂગઈ સહુ;
 પુત્ર-પાપ બેહુ ખય કરી, તુ તે નર પામઈ સિવપુરી. ૨૩
- ઇમ જાણીનઈ કરુ જિણધર્મ, જિમ છૂટઉ અંતરાઈ કર્મ;
 નારીવચન સુણીનઈ કંત, ^{૧૪}ધર્મ કરઈ બહુ નિશ્ચલ ચિત. ૨૪
- ઉભયકાલ પડિકમાણું કરઈ, પર્વતિથિઈ પોસહ ^{૧૫}વ્રત ધરઈ;
 વિત્ત વેચઈ જિનવર પ્રાસાદિ, બિંબ પ્રતિષ્ઠા ઉચ્છવ નાદિ. ૨૫
- આગમશાસ્ત્ર લિખાવ્યા ઘણા, અમીય વયાણ નિસુણઈ ગુરુતાણા;
 ચઉવિહુ સંઘતાણી અતિભગતિ, સપતક્ષેત્રિ વિત્ત વેચઈ ^{૧૬}સકતિ. ૨૬
- સાહમીવછલ નઈ સંઘપૂજ, દાન દેઈ શુભપાત્ર ^{૧૭}નિતૂ જ;
 દીણ-હીણ અનુકંપા દાન, કોહ-લોહ ટાલઈ ^{૧૮}અભિમાન. ૨૭

૧. પાઠાં આગથ. ૨. રખડે, રઝડે. ૩. છાજલી, અભરાઈ. ૪. ઝુપુ. ૫. નદી કિનારો. ૬. પાઠાં પર ઘરિ ભૂખ્યું. ૭. પાઠાં પરદેસે. ૮. પાઠાં નારી. ૯. પાઠાં દહે. ૧૦. તિર્યચ. ૧૧. પાઠાં પણુને સુક. ૧૨. પાઠાં કલત્ર. ૧૩. પાઠાં જસપતટા/ધરમે. ૧૪. પાઠાં જનધર્મ. ૧૫. પાઠાં ઉચરે. ૧૬. પાઠાં નિજ સં. ૧૭. પાઠાં નિ પૂજ. ૧૮. પાઠાં સંયમમાન.

ધનદત્ત નિતુ વાડીઈ જાઈ, ફૂલ ^૧સુરહા લેઈ ^૨આવઈ ઠાઈ;
ઘોતિ ધરીનઈ નહમાણ કરંતિ, જિણવર પૂજ કરઈ એગચિંતિ. ૨૮

ચંદન-કપૂર-કેસર રંગ, અગર-^૩કસતુરી ધૂપઈ અંગ;
અક્ષત-ભલ-ફલ ફોફલ પાન, ઢોઈ મોદક બહુ પકવાન. ૨૯

નવનૈવેદિ કરઈ આરતી, મંગલા લઉટા લઈ આરતી;
ચૈતવંદન ભાવિઈ ^૪સાર, જપઈ મહામંત્ર નવકાર. ૩૦

પૂજાવિધિ જુ હુઈ ઇંગપક્ષ, ^૫શાસનદેવ તિ હુઈ પ્રત્યક્ષ;
દેવિ ભણઈ ‘‘મનવંછિત માગિ’, ઉઠી ધન તવ લાગઉ પાગિ. ૩૧

‘તમ્હ પસાઈ છઈ નવનિધિ, જુ તૂઠી તુ દિઉ પુત્ર^૬સિદ્ધિ’;
‘દેવિ ભણઈ ‘તૂ ‘પુણ્ય-પવિત્ર, થોડે દિનિ હોસિઈ તુઝ પુત્ર’. ૩૨

‘મહાપસાઉ’ ભણઈ ધનસેઠિ, શાસનદેવ તિ હુઈ ^૭અદ્રેઠિ;
નરનારી ^૮બેઉ ધર્મનિધાન, વિલસઈ ^૯ભોગ હવું આધાન. ૩૩

સપનમાહિ દીકુ પુત્રકલસ, પૂછઈ નારી ^{૧૦}પ્રીય કહઈ સરસ;
‘ધર્મ પ્રમાણિઈ સપન આધાર, હોસિઈ બેટઉ કુલ સાધાર’. ૩૪

શુભ દોહલા ઉપજાવઈ નારિ, તે પહુચાડ્યા સવિ ભરતારિ;
દિવસ આઠ હુયા ^{૧૧}નવ માસ, પુત્ર જનમિ સવિ પૂગી આસ. ૩૫

૧. સુગંધિત. ૨. પાઠાં વિહાણમાહ. ૩. પાઠાં કથૂરી. ૪. પાઠાં કેઈક સાર. ૫. પાઠાં કુલદેવ. ૬. પાઠાં વછ વર.
૭. પાઠાં નીરધ. ૮. પાઠાં શેઠ. ૯. પાઠાં તે. ૧૦. અદ્વૈત, પાઠાં અદ્વૈટ. ૧૧. પાઠાં બધરે ધરમનુ ધાન. ૧૨. પાઠાં
સુખ. ૧૩. પાઠાં પ્રી. ૧૪. પાઠાં દસ.

વસ્તુ:-

પુત્ર જનમિઉ પુત્ર જનમિઉ, હુઉ આણંદ,
તલીયા તોરણ ^૧વિવહ પરિ, પંચ શબદ વાજિત્ર વજઈ;
ગીત-^૨ગાન નાટક સરસ, સજન^૩વર્ગ સંતોષિ રાજઈ,
ધનદત્ત ઘરિ ઉચ્છવ બહુ, દાન દેઈ અભિરામ;
ધવલ દેઈ ^૪સોહાસિણી, મંગલકલસ સુત નામ.

૩૬

ફૂલ:-

^૧નિતુ-નિતુ ઉત્સવ નવ-નવે, ^૨પામઈ વૃદ્ધિ કુમાર;
મણિ-માણિક-મોતી જડ્યા, સોવન^૩મઈ સિણગાર.

૩૭

પંચ વરસ અનુક્રમિ હુયા, શુભ મહુરત સુવિસાલ;
મેલાવા વાજિત્રસિઉં ય, સુત ^૪પહુતુ નેશાલ.

૩૮

ભણઈ-ગુણઈ પ્રજ્ઞા ઘણી, ચડઈ કલા નિશિ-દીસ;
વિનયવંત ગુણવંત નર, લક્ષણ અંગિ બત્રીસ.

૩૯

^૫અન્ન દિવસિ ^{૧૦}પભાણઈ કુમર, 'હુ તુમ્હ ^{૧૧}પૂછું તાત!;
નિતુ ^{૧૨}દેખૂ રવિ ઊગતઈ, ^{૧૩}જિહાં જાઉ કહુ વાત'.

૪૦

તાત આલિંગણ દેઈ કહઈ, 'આપૂ માલી મૂલ;
મનગમતા વાડી જઈ, આણુ ^{૧૪}સરહા ફૂલ.

૪૧

ચંપક-કેતિકિ ^{૧૫}વિલસિરિ, જાઈ-જુહી મયકુંદ;
^{૧૬}સેવંત્રી ^{૧૭}વાલી પમુહિ, પૂજુ ^{૧૮}આદિ જિણંદ'.

૪૨

કુમર ભણઈ 'તે જોઈવા, હુ આવિસ તમ્હ સાથિ';
તાત-પુત્ર ^{૧૯}બે સંચરિયા, વલગા ^{૨૦}અંગલિ-હાથિ.

૪૩

૧. વિવિધ, પાઠાં બહુ. ૨. પાઠાં નાદ. ૩. પાઠાં બંધવ. ૪. સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રી. ૫. પાઠાં કરે ઘર. ૬. પાઠાં વાથે ઇમ. ૭. મય. ૮. પાઠાં સોપો. ૯. પાઠાં એક. ૧૦. પાઠાં પૂછે. ૧૧. પાઠાં સાંભલો. ૧૨. પાઠાં જાઉ. ૧૩. પાઠાં તે કદો મઝનિ. ૧૪. સુરભિત. ૧૫. પાઠાં કરણી. ૧૬. એક જાતનું સુગંધી ફૂલ. ૧૭. પાઠાં યાણી કરી. ૧૮. પાઠાં પ્રથમ સાસનિ. ૧૯. પાઠાં લેઈ. ૨૦. પાઠાં પુત્ર.

વાડી પહુતા હરખીયા, દહ-દસિ પરિમલ સાર;
વસંતરાઉ વાસિઈ વસઈ, ભમરા રિણઝણકાર. ૪૪

માલી દેખઈ લહુયડઉ, લક્ષણવંતઉ બાલ;
નારંગ-કેલા-દ્રાખ ^૧બહુ, આપઈ ^૨અંબ રસાલ. ૪૫

અથ વાડી વર્ણન:-

છંદ-પાથડી:-

નાલીયરી ^૩ફોફલિ ^૪ફુણસિ ચાર, ચારુલી-કદલી ^૫નઈ સહકાર;
^૬કરણી ^૭કરમદી લીંબુ-નારંગ, ^૮અખોડ-બદામ ^૯વાયમ સુયંગ. ૪૬

ચાંપા-જાંબૂ-રાયણિ ^{૧૦}મહુ, બીજુરી ^{૧૧}ઘણ કેતકી બહુ;
પારજાતિક-^{૧૨}પાડલ ^{૧૩}ઘણસાર, ^{૧૪}વર ચંદન ^{૧૫}અગર-તગર સાર. ૪૭

માંડવઈ દ્રાખ બહુ નાગવેલિ, વહઈ અરહટ સીચાઈ ^{૧૬}તરુવેલિ;
^{૧૭}અઢારભાર વનસપતી રૂખ, ^{૧૮}સીલી છાહ ભાજઈ તૃષ-ભૂખ. ૪૮

શુક-હંસ-કોઈલિ મધુર રાગ, બાગ-સારસ ^{૧૯}બહુ કઠિન સર કાગ;
ઈક ઉડઈ ^{૨૦}બઈસઈ તરૂયર શાખ, કરબર કરઈ ફડ-ફડઈ પાખ. ૪૯

કે ખાટા-ખારા-તીખા-કષાય, ^{૨૧}કડૂયા મધુરા બહુ ^{૨૨}જણ ખાય;
ફલ ^{૨૩}ભર ^{૨૪}ભરીયા ઉપગાર કરેઉ, જોઈ તાત-પુત્ર ઘરિ આવ્યા બેઉ. ૫૦

૧. પાઠાં બીજોરડા. ૨. આંબા, કેરી. ૩. સોપારી. ૪. પાઠાં પાન. ૫. પાઠાં દલ/બહુ. ૬. કરેણનું વૃક્ષ. ૭. કરમદાનું વૃક્ષ. ૮. અખરોટ. ૯. ફળ મેવો, પાઠાં દાડમ. ૧૦. પાઠાં બહુ. ૧૧. પાઠાં સોદન. ૧૨. તે નામનું રાત્રી રંગનું ફૂલ. ૧૩. કપૂર. ૧૪. પાઠાં ભલ. ૧૫. અગરનો ધૂપ, પાઠાં બાવનચંદન કઘાગરયપાર. ૧૬. પાઠાં બહુ. ૧૭. બધા પ્રકારની, પાઠાં ભાવ. ૧૮. શીતલ છાંયો. ૧૯. પાઠાં ઢીક. ૨૦. પાઠાં એક બં. ૨૧. પાઠાં મીઠા. ૨૨. પાઠાં જણેર. ૨૩. પાઠાં ભલા. ૨૪. પાઠાં બહુ.

વસ્તુ:-

કુમર ભણઈ કુમર ભણઈ, 'નિસુણિ તૂ તાત!,
 હવ તમ્હ વાડી જાઈતા, આજ પછી મઝ લાજ આવઈ';
 અમીયવણ ^૧સુત બોલતા, માઈ-તાઈ મન હરિખ ભાવઈ,
 નિતુ-નિતુ કુસુમ તિ આણિ કરી, ^૨મેલઈ સવિ ^૩ઉપકર્મ;
 ત્રિકાલ ધન પૂજા કરઈ, ^૪નિસુણાઉ તેહ ^૫કૃત કર્મ. ૫૧

ચુપઈ:-

ચંપાનગરી ઉત્તમ ઠાઉ, રાજ કરઈ સુરસુંદર રાઉ;
 ગુણાવલી પટરાણી તેહ, રાઉ-રાણી બિહું ભલુ સનેહ. ૫૨

કલ્પવેલિ ^૬સુપનાંતરિ થઈ, તિણિ ^૭અનુસારિઈ પુત્રી હુઈ;
 'રૂયડી નામિ તિલુકસુંદરી, માઈ-તાઈ મનિ આણંદ કરી. ૫૩

ભણી-ગુણી ^૮સવિ ^૯વિદ્યા સાર, જાણિ વિશેષિઈ ધર્મવિચાર;
 મુખ કમલિ વસી સારદા, સમસ્યા પૂછી પૂરઈ સદા. ૫૪

તેહ સરખી નહી સુરસુંદરી, ^{૧૦}તાસ જમલિ નવિ વિદ્યાધરી;
 નાગકુમરિ સવિ રૂપઈ હરી, તુ તે નામ તિલુકસુંદરી. ૫૫

રુપ સોભાગિઈ ગુણિ આગલી, ચઉસઠિ કલા અંગિ નિર્મલી;
 રાઈ દીઠી નવ જોવની, તુ ^{૧૨}તે ^{૧૩}વર-ચિંતા ઉપની. ૫૬

રાઉ-રાણીનું એવડઉ મોહ, પુત્રીનું ન સહઈ વિછોહ;
 'અવર નયર રૂઝે રઈ ઠાઈ, ^{૧૪}એ નહી દીજઈ મોટા રાઈ', ૫૭

૧. પાઠાં શ્રેત. ૨. પાઠાં જાણી સઘલો મરમ. ૩. વિધિપૂર્વક. ૪. પાઠાં જોઉં/ભોગવઈ જૂઉં તે. ૫. પાઠાં ઘૃત. ૬. પાઠાં અણસારે. ૭. પાઠાં સપનાર. ૮. પાઠાં દીધુ. ૯. પાઠાં સા. ૧૦. પાઠાં વદા. ૧૧. તેની જોડ, સમાન, પાઠાં તે જામલ. ૧૨. પાઠાં તિ વારિ. ૧૩. પાઠાં વીહીવાની. ૧૪. પાઠાં પરણાવિજે ગામ જ માહિ.

રાજા રાણી પ્રતિ ઈમ ભણઈ, 'સુબુદ્ધિ પ્રધાન અછઈ આપણઈ;
તેહનુ બેટઉ ઈમ સાંભલુ, રુપ-સોભાગિઈ છઈ આગલું'. ૫૮

'અનહી દીજે મોટા રાય! પરણાવીજે ગામ જ માહે';
આગે આપણ ઈમ સાંભલુ, ન દીસે તે બાહેર નીકલું. ૫૯

ઘર બાહરિ નવિ ^૧આવઈ તેહ, દ્રષ્ટિ-દોષ નવિ લાગઈ ^૨દેહ;
રાણી-રાઈ વિમાસિઉ ઇસિઉ, 'એ બેટી ^૩તે પરિણાવિસિઉ'. ૬૦

રવિ ઊગીઉ થિઉ ^૪સુવિહાણ, ^૫જય-જય ભાટ કરઈ કલ્યાણ;
વાજ્યા પંચ શબદ વાજિત્ર, જાગિઉ રાજા પુણ્ય-પવિત્ર. ૬૧

પહિલૂ કીધુ ધર્મ આચાર, ^૬પહિરિઉ સોહંતો સિણગાર;
માણિક-હેમ જડિત આભરણ, તેજિઈ ^૭ભેલ્યા સૂરિજ કિરણ. ૬૨

ઘરિયા છત્ર સિરિ ચામર ^૮ચાલ, સભામંડપિ સોહઈ ^૯ચિત્રશાલ;
હેમસિંહાસણ ઝગમગકાર, રાજા જેસિઉ સુરતરુસાર. ૬૩

રાઈ-રાણા મોટા ^{૧૦}મંડલી, આવ્યા રાજ છત્રીસઈ કુલી;
^{૧૧}થઈઘર ^{૧૨}સેલહત સામંત, સેનાની મહાજન શ્રીવંત. ૬૪

^{૧૩}શ્રી ^{૧૪}ગરણા ^{૧૫}વઈગરણા તેહ, વ્યાપારી નવિ ^{૧૬}જાણૂ છેહ;
સંધિ કરઈ જે મહાધર થોભ, રાજતાણઉ રાખઈ બહુ શોભ. ૬૫

^{૧૭}અંગઉલગૂ નયર તલાર, ^{૧૮}લેઈ હથીયાર બહુ પરિવાર;
આવી રાઈ પ્રતિ કરઈ જુહાર, ગજ સારસ ^{૧૯}તુરય ^{૨૦}હેષાર. ૬૬

રાજા બઈકુ સોભઈ સભા, જિમ ઉદયાચલિ સૂરિજ પ્રભા;
કહી સીખામણ કહઈ નિ માન, ^{૨૧}આપઈ સવિ હું ^{૨૨}ફોફલ-પાન. ૬૭

૧. પાઠાં કાઢે. ૨. પાઠાં તેહ. ૩. પાઠાં તેહનિ. ૪. સુપ્રભાત. ૫. પાઠાં બંદીજન. ૬. પાઠાં પછઈ. ૭. પાઠાં ભલા. ૮. પાઠાં સાલ. ૯. પાઠાં સવિસાલ. ૧૦. પાઠાં મંગલીક. ૧૧. પાઠાં થગી/સ્વિયંધર મેહલત. ૧૨. રાજ્યાધિકારી. ૧૩. રાજ્યલક્ષ્મી સંભાળનાર. ૧૪. અમલદાર. ૧૫. દફતરી. ૧૬. પાઠાં નાણૂ. ૧૭. અંગ રક્ષક. ૧૮. પાઠાં બીજી લોકતાણી ન લાભે પાર. ૧૯. પાઠાં હય-તોખાર. ૨૦. હણહણાટ. ૨૧. પાઠાં કહને સહથ આપે. ૨૨. પાન-સોપારી.

સુબુદ્ધિ ^૧નામિઈ જે પરધાન, રાઉ બોલાવઈ દેઈ માન;
'રાજ-કાજ કરિવા સાવધાન, તૂં તો ઈ કહીઈ બુદ્ધિનિધાન. ૬૮

તાહરુ બેટઉ ^૨ગુણવંત, માહરી પુત્રી ^૩મહિમાવંત;
^૪માહરઈ મનિ મોટઉ ઊછાહ, એ બિહુનુ ^૫કરિસિઉ વીવાહ'. ૬૯

સુણી ^૬પ્રધાન થીઉ કાલમુહુ, 'સામી! વાત ^૭અસંભમ કહુ;
કિહાં સૂરિજ? નઈ કિહા પતંગ?, કિહાં 'સીહ-બલ? કિહાં કુરંગ?. ૭૦

કિહાં સાયર? નઈ કિહાં બાબરૂ?, કિહાં 'સુરતરુ? નઈ કિહાં કઈરૂં?;
^{૧૦}તિમ સામી-સેવક અંતરૂ, એહ વાત કિમ અંગીકરૂ?. ૭૧

રાજકુમર કહઈ મોટા રાઉ, જેહનુ હુઈ અતિ ^{૧૧}ભડિવાઉ;
રુપવંત ગુણ ^{૧૨}જાણઉ જેઉ, રાજા! કુમરી ^{૧૩}દીજઈ તેઉ'. ૭૨

રાઉ ભણઈ ^{૧૪}વલી વાલિમ બોલ, '^{૧૫}તૂ નિર્ગુણ-નીરસ-^{૧૬}નિટોલ;
વાત વિમાસી ઘણી મઈ કહી, તુઝ બેટઉ પરિણાવૂં સહી'. ૭૩

તવ પ્રધાન વિમાસઈ હીઈ, '^{૧૭}કેહિનઈ કહીઈ? કિહા જાઈઈ?';
ઉઠિ ^{૧૮}વિમાસી ઘરી આવીઉ, હીઈ દુખ મનિ ચિંતાવીઉ. ૭૪

સુબુદ્ધિ ^{૧૯}નઈ તુ ઊપનિ બુદ્ધિ, કુલદેવતિ પૂજી મન સુદ્ધિ;
ત્રીજી રાત્રિઈ પ્રત્યખિ થાઈ, કહઈ 'વત્સ! કુણ-કારણિ ^{૨૦}ધ્યાઈ?'. ૭૫

^{૨૧}પ્રધાન ભણઈ 'તૂં તૂઠી આજ, સેવક ભણી ^{૨૨}કરઉ મઝ કાજ;
રુપ સુણી રાઉ આણંદીઈ, માહરા બેટાનઈ બેટી દીઈ. ૭૬

મઝ બેટઉ તે સ્પિઈ ^{૨૩}ઈસિઉ, ^{૨૪}કુહ્યા કર-પગ અંગિઈ ^{૨૫}ખિસિઉ;
^{૨૬}વીસઈ નખ તેહના ગયા સડી, હાડ ગલ્યા નઈ ગઈ ચાંબડી. ૭૭

૧. પાઠાં આવ્યો તિહાં. ૨. પાઠાં રૂપવંત. ૩. પાઠાં અતિ ગુણવંત. ૪. પાઠાં આપણ. ૫. પાઠાં કીજઈ. ૬. પાઠાં વાત મનિ જાંખુ થયું. ૭. પાઠાં ન જુગતી. ૮. પાઠાં કેસરી. ૯. પાઠાં કલપ. ૧૦. પાઠાં તુમ્હે. ૧૧. ભડવીરપણું, શૂરવીરતા. ૧૨. પાઠાં હોય. ૧૩. પાઠાં પરણાવું. ૧૪. પાઠાં ઘણુ કાય. ૧૫. પાઠાં મુઝ જોતત. ૧૬. નિર્લજ્જ. ૧૭. પાઠાં કહિનઈ. ૧૮. પાઠાં પરધાન. ૧૯. પાઠાં પરધાન નઈ. ૨૦. પાઠાં ધાય. ૨૧. પાઠાં કારણ છઈ બહુ. ૨૨. પાઠાં સારો. ૨૩. પાઠાં કિસિઉ. ૨૪. કોહવાયેલા, જર્જરિત. ૨૫. નિદનીય. ૨૬. વીશે ય.

બઈદૂં નાક કાન ^૧વેસરિયા, ^૨અઊઠ કોડિ રોમ ^૩તે હું ખરિયા;
ઝિરઈ પિરુ માખી ગણ-ગણઈ, ^૪વાઈ ન બઈસઈ કોઈ તેહ તણઈ. ૭૮

ઘરમાહિ બઈદુ રહઈ રોગીઉ, બાહરિ રૂપિઈ સોભાગીઉ;
તમ્હ મનવંછિત દેઊં ભોગ, એ બેટાનુ ટાલુ રોગ'. ૭૯

તુ કુલદેવતિ બોલઈ હસી, 'તૂં કુબુદ્ધિ મઈ જોઉ કસી?;
પૂરવકર્મ દેવે નવિ ટલઈ, એહનુ દેહ કિમ પાછુ વલઈ?' ૮૦

વલી વિમાસી બોલિઉ સોઈ, 'ઉત્તમ નર મુઝ આપુ કોઈ';
^૧તુ કુલદેવતિ બોલી વલી, 'માઘમાહિ પંચમિ ઊજલી. ૮૧

નગર પોલિ આથમતિ વાર, તુઝ ^૨પંડવ હય રખણહાર;
અગાનિ ^૩અંગીઠઈ તાપઈ તેહ, 'ટાઢિઈ કંપિત આવઈ જેહ. ૮૨

તે મઈ નર આણિઉ જાણિજયે, રાજકુમરિ તે પરિણાવિજે';
^૪અવધિજ્ઞાનિ ^૫જોઈ અંતરિ થઈ, કુલદેવતિ ઊજેણી ગઈ. ૮૩

તિણિ અવસરિ ^૧વાડીઈ દેવિ, મંગલકલસ દીકું ^૨તિણિ ખેવિ;
રૂપ સોભાગી ઘરિ આવતુ, કુસુમિ હિ પરિમલ જગાવતુ. ૮૪

તુ દેવી ગગનંતરિ ^૩વસી, અસંભમ વાણી બોલી ઇસી;
^૪જે નર કુસુમ લેઈ જાઈસઈ, રાજકુમરિ ભાડઈ પરિણિસિ'. ૮૫

ચિહું દિસિ નયણે ^૧ચાહિઈ ઠામ, કોઈ ન દીકું ^૨ચિંતઈ તામ;
^૩ભાડા સાંભલીઈ ^૪પુરિ ઘણા, ^૫નવિ સુણીઈ પરિણેવાતણા. ૮૬

મઈ સાંભલી ^૧અસંભમ વાત, ઘરિ જઈનઈ હું પૂછિસુ તાત';
બાલક ^૨ભાવિઈ ^૩કીડા ભરિઉ, ^૪બીજી વાર સુણી વીસરિઉ. ૮૭

૧. બગડી ગયા, પાઠાં છે સડા. ૨. સાડાતણ. ૩. પાઠાં સે વિષડા/ તે ખિર્યા. ૪. ઔષધ. ૫. પાઠાં તવ. ૬. અશ્વપાલક, પાઠાં ઘોડા ચરણહાર. ૭. સગડીથી. ૮. પાઠાં તારે. ૯. પાઠાં અવિધિજ્ઞાનિ. ૧૦. પાઠાં કહિનઈ. ૧૧. પાઠાં વાડી જાતો પેખ. ૧૨. પાઠાં તે દેવ. ૧૩. પાઠાં ગુણવસી. ૧૪. જુએ છે. ૧૫. પાઠાં નયણે. ૧૬. ગામમાં. ૧૭. પાઠાં કાહા ન સાંભલી. ૧૮. પાઠાં અપૂરવ. ૧૯. પાઠાં સહેજે. ૨૦. રમત. ૨૧. પાઠાં તેહનો રે બોલ.

વસ્તુ:-

વાર ત્રીજી વાર ત્રીજી, સુણવિ જે બોલ,
મંગલકલસ ^૧જવ ચિંતવઈ, ^૨અડડ વાઉ વંતોલ વાઈય;
ધૂલિ-કાષ્ટ-તૃણ-કક્કરા, ઊડી ઊડી આકાશ છાહીય,
તેહમાહિ થુ અપહરિઉ, ગુરૂઉ સાહસધીર;
જોઈ કાણ એક અંતરઈ, દીઠૂ વન ^૩ગંભીર. ૮૮

યુપઈ:-

દહ-દિસિ નયણિ ^૪નિહાલઈ જામ, નવિ ^૫નિજ નગરી ^૬નવિ આરામ;
^૭એ કોઈ દેખૂ અપૂરવ ઠામ, ^૮ગહબરઈ ^૯ગલઈ ન ^{૧૦}માઈ તામ. ૮૯

પેટિ દાઘ મુખિ લાગી તૃષા, ^{૧૧}આગલિ ^{૧૨}પોલ ^{૧૩}ઊંચી શિખા;
વેગિઈ ચડીઉ તીણઈ ^{૧૪}ઠામિ, દીઠૂ સરોવર ^{૧૫}મન વિશ્રામ. ૯૦

પંચવર્ણ તે માહિં કમલ, રવિવંસી ^{૧૬}શશિવંસી વિમલ;
એક ^{૧૭}દીસઈ એક રાતિઈ ^{૧૮}હસઈ, જલચર જીવ તિહા બહુ વસઈ. ૯૧

રાજહંસ ^{૧૯}માહિ કીડા કરઈ, સીલઈ ^{૨૦}વાઈ પરિમલ વિસ્તરઈ;
પોયણિ પાનિઈ ^{૨૧}જલબિંદુ ધરઈ, મુગતાફલની છાયા ભરઈ. ૯૨

વાઈ લહિર ઇંક આવઈ ^{૨૨}જાઈ, જીવી જોવન ધન તિમ થાઈ;
સાયરની પરિ દ્રહકા ^{૨૩}દીઈ, સર્વજીવ ^{૨૪}તિહા આણંદીઈ. ૯૩

ફિરતી ^{૨૫}પોલિ ^{૨૬}પાષાણિઈ જડી, સ્પેહઈ ^{૨૭}આરા નઈ ^{૨૮}વાવડી;
^{૨૯}અપૂરવ જોતુ આવિઉ વીર, ^{૩૦}વચ્ચાંચલિ ગલિ પીઠૂ નીર. ૯૪

૧. પાકાં મનિ. ૨. ઉદ્દંડ=પ્રચંડ, પાકાં અઢઢ. ૩. પાકાં ગ્રહર. ૪. પાકાં નરખે. ૫. પાકાં જોન. ૬. પાકાં તે. ૭. પાકાં ચિંતઈ. ૮. ગભરાય. ૯. ભેદ, રહસ્ય. ૧૦. સમજાય, જણાય. ૧૧. પાકાં દીકી. ૧૨. પાકાં પાછલિઈ. ૧૩. પાકાં અંતે. ૧૪. પાકાં પોલ. ૧૫. પાકાં ભરૂ આલગે. ૧૬. પાકાં સોમવંસી કમલ. ૧૭. દિવસે. ૧૮. ખીલે છે. ૧૯. ત્યાં, પાકાં તટ. ૨૦. પાકાં છાહ. ૨૧. પાકાં જલ બહુ. ૨૨. પાકાં અક જાઈ. ૨૩. પાકાં કરેઈ. ૨૪. પાકાં તે માહે તરેઈ. ૨૫. પાકાં પાલિ. ૨૬. પાકાં પષાણિઈ. ૨૭. પાણીનો ધોધ. ૨૮. પાકાં પાવડી. ૨૯. પાકાં તે જોય તુ. ૩૦. પાકાં વચ્ચસુ તે.

૧કર-પગ ઘોઈ ૨બઈકું પાલિ, તરુયર ૩ફિરતા બહુ ય નિહાલી;
ફૂલ-ફૂલ ભરિ નમતી ૪ડાલિ, ક્ષીણુ સૂરિજ સંધ્યાકાલિ. ૯૫

હીઈ દુખ નયણે વહઈ નીર, ચડી ટાઢિ ધૂજી શરીર;
ઉછઈ ઓછૂ વેલા ઈસી, સૂરિજિ વાત વિમાસી ૫કિસી?. ૯૬

‘એ ઉત્તમ ૬નર એવડ દુખ, હવડા એહનઈ મઈ ૭ન હઈ સુખ’;
થિઉ અંતરઈ કિરણ ‘સંવરી, તુ અંધકરિઈ ૮દુહ-દિસિ ભરી. ૯૭

૧. પાઠાં ચરણ-કરણ. ૨. પાઠાં ચડીઉ. ૩. પાઠાં તાહા. ૪. પાઠાં પાલ. ૫. પાઠાં અસી. ૬. પાઠાં નરનઈ એવડૂ.
૭. પાઠાં કેમ થાય. ૮. પાઠાં સંવરી. ૯. પાઠાં અવરૂ.

ગીત-રાગ:- દેશાખ.

મંગલકલસ મનિ ચિંતવઈ, એકલુ ^૧નિરધાર રે;
જહા ^૨જાઉ તિહાં ^૩એકલુ, કોઈ ન કરઈ મુઝ સાર રે. ૯૮

જોય ^૪નગર જો એ જીવડા!, કર્મ એહ આચાર રે;
રાય-રંક સવિ રોલવ્યા, મંગલ કવણ વિચારે રે?. ૯૯. જોય૦

‘કાહા તે મોરી માડલી?, ^૫કાહા તે મોરા તાત રે?;
^૬કાહા તે મોરા સાજના?, ^૭દેખો અસંભવ વાત રે. ૧૦૦ જોય૦

કુણહઈ કોય ન છુટીઈ, એહ ‘અથેર સંસાર રે;
સુખ-દુખ જીવ જ ભોગવઈ, કોઈ મ કરો અહંકાર રે’. ૧૦૧ જોય૦

બાલો ભોલો લહુયડો, જાણઈ જ્ઞાન-વિજ્ઞાન રે;
અચિ આણઈ ^૮ધર્મહતાણી, નવકાર ^૯ઉરિહિં ^{૧૦}ધ્યાન રે. ૧૦૨ જોય૦

૧. પાઠાં નોધાર. ૨. પાઠાં જોઉ. ૩. પાઠાં તેતલુ/તે ભલુ. ૪. પાઠાં નરે. ૫. પાઠાં તાત ન અંધવ સાર રે. ૬. પાઠાં બહિનર મોટા. ૭. પાઠાં નવિ દેખુ પરિવાર રે. ૮. પાઠાં અચ્છર. ૯. પાઠાં ધર્મ ઉપરે. ૧૦. પાઠાં ઉપરિ. ૧૧. પાઠાં ધાન.

ચઉપઈ:-

- ચડિઉ ^૧તરુઅરિ જોઈ વેડિ, એક દિશિ ^૨દીકી અગનિ ^૩ઉજેડિ;
આણી સાહાસ ચાલિઉ વીર, ^૪ધૂજઈ-કંપઈ સકલ સરીર. ૧૦૩
- તેજ ^૫આધારિઈ આવ્યુ તેહ, ^૬હાંક્યો આગિ તાપઈ જેહ;
પરદ્રુખિ દ્રુખ વિરલા ઘરઈ, કાજ આપણા સહુ કો કરઈ. ૧૦૪
- તાપઈ પંડવ ઘોડાતાણા, પાખલિ ફિરતા બઈઠા ઘણા;
સુબુધિ પ્રધાનઈ સીખવીઉ જેહ, સવિ અહિનાણિ પહુતુ તેહ. ૧૦૫
- તે સવિ ^૭હાક્યા તેણઈ વિમાસિ, કુમર બઈસાર્યુ આપણ પાસિ;
ટાઢિ ઉતારી ઘરિ આણીઉ, લીઉ પ્રધાનઈ તે વાણીઉ. ૧૦૬
- દેખી સુબુધિ મનિ ^૮હરખીઓ, ભોજન દેઈ ^૯સંતોષીઓ;
વસ્ત્ર વિભૂષણ આપ્યા નવા, ^{૧૦}હેત-વછલ નિત-નિત નવા. ૧૦૭
- અવસરિ કુમર ભણઈ ^{૧૧}પ્રધાન, તમ્હો દિઉ એવડૂં મુઝનઈ માન;
નામ-ઠામ-^{૧૨}કુલ-ગુણ નવિ લહો, ^{૧૩}કેણે કારણે એવડૂ હેત કરો?'. ૧૦૮
- ભણઈ પ્રધાન 'કારણ છઈ બહુ, ચંપાનગરી જાણઈ સહુ;
સુરસુંદર રાજા આપણઈ, ^{૧૪}ગુણાવલી પટરાણી તસુ તણઈ. ૧૦૯
- તેહનઈ ^{૧૫}કુમરિ તિલકસુંદરી, તેહ ^{૧૬}જા જોવન વય ^{૧૭}પરવરી;
સુબુધિ પ્રધાન ^{૧૮}માન ઘણુ, મુઝ બેટઉ તે રોગી ^{૧૯}ભાણૂ. ૧૧૦
- ^{૨૦}રાયબેટી મુઝ બેટાનઈ દીઈ, રાજલોક સવિ આણંદીઈ;
તે ^{૨૧}કુમરી પરણાવસુ તુઝ, ^{૨૨}સુખ ભોગવસે બેટો મુઝ'. ૧૧૧

૧. પાકાં તરુ પરિ. ૨. પાકાં દેખઈ. ૩. પ્રકાશ. ૪. પાકાં તાઢે. ૫. પાકાં અંધારિ. ૬. પાકાં બેકા પાડવ તાપે તાહા. ૭. પાકાં હાકરી. ૮. પાકાં હરખીઓ તામ. ૯. પાકાં પૂછૂ નામ. ૧૦. પાકાં કીજઈ ઉછવ. ૧૧. પાકાં તસ વાત, અમ્હુ ગુરવ એવડો સો તાત. ૧૨. પાકાં માહરુ. ૧૩. પાકાં નિત ગુરવ તે કારણ કહો. ૧૪. પાકાં ગુણવંતી રાણી. ૧૫. પાકાં પુત્રી. ૧૬. જ્યારે, પાકાં દેહ. ૧૭. પાકાં આવરી. ૧૮. પાકાં માનો મઝ. ૧૯. પાકાં અતિ ભણૂ. ૨૦. પાકાં તે બેટી. ૨૧. પાકાં મઝખઈ. ૨૨. પાકાં વિષઈ.

- તુ વલતુ બોલીઉ કુમાર, 'એ ^૧વિરુઠ અધર્મ તુમ્હ ^૨કુલ આચાર;
સુબુદ્ધિ નામિ કુબુદ્ધિ હું ભણું, પરસ્ત્રીસંગ તિ ^૩દુખણ ઘણું. ૧૧૨
- કરતુ પાપ ન આણઈ લાજ, આપણઈ કાજિ હણઈ પર કાજ;
પામ્યું ^૪જન્મ ધર્મ નવિ કરઈ, અખત્ર કરી પિંડ પાપઈ ભરઈ. ૧૧૩
- એવડુ ^૫પાપ હું નવિ કરું, વિણસઈ ^૬ઉત્તમ કુલધર્મ માહરુ;
નારિ સિરોમણિ ^૭પરણી ભણઈ, 'હું નહી આપૂ કોઢી તણઈ'. ૧૧૪
- સુણી વચણ ^૮સુબુદ્ધિ ^૯ઉવલુ, રીસઈ ^{૧૦}પુરસ એક ઉછલીઉ;
રાતા ^{૧૧}ડોલા ચડ્યા કપાલ, ^{૧૨}જાણે મુરતિવંતો કાલ. ૧૧૫
- એક વેસવાનર વાઈ ^{૧૩}ઝાંખિ, ^{૧૪}પાખિલિ સીંહ ^{૧૫}વિસહર ^{૧૬}સાખિ;
મદભરિ ^{૧૭}હાથી લીધી પૂઠિ, પ્રધાન ^{૧૮}કટારી તવ ^{૧૯}કીધી મૂઠિ. ૧૧૬
- આગઈ દુખ વલી કર્મઈ નડ્યુ, ઉતમનર પણિ પરવસિ પડિઉ;
ભણઈ કુમર ^{૨૦}હું ન કરુ તું કાજ, ^{૨૧}ઈમ ^{૨૨}કરતા મુઝ આવઈ લાજ'. ૧૧૭
- વલી પ્રધાન રોસિ ^{૨૩}ઘડહડ્યુ, ^{૨૪}વેણી કરિ સાહી હીયડઈ ચડ્યું;
ચંપિ કટારી 'કાઢિસિ પ્રાણ, ^{૨૫}તુઝ ઉપરિ મઝ મોટૂ ^{૨૬}પ્રાણ'. ૧૧૮
- તેણઈ અવસરિ એક નર પવિત્ર, ^{૨૭}એવડું દીઠઉ આંખિ અખત્ર;
બાલક દેખી ઉપજઈ ^{૨૮}મયા, ^{૨૯}તવ તેહનઈ મનિ આવી ^{૩૦}દયા. ૧૧૯
- તે પાપી તેણઈ ^{૩૧}સાહિઉ ^{૩૨}હાથિ, કુમર વિછોડિઉ ^{૩૩}જમનઈ હાથ;
^{૩૪}પ્રધાન ^{૩૫}પ્રીછવીઉ વિવધિ પ્રકાર, બુઝવીઉ એકંત કુમાર. ૧૨૦

૧. અનિષ્ટ, નકારુ. ૨. પાઠાં કુણ. ૩. પાઠાં દૂષણ. ૪. પાઠાં મનુષ જનમ વિસરઈ. ૫. પાઠાં કહુ/પાતક. ૬. પાઠાં ધર્મ-કુલ. ૭. પાઠાં ઈમ. ૮. પાઠાં તે કિમ. ૯. પાઠાં પરધાન. ૧૦. ઉકળ્યો, ગુસ્સે થયો. ૧૧. પુરુષ, પાઠાં પુરુર. ૧૨. પાઠાં લોચણ. ૧૩. પાઠાં દીસંતો તે કાલ વિકરાલ/દીસઈ જિસ્યુ દુકાલ વેતાલ. ૧૪. પાઠાં ઘરુ. ૧૫. ચારે બાજુથી. ૧૬. પાઠાં વસીહર. ૧૭. જેવો, પાઠાં પાખિ. ૧૮. હાથમાં. ૧૯. પાઠાં કરણી. ૨૦. પાઠાં હુઈ. ૨૧. પાઠાં હવઈ તૂ. ૨૨. પાઠાં તે. ૨૩. પાઠાં પરણ્યા. ૨૪. પાઠાં ઘહડો. ૨૫. વાળનો ગુચ્છો હાથમાં લઈને છાત્રી પર. ૨૬. પાઠાં નહી પરણુ તો કેહુ પ્રાણ. ૨૭. સત્તા, હક. ૨૮. પાઠાં તેણે. ૨૯. પાઠાં માયા. ૩૦. પાઠાં તુ તેણે. ૩૧. પાઠાં મયા. ૩૨. પકડી રાખ્યો. ૩૩. પાઠાં બાથ. ૩૪. પાઠાં જમણે. ૩૫. પાઠાં તેણઈ પ્રીછવાણી કરી અપાર, એકાંત પૂછવીઉ. ૩૬. સમજાવ્યો.

કુમર ભણઈ ‘એહનઈ નહી લાજ, ^૧ઈમ પરણયા મુઝ ^૨કેહુ કાજ?;
નહી ઇહલોક નહી પરલોક, ^૩કીધા ધરમ તે થાયે ફોક’. ૧૨૧

તેણે વાત એકાંત કહી, ‘અણપરણે નહી છૂટો સહી’;
તેહતાણો બોલ મને ધરી, પરણવાતણી વાત આદરી. ૧૨૨

‘પરણતા જે રાઉ આપસિ, ^૪તે જો માહારે કરી થાપસિ;
^૫તુ તે રાજકુમરિ પરિણસ્યું, કરિ પછઈ કુલિ બૂઝઈ તિસ્યુ. ૧૨૩

તો માન્યા ‘તેહના વચન’, તેણઈ વાત ^૬રાખી ‘પ્રછન,
^૭સુણી વાત હીયડઈ ગહિ-ગહયું, મંગલકલસ તાહા સુખે રહયું. ૧૨૪

તેડ્યા જોસી લીધૂ લગન, ^૮ગ્રહ સબલા હુઈ નિરવિધન;
પ્રધાન-રાજા ઘરિ ઉછાહ, તુ કવિ બોલઈ ^૯સાંભલુ વીવાહ. ૧૨૫

૧. પાકાં તેણે. ૨. પાકાં નહિ. ૩. પાકાં ધમીઉ સોનૂ જાઈ ફોક. ૪. પાકાં તેહ. ૫. પાકાં તો અહમે. ૬. પાકાં તે બેહુના. ૭. પાકાં રહાવી. ૮. ગુપ્ત. ૯. પાકાં તો પરધાન કહઈઈ. ૧૦. પાકાં આઢાર દોષ રહિત/ગ્રહ બલ ભલા હુઈ. ૧૧. પાકાં જોઉ.

વસ્તુ:-

કરિય ઉછવ કરિય ઉછવ, સુબુધિ આવાસિ,
 મંગલકલસ ^૧વર હરખ ભરિ, દિવસ-દિવસ મંગલીક કીજઈ;
 ઠામિ-ઠામિ હુઈ ^૨ફૂલકા, મનુષ્ય ^૩લખ્યજન ભોજન ^૪દીજઈ,
 તિમ-તિમ ^૫રાયાંગણિ રાયતાણઈ, પાંચ શબદ વાજંતિ;
 નગરમાહિ આણંદ બહુ, ઘરિ-ઘરિ ધવલ ^૬ગાયંતિ. ૧૨૬

રાગ:- ધવલ ધન્યાસી.

લગનદિવસિ અતિ ગહ-ગહઈ એ, સોહાસિણિ વર તેલ સંચારઈ એ;
^૭કરઈ એ ^૮ઉગટ કપૂરમઈ એ, ગંધોદક ^૯ભલા નવહણ કરાવીઈ એ,
 પહિરાવીઈ વિભૂષણ કનકમઈ એ. ૧૨૭

ત્રુટક:-

કનકમઈ ભૂષણ ^{૧૦}ખૂંપ ભરીઈ એ, ^{૧૧}કોટિઈ માણિકમઈ શિખા,
 હાથિ સાંકલા-વેઢ-વીંટી, રયાણ જડીયા ^{૧૨}બહીરખા;
 કાનિ કુંડલ હાર ^{૧૩}ઝૂમણા, મોતીસરા ^{૧૪}બહુ લહ-લહઈ,
^{૧૫}સુગંધ કુસુમઈ સેસિ ભરીઈ, લગન દિવસિ તે ગહિ-ગહઈ. ૧૨૮

ઢાલ:-

^{૧૬}પાટ ભલો ^{૧૭}ગજવર આણીઉ એ, જાણીઉ ^{૧૮}ઐરાવણ એહ;
^{૧૯}સવિઈ ^{૨૦}પાખરીયા સિણગારીયા એ, વરરાજા તેણઈ ^{૨૧}કીઉ અસવાર એ,
 વારુ બહિન ઉતારીઉ એ. ૧૨૯

૧. પાઠાં હવિઈ. ૨. પાઠાં નાટક. ૩. પાઠાં નત. ૪. પાઠાં સુદીજઈ. ૫. પાઠાં રાય ગુણ. ૬. પાઠાં દીયંત. ૭. પાઠાં કુગટ. ૮. પીકી. ૯. પાઠાં એ. ૧૦. પાઠાં ખૂબ. ૧૧. પાઠાં સોહામાણિ સખી/ સોહિ મણિમઈ રાખડી. ૧૨. પાઠાં બહુરખી. ૧૩. પાઠાં લહકેઈ. ૧૪. પાઠાં તે ગહિ-ગહઈ એ. ૧૫. પાઠાં પંચવરન. ૧૬. પાઠાં પાટનઉ. ૧૭. પાઠાં ગજ તે/વડ. ૧૮. પાઠાં એ સવિ. ૧૯. પાઠાં તે પાખં. ૨૦. શણગારેલા અશ્વો. ૨૧. પાઠાં કરો.

ત્રૂટક:-

ઉતારિ વારુ ઢોલ વાજઈ, ^૧ઘાઉ નીસાણે ^૨દડવડી;
મૃદંગ-ભેરી-ભૂંગલ-^૩પુરદંગ, ^૪ઝાલર-તબલ-નફેરી ^૫તડવડી;
સરણાઈ ^૬વાગા વંશ-વીણા, અવર પાર ન જાણીઈ,
ઉપરિ લાડણ કરી ^૭ઉવારણ, પાટગજ ^૮ચડી આણીઈ. ૧૩૦

ઢાલ:-

મંગલ ચ્યારિ ચમર ઢલઈ એ, ધરીયલાએ સિરિ એકવીસ છત્ર;
પાત્ર ^૧નાટક કરઈ રંગ ભરે, શ્રી કરીએ ^૨વર ^૩દીસઈ ^૪અપાર,
^૫સાર ઉત્સવ હુઈ ^૬રંગ ભરે. ૧૩૧

ત્રૂટક:-

રંગભરિ વરરાઉ આવઈ, રૂપિ ત્રિભુવન મોહ એ,
નયરમાહિ દેવલોક જાણિઉ, ઈંદ્રની પરિ સોહ એ;
હેમ-તુરય કબાહિ દીજઈ, ભાટ કરઈ જય-જયકારુ એ,
રાઈ-રાણા પાર ન ^૧પામૂ, પદમિનિ મંગલ ^૨ચારુ એ. ૧૩૨

ઢાલ:-

ઉપઈ એ શશિમુખી ^૧અભિનવી, જોયતી એ વર ગુપ્તિ ^૨અટાલિ;
માલિ ચડી ^૩જણ-માણહુરુ એ, ^૪અચરિજૂ એ ^૫મેરુનાશિકા ગાલિ
^૬ઝાલિ ઝબૂકઈ રવિ-શશિકરુ એ. ૧૩૩

૧. પાકાં ગાજઈ. ૨. એક પ્રકારનું ઢોલક, પાકાં ડડવડી. ૩. પાકાં વંશ. ૪. પાકાં વમલ/તુલિ. ૫. ગાજી ઉઠી, પાકાં તડવડી.
૬. પાકાં બુરંગા-મોયગા. ૭. ઓવારણ, પાકાં ઉતારણ/ ઉઆરણ. ૮. પાકાં વડ. ૯. પાકાં નાચે અંતે. ૧૦. પાકાં અતિ.
૧૧. પાકાં વીજઈ. ૧૨. પાકાં ઝમાલ. ૧૩. શ્રેષ્ઠ, પાકાં વર. ૧૪. પાકાં હરખભેર. ૧૫. પાકાં લહીએ. ૧૬. પાકાં ચાર.
૧૭. પાકાં અતિ ભલી એ. ૧૮. પાકાં મઝાર. ૧૯. પાકાં રૂપિ. ૨૦. પાકાં આરોપિયા એ સવિ સિણગાર. ૨૧. પાકાં મણિ.
૨૨. કાનમાં પહેરાતું ઘરેણું- કર્ણકૂલ, ઝૂલ.

ત્રુટક:-

શશિકરૂ ગજરાજ સારઈ, સારસી અરિ કંપ એ,
અસવાર ચડીયા તુરય, ^૧ચંચલિ ખેહિ સૂરિજ ઝંપ એ;
નવગ્રહિ સોમિત રયાણ, મોતી તારહાર આરોપઈ એ,
આકાસિ મંડપિ નારિ મુખ, લખ કોડિ શશિકર ઉપઈ એ. ૧૩૪

ઢાલ:-

તોરણિ વરરાજા આવીઉ એ, વધાવીઉ એ સાસૂ મોતીયા થાલ;
^૨મૂસલ-રવી કરઈ પુખાણા, સાચવી એ ^૩વિધિ મંગલ પુણ્ય,
પુન્યે-પુન્યે પામો વિપ્ર બોલાણા એ. ૧૩૫

ત્રુટક:-

બોલાણા ^૪નારી વિવધ ^૫લાગી, લાડી-લાડણ ગાવ એ,
અંતર^૬પટ પાછું કરાવઈ, કરિઈ કરમેલાવ ^૭એ;
રાઈ-^૮રાણા વહુ મુખ જોઈ, ^૯વસ્ત્ર અંચલ ગંઠણે,
^{૧૦}વિપ્ર વેદ ^{૧૧}ઝણિ હોમ કીજઈ, સોવન ચુરી તોરણે. ૧૩૬

૧. પાઠાં ચવલ. ૨. પાઠાં ભરીય કીરીય. ૩. પાઠાં સખી સવિ આચાર. ૪. પાઠાં રાણી. ૫. પાઠાં વરી નારી. ૬. પાઠાં પડહુ હથ ધરીય આગલિ. ૭. પાઠાં પાનેત્ર. ૮. પાઠાં રાણી બહુય. ૯. પાઠાં બાંધી. ૧૦. પાઠાં રાય-રાણી વધાવએ. ૧૧. લલકારીને.

બીજુ ધઉલ:-

પહિલૂ ય મંગલ વરતીઈ, તિણિ લાડણ-લાડી ય મોહતી એ;
 ૧સાવટૂ પંચાંગ આપીઈ એ, તિણિ રાઉ-રાણી ૨મન વ્યાપીઈ એ. ૧૩૭

બીજૂ ય મંગલ વરતીઈ એ, તિણિ લાડણ-લાડી ય સોહતી એ;
 સોવન થાલ કચોલડા એ, બહુ આપઈ ૩એ રાઉ-રાણી ભોલડા એ. ૧૩૮

૪આંગણીય મંગલ વરતીઈ એ, તેણિ લાડણ-લાડી ય ૫જોયતી એ;
 રચણ-માણિક-મોતી દીપતા એ, ઘણ આપઈ એ રાઉ-રાણી જીપતા એ. ૧૩૯

ચઉથૂ ય મંગલ વરતીઈ એ, તિણિ લાડણિ-લાડી ય પ્રાપતી એ;
 આપીયા રથવર સમરથૂ એ, તિણિ રાઉ-રાણી ૬ફલીઉ મનોરથૂ એ. ૧૪૦

ચ્યારઈ એ મંગલ ૭ભાખીયા એ, તિહા દેવ-માનવી સવિ સાખીયા એ;
 કંસાર કપૂરિહિં વાસીઉ એ, ૮આણિઉ સોવનથાલિહિ પ્રીસીઉ એ. ૧૪૧

૯પડસૂધી ખંડ ધીઈ રાંધીઉ એ, તામ્હ ભવતણુ નેહલુ બાંધીઉ એ;
 જિમુનઈ લાડીય નાહસિઉ એ, જિમ જિમી રાણી ગુણાવલી નાહસિઉ એ. ૧૪૨

૧૦અણૂયર ૧૧ટગ-મગ જોયતુ એ, તિહિ જોસી ય લાલડી ૧૨ખેરતુ એ;
 કંસાર વિધિ સવિ સાચવી એ, તિણિ લાડણિ-લાડી રોમંચવી એ. ૧૪૩

હાથ મેલ્હાવણઈ રાઉ ભણઈ એ, વર માગઉ જે મનિ તમ્હતાણઈ એ;
 જાતીલા પંચ ૧૩જે તુરંગમૂ એ, મઝ આપઉ ૧૪જુ મનિ તમ્હ ગમૂ એ. ૧૪૪

તતક્ષણિ વાલિ છોડાવીયા એ, ૧૫વર આગલિ રાઈ અણાવીયા એ;
 મંગલ મંગલ વીવાહલુ એ, ભણિઉ જ્ઞાન વિજ્ઞાન ૧૬રચિઉ અતિભલુ એ. ૧૪૫

૧. જરીયન વચ્ચ. ૨. પાકાં કરિ સવિ સ્થાપીએ. ૩. પાકાં મને. ૪. પાકાં અગણી. ૫. પાકાં પ્રત્તી. ૬. પાકાં થાપેય હરખતા. ૭. પાકાં સાખીયા. ૮. પાકાં તિહા. ૯. મેંદો. ૧૦. અણૂયર. ૧૧. પાકાં ડાઢ ડીઉ ગલે. ૧૨. પાકાં પોઈ. ૧૩. પાકાં તે હમરુ. ૧૪. પાકાં તમ હરખ ભરુ. ૧૫. પાકાં વરરાય. ૧૬. પાકાં અવિ.

ચઉપદ્ય:-

પરણી ^૧ઉતરીયા હુઉ જંગ, ^૨સવિ હુ નઈ મનિ પૂગી ^૩રંગ;
^૪ગયવર ચડીયાં વાજિત્ર બહુ, રાઈ-રાણા મેલાવઈ સહુ. ૧૪૬

નગરલોક વખાણઈ ^૫કિસ્યા? ‘લાડુ-લાડી ^૬ઓપઈ ઈસ્યા;
 કઈ એ બ્રહ્મા સાવત્રિ હોઈ?, કઈ ઈસર-પાર્વતી સોઈ?. ૧૪૭

કઈ એ કૃષ્ણ નઈ ^૭રુક્ષમિણી?, નલ ^૮નઈ દવદંતી ^૯મનિ ગમી;
 કઈ એ સીતા નઈ શ્રીરામ? ^{૧૦}યુધિષ્ઠર રાજા દૂપદિ નામ. ૧૪૮

કોઈ કહઈ ઇંદ્રાણી એ ઇંદ્ર, રોહિણિ ^{૧૧}વલ્લભ કોઈ કહઈ ચંદ્ર;
 ઇણિ પરિ ઘણા વિમાસણ કરઈ, તે દેખી મનિ ^{૧૨}વિભ્રમ ધરઈ. ૧૪૯

^{૧૩}બેઉ નવજોવન બેઉ ગુણવંત, ^{૧૪}બેઉ સોભાગી ^{૧૫}વિદ્યાવંત;
 ઉછવસિઉ ^{૧૬}આવ્યા આવાસિ, ^{૧૭}પ્રધાનતાણઈ મનિ પૂગી આસ. ૧૫૦

ઉત્તમનર નઈ ઉત્તમ નારિ, બે પહુતા ^{૧૮}સુખ ભવન મજારિ;
 ઘરઆચારહ ^{૧૯}સઘલા ^{૨૦}કરિયા, તુ પ્રધાન ^{૨૧}મનિ ચિંતા ભરિયા. ૧૫૧

કુમર જણાવિઉ વાત પ્રછન્ન, ‘હવ ^{૨૨}આપણ ^{૨૩}ઉસીકલ વચન;
 તમ્હે તમ્હારી કરુ ^{૨૪}સાગથી, હું નહી રહિવા દેઉ રતી’. ૧૫૨

તે કુમર ^{૨૫}ચિંતા મનમાહિ, વલી-વલી નયણે ^{૨૬}ચિહુદિસિ ^{૨૭}ચાહિ;
 નારિ ચતુરિ ^{૨૮}જાણિઉ મનભાવ, ^{૨૯}ફિરીઉ ^{૩૦}દીઠઉ અંગ સ્વભાવ. ૧૫૩

નારિઈ નાહ બોલાવિઉ હસી, ‘^{૩૧}આધિ-વ્યાધિ તમ્હ ચિંતા કિસી?’;
 ‘માથઈ સીસક પેટિઈ ^{૩૨}મરડ’, કુણ જાણઈ સાચઉ નઈ ^{૩૩}સરડ?. ૧૫૪

૧. પાઠાં ઉઠીયા. ૨. પાઠાં પ્રધાન તણે. ૩. પાઠાં રલી. ૪. પાઠાં ગયમર. ૫ પાઠાં જસા. ૬. શોભે છે. ૭. પાઠાં લક્ષ્મી. ૮. પાઠાં મનિ/રાજા. ૯. પાઠાં હોય. ૧૦. પાઠાં જજટ. ૧૧. પાઠાં વર વં ૧૨. પાઠાં વિસમય. ૧૩. પાઠાં બિનઈ. ૧૪. પાઠાં બહુ. ૧૫. પાઠાં ચારિત્ર/મહિમા. ૧૬. પાઠાં આણો. ૧૭. પાઠાં ઘર પર બે હરખે ઉલાસ. ૧૮. પાઠાં આવાસ. ૧૯. પાઠાં સવિ. ૨૦. પાઠાં કરઈ. ૨૧. પાઠાં ચિંતાય પડો/મન ચિતરઈ. ૨૨. પાઠાં આપઉ સકલ. ૨૩. ઋણમક્ત. ૨૪. તૈયારી, પાઠાં સારથી. ૨૫. પાઠાં ચિંતઈ. ૨૬. પાઠાં દહ. ૨૭. પાઠાં જાય. ૨૮. પાઠાં જણિઉ. ૨૯. પાઠાં વિરીઉ. ૩૦. પાઠાં ઉલાખો. ૩૧. પાઠાં કહો મનિ. ૩૨. પાઠાં આકરો. ૩૩. સરળ.

ઉઠિઉ ^૧મિસ ^૨કરિ ‘પેટ કલ-કલઈ, હું જાઈસુ ભૂઈ મોકલઈ’;
કુમરી વાત વિમાસણ લઈઈ, ‘લેઈ જલભાજન દષ્ટિઈ રહઈ’. ૧૫૫

^૩વિરહાનલૂ હઈ તુ પાછુ વલિઉ, પણ ચિંતા ગાઢેરી કલિઉ;
પૂછઈ કુંયરી ‘પ્રીય! લાગી ક્ષુધા?’, તેહ જિ ઉત્તર ^૪દીધુ ^૫મુઘા. ૧૫૬

હરખિ અણાવ્યા દાસી ^૬પાસિ, મધુરાકૂલા એલચી વાસિ;
^૭સિંહકેસરા મોદક ગલ્યા, બે ^૮આરોગ્યા ^૯માહિ મિલ્યા. ૧૫૭

ચિંતઈ કુમર ‘કહુ સંકેત, ^{૧૦}જાણઈ લગી જુ હોસિઈ ^{૧૧}ચેત’;
‘વારુ મોદક મીઠા એહ, ^{૧૨}તૃપતુ થાઈ તુ એ દેહ. ૧૫૮

ઊજેણી સિપ્રાનૂ નીર, ઊપરિ ^{૧૩}પીજઈ’ બોલઈ વીર;
કુમરી ચિંતઈ ^{૧૪}અસંભમ વાત, એહનૂ બોલિઉ દીસઈ લાત. ૧૫૯

કિહા ઉજેણી? નઈ ^{૧૫}આ ગામ? એ ^{૧૬}પણ તિહાની બોલઈ મામ;
લહુડપણઈ દીઠી તુ કહી, એહનૂ ^{૧૭}મુહુસાલ તિહાં છઈ સહી’. ૧૬૦

પેટિઈ હાથ દેઈ ઊઠીઉ, તતક્ષણિ પણ બાહરિ ^{૧૮}પરઠીઉ;
તુ પ્રધાન પ્રતિ ^{૧૯}કીધ જુહાર, ‘કિહાં ^{૨૦}મઝ હયવર નઈ રથસાર?’ ૧૬૧

તવ પ્રધાન કહઈ ‘સુણુ કમાર!, રાજા દીધી ઋધિ અપાર;
^{૨૧}સાવટુ આદિકસુ રથ ભર્યુ, ^{૨૨}અસ્વ સહિત તે પુહુતો કર્યુ. ૧૬૨

નગરપોલિ બાહરિ તમ્હ સહુ, ^{૨૩}કરુ સિદ્ધિ મ મ બોલુ બહુ’;
આવિઉ કુમર નગરહ દૂયારિ, રથ જોતરીયા તુરંગમ ચ્યારિ. ૧૬૩

એક બંધિઉ રથ વસ્ત્રિઈ ભરિઉ, બઈકુ ઊજેણી સંચરિઉ;
જણ-જણ પૂછી મારગિ વહઈ, ^{૨૪}સંબંધ માઈ-^{૨૫}તાઈ કવિ કહઈ. ૧૬૪

૧. બહાનું. ૨. પાઠાં કીધઉ. ૩. પાઠાં વાહાનલ તુ પાછુ વલઈ. ૪. પાઠાં કીધો. ૫. અમસ્તો, ફોગટ. ૬. પાઠાં પેહ, વીરુ મોદક. ૭. પાઠાં દીસંતા રૂઠા નઈ. ૮. પાઠાં બેહુ. ૯. પાઠાં મોહ. ૧૦. જાણી જશે. પાઠાં પીછઈ. ૧૧. ધ્યાન, ઉપયોગ, પાઠાં સંકેત. ૧૨. પાઠાં તુ પણ તે માહિ. ૧૩. પાઠાં છઈ. ૧૪. અસંભવિત. ૧૫. પાઠાં ચારામ. ૧૬. પાઠાં પુણ. ૧૭. પાઠાં માય-પમિ. ૧૮. મૂક્યો. ૧૯. પાઠાં કહી ઈસી. ૨૦. પાઠાં હમર નેઈ હથિયાર/ વાયા પાલુ તુમ્હ છઈ કીસી. ૨૧. જરીયન વસ્ત્રો. ૨૨. પાઠાં અમ્હ સવિ તાત તુ હુતો કહ્યું. ૨૩. પાઠાં ઘણી વાત મે વસી કહુ. ૨૪. પાઠાં સંબંધ. ૨૫. પાઠાં બાપનો.

વસ્તુ:-

કુમર વાડી કુમર વાડી, ગયુ જિણિ કાલિ,
વલતુ ઘરિ નવિ આવીઉ, માઈ-તાઈ ઘણ વાટ જોઈય;
ગઢ-મઢ-મંદિર ઠામ બહુ, ભમઈ સિદ્ધિ નવિ કહઈ કોઈય.
વન-વાડી-તરૂયર સવે, સીંચ્યા નયાણજલોણ;
હીઉ દુઃખભરિ આવીયા, પૂછી જણહિ જણોણ.

૧૬૫

દૂહા:-

માઈ-તાઈ ^૧બહુ દુખ ધરઈ, પેટિઈ ^૨પડીઉ ^૩દાઘ;
'કઈ ખાઘઉ કુણિ સાવજે?', કઈ પણ લીધુ વાધિ?.

૧૬૬

રુપ સોભાગી ^૪જાણિ કરિ, સુરકન્યા કઈ લીધ?;
કઈ ^૫પૂરવભવ વઈરી એ, અમ્હનઈ ^૬અંતર દીધ'.

૧૬૭

માઈ ભાણઈ 'નેસાલીયા, જોવા આવઈ જેઉ;
'^૭મંગલ-મંગલ' ^૮બોલી કરિ, સૂના જાઈ તેઉ.

૧૬૮

તુઝ વિણ સૂનુ મંડવુ, સૂનૂ ઘર ^૯નઈ બાર;
^{૧૦}સરવ સૂનૂ ^{૧૧}અમ્હ રાન જિમ, સાલૂણા ^{૧૨}સુવિચાર.

૧૬૯

ખડીયા-પાટી-લેખણી, ^{૧૩}ઘૂંટા નહી સંભાલ;
વસ્ત્ર વિભૂષણ રડવડઈ, તૂં વિણ ^{૧૪}નેત્ર ^{૧૫}વિશાલ.

૧૭૦

પંખી ઈંડા ફોડીયા, ગાઈ વિછોહિયા વછ;
બાલ વિછોહી માડલી, તિણિ ^{૧૬}કર્મિઈ ^{૧૭}મોરુ વછ'.

૧૭૧

^{૧૮}સજનિ સવિ હુ પ્રીછવી, 'કર્મહ દીજઈ દોસ;
જિણવાણી ^{૧૯}તમ્હિ સંભલી, મનિ ^{૨૦}આણો સંતોસ.

૧૭૨

૧. પાકાં મન. ૨. પાકાં દાઝિ. ૩. દાહ, પાકાં ઉંદર. ૪. પાકાં આગલો. ૫. પાકાં પુવલા વિરી મલા. ૬. પાકાં દાહા. ૭. પાકાં સાદ કરી પાછા વલેઈ, મંગલ ન દીય તોય. ૮. પાકાં બોલાવિ. ૯. પાકાં નુવાર. ૧૦. પાકાં પૂરવ/ઘર. ૧૧. પાકાં અમ્હાર. ૧૨. પાકાં નુ કુમાર. ૧૩. પાકાં તાહાની. ૧૪. પાકાં પુત્ર. ૧૫. પાકાં સાલ/નિસાલ. ૧૬. પાકાં કારણિ. ૧૭. પાકાં ગઈ. ૧૮. પાકાં સગે. ૧૯. પાકાં તવ મે. ૨૦. પાકાં આણ/કીજે.

સંસારી સુખ-દુખ સહઈ, હુઈ જિસિઉ ^૧કૃતકર્મ’;
માઈ-તાઈ મન વાલીયા, કરઈ વિશેષિઈ ધર્મ. ૧૭૩

ધર્મ પ્રમાણિઈ આવીઉ, ^૨ઝાંપઈ રથવર સાર;
વસ્ત્રાભરણિઈ ^૩ઝલહલઈ, જેસિઉ રાજકુમાર. ૧૭૪

^૪દાસકુમારા ઈમ કહઈ, ‘રૂયડુ કૂંચર રહ-રાઉ;
^૫ઉવટિ જુ તમ્હિ ચાલિસિઉ, કુણ પાલેસિ ન્યાઉ’? ૧૭૫

દાસકુમારા ^૬હાકતા, ^૭રોસિઈ ચડીઉ સેકિ;
રાજકુમરનઈ વારિવા, મંડપિ આવિઉ ^૮હેકિ. ૧૭૬

સેકિ ભણઈ ઘરમાહિ^૯થુ, ‘રથ ખેડુ તમ્હિ ^{૧૦}મગ્ગિ’;
^{૧૧}રથ છોડી ^{૧૨}લોટીગણે, લાગઉ ^{૧૩}તાતહ પગ્ગિ. ૧૭૭

વછ આલિંગણિ ભીડીઉ, હુઉ હરિખ અપાર;
રંગમંડપિ સોહામણઈ, મંગલ મંગલ ^{૧૪}ચાર. ૧૭૮

‘મંગલ’ ^{૧૫}અક્ષર સંભલી, ^{૧૬}હેલા આવી ^{૧૭}માઈ;
નયણાણંદન ^{૧૮}દેખિ કરિ, ઉલટ અંગિ ન માઈ. ૧૭૯

લોટીગણિ પગિ લાગીઉ, માઈતણે મનરંગિ;
^{૧૯}માઈ હીયાસિઉ ભીડીઉ, ^{૨૦}પાનહ ^{૨૧}ચડીઉ અંગિ. ૧૮૦

નયણાં જલ ભરિ સીંચીઉ, ^{૨૨}ફીટઉ વિરહ દાહ;
^{૨૩}કર ^{૨૪}વાહા સઈ ફિરિ પૂછીઉ, દીસઈ કુમર ઉછાહ. ૧૮૧

૧. પાકાં કીત. ૨. પાકાં તોરણિ. ૩. પાકાં જ વહિણિ, રહઉ તે. ૪. પાકાં દાસીકુમાર. ૫. આડા રસ્તે, કુમાર્ગ, પાકાં વાટ
પાય. તમ્હે ઠવો. ૬. પાકાં વારતા. ૭. પાકાં કોપે. ૮. પાકાં સેકિ. ૯. થી, પાકાં છે/રુ/ તુમ્હો. ૧૦. પાકાં માનિગિ. ૧૧.
પાકાં ઉતરીઉ. ૧૨. ઘુંટણિયે પડીને. ૧૩. પિતાના. ૧૪. પાકાં વાર. ૧૫. પાકાં આખરિ. ૧૬. પાકાં મંડપ. ૧૭. પાકાં
સાય. ૧૮. પાકાં પેખિ. ૧૯. પાકાં આલિંગન દીધ કહી, પાહો ઝરીઉ અંગ. ૨૦. શ્વાસ. ૨૧. પાકાં ચરીઉ. ૨૨. મટયો.
૨૩. હાથ, પાકાં હરખભરે તે. ૨૪. વાંસા પર ફેરવીને, પાકાં સિરિ.

વાડીથી ^૧વૃતાંત સવિ, બોલઈ જણાણી પાસિ;
રાજકુમરિ પરણી^૨ય જિમ, ^૩જિમ આવિઉ આવાસિ. ૧૮૨

માઈ ભણઈ ‘સોભાગીઉ, ઉદયવંતૂ તૂઝ ^૪કર્મ;
^૫રિદ્ધિ ભરિઉ મંગલ ^૬મિલિઉ, ફલિઉ અમ્હારૂ કર્મ’. ૧૮૩

પુત્ર મેલાવા હરિખ જેઉ, જાણઈ તેહના મન;
ઘરિ ^૭ઉત્સવ હુઈ ‘નિતુ નવા, સંતોષીઈ સજન. ૧૮૪

ભલઈ રખોપઈ રાખીયા. બંધી ઘોડા ઉલાસ;
તાત આદેસહ માગિ કરિ, વિદ્યા ^૮કરઈ અભ્યાસ. ૧૮૫

નેસાલીયામાહિ મૂલગુ, મંગલ બહુ ગુણ ^૯બુદ્ધિ;
^{૧૦}જ્ઞાનહ ઉપરિ રચિ કરઈ, સુણઉ કુમરીની સુદ્ધિ. ૧૮૬

^{૧૨}અછોડા:-

રાજહુકુમરી રૂપિઈ અમરી તે પરિહરી વર જવ ગયુ એ;
કરી સિણગારહ વેષ ^{૧૩}સુફારહ તિણિ^{૧૪}વારહ જે આવયુ એ;
તે નયણે ^{૧૫}પિખી હુઈ વિલખી ચંદ્રમુખી ઝટકઈ ગઈ ય,
^{૧૬}જિહા નિજ દાસી તેહના પાસી હવઈ નિરાસી હુ ^{૧૭}થઈ ય. ૧૮૭

ભુઈ પડી ^{૧૮}મુછી જલવિણ ^{૧૯}મછી વાઈ ^{૨૦}લુછી સખી ^{૨૧}ચેતવસિઉ એ;
‘તૂં ^{૨૨}અમ્હ સામિણિ ^{૨૩}તૂં વર કામિણિ જાઉ ^{૨૪}ભામિણિ કુખ કિસિઉ એ?’;
^{૨૫}ગિઉ મઝ ^{૨૬}ભોગી આવીઉ રોગી ^{૨૭}હુય વિયોગી’ ^{૨૮}ઈમ ભણઈ એ,
વરસાસુ જાણી ^{૨૯}રાતિવિહાણી સહી સમાણી ^{૩૦}મનામાણઈ એ. ૧૮૮

૧. પાઠાં દ્રષ્ટાંત. ૨. પાઠાં અનઈ. ૩. પાઠાં તિમ. ૪. પાઠાં ધર્મ. ૫. પાઠાં રથે. ૬. પાઠાં ભલો. ૭. પાઠાં આચાર. ૮. પાઠાં નવ. ૯. પાઠાં તણાઈ. ૧૦. પાઠાં વંત. ૧૧. પાઠાં વિદ્યા. ૧૨. પાઠાં આક્રોડા. ૧૩. સુ-સ્ફાર=અત્યંત સ્ફૂર્તિપૂર્વક. ૧૪. પાઠાં વેલા. ૧૫. પેખી, જોઈ. ૧૬. પાઠાં ચાહાં મુઝ. ૧૭. પાઠાં હુઈય. ૧૮. મૂર્છા પામી. ૧૯. પાઠાં માછલી. ૨૦. પાઠાં લછી/મુછી. ૨૧. પાઠાં ચિંતવઈ અચ્યુ. ૨૨. પાઠાં મુઝ. ૨૩. પાઠાં કહઈ ગજગામિણિ. ૨૪. કાંતિવાળી. ૨૫. પાઠાં જુઉ. ૨૬. પાઠાં સો ભોગી. ૨૭. પાઠાં કંત. ૨૮. પાઠાં તવ હુઈય/ સખી ઈમ ભાં. ૨૯. પાઠાં રચણી. ૩૦. પાઠાં બુઝવઈ એ.

ચૌપાઈ:-

- રાતિવિહાણી સરસીદાસિ, ^૧નાસી ગઈ પીહર આવાસિ,
^૨તુ પ્રધાન ઊઠિઉ ધસમસી, હીયામાહિ ^૩ઘણ ચિંતા વસી. ૧૮૮
- ઘર લખમી બેટાનુ મોહ, પીડીઉ દુખ ભરિ અતિ ^૪અંદોહ;
 રાજસભા ગિઉ થિઉ કાલમહુ, રાઉ ભણઈ ^૫“એ અપૂરવ કહુ. ૧૮૦
- ^૬આપણપઈ હુઈ વીવાહ, હજી હુઈ છઈ ઘરિ ઉછાહ;
 ધવલમાહિ ^૭જિસિઉ રોઈવૂં, કહુ પ્રધાન ^૮“કાંઈ તમ્હ નવૂં”. ૧૮૧
- નવૂં પ્રધાન ભણઈ ^૯“અમ્હ આજ, તમ્હ આગલિ તે કહિતા ^{૧૦}લાજ;
 કર્મ નડઈ ^{૧૧}કુ ^{૧૨}કહઈનુ દોસ, કહિતાં કોઈ ભણઈ ^{૧૩}એ ^{૧૪}મોસ. ૧૮૨
- તૂં મઝ સામી તૂં ^{૧૫}માઈ-બાપ, વલી મ પૂછસિ એ સંતાપ;
 કોઈ ન માનઈ અસંભમ ઘણું, દૂષણ કર્મ અમ્હારા તણું”. ૧૮૩
- રાઉ ભણઈ ‘વેવાહી! સુણઉ, વિવાહાર કીધુ છોરૂતાણઉ;
 સુખ-દુખના ^{૧૬}હવઈ સમભાગીયા, ^{૧૭}કહુ બે થઈઈ દોભાગીયા’. ૧૮૪
- ^{૧૮}વલિ-વલિ ^{૧૯}પૂછું ^{૨૦}કહુ કરજોડિ, ^{૨૧}બોલ વાલતાં મુઝ આવઈ ખોડિ;
 માહરૂં કર્મ નઈ ^{૨૨}માહરુ પાપ, તે ^{૨૩}કહઈતા ^{૨૪}તમ્હનઈ સંતાપ. ૧૮૫
- આગઈ માન વલી બહુમાન, સુત પરણાવિઉ રૂપ નિધાન;
 પરણીતા દીકુ તમ્હિ જિસિઉ, લોકે વલી વખાણીઉ તિસિઉ. ૧૮૬
- રાતિઈ ^{૨૫}નારીનું સંયોગ, બેટઉ ^{૨૬}હુઉ કુષ્ટીરોગ;
 તમ્હ જમાઈ સોભાગીઉ, વિહાણઈ ^{૨૭}દીકુ દોભાગીઉ’. ૧૮૭

૧. પાઠાં નારી. ૨. પાઠાં તવ. ૩. પાઠાં ધમસાણરસી. ૪. ખેદ, વિમાસણ, પાઠાં વિછોહ. ૫. પાઠાં અમ્હ અચર્જ. ૬. આપણે ત્યાં, પાઠાં આપણપા. ૭. પાઠાં કસુ. ૮. પાઠાં ય કારણ નવુ. ૯. પાઠાં હુપ. ૧૦. પાઠાં આવી લાજ. ૧૧. (કર્મનું વિશેષણ) ખરાબ. ૧૨. કોનો. ૧૩. પાઠાં સિરોસ. ૧૪. ખોટું. ૧૫. પાઠાં મુઝ. ૧૬. પાઠાં આપણ/હુઆ. ૧૭. પાઠાં રાપ-પરધાન બગલે લાગીયા. ૧૮. પાઠાં જો પુછસોતો. ૧૯. પુછ્યું. ૨૦. કહું. ૨૧. પાઠાં બોલાવતા. ૨૨. પાઠાં પાહરુ. ૨૩. કહેતા. ૨૪. પાઠાં મુઝ. ૨૫. પાઠાં હુઉ તમ્હ કુમરીનો જોગ. ૨૬. પાઠાં દીકો. ૨૭. પાઠાં ઇમ દીકું.

અપૂરવ વાત ^૧અનાહત સુણી, રાજા ઊઠીઉ હીયડૂ હણી;
'હા! હા! દૈવ કિસિઉ એ કીઉ?', ^૨છોડી કુલ નિમ્મલ ^૩કલંકીઝી. ૧૯૮

^૪છોહોરીનુ કા ન ગલિઉ ^૫ગાભ?, ઇણિ છોહોરી મઝ કેહુ લાભ;
છોહોરી ^૬થાનકિ પાહાણ ન પડિઉ, ઇણિ છોહોરી હુ ^૭દુખિઈ જડિઉ. ૧૯૯

ઝોલી ત્રૂટી કાંઈ ન પડી, છોહોરી માથઈ ^૮ગોઝ ન ચડી;
છોહોરી ^૯કાઈ અ મારિ ન લઈ, એ છોહોરી વિસકન્યા થઈ. ૨૦૦

એ છોહોરીનઈ સાપ ન ડસિઉ?, ઇણિ છોહોરી હું સઘલે હસિઉ;
એ છોહોરી થાસિઈ ઊગાઢિ, એ છોહોરી ઘર બાહરિ કાઢિ'. ૨૦૧

પ્રધાન બોલ હીયામાહિ ^{૧૦}ભડિઉ, રાજા ઝૂરઈ ^{૧૧}દુખિઈ પડિઉ;
સુબુદ્ધિ ભણઈ 'એ કર્મ જ દોસ, સામી! મનિ આણઉ સંતોસ'. ૨૦૨

રાજા-રાણી બેહુ દુખ ધરઈ, પુત્રીની ચિંતા નવિ કરઈ;
વાત કુમરીઈ સાંભલી, કૂટઈ પેટ હુઈ ^{૧૨}આકલી. ૨૦૩

'અબલા ^{૧૩}નારી હું રડવડી', મૂછા ^{૧૪}આવી ^{૧૫}ભુઈ પડી;
દુખિઈ દુખ હીયામાહિ જડી, સાર ન કરઈ કો ^{૧૬}બારઈ ^{૧૭}પડી. ૨૦૪

^{૧૮}આવિઉ સીલુ વાઉ ગવાખિ, ઘડી બિહુ ચિહું ઊઘડી આંખિ;
કરઈ વિલાપ ^{૧૯}ગાઢી ટલ-વલઈ, ^{૨૦}વિરહ દવાનલિ અતિ પરજલઈ. ૨૦૫

તઉ તિણિ અબલા ^{૨૧}માંડિઉ ^{૨૨}ગાહ, ^{૨૩}સિઉ ઉતસવ? નઈ ^{૨૪}સ્યુ વીવાહ?;
કિહાં ^{૨૫}મઝ સજજન? કિહા મઝ નાહ?, ^{૨૬}દેવિઈ પાડિઉ દુખ અબાહ. ૨૦૬

માઈ-તાઈ મઝ ન કરઈ સાર, હુ એકલડી ^{૨૭}હુઈ નિરધાર;
કિસિઉ વેસ? કિસ્યા આભરાણ?, ^{૨૮}જીવી ^{૨૯}પાહિ રૂઝું હુઈ મરાણ. ૨૦૭

૧. અસંભવ. ૨. છોકરીએ, પાકાં છોહરી. ૩. પાકાં કુ દોષીઉ. ૪. પાકાં પેટ થકાએ ન. ૫. ગર્ભ. ૬. ના સ્થાને પથ્થર. ૭. પાકાં ગાઢો નડો. ૮. બે બાજુ આણીવાળો ખીલો. ૯. પાકાં રંગસૂ નવિ રહી. ૧૦. ઉઘાડી, ખુલ્લી, જાહેર. ૧૧. પાકાં દુખભરિ. ૧૨. આકુળ=દુખી. ૧૩. પાકાં અતે. ૧૪. પાકાં ગતિવલી. ૧૫. પાકાં સોય. ૧૬. પાકાં બારિઈ. ૧૭. પાકાં ચડી. ૧૮. પાકાં પામઈ. ૧૯. પાકાં ય તે. ૨૦. પાકાં પૂરખ સંભારઈ. ૨૧. પાકાં મારગ/માર્ગ. ૨૨. હઠ. ૨૩. પાકાં સો. ૨૪. પાકાં સો. ૨૫. પાકાં સજન નેઈ. ૨૬. પીડ્યુ દલે અર્થિતો દાહ. ૨૭. પાકાં છઈ. ૨૮. જીવિત. ૨૯. કરતાં, પાકાં પણિ.

- દીસઈ છઈ મઝનઈ ^૧વહિ ^૨વંક, હીઈ દુખ સિરિ ચડિઉ કલંક;
 “^૩હાથિઈ દાઘી પહુક જ ગયું”, એ ઊખાણુ સાચુ થયું. ૨૦૮
- પેલઈ ભવિ કીધા બહુ પાપ, ^૪જતી-તપીનઈ ^૫સિરિ સંતાપ;
^૬કઈ મઈ માઈ ^૭વિછોદ્યા બાલ, કઈ સતીનઈ દીધા આલ. ૨૦૯
- કઈ મઈ સરોવર ફોડી પાલિ, ^૮કઈ તરૂયરની ભાંજી ડાલિ;
 કઈ મઈ થાપણિ મોસુ કીઉ, કઈ વીસાસીનઈ ^૯દ્રોહ દીઉ. ૨૧૦
- કઈ મઈ મોટી હત્યા કરી, કઈ મઈ પરલક્ષ્મી અપહરી;
 કઈ મઝ હુઉ શીલહ ભંગ, ધર્મમાહિ કઈ ^{૧૦}કીઉ ^{૧૧}કુરંગ. ૨૧૧
- દેવદ્રવ્ય વિણાસિઉ બહૂ, તિણિ પાપિઈ ^{૧૨}ઉફરાટૂ સહુ;
 ભુઈ-ગુખિ નઈ ^{૧૩}ખાટિઈ ચડઈ, કંત સંભારઈ વલી-વલી ^{૧૪}રડઈ. ૨૧૨

૧. પ્રગટ રીતે. ૨. આડું વલણ, કુટિલ, દુષ્ટ. ૩. ટિ. કહેવત- હાથે દાઝી અને પુડલો પણ ગયો. ૪. પાઠાં જપિ. ૫. પાઠાં સપસિ/કીધા. ૬. પાઠાં કરઈ. ૭. પાઠાં વઘૂડીયા. ૮. પાઠાં કે મેઈ. ૯. પાઠાં દ્રોહીયા. ૧૦. પાઠાં કીધું. ૧૧. ફિકું, અનાદર. ૧૨. પ્રતિકૂળ. ૧૩. પાઠાં અટાલેઈ. ૧૪. પાઠાં રહેઈ.

ગીત:- ગૌતમસ્વામી- ઈણઈ ઢાલિ.

- રાજકુમરિ તિહા એકલી, વલી-વલી કરઈ વિલાપૂ રે;
નયાણે નીર પ્રવાહ વિછૂટઈ, ^૧વિરહણિ અંગિ સંતાપૂ રે. ૨૧૩
- ^૨વિલવઈ વિરહણિ ‘પ્રીયડા!, નવજોવન નવરંગૂ રે;
મોરા જીવન તઈ કાંઈ કીધું, નવલઈ સનેહ કુરંગૂ રે. ૨૧૪ વિલવઈ૦
- હાર-દોર-કંકણ હીરામઈ, તે ન સુહાઈ ^૩તેજૂ રે;
એક ભંજઈ એક ત્રોડી ^૪નાખઈ, પ્રીયનૂ નહી મઝ ^૫હેજૂ રે. ૨૧૫ વિલવઈ૦
- તાપઈ બાવનચંદનૂ કરી, ^૬પરિમલ કુસુમ ^૭સંતાપઈ રે;
સુખ સિજયા ‘નિશિ નીદ્ર ન આવઈ, અંગ ^૮અનંગિઈ વ્યાપઈ રે. ૨૧૬ વિલવઈ૦
- ^{૧૦}બાપીયડુ વઈરીયડુ મોરુ, ^{૧૧}કોઈલિ ^{૧૨}તૂં કાંઈ વાસી રે;
^{૧૩}મોરડા ચોરડા ^{૧૪}સૂનુ ઉરડુ, કોરડઉ પ્રીય ^{૧૫}ગીઉ નાસી રે. ૨૧૭ વિલવઈ૦
- ચંદા! ભલે તૂં ઊગીઉ, ^{૧૬}નિતુ આકાસિ ભમંતૂ રે;
ભૂમંડલિ ^{૧૭}તૂં નયાણે ^{૧૮}જોએ, સંદેસુ કહે ^{૧૯}કંતૂ રે’. ૨૧૮ વિલવઈ૦
- ^{૨૦}જ્ઞાનિઈ રૂચિ આણી કરી, મિલવા ^{૨૧}ધર્મ ઉપાગિ રે;
^{૨૨}સત્ય-શીલ કરમાણી દેહી, ^{૨૩}ફેડિસુ કર્મહ ^{૨૪}ઠાઉ રે. ૨૧૯ વિલવઈ૦

૧.પાઠાં થાય. ૨.પાઠાં વલી-વલી. ૩.પાઠાં યગ. ૪. પાઠાં લંખઈ. ૫. પ્રીતિ. ૬.પાઠાં પ્રેમલ. ૭.પાઠાં અંગ સં. ૮. પાઠાં મઝ. ૯. પાઠાં નહી મુઝ/ અન ન ભાવિ. ૧૦. બપેયો. ૧૧. કોયલ. ૧૨. પાઠાં નુ. ૧૩. મોર. ૧૪. પાઠાં રતનો. ૧૫. પાઠાં વજોગ નીસારે. ૧૬. પાઠાં તુ. ૧૭. પાઠાં નુ. ૧૮. પાઠાં નિહાલરેઈ/ જોયઉ. ૧૯. પાઠાં કંથને રેઈ. ૨૦. પાઠાં ધર્મ ઉપર/ વલી-વલી જાં. ૨૧. પાઠાં ઘર/કરે. ૨૨. પાઠાં સત સી કરમાણા/ સતી. ૨૩. પાઠાં પિંડિસિ. ૨૪. પાઠાં ઠાહા.

ચુપઈ:- અથ કર્મ સંવાદ.

- વાદ કરેવા આવિઉ કર્મ, 'કુમરી! તઈ મઝ બોલિઉ મર્મ;
સુર-વિદ્યાધર-જિનવર પાત્ર, ^૧મઈ રોલ્યા ^૨નારી કુણ માત્ર?. ૨૨૦
- રામદેવ-સીતા અતિ ^૩પ્રીતિ, તે વનવાસી એ મઝ રીતિ;
રાવણ વલી સતી અપહરઈ, બે બાંધવ દુખિ ^૪ઝૂરઈ ફિરઈ'. ૨૨૧
- બોલઈ કુમરી ^૫તે શ્રીરામિ, ^૬બંધી જલ ^૭ગિઉ લંકા 'ઠામિ;
^૮જીતુ રાવણ ^૯આવ્યા રાજિ, ^{૧૦}સતી શીલ ^{૧૧}તિહિ આવિઉ કાજિ'. ૨૨૨
- બોલઈ ^{૧૨}કર્મ 'સુણઉ કૂંચરી! નલ-દવદંતી અંતેઉરી;
છોડિઉં રાજ વનિ રડવડી, વિણ ભરતારી ^{૧૩}તે મઈ નડી'. ૨૨૩
- કુમરિ ભણઈ 'તઈ બોલિઉં સહી, વરસ બાર-^{૧૪}તપ-શીલઈ રહી;
મિલિઉ કંત વલી પામિઉં રાજ, તઝનઈ સતીઈ દીધી ^{૧૫}લાજ'. ૨૨૪
- ભણઈ કર્મ 'માહારુ પરપંચ, એક નારી ભરતારહ પંચ;
તે દ્રુપદિ ^{૧૬}પરદ્વીપઈ હરી, તિહાંથી ઝૂરઈ તે મઈ કરી'. ૨૨૫
- કુમરી બોલઈ 'સુણિ હો કર્મ!, સતી શીલ તે અવિચલ ધર્મ;
પાંડવ-^{૧૭}કૃષ્ણ સમુદ્ર ઊતરી, આણી રાજ-રિદ્ધિ પરિવરિ'. ૨૨૬
- ભણઈ કર્મ 'ચંદના કૂંચરી, તેવી કીસિઈ સિરિ ^{૧૮}તૃણ ધરી;
વીણિ ઊતારી પગિ આઠીલ, તે^{૧૯}હુ જાણી મનાવિસુ મીલ'. ૨૨૭
- નારી ભણઈ 'તઝ મનિ વિભર્મ, દાન-શીલ-^{૨૦}તપ-ભાવિઈ ધર્મ;
^{૨૧}પારણઈ વીર વિઘન ટાલિસિઈ, સુરસેવી તી ^{૨૨}શિવ પામિસિઈ'. ૨૨૮

૧. પાઠાં તે. ૨. પાઠાં તાહરી. ૩. પાઠાં પ્રીત. ૪. પાઠાં ભારિ તે. ૫. પાઠાં સુણિ. ૬. પાઠાં સમુદ્ર બાધી. ૭. પાઠાં પાષાણિ. ૮. પાઠાં જીતઉ. ૯. પાઠાં જીપી. ૧૦. પાઠાં આનૂ. ૧૧. પાઠાં સીતા. ૧૨. પાઠાં તે. ૧૩. પાઠાં કરમ તુ. ૧૪. પાઠાં મેકે. ૧૫. પાઠાં સતી. ૧૬. પાઠાં સાપ. ૧૭. પાઠાં માત્ર ઈહ. ૧૮. પાઠાં કહા. ૧૯. પાઠાં તરણુ. ૨૦. પાઠાં તુ. ૨૧. પાઠાં તે અવિચલ. ૨૨. પાઠાં પારઈ/વીર પરાવી દુખ. ૨૩. પાઠાં સુખ.

કર્મ ભણઈ ‘રાઈ-રાણા બહુ, મઈ રોલ્યા તે ^૧પાર ન ^૨લહુ’;
કુમરિ ભણઈ ‘તઈ દીધી ચોટ, તુ નારી ^૩જોવાસુ દોટ’. ૨૨૯

વલતુ કર્મ વિમાસી જોઈ, ‘નારીવાદ ન પહુચઈ કોઈ’;
પાછઈ પગલઈ કર્મ જિ ખિસઈ, ^૪રાજકુમરિ વિમાસણ વસઈ. ૨૩૦

‘મઝ બઈઠાનુ કેહુ લાગ? ઉપાય કરતી પામિ ^૫સુમાગ;
મોદક આહાર કરતા સોઈ, ^૬સિપ્રાનીર ^૭સંભારિઉ તોઈ. ૨૩૧

તિણિ અહિનાણી મઝ ભરતાર, ઊજેણી ‘છઈ ઘર તે સાર’;
^૮હીઈ વિમાસી ^૯ગઈ આવાસિ, જઈ બઈઠી જણાણીનઈ પાસિ. ૨૩૨

‘છોરુ કછોરુ હોઈ કિ વાર, માઈ-^{૧૦}તાઈ નવિ છંડઈ સાર;
તિમ કરિ ^{૧૧}તાત ^{૧૨}વચન સાંભલઈ, ^{૧૩}કલંક માહારુ પાછૂ વલઈ’. ૨૩૩

^{૧૪}તેહ વલતી નવિ બોલઈ માઈ, કુમરી ઊઠી તિહાથી ^{૧૫}જાઈ;
સિંહસેલહથ ^{૧૬}બોલાવિઉ ^{૧૭}કુમરિ, ‘બંધવ! ^{૧૮}મોરા વયાણ ^{૧૯}વિચારિ. ૨૩૪

^{૨૦}તિમ કરિ તાત ^{૨૧}બોલ સાંભલઈ, ^{૨૨}અબલા નારી અતિ ટલવલઈ;
રાજસભા નિતુ ^{૨૩}બઈસઈ જેઉ, અવસરિ બોલી જાણઈ તેઉ’. ૨૩૫

રંગભરિ વીનવીઉ મહારાજ, ‘બોલ સુણઉ કુમરીનું આજ;
બેટી મુખ નવિ દૃષ્ટિઈ ^{૨૪}ધરઈ, તેડઈ ^{૨૫}રાઉ ^{૨૬}પરીયચિ અંતરઈ’. ૨૩૬

કુમરી બોલઈ બે કર જોડિ, ‘મઝ ^{૨૭}માથિઈ આવી અતિ ખોડિ;
હું તુઝ બેટી ^{૨૮}સંભલિ બાપ!, ટાલિસુ કલંક મ ^{૨૯}ધરિ સંતાપ. ૨૩૭

૧. પાઠાં કેતા કહુ. ૨. પાઠાં બહુ. ૩. પાઠાં જુવાલુ. ૪. પાઠાં કુમરી મનિ. ૫. સુમાર્ગ, પાઠાં સુભાગ/પાગ. ૬. પાઠાં સિપ્રા નદિ. ૭. પાઠાં વખાણ્યું. ૮. પાઠાં ગુ/ધૂરત તે. ૯. પાઠાં મનિ. ૧૦. પાઠાં ગ્રહ. ૧૧. પાઠાં બાપ તે છાવરેઈ અપાર. ૧૨. પાઠાં રાય જિમ. ૧૩. પાઠાં બોલ. ૧૪. પાઠાં કરમ જ. ૧૫. પાઠાં તો. ૧૬. પાઠાં પાછી જઈ. ૧૭. પાઠાં બારિ. ૧૮. પાઠાં તિવારિ. ૧૯. પાઠાં એક. ૨૦. પાઠાં અવીધાર. ૨૧. પાઠાં વચન કી હુઈ. ૨૨. પાઠાં વયાણ. ૨૩. પાઠાં કુમરી કુમઈ. ૨૪. પાઠાં બોલઈ. ૨૫. પાઠાં કરેઈ. ૨૬. પાઠાં કુમરી. ૨૭. પરીછ-પડાની. ૨૮. પાઠાં માહિઈ. ૨૯. પાઠાં તુ મુઝ/સુણિ હો. ૩૦. પાઠાં કરિસ.

મઝ આપુ પુરુષનુ વેસ, હું જોઈસુ ઊજેણી દેસ';
તાત ભણઈ 'તઝ વીવાહાઈ સિઉ, ^૧નરવેષિઈ ^૨સિઉ ઉકાલિસુ?'. ૨૩૮

કુમરી ^૩પભણઈ 'નિસુણઉ તાત!, એ હોઈ છઈ અસંભમ વાત;
તે કારણ હવડાં નવિ લહુ, કલંક ઊતારૂ પછઈ કહું'. ૨૩૯

રાઈ પુરુષ^૪વેસ આપીઉ, સાથિઈ સિહસેલહથ ^૫થાપીઉ;
ચાલ્યા ^૬કટક બહુ પરિવાર, ત્રૈલોક્યસુંદર નામ કુમાર. ૨૪૦

થોડે દિનિ ઊજેણી ગયા, રાજકુમર સાહમા આવયા;
^૭પ્રવેશ મહોત્સવિ ભેટિયા રાઉ, પહિરામણી સિઉ ઉચિત પસાઉ. ૨૪૧

ક્ષેમા-કુશલી પૂછઈ 'રાઉ, 'અમ્હ ઊપરિ કીધું ^૮સુપસાઉ';
દેસ-દેસાઉર ^૯જોવાતાણી, ^{૧૦}હરખિઈ ^{૧૧}વાત હઈ અતિ ઘણી. ૨૪૨

કુમર^{૧૨}તાણઈ બહુ ગુરવ કીધ, નગરપોલિ ઉતારા ^{૧૩}લીધ;
સિપ્રાનદીતાણઈ ઉપકંઠિ, ઘોડા પંચ ^{૧૪}આવ્યા ^{૧૫}દીઠી. ૨૪૩

પાણી પીઈ જવ પાછા વલ્યા, કુમર ^{૧૬}સિંહ વિમાસઈ મિલ્યા;
'આપણ ^{૧૭}ઘોડા ^{૧૮}તમ્હે ઓલાખુ, એહનુ જોઈ કાઢઉ ^{૧૯}પારખુ'. ૨૪૪

સિંહ ભણઈ 'નવિ જાણું અમ્હે, ચતુરપણઈ જે જાણુ તમ્હે';
પૂઠિઈ જણ મોકલીયા ^{૨૦}ઠામ, જોઉ ^{૨૧}હયવર-ઘર ^{૨૨}નર ^{૨૩}ઠામ. ૨૪૫

^{૨૪}તે જોઈ પાછા આવી રહ્યા, 'મંગલકલસના ઘોડા' કહ્યા;
'^{૨૫}ધનદત્ત પુત્ર નેસાલઈ ભણઈ', ^{૨૬}જિમ કહઈ કુમરી ^{૨૭}સિંહ તિમ સુણઈ. ૨૪૬

૧. પાઠાં પુરુષ. ૨. પાઠાં વલી કરસુ કસુ. ૩. પાઠાં ભણે સુણ રે. ૪. પાઠાં તે વિસ. ૫. પાઠાં લીઉ. ૬. પાઠાં કુમરી સરસી. ૭. પાઠાં ભલસુ મુહુરતિ. ૮. પાઠાં સવિ. ૯. પાઠાં મયા. ૧૦. પાઠાં જોઈવા ભણી. ૧૧. પાઠાં મઝનઈ વિધા ખંત જ ઘણી. ૧૨. પાઠાં ગોઠિ. ૧૩. પાઠાં નઈ. ૧૪. પાઠાં દીધા. ૧૫. પાઠાં પડી. ૧૬. નજરમાં, પાઠાં દૂટ. ૧૭. પાઠાં સેહેલોત વમાસણે. ૧૮. પાઠાં તેજી એહનુ હિનુ. ૧૯. પાઠાં હું. ૨૦. પાઠાં પખઉ/પગ. ૨૧. પાઠાં તામ. ૨૨. પાઠાં આવિ. ૨૩. પાઠાં નો. ૨૪. પાઠાં નામ. ૨૫. પાઠાં જણ મોકલા જોઈ આવીયા. ૨૬. પાઠાં મંગલકલશ. ૨૭. પાઠાં તે બેહુ ધનશેક જ તણી. ૨૮. પાઠાં મઈ હથિ.

‘નેસાલીયા ^૧તે તે વિદ્યાપાત્ર, પંડિત ^૨સરિસા સઘલા છાત્ર;
^૩જ્ઞાનવંત ભગતિ મનિ ધરઉ, સિંહ! તિહાં જઈ નિમંત્રણ કરઉ’. ૨૪૭

^૪તે સેલહથ ^૫ગયુ નેસાલ, ^૬ધૂધૂયાડિ ^૭સવિ કરઈ બાલ;
^૮માઈ-^૯કેક્કા-^{૧૦}સિદ્ધોવાર્ણ ભણઈ, આદિ ^{૧૧}નમાલ અંક કો ગણઈ. ૨૪૮

^{૧૨}ચઉક-^{૧૩}આખ્યાત વખાણઈ ^{૧૪}સોઈ, ^{૧૫}નીતિ સમસ્યા પૂરઈ ^{૧૬}કોઈ;
 ઘૂટે પાટી ઝીકા ^{૧૭}ધસઈ, કે બાલા ^{૧૮}ભાવઈ તે ^{૧૯}ભણઈ. ૨૪૯

કે કરગરઈ કે ડસકા ^{૨૦}ભરઈ, કોઈ હસઈ આંખિ પાણી ભરઈ;
 કે નાગા કછોટી કોઈ, વસ્ત્ર વિભૂષણ શોભા જોઈ. ૨૫૦

^{૨૧}રાવ કરઈ કે ^{૨૨}ઝૂંબી પડઈ, સૂખડી ખાઈ કે ^{૨૩}હડહડઈ;
^{૨૪}નેસાલગરણું કે આરંભ, લ્યાવઈ અક્ષત ભરીઈ કુંભ. ૨૫૧

લાંબી ^{૨૫}કાંબ ^{૨૬}અધ્યારુ હાથિ, હીયા ^{૨૭}ત્રોડ કરઈ સવિ ^{૨૮}સાથિ;
 રિસ ^{૨૯}ચડાવી દંત ^{૩૦}જિઘસઈ, ^{૩૧}કે સીખામાણ ^{૩૨}દેવા ^{૩૩}ધસઈ. ૨૫૨

દેખી ચિંતઈ મનિ સેલહથ, ‘ભણઈ-ભણાવઈ તે સમરત્થ;
 વિદ્યા ભણતા દોહિલી હોઈ, પછઈ હંસ-^{૩૪}બગ અંતર જોઈ’. ૨૫૩

જઈ બઈકું પંડિતનઈ પાસિ, ^{૩૫}વાત ગોઠિ હુંઈ મન ઉલ્હાસિ;
 રાજકુમર ^{૩૬}ભણતુ નેસાલ, ^{૩૭}ભગતિ વસી પંડિત નઈ બાલ. ૨૫૪

નિમંત્રણ ^{૩૮}દીજઈ ઊલટ ધરઉ, ‘^{૩૯}કુમરઉતારઈ ભોજન કરઉ’;
 તેણે અવસર પંડિત ‘હા’ કહી, ‘સેહી તમ્હે તે ઉતરાઈ આવો જેઈ’. ૨૫૫

૧. પાકાં છઈ. ૨. સાથે. ૩. પાકાં વિદ્યાવંત. ૪. તે અધિકારી, અમલદાર, પાકાં સંધ. ૫. પાકાં પહુતુ. ૬. કોલાહલ. ૭. પાકાં નિસાલેઈ માંડીયા. ૮. અકારાદિ વર્ણો. ૯. પાકાં કાકલા. ૧૦. જૂના સમયના અભ્યાસક્રમનો મુખ્ય ભાગ. ૧૧. થી અંત સુધી. ૧૨. કાવ્યપ્રકાર. ૧૩. વ્યાકરણિક રૂપાખ્યાન. ૧૪. પાકાં કોટ. ૧૫. પાકાં પૂછી. ૧૬. પાકાં સોય. ૧૭. પાકાં છણેઈ. ૧૮. પાકાં ભલે. ૧૯. પાકાં ભસઈ. ૨૦. પાકાં કરઈ. ૨૧. ફરીયાદ. ૨૨. માથે. ૨૩. જોરથી હસે છે. ૨૪. બાળકને પ્રથમ વખત નિશાણે મૂકવાની વિધિ. ૨૫. સોટી. ૨૬. અધ્યાપક, પાકાં અંધારુ. ૨૭. પ્રતિકાર, પાકાં ત્રે. ૨૮. પાકાં સાધ. ૨૯. પાકાં ચડે નેઈ. ૩૦. પાકાં પીસે. ૩૧. પાકાં યમ. ૩૨. પાકાં સવિ દયંત. ૩૩. પાકાં ધરઈ. ૩૪. પાકાં બગનો. ૩૫. પાકાં શાસ્ત્ર/ કરે વાત. ૩૬. પાકાં યમ ભાતો સહી. ૩૭. પાકાં નિસાલીયા ભગતિ મનિ-ધરેઈ. ૩૮. પાકાં અમ્હારુ મનમાહ. ૩૯. પાકાં અમ.

ગુરુ આદેસિઈ તે ઘરિ ગયા, સવિ સિણગાર કરી આવયા;
નેસાલીયા આવઈ તે કિસ્યા? નામિઈ ^૧પંડત ^૨સુણઉ તે તિસ્યા. ૨૫૬

કસલો કમલો કેલહ કર્મસી, ખેતો ખૂંધિલ ખીમો ખીમસી;
ગોરો વીરો ^૩સૂરો ધીર, સાદો હાદો ^૪ભાદો હીર ૨૫૭

નાસણ-ત્રાસણ બાસણ વીર, તેજો રાજો ભોજો ધીર;
તાલ્હો પાલ્હો સાલ્હો આલ, દાસો પાસો આસો માલ. ૨૫૮

કાલો ધોલો ^૫સામલ રામ, ભીમો હેમો ^૬જેમો કામ;
જાવડ ભાવડ પૂનડ ^૭વન્ન, આસડ પાસડ ^૮ખીમડ ધન્ન. ૨૫૯

સોમદત્ત ^૯અનઈ દેવદત્ત, ^{૧૦}સિંહદત્ત ખેતુ ^{૧૧}જિણત્ત,
^{૧૨}અર્હદાસ અનઈ જિણદાસ, કૃષ્ણદાસ ^{૧૩}શિવુ શિવદાસ. ૨૬૦

વણિગ-બ્રાહ્મણ-ખિત્રી સાર, વ્યાપારી નવિ લાભઈ પાર;
નામ કહઈતા નવિ આવઈ પાર, ઈણિ પરિ આવિઉ ^{૧૪}બહુ પરિવાર. ૨૬૧

મંગલકલસ વડ નેસાલીઉ, તિણિ મેલાવુ સંભાલીઉ;
પંડિતનઈ ઘરિ સવિ આવિયા, જુગતિસ્યું જિમવા ચાલિયા. ૨૬૨

પંડિત આગલિ પૂઠિઈ બહુ, હરખિઈ જિમવા આવઈ સહુ;
ઈક આગલિ ઈક પાછલિ થાઈ, એક ^{૧૫}ઉજાણા મહુવડિ જાઈ. ૨૬૩

કે ^{૧૬}રગદાલા ^{૧૭}ભુઈ પડઈ, ઉભા કીધા ^{૧૮}વલી દડવડઈ;
તે ઉતારઈ સવિ આવીયા, રાજકુમરિ દષ્ટિઈ ભાવીયા. ૨૬૪

તારામાહિ શશિ તેજ અપાર, તિમ ઓલખીઉ નિજ ભરતાર;
ચિંતઈ કુમરી ^{૧૯}ફલી નિજ બુદ્ધિ, ગઉરવ કીજઈ તે મન શુદ્ધિ. ૨૬૫

૧. પાઠાં નામ. ૨. પાઠાં બોલવિ. ૩. પાઠાં સુરુ. ૪. પાઠાં ભીમો ભીમ. ૫. પાઠાં ભોલો ભીમ. ૬. પાઠાં સામો રામ. ૭. પાઠાં માન. ૮. પાઠાં પેથડ. ૯. પાઠાં સીહો. ૧૦. પાઠાં સંઘદત્ત મોલ્હો સોલો. ૧૧. પાઠાં જણદત્ત. ૧૨. પાઠાં અરદાસ અમરુ દેવદાસ. ૧૩. પાઠાં કેલ્હો. ૧૪. પાઠાં ઘણઉ/સઘલો. ૧૫. દોડીને આગળ, પાઠાં મુહુખરા તે. ૧૬. પાઠાં રંગતાલા. ૧૭. પાઠાં આખડી. ૧૮. પાઠાં સવી. ૧૯. પાઠાં મે કીધી/ આદર/ કંત કરણે ફલી તે સિદ્ધિ.

^૧નુમાણ કરાવ્યા સવિ નેસાલ, સોવન કચોલા સોવન થાલ;
મંગલકલસનઈ ધુરિ બઈસણું, વિવધિઈ ^૨ફલહુલિનૂ પ્રીસણું. ૨૬૬

મોટા મોદક ભલ પકવાન, લાપસિ ^૩માંડા વડાં પરમાન;
સાલિ-^૪દાલિ શુભ ધૃત ^૫ભાવતું, કેતલાનઈ સુહણામાહિ નાવતૂ. ૨૬૭

^૬વાસ્યા કરંબા આવિઉં દહી, ^૭ચઉવિહુ શાક અથાણું ‘સહી’;
કંઠ લગઈ ^૮જિમીયા સવિ બાલ, ^૯ઉદરતણુ કાઢીઉં દુકાલ. ૨૬૮

^{૧૦}હવું ^{૧૧}ચલું તંબોલ છાંટણાં, પછેડી ^{૧૨}ઉપરિ ઓઢણાં;
મંગલ વસ્ત્ર વિભૂષણ ^{૧૩}ઘણાં, ^{૧૪}સભા બઈઠા ^{૧૫}સોહામણાં. ૨૬૯

શાસ્ત્ર ^{૧૬}સમસ્યા કહી સવિ કનુઈ, ^{૧૭}કથાતણુ રસ ^{૧૮}છિ મૂંહનિઈ’;
પંડિતનઈ કહઈ વચન ^{૧૯}વિમાસિ, ^{૨૦}કથા સુણાવું જાણહ પાસિ’. ૨૭૦

મહુખરા બોલ્યા ^{૨૧}તે સુણી, ^{૨૨}બાલક છિ પાણ ^{૨૩}વિસિમસિ ઘણી;
મંગલ દીધું જે ^{૨૪}બહુમાન, કથા કહેસિઈ તમ્હિ દિઉં કાન’. ૨૭૧

પંડિતવચનિઈ મંગલ કહઈ, ^{૨૫}ધર્મ-^{૨૬}શ્રંગાર-હાસ્ય રસ લહઈ;
‘આપવીતી પરવીતી બહુ, તમ્હનઈ રસ જે તે હું કહું’. ૨૭૨

કુમરિ ભણઈ ‘તમ્હિ બોલિઉં ઇસિઉં, દેખું લહુયા વીતક કિસિઉં?’;
મંગલ કહઈ ‘નાવિ છૂટઈ કોઈ, અમ્હનઈ તુમ્હનઈ વીતક હોઈ’. ૨૭૩

નિજનારી જાણી લાવન્ન, ગિઉં અંતરાઈ આવિઉં પુન્ન;
^{૨૭}જિમ વીતક તિમ સવિ ભાખીઉં, ^{૨૮}સંકેત પહુંચઈ સિંહ સાખીઉં. ૨૭૪

૧. પાઠાં અંબોલાવીયા. ૨. ફળ-મેવા, પાઠાં હઈ લેવું. ૩. માલપૂઆ/મેદાની એક પ્રકારની મીઠાઈ. ૪. પાઠાં દાલિનઈ. ૫. પાઠાં સરહુ તાવનૂ. ૬. પાઠાં કપૂર વાં. ૭. પાઠાં વવધ. ૮. પાઠાં નહી. ૯. પાઠાં આરોગે. ૧૦. પાઠાં પેટ. ૧૧. પાઠાં ફુલ. ૧૨. ચણુ=જમ્યા પછી મોં સાફ કરવું તે, પાઠાં ભલી પરે. ૧૩. પાઠાં આપા/ ઘોતી. ૧૪. પાઠાં દીયા. ૧૫. પાઠાં સોભેઈ. ૧૬. પાઠાં આણંદીયા. ૧૭. પાઠાં ની વાત પુછઈ. ૧૮. પાઠાં સમસ્યાનઈ. ૧૯. પાઠાં છિઈ. ૨૦. પાઠાં વિલાસ. ૨૧. પાઠાં શાસ્ત્ર ભણાવે સવિહુ. ૨૨. પાઠાં તે વાત જ. ૨૩. પાઠાં નાના. ૨૪. સ્પર્ધા, વાદ. ૨૫. પાઠાં દિધુ માન. ૨૬. પાઠાં વીર. ૨૭. સિણગાર. ૨૮. પાઠાં તે. ૨૯. પાઠાં સવિ દાખીઉં.

કુમરી આણઈ ^૧કર્તૃમ રીસ, ‘જૂઠા બોલુ એ વિસાવીસ;
 “^૨બંધિ બંધિ” ઇસિઉં ઉચરી, છોકરા નાઠા ^૩વાઈ^૪બરી. ૨૭૫

તીણે ઘરિ જઈ પાડિઉં ત્રાસ, ‘મંગલ બોલિઉં જૂઠી ભાસ;
 અમ્હે સવિ નાસી આવીયા, જેહનઈ ^૫માન તે ઉગલાવીયા’. ૨૭૬

વસ્તુ:-

‘સિંહ! નિસુણઉં સિંહ!નિસુણઉં, એહ મઝ કંત,
 તમ્હ મનિ ભાવઈ તે ^૬કહુ, ઇણિ કારણિ ^૭નરવેસ કિદ્ધઉં’;
 સિંહ ભણઈ “બુદ્ધિ આગલિ, નારિ “શિરોમણિ કાજ કિદ્ધઉં,
 નિજ ^૮પ્રીયસિઉં આણંદ ભરિ, સુખ ^૯વિલસુ તમ્હે સાર’;
 મંગલકલસ નઈ સુંદરી, મેલાવઈ જય-જયકાર. ૨૭૭

^{૧૨}ચઉપઈ:-

^{૧૩}સેલહથ મોકલિઉં મંગલ આવાસિ, જઈ ^{૧૪}બઈકુ ધનદત્ત પાસિ;
^{૧૫}ધીર દીધી દેખાડિયાં થાલ-કચોલા, ઉત્તમ મનુષ્યના ^{૧૬}મન હુઈ ભોલા. ૨૭૮

‘તમ્હ પુત્રનું હુઈ વીવાહ, તે વહુ આવી કરઉં ઊછાહ;
^{૧૭}શ્રીવેષ ^{૧૮}વિભૂષણ વિછેદિ લેઈ આવઉં, વર-લાડી સેસિ ભરી વધાવઉં’. ૨૭૯

તુ હરખિઈ ^{૧૯}આવ્યા તાત-માડી, સજન સવેહુનઈ પગે લગાડી;
^{૨૦}સાસુ નણદર દીય આસીસ, ‘બહુ જીવજો કોડ વરીસ’. ૨૮૦

૧. કૃત્રિમ. ૨. પાઠાં બુદ્ધિ-બુદ્ધિ. ૩. પાઠાં જિમ ઉં. ૪. પાઠાં ધરી. ૫. પાઠાં માન દીધું. ૬. પાઠાં કોહો/એહ. ૭. પાઠાં મિઈ. ૮. પાઠાં મતિ. ૯. પાઠાં સોજતિઈ. ૧૦. પાઠાં કંથસુ ય. ૧૧. પાઠાં વસેજો. ૧૨. પાઠાં બોલી. ૧૩. પાઠાં સો જાવો તમ્હે. ૧૪. પાઠાં વીનવો. ૧૫. પાઠાં જઈ પહુચાડો. ૧૬. પાઠાં તુમ્હોન. ૧૭. પાઠાં વચ્ચ. ૧૮. પાઠાં લેઈનઈ. ૧૯. પાઠાં આવ્યા સવિ સજન, સાસુ-સસરા નઈ પગે લાગી. ૨૦. પાઠાં સિણગાર સોહાવઈ લાડી.

ધુલ:-

લાડીય રુપ જિસિઉં ચંપકવાન, કર-પગ પલ્લવ ^૧ફૂયલા એ,
જંઘ-જુગલ થંભ કદલી ^૨સમાન, પયોહર નારંગ-^૩જૂયલા એ;
કટી ય પ્રદેશ સોહઈ ^૪સિંહોદર માન, હંસગતિ ચાલતી પદમિની એ,
વાણી ય કોકિલા કંઠનૂં ^૫ગાન, ^૬પાતલડી નવજોવની એ. ૨૮૧

ત્રુટક:-

નવજોવની નવ રંગ, અધર પ્રવાલી રંગ;
નાશા શુક ચંચુ ^૧સાખિ, કમલદલ જૈસી આંખિ,
શ્રવણાં હીંડોલા જિમ લહ-લહિ;
મસ્તકિ વેણિ ^૨જિસિઉં પન્નગ, ભમરાવાનિઈં ^૩ગહ-ગહઈં. ૨૮૨

ઢાલ:-

^૧ગહ-ગહઈં નેઉર રિણ-ઝણકાર, ^૨હેમકંકણ ચૂડિ ખલકતી એ,
^૩કંઠિ ^૪નગોદર નવસર હાર, ^૫ઝૂમણાં પદકડી ^૬ઝલકતી એ;
કાંનિ ^૭ત્રોટડી શશિ-સૂર આકાર, રયાણ-માણિક-મોતી ઘણે જડી એ,
તિલક રાખડી ^૮મણિ ગોફણ સાર, ^૯સેત્ર-પટોલા ચૂંનડી એ. ૨૮૩

ત્રુટક:-

સિરિ ચૂનડી નવરંગ, મેઘવન્ન કંચૂય ચંગ;
નયણે ય કાજલ રેહ, સિંદૂરિ ^૧માગ ભરેહ,
કુંકુમિ પીયલિ કથૂરી વેલરી,
કટાક્ષ બાણિઈં મયાણ જગાવઈં, વર નિહાલઈં મદભરિ. ૨૮૪

૧. પાઠાં ફૂપ/રુપડા. ૨. પાઠાં ઉપમાન. ૩. યુગલ. ૪. પાઠાં સંઘલક ઉપમાન. ૫. પાઠાં સમાન. ૬. પાઠાં નવલ સનેહી.
૭. પાઠાં સરીખિ. ૮. પાઠાં પૂછીયુ. ૯. પાઠાં સોહીય. ૧૦. પાઠાં ચરણીહી. ૧૧. પાઠાં કનક. ૧૨. પાઠાં ગંઠિ.
૧૩. કંઠમાં પહેરાતું ઘરેણું. ૧૪. મોતી-ઘુઘરીનું કાનમાં પહેરવાનું વજનદાર ઘરેણું. ૧૫. પાઠાં ઝકીતી. ૧૬. કાનનું ઘરેણું, કર્ણફૂલ.
૧૭. પાઠાં મોતિ. ૧૮. શ્વેત, સફેદ પાઠાં ખીર. ૧૯. પાઠાં માથ.

ઢાલ:-

મદભરિ ગજવરિ કીયાં ^૧અસવાર, છત્ર ધરી ચ્યારિ ચમર ઢલઈ એ,
 રાઈ-રાણા ^૨અચરિજ બહુ પરિવાર, વાજિત્ર નીસાણે ^૩ઘાઉ વલઈ એ;
 માય-તાય મનિ હરખિ અપાર, ^૪વિત્ત વેચઈ ^૫રંગિ વિવહ પરે,
 મંગલકલસ વર મંગલ ચાર, ત્રિલોક્યસુંદરી ^૬નવલ પરે.

૨૮૫

ત્રુટક:-

^૭નવલ પુરી ય મઝારિ, આવીયા તોરણ ^૮બારિ;
 સાયવ્યા સવિ આચાર, રસવતી નીપજઈ સાર.
^૯સજનલોક સવિ આરોગાવીયા;
 દિવસિ-દિવસિ આણંદ ^{૧૦}ધરિ, ધર્મિઈ રૂડાં ભાવીયાં.

૨૮૬

ઢાલ:-

ભાવીયાં સિંહ ^{૧૧}જાઉ લીઉ નરવેષ, 'તાત કુશલ કહિજ્યો અમ્હતાણું એ',
 સિંહ પહુતુ ^{૧૨}રાઉ પ્રતિ કહઈ સુવિશેષ, ^{૧૩}કલંક ઉતારીઉં તમ્હતાણું એ';
 રાઉ ભણઈ 'સિંહ! ^{૧૪}જા ગઈ અસંતોષિ, વરસિંઉ ^{૧૫}કન્યા આણઉ આહા લગઈ એ',
 ગયુ સિંહ અમીયમઈ વચણ સંતોષિ, ^{૧૬}લાડણ-લાડી આવ્યા પોલિ લગઈ એ. ૨૮૭

ત્રુટક:-

પોલિ લગઈ આવિઉ રાઉ, કુમરિ વર લાગાં પાઉ;
^{૧૭}મલીઉ બહુ સમુદાઉ, વલીઉ નીસાણે ઘાઉ.
^{૧૮}તલીયા તોરણ ઘરિ-ઘરે,
 આવાસિ પહુતાં ^{૧૯}રાજકુમરિ, ^{૨૦}વખાણઈ સહુ ^{૨૧}રંગભરે.

૨૮૮

૧. પાકાં અસુયર. ૨. પાકાં આગલ. ૩. પાકાં ઘોલ. ૪. પાકાં વાત. ૫. પાકાં બહુરંગ. ૬. પાકાં વિવહે પરી. ૭. પાકાં ઉછવ નયર. ૮. પાકાં દાર. ૯. પાકાં સઘલા. ૧૦. પાકાં હોય. ૧૧. પાકાં તમ્હઈ. ૧૨. પાકાં નગરીમાં. ૧૩. પાકાં રાય આગલી સવી તે કહે. ૧૪. પાકાં તમ્હે જાઉં. ૧૫. પાકાં બેટીવર સાથઈ કરી એ. ૧૬. પાકાં લાવો આપણે નયર મઝાર. ૧૭. પાકાં મેલીઉ. ૧૮. પાકાં વર તોરણ હરખ હુઉ. ૧૯. પાકાં જોઈ જમાઈ. ૨૦. પાકાં સજન. ૨૧. પાકાં ભણઈ.

ચુપઈ:-

- રાજા-રાણી પૂગી આસ, પ્રધાનતાણઈ ઘરિ પડીઉ ત્રાસ;
 ૧નિવડ બંધિ બાંધી આણીઉ, પાપિ કરી ધૂજઈ પ્રાણીઉ. ૨૮૯
- ‘રાજકુમરી પાડીઉ રૂસણું, ૨કુબુદ્ધિ કરુ સૂલી બઈસણું’;
 તીણી વેલા સહુ બોલઈ ઘાત, માથઈ પાટા પાડ્યા સાત. ૨૯૦
- કુબુદ્ધિ ૩ચાલિઉ ગદ્દભિ ચડી, વાજઈ કાહલસિઉ ૪દુડિડી;
 આવિઉં માણસ જોવા મિલી, પાપ મ કરિજ્યો કોઈ નર વલી. ૨૯૧
- કુબુદ્ધિ લીધુ સૂલી હેઠિ, મંગલ પરઉપગારી દ્રેઠિ;
 ૫રાઈતણે જઈ પગિ લાગીઉ, ૬જીવીદાન ૭કુબુદ્ધિ માગીઉ. ૨૯૨
- ‘ઈણિ હું ૮પાલિઉ પરિણાવિઉ, એહ લગઈ રૂડઉ ભાવીઉ’;
 ૯સસરઈ જમાઈ દીધૂ માન, દેસુટઈ કાઢિઉ પરધાન. ૨૯૩
- રાઈ ૧૦ઉત્સંગિ બઈસારી વચ્છિ, ‘તું કુલદેવતિ તું કુલલચ્છિ;
 મઈ કીધુ છઈ બહુ અપરાધ, રાજ સુંપીનઈ થાઈસું સાધુ. ૨૯૪
- હું રૂઢુ તે મઝનઈ લાજ, ભેટી બેટી સરીયા કાજ;
 રૂઢુ મહુરત ૧૧છઈ પાણ આજ, મંગલકલસનઈ આપિઉં રાજ’. ૨૯૫
- હવું ૧૨સિંહાસણ ૧૩ધરીયા છત્ર, વાજ્યા પંચ શબદ વાજિત્ર;
 ઘણા દિવસ ઉત્સવ ૧૪ભલ કીઉ, રાઉ-રાણી બિહુ સંયમ લીઉ. ૨૯૬
- મંગલકલસની વરતી આણ, ૧૫ક્ષત્રી રાજા ન સહઈ ૧૬પ્રાણ;
 ૧૭રાઈ-રાણા સવિ આવ્યા ચડી, મંગલ ચાલિઉ કટકહુ ૧૮જડી. ૨૯૭

૧. ગાઢ. ૨. પાકાં કુમતુ. ૩. પાકાં અણાવો. ૪. એક વાઘ, પાકાં દતડતડી/ દડવડી. ૫. પાકાં રાઈ રાણા. ૬. પાકાં જીવીદાન. ૭. પાકાં પરધાનઈ. ૮. પાકાં પાપ ખાલિ. ૯. પાકાં રાય. ૧૦. પાકાં ઉછગ. ૧૧. પાકાં આવીઉ. ૧૨. પાકાં બઈકો પાટી. ૧૩. પાકાં ચામર. ૧૪. પાકાં વલી. ૧૫. પાકાં સીમાડાને. ૧૬. સત્રા, બળ, પાકાં આણ. ૧૭. પાકાં સીમાડા. ૧૮. પાકાં ચડી.

મંગલ આગલિ બોલિઉ દૂત, 'વાણીયા! તૂં કાં રાજિ ^૧વિગૂત;
^૨મવુ માપ નીચો ઉપલી, ^૩કાટલ-ત્રાજૂ લિઉ તમ્હિ વલી'. ૨૯૮

સોરઠો :-

વાણીઉ બોલીઉ 'વાઘ, ^૪ટીંટાસિઉ ટાકુ વિકરઈ;
 આધિઈ કરી ^૫આણાઘ, મવતુ મારઈ માપલે. ૨૯૯

ફૂલ:-

^૬માપલિ ^૭કાટલિ દેખતા, 'લાકડ તેહુ લોહ;
^૮ઉંઘી ધારઈ વાણીઉ, ^૯ભીતર ત્રોડઈ જોહ. ૩૦૦

તેહુ જિ ^{૧૦}લાકડ લોહડા, ^{૧૧}ઉભી આણીઈ ધાર;
^{૧૨}રાઈ-રાણા ક્ષત્રીતણા, વાણીઉ વાલઈ ખાર'. ૩૦૧

દુતિઈ દૂત ^{૧૩}ઈમ પાઠ્યા, પ્રધાન કરેવા સંધિ;
 વણિગ-ક્ષત્રી મદભરિયા, ^{૧૪}વિષ્ટઈ નાવી ^{૧૫}બંધિ. ૩૦૨

ચઉપઈ:-

^{૧૬}કરઈ સનાહ વાજ્યા રિણતૂર, કંપિયા કાયર હરખિયા સૂર;
^{૧૭}ચડ્યા કટક ^{૧૮}ખેહે ઝંપિઉ સૂર, જાણે ઉલટ્યા ^{૧૯}જલનિધિ પૂર. ૩૦૩

સીંગણિ નાદિ વિઘૂટાં બાણ, રાતિ-દિવસ નવિ જાણઈ જાણ;
 સુભટહ ભાટ કરઈ વખાણ, ઝૂઝ કરતા બિમાણૂ પ્રાણ. ૩૦૪

હાથી હાથી સરિસા જડ્યા, ઘોડા-^{૨૦}ઘોડા^{૨૧}સિંઉ દડવડ્યા;
 રથિહિં રથ સાહામાં ઘડહડ્યા, પાયક નઈ પાયક સિઉં ભિડ્યા. ૩૦૫

૧. તિરસ્કૃત, પાઠાં વિભૂત. ૨. પાઠાં નવો. ૩. પાઠાં હાથે ત્રાકડી. ૪. ટીંટા=ગરાસીયાઓની ખીજવાણ. ૫. પાઠાં આણીપ. ૬. પાઠાં માપિ. ૭. પાઠાં મારઈ. ૮. પાઠાં કાટલા. ૯. પાઠાં ઊભી. ૧૦. પાઠાં જીપેઈ વેરી જોય. ૧૧. પાઠાં કાટલા. ૧૨. પાઠાં લેખણિ વણીયજ. ૧૩. પાઠાં સીમાડા. ૧૪. પાઠાં જ. ૧૫. સમાધાનીની વાટ ઘાટથી, પાઠાં વટી. ૧૬. પાઠાં બુધિ. ૧૭. પાઠાં કટકિ જોવા રણતૂર/ પ્રહિવિહિસિઉ નઈ. ૧૮. પાઠાં આડે બરિ. ૧૯. રજ=ધૂળથી. ૨૦. પાઠાં સાયર. ૨૧. પાઠાં ચડ. ૨૨. પાઠાં ઘોડે.

^૧વીરહ ^૨વરણીમાહિ ^૩કહઈ, ^૪ખાટક-^૫ભાટક-^૬ખેડા ^૭સહઈ;
આણીધાર કે માહિ વહઈ, જે બલહીણા તે રણ રહઈ. ૩૦૬

વડીવાર હવુ પતિ ^૮યુદ્ધ, સામી ચાડઈ આવઈ ^૯યુદ્ધ;
મંગલકલસ દલ ^{૧૦}નાઠું જાઈ, ^{૧૧}રાઈરાણા મનિ જીતું થાઈ. ૩૦૭

મંગલ રેવંત આગલિ વલિઉ, નાસંતુ ^{૧૨}પરગહુ નિજ ^{૧૩}ખલિઉ;
બહુ પસાઉ સવિ હું આપીઈ, તમ્હ હાથિઈ અમ્હે જીપીઈ. ૩૦૮

કરી ^{૧૪}સામહણી પાછા વલ્યા, ^{૧૫}કંસાલા જિમ દલ આફલ્યા;
શેષનાગ ભારિઈ કંપીઉ, બાણાવલિ સૂરિજ ઝંપીઉ. ૩૦૯

ગજ ઉલાલઈ સુંડા દંડ, દંતૂસલિ ભેદઈ નરખિંડ;
^{૧૬}જેહિ ^{૧૭}રૂઠું તે જિમ ચમદંડ, ઘરણિ ઢલઈ ^{૧૮}તે કરિ પરચંડ. ૩૧૦

સિંહનાદ મૂંકઈ ^{૧૯}કે ભીમ, નાસઈ હાથી ^{૨૦}છંડઈ ^{૨૧}સીમ;
ઘોડેસિંહ ^{૨૨}ઘોલ્યા અસવાર, કે નાઠા કે ભુઈ ભાર. ૩૧૧

મોગર મૂંકઈ ^{૨૩}કે રણિસૂર, ^{૨૪}રથ ચૂરઈ જિમ પખપડ ^{૨૫}ચૂર;
શરમિ કટારી ખડગે ^{૨૬}હુંતિ, વિણ હથીયાર બાથિ પડંતિ. ૩૧૨

ઝબ-ઝબ-ઝબકરઈ લોહ, નાસઈ કાયર ઝૂઝઈ ^{૨૭}જોહ;
આપ-આપણા સામી મોહ, વઈરીનારી કરઈ વિછોહ. ૩૧૩

ઘાઈ ઘસઈ કરઈ કલગલી, ઘરણિ ^{૨૮}પડ્યા ઘડ ^{૨૯}ઉઠઈ વલી;
^{૩૦}કે પગરવિ ભડ જાઈ ^{૩૧}દલી, રિણપેરણ તિહાં બિહુ ^{૩૨}દલ મિલી. ૩૧૪

૧. પાઠાં વીર-વીર. ૨. પસંદગી કરેલામાં, પાઠાં હવુપતિ. ૩. પાઠાં કપઈ. ૪. કસાઈ, પાઠાં સામી ચાડઈ આવઈ જોધ. ૫. ભાડૂતી. ૬. પાઠાં ઘોડા. ૭. પાઠાં મહિ. ૮. પાઠાં બુધ. ૯. પાઠાં જોધ. ૧૦. પાઠાં પાછૂ. ૧૧. પાઠાં સીમાડા. ૧૨. સૈન્ય, પાઠાં પરિગહનઈ મિલિઉ. ૧૩. પડ્યું, ભાંગ્યું, પાઠાં પરધો પલ્યો. ૧૪. તૈયારી. ૧૫. કાંસી જોડા, કાંસલા. ૧૬. પાઠાં રુડું. ૧૭. પાઠાં ડહુ. ૧૮. પાઠાં બેખડ. ૧૯. પાઠાં જમ. ૨૦. પાઠાં પાડઈ. ૨૧. પાઠાં સીસ/ચીસ. ૨૨. પાઠાં ઘોડા. ૨૩. પાઠાં કિરણિ. ૨૪. પાઠાં નય પુરઈ. ૨૫. પાઠાં પુર. ૨૬. પાઠાં કુતિ. ૨૭. ઈતેજારીથી, પાઠાં સોય. ૨૮. પાઠાં ઢલીયા. ૨૯. પાઠાં ઉડે. ૩૦. પાઠાં કોપે ગરવિ. ૩૧. પાઠાં વલી/બલી. ૩૨. પાઠાં રણિ.

આપહુ-^૧પરહુ ^૨વિગતિ ^૩તિહાં ટલી, મંગલ ઉઠ ^૪વણી ^૫વલી-વલી;
‘રાઈ રાણા ^૬કે જાઈ પુલી, વઈરી નારી ઘણી ^૭વલવલી’.

૩૧૫

^૮ઘણીવાર હુઉ ઈમ વાદ, વઈરીનુ ભાગઉ ઉનમાદ;
મંગલકલસ ^૯ખાંડઈ ^{૧૦}જયવાદ, જીત વધાવી પહુવિ નિનાદ.

૩૧૬

^{૧૧}રાઈ રાણા કે લાગા પાઈ, તે ^{૧૨}પહિરાવી મૂક્યાં ઠાઈ;
મંગલકલસની માનઈ આણ, વાજ્યા પંચ શબદ નીસાણ.

૩૧૭

તલીયાતોરણ બહુ ^{૧૩}સમુદાઉ, ઉત્સવિ ચંપા ^{૧૪}આવિઉ રાઉ;
ઉજેણી થિઉ સજન બહુ, માઈ-તાઈ ^{૧૫}તેડાવિઉ સહુ.

૩૧૮

સેવ કરઈ સવિ રાણા રાઈ, સેસિ ભરઈ સઈં હથિ માઈ;
મંગલ ^{૧૬}ચાર દીઈ આસીસ, ‘મંગલ ^{૧૭}પ્રતપુ કોડિ વરીસ’.

૩૧૯

મંગલકલસ પાલઈ સુખરાજ, ધર્મઈ ^{૧૮}રૂડાં સઘલા કાજ;
માઈ-તાઈ સિઉં આણંદપૂરી, જઈ ^{૧૯}વંદા ગુણસાગરસૂરિ.

૩૨૦

ધર્મ ^{૨૦}સુણિઉ ગુરુવચનવિલાસિ, પૂરવ ભવ પૂછઈ ઉલ્હાસિ;
સુગુરુ ^{૨૧}કહઈ ‘પૂરવ નિવેસ, સાંભલ મંગલ! બહુ વસેસ.

૩૨૧

પાછલે ભવ સોમચંદ્ર સથવાહ, પ્રીતિમતી નારી ^{૨૨}વર નાહ;
^{૨૩}તેહનો મિત્ર શ્રાવક જિણદાસ, સુભદ્રાનારી તસ ઘરવાસ.

૩૨૨

તે બિહુ હુઉ ^{૨૪}મિત્રાચાર, ^{૨૫}જિનશાસનિ ધુરિ ધર્મહ ભાર;
સોમચંદ્ર સારથ સમુદાઉ, ^{૨૬}લેઈ ચાલિઉ ભણી વવસાઉ.

૩૨૩

૧. પાઠાં પીયારા. ૨. સમજણ. ૩. પાઠાં જેતલી. ૪. વાણી. ૫. પાઠાં બોલી. ૬. પાઠાં માને જે વલી. ૭. પાઠાં ટલ. ૮. પાઠાં વડી. ૯. પાઠાં નીધાડે. ૧૦. પાઠાં જસવાદ. ૧૧. પાઠાં સીમાડા. ૧૨. પાઠાં સવિ. ૧૩. પાઠાં સુભીયા. ૧૪. પાઠાં વ્યુ. ૧૫. પાઠાં સજન તે. ૧૬. પાઠાં વીર. ૧૭. પાઠાં જીવો. ૧૮. પાઠાં સીધા. ૧૯. પાઠાં ભમ્હા. ૨૦. પાઠાં દેસના. ૨૧. પાઠાં ભણઈ. ૨૨. પાઠાં નઉ. ૨૩. પાઠાં ધર્મ પાલઈ. ૨૪. પાઠાં મંત્ર ચોર. ૨૫. પાઠાં જિનવર ધરમ. ૨૬. પાઠાં પરદેસે.

આપ્યા દસઈ સહસ દીનાર, ^૧વેચેવા જિણદાસ ઉદાર;
ધરમ ખેત્ર વેચાવા ભણી, જિણદાસ ચીડ કરે અમ્હ તણી. ૩૨૪

સપત^૨ક્ષેત્રિ વેચિઉં ^૩સુવિચાર, આપણા^૪પા મહિમા વિસ્તાર;
તે જિણદાસઈ બાંધિઉં ^૫નવું, ^૬તિણિ કર્મઈ ભાડઈ પરિણિવું. ૩૨૫

સુભદ્રા વીરમતી ^૭અતિ પ્રીતિ, દેવદત્ત ધરણી સુણિ રીતિ;
^૮કુષ્ટી હુઉ તેહ ભરતાર, સા નારી હુઈ દુખ ભંડાર. ૩૨૬

વીરમતી ^૯અતિ ^{૧૦}દોહિલૂ ધરઈ, સુભદ્રાનઈ કહઈવા સંચરઈ;
નયાણ ^{૧૧}જલ ભરિ ^{૧૨}આવી કહી, ‘મઝ ^{૧૩}સામી ^{૧૪}રોગી થિઉ સહી’. ૩૨૭

સુભદ્રા ^{૧૫}હાસા-મિસિ મદિભરિ, વલતૂં વચણ ^{૧૬}ઈસિઉં ઉચરી;
‘તઝ સામી તઝ સંગતિ કરી, કુષ્ટી હુઉ જાઉ ^{૧૭}સરી’. ૩૨૮

કઠિન બોલ હીયામાહિ વસિઉ, હાણિ કુવાણિ ઉખાણુ ^{૧૮}જિસિઉ;
કાલમુખી વિશેષિઈ ^{૧૯}હોઈ, સુભદ્રા કર્મ બંધાણું ^{૨૦}સોઈ. ૩૨૯

^{૨૧}સાઈ લીધી હીયા સાથિ, સખી ગોઠિ ^{૨૨}હુઈ તે સાથિ;
મધુર વચનિ ખમાવી સહી, ‘^{૨૩}કર્મ ન છૂટઈ કોઈ’ તિણિ કહી. ૩૩૦

પછઈ પાલિઉ જિણવર ધર્મ, તીણઈ ^{૨૪}બાંધિઉ રૂઝું કર્મ;
કીધુ તપ દીધા બહુ દાન, તિહાંથૂં પામિઉં અમર વિમાન. ૩૩૧

જીવ ^{૨૫}જિણદાસહ સુખ ભોગવી, ^{૨૬}રાજા હુઉ તૂં તે ચવી;
સુભદ્રા જીવ તિલુકસુંદરી, તિણિ કર્મઈ તઈ ભાડઈ વરી. ૩૩૨

૧. પાઠાં તેણે દીકો. ૨. પાઠાં ખત્રી. ૩. પાઠાં તહ તણો. ૪. પાઠાં જસ તેણે. ૫. પાઠાં નાણુ. ૬. પાઠાં તેહ ભણી. ૭. પાઠાં અંતેપુરત. ૮. પાઠાં કટી. ૯. પાઠાં મનિ. ૧૦. દુખ, સંકટ. ૧૧. પાઠાં નીર. ૧૨. પાઠાં તસ. ૧૩. પાઠાં ભરતાર. ૧૪. પાઠાં તે કટી દેહ. ૧૫. હાસ્યના બહાને. ૧૬. પાઠાં ઈયસુ. ૧૭. સરી જા=દૂર ખસ, પાઠાં પહરી. ૧૮. પાઠાં તસો. ૧૯. પાઠાં સોય. ૨૦. પાઠાં તોઈ. ૨૧. તે (વીરમતી)ને, પાઠાં માઈ. ૨૨. પાઠાં મિલી તસ. ૨૩. પાઠાં સહી તે રીસ ઉતરી. ૨૪. પાઠાં છૂટા ચતરાય. ૨૫. પાઠાં દયા જિણિ. ૨૬. પાઠાં પછે.

- ^૧કલંક પામિઉં કર્મિઈ કરી, કુષ્ટીનૂં રાણી સુંદરી;
પછઈ ^૨કીધુ અવિચલ ધર્મ, તિણિ ^૩છૂટા અંતરાઈ કર્મ. ૩૩૩
- સંસારી ચિહું ગતિ ^૪જોગવઈ, કરઈ કર્મ ^૫તિસિઉ ભોગવઈ;
અમીય વચન સુણ્યા ^૬ગુરુતાણા, ધર્મિઈ વાસ્યા મન ^૭સવિતાણા. ૩૩૪
- મંગલરાઈ લીઉં સમકિત, બારઈ વ્રત પાલઈ ^૮સમચિત;
ગૃહીધર્મ ભાવઈ ભાવીયા, ગુરુ વંદી સવિ ધરિ આવીયા. ૩૩૫
- ઘણા કરાવ્યા જિનપ્રાસાદ, બિંબ ભરાવ્યા ઉત્સવ નાદ;
આગમજ્ઞાન લિખાવિઉં ઘણું, ચઉવિહું સંઘ ભગતિ અતિ ભાણું. ૩૩૬
- સપત ક્ષેત્રિ વિત્ત વાવઈ ઘણું, અનંત ફલ પામઈ તેહતાણું;
તીરથયાત્ર કરઈ રથયાત્ર, સંતોષઈ બહુ મુનિવર પાત્ર. ૩૩૭
- વરતાવી ^૯સદેસિ અમારિ, પુણ્ય કરઈ ^{૧૦}સવિ નર નઈ નારિ;
ઘણા વરસ પાલિઉં સુખરાજ, ^{૧૧}હવ કરિસિઉં પરલોકહ કાજ. ૩૩૮
- તિલુકસુંદરિ કૂખિ ^{૧૨}પવિત્ર, ^{૧૩}જયશેખર નામઈ તસ પુત્ર;
તેહનઈ આપિઉં રાજહ ^{૧૪}ભાર, રાઉ-રાણી બેઉ સંયમ ^{૧૫}ધાર. ૩૩૯
- પદવી પામી કરઈ વિહાર, બુઝવઈ ભવીયા ધર્મવિચાર;
^{૧૬}તપ બલિ ^{૧૭}નિર્મલ કેવલનાણ, મંગલ ^{૧૮}ઋષિનઈ ^{૧૯}શિવપુરિ ઠાણ. ૩૪૦
- ધર્મિઈ મંગલ કુટુંબહ ^{૨૦}વૃદ્ધિ, ધર્મિઈ મંગલ રૂડી બુદ્ધિ;
ધર્મિઈ મંગલ રાજહ રિદ્ધિ, ધર્મિઈ મંગલ ધરિ નવનિદ્ધિ. ૩૪૧
- ધર્મિઈ મંગલ પહુવિ પ્રસિદ્ધિ, ધર્મિઈ મંગલ ચારિત્ર ^{૨૧}શુદ્ધિ;
ધર્મિઈ મંગલ કેવલ રિદ્ધિ, ધર્મિઈ મંગલ પામી રિદ્ધિ. ૩૪૨

૧. પાઠાં કુટી દોસ ચડો તેણે કરી, માય બાપ તે પરહરી. ૨. પાઠાં બાધુ રુડું કરમ. ૩. પાઠાં આરાધો જિણવર ધરમ. ૪. પાઠાં લેઈ. ૫. પાઠાં કેહને નવ ટલે. ૬. પાઠાં તસુ. ૭. પાઠાં તેહ. ૮. પાઠાં સમકત. ૯. સ્વદેશમાં, પાઠાં તેણે અબાર. ૧૦. પાઠાં નરંતર સાર. ૧૧. પાઠાં કરતે. ૧૨. પાઠાં પુત્ર. ૧૩. પાઠાં જખ જખ હઉં સુપવિત્ર. ૧૪. પાઠાં ભંડાર. ૧૫. પાઠાં ભાર. ૧૬. પાઠાં તવ લહઈ. ૧૭. પાઠાં નમલ. ૧૮. પાઠાં કલસ. ૧૯. પાઠાં નિશ્ચય. ૨૦. પાઠાં રથ. ૨૧. પાઠાં બુદ્ધિ.

- અજર-અમર તિહાં સુખ અનંત, મંગલકલસ ભોગવઈ નિચિંત;
ઈમ ભવિયા જિણધર્મ જિ કરુ, ઘરિ મંગલ શિવસુખ અણસરુ. ૩૪૩
- મંગલકલસનુ એ સંબંધ, એ સુણતા હુઈ પુણ્ય પ્રબંધ;
એ સુણતાં નિતુ મંગલવૃદ્ધિ, એ સુણતાં મંદિરિ નવનિદ્ધિ. ૩૪૪
- ચંદ્ર ગણિ દેવભદ્ર ઉવગાય, તિણિ ઉઘરીઉ ક્રિયા સમુદાય;
રયાણાયર ગણિ ગુરુ ગુણભૂરિ, ^૧જગતિલક ^૨જયતિલકહસૂરિ. ૩૪૫
- રયાણસિંહસૂરિ મુનિવર પાટિ, ઉદયવલ્લભસૂરિ તેહનઈ પાટિ;
^૩જ્ઞાનસાગરસૂરિ ગણાધીસ, જયવંત ભવીયા પૂરઈ જગીસ. ૩૪૬
- મુનિવર વાચક શ્રી ઉદયધર્મ, જાણિઉ આગમ શાસ્ત્રહ મર્મ;
તાસ પસાઈ ફલીઈ કર્મ, જ્ઞાનઝૂચિ ભણઈ મંગલધર્મ. ૩૪૭
- મંગલકલસ તણી ચુપઈય, સંવત પનર પંચવીસઈ હુઈય;
^૪પઢઈ-ગુણઈ-સંભલઈ વિચાર, તસ ઘરિ ઉત્સવ જય-જયકાર. ૩૪૮

❖ ૨) જિનરત્નસૂરિજી-શિષ્યકૃત મંગલકલશ રાસ ❖

ઢાલ:- ૧, રાસા.

ગોચમ ગણહર પાય નમી એ, સામિણિ સરસતિ;
સરસ વાણિ અવિરલ દીઈ એ, આરાહિસ ^૧ભતિ. ૧

પભાણીસ મંગલકલસરાસ, સાંભલો રસાલ;
પુણ્ય પ્રમાણિઈ પામીય એ, મંગલ સુવિસ્થાલ. ૨

જંબૂદ્વીવ ખિત એ, માલવ વર દેસ;
રુઝુ નઈ રલીઆમણુ એ, જિહાં પુન્ય નવેસ. ૩

ઊજેણીનગરી ભલી એ, જોયાણ નવ-બાર;
ચોરાસી ચહુટાતણી એ, જિહા ^૨સોહ અપાર. ૪

સપતભૂમિ સોહામણા એ, દીસઈ અવાસ;
ગોખ અનઈ ^૩મતવારણાં એ, જાલી સુપ્રકાસ. ૫

નાનાવિધ બહૂ ચિત્રમઈ એ, સોહિઈ ચિત્રસાલી;
નવજોવન સોહામણી એ, બેસઈ તીહાં બાલી. ૬

ચિત હરઈ ચંચલતાણા એ, કરિ મનમથ પાસિ;
વસઈ તિહાં વિવહારીયા એ, ^૪માહિ લીલ-વિલાસ. ૭

સોવનકલસ સોહામણા એ, જિનવર પ્રાસાદ;
સોવિનદંડ ધજા ^૫માહંત, અનઈ ઘંટ નઈ નાદ. ૮

અઠોતરસઉ સોઉ અતિભલા એ, મંડપ સુવિસાલ;
થંભે છઈ પૂતલીય રંભ, રૂપિઈ સુકમાલ. ૯

- હાવ-ભાવ વારુ કરેઈ એ, હસતી અતિ સોહઈ;
કરસિઈ ઊઠી વાત કસું, માનવ મન મોહઈ. ૧૦
- પ્રતિમા પરમેશ્વરતાણી એ, દિસઈ અભિરામ;
પૂજ રચઈ તિહાં ભવીય લોક, ગાય ગુણગ્રામ. ૧૧
- એક નાટિક અભિનવ કરે એ, એક ધૂપ ઊખેવઈ;
સ્નાતમહોછવ તિહાં કરઈ એ, એક રંગિ વધાવઈ. ૧૨
- દીપઈ જિનશાસનતાણઉ એ, મહિમા વસ્તાર;
દેવ-દેવલ તાણઉ એ, નવિ લાભઈ પાર. ૧૩
- મંદિર-પોલિ-પગાર સાર, વાડી-આરામ;
નિરમલ-નીર નદી વહેઈ એ, તસ્ય ^૧સપરી નામ. ૧૪
- રાજ કરઈ અરિસિંહ રાય, તિહાં સિંહ સમાનિ;
મોટો મહિમા તેહતાણઉ એ, જાયક દિઈ દાન. ૧૫
- પટરાણી અતિ રુચડી એ, સોમચંદ્રા રાણી;
સિસીવયાણી નવજોવનીઈ એ, જાણઈ ઇન્દ્રાણી. ૧૬
- રાજ^૨તુરંગમ અતિ વિકટ, સુભટ-પાયક પરવાર;
મણિ-માણિક ઠીક સોવન સંખ, બહુ રિધ ભંડાર. ૧૭
- ^૩મોડબધા મંડલીકરાય, જસ માનઈ ^૪આણ;
^૫છઈ દરસનનઈ દીઈ દાન, ગુણવંત સુજાણ. ૧૮
- તીહાં નિવસઈ વિવહારીયુ એ, ^૬ધમિ ધનદત ^૭સાહ;
સમકતિ પાલઈ અતિ પવિત્ર, લીઈ લક્ષમી ^૮લાહ. ૧૯

૧. સીપ્રા. ૨. અશ્વ. ૩. મુકુટબદ્ધ. ૪. આજ્ઞા. ૫. છએ દાર્શનિકોને. ૬. ધર્મી. ૭. વેપારી. ૮. લાભ.

‘સ્યતિવતી સીલિ સહી એ, નર-નારિ ભાણીજઈ;
રૂપ રું છઈ તેહતાણઉ એ, કિસી ઉપમ દીજઈ?’. ૨૦

ચતુરપાણઈ પ્રીય ચિત હરઈ એ, એક દિન શ્રી પૂછઈ;
‘મુખ ²કુલાણઉ કહુ કંત!, કસિ ચિંતા અછઈ?’. ૨૧

વ્યાધિ કસી છઈ તુમ્હ સરીર?, કોઈ દ્રવ્ય લેઈ નાકો?;
વંક કિસો છઈ મઝતાણઉ એ?, કાંઈ અવગુણ દીકઉ?’. ૨૨

કહઈ કંથ ‘તુ નિસુણિ ઘરણિ!, ઘરિ રૂધિ અપાર;
સુત ³પાખિઈ એ સહુ એ ⁴આલ, એ ચીત વિચારઉ. ૨૩

પુત્ર પાખિ એ રિધિતાણઉ એ, કૂણ હોસઈ આધાર?;
પુત્ર હોઈ જો કિમઈ એક, તુ સફલ સંસાર’. ૨૪

વલતું બોલી વચણ નારી, ‘સાંભલિ તું કંત!;
પુરવ⁵પુનિ પામીય એ, સુત મહિમાવંત. ૨૫

ફલઈ મનોરથ મનતાણા એ, ⁶સરવ પુણ્ય પ્રમાણિઈ;
સુખ અનંતા પામીય એ, લહીઈ નરવાણિ. ૨૬

પુન્ય લગઈ એક લીઈ રાજ, એક દીસઈ રંક;
સૂરપાણઈ એક સાહસીક, એક મૂરખ હુઈ કલાવંત. ૨૭

એક જગમાંહિ જાણીઈ એ, એક વદાવંત;
એક દરિદ્રી હુઈ સદા એ, એક પણિ ધનવંત. ૨૮

સુખ સંજોગ એક ભોગવઈ, એક લીલ-વિલાસ;
⁷દેસાઉરિ એક રડવડઈ એ, સવિ દુખ નિવાસ. ૨૯

ધર્મ મિત્ર-કલત્ર-પુત્ર, પામઈ પરિવાર;
‘‘દઈ-દઈ’’ કરતા ફરિઈ એક, ઘરિ-ઘરિ નિરધાર. ૩૦

૧. સત્યવતી. ૨. કુમલાણું=કરમાયું=ઉદાસ થયું. ૩. વિના. ૪. વ્યર્થ. ૫. પુન્ય. ૬. સર્વ. ૭. દેશાવર. ૮. આપો-આપો.

ઇમ જાણીનઇ કરુ ધર્મ, છૂટઇ અંતરાય;
જિનધર્મ વિણ અવર નહી, સંસારિ સખાઈ'. ૩૧

સુણીય વચણ ધનદત કરઇ એ, પડિકમાણઉં બિ વાર;
પરવતિથિઈ પોસા કરઇ એ, પુસ્તકની 'સાર. ૩૨

'સતુકારિ સહૂકો જીમિ, વલી વ્રણ અઢારિ;
સ્વામી[વ]છલ સંઘ સહિત, કાઈ ગુરુ 'પેહરાવિ. ૩૩

દીઇ દાન ઘણ દીન પ્રતિઈ, વેચઇ વિત અપાર;
કરઇ રૂડીપરિ સંઘ-ભક્તિ, અનઇ ન કરઇ અહંકાર. ૩૪

દિન-દિન વાડી થિકાં ફૂલ, 'ડીલઇ જઇ લાવઇ;
પરમેસ્વર પૂજી કરી, મનિ ભાવન ભાવઇ. ૩૫

કસ્તુરી જાયૂ કપૂર, ઊખેવઇ ધૂપ;
એકચિત મનિ ચીતવઇ એ, તે પરમ સ્વરૂપ. ૩૬

અન્ય દિવસ પ્રગટ થઇ, કહઇ સાસનાદેવિ;
'તુંકી વર તું માગિ વછ!, મનિ હરખ ઘરેવિ'. ૩૭

તતક્ષણ ઊઠી નમી પાય, ધનવંત સુજાણ;
'પુન્ય(પુત્ર)હૂઈ જઉ અતિ પવિત્ર, તુમ્હ પ્રગટ 'પ્રમાણ'. ૩૮

દેવિ કહઇ 'ચિંતા કિસી?, હોસઇ તુઝ પુત્ર;
સોભાગી ગુણ-રૂપવંત, બહૂ બૂધિ વિચિત્ર'. ૩૯

સાસનદેવી ઇસ્યૂ કહી, જવ 'અંતરિ થાઈ;
વચન સુણી ધન તેહતણઇ એ, મનિ હરખ ન માઈ. ૪૦

પુણ્ય પ્રમાણિ 'ટત્તુ 'કમ, અંતરાય નિદાન;
વિલસઇ ભોગ સંજોગ, 'સાર હુંઉ 'આધાન. ૪૧

૧. સંભાળ. ૨. સત્કાર કરીને. ૩. પધરાવી. ૪. શરીરથી=પોતે. ૫. પ્રમાણભૂત=સફળ. ૬. અદ્વૈત. ૭. તુટ્યું. ૮. કર્મ. ૯. શ્રેષ્ઠ. ૧૦. ગર્ભધારણ.

- પૂરણકલસ અમૃત ભરિઉ એ, દીઠઉ સપન મઝારિ;
અન્ય દિવસિ પ્રીયનઈ કહઈ એ, ‘પહૂયો તુમ મંદિરિ મઝારિ. ૪૨
- હૂસિઈ પુત્ર આપણઈ સહી’, કઈ સપન વિચાર;
ઠડા ડોહલા ઊપજઈ એ, તે ‘પુહૂયઈ અપાર. ૪૩
- આઠ દિવસ અધિકા હૂઆ એ, પૂરા નવમાસ;
સુભવેલા સુત જનમીઉ એ, મનિ ‘પૂગી આસ. ૪૪

વસ્તુ:-

^૧સુગર ગોયમ સુગર ગોયમ નમીય સરસતિ,
 મોટઉ મહિમા ધર્મનુ, કહઇસુ સોઇ ત્રિભોવન જાણઇ;
 માલવદેસ સોહામણઉ, ઊજેણી નગરી વખાણઇ,
 વિવહારીય ધનદત ઘરિઇ, ઉછવ કરી અભિરામ;
 સુત જનમિ હરખિઉં સહૂં, મંગલકલસ તસ નામ. ૪૫

ઢાલ:- ૨, મૃગાંગલેખાની.

નવ-નવ ઉછવ નિત કરેઇ એ, હઇડઇ હરખ ન માય તું;
 સજન સહૂ સંતોષીઇ એ, દાન દીએ ^૨અનિવાર તુ. ૪૬

પટકુલ તીહાં આપીયા એ, ^૩શ્રોવનમઇ શૃંગાર તું;
 દાન માન સહૂ કહઇનઇ દીઇ એ, સંતોષઇ પરિવાર તું. ૪૭

ગીત-ગાન નાટિક કરઇ એ, પંચ સબદ વાજિત્ર તું;
 માગણ મનિવંછિત દીઇ એ, મંડાવઇ ઘરિ ^૪સત્રુ તું. ૪૮

ક્રિમિ-ક્રિમિ વાઘઇ તે કુમર, ^૫તુમિ-તુમિ રૂઘિ અપાર તુ;
^૬અંગિરિક્ષ તિહા ધાવિ રહઇ એ, રૂપવંત સુવિચાર તુ. ૪૯

દિન-દિન રૂપ અલંકરઇ એ, ચડઇ કલા જિમ ચંદ્ર તું;
 પંચવરસ સુત જવ હુઉ એ, ^૭સહઇ જિઇ સોહગ-કંદ તું. ૫૦

હરખિઇ અતિ ઉછવ કરઇ એ, પહિરાવી સંગાર તુ;
 નેસાલ્યઇ સુત મુકીઉ એ, વારુ ^૮લગન વિચાર તુ. ૫૧

પુન્ય લગઇ પ્રજ્ઞા ઘણી એ, કલા બહૂતરિ જાણ તુ;
 ગુરુની ભિક્તિ કરી ભણઇ એ, લક્ષણ-છંદ-પ્રમાણ તુ. ૫૨

૧. સફગુરુ. ૨. સતત. ૩. સુવર્ણમય. ૪. શત્રુકાર=અન્નદાનશાળા. ૫. તેમ-તેમ. ૬. શરીરની રક્ષા માટે. ૭. શોભે છે. ૮. મુહૂર્ત.

અન્ય દિવસ નેસાલીઉ એ, રામતિ કર તુરગિ તુ;
હસી કરી પૂછઈ અસિઉ એ, બેસિ તામ ઉછંગિ તુ. ૫૩

‘નિત્ય દેખૂ ^૧પ્રિય ઊગતઈ એ, કિહાં જાઉ તમ્હે તા[ત!] તુ?’;
આલીગન દેઈ કહઈ એ, ‘વછ! ^૨નસુણિ તું વાત તુ. ૫૪

મુહિ માગ્યા ધન આપીયા એ, માલી ^૩મુલવિધૂ તુ;
મનગમતી વાડીથિકાઈ એ, આણઉ ફૂલ સુગંધ તુ. ૫૫

ચંપક-વાલઉ-કેતકી એ, સેવત્રી નઈ જાઈ તુ;
દમણઉ-મરુવઉ-મોગિઉ એ, પુજઉ જિનવર પાય તુ’. ૫૬

કુમર કહઈ ‘જાઈ જોઈય એ, હું આવિસ તુમ્હ સાથિ’ તુ;
તાત સંઘાતિઈ સંચરઈ એ, વલગઉ હરખઈ હાથિ તુ. ૫૭

વાડી દેખી હરખીઉ એ, જોવઈ વ્રક્ષ અપાર તુ;
^૪દહ-દસિ પરિમલ વિસ્તરઈ એ, છએ ^૫રીતના તીહાં વિસ્તાર તુ. ૫૮

માલી આપિઈ ફલ ભલા એ, દેખી લહૂઅ કુમાર તુ;
કેલા-દાડિમ-કરમંદા એ, દ્રખ અનઈ ^૬સહેકાર તુ. ૫૯

આગલિ જોવા જવ ગીયુ એ, તિહાં નાનાવિધિ વૃક્ષ તુ;
સરસ ફલ રલીયામાણા એ, જિહાં બેસઈ બહૂ ^૭પંખ તુ. ૬૦

કોયલ પંચમ આલોવઈ એ, નાટિક માડિ મોર તુ;
^૮ખેડોખલીઈ ઝીલતા એ, દીસઈ ચતુર ચકોર તુ. ૬૧

તાત-પુત્ર ધરિ આવીયા એ, જોઈ વન-આરામ તુ;
કુમર ભણઈ ‘સુણિ તાત! તુ એ, તુમ્હ હવિ દીઉ મુઝ કામ તુ’. ૬૨

‘નાહનઈ એ કિમ સીઝસઈ એ, ‘ચંતા મ કરો તાત! તુ’;
નાહનઉ બાલિક ^૯સંઘનો એ, સુર સબલ વિખાત તુ. ૬૩

૧. સૂર્ય. ૨. નિસુણ=સાંભળ. ૩. મૂળ વિધિપૂર્વક. ૪. દશે દિશામાં. ૫. ઋતુના. ૬. આંબા. ૭. પંખી. ૮. પાણીના હોજમાં.
૯. નાનકડાને. ૧૦. સિંહનો.

વસ્તુ:-

કરીય ઉછવ કરીય ઉછવ, અતિહિંઈ સુવિસ્તાર,
 નિસાલિ સુત મૂકીઉ, કલા બોહતિરિ બૂધિ-સાગર;
 પુન્ય લગઈ પ્રજ્ઞા ઘણી, ભણઈ સાઝ-લખણ મનોહર,
 તાત ભક્તિ નિજ મનિ ઘર, લાવઈ ફૂલ સુગંધ;
 નિસુણઉ મહઈમા ધર્મનઉ, મંગલકલસ પ્રબંધ. ૬૪

ચોઉપઈ:-

ચંપાનગરી ઉતિમ ઠામ, સુરસુંદર રાજાનું નામ;
 ગુણાવલી રાણી વલી અતિ રુપ, રંગઈ રમઈ રાણી સ્યૂં ભૂપ. ૬૫

કલપવેલિ સપનાંતર દીઠ, જાણઈ પ્રગટ પ્રણમઈ ^૧પીઠ;
 પુત્રી જન્મ હૂઉ તિણિવાર, જ્યમ સમુદ્રિ લખિમી અવતાર. ૬૬

દીસઈ લક્ષણ અંગિ બત્રીસ, કિસુ રુપ ઘડિઉ જગદીસ?
 તિલકસુંદરી દીધૂ નામ, પિતા કરઈ ઉછવ અભિરામ. ૬૭

વાઘઈ ચંદ્રકલાની વેલિ, રુપ જિસા કરિ મોહણવેલિ;
 ચોસકિ કલા નિપુણ સુવિચાર, જાણિ સારદનઉ અવતાર. ૬૮

રુપઈ જીપઈ અપછર દેવિ, ગુણ-લ્યાવન્ય ^૨પ્રમી-રસ ^૩હેવિ;
 નવજોવન પામી સા બાલ, વર ચિંતા ઉપની ભૂપાલ. ૬૯

રાય-રાણીનો મોહ અપાર, વિરહો એહનઉ ન ખમાઈ લગાર;
 મોટિઈ ઠામિ ^૪અનેથ નવિ દીજઈ, કીહી ^૫આસન ^૬વીહવા જોઈજઈ. ૭૦

જોતા-જોતા ભયુ ^૭સુધિ, પ્રધાન આપણઉ નામ સુબૂધિ;
 તેહનઉ બેટઉ રુપ ભંડાર, મઈ ^૮આગઈ સાંભલિઉ અપાર. ૭૧

૧. દેવસ્થાનક. ૨. પ્રેમરસ. ૩. સ્વભાવવાળી. ૪. બીજે. ૫. નજીક. ૬. વિવાહ. ૭. સદ્બુદ્ધિ. ૮. પહેલા.

- દ્રષ્ટિદોષ ભય મનિ સંભાવઈ, તેહ ભણી ઘરિ બાહરિ નાવઈ;
રાય કહઈ મનિ ધરી ઉછાહ, 'તેહ સાથિ કરસ્યું વીહવાહ'. ૭૨
- એક દિવસ રાય સભા મઝારિ, બેઠઉ ઈંદ્રતાણઈ આણૂસારિ;
રાય-રાણા મોટા મંડલીક, મોડબધા માહાજન સુવિવેક. ૭૩
- વ્યાપારી મંત્રીસર દક્ષ, બીજા માનવનાં તિહા લક્ષ;
તિણિ અવસરિ દેઈ બહુ માન, રાય બોલાવઈ સુબૂધિ પ્રધાન. ૭૪
- 'સાંભલિ સાચી કહું એક વાત, તું સુબૂધિ છઈ જગિ વખ્યાત;
તાહરઉ બેટઉ બહુ ગુણભંડાર, રૂપિ જિસઉ અશ્વનીકુમાર. ૭૫
- માહરી બેટી રુપભંડાર, એ વિવહા કરુ સુવિચાર';
¹રાનું વચન સુણી મંત્રીસ, ²કાલમુહો થઈ ધૂણઈ સીસ. ૭૬
- 'સ્વામી! કહો અસંભમ કાઈ, તમ્હસ્યું મઈ સગાઈ ન થાઈ;
રાજકુંયરિ ³કિહિ મોટિ રાજ, તિહાં દીધઈ તુમ્હ સીઝઈ કાજ. ૭૭
- સરખા સરખું સગપણ હોઈ, ⁴આણમલતૂં પણિ ન કરઈ કોઈ;
તમ્હો એ બોલ કહૂ તે ખરઉ, સ્વામી સેવક અંતર ખરઉ. ૭૮
- પર્વત મેરુ અનઈ સરસવ, અંતર કીલ્લાં માનવ નઈ ⁵અરિ-ભવ;
અંતર દીહ દીવાલી જસઉ, પુન્યવંત નઈ ⁶હાલી તસઉ. ૭૯
- અંતર સુર્ય અનઈ ખજૂ ઉઘોતિ, અંતર અંધારુ નઈ દીવા-જોતિ;
અંતર સીહ અનઈ સીયાલ, અંતર ⁷ગોલ અનઈ ⁸વિયાલ. ૮૦
- અંતર સુરતર અનઈ ⁹કરીર, અંતર જિમ કાયર નઈ વીર;
કીહાં ¹⁰એલીઉ અંતર સાકર, તિમ અંતર સેવક નિ ઠાકૂર. ૮૧
- એહ વાત મઈ કિમિઈ ન થાઈ', તે નિસુણી બોલાવ્યો રાય;
'કિસ્યાં ભણી તું કાયર! બીહઈ?, મઈ બોલિઉં તે લોકઈ લીહઈ.' ૮૨

૧. રાજાનું. ૨. કાણુ મોઢું થઈ જવું- ગભરાઈ જવું. ૩. ક્યાંક. ૪. મળતું ન આવે એવું. ૫. પરમેશ્વરનો અવતાર. ૬. મજૂર.
૭. ગોલા=ગાય. ૮. વ્યાલ=વાહ. ૯. કેરડો. ૧૦. એલચી.

ઘણી પરિ તિહાં કરઉ ન ^૧ખેધ, રાયનઈ મનિ તે લાગઉ વેધ;
આણમાનતઈ માનાવિઉ રાય, તુ સબૂધિ ઘરિ ઉઠી જાય. ૮૩

માંહિ જઈ જોઈઉ સુત રૂપ, તે તુ કુષ્ટી અતિહિ કરુપ;
બાહિરિ સોભાગી વખાણઈ, ભેદે ^૨માહિલઉ કો નવિ જાણઈ. ૮૪

ચિંતાવિઉ મનિ વાત વિમાસિ, ‘કઈ હં ^૩ઈહાથો જાઊં નાસિ?’;
સાહ[સ] કરતાં હૂઈ સીધિ, તુ સુબૂધિનઈ ઉપની બૂધિ. ૮૫

^૪કુલદેવતિ એકચિતિ આરાહઈ, તેહ વિણ કાજ કસુ ન થાઈ;
બોલઈ પ્રગટ થઈ કુલદેવિ, ‘તૂંઠી હું તુઝ ભગતિ ધરેવિ’. ૮૬

સબૂધિ કહઈ ‘મઝ પુન્ય સંજોગ, તૂંઠી તૂ સુત કરિ નીરોગ’;
દેવિ કહઈ ‘તુઝ નામ સુબૂધિ, મઝ જોતા તૂ કૂડ કુબૂધિ. ૮૭

કર્મરોગ તે ^૫ગમઈ કિમ જાઈ?, કરમ ^૬કણેહી નવિ પાછઉ થાઈ;
તીર્થકર જે અતિ બલવંત, તેહનુ હોઈ કરમનઉ અંત. ૮૮

જો કરઈ તૂં ઘણેરઉ ^૭ભોગ, તુહઈ મઈ ન ટલઈ એ રોગ;
વલતૂ કહઈ વમાસી સોઈ, તુ વર આપું ઉતિમ કોઈ’. ૮૯

કુલદેવતિ તો કહઈ સંકેત, ‘માહમાસિ જ પંચમી સેત;
જે ^૮પાંડવ નિઝ ઘોડા વારિ, નગર પોલિ આથિમતી વારિ. ૯૦

તીણઈ ઠામિ પુરુષ જે આવસઈ, દયામાણઉ પરદેસી ભાવસઈ;
ટાઢઈ આકુલઉ અગનઈ તાપવઈ, ઈમ જાણેજે દેવતિ આપવઈ’. ૯૧

ઈસિઉં કહીનઈ અંતરિ થઈ, કુલદેવતિ ઉજેણી ગઈ;
વાડીમાહિ રહી તે જામ, મંગલ આવિઉ દિઠઉ તામ. ૯૨

દેવઈ જોઉ જ્ઞાન નિહાલિ, ‘નહી કોઈ બીજો એ વર ^૯ટાલિ;
રુપવંત સોભાગ્ય નિધાન, પુન્ય એહનું મેરુ સમ્યાન’. ૯૩

૧. ખેદ. ૨. અંદરનો. ૩. અહીંયાથી. ૪. કુળદેવતા. ૫. બાજુએ. ૬. કોઈ પણ રીતે. ૭. નૈવેદ્ય. ૮. અશ્વપાલક. ૯. સિવાય.

- દેવ્ય પ્રકાસઈ ગગનિ રહી, 'ફૂલ લઈ એ જાસઈ સહી;
ભાડઈ રાજકુંયરિ પરણસઈ', વયાણા સૂણી 'હઈઈ વિમાસઈ. ૯૪
- તેણઈ અવસરિ તે દહ-દસિ જોઈ, અવર ન દેખઈ બીજઉ કોઈ;
જાણઉ 'દેવતિ વાણી હોઈ, ઘરિ જઈ તાત પૂછ્યા વિણ નો હોઈ'. ૯૫
- ઘરિ ગ્યુ વાત વિસારી તેહ, રામતિ ભરિઓ બાલકનઉ દેહ;
બીજઈ દિન તે કરઈ વિચાર, 'કુણ બોલઈ? એ કસઉ વ્યાચાર?'. ૯૬
- ત્રીજઈ દિનિ વાડીઈ જાઈ, તુ 'ઉદંડ વાય તે વાઈ;
ઊડાડુ 'ત્રણાં કચરઉ ધૂલિ, તરુચર નાખ્યા સવિ ઉનમૂલિ. ૯૭
- લીધઉ માહિ થિઉ 'વાઉઆલિ, તુ જોઈ ક્ષણ એક 'અંતરાલિ;
નહી તે વાડી નહી તે ઠામ, દેખઈ કઉ અનેરું ગામ. ૯૮
- દીકઉ તે મોટઉ વનખંડ, જિહાં છઈ જીવ ઘણ પ્રચંડ;
ચિત ઘરઈ તે દૂખ અપાર, તેણઈ અવસરિ કો ન કરઈ સાર. ૯૯
- જીવનઈ કરમ ઉદઈ જવ થાઈ, તેણઈ વારિ તે દૂખ સિહિવાહાઈ;
કરમ ન છૂટઈ રાય નેઈ રાણઉ, કરમ આગલિ કોઈ નહી સપરાણઉ. ૧૦૦
- કરમઈ 'લંકેસર ગઈ 'લંક, કરમઈ લંછન હૂઉ 'મયંક;
કરમઈ સહસ ભગ કાયા ઈંદ્ર, કરમઈ દસ અવતાર ગોવંદ. ૧૦૧
- કરમઈ દ્રૂપદી કાઢ્યા ચીર, કરમઈ રસોઈ કરઈ નલ વીર;
કરમઈ 'હરચંદ આણઈ નીર, કરમ ન છૂટા શ્રી માહાવીર. ૧૦૨
- તે બાલક સુકમાલ સરીર, દેખઈ એક સરોવર તીર;
પાલઈ ચઢી જોઈ તસ સોહ, જોતા મન પામઈ વ્યામોહ. ૧૦૩
- 'પાખલિ ફરતા છઈ બહૂ વૃક્ષ, સારસ જીવ હંસના લક્ષ;
પાહણ બધ પાખલિ છઈ પાલિ, પાણી અડતી તરુચર ડાલિ. ૧૦૪

ચઉખડી ઉપરિ ચઉસાલ, રુઅડી દેહરી તોરણ માલ;
 ૧ગલી કરી પીઘૂ તીહા નીર, વલી પખાલઉ સયલ સરીર. ૧૦૫

સોભા ૨કમલતણી ભાસંતિ, ચંદ્ર ઉગતાં તે વિકસંતિ;
 કમલપત્રઈ જલ મોતી ભાસ, તિમ ધન જોવન અરથ વિલાસ. ૧૦૬

તેહનઈ દૂખીઈ દુખી થાઈ, તુ સૂરજ ઉદયાચલ જાઈ;
 જંપ દીએ તે સમુદ્ર મઝારિ, એહવા સજન હોઈ સંસારિ. ૧૦૭

ઉંચઉ ચડી નીહાલઈ જામ, એક દસિ ૩અજ પ્રજાલઈ તામ;
 તે અણસારિ તેહ તિહાં જાઈ, પાંડવ તાપઈ છઈ તિણી ઠાઈ. ૧૦૮

થાક્યઉ તેહ બાલક જામ, સીખ દીધી મંત્રીસર તામ;
 બાલક જણ તિહાં પરવરઈ, સવિ અહઈનાણ તિહાં સંભરઈ. ૧૦૯

કૂમર તેડી પાસઈ બેસારિ, અજિ તાપવી ટાઢિ ઊતારિ;
 રૂડી પરઈ રાખિઉ તિહાં રાતિ, પ્રધાનનઈ આપઉ પ્રભાતિ. ૧૧૦

સ્નાન કરાવઈ જિમવાની ૪સાર, પહિઈરાવિઉ વારુ શ્રિંગાર;
 રુપ દેખી મનિ હરખ અપાર, આવ્યુ જાણઈ ૫અંદ્રકુમાર. ૧૧૧

એક દિવસિ બાલ કહઈ, ‘સુણિ તાત!, આમ્હા તમ્હોનઈ છઉ ૬અજાત;
 એવિડઉ આદર તે સિઉ કામ?’, સુબૂધિ કહઈ ‘સુણિ તિહનું ૭નામ ૧૧૨

પરિણીસ જ તુ રાજકુમારિ, પછઈ તે મૂઝ બેટા-નારિ;
 એણિ કાજિઈ તું દેવી આણીઉ’, સમાચાર કુમરિ જાણીઉ. ૧૧૩

કૂમરે કહઈ ‘એ ન કરુ પાપ, ૮શ્રી-વિસ્વાસઘાત સંતાપ;
 પરાણી મિ બીજાનઈ નાપુ કમ્હિ, એવડઉ અન્યા ન કરુ અમ્હિ’. ૧૧૪

તુ સુબૂધિ જઈ વલગઉ ૯ઝૂટિ, ચાબક લેઈનઈ તિહાં કુટિ;
 તેહવઈ કો એક ઉત્પમ આવીઉ, તિહા થિકુ તિણઈ મુકાવીઉ. ૧૧૫

૧. ગાળીને. ૨. ટિ૦-અહીં ચંદ્ર-વિકાશી કમલ સમજવું. ૩. અણિ. ૪. સંભાળ. ૫. ઇન્દ્રકુમાર. ૬. અજાણ, ઓળખાણ વિનાના. ૭. ભાવ, પરિણામ. ૮. સ્ત્રી. ૯. નાના વાળ.

કહઈ કુમરનઈ લેઈ એકાંતિ, 'જઉ તું ડાહુ હૂઈ નિજ ચિંતિ;
પંડિત એ જે અવસર લહઈ જાણ, 'દક્ષાણપણઉ તે સહૂય વખાણ'. ૧૧૬

તુ તિણઈ બાલિકઈ માની બૂધિ, કરતા વાત આવીઉ સુબૂધિ;
'જે આપઈ સસરઉ નરેસ, તે સહૂ તાહરઉ લેઈ 'સવસેસ. ૧૧૭

રાજકુંયરિ તૂઝ નહિ સંબંધ, ઇસ્યું કહી તે ટલિઉ વિરોધ;
તુ સુબૂધિ મનિઈ હૂઉ ઉછાહ, રાજનઈ કહઈ 'કરઉ વિવાહ'. ૧૧૮

રાજાનઈ જોસી તેડિઉ તામ, લગન કહિઉ તિણઈ અભિરામ;
લગન દિવસ અંતર એક માસ, 'ભૂત્યની મનિ પૂગી આસ. ૧૧૯

વસ્તુ:-

નયર ચંપા નયર ચંપા, પૂહવિ નર ઠામ,
 સુરસુંદર રાજા તિહાં, ગુણાવલી અતિ રૂપિ રાણીય;
 તસ કુખઈ અવતરી, તીલ્પકાસુંદરી બેટી વખાણીય,
 સુબૂધિ મંત્રીસર સુત, સરિસ રંગિઈ મલિઉ વીવહ;
 દેવઈ મંગલ-વર મેલયુ, રાજા મનિ ઉછાહ.

૧૨૦

ઢાલ:- ૩, વીવાહલાની.

નવ-નવ ઉછવ તિહાં કરઈ એ, ઘણઉ હરખનઈ રંગ હઈઅડઈ ઘર એ;
 કીજઈ મંડપ મોકલા એ, અનઈ મેલીય ^૧ચાઉરિ ^૨ચાકૂલા એ.

૧૨૧

થંભિ સોહઈ પૂતલી રુયડી એ, મન મોહઈ મોહનવેલડી એ;
 ચિત્રમઈ ^૩ચંડૂયા જોઈઈ એ, જે નરખતા જન મન મોહીઈ એ.

૧૨૨

અગર-કસ્તુરી મહઈ-મહઈ એ, એહનઈ મંડપિ ઘજા લહિ-લહિઈ એ;
 ઘોલ દીઈ જાઈ તેહા લહી એ, કિસ્યૂં જાણઈ રંભ ઈહાં રહીઈ એ?

૧૨૩

વર નાટિક પ્રગટ નચાવીયા એ, અનઈ તોરણ માલા રચાવીઈ એ;
 જિમાણવારિ વારઈ માણસ જિમઈ એ, જસ્યૂં જેહનઈ મનિ ભોજન ગમઈ એ.

૧૨૪

રંગઈ ગાયન-ગીત ગાન, જેણઈ સાંભલિઈ મન હૂંઈ એકતામ;
 વારુ વેસ પહઈરાવીઈ એ, લોક લક્ષના મન હરખાવીઈ એ.

૧૨૫

રૂપ કુંયરિતણઉ જોઈ ભૂપતી એ, કસુ દેવરૂપ લક્ષ્મીતણઉઈ એ;
 ઉછવ ભલા સુબૂધિ ઘરિ એ, નિત નવલા અભિનવ નવી ય પરઈ એ.

૧૨૬

બોલઈ ફૂલેકા બહૂ જણાઈ એ, આવઈ જોવા માણસ અતિ ઘણૂઈ એ;
 વર આભરાણ પહેરાવીયા એ, સુભ મુહરતિઈ ^૪સેસ ભરાવીઈ એ.

૧૨૭

- લગ્નદિવસ જવ આવીઉ એ, તવ વ[ર]રાજા પહિરાવીઉ એ;
મસ્તકિ મુગટ સુહામાણઉ એ, જાણિ દીપતુ અભિનવૂ ^૧દિનકરુઇ એ. ૧૨૮
- બાહઇ બેહરખા હાર નઇ ^૨અરઘ-હારુ એ, કાનિ કુંડલ રયાણ તેજ અપારુ એ;
કરી શૃંગાર રયાણઇ જડિઉ એ, અસવાર મંગલ વર ^૩વાજ ચડિઉ એ. ૧૨૯
- સરિ વર છત્ર ધરાવીઇ એ, બિહૂ પાસે ચમર ઢલાવીઇ એ;
નાચઇ આગલિ વિવધ પાત્ર, કરઇ નવ-નવા રંગ તે અતિ વિચત્ર. ૧૩૦
- વાજિત્રે અંબર ઘડહડઇ એ, નવિ સાંભલઇ કોઇ કાનેઇ પડઉ એ;
એણી પરિઇ તોરણિ આવીઉ એ, વર સાસૂઇ રંગિ વધાવીઉ એ. ૧૩૧
- પુહૂખવાની વધિ સાચવી એ, વર પુહૂતુ ^૪માહિરઇ અભિનવઇ એ;
વરમાલા કંઠઇ ઠવઇ એ, તિહાં રાજકુયરિ હરખઇ નવઇ એ. ૧૩૨
- સમઇ વરતઇ તિહાં જોવસીઇ એ, વર જોઇ રાજકુંયરિ કિસી?એ;
અંતર પડ પાછઉ કરી એ, બિહૂ હાથ મેલાવા ^૫વધિ કરી એ. ૧૩૩
- ચોઉરીય સોવનમઇ કરીઇ એ, તે બહૂ જણ રંગિ આણૂસરી એ;
મન હરખિઇ ગાઇ સુંદરી એ, વલી સાખીઉ અગ્નઇ દેવતા કરીએ. ૧૩૪
- ચ્યાર મંગલ વરતાવીયા એ, બહૂ વસ્ત્ર આભરણ જ દીઇ એ;
સાર-કંસાર બહૂ જણ આરોગીઉ એ, 'વર! માંગઉ જે તુમ્હ મનિ ગમઇ એ'. ૧૩૫
- હાથ મેહલાવણી રાય કહઇ એ, વર સ્ત્રીતાણી સાન કીધી લહઇ એ;
પંચ તુરંગમ માગીયઇ એ, બહૂ રૂપ નઇ તેજ સોભાગીયાઇ એ. ૧૩૬
- હયવર પંચ આગલિ ધરીઇ એ, વર તીહાંથકી પરણી ઉતર્યા એ;
અનોપમ રૂપ બે દેખીઇ એ, બહૂ રાય-રાણા મનિ હરખી એ. ૧૩૭

૧. સૂર્ય. ૨. અર્ધ હાર. ૩. વાજી=અશ્વ. ૪. માયરામાં=લગ્નમંડપમાં. ૫. વિધિ.

ઢાલ:- ૪, જોઉ જોઉ કુમકિઉ કીધુ- એ ઢાલ.

કન્યા સહિત કુમાર, 'મદન જિસ્યુ અવતાર;
વસ્તરિ નિજ ઘરિ આવઈ, કત્યમ-પ્રમદા વધાવઈ. ૧૩૮

ગોત્રજ કરીય પ્રણામ, વાસ ભવન લેઈ ઠામ;
સુબૂધિ સંકેત કહાવઈ, મંગલ મનિહઈ ચીંતાવઈ. ૧૩૯

કુમરી પૂછઈ એ રંગિઈ, 'સી ચિંતા છઈ તમ્હ અંગિઈ?;
કહૂ મઝ કરીય પસાય', તુ બોલઈ વરસાઈ. ૧૪૦

'તમ્હો રહૂ અહીં ય જામ, બાહિરિ જઈ આવુ તામ';
કુમરી પુઠિઈ એ આવઈ, પાણીપાત્ર અણાવઈ. ૧૪૧

પાછઉ આવી એ બેઈસઈ, રાજકુંઅરી વલી બેઈસઈ;
મોદક થાલ અણાવઈ, મનના પ્રમ જણાવઈ ૧૪૨

મંગલ અતિહઈ સંકેત, ચતશ્રી (ચતુર સ્ત્રી?) નઈ કહઈ વવેક;
'હોસઈ જો એહ સુજાણ, જાણસઈ એ 'અહઈનાણ' ૧૪૩

'તો એ મોદક ભાવઈ, જઉ સપ્રાજલ આવઈ';
'સ્યુ અવસર વિણ વાત?, કહઈ અસંભમ કંત!'. ૧૪૪

બાહરઈ 'મિસ કરી ઉઠઈ, તો પગ બાહરિ 'પરઠઈ;
પૂછઈ કુમર સુબૂધિ, 'કીહાં છઈ માહરીય રીધિ?'. ૧૪૫

'તુઝ સહૂ નયર 'દૂયારિ, લેઈ ઠામિ પધારિ';
'જઉયુ સહૂ સંભાલી, એક જ કુમરીય ટાલિ. ૧૪૬

સેવક એકનઈ રિધિ લીધ, કુમરઈ 'પ્રીયાણુ ય કીધ;
જણ-જણ પૂછઈ એ વાટ, ઉલ્હંગઈ બહૂ ઘાટ. ૧૪૭

આવિઉ ઊજેણી આસન્ન, તુ હરિખીઉ નિજ મન્ન;
જહીઈ દેવઈ એ લીધ, તેહવઈ તીય સંબંધ. ૧૪૮

જેણઈ દિન કીધઉ અપહાર, વલતઉ નાવ્યઉ ઘરિ કુમાર;
બહૂ દુખ ધરઈ માય-તાય, સોધ કરવા કરઈ ઉપાય. ૧૪૯

ગઢ-મઢ-મંદિર-આરામ, નવિ કોઈ કહઈ તસ ઠામ;
જઉઈયા વાડી-વનખંડ, મનિ આણી દુખ ^૧અદંડ. ૧૫૦

લોક કહઈ ‘કસ્યું સંતાપ?, મ કરઉ બહૂ વિલાપ;
એહ પુરવભવ પાપ, કુણ માય નઈ કુણ બાપ? ૧૫૧

એહ કહેનઈ નહી દોસ, તુમ્હો પુન્ય કરઉ સવિસેસ’;
તો તે મોહ મનિ ઉતારી, ધરમ કરઈ નર-નારી. ૧૫૨

લેઈ હય-રથ બહૂ સાર, ઘરિ આંગણિ અવું કુમાર;
દીસીવા હવી નિજ મેલઈ, ‘કુમર! રથ ઈહઈ કાં ઘાલઈ?’ ૧૫૩

તો સેકિ આંગણિ આવઈ, રથ આવ્યઉ દેખીવા વહઈ;
‘રાજકુમર! ઈહી નહી વાટ, કાંઈ કરઉ લોક ઊચાટ?’. ૧૫૪

ઈહ રથ ^૨વાટિઈ ખેડઉ, ઘર લોકતણા મ પાડઉ;’
રથથી ઉતર્યઉ કુમાર, ^૩લોટીગુણિ કીધ ^૪જૂહાર. ૧૫૫

લેઈ ^૫ઉચ સુત આલિંગઈ, તો માયતાણઈ પગિ લાગઈ;
આલિ[ગ]ન દેઈ માય, તવ હઈડઈ હરખ ન માય. ૧૫૬

મલિઉ કુટંબ સજન પરિવાર, વધાવઈ રાજકુમાર;
પૂછઈ તે સયલ ^૬વરતાંત, તિહાં કુહૂ આદિ નઈ અંત. ૧૫૭

રાજકુયંરિ હૂઉ વીવાહ, એ આણિઉ ભાડી લાહ;
સોભાગી જાણઉ એહ, એ ભાગ્યતાણઉ નહી છેહ. ૧૫૮

૧. ઉદ્દંડ= અતિશય. ૨. માર્ગમા. ૩. ઘુંટણિયે પડીને. ૪. ગ્રણામ. ૫. ઉચે. ૬. વૃતાંત.

હય પંચ બંધાવ્યા ઠામિ, સેવક લગાડી કામિ;

^૧શ્રોવન કચોલા થાલ, સંગ ચાવઈ ઠામ વિસાલ.

૧૫૯

^૨આપોપું નેસાલઈ બેસઈ, નિત શાસ્ત્રકલા અભ્યસઈ;

ઉછવ નિજ મંદિરિ કીધ, હવઈ રાજકુંયરી સમંધ.

૧૬૦

વસ્તુ:-

મનહ રંગઈ, મનહ રંગઈ, કરી વીવાહ,
 તુ વરનઈ રાજા દીઈ, ^૧કણઈ થાલ-કચોલા હયવર;
 સ્ત્રી સરિસઉ ઘરિ આવીઉ, મલિઉ તે રંગ તીહાં મનોહર,
 રુધી સઘલી લેઈ કરી, ઉજેણી ^૨સંપત;
 રાજકુંયરિ મૂકી તિહાં, વાટ જોઈ નિજ કંત. ૧૬૧

ચઉપાઈ:-

કુંયરી મનિ લાગઈ ઊચાટ, ^૩વડી વાર જોઈ વર વાટ;
 તિસઈ એક આવી તીહાં દાસિ, ‘આવું’ કહઈ આણઈ આવાસિ. ૧૬૨

‘ઇહઈ બઈઠા છઈ તમ્હ ભરતાર, તેડાવઈ તમ્હ કરી ઉપગાર’;
 ચિતઈ ચમકી રાજકુમારિ, પુહતી તેહ ઉરડા મઝારિ. ૧૬૩

જોઈ તે નર સાહમુ જામ, આગલિ દીઠઉ કુષ્ટી તામ;
 દુરગંધઈ બેસાઈ નહી, નાસી ગઈ જીહાં છઈ સહી. ૧૬૪

હઈડઈ ઘરિઉ દુખ તિહાં બહૂ, ^૪સહીયર વાત જણાવી સહૂ;
 ‘એહ વાત નવિ લહીઈ તાગ, એ તુ પડિઉ કો હીડઉ કાગ?’. ૧૬૫

પહઈલઉ દીઠઉ જે મઈ કંત, લહૂ અનઈ લીલા વિલસંત;
 હવડા પણિ દીસઈ જે કંત, તે મઝ દીઠઈ દુખ અનંત’. ૧૬૬

અતિ દુખિઈ ^૫લીધી તે રાતિ, નાસી ગઈ પીહરિ પરભાતિ;
 તો મંત્રીસર ^૬ઉછંગિઈ થઈ, રાજા આગલિ જોઈ જઈ. ૧૬૭

તતક્ષણિ મનિ ^૭ગહઈબરીઉ રાય, પુછઈ ‘એ અમ્હ કસિઉ ઊપાય?’;
 ‘સ્વામી! તું મ કરિસિ કહઈ રોસ, પૂરવ કર્મતાણઉ એ દોસ. ૧૬૮

કરમ નહી તે કહિનઈ પાડિ, અક્ષર જે છઈ લખ્યા ‘નલાડિ;
 કરમિ કીઘઉ ન ટલઈ કિમઈ, રાય-રંક સ્યુંઉ કર્મ જ રમઈ. ૧૬૯

૧. કનકના-સોનાના. ૨. સંગ્રામ=પહોંચ્યો. ૩. ઘણી. ૪. સખીને. ૫. પસાર કરી. ૬. ઉત્સુક. ૭. ગભરાયો. ૮. લલાટે.

તીર્થકરનઈ લાગઈ કર્મ, પણિ તે જાણઈ તેહનો મર્મ;
કરમતાણઈ છઈ ત્રણા માત્ર, બીજી મોટા કરઈ ઉતપાત. ૧૭૦

કરમ કરઈ તે ન કરઈ કોઈ, ઈંદ્ર સરીખુ તે નવિ હોઈ;
આધું-પાછઉ કિમઈ ન થાઈ, સરજ્યઉં તે પણ કીહી ન જાઈ. ૧૭૧

ઈમ જાણી મનિ કરઉ સંતોષ, મ કરઉ કહઈ ઊપરિ વલી રોસ;
એહનિ ફરઈ વઘા જોસ, મોટઉ છઈ એ કરમ જ દોસ'. ૧૭૨

તો વલી પૂછીઈ રાજ ઈસ્યુ, 'કહૂ કારણ વલી હૂઈ કિસ્યું?';
'નિસાણઉ સ્વામી! કહઈ પ્રધાન, તમ્હ જમાઈ રૂપ નિધાન. ૧૭૩

વખાણ્યઉ લોકઈ જે બહૂ, તે તમ્હે પણિ 'જણઉ સહૂ;
રાતિઈ હઉ જવ વહૂનઉ યોગ, તો તેહનઈ અંગિ ઉપનઉ રોગ'. ૧૭૪

સુણી વાત તે તિણઈ ઠાઈ, રાયતાણઈ મનિ દુખ ન સમાઈ;
તે નિસુણી રાણી તડફડી, મુરછા પામી ભૂઈ ગતિ પડી. ૧૭૫

ઉપચારઈ તે હૂઈ સચેત, વદન-કમલ તસ હઉઉ 'સ્વેત;
કહઈ સ્વામી 'તું ઈમ અવધારિ, વિષ ઉપન્નું સમુદ્ર મઝારિ'. ૧૭૬

તુ કૂમરી વિષકન્યા કહી, વાત સહૂ કુંમરીઈ લહી;
આકૂલ થઈ તે અબલા બાલ, ફલ પરઈ તે અતિસુકમાલ. ૧૭૭

સહીયર વાય કરઈ તતકાલ, ઊઠી મૃગ-લોચન સુવિસાલ;
લાગઈ દુખ દાવાનલ ઝાલ, બોલઈ ચમકી વિરહ વિકરાલ. ૧૭૮

'હું અબલા મૂંકી નિરધાર, કુણ કરેસઈ માહરી સાર?;
રૂપ કલા કમલા અવતાર, ન ભલી નારી વિણ ભરતાર. ૧૭૯

ચંદ્રકરણ લાગઈ અંગાર, કંઠ ફૂલ તે કરવત ધાર;
મોતી-હાર ખડગની ધાર, વિલવઈ તે વિણ કંથ અપાર. ૧૮૦

ફૂલ:-

દિવિયં રુઠઈ સ્યું કરઈ?, સ્યું ન પછાડઈ ^૧હેવ?;
ઊલાલીલઈ જમ ^૨સુખ, સીંચાણઉ ^૩ઝડકેવ. ૧૮૧

રયાણ ભણી મઈ સંગ્રહીઉ, અતિ ઘણ આદર કીધ;
કાજ પડિઈ મઈ પરખીઉ, કાકર કાજ ન સીધ. ૧૮૨

કંથ વિહુણી ગોરડી, નવજોવન નવ નેહ;
સુનઈ ^૪દેઉનિ(લિ) દીપ જિમ, અફલ ગયુ ભવ તેહ. ૧૮૩

હીય માણોહર તં કરઈ, જં કીજઈ અસમથ;
શ્રગિહઈ તરુચર રીય, તીહ પસારઈ હથ. ૧૮૪

પ્રીતિ ભલી પંખીતણી, ઉડવ જાઈ મિલંત;
તે માણસ પણિ નહી ભલા, દુખઈ નિત ઝૂરંત. ૧૮૫

અનચિત પામઈ નવિ અધમ, દેવ કસંગઈ ભગ;
પાકઈ દ્રાખ હૂં માંડવઈ, મુખ રોગી જિમ ^૫કગ. ૧૮૬

દેખી ઘાઈસઈ મો(મે)હ તુ, ચાતક મ કરીસ આસ;
પાણી ટીપ નહી લહઈ, કરીસ ઉરતઉ નિરાસ. ૧૮૭

જે જગિ જીવઈ માન વિણ, ગુણ વિણ ગરવ કરંતિ;
તે માણસ મૃગ હંસ જિમ, ^૬ત્રણ ^૭ચર પેટ ભરંતિ. ૧૮૮

સરોવર કેતે દીહડે, કંઠો કંઠિઈ નીર;
દૈવ સંજોગઈ વહઈ વસઈ, ઊગ્યા માહિ કરીર. ૧૮૯

ચઉપઈ:-

કર્મ રહઈ ‘ઉલંભા દીઈ, જદા ‘કાલિ પ્રતિ ^{૧૦}સાલઈ હઈઈ;
‘મઈ સ્યું તમ્હ વણસાડિઉ? દૈવ!, જે તૂ મઝ છંડાવઈ રૈવ. ૧૯૦

૧. જરૂર. ૨. શુક-સુગો. ૩. ઝડપી લે છે. ૪. દેવલમાં. ૫. કંગુ-એક પ્રકારનું હલકું ધાન્ય. ૬. તૃણ, ઘાસ. ૭. ચરીને. ૮. ઓલંભા. ૯. કાળ. ૧૦. દુખી કરે.

હું અબલાનુ રૂપઈ કાલ!, મેલ્હેઈ છઈ તુ દેહ કરવાલ;
કહઈ એક માનઈ તઉ તે બાલ, તુ તો દયારહિત વેતાલ'. ૧૯૧

કહઈ કર્મનઈ 'મ ઘરીસ ગર્વ, સભટ રહઈ સમરંગણિ પર્વ;
કમરી ઇમ કહઈ સિર આએ સભાલ, આપણ ડુબીસિઈ જિમ માલ. ૧૯૨

હુ તડસિઉ મંડિસ તડ સંતાલ, જઉં કાંઈ ચાલઈ તુ કરવાલ;
મઈ તુ પછાડી ભૂમ ઈસ્યઉં, તો હવઈ ચાલઈ તું કસ્યઉં? ૧૯૩

કહઈ કુંમરી તું મન પ્રસિધ, કરવું હુતું તે તઈ કીધ;
વલતું હવઈ મઝ કીધું જોઈ, સાહસ ખેલસ બોલઈ સોઈ. ૧૯૪

સીલતાણઉ સનાહ પ્રસિધ, તે આપણપઈ અંગઈ બૂધિ;
મતિતાણઉ બલે કરઈ હથીયાર, સાહસ આણઉ 'સભટાકાર. ૧૯૫

જોયું બઈઠાનુ નહી કામ, ઊઘમ કરતાં પામીસિ માગ(મ);
'સેલહત્થ તિહાં સિહ સમાનિ, સિહ નામ છઈ બુધિ નિધાનિ. ૧૯૬

કુમરીઈ તેડાવિઉં રંગિ, તાત કહી બઈઠઉ ઉછંગિ;
'સાંભલિ તાત! કહૂ એ વાત, તુ મુઝ બંધવ તુ મઝ તાત. ૧૯૭

મઝ ઊપરઈ દીસઈ વિહિ વંક, ન્યાય મુઝ ચડિઉ કલંક';
સિહ કહઈ 'સાંભલિ તુ વછિ! તુ તઉ મુરતિવંતી લછિ. ૧૯૮

જે તું કહઈ કરું હું તેઉ, બૂધિતાણઉ તું જાણીસ ભેઉ':
કહઈ કુમરી 'હૂ મતિ કરી, કાઢીસ કંથ હૂ જિણઈ વરી. ૧૯૯

તું એતલઉં 'સખાયત કરો, હું કહૂ તે 'હઈઅડઈ ઘરો;
બોલાવઈ મુઝનઈ જઉ રાય, એકવાર તુ કરું ઉપાય'. ૨૦૦

સિહ કહઈ 'એ વિસમી વાત, તાહરું સુખ નવિ જોઈ તાત;
ઇમ કરતા જોઉં એકવાર, આવેલાં અવસરિ 'કઈસું વિચાર. ૨૦૧

- હવડાં હૂં કહૂં સ્યૂં બહુ?, હોસઈ તિસ્યૂં જણાવિસ સહૂં;
અવસરિ તે રાયનઈ વીનવઈ, ‘સ્વામી! તમ્હ બેટી કીમ હવઈ?’. ૨૦૨
- એ કછોરુ અનઈ નિરધાર, એકવાર કરઉ તેહની સાર’;
નીસાસઉ મુંકી રાય કહઈ, ‘કંત ‘પખઈ તે કૂણ નિરવહઈ?’. ૨૦૩
- વલતું સિહ કહઈ ‘સુણિ ભૂપ! કંત નહી તો કસિઉ સરુપ;
સ્ત્રીનઈ પીહર ઠામ માય-બાપ, ન કરઈ સાર તો લાગઈ પાપ. ૨૦૪
- એ કારણ સ્વામી એક ‘સાર, બોલાવઉ કુંમરી એકવાર;
છોરુ કિહારી કછોરુ હોઈ, માત કમાત ન કાહવઈ કોઈ’. ૨૦૫
- રાય કહઈ ‘ઇણઈ દીઠઈ દુખ, હુ નહી જોઉં એહનું મુખ’;
તું ‘પરીછિઈ તિહાં અંતર કરી, રાજાનઈ બોલાવી કૂંચરી. ૨૦૬
- કહઈ કુંચરી ‘સ્વામી! તુ બાપ, પણુ તું નિજ મ ઘરઈ સંતાપ;
એહ કારણ કો મોટઉં અછઈ, કલંક ઊતારીનઈ કહૂં પછઈ’. ૨૦૭
- ‘કિમ ઊતારઈ?’ કહઈ તે નરેસ, ‘તમ્હે આપુ મઝ નરનઉ વેસ;
સેલોહત સાત્થિઈ હૂં કરી, મઈ જાવું ઊજેણી પૂરી’. ૨૦૮
- સિંહ કહઈ ‘સ્વામી! એકવાર, એહ વલી જોઉ સિધ વિચાર’;
રાય પુરખ-વેસ આપીઉ, સાથઈ સેલહથિ ત્થાપીઉ. ૨૦૯
- કટક લેઈ ચાલિઉ તિણિવાર, ત્રીલોક્યસુંદર નામ કુમાર;
થોડઈ દનિ ઊજેણી ગઆ, સપ્રાંનઈનઈ કાંઠિ જઈ રહ્યા. ૨૧૦
- સાહમુ આવ્યુ રાજા તિસિઈ, ચતુરપણઈ રાજા મનિ વસઈ;
પૂછઈ રાજા ‘કુમર! કહઈ કાજ, આંહીઈ પધાર્યા મુંકી રાજ?’. ૨૧૧
- કુમર કહઈ ‘સ્વામી! મુઝ ચિતિ, કુતિગ જોવાની છઈ ખંતિ;
ઊજેણી નગરી ગુણ સુણી, હૂં આવિઉ છઉ જોવા ભણી’. ૨૧૨

કરીય ભેટ તે પુહોવિ પ્રસિધ, પુર-પોલિઈ ઊતારુ લિધ;
તેણઈ અવસરિ તેહ જ હય પંચ, શપ્તા નીર પીઈ તે સંચ. ૨૧૩

સિંહનઈ કુંયર કહઈ તિણીવાર, હય ઉલખીયા કરઈ વિચાર;
કુમરિઈ બૂધિ વિમાસી હીઈ, એ જાએ તે ઠામ જ જોઈઈ. ૨૧૪

જણ મોકલ્યઉ જોવા એક ^૧ભેઉ જાણી વાત કહઈ સવિ તેઉ;
'વિવહારીઉ આહા છઈ ધનદત, તસ સ મંગલકલસ ^૨સત. ૨૧૫

નેસાલઈ ભણવા તે જાઈ', તે મોકલ્યઉ સંઘાત તેણઈ ઠાઈ;
પંડિત જિમવા તેડાવીઉ, નેસાલીયા સહીત આવીઉ. ૨૧૬

તે જમાડા ભગતિ કરી, મંડપિ બઈઠા સવિ તરવરી;
મંગલ તિહાં મૂલગઉ કુમાર, તે ઉલખ્યઉ કુમરિઈ ભરતાર. ૨૧૭

કુમર કહઈ પંડતનઈ સહૂ, 'કથા તાણઉ રસ મુઝનઈ બહૂ;
નેસાલીઉ જે ^૩ડાહો હોઈ, તેહ ^૪પાહઈ કથા કહાવઉ કોઈ'. ૨૧૮

કહઈ છોકરા 'કહઈસઈ કથા, તમ્હનઈ મંગલ એહની 'તથા';
તુ પામી પંડત આદે[સ], મંગલ કથા કહઈ સવિવેસ. ૨૧૯

'ઘણી પરિઈ કથા બહૂ લહૂ, આપવીતી પરવીતી કહૂં?';
કુમર કહઈ 'તમ્હ વીતક કિસિઉ? વય માનઈ ન્હાના ઈમ કિસિઉ?'. ૨૨૦

ચતુરપણઈ જાણી તે નારિ, મંગલ હરખ્યઉ મનહ મઝારિ;
કહી આપણતાણી મતિ કલી, મન રંગિઈ લોકઈ સાંભલી. ૨૨૧

'ખોટઉ બોલીઉ જાઈ રખે', જણ મેલ્હા કુમરિઈ ચિહૂ પખે;
'કૃત્યમ રીત તિણઈ પિતા થઈ, છોકર-^૫ઘાડિ ઉઠીનઈ ગઈ. ૨૨૨

૧. ભેદ. ૨. સૂત=પૂત્ર. ૩. ડાહો=ચતુર. ૪. પાસે. ૫. લાંબી વાત. ૬. કૃત્રિમ. ૭. ઘાડ=સમૂહ.

- કુમરિઈ મોકલિઉ સિહ સુજાણ, મંગલ ઘરિ જઈ કીધૂ જાણ;
સાસૂ સસરો હરખન વેસ, આવી પહઈરાવઈ સ્ત્રીવેસ. ૨૨૩
- બિહૂનઈ હરખ હૂઉ જે વલી, તેહ વાત જાણેઈ કેવલી:
સાજન સહિત તે કુમરી લેઉ, અતિ ઉછવઈ આવ્યા ઘરિ બેઉ. ૨૨૪
- કૂમરી જોવા આવઈ સહૂ, રૂપવંત લીલામઈ લહૂ;
ચિતઈ ચમક્યા કરઈ વખાણ, તેહના રૂપતાણઉ ગુણ જાણ. ૨૨૫
- આ સોહ ઇસસી વદન-મયંક, વેણી ડંડ વાસિગનુ ^૧અંક;
દીપ-શખા સમ નાશા દંડ, વાકી ભમહ કામ-^૨કોદંડ. ૨૨૬
- ચંચલ ચિત નયાણ વિસાલ, અઠમિ ચંદ્ર સરીખુ ભાલ;
દંત પતિ દાડમની ^૩કુલી, ^૪સઈથઉ મયાણ ^૫સાખની કુલી. ૨૨૭
- ચંપકવાન દેહનઉ વર્ણ, કુંડલ તેજ તપઈ તસ કર્ણ;
મયાણ રહઈ ^૬મજ્જનનઉ ^૭કંડ, નાભિમંડલ ગંભીર અખંડ. ૨૨૮
- બાહ બહૂ ગય સઉડા દંડ, કર પલવ પંકજ વનખંડ;
તન નારી કણાયરની ^૮કંબ, અધુર જસ્યા પરવાલી રંગ. ૨૨૯
- કઠન પયોધર અતિહઈ આણીઆલ, રદયકમલ સહજઈ સુવિસાલ;
ઉર-યુગમ તે અતિહઈ રસાલ, સોહઈ ચરમ અતિ હઈ સુકમાલ. ૨૩૦
- અનોપમ દેવકુમરી જસી, શુંગારી તઉ કહીઈ કસી;
કહઈ ‘એ રંભા-કમલા અવતરી?, કહઈ સારદ? કહઈ વિદ્યાધરી?’. ૨૩૧
- ઇણી પરિ લોક કહઈ સવિસેસ, સિંહ વલિઉ લેઈ નરવેસ;
રાજાનઈ જઈ વિધ પ્રણામ, વાત કહી તે સવિ અભિરામ. ૨૩૨
- ‘કૂમર સહિત કૂમરી એકવાર, આહીં આવઈ તઉ હરખ અપાર’;
..... ૨૩૩

૧. અંગ, શરીર. ૨. ધનુષ્ય. ૩. કળી. ૪. સેંથો. ૫. શાખિનૂ=વૃક્ષની કળી. ૬. ન્હાવાનો. ૭. કુંડ. ૮. સોટી.

‘જઈ સિહ! તુ બેહૂનિ લાવ્ય, નગરી પરસરિ આવ્યુ ઠાવ્ય;
અતિ હરખિઈ નૃપ સાહમો તે જાઈ, કુમરી કુમર વધાવઈ રાય. ૨૩૪

નિજ મંદિરિ પુહતા મન રંગિ, કુમરી બેસારઈ ઉછંગિ;
‘મઈ તૂઝનઈ કષ્ટ કરુ’ કહઈ રાય, ‘નૃપ કહઈ તે ખમજો માય!’. ૨૩૫

તુ કુમરી કર જોડી કહઈ, ‘કરમ સહાવઈ તે સહૂ સહઈ;
ઈહાં નહી કેહનઉ દોસ, કહઈ ઊપરિ વલી કીજઈ રોસ’. ૨૩૬

એણઈ અવસરિ તે રાય પ્રચંડ, કરઈ સબૂધિનઈ તસ્કર-દંડ;
તું મંગલ રાયનઈ વીનવઈ, ‘દેસ છંડવ્યું એહનઈ હવઈ’. ૨૩૭

જાણિઉ કુમર દયામઈ વત્તન, સજન એહવ્યા પુરખ રતન;
મંગલના ગુણ જાણી કરી, પાટિ બેસ્યારિઉ બાહિઈ ઘરી. ૨૩૮

રાય-રાણી લીધુ ચારીત્ર, સ્વર્ગઈ પહૂતા અતિહઈ પવિત્ર;
મંગલરાયની ^૧વ્રતી આણ, વઈરી રાજા છંડઈ ઠાણ. ૨૩૯

^૨પુહૂવઈ પ્રગટ પ્રમાણ પ્રતાપ, દેસ માંહઈ કોઈ ન કરઈ પાપ;
મંગલ પાલઈ નિરમલ રાજ, જિસ્યું દેવલોકિ સુર કાજ. ૨૪૦

^૩અનિ દિવસિ જય મંગલ પૂરિ, આવીયા જાણી આણંદસૂરિ;
રાણી સહિત ગયું વાંદવા, વલી ઉપદેસ સુણઈ નવ-નવા. ૨૪૧

વસ્તુ:-

રાજકુંયરી રાજકુંયરી, રુપભંડાર,
 સાહસ બલ લહઈ એ ધરી, પુરષ વેસ લેઈ માહા દલ;
 ઊજેણી જઈ પામીઉ, રુપવંત નિજ કંત મંગલ,
 તેડાવઈ કુંમરી સહિત, મંગલ ચંપારાય;
 મંગલરાજા તિહાં હૂવઉ, પ્રણમઈ ગુરુના પાય. ૨૪૨

ઢાલ:- ૫, માહાલંતડઈ- એ ઢાલ.

અમીયાવાણિ દેસણ દીઈ એ માહાલંતડે નિસુણઈ મંગલરાય,
 સુણિ સુંદરી નિસુણઈ મંગલરાય;
 જ્ઞાન રયાણ તવ ઊપજઈ એ માહાં, તૂ પૂછઈ ગુરુરાય સુણિં. ૨૪૩

‘ગય ભવિ મઈ સું આચરિઉ? એ માહાં, એણઈ ભવિ એ કુલ પત્ત’ સુણિં;
 જ્ઞાન પ્રમાણઈ ગુરુ કહઈ એ માહાં, પૂરવભવ વરતંત સુણિં. ૨૪૪

‘સારથવાહ સોમચંદ્ર વસઈ એ માહાં, વારુ વર પુર અપઈકાણ સુણિં;
 પ્રીતમતી તસુ જાણઈ એ માહાં, નારિ અમીરસ વાણિ સુણિં. ૨૪૫

શ્રાવક જિણદાસ તિહાં વસઈ એ માહાં, તાસ સુભદ્રા નારિ સુણિં;
 મિત્રપણૂં બિહૂનઈ હવુઈ એ માહાં, ધર્મતાણઈ આણસારિ સુણિં. ૨૪૬

અન્ન દિવસ્ય તિ લીઉઈ એ માહાં, સારથવાહ પરદેસિ સુણિં;
 ધરમરંગ હઈઅડઈ ઘણઉઈ એ માહાં, તેહની નાનહી વેસ સુણિં. ૨૪૭

ધરમ કાજિ તેહા ઠવેઈ એ માહાં, સદઈ-સહસ્ર દીનાર સુણિં;
 આપ્યા તિણઈ મિત્રનઈ એ માહાં, ચતુરપણઈ સવિ સાન સુણિં. ૨૪૮

તે જિણદાસઈ વેચીઆઈ એ માહાં, કરિઉં આપણૂં નામ સુણિં;
 તે તુઝ ભાડઈ પરણીઉઈ એ માહાં, કરમતાણઉ પરિમાણ સુણિં. ૨૪૯

સભદ્રા પ્રીતિમતી હૂંઈ એ માહાં, પ્રીતતાણઉ આચાર સુણિં;
દેવદત્તા નામઈ વસઈ એ માહાં, ^૧પીડાસણિ સુવિચાર સુણિં. ૨૫૦

પ્રીતિમતીનઈ તે કહઈ એ માહાં, અન્ન દિવસ એક વાત સુણિં;
'બહેનિ! અ સું મઈ સાંભલિઉઈ એ માહાં, કુષ્ટી હૂંઈ તઝ નાથ' સુણિં. ૨૫૧

કઠિન બોલ તેણઈ સાંભલિઉ એ માહાં, દોહિલિઉ ઘરઈ અપાર સુણિં;
'તુ સહી સરાપ દેઈ કહઈ એ માહાં, કુષ્ટી તુઝ ભરતાર' સુણિં. ૨૫૨

શ્રી જિનધર્મ તેણઈ કરિઉઈ એ માહાં, એકમાણા તેણઈ ઠાઈ એ સુણિં;
દેવલોકઈ જઈ અવતરિઉઈ એ માહાં, રાયુ હૂંતુ આવાસિ સુણિં. ૨૫૩

જિન મંડિત પ્રત્યવી કરઈ એ માહાં, વરતાવઈ અમારિ સુણિં;
દીયે દાન હીનહ દીઈ એ માહાં, સાતઈ વિસન નિવારિ સુણિં. ૨૫૪

ઘણા કાલઈ મિ પામીઉઈ એ માહાં, શ્રાવકધર્મ વિસુધ સુણિં;
સુતનઈ રાજ સમોપીઉ એ માહાં, આપણ પઈ વ્રત લીધ સુણિં. ૨૫૫

પંચ ^૨માહૂવેઈ પાલતુ એ માહાં, વહઈ તુ જિણવર આણ સુણિં;
સીયલ સનાહ અંગી કરઈ માહાં, પામિઉ પંચમ ઠાણ સુણિં. ૨૫૬

^૩વડતપગછકેરો શૃંગાર, શ્રી જિનરત્નસૂરિ સુગુરુ ઉદાર;
તાસ સીસ એણી પરિ ભણઈ, મંગલ વાવી ભવીઆણ જે સુણઈ. ૨૫૭

ભાવ સહિત ભણઈ જે સાંભલઈ, અલીઅ વિધન તેહનાં સવિ ટલઈ;
જે કે સાહસીકમાં ભલઈ, તેહ ઘરિ નિશ્ચઈ અફલાં ફલઈ. ૨૫૮

❖ ૩) સર્વાણંદસૂરિજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ ❖

વસ્તુ :-

સયલ મંગલ સયલ મંગલ, મૂલુ ^૧મુણિનાહ,
આબૂ ગિરિ આદિ જિણુ, પાય પઉમ પાણમેવિ ભાવાણુ;
કચ્છોલી મુખ મંડણુ, પાસનાહુ ^૨ઉરવરિ ઘરેવિણુ,
^૩વાગુવાણિ ^૪સુભવયાણલે, ^૫અવતરિ અક્ષરમાલ;
મંગલકલસ-^૬ચરિત્ર હિવા, ભાણસિઉં ^૭રલિઅ રસાલ. ૧ [૧]

કુહા:-

રલીઅ રસાલ નિસુણંતાં, મંગલકલસ ચરિત્ર;
ભવિઆ ભાવિઈ સંભલુ, કરીઉં ^૮સુનિશ્ચલ ચિત્તુ. ૧ [૨]

નિચ્ચલ ચિત્ત પસાઉ લઈ, વિધન વિલી જઈ દૂરિ;
સુલલિત વાણી ઇમ ભાણઈ, શ્રી સર્વાણંદસૂરિ. ૨ [૩]

ભાષા:

ધુરિ જંબૂદીવ મઝારિ, ભરત ખંડ આધારિ,
માલવું અછઈ તહિં દેસ, ઉજેણી નયર નિવેસ;
યોજન બાર તવ છઈ વિસ્તરે, કિં અમર ^{૧૦}પુરવર એ,
અસંભમુ અવતરિઉં ^{૧૧}જગભિતરે. ૧ [૪]

ચઉપઈ:-

^{૧૨}વઈરસિંધુ તહિં નિવસઈ રાઉ, અરિઆણ સિરવરિ ^{૧૩}પાડઈ પાઉ;
ન્યાઈ અભિનવ કિરિ ^{૧૪}હરિચંદ, લોકતાણઈ મનિ અતિ આણંદ. ૧ [૫]

૧. પાઠાં મુનિનરનાહ. ૨. પાઠાં અરિહં. ૩. પાઠાં વાઘ. ૪ પાઠાં મડવયણ. ૫. પાઠાં અવચરિ. ૬. પાઠાં ચરિત્રહં.
૭. આનંદપૂર્વક. ૮. પાઠાં સુનિમ્મલ. ૯. પાઠાં ચૂપઈ. ૧૦. પાઠાં અસંભમલ. ૧૧. પાઠાં ભભિત. ૧૨. પાઠાં વયરસિંહ.
૧૩. પાઠાં પકઈ. ૧૪. હરિશ્ચંદ્રરાજ.

ધનુ-ધનુ મંગલકલસ ^૧નરિંદ, ચરિત સુણંતાં હુઈ આણંદ.... આંકણી.

રત્નસાર તિહિં નિવસઈ સેઠિ, ધર્મ ^૨કર્મ ઉપરિ દિઈ દ્રેઠિ;
નગરમાંહિ જે ચઉથઉ ખંભુ, ફૂડ કપટ નઈ ન કરઈ દંભુ. ૨ ધનું [૬]

સત્યભામુ તસુ ગેહિણિ નામુ, વિનય વિવેક વિચારહ ઠામુ;
સીલવંત ગુણવંત ^૩નિરીહ, સતીયમાંહિ જસુ પહિલી ^૪લીહ. ૩ ધનું [૭]

એક ^૫હિવઈ ઊમણ દૂમાણી, હિમ ^૬કુરમાણી ^૭જિમ પદમિણી;
પ્રીય બોલાવી ‘તિહાં કામિણી, ‘તમ્હ મનિ કિસીઈ ચિંતા ઘણી?’ ૪ ધનું [૮]

ભામિણી બોલઈ ‘સુણિ ભરતાર!, તુમ્હ ઘરિ કંચાણ કોડિ અઢાર;
એક ^૮આણુતી દીસઈ ઘણી, આપણ પૂઠિં કો નવિ ઘણી. ૫ ધનું [૯]

લામઉ ભલુ જે બેટઉ હોઈ, ઈહ ધુર સામી અવર ન કોઈ;
તે ઘર ^{૧૦}લેખઈ મ ગણુ કંત!, બાલ ^{૧૧}જિહાં અંગણિ ન રમંત. ૬ ધનું [૧૦]

બાલક વિણુ જીવિઉં બાલિ, જાતે દીહે આલો-માલિ;
જઈ પુણ લાભઈ એકુ કુમાર, આપણિ વડપણિ હુઈ આધારુ’, ૭ ધનું [૧૧]

રત્નસારુ બોલઈ ^{૧૨}સુવિચાર, ‘પુણ્યલગી ^{૧૩}હુઈ કુલ ^{૧૪}ઉધ્ધાર;
એક ચિત્ત અમ્હિ કરિસિઉં ધર્મ, જિન-ગુરુ પૂજા મૂલહ મર્મ’. ૮ ધનું [૧૨]

દિનિ-દિનિ વાડી ફૂલઈ જાઈ, ઘરિ આવી જિન પૂજ કરાઈ;
પુણ્ય પ્રભાવિ ટલ્યાં સવિ ^{૧૫}અલિ, તુ બેટાની પૂગી ^{૧૬}રુલી. ૯ ધનું [૧૩]

સુરવર ^{૧૭}ચવિઉ તુ સુરલોચ, રચણિં ^{૧૮}સુમિણ દિખાલઈ સોઈ;
^{૧૯}પૂનકલસ મંગલ ^{૨૦}સંજુત, જાયુ લક્ષણવંતુ પુત્ર. ૧૦ ધનું [૧૪]

૧. ટીં નર+ઇન્દ્ર= શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય, નરિંદ= રાજા પણ થાય પરંતુ મંગલકલસ અત્યારે રાજા/ રાજપુત્ર નથી શ્રેષ્ઠીપૂત્ર છે.
૨. પાઠાં કર્મિ જિસિ નિર્મલ. ૩. પાઠાં હરીહ. ૪. લેખા=રેખા. ૫. પાઠાં દિવસ. ૬. કરમાઈ. ૭. પાઠાં જિન. ૮. પાઠાં તુ.
૯. ઉણપ=ઓછપ, પાઠાં ઉણુરિત. ૧૦. સફળ. ૧૧. પાઠાં જઉ. ૧૨. પાઠાં સુવિસાલ. ૧૩. પાઠાં નઈ. ૧૪. પાઠાં આધાર. ૧૫. અલિક=પાપ. ૧૬. ઈચ્છા. ૧૭. પાઠાં પાલિ ચડિઉ જોઈ. ૧૮. સ્વપ્ન, પાઠાં સમગ્ગિ. ૧૯. પૂર્ણ, પાઠાં પૂનિમ.
૨૦. પાઠાં ચિત્ત.

ચંદ્રકલા જિમ વર્ધઈ બાલુ, રૂપવંતુ નઈ નયણ વિસાલુ;
નામ નિવેસઉં મંગલકલસ, કલા ભણેવા મંડિઉ હરિસ. ૧૧ ધનુ ૧૫]

વસ્તુ:-

બાલ બહુતિરિ બાલ બહુતિરિ, કલા કૌશલ્ય,
ગુણવંતુ રૂઝ મહુર, વાણિમહિ અભિસરંતુ;
માય-^૧તાય પય આણુસરઈ, ઘરહ ભારુનિય કંધિ ધરંતુ,
વાડી જાઈ ^૨તુ વલઈ, કુસુમહ કરંડ ભરેઉ;
અન્ન ^૩દિણંતરિ જં હૂં, સુણિયો કન્ન ઘરેઉ. ૧ [૧૬]

રાગુ:- સામેરી

વાડી હુંતુ જા વલિઉ, કરિ કુસુમ કરંડ;
દેવત-વાણી ઊછલી, અંબરિ ઉદ્દંડ. ૧ [૧૭]

‘બાલક એ રુલિઆમણુ, સુલલિત મુહચંદિ;
રાજકુમરિ ભાડા લગી, પરિણેસ્યઈ ^૪છંદિ’. ૨ બાલક ૧૮]

ગુરુઉ એ નર નિરખિઉ, ભૂઅલિ માહિ ભમંત;
એઅ અસંભમ વાતડી, મંગલ નિસુણંત. ૩ બાલક ૧૯]

પહુતુ નિય ઘર અંગાણઈ, વિસરિઅ ^૫વિચાલિ;
બીજઈ દિણિ વલી સંભલી, ગઈ આલોમાલિ. ૪ બાલક ૨૦]

ચઉપઈ:-

તેહ જઈ દિણિ હૂં વાત, નિશ્ચઈ આજ ^૬કહેવં તાત;
ચાલિઉ મલપત જેમ મરાલ, ^૭વાઈ જ વાયા તહા વિકરાલ. ૧૨ ધનુ ૨૧]

૧. પાઠાં ગય. ૨. પાઠાં નિતુ-નિતુ. ૩. પાઠાં દિવસિ તેજ. ૪. પાઠાં વિચ્છંદ પ. વચ્ચે. ૬. પાઠાં કહેસિઉ. ૭. વાયુ.

દહ દિસિ ^૧કોરણ-ધણ ઉચ્છલિઉ, તિણિ અવસરિ મંગલ ખલભલિઉ;
 ઉલાલિઉ જિમ લીલઈ તૂલિ, યોજન ^૨શતનઈ મેલિહઉ કૂલિ. ૧૩ ધનું [૨૨]
^૩લીલાપતિ સુલલિત લહૂઅડુ, એકલડુ ^૪રાનિ રડવડિઉ;
 દિસિ-દિસિ જોઈ ન લહઈ માગુ, પગિ-પગિ કુમર ધરઈ વઈરગુ. ૧૪ ધનું [૨૩]
 ચિહું દિસિ દાવાનલ પરજલઈ, સૂઅર સંબર સવિ ખલભલઈ;
^૫ધુરહરતા જિહિં આવઈ રીંછા, જાણે યમહતણા એ ^૬ભીંછા. ૧૫ ધનું [૨૪]
 મંડઈ ^૭ફિરિ-ફિરિ તિહાં ^૮ફેકાર, વાઘ-સિંહ ચિત્રક હુંકાર;
 વિલસઈ ભૂત જિસ્યા યમદૂત, ઇસી અડવી સો કુમર પહૂત. ૧૬ ધનું [૨૫]
 ભમત-ભમંતુ સરવરિ ગયુ, તુ રલિઆયત કુંઅર ભયુ;
 કલ-કલ કરઈ કુરલ કલહંસ, શતદલ કમલ વિમલ જલ ^૯હંસ. ૧૭ ધનું [૨૬]
 પાણી પીધ પખાલી અંગ, તિણિ અવસરિ આથિમઈ ^{૧૦}પતંગુ;
 સરવર પાલિં તરુવરિ ચડિઉ, એક ^{૧૧}દિસિ દેખિઉ અગનિ પરજલિઉ. ૧૮ ધનું [૨૭]
^{૧૨}વિસવાનર આણુસારિ જાઈ, ઘોડા^{૧૩}સાહુણ છઈં તહિં ઠાઈ;
 એકલડુ દેખી લહૂઅડુ, ^{૧૪}પંડવિ ^{૧૫}ગલિ થિઉ બાલૂઅડુ. ૧૯ ધનું [૨૮]
 એકઈ પંડવિ નિસિ રાહવિઉ, અવર ^{૧૬}દ્રેઢિ વંચી ગોપવિઉ;
 ચરમ ^{૧૭}પહરિ ચંપાપુરિમાહિં, મંત્રિ મહાધર આપિઉ બાહિં. ૨૦ ધનું [૨૯]
 રહિઉ સમાધિ તિણિ આવાસિ, તેહનઈ સાર કરઈ નિતુ દાસિ;
 તેલિઈ મર્દન ^{૧૮}અનઈ સનાનુ, ભલીપરિ ભોજનિ હુઈ ^{૧૯}માનુ. ૨૧ ધનું [૩૦]
 પહિરાણિ આપ્યાં ઉત્તમ ચીર, જણ ^{૨૦}નવિ છંડઈ તેહની ^{૨૧}તીર;
^{૨૨}નવઈ થાનકિ ^{૨૩}નિતુ રાહવિઉ, તુ મનિ મંગલિ ઇમ ચિંતવીઉ. ૨૨ ધનું [૩૧]

૧. વંટોળ. ૨. પાઠાં એકલાખિઉ. ૩. પાઠાં લીલી. ૪. જંગલમાં. ૫. પાઠાં પધરહરતા. ૬. પાડા. ૭. પાઠાં ફેર કરઈ. ૮. ફુલકાર. ૯. પાઠાં અંસ. ૧૦. સૂર્ય. ૧૧. પાઠાં દિવસિ. ૧૨. અણિ. ૧૩. પાલક. ૧૪. અથપાલક, પાઠાં પાંડવ. ૧૫. પાઠાં લગઈ. ૧૬. દ્રષ્ટિ. ૧૭. પાઠાં પહરિ લેઈ. ૧૮. પાઠાં અસંતત. ૧૯. બહુમાન, પાઠાં સનમાન. ૨૦. પાઠાં ભવિ. ૨૧. સમીપ. ૨૨. પાઠાં નિરવઈ. ૨૩. પાઠાં નિશિ.

‘ઓલખાણ વિણ અધિકું માન, વલિ વલિ આપઈ ^૧ફોફલ-પાન;
કિસીઈ ^૨મણા ભોજનની નહીં, જાણેવું છઈ કારણ સહી. ૨૩ ધનું [૩૨]

સવિ હુ ^૩પરિછદ્દ સયરિ સમાધિ, ^૪ઓઢવલાની અતિ અસમાધિ;
^૫ઝમડોલાનુ કિસ્યુ વિચાર, પૂછિવા ^૬પાખઈ નહીં નિસ્તાર. ૨૪ ધનું [૩૩]

કુહા:-

ભક્તિ ભલી તેહિ જ ^૧ભણું, જે ‘હુઈ મોકલચારિ;
સંકલિ બધ્યા ગય-તુરય, જિમ મનવંછિત ^૨ચારિ. ૧ [૩૪]

માનુ ઘણુ દેતુ મૂઢ નર, કુવચન એકુ ^૩ચવંતિ;
પંચામૃત મેલી કરી, તે મધબિંદુ ^૪ખિવંતિ. ૨ [૩૫]

આસનુ બઈસણુ અનઈ જિમણુ, કુવચનિ ^૫આલિઈ જંતિ;
નર-લક્ષણ બત્રીસ જિમ, ^૬વાયસ-પદિ ^૭વિહલંતિ. ૩ [૩૬]

ચુપઈ:-

મંગલિકલસિ વિમાસી કરી, મધુરી વાણિ વચણિ ઉચ્ચરી;
પૂછિઉ ^૧મહામંત્રિ મનરંગિ, ‘કારણિ કિસિ ભગતિ ^૨અમ્હ અંગિ?’ ૨૫ [૩૭]

બોલઈ ^૩મુહુતુ તામ સુબુદ્ધિ, વત્સ! અમ્હારી સુણઉ પ્રસિદ્ધિ;
એહ નગર રહિ ચંપાનામુ, સુરસુંદર નરવઈ ઇહ ઠામુ. ૨૬ [૩૮]

રાણી ^૪જાસુ ગુણાવલિ ભણું, એક જીભ કેતાં ગુણ ^૫થુણઉં;
રાજકુમરિ તિઉલકસુંદરી, રૂપિ રંભા ^૬રઈ અવતરી. ૨૭ [૩૯]

નવજોવાણ નવરંગી નારિ, સ્ત્રીય-રતન નહી અવર સંસારિ;
ચાલઈ ચમકત જિમ ગજ ^૭ગેલિ, ^૮મયાણ રચી કિરિ મોહણ વેલિ. ૨૮ [૪૦]

૧. પુગફલ=સોપારી, પાઠાં ફોલ. ૨. ઉણપ. ૩. પરિવાર, પાઠાં પરિછઈ. ૪. અવઢવ. ૫. પાઠાં ઝમડોલાનુ. ૬. વિના. ૭ પાઠાં પણું. ૮. પાઠાં ઘરિ. ૯. ચારો. ૧૦. કહે. ૧૧. માં મસ્ત બને છે. ૧૨. પાઠાં આલોચન. ૧૩. કાકરેખા હોય તો. ૧૪. નિષ્ફળ જાય છે, પાઠાં વલયંતિ. ૧૫. પાઠાં મંત્રિ મહો મનિ મહામંત્રિનિ રંગ. ૧૬. પાઠાં મરુ. ૧૭. મંત્રી. ૧૮. પાઠાં સ્ત્રીસુ. ૧૯. પાઠાં વરાણવઉ. ૨૦. રતિ, પાઠાં પઈ. ૨૧. પાઠાં ગેલ. ૨૨. પાઠાં નયણરવી.

નલિની-નાલ જિસ્યા ભુજદંડ, ઉદરલંક જીતુ ^૧હરિ ચંડ;
પુન્નિમ ^૨ચંદ સમાણું વયાણ, ^૩નીલુપ્પલ-દલ મંજુલ નયાણ. ૨૯ [૪૧]

^૪કજ્જલ કુરલ ^૫તરલ શિરિ વેણિ, રયાણ-વેલિ નખ નિર્મલ શ્રેણિ;
ચંદ્રકલા જિમ સોહઈ ^૬લંક, કસ્તૂરી સારી વર તિલક. ૩૦ [૪૨]

કલા ^૭ચઉસઠિ તિરિ સવિ વિજ્ઞાન, કિં બહના? સરસતિ ઉપમાન;
લક્ષ્મીની પરિ લક્ષણવંત, જે પરિણેસ્યઈ તે પુણ્યવંત. ૩૧ [૪૩]

અન્ન દિવસિ ચિંતઈ નરનાથ, ‘કુણુ વર ગ્રહિખઈ, ‘ઈહનુ હાથ?’;
પૂછી રાઈ અંતેઉરી, ‘કુણ વર દેસ્યા એ સુંદરી?’ ૩૨ [૪૪]

વસ્તુ:-

નારિ ^૧નિરખઈ નારિ નિરખઈ, ‘નિસુણિ નરનાહ!,
તમ્હ મંદિર આભરણ સ્ત્રીય-રયાણ તિઉલક્કસુંદરી;
લહુડી લગઈ અમ્હ વલ્લહી, એહ વિરહ ન સહું ^૨ઉરંતરિ,
^૩જઈ દેસંતરિ દિજિસિઈ, મિલસિઈ કેતીવાર?;
મંત્રિ-કુમર પરણાવીઈ, નિતુ-નિતુ કીજઈ સાર’. ૧ [૪૫]

ચુપઈ:-

તેઅ વાત ^૧નરવર રહિં ગમઈ, મંત્રિ ^૨સુબુદ્ધિ હકારિઉ તિમઈ;
^૩સચિવ! સુણઉ એ વાત ^૪વિસુદ્ધ, ^૫અમ્હિ કન્યા તુમ્હ નંદન દિધ્ધ’. ૩૩ [૪૬]

તુ ^૧મનિ મંત્રિ વિમાસણ કરઈ, ‘વિણઉ દેહ મુઝ નંદન સરઈ;
કાયહ માણિક કેહુ મેલુ, દૂધમાહિ જિમ મદિરા ભેલુ. ૩૪ [૪૭]

ગદ્દહ ગલિ સોવન સંકલી, કસ્તૂરી લસણસિઉ મિલી;
વિષતસ્મરિ કલપત્તરિ વેલિ, બાઉલ ^૧તલિ જિમ ઉગી કેલિ. ૩૫ [૪૮]

૧. સિંહ. ૨. પાઠાં નયાણ. ૩. પાઠાં નિલધલ. ૪. કાજળ જેવા કાળા. ૫. ચપળ, પાઠાં સરલ. ૬. પાઠાં અલક. ૭. પાઠાં બહુતિરિ.
૮. પાઠાં એહ મુદારાઈ. ૯. પાઠાં નરવઈ. ૧૦. હેયામાં, પાઠાં અનંતરિ. ૧૧. પાઠાં જુ દંસતરિ બિજઈ. ૧૨. પાઠાં નરવઈ રન
ગઈ મઈ. ૧૩. પાઠાં બુદ્ધિ. ૧૪. પાઠાં સચવયાણ. ૧૫. પાઠાં પ્રસિધ્ધ. ૧૬. પાઠાં એ. ૧૭. પાઠાં મુનિ. ૧૮. પાઠાં ઘડિ.

હારલતા અંધા ^૧ગલિ કિસી, પટ્ટઉ લીસિણ ફરિસિઉ ઘસી;
વાયસ ધરિજઈ હંસીનારિ, તઉ ^૨નાત્રાની વાત વિચારિ'. ૩૬ [૪૯]

મંત્રિ ભણઈ 'નિસુણિ નરદેવ!, નિતુ-નિતુ કરસિઉં તુમ્હ પયસેવ;
મયા ઘણી અમ્હ ઉપરિ કરું, નાત્રા વાત ^૩અનેથી ^૪ધરું'. ૩૭ [૫૦]

'મ કરિ વિમાસણ મુહુતા! ઘણી, એ કન્યા હૂઈ તમ્હતાણી';
'મહા^૫પસાઉ' બોલી ધરિ ગયુ, ^૬ગોત્રજ ^૭પઈ લાગીનઈ રહિઉ. ૩૮ [૫૧]

'એક વાત અવધારુ માઈ! તિમ કરિ નંદન સાજુ થાઈ;
'મૂડામાનિં ^૮નેવજ કરું, રાજકુમરિ જિમ આપણિ વરું'. ૩૯ [૫૨]

દેવિ ભણઈ 'એ કર્મ જિ રોગુ, ન ટલઈ કુણપરિ મ કરિસિ ભોગુ;
પરણહાર ^{૧૦}નર આણું અવર, ^{૧૧}ધરિ આણી તુમ્હ નંદનસુ વરુ. ૪૦ [૫૩]

દેવિ વયાણ માનિઉ અમ્હિ જામ, તુમનિ ^{૧૨}આણી આપ્યુ તામ;
રાજકુમરિ પરિણી ધરિ આવિ, તુમ્હ ^{૧૩}ગુરવ કીજઈ ઈણિ ભાવિ'. ૪૧ [૫૪]

મંગલકલસ ભણઈ, 'સુણી તાત! એ અસરીખી અમ્હ રહિં વાત;
ઈણ કાજિં ^{૧૪}અવરુ ^{૧૫}નર જોઈ, ^{૧૬}કુલિ-કુલિસઈ અમ્હ ન હૂઉ કોઈ. ૪૨ [૫૫]

^{૧૭}વેસસિઆં કિમ કીજઈ ઘાઉ, ^{૧૮}કૂયરતતાણઉ એ ન્યાઉ;
પરિણીનઈ જે છંડઈ નારિ, તે નર ^{૧૯}અધમ સરઈ સંસારિ'. ૪૩ [૫૬]

કોપિ ચડી મહિતુ ઈમ ભણઈ, 'હાથિ ચડિઉ રે! તુ અમ્હ તણઈ;
પ્રાણિ વિનાણિ કહિઉ કરેસિ, નહીંતરિ નિશ્ચઈ મૂઢ મરેસિ. ૪૪ [૫૭]

કુહા:-

બહુવિહુ પુરુષિ ^{૨૦}પરીછવિઉ, વત્સ! હુસિઈ તુઝ પ્રાણિ;
સિર જ્યું સુંદર નવિ ટલઈ, દૈવહ તણઈ વિનાણિ. ૧ [૫૮]

૧. પાઠાં ઉલિ. ૨. સંબંધની. ૩. અન્યથા. ૪. પાઠાં કરું. ૫. પસાય= પ્રસાદ, કૃપા. ૬. ગોત્ર દેવતા. ૭. પગે. ૮. મૂડો=૨૦મણ. ૯. નેવેદ-મીઠાઈ. ૧૦. પાઠાં અનેરુ વર જોઈ. ૧૧. પાઠાં તઉ તુમ્હ નંદન ધરિ આણિસિ વિરુ. ૧૨. લાવી. ૧૩. આદર, સત્કાર. ૧૪. બીજો. ૧૫. પાઠાં ન જોડિ. ૧૬. પાઠાં કલિ-કલિ સુણિ. ૧૭. વિશ્વાસુનો. ૧૮. પાઠાં કૂચા કરત. ૧૯. પાઠાં અધર્મ. ૨૦. સમજાવ્યો.

દેવુ દુહિલ્લઉ દાખવઈ, ^૧સુખહ ^૨સોહઈ ^૩સમત્થ;
માણસ મુહિયાં વલવલઈ, દેવહ કરઈ ^૪અવત્થ. ૨ [૫૮]

મનિ મંગલ ચિંતા કરઈ, ‘પરવસિ પડિઉ વિદેસિ;
વિહિ-લિહિય લોપઈ નહી, કેહઉ કીજઈ રોસ?’. ૩ [૬૦]

ઘણી વિમાસણ નવિ લહઈ, એહ જિ વાત પ્રમાણિ;
પરિણીતાં જ લાભિસિ, તે મુઝ આગે વાણિ. ૪ [૬૧]

કન્યા પરણી ઊતરિઆ, તું પુણ લાગુ ન ભાગુ’;
મંત્રિ ભણઈ, ‘ધન આપણું, લેઈ મારગિ લાગુ’. ૫ [૬૨]

વીવાહલું:-

માની ય તહિ ^૧માંડ વીવાહલું એ, પરિણવા તિઉલકસુંદરી એ,
સલિયાયત નરવર હૂઉ એ, ^૨ચીત્રાવઈ ઘર-પુરુ-મંદિરી એ;
^૩લાડણુ ‘ગજવરિ આરુહ એ, સિરિ કરણી કુસુમહ મહિમહઈ એ,
સિણગારી ^૪સપર સુહામાણું એ, ઉતરાઈ ^૫નારિ ય ભામાણું એ. ૧ [૬૩]

મંગલ સરિ ગાઈ નારી એ, સ્વિ કિરિ દેવ-કુમારી એ,
જય-જય સરિ બોલઈ ભાટ એ, મિલિઆ ^૧પુર-સજનહ ^૨ઘાટ એ;
સિરિ સોહઈ ઊજલ છત્ર એ, વર ચમર ઢલાવઈ પાત્ર એ,
તોરણિ વર ^૩ધયવડ લહલહઈ એ, મેલાવઈ સવિ જન ગહગહઈ એ. ૨ [૬૪]

મૃગનયાણી મનરંગિ સવિ મિલી એ, મહુર ^૧સરિ ગાઈ બાહુલી એ;
વધાવઈ પગિ-પગિ કુલવહૂ એ, જયવંતુ હોજ્યે દિન બહૂ એ;
ગયવર કુંઅર ઉતરઈ એ, ^૨ઉખાણડાં રાજ અંતેઉરી એ,
હાથા લેવું ^૩બિહુ જાણઈ એ, રાજકુમરિ મનિ રંજઈ એ. ૩ [૬૫]

૧. પાઠાં સુખહ. ૨. પાઠાં સોજ. ૩. સમર્થ. ૪. અવસ્થા. ૫. માંડ્યો. ૬. પાઠાં ચીત્રાવા. ૭. લાડો-વર. ૮. પાઠાં જવ. ૯. પાઠાં સપર. ૧૦. પાઠાં નાણિ. ૧૧. પાઠાં સુર-સજન/હાથાટુ. ૧૨. સમૂહ. ૧૩. સં. ધ્વજપટ=ધજા. ૧૪. સ્વરે. ૧૫. ઉખાણા. ૧૬. પાઠાં સજજય એ.

લીલાપતિ લહુઉ લલવઉ એ, ^૧મલયાનિલ વિહસીઅ ^૨ચાંપલુ એ,
મંગલકલસ મનમોહતુ એ, પૂનિમ સસિ અંબર ઊગતુ એ;
લાડીય જિમ તરવરિ વેલડી એ, મુખિ પરિમલ મહકઈ ^૩કેવડીએ,
વઈસાનર સાખિ બિંહુ જાણ એ, ^૪પરિણાવ્યું ^૫સંમતિ સાજણઈ એ. ૪ [૬૬]

નૃપિ દીધાં થાલ કચોલડાં એ, રથ-કંચાણ-રયાણ-^૬પટઉલડાં એ,
વર કર નવિ છંડઈ કામિણી એ, ^૭પંચવલ્લહી માગઈ ^૮સઈધાણી એ;
તહિં પંચ તુરંગમ આણીઆ એ, રાયગાણિ સવિ વખાણીઆ એ,
સુરસુંદર આણંદ મનિ ધરઈ એ, સર્વાણંદ ^૯સુહુગુરુ ^{૧૦}ઊચરઈ એ. ૫ [૬૭]

વસ્તુ:-

રલિઅ રંગિહિ રલિઅ રંગિહિ, ચિત્ત વિવાહ,
પરિણેવિણુ ^{૧૧}રાય-ધુઅ પંચ શબદિ ધરિ કુમર પુહુતુ;
રાજકુમરિ હિવ વંચિવા, મનહમાંહિ ^{૧૨}છઈ બુદ્ધિ ધરતું,
દિસિ-દિસિ જોઈ ચાલિવા, ન લહઈ કોઈ ઉપાય;
દાસ દિકોલા ^{૧૩}ગુણમણઈ, ‘નરુ એ ^{૧૪}અજી ન જાઈ. ૧ [૬૮]

^{૧૫}તામ મંગલ તામ મંગલ કલસુ ચલચિત્ત,
સસિવચણી વિન્નવિઉ ‘દેવ!, દૂખ કઈ ઉદરભિંતરિ?’;
‘મન જાણિઉ તુમ્હિ મૃગનયણિ!, ફિરિ સુ દેહ ^{૧૬}દિવાણહ અંતરિ’,
તું પ્રીય સરિસી સામહી, કરિ ધરિ જલ ભિંગારિ;
દેહ-શૌચ કરિ વરુ વલિઉ, પહુતુ પાસિ નારિ. ૨ [૬૯]

હંસ ગમણિય હંસ ગમણિય, મુણિય ચલચિત્ત,
કર જોડીય વિન્નવઈ, ‘પ્રાણનાથ! કરિ કિંપિ ભોજન’;
તિહાં મોદકિ મન ^{૧૭}રીઝવિઉ, વલૂઅ વાર પ્રિય ભણઈ સુવચન,
‘મોદક ઉપરિ જુ કિમઈ, ઉજેણી જલ હોઈ;
વર સંગતિ જિમ ^{૧૮}સંમિલઈ, અવર ન રુંડું તોઈ. ૩ [૭૦]

૧. પાઠાં મલયાનિલ. ૨. ચંચળતા. ૩. કેવડાનાકુલજેવી. ૪. પાઠાં પરિવ્યા. ૫. પાઠાં સઈમુખિ. ૬. પટોળા. ૭. શ્રેષ્ઠઅશ્વો, પાઠાં પંચવલઈ. ૮. સીધના અશ્વો, પાઠાં સઈણી. ૯. પાઠાં સૂરિ. ૧૦. પાઠાં ઈમ ભણઈ એ. ૧૧. પાઠાં રંગી. ૧૨. પાઠાં કરઈ. ૧૩. અંદરોઅંદર વાત કરે છે. ૧૪. હજી. ૧૫. પાઠાં તાસ. ૧૬. પાઠાં દિસિ-દિસિ અભિંતર. ૧૭ પાઠાં રંજવિઉ. ૧૮. પાઠાં સંમિલઈ.

માહિ મંદિર માહિ મંદિર, પહુત સકલત્ર,
 આબાધા ભિસિ ચાલીઉ, નારિ નીર આણંત વારિઅ;
 ‘મુકલાવિય મતિ મૃગનયણિ!’, ચલિઅ વેગિ મંદિરહ બારિઅ,
 ઉજેણી ^૧રાહ ^૨રહુ રહિઉ, કંચણ-ચણ-તુરંગ;
 સંભાલી રથિ ^૩જોત્રીયા, હયવર ચ્યારિ તુરંગ.

૪ [૭૧]

ચઉપદ્ય:-

રથિ બઈસીનઈ ^૪ચાલ્યઉ વીર, સહજિં સમરથ સાહસ ધીર;
 મારગિ પૂછી સવિ ^૫ઠાણ, રથુ ખેડિઉ કિરિ અમર વિમાણ.
 મંગલકલસ જયઉ સંસારિ, પુણ્યહે પરણી રાજકુમારિ...

૪૫ [૭૨]

^૬જોઆણા સઉ ભુંઈ લંઘી કરી, ઘર પોલિં આવિઉ મનઘરી;
 ઘર અંગણિ માડિ ઈમ ભાણઈ, ‘રાજકુમર! રથ ^૭ખેડુ ^૮પરઈ. ૪૬ મંગલં [૭૩]

પર ઘરમાહિ ન કીજઈ વાટ, જોઈ ન લંપાઈ નઉ ઘાટ’;
 કલ-કલ સુણી આવિ તહિ સેઠિ, પુત્ર-વિરહિ ઝાંખી તસુ દ્રેઠિ. ૪૭ મંગલં [૭૪]

રથ છંડીનઈ લાગુ પાય, હરખિઈ લોચન નિર્મલ થાઈ;
 ‘એતા દિવસ કિંહા ^૯તું વત્સ?, કિહાં લાઘી એ રિધ્ધિ ^{૧૦}અતુચ્છ?’ ૪૮ મંગલં [૭૫]

તેઅ કથા ધુરિ હુંતી કહી, કણચ-ચણ ઘરિ ^{૧૧}સાતી સહી;
 પંચ તુરંગમ કીધુ ઠાણુ, આપણિ વિદ્યા ભાણઈ સુજાણુ. ૪૯ મંગલં [૭૬]

દૂહઉ:-

^{૧૨}મુહુતાનંદન ^{૧૩}કુષ્ટીઉ, મંગલકલસહ ^{૧૪}વેસિ;
 મંદિરમાહિ મોકલિઉ નર, વરુઈ કન્યા ^{૧૫}રેસિ.

૧. [૭૭]

૧. રાહમાં= માર્ગમાં. ૨. રથમાં. ૩. જોતયા= જોડયા. ૪. પાઠાં વાલિઉ. ૫. પાઠાં અહિનાણ. ૬. ટી. જોમણનો અર્થ અહીં ગાઉ કરીયે તો સઉ=૧૦૦=૧૦૦ ગાઉ જેટલું અંતર અત્યારે ઉજ્જૈનથી ચંપાપૂરીનું છે. ૭. ચલાવ. ૮. દૂર. ૯. પાઠાં હુંતા. ૧૦. ઘણી, અતિશય. ૧૧. શાતાપૂર્વક. ૧૨. પાઠાં મહનઈ. ૧૩. કોઠી. ૧૪. વેષમાં. ૧૫. રોષિત થઈ.

રાજકુમરિ મનિ ચીંતવઇ, 'એ કુષ્ટી ઇહ કાંઈ?;
કલ્પતરુ ^૧થાણઇ કિસિઉં, ઉગિઉં એરંડ થાઇ.

૨ [૭૮]

પરણી પ્રિય મેલ્હી ગયુ, નિશ્ચઇ નહી બિ વાત;
ઇહ સંગતિ યુગતી નહી, જાઇસુ હું ઘરિ તાત'.

૩ [૭૯]

'સહી! સમાણી સાંભલું, મુઝ પ્રીય ગયુ વિદેસિ;
ફૂડ કરી કો કુષ્ટીઉં, પહુતુ નવલઇ વેસિ'.

૪ [૮૦]

ચઉપઇ:-

રાજકુમરિ ઘર ^૨પાછઇ થઇ, સહી સરીસી પીહરિ ગઇ;
મંત્રિ મનોરથ હિયડઇ મલિઉં, ^૩કાલમુહુ જઇ રાયહ મિલિઉં. ૫૦ મંગલં [૮૧]

રાઉ ભાણઇ 'કહિ કિસિઇ વિસેષિ?', તમ્હિ દીસુ અતિ ^૪ઝાંખઇ ^૫વેષિ;
હર્ષમાહિ હિવ કાંઈ ^૬વિષાદ', 'સ્વામી! દેવતાણુ ઉન્માદ. ૫૧ મંગલં [૮૨]

તુમ્હે મુઝ નંદન નિરખિઉં કાલિ, તે કુષ્ટી થિઉં રાતિ વિચાલિ';
હાહકારુ કરી નરનાથ, મનિ ચીંતઇ 'વિષકન્યા હાથ. ૫૨ મંગલં [૮૩]

ધિગ્-ધિગ્ કન્યા અભાગિણી, રંક ન છાજઇ ચિંતામણી';
તુ નરવઇ અતિ અલખામણી, વાત ન ^૭પૂછઇ કોઇ તેહ તણી. ૫૩ મંગલં [૮૪]

માડીના ઘર પાછિલિ રહિઇ, કુવચન લોકતાણાં સવિ સહઇ;
પ્રિયતમતાણુ અછઇ 'અતિ શોક, વિષકન્યા એ અવર કલંક. ૫૪ મંગલં [૮૫]

રાતિ-દિવસ મનિ ઝૂરઇ નારિ, વિરહિણિ વંચી છઇ ભરતારિ;
એકલડી ^૮રોઅઇ રણઝિણઇ, મહાસતી સુવચન ઇમ ભાણઇ. ૫૫ મંગલં [૮૬]

૧. સ્થાને. ૨. પાઠાં પાખઇ. ૩. કાણુ મુખ કરીને. ૪. પાઠાં ડાખિઇ. ૫. પાઠાં દૂકિ. ૬. પાઠાં વિખવાદ. ૭. માને છે.
૮. પાઠાં ઇકું. ૯. પાઠાં રાતઇ.

ઢાલ:- રાગ-^૧ભૂંછી દે સાખ.

વલ્લહ-વિરહ વિચાકુલી, વિરહિણિ વારઈ વાર;
થોડઈ જલ જિમ માછલી, દેહુ દહઈ અપ્પારુ. ૧
સાર કરેયો સઈ ઘણી, તુમ્હ વિણુ રયણિ ન જાઈ. આંકણી [૮૭]

^૨સામી! મુલલિત સંભરુ, ઉમાહુ અમ્હ અંગિ;
જાણુ જઈ ઉડી મિલઉ, એકલડી તમ્હ નારિ. ૨. સાર૦ [૮૮]

લીલ વિલાસ ન છંડીઈ, નેહ ન કીજઈ ^૩છેહા;
^૪સરીરતાણી જિમ છાંહડી, જિસિઈ જિમણી બાંહ. ૩ સાર૦ [૮૯]

ચંદ્ર દહઈ મુઝ દેહડી, ચંદન ^૫જિમ અંગારુ;
વરસ પ્રમાણા દીહડા, કિમઈ નિસિ ન વિહાઈ. ૪ સાર૦ [૯૦]

^૬બલિ કીજઉ તુઝ દેહડી, ભામણડાં ભરતાર;
મરું-મરું તુઝ વચણલાં, લુંછણડાં નચણાંહ. ૫ સાર૦ [૯૧]

^૭સઉણાની ‘પરિ સાંભલું, ચિંતામણિ કિર આજ;
રયણિ કિર ^૮રવિ ઉગમિઉ, અમિઅ ભરિઉ છઈ કુંભ. ૬ સાર૦ [૯૨]

તેહ જિ ^૯એહ વર બોલીઈ, તેહજિ મુઝ માવીત્ર;
^{૧૦}હાલાહલ હેલાં હૂઆં, વલ્લહતાણઈ વિયોગિ. ૭ સાર૦ [૯૩]

ચૂપઈ:-

તુ ઉજેણી જલ સંભરઈ, તિહ મુહુસાલ કીસિઉ છઈ પરઈ;
અવયંતીઈ ઈહ સગુ ન કોઈ, મુઝ પ્રીય મુહુતાં-પુત્ર ન હોઈ. ૫૬ મંગલ૦ [૯૪]

તિણિ પુરિ ^{૧૨}નઈનઈ જોઈઈ, તુ મન પરછઈ સંતોષીઈ’;
સેલહત્થ તિણિ આગલિ કરી, તાત પાય લાગી સુંદરી. ૫૭ મંગલ૦ [૯૫]

૧. પાઠાં ઉમાહડાનઉ. ૨. રયામા= સ્ત્રી, પાઠાં સીમા. ૩. દગો. ૪. પાઠાં સયર. ૫. પાઠાં હુઈ. ૬. પાઠાં વલિ. ૭. શકુંન પત્રી. ૮. પાઠાં પરિ સંચરિઉ. ૯. પાઠાં રચિ. ૧૦. પાઠાં હુ ઘરી. ૧૧. વિષ. ૧૨. પાઠાં જઈ.

તુ મનિ રાજા અતિ ^૧ગહિબરી, દુખિઈ લોચન પાણી ભરી;
 ‘કહુ માઈ! તુમ્હ કિસિઉ વિશેષ?’, ^૨કન્યા માગઈ નરનુ વેષ. ૫૮ મંગલ૦ [૮૬]
 ‘ઉજેણી મઝ મોકલી તાત!, કાજ કરી તુમ્હ કહિસિઉં વાત;’
 સેલત્થ સાથિ પાઠવઉ, તાત વાત એહજિ ^૩આઠવઉ. ૫૯ મંગલ૦ [૮૭]

કુહા:-

બેટી મઝ બુધ્ધિ બહુલ, ધુર લગ ધીય ધરંતિ;
 કુણ કારણિ નર વેસડુ, ^૪સંસયુ સામિ કરંતિ. ૧ [૮૮]
 રંગિ રાજા વીનવુ, ^૫સાહસ છઈ સામંત;
 ‘કુલકન્યા નવ ^૬રાસીઈ, દીજઈ દેવ! ગમંતુ’. ૨ [૮૯]

ચઉપઈ:-

પુરુષ વેષ દેઈ નરનાથિ, સબલ સેન મોકલિઉં સાથિ;
 શુકન સવે મનવંછિત હૂઆ, ઉજેણી કમિ-કમિ આવિયા. ૬૦ મંગલ૦ [૧૦૦]
 ઉજેણીપતિ દીધું માન, ‘વત્સ! અમ્હારઈ પુત્ર સમાન’;
 બિહું ઘર આગઈ અંતર નહી, નગર જોઉ દિન કેતા રહી. ૬૧ મંગલ૦ [૧૦૧]
 ભાડઈ મંદિર વસવા લિઉં, તીણિં કટક ^૭સમાધિ રહિઉં;
 નિતુ-નિતુ ચહુટઈ દીજઈ દ્રેઠિ, પંચ તુરંગમ છોડઈ સેઠિ. ૬૨ મંગલ૦ [૧૦૨]
 મધુર નીર પાએવા હેતુ, દેખી કુમરિ વસિઉ સંકેતુ;
 ઘર જાણી ઘોડા ‘અહિનાણિ, બુધ્ધિ વિમાસઈ સહજિ સુજાણિ. ૬૩ મંગલ૦ [૧૦૩]
 પંચ તુરંગમિ પુહવિ પ્રસિધ્ધ, મુઝ પરણેતાં તાતિ હિ દિધ્ધ;
 જાણી મૂલ લગઈ અણુસાર, પરિણેતાંની કીજઈ સાર. ૬૪ મંગલ૦ [૧૦૪]
 ઘર ‘જોઆવ્યું જણ મોકલી, આપણિ ગઉખિ વસઈ એકલી;
 મંગલકલસ ^૮પરિછયું નામ, લાધું નેસાલ તેહ ઠામ. ૬૫ મંગલ૦ [૧૦૫]

૧. વ્યાકુળ થઈ. ૨. પાઠાં કર્યા. ૩. ગોકવી. ૪. પાઠાં સંયમ. ૫. પાઠાં સીહ સબલ. ૬. રીસાવો. ૭. શાન્તિથી. ૮. નિશાની.
 ૯. જોવડાવ્યું. ૧૦. તપાસ્યું.

- લેખસાલ મંડી ઘર બારિ, કુમર પહુચઈ વિદ્યાપારિ;
કુણ પરિલાભઈ એહનું ^૧સિરું, ભોજન ભક્તિ ભણી ^૨ન હું તરું. ૬૬ મંગલં [૧૦૬]
- પંડિત સરિસા નેસાલીઆ, ભોજન કારણિ સંભાલિઆ;
પ્રિય દેખી કન્યા ગહિ-ગહી, પ્રકટ રૂપ હિવ કરિસિઉં સહી. ૬૭ મંગલં [૧૦૭]
- સઈ હથિ મંડિઉં તેહરઈ થાલું, જિમતાં પગિ-પગિ કીજઈ ચાલું;
ભોજન ઉપરિ આપ્યા પાન, મંગલકલસ વિશેષિઈ માન. ૬૮ મંગલં [૧૦૮]
- દીધાં કાપડ અંગહ તાણા, અવર શિષ્ય ગુરુ પહિરામણાં;
પૂછઈ કાંઈ કથા પ્રબંધ, શિષ્ય ભણઈ ‘મંગલ સંબંધ’. ૬૯ મંગલં [૧૦૯]
- મંગલકલસ હસી ઈમ ભણઈ, ‘નવાં-પુરાણાં ચરિત અમ્હતણઈ;
એકુ અમ્હારઈ ચીતુ અંગિ, તુમ્હ આએસિ કહું મનરંગિ’. ૭૦ મંગલં [૧૧૦]
- રાજકુમરનું આયસ લહી, આપ-કથા ધુર હુંતી કહી;
‘કન્યા પરણિ આવિઉં ગેહિ’, રાજકુમર રીસાવિઉં છેહિ. ૭૧ મંગલં [૧૧૧]
- ‘બહુ બોલઉં એ બંધનિ ઘરુ, ઈહ ઘરુ આપણ આયતિ કરુ’;
નેસાલીઆ સવે ઝલફલ્યા, નાસઈ વેગિ ભયિં કલ-કલ્યા. ૭૨ મંગલં [૧૧૨]
- તેહે સેકિ સંભાલી વાત, ‘તુમ્હ નંદનિ કીધઉં ઉત્પાત’;
સેકિ સુણીનઈ ભય થરહરિઉં, ^૩ઉરહુ-પરહુ ઘર અંગણિ ફિરિઉં. ૭૩ મંગલં [૧૧૩]
- સિંહાસનિ બઈસારી કુમર, રૂપિઈ નિરુપમ જાણે અમર;
રાજકુમરિ પ્રકટીતુ હુઈ, પ્રીયને પઈ લાગી રહી. ૭૪ મંગલં [૧૧૪]

વસ્તુ:-

દેવદુંદુંહિ દેવદુંદુંહિ, ગયણિ ગજજંતિ,
જય-જય રવુ ઉચ્છલિઉં, કુસુમવૃષ્ટિ તિહિ કરઈ સુરવર;
મૃગનયણી મિલ્હતી નયણ-બાણ નવ નેહ નિર્ઝર,
ભંભર ભોલી ભામિણી, રૂપિઈ રુઝડી રંભ;
ગેલિ ગહેલી ગહવરી, વિનવઈ નિય વાલંભ.

૧ [૧૧૫]

ચૂપઈ:-

‘પ્રાણનાથ! આપુ સિણગાર, દીહ ઘણા અમ્હ કીજઈ સાર;
‘પ્રિયતમ પરિણી પરિહરી, તુઈ તમ્હ મારગ અણુસરી’. ૭૫ મંગલ ૦ [૧૧૬]
થાલ કચોલાનું અહિનાણ, સેલહત્થ માનિ વાત પ્રમાણ;
રત્નસાર રુલિઆયત હુઓ, નયરલોક સહૂઈ આવીઉં. ૭૬ મંગલ ૦ [૧૧૭]
મહામહોત્સવ કીધઉ રાઈ, ઘરિ-ઘરિ વધ્ધામણું કરાઈ;
જય-જયકાર હૂઉ સંસારિ, એહિ જ ઉત્તમ રાજકુંઆરિ. ૭૭ મંગલ ૦ [૧૧૮]
વધ્ધામણીઉ ચંપા ગયુ, રુલિઆયત સુરસુંદર રંભયુ;
કણય-દાન અતિ દીધું બહૂ, તેડાવ્યા નરવઈ વર-વહૂ. ૭૮ મંગલ ૦ [૧૧૯]
સુજન સવે સાથિઈ સામહઈ, ઘર રખવાલ કિમઈ નવિ રહઈ;
ચંપા નયરી જોસિઉં આજ, રુલિઆમણું સુરસુંદર રાજ. ૭૯ મંગલ ૦ [૧૨૦]
મંગલકલસ રહિ મહાપસાય, ચાલિઉ વયરસિંઘ દે રાય;
દ્રહ-દ્રહિઆં નરવઈ નીસાણ, બાહિરી દીધું તુ મેલ્હાણ. ૮૦ મંગલ ૦ [૧૨૧]
થાહરિ-થાહરિ કલિરવ કરઈ, આગે વાણિ દૂત સંચરઈ;
સવિ સીમાડા ભેટ જિ કરઈ, જાઈ ચંપાપુરિ ઉતરઈ. ૮૧ મંગલ ૦ [૧૨૨]

સુરસુંદરિ નૃપિ દીધું માન, નિરખિઉ મંગલ ^૧મદન સમાન;
વેવાહી બિહું જણ મનિરંગ, ચંપા માહિ કરાવિઉ ^૨જંગ. ૮૨ મંગલ૦ [૧૨૩]

ઢાલ:- ધઉલનું

ચંપાનયરિ વધામણઉ હે, મિલીઆ લોક અપાર;
હંસગમણિ મૃગલોઆણી હે, સોહઈ સવિ સિંગાર. ૧ [૧૨૪]

રુલીયામણા કુઅર ^૩જીઉ જીઉ રે,
વરરાજ પેખણ જાઉં, ત્રૈલોકિસુંદર જોઈએ જાઉં. રુલી૦...

ઘરિ-ઘરિ ^૪ગૂડી ઉછડી હે, તલીયા તોરણ ચંગ;
નાવઈ તિહિ જોવાણી હે, મૃગનયાણી મનરંગિ. ૨ રુલી૦ [૧૨૫]

^૫માદલડઉ ધુરિ ધમધમિ હે, ગાજઈ ^૬ગુહિર નીસાણ;
ત્રૈલોકિસુંદર વર રુચડઉ હે, મંગલકલસ સુજાણ. ૩ રુલી૦ [૧૨૬]

ધનુ માતા જિનાણ જનમિઉ હે, ધનુ રયાણાયર તાત;
ધનુ સુરસુંદર રાજીઉ હે, રાણીય ગુણાવલિ માત. ૪ રુલી૦ [૧૨૭]

માગણ જન-મન ^૭છોહલઉ હે, આપ્યા ^૮કયાણ ^૯કેકાણ;
સચરાચરિ ઉજ્યાલીયું હે, જિમ ગયાણંગણિ ભાણ. ૫ રુલી૦ [૧૨૮]

ચઉપઈ:-

રાજા ગ્રહિઉ મંત્રિ સુબુદ્ધિ, ઘર-ઘર વાત લીધી ઘર-ઋદ્ધિ;
મેલ્હિઉ મંગલનઈ અપરોધિ, દેસ નીકાલિઉ તેણ વિરોધિ. ૮૩ મંગલ૦ [૧૨૯]

મંગલકલસ નિવેસિઉ રાજિ, સુરસુંદર થિઉ સંયમ કાજિ;
વલીઉ તામ નીસાણે ધાય, મંગલકલસ મહાબલ રાય. ૮૪ મંગલ૦ [૧૩૦]

રાગ:- વસંત

રાજ કરતિ નરવરુ મનરંગિ હિ, સતીઅ શિરોમણિ સંગિ એ;
 પૂછિઅલા સુહગુરુ જ્ઞાનીઅ, મુનિવર પુવ્વ ભવંતર સારૂ એ. ૧ જિન૦ [૧૩૧]

જિનશાસનિ જય-જયકાર ભયલા, મંગલકલસ નંરિદૂ એ;
 મહમહીઉ મગણ મુહિ મહિમા ગુણ, તિઉલકસુંદરિ નામ એ. ૨ જિન૦ [૧૩૨]

ઝલહલતઉ સંયમ પરિપાલી વલી, મુગતિ-રમણિ ઉરિ હારુ હે;
 ભણતિ ધમ્મ-ફલુ નિમ્મલ વાણિય, શ્રીસર્વાણંદસૂરિ હે. ૩ જિન૦ [૧૩૩]

❖ ૪) વાયક કનકસોમજી કૃત મંગલકલશ ફાગ ❖

ઢાલ:- ૧, ફાગ.

સાસણદેવી સામિણી એ, મુઝ સાનિધિ કીજઈ;
પુણ્ય તણા ફલ ગાઈયઈ એ, સુણતા મન રીજઈ. ૧

મંગલકલસતણઉ પ્રબંધ, કરિવા મુઝ રાગ;
શાંતિનાથજિન ચરિત્રથકી, ઊઘરિસ્યુ ફાગ. ૨

ઉજજયણી નગરી વિસાલ, ઈણિ ભરતિ પુરાણી;
વઈરસિંહ તિહાં ભૂપતી એ, સોમચંદ્રા રાણી. ૩

સેકિ તિહા ધનદત્ત વસઈ, શ્રાવકગુણ-જુત્તઉ;
ધર્મત્થી સુવિનીત શીલ-ગુણગણહિ પવિત્તઉ. ૪

દયા-દાન-સનમાન ભલી, સત્યભામા નારી;
રૂપવતી ગુણવતી સતી, પિય-પેમ-^૧પિયારી. ૫

પિણિ તેહનઈ સંતાન નહી, વડ એવડ ^૨ખોડ;
સેકિ દેખિ ચિંતા કરઈ એ, મનમહિ મુખમોડ. ૬

‘પરમેસરિ ધન-રૂપ દીયઉ, પણિ સુત નવિ ^૩દીનઉ;
તિણિ સુત વિણિ ગૃહવાસ, જિસઉ મુખ નયાણ-વિહીણઉ’. ૭

નાચિ-નાચિ જિમ મોર, ચલાણ દેખીનઈ રોવઈ;
ઈણિ પરિ સેકિ હિયઈ, વિચારી નારીમુખ જોવઈ. ૮

ઢાલ:- ૨, સુણિ સુણિ નંદન એ ઢાલ.

- પ્રીયમુખ દેખી ^૧અણમણઉ, રમણી કહિ ભરતાર;
 ‘દુખકારણ તુમ્હનઈ કિઉ?, તે મુઝ કહઉ એ વિચાર. ૯ સુણિ૦
- સુણિ સુણિ પ્રીતમ! વાલહા, એ સંસારિ અસારિ;
 નરભવિ જિન-^૨ધ્રમ દોહિલઉ, લાઘઉ જનમ ^૩મ હારિ’. ૧૦ સુણિ૦
- સેઠિ કહઈ, ‘નારી! સુણઉ, તુમ્હનઈ નહી ય સંતાન;
 ઇમ ચીંતવતા અહિ-નિસઈ, મુઝ ચિતિ વસઈ ન આન’. ૧૧ સુણિ૦
- સતિભામા રમણી કહઈ, ‘પુન્યઈ વંછિત હોઈ;
 ધન-સંતાન-સમાધિસું, ^૪સુખ વિલસઈ સબ કોઈ. ૧૨ સુણિ૦
- તિહિ જ પુન્ય કરઉ તુમ્હે, દેવ-સુગુરુ-^૫પદસેવ;
 ઘઉ તુમ્હિ દાન સુપાત્રનઈ, આરાઘઉ જિનદેવ. ૧૩ સુણિ૦
- ઇમ કરતા જઉ ^૬સુત હુવઈ, તઉ અતિ ભલઉ વિચારિ;
 નહીતરિ પરલોક સાધિવા, કરિ ઉઘમ ભરતાર!’. ૧૪ સુણિ૦
- ^૭હરખિત સેઠિ કહઈ ઇસઉ, ‘મનભાવત ઉપદેસ;
 તે મુઝનઈ હિત ચીંતવઈ, નારિ! ભલી મતિ દેસિ’. ૧૫ સુણિ૦
- જિનવર પ્રતિમા પૂજિવા, વનમાલીનઈ ‘હકારિ;
 પુષ્ક ભણી ધન ઘઈ ઘણઉં, આપણ જાઈ સવાર. ૧૬ સુણિ૦
- પૂજિય જિનપ્રતિમા ‘ઘરઈ, ^૮દેવહરઈ જિનરાઈ;
 સેવ કરી નિજ ભગતિસ્તું પ્રણમઈ સુહગુરુપાય. ૧૭ સુણિ૦

૧. ઉદાસ. ૨. ધર્મ. ૩. પાઠાં મનથી. ૪. પાઠાં મુખ. ૫. પાઠાં પુણ્ય સેવ. ૬. પાઠાં સુખ. ૭. પાઠાં સુહરખિત. ૮. બોલાવી.
 ૯. પાઠાં જિનઘરઈ. ૧૦. જિનાલયે.

ઢાલ:- ૩,

- જિન-પુજના નિતુ કરિઈ ઇણિ પરિ, સુણિ વખાણ સુસાધુનઉ;
પચખાણ કરિ સુઅતિથિનઈ, પ્રતિલાભ લ્યઈ ધનલાભનઉ. ૧૮
- દુઈ કાલિ આવશ્યક કરઈ, નિતુ સાહમ્મીવચ્છલ કરઈ;
ઈણિ પરઈ શાસનદેવિ ત્રૂઠી, પુત્રનઉ તે વર વરઈ. ૧૯
- ધનદત્ત હરખિત-મન થયઉં, ધરમતાણઈ પરભાવિ;
સોવન-કલસ સુપનઈ લહ્યઉ, નારિ કહઈ નિસિ આવિ. ૨૦
- પિયકનહઈ આવી સુપન કહતી, ઉયરિ પૂત્ર-રતન ધર્યઉ;
નવ માસિ અધિક પુત્ર જાયઉ, નામ મંગલકલસ કર્યઉં. ૨૧
- ચંદ્રમાની પરિ કલા ગ્રહતઉ, આઠ વરષ થયા ^૧જિસઈ;
'દિન પ્રતઈ તાત! કિંહા સિધાવો?', 'સુણઉ પુત્ર! કહઈ તિસઈ. ૨૨

ફૂલ:-

વચ્છ! અમ્હે ^૧આરામના, પુષ્ક લેવા કાજિ;
દિન પ્રતિ દેહરાસરિ જઈ, પૂજઉં શ્રી જિનરાજ'. ૨૩

‘હું પિણિ આવિસુ સાથિ તુમ્હે, જોએવા આરામ’;
ગયઉં સાથિ આરામિકંઈ, દીધાં ફલ અભિરામ. ૨૪

ઢાલ:- ૪, ચઉપઈ.

ફલ લેઈ ^૨ઢોયા જિણહરઈ, કુલઆચાર લઘુવય પણિ કરઈ;
બીજઈ દિનિ કહઈ ‘હું આણિસ્યું, તુમ્હે રહઉં બઈઠા ધ્યાનસ્યઉં’. ૨૫

અતિ આગ્રહિ માન્યઉં તસુ વચન્ન, દિન પ્રતિ આણઈ કુમર તે સુમન;
ધર્માભ્યાસ કરઈ ઇણિ પરિઈ, થયઉં વૃતાંત ^૩તિણઈ અવસરઈ. ૨૬

ભરતક્ષેત્રિ ચંપા મહાપુરી, અમરાપુરી જાણે અવતરી;
સુરસુંદર નામઈ ભૂપાલ, ગુણાવલી રાણી સસિ-ભાલ. ૨૭

કલ્પલતા દીઠી સુપનમઈ, રાઈ વિચાર કીયઉં મન ગમઈ;
સુતાજનમ હોસ્યઈ મુઝ ઘરઈ, દેખત મુખ નયાણિ સુખ કરઈ. ૨૮

અનુક્રમિ જાઈ ગુણસુંદરી, દીયઉં નામ ત્રૈલોક્યસુંદરી;
લવણિમ-રૂપતણી ઓરડી, જોવનઈ અપછર અવતરી. ૨૯

મૃગલોચણ મુખ ચંદ સમાન, નાસા^૪કીર કોકિલા-વાણિ;
ઉજ્જલ દસન અધર અતિ રંગ, જઘન વયાણ થન પીન ઉતંગ. ૩૦

^૫કેહરિ-લંક હંસગામિની, સોલ શૃંગાર ઘરઈ કામિની;
નરપતિ દેખિ ચિંતવઈ ઇસઉં, ‘પુન્ય જોગિ પ્રિય મિલિસ્યઈ કિસઉં?’. ૩૧

- ‘રાણી! સુણાઉ, કુમરી કેહનઈ?, તુમ્હે કહઉ આપઉ તેહનઈ’;
 ‘જીવિતવ્ય હૂંતી વઘણી, પરદેસઈ એ દેસ્યાં નહીં. ૩૨
- આપણા મંત્રિપુત્ર તેહનઈ, પરણાવઉ કુમરી એહનઈ’;
 સુબુધ્ધિ મંત્રિનઈ બોલાવીયઉ, હરખિત ‘રાયઘરઈ આવીયઉ. ૩૩
- ‘મંત્રિ! સુણિ, તાહરા પુત્રનઈ, મઈ બેટી દીધી ઇક મનઈ’;
 ‘મુહતઉ કહઈ, ‘સુણાઉ નરરાય! એહ વાત હમ નાવઈ દાય. ૩૪
- સિરખઈ કુલિ રાજસુત ભણી, પરણાવીયઈ કુવરિ આપણિ’;
 રાજા કહઈ ‘મઈ દીધી સઈ, મે રીસઉં સ બોલિવઉ નહીં’. ૩૫
- મુહતઉ ઘરિ આવી ચીંતવઈ, ‘કિસી વિમાસણ કીજઈ હિવઈ?;
 કુષ્ટરોગદૂષિત મમ પુત્ત, કિમ પરણાવઉં એહ અજુત્ત?. ૩૬
- રાજાનઉ આગ્રહ એતલઉ, આગઈ નદી પાછઈ વાઘલઉ;
 આણીજઈ જઉ કુવરી ઘરઈ, તઉ લખમી આવઈ બહુ પરઈ’. ૩૭

ઢાલ:- ૫, ધન-ધન તે જગિ જાણીયઈ

મનિ ચિંતવતા ઈણિ પરઈ, મંત્રી ^૧લાઘઉં એક ઉપાય;

‘કુલદેવી આરાધિસું, મનવંછિત હો કરિસ્યઈ આય.

૩૮

સુબુધિ ભલી મુઝ ઊપનીજી, ઈણિ બુધ્ધઈ હો થાસ્યઈ આણંદ’.

વિધિ આરાધી દેવતા, તે પરખિ આવી પાસિ;

‘કિણિ કાજઈ સમરી તુમ્હે?, તે કહિજ્યો હો જિમ આણું રાસિ’. ૩૯ સુબુધિ

‘તૂં સમરથ જાણઈ સહૂ, અમ્હ પુત્રનઉ જે રોગ;

તિમ કરઉ આણી કૃપા, જિમ થાયઈ સુત નીરોગ’.

૪૦ સુબુધિ

કહઈ દેવતા ‘મંત્રી! સુણઉ, નવિ કર્મ છૂટઈ કોઈ;

કોટિ ઉપાય કરઉ ઘણા, વિણ ભોગવ્યા હો તે અંત ન હોઈ’. ૪૧ સુબુધિ

મંત્રિ કહઈ, ‘દેવી! સુણઉ, રૂપવંત આણઉ કોઈ;

તે વિવાહી કુંવરી, હું આપિસુ હો નિજ પુત્રનઈ જોઈ.

૪૨ સુબુધિ

આણિસું હું પરદેસથી, પુર પોલિનઈ જુ ^૨દુવારિ;

બાલિનઈ લેઈ કરિ, તુમ્હિ કરિજ્યો હો કામ વિચારિ’.

૪૩ સુબુધિ

મંત્રીસર હરખિત થયઉ, વીવાહ કરિવા કાજિ;

^૩હુયપાલનઈ ^૪સંદેશ કહિ, રખવાલઉ હો રાખ્યઉ મંત્રિરાજ.

૪૪ સુબુધિ

ઢાલ:- ૬, રાગ-મલ્હાર

ઉજ્જયણી નયરી જિહાં જી, કુલદેવતિ તિહાં જાઈ;
મંગલકલશ જિણિ મારગઈ જી, તિણિ તે સબદ્ધ કહાઈ. ૪૫

‘ધન-ધન ત્રિલોક્યસુંદરી જી, જહનઈ એહવઉ જી ભરતાર;
ભાડઈ પરણેસ્યઈ જાઈ જી, ચંપાનગરિ મઝારિ’. ૪૬ ધન૦

વાણિ સુણી ‘સંસઈ ધરઈ જી, ‘કહિસુ પિતાનઈ વાત’;
બીજઈ દિનિ વલિ ઇમ સુણ્યઉ જી, ‘આજ જણાઈસુ તાત’. ૪૭ ધન૦

ઇમ ચીંતવતા કુમરનઈ જી, ‘વાઉલિ તાણી જાઈ;
ઉપાડી આણ્યઉ તિહાં જી, ‘ચંપાનયરી ઠાઈ. ૪૮ ધન૦

પથિ ભયતૃષિત સરોવરઈ જી, કરિ અમૃત-જલ-પાન;
નગરી પરિસરિ તે ગયઉ જી, સંધ્યાસમય ‘નિદાનિ. ૪૯ ધન૦

‘સંકેતી નર લે ગયા જી, મુહતા-મંદિર વાડિ;
નહવાણ- ‘વસન- ભોજન કરયઉજી, વેસાસ્યઉ મન માડિ. ૫૦ ધન૦

‘કિણિ કારણિ મુઝનઈ સદા જી, ભગતિ કરેઉ ધરિ ભાઉ?;
પરદેસીનઈ કુણ કરઈ જી?, અમ્હનઈ તે સમઝાઉ. ૫૧ ધન૦

કુણ નયરી? કુણ દેસ એ જી?, કુણ રાજા? કુણ તુમ્હ?;
કામ કિસઉ તુમ્હારઈ? કહઉ જી, તે સમઝાવઉ અમ્હ’. ૫૨ ધન૦

મંત્રી કહઈ, ‘ચંપાપુરી જી, અંગદેસ અભિરામ;
સુરસુંદર નરપતિ ઇહાં જી, મંત્રી સુબુદ્ધિ મુઝ નામ. ૫૩ ધન૦

રાજસુતા અતિ સુંદરી જી, માહરા સુતનઈ કાજિ;
દીધી તે સુત કોઢીયઉ જી, કિમ પરિણાવું આજ?. ૫૪ ધન૦

તે પરણી મુઝ પુત્રનઈ જી, દેઈ તુમ્હ ઘરિ જાઉ;	
ઇણિ અરથઈ આણ્યઉ તુનઈ જી, કુલદેવી લહિ 'દાઉ'.	૫૫ ધન૦
મંગલ કહઈ 'કિહાં હંસિણી જી, સંગ જિસઉ કિહ કાગ?;	
તિમ રોગી સુત કોઢીયઉ જી, રૂપવતી નહી લાગ.	૫૬ ધન૦
એહ અકારિજ નહી કરે જી, એ કુકર્મ ચંડાલ';	
મંત્રી કહઈ 'તુઝ મારિસું જી, કાઢી ખડગ 'કરાલ'.	૫૭ ધન૦
સાહસ ઘરિ મંગલ ભણઈ જી, 'મરિવઉ છઈ ઇક વાર;	
એહુ 'કુકર્મ કરિસ્યું નહી જી, લહિ શ્રાવક અવતાર'.	૫૮ ધન૦
વિચિ પરાધાન પુરૂષ પડ્યા જી, મંગલનઈ સમઝાઈ;	
'વણિગબુધિ નિજ કેલવી જી, પહિલઉ ભાડઉ લ્યાઈ'.	૫૯ ધન૦
'રાજા જે ઘઈ દાઈજઉ જી, તે મુઝ ઘઉ મંત્રીસ!;	
પરણી અમ્હારી રાખિજ્યો જી, હમ તુમ્હ વિચિ જગદીસ.	૬૦ ધન૦
ઉજજયણી પુહ્યાવિજ્યો જી, વિત્તસું અમ્હ ઘઉ બોલ';	
મુહત માન્યઉ વચન તે જી, રંગ રલી ચિત્ત ખોલિ.	૬૧ ધન૦

ઢાલ:- ૭, ઉલાલાની.

સ્નાન કરાવીય રંગઈ, કુમરનઈ ઘરિ ઉચ્છરંગઈ; કીધલા વિવિધ શ્રંગાર, વસ્ત્રાભરણ પ્રકાર.	૬૨
ગજવરખંધિ આરોહઈ, રૂપઈ ^૧ જનમન મોહઈ; જાણે કામકુમાર, સુંદરી જોગ ^૨ ભરતાર.	૬૩
રાજા અધિક આણંદ, બોલાવ્યા નરવૃંદ; ગાવઈ મંગલ ગીત, ^૩ સઘવ વધૂ કુલ રીત.	૬૪
ચ્યારે મંગલ મંડી, કૃપણ કુરીત તે છંડી; દીધા વસ્ત્ર અનેક, આભણાંદિ વિવેક.	૬૫
થાલ ^૪ ત્રંબાલૂ કચોલા, મણિ-માણિક-રથ-ઘોડા; કુમરીનઈ હથ લેવઈ, પ્રીતઈ નરપતિ દેવઈ.	૬૬
અશ્વ પંચ તિણિ દીધા, હથ મુકલાવા કીધા; વાજિત્ર વાજિ તે ^૫ તૂરિ, દાન દીયા જન ^૬ ભૂરિ.	૬૭
મંગલ વહૂ લે આવ્યઉ, ઘરમાહિ ^૭ પૂખિ વધાવ્યઉ; મંગલ સુંદરીય બેવિ, ^૮ સુણિહર આવ્યા ^૯ હેવિ.	૬૮
મુહતઉ ભાવ જણાવઈ, મંગલ બાહિર આવઈ; જોરિ ન કાઢ્યઉ એ જાવઈ, રાજાને મનિ ભાવઈ.	૬૯
ચલચિત નિજ પતિ પેખી, કારણ કઉણ વિશેષઈ; પતિનઉ પાસ ન છંડઈ, કુમરી દ્રષ્ટિ ન ખંડઈ.	૭૦
દેહચિંતા ^{૧૦} મિસિ ઊઠ્યઉ, સુંદરી ન મેલહઈ તે પૂઠઉ; રાગ ધરી નવિ બોલઈ, સૂનઈ ચિતિ ઘરિ ડોલઈ.	૭૧

૧. પાઠાં નમન. ૨. પાઠાં ભરતા. ૩. સઘવા= સૌભાગ્યવતી. ૪. ત્રાંબાનાં. ૫. શરણાઈ. ૬. ઘણા. ૭. પોંખીને, પાઠાં ખૂપ. ૮. શયનગૃહ. ૯. હવે. ૧૦. બહાને.

‘કહઉ કુમર! કાઈ બાઘઈ?’, ‘શુધા દીપઈ વિણ બાઘઈ’;
રૂચતા મોદક આણાવઈ, ‘સ્વામી! લ્યઉ તુમ્હ ભાવઈ’. ૭૨

મંગલ ભાવ જણાવઈ, ‘એતઉ મોદક ભાવઈ;
ઉજજ્યાણી જલ પાવઈ, તઉ હમ ખરઉં સુહાવઈ’. ૭૩

ચમકી ચિત્તિ કુમારી, ‘અઘટત વાત વિચારી;
માતાનઉ ઘર હોસ્યઈ, અવંતી નામ તે લેસ્યઈ.’ ૭૪

દીધા પંચ તંબોલ, સંધ્યાકાલ અબોલ;
નિકસ્યઉ તે મિસ લેઈ, આવિસુ ‘સહિય વલેઈ’. ૭૫

મંદિર થકીય નીકલિયઉ, જાઈ સાથનઈ મિલીયઉ;
દીધી વસ્તુ સંભાલી, હય-રથ-સોવનથાલી. ૭૬

મુહતઉ તે મુકલાવ્યઉ, ઉજ્યાણી પથિ આવ્યઉ;
પૂછી નિશ્ચય કીધઉ, જે દીધઉ તેઈ લીધઉ. ૭૭

ઢાલ:- ૮, તૂં વડઉ લેસાલીયઉ- એ ઢાલ.

માતાપિતા મંગલતણા એ, બહુ વિધિ કરીય તે સોગ;
તે દુકખરહિત થયા એ, મંગલતણઈ સંજોગ. ૭૮
નિજ કુસલિ ઘરિ આવીયા એ, પૂરવ પુન્યસંયોગિ એ;
મંગલકલશ આવીયા એ....

રથ ઉપરિ ચડ્યઉ ઘર ભણી એ, આવતઉ દેખીયઉ માત;
પિણિ ઉલખ્યઉ તિણિ નહી એ, મારગ નહીં ઇહાં જાત. ૭૯ નિજ૦

તઉ પિણિ પોલિ માહે ગયઉ એ, માય કહઈ સેકિનઈ જાઈ;
તે સેકિ સામ્હઉ થયઉ એ, દેખિ સુત ઉલખ્યઉ તાઈ. ૮૦ નિજ૦

^૧આલંગી ખોલઈ લિયઉ એ, માતપિતા ઘરિ રાગ;
મનિ આણંદ અતિ થયઉ એ, ઘન-ઘન પુત્ર સોભાગ. ૮૧ નિજ૦

હરિખિત માય પૂછઈ ઇસઉ એ, કિહાં રહ્યઉ? કિણ વિરતંત?;
એ રિધિ કિહાં લહી? એ, અચરિજ એ મહંત. ૮૨ નિજ૦

વાત માંડીનઈ સવિ કહી એ, ‘અહો-અહો! પુત્રનઉ ભાગ’;
હિવ અશ્વ બંધ્યા તિહાં એ, જિહાં કેહનઉ નહી લાગ. ૮૩ નિજ૦

સર્વ કલા ભણિસ્યું અમ્હે એ, પાઠકનઈ ઘરિ જાઈ;
નિત પઢત ગુણત રહઈ એ, કરત અભ્યાસ ^૨બુધિ થાઈ. ૮૪ નિજ૦

પાછિલી વાતે કહિયઈ હિવઈ એ, સંભલિજ્યો ચિત લાઈ;
તિણિ મંત્રિ કિસું કીયઉ? એ, પુત્રનઈ લીયઉ બોલાઈ. ૮૫ નિજ૦

ઢાલ:- ૯, સાધુ ન ખંસીયઈ.

મંત્રીપુત્ર તિહાં ગયઉ, સેજ ^૧આરૂઢઉ જામ;
દેખ્યઉ તે નર કોઢીયઉ, મનમાંહિ સંકી તામો રે. ૮૬
કર્મદસા ફલી ધિક્-ધિક્ કર્મ અકામો રે

કર-ફરસણ કરિવા ભણી, ઉઘત હૂવઉ જામ;
કુમરી બાહિર નીકલી, દાસી પૂછઈ તામો રે. ૮૭ કર્મ૦

‘કહિ સખિ! તુ કાઈ ^૨દૂમણી?’, ‘સુણિ સખિ! ગયઉ ભરતાર;
કામરૂપ મનમોહનું, તજિ મુઝનઈ નિરધારો રે. ૮૮ કર્મ૦

હિવાણઈ કોઈ કોઢીયઉ, આવ્યઉ મુઝ આવાસિ;
તે પરિ જાણી પરિહરી, આવી છું તુમ્હ પાસિ રે’. ૮૯ કર્મ૦

^૩દાસીમાંહે સુઈ રહી, રાતિ ^૪વિહાણી તામ;
પીહરિ પહુતી સુંદરી, મુહતઉ જાણ્યઉ અકામો રે. ૯૦ કર્મ૦

દુર્બુધી રાજા^૫કનઈ, બઈઠઉ કરિ મુખ ^૬સામ;
પૂછઈ રાઈ ‘વિષાવાદ સ્યઉ?’, તુમ્હ મન હરખનઈ ^૭ઠામો રે’. ૯૧ કર્મ૦

‘કર્મતાણી ગતિ સ્યું કહૂં?, કહિવા ‘જોગ ન રાજ!;
કુમર જે દેખ્યઉ તે તિસઉ, પિણિ તે થયઉ ‘કાજો રે. ૯૨ કર્મ૦

કુમરીનઈ સંયોગથી, કોઢી થયઉ કુમાર’;
હાહારવ ભૂપતી કરઈ, હૂયઉ કુણ રતન ^૮વિગાર રે. ૯૩ કર્મ૦

નિશ્ચય નય જિનવર કહ્યઉ, સુખ દુખ કરઈ ન કોઈ;
પિણિ વ્યવહારઈ નયઈ કરી, દોષ સુતાનઈ હોઈ રે. ૯૪ કર્મ૦

૧. પાઠાં વિદ્યારૂઢઉ. ૨. દુઃખી. ૩. દાસી સાથે. ૪. પસાર કરી. ૫. પાઠાં કહઈ. ૬. શ્યામ. ૭. સ્થાને. ૮. યોગ્ય.
૯. પાઠાં અકાજ. ૧૦. પાઠાં વિણાસો.

જઈ મઈ હૂંત નહીં સુતા, તઉ કિમ હૂંત વિકાર?';
 'દોષ નહીં સ્વામી! તુમ્હાં, થયઉ ગુણ-કરમ 'હમાહાર(હમાર) રે'. ૯૫ કર્મ

ઇમ પ્રપંચ કરિ તે ગયઉ, સુંદરિ ચડ્યઉ રે કલંક;
 ઇષ્ટ અનિષ્ટ થઈ સુતા, રાજાનઈ મનિ સંકો રે. ૯૬ કર્મ

નવિ બોલાવઈ કુમરીનઈ, નવિ જોવઈ ઘરિ રાગ;
 એકઈ ખૂણઈ પડિ રહી, માતાનઈ ગૃહ-ભાગો રે. ૯૭ કર્મ

ચીંતવતી મનમઈ ઇસઉ, પૂરવ ભવ દુઃકર્મ;
 જે મુઠ પતિ છાંડી ગયઉ, ઉદય થયઉ તે 'અઘર્મો રે. ૯૮ કર્મ

કુલ કલંક પામ્યઉ ઇમઈ, 'કિસઉ કરૂં? કિહાં જાઉં?;
 વ્યસન પડી કરમઈ નડી, દેવ વિડંબી 'સાઉ રે'. ૯૯ કર્મ

ઇમ ચીંતવતાં સંભરયઉ, 'પતિ ઉજજેણી વચન્ન;
 સહી તિહા પહુતઉ હુસ્યઉ', કુમરી બુદ્ધિ ઉપન્નો રે. ૧૦૦ કર્મ

'કણિ ઉપાઈ તિહાં જઈ, ઉલખિ નિજ ભતારિ;
 એ કલંક ઉતારિસું, જિમ 'જાણઈ સંસારો રે'. ૧૦૧ કર્મ

'એક વાર માતા! મુનઈ, જઉ બોલાવઈ તાત;
 કાન દેનઈ સાંભલઈ, માહરા મનની વાતો રે'. ૧૦૨ કર્મ

માતા દેખિ નિરાદર, મામઉ સીહ સામંત;
 તેહનઈ પિણિ વીનતિ કરી, તે કહિ 'હોઈ 'નિયંતો રે'. ૧૦૩ કર્મ

રાજાનઈ તિણિ વીનવ્યઉ, 'છોરુ 'ઇમ સીદાઈ;
 દાન-માન દૂરઈ રહઉ, વચનઈ સ્વામિ! બોલાયઉ રે. ૧૦૪ કર્મ

એક રૂખી(પખી) સુણિ પરિહરી, કુમરી વિશુ આધાર;
 આજ માહરઈ આગ્રહઈ, બોલાવઉ ઇક વારો રે'. ૧૦૫ કર્મ

૧. અમારું, પાઠાં માહારો. ૨. પાઠાં ધર્મ. ૩. સાવ, અત્યંત, પાઠાં માઉ. ૪. પાઠાં હાઈ. ૫. નિશ્ચિત. ૬. પાઠાં ઇઈ.

દૂહા:-

- બોલાવી આવી કુમરિ, કરિ પ્રણામ 'સુણિ તાત!;
પુરૂષવેષ ઘઉં મુઝ તુમ્હે, પછઈ જણાઈસુ વાત. ૧૦૬
- વેષ કીયઉ તિણિ પુરૂષનઉ, ઘઉં મુઝ સિંઘ સંઘાતિ;
ઉજજેણી નગરી 'ભણી, 'ભેજઉ મુઝનઉ તાત!' ૧૦૭
- 'તિમ કરિજો જિમ વંસનઈ, રતી ન લાગઈ 'ખોડિ;
સુંદરી 'ચલીય પ્રયાણ કરિ, કરિ પ્રણામ કર જોડિ. ૧૦૮

ઢાલ:- ૧૦, સબ સેન લિય સાથિ.

- ત્રૈલોકસુંદરિ સિંહ સામંતઈ પરિવરી એ;
સુખિ અખંડ પ્રયાણ દેતાં, ચાલતા પહુતા ઉજજણીપુરી એ. ૧૦૯
- વઈરસિંહ સુણિ રાય આયઉ, સનમુખ ચંપાપતિ-નંદન સુણી એ;
જુગતિ ભગતિ કરિ આણી, નિજ મંદિર ભલઈ ભોજન દેઈ ગુણ થુણી એ. ૧૧૦
- 'કુણ કામઈ ઈણિ નયરિ આવ્યા?, તે કહઉ' 'નગર કુતૂહલ દેખિવા એ;
સિપ્રાનઈ ઉપકંઠિ મહલઈ તે રહાઉ, જોવઈ તુરંગમ એહવા એ. ૧૧૧
- તેહિ જ તુરંગમ દેખિ આપણ ઓલખ્યા, ચર ભેજ્યા પૂઠિંઈ ગયા એ;
ગૃહપતિ નામ-સુકામ સઘલી 'સુધિ લહી, સુણી કુમર હરખિત થયા એ. ૧૧૨
- સિંહ બોલાવ્યઉ મામ 'માહરઉ પતિ, ઇહાં કલાચાર્ય પાસઈ પઠઈ એ;
તેહનઈ ઇહાં નિમંત્રિ છાત્ર સહિત, હિત તુમ્હે જાઈ આણઉ 'અઠઈ એ'. ૧૧૩
- આવ્યઉ દેખિ ભરતાર અતિ આણંદ કરી, આસન ભોજન 'ઉપચર્યઉ એ;
છાત્ર થકી સુવિશેષ વસ્ત્ર અનોપમ, મંગલનઈ રાગઈ વર્યઉ એ. ૧૧૪

‘પાઠક! કહાવઉ વાત ઇણ ‘ચટડાં-કનહાં’, ચટડાં બોલ્યા કુમરનઈ એ;
‘કથા કહેસ્યઈ એહ જે તુમ્હનઈ, અતિ રાગદ્રષ્ટિ સૂઘઈ મનઈ એ’. ૧૧૫

મંગલ કહઈ ‘કુમાર! કહઉં કથાનિક, આપણ વીતઉં તુમ્હ સુણઉં એ;
એ તેહિ જ નારિ ભાડઈ પરણીય, પુરૂષવેષ કારણ કુણઈ? એ’. ૧૧૬

એહવઉ નિશ્ચય જાણિ વાત કહી તિમ, જિમ પરણી છંડી ગયઉ એ;
‘માહરી છઈ તિહાં ‘માગિ ચંપાનયરી ય, એ અચરિજ મુઝનઈ થયઉ એ’. ૧૧૭

‘જો રે! જૂઠી વાત’ ‘ઝાલઉ એહનઈ’, અમ્હરઈ ઘરિ એ કિહાં રહ્યઉ એ?;’
પુરૂષે ઝાલયઉ જામ નાઠા છાત્ર તે, ધન્ન સેઠિનઈ જાઈ કહઉ એ. ૧૧૮

ઢાલ:- ૧૧, ચઉપદ્ય.

મંગલકલશ માંહિ આણીયઉ, ઉંચઈ આસણિ બઈસાણીયઉ;
'સિંહ! સુણઉ, મઈ ^૧પરિછાણીયઉ, પરણ્યઉ પતિ મુઝ મનિ માનીયઉ. ૧૧૯

સુણઉ સિંહ! જઈ સંસઉ હોઈ, થાલ કચોલા જાઈ જોઈ';
એહનઈ ઘરિ પહુચઉ સહુ કોઈ, ઘનદત્તઈ આણ્યા સબ ^૨ઢોઈ. ૧૨૦

તે ઘનદત્ત ચિત્ત સંકાઈ જાઈ, 'પરમેસર! સ્યું થાઈ?';
સિંહઈ કહી વાત સમજાઉ, બેટી બહૂ હોઈ ઘરિ લ્યાઉ. ૧૨૧

સિંહ કુમરિ પાસિ આવીયઉ, સ્ત્રીના ^૩ભેખ લેઈ ધાવીયઉ;
પુરૂષવેષ તે દૂરઈ કરી, આવી ^૪પતિ પાસઈ સુંદરી. ૧૨૨

^૫પઈસારઈ નિજ ઘરિ આવીયા, જાણે અભિનવ પરણાવીયા;
નગરઈ રાય તે બોલાવીયા, સુણી દેખિ અચરિજ ભાવીયા. ૧૨૩

મંગલકલસ ઘરિ કરઈ વિલાસ, ત્રિલોકસુંદરી ^૬પૂગી આસ;
સિંહ લેઈ કુમરના વેસ, ચંપાયઈ વીનવ્યઉ નરેસ. ૧૨૪

વલી સિંહ ભેજ્યઉ તેડિવા, મંગલનઈ સંસઉ ફેડિવા;
મંગલ સુંદરી આવ્યા પાસિ, રાજા હિયઈ ધરીય ઉલ્હાસ. ૧૨૫

'ભલઈ ભલઈ ^૭કુમરિની બુધ્ધિ, દેખઉ મુહતાતણી કુબુધ્ધિ;
વિના દોષ પુત્રી 'દૂહવી, મિટ્યઉ કલંક રિધિ પામી નવી'. ૧૨૬

કુબુધ્ધીનઈ કાઢ્યઉ મારિવા, મંગલ આવ્યઉ ઊગારિવા;
'મુહતાનઈ ઘઉં જીવિયદાન, રાજન! આપઉ અમ્હનઈ માન'. ૧૨૭

રાજા માન્યઉ નિજ કરિ પુત્ર, મૂલ પિતા બોલાવ્યઉ અત્ર;
મંગલનઈ દીઘઉ નિજ રાજ, પુણ્યપસાઈ ^૮સિઝઈ કાજ. ૧૨૮

૧. પીછાણ્યો = જાણ્યો. ૨. પાકાં પેઈ. ૩. પાકાં વેષ. ૪. પાકાં પિતા. ૫. પ્રવેશ ઉત્સવપૂર્વક. ૬. પાકાં પૂરઈ. ૭. પાકાં સુંદરીની. ૮. દુભાવી. ૯. પાકાં સીધા.

ઢાલ:- ૧૨, આઢીયાની.

- યશોભદ્ર ગુરુ આવીયા, ગાઈયા મિલિ નરનારિ;
સુરસુંદર નરપતિ ગણપતિ, પદવંદન કારિ. ૧૨૯
- દેસાણ સુણિ પ્રતિબૂધલા, લીધલા ચારિત સાર;
ભવિક જીવ નિસ્તારિવા, કરિવા ઉગ્ર વિહાર. ૧૩૦
- સીમાલા ભૂપાલ, ન માનઈ મંગલ આણ;
'વણિકપુત્ર એ સ્યું કરિસ્યઈ, સંગ્રામ અજાણ?' ૧૩૧
- ૧૩૬લીનઈ રાજ હરિસ્યું, ઈણિ અભિમાન;
ચતુરંગ સેન લેઈ ચડ્યઉ, મંગલકલસ પ્રધાન. ૧૩૨
- પુણ્ય પસાયઈ તે અરિ, ભાગા લાગા પાઈ;
જિનવર પ્રતિમા પૂજી કરઈ, તે જિન ઘરિ આઈ. ૧૩૩
- જિનપ્રસાદ અનેક કરાવઈ, આવઈ લોગ;
જૈનધર્મ ઈમ સાચવઈ, સાચવઈ રાગ સંયોગ. ૧૩૪
- અન્ય દિવસિ ઉદ્યાનઈ, આવ્યા જઈસિંઘસૂરિ;
વંદન ચાલ્યઉ સુમંગલ, મંગલ વાજઈ તુરિ. ૧૩૫
- ગુરુજી! અમ્હ મનિ સંસય, એહ વિટંબન દેખિ;
ભાડઈ પરણી આણી, દૂષણ લહીય વિશેષિ. ૧૩૬
- એ કુણ કર્મ અમ્હારઉ?', પૂરવભવ વૃત્તંત;
ન્યાનિ કરી સબ જાણઉ, વખાણઉ મનિ ખંતિ. ૧૩૭
- સૂરિ કહઈ 'સંભાલીયઈ, રાજન! આપણે કર્મ;
ઉદયાગત ભોગવીયઈ, જોગવીયઈ જિનધર્મ. ૧૩૮

ઢાલ:- ૧૩, બાલૂડાની.

- ઇણિ ભરતિ સુખેત્રઇ, ખિતિપ્રતિષ્ઠ વર ઠામિ;
ધન ધન્નઉ સમૃદ્ધઉ, સોમચંદ્ર ઇણિ નામિ. ૧૩૯
- શ્રીદેવી તેહનઇ, નારિ અતિ અભિરામ;
પ્રીતઇ સંતોષઇ, જાણે રતિ નઇ કામ. ૧૪૦
- સોમચંદ્ર પ્રકૃતિ ગુણ, માનનીક જસ ઠામિ;
પતિ રમણિ સંજોગઇ, સરિખઇ સરિખઇ પામિ. ૧૪૧
- જિનદેવ સુશ્રાવક તિહકણિ ^૧વસમાન;
તિણ માહોમાહે, મૈત્રીભાવ પ્રધાન. ૧૪૨
- જિનદેવ દેસંતરિ, ધનઇ કારજિ ચલંત;
નિજ મિત્ર બોલાવી, બઇઠા મિલિ એકંત. ૧૪૩
- “ભાઇ! મુઝ એ ધન, સહસ ^૨માન દીનાર;
ખરચેજ્યો સાતે, ક્ષેત્રે કરીય વિચાર. ૧૪૪
- સામગ્રી મેરી સાચવિજ્યો ધરિ રાગ’;
ઇમ શીખ દેઇનઇ, કુસલ ચલે નિજ માગ. ૧૪૫
- સોમચંદ્ર હિવઇ ધન, ખરચઇ આપણ મેલિ;
અનુમોદઇ ઘરણી, ધરમ ભાણી કરિ કેલિ. ૧૪૬
- તિણિ પુરિ એહની, સખિ ભદ્રા નામઇ જાણિ;
દેવદત્તતણી જે, નારીસું પહિચાણિ. ૧૪૭
- “ખરચઇ મેરઉ પતિ, ધરમારથિ ધન કોડિ’;
સંભલિ શ્રીદેવી ભાખઇ મુહ મચકોડિ. ૧૪૮

“તેરી સંગતિ એ, કોઢી કિમ ખરચેસ્યઈ?;
ફોટકણી ફોકઈ, કાઈ તૂં ગરવ કરેસ્યઈ?” ૧૪૯

તિણિ વચનિ કઠોરઈ, મુખ વિલખઉ અતિ કીધઉં;
વલિ હાસ કરીનઈ, મિચ્છાદુક્કડં લીધઉં. ૧૫૦

તે સોમચંદ્ર નઈ, શ્રીદેવી સંઘાતિ;
શ્રાવકના વ્રત લ્યઈ, સાધુ સંગતિ મનિ ભાતઈ. ૧૫૧

તિ થયા સમાધઈ, અવિનઈ સુરા ^૧સોધર્મિ;
સ્થિતિ પંચ પલ્યોપમ, આયુ ભોગવી કર્મ. ૧૫૨

સોમચંદ્રના આતમ, હૂઆ તુમ્હે ભૂપાલ!;
શ્રીદેવી સુંદરિ, થઈ નારિ તે બાલ. ૧૫૩

પરદ્રવ્યઈ જે તુમ્હ, કીધઉ પુણ્ય રસાલ;
તિણિ ભાડઈ પરણી, વલી મિલી તતકાલ. ૧૫૪

હાસઈ શ્રીદેવી, ભદ્રાનઈ દીધઉ આલ;
ઈણિ ભવિ તિણિ, પામ્યઉ એહ કલંક કરાલ. ૧૫૫

ઈમ સુણીય ^૨વિરતઉ, મંગલકલસ નરિંદ;
સુંદરિના સુતનઈ, દીધઉ રાજ આણંદ. ૧૫૬

રાજા રાણીસું, ભાવઈ સહગુરૂ પાસિ;
લીધઉ ચારિત્રવ્રત, પાલઈ ધરીય ઉલ્હાસ. ૧૫૭

કમિ રાયરિસી તે, ભાણઈ સકલ સિદ્ધંત;
ગુરૂ આચારિજપદિ, થાપ્યઉ જાણિ મહંત. ૧૫૮

ત્રિલોક્યસુંદરી, થઈ પવિત્રા નારિ;
પાલી ચરિત વર, અણસણ કરિ ^૧ઉચ્ચાર. ૧૫૯

પંચમ સુરલોકઈ, પહુતા કરિ ધ્યાન;
પામી નરભવ વલિ, પદ લહિસ્યઈ નિરવાણિ. ૧૬૦

ઈમ જાણી પૂજા, જિનપ્રતિમાની કીજઈ;
માનવભવ પામી, પુણ્યતાણા ફલ લીજઈ. ૧૬૧

સંવત સોલહસઈ, ઊપરિ ગુણપંચાસિ;
એ કીધઉ મંગલકલસચરિત્ર વિલાસિ. ૧૬૨

દૂહા:-

અધિકઉ ઊણઉ જે કહ્યઉ, મિચ્છાદુક્કડ તાસ;
મૂલતાણમાંહિ એ કીયઉ, મગસિર સુદિ ઉદ્ધાસ. ૧૬૩

શ્રી જિનચંદસૂરિંદ ગુરુ, વર્તમાન ગણધાર;
સુવિહિત-મુનિ-ચૂડામણી, જુગપ્રધાન અવતાર. ૧૬૪

ખરતરગચ્છિ સુહાગનિધિ, અમરમાણિક-ગુરુ સીસ;
કનકસોમ વાયક કહઈ, મંગલચરિત જગીસ. ૧૬૫

❖ પ) ગુણનંદનજી કૃત મંગલકલશ ચસ ❖

કૂહા:-

- પદ્મ જિણેસર પણમીયઈ, આદિનાથ અરિહંત;
સેત્રુંજઈ ભૂષણ ^૧સધર, સમરઈ જે જગિ સંત. ૧
- સંતિ જિણેસર સોલમઉ, સરણાગત સાધાર;
જયવંતઉ જસ જેહનઉ, સમરુ તે સુખકાર. ૨
- નેમિ જિણેસર પય નમું, યાદવકુલિ જયકાર;
ચઉથા વ્રત પાલણ ચતુર, સાસનમહિ સિણગાર. ૩
- પાસનાહ ^૨પુહવઈ પ્રગટ, પુરુષાદેય પ્રધાન;
સમર્યઉ પૂરઈ સંપદા, નામઈ નવ ય નિધાન. ૪
- વિધિસું વંદુ વીરજિણ, સંયમ-તપ-જપ સૂર;
દર[સ]ન જેહનઉ દેખતા, ^૩દુરિય પાણાસઈ દૂરિ. ૫
- સુચદેવી ધુરિ સમીરયઈ, વાણી વર વિન્નાણ;
જાસુ પસાયઈ જાણીયઉ, અલગઉ રહઈ અનાણ. ૬
- ^૪અન્યાનઈ ^૫મુદ્રિતઈ સઉ, જિણિ હું કીધઉ જાણ;
^૬સહગુરુ તે સમરું સદા, ભવિક-કમલ વરભાણ. ૭
- ધુરિથી ભાખ્યા ધર્મના, ભેદ ચ્યારિ ભગવંત;
^૭તિયમહિ દાન વડઉ તુમ્હે, આદરિજ્યો એકંત. ૮
- કૂડઉ દોસ ન કેહનઈ, ^૮અલવિ ન દીજઈ ^૯આલ;
દીધાના ફલ દેખજ્યો, જીવ પડઈ જંજાલ. ૯

૧. સમર્થ, અચિંત્ય શક્તિયુક્ત, ૨. પૃથ્વી પર. ૩. દુરિત, પાપ. ૪. અજ્ઞાન. ૫. મર્દિતઈ=નાશ કરીને. ૬. સહગુરુ. ૭. તેમાં. ૮. સહજભાવે પણ, રમતમાં. ૯. આળ, કલંક.

ઇયાં બિહું ભેદાં ઊપરિ, મંગલકલસ મહંત;
તેહની વર રમાણીતણઉ, વલિ સુણિજ્યો વિરતંત. ૧૦

કુણ દેસઈ? પુરવર કિણઈ પરિ?, કિણ હૂયયઉ પ્રબંધ?;
વિસ્તર કરિ તે વર્ણવું, સુચરિતથી સંબંધ. ૧૧

ઢાલ:- ૧, રામચંદ્ર કઈ બાગિ ચંપઈ મઉર લીયઉ રી-એહ ઢાલ.

લાખ જોજન કઈ માન, જંબુદીવ ધુરી જાણું;
તિહાં ભરત વર ક્ષેત્ર, દક્ષિણ દિસહિ વખાણું. ૧૨

દેસ સહસબત્રીસ, તિસમહિ જિનવર બોલઈ;
આરિજ માલવ દેસ, તિણ કઈ કો નહિ તોલઈ. ૧૩

જગિ સગલઈ સુપ્રસિદ્ધ, તિહાં નયરી ઊજેણી;
ઘરણી રમાણી સીસ, જાણકિ સુંદર વેણી. ૧૪

પાણી ભરી પવિત્ર, સિખા નદી ય વહઈ રી;
‘પક્ષિ(પશુ?) પંખિની કોડિ, જસુ ઉપકંઠ રહઈ રી. ૧૫

વૈરસિંહ ઇણિ નામ, રાજા તિહાં ‘સપરાણઉ;
અરિ કરિ ભંજણ સીહ, સૂરિ ‘સઈરોમણિ જાણઉ. ૧૬

સુંદર રુપ સરીર, રાણી સીલવંતી રી;
ધારણિ નામ પ્રસિદ્ધ, તિણિ ઘરિ પતિ-ભગતી રી. ૧૭

દૂહા:-

સુપ્રસન્ન સુભ ભાખિણી, વિવધા શ્લેષ વિચાર;
પુણ્યવંતનઈ સંપજઈ, મુખિ વાણી ઘરિ નારિ. ૧૮

પૂર્વ ઢાલ:-

તિણિ પુરિ નિવિસઈ એક, ધર્મવંત વિવહારી;	
ધનદત નામ સુસીલ, શ્રાવક અણુવ્રત ધારી.	૧૯
ઋદ્ધિવંત જસવંત, સબજનકુ ઉપગારી;	
^૧ ભામાપૂરવ-સત્ય, નામ અછઈ તસુ નારી.	૨૦
પૂરવ કર્મ સંયોગ, નહિ સંતાન ઘરઈ રી;	
તિણિ કરિ ધનદત સેઠ, ચિંતા બહુત ઘરઈ રી.	૨૧
એક દિવસિ ^૨ નિસિશેષ, સૂતઉ સેઠ વિમાસઈ;	
‘ફૂલ જિસઉ આકાસિ, સુત વિણ ધન મુઝ પાસઈ.	૨૨
દેવભવન ઉતૂંગ, દેવ વિના જિમ સૂનઉ;	
સામિ ભલા વિણ સૈન્ય, બહુત મિલ્યઉ જિમ ^૩ ઊનઉ.	૨૩
મોતી મોટઉ હોઈ, તેજ વિના જિમ હીનઉ;	
પુત્ર વિના કુલ તેમ, દીસઈ અતિ ઘણ દીનઉ.	૨૪

ફૂલ:-

તરુવર ફલ વિણ જેહવઉ, જલ વિણ જેમ તલાવ;	
સુતવિહિણ હું એહવઉ, દાન વિના જિમ ભાવ’.	૨૫
ચીંતાસાગર ઝીલતઉ, દેખી બોલઈ નારિ;	
કર જોડી ઇમ વિનવઈ, ‘પ્રાણનાથ! અવધારી.	૨૬
પ્રાત સમઈ સસિમંડલઉ, જેમ કુમુદ ^૪ કુમલાય;	
તિમ મુખ સામી! તાહરઉ, કિણિ કારણિ વિછાય?.	૨૭

૧. ટિ. જેની પૂર્વે સત્ય છે એવી ભામા= સત્યભામા. ૨. રાત્રિના પાછલા ભાગમાં. ૩. ઉણુ, અધૂરું. ૪. કરમાય.

પૂર્વઢાલ:-

ચૂકઈ જેહવઉ ^૧ફાલ, ^૨વિરુયઉ દીસઈ ^૩દ્વીપી;
હાથી સુંદર-દેહ, દંત-વિહિણ વિરુપી. ૨૮

ઉઘમ વિણ ગતમંત, તંત્ર વિના જિમ યોગી;
નિજ પદવી વિપરીત, દીસઈ જેમ નિયોગી. ૨૯

મુઝનઈ કહવા યોગ, વાત હુવઈ તઉ ભાખઉ;
અહવા ^૪જય નવિ યોગ, તઉ તુમ્હ મનમહિ રાખઉ'. ૩૦

સેઠ કહઈ 'તું માનિ, જગિ સગલઈ થઈ ^૫છાનું;
તે હી જઈ આલોચ, તઉ તુજ કહિવા માનું. ૩૧

ચંદ્ર વિના જયું રાતિ, અતિ ઘણ દીસઈ ભૂંડી;
વિણ પાણી જયું વાવિ, કામ ^૬કિસાકી ઊંડી?. ૩૨

ફલ વિણ ^૭જયસી દેખિ, ઊંચી જઈ હુઈ વછી;
તિમ તું સુંદર રૂપ, પુત્ર વિના નહુ ભલ્લી'. ૩૩

અબલા બોલઈ બોલ, 'વચન સુણઉ મુઝ કંતા!;
પરિહરિ દૂરિ વિષાદ, વલિ વપુ કેરી ચિંતા. ૩૪

વંછિત ^૮ફલકઈ કાજિ, કરહુ પુણ્ય સુખ દાઈ;
જિણ થઈ સબ સંયોગ, મિલઈ સહજ મઈ આઈ. ૩૫

સોરઠા:-

“ધર્મ થકી ધન ધન્ન”, “ઉતૂમ નર બોલઈ ઇસું;
પરિસુ કરિજે પુન્ય, ^૯અલિય-વિધન જાઈ ^{૧૦}અલંગ. ૩૬

૧. ફાળ. ૨. ભૂંડો, વિલખો, ૩. વાધ. ૪. જો. ૫. છુપી વાત. ૬. શું કામની?. ૭. જેસી, જેવી. ૮. ફળના. ૯. ઉત્તમ.
૧૦. અનિષ્ટ. ૧૧. નાશ પામે.

પૂર્વઢાલ:-

વનમહિ મોટા ^૧ રુખ, દવજલથી જે ^૨ દાધા;	
ધરતીમાહિ અંકૂર, ^૩ ધરમિ કરી ^૪ આબાધા.	૩૭
વાવ્યા ^૫ ક્ષેત્રી બીજ, એ સવિ જલથી વાધઈ;	
ધરમ કરઈ નર જેહ, તે મનવંછિત સાધઈ’.	૩૮
વચન સુણી ધનદત્ત, મનમહિ ઇસું વિમાસઈ;	
‘તજિ ચિંતા સંતાપ, અહનિસિ ધર્મ અભ્યાસઈ.	૩૯
ત્રિણૂ કાલ મન શુદ્ધિ, પૂજા અરિહંત કેરી;	
કરઈ સાધુની સેવ, ભગતિ જુગતિ બહુતેરી.	૪૦
નિજ ધનનઈ અનુસારિ, વારુ ચૈત્ય કરાવઈ;	
માન-પ્રમાણ પ્રસિદ્ધ, અરિહંત બિંબ ભરાવઈ.	૪૧
ચઉવિહ સંઘ સંયોગ, વિધિસું નિજ વિત વાવઈ;	
સહગુરુ વચન સુણઈ, પુસ્તક વલિ ય લિખાવઈ’.	૪૨
ઈમ મનમહિ ધરિ ભાવ, ધનદત્ત ધર્મ કરઈ રી;	
તાસુતાણઈ અનુભાવિ, નારી ગર્ભ ધરઈ રી.	૪૩
‘સુહિણઈ પૂરણ કુંભ, દેખઈ સા સુભકારી;	
કંઠ ધરી વનમાલ, માહિ ગંગાજલ ધારી.	૪૪
નવ ^૬ મસવાડા સાત, સાઢા દિન જબ પૂરા;	
સજજન મન આણંદ, માત-પિતા તિસ ^૭ નૂરા.	૪૫
શુભ લગન નક્ષત્ર, ઉચ્ચઠાણ ગ્રહ આયા;	
રત્નખાનિ જિમ રયાણ, ‘સેઠિણ સુત સ(ત)બ જાયા.	૪૬

હરખ્યઉ નિજ પરિવાર, જન્મ મહોચ્છવ કિજઈ;
બંદીજનનઈ દાન, વંછિત અધિકઉ દીજઈ. ૪૭

વેશુ વીણ વર નાહ, તાલ અમર તી વાજઈ;
સંખ-દમામા-ઢોલ, નાદઈ અંબર ગાજઈ. ૪૮

દિન બારસમઈ જાણ, મેલી સબ પરિવાર;
ભોજન વર તંબોલ, સંતોષી સુવિચાર. ૪૯

માત-પિતા સુભ તાસ, નામ ઠવઈ જયકાર;
‘સુહિણાનઈ અનુસાર, મંગલકલસ કુમાર. ૫૦

દૂહા:-

સેઠ ધરઈ સંતોષ, દેખી સુતનઈ દીપતઉ;
‘પંડઈ સુંદર ‘પોસ, સસધર જયું દેખી સમુદ્ર. ૫૧

પૂર્વઢાલ:-

‘રોહણિ-ગિરિવર-સીસ, રતન જેમ નિત વાધઈ;
કલ્પવૃક્ષ અંકૂર, નંદનવન જિમ લાધઈ. ૫૨

વંધ્યા અટવીમાહિ, મયગલ જેમ નિરંતર;
તિમ ધનદત ધરિ પુત્ર, વૃદ્ધિ લહઈ તનુ સુંદર. ૫૩

કુમર ભાણઈ વિજ્ઞાન, કલા બહુત્તરિ પૂરઉ;
કલાચારિનઈ પાસિ, મેઘાવી અતિ સૂરઉ. ૫૪

અનુક્રમિ હૂયઉ સુજાણ, પંડિતજાણ તસુ માનઈ;
દિન-દિન અધિકા દેહ, વલિ-વલિ વધતઈ વાનઈ. ૫૫

- ૧કુસમ લિયનુ કુક્કાઈ ધનદત્તસેઠ ૨દિહાડી;
 ઇંકદિન પુત્ર કહંતિ, 'હું જાઈસ ૩પિઉ! વાડી. ૫૬
- મઈ બઈઠા તુહા તાત!, જાવઉ છઈ નવિ જુગતઉ';
 જાણઈ બાલ વિનીત, માહર ગાઢઉ સગતઉ. ૫૭
- ભગતિ-યુગતિ સંયુત્ત, સુણી કુમરની વાણી;
 આગ્રહ દેખી તાસુ, મનમહિ ઘણુ ૪સુહાણી. ૫૮
- વનપાલકનઈ સેઠ, જાઈ સીખ દીયઈ રી;
 'ફૂલા કારણિ બાલ, આવઈ કરંડ લીયઈ રી. ૫૯
- ફૂલ-૫ગરની નિત્ય, ૬ચંગેરી ભરિ દેવી;
 આવત જાવત નિત્ય, ૭તઈ સંભાલ કરેવી'. ૬૦
- પ્રીતિ ઘરી મનમાહિ, ફૂલ દિહાડી આણઈ;
 જણાણી-વેલિ વિશ્રામતરુ મંગલનઈ જાણઈ. ૬૧

૧. કુસુમ=પુષ્પ. ૨. દહાડે, દિવસે. ૩. પિતા. ૪. સુખ-આનંદ પામ્યા. ૫. સમૂહ. ૬. ફૂલદાની. ૭. તારે.

ફૂલ:-

સુત એ કોઈ સીહ સમ, ^૧સધર કરઈ ઘર ^૨સૂત;
જાયા બહુ કુણ જુગતિકા, કુલ નર કહઈ કપૂત.

૬૨

ઢાલ:- ૨, ઇંઠારી કે છોહરે- એહ ઢાલ.

ઇંણિ અવસરિ તિહિ જાણીયઈ, ક્ષેત્ર ભરત જગિ દીપઈ રે;
તિણિમાંહે ચંપાપુરી, ઇંદ્રપુરીકુ જિપઈ રે.

૬૩

કર્મ લિખ્યઈ સો સંપજઈ, પુવ્વભવંતર કીધઈ રે;
દુજર્જન ચીંત્યું નવિ હોવઈ, તે લહીયઈ જે દીધું રે.

૬૪ કર્મ૦

ગુણસુંદર રાજા તિહાં, સુંદર રૂપ સરીરો રે;
રાજધૂરા રૂઠી વહઈ, સબલ વૃષભ સમ ધીરો રે.

૬૫ કર્મ૦

રાણી તસુ ગુણસુંદરી, અનુપમ રતિનઈ રૂપઈ રે;
સાયઈ સીલ સદા ધરઈ, માન દીયઈ બહુ ભૂપ રે.

૬૬ કર્મ૦

તેહની કુક્ષઈ અવતરી, ^૩બિટી છઈ અતિ રૂઠી રે;
મુખિ બોલઈ અમૃત વાણી, જયસી ^૪અંબઈ સૂઠી રે.

૬૭ કર્મ૦

જે છઈ ત્રૈલોકસુંદરી, નામ ઇસઈ તિણિ પાયઈ રે;
ફિર ^૫સોહાગ ભુવન ત્રિહું, તસુ અંગઈ સબ આયઈ રે.

૬૮ કર્મ૦

ભરજૌવન પુત્રી દેખી, રાજા મનમઈ રીજઈ રે;
એકંતઈ રાણી પૂછઈ, ^૬એહનઈ વર કુણ કીજઈ રે?

૬૯ કર્મ૦

^૭ચૂની જ્યું હેમઈ-^૮જરી, સોભા લાભઈ સારી રે;
નાગરવેલીકે પાને, ^૯નીકી જેમ સોપારી રે.

૭૦ કર્મ૦

૧. સદર=સમૃદ્ધ. ૨. ગૃહસૂત્ર=ગૃહવ્યાપાર. ૩. બેટી, દીકરી. ૪. આંબા પર ૫. સોભાગ્ય. ૬. ચૂનરી. ૭. કસબી. ૮. સુંદર.

જ્યોતિ ચંદ્રસ્યું જ્યું ભેલી, વાઘઈ અધિકી વાનઈ રે;
કન્યા તિમ રૂઈ વરઈ, દીજઈ તઉ મન માનઈ રે'. ૭૧ કર્મ૦

રમાણ વચન મન મહિ ધારિ, 'મુરકી બોલઈ રાણી રે;
'દીજઈ સીખ તુમહા ભણી, તે મઈ અઈસી જાણી રે. ૭૨ કર્મ૦

નર અબૂઝ ઈમ ચીતવઈ, સરસતિ ભણઈ નેસાલઈ રે;
'અઉર 'રૂખ છાંડી બંધઈ, તોરણ 'અંબ વિસાલઈ રે. ૭૩ કર્મ૦

મા આગલિ મામા ભલા, ઘણું વખાણઈ જેહા રે;
લંકાઈ 'લહરી વલી, મૂરખ કહીયઈ તેહા રે. ૭૪ કર્મ૦

એક સુતા છઈ વાલહી, જઉ પરદેસઈ દીજઈ રે;
તઉ તેહનઉ વિરહઉ હોવઈ, વહિલઉ મિલ ન સકી જઈ રે. ૭૫ કર્મ૦

ભલઉ મંત્રિ છઈ આપણઈ, મતિસાગર ઈણિ નામો રે;
તેહના સુતનઈ દીજીયઈ, તઉ થાય સુભ કામો રે. ૭૬ કર્મ૦

પિતર ઘણુ 'ત્રિપતા હોવઈ, આંબા વલિ સીંચાયઈ રે';
ભલી વાત ઘરણી કહી, રાજા આવી 'દાય રે. ૭૭ કર્મ૦

મન-વંછિત ભેષજ હુંતઉ, એહિ જ જાણ્યું લીજઈ રે;
અયસી વાત હુંઈ સહી, વૈદ્ય કહ્યઉ તે કીજઈ રે. ૭૮ કર્મ૦

ફૂંડા:-

વલ્લભ માણસના વચન, વારુ ઘરમઈ 'વીત;
સજજન સંગતિ નર સગુણ, 'ચાવા આવઈ ચીત. ૭૯

પૂર્વઢાલ:-

રાજસભા આવઈ રાજા, અંગઈ હર્ષ ન માવઈ રે;
તેડી સચિવ પ્રતઈ કહઈ, 'એ માહરઈ મન ભાવઈ રે. ૮૦ કર્મ૦

તાહરા સુતનઈ મુઝ બેટી, હું પરણાવુ રંગઈ રે;
પ્રીતિ વલી અધિકી વધઈ, અંગીકરિ તુ અંગઈ રે. ૮૧ કર્મ૦

તઉ એહવું હોવઈ સહી, ખંડ ભિલી જ્યું ખીરઈ રે;
૧વિહસ્યઈ ૨નીપ કુસમ ભલઉ, મેઘતાણઈ જ્યું નીરઈ રે. ૮૨ કર્મ૦

આપ નેહ ઘણઉ અછઈ, તઉ વલિ અધિકઉ હોઈ રે;
મોટા નઈ મોટાપણુ, ૩જુડ તુ મહુતા! જોઈ રે'; ૮૩ કર્મ૦

સોરઠો:-

પ્રગટ ન દીઠઉ પૂત, નયારોં મંત્રીનઉ નૃપઈ;
૪કલ્યઉ નહી તસ ૫કૂત, આદર માંડયઉ અતિ અધિક. ૮૪

પૂર્વ ઢાલ:-

મંત્રીસર વલતું કહઈ, 'રાજન! સુણિ મુઝ વાણી રે;
દીધી જે તુમ્હ મુઝ ૬આન્યા, એ અવિચારી જાણી રે. ૮૫ કર્મ૦

કિહાં ૭ખજૂઉ નિસિ તિગ-તિગઈ? કિહાં શ્રી દિનકર-તેજો રે?;
કિહાં ધરણી સિરિ ૮સાથરઉ?, કિહાં અતિ ૯કુલી સેજો રે?. ૮૬ કર્મ૦

મેરુ કિહાં? સરસવ કિહાં?, ૧૦અલસાક ૧૧પન્નગરાજા રે;
કિહાં ઘર ધન નૃપ! માહરઉ?, તાહરા કેથિ ૧૨દિવાજા રે?'. ૮૭ કર્મ૦

નૃપનઈ મંત્રિ વલી કહઈ, 'સમરથ કુણ તુઝ ધાનઈ રે?;
લવાણ ઘાતિવા કુણ સહી, સૂનઉ દેવા પાનઈ રે'. ૮૮ કર્મ૦

હસીય કરી રાજા કહઈ, 'મુહતા એમ વિમાસે રે;
રાજ સકલ છઈ માહરુ, તે જાણે તુઝ પાસે રે'. ૮૯ કર્મ૦

૧. વિકસે. ૨. કદંબ. ૩. જોડ. ૪. કલ્યો=જાણ્યો. ૫. દદયનો છુપો ભાવ. ૬. આજ્ઞા. ૭. ખજવો. ૮. સંધારો. ૯. કોમળ.
૧૦. સાપોલિયું. ૧૧. નાગરાજ. ૧૨. ઠાઠ.

સોરઠા:-

મોટા માણસ માન, ભરી સભા નવિ ભાંજિવઉ;	
રાજ-આણ ^૧ અવિધાન, સસ્ત્ર વિના મારણ સરિસ.	૯૦ કર્મ૦
નારી જુઠ નિત, સેજઈ જાઈ સૂયવઉ;	
વિપ્રહુ છેદી વૃત્તિ, હણિવઉ ^૨ હથિરા વિના.	૯૧ કર્મ૦

પૂર્વ ઢાલ:-

સુત સરીર કોઢી અછઈ, તે નવિ જાણઈ કોઈ રે;	
જે આન્યા નરપતિ દીધી, તે તઉ કરણી હોઈ રે.	૯૨ કર્મ૦
અબ મુઝ 'ના' એ પરિ હૂઈ, આગલિ ^૩ દોતડિ વાજઈ રે;	
પાછઉ વાલી જોઈયઈ, વાઘ સબલ તબ ગાજઈ રે.	૯૩ કર્મ૦
અતિ આગ્રહ સામી કીયઉ, તવ માની ઈણિ વાતો રે;	
ચીંતાઈ મંત્રીતણી, ભેદી સાતે ધાતો રે.	૯૪ કર્મ૦
અતિ ઘણ ^૪ આમાણ-દૂમણઉ, આવઈ મંત્રી ગેહો રે;	
^૫ આરતિ સંતાપઈ કરી, ^૬ કુમલાણી છઈ ^૭ વે(દે)હો રે.	૯૫ કર્મ૦
બુદ્ધિ વિનાણ થકી સરઈ એ, થઈ દુઃકર કામો રે;	
તેમ વિમાસું હું સહી, જેમ રહઈ મુઝ 'મામો રે.	૯૬ કર્મ૦
પૌષધસાલા સંચરઈ, આરાધઈ કુલદેવી રે;	
ધ્યાન ધરઈ નિત તેહનઈ, જે પૂરવ જે સેવી રે.	૯૭ કર્મ૦
શુભ વેલા ^૮ પચ્છિમ રાતઈ, વારુ મંત્રિ વિમાસઈ રે;	
તેણ સમઈ સા દેવતા, દેખઈ આપણ પાસઈ રે.	૯૮ કર્મ૦

૧. અપાલન. ૨. હથિયાર. ૩. ઊંડી નદી. ૪. નિરાશ-ઉદાસ. ૫. આર્ત, દુઃખ. ૬. કરમાણી. ૭. કાયા. ૮. લાજ. ૯. પાછલી.

તીન તિહાં પૌષધ કરઈ, ^૧ ડાભતાણઉ સંધારઈ રે; કામ-ક્રોધ ઘરની માયા, મંત્રિ ^૨ મુગદ તબ ^૩ વારઈ રે.	૯૯ કર્મ૦
જિમ અભ્યાસ કરી વિદ્યા, બુદ્ધિવંતનઈ આવઈ રે; ખડગ બલઈ સિત્રી સૂરઉ, જેમ મેદિની પાવઈ રે.	૧૦૦ કર્મ૦
સાહસ મનમાહિ જે કરઈ, તાસુ સિધ્ધ બહુતેરી રે; તપ બલ દેવી-દેવતા, તિમ આણઈ નર ઘેરી રે.	૧૦૧ કર્મ૦
સચિવ ભણી દેવી કહઈ, 'તૂઠી હું તુઝ ^૪ ભાગે રે; તાહરઈ જે વર જોઈઈ, તે મુઝ પાસઈ માગે રે'.	૧૦૨ કર્મ૦
કર જોડી બોલઈ ઇસુ, મતિસાગર મંત્રીસો રે; 'માહરઉ સુત નીરોગ કરઉ, પહુચઈ આસ જગીસો રે'.	૧૦૩ કર્મ૦
સુરી કહઈ મંત્રી સુણઉ, 'એ મુઝથી નવિ હોઈ રે; કર્મ ^૫ નિવડ જે નીપનુ, મેટઈ તે નવિ કોઈ રે.	૧૦૪ કર્મ૦

કૂહા:-

રવિ પછિમ જઈ ઊગમઈ, કમલ ^૧સિલા-સિરિ હોઈ;
પૂરવભવ કૃત કર્મ જે, ટલઈ ન કિણથી તોઈ. ૧૦૫

અગનિસિખા સીતલ હવઈ, સુરગિરિ ચલતઉ જોઈ;
પૂરવભવ કૃત કર્મ જે, ટલઈ ન કિણથી તોઈ. ૧૦૬

સમુદ્ર તરંતા સોહિલઉ, પવન બંધ પરિ જોઈ;
પૂરવભવ કૃત કર્મ જે, ટલઈ ન કિણથી તોઈ. ૧૦૭

સિસિ ઊગ્યઉ સબ જગતમઈ, લાગઈ ^૨ઉન્હઉ લોઈ;
પૂરવભવ કૃત કર્મ જે, ટલઈ ન કિણથી તોઈ'. ૧૦૮

ઢાલ:- ૩, ચૂનરિ મેરી પાટકી- એ ઢાલ.

જઈ દેવી તઈ ઇઉ કહ્યું, 'અવર કુમર મુઝ આપો રે;
પરણી પુત્ર ભણી દીયઈ, ભાડઈ સો ઇહાં થાપઉ રે. ૧૦૯

દીઘઉં હુઈ સોઈ લહઈ, અવર મ કરજ્યો આસો રે;
સુંદર લચ્છી સંપદા, વિલસઈ લીલ-વિલાસો રે'. ૧૧૦ દીઘઉં

એહ વચણ શ્રવણ સુણી, બોલઈ દેવી વાણી રે;
'એહવઉ નર ^૩પરદીશથી, આપિસ તુઝન આણી રે'. ૧૧૧ દીઘઉં

કૂહા:-

^૪સુરંદ(ગ?)ણ વાણી સુજન, નિષ્ફલ કબઈ ન હોઈ;
તિમ નિસિ ગજિર્જત દિન તડિત, એ ન કહઈ સહુ કોઈ. ૧૧૨

પૂર્વ ઢાલ:-

- ‘વાજિસાલરક્ષક કહઈ, સીતઈ પીડિત જેહા રે;
બાલક સુંદર આવસી, વંછિતદાઈ તેહા રે’. ૧૧૩ દીઘઉં
- એહવા વચન કહી દેવી, ગયાણ ગઈ તતકાલો રે;
મંત્રીસર બોલાવીયઉ, અશ્વતાણઉ રખવાલો રે. ૧૧૪ દીઘઉં
- તેહનઈ શીખ દીયઈ ઘણી, એકંતઈ સમઝાવઈ રે;
‘તે મુઝનઈ આણી દેજે, સાંઝ સમય જે આવઈ રે’. ૧૧૫ દીઘઉં
- ઊજેણી નગરીતણઈ, વન-મારગ કુલદેવી રે;
દેખી મંગલનઈ કહઈ, ‘ભાડઈ સ્ત્રી પરણાવી રે. ૧૧૬ દીઘઉં
- રાજકુમરિ રંભા જિસી, પાણિ ગ્રહીનઈ દેસ્યઈ રે;
મંત્રીસરની પુત્રનઈ, હય-ઘણ-કંચણ લેસ્યઈ રે’. ૧૧૭ દીઘઉં
- મંગલ વચન સુણી જોવઈ, દેખઈ કો નવિ પાસઈ રે;
‘જાઈ જણાણીનઈ કહુ’, મનસું એમ વિમાસઈ રે. ૧૧૮ દીઘઉં
- તાત ભણી ચંગેરડી, દીધી આણી સારી રે;
ઘરિ આયઉ મંગલ તબઈ, વાત સુરી વીસારી રે. ૧૧૯ દીઘઉં
- બીજી દિન એહવી વાણી, સુણી વલી અભિરામો રે;
જાણ્યઉ ‘નિજમંદિર જાઉ, એ હું છોડુ [કા]મો રે’. ૧૨૦ દીઘઉં
- મનમાહે એહવુ કહઈ, તવ પવનઈ ઊપાડી રે;
મેલહાઉ ચંપા પડસરઈ, જેથિ અનોપમ વાડી રે. ૧૨૧ દીઘઉં
- જિમ ઓટાલ રહઈ પડ્યઉ, યૂથ ભૃષ્ટ મૃગસાવો રે;
દીસઈ તબ એ એહવઉ, ન કહઈ કો તસુ ‘આવો’ રે. ૧૨૨ દીઘઉં

- જિમ પુરવરમાહિ ભમઈ, ભૂલઉ કોઈ બાલો રે;
‘કિણિ દિસિ જાઉં?’ ઇસ કહઈ, કો નહિ તસુ રખવાલો રે. ૧૨૩ દીઘઉં
- તે સિશુનઈ દુખીયઉ દેખી, જાણુ તપ્યઉ તનુ સૂરો રે;
માનુ સ્નાન ભાણી ગઈઉ, પછિમ સાગર પૂરો રે. ૧૨૪ દીઘઉં
- ઈણિ અવસરિ સરવર તીરઈ, ઘોઈ વદન જલ પીઘઉ રે;
દેવ-ગુરુ સમરી કરી, રિદય સબલ તિણિ કીઘઉ રે. ૧૨૫ દીઘઉં
- વડ તરુવર ઊંચઉ ચડઈ, સાંઝ પછી તિણિ દીકી રે;
તપ-તપતી દૂરઈ થકી, નિજ નયણે ^૧અંગીકી રે. ૧૨૬ દીઘઉં
- શીત ઘણઉ લાગઉ અંગઈ, ભય પણિ બહુલ ઉપાયઉ રે;
ધનદત-સુત અતિ ધૂજતઉ રે, અગ્નિ તાપણઈ આયઉ રે. ૧૨૭ દીઘઉં
- કે નર તસુ દેખી હસઈ, તિહાં કે આવત ^૨વારઈ રે;
ઠેલઈ તસુ આઘઉ-પાછઉ, કે જન વચન ^૩પચારઈ રે. ૧૨૮ દીઘઉં
- મંગલકલસ કુમારનઈ, નીચ કુલોચિત ભાસઈ રે;
^૪વેપમાન દેખઈ સહૂ, નવિ બઈસારઈ પાસઈ રે. ૧૨૯ દીઘઉં
- મોટી છઈ તિહાં ^૫મંડુરા, તેહ તણો રખવાલો રે;
સંકેત્યઉ મંત્રીસરઈ, તિણિ નર દીઠઉ બાલો રે. ૧૩૦ દીઘઉં
- તનુ તપવી અતિ તેહનઉ, એકંતઈ તે રાખઈ રે;
આણી ઘઈ મંત્રીસનઈ, મધુર વચન મુખિ ભાખઈ રે. ૧૩૧ દીઘઉં
- મંત્રીસર સો ^૬તાલકઈ, ^૭ઘાત્યઉ બાંહઈ ઝાલી રે;
તિણિ ઘરિ દિસિ જે આવતા, મેલ્હા તે સવિ ^૮પાલી રે. ૧૩૨ દીઘઉં
- અન્ન-પાન આપઈ ભલા, ^૯વસ્ત્રા-ઉરણ તંબોલો રે;
દિન પ્રતિ પોષઈ કુમરનઈ, કારાવઈ કલ્લોલો રે. ૧૩૩ દીઘઉં

૧. સગડી. ૨. વખતે. ૩. મ્હેણાં-ટોણા મારે છે. ૪. ધૂજતો. ૫. તબેલો. ૬. તાળામાં. ૭. ઘાલ્યો, નાખ્યો.
૮. સૈનિકોને. ૯. વસ્ત્રાભરણ, વસ્ત્ર-આભૂષણ.

ફૂલ:-

મંગલ મનમાહિ ચીંતવઈ, 'કિણ મુઝ પોષઈ કામ?;
સ્વારથ વિણ સજ્જન સબલ, નવિ કો પૂછઈ નામ'. ૧૩૪

^૧સૂયાડી સંતોષીયઈ, ગ્રાસઈ રૂઠ ગાઈ;
^૨બાખડિ ઘરમઈ બઈસવા, ઠાવઉ ન લહઈ ઠાઈ. ૧૩૫

વાજી રણમહિ વા, ^૩ખરા ^૪ખજીના ^૫ખાય;
^૬રાડ હવઈ તે રડવડઈ, ^૭જુડિ 'મોકી' રઈ જાઈ. ૧૩૬

સેવક સેવા સારતુ, આદર લગિ અધિકાર;
વિણ સેવા તે ^{૧૦}વિષરવી, સબ જગિ સ્વારથ સાર. ૧૩૭

ઢાલ:- ૩, પાસ જિણિંદ જુહારિ કરિ ૫-એ ઢાલ.

તદનંતર મંત્રીસર, બોલઈ મધુરી ભાખ,
મંગલકલસ- પ્રતઈ ઈમ, 'સુણિ હો તુઝ સુભ સાખ;
રાજકુમારી પરણી, મુઝ બેટાનઈ આપિ,
એ ચીંતા મુઝ મનિ છઈ, ગાઢી કુમર! તું કાપિ'. ૧૩૮

તબ તે કુમર કહઈ, મુખ હસિ કરિ ઢાકી કાન,
'નવિ સુણિવુ મંત્રીસર!, જાં લગિ છઈ ^{૧૧}ઘટિ ^{૧૨}સાન;
નિશ્ચય સુનકરઈ, સજ્જન જન એહવ કર્મ,
જઈ કબહી સંકટ, સવિશેષિ ન છોડઈ ^{૧૩}સર્મ. ૧૩૯

ફૂલ:-

ઈશ્વર દેવઈ આદર્યઉ, વીરુયઉ વિષ વિકરાલ;
^{૧૪}ધૂરા હરિણ ચંદ્રઈ ધર્યઉ, જલધઈ વડવા-ઝાલ. ૧૪૦

૧. સુવાવરી=સુતવાળી-વાહરડાવાળી ગાયકે જે દૂધ આપતી હોય. ૨. દૂધ ન આપતી ગાય. ૩. એક જાતના ઘોડા. ૪. યુદ્ધ માટે. ૫. પ્રખ્યાત. ૬. યુદ્ધ. ૭. મારે છે. ૮. મૂકીને. ૯. પ્રેમ, પ્રીતિ. ૧૦. વિસરવી. ૧૧. અંતરમાં. ૧૨. બુદ્ધિ, જ્ઞાન. ૧૩. પ્રયત્ન, પરિશ્રમ. ૧૪. પહેલા.

આગમાનીતા એહવા, અંગી કર્યા અભંગ;
કિમ આપીજઈ કામિની? રૂઠં પરણી રંગ’.

૧૪૧

પૂર્વ ઢાલ:-

એહ વયાણ સુણિ મંત્રી, કોપ્યઉ અતિ વિકરાલ,
બોલઈ ‘મારિસ સમરે, દૈવ અરે! તું બાલ!’;
સાહસ ધરિ મંગલ ઇમ, ભાખઈ ‘સુણિ મંત્રીસ!’,
નવિ માનેવઉ એહ વયાણ, મઈ મ કરે રીસ.

૧૪૨

થાકઉ તો હી ભાડિજ, વાજી ^૧પૂબલ પિણ સીહ,
કટક ઘણાથી ભાગઉ, ^૨સૂવર તો હી અબીહ;
કષ્ટ ઘણાઈ માહે, તો હી સંત સુજાણ,
પરહથ પડીયઉ તઉ પણિ, મંગલકલસ વખાણ.

૧૪૩

આરામી જઈ રુસઈ કૂબર, અહઈ તિણિ વાર,
નવિ તે પાવઈ વેણી, ઇમ કહઈ સંસાર;
મંત્રિ મુગટ તુ રુઠ, પ્રાણ ^૩ગમાવયાણહાર,
માહરઉ જસ નવિ જાસી, તે નહિ થારઈ સાર’.

૧૪૪

એહ વયાણ સુણિ મંત્રી, ધાયઉ મારણ તાસ,
કોપ્યઉ તિણિ પરિ જિમ, નવિ માઈ નાકઈ સાસ;
અથવા ^૪રોહિઉ ^૫સૂકર, ^૬છોહિત સર્પ સમાન,
વીર પુરુષ જિમ કોપિત, ન ગણઈ કેહનઈ ગાન.

૧૪૫

તેહવઈ પભાણઈ મંત્રિતાણી, સ્ત્રી ‘મારિ મ બાલ,
એહનઈ હું સમઝાવિસ, છોડિ સહી જંજાલ’;
ઇમ કહતી સા મહુતી પહુતી મંગલ પાસિ,
બોલઈ કુમર! સુણો મુઝ વાણી મન ઉલ્લાસિ.

૧૪૬

સહૂ ય કહઈ નર જીવતાં, લાભઈ લીલ-વિલાસ,
 ઊભા અંગઈ જિમ-તિમ, રહીયઈ હીયઈ વિમાસિ;
 તાતઈ લોહિ જિસ્યઉ જલ, બિંદુક તે પરિ તુજઝ,
 ભૂખઈ કરસી કવલ, સરીખ વચન સુણિ મુઝ.

૧૪૭

જઉ નહિ માનઈ સાગર, સાતુ મૂઠિ સમાન,
 થાઈસ એહન[ઈ] કોપઈ, એમ વિમાસિ નિદાન;
 જે વલિ તાહરા મનમહિ, હોવઈ તે તું ભાખિ,
 મઈ કરિવઉ નિશ્ચઈસું, તે પરમેસર સાખિ’.

૧૪૮

અમૃત સિરીખા વચન, સુણી તેહના સુવિચાર,
 સમયતણઉ તે જાણ, વિચારઈ મનહિ મઝારિ;
 ‘એહ કામ આણગમતઉ, તોહી કરિવઉ હોઈ’,
 મંગલકલસઈ માન્યઉ, એમ વિમાસી જોઈ.

૧૪૯

પણિ ‘જે દેસ્યઈ રાજા, કર મેલહાવાણ દામ,
 રથ-તુરગાદિક તે, સગલઉ માહરુ અભિરામ;
 ઊજેણી મારગિ થાપેવઉ શીઘ્ર અભંગ,
 ઈમ કરસ્યઉ તઉ માન્યઉ, છઈ મઈ રહસ્યઈ રંગ’.

૧૫૦

જિમ તિણિ ભાખ્યઉ કુમરઈ, તિમ સગલઉ મંત્રીસ,
 અંગીકાર કરી નિજ, અંગિ કહઈ અવનીસ;
 હરખ્યઉ સબ પરિવાર, કરઈ મંદિરિ ઉછાહ,
 સામગ્રી ^૧મંઝપિ, સવિશેષી રચઈ વીવાહ.

૧૫૧

સુભ લગનઈ સબ, સાકતિ સાથઈ સહુ પરિવાર,
 કરીય સજાઈ ^૨આરિમ-કારિમ સજઈ શૃંગાર;
 મંગલકલસ ભાણી બંદીજન, કહઈ જયકાર,
 અતિ આંબર મંત્રી, પહુતા તોરણ-બાર.

૧૫૨

વર સુંદર દેખી પરણાવઈ હરખ્યઉ ભૂપ,
સહજઈ ગુણ તસુ રૂઠા, દીસઈ અધિક સરુપ;
મંગલ મંગલ પ્રતિ મંગલ, હાથઈ ધન રાસિ,
તુ કુલીણી વર કામિનિ, ગાઈ ગીત ઉલ્લાસિ. ૧૫૩

સંકેતઈ હથમેલઈ, કુમરિ જણાવઈ નાહ,
'વાજી પંચ અછઈ અતિ, વલ્લભ માગિ ઉછાહ';
કર મોચનની વેલા, બોલઈ રાજા તામ,
'રાજ સકલમહિ વંછિત, જોઈ લ્યઈ તેહનું નામ'. ૧૫૪

કુમર કહઈ 'પ્રભુ! માગું, સુણિજે મોરી વાણિ,
પંચ તુરંગમ વલ્લભ, દિવરાવી જઈ આણિ';
માન્યા વચન ^૧દિવાર્યા, ભૂપતિ અશ્વ પ્રધાન,
થોડું તે મંગલ સિરખાનઈ ઘઈ બહુમાન. ૧૫૫

યાચકજન ઇમ બોલઈ, 'જીવે કોડિ વરીસ',
નગરીમાહિ વસંતી, નારી ઘઈ આસીસ;
મંગલના ગુણ મા(ગા)વઈ, નાગર લોક અપાર,
પરણી મહુતાનઈ ઘરિ, આયઉ વેગિ કુમાર. ૧૫૬

મંગલીક પગિ-પગિ, મંગલનઈ કરઈ વિશેષિ,
વાસ ભવન ઇમ આવઈ, દુર્જર્જન તપઈ તિ દેખિ;
સચિવતાણા નર ^૨સાન, કરઈ 'જા આપણ ઠામ,
હાથ ફલઈ સમઝાવઈ, તાહરુ કેહું કામ?'. ૧૫૭

વિબુધ સિરોમણિ મંગલ, એમ વિમાસઈ તોય,
'જાયા પ્રતિ જાણાવું, ભાખુ સુવચન કોઈ';
કામિનિ ભણી કહ્યું, તબ મંગલ 'ભોજન ભાવ,
કીજઈ થયઉ છઈ સુણિ, અબ હી તું વેગિ ^૩આણાવિ'. ૧૫૮

દૂલ:-

એહ વચણ શ્રવણે સુણી, બોલાવી તિણિ દાસિ;
‘‘આણે મોદક અતિ મધૂર, જે છઈ થારઈ પાસિ’.

૧૫૯

જીમણ લાગા બે જણા, આણી મનિ આણંદ;
પ્રીતિ સરોવર ઝીલતા, ૨દક્ષસુતા જિમ ચંદ.

૧૬૦

ભોજન કરતઉ ઇમ ભણઈ, મંગલકલસ મહંત;
‘સિપ્રાજલ સાથઈ ૩સખર, એ મોદક એ ૪કંત.

૧૬૧

રૂડા લાડૂ એ રમણિ!, નિત ઊજેણ નીર;
પાસઈ જઉ પ્રગટ, સાતા દીયઈ સરીર’.

૧૬૨

વલી જણાવઈ મંત્રિના, નર ૫ભાપણિનઈ ભંગિ;
૬મિસ કઉ એક ધુરી કુમર, આયઉ જેથિ તુરંગ.

૧૬૩

ભૂપતિ દીધી જે ભલી, રત્ન-દ્રવ્યની રાસિ;
મારગિ તે ભેલઉ મિલ્યઉ, આણી મનિ ઉલ્લાસિ.

૧૬૪

હિવ પૂરવલી વણવુ, સુણઉ કુમરની વાત;
માત-પિતા જાણઈ નહી, દેવીનઉ ૭અવદાત.

૧૬૫

ઢાલ:- ૪, મેરે પ્રાણપિયારે નેમિજી-એ ઢાલ.

ધનદત જિનપૂજા કરી, જોવઈ વાટ વિશેષઈ રે;
ભાલઈ નિજ સુત આવતઉ, મંગલકલસ ન દેખઈ રે.

૧૬૬

‘આવઉ પૂત! ઘરે અબઈ, મો જીવનથી પ્યારઉ રે;
વલિ-વલિ જણાણી વીનવઈ, ‘અંગાણડઈ પાઉધારઉ રે’.

૧૬૭ આવઉં

૧. આણ, લાવ. ૨. રોહિણી. ૩. સુંદર. ૪. મનોહર. ૫. ભૂકુટી-ભંગ કરીને, ભવાં ચડાવીને. ૬. બહાનું. ૭. કાર્ય. ૮. આંગણે.

જાણના વૃંદ પિતા પૂછઈ, વેલા ભઈ ય ઘણેરી રે;
કિણહી આવત નહુ દેખ્યઉ, ગલીયામહિ ઘઈ ફેરી રે. ૧૬૮ આવઉં

વનમાલી પૂછ્યા જાઈ, ‘કુમર ઘરે નવિ આયઉ રે’;
તે કહઈ ‘મઈ દેખ્યઉ નાહી’, કહી ખોજ નવિ પાયઉ રે. ૧૬૯ આવઉં

કાનન સબ ફૂંદ્યા તબઈ, સાંઝઈ મંદિર આવઈ રે;
ધનદત સેઠ ઘણુ ઝૂરઈ, ‘આરતિ મનહિ ન માવઈ રે. ૧૭૦ આવઉં

સંવત્સર સમ નિસિ ભઈ, નીંદ ન આવઈ નયાણે રે;
માત-પિતા ‘મંગલ’ લવઈ, અવર ન ભાખઈ વયાણે રે. ૧૭૧ આવઉં

ચીંતઈ ‘પૂરવલઈ ભવઈ, કર્મ કિસઉ મઈ કીન્હઉ રે?’;
જિનની કહઈ ‘જાણું નહી, કાંઈ ૨વિછોહઉ દીન્હઉ રે. ૧૭૨ આવઉં

ક્ય મઈ બાલ વિછોહીયા, વાયસ ઈંડા ફોડ્યા રે;
મૂષક બિલ પાણી ૩નામ્યા, કાચા કુંપલ તોડ્યા રે. ૧૭૩ આવઉં

રત્ન હર્યા કેહના અમ્હે, છાના કીધા પાપો રે’;
ધનદતસેઠ કહઈ ‘લાઘઉ, તઉ સુતનઉ સંતાપો રે. ૧૭૪ આવઉં

કૂડા આલ દીયા ૪અલી, દેવ વચનમાહે દીધા રે;
તઉ નંદન દેખુ નહી, જઉ ધન-‘મોસા કીધા રે’. ૧૭૫ આવઉં

ઇમ કહતા રજની ગઈ, ઉગ્યઉ જગિમઈ ભાણો રે;
ઘઈ ઓલંભા દૈવનઈ, સુતનઉ કરઈ વખાણો રે. ૧૭૬ આવઉં

સોરઠીઉ:-

‘વિધાતા! સુણ વાત, કર જોડી તુઝનઈ કહું;
સુતનઉ મેલિ સંઘાત’, વદઈ સેઠ ધનદત વલી. ૧૭૭

‘દેવ! સુણ અરદાસિ’, સત્યભામા દાખઈ સુપરિ;
‘મૂકે મંગલ પાસિ, સાસ લહું હરખઈ સહી’.

૧૭૮

પૂર્વઢાલ:-

કર્મ સબલ જગિ મોહની, મોહાઉ બોલઈ તાસો રે;
‘મંગલકલસ કિહાં ‘મેરઉ?, ક્યું નાયઉ ઘરિ રાતિ રે?’. ૧૭૯ આવઉં

અંધાનઈ જિમ લાકડી, એહવઉ એ અમ્હ પૂતો રે;
આવત હી વલસ્યઈ સહી, મંદિર કઉ સબ સૂતો રે. ૧૮૦ આવઉં

હમસુ વિધિ ²વિરુયઉં કર્યું, દુષ્ટ ઘણઉ ³કરતારો રે;
તુઝનઈ કષ્ટ પડઈ તદા, જાણઈ ⁴સિરજણહારો! રે. ૧૮૧ આવઉં

સોરઠીઉ:-

‘વાહ્લાતાણઉ વિયોગ, કરવતથી અધિકઉ કલ્હઉ’;
સુણી કરે સંયોગ, વિઘાતા! તુઝ વીનવું. ૧૮૨

પૂર્વઢાલ:-

કબહી વલ્લભ જન થકી, જોરિ વિછોહઉ હોઈ રે;
મરાણ ન આવઈ આણલિખ્યઉ, એમ કહઈ સહુ કોઈ રે’. ૧૮૩ આવઉં

માત-પિતા ખીજી રહ્યા, કઠિન ચિત્ત તનુ કીઘઉ રે;
પુણ્યથકી મિલસ્યઈ સહી, તેહ ભણી મન દીઘઉ રે. ૧૮૪ આવઉં

કૂહા:-

- આવ્યા આગલિ જા અછઈ, તા જગિમાહે મીત;
 ૧પરહા હવઈ પાસા થકી, ચતુર ન આવઈ ચીત. ૧૮૫
- ઘડી એક સહીયઈ નહી, વલિ જેહનઉ ૨વીઉગ;
 દીકાં તિહાં ઘણ દિન હૂયા, સિરજ્યા મિલઈ સંયોગ. ૧૮૬
- પૂછઈ નિરત કરઈ પ્રગટ, વલિ-વલિ જોવઈ વાટ;
 ઘડઈ પિતા-માતા ઘણા, ઘરિ મંગલના ઘાટ. ૧૮૭
- ઘનદતસેઠ ઘરણિ સહિત, તપ-સંયમ નિત લીણ;
 મન સંતોષ કરી રહ્યા, અહનિશિ ધર્મ ધુરીણ. ૧૮૮

ઢાલ:- ૫, ઝૂંબખડાની.

- મંગલકલસતણી કથા, આવન કી એકંત કુમરજી ઘરિ આએ;
 કુમરી તસુ ઘરણી હોવઈ, સુણિજ્યો તે વિરતંત કુમરં. ૧૮૯
- ૩સાર વસ્તુ સકટઈ ૪ઘાતી, સાથઈ ચાકર ૫સંચ કુમરં;
 હાથ ઝાલ્યા નિજ નરે, વલ્લભ વાજી પંચ કુમરં. ૧૯૦
- ઓલંધી મારગ ક્રૂમઈ, કુશલે માલવદેશ કુમરં;
 મંગલ આવઈ મલપતઉ, નગરી કીધ પ્રવેશ કુમરં. ૧૯૧
- નિજ મંદિર સેરી જાતાં, બોલઈ જનના વૃંદ કુમરં;
 ‘નૃપનંદન! મારગ નહી, તુજ મુખ પૂનિમ ચંદ’ કુમરં. ૧૯૨
- હિષારવ ઘોડા કરઈ, રથ રણકઈ ઘન સાદ કુમરં;
 કોલાહલ જન સંભલઈ, ગુહિરા ઘંટા નાદ કુમરં. ૧૯૩
- અતિ કલ-કલ ઘનદત સુણી, નિજ ઘરણી સંજુત કુમરં;
 મંગલનઈ દેખી કહઈ, ‘એ કુણ રાજાપુત?’ કુમરં. ૧૯૪

- વાહનથી તવ ઊતરઈ, મંગલકલસ કુમાર કુમર૦;
માત-પિતાના પાય નમઈ, વિનયવંત સુવિચાર કુમર૦. ૧૯૫
- ધનદત્ત ચિંતઈ ‘એ કિસું, કુણ એ અદભૂત રુપ? કુમર૦;
કિહાં તઈ આયઉ? મુઝ નમઈ, ^૧પ્રીછુ નહી ય સરુપ કુમર૦. ૧૯૬
- નામ કિસું એહને કહું?’, અતિ આલોચઈ ચિત્ત કુમર૦;
વદન કમલ જોવઈ ઘણું, ‘મઈ એ દીઠઉ નિત’ કુમર૦. ૧૯૭
- તવ ઓલખીયઉ દંપતી, મંગલકલસ કુમાર કુમર૦;
ભુજ સેતી હરખઈ ભીડ્યઉ, જનની પ્રાણાધાર કુમર૦. ૧૯૮
- નયણથકી આંસૂ ઝરઈ, હરખઈ તાઢા હીમ કુમર૦;
રોમ-રાય તસુ ઉલ્લસી, સફલ હૂયા તવ ^૨નિયમ કુમર૦. ૧૯૯
- માત-પિતા પ્રતિ સુત દીઠઈ, જે હૂયઉ સુખ આય કુમર૦;
સહસ જીભ જઉ મુખિ હવઈ, તઉ હી કઘઉ ન જાય કુમર૦. ૨૦૦
- સકટ થકી સુભ ^૩દાયત(જ)ઉ, ઊતારઈ તિણિ ઠામ કુમર૦;
જે નિજ મંગલ અનુભવ્યુ, તે ભાખ્યઉ અભિરામ કુમર૦. ૨૦૧
- તિહિ આવાસ મંડાવીયઉ, કુમરઈ અતિ ઉત્તંગ કુમર૦;
સાતાસુ મંગલ રહઈ, કરતઉ નિત નવરંગ કુમર૦. ૨૦૨

દૂહા:-

કુલવંતઉ મંગલકુમર, અભિનવ કલા અભ્યાસ;
સીખઈ સરસ ^૧કુમરસહિત, પંડિત દ્વિજનઈ પાસિ. ૨૦૩

પંચ અશ્વ પોષઈ પ્રગટ, દીધા જે નૃપ દાન;
કરઈ લીલ મંગલકુમાર, માત-પિતા ઘઈ માન. ૨૦૪

પરણી જે નૃપનંદની, ત્રૈલોકસુંદરિ નામ;
મૂકી મંગલ આવીયઉ, કુણ પાછઈ થયઉ કામ?. ૨૦૫

ઢાલ:- ૬, જોગનારી.

ઈણિ અવસારિ હરખ્યત મંત્રીસર, મંગલનઈ જાતઉ જાણ્યઉ;
^૨વરકઉ વેષ વાણીયઉ સુમનઈ, કોઢી વાસભવનિ આણ્યઉ. ૨૦૬

વજ્રપ્રહાર જિસ્યઉ આણ્યિંત્યઉ, એ નર ઇહ કિણિ કામ ભણી?;
મંત્રીસુત જબ હાથ પ્રસારઈ, જાણઈ ‘હું ઇણિ નહુ પરણી’. ૨૦૭

રાજહંસ ^૩બઈસણકઈ ^૪ઠઉડઈ, વાયસ કેમ તિહાં રાજઈ?;
ડર કરતી સા બાહરિ આવઈ, કહઈ સખી ‘તું કિમ લાજઈ? ૨૦૮

પતિ તાહરઉ મંદિરમહિ બઈઠઉ, કીસઈ વિશેષ ઇહાં આવી?;
સા બોલઈ ‘એ બીજઉ નર ^૫કો’, કહઈ ‘તુ ભૂલી ^૬ચાવી!’. ૨૦૯

‘બ્રાંતિ હુઈ તુમ્હનઈ’ ઇમ ભાખઈ, રજની કુમરી તિહાંઈ રહી;
પ્રાત સમય તે કુષ્ટી દીઠઉ, તાત-ભુવન પ્રતિ ગઈ ય વહી. ૨૧૦

દૂહા:-

રાજભુવન જાણી ગઈ, મંત્રિ વિમાસઈ સોઈ;
‘ખર સ્વર્ગઈ જાઈ પગઈ, તોઈ બંધ ન હોઈ. ૨૧૧

૧. અન્ય કુમારોની સાથે. ૨. વરનો. ૩. બેસવાના. ૪. રહેઠાણ, સ્થાને. ૫. કોઈ. ૬. ચતુરા.

વિભવ ભલી વિદ્યા વચન, કુષ્ટ સબલ દુર્ગધ;
એ નિશ્ચય 'ચાવા હવઈ, સહસ દિયઈ જઉ બંધ. ૨૧૨

જઉ નાઠા વાહા થકી, આગલિ ઊંડઉ કૂપ;
જાણું શાંતિ કરુ જુગતિ, થયઉ વેતાલ સ્વરૂપ. ૨૧૩

જઠર મસલિનઈ જાગવી, વ્યાધિ શુભ વિખ્યાત;
કિસું દેવ! હા મઈ કિયઉ?', વદઈ સચિવ એ વાત. ૨૧૪

પૂર્વઢાલ:-

‘[આગ] ઘર લાગઈ ‘કૂઉ ન ખણાઈ, પાલિબંધ નહુ ‘જલપૂરઈ;
શત્રુશદન અશ્વહ કિમ બંધઈ?, કાઈ કરું ઊગઈ સૂરઈ. ૨૧૫

જગતમાહિ એહવુ સાંભલીયઈ, આણી ઘંચથી મુકાઈ;
સત સંવત્સર જીવઈ સો નર, સત યોજન તિમ રથ જાઈ’. ૨૧૬

સોકલેષ પહિરી મંત્રીસર, રાજસભા પહિલઉ પઈસઈ;
ગુણસુંદર રાજા તદનંતર આવી, નિજ આસન બઈસઈ. ૨૧૭

જઉ કારણ પૂછ્યઉ રાજનઈ, વાણી કપટ ઇસી કહઈ;
‘આજ ઘણી ચિંતા હૂઈ સ્વામી!, જ્ઞાની વિણ કોઈ ઠ(ન) લહઈ. ૨૧૮

જઉ ઉતપાત વચન કો અધિકઉ, તુમ્હ નઈ નવિ કહિવુ ‘સૂગઈ;
ચંદ-સૂર ઢાંકઈ છાબડીયઈ, તે તઉ હી અવસરિ ઊગઈ. ૨૧૯

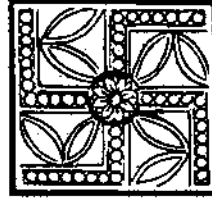
કુંભ જેમ મદ સંગમ વિણસઈ, વિપ્ર ‘સ્વપાકી સંગ તિસ્યઉ;
તિમ તુઝ કુમરિ થકી મુઝ નંદન, હૂયઉ કુષ્ટી અંગ ઇસઉ’. ૨૨૦

એહ વચન નરપતિ સુણિ શ્રવાણે, ‘વજ્રહત નિય અંગ કીયઉ;
વાર-વાર ઘુંમાવઈ મસ્તક, પૂર્યઉ સાસઈ તાસુ હીયઉ. ૨૨૧

‘વર વિદ્વંસ કીયઉ ઇણિ પાપણિ’, કહઇ ભૂપ કોખ્યઉ વયાણે;
‘કલંક દીયઉ ઇણિ માહરા કુલનઇ, ‘નાણેવી એ મુઝ નયાણે’. ૨૨૨

નરનાથઇ છાંડી સા કુમરી, માતા માન ન તાસુ દીયઇ;
દ્વેષ વહઇ જે દેખ્યઇ આખ્યાં, કો સજ્જન સાથઇ ન લીયઇ. ૨૨૩

ઇણિ પરિ દિન વઉલ્યા દુખમાહે, પતિના વચન હીયઇ આણઇ;
સંભારઇ ‘સિપ્રા-જલ મોદક, કહ્યું હુતું ૨કુમરી જાણઇ’. ૨૨૪

ફૂલ:-

ઇણિ ^૧મેલઇ જાણ્યું કુમરિ, 'ઊજેણી ભરતાર;
છઇ નિશ્ચઇ જાઇ કરું, કિણહિ ન પાઇ સાર. ૨૨૫

બુરઉ કીયઉ પૂરવભવઇ, ઉદય હૂયઉ તે આજ;
કહું હિવઇ માતા પ્રતઇ, કિસું કરું હિવ લાજ?'. ૨૨૬

ઢાલ:- ૭, ગૂજરીની.

સા સંકેત હીયઇ ધરી, કહઇ 'સુણઉ મુઝ માત!
નરવરનઇ કિણહી સમય, સમઝાવી કરિ વાત'. ૨૨૭

બોલઇ ત્રૈલોકસુંદરી, વીનતડી કર જોડિ;
'ઊજેણીપુરી જાયવા, માત! થયઉ મુઝ કોડ'. ૨૨૮ બોલઇ૦

'સુણિ ભોલી!' જનની ભણઇ, 'કીયઉ ઘણઉ નૃપ કોપ;
હિવડાં જે તસુ ભાખીયઇ, તેહનઉ થાઇ છઇ લોપ. ૨૨૯ બોલઇ૦

પૂર ઘણઇ ^૨તરિવઉ જિસ્યઉ, દ્વાર ઘણઇ ઓષધ જેમ;
તુસ ખંડણ ^૩રનમઇ રડ્યું, કુમરી! અનુમતિ તેમ'. ૨૩૦ બોલઇ૦

ઇણિ અવસરિ તસુ ^૪માઠલઉ, સિહ ^૫નરેસર નામ;
તેહ પ્રતઇ કુમરી કહઇ, 'એક કરઉ મુઝ કામ. ૨૩૧ બોલઇ૦

કહઉ પિતા પ્રતિ વીનતી, માહરા મનકેરી એક;
તઇ સુપ્રસન કરિ માહરા, જાઇ દુખ અનેક. ૨૩૨ બોલઇ૦

તુજઝ પાસઇ થકી માહરઉ, જાઇ જઉ નવિ દુખ;
તઉ જાણું સિદ્ધ અન્નથી, નવિ જાયઇ મુઝ ભૂખ ૨૩૩ બોલઇ૦

૧. મેળથી. ૨. તરવું. ૩. રણમાં. ૪. માતુલ, મામા. ૫. નર+ઈશ્વર=શ્રેષ્ઠનર, ઉત્તમ નર.

- કેમ ત્રિષા સર જલ-ભરઈ, ઉપકંઠઈ રહઈ રાય?;
મામાજી! તિમ માહરા, તઈ તૂઠઈ દુખ જાય'. ૨૩૪ બોલઈ૦
- સિંહ નરેસર આદ્યુ, એહ વચન મનરંગ;
આવઈ નિજ મંદિરઈ, આણી ઊલટ અંગ. ૨૩૫ બોલઈ૦
- એક દિવસ નૃપ-નંદિની, આણી નરવર પાસિ;
સિંહ કરઈ હસિ વીનતી, ભૂપતિ હીયઈ વિમાસી. ૨૩૬ બોલઈ૦
- ‘જઉ કુમરી ^૧વિરુઈ અછઈ, કર્મ વિસેસઈ તે રાય!;
તો ^૨હી સિંહ કહઈ સુતા, સુવચન એકઈ બોલાઈ’. ૨૩૭ બોલઈ૦
- બોલાવી નૃપ સા સુતા, રોતી બોલઈ છઈ એમ;
‘ઊજેણી ^૩સુત-વેસડઈ, મેલહઉ જાઓ હું જેમ’. ૨૩૮ બોલઈ૦
- અનુમતિ રાજન ચીંતવી, સુભકારણઈ સંભાવિ;
પુત્રીનઈ નરવર કહઈ, ‘ઉઘમ કરિ જાઈ આવિ’. ૨૩૯ બોલઈ૦
- માની નરવર દીકરી, પહરાવ્યઉ નરવેસ;
મેલહઉ ભૂપતિ ભાવસું, સાથઈ સિંહ નરેસ. ૨૪૦ બોલઈ૦
- ‘બેટી! સીલવતી! હવે, નાવઈ સુણિ જે કલંક;
કુલ મ્હારઈ તનિ તાહરઈ, કો ન કહઈ જિમ ‘વંક’. ૨૪૧ બોલઈ૦
- સનમાન્યઉ સિંહ રાયનઈ, આન્યા નરવર દીધ;
તાત-ચરણ પાણી કરી, પ્રસ્થાનઉ તિણિ કીધ. ૨૪૨ બોલઈ૦
- વેશથકી કુચર હૂયઉ, ત્રૈલોકસુંદર નામ;
પહુતઉ સેવક પરિવર્યઉ, ઊજેણી સુભ ઠામ. ૨૪૩ બોલઈ૦

વેરસિહ નરવર કહઇ, ગુણસુંદર સુત દેખિ;
‘રીસાણઉ ઇહાં આવીયઉ, કરવી ભગતિ વિશેષિ’. ૨૪૪ બોલઇ૦

આદર માન દીયઉ ઘણઉ, આણી નિજ આવાસિ;
ભૂપતિ ભગતિ ભલી કરઇ, રાખઇ આપણ પાસિ. ૨૪૫ બોલઇ૦

રાજકુમરી તિણિ મારગઇ, જિહિ જલ ભરિ વહઇ નારિ;
મહલ નવા કરિ તિહા વસઇ, જોવઇ નિજ ભર્તાર. ૨૪૬ બોલઇ૦

ફૂલ:-

ત્રિક-ચઉકે-ચચ્ચર તિહાં, વલિ જોવઈ નવ વેસ;
વલ્લભનઉ કોઈ વચન, લહઈ નહી લવ-લેસ. ૨૪૭

જિનમંદિર પ્રાસાદ જે, જોવા ^૧મિસિ સા જાઈ;
ખિન્ન હૂઈ કુમરી ખરી, પામી ^૨સુદ્ધિ ન કાઈ. ૨૪૮

ઢાલ:- ૮. મધુકરની.

કુમરી ઊજેણીપુરી, દીઠી પ્રિતમકાજિ લલના;
ઉલખીયઉ નવ વાહઉ, અતિ આણી વપુ લાજ લલના. ૨૪૯

વીછડીયા મેલઉ હવઈ, જાણઉ પુન્ય પ્રમાણ લલના;
મંગલકલસતાણી પરઈ, સુણિ સંબંધ સુજાણ લલના. ૨૫૦ વિછડીયા૦

ચિંતઈ રાજસુતા તદઈ, ‘બીજઉ કીઘઉ આવિ લલના;
હું મુરખ વિણ વાલહા, જાઈસિ કિણ પ્રસ્તાવિ? લલના. ૨૫૧ વિછડીયા૦

કો નર માલથકી પડઈ?, ઊપરિ યષ્ટિ પ્રહાર લલના;
માત-પિતા તિમ છઈ કુખ્યા, હિવ કુણ કરસ્યઈ સાર? લલના. ૨૫૨ વિછડીયા૦

દંત વિના ^૩ચાર્બણ જિસ્યઉ, ભિત્ત હીન ચિત્રામ લલના;
અગ્નિ વિના તાપ ન તિમઈ, હું પ્રિય વિણ કિણ કામ? લલના. ૨૫૩ વિછડીયા૦

વિરહ થઉ દિન-દિન વલી, યૌવન વન સંપત્ત લલના;
કુણ આગઈ જાઈ કહું?, હું નવિ દેખુ કંત લલના. ૨૫૪ વિછડીયા૦

તે આગલિ દુખ ભાખીયઈ, જે દુખભંજણ હોઈ લલના;
“પર દુખીયઈ વિરલઉ દુખી”, ઈમ જંપઈ સહુ કોઈ લલના. ૨૫૫ વિછડીયા૦

- ૧કાનઈ જઈ આસૂ ખેરઈ, મુહિ નવિ ભાખઈ દીન લલના;
જાણે મૂઝઈ ગુલ-ગિલ્ચઉ, મન માહે અતિ હીન' લલના. ૨૫૬ વિછડીયા૦
- ઈમ ચીંતવિ ગઉખઈ બઈઠી, દીઠા વાજી પંચ લલના;
૨નફરે મંગલને ગ્રધા, જલ પાવણનઈ ૩સંચ લલના. ૨૫૭ વિછડીયા૦
- ૪વાવિ(હી) દિસી જાઈ અછઈ, જન મેલ્હઉ તસુ પૂઠિ લલના;
ખબર કરે કુંચર કહઈ, આવે વહિલઉ ઊઠિ લલના. ૨૫૮ વિછડીયા૦
- ૫નંદન ધનદત્ત સેઠનઉ, મંગલકલસ કુમાર લલના;
અશ્વ પંચ એ તેહના', ઓલખીયઉ ભરતાર લલના. ૨૫૯ વિછડીયા૦
- કુમરી સિંહ પ્રતઈ કહઈ, મિલીયા સબ સંકેત લલના;
તે નીસાલ પઢણ ગયઉ, ઇહાં આણઉ કિણ 'હેતિ?' લલના. ૨૬૦ વિછડીયા૦
- મેલ્હી સિંહ નરિંદનઈ, સહી કરણ નિજ નાથ લલના;
આચારિજ નેસાલીયાં, ૬નહુંતરિ તેડ્યા સાથિ લલના. ૨૬૧ વિછડીયા૦
- બઈસાર્યા આસન વડઈ, દીધા જે શુભ પાત્ર લલના;
જીમાડઈ જુગતિ ઘણી, ઉપાધ્યાય સહિ છાત્ર લલના. ૨૬૨ વિછડીયા૦
- નિસ કિણહી મંગલપ્રતઈ, ઊંચઉ આસન દીધ લલના;
સોવનથાલ તિહાં ઠવી, ભગતિ વિશેષઈ કીધ લલના. ૨૬૩ વિછડીયા૦
- કુમર ખડઉ મંગલ આગઈ, પ્રીસઈ આપણ હાથ લલના;
જીમાડઈ આદર ઘણઈ, દ્વેષ કરઈ તસુ ૭સાથ લલના. ૨૬૪ વિછડીયા૦
- સહૂ પરિવાર સંતોષીયઉ, વસ્ત્રાભરણ-તંબોલ લલના;
સવિશેષા મંગલ ભણી, દીધા જે બહુ મોલ લલના. ૨૬૫ વિછડીયા૦

૧. કોની પાસે. ૨. સેવકોએ. ૩. હેતુ, કારણ. ૪. ઘોડા. ૫. બહાને. ૬. નોતરી= આમંત્રણ આપી. ૭. સાથે રહેલા વિદ્યાર્થીઓ.

‘કહઉ કથા’ કુચર કહઇ, ‘જે હુઇ છાત્ર ‘સુજાણ’ લલના;
 તે કહઇ ‘જે તુજઝ ‘વાલહઉ, જિણ લાઘઉ બહુ માન લલના. ૨૬૬ વિછડીયા૦
 કહસ્યઇ મંગલ તે કથા, સુણિ તુ રાજકુમાર!’ લલના;
 કુમર કહઇ ‘વીતી કહુ?, અથવા ‘કલિયત સાર?’ લલના. ૨૬૭ વિછડીયા૦
 કુમર કહઇ’ તેહી જ કહે, જે તુઝ વીતી દેહ’ લલના;
 તદનંતર તિણિ સહુ કહી, આપ અનુભવી જેહ લલના. ૨૬૮ વિછડીયા૦
 ‘સિંહ નરેસર દેખજ્યો’, કુમર કહઇ સાટોપ લલના;
 ‘ઝાલી બાંધઉ એહનઇ’, આણઇ ઝૂઠઉ કોપ લલના. ૨૬૯ વિછડીયા૦
 ‘અવિચારી ભાખઇ ઇસુ, હું ‘તિણિ આણું રોસ લલના;
 ભૂપતિનઇ મુહતા પ્રતઇ, ઝૂઠઉ આપઇ દોસ’ લલના. ૨૭૦ વિછડીયા૦
 કુમર નમી મંગલ ભાણી, મંદરિ ઊપરિ આણિ લલના;
 સિંહ સહિત સિહાસનઇ, બઇસારી કહઇ વાણિ લલના. ૨૭૧ વિછડીયા૦

ફૂલ:-

બોલઈ ગદ-ગદ અક્ષરે, કુમરી જોડી હાથ;
‘ખિન દીન કીધી ઘણું, કહુ કિસુ તુઝ નાથ!?’ ૨૭૨

‘અજીસ મુઝનઈ નાદરઈ, અવર ન કો આધાર;
અશ્વ અનઈ અસવાર જિમ, ત્રીજા થકી ન સાર’. ૨૭૩

ઢાલ:- ૯, રાગ- સોરઠ જતિ.

‘તું સંભલિ સિંહનરેસ!’, મંગલ કહઈ વચન વિસેસ;
‘લાઘઉ મુઝ તઈ સંકેતઈ, વલિ દેખિ દાયચઉ હેતઈ. ૨૭૪

મુઝ મંદિરમાહે ઠાવઉ, તુમ્હ આપ જઈ લે આવઈ’;
અંકી નરવરનઈ નામઈ, ઈણિ વસ્તુ આણાવઈ ઠામઈ. ૨૭૫

તે વસ્તુ દેખી ઘણું હરખી, કુમરિ નરવરની હસી;
ત્રૈલોકસુંદરી દુખુ વિરતી, રોમ-રાજી ઉલ્લસી. ૨૭૬

નર વેસ છંડી દેહ મંડી, ૧વસ્ત પહરઈ સ્ત્રીતાણા;
વપુ લાજ આણી ચંદ્રવયાણી, રિદય કોડ ધરઈ ઘણા. ૨૭૭

વલિ નરનઉ વેષ વાણાવી, પતિસું નૃપ મંડપિ આવી;
નરપતિ અતિ આદર દીધઉ, બોલાવી આઘઉ લીધઉ. ૨૭૮

પૂરવલી કથા વિમાસી, નૃપ સિંહઈ સર્વ પ્રકાસી;
સ-નરેસ-સભા ઇમ બોલઈ, ‘એહનઈ નવિ કોઈ તોલઈ. ૨૭૯

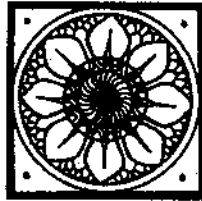
તોલઈ નહી કો અવર એહનઈ, જોઉ કુમરી ૩સેમુખી;
આશ્ચર્યકારી મંત્રિ પાપી, થાયસ્યઈ ગાઢઉ દુખી’. ૨૮૦

- હરખ્યઉ નરેસર દંપતી પ્રતિ, વસ્ત્ર ભૂષણ અપ્પએ;
ધનદત્ત તેડી વધુ-વરસુ, વધાવી ઘરિ થપ્પએ. ૨૮૧
- ધનદત્તસેઠ ઘરિ જાઈ, કીધી દશ દિવસિ વધાઈ;
આનંદ ધરઈ સત્યભામા, જબ ચરણ નમઈ સુત-રામા. ૨૮૨
- ભૂપઈ જે ઘર દિવરાવ્યા, માઊલઈ તિહાં પધરાવ્યા;
રમાણી લે મંગલ આવઈ, સાતાસું દિન વડલાવઈ. ૨૮૩
- વડલાવિ દિન ચંપાપુરી, પ્રતિ સિંહ મૂકઉ ભૂપ એ;
તસુ વદનથી સંભલી, નરપતિ વાત હરખ સરુપ એ. ૨૮૪
- ચિંતવઈ એ હવ, 'આજ, અમ્હ ઘરિ સ્વાર્ણ ગંધ સરસ ધર્યઉ;
સોભાગમંજરિ સફલ હૂઈ, વંશ દૂષણ ઊતર્યઉ. ૨૮૫
- રુડ વર લાઘઉ પુત્રી, તવ વાત નરેસર સૂત્રી';
નૃપ સિંહ પઠાવ્યઉ તેડઉ, કહઈ 'જાઈ મ કરો 'જેડઉ'. ૨૮૬
- ધનદત્ત સહિત(સૂત?) લે આવઈ, ઉછવ નરપતિ મંડાવઈ;
ભૂપતિ મંગલનઈ દેખઈ, અતિ હર્ષ ધરઈ સવિશેષઈ. ૨૮૭
- સવિશેષ તે વલિ યુગલ દેખી, નૃપ ઠરઈ મનિ આપણઈ;
ઈક દિવસિ નિજ જન પ્રતઈ, નરપતિ 'મંત્રિ મારઉ' ઈમ ભણઈ. ૨૮૮
- મંગલ નિવારઈ 'માહરઈ, એ બાપ સમ મઈ આદર્યઉ';
કર જોડિ રાજા વીનવી, મંત્રીસનઈ પહુતઉ કર્યઉ. ૨૮૯
- સુત વિણ નરપતિ અતિ દીણ, ચિરકાલ વિષયસુખ લીણ;
મંગલનઈ નિજ પદ થાપઈ, રુડ દિન સુભમતિ આપઈ. ૨૯૦

ગણિ સીલભદ્ર ગુરુ દીધી, ગુણસુંદર દીક્ષા લીધી;
રાજઈ બઠઉ વિવહારી, મિલ આયા ઝાઝા વયરી. ૨૯૧

વયરી સવે સંગ્રામ જીતા, જગિ વદીતા જે અછઈ;
મંગલકલસ વિખ્યાત રાજા, ન્યાયવંત હૂયઉ પછઈ. ૨૯૨

સંસારના સુખ ભોગવઈ, ક્રમિ સુત હૂઉ ઘરિ કુલતિલઉ;
આનંદદાઈ માતા-પિતાનઈ, જયકુંજર નામ ભલઉ. ૨૯૩

દૂહા:-

અન્ન દિવસિ જયસિંહ ગુરુ, પાસઈ સંભલિ ધર્મ;
શ્રાવક વ્રત અંગી કરઈ, સિખ્યા જિનના મર્મ. ૨૯૪

પૂછઈ ભૂપ ‘સુગુરુ! કહઉ, કિણ કર્મઈ મુઝ રાજ?;
રાણી સિરિ દૂષણ હૂયઉ, એહ સુણાવઉ આજ’. ૨૯૫

ઢાલ:- ૧૦, ધરમ ખરઉ જિન ભાખીયઉ- એ ઢાલ.

ગુરુ બોલઈ ‘રાજન! સુણઉ, પૂરવભવ કેરી કરણી રે;
સોમચંદ્ર વિવહારીયઈ, શ્રીમતી કુમરી પરણી રે. ૨૯૬ ગુરુ

સોમચંદ્રનઉ મિત્ર અછઈ, જિણદત્ત ઇસઉ જસુ નામઈ રે;
પરદેસઈ જાવા કરઈ, ધન અર્જન કેરઈ કામઈ રે. ૨૯૭ ગુરુ

સોમચંદ્ર પ્રતિ જિનદત્તઈ, દીનાર સહસ દીધા રે;
જિનદત્ત નાસિ ધરમિ ખરચે, તિણિ પૂઠઈ તિમિઈ જ કીધા રે. ૨૯૮ ગુરુ

અન્ન દિવસિ ભદ્રા સખી, શ્રીમતિ પ્રતઈ ઇમ ભાખઈ રે;
“માહરઉ ‘ધવ મુઝ ઊપરઈ, સખિ ખેદ ઘણારઉ રાખઈ રે”. ૨૯૯ ગુરુ

તવ બોલી સા શ્રીમતી, “તઉ દ્વેષ ધરઈ તુઝ કંતો રે;
તુ નિશ્ચઈ દુશ્ચારિણી, હું જાણું એ વિરતંતો રે”. ૩૦૦ ગુરુ

ઇણિ વચનઈ સા દુખ ધરઈ, “મુઝ દૂષણ અલિય પયંપઈ રે”;
વિલ-વિલતી ભદ્રા દેખી, શ્રીમતિ ઇસું વલિ જંપઈ રે. ૩૦૧ ગુરુ

“હાસઈ મઈ તુઝનઈ કહાઉ, બાઈ ખમિવઉ અપરાધો રે;
તઈ દુર વચનઈ માહરઈ, મનિ ઝૂઠઉ દૂષણ લાઘઉ રે”. ૩૦૨ ગુરુ

ઇણિ વચનઇ ભદ્રા સખી, મનિસું પ્રતિ સાતા પામી રે;
સુખઇ જઇ નિજ ઘરિ રહઇ, શ્રીમતીઇ વચને ખામી રે. ૩૦૩ ગુરુ

મદનાગણિકા અન્યદા તેહનઇ વિટ પંચ સખાઇ રે;
“સીલથકી આ શ્રીમતી, કહઇ કિણહી નવિ ચૂકાઇ રે”. ૩૦૪ ગુરુ

પંચમાહિ ગરવી ઘણુ, કામકુર નર ઇણિ નામઇ રે;
કહઇ “સીખ મુઝનઇ દીજઇ, સમરથ હું છૂ ઇણિ કામઇ રે. ૩૦૫ ગુરુ

તઉ કામકુર જઉ કહો, શ્રીમતી મુઝસું ચૂકઇ રે”;
એહવઉ પાણ પાપી કરી, તેહનઇ ઘરિ જાઇ ઢૂકઇ રે. ૩૦૬ ગુરુ

વચન સરાગ કહાઉ જિસ્યઇ, શ્રીમતિયઇ ગાઢઉ તજજ્યઉ રે;
કડૂઇ અતિ વાણી કહી, સતીયઇ હિત મતિસું વજજ્યઉ રે. ૩૦૭ ગુરુ

ભીત-ત્રસ્ત માનઇ પાડ્યઉ, ‘દંતસલ વિણ જિમ નાગો રે;
દેખી મદના અતિ હસી, “મઇ જાણ્યું તું નિરભાગો રે”. ૩૦૮ ગુરુ

તદનંતર મદના કહઇ, “સહુ બઇસઉ તુમ્હ એકંતઇ રે;
સોમચંદ્ર એહનઉ ઘણી, હું કરું પરીક્ષા હેતઇ રે”. ૩૦૯ ગુરુ

સુકુલીણી મહિલાતણઉ, સબ વેસ વણાયઉ દેહી રે;
સોમચંદ્ર પાસઇ ગઇ, તિણિ જાણું આછઇ કેહી રે. ૩૧૦ ગુરુ

પથિ જાઇ એહવું કહઇ, વિવહારી સરલ સભાવી રે;
“તુઝનઇ તેડઇ શ્રીમતી, વનમાહે તે છઇ આવી રે”. ૩૧૧ ગુરુ

સોમચંદ્ર છઇ રિજુમતી, કપટણિ વનમાહે આણઇ રે;
મધુર વચન તિણિ પ્રારથ્યુઉ, “એ અસતી છઇ” ઈમ જાણઇ રે. ૩૧૨ ગુરુ

- સોમચંદ્ર એહવું કહ્યું, “મુઝ પરનારી પચખાણો રે;
સહગુરુનંદ મુખિ ઉચર્યું, મંદ ઝૂઠ કહણ જિણ આણો રે”. ૩૧૩ ગુરુ
- વલતુ વેશ્યા વીનવંદ, “મુઝ માની વચન સોભાગી રે;
ઘાત કરિસ જઉ નહિ માનંદ, મુઝ હિત્યા તુઝનંદ લાગી રે”. ૩૧૪ ગુરુ
- સોમચંદ્ર સંકટ દીઠઉ, તખ શીરખ-છેદણ માંડંદ રે;
ખડગ ગ્રહી હાથંદ ખરઉ, સવિ માયા-મમતા છાંડંદ રે. ૩૧૫ ગુરુ
- “મ મરિ મ મરિ” મદન કહ્યું, “તુઝ સત્વ પરીક્ષણ આવી રે”;
કર ઝાલી ગણિકા રાખ્યઉ, વલિ સોમચંદ્ર સમઝાવી રે. ૩૧૬ ગુરુ
- ઇણિપરિ સીલ ધરી ભલઉ, સ્ત્રી શ્રીમત્તી ભરતારો રે;
દાન પુણ્ય દીધા ઘણા, વર શ્રાવકના વ્રત ધારો રે. ૩૧૭ ગુરુ
- નિજ આઉખઉ ભોગવી, પહુતા સૌધર્મંદ ^૧સગંદ રે;
પંચ પલ્ય તિહિ આઉખઉ, અતિ સૌખ્યતાણા છંદ વગંદ રે. ૩૧૮ ગુરુ
- દેવલોક પહિલા થકી, ચવિ સુર તું મંગલરાજા રે;
સોમચંદ્ર નઉ જીવ સહી, ઇહિ નર સુખ લાધા તાજા રે. ૩૧૯ ગુરુ

કુહા:-

શ્રીમતી ચવિ કરિ હુઈ, તુઝ ઘરિ રાણી સા ય;
દાનથકી નૃપપદ હૂયઉ, એ પૂરવભવ રાય!. ૩૨૦

દેવીનઈ દૂષણ હૂઉ, પૂરવ વચન પ્રમાણ';
ભાખ્યઉ મુનિવર કેવલી સુણિજ્યો જે જગિ જાણ. ૩૨૧

ઈમ સુણિ પૂરવભવ નૃપઈ, જાતીસમરણ પામિ;
વયરાગઈ દીક્ષા ગ્રહી, વિચરઈ પુરિ-પુરિ ગામિ. ૩૨૨

પાલી ચારિત સુદ્ધ મનિ, સગલા જીવ ખમાવિ;
દેવલોક સુરવર હૂયા, સુખ વિલસઈ સુભ ભાવિ. ૩૨૩

ઢાલ:- ૧૧, રંગ રસ હોલી રે- એ ઢાલ.

દેવલોક સુખ ભોગવી નિત દીજઈ રે, લહસ્યઈ નરભવ સાર
દાન નિત દીજઈ રે;
ધર્મ સુણી જિન ભાખીયઉ નિત૦, લેયસ્યઈ સંયમ ભાર દાન૦. ૩૨૪

ચારિત્ર પાલી ભાવસું નિત૦, સુરભવ લહસ્યઈ દોઈ દાન૦;
છઠ્ઠઉ ભવ એ છઈ ભલઉ નિત૦, ભવ સત્તમ નર હોઈ દાન૦. ૩૨૫

શ્રાવક કુલ પામી કરી નિત૦, ભવ સત્તમિ લ્યઈ દીખ દાન૦;
નિરતિચાર સંયમ સદા નિત૦, પાલઈ સહગુરુ સીખ દાન૦. ૩૨૬

પામી કેવલ તિણિ ભવઈ નિત૦, તારઈ ભવિયાણ લોય દાન૦;
અઘાતિ કર્મ ક્ષય તખ કરી નિત૦, લહસ્યઈ મુગતિ-^૧પમોય દાન૦. ૩૨૭

ઈમ મંગલ નૃપની પરઈ નિત૦, દાન-સીલ-તપ-ભાવ દાન૦;
આદરસું અંગીકરઉ નિત૦, ભવિયાણ! ભવજલ-નાવ દાન૦. ૩૨૮

- ભલી સતી નિત ગાઈયઈ નિત૦, ત્રેલોકસુંદરિ નામ દાન૦;
રડાનઈ સમરણિ સદા નિત૦, લહીઈ સુખ અભિરામ દાન૦. ૩૨૯
- સોલમ જિનવરનઉ ^૧ચિરી નિત૦, દ્વાદશ ભવ સંબંધ દાન૦;
અનુસારઈ તેહનઈ રચ્યું નિત૦, મંગલકલસ પ્રબંધ દાન૦. ૩૩૦
- સંવત સોલઈ પાણસઈ (૧૬૬૫) નિત૦, કાતી માસ ઉદાર દાન૦;
અજૂઆલી પાંચિમ તિથઈ નિત૦, સૌમ્ય કલ્પ સુભવાર દાન૦. ૩૩૧
- શ્રી જિનચંદ્રસૂરીસરૂ નિત૦, શ્રી ખરતરગણરાય દાન૦;
યુગપ્રધાન પદવી ધરુ નિત૦, ઈકભર વંદા પાપ દાન૦. ૩૩૨
- શ્રી સાગરચંદ્રસૂરિ નિત૦, વડ શાખા વિસ્તાર દાન૦;
તાસુ સાખિ શ્રી ગુરુ જય નિત૦, વિદ્યામણિ ભંડાર દાન૦. ૩૩૩
- સાધુ ગુણ કરિ સોભતા નિત૦, ગણિ શ્રી જ્ઞાનપ્રમોદ દાન૦;
નર-નારી સેવઈ જકે નિત૦, તિહાં ઘરિ હોઈ વિનોદ દાન૦. ૩૩૪
- ચરણકમલ મધુકર સમઉ નિત૦, તસુ ગુણનંદન સીસ દાન૦;
ચરિય કહઈ મંગલતાણઈ નિત૦, હર્ષ ધરી નિસદીસ દાન૦. ૩૩૫
- ભણઈ ગુણઈ જે જન સુણઈ નિત૦, તિહા ઘરિ હોઈ કલ્યાણ દાન૦;
અષ્ટ સિદ્ધિ નવનિધિ કરઈ નિત૦, મંગલકલસ વખાણ દાન૦. ૩૩૬

૬) પ્રેમમુનિ કૃત મંગલકલશ રાસ

- સ્વસ્તિ શ્રી સીમંધરાઈ, વીસઈ જિન ગુણગેહ;
જગજીવન જગદીસરા, ધ્યાન ધરું નિત્ય નેહ. ૧
- નાભિકુલાંબરિ ચંદ્રમાં, મરૂદેવી કૂખિ હંસ;
નામિ રિષભ જિણેસરુ, જગિ જયવંતો વંસ. ૨
- શાંતિકરણ શ્રી શાંતિજિન, અચિરાઉરિ અવતાર;
ચક્રવતિ જિનપદવી વરી, વિશ્વસેન મલ્હાર. ૩
- શ્રી નેમીસર સુખકરુ, બાવીસમો જિણચંદ;
શીલવંત શિરોમમી, પ્રણમું પાય અરવિંદ. ૪
- પારસનાથ તે નાય કરિ, પુરુષાદેય પ્રધાન;
શાસનનાયક ^૧વીરવર, મહાવીર વર્ધમાન. ૫
- એ પંચે મંગલકરા, પ્રણમું મનસા સિદ્ધ;
નિજ ^૨ગુરુ ચરણે અણુસરું, જિણે વિચખિણ કિદ્ધ. ૬
- સરસતિ સારદસામિની, ચઉદવિદ્યા વિત્તધામ;
ધરણ અનિ પદમાવતી, સમરું સદગુરુ નામ. ૭
- દાન થકી સંપતિ લહી, મંગલકલશ કુમાર;
વારુ ગુણ તસ વર્ણવું, સરસતિ દિઈ આધાર. ૮
- શાંતિચરિત્ર થકી કહું, વિસ્તરપણિ પ્રબંધ;
સાવધાન થઈ સાંભલો, સરસ અછઈ સંબંધ. ૯

ઢાલ:- ૧, રાગ- મલ્હાર.

- જંબૂદીપઈ જાણીઈ, ક્ષેત્ર ^૧ભરત મઝારિ;
નગરી ઉજેણી વખાણીઈ, અલકા અવતારિ. ૧૦
- વીરશેખર રાજા તિહાં, પુહવિ પરસિદ્ધ;
શત્રુ સવ સેવા કરઈ, રામ સમવડિ રિદ્ધિ. ૧૧ વીર ૦
- રાગવતી ^૨રત્નમંજરી, ભૂપતિ પટ્ટરાણિ;
હસતી ફૂલ ખરઈ ^૩મુખિ, સુધારસ વાણિ. ૧૨ વીર ૦
- એરાવણ સમ હાથીયા, ઝરતા મદવારિ;
પવનવેગ વાજી ભલા, દીસઈ દરબારિ. ૧૩ વીર ૦
- રથ ઘણા રલીયામણા, પાયક પરિવાર;
ચતુરંગ સેના સોભતી, સદા જય જયકાર. ૧૪ વીર ૦
- વાંછિતારથ પૂરણો, સુરતરુ સમાન;
સૂરવર મહાસાહસી, ^૪શ્રીદ સમ દિઈ દાન. ૧૫ વીર ૦
- મહીમંડલમાહિ દીપતો, પ્રજા પાલઈ ન્યાય;
અરિ-કુલ-ગંજન-કેસરી, ટાલઈ અન્યાય. ૧૬ વીર ૦
- ધનદત્ત તિંહા વ્યવહારીઉ, બહુ રિદ્ધિ-સમૃદ્ધિ;
પુન્યપંથિ સદા અનુસારિ, વિમલ વર બુદ્ધિ. ૧૭ વીર ૦
- સત્યભામા ઘરિ ભારયા, સત્ય-સીલનો ^૫ઠામ;
ચઉસઠિ કલા લઈહે નારિની, ધર્મના ^૬કરઈ કામ. ૧૮ વીર ૦
- મનોહર મધુરી વાણીઈ, રીઝવતઈ ભરતાર;
સીલિ-સીતા-મૃગાવતી, સજઈ શીલશ્રંગાર. ૧૯ વીર ૦

૧. પાઠાં ભર્થ. ૨. પાઠાં રત્નમંજરી. ૩. પાઠાં ઇસુ. ૪. કુબેર. ૫. પાઠાં દ્વામ. ૬. પાઠાં ન્યાય કરે.

પૂરવ પુન્ય પ્રભાવથી, દંપતિ મનિ નેહ;
રોહિણી ^૧નિ ચંદ્ર જિમ મિલઈ, તિમ અધિક સનેહ. ૨૦ વીર ૦

સત્યભામા સદા કરઈ, ^૨એક પુત્રની આસ;
પુત્ર પાખઈ સંસારમાં, જિસ્યો ^૩અટવીવાસ. ૨૧ વીર ૦

યતઃ ગાહા:-

તં મંદિરં મસાણં, જત્થ નો દીસંતિ ધૂલિધવલાઈં ।
ઉડંતં એડંતં પરવડંતં, જત્થ નો દો-તિન્નિ ડિંભાઈ ॥૧॥

શ્લોક:-

વિના સ્તમ્ભં યથા ગેહં, યથા દેહં વિનાત્મના ।
તરુર્યથા વિના મૂલં, વિના પુત્રં કુલં પતેત્ ॥૨॥
[શાંતિ૦ ચ૦-માણિક્યચંદ્ર૦ - ૧૬૧]

*^૪બહુદુઃખહલાવણો, જઈ રોયણો ન હુંતિ ।
હીયડો દાડીમકુલીય, જીભ ફુટિ અનિ વિહસંતિ ॥૩॥

*પિયમહિલામુહકમલં, બાલમુહં ધુલ્લિધુસરચ્છાઈ ।
સામિમુહં સુપસ્સનં, એ તિનિવિ પુન્યેહ પાવંતિ ॥૪॥

૧. અને ૨. પાઠા૦ એ. ૩. પાઠા૦ અવીવાસ. ૪. * આ નિશાની કરેલા પદ્ય માત્ર 'ગ' પ્રતમાં જ છે.

ઢાલ:- ૨, રાગ- રાજવલ્લભ.

મણિ-માણિક-મોતી ઘણાં રે, પ્રવર પ્રવાલી લાલ;
રજત વિરાજિ આંગણિ રે, સોવન સોહઈ ^૧પડસાલિ.

૨૨

સુણોજી સરજ્યા વિણ કિમ થાઈ?;

દેવ-દાનવ-સુર-કિનરી જી, કોડિ કરઈ ઉપાઈ.

૨૩ સુણોજી૦

પંચવિષય સુખ ભોગવિ રે, પાણ બાલકની ખંતિ;

આંખિ આંશુ આણતી રે, કામિની કહઈ નિજ કંત.

૨૪ સુણોજી૦

‘રાજા વિણ સભા જિસી રે, વ્યાકરણ વિના જિમ વાણિ;

માન વિના સોભઈ નહી રે, જિમ રાજા પટ્ટરાણિ.

૨૫ સુણોજી૦

રૂપ વિના કામિની કસિ રે? સીલ વિના કુલનારિ;

પુત્ર વિના જિમ ^૨પ્રમદા રે, સરજી કાં સંસારિ?

૨૬ સુણોજી૦

પુત્રવતીનિ પૂજઈ રે, પુત્રવતી પુન્યવંત;

ઘણીયાણી લખિમી તણી રે, માન દિઈ નિજ કંત.

૨૭ સુણોજી૦

વહુ આવઈ ઘર આંગણિ રે, ખલકતિ ^૩ચૂડલિ હેવ;

પાય પ્રણમઈ ^૪હેજિઈ હસઈ રે, સાસુ મનિ હરખેવ.

૨૮ સુણોજી૦

નાનહા બાલક બોલકાં રે, બોલઈ મધુરી વાણિ;

જે ઘરિ કુમરકીડા ભલી રે, પૂરવ પુન્ય પ્રમાણિ.

૨૯ સુણોજી૦

મનગમતી કીડા કરઈ રે, ચાલંતો ચમકંત;

કટિ ઝટકંતો કરિ કરી રે, જનની જોઈ હસંત.

૩૦ સુણોજી૦

પાલણિ ખેલાવિ ખાંતિ સ્યૂં રે, હેજિ હુલાવિ બાલ;

આંખિ આંજઈ આણીયાલડી રે, અંગજ અતિ સુકુમાલ.

૩૧ સુણોજી૦

પુત્રવતી જે ભામિની રે, ભાસઈ ભુવન મઝારિ;
ધન્ય તે નારી પદમિની રે, તસ સફલ અવતાર. ૩૨ સુણોજી૦

સેઠિ કહિ 'સાંભલી પ્રિયા! રે, એક અછઈ ઉપાય;
કુલદેવી આરાધીઈ રે, જો કરઈ પસાય. ૩૩ સુણોજી૦

મદનમૂરતિનિ પૂજઈ રે, પ્રહ ઉગમતિ સૂર;
'ખેતલીયાની આણ વહો રે, ઢાલો તેલ સિંદૂર'. ૩૪ સુણોજી૦

કામિની કહઈ 'મિ કીધલા રે, એહવા અનેક પ્રકાર;
પાણ મનવંછિત નવિ થયો રે, ખોટો એ સંસાર'. ૩૫ સુણોજી૦

સેઠિ પ્રતિ નારી કહઈ રે, 'કરો નિજ ધરમ વિચાર;
નિશ્ચય નિયમ તપ પાલીઈ રે, 'સાસનસૂર કરઈ સાર'. ૩૬ સુણોજી૦

સમરી સાસન દેવતા રે, નિશાભરિ સુતો સેઠ;
શાસનસૂર આવી કહઈ રે, 'વર માગઈ તું ઈષ્ટ'. ૩૭ સુણોજી૦

સેઠિ કહઈ 'લખિમી ઘણી રે, દિઈ મુઝ નંદન એક';
'જીવદયા યતન કરિ રે, સુત હોસઈ સુવિવેક'. ૩૮ સુણોજી૦

સમકિત સુધો સાચવઈ રે, પ્રતિલાભઈ આણગાર;
શ્રાવકનાં વ્રત સોહિલાં રે, પાલઈ નિરતિયાર. ૩૯ સુણોજી૦

દાન સીયલ તપ ભાવના રે, કરઈ કસ્ટણા ઉપગાર;
'યામિની-ભોજન નવિ ભખઈ રે, શ્રાવકનો આચાર. ૪૦ સુણોજી૦

સુખભરિ સુતાં નિદ્રમાં રે, ધરમતણિ 'પરભાવિ;
પૂર્ણકલશ મંગલ તિલો રે, સુપન પેખઈ સદભાવિ. ૪૧ સુણોજી૦

સત્યભામા કહઈ સામિનઈ રે, ‘કલશ દિઠો સુખકાર;
સુપન એહ સોહામાણો રે, વદો પ્રીતમ! વિચાર’.

૪૨ સુણોજી૦

ધનદત વ્યવહારી ભણઈ રે, ‘પુત્ર હોસઈ પરધાન’;
સુણિ સુંદર સુખ સંપજિ રે, દિન-દિન બહુ દિઈ દાન.

૪૩ સુણોજી૦

દૂહ:-

*સુરલોકિ સુખ ભોગવિ, સોમદેવ સુખકાર;

માત મનોરથ પૂરવા, ઉર લીઓ અવતાર.

૪૪

*સુભ સુપનિ સુભ દોહલા, ઉપજાવઈ અતિ સાર;

પુરઈ દિન સુત જનમીઓ, હરખ્યો તસ પરિવાર.

૪૫

ઢાલ:- ૩, રાગ-સારંગ, હરિ રસ લોભી મેરે નયાણ- એ દેશી.

શ્રીધનદત ઘરિ નંદન આયો, ગાયન ગુણિ ગવરાયો;

દાન-માન મહોછવ બનાયો, શાશનાસૂરિ બધાયો.

૪૬

શ્રી સત્યભામઈ નંદન જાયો, યુવતીજન મિલી ગાયો;

રુપે રતિપતિ રાય હરાયો, કીકો ભલિ-ભલિ આયો.

૪૭ શ્રીસત્ય૦

નીકો નંદન નયાણે દેખલાયો, આણંદ અંગિ પાયો;

પ્રાત સમયે પંડિત પુછાયો, દાન માન દેવરાયો.

૪૮ શ્રીસત્ય૦

^૧તક-થેઈ તક-થેયી પાત્ર નયાયો, ઘોં ઘોં માદલ વાયો;

તાલ-મૃદંગ-કંસાલ બજાયો, વીણાનાદ સુણાયો.

૪૯ શ્રીસત્ય૦

ભાવસ્યું ભોજન ભગતિ કરાયો, શ્રીફલ-પાન અપાયો;

કુટુંબ કહઈ કુલમંડન આયો, સજન જન સુખદાયો.

૫૦ શ્રીસત્ય૦

યતઃ કાવ્ય:-

સૂક્ષ્મં ગોધૂમચૂર્ણં ગુલ-ઘૃત-સહિતં, નાલિકેરસ્ય ચ્વણ્ડં,

દ્રાક્ષા ચ્વર્જુર સુણિત તજ-મરિચયુતં એલચી નાગપુમ્ફમ્ ।

પક્વાતામ્રે કટાહે ટલવિટલટપે, પાવકે મન્દકાન્તે,

ધાતા હેમન્તકાલે પ્રચુરઘૃતયુતં ખાદતેલપ્રશ્રીમં ॥ ૧ ॥

[સંગ્ધરા]

કેલા-ખોડ-ખજૂર સાકર ઘણી, નારંગ જંબીરડાં,
 આંબા દાડિમ ^૧સાલિ દાલિ સરુહાં, ગોકં પ્રધાનં ઘૃતં ।
 લાઢૂ-લાવણ-લાપસી લલવતી, ^૨ચારુલયાં ધોલૂયાં,
 શ્રી ધનદત્તવ્યવહારિણશ્ચ ભુવને, ભુક્તે જનઃ સ્વેચ્છયા ॥૨॥ [શાર્દૂલવિક્રીડિત]

સુંદર સુપન પેખિ મનિ ભાયો, સજન મનિ સંભલાયો;
 મંગલકલસ તિ નામ નીપાયો, કનક કાંતિ વર જાયો.

૫૧ શ્રીસત્ય૦

દૂહા:-

- *પુન્યથકી લક્ષ્મી ધણિ, પુન્યથકી સનમાન;
રાજ-ઋદ્ધિ રુપકપણ, પુન્યે પુત્ર પ્રધાન. ૫૨
- *વદન તા સીયલા કદા, તિહાથી ચંદ સુગંધ;
વદન ચંદ વીચારતા, સીતલ નંદન સંચ. ૫૩

ઢાલ:- ૪, રાગ-સારંગ, હો બાઈ થાહરો બાલુડો નીકો- એ ઢાલ.

- હો સખિ! માહરો બાલુડો નીકો,
સુંદર રુપ સોહામણો હો, કુલમંડન એ કીકો હો. ૫૪ હો સખિ૦
- વિમલ કમલદલ લોચણાં હો, વદનમંડલ શશીકો;
દશન દીપઈ દાડિમકલી હો, અધર-રાગ ૧બિંબીકો. ૫૫ હો સખિ૦
- નલકૂબર એ અવતર્યો હો, મદનરુપ રતીકો;
હરખિ હુલાવિ ભામિની હો, ભાગ્ય ભલો જનનીકો. ૫૬ હો સખિ૦
- બત્રીસ લખિણ ગુણનિલો હો, કટિ લંક હરી કો;
લીલા લાવાણ્ય ૨ગુણ લાડિકો હો, સારો સુત સતીકો. ૫૭ હો સખિ૦
- સજન જન મન મોહનો હો, પતિ એ લખિમી કો;
સિણગાર્યો સોભઈ સદા હો, ઉરિ હાર મોતી કો. ૫૮ હો સખિ૦

દૂત:-

- *સીનોવો સુખદાયકો, સોનાઈથી રયેન;
રઈન અનિ સોનાથકી, નંદન તો સુખ દઈન. ૫૯
- *હંસ બચો જીમ ચાલતો, માતીકો કર સાહિ;
સતિભામા સુત દેખિની, હર્ષ ધરઈ મનમાહિ. ૬૦
- *વન વેલિ ચંપકલતા, ચંદ્રકલા વિસ્તાર;
પંચ ધાવિ પાલિજતો, મંગલકલશ કુમાર. ૬૧
- *ગુરુ ગુણ તમ્હારડા, સંભારુ જિણિવાર;
મન મુંઝઈ તન ટલવલઈ, નેત્ર ન ખંડઈ ધાર. ૬૨

કાવ્ય:-

- *ધુલ્લિધુસરકૃતતનુપોલી, પ્રકટિતનૂતનદસનદ્વન્દ્વઃ ।
પ્રમુદિતવદનો જટિલસિસ્કઃ, खेलति मात्रा समकं बालम् ॥૧॥

ઢાલ:- ૫, મુખનિ મરકલડિ- એ ઢાલ.

- જિમ ચંપકતરુ ડાલિ રે જગનિ મોહનજી, જિમ વિમલ કમલની નાલિ રે જગ૦;
સુકલ પખિ જિમ ચંદો રે જગ૦, જિમ અમૃત વેલિ કેલિ કંદો રે જગ૦. ૬૩
- તિમ દિન દિન વાઘઈ બાલ રે જગ૦, અંગજ નિજ સુકુમાલ રે જગ૦;
સત્યભામાસુત સોહિ રે જગ૦, સજનજન મનમોહિ રે જગ૦. ૬૪
- ભવિકજન દરસણિ વીર રે જગ૦, તૃષિત જન નિરમલ નિર રે જગ૦;
જિમ વિરહિણી પામઈ ભરતાર રે જગ૦, ચાતકમનિ જિમ જલધાર રે જગ૦. ૬૫
- જિમ રુકમિણી નંદન દેખી રે જગ૦, જિમ ચકોર આણંદ ચંદ પેખી રે જગ૦;
તિમ જનની આનંદ પાવિ રે જગ૦, મંગલકલસ રમાવિ રે જગ૦. ૬૬

સોભતો કરઈ સોભાગ રે જગ૦, શિરિ બાંધઈ કસબી પાગ રે જગ૦;
કાનિ કુંડલ દોય સાર રે જગ૦, ઉરિ મુગતાફલ હાર રે જગ૦. ૬૭

કિંનર વિદ્યાધર કોડિ રે જગ૦, જગિ નાવઈ ઇનકી જોડિ રે જગ૦;
નરનારી મોહનવેલિ રે જગ૦, કુમર કરઈ વર કેલિ રે જગ૦. ૬૮

આઠ વરીસો બાલ રે જગ૦, ભણઈ ગણઈ નેસાલ રે જગ૦;
કલાકુશલ વિનાણ રે જગ૦, થોડીઈ દિનિ થયો જાણ રે જગ૦. ૬૯

જનની હેજિ હુલાવિ રે જગ૦, જનક-ચિતિ આણાંદ આવિ રે જગ૦;
મુખિ સરસતિ કીધો વાસ રે જગ૦, પંડિતજન પૂરઈ આસ રે જગ૦. ૭૦

ફૂલ:-

શ્રી ધનદત જાઈ તિહાં, રમ્ય કુસુમ-ફલ હેતિ;
કલ્પવૃક્ષ કાનન જિહા, વલ્લિ વન ^૧ઉપયેત. ૭૧

કુમર પિતા પ્રતિ કહઈ, 'સહી આવું સંઘાતિ;
રમવા રામતિ રંગિસ્યું', તેડી જાઈ તાત. ૭૨

પિતા પૂજ્ય: પિતા વન્ધ:, પિતા દેવ: પિતા ગુરુ: ।
પિતાવચનમાલોક્ય, મહાતીર્થ સમં પિતા ॥૧॥

*અહઙ્કારેણ નશ્યન્તિ, સન્તોઙ્ગપિ ગુણીનાં ગુણા: ।
કથં કુર્યાન્નહઙ્કારં, ગુણાધિગુણનાશનમ્ ॥૨॥

ચતુર સુણો ચંપાપુરિ, સાચી વાત સુસુદ્ધ;
યથા કથા કોતિક જિસી, મીઠી ^૨મિશ્રિ-દૂધ. ૭૩

નગરી ચંપા નરપતિ, સુરસુંદર રાજાન;
સોભાગી સુસોભનમતિ, પૃથિવીનાથ પ્રધાન. ૭૪

પટ્ટરાણી રાજા તણી, સુગુણાવલી ગુણગેહ;
લલના સારંગલોચણી, સામિન સાથિ નેહ. ૭૫

તનયા ત્રિલોકસુંદરી, રતિ રાણી સમ રૂપ;
ભરયોવન ગુણિ ભરી, ભાસઈ વલ્લભ ભૂપ. ૭૬

ઢાલ:- ૬, રાગ- ગોડી, ચૂનડીની.

સુગુણાવલી રાણી ચિંતવી, 'નીકી નંદની ગુણાનિધાન રે;
રૂપ કલા લાવાણ્ય રચી, પામ્યું યોવન પ્રધાન રે. ૭૭

૧. ઉપચિત=યુક્ત, પાઠાં ઉપયેત. ૨. સાકર.

મનમોહન મહિમા સુંદરી, અમરી ^૧ઈંદિરા અવતાર રે;
નહી પૃથિવીમાહી કો તિસી, જે આવઈ ઇનકિ ^૨મનુહાર રે. ૭૮ મન૦

સિણગાર રચાવી ^૩સોભતો, નિજ તાત સમીપિ જાય રે;
કલ્પવેલિ જિસી કુંયરી, રૂપ દેખી રંજયો રાય રે. ૭૯ મન૦

વેણી સરલી લહિકતી, અષ્ટમિ શશિ સમ ભાલ રે;
ભમુહિ કુટિલ આણીયાલડી, ત્રિ-અંગુલ ભાલ વિસાલ રે. ૮૦ મન૦

નાસિકા દીપશિખા જિસી, અઘર બિંબીફલ લાલ રે;
^૪મરકલડી મન મોહતી, દંત પંગતિ મોતીન માલ રે. ૮૧ મન૦

ચંદ્રમુખી મૃગલોચણી, હંસ કોકિલ સરિખો નાદ રે;
ગજગતિ ^૫ચાલઈ ચમકતી, કેસરિ કટિ લંકી ^૬વાદ રે. ૮૨ મન૦

યતઃ કાવ્યઃ—

તન્વી શ્યામા શિખરદશના પદ્મ બિમ્બાધરોષ્ઠી,
મધ્યે ક્ષામા ચકિત્તહરિણી પ્રેક્ષ્યણા નિમ્નનાભિઃ ।
શ્રોણીભારાદલસગમના સ્તોકનમ્રા સ્તનાભ્યાં,
યા કન્યા સ્યાદ્ ભુવનવિમલે સૃષ્ટિરાદૌવ ધાતુઃ ॥૧॥ [મન્દાક્રાન્તા]

સુરપતિ કુમરી સારિખી, અમરીચમરી અનુસારિ રે;
વિદ્યાધરી રતિરાણી રમા, ભલી ભાસઈ ભુવન મઝારિ રે. ૮૩ મન૦

ચઉસઠિ ^૭કલા કુસલ હવી, ફિરિ-ફિરિ નિહાલિ તાત રે;
^૮રમણચિંતા કરઈ રાજીઉ, જગિ જોઈ વર વિખ્યાત રે. ૮૪ મન૦

૧. લક્ષ્મી. ૨. સમોવડ, સરખી. ૩. સુંદર. ૪. પાઠા૦ મરકલદુઈ. ૫. પાઠા૦ વાલિમચકતી. ૬. પાઠા૦ ચાલ. ૭. ટી. સપ્તમી વિ. - કળામાં.
૮. 'પૂત્રીનો પતિ કોણ થશે?' એવી ચિંતા.

દૂહા:-

- સુરસુંદર રાજા સદા, ત્રિજગિ જોઈ ^૧જામાત;
સુતા રુપિ સારિખો, વરકો મિલઈ વિખ્યાત. ૮૫
- સરિખી વય સરિખી કલા, સરિખાં સુરુપ સંસારિ;
સરિખી જોડી તો મિલિ, જો તુઠઈ ^૨કરતાર. ૮૬
- નાહ વિના નારી કિસી, ધરમ જિસ્યો વિણ ભાવિ;
લીલાપતિ લખિખી વિના, એ ત્રિણિ એક ^૩સભાવ. ૮૭

ઢાલ:- ૭, રાગ- કેદારો, સીલ સુરંગી મયણરેહા સતી- એ ઢાલ.

- સુરસુંદર રાજા ચિતિ ચિંતવિ, ‘કુમરી મુઝ કુલવંત રે;
અમરકુમર સારિખો વર મિલઈ, તો સુંદરિ સોભંત રે. ૮૮
- પૂરવ પુન્યઈ જગિ જોડી મિલઈ, પદમિની પુરુષ રતન રે;
દેહ નિરોગ ઈંદ્રિય ^૪પુરવડાં, જીવદયા યતન રે’. ૮૯ પૂરવ૦
- રાજા આગલિ રાણી ઈમ ભણઈ, ‘ચંપાનગરીમાહિ રે;
પરિણાવો ત્રિલોકસુંદરી, મુઝ મનિ એહ ઉમાહ રે. ૯૦ પૂરવ૦

યત:-

- સીયાલઈ સૂયાવડિ, નાણંદ ગૌઠિ વિચારિ;
પીહર પાસઈ પ્રિયમાન, સુંદરી સુખ સંસારિ. ૯૧ પૂરવ૦
- પુત્રી મ દેસિ પરદેસડિ, સુણિ ચંપાપુરિસામિ!;
સુતા દિઈ મંત્રી-સુતનિ, પુત્ર પ્રભાકર નામ’. ૯૨ પૂરવ૦
- તેણિ અવસરિ મંત્રી ઘરિ ભારિયા, શ્રીમતી ઉરિ અવતાર રે;
શરીર સરોગી કુષ્ટવ્યાધિ ઘણો, પ્રછન વધઈ કુમાર રે. ૯૩ પૂરવ૦

૧. જમાઈ. ૨. કિરતાર= ભગવાન. ૩. પાઠાં સમભાવ. ૪. પાઠાં પરવડાં.

ચરમ જિણેસરનઈ પણિ ઉપનો, દેહે મહાતિસાર રે;
ખરજ ઘણી કરકંડુ રાજનિ, કોઢી સનતકુમાર રે. ૯૪ પૂરવ૦

^૧મિથૂલાનગરી રાજા ^૨સ મઈ નમી, વૈરાગિ ગઈ વ્યાધિ રે;
પરીખ્યા કારણિ ઇંદ્ર આવીઉ, દ્રઢ સંયમ સમાધિ રે. ૯૫ પૂરવ૦

ગોયમ પૂછઈ ‘જિતશત્રુઘરિ, મૃગાવતીનો નંદ રે’;
‘ઈંદ્રિયહીણ કરમિ રોગીઉ’, ઇમ કહઈ વીર જિણિંદ રે. ૯૬ પૂરવ૦

ઉત્તમકુલ આવી અવતર્યો, સરવ શિરોમણિ નામ રે;
જનની-જનક વલ્લભ પ્રાણથી, પણ કુષ્ટનો ધામ રે. ૯૭ પૂરવ૦

નગરીમાંહિ મંત્રી ઇમ કહઈ, ‘અંગજ મુઝ સુકુમાલ રે;
જગમાં એ ^૩જામલિ કોય નહીં, મંદિર માલહઈ ^૪ભૂયાલ રે’. ૯૮ પૂરવ૦

રાજા-રાણી મિલી તેડાવીઉ, મંત્રી સુબુદ્ધિ નિજ ગેહ રે;
‘અમ પુત્રી તમ પુત્ર પ્રભાકર, સરિખી જોડી એહ રે’. ૯૯ પૂરવ૦

યત: :- કાવ્યં

કાક: પદમવને ધૃતિં ન કુરુતે, હંસશ્ચ કૂપોદકે,
સિંહશ્ચાપિ શુનો ગુહાં ન રમતે, નીચોઽયિ ભદ્રાસને ।
કુસ્ત્રી સત્પુરુષં ગતા ન રમતે, સા સેવતે દૂર્જનં,
યા યસ્ય પ્રકૃતિઃ સ્વભાવજનિતા દુઃખેન સા ત્યજ્યતે ॥૧॥ [શાર્દૂલવિક્રીડિત]

*-----,--- ભુક્ષી ભિલાક્ષિણ ।

અન્ધકઃ કુબ્જકઃ પુઙ્ગઃ, તસ્ય દેયાન્ન કન્યકા ॥૨॥

સોરઠા :-

*આંબા તુહાંલી આસ, હુંતિ માંગણ જણ ધણિ;
હિવ ત હુયા નીરાસ, જઈ તું સારે દેઉ.

૧૦૦

૧. પાઠા૦ મથૂલા. ૨. સ=તે, મઈ=મે, હું. ૩. જોડી. ૪. ભૂતલ=ભૂમિગૃહ.

રાજ વચન સુણી વિલાખો થયો, માની એહ જ વાત રે;
શ્રીમતી પુછઈ ‘સ્વામી! મુઝ કહો, ચિતિ કસી છઈ વાત રે’. ૧૦૧ પૂરવ૦

‘વરસઈ તવ પુત્ર રાજકુમરી, અવર ન કારણ કોઈ રે;
ભાવિ પદારથ કિમઈ ‘ટલઈ, જે સરજયું તે હોઈ રે’. ૧૦૨ પૂરવ૦

યત:-

ચિંતા કરો મ ચિંતવઓ, ચિંતઉ કિં પિ ન હોઈ;
રાતિ-દિવસિ મનિ ચિંતવઈ, કરતા કરઈ સો હોઈ. ૧૦૩

ત્રિણ ઉપવાસ કરી રુકલદેવીન, સમરી સુભ ભાવિ રે;
તતખિણિ પ્રસન થઈ ગોત્રદેવી, આવી તપ-પરભાવિ રે. ૧૦૪ પૂરવ૦

યત:-

યદ દૂરં યદ દૂરાસાધ્યં, યદ્દ દૂરે વ્યવસ્થિતમ્ ।
તત્સર્વં તપસા સાધ્યં, તપો હિ દુરતિક્રમમ્ ॥૧॥

ઢાલ:- ૮, રાગ- વૈરાડી, ચઉપઘ.

આવી કુલદેવી નિજ અંગિ, પભાણઈ મંત્રી મનનઈ રંગિ;
'પુરવપુન્યઈ મિ પામીઉ, પુત્ર પ્રભાકર તે કોઢીઉ. ૧૦૫

પરિણઈ રાજસુતાનઈ એહ, મુઝ મનિ ચિંતા મોટી તેહ;
રોગ નિવારી કરી આણંદ, હરખિ સજન કુટુંબ સહુ વૃંદ'. ૧૦૬

બોલઈ દેવી જ્ઞાનઈ વલી, 'ભાવિ પદારથ કિમઈ નવિ ટલઈ';
દેવીવચન સુણી દુખ ધરઈ, દીનમુખ દેખી ઉચરઈ. ૧૦૭

દેવી કહઈ 'ઇમ મ કરિ તુ દુખ, સંપ્રતિ હોસઈ તુઝનિ સુખ;
અનોપમ એક અછઈ ઉપાય, કુમર એક તસ સુંદર કાય. ૧૦૮

રૂપવંત લીલા ગુણ ભર્યો, અમરકુમર આવી અવતર્યો;
નગરી સમીપિ સરોવર પાલિ, આણી મુકીસ તે તત્કાલ'. ૧૦૯

ઇમ કહીનઈ દેવી જાય, શ્રીમતી-સુબુદ્ધિનિ સુખ થાય;
મુકઈ સેવક તેણઈ ઠાઈ, સાંભલજ્યો હવઈ ચિતિ લાઈ. ૧૧૦

મંગલકલસ વાડીઈ સદા, કુસુમરમલ કીડા કરઈ મુદા;
તેણિ સમય આકાસિ વાણિ, પભાણી સરજ્યાતણિ પ્રમાણિ. ૧૧૧

યતો ગાહા:-

'સરજ્યું કિમઈ ન છુટીઈ, જો એણિ સંસારિ;
મંગલકલસ પરિણસઈ, ભાડઈ રાજકુમારિ'. ૧૧૨

વાણી સુણી ચિતિ ચમક્યો રી બાલ, ધરિ જઈ ધનદત્તનિ સંભાલિ;
દિન કેતલઈ મુકી વિસારિ, ખેલઈ વનમાં ખેલાણહાર. ૧૧૩

પુનર્વાણી:-

જં જં જંપતિ નારીડ, જં જં જંપતિ બાલયા ।

જા ચ અબ્ધૂભૂયા વાણી, ન સા હવડ નિષ્ફલા ॥૧॥

બીજી વાણી થઈ આકાસિ, મંગલકલશ ગ્રહી ઉલ્હાસિ;
ચંપાનગરી સરોવર પાસિ, સંધ્યા સમયઈ મુક્યો તાસ. ૧૧૪

શરીરિ વ્યાપઈ બહુલી ^૧સીતિ, કુમરનિ મનમાં લાગઈ ભીતિ;
દાલિદ્રી ગત યૌવન જાણિ, માલવદેશિ સીત વખાણિ. ૧૧૫

સુબુદ્ધિતાણઈ સેવકિ ગ્રહી, આણી દીધો મંદિરિ સહી;
પેખી હરખ્યો તવ પરધાન, ભાવિ ભગતિ કરઈ દિઈ માન. ૧૧૬

પુછઈ મંત્રીનઈ પરછન, ‘સિ સેવા કરો નિશદિન?;
સ્વારથિ બહુ મિલઈ સખાય, સ્વારથ વિણ સેવા કિમ થાય? ૧૧૭

યતો ગાહા:-

સાતે સાયરિ હું ફર્યો, જંબુદિવ પઈટૂઠ;
કારણ પાખઈ નેહડો, સો મઈ કિહાં ન દિટૂઠ’. ૧૧૮

મન્ત્રી બ્રુતે:-

સહુઈ કારણ કેડિ, ^૨કરણકો કેડિ નહી;
કે વસતાં કે વેડિ, ^૩હીંડ ઇહા હું તું સહૂ. ૧૧૯

‘રાજસુતા ત્રિલોકસુંદરી, પુત્રનઈ આપઈ પરિણી કરી;
તેણિ કારણિ મઈ આણ્યો ઇહાં’, તતખિણિ દુખિ ભરીઓ તિહાં. ૧૨૦

કુમર કહઈ, ‘તું સુણિ સુબુદ્ધિ!, એ કર્તવ્ય કરઈ નિરબુદ્ધિ;
નીચ વચન ઘણાં ઉચરઈ, ઉત્તમ પુરુષ તે કિમ આદરઈ’. ૧૨૧

કોપ કરઈ કાઢઈ કરવાલ, મરણ ભય માનઈ તતકાલ;
સીતલ વચણ વિચારી ભણઈ, ‘આવઈ વહૂયર ઘરિ આપણઈ. ૧૨૨

સુરસુંદર રાજા દિઈ ^૧માન, તેહ તમ્હારું સરવ નિધાન’;
દ્રવ્યલાભ દેખીનઈ તામ, કુમરિ માનિઉ એહ જ કામ. ૧૨૩

લખિમી-લાભ વિના ^૨સઈ લોભ?, લોભ થકી સંસારિ ^૩થોભ;
ભમઈ ભીમક વિહ્વલ થીઉ, લોભિ સાગર સાગરિ ગીઉ. ૧૨૪

અટવી દેશ દેશાંતરિ જાય, કલહ કલેશ કૃષિકર્મ કરાય;
ગહન સમુદ્ર તે અવગાહાય, સદા સેવઈ લોભ ^૪કૃપિણ રાય. ૧૨૫

સુભ લગન સુભ તિથિ વિવાહ, ત્રિલોક્યસુંદરી મનિ ઉચ્છાહ;
ધન્ય કુમર ધન્ય રાજકુમારિ, સરિખી જોડી મિલી સંસારિ. ૧૨૬

ફૂલ:-

*શ્રીપતિ લક્ષ્મી પામીઓ, કામ વર્યો રતિ-રાણિ;
રોહિણી ચંદ્રનિ મિલી, સીતા-રામિ વખાણિ. ૧૨૭

*કુમરી સુવન ^૧મુદડી, કુમર અમુલિક નંગ;
^૨વિહિ ^૩સીનાર સુધા સહી, જોડી જડી સુરંગ. ૧૨૮

ઢાલ:- ૯, રાગ- ^૪કેદારો, એક દિનિ મયણરેહા તેણિ અવસરિ- એ ઢાલ.

સજન-જન ઘરિ આંગણિ આવિ, ભાવિ ભોજન ભગતિ કરાવિ;
ઉતંગ મંડપ ^૫ચંદ્રયા રચાવઈ, બત્રીસ બદ્ધ નાટિક નચાવઈ. ૧૨૯

લગનદિવસિ ગોરી ગીત-ગાન, મહાજનનઈ દીજઈ બહુમાન;
^૬વરને ^૭ધુવાવિ કરઈ સિણગાર, ઉરિ શોભઈ મોતિનકો હાર. ૧૩૦

કાજલિ આંખિ આંજી અણીયાલ, તિલક કરઈ કામિની વર ભાલ;
કાનિ કુંડલ શિરિ ભર્યો ^૮ખૂંપ; જોવા મિલઈ બહુ જન વર ભૂપ. ૧૩૧

ચંદ્રમુખી ચતુર ગાયઈ ગીત, વરરુપ દેખી ઉપજઈ પ્રીતિ;
રુપિ અલકાપતિ અવતાર, અથવા અશ્વિનીકુમાર. ૧૩૨

યતો ગાહા:-

રુપિ ઇંદ્ર જ સમવડિ, મુખ જિસ્યો પુનિમચંદ;
તેજિ સૂરજ દીપતો, કુમર તં ચિર નંદ. ૧૩૩

જગદાનંદન જમાઈ આવ્યો, ભૂપતિ ભામિની ચિતિ ભાવ્યો;
ત્રિલોકસુંદરી ગોખિ બિહી, અતિ રુપ દેખી ગમીને પિટ્ઠ ૧૩૪

યુવતી-વર જોડી જગિ કોટી, અવિચલ મુઝ જોડી એ મોટી;
^૯ચતુરીમાંહિ વરકન્યા ^{૧૦}પ્રવિષ્ટ, ગોરી ગાવઈ ગુણ તિહાં ઇષ્ટ. ૧૩૫

૧. વીંટી. ૨. વિધિ=ભાગ્ય, વિધાતા. ૩. સોનાર, સોની. ૪. પાકાં સામેરી. ૫. પાકાં ચંદ્રયા. ૬. પાકાં વર નહરાવી. ૭. સ્નાન કરાવી. ૮. ફૂલોનો શણગાર. ૯. ચોરીમાં. ૧૦. પાકાં પ્રતિષ્ઠ.

ઢાલ:- ૧૦, રાગ-ખંભાતી, ફુલહ ફુલહ કુમર કુમરી ફુલહિણીજી- એ ઢાલ.

પ્રભાકર પ્રભાકર તેજિ જીપતોજી, મનમથ અંગિ આય;
ત્રિલોક ત્રિલોકસુંદરી રુચીજી, ^૧શશિવદની સુખદાય. ૧૩૬

સુંદરી સુંદરિ ગાય સોહલોજી, પરિણાઈ રાજકુમારી;
અવિચલ અવિચલ જોડી એહનીજી, હોજ્યો એણિ સંસારિ. ૧૩૭ સુંદરિં

લીલાપતિ લીલા લાડણ લાડિકોજી, પુરુષરતન ગુણધાર;
જગિ જગવર જેણિ જનમ્યોજી, ધન્ય શ્રીમતિ નારિ. ૧૩૮ સુંદરિં

મંગલ મંગલ પ્રતિ સાંભલોજી, સુરસુંદર રાજાન;
પ્રથમિ પ્રથમિ મંગલિ મનોહરાજી, દિઈ બહુ વાજી દાન. ૧૩૯ સુંદરિં

^૨બીજઈ બીજઈ રથ રુચડાજી, રયાણ અમૂલિક લાલ;
મોતીન મોતીન માલા લૂગડાંજી, ભૂષણ આપઈ ભૂપાલ. ૧૪૦ સુંદરિં

કુમર કુમર સોભાગી રૂપ દેખતાંજી, રાણી રંજી તિવારિ;
'માગો-માગો વરરાજા! તમ્હેજી', સંકેત કહઈ નિજ નારિ. ૧૪૧ સુંદરિં

ચત:-

કરપલવી કરિ કુમરનિ ભામિની દાખઈ ભેય;
'વાજી-રતન રાજાતણા, પંચ માગી પ્રિયુ! લેય'. ૧૪૨

આપઈ આપઈ કર મુકાવણીજી, વાજી પંચ રતન;
મોટઈ મોટઈ મહોછવિ પરિણી વલીજી, લોહ કહઈ 'ધન્ય-ધન્ય'. ૧૪૩ સુંદરિં

ફૂલ:-

- *ઉત્તમ કુલિ ઉપનો, ધન્ય શ્રીમતી માય;
ધન્ય બહિન હુલરાવીઓ, ધન્ય ફહિયર સુખ પાય. ૧૪૪
- *રુપવંત રતિપતિ જિસો, સુરવરની અનુહારિ;
પામ્યો પતિ એ પદ્મિની, ત્રિલોકસુંદરી નારિ. ૧૪૫
- *મન માન્યો વિવાહ થયો, રાય-રાણિ ઉછાહિ;
મહત્વ રજક પાણિગ્રહણ, લિક્ષા(ખ્યા) જ એ જગમાંહિ. ૧૪૬

ઢાલ:- ૧૧, રાગ- ખંભાતી, જીત્યા જીત્યા રે ટોડિરમલ્લ જીત્યઉ રે- સોહલાની.

- પરિણી ત્રિલોકસુંદરી રે, પ્રધાન પુત્ર જસ^૧પ્રાજિ રે;
દેવદુંદુભિ વાજઈ તિહાં રે, નાદિ અંબર ગાજિ રે. ૧૪૭
- જીત્યો જીત્યો પ્રભાકર જીત્યો રે, મણિ માણિક મોતી ^૨ઘણા રે;
વારુ વસ્ત્ર વિસ્તાર રે, અશ્વરતન ઘરિ આણીયા રે. ૧૪૮
- મંદિર મહોલિ પધારીયા રે, નરનારી બહુ નેહ રે;
શ્યામ મુખ દુખઈ ભર્યો રે, ચિંતિ કુમર એહ રે. ૧૪૯

યત:-

વિવાહયિત્વા યઃ કન્યાં, કુલજાં શીલમણ્ડિતામ્।
વિના ત્યજતિ દોષેણ, સઃ પાપિષ્ઠનરોઽધમઃ ॥૧॥

દૂહા:-

- *હવે કુમર મન ચિંતવઈ, 'કિસુ કરઈ દયાલ?;
મિઠા ભોજન આપિનિ, મુકાવે તતકાલ. ૧૫૦
- *કામકુંભ સુરતરુ સદા, વંછિત ફલ દાતાર;
કામધેનુ ચંતામણિ, પામિ તજઈ ગમાર'. ૧૫૧
- 'શ્યામમુખ સ્વામીતણું?', પુછઈ પ્રમદા કંત;
ભાખઈ 'ભોજન કારણિ', સખી બોલાવઈ સંત. ૧૫૨
- તાત ઘરિથી આણીયા, મીઠા મોદક સાર;
સુંદરી સાથઈ સ્વાદતાં, વદઈ વચન ઉદાર. ૧૫૩
- 'સિપ્રાનદી સાર જલ, આણી આપઈ કોઈ;
રમ્ય' કુમર રંગિ કહઈ, જાણ વિચારી જોઈ. ૧૫૪

ઢાલ:- ૧૨, રાગ- ગોડી, નેમી સમોસર્યા- એ ઢાલ.

- ^૧કંત પ્રતિ ભામિની ભણઈ રે, 'સિપ્રા નદીનું નીર;
તે કિમ જાણું? મુઝ કહો રે, સામિન! સાહસધીર રે. ૧૫૫
- કંત! કહો કિસ્યું રે, સિપ્રા વિમલ વારિ?;
મોદક ઉપરિ કિણિ, કારણિ સંભારિ રે?. ૧૫૬ કંત૦
- ગંગા સિંધુ સારિખી રે, બોલિ વેદ પુરાણિ;
માનસરોવરિ જલ ^૨ભર્યું રે, ખીરસમુદ્ર વખાણિ રે. ૧૫૭ કંત૦
- કલ્પવૃક્ષ આગલિ કિસી રે, ^૩મૂલપણી મનોહારિ';
વામા-વચન સુણી ઇસ્યાં રે, કંત કહિ 'સુણી નારિ! રે. ૧૫૮ કંત૦

૧. પાઠા૦ કાંતિ. ૨. પાઠા૦ ભલુ. ૩. મૂલપણી વનસ્પતી.

ખીરોદધિ-સર વેગલાં રે, તે વખાણઈ કેમ ?;

‘અરથિ ન આવઈ મનુષ્યનઈ રે, જિમ ‘જંબૂ જગતી હેમ રે. ૧૫૯ કંતો

સિંધુ દેસે સાંભલી રે, સિંધુ નદી ‘પરસિદ્ધ રે;

વચન વિલાસ વિણ માનવી રે, તેણિ સકલંકી કિદ્ધ રે. ૧૬૦ કંતો

‘ગંગા ગુણ કેતા કહું રે, હિમગિરિ ‘ઉત્પત્તિ;

તેહથી અધિકી જાણીઈ રે, સિપ્રાનદી સોભંતિ રે. ૧૬૧ કંતો

ભૂખ્યાનઈ ક્ષુધા સમઈ રે, રોગીનઈ ટાલઈ રોગ;

કામીજન કીડા કરઈ રે, યોગી ન ગમઈ ભોગ રે. ૧૬૨ કંતો

વિરહિણી જલ પીધી પછી રે, સીતલ થાઈ શરીર’;

કામિની ચિંતઈ ચિતસ્યું રે, ‘કિમ લહઈ અરથ ગંભીર રે?. ૧૬૩ કંતો

જનમથી મંદિરિ માલ્હતો રે, કિમ જાણઈ સવિ વાત ?;

‘મરુ ઘર દેશિ કુણ કહ રે, છાયા દ્રુમ વિખ્યાત રે?. ૧૬૪ કંતો

દેહ સંકા ‘મસિ ઉતરી રે, અશ્વરતન ગ્રહી તામ;

મંત્રીસરિ વઉલાવીઉ રે, આવઈ ઉજેણી ગામિ રે. ૧૬૫ કંતો

માત-પિતા ચિંતા કરઈ રે, તિમ સજન પરિવાર;

‘ચણ દાલિદ્રી હાથમાં રે, ‘છાજઈ કેતી વાર રે?’ ૧૬૬ કંતો

ઈણિ અવસરિ વધામણી રે, દીધી અતિ પરધાન;

મંગલકલશ ઘરિ આવીઉ રે, તાત રંગિ દિઈ દાન રે. ૧૬૭ કંતો

યત્તો:-

પુન્ય પ્રભાવિ શશિ સૂર્ય ‘ચાલઈ, પુન્ય પ્રભાવિ ફલ વૃક્ષ આલઈ;

પુન્ય પ્રભાવિ જલ મેઘ મુકઈ, સમુદ્ર મર્યાદા થકો ન ચુકઈ. ૧૬૮

૧. અર્થે=કામ. ૨. જંબૂદ્વિપની ફરતે આવેલો કિલ્લો. ૩. પાકાં સાધ. ૪. પાકાં ગુણ. ૫. ઉત્પત્તિ. ૬. પાકાં નાલિયર દીવવાસી જના રે, નવિ લહઈ વ્રીહિ વિખ્યાત રે. ૭. બહાને. ૮. શોભે. ૯. પાકાં ચાવઈ.

કાવ્ય:-

આધારો યસ્ત્રૈલોક્યા જલધિજલધરાકેદવો યત્ર યોજ્યા,
આદેશ્યા યસ્ય ચિન્તામણિસુરસુરભી, કલ્પવૃક્ષાદયસ્તે ।
ભુઞ્જ્યન્તે યત્પ્રસાદાદસુરસુરનરાધીશ્વરૈઃ સંપદસ્તાઃ,
શ્રીમાન્ ધર્મો નરેન્દ્રઃ કિશલયતુ વઃ, શાશ્વતી સૌખ્યલક્ષ્મીઃ ॥૧॥

વાત સઘલી કહી તાતનિ રે, હરખ્યો શ્રી ધનદત્ત;
કુમર નેસાલિ ભણઈ રે, સકલ શાસ્ત્ર પવિત્ર રે. ૧૬૯ કંત૦

હવઈ મંત્રીસર પુત્રનિ રે, મુકઈ કન્યા પાસિ;
જાગી ત્રિલોકસુંદરી રે, કુષ્ટી દેખી ઉદાસ રે. ૧૭૦ કંત૦

ચિંતઈ મહીપતિકુમરી રે, 'મેરુ ચઢાવી મુઝ;
નાખી ભૂમંડલ સહી રે, ઘિગ પાપી 'દૈવ! તુઝ રે'. ૧૭૧ કંત૦

યતો ગાહા:-

એ સંસાર ^૨અસારડો, આશા બંધન જાઈ;
^૩અનેરડું ^૪કરી સૂઈએ, અનેરડિ ^૫વિહાઈ. ૧૭૨ કંત૦

માહરો પ્રીયતમ અપહરી રે, કુષ્ટિ મુકિઉ પાસિ;
કુમરી નયણે જલ ભરઈ રે, આવીઈ ^૬પીહરા આવાસિ રે. ૧૭૩ કંત૦

દૂહા:-

*ચિંતઈ ત્રિલોકસુંદરી, જાણુ થઈ મન સિદ્ધ;
જો દુખ દાયક વિધ હુતો, તો કાંઈ આપ્યો નિદ્ધ. ૧૭૪

*બોલાવ્યો બોલે સહી, કહે પ્રભાકર નામ;
કોઠ રોગી નવી તુરી, કિસો નઈણસું કામ. ૧૭૫

ઢાલ:- ૧૩, રાગ- રામગિરિ, છાનો નઈ, 'છપી નઈ કંથા કિહા રહ્યો- એ ઢાલ.

હવઈ ઉઠી રે અબલા ઉતાવલી રે, ઉપની અંતરિ દાઝિ રે;
પ્રીઉડો નઈ 'ભાલઈ નારી પદમિની રે, ન દેખઈ મંદિરમાંહિ રે. ૧૭૬

કરમ કીધાં રે પ્રાણી ભોગવિ રે, ઉદય આવ્યાં જેહ રે;
મનમોહન મહિમાં ગુણનિલઈ રે, દીધો 'છબિલે છેહ રે. ૧૭૭ કરમ૦

માત-પિતાનઈ પાસઈ જઈ રે, બોલઈ રાજકુમરિ રે;
'દેહસંકા મસિ પ્રીઉડો રે, મુકી ગયો ભરતાર રે'. ૧૭૮ કરમ૦

ત્રિલોકસુંદરી રોવતી રે, દેખી પૃથીવિનાથ રે;
આંસુ આવઈ જનની 'નયણલઈ રે, ગાલિ દેતી હાથ રે. ૧૭૯ કરમ૦

કલ્પવેલિ સરિખી કુમરી રે, સુરતરુ સમ કુમાર રે;
નવલ પરિણીત જોડી વિછડી રે, કપટી જગિ કરતાર રે. ૧૮૦ કરમ૦

ઈણિ અવસરિ આવઈ મંત્રવી રે, રુદન કરઈ અપાર રે;
ભૂમિ પડઈ રે અતિ 'આરડઈ રે, 'પાડઈ બુંબ પોકાર રે. ૧૮૧ કરમ૦

'રાજેસર! તુમ્હે સાંભલો રે, પુત્ર પ્રભાકર જોઈ રે;
કુમરી થકી થયો કોઢીઉ રે, કરતા કરઈ સો હોઈ રે'. ૧૮૨ કરમ૦

સીતલ વયણિ સંતોષીઉ રે, 'પાપિણી એહ જ દુષ્ટ રે';
કુમરી ઉપરિ નૃપ કોપીઉ રે, સજન-મનિ અનિષ્ટ રે. ૧૮૩ કરમ૦

૧. પાઠા૦ કપી. ૨. પાઠા૦ દેખઈ. ૩. પ્રિયતમે, પાઠા૦ છઈ વલિ. ૪. પાઠા૦ નયણલડિ. ૫. આકંદ કરે. ૬. પાઠા૦ પારઈ.

દૂહો:-

*જો વાલ્હા ગઈ યાઈ, પાપિણિ પાપણિ નીસરઈ;
જાણંત હેજ હીયઈ, જો નયણે લોહી વહે. ૧૮૪

કુમરી એકાંતિ રહઈ, મહીપતિ મંદિરમાંહિ;
પૂન્ય સંયોગિ પામસઈ, અંગિ અધિક ઉછાહિ. ૧૮૫

*કઠિન કર્મ ઉદય થયા, બલ મત કરજો કોઈ;
માન ન ધરજો માનવી, કર્મ કરઈ સુ હોઈ. ૧૮૬

*જુઠો દોષ સુબુદ્ધી દીયો, કોપ કર્યો નિજ તાત;
દાસી એક પાસઈ રહઈ, સુખ-દુખ પૂછઈ માત. ૧૮૭

ઢાલ:- ૧૪, રાગ-કાફી, પિંડ ચલ્યા પરદેશિ સખી ક્યા કીજઈ- એ ઢાલ.

ત્રિલોકસુંદરી નારિ કિ, સખી પાસિ સહી;
વિવિધ કરઈ વિલાપ કિ, વચન એહવા કહી. ૧૮૮

‘અમર કુમર અવતાર કિ, ^૧નલકૂબર જિસ્યો;
વિદ્યાધર વર ભૂપ કિ, રતિરમણ તિસ્યો. ૧૮૯

દેહસંકા મસિ જાઈ કિ, રાતિ નવિ રમી;
સુખભરિ સુતાં ^૨સેજિ કિ, નિદ્રા મુઝ ગમી. ૧૯૦

ઉઠી પ્રિંડ મુખ જોઉ કિ, મનમાં ગહગહી;
દેખું કોઢી ^૩તામ કિ, તે નાહલો નહી’. ૧૯૧

સખી ચતુરા ઈમ કિ, વચન વારુ કહિ;
‘તોરણિ આવી જાઈ કિ, કર્મગતિ કુણ લહિ?’. ૧૯૨

યાદવવંશે નેમિ કિ, રાજલિનો પતિ;
જૈવિ ન મેલ્યો હાથ કિ, થયો યૌવનિ યતિ’. ૧૯૩

દૂહા:-

- દિવસ દોહિલિ ઠેલીઈ, ^૧નીઠર ^૨નિશ ન વિહાઈ;
માલી કેરાં ફૂલ જિમ, ગુણ ગૂંથતા વિહાય. ૧૮૪
- ‘મ મ જાણો ગુણ વીસરઈ, દૂરિ વસંતા વાસિ;
નયાણાં દોય તરફડિ, ^૩ચિત તમ્હારિ પાસિ. ૧૮૫
- જવ જગદીસ મેલસઈ, તવ મિલસ્યું મનરંગિ;
કહિસ્યું સુખ-દુખ મનતાણાં, અલજો છઈ અતિયંગ. ૧૮૬
- હિયડા ફાટિ પસાઉ કરિ, કેતાં દુખ સહેસ? ;
પ્રીયુ માણસથી વિછડાં, જીવી કહાઉ કરેસ?’. ૧૮૭
- *ગુરુ ગુણ તમ્હારડા, સંભારુ જિણિવાર;
મન મુંઝઈ તન ટલવલઈ, નેત્ર ન ખંડઈ ધાર. ૧૮૮

યતો ગાહા :-

*રે દૈવ! જો પ્રસન્નો, મા દેહસિ માણસં ચ જમ્મમ્ ।
જઈ જમ્મં મા પિમ્મં, જઈ પિમ્મં મા વજોગસ્સ ॥૧॥

કાવ્ય :-

દારિદ્રોપહતો યથા ધનનિધિં, ચન્દ્રં ચકોરસ્તથા,
*સીતા દાશરથં મૃગસ્તૃણવનં, બૃહુક્ષિતો ભોજનમ્ ।
સચ્છિષ્યો સુગુરું સતી નિજપતિં, વત્સો યથા માતરં,
ઇચ્છામિ પ્રભુદર્શનં પ્રતિદિનં, હંસો યથા માનસમ્ ॥૨॥

૧. નિષ્કુર. ૨. રાત્રિ. ૩. પાઠાં ચિંતા.

૪. પાઠાં - કામાર્તાસ્તરુણી ક્ષુધાપરિગતો, રમ્યં જનો ભોજનમ્ । સચ્છિષ્યો સુગુરું વિયોગવિધુરો, વત્સો યથા માતરં,

ફૂલો:-

ઘડી ય ન જાતી જેહ વીણુ, તેહ વીણુ જાએ વરસ;
માહરુ હીયડુ વજમય, સરજણહારિ સરજ.

૧૯૯

ઢાલ:- ૧૫, રાગ-કેદારો, ઢોલણાની ઢાલ.

રાતિ-દિવસિ ચિંતા દહઈ રે હાં, વલ્લભ ન લાભઈ નાહ
નેહ વિટંબણા નારી સહિજ સભાવ રાગિ રંજણા;
નહાણ ભૂષણ મંડણ તજ્યાં રે હાં, અંગિ નહી ઉછાહ નેહ૦.

૨૦૦

નાહ વિના દિન નિગમઈ રે હાં, રયાણી થાઈ છ માસ નેહ૦;
કોકિલનાદ નવિ સાંભલઈ રે હાં, વિરહિણી વસંત માસિ નેહ૦.

૨૦૧

સુપનાંતરિ ^૧પેખઈ પતિ રે હાં, ઝબકલઈ જાગઈ જામ નેહ૦;
ચંદ્રવદની ^૨ચાહિ ચિહુદિશિ રે હાં, નાહ ન દેખઈ તામ નેહ૦.

૨૦૨

રાગ ખરો તરુણીતણો રે હાં, પતિ ^૩પુંકિ ^૪અવટાઈ નેહ૦;
પુરુષ વિસારઈ પ્રીતડી રે હાં, બીજી કેડઈ થાઈ નેહ૦.

૨૦૩

^૫દોષાકરઈ વિરહી કરી રે હાં, ^૬નીલોતપલિ સંકોચ નેહ૦;
નર વિણુ તિમ નારી મુખ રે હાં, સખી સદા કરઈ સોચ નેહ૦.

૨૦૪

કર કપોલ-દેશો મિલિ રે હાં, કંકણ કુંડલ ^૭કાંતિ નેહ૦;
સિંચઈ નયાણ-નીરે સદા રે હાં, ભુજ-લતા એકાંતિ નેહ૦.

૨૦૫

બકુલ જાતિ પાદપ ફલઈ રે હાં, નિરખી મોહન નારિ નેહ૦;
જલધિ અગનિ પરિશમઈ રે હાં, દુરજય કામ વિકાર નેહ૦.

૨૦૬

ફૂલ:-

*સસનેહા તો દુઃખ લહે, નિસનેહા સુખ હોઈ;
તિલ-સરસવ જગ પીલ્હીઈ, રેત ન પીલ્હે કોઈ. ૨૦૭

*કુંકુમ-કેસર-કેવડો, કજલ-કુસમ-કપૂર;
પ્રીય વિજોગી પતિવ્રતા, એતાં છંડઈ દુર. ૨૦૮

*પ્રીતવતી સમરે પ્રીઉ, પંકજની દિનકાર;
ચાહ ચકોરી ચંદ્રમાં, કોકિલ જિઉ સહકાર. ૨૦૯

ઢાલ:- ૧૬, રાગ- મેઘમલ્હાર.

સુંદરી બીજી દિઠ કિ, સંધ્યા સમઈ શશિ રે;
'ચાંદલા! કહિ સંદેશ કિ, મોરા પ્રિય કિહાં વસિ રે?'. ૨૧૦

ચંદ્ર ન બોલઈ બોલ કિ, દુરજન સારિખો રે;
સજન હોઈ દુરજન કિ, પાપનો પારિખો રે. ૨૧૧

રાહુ! તુઝ વધાવું કિ, મોતી ખોભલિ રે;
કુરંગિ! વારુ કીધ કિ, કલંક ચંદ્રલિ રે. ૨૧૨

ગયણે ગાજઈ ઘન કિ, ચમકઈ બીજલી રે;
મોર કરઈ રેંગાય કિ, નાયઈ મનરલી રે. ૨૧૩

ચાતક! પ્રિયુ પ્રિયુ નાદ કિ, ઘિગ હો તુઝનિ રે;
મત સુણાવઈ કાનિ કિ, પ્રિયુ વિન મુઝનિ રે'. ૨૧૪

ઈમ કરતાં કાલ કિ, દોહિલઈ નિગમઈ રે;
શાંત થયો રાજાન કિ, કુમરી તેણિ સમઈ રે. ૨૧૫

ગાહા :-

સો કો વિ નત્થિ સુયણો, જસ્સ કહીજઈ નિયદુખાઈ.
આવંતિ જંતિ કંઠે, કંઠા ઉપન્નવલય જંતિ ॥૧॥

ઢાલ :- ૧૭, રાગ- કેદાર ગોડી.

- કુમરી સખી સાથિ કહ રે, 'એક અછઈ ઉપાય
સીમંત સિંહ નામિ ભલો રે, સજન જન સુખદાય'; ૨૧૬
'સોભાગી સાજન કો મુઝ મેલઈ નાહ, હું તો તેહનિ બહિન ઉછાહ'. આંકણી.
- સમઝાવિ સખી મોકલી રે, સામંત ઘરિ ગઈ દાસિ;
'બંધવ! આવો મંદિરિ રે, એક કરુ અરદાસ'. ૨૧૭ સોભાગી૦
- સાંભલિ દાસી વાતડી રે, 'આવું કિમ આવાસી?;
પુરુષ નયણે જબ ચડઈ રે, કુષ્ટ રોગી કરઈ તાસ'. ૨૧૮ સોભાગી૦
- 'નયાણાં દોય રુચડાં રે, દેખતો પુરુષ રતન;
નવિ પડઈ તે કૂપમાં રે, સાચું માનિ સજન'. ૨૧૯ સોભાગી૦
- દાસી ભણઈ 'કપૂરનિ રે, ખાતાં ભાંજઈ દંત;
ગુણ 'કેડિ અવગુણ હોઈ રે, તે પાણ 'સહઈ સંત. ૨૨૦ સોભાગી૦
- મેઘરથ રાય કિમ કરું રે, પારેવા નિમંત;
દેહ તજી ઉગારીઉ રે, પામું સુખ અનંત. ૨૨૧ સોભાગી૦
- નિરધન પાલઈ નેહ ઘણો રે, કરઈ જે પર ઉપગાર;
પરદુખ દેખી દુખીયા રે, વિરલા નર સંસારિ'. ૨૨૨ સોભાગી૦
- કુમરી ઉપરિ કરુણા કરી રે, આવ્યો અતિઉલ્હાસિ;
આદરમાન દિઉ ઘણો રે, વાત કહઈ પરકાસિ. ૨૨૩ સોભાગી૦
- 'પરિણીનઈ મંદિરિ ગયા રે, મુઝનઈ આણંદ અંગિ;
મીઠા મોદક ભોજન સમઈ રે, સિપ્રાજલ કહઈ રંગિ. ૨૨૪ સોભાગી૦

દેહસંકા મસિ જાઈ રે, તતખિણિ આવી નિંદ;
પ્રાત સમય ઉઠી જોઉ રે, દેખું કોઢી રોગિંદ.

૨૨૫ સોભાગી૦

દવદંતી વનમાં તજી રે, ઋષિદત્તા સકલંક;
સીલવંતી સુભદ્રા સતી રે, પૂરવ કરમિ વંક.

૨૨૬ સોભાગી૦

તાતનઈ જઈ તુમ્હે કહો રે, જો આપઈ આદેશ;
‘ઉજેણી નગરી જાઉં રે, પહિરી પુરુષનો વેસ’.

૨૨૭ સોભાગી૦

સંભલાવી વાત સાંમતિ રે, હરખ્યો સુરસુંદર;
કરઈ પ્રયાણું કોતિકી રે, નામિ ત્રિલોકસુંદર.

૨૨૮ સોભાગી૦

ફૂલ:-

*સિંધ વાત શ્રવાણે સુણિ, રાય થયો સુપ્રસન્ન;
પરસવેષ કરી ચલી, સાથિ લીઓ બહુ ધન. ૨૨૯

*કિંકર દાસુ કુચકી, રથ-પાયક પરિવાર;
સકુન પ્રમાણિ જાણિઓ, સહી મિલે ભરતાર. ૨૩૦

ઢાલ:- ૧૮, રાગ- સિંધુડો- સંગીતી, રાઠોડા રાજા રે- એ ઢાલ.

સુરસુંદર રાજા રે, ભલા દીધા ^૧વાજા રે;
તાજા નઈ પ્રીતિ વીરશેખરે રે. ૨૩૧

કાગલ લિખી દીધો રે, કુમરી ^૨કરિ લીધો રે;
કીધો નઈ પ્રયાણું કોતિકી રે. ૨૩૨

સાથિ સિંહ સામંત રે, ઉજેણી આવંત રે;
કંત નઈ કાજિ મિલવાતણઈ રે. ૨૩૩

વીરશેખર રાજા રે, કરતો ^૩દવાજા રે;
રાજાનઈ આવઈ સાહમો રે. ૨૩૪

પ્રીતિલેખ વંચાવઈ રે, યુવરાજ મનાવઈ રે;
ભાવિતઈ ભગતિ કરઈ ભલી રે. ૨૩૫

ચતો ગાહા :-

હસીનઈ મેલહઈ બિસણું, નમીનઈ પુછઈ વત;
તે ઘરિ કિમઈ ન જાઈએ રે, હિયડાની ^૪સંત. ૨૩૬

ઢાલ:- ૧૯, રાગ- રામગિરિ, ડુંગરડાની ઢાલ.

ત્રિલોકસુંદર સુખિ રહઈ, સેવક બહુ પરિવાર રે;
સિંહ સાથઈ કીડા કરઈ, પૂરવ હરખ અપાર રે. ૨૩૭

નગરીમાંહિ જસ વિસ્તર્યો, વીરશેખર બહુમાન રે;
જિમ જલધર ^૧જલ વરસંતો, યાયક જનનિ દિઈ દાન રે. ૨૩૮ નગરી૦

એક દિનિ સરોવરિ કીડતા, દિઠા સેવકજન રે;
સુરસુંદર રાજાતાણા, વાજી પંચરતન રે. ૨૩૯ નગરી૦

તુરંગમ સાથિ તુરત ગયા, સેવક ધનદત્ત ધામ રે;
મનોહર મંદિરિ જોઈનિ, આવી કહઈ સિંહનિ તામ રે. ૨૪૦ નગરી૦

^૨કુમરી તિહાં બુદ્ધિ કેલવઈ, ઉજેણી નગરી રાજાન રે;
લેઈ આદેશ મહાજનનઈ, ભાવિ કરાવઈ ભોજન રે. ૨૪૧ નગરી૦

યત:-

વટક-મંડક-મોદક-લાપસી ઘૃત-સપૂરણ ચૂરણ ઇડરી ।

કલમશાલિતણા નવ તંદુલા, સુલવણા મહિષીદધિસંયુતા ॥૧॥

ભગતિ ભોજન કરાવીનઈ, આપઈ શ્રીફલ સાર રે;
બીજઈ દિનિ પંડિત તેડઈ, છાત્ર ^૩સરવ પરિવાર રે. ૨૪૨ નગરી૦

ફૂલો:-

*મીઠાઈ-મેવા ઘણા, ખાજા-મોદિક સાર જાતિ;

પુરીસઈ ભોજન પ્રીયનિ, પુરઈ મનની ખાંતિ.

૨૪૩

ઢાલ:- ૨૦, રાગ- ધન્યાશી, કોઈલો રે પરબત ઘુંઘરો લોઈ- એ ઢાલ.

તથા રાગ-કાફી, તું ભલો રવિ રાજો નંદકો રે લાલ- એ ઢાલ.

પંડિત જિહાં પંગતિ રે સિંહ, મંગલકલસ કુમાર રે વાલ્હેસર;

ભોજન ભગતિ ભલી પરિ રે સિંહ, પ્રીસઈ રાજકુમારિ રે વાલ્હેસર.

૨૪૪

મુઝ મનોરથ ^૧સવિ ^૨ફલઈ રે સિંહ, કન્યા હરખ અપાર રે વાલ્હેસર;

મઈ પરણ્યો તે એ સહી રે સિંહ, ^૩ભાગિ મિલ્યો ભરતાર રે વાલ્હેસર. ૨૪૫ મુઝાં

શ્રીધનદતનંદનતાણી રે સિંહ, ભગતિ કરઈ વિશેષ રે વાલ્હેસર;

ભોજનભેદ દેખી છાત્રનઈ રે સિંહ, ઉપજઈ કોધ અશેષ રે વાલ્હેસર. ૨૪૬ મુઝાં

યતો ગાહા :-

યસ્ત્વેકપઙ્ક્ત્યાં વિષમં દદાતિ, સ્નેહાદ્ ભયાદ્ વા यदि *ચાર્થહેતો: ।

દેવૈશ્ચ દૃષ્ટં મુનિભિશ્ચ ગીતં, તાં બ્રહ્મહત્યાં મુનયો વદન્તિ ॥૧॥

[ઇન્દ્રવજ્રા]

*રવિચરિયં ગૃહચરિયં, તારાચરિયં ચ રાહુચરિયં ચ ।

જાણંતિ બુદ્ધિમન્તા, મહિલાચરિયં ન જાણંતિ ॥૨॥

[આર્યા]

*વરં પ્રાણપરિત્યાગો, મા માનપરિખંડના ।

પ્રાણત્યાજ્યો ક્ષણદુઃખં, માનભંગો દિને દિને ॥૩॥

[શ્લોક]

ભોજન કરી ઉઠ્યા પછી રે સિંહ, આપી વસ્ત્રદાન રે વાલ્હેસર;

પંડિત પ્રતિ કુમરી કહઈ રે સિંહ, 'છાત્ર ભણાવો જ્ઞાન રે', વાલ્હેસર. ૨૪૭ મુઝાં

૧. પાઠાં સીકસિ રે. ૨. પાઠાં મિલ્યા. ૩. ભાગ્યથી. ૪. પાઠાં સ્વાર્થહેતો:

યત:

મીઠ ^૧દૂધથરીસુ સાકર ભરી, મીઠી ^૨બુહારી ગિરિ,
મીઠી દ્રાખહરી ઝરી રસભરી, મીઠી નવા તાત રી;
મીઠી તાત મધુકરી ભરહરી, કાંતા કચોલી ભરી,
નાનાના નનના નના નનનના, મીઠી કવીનાં ^૩ગિરી. ૨૪૮ [શાદૂલવિક્રીડિત]

નેસાલીયા બોલ્યા તદા રે સિંહ, ‘નહી કહીઈ લગાર રે વાલ્હેસર;
ભગતિ ઘણી કીધી જેહની રે સિંહ, તે ભણસઈ કુમાર રે’ વાલ્હેસર. ૨૪૯ મુઝાં
સત્યભામા-સુત બોલીઉ રે સિંહ, ‘કથા દોય પ્રકાર રે વાલ્હેસર;
આતમકી દુજી પારકી રે’ સિંહ, ‘નિજ કથા કહો સાર રે’ વાલ્હેસર. ૨૫૦ મુઝાં
‘સુરસુંદરનામિ ભલો રે સિંહ, ચંપાનગરી રાય રે વાલ્હેસર;
સુતા ત્રિલોકસુંદરી રે સિંહ, સુગુણાવલી તસ માય રે વાલ્હેસર. ૨૫૧ મુઝાં

૧. દૂધની તરમાં= મલાઈમાં. ૨. પાઠાં છુહારી. ૩. પાઠાં ગિરા.

ઢાલ:- ૨૧, રાગ-વૈરાડી, ૧ સાતવાની સાતવો રે-૨ રાઘવાની ઢાલ.

એક અવસરિ વનમાં થઈ રે, આકાશિ એહવી વાણિ જીવનમોરા;
“કુમર ભાડઈ પરિણસઈ રે, પૂરવ પૂન્ય પ્રમાણિ” જીવનમોરા. ૨૫૨

કથા કોતિક સહુ સાંભલો રે, ચતુરજન એક ચિત્ત જીવનમોરા;
પુન્યઈ સંપતિ પામીઈ રે, કરમગતિ વિચિત્ર જીવનમોરા. ૨૫૩ કથા૦

મંત્રીસર સુબુદ્ધિ તિહાં રે, શ્રીમતી સોભન નારિ જીવનમોરા;
પુત્ર પ્રભાકર કોઢીઉ રે, પરિણઈ રાજકુમારિ જીવનમોરા. ૨૫૪ કથા૦

તેહતાણી કુલદેવીઈ રે, ગ્રહી ૩રાજન! અસમાન જીવનમોરા;
મંત્રીનઈ આણી દિઉ રે, ભગતિ કરઈ પરધાન જીવનમોરા. ૨૫૫ કથા૦

મઈ પરણી ત્રિલોકસુંદરી રે, ૪નૃપિ વાજી પંચ દીધ જીવનમોરા;
મણિ-માણિક-મોતિ દિયાં રે, વાજી રતન મઈ લીધ જીવનમોરા. ૨૫૬ કથા૦

કૂડ કરી મંત્રી મોકલઈ રે, આવ્યો ઘરિ ઉલ્હાસિ જીવનમોરા;
તે નારી જે મેલવઈ રે, તેહનો ભવિ-ભવિ દાસ' જીવનમોરા. ૨૫૭ કથા૦

દૂહા:-

*ગામ-નામ-માતા-પિતા, સંભલાવ્યા કુમાર;
જાણિ જઈ વન વેલડી, સીંચીઈ મી સુપ સુદ્ધાર. ૨૫૮

કન્યા કુમર કથા સુણી, નિજ આતમ ૫અવદાત;
સિંહ સામંત પ્રતિ કહઈ, સાંભલિ સાચી વાત. ૨૫૯

સિંહે વાત માની સહી રે, અતિ હરખ્યો ખિણમેવ જીવનમોરા;
૬કુમરી કપટ કોધિ કરી રે, કુમર કંઠ ગ્રહેવ જીવનમોરા. ૨૬૦ કથા૦

પંડિત છાત્ર નાસી ગયા રે, મંગલકલસ નિરભીક જીવનમોરા;
કન્યા નરરુપ પાલટી રે, સ્ત્રીરુપિ ઉભી ૭નિજીક જીવનમોરા. ૨૬૧ કથા૦

દૂહા:-

*જીવ લહે સુખ-સંપદા, પુન્ય પ્રગટ જબ થાય;
રોગ-સોગ-વિજોગના, દુખ દેસંતર જાય.

૨૬૨

*સુંદર ત્રિલોકસુંદરી, મંગલકલશ કુમાર;
જગ જોડી સીરખી મલિ, વરત્યો જય-જયકાર.

૨૬૩

ઢાલ:- ૨૨, રાગ- ગોડી, મન ભમરા-એ ઢાલ.

તિણિ અવસરિ નરનારિ મિલ્યાં મનરંગિ રે, અંગિ અધિક ઉછાહ પ્રીતિ મનરંગિ રે;
જિમ રોહિણી રમાણનઈ મન૦, દેખી હરખઈ મનમાંહિ પ્રીતિ૦.

૨૬૪

શ્રીપતિ-લખિમી જિમ મિલઈ મન૦, તિમ મિલી જગિ જોડિ પ્રીતિ૦;
સેઠિ સુણી હરખ્યો તદા મન૦, પહુચઈ મનની કોડ પ્રીતિ૦.

૨૬૫

વિરશેખર પાણ ચમકીઉ મન૦, તિમ કુટુંબ હરખેવ પ્રીતિ૦;
સિંહ આવી ચંપાપુરિ મન૦, સરવ સંબંધ કહેવ પ્રીતિ૦.

૨૬૬

‘ત્રિલોકસુંદરી એ સહી મન૦, પામ્યો નિજ ભરતાર’ પ્રીતિ૦;
રાજા-રાણી સાંભલી મન૦, હુઓ હરખ અપાર પ્રીતિ૦.

૨૬૭

ચંપાપુરી તેડાવીઉ મન૦, ધનદત સાથિ જામાત પ્રીતિ૦;
દિન-દિન નૃપ મહોછવ કરઈ મન૦, ‘મેદિનીમાંહિ વિખ્યાત પ્રીતિ૦.

૨૬૮

સુરસુંદર તવ કોપીઉ મન૦, ધન લીધો ભૂપાલ પ્રીતિ૦;
મારણ માંડ્યો મંત્રીનઈ મન૦, મુકાવ્યો કુમરિ દયાલ પ્રીતિ૦.

૨૬૯

દૂહા:-

*સુમનસ અતિ હિ પરાભવ્યો, હૈએ નાણઈ ડંસ;
છેદો ભેદો દુહવ્યો, મધુરો વાજઈ વંસ.

૨૭૦

- *ચંદન ^૧ઉરસીઈ ઘસઈ, પરિમલ પ્રકટ કરંતિ;
ઈશુદંડ વલી પીલતાં, અમૃત રસ આપંતિ ૨૭૧
- સુરસુંદર ગુણાવલી મન, સુખ ભોગવઈ સંસારિ પ્રીતિ૦;
તિણિ અવસરિ તિહાં આવીઉ મન૦, ધરમઘોષ આગાર પ્રીતિ૦. ૨૭૨
- ચંપાપતિ ગયો વાંદવા મન૦, સુધા સાધુ નિગ્રંથ પ્રીતિ૦;
વાણી સુણી વેરાગિઉ મન૦, જાણી મુગતિનો પંથ પ્રીતિ૦. ૨૭૩
- રાજ સુંપી જમાઈનિ મન૦, દીપ્યા લિઈ મુનિ પાસિ પ્રીતિ૦;
ચારિત્ર પાલી નિરમલું મન૦, પામ્યો સુર સુખવાસ પ્રીતિ૦. ૨૭૪
- ઈંદ્રતાણી પરિ ભોગવઈ મન૦, ભોગ્ય ભોગ ભૂપાલ પ્રીતિ૦;
મંગલકલશ રાજા ભલો મન૦, લોક સુખી ચિરકાલ પ્રીતિ૦. ૨૭૫
- સૂરવીર અતિ સાહસી મન૦, જગિ જસ જસ વિસ્તાર પ્રીતિ૦;
ધરમધ્યાન પાલઈ સદા મન૦, શ્રાવકનાં વ્રત બાર પ્રીતિ૦. ૨૭૬

કૂહા:-

*રંગ ન કીજઈ રે હીયા!, રંગિ હોઈ વિણાસ;
પગિ ઘોલતો દિઠ મિ, જઉ કુસંભદાસ. ૨૭૭

*એક અવસર સમોસર્યા, સાધુ માહા ગુણધાર;
ષટકાયા રક્ષા કરઈ, આતમ પર ઉપગાર. ૨૭૮

*સંગત કિજઈ સાધુની, દયા-ધર્મ દાતાર;
સમ-સંવેગ ઉપદેસથી, પામીજઈ ભવપાર. ૨૭૯

*સુભાષિતેન ગીતેન, યુવતીનાં ચ લીલયા ।
મનો ન ભિદ્યતે યસ્ય, સ યોગી અથવા પશુ: ॥૧॥

ઢાલ:- ૨૩, રાગ- ગોડી, સીમંધર સામી ઉપદેશઈ- એ ઢાલ.

ચંપાપુરિ ^૧વનિ પધારીયા, મુનિવર કેવલજ્ઞાન રે;
વનપાલિ દીધી વધામણી, આપઈ વંછિત દાન રે. ૨૮૦

કેવલી ભવિયાણ બુઝવઈ, ભાખઈ ધરમનો મરમ રે;
વાણી સુધારસ ^૨વાગરઈ, ‘ભૂલો મા ભવઈ ભર્મ રે’. ૨૮૧ કેવલી૦

ચતુરંગિણી સેના સજી, ભૂપતિ ભામિની આવિ રે;
પંચાભિગમ સાયવી, સાધુ વંદઈ ^૩ભાવિ રે. ૨૮૨ કેવલી૦

‘દશ દ્રષ્ટાંતિ નરભવ, શ્રુતિ સદ્ગુણા રંગિ રે;
ધરમનો ઉદમ આણવો, દુરલભ એ ચતુરંગિ રે. ૨૮૩ કેવલી૦

જલલવ વીજલી સારિખું, ખિણિ-ખિણિ જાઈ આય રે;
પરભવિ જાતાં જીવનિ, સાધિ ધરમ સખાય રે. ૨૮૪ કેવલી૦

૧. પાઠા૦ પાવન. ૨. બોલ્યા. ૩. પાઠા૦ મન ભાવિ.

કાયા કૂડી કારમી, કારિમો એ સસારિ રે; સ્વારથનું સહુ કો મિલ્યું, કોય નહી રાખાણહાર રે	૨૮૫ કેવલી૦
પ્રમદા રંગ પતંગનો, રાતો સંધ્યા રાગ રે; ખિણિ રાયઈ વિરયઈ ખિણઈ, વારુ એક વૈરાગ રે.	૨૮૬ કેવલી૦
આઠે મદ નિવારીઈ, વારીઈ વિષય-કષાય રે; સાત વ્યસન નવિ સેવઈ, ચારિત્ર લીઉ ચિત લાય રે.	૨૮૭ કેવલી૦
શ્રાવકનાં વ્રત સોહિલાં, પાલો નિરતિચાર રે; સમકિત 'સાયો મનિ ધરો, પ્રતિલાભો અણગાર રે.	૨૮૮ કેવલી૦
પાપથાનકિ અઢારનિ, અનંતકાય બત્રીસ રે; દોષ અભ્યક્ષતના ઘણા, ટાલો ભોજન નિશ રે.	૨૮૯ કેવલી૦
પ્રતિબુઝ્યા પ્રાણી ઘણા, ચતુર! લાઘો ચારિત્ર રે'; રાજા કેવલી વાંદીનઈ, 'પ્રસન પુછઈ પવિત્ર રે.	૨૯૦ કેવલી૦
'પ્રભુ! કહો ભવિ પાછિલે, કુણ કર્યા પુન્ય સાર રે?; રાણીએ કિમ કલંક લહું?, ભાડઈ પરિણી મઈ નારિ રે'.	૨૯૧ કેવલી૦

કૂહા:-

*કેવલજ્ઞાની જલહલઈ, સંસય ભંજણહાર;
સુરિજ આગે કિમ રહે, નિસાનો અંધકાર. ૨૯૨

*સુણિ રાજા મુનીવર કહે, પૂરવભવની વાત;
'ભરતખેત્રમાહિ ભલો, 'મુગ્ધ દેસ વિખ્યાત. ૨૯૩

ઢાલ:- ૨૪, રાગ-સારંગ, પૂરોનિ સોહાંસણિ રુડો સાથિઉજી- એ ઢાલ.

સોમદેવ શાલિ ગામિ વસઈ રે, શ્રીદેવી ઘરિ નારિ;
જિનદત્ત નામિ પાસઈ રહઈ રે, શ્રાવક બારવ્રતધાર. ૨૯૪

પૂરવભવ તુમ્હે સાંભલો રે, મંગલકલશ નૃપ! જાણિ;
પુન્યઈ રાજરિદ્ધિ પામીઉ રે', ગુરુકી મધુરી વાણિ?. ૨૯૫ પૂરવ૦

'શ્રાવક 'પ્રીતિ-વસઈ દીધી રે, ધન ધરમ નિમંત;
સમજાવી સોમદેવનિ રે, દેજઈ દાન ગુણવંત. ૨૯૬ પૂરવ૦

°જિનદત્ત પરદેશિ ગયો રે, ધન ખરચિ મિત્ર હાથિ;
શ્રીદેવીનઈ પ્રીતડી રે, સખી સુભદ્રા સાથિ. ૨૯૭ પૂરવ૦

શ્રીદેવી હાસા 'મસિ રે, સખી પ્રતિ કહેવ;
“પુઝ ભરતાર થયો કોઢીઉ રે, તુઝ 'સંસરગે °હેવ”. ૨૯૮ પૂરવ૦

શ્રીદેવીવાણિ સાંભલી રે, સુભદ્રા દુખ પામેવ;
પુનરપિ કહઈ “હાસુ કીઉ રે”, વાર-વાર ખામેવ. ૨૯૯ પૂરવ૦

તે સોમદેવ તે શ્રીદેવી રે, પહુતા સરગ મઝારિ;
દેવ-ભવન સુખ ભોગવી રે, મંગલકલસ અવતાર. ૩૦૦ પૂરવ૦

૧. મગધ. ૨. સ્નેહવશ થઈને. ૩. પાઠાં પૂરવ ભજિ નંદન. ૪. બહાને. ૫. પાઠાં તવ. ૬. પાઠાં સંસારગે. ૭. ખરેખર, નક્કિ.

પરધન દાન પ્રભાવથી રે, ભાડઈ પરિણો પટ્ટરાણિ;
કોઢી કલંક એણિ પામીઉ રે, હાસું કીધા 'માટિ જાણિ.

૩૦૧ પૂરવ૦

પુન્યઈ સંપતિ પામીઈ રે, પાપથી દુખ અપાર';
મહીપતિ વૈરાગિ ચડો રે, એ સંસાર અસાર.

૩૦૨ પૂરવ૦

દૂહો:-

* સાધુ વચન નૃપ સાંભલી, આણ્યો મન વૈરાગ;
અનિત્ય એ સંસાર છઈ, રાતો સંધ્યા રાગ.

૩૦૩

યતો ગાહા:-

* તાવન્ માતા પિતા ચૈવ, તાવત્ સર્વેઽપિ બાન્ધવા ।
તાવદ્ ભાર્યા સદા દ્વષ્ટા, યાવલ્લક્ષ્મી સ્થીરા ગૃહે ॥૧॥

માયા હોઈ પત્ની, પત્ની મરિણ હોઈ પુણ માયા ।
ભયણી ય હોઈ ધૂયા, ધૂયા ભયણી ય હોઈ પત્ની ય ॥૨॥

સંસારંમિ અસારે, દેવા મરિણ હુંતિ તિરિઞ્જન ।
મરિણ રાય-રાણા, પરિભમઈ નરગજાલંમિ ॥૩॥

કમ્મણા બંભણો હોઈ, ખત્તીઝ હોઈ કમ્મણા ।
કમ્મણા પુરિસો હોઈ, કમ્મણા મહિલા ભવેત્ ॥૪॥

* જાતે-જાતે દીહડે, સવ સુખ ઓછા થાય;
સુગુરુ સુવચણ ન વીસરઈ, દિન-દિન હીયડામાંહિ.

૩૦૪

ઢાલ:- ૨૫, રાગ-ધન્યાશી, ધન્ય ધન્ય પંચ પાંડવ મુનિ- એ ઢાલ.

પુત્રનઈ રાજ થાપી કરી, દાન દેઈ રે લીઈ સંયમભાર;
નગરીમાંહિ મહોછવ કરઈ, પટ્ટરાણી રે રાણી સાથિ વિચારિ.

૩૦૫

જયો-જયો મંગલકલશમુનિ, જસ સેવઈ રે સેવઈ સુરનર પાય;
સકલ 'સાધશિરોમણી, એહનિ નામિ રે નામિ સુખ થાય.

૩૦૬ જયો

સુમતિ ગૂપતિ ગૂપતા સદા, મુદા પાલઈ રે પાલઈ પંચાચાર;
તપ તપઈ અતિ આકરો, ભવ્ય બોહઈ રે બોહઈ અણગાર.

૩૦૭ જયો

અંત સમય આણસણ કરી, સુર થાઈ રે થાઈ સુર આવાસિ;
દેવ ભવન લાહો ^૧લીઈ, સુખ ભોગ રે ^૨ભોગ લીલ વિલાસ. ૩૦૮ જયોં

તિહાં ચવી નરભવ લહી, ભલો લેસઈ રે લેસઈ ^૩સંયમભાર;
ચારિત્ર પાલી નિરમલું, સિદ્ધ હોસઈ રે હોસઈ સુખકાર. ૩૦૯ જયોં

પ્રેમ મુનિ પ્રેમઈ ^૪કરઈ, મૂલી ગામિ રે ગામિ સુખવાસ;
મંગલકલશ મુનીસરુ, સદા પૂરઈ રે પૂરઈ મન આસ. ૩૧૦ જયોં

ઢાલ:- ૨૬, રાગ-મેઘ મહાર.

મંગલકલસ સુસાધ કિ, સાધુ ગુણિ ભર્યો રે;
ચતુર! સુણો ચરિત્ર કિ, પવિત્ર ગુણિ કર્યો રે. ૩૧૧

સાંભલજ્યો સજન! કિ, પુન્ય હોઈ ઘણો રે;
સદા જય-જયકાર કિ, સાર સોહામણો રે. ૩૧૨

રાસ રચ્યો ભર પ્રેમિ કિ, પ્રેમ મુનિ ગુણિ રે;
સર્વ અછઈ બહુ ભાસ કિ, રાસ શિરોમણિ રે. ૩૧૩

જે નર-નારિ ભાવિ કિ, ગાવિ ગુણી મિલઈ રે;
રંગિ ગાવઈ રાસ કિ, આસ તેહની ફલઈ રે. ૩૧૪

મૂલી ગામિ જાણિ કિ, વાણી મધુરી કરી રે;
ગુણગાયા મનરંગિ કિ, અંગિ ઉલટ ધરી રે. ૩૧૫

ઢાલ:- ૨૭, રાગ-ધન્યાશી, કુમર ભલિ આવી- એ ઢાલ.

ત્રિણ ભુવનિ તિલક સદા એ, જિનશાશનિ શિણગાર ^૧સુહગુરુ ગુણ ગાઈએ;
દયા ધરમ જગિ દીપતો એ, લોકો ગછ ^૨ગણસાર સુહગુરુ. ૩૧૬

શ્રી લોકાગણિ ગુરુ રાજ્યા એ, રુપજી જીવ રૂપિરાય સુહગુરુ;
વડ વર^૩સિંગ વરસિંગજી એ, સુરનર સેવઈ પાય સુહગુરુ. ૩૧૭

શ્રુતસાગર સુખી કરુ એ, ગછનાયક ગુણવંત સુહગુરુ;
બ્રહ્મચારી ચૂડામણી એ, જગિ જયો શ્રી જસવંત સુહગુરુ. ૩૧૮

શ્રી જસવંતજીએ થાપીયા એ, ગછપતિ ગુણ નિધાન સુહગુરુ;
શ્રી રુપસિંહજી સોભતા એ, સંઘનઈ કરઈ કલ્યાણ સુહગુરુ. ૩૧૯

શ્રી પૂજ્યજી જસવંતતાણા એ, શિષ્ય સુખાકર જેહ સુહગુરુ;
ગુણનિધિ રૂપિ શ્રી ગણેશજી એ, ^૪શીલ સંવર ગુણગેહ સુહગુરુ. ૩૨૦

ગણપતિ ગુરુ પસાયલિ એ, ગાયા ગુણ વિસ્તાર સુહગુરુ;
પ્રેમમુનિ પ્રેમઈ ભણઈ એ, મંગલકલશ અધિકાર સુહગુરુ. ૩૨૧

સાંભલતાં સુખ સંપજિ એ, અંગિ આણંદ પૂર સુહગુરુ;
મહીમંડલિ ગુણ વિસ્તરો એ, જિહાં લગિઈ મેર શશિ સૂર સુહગુરુ. ૩૨૨

સંવત ૧૬ (સોલ) બાણુયા સમઈ એ, ગુણિ સ્તવ્યો ગુણધાર સુહગુરુ;
આશુવદિ સાતમિ તિથિ એ, દિન-દિન હોયઈ જયકાર સુહગુરુ. ૩૨૩

❖ ૭) જીવણમુનિ કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ ❖

દોહા:-

- પાણમવિ સીમંધર પ્રમુખ, વીહરમાન જીનરાય;
 ૧તિમરવીદારણ અઘહરણ, સેવે આનંદ થાય. ૧ [૧]
- ચઉવિસઈ ૨જિણપૈ નમો, નમો ૩શઈલ ગણધાર;
 શ્રી સુહગુરુનૈ પાણમી કરી, માંગો બુધિ વિચાર. ૨. [૨]
- શ્રી સરસ્વતિ વલિ વલિ નમો, દેહ બુધ મુહ માય;
 પંચ પરમેષ્ઠ સિમરો સદા, ૪સુભમતકે વરદાય. ૩ [૩]
- માહાબલી જગ કર્મ છઈ, સુખ-દુખ કર્મ ૫સહાય;
 સાંભલજે થે કાન ધર, જંપો કથા ૬વાણાય. ૪ [૪]
- નઉવ રસની ચઉપઈ, ભાણજો ચતુર સુજાણ;
 પાવઈ મંગલકલસ જુ, ભાગે દુખની ખાન. ૫ [૫]

ઢાલ:- ૧, જાદૌ રાસાની.

- ૭નૈર ઉજૈણ સુહાવણો, ભરથખેતમૈ દીપૈ સાર કિ;
 ભુ-રમાણી ભાલઈ તિલો, માનો અલકાસર અવતાર કી. ૧ નૈર૦ [૬]

દોહરા:-

- નદી વૈદ રાજા તિહા, ૮યોગી નૈ ૯સુરતાર;
 ૧૦પાંચ-બોલ જીણ ગ્રામમૈ, તેઈ ઠામ સુખકાર. ૨ [૭]

૧. અંધકારને હણનાર. ૨. જિનપતિને. ૩. સકલ. ૪. શુભમતિને. ૫. પાકાં સદાઈ. ૬. ગુંથાય, પાકાં બનાઈ. ૭. નગર. ૮. પાકાં ભોગી. ૯. સુધાર, પાકાં શ્રોતાર. ૧૦. પંચમો.

ઢાલ:-

વૈરસીંહ રાજા તિહાં, સોમકલા રાણી ગુણરાસ કી;
 ધન નામૈ ^૧વિવહારીયા, સત્યભામા ^૨તિસુ નારી જાસ કિ. ૩ નૈર૦ [૮]
 સત્યભામા અવસર કિણઈ, નિરખૈ ^૩પિયકો વદન મલીન કી;
 કારણ કઉણ? પુછૈ તિહાં, દે ઉતર 'સુત બિન તન 'છીન' કી. ૪ નૈર૦ [૯]

દોહરા:-

બાંધવ બિનુ અરુ પુત્ર વીનુ, સો જીવૈ દુખપુર;
^૫નેન-પુત-ભાઈ-^૬ભુજા, મરીય તિણ વીણ ઝુર. ૫ નૈર૦ [૧૦]

ઢાલ:-

નારિ કહઈ ^૭પ્રીત્મ! સુણો, ધરમ વિના 'દીસૈ જગ ફોક કિ;
 સુખ સંપત ^૮કુનિ ધરમથી, ધરમ વિના સખ દુખીયો લોક કિ. ૬ નૈર૦ [૧૧]
 કીજઈ ધર્મ પ્રીત્મ! સદા, તપ જપુ સંજમ દાન અચાર કી;
 જો સુત હોઈ ^{૧૦}ત અતિ ભલો, ^{૧૧}નાતર પરભવ સુખ અપાર કિ. ૭ નૈર૦ [૧૨]

દોહરા:-

^{૧૨}પુન બીજ જિહ ^{૧૩}બોઈયનૈ, સીંચહુ શુભજલ જાન;
 પુહપ જગત કે સુખ સવે, ફુનિ ફલ સિવસુખમાન'. ૮ નૈર૦ [૧૩]

ઢાલ:-

દંપતિનૈ ધર્મ આદર્યો, કરૈ ભાવપુજા જનરાય કિ;
 જિનસાસણ માનૈ તવઈ, તુષ્ટમાન હોઈ મન ભાઈ કિ. ૯ નૈર૦ [૧૪]

૧. વેપારી. ૨. તેની. ૩. પિયુનો=પતિનો. ૪. ક્ષીણ. ૫. નહિંદ. ૬. ભોજાઈ=ભાભી, પાકાં બિના. ૭. પ્રીતમ. ૮. જણાય. ૯. પણ. ૧૦. તો. ૧૧. નહીતર. ૧૨. પુણ્ય. ૧૩. વાલીને.

^{૧૫}ઉઠી ^૨સિજ્યા નિસિ સમૈ, કનકકલસ લહિ ^૩સુપના સાર કી;
સત્યભામા હરખત થઈ, આછી પિય ^૪પૈભણઈ વિચાર કિ. ૧૦ નૈરં [૧૫]

ધનદત સાંભલ હરખાયો, થાસિ હમ ઘર પુત કી;
પુરે દિન સુત જનમીયો, ઉદયો વંસમૈ જાણે ^૫ભાન કિ. ૧૧ નૈરં [૧૬]

કિયો જનમ વધાવણો, સંખ દમામા વાજે ^૬તુર કી;
ભુગલ ભેરી વાજહી, દેઈ દાન મન હરખત પૂર કિ. ૧૨ નૈરં [૧૭]

સુપનૈતાણઈ અણુસારથી, મંગલકલસ દિયો તિસુ નામ કી;
કલા ^૭બહતરિ સીખવી, વિનઈ રૂપ અતિ ગુણધામ કી. ૧૩ નૈરં [૧૮]

દોહરા:-

જનમ ‘દોર ગરુવો નહી, ગુણ ગરુવો જગમાંહિ;
જીવન મોતી ગુણ ભરિઉ, ^૮સીપમાંહિ કછુ નાહિ. ૧૪ નૈરં [૧૯]

ઢાલ:-

સુત પુછે ‘સુણિ તાતજી!, કિણિ કારણ વાડી જાહ?’ કી;
^{૧૦}ભણ તાત ‘સુણ પૂતજી! કુસુમ આણી પુજો જિનરાય’ કી. ૧૫ નૈરં [૨૦]
તાત પ્રતઈ સુત ઈમ ભણઈ, ‘પાલઉ ધર્મ થે ^{૧૧}સમગત સાર કી;
કુસમ આણીનિ પૂજસું, કરઉ સદા મૈ એહ ^{૧૨}અચાર’ કી. ૧૬ નૈરં [૨૧]

દોહરા:-

સપુત પિતા તે અધિક ગુણ, સમ ગુણ મધમ જાણ;
વિન દાન ^{૧૩}અધ કહુઈ, પુત કપૂત વખાણ. ૧૭ [૨૨]

ઢાલ:-

કરૈ પૂજ જિનરાય કી, મનમૈ ^{૧૪}ધરણ અધક ઉછાહ કી;
પ્રથમ ઢાલ જીવણી ભણી, મનમૈ સુહગુરને ^{૧૫}અરાહ કી. ૧૮ નૈરં [૨૩]

૧. પોઠી, સુઈ ગઈ. ૨. શય્યા. ૩. પાઠાં સપના. ૪. કહે છે. ૫. ભાનુ, સૂર્ય. ૬. વાજિત્ર, ૭. બહોતેર. ૮. સ્થાન. ૯. છીપમાં.
૧૦. ભણે=કહે. ૧૧. સમકિત. ૧૨. આચાર. ૧૩. અધમ, હલકું. ૧૪. પાઠાં ધરિને. ૧૫. આરાધીને.

ઢાલ:- ૨, જોગનીની.

ઇણ અવસર ઇણ ભરથમે રે, નેર ચંપા ગુણખાન;
સુરસુંદર રાજા તાહરિ, નાર ગુણાવલી જાણિ. ૧ [૨૪]
રાજેસર ગુણ રાય સહુ કોઈ.

કામ કેલિ દંપતિ કરઈ રે, અહિનિસિ સુખમઈ જાઈ;
કલ્પલતા ^૧સુહણો લહી રે, ભાંણઈ નાર 'સુણિ રાઈ!'. ૨ રાજેસરં [૨૫]

ભાણ રાય 'કન્યા ^૨હુસી રે, મુરત મોહનવેલ';
^૩જનમી જિઉ ^૪ધન-દામનિ રે, ગુણ મુરત રસરેલિ. ૩ રાજેસરં [૨૬]

રુપ હુતા ત્રય ભવનના રે, 'કુમરી પઈ સહુ જોઈ;
નામ ત્રિલોકસુંદરી રે, વેલ જિસો ફલ જોય. ૪ રાજેસરં [૨૭]

વર કાજઈ ચિંતા થઈ રે, રાઈ કન્યાનઈ દેખિ;
આણાવો દસ દેશના રે, તેડઉ ^૫રાઈ ^૬ન લેખ. ૫ રાજેસરં [૨૮]

નારિ ભણાઈ 'પ્રીત્મ! સુણો હો, તુમ ઘર પુત ન હોઈ;
કન્યા દૂરિ જો પરિણિસો હો, જીવો સિઉ જોઈ-જોઈ'? ૬ રાજેસરં [૨૯]

સોરઠા:-

દીસઈ જાણિ મસાણ, ઘર સુણો વિણ પુત્રથી;
જન્મ 'અહલો જાણિ, નારિ પુત વીન જે જીવે. ૭ [૩૦]

ઢાલ:-

નિજ મંત્રી રાજાણો હો, નામ સુબુધી સોઈ;
સુત સંકર ^{૧૦}ગુણ-રુવડો હો, હરિખો રાઈ તિસુ જોઈ. ૮ રાજેસરં [૩૧]

૧. સ્વપ્ન. ૨. યશે, જન્મ લેશે. ૩. પાકાં જનમીયો. ૪. વાદળમાં વીજ સમી. ૫. પાકાં કવ રાયઈ. ૬. પાકાં રાઈ નઈ લેખ.
૭. અસંખ્ય. ૮. નિષ્કળ. ૯. પાકાં જિનિ. ૧૦. ગુણમાં રહો.

વરમાલ કર-^૧મુંદડી હો, સંકરનૈ ઇં પહિરાઈ;
ભાણ રાઈ 'થે સાંભલો હો, દઈ કન્યા મન ભાઈ'. ૯ રાજેસરં [૩૨]

દોહરા:-

^૨સમવઈ સમકુલ વિત સમાન, સમગુણ સમધર હોઈ;
ભાણઈ મંત્રી તે વર લહી, દીજઈ કન્યા જોઈ'. ૧૦ [૩૩]

રાઈ ભાણઈ 'મંત્રી! સુણો, દેઈ કન્યા વર ભાઈ;
^૩અ ^૪ઉખોણો સગલો ભાણઈ, રાજા કહઈ સુ ન્યાઈ'. ૧૧ [૩૪]

ઢાલ:-

મંત્રી મનમૈ ગર્વીયો હો, લાગો રાજા પાય;
^૫સુકર ^૬સિંઘાસણી ચડ્યો હો, નીચ વડો નવી થાઈ. ૧૨ રાજેસરં [૩૫]

કલાગુણકરે દીપતો હો, સુંદર રૂપ રસાલ;
મનમોહન જગ ઉપન્યા હો, સંકર મુરત લાલ. ૧૩ રાજેસરં [૩૬]

ઇણ અવસર ^૭ઉદઈ આવીયો હો, પૂર્વ કર્મ નિદાન;
સો સંકર કુષ્ટી થયા હો, જગ ભાવી પરધાન. ૧૪ રાજેસરં [૩૭]

બીજી ઢાલ ભવીયાણ સુણો હો, ભાણઈ જીવન કરજોરિ;
^૮પંડત સુરા ના ગિણઈ હો, આઈયા ભાવી 'જોર. ૧૫ રાજેસરં [૩૮]

ઢાલ:- ૩ જંબુદીપ સુહાવણો- એ દેશી

નારિ ભણઈ 'પ્રીતમ! સુણો, કીજે અનુપમ કાજ;
કુમર મહલમઈ રાખીએ, કર અઉષધ સાજ'.

૧ [૩૯]

નારિ કપટની કોથલી, કપટઈ ^૧કથ વિણાસ;
ઇણભવ અપજસ ઉપજે, પરભવ નરકનીવાસ.

૨ નારિં [૪૦]

મંત્ર ન કિસહી કઉ દીયા, કીયો ઘણો ઉપાય;
લોક-પઈ ^૨ઉત્ર કહે, નજરી તે લીયો ^૩છપાઈ.

૩ નારિં [૪૧]

સાયણિ જિઉ અહિનિસિ ડસઈ, વાઘણ ^૪જિઉ ધુરરાઈ;
નારી ^૫આરી સાર કી, અબલા કહીય કાઈ!

૪ નારિં [૪૨]

રાઈ ભણઈ મંત્રી પ્રતેઈ, 'કીજઈ લગન વિચાર;
^૬જોવનવઈ કન્યા વડી, દીજઈ ^૭અંકુસ સાર'.

૫ નારિં [૪૩]

મંત્રી મનમૈ ચમકીયો, તનમૈ પડ્યો ની 'ઘાઉ;
રહે કઉ લગ ભુસલીયના, અબ કિણિ દિસ જાઉ?.

૬ નારિં [૪૪]

પિય^૮પય વનતા ઇમ ભણઈ, કીજઈ કોઈ ^{૧૦}જૂઠ;
અજે ઘણેરા ^{૧૧}દીહ કિત, કડુવઈ ઠઈ ઊઠ.

૭ નારિં [૪૫]

દોહા:-

કરઈ સાપકઉ જેવરી, કરઈ સિંઘકો ^{૧૨}બોક;
ડાકનીકો કામનિ કહઈ, આઈયા મુખ લોક.

૮ નારિં [૪૬]

જૂઠ સાહસ માયા ઘણી, કબહુ ન સુચી ^{૧૩}થાહિ;
નિર્ધન કુનિ મુખ ^{૧૪}કુહરિ, ય ^{૧૫}લછન તિનમાહિ

૯ નારિં [૪૭]

૧. કીથ=કરે. ૨. ઉત્તર. ૩. છુપાવી દીધો. ૪. પાઠાં જીવો. ૫. કરવત સમાન. ૬. યોવનવંતી. ૭. પાઠાં અકુ સંસાર. ૮. ઘાત. ૯. પ્રતિ. ૧૦. કપટ. ૧૧. પાઠાં દીહરા. ૧૨. બોકડો. ૧૩ પાઠાં ત્યાઈ. ૧૪ ગંદી સ્ત્રી. ૧૫. લક્ષણ.

ઢાલ:-

દંપતી મિલિ ધરણી પડ્યા, 'કુલદેવીરઈ સ્થાનિ;
'સંકર થાઈ નીરોગતા, દેવી! હે! તુ માન'. ૧૦ નારિં [૪૮]

દંપતિ-પઈ દેવી ભણઈ, 'મો-પઈ કાજ ન હોઈ;
'દૂના પરનઈ ઇણિ દીયો, પાપના ફલ જોઈ. ૧૧ નારિં [૪૯]

દોહા:-

'રવિ પચ્છિમ દિસિ ઊગવઈ, વ[નિહ] સિતલ જો થાય;
'કવલ સિલાપર ઉપજઈ, 'તઉ ન કર્મગતિ જાઈ'. ૧૨ નારિં [૫૦]

ઢાલ:-

વલિ-વલિ દંપતિ ઇમ ભણઈ, 'સાંભલિ દેવી! માતિ!;
અન્ય કુમર કોઈ આણિજઈ, કીજઈ સોઈ 'ઘાત'. ૧૩ નારિં [૫૧]

દોહા:-

અરથી દોષ ન બુઝહી, ઇણ ખોટઈ સંસાર;
'ડોરારઈ કારણિ સહી, તોડઈ મોતિ હાર. ૧૪ નારિં [૫૨]

ઢાલ:-

કુલદેવી સા ઇમ ભણઈ, 'ખોટા કીયા ઉપાઈ;
ઇણ પાખઈ ક્ષય જાઈ એ, કપટ રિધિ ન થાય'. ૧૫ નારિં [૫૩]

'કીજઈ કારજ હમતાણો', ભણઈ ઇમ નર-નારિ;
વલ-વલ દેવી 'પઈ નમઈ, 'વૈનતી અવધારિ'. ૧૬ નારિં [૫૪]

૧. કુલદેવી+રઈ=ને (પ્રત્યય). ૨. કુઃખ, સંતાપ. ૩. પાકાં રાવ. ૪. કમલ. ૫. તો પણ. ૬. પ્રપંચ. ૭. દોરાને. ૮. પગે.

ઇણ અવસરિ દેવી તિહાં, તેહનો સ્વાર્થ જાણિ;
ચડિ વિમાણિ દેખઇ ઘણો, દેશ-^૧નઇર-પુર ઠાણ.

૧૭ નારિં [૫૫]

^૨વિવહ ^૩વરિ દીસઇ ઘણિ, પેખો દેશ-વિદેશ;
મુનિ જીવણ એ જાણિનઇ, તિજી ઢાલ વિસેસ.

૧૮ નારિં [૫૬]

ઢાલ:- ૪, વનવાલી કે વચન સુણે- એ દેશી.

અનુક્રમિ ઉજેણી ગઈ, કરતી લીલ વિલાસો રે;
દેખી સરતી અયંવતી, ગઢ-મઢ-^૧પઉલ પરકાસો રે. ૧ [૫૭]

ભવીયાણ! ભાવી ^૨નાટઈ, દેખ ચીત વીચારી રે;
ગઈ દેવી વનમૈ તિહાં, નિરખૈ બહુ ^૩ગુલકારી રે. ૨ ભવીયાણં [૫૮]

મંગલકલસ ઈણ અવસર, આયો કુમર નિસંકઈ રે;
વનિ-વનિ ^૪મન સો રમઈ, દેખ દેવી ચીત રંગઈ રે. ૩ ભવીયાણં [૫૯]

‘વિવાહ કારણ લે જાસિઉ, ભાટક તોનઈ દેશા રે;
ભણઈ દેવી વાણી ^૫આવસિ, કુમર સુણી થયા ^૬અંદેસ રે. ૪ ભવીયાણં [૬૦]

વચ સુણી મનુ ચિંતવૈ, ‘ભણઈ તાત-પઈ જાઈ રે’;
કુસમિ-કુસમિ ^૭અલ જિઉ રમઈ, લીયા ફૂલ સબ જાઈ રે. ૫ ભવીયાણં [૬૧]

આનંદસિઉ મંદરિ ગયા, કીયા ‘મજન તન ^૮નીકા રે’;
પૂજ ^૯સજાઈ સવ લેઈ, કરઈ ^{૧૦}અર્ચ ^{૧૧}જિનજીકા રે. ૬ ભવીયાણં [૬૨]

દુજે દિન વનમૈ ગયા, સુણી વલી દેવવાણી રે;
‘કહી વાત નહિ તાત-પઈ, મો મતિ મંદ ^{૧૨}અનાણિ રે’. ૭ ભવીયાણં [૬૩]

ઝાલિ કુમર વિમાણમૈ, ચલી દેવી અગાસ રે;
પવનવેગ કરિ તિહ આઈ, ચંપપુરનૈ પાસ રે. ૮ ભવીયાણં [૬૪]

દોહરા:-

કાક ^{૧૩}પદમસરિ ના ^{૧૪}રચઈ, હંસ કૂપઈ પઈ નાઈ;
જીવન ^{૧૫}ઉત્તમ નીચ કુન, રચઈ વંસ-પઈ જાઈ. ૯ ભવીયાણં [૬૫]

૧. પોળ, દરવાજો. ૨. નેટ=નક્કી. ૩. કુલોની રચના. ૪. પાઠાં કરિ. ૫. આકાશમાં, પાઠાં અઈસિ. ૬. સંદેહ. ૭. અલિ=ભ્રમર.
૮. સ્નાન. ૯. સુંદર. ૧૦. સામગ્રી. ૧૧. પૂજા. ૧૨. પાઠાં જિનનીકા. ૧૩. અજ્ઞાની. ૧૪. પદ્મ સરોવરમાં. ૧૫. રાગી થાય.
૧૬. ન આવે. ૧૭. ઉત્તમ.

ઢાલ:-

- ગંગા-તટિકે ^૧લીહરઈ, કરઈ કુમરનિ લીલા રે;
 દેવી જાઈ જાણાવીયા, ‘આણો કુમર સુશીલા રે’. ૧૦ ભવીયાણાં [૬૬]
- ભવનમાંહિ બોલાવીયા, ^૨અસુપાલક લે આયો રે;
 મંત્રી પ્રતઈ કુમર બોલ, ‘કવણ ગામ? કિહિ આયો રે?’. ૧૧ ભવીયાણાં [૬૭]
- ભણઈ કુમર પ્રતઈ મંત્રી, ‘ચિંતા મનિ ^૩મા આણો રે;
 ઇહ નૈરી ચંપાપુરી, સુરસુંદર રાઈ જાણો રે. ૧૨ ભવીયાણાં [૬૮]
- તિસુ મંત્રી હઉ સબુધી, કીયા રાય ^૪સનબંધો રે;
 તે સુત કર્મઈ દોસીયા, સ્વારથીઓ જગ અંધો રે. ૧૩ ભવીયાણાં [૬૯]
- ઈણ કારણિ તૂં આણીયા, કર કુલદેવી ઉપાયો રે’;
 કુમર ભણઈ ‘મંત્રી! સુણો, કીનો ^૫ઝુઠ ઉપાયો રે, ૧૪ ભવીયાણાં [૭૦]
- જાણ માખીનઈ ^૬જો ખાવૈ, તવ હી થાઈ ^૭કુલેદો રે;
 ખાવૈ વિષલાડુ ‘નર જો, કરૈ પ્રાણના છેદો રે. ૧૫ ભવીયાણાં [૭૧]
- ઉન્હે સીરે વચન કહે, રહ્યા કુમર સમજાઈ રે;
 ફૂર વચન મંત્રી બોલઈ, થે પરચિંતા કાંઈ રે. ૧૬ ભવીયાણાં [૭૨]

દોહ:-

- ચોર જુવારી કામીયા, સ્વારથીયા ‘સંનિવાઈ;
 એ પાયો છઈ અંધલા, બૂઝઈ કોઈઉ સુન્યાઈ. ૧૭ ભવીયાણાં [૭૩]

ઢાલ:-

- મુનિ જીવન જાણી કરી, ભણિ ઢાલ રિસાલૂ રે;
^{૧૦}અમૃતિ સૂકર નવિ રાયઈ, થાવૈ ચતુર લજાલૂ રે. ૧૮ ભવીયાણાં [૭૪]

૧. લહેરમાં. ૨. અશ્વપાલક. ૩. ન. ૪. સંબંધ. ૫. પાઠાંરુજો. ૬. પાઠાં ઝુપ. ૭. લોટ અને ગોળનું મિશ્રણ કરીને બનાવેલી મીઠાઈ. ૮. પાઠાં કર. ૯. જેને સનેપાત થયો હોય. ૧૦. પાઠાં અવ્રતિ.

ઢાલ:- ૫, ઝુમકરાની.

થયો પ્રભાત રજની વીતી, સુખિયા મનિ આનંદ;

^૧મનોરી રંગિ રચ્યા મંત્રી ભણઈ, 'સુહાગણી! ગાવો મંગલ છંદ.૧ મનોરીં [૭૫]

સ્નાન ^૨મજ્જન કરાવીયા, પહિરાવ્યો નવ-નવ ચીર મનોરીં;

કમરિ કટારી ^૩વાકુરી, હાથિ ધનુષ નઈ તીર મનોરીં. ૨ [૭૬]

^૪સીસેં મુકટ સોહાવણો, ^૫ગલ મોતીની માલ મનોરીં;

સા નખ-સિખ ^૬લઉ ^૭તનાલંકીયો, બન્યો સુંદર સુકમાલ મનોરીં. ૩ [૭૭]

અતિ ઉતંગ ^૮ગઈવર આણ્યો, થયો કુમર અસવાર મનોરીં;

સંખ દમામા વાજઈ, કીયો નગર ^૯પૈસકાર મનોરીં. ૪ [૭૮]

દ્રિમકિ-દ્રિમકિ માદલ ગૂંજૈ, ભુંગલ ભેરી નાદ મનોરીં;

ઝણણ ઝણણ ઝંકાર સ્યું, વાજે તાલ બહુ સાદ મનોરીં. ૫ [૭૯]

પેખી ^{૧૦}દૂલહ સુરનર મોહે, નારી ગહિલી થાહિ મનોરીં;

ઘર અપણો સવ છાંડિનઈ, વિડ મંદરિ તે જાહિ મનોરીં. ૬ [૮૦]

^{૧૧}કચુ ^{૧૨}વિરાણો અપણો, ^{૧૩}લખૈ ન ગહિલી નારિ મનોરીં;

ઉલટ પલટ ^{૧૪}ગાહણૈ પહરે, જોવઈ ગહિલી ^{૧૫}નારિ મનોરીં. ૭ [૮૧]

દોહા:-

વિડ આપણ બૂઝઈ નહી, અહિનીસ નૈર-ઉદ્યાનિ;

^{૧૬}ભુતિલ ભેલિય સારિખો, તે વિરહી તન જાણિ. ૮ [૮૨]

ઢાલ:-

'એ દૂલહ અતિ રુવડો, કાંહે ન રાખૈ ઘરમાહિ' મનોરીં;

સુર-નર-નારી સખ ^{૧૭}મો, પાછૈ લાગી જાહિ મનોરીં. ૯ [૮૩]

૧. પાઠાં મનોહર. ૨. પાઠાં મંજ. ૩. વાંકી. ૪. મસ્તકે. ૫. ગળામાં. ૬. લગ્ની. ૭. તન+અલંકીયો= દેહને અલંકૃત કર્યો. ૮. ગજવર. ૯. પ્રવેશ. ૧૦. દુલ્હો=વરરાજા. ૧૧. પાઠાં કંત. ૧૨. વીખરાયો. ૧૩. ગણકારે. ૧૪. આભૂષણ. ૧૫. પાઠાં વારિ. ૧૬. પાઠાં ભુતિ ભંભેલિય. ૧૭. પાઠાં માહે.

ગયો દૂલહ તોરણતલઈ, ^૧પેખ્યો રાણી ચિતુ લાઈ મનોરી૦;
^૨ગોદ શ્રીફલ પુરાયા, માથે તિલક બનાઈયા મનોરી૦. ૧૦ [૮૪]

વલી દુજે દિનિ ^૩વ્યાહકૌ, ચૌરી છાઈ રંગિ મનોરી૦;
 ચહૂ ફેર્યઉ ચાર દાન દીએ, હય-^૪ગએ-^૫રહ-^૬પ્રયંક મનોરી૦. ૧૧ [૮૫]

કરમોચનનઈ અવસરઈ, કુમર પ્ર[ત]ઈ ભણઈ રાઈ મનોરી૦;
 ‘મુંચ-મુંચ કર દુલહજી!, માગહુ જો મનિ ભાઈ’ મનોરી૦. ૧૨ [૮૬]

દોહા:-

દુલહનિ મનમઈ ચિંત કરી, ‘કરે દૂત દોઈઉ હાથ’;
 લીખઈ વેનતી હસ્ત પરિ, ‘પાલીજો તુમહ આથિ. ૧૩ [૮૭]

^૭લગઈ પંખ જો સર્પણી, નારિ પંડિત જો હોઈ;
 ‘જ્ઞાની-સુર-નર ફૂન પસૂ, ^૮બચે ન જીગમૈ કોઈ. ૧૪ [૮૮]

^૯અસવ દોય પણ ^{૧૦}ગગન-ગૈ, એ રાજારે સાર’;
 કર પર કન્યા કર લિખા, ‘લીજે કુમર વિચાર’. ૧૫ [૮૯]

ઢાલ:-

કર વિચાર કુમર બોલ્યો, ‘દેહુ અસવ બેઉ સાર’ મનોરી૦;
 ‘કન્યા વિનુ ઇહ કો જાણઈ?’, રાજા કીયો વીચાર મનોરી૦. ૧૬ [૯૦]

વલી દોઈ અસ્વ દાન દીયા, કીયો રાય જુહાર મનોરી૦;
 મંત્રી તવ લેય ઘર આયો, હુવો હરખ અપાર મનોરી૦. ૧૭ [૯૧]

કિયો ઉછાહ ^{૧૨}વધાવણો, દીયો જાયકનૈ દાન મનોરી૦;
 રાઈ વંસ ^{૧૩}સગરો નમિઉ, કીયો મંત્રી અભમાન મનોરી૦. ૧૮ [૯૨]

૧. પાઠા૦ સભ જન્મે મન ભાય. ૨. બોળામાં. ૩. વ્યાહને=લગનનો. ૪. ગજ. ૫. રથ. ૬. પલંગ. ૭. પાઠા૦ નારી એસી જાનીઓ, લાગે પંખ જો હોઈ. ૮. પાઠા૦ તાની. ૯. પાઠા૦ બચનઉ ગમૈ. ૧૦. અશ્વ. ૧૧. ગગનગામી. ૧૨. પાઠા૦ વણો. ૧૩. સઘળો.

દોહા:-

કોકિલ ^૧અંવૃત-ફલ ભખઈ, ગર્વ ન બોલઈ મુલ;
^૨મીડંક બોલઈ ગર્વ કરિ, જી કો ભોજન ધૂલ. ૧૯ [૯૩]

ઢાલ:-

લેઈ પાન મેવા ઘણો, સંગ રાખીની ^૩ડાર મનોરીં;
 દુલહનિ દૂલહ પાસિ ગઈ, કરિ નવ-નવ સિણગાર મનોરીં. ૨૦ [૯૪]

દેખ કમર તવ ^૪હાબિગ સ્યો, હૂવો ચિતમૈ રંગ મનોરીં;
 વિડિ નારી મનમૈ જાણી, થયો કુમર ચિત ભંગ મનોરીં. ૨૧ [૯૫]

દુલહનિ બોલી 'પિય! સુનો, હસિનઈ રોયો કેમ?' મનોરીં
 'સુનહુ દુલહનિ! તુમ્હ કાન ધરી, જંપઉ વૈન મૈ જેમ' મનોરીં. ૨૨ [૯૬]

દોહા:-

પાન મિઠાઈ વદન ^૫સચિ, નિરખ ઉઠિ ^૬મુહિ પાસ;
 નૈર ઉજૈનિ સિમ્રા નદી, પૂજૈ તિણિ ઠાઈ આસ. ૨૩ [૯૭]

ઢાલ:-

પંચમી અતિ વારુ ભણી, જીવન મનિ રંગ મનોરીં;
 દુલહનિ દૂલહ ^૭નઈન કરી, થયો ^૮યોવનકો સંગ મનોરીં. ૨૪ [૯૮]

૧. પાઠાં અમૃત ફલ. ૨. દેડકી, પાઠાં માડક. ૩. સમૂહ. ૪. હબક, ફાળ પડ્યા સમો. ૫. પાઠાં તુવ. ૬. પાઠાં ઠામુહિ.
 ૭. નયન. ૮. પાઠાં વૈન.

ઢાલ:- ૬, ચાંદકી ચાંદની રાતિ- એ ઢાલ.

લીયો તવ કુમર બોલાઈ, જાણે દેવી સમો રસ તણો;
લીજે ^૧એ થોકિ વજાઈ, ભાડા મન માન્યો ઘણો.

૧ [૮૮]

ઢોહા:-

^૨વિધ નીમીત વિછોહ દેઈ, ગહિલે ^૩વલીયો સાથિ;
મનકી સબહી મન રહી, રહી હાથિકી હાથિ.

૨ [૧૦૦]

ઢાલ:-

વિહવલ થયો કુમાર, 'સા સા સા' મુખથી ભણઈ;
થયો ચેત ઘણી કાલ, દેવ પ્રતઈ તવ ઈમ ભણઈ.

૩ [૧૦૧]

'અસ્વ બેઊ દેહુ સાર', માંગીયો ઘણો વિચાર કઈ;
થયો કુમર અસવાર, દીએ મંત્ર તવ આણકેઈ.

૪ [૧૦૨]

નઈર ઉજૈણી ઠાણિ, કુમર-દેવી ગએ તિહાં;
છોડીયો ચૌહટામાહિ, ગઈ દેવી ચંપા જિહાં.

૫ [૧૦૩]

ઘરઈ માત-પિતા સોગ, મંગલકલસનઈ કારણઈ;
^૪નઈણ ભરી ^૫પેખ પુત, જિઉ વલ-વલ દે ^૬ઉવારણઈ.

૬ [૧૦૪]

રોવે નઈ કરઈ વિલાપ, નૈણ ઝરણા જિમ નીઝરઈ;
'કાસિ તુમ્હે કરહી પુકાર?', સિઉ નિરખી પૂત ^૭હિયરો 'ઘરઈ'.

૭ [૧૦૫]

કરૈ ઘણો માઈ વીલાપ, હિયડો હાથાસિઉ હણઈ;
'કાંઈ સો દેવદયાલ', દીન વચન મુખથી ભણઈ.

૮ [૧૦૬]

૧. પાકાં ઈચ્છાકર જાય. ૨. વિધિ. ૩. પાકાં ચલીયો. ૪. નયન. ૫. જોયો. ૬. ઓવારણાં. ૭. હૈયું. ૮. ધરાયું.

દોહા:-

‘પૂતપનઉ જે જઉ હોવઈ, થાઈ સપૂતી નામ;
‘યાતાણી ભુતાણી અવગિણઈ, વિના પુત એ કામ. ૯ [૧૦૭]

ઢાલ:-

સિરજી કહા મનુષ્યાણી?, અરે! પાપી કરતાર!
આપી સુત સિઉ છીનીયો?, દુખ દીધો અપાર. ૧૦ [૧૦૮]

મુઈ નવી જનમતી બેર, ટૂટિ ઝોલ કિઉ નહિ પડી;
અવમુહી વિરહ કરાલ, આગિમઈ તવ હી કિઉ ના ‘પડી?’. ૧૧ [૧૦૯]

‘લિટઈનઈ પડઈ ભુઈમાહિ, ચડઈ બિણમૈ ચઉવાટઈ તિહાં;
જોવનનઈ કરૈ પુકાર, સાદ કરઉ પૂત! છઉ જિહાં’. ૧૨ [૧૧૦]

દોહા:-

કરિ ‘ઉદમ જોયો ઘણો, તાત ભમીયો બહો ઠામ;
ખાન-પાન ફૂનિ સહુ તજ્યો, કહૂ ન પાયો નામ. ૧૩ [૧૧૧]

કરિ સંતોષ મનમૈ રહ્યા, ઉરમૈ દીએ કિ વાર;
જો તનિ વિરહા સંચરઈ, સો નર દુખિ અપાર. ૧૪ [૧૧૨]

ઢાલ:-

આયો તિણિ સમૈ કુમાર, ઘાઈનઈ મા ‘ગલસિઉં મીલી;
તન-મનકી મીટી ઝાલ, તાત નૈ માત ગુલ જિઉ ખિલી. ૧૫ [૧૧૩]

દેહી જાયક દાન વલિ વલિ કરહિ વધાવાણો;
સઈલિ મન થયા આનંદ, કુમર તે મન વિલખા ઘણો. ૧૬ [૧૧૪]

૧. અપૂત્રણી=વાંઝણી, પાકાં અઉતણી. ૨. પાકાં મડી. ૩. લેટીને ભોયે પડે, કાણમાં ચોટે જઈને જુવે. ૪. ઉદમ. ૫. ગળે.

ધ્યાનુ ઝ્યાનુ મનિ કુમરકઈ, અહિનિસિ સા નારિ;
વિરહ-રોગિ ^૧ધારો ભયો, ^૨વૈદુન ^૩લખે નારિ.

૧૭ [૧૧૫]

મોહે તિમ તનમાંહિ, નારિ આરી ^૪સારકી;
રાયે થાઈલ ^૫થાઈ હિ, મુનિ જીવન વિરયે સુખી.

૧૮ [૧૧૬]

દોહા:-

તાતા-માત ચિંતા કરૈ, કરહિ ^૬ઉસહ નઈ મંત;
^૭વીથા અંતરની નો ^૮લખી, દુખકર અહનીસ જાત.

૧૯ [૧૧૭]

ઢાલ:-

મેટિ નવિ લોકરી ^૯કાણ, મનકી મન જાણ ઘણો;
ઢાલ છઠી સુવસાલ, મુની જીવન ભણી એ સુણો

૨૦ [૧૧૮]

દોહા:-

ઈણ અવસર ચંપાપૂરી, ભણઈ સબૂઘી નાર;
'સંગ ^{૧૦}સુલાઈકઈ દીજઈ', ^{૧૧}દુના એહુ વિચાર.

૨૧ [૧૧૯]

આઘી નિસ અંતરૈ, કીયો ઉપાઈ મનિ જાણિ;
કુમરી ^{૧૨}સૂતી] છઈ જિહાં, કુમર સુલાયો ^{૧૩}આણ.

૨૨ [૧૨૦]

તારાનઈ ફુનિ ચાંદકો, દિનિ નહિ સોભા થાઈ;
નિસિ અંતરિ દૂનો મિલ્યો, તાતે રહ્યો લજાઈ.

૨૩ [૧૨૧]

૧. પકડાયો, પાઠાં પીયરો. ૨. વેદના. ૩. જાણો. ૪. સરખી. ૫. ધનારું થાય જ. ૬. ઔષધ. ૭. વ્યથા. ૮. પાઠાં ના લખી. ૯. હાનિ, દુઃખ. ૧૦. સુવાડી. ૧૧. બન્નેના. ૧૨. પાઠાં બીછઈ. ૧૩. આણીને.

ઢાલ:- ૭, તીજે માસિ ગર્ભ પ્રગટ થયો- એ ઢાલ.

પ્રાત સમઈ સા આઈ કપટની, સુત સંકરનઈ જગાવૈ રે;
ભાન ઉદઈ થે તપતિ ન સહિ સકો, મંજન અવસર જાવૈ. ૧ [૧૨૨]

અતિ કપટઈ દુખીયા દીસઈ ઘણો, સંકર ગુણ ઘણા ભાખૈ રે;
જોવો યા સોઈ તઈ ભોગવઉ, વેદન કોઈ ન રાખૈ. ૨ અતિ૦ [૧૨૩]

નારી સુરનર કોઈ ન ^૧બચીયા, તનુ-મન કાચરી કારી રે;
સિવપુર જાતા ગહિ ^૨અવલુ રાખૈ, જગમઈ એ ધુતારી રે. ૩ અતિ૦ [૧૨૪]

સા ^૩ઝુઠારીની ઇમ ભાખૈ, ‘અરે! પુત સ્યું હૂવા? રે’;
કેસ ઉપાડઈ હિયરા અતિ હણાઈ, ‘જોવન ^૪હાયો જૂવા રે’. ૪ અતિ૦ [૧૨૫]

‘લાલ! લાલ!’ સા કરિ ઉચરઈ, વહ નઈન ^૫અસરાલા રે;
વાર-વાર તે નખ-સિખલઉ પેખે, ‘સિઉ થયો સંકર! વાલા રે?’ ૫ અતિ૦ [૧૨૬]

આનંદસિઉ જાગી સા સુંદરી, જીયો જોગી ^૬મતવારો રે;
પાસઈ ^૭કુશ્વિત રૂપઈ નિરખીયો, મહા ભયંકર કારો રે. ૬ અતિ૦ [૧૨૭]

‘કૃમ નઈ ^૮પૂત અસુભ તિહ વાસુની, નિરખી બાલી સા લાજી રે;
નઈન ભરઈ સા તતછિન ઉઠીનઈ, ‘અરે! દેવ સ્યો સાજી? રે’. ૭ અતિ૦ [૧૨૮]

દોહા:-

નઈના ભરિ કુમરી રોવઈ, ^{૧૦}અઈયાહ મ્હારે ભાગ;
પાનીમાં પાથર તરઈ, ^{૧૧}સોનઈ લાગી આગ’. ૮ અતિ૦ [૧૨૯]

દુરજન કરંજક ^{૧૨}રૂખ જિઉ, સવઈ ^{૧૩}કટઈલો અંગ;
દુખ-સુખ જીવન એક સમ, સુજન ચંદન ઇક રંગ’. ૯ અતિ૦ [૧૩૦]

૧. પાઠાં વંચિયા. ૨. પાઠાં અંચલુ. ૩. પાઠાં ઝુઠારી નારી. ૪. પાઠાં હાસી. ૫. અત્યંત. ૬. પાઠાં મદમાતો. ૭. કુજરોગી.
૮. કૃમિ. ૯. ગંધાતુ. ૧૦. સહન કરવું. ૧૧. પાઠાં તહુ દીસી. ૧૨. વૃક્ષ. ૧૩. કંટાળો.

ઢાલ:-

‘એહ! કુનારી! વારી તૂ વરી, ઘિગ-ઘિગ જનમ તિહારો રે;
વિષફલુ સા રાણી તૂં સિંઉ જઈ’, ભાણઈ મંત્રી પરવારો રે. ૧૦ અતિ૦ [૧૩૧]

નિરખિ કુમરનઈ મંત્રી ઇમ ભાણઈ, ‘પેખિઉ સિંઉ મઈ? જાયા! રે;
ઇણ પાપણિનઈ રતન ‘વીગારીયો, ઘિગ! ઘિગ! ઇણરી ઇહ કાયા રે’. ૧૧ અતિ૦ [૧૩૨]

ઉત્તમ નર ફૂનિ નીચકો, ઇહી પટંતર જાણિ;
લંડોર પીઠિ જલિ દે ચલે, મોર ન લોપઈ ‘કાણિ. ૧૨ અતિ૦ [૧૩૩]

દાસ અનઈ દાસી સહુ પેખે, ‘ઘિગ! ઘિગ!’ કહિ ઇમ બોલઈ રે;
‘સંગાતિ પાપણિરી કુષ્ટી થયો, કુણ સંકર સમ તોલઈ રે?’ ૧૩ અતિ૦ [૧૩૪]

સાંભલિ રાણી મનિ વિસમઈ થઈ, ‘ઉદરમાહિ કિંઉ ન ગાલી રે?
દુખ-સુખ મોપઈ તેહના નવિ કહિ, મહાકલંક ઇહ બાલી રે’. ૧૪ અતિ૦ [૧૩૫]

કોધાનલ થયો રાઈ સંભલિ નઈ, ‘સિંઉ કીજઈ ઇહ જાઈ રે?’;
જનમત સારઈ વિષ કાહે ન દઈ?, તિહ કુલ છાર ઉડાઈ રે. ૧૫ અતિ૦ [૧૩૬]

દોહા:-

કાનો સુનિ ન ‘પતીજીએ, જઉલઉ ‘પેખત નાહી;
નિરખ્યો ‘પરતખ ‘નઈન જો, કુનિ ‘વીયારુ મનમાંહિ. ૧૬ અતિ૦ [૧૩૭]

ઢાલ:-

સેવક ‘સગરા પ્રતઈ ‘રાજાતણઈ, હોસઈ સદા બુરાઈ રે;
‘ગાડો ભુઈ મેલેઈ કન્યાનઈ, સદા કલંક નવી થાઈ રે. ૧૭ અતિ૦ [૧૩૮]

૧. બગાડ્યો. ૨. હાનિ. ૩. વિશ્વાસ કરવો. ૪. જોઈએ. ૫. પ્રત્યક્ષ. ૬. આંખે. ૭. વિચારો. ૮. સઘળા. ૯. પાઠાં રાજ ભાણઈ.
૧૦. ખાઈ ખોદીને કે બાણ ખારીને ખારી નાખવું.

સેવકજન 'સહૂવઈ 'હા! હા!', કરઈ કરહિ રુદન નરનારી રે;
જાણઈ સ્યો વાલા જાઈ, રાઈ કહા ચિતધારી રે. ૧૮ અતિં [૧૩૯]

દોહા:-

૧કૌશિક દિવસ ન પેખઈ, પાત કરીરિ ન હોઈ;
પ્યાસ ન મિટઈ ૧પપીહરઈ, ઇહી કર્મ ગત જોઈ. ૧૯ [૧૪૦]

ઢાલ:-

રાઈ પ્રતઈ સહૂવઈ જન ઇમ ભાણઈ, 'એ હત્યા અતિ ભારી રે';
કુમરી લે એકાંતઈ નાખી એ, થાઈ જહા અંધારા' રે. ૨૦ અતિં [૧૪૧]

કન્યા લેઈ ૧ભુઈહરેમઈ નાખી, રાઈની ૧અજ્ઞા જાણી રે;
ભોજન-પાણી દાસી લે-દેવઈ, કર્મ જાલમઈ આણી રે. ૨૧ અતિં [૧૪૨]

સાતમી ઢાલ મુનિ જીવણ ભાણઈ સાંભલિજો સહુ ૧લોઈ! રે;
સ્વારથીયો જગિ વાલિમ સહુ દીસૈ, સગા કિસહિ ન કોઈ રે. ૨૨ અતિં [૧૪૩]

દોહા:-

માત-તાત-બંધવ-સુજન, કહવે કો જગ રીત;
૧ભીર પરઈ ૧ઠાઢા રહઈ, જીવન સો જગિ મીત. ૨૩ [૧૪૪]

ઢાલ:- ૮, સમુદ્ર વે જઈ કે કુમર લાડિલે- એ ઢાલ.

ભુવન ભયંકરિ ^૧એકાએકી, કુમરી બહુ ^૨વિલલાઈ રે;

‘મુઝ સિઉ દેવ! તઈ કહાં કીયો?, ઇહુ કુખ સહો ન જાઈ રે. ૧ [૧૪૫]

સાંભલિ દેવ! થે નિરદઈ પાપી, નવિ ^૪બૂડઈ પર^૫પીર રે’;

વિરહ વેદન જોયા તનિ લાઈ, ફેલી સઈલ શરીર રે. ૨ સાંભલિં [૧૪૬]

ઢોહા:-

ભરિ-ભરિ આવત નેન, કુમરી ચિત વિસમઈ ભરી;

‘કસ્યો કહીયઈ વૈન?, તાત-માત અઈસી કરી. ૩ [૧૪૭]

ઢાલ:-

મૈ અનાથિ બાલી નઈ ભોલી, કુખ દીધો સ્યો જોઈ રે?;

અરે દેવ! થે આંધો બધિરો’, ભણઈ કુમરી ઇમ રોઈ રે. ૪ સાંભલિં [૧૪૮]

ઢોહા:-

કલપલતા જિઉં ઉપની, માઈ-તાઈ નેહ નીર;

જોવન કલીયા જિઉં ખિલિઉ, છેદી સ્યો દેવ! તીર? ૫ [૧૪૯]

ઢાલ:-

‘રઈનિ નીંદ નહિ મોત નિ આવે, ભર-ભર લેત ઉસાસ રે;

દિવસ ભૂખ ^૭છિનમાત ન લાગઈ, કીયો દેવ વિસ્યાસ રે. ૬ સાંભલિં [૧૫૦]

કરવત કરિનઈ દેવ! તિહારો, છેદઉ ઉર-નખ-સીસ રે;

જેહવી વેદન તો તનિ લાગઈ, તઉ જાણઉ ‘જગદીસ રે. ૭ સાંભલિં [૧૫૧]

૧. પાઠાં એકાકી. ૨. વિલાપ કરે છે. ૩. પાઠાં વહે હું વિતઈ. ૪. જાણે. ૫. કુખ. ૬. રાત્રે. ૭. શણમાત્ર. ૮. પાઠાં જદીસ.

ક્રિટુ રે દૈવ! તેરો તેરો મુખ નીલો, બાલવઈ દીયો વિયોગ રે;
દેઈ વસ્તુનઈ છીનઈ કોઈ, કહીયઈ સો નીચ લોગ રે. ૮ સાંભલિં [૧૫૨]

દોહા:-

અરે અનિષ્ટ! પાપિષ્ટ!, તૂં મહા ^૧નિઘૃષ્ટ કઠોર;
દૈવ! દયા તુઝપઈ નહી, રાંક સાથિ સિઉ જોર?. ૯ [૧૫૩]

ઢાલ:-

^૨ન્યાઉ-કુન્યાઉ ન બુઝઈ, વિધના સ્યો કચરે ^૩કીચોર રે;
દલુ વલુ જોડિ કીજઈ કહી કટકી, સો કીડી પર જોર રે?. ૧૦ સાંભલિં [૧૫૪]
સાજન તે વેરી સવ હૂવા, જીવો કિણિ સ્યો લાગ રે?;
વિરહ-અગનિ ^૪ચઉગિરદઉ ઘેરી, જાવો કિણિ દિસિ ભાગિ રે. ૧૧ સાંભલિં [૧૫૫]
દેઈ ^૫ઉલાંભો ^૬કરમહનઈ તે, ઘણો દેઈ સંતાપ રે;
ઢાલ અઠમી મુનિ જીવન જંપઈ, વિરહ કરાલ વિલાપ રે. ૧૨ સાંભલિં [૧૫૬]

દોહા:-

અવર ન કોઈ દેઈ દુખ, સુખ ^૭કુનિ કોઈ ન દેઈ;
^૮બીજ જિસો ફલુ નીપજઈ, બૂઝઈ ગ્યાની જેઈ. ૧૩ [૧૫૭]
સુજન બંધવ કુનિ મીત કો, દેવ દોસ કિઉ અયાન;
કર્મ જિસો ફલ નીપજઈ, ^૯જીવદયા ચીત અતિ. ૧૪ [૧૫૮]
પંડત જ્ઞાની જગિ ઘનો, બુધિ જન જગ હી અનેક;
જીવન કાહુ ના લખી, અલિખ કર્મકી ટેક. ૧૫ [૧૫૯]

૧. પાઠાં નિકૃષ્ટ. ૨. ન્યાય-અન્યાય. ૩. કચૂર=સુગંધી વસ્તુ. ૪. ચોગરદમ=ચારે બાજુ. ૫. કપકો, મહેણું. ૬. કર્મોને. ૭. વળી.
૮. પાઠાં કર્મ. ૯. પાઠાં જીવનયા.

ઢાલ:- ૯, વીર ધવલકી પ્રથમ- એ ઢાલ.

‘ઇહ તો કરણી માહરીજી, પૂર્વ કર્મ નિદાન;
સતીયાંનઈ ^૧દૂછણ દીયોજી, પાયો ફલ અપાણ. ૧ [૧૬૦]

અરે! દેવ! તો સ્યોં કહા વસાઈ?, ચતુર પંડિત તપીયા ઘણો;
સુરવીર વલી જોઈ, અરે! દેવ! તો સ્યો કહા વસાઈ?. ૨ અરેં [૧૬૧]

કઈ દૂહવ્યો મહામુનિજી?, કઈ ભાંજી તરડાલ? ;
કઈ માઈ સુતહિ વિછોડીયોજી?, ઉપન્યો તઉ ઇહ ^૩શાલ’. ૩ અરેં [૧૬૨]

નૈણો હીયઈ ધીરજ ધરીજી, ભણઈ ‘કાહૂ નહિ દોસ’;
^૪બોવઈ જઈસો તઈસો તઈસો લુણઈ જી, કુંભ ન ભરીએ ઉસ. ૪ અરેં [૧૬૩]

ગાહા:-

દાસીસ્યો ભણઈ જી, કરિ કુમરી વીચાર;
રોવઈ દીનવચન કરી જી, ‘સ્યો કીયો કરતાર?’ ૫ [૧૬૪]

દોહા:-

જતન કરો લખ વીસ દસ, ધરઈ કોડ નર ભેખ;
જીવન છીન ઇક ના ટલૈ, સબલ કર્મકી રેખ. ૬ [૧૬૫]

ઢાલ:-

ભણઈ દાસી કુમરી પ્રતઈજી, ‘ભાખો ગાહા સોઈ’;
દાસી પ્રતઈ સુંદરી ભણઈજી, ‘દીન રુપ સિઉ હોઈ?’. ૭ અરેં [૧૬૬]

‘નામિ સુદર્શનિ મંતરીજી, લીજઈ તાસુ બુલાઈ’;
બેર-બેર કરિ વેનતીજી, રહી સુંદરી વિલલાઈ. ૮ અરેં [૧૬૭]

૧. દૂષણ. ૨. શલ્ય. ૩. જેવું વાવીએ તેવું લણીએ.

ઘણઈ કાલિ કુમરી 'ડખાનઈજી, તેડી દાસી સોઈ;
ભણ જાઈ મંત્રી પ્રતઈજી, સુંદરિ ભાખ્યા જોઈ. ૯ અરેં [૧૬૮]

મંત્રી દાસી પઈ ભણઈજી, 'સિઉ હમ સુંદરિ કાજ?;
મંત્રીસરુ સબુધી છઈજી, હમસ્યોં રુઠો રાજ'. ૧૦ અરેં [૧૬૯]

દાસી પૈ મંત્રી ભણઈજી, 'સુંદરિનઈ સમઝાઈ;
'મિહર રાખો થે આપણીજી, ઘાઉ ન કુષ્ટિ આઈ'. ૧૧ અરેં [૧૭૦]

દોહા:-

કબહૂ મીત નએ-નએ, મિલહિ ઘણે જગ આઈ;
માનો મતી ન કો હુતા, કો ઊવગી જુવાઈ. ૧૨ [૧૭૧]

વહી દેસ વહ ગામ ફુન, મહલ વહી વહ ઠોર;
જીવન એક વાલમ વિના, 'લગ અઉરકી અઉર. ૧૩ [૧૭૨]

ઢાલ:-

સુને કૌન કાસ્યો કહોજી, સુણિ નવિ કો 'પતીયાઈ;
મનતરંગ 'પાન લહરિ 'જિઉં, ઉપજિ ઉપજિ વિસમાઈ. ૧૪ અરેં [૧૭૩]

શીતા કારણિ રામજી રે, રોવ અટવીમાંહિ;
સો સીતા રોતી તજીજી, લે મુકી વનમાંહિ. ૧૫ અરેં [૧૭૪]

પંડવ સુરા જગમૈ હુતાજી, લાગા પરની સેવ;
કઈરવ સબહી 'ખઈ કીયાજી, અહો! સબલ થે દેવ! ૧૬ અરેં [૧૭૫]

દવદંતી નલરાઈનીજી, 'વાધો અધિક પ્રેમ;
વનમૈ રોવઈ જૂજૂવીજી, કહીઈ 'તોસ્યો કેમ? ૧૭ અરેં [૧૭૬]

૧. દુખાણી=દુઃખી થઈ, પાઠાં ઝખીજી. ૨. મહેર. ૩. લાગે. ૪. વિશ્વાસ રાખે. ૫. પાણી. ૬. પાઠાં ઉપજહ. ૭. ક્ષય=નાશ. ૮. પાઠાં બાંધ્યો. ૯. તોષ=આનંદ.

રંક કીયા રાજા ઘણાજી, સુખીયાને દુખ દીધ;
ભોગી તે રોગી કીયા જી, સુજન વિયોગી કીધ. ૧૮ અરે૦ [૧૭૭]

કીયો વિલાપ બહુ સુંદરીજી, કર્મહ આગલ જાણિ;
નઉમી ઢાલ વઈરાગમઈ જી, ભણી જીવનિ મનિ આણિ. ૧૯ અરે૦ [૧૭૮]

ઢાલ:- ૧૦, મદિકામંતી સાહેબા હે- એ ઢાલ.

રાઈ-રાણી ઈણિ અવસરઈ હે, રંગ ભવનરઈ માંહિ;
આનંદ સ્યો સુખ ભોગવ હે, રોગ વિયોગ કછુ નાહિ. ૧ [૧૭૯]

મહલ આગો કરિ આવીયા હે, મુઉ નર એક જાણિ;
તાત-માત રોવઈ ઘણા હે, સુતુ મૂઉ મનિ આણિ. ૨ [૧૮૦]

‘વાલમ! વાલમ!’ તિય ભણઈ હે, ‘પિય! બોલો એકવાર’;
પિયકે દુખ કરિ કામની હે, સીર પરિ રૂઝરત છાર. ૩ [૧૮૧]

જૈસી હોલી વીતી થકી હે, નરસર ખેલત ધુલિ;
વિરહ વિલાપ ઘણો કરઈ હે, દુખમૈ રહ તે ભુલિ. ૪ [૧૮૨]

રાણી જોઈનઈ ચિંતવે હે, ‘સ્યો દુખ હુવો અપાર?;
વયવારી તોરી સુંદરી હે, તેહના કોણ વિચાર?’. ૫ [૧૮૩]

રાણી વેગસ્યો તિહાં ગઈ હે, રાઈ રહ્યો હકારિ;
તાલા ભાંજઉ વેગસ્યો હે, પૈકી ભવન મઝારિ. ૬ [૧૮૪]

કબહૂ ન હોવઈ ચાંદણો હે, તહા અંધેર ગુવાર;
તહા પવન નહી સંચરઈ હે, ફુનિ નહી સબદ-સંચાર. ૭ [૧૮૫]

સુંદરિનઈ પેખ ઘણો હે, વલી નિહાર નિહાર;
માનો ચાંભસ્યો પૂતરી હે, પેખી સુંદર વાર. ૮ [૧૮૬]

ગહી ઘાઈનઈ સુંદરી હે, લીની અંગ લગાય;
‘હા! હા! વછ! દુખણી થઈ હે, દુખ આઈઉ તુવ ભાઈ. ૯ [૧૮૭]

હા! હા! વિરહ-વીજોગની હે, લઘુ ‘વૈ પડ્યો દુખપૂર’;
રોવ રાણી દુખ ભરી હે, ઘણો હીયામ ઝૂર. ૧૦ [૧૮૮]

૧. પાકાં રાગ. ૨. નાખે. ૩. પાકાં મૈ પારીતો. ૪. ચંદ્રપ્રકાશ. ૫. સ્થંભની પૂતળી સમી. ૬. વયમાં. ૭. હૃદયમાં ઝૂરે.

ગ્રસ્યો ઉગતઉ ચાંદલઉ હે, અથમણો કબ થાઈ;
લાગી આગી ચરણો થકી હે, કબ પહુચ ^૧સિર જાઈ. ૧૧ [૧૮૯]

‘વચ્છ! હા હા! મઈ પાપણી હે, દુખ પરિ દીધઉ દૂખ;
ખબરિ ન લીધી તાહરી હે, સહી તૃષા નઈ ભુખ’. ૧૨ [૧૯૦]

ઉતરુ કછૂ નવિ કહિ સકે હે, સુંદરિ રહી ^૨વિલલાઈ;
^૩નેહ નીર સુકી ગયો હે, તાતઈ નિર ન થાઈ. ૧૩ [૧૯૧]

માત જંપઈ ‘વછ! સ્યો હૂવો હે?, ^૪ભણહું સુંદરિ ^૫સત ભાઈ’;
નઈનિ ^૬અંસુ મુખથી ભણઈ હે, ‘સાંભલિ હે તૂ માવ!’. ૧૪ [૧૯૨]

મંત્રી નામિ સુદર્શનૂ હે, તે પણિ લીજઈ બુલાઈ;
^૭છિનમઈ તેડિ અણાવીયા હે, આયો રાય-સુભાઈ. ૧૫ [૧૯૩]

ગઈ ‘સાસુરઈ જિણ દિનઈ હે, તા દિન હરખ અપાર;
દિવસ વીતિ રજની થઈ હે, સાંભલિ જો વિચાર. ૧૬ [૧૯૪]

ગઈ દુલહ પઈ નિસિ સમઈ હે, સંગિ સખી ઘણી ધારિ;
^૮આસૂ નઈનો મુખિ હસઈ હે, દૂલહિ કીયો અચાર. ૧૭ [૧૯૫]

મઈ પૂછયો દૂલહ તવઈ હે, “કહિ જો અંતર વેન;
સા કારણ વિગસ્યો ઘણો હે? ^૯ઉમગે કાહે નઈણ?” ૧૮ [૧૯૬]

ગાહા:-

દૂલહ મુખથી ભણઈ હે, લીયો તીવારઈ બુલાઈ;
“^{૧૧}કહન સુનન કીસ્યા કહઉ હે?, ગુંગ સુપન જ્યો થાઈ” ૧૯ [૧૯૭]

તિણહી નિસિનઈ અંતરઈ હે, સોઈનઈ ઉઠી તામ;
^{૧૨}દોસ્યો નરુ તિણ ^{૧૩}સઈનમઈ હે, પેખિ ડરી મઈ જામ. ૨૦ [૧૯૮]

૧. મસ્તકે જતી. ૨. પાઠાં વિજલાઈ. ૩. પાઠાં તેહ. ૪. બોલ, જણાવ. ૫. સાચી હકીકત. ૬. આંસુ. ૭. શાણમાં. ૮. સાસરે. ૯. આંખે આંસુ ને મુખે હસતો. ૧૦. આંખ કેમ ઉભરાય છે?. ૧૧. મૂંગાને સ્વપ્ન આવે એના કથન-શ્રવણ કરી રીતે કહેવાય? ૧૨. દુષ્ટ=કોઢી. ૧૩. શયનમાં, પલંગમાં.

- રાઈ મંત્રી બેઉ મિલી હે, કીયો ગહા વિચાર;
 ‘દોસ દીયો નિરદોસિનઈ, ઘિગુ સબુધી અવતાર’. ૨૧ [૧૮૯]
- ‘નરિ-વેસઈ કરિ સુંદરી હે, ‘મ્હાકઈ ‘તેડીજે સંગ;
 દૂલહ તેઈ આણસ્યો હે, મિલસઈ બિહુ તણા રંગ’. ૨૨ [૨૦૦]
- રાઈ-રાણી બેઉ હરખસ્યો હે, તવહી દીયો ‘અદેસ;
 ‘ગ્રથ દીયો મનભાવતો હે, દીયો સઉદાગર ‘ભેસ. ૨૩ [૨૦૧]
- ‘ઉદમથી સવ દુખ ટલઈ હે, લહઈ ઘણી સુખરાસ;
 ભણી જીવણમુનિ સ્વડી હે, સાંભલિ દસમી ‘ભાસિ. ૨૪ [૨૦૨]

દોહા:-

- દેસ અટન જુવતી ચતુર, સંગુ પંડિતના હોઈ;
 કરઈ ‘ગવન ‘નિતરા વલઈ, ‘ચતુરપનઈ ઇમ જોઈ. ૨૫ [૨૦૩]

૧. પિયરમાં. ૨. પાઠાં દેજો સંગી. ૩. આદેશ. ૪. ગરથ=નાણું. ૫. ભેખ=વેષ. ૬. ઉદમથી. ૭. ઢાળ. ૮. ગમન. ૯. હંમેશા. ૧૦. ચતુરાઈથી, પાઠાં ચતુર્પતઈ.

ઢાલ:- ૧૧, અલબેલાકી.

પુન્ય ઉદઇ સુખસંપદા રે લાલ, જહ-તહ નવનિધિ થાઇ અલવેલે;
 સત્ર થકી મીત્ર નીપજઇ રે લાલ, દુરિત સવે દુર પલાઇ અલવેલે. ૧ પુન્ય૦ [૨૦૪]

ગઢ વાંકો ઉજઈણકો રે લાલ, નદિ સિપ્રા વહઇ પાસિ અલવેલે;
 ૧પુફ્ફરંડ વન ઢૂકડો રે લાલ, ફૂલિ રહઇ સદા માસ અલવેલે. ૨ પુન્ય૦ [૨૦૫]

તિણમૈ મહલ નીકો બન્યો રે લાલ, કીયો વાસા તિણે ઠાઇ અલવેલે;
 વન-વાડી નઇ ચઉહટઇ રે લાલ, રમૈ અહનિસિ મનુ લાઇ અલવેલે. ૩ પુન્ય૦ [૨૦૬]

એક દિવસ કરે સાજસ્યો રે લાલ, ચલાવેઉ રાઇ પાસિ અલવેલે;
 વારૂ ૨પાહુડિ લે કરી રે લાલ, પહુતા રાઇનઇ પાસિ અલવેલે. ૪ પુન્ય૦ [૨૦૭]

ભેટ ઘરી કરી વેનતી રે લાલ, 'દિવસ ઘણેકી સુખ અલવેલે;
 ઉજેણીમઇ બાલિકા રે લાલ, જીમાવી ખોવો ભુખ' અલવેલે. ૫ પુન્ય૦ [૨૦૮]

રાઇ સેવક તવ મોકલ્યા રે લાલ, આપો આણીનઇ ૩વાલ અલવેલે;
 કુમર લેઇ તિહથી ચલો રે લાલ, પહુતો વનમઇ બાલ અલવેલે. ૬ પુન્ય૦ [૨૦૯]

વારુ દીયા બઇસણો રે લાલ, સઇલ કુમરનઇ આણિ અલવેલે;
 ભુંજાવઇ ભોજન ઘણો રે લાલ, ઊપરિ તંબૂ તાણિ અલવેલે. ૭ પુન્ય૦ [૨૧૦]

જોઇનઇ સગલા બાલિકા રે લાલ, લહો કુમર સો રિસાલ અલવેલે;
 નિરબઇ કુમરી ૪જીવાની પરઇ રે લાલ, ૫જિમ ભમરા ગુંજાર અલવેલે. ૮ પુન્ય૦ [૨૧૧]

દોહા:-

૬દુષ્ટપણ દુર્જનતાણો, સુજનતાણો ગુણ કોઇ;
 ૭રામતિ વર મહિલાતાણી, કબહું ન ભુલઇ સોઇ. ૮ [૨૧૨]

૧. પુષ્પકરંડ. ૨. પાભૂત=ભેટણ. ૩. વ્હાલ. ૪. જીવની જેમ, પાઠાં અલેની. ૫. પાઠાં સ્તિતવત પાટોલા. ૬. દુષ્ટતા. ૭. કીડા.

ઢાલ:-

આદર માન ઘણો કરઈ રે લાલ, ^૧વિગસઈ ^૨નૈણે દેખ અલવેલે;
 પાન-મિઠાઈ-મેવા ઘણો રે લાલ, કરઈ ભક્તિ સુવિશેષ અલવેલે. ૧૦ પુન્ય૦ [૨૧૩]
^૩પૂગીફલ ^૪ન ઈલાઈચી રે લાલ, ^૫જાઈફલ લોગ ^૬નાલેર અલવેલે;
 વસ્ત્ર કુમરનઈ આપીયો રે લાલ, બિહુમઈ ભયો રસરેલ અલવેલે. ૧૧ પુન્ય૦ [૨૧૪]
^૭બીડા એકુ જણ-જણ પ્રતઈ રે લાલ, કુમરી આપીયો જામ અલવેલે;
^૮નાગરિક જો તુમમઈ અછઈ રે લાલ, ભણઈ ^૯કઉતિક કોઈ તામ અલવેલે. ૧૨ પુન્ય૦ [૨૧૫]

સોરઠા:-

જાકો જિસો સુભાવ, તે નર કબહુ ના તજઈ;
^{૧૦}ખોરિ પરો સિરુ જાઉ, ન તજઈ કપિ ચાપલપણો. ૧૩ [૨૧૬]

ઢાલ:-

મંગલકલસ તવ ઉચરેઈ રે લાલ, 'સાંભલિ ચતુર! સુજાણ અલવેલે;
 વાત કહો મન ભાવતી રે લાલ, ^{૧૧}આપા વીચી જાણિ' અલવેલે. ૧૪ પુન્ય૦ [૨૧૭]
 વાત ભણી સબ ^{૧૨}વ્યાહની રે લાલ, જંપીઉ જાણિ પુરાણ અલવેલે;
^{૧૩}સંસઈ-તિમર વિદારણો રે લાલ, ઉદયો કુમર જિઉ ભાનુ અલવેલે. ૧૫ પુન્ય૦ [૨૧૮]
 સુંદરિ તવ માયા કરી રે લાલ, ^{૧૪}કસ સો કરઈ પ્રહાર અલવેલે;
 હસિનઈ બાલ સહૂ ભાગીયો રે લાલ, પહિરો કુમર એ હાર અલવેલે. ૧૬ પુન્ય૦ [૨૧૯]
 હાવભાવ ઘણા કીયો રે લાલ, માંડી તિણસ્યો પ્રીતિ અલવેલે;
 'હમ-તુમ અંતર કો નહી રે લાલ, વાત સુણો ઇક મીત!' અલવેલે. ૧૭ પુન્ય૦ [૨૨૦]

૧. વિકસિત. ૨. આંખે. ૩. સોપારી. ૪. અને. ૫. જાવંત્રી. ૬. નાળિયેર. ૭. પાનના બીડા. ૮. ચતુર. ૯. કૌતુક. ૧૦. બજતું લાકડું. ૧૧. આપણી વચ્ચેની. ૧૨. વિવાહની. ૧૩. સંશય. ૧૪. ચાબૂક.

ભણી ઢાલ ઇંચારમી રે લાલ, મનમઈ જાણિ ^૧ઉછાહ અલવેલે;
 મુનિ જીવન અહિનિસિ જપઈ રે લાલ, સિંતિકરણ ^૨સંતિનાહ અલવેલે. ૧૮ પુન્ય૦ [૨૨૧]

દોહા:-

મંત્રી મનઈમઈ જાણીયો, 'નિશ્ચઈ ઇહી કુમાર';
 સુંદરિ મંત્રી મિલવિ કરિ, કરીયો વલી વિચાર. ૧૯ [૨૨૨]

ઢાલ:- ૧૨, જિણ વસ્યો મેરો મનલીણો- એ ઢાલ.

૧ મિથ્યા વાત ભણીયઈ સગલી, 'સાંભલિ મીત! સુજાણ રે;
તિણ નારીનો પતિ તિસુ પાસઈ, વાત સુયોહી જાણિ રે. ૧ મિથ્યાં [૨૨૩]

૨ બહિણ અછઈ જો બીજી તિણરી, સો હમરઈ ઘરિ હોઈ રે;
બેઉ બહિણ ઇકઈ સારખી, બુઝઈ થે 'તઈ જોઈ' રે. ૨ મિથ્યાં [૨૨૪]

વદન દિખાયો જાઈ 'ગઉખમઈ, કરિ નારીના રૂપ રે;
નારી સાઈ મંગલિ પેખી, પડ્યા ચિંતાતુર કૂપ રે. ૩ મિથ્યાં [૨૨૫]

છિનકમાહિ નરરૂપ કરી નઈ, આયો કુમરનઈ પાસિ રે;
મીત પ્રતઈ મંગલ તો જંપઈ, હીયઈ ભરી ઉસાસ રે. ૪ મિથ્યાં [૨૨૬]

'સંગિ સખી નિસિ આઈ મોપઈ, કરી સોલઈ સિંગાર રે;
જિણ પાસઈ મે ગાહા જંપી, અવ 'સોઈ ઇ નારિ રે. ૫ મિથ્યાં [૨૨૭]

ઈણિ પસાઈ કરમોચન અવસરિ, દીયા અસ્વ દોઈ માંહિ રે;
ઘર આણ્યો મઈ તે આપણઈ, વેગિ દિખાઉ તોહિ રે'. ૬ મિથ્યાં [૨૨૮]

અસ્વ દોહી તિણિ તેડ મંગાયો, પેખી જાણો જાણો સોઈ રે;
ઘરઈ પ્રીતિ બેહી માહઈ અધિકી, પૂર્વ પ્રીતિ તે જોઈ રે. ૭ મિથ્યાં [૨૨૯]

દોહા:-

પઈપાની જિઉ મન 'ભિલઈ, વાત-વાતમઈ પ્રીતિ;
દુખ-સુખ જીવન એકસો, સો જગિ કહીઈ મીત. ૮ [૨૩૦]

ઢાલ:-

તિલોકસુંદરી નઈ સેવક સઘલા, તેડ્યો ચંપા જાઈ રે;
મંગલકલસ પઈ આવઈ જાવઈ, કરી કપટ મનમાંહિ રે. ૯ મિથ્યાં [૨૩૧]

રમઈ હસઈ બેઊ મનમાંહઈ, મંત્રી સેવક સંગી રે;
 વડલ્યા ઘણા દિવસ તિહ ઠામિ, જોવઈ કઉતિક રંગિ રે. ૧૦ મિથ્યાં [૨૩૨]
 તિલોકસુંદરિ નિજ અવસર જાણી, કિયો મંત્રી અસવાર રે;
 બીજઈ ઘોડઈ મિત્ર બેઊ તે, ચલ્યો લાઈ લાર રે. ૧૧ મિથ્યાં [૨૩૩]
 ગંગાતટિ કેલીહર વનમૈ, કુલદેવીરઈ ઠામ રે;
 લીયો વાસા તિણ માહઈ આઈ, ^૧સીઝો વંછિતિ કામ રે. ૧૨ મિથ્યાં [૨૩૪]

દોહા:-

રાજા આગઈ શયલ તવ, ભણો મંત્રી ^૨વિરતંત;
 ગંગાતટિ કેલીહરઈ, મુકે ^૩કેલ કરંતિ. ૧૩ [૨૩૫]

ઢાલ:-

આયો દોઊ તે ખેદ કરીનઈ, ^૪સુતા તે વનમાહિ રે;
 છિનકમાંહિ સુંદર જો પેખૈ, હા! હા! મીત કહી નાહિ રે. ૧૪ મિથ્યાં [૨૩૬]
 ફિર-ફિર જોવઈ ઘણો વનમાહઈ, ગયો મસાન જગાય રે;
 બારમિ ઢાલઈ થયો ^૫વિછોણ, ભણ્યો જીવનિ મુનિ ગાઈ રે. ૧૫ મિથ્યાં [૨૩૭]

દોહા:-

વાઈસ ભીઈ કરિ ભાગીયો, મીંડક ચિંતવત ચીતિ;
 તાતઈ ભખીયો સાપનૈ, ^૬ચલઈ ન ભાવી મીત. ૧૬ [૨૩૮]

ઢાલ:- ૧૩, સાવનમાસ સુરંગડા- એ ઢાલ.

‘મીત! ^૧કુરંગા દિવસડા લાલ, ન વિના નાગનિ કારા રાતિ વેહા;
સેજ બની ^૨પાવક જિસી લાલ, સ્વાસ છિ માસી જાત વેહા. ૧ [૨૩૮]

અંગિ આભરણ અંગાર ^૩સે લાલ, મરો કટારી ઘાઈ વેહા;
જો વેદ મોતનિ લગી લાલ, લાગો દેવનઈ ^૪ઘાઈ વેહા. ૨ [૨૪૦]

દોહા:-

વિદ્યુરીયાનઈ દુખ ઘણો, ^૫વરન્યોન ઈકન જાઈ;
વિદ્યુરી મિલે તે અધિક સુખ, જો મનિ ગાંઠિ ન થાઈ. ૩ [૨૪૧]

ઢાલ:-

વિરહ ભાલિ મોતનિ ગડી લાલ, ^૬કાઢો વાલિમ! આઈ વેહા;
થાઈ ન ચેતન એક છિન લાલ, ગયો મસાણ જગાઈ વેહા. ૪ [૨૪૨]

દોહા:-

નખસિખ લઉ બહુ દુખભરી, કાસો કહીયઈ સાલ?;
જઉ રોઈ સાજન મીલઈ, ભર રોઈ સખી તાલ. ૫ [૨૪૩]

ઢાલ:-

વિરહ ઢંઢુકી જાલીયા લાલ, મીત! બુઝાવો આઈ વેહા;
નઈન ઝરઈ કરી ઘટા લાલ, મીત! કહા રહે ^૭છાઈ? વેહા. ૬ [૨૪૪]

તજઉ કાયા ઈણ થાનકઈ લાલ, પ્રાણ નીસરિ થે જાહુ વેહા;
રડઈ પડઈ અતિ ટલવલઈ લાલ, આઈ મીલો તુમ નાહ! વેહા. ૭ [૨૪૫]

૧. દિવસ કુરંગ સમો રાત નાગણ જેવી. ૨. અગ્નિ. ૩. જેવા. ૪. પાઠાં ખાઈ. ૫. વર્ણવ્યો જાય તેમ નથી, પાઠાં વજ્યો- નેક.
૬. પાઠાં કાંટો. ૭. છુપાઈ=ગુપ્ત.

સોરઠા:-

પ્રીત્મ પ્યારે પ્રાણ, રહઈ તિહારે દશતિ;

મન-વન 'કમ કરિ જાનું, આનન જીવન તુમ સહી'. ૮ [૨૪૬]

દોહા:-

વનપાલી જાઈ રાઈનઈ કહી વાત સમજાઈ;

'પુરુષ રુપ પાણ નારિ સુરિ, પિય! પિય! કર વીલલાઈ'. ૯ [૨૪૭]

મંત્રી-રાઈ દોઈ મિલવિ કરિ, ગએ જુ વનમઈ ઘાઈ;

પેખી સુંદર વિલવતી, 'વાલમ! વિનુ થે થાઈ'. ૧૦ [૨૪૮]

ઢાલ:-

તાત ભણઈ બાલી 'દુખી વાલિમ વિણ લાલ, ખેદ મ કરિજો બાલ! વેહા;

જોવન લીલુ તઈ ખોયા લાલ, રોઈ મનઈ તુ જાલ' વેહા. ૧૧ [૨૪૯]

૨કાઠ લેઈ ન જલ મરુઉ લાલ, કહા ઘરઉ મૈ જીવ? વેહા;

વારી વરજી ના રહઉ લાલ, જીવો જોગ લઈ પીઉ વેહા. ૧૨ [૨૫૦]

મઈ દુખીયારી જનમકી લાલ, ખોએ રોઈ-રોઈ નૈણ વેહા;

મનકી સબહી મનિ રહી લાલ, કહીયઈ કાસ્યો વૈણ?' વેહા. ૧૩ [૨૫૧]

હાહાકાર નગરી હૂવા લાલ, કરઈ અંસુ નર-નારિ વેહા;

'વૈરી દૈવ! તઈ સ્યો કીયા? લાલ, દઈ સમુદ્ર મઈ ડારિ વેહા. ૧૪ [૨૫૨]

વિરહ વિલાપ ઘણા કીયા લાલ, રહ્યા રાઈ સમજાઈ વેહા;

ઢાલ તેરમી દુખ ભરી રે લાલ, ભણી જીવન સુખ ભાઈ વેહા. ૧૫ [૨૫૩]

ઢોણ:-

સબુઘી પ્રમુખ સયલજન, મિલ્યા રાઈનઈ આઈ;
હાહાકાર મુખથી ભણઈ, કબુઘી સરલ ન થાઈ. ૧૬ [૨૫૪]

રાઈ સબુઘી પ્રતઈ તવ, માગે અસવ તેઈ સાર;
સાંભલિ રાઈ મંત્રી ભણઈ, ‘તે ગલિ ભઁ છાર’. ૧૭ [૨૫૫]

મંત્રી જાણ્યો ઝુઠલઉ, અસ્વ દિખાઁ આણિ;
ધિકારઈ મિલિ સયલજન, સાચો રાય સુજાણ. ૧૮ [૨૫૬]

ઢાલ:- ૧૪, મન બછરા રે- એ ઢાલ.

- કુટંબ શઈલ મંત્રીતણા મનમોહના, રાખ્યો સંકટમાહિ સુણ હો મનમોહના
 ૧ગ્રહમે સંકર પેખાયો મનમોહના, ફુનિ મંગલકુંભ આહિ સુણ હો. ૧ [૨૫૭]
- અર્થ વડાઈ કારણઈ મન૦, ઘણો કીજઈ છઈ પાપ સુણ હો૦;
 સુંદરિનઈ દૂના દીયા મન૦, થયો માહિ સરાપ સુણ હો૦. ૨ [૨૫૮]
- ‘ગયો કેલીહર ઈણિ ૨સમૈ મન૦, કુલદેવીની સેવ સુણ હો૦;
 નિરખિ દેવી પઈ પઈ ભણ્યો મન૦, કુણ સુતા નર ૩વેવ સુણ હો૦. ૩ [૨૫૯]
- ભાટક નરનઈ સુંદરી મન૦, સાંભલિ મંત્રી એહ સુણ હો૦;
 કુલદેવી પઈ મઈ ભણ્યો મન૦, “માત! મિટાવહુ છેહ” સુણ હો૦. ૪ [૨૬૦]
- ગ્રહ દેવી સુતા થકા મન૦, નાખે મમ ઘરમાહિ’ સુહ હો૦;
 ૪કોરોધાનલ રાઈ જંપીયો મન૦, ‘ચોર દંડ દેહુ જાઈ’ સુણ હો૦. ૫ [૨૬૧]

દોહ:-

- અનિલ વારિ દુખ દયનકો, ધૂવ કપટ ચિતિ કીનિ;
 ઉપજિ આલ તિનિ વારિ, કર ફુનિ તાહુ દુખ દીન. ૬ [૨૬૨]
- કરત પાપ ન વિચારીયો, પાછઈ કહા વીચારુ?;
 સ્વાન-સ્વાનાણી રમતવર, સહત માર પર માર. ૭ [૨૬૩]
- સુખ સંપતિ ફુનિ નામ વસિ, કરત કોટિ નર પાપ;
 આનંદ સ્યો વનિતા રમઈ, ગર્ભ ઉદય સંતાપ. ૮ [૨૬૪]

ઢાલ:-

- મુખ કારો સિર મૂંડનઈ મન૦, કરિનઈ ખર અસવારુ સુણ હો૦;
 નઈર ચંપામૈ ૫ફેરીયો મન૦, પડઈ સીસ બહુ માર સુણ હો૦. ૯ [૨૬૫]

૧. ગૃહમાં. ૨. પાઠાં સિન્નિ. ૩. વર. ૪. કોધાનલ. ૫. પાઠાં પેખિયો.

રાઈ પ્રતઈ સુંદરિ ભાણઈ મન૦, 'દીજઈ મોહિ પસાઉ સુણ હો૦;
 દેસનિકાલો દીજઈ એ મન૦, કુટંબ લેઈનઈ જાઉ' સુણ હો૦. ૧૦ [૨૬૬]
 'દેસઉટઉ તિણનઈ દીયો મન૦, દીયો મંગલનઈ રાજ સુણ હો૦;
 રાઈ-રાણી સંજમ લીયો મન૦, સારઈ અપણો કાજ સુણ હો૦. ૧૧ [૨૬૭]
 મંગલકલસ બડભાગીયો મન૦, 'ચંપાપુરનો રાઈ સુણ હો;
 ભોગી નઈ દાની વડો મન૦, જગિ જસુ રહ્યો છાઈ સુણ હો૦. ૧૨ [૨૬૮]

દોહા:-

મંગલકલસના દેસ સબ, ઘરઈ 'રાઈન નામ;
 બિતુડઈ ધન સવ 'પાછિલો, કરઈ વણિકના કામ. ૧૩ [૨૬૯]
 'નઈગહડો અહિ પાવકહ, રાઈ સીહકો જાણ;
 જીવન જોતીષ રહે, કરત સચલ નર કાણિ. ૧૪ [૨૭૦]

ઢાલ:-

વિદ્યાધરુ તિનિ સેવિનઈ મન૦, લીન્દી વિદ્યા 'દોઈ સુણ હો૦;
 રૂપ પ્રવર્તન 'ષડગજઈ મન૦, વિદ્યા બલિ સુખ જોઈ સુણ હો૦. ૧૫ [૨૭૧]
 સેવક ષટ્ દર્શનતણી મન૦, કરઈ સદા સિવ જ્ઞાન સુણ હો૦;
 ઢાલ ચોદમિ જીવનિ ભાણી મન૦, હો જો સંઘ કલ્યાણ સુણ હો૦. ૧૬ [૨૭૨]

દોહા:-

અન્ય દિવસ દૂત આવિનઈ, ભાણઈ વાત રાઈ 'માહ;
 'સિંહલદીપ કુલપત વસઈ, તિહ દુખીયો કો નાહિ. ૧૭ [૨૭૩]

૧. દેશવટો. ૨. પાઠા૦ ચંપાને રહો. ૩. રાજન. ૪. પાઠા૦ છિલો. ૫. આટલી બાબતો માણસને હાનિ કરે. ૬. પાઠા૦ રાઈ. ૭. છ હાથી જેટલું બળ(?). ૮. પાઠા૦ પાસિ.

ઢાલ:- ૧૫, પ્રિયડો માનો રે હમ બોલ- એ ઢાલ.

તે કુલપતિની કન્યકા રે, પદમનિ રુપ રિસાલ;
અંગુ સુગંધસ્યો ભર્યો રે, શસિ જિઉ ચમકઈ ભાલ.
સખીરી વરજો દુલહ મન ભાઈ, મનગમતો સુખ થાય.

૧ [૨૭૪]

દેસ-દેસના ભૂપતી રે, ,તેડાવ્યો સંવેગ;
મંગલકલસ! થે હાલિજો રે, પદમનિ થા કઈ 'નેગ'.

૨ સખીરી૦ [૨૭૫]

મંગલકલસ ચિત ચમકીયો રે, સુણવા દુતના વૈણ;
મન રંગમ્યો તે જોઈવા રે, સકલ સંગ લે સઈણ.

૩ સખીરી૦ [૨૭૬]

ગિડિ ગિડિ ઘોસ દે ચલો રે, વાજત ગૂહિર ગંભીર;
મદિ ઝરત ગયવર ચડ્યો રે, ગહિ 'નેજા વડવીર.

૪ સખીરી૦ [૨૭૭]

'સિંઘલિદ્વીપ અનુક્રમિ ગયો રે, રહ્યો ગ્રામનઈ તીર;
સુરવીર વડ ભુપતી રે, આપ બાંધિનઈ ધીર.

૫ સખીરી૦ [૨૭૮]

ભવન સ્વયંવર છાયો રે, રવિ સમ સોભા થાઈ;
પદમનિ આઈ ભુવનમૈ રે, સોલે સિંગાર બનાઈ.

૬ સખીરી૦ [૨૭૯]

આપ આપનૈ ભુવનથી રે, પેખન આઈ નારિ;
સોન છરી હાથઈ લઈ રે, 'ભાટણિ' ઠાઢી દ્વારિ.

૭ સખીરી૦ [૨૮૦]

ભણઈ રાજા વલિ ભાટણી રે, કુમરીનઈ સમઝાઈ;
ચંદ્રસેખર રાઈ આવીયો, વીરધવલ વડ રાઈ.

૮ સખીરી૦ [૨૮૧]

ચંદ્રપાલ ભુપાલ નઈ રે, આવે જિઉ ઘન ધાઈ;
આણાદર દેખી કરી રે, 'ખિનમાં' જાહિ પલાઈ.

૯ સખીરી૦ [૨૮૨]

૧. નેહ, સ્નેહ-સંબંધ. ૨. ઉલ્લસિત થયો. ૩. સેના. ૪. ભાલા જેવું હથિયાર. ૫. સિંહલદ્વીપ. ૬. બારોટની સ્ત્રી. ૭. સામે ઉભી રહી. ૮. સણમાં.

- જઈસેન ^૧નઈ જગપત વડો રે, રાઈ કંટક ^૨હિય ધારિ;
તેજસુર નઈ અરિજિતૂ રે, જોવઈ પદમનિ નારિ. ૧૦ સખીરીં [૨૮૩]
- ઈત્યાદિક વડ ભુપતી રે, કરિ આયે અતિ સાજ;
ઉજૈણીપતિ આવીયો રે, વૈરસીહ નર રાજ. ૧૧ સખીરીં [૨૮૪]
- આએ બડે બડે ભૂપતી રે, તેનમૈ કોઈ ન માઈ;
મંગલકલસ તવ આવીયો રે, નીકી સોભા થાઈ. ૧૨ સખીરીં [૨૮૫]
- પૂર્વ ^૩પ્રતિનઈ કારણ રે, આપી માલા કંઠિ;
કોટિ ^૪જતન ખૂલ્હઈ નહી રે, પરી પ્રેમકી ગંઠિ. ૧૩ સખીરીં [૨૮૬]
- મંગલકલસ આનંદીયો રે, ગાવઈ ^૫મંગલ નાર;
ઢાલ પંદ્રમી જીવણિ ભણી રે, ચઉવિહ સંઘ મઝાર. ૧૪ સખીરીં [૨૮૭]

દોહા:-

- વૈરસીહ નઈ જંપીયો, ‘સાંભલ ચંપૈરાઈ;
માલા નાખો કાઢિનઈ, આપી લેહુ વવાઈ’. ૧૫ [૨૮૮]
- મંગલકલસ જંપઈ ઇસ્યો, ‘સુણ હો ઉજૈણીરાઈ!;
નીચવચન મુખથી ભણાઈ, લાજ ન તોનઈ થાઈ?’. ૧૬ [૨૮૯]
- દાવાનલ જિઉ ^૬પરજલ્યો, કરિનઈ ક્રોધ અપાર;
માલા મોહિનઈ આપિ જઈ, કરઉ તોહિ ^૭સંઘાર. ૧૭ [૨૯૦]

ઢાલ:- ૧૬, કરઈ રે ચિતેરી નિંદા આપણીજી- એ ઢાલ.

- વૈરસીહ હઠઈ સમઝાવીયો રે, મિલિ સહુવઈ રાજાન;
નામ સ્વયંવર જગમૈ જાણીયઈ રે, રાઈ રંક સમાન. ૧ [૨૯૧]
સાહસ સિઝઈ કાજ સહુ નરતાણો રે.
- તઉ રાજા હિવઈ વિલખે ભએ રે, અઘક ઉજૈણી ભુપ;
સઈલ રાઈ તવ મનમૈ બૂઝીયા રે, ગએ કરીનઈ ચૂપ. ૨ સાહસં [૨૯૨]
- પદમનિ ^૧વ્યાહિ રંગસ્યો રે, લીયો દાઈજા ભાઈ;
મંગલકલસ તઉ સહુવઈ ^૨સઈનસ્યો રે, ગયો ચંપાપુર ધાય. ૩ સાહસં [૨૯૩]
- તિલોકસુંદરી પહલી કામની રે, બીજી પદમનિ નારિ;
મંગલકલસ તઉ આનંદસ્યો રમઈ રે, ભોગઈ ભોગ અપાર. ૪ સાહસં [૨૯૪]
- સમ સરિખા બેઉ નારીસ્યો રે, રાખઈ મનકી ^૩ચાવ;
ખાન પાન ફુન ગહણા લૂગડો રે, આપૈ સરીખો ^૪ભાવ. ૫ સાહસં [૨૯૫]
- ભામની ગજગામનિ દોઊ બની રે, ઝલકત વિજુલીરિ જેમ;
બેઉ અવાસિ રહઈને જુજૂઈ રે, ભોગઈ સુખ ^૫નિત ખેમ. ૬ સાહસં [૨૯૬]
- રાગ નિ રતિ કરી અહિનિસિ ગમઈ રે, સુખ ભોગવઈ નરિંદ;
વઢઈ પ્રતાપ નિત ઘણો રે, ગહગણમઈ જિમ ચંદ. ૭ સાહસં [૨૯૭]
- તિલોકસુંદરી નઈ વલિ સુત હૂવોરે, યસસેખર તિસુ નામ;
કલા બહતરિ ભાણ્યો અતિ ચાતુરી રે, પૂરઈ વંછિત કામ. ૮ સાહસં [૨૯૮]

દોહા:-

ચંપેરાઈ ઉજેણપતિ, બેઉ સદા ^૧ધુર રાહિ;
કરઈ વસ કો વા સુખે, અહિનિસિ ખસાય નાહિ. ૯ [૨૯૯]

ચંદન સવ રુખન કો કીયો, ગુન વાંસઈ કહુવ ન કીન;
વંસઈ વાસુ જુખઈ કરઈ, નિરગુન ^૨જાનિ ન દીન. ૧૦ [૩૦૦]

સીમપાલિ આઈ જંપીયો, મંગલકલસનઈ પાહિ;
^૩નોતન કોતક ઊપનો, ^૪સીમંતરનઈ માહિ'. ૧૧ [૩૦૧]

ઢાલ:-

અનુક્રમિ રાય તિહા ગયો રે, સઈન ઘણી લે સાથિ;
સિમાલઈ લે ભેટઈ ઘરી સહુ રે, ઉપનિ જો દેવ આથિ. ૧૨ સાહસં [૩૦૨]

નગર નિકટઈ અતિ સરવર રૂવડો રે, તિણમઈ મંદિર એક;
સરવર તીરઈ પ્રાત સમઈ સદા રે, દીસઈ વસ્તુ અનેક. ૧૩ સાહસં [૩૦૩]

વજ્ર ફુલ નઈ પાન ઘણો તિહા રે, દીસઈ સઘલા વાનિ;
^૫શીશફૂલ ^૬નકવેસર રાખડી રે, ઝાંઝરિ માલા જાનિ. ૧૪ સાહસં [૩૦૪]

વેલિ કંટલી તે સરછાયોઈ રે, દીસઈ જલદ ગંભીર;
નર પેખો તીરઈ તહી ઘણો રે, તરવેકો નહી વીર. ૧૫ સાહસં [૩૦૫]

રાઈ સંભલ ચિતિ વિસમય થયો રે, પેખઉ કોતિક એહ;
નર પલટી નઈ રાય પંખી ભયો રે, ગયો છિનકમૈ જેહ. ૧૬ સાહસં [૩૦૬]

^૭દેવભવનસો પટ અંતરઈ રે, રહ્યો રાઈ તિહ જાઈ;
રચ્યો સિંઘાસણ તે વિવહ પરી રે, ચોસકિ જોગનિ આઈ. ૧૭ સાહસં [૩૦૭]

૧. પાઠાં વરરાહિ. ૨. પાઠાં જાતિ. ૩. નવું. ૪. સીમાડામાં. ૫. મસ્તકનું ઘરેણું. ૬. નાકની વાળી. ૭. દેવભવન જેવું.

- બૈકો આઈ સિંઘાસણિ તવઈ રે, વિદ્યાધર પ્રધાન;
કરઈ રાગુ નાચઈ સુર અંગના રે, વાજે તાલ ^૧વિણાણ. ૧૮ સાહસં [૩૦૮]
- બાવનવીર સદા સેવા કરઈ રે, રહ ઠોટે દરબારિ;
^૨પઉઠિ વિદ્યાધર જવઈ રે, કર-પગ મસલહિ નારિ. ૧૯ સાહસં [૩૦૯]
- રાઈ નરરૂપ કીયો તવઈ રે, લીયો ખડગ મનિરંગ;
કીયો ઉદમ રાઈ તતછિનઈ રે, કીલ્યો વિદ્યાધર અંગ. ૨૦ સાહસં [૩૧૦]
- વિદ્યાહીન તો પરવસિ ભયો રે, વિદ્યાધર વિલલાઈ;
જોગની-વંતર મિલિને ઇમ ભણઈ રે, ‘વરુ માંગો નરરાઈ!’. ૨૧ સાહસં [૩૧૧]
- મૂકે બંધણ તતછિન રાઈન રે, લાગા તવહી સેવ;
આવે હકારે જહા તહા રે, કરિ વંતર ઇહ ટેવ. ૨૨ સાહસં [૩૧૨]
- ^૩અનુકરમિ આયો રાય ચંપાપુરી રે, આયો વીદ્યાધર લાર;
વસ્તુ દેવલથી જો સવ નીપજઈ રે, તે રાજા પઈ જાઈ. ૨૩ સાહસં [૩૧૩]
- રાઈ ઉજૈણી વાર્તા ઇહ સાંભલી રે, દેસંતરની વાત;
મંત્રી પ્રતઈ રાજા ઇમ ઉચરઈ રે, ‘કરિસ્યો જાઈ ન જાત. ૨૪ સાહસં [૩૧૪]
- ^૪અંબર રાઈ ઘણો કરી રે, ચલ્યો વેરસીહ ભુપ;
ઢાલ ખોડસમી તે પૂરી થઈ રે, ભણી ^૫જીવણ અનુપ. ૨૫ સાહસં [૩૧૫]

દોહા:-

- સીમપાલ તે ભાગનઈ ગયો, ચંપે રાઈ ^૬પાહિ;
મંગલકલસ સીમ[પા]લ મીલ, આએ દેવલ ઠાઈ. ૨૬ [૩૧૬]
- દેવભવનનઈ કારણઈ હોઈ ઉર વિરિ દોય;
બેઊ સિંઘ જિઉ ધુર રહઈ, પાછા હટઈ ન કોઈ. ૨૭ [૩૧૭]
- વાજઈ ^૭નવબત ચિહુ દીસઈ, દોઈ દિસિ ધૂજા નીસાણ;
કરહિ જંગ બેઊ જણા, પેખી હસઈ મસાણ. ૨૮ [૩૧૮]

૧. વીણા. ૨. મોઢ, પાઠાં પઉવિઉ. ૩. અનુક્રમે. ૪. આંબર. ૫. પાઠાં જોવ દ. પાસે. ૭. નોબત.

ઢાલ:- ૧૭, કડખાની.

મારિ કરિ મારિ રણ રંગરાસિંધૂ બજાયો, અજા કારણી જનુકિ સિંધ ધાવે;
બેઝી કોધઈ ચડે શયલ અંગ ઘડહડે, મિલવિ બે મોર જિઉ નાયુ પાવે. ૧ મારિં [૩૧૮]

ગયવરા ગડગડઈ હયવરા હીસતાં, રથ રાસિ રવિ જિસી સોભ પાવઈ;
પાઈક તાઈક ભણો અસંખ ઉડ ગણ ગહણો ભએ ધૂવ જેમ કો નહિ ચલાવઈ. ૨ મારિં [૩૨૦]

નીસાણ નઈ ઢોલ સહનાઈ કુનિ ^૧ખરમુહી, સુણવિ કાયર નર હીયઈ કાંપઈ;
સૂર નઈ વીર મહા જોધ રોધો ઘણૈ, પતંગ જિઉ દીપકમાહિ ^૨ઝાંપઈ. ૩ મારિં [૩૨૧]

કરહિ કલોલ જિઉ ઉદ્ધ-લહરી લરેઈ, ભિડહિ સૂરા કાયર જાહિ ભાગે;
છુટહિ ચંદ્રબાણ કુનિ પડહિ ^૩ધમસાણ, તિહ હડઈ જનુ મસાણ લાગે. ૪ મારિં [૩૨૨]

નેજા અતિ ફરહરઈ ઢાલ મુહરઈ ઘરઈ, ખોલ ^૪સનાહ રવિ જેમ ઝલકઈ;
^૫ધણુ લે પઈસરઈ અણિગ ઈણે ઝરઈ, ઝલકતઉ વડ પેખી કાયર બિંદુકઈ. ૫ મારિં [૩૨૩]

ફિરહિ વિકાલઉરિ કોધની ઝાલ કરિ, મારિ કરિ મારિ ધૂવઉ મચાયો;
ઉટ્ઠી રજ ધાર તિહ ભયો ગુદ્ધાર કુનિ, વીર ઠાઠા કાયર કહી ન પાયો. ૬ મારિં [૩૨૪]

બાવનવીર જોગની ફૂનિ થિ ભોગ મિલવિ ભઈ રોડૌ ^૬રુસબિ બજાવઈ;
મરઈ અમરી ગહઈ જિતે લછી લહઈ, ભણઈ જીવન દોડી સોભ પાવઈ. ૭ મારિં [૩૨૫]

દોહા:-

ખિસૈ પાત તરવર જસે, સેના ^૭ખિસી જિઉ રાઈ;
ઉજઈણીપતિ ભાગીયો, છોડ તંબુ છાઈ. ૮ [૩૨૬]

દુખ ભરિ ઉજેણી ગયો, પાયો ખોયો રાજ;
વનિતા પૈ હઠ સ્યો ભણઈ, 'બલી કરો છો સાજ'. ૯ [૩૨૭]

૧. યુદ્ધ સમયે વગાડવામાં આવતું વાદ્ય. ૨. ઝંપલાવે. ૩. ભયંકર યુદ્ધ. ૪. બખ્તર. ૫. ધનુષ્ય. ૬. વૃષભી. ૭. પાછી હટી ગઈ.

પકચો લેખ વઘરસીહનઈ, ‘કરિ ન અતિ અભિમાન;
ચંપૈ રાઈ મતિ ભાગિયો, વ્યાહણ આવસી જાનિ’.

૧૦ [૩૨૮]

મંગલકલસ ઈહ સાંભલી, ક્રોધાનલ ભયો જામ;
ગયો ઉજેણી છિનકમૈ, ઘેયો ગઢ રાઈ તામ.

૧૧ [૩૨૯]

ઢાલ:- ૧૮, સુપનૈ આજ પીય ખરી ડરાઈ.

કહત કામની સુનો પિય હઠિયા આયો ચંપૈરાઈ;
ઉમડિ ઘય ઘટ તેરઉ ઘેયો, પેખો વેગઈ થઈ. ૧ [૩૩૦]
આજ પિય ખેલઉ હોલી આઈ.

દોહા:-

નેહ જંગકે સમે પરિ, સોવન કિજઈ આન;
જઉ ઉરદે પાછા ફિરઈ, ચડઈ ^૧કલંક નિદાન. ૨ [૩૩૧]

કરિ અભિમાન નારિ પ્રતિ, બોલો કરસો ઘણો વિહાલઈ;
જુઠઈ ^૨શયાલ ^૩તો લો ઘણાહી, જઉ નહિ સિંઘ નિહાલઈ. ૩ [૩૩૨]

ગઈ ગુફા તે કાઢ્યો છિનમૈ, જાનુકિ દડ્યો સીયાલો;
વેરસીહ તિહ મૂવઉ કાઢ્યઉ, મિટ્યો હી એકઉ ^૪સાલો. ૪ [૩૩૩]

દોહા:-

ઉદઈ અસ્ત લઉ રાજુલે, લાછિ મેરિ સમ જોઈ;
માનહિ આણસુર નર સવૈ, તઝિ ન જગિ ચિર કોઈ. ૫ [૩૩૪]

જીત નગારઉ તવ હી વાજો, નેર ઉજેણીમાહિ;
મંગલકલસ મનિ ઘણો આનંદો, આણ મનાઈ ^૫ઉમાહઈ. ૬ [૩૩૫]

માત-તાત સહૂવઈ આઈ મિલીયા, થયો મન હરખ અપાર;
રોગ-વિજોગ સબહી તે મિટીયો, વરત્યા જઈ-જઈકાર. ૭ [૩૩૬]

દેસ ઉજઈણી સાધિનઈ, રાખ્યો મીત તિણ ઠાઈ;
ગયો રાઈ તવ છિનકમૈ ચંપા, ગહરી બુંબ બજાઈ. ૮ [૩૩૭]

કીયો પ્રવેસ ચંપાપુરિ જાઈ, વાજ્યો જઈત નીસાણા;
મંગલકલસ જસુ અઘકો સંવ્યો, ઉદયો જગ જિઉ ભાણ. ૯ [૩૩૮]

ગયો રાઈ પદમનીનઈ મંદર, નિસિ અંતરિ બલી જાણી;
૧અનિ પુરષ પદમનિનઈ સંગઈ, પેખઈ સુતો તાણી. ૧૦ [૩૩૯]

વલી ગયો સુંદરિનઈ મંદરિ, નિરખઈ રાઈ સુજાણ;
કર સિંગાર સુતી સેજઈ, પુરષ સંગ કો ૨આન. ૧૧ [૩૪૦]

કુલકુ ૩કિવાર કીએ બેઉ, મંદરિ ૪પરછિન રહ્યો જાઈ;
ઉદય હુયો સગલાં ઘર પેખો, અન્યિ પુરુષ તેઉ નાહિ. ૧૨ [૩૪૧]

મનમઈ સંકા અઘક જાણી, સયલ તજી નેહ રીતઈ;
દુહું નારિસ્યો બોલઈ મીઠો, રાખે કપટની પ્રીતઈ. ૧૩ [૩૪૨]

પિય કો નેહ પદમનીસ્યો, અઘકો સુંદર મનમૈ જાણૈ;
ભાણઈ પદમની સુંદર પીય, ભાલ્યો સંકા દોઊ મન આણઈ. ૧૪ [૩૪૩]

સંકા-સાપાણ દોઉ ડસીયા, સત ગુરુ કોઈ છુડાવઈ;
મુનિ જીવન સતગુરુ પ્રસાદઈ, ઢાલ અઢારમી ગાવઈ. ૧૫ [૩૪૪]

ઢાલ:- ૧૯, સંતિ જિણેસર સોલમો રે લાલ- એ ઢાલ.

૧સઉકિતણો દુખ અતિ ઘણો રે લાલ, ૨પરસપરિ ૩અપાવઈ ૪રાહ રે;
ચતુરનર! સઉકિતણો દુખ અતિ ઘણો રે લાલ.

૧ [૩૪૫]

સુલી સરખી સઉકિ છઈ રે લાલ, ચૂભઈ સુલીર ૫કઠઉર રે ચતુર૦;
સોકિ સદા રે મિલ મિસલઈ રે લાલ, પાતે દરદ ન ઔર રે ચતુર૦.

૨ [૩૪૬]

અગિ સઉકિ પણિ સારખી રે લાલ, સોકણિ અધિકી થાઈ રે ચતુર૦;
૬જરિ વરિ આગિ શીલી હોવઈ રે લાલ, સઉકિ સદા ભભકાઈ રે ચતુર૦.

૩ [૩૪૭]

સૌકિ ૭ભાલિ પણ સારખી રે લાલ, સઉકિ ભયાકરિ ભાતિ રે ચતુર૦;
ભાલિ ઘાઉ છિનમઈ મિટઈ રે લાલ, મિટૈ ન સોકણિ સાલ રે ચતુર૦.

૪ [૩૪૮]

ઢોહા:-

પરઈ એક કુણ આખિમઈ, દુખ તન હોઈ અપારિ;
સઉક ન જા કેનઈ નમો, સોક તજી વહિ નારિ.

૫ [૩૪૯]

ગોલી બરછી બાણસર, સુગમ ખડગની ધાર;
સઉકિ બાણ તીખે હણઈ, તોકો દુખ વિસતાર.

૬ [૩૫૦]

ઢાલ:-

મુઈ સઉકિ વલી બૂરી રે લાલ, પીય ૮વટાવઈ આઈ રે ચતુર૦;
કાઢઉ સોણ કરઈ રે લાલ, પિય ઉરિ લાગઈ ઘાઈ રે ચતુર૦.

૭ [૩૫૧]

૯કિરતા આગલિ વેનતી રે લાલ, કર હિ સઈલ સિલિ નારિ રે ચતુર૦;
૧૦મેર જેતઉ દુખ આપજઈ રે લાલ, સૌકણ દુર વિડાર રે ચતુર૦.

૮ [૩૫૨]

૧. શોક્ય. ૨. પરસ્પર. ૩. પાઠાન આપા ધુરણ રે. ૪. હરકત. ૫. કઠોર. ૬. જરા આગ શીતળ થાય પણ શોક્ય ભભકતી રહે. ૭. ભાલા. ૮. બદલાવે. ૯. કર્તા=ઈશ્વર, પ્રભુ. ૧૦. મેરુ પર્વત.

- નારિ દોઝિ વિલાખી રહઈ રે લાલ, ઘરઈ આપમૈ દ્વેષ રે ચતુર૦;
અંતર ^૧બુરી નઈ રૂપાવરી રે લાલ, બાહર ^૨સેષકો ભેખ રે ચતુર૦. ૯ [૩૫૩]
- વિદ્યાધર ઈણ અવસરે રે લાલ, ^૩આયો ચંપામાહિ રે ચતુર૦;
મંગલકલસે તે બુજ્યા રે લાલ, ગમન કરી કહાં જાહિ રે ચતુર૦. ૧૦ [૩૫૪]
- વિદ્યાધર જપઈ ઈણ અવસરઈ રે લાલ, મુનપતિ વંદન જાહુ રે ચતુર૦;
સંસઈ-તિમર-વિદ્યારણો રે લાલ, તરણ-તારણ જિઉ ^૪નાઉ રે ચતુર૦. ૧૧ [૩૫૫]
- ^૫આનિ પુરુષ દોઝિ નારિની રે લાલ, મંગલકલસ ભણી વાત રે ચતુર૦;
વિદ્યાધર ઊડીનઈ રે લાલ, મુનિની કરી જાઈ જાત રે ચતુર૦. ૧૨ [૩૫૬]
- જંપઈ જ્ઞાની આપા થકી રે લાલ, ભાસી મંગલનઈ સોઈ રે ચતુર૦;
વચરસીહ ^૬વિતર થયો રે લાલ, અનિ પુરુષ તેઈ જોઈ રે ચતુર૦. ૧૩ [૩૫૭]
- સો વિતર અહિનિસિ સદા રે લાલ, રહઈ થાકઈ સંઘાતિ રે ચતુર૦;
તો વિતર ચરણઈ લાગ્યો રે લાલ, સાંભલિ મુનીની વાત રે ચતુર૦. ૧૪ [૩૫૮]
- વિદ્યાધર વિતર સવઈ રે લાલ, ગયો મંગલનઈ ^૭પાહિ રે ચતુર૦;
વાત ભાસી જો મુનિ કહા રે લાલ, ^૮મેટયો સંસઈ છિનમાહિ રે ચતુર૦. ૧૫ [૩૫૯]
- કરઈ ભોગ દોઝિ નારિસ્યો રે લાલ, અહિનિસિ સુખમે જાઈ રે ચતુર૦;
બાવનવીર મિલિ જોગની રે લાલ, કરઈ નાટક સદા આઈ રે ચતુર૦. ૧૬ [૩૬૦]
- ઈણ અવસર ગણિ આવીયા રે લાલ, ધર્મઘોષ તસૂ નામ રે ચતુર૦;
જ્ઞાની આગમ-અગોચરી રે લાલ, પૂરઈ વંછત કામ રે ચતુર૦. ૧૭ [૩૬૧]
- સહુ પરિવાર રાઈ લેઈનઈ રે લાલ, પ્રણમૈ મુનિના ^૯પાઈ રે ચતુર૦;
ભાવ ધરી વાણી સુણિ રે લાલ, હિયરો કોમલ થાઈ રે ચતુર૦. ૧૮ [૩૬૨]

૧. પાકાં છુરી. ૨. પાપી. ૩. અમીર, આબરુદાર. ૪. પાકાં કીયો ચંપામાહિ પ્રવેશ. ૫. નાવ=નોકા. ૬. અન્ય. ૭. વ્યંતર. ૮. પાકાં પાસ. ૯. ટળ્યો. ૧૦. પાકાં પાઈય.

બૂઝિ રાઈ કરિ વેનતી રે લાલ, ‘ચરિત્ર પૂર્વભવ જાણ’ રે ચતુર૦;
 રાઈ પ્રતઈ મુની ઇમ ભણ રે લાલ, ‘સાંભલિજો મનિ આણિ’ રે ચતુર૦. ૧૯ [૩૬૩]
 ભાસ ૧૭નીસમી ઇમ ભણ રે લાલ, સાંભલજો નર-નાર રે ચતુર૦;
 મુનિ જીવણ જ્ઞાની ભલો રે લાલ, છાંડી વિષઈ વિકાર રે ચતુર૦. ૨૦ [૩૬૪]

ઢાલ:- ૨૦, દયાલરાઈની ઢાલ.

ઇણાહી જંબુદીપમઈ રે, ખિતપ્રતિષ્ઠ ન[ગ]ર ગામ રે સંભાલ રાઈ;
સોમચંદ્ર કુલપતિ તિહ વસઈ રે, નારિ શ્રીદેવી નામ સંભાલ રાઈ. ૧ [૩૬૫]

બીજ જિસ્યો ફલ નીપજઈ રે, પરનઈ દોસ ન લાઈ રે સંભાલ રાઈ;
પ્રીતિ કરો સદા ધર્મસ્યો રે, અવિહુડ સુખ-સુખ જીઉ થાઈ રે સંભાલ રાઈ. ૨ [૩૬૬]

અહિનિસિ દંપતિ સુખ ગમઈ રે, જાનત પરની પીર રે સંભાલ રાઈ;
સરલ હિયઈ અતિ ચાતરુ રે, ગણિ ગરુવો ગંભીર રે સંભાલ રાઈ. ૩ [૩૬૭]

૧જિનદેવ નામ શ્રાવક તિહા રે, સુખીયા નઈ ધનવંત રે સંભાલ રાઈ;
સાત ખેત ૨રાધઈ ઘણો રે, હીયઈ જંપઈ ભગવંત રે સંભાલ રાઈ. ૪ [૩૬૮]

દોહા:-

અધિક બિહુમે પ્રીતિ છઈ, દિન-દિન વાધઈ નેહ;
આંતર ૩મનમૈઈ ના ધરઈ, ભણી પ્રીતિ જગિ એહ. ૫ [૩૬૯]

૪જહર પિયાલી લખન કો, મીતુ મીત કો દેઈ;
અવઈ તુરત લેઈ કરી, નઈક ન રાખઈ ભેઈ. ૬ [૩૭૦]

ઢાલ:-

જિણદેવ કિનહી અવસરઈ રે, આયો સોમચંદ્ર પાસિ રે સંભાલ રાઈ;
'જાઉ મીત! દેસંતરઈ રે, કરિ ધનની બહુ આસ' રે સંભાલ રાઈ. ૭ [૩૭૧]

દીનાર સહસ આપિનઈ રે, સાત ૪ઠોર ભાણૈવોઈ રે સંભાલ રાઈ;
'અસુ છઠો તુમ કો ફલો રે, મહિમા અધકી જોઈ રે' સંભાલ રાઈ. ૮ [૩૭૨]

લેઈ દીનાર તઉ મીતનઈ રે, નઈ ૬બોયા સાતો કૌર રે સંભાલ રાઈ;
ઉજલ જસ જગિ પ્રકટીઓ રે, દેઈ દાન વલી ઔર રે સંભાલ રાઈ. ૯ [૩૭૩]

૧. પાઠા૦ જિનનામ. ૨. આરાધે. ૩. મનમાં પણ. ૪. પાઠા૦ હરિ. ૫. સ્થાન, ક્ષેત્ર. ૬. બોવું=વાવવું-વાવ્યા.

શ્રીદેવી ભદ્રા અનઈ રે, પ્રીતિ અધિક બેઊમાહિ રે સંભાલ રાઈ;
કરમોષ્ટિ હાસિ રાસિના રે, કપટ બેઊ મનાહિ રે સંભાલ રાઈ. ૧૦ [૩૭૪]

એકણિ નિસિ ^૧કુષ્ટા થયો રે, ધનદત દેવ પ્રભાવઈ રે સંભાલ રાઈ;
શ્રીદેવીનઈ સાંભલ્યો રે, બહિણીલી દુખ થાઈ રે સંભાલ રાઈ. ૧૧ [૩૭૫]

ગઈ શ્રીદેવી તતછિનઈ રે, સખી ભદ્રારઈ પાહિ રે સંભાલ રાઈ;
ઉપનો દુઃખ પણ આકરો રે, ખેદ કરઈ મનમાંહિ રે સંભાલ રાઈ. ૧૨ [૩૭૬]

ભદ્રા સરલ હીયઈ ^૨ચવઈ રે, 'સુણિજો સખી! સુજાણ રે સંભાલ રાઈ;
નિસિ ^૩અભગિ કુષ્ટી થયો રે, જાણિ સ્યો મેં પાણ રે' સંભાલ રાઈ. ૧૩ [૩૭૭]

શ્રીદેવી તો ઇમ ભણઈ રે, 'દોસ્યો ^૪થાકઈ સંગ રે સંભાલ ગઈ;
સુખ તેરો નવી જોઈએ રે, કરિ હાસ્ય મન રંગિ રે સંભાલ રાઈ. ૧૪ [૩૭૮]

ભદ્રા ^૫એકતઈ જાણીનઈ રે, પઉઢી અચલુ તાણ રે સંભાલ રાઈ;
પલવારહ વિલખી થઈ રે, મનમે ^૬મછર આણ રે સંભાલ રાઈ. ૧૫ [૩૭૯]

શ્રીદેવી સુણનઈ ભણઈ રે, 'કરી હાસ્ય મઈ એહ' રે સંભાલ રાઈ;
કરઉ કાજ થે ઉઠીનઈ રે, માન વચન તુ લેહિ રે સંભાલ રાઈ. ૧૬ [૩૮૦]

બેઉ સખી અંસુ ભરઈ રે, વલી કહ રહિ તિ ગ્યાન સંભાલ રાઈ;
સંતોષી સખી રંગસ્યો રે, દોઊ ચતુર સુજાણ રે સંભાલ રાઈ. ૧૭ [૩૮૧]

દોહા:-

જાગત સોવત અહિનિસિ, વાત વાત સખી વાત;
સખી એ સખી તુહી છઉ, પલક છ માસી જાત. ૧૮ [૩૮૨]

ઢાલ:-

ગ્રહ આપણૈઈ દેવી ગઈ રે, આલીનઈ સમવાઈ સંભાલ રાઈ;
દંપત મીલિ ધર્મ આદર્યો રે, દાનુ દેહિ વલી ભાઈ રે સંભાલ રાઈ. ૧૯ [૩૮૩]

૧. કોઢ રોગ. ૨. કહે છે. ૩. અભાગી. ૪. તારે. ૫. એકત્વતા=એકલવાયાપણું. ૬. મત્સર, ઈર્ષા.

અંતકાલિ આણસણ કરી રે, પામ્યો સુર અવતાર સંભાલ રાઈ;
કુનિ દેવ થે નરપતિ થયા રે, તિલોકસુંદરી નાર સંભાલ રાઈ. ૨૦ [૩૮૪]

કિયો દાન ^૧દ્રવના રે, ^૨પ્રણયો ભાડઈ જાણ રે સંભાલ રાઈ;
લલ્લો દૂના તે સુંદરી, પૂર્વ કર્મ નિદાન રે સંભાલ રાઈ. ૨૧ [૩૮૫]

ભાવધરી ચરણૈ નમ્યો રે, જંપો બે કર જોડિ રે સંભાલ રાઈ;
મુનિ જીવન ઢાલ વીસમી, ^૩દુરત ^૪સવ દૂરિ રે સંભાલ રાઈ. ૨૨ [૩૮૬]

કૂહા:-

પૂરવભવ વિરતંત સુણિ, ચડ્યો રાઈ વૈરાગ;
સુતનઈ દીયો રાજ તિન, ^૫આપાહીયઈ જાણ. ૨૪ [૩૮૭]

તિલોકસુંદરી નારિ નઈ, લીયો સંજમ ભાર;
ભોગ ભુયંગમ નાખિનઈ, જાણ્યો અથિર સંસાર. ૨૫ [૩૮૮]

ઢાલ:- ૨૧, પંચમી ગત દીપક ભલોજી- એ ઢાલ

કર્મતાણી ગતિ બૂઝવીજી, જાણ કુસંગતિ ઢાલ; લહીયઈ પરમાનંદ તો જી, થાઈજે દીનદયાલ.	૧ કર્મં [૩૮૯]
રાઈ એકાકી નિસર્યો જી, તજીનઈ વિષય વિકાર; તપ તપઈ મનિ કરી આકરો જી, ^૧ ખૂંત્યા નવી સંસાર.	૨ કર્મં [૩૯૦]
સુમતિ ગુપતિની ખપ કરે જી, એષણા સુધ ^૨ અહાર; પાંચ મહાવ્રત પાલતા જી, પાલઈ પંચ-અચાર.	૩ કર્મં [૩૯૧]
સંજમ પૂરણ આચર્યો જી, મમતા નહી લવલેસ; સમતા ચાલઈ ચલતા થકા જી, પહુતા સિવપુર દેસ.	૪ કર્મં [૩૯૨]
કાહુ દોસ નવિ દિજીએ જી, ઈસો જાણી નર-નાર; પર આપ સમ ^૩ પેખીયઈ જી, મંગલકલસ હીય ધારિ.	૫ કર્મં [૩૯૩]
સત્રહસઈ અઠોતરઈ જી, (૧૭૦૮) સંવત વિક્રમ રાઈ; સુકલ અસ્વન શુભ ચાંદલો જી, તિથ દસમી ^૪ વિજઈ થાઈ.	૬ કર્મં [૩૯૪]
દેસ ઉત્રાધમેં પરગટીયો જી, ગણસિંધરાજ મુનીસ; સરલ હીયઈ તપસી વડો જી, મુનિ અમર તિસુ સિસ.	૭ કર્મં [૩૯૫]
વલીત કુંભ ^૫ વયરાગનો જી, ગુણ ગરૂવો શ્રુતધાર; ચતુર મુનિ જગમઈ દીપતો જી, લછતાણો ભંડાર.	૮ કર્મં [૩૯૬]
તાસ શીસ જીવણ ભણઈ જી. ચૌવિહ સંઘ ન ^૬ ધાઈ; ખિમજો સકલ મયા કરી જી, વલી જન સયલ ^૭ સહાઈ.	૯ કર્મં [૩૯૭]
ભાસૈ ઇંકવીસ ^૮ સીહ કરુ જી, ભણહિ જિકે નર-નાર; રિઘ નઈ વૃધિ સુખ સંપદાજી, લહઈ તે મંગલાચાર.	૧૦ કર્મં [૩૯૮]
દિલીપતિ પણિ જગતગુરુજી, સારજહાં ^૯ નર રાઈ; નઈર ^{૧૦} અંબકામે ભણૈ જી, ^{૧૧} પર-આપા સુખદાઈ.	૧૧ કર્મં [૩૯૯]

૧. ખૂંત્યા. ૨. આહાર. ૩. પાઠાં ખેયઈ. ૪. આસો સુદ ૧૦ (વિજયાદશમી). ૫. પાઠાં વરાયનો. ૬. પાઠાં ધ્યાઈ. ૭. પાઠાં સયાઈ. ૮. પાઠાં સાહ. ૯. પાઠાં નર-નાર. ૧૦. પાઠાં અવકામે. ૧૧. પરને અને પોતાને.

❖ ૮) જિનહર્ષજી કૃત મંગલકલશ ચોપાઈ ❖

દોહા:-

પાસજિણેસર પયકમલ, પ્રણમું આણંદ પૂર;
વિઘનહરણ મંગલકરણ, જ્યોતિ ^૧સકલ શશિ ^૨સૂર. ૧ [૧]

જાસુ સુજસ ત્રયભુવનમૈ, ગાવૈ બાલ ગોપાલ;
પરતિખ પરતા પૂરવૈ, સેવક જન પ્રતિપાલ. ૨ [૨]

મન-વન-કાયા ^૩સુથિર કરિ, જે સેવૈ ઇંક ચિત્ત;
મનવંછિત પામેં તિકે, થાઈ સુખ નિત નિત. ૩ [૩]

^૪નમી હું શ્રી સદગુરુ ભણી, વાખાણિસિ ^૫ફલધર્મ;
ધર્મથકી સુખ સંપજૈ, ભાજૈ ભવભય ^૬સ(ભ)ર્મ. ૪ [૪]

ધર્મથકી ધન સંપદા, ધર્મ થકી કુલવૃદ્ધિ;
ધર્મથકી જસ ^૭મહીયલૈ, જિહાં જાઈ તિહાં સિદ્ધિ. ૫ [૫]

વાલહા વીછડીયા મિલૈ, ધર્મ તણેં સુપસાય;
મનગમતા ^૮સાજન ઘણું, સયલ મિલૈ સુખદાય. ૬ [૬]

ધર્મ થકી મંગલકલશ, પામ્યા ભોગ અપાર;
વિકથા પરિહરિ પારકી, એ સુણજ્યો અધિકાર. ૭ [૭]

ઢાલ:- ૧, ચઉપઈની.

મહીયલ ^૯ચાવો માલવદેશ, ઉજેણી તિહાં નયર નિવેસ
સરગપુરી હુંતી અતિસાર, જેહનૈ ^{૧૦}ગાયૈ ગ્રંથ મઝાર. ૧ [૮]

૧. કલા સહિત=સંપૂર્ણ. ૨. સૂર્ય. ૩. સુ-સ્થિર= સારી રીતે સ્થિર કરીને. ૪. પાકાં કરિ પ્રણામ શ્રીપાસને. ૫. ધર્મનું ફળ. ૬. ભ્રમણ. ૭. મહીતલ=પૃથ્વીતલમાં. ૮. પાકાં ખમતા. ૯. કહ્યો. ૧૦. પ્રશંસા કરે.

તેહનૈ ^૧પાખતિ કોટ ^૨દુરંગ, ઊંચઉ જાણે પરવત શૃંગ
ઈંદ્રતાણૈ ^૩દલ ન ^૪ભિલૈ જેહ, માનવી એ કિમ લીજૈ તેહ. ૨ [૯]

સુખીયા લોક વસઈ ધનવંત, કદે ન ^૫સુહિણૈહી મન ચિંત
સહુ કો ચાલે નિજ-નિજ રાહ, કોડે ^૬ગમે નિવસૈ ^૭સાહ. ૩ [૧૦]

દાનસાલ તિહાં દીજૈ દાન, આવૈ તે પાવૈ સનમાન
પર ઉપગારી એહવા લોક, ^૮ઠાવા ઘરમાંહે સહુ થોક. ૪ [૧૧]

મીઠા વચણ ^૯ચવેં મુખ થકી, ^{૧૦}ચાવત ન કરેં કો પારકી
વિનય કરેં ન કરેં વલિ માન, વસીકરણ જે આપે દાન. ૫ [૧૨]

ઉજજેણી નયરી એહવી, ત્રિભુવનમાંહે નહી તેહવી
વૈરસિંહ તિહાં રાજાન, વૈરી મહામૃગ સિંહ સમાન. ૬ [૧૩]

જેહની કોય ન લોપેં આણ, અરિયાણ મંદિર પડેં ભંગાણ
^{૧૧}હયદલ પયદલ સોહવૈ ઘણા, પાર ન દીસે સુભટાંતણા. ૭ [૧૪]

પટરાણી તેહનૈ અભિરામ, ^{૧૨}સોમચંદ્રા એહવૈ નામ;
રૂપવંત ^{૧૩}દીસૈ અપછરા, એહવી ન દીસૈ કા દૂસરા. ૮ [૧૫]

તિણ પુર સાહ વસેં ધનદત્ત, પાર ન આવૈ જેહને વિત્ત;
મંગણજણ થંભ્યા રહેં પાસ, ઉત્તમ પૂરેં સહુની આસ. ૯ [૧૬]

ધર્મવંત ગુણવંત વિનીત, સત્ય-શીલ દયાસુ ^{૧૪}પ્રવીત;
ત્રિકરણ પૂજૈ ^{૧૫}પ્રહસમ દેવ, સુગુરુતાણી નિત સારેં સેવ. ૧૦ [૧૭]

સત્યભામા તેહનેં ઘર નાર, ચાલેં જે ઉત્તમ આચાર;
શીલ ગુણે કરિ સાચી સતી, પાપ ન લાગૈ જેહનેં ^{૧૬}રતી. ૧૧ [૧૮]

૧. આજુ-બાજુએ. ૨. વિકટ, પાઠાં દુભંગ. ૩. સૈન્ય. ૪. તૂટે. ૫. સ્વપ્નમાં. ૬. સંખ્યામાં. ૭. વેપારી. ૮. સમજુ. ૯. બોલે. ૧૦. નિંદા, કુચલી. ૧૧. પાઠાં હયદલ-ગયદલ-પયદલ ઘણા. ૧૨. પાઠાં સોહમચંદ્રા. ૧૩. પાઠાં અપછર સોભિતા, જિણમઈ કાંઈ ન દીસૈ ખતા. ૧૪. પવિત્ર. ૧૫. પરોઢના સમયે. ૧૬. ચણોઢી જેટલું, સાવ થોડું.

પ્રેમમગન નિજ પતિસું રહેં, પતિવ્રત ધરમ સદા નિરવહે;
કદે ન લોપે પ્રિયુની ^૧કાર, એ ઉત્તમ નારી આચાર.

૧૨ [૧૯]

અવગુણ તેહનેં અંગ ન કોઈ, પિણા ઈંક દૂષણ પુત્ર ન હોઈ;
પહિલી એ પૂરી થઈ ઢાલ, સુણિજ્યો કરેં જિનહરખ રસાલ.

૧૩ [૨૦]

ફૂલ:-

- એક દિવસ ધનદત્ત તે, નિરખે રમતા બાલ;
પુત્ર વિના દુખ ઊપનો, ઉર વિચ ઊઠી ઝાલ. ૧ [૨૧]
- પુત્ર વિના અંધાર જગિ, પુત્ર વિના સહુ ^૧ધંધ;
પુત્ર વિના ^૨અકિયારથો, સહુ સંસાર ^૩અમંધ. ૨ [૨૨]
- કુલદીપક કુલ-^૪પાહરુ, પુત્ર ન હોવે ^૫જાંહ;
જલીયો જાણે જાગતે, તાટીહર તે તાંહ. ૩ [૨૩]
- મુખ કમલાણો કમલ જિમ, લાગી દુખ તપ ઝાલ;
ચિત ચિંતા વ્યાપી અધિક, સેઠ થયો ^૬સોગાલ. ૪ [૨૪]
- કામણિ ^૭આમણ-દૂમણો, દેખે નિજ પતિ મુખ;
પૂછણ લાગી પ્રેમસું, 'કહોને કેહો દુખ?'. ૫ [૨૫]
- 'સુણ-સુકલીણી સુંદરી!, દુખ મુઝનેં અસમાન;
વંસ વધારણ આપણે, પૂઠે નહી સંતાન.' ૬ [૨૬]
- 'ચિંતા મ કરિ સુજાણ પ્રિય!, ચિંતા દહસી કાય;
માન વચણ ઇંક માહરો, જ્યું મન વંછિત થાય'. ૭ [૨૭]

ઢાલ:-૨, અલવેલ્યાની.

- 'શેઠ! સુણો' નારી કહે રે લાલ, 'ધરમ કરમ સુભચિત્ત સુવિચારી રે;
ધરમથકી સુખ પામસેં રે લાલ, વારુ લહિસો વિત્ત સુવિચારી રે. ૧ સેઠં [૨૮]
- તિણ કારણં તુમેં આદરો રે લાલ, દેવગુરુ ની સેવ સુવિચારી રે;
દાન સુપાત્રે દીજીયે રે લાલ, ઇમ હી જ કરતાં ટેવ સુવિચારી રે. ૨ સેઠં [૨૯]
- ઇમ કરતાં પુત્ર થાઇસી રે લાલ, તે તુમ વારુ કંત! સુવિચારી રે;
'નહિં તો પરભવ પામસ્યોં રે લાલ, મન વંછિત 'અનંત' સુવિચારી રે. ૩ સેઠં [૩૦]

૧. જંજાળ, મિથ્યા પ્રવૃત્તિ. ૨. અકૃતાર્થ. ૩. ઉગ્ર, ચંચળ. ૪. પરહેગીર=રક્ષક. ૫. જ્યાં સુધી. ૬. શોકાળ=શોકથી ઘેરાયેલ. ૭. નિરાશ, ચિંતિત. ૮. સુકલીની= ઉત્તમ કુલવાન. ૯. પાઠાં પામંત.

- સેઠ વયાણ એહવો સુણી રે લાલ, હરખ્યો ચિત્ત મઝાર સુવિચારી રે;
 ‘કહ્યો ભલો તે કામણી! રે લાલ, ધરમ ખરો સંસાર.’ સુવિચારી રે. ૪ સેઠં [૩૧]
- દેવ પૂજાને કારણે રે લાલ, ફૂલ ગ્રહણ નિમિત્ત સુવિચારી રે;
 સેઠ ‘આરામિક તેડને રે લાલ, આખ્યો બહુલો વિત્ત સુવિચારી રે. ૫ સેઠં [૩૨]
- ‘સુરભિ કુસમ મતિ આપજ્યો રે લાલ, કિણહીને મુઝ ટાલ’ સુવિચારી રે;
 વાડી આપણપૈ જઈ રે લાલ, આણે કુસમ રસાલ સુવિચારી રે. ૬ સેઠં [૩૩]
- ‘દેહરાસર પહિલી કરૈ રે લાલ, સેવા અધિકૈ ભાઈ સુવિચારી રે;
 જાઈ જિનાલય તાં પછૈ રે લાલ, પૂજૈ ત્રિભુવનરાઈ સુવિચારી રે. ૭ સેઠં [૩૪]
- વાંદૈ આઈ ઉપાસરૈ રે લાલ, સાધુ જિકે ગુણવંત સુવિચારી રે;
 ‘પ્રત્યાક્ષાન કરૈ વલી રે લાલ, મુનિવર ‘પડિલાભંત સુવિચારી રે. ૮ સેઠં [૩૫]
- સામાયક પોષધ કરૈ રે લાલ, ઇમ સુભ કર્મ નિબંધ સુવિચારી રે;
 તૂઠી સાસણ દેવતા રે લાલ, ધરમતાણે ‘સનમંધ સુવિચારી રે. ૯ સેઠં [૩૬]
- પુત્રતણો ‘વર આપીયો રે લાલ, હુઈ પરતિખ તિણવાર સુવિચારી રે;
 ગરભ રહ્યો તિણ રાતિથી રે લાલ, સુપન લહ્યો તિણ નારિ સુવિચારી રે. ૧૦ સેઠં [૩૭]
- ‘કુંભ-‘કલસ સોનાતણો રે લાલ, ‘મંગલ સહિત ‘મંગલીક સુવિચારી રે;
 સેઠાણી સેઠ ભણી કહ્યો રે લાલ, ‘સુત થાસી ‘તહકીક’ સુવિચારી રે. ૧૧ સેઠં [૩૮]
- પૂરે માસે જનમીયો રે લાલ, દાસી વધાઈ દીધ સુવિચારી રે;
 દાસી નામ દૂરે કીયો રે લાલ, મનવંછિત સહુ દીધ સુવિચારી રે. ૧૨ સેઠં [૩૯]
- બીજી ઢાલ પૂરી થઈ રે લાલ, અલવેલ્યાની જાતિ;
 કહે જિનહરખ કરૈ હિવૈ રે લાલ, ‘ઉછવ સેઠ પ્રભાતિ સુવિચારી રે. ૧૩ સેઠં [૪૦]

૧. માળી. ૨. જિનાલય. ૩. પ્રત્યાખ્યાન=પચ્ચકખ્યાણ. ૪. વહોરાવે. ૫. સંબંધ. ૬. વરદાન. ૭/૮. બન્ને એકાર્થે વાપર્યા છે. ૯/૧૦. મંગલ સહિત હોવાથી માંગલિક કરનાર=કુંભ/કળશ. ૧૧. નિશ્ચયે, નક્કી. ૧૨. ઉત્સવ, પાઠાં દિનન.

કૂહા:-

કરે મહોછવ અતિધણો, ધનદત્ત ઉગૈ ^૧સૂર;
મંગલ વાજા વાજ્યા, દીજૈ બહુલો ભૂર. ૧ [૪૧]

પુરમૈ વાંટી ^૨સીરણી, હરખ્યા સાજણ ^૩સૈણ;
ધરમ ફલ્યો ઇણ સેઠને, કહે ^૪સકો ઇમ વચણ. ૨ [૪૨]

પદમણિ ગાવૈ પીપલી, હરખે માત અપાર;
^૫હાલરીયો હુલરાવ હો, હે સુકલીણી નાર!. ૩ [૪૩]

કીયો વધાવો દસે દિવસ, આણી અધિક ઉલ્હાસ;
કીયો ^૬દસોટણ અતિ ભલો, પૂરી મનની આસ. ૪ [૪૪]

મંગલીક મંગલકલશ, ^૭ગ્રભ ધાર્યો તિહ રાત;
સુપન જોઈ મંગલકલસ, નામ દીધ પિત-માત. ૫ [૪૫]

ઢાલ:-૩, વાગરીયાની- એ દેશી.

માયડી હરખૈ નિરખૈ રે ઇમ દીધા સુત આસીસ રે નાનહડીયા;
'ચિર જીવે તું નાનહડા રે! કોડાકોડી વરીસ રે નાનહડીયા. ૧ [૪૬]

હું તેરી માવડીયા, તું પૂત જીવન જડીયાં;
રતનાલી આંખડીયાં, જોવો જોવો વિસવાવીસ રે નાનહડીયા.' આંકણી. ૨ [૪૭]

માત મલહાવે પૂતનૈ રે કહિ-કહિ મીઠા 'વઈણિ રે નાનહડીયા;
'સૂરત નિરખી તાહરી રે, નિરખ ઠરૈ મુઝ ^૮નૈણ રે નાનહડીયા. ૩ હું તેરીં [૪૮]

જાઉં હું તુઝ ^૯ભામણો રે, દિનમૈ સો-સો વાર રે નાનહડીયા;
પડી જો પીડા તાહરી રે, ખારા સમુદ્ર મઝાર રે નાનહડીયા. ૪ હું તેરીં [૪૯]

૧. પાકાં ૬ન્ન. ૨. ગોળ મિશ્રિત દહીંની મીઠાઈ. ૩. સ્વજન. ૪. સહુ કોઈ. ૫. હાલરું. ૬. દેશોટન=યાત્રા. ૭. ગર્ભ. ૮. વચન. ૯. રૂપ. ૧૦. નયન. ૧૧. ભામણે જવું= ઓવારી જવું.

- કુલદીવો તું થાઈજે રે, અપણા વંસ મઝાર રે નાનહડીયા;
વંસ વધારે આપણો રે, કરજે સહુની સાર રે' નાનહડીયા. ૫ હુ તેરીં [૫૦]
- હુલરાવે વલિ હાલરા રે, ઉરસું ભીડે તેમ રે નાનહડીયા;
'પૂત! પસરજે 'દ્રોબજયું રે, વિસતરજે વડ જેમ રે' નાનહડીયા. ૬ હુ તેરીં [૫૧]
- 'સુચિ નહવારાવે નીરસ્યું રે, 'દાઈ ખાંચે નાક રે નાનહડીયા;
કાજલ આંજે આંખડી રે, હુવો હિવે રમાક રે નાનહડીયા. ૭ હુ તેરીં [૫૨]
- કર-'સેતી કર ઝાલીને રે, 'થડી કરાવે માત રે નાનહડીયા;
આવ અમ્હીણી ગોદમે રે, એક સુણાઉં વાત રે નાનહડીયા. ૮ હુ તેરીં [૫૩]
- પાએ સોવન ધૂધરા રે, 'રમિ-જિમ કરતો ચાલિ રે નાનહડીયા;
ઠમકિ-ઠમકિ પગલા ધરે રે, 'બોચી ઘે મુખ ઝાલિ રે. નાનહડીયા. ૯ હુ તેરીં [૫૪]
- 'મુલક દિખાવે 'દાંતીયા રે, હસિ-હસિ આવો દોડિ રે. નાનહડીયા;
બોલો વચણ સુહામણા રે, 'તું હી જ સુખની 'ઠોડિ રે.' નાનહડીયા. ૧૦ હુ તેરીં [૫૫]
- સીસ અમોલિક ટોપલો રે, મોતી સોહે કાન રે નાનહડીયા;
વલિ પહિરાણે 'ઝગલીયા રે, રુપ બણ્યો અસમાન રે નાનહડીયા. ૧૧ હુ તેરીં [૫૬]
- જ્યું જ્યું-આંગણીયે ચલે રે, ત્યું મન હરખે મોહિ રે નાનહડીયા;
'માઝિ' જો મુઝનૈ કહે રે, તો 'ચુંદાઉં તોહિ રે નાનહડીયા. ૧૨ હુ તેરીં [૫૭]
- 'આવો-આવો નાનહડા રે, આઈ મિલો એકવાર રે નાનહડીયા;
તુઝનૈ 'ચાખ મ લાગજ્યો રે, માહરા જીવ આધાર રે નાનહડીયા. ૧૩ હુ તેરીં [૫૮]
- બંગૂ લટુ બેહિ તુ રે, ચંગી ચકરી હાથ રે નાનહડીયા;
દડીયા ખેલો આંગણે રે, આંઈ નાચે સાથિ રે નાનહડીયા. ૧૪ હુ તેરીં [૫૯]

૧. ધરો ધાસ. ૨. ટી-પવિત્ર (નીરનું વિશેષણ). ૩. દાપણ=ધાવ માતા. ૪. સાર્યે. ૫. ઉભો. ૬. રુમ-રુમ. ૭. બચી=ચુંબન. ૮. મલકીને=હસીને. ૯. દાંત. ૧૦. સ્થાન. ૧૧. ઝબલા. ૧૨. પાઠાં માય કહે આવો કતે રે. ૧૩. ચુંબન કરું. ૧૪. આંખ=નજર.

બાહિર મતિ જાએ કિહાં રે, હાસૈ ખંચૈ કાન રે નાન્હડીયા;
જોગી લેઈ જાઈસૈ રે, માઈ વયાણ તું માન રે.' નાન્હડીયા.

૧૫ હુ તેરીં [૬૦]

તીજી ઢાલ સુહામણી રે, વાગરીયાની જાતિ રે નાન્હડીયા;
ગુણી વયાણ 'નીકિ ગાયજ્યો રે, કહે જિનહરખ સુહાતિ રે નાન્હડીયા.

૧૬ હુ તેરીં [૬૧]

ફૂલ:-

- માત-પિતા મન ઉલ્હસૈ, નિરખૈ રમતો બાલ;
આંખડીયાં અમૃતિ ^૧ઝડૈ, બુઝિ મહાદુખ ઝાલ. ૧ [૬૨]
- કેલ કરતાં ખેલતાં, વરસ થયા ષટ જામ;
^૨નીત વચણ સંભારિનૈ, સેઠ ભણાવૈ તામ. ૨ [૬૩]
- ^૩અભણિત નર મૂરખ જિસૌ, મૂરખ ન લહૈ માન;
માન વિહુંણો જીવીયો, તે જીવ્યો ^૪અગ્યાન. ૩ [૬૪]
- ભણીયા વિણ ^૫વણિયા કિસા?, પ્રજા વિના સ્યોં ^૬રજજ?;
સરવર જલ વિણ તરુ કિસો?, લજજ વિના સ્યો કજજ? ૪ [૬૫]
- ઇમ જાણી મંગલકલસ, મૂંક્યો ભણિવા કાજ;
^૭ઓઝો સીખાવૈ કલાઓ, સીખૈ તજિ લાજ. ૫ [૬૬]

ઢાલ:- ૪, મન ગમતો સાહિબ મિલ્યો- એ દેશી.

- બાલપણૈ વિદ્યા ભણી, કલા સહૂ તિણ સીખી રે;
વાણી અધિક સુહામણી, મીઠી અમીય સમાણી રે. ૧ બાલ૦ [૬૭]
- આઠ વરસનો તે થયો, દરસણ અધિક સુહાવૈ રે;
વાલ્હો લાગૈ લોકને, તે તો પુન્ય પ્રભાવૈ રે. ૨ બાલ૦ [૬૮]
- એક સહૂનૈ મન ગમે, સગલૈ આદર પાવૈ રે;
એકાં નયાણ નિહાંલતાં, કિણહી ^૩દાઈ ન આવૈ રે. ૩ બાલ૦ [૬૯]
- ઇક ગુણવંતા માનવી, રૂપ ઘણૌ વલિ અંગૈ રે;
વાલ્હા લાગૈ જગતમે, હિલૈ મિલૈ ઉચ્છરંગૈ રે. ૪ બાલ૦ [૭૦]

૧. ઝડૈ. ૨. નીતિ. ૩. અભણ. ૪. અજ્ઞાનમાં. ૫. વાણિયા. ૬. રાજ્ય. ૭. ઉપાધ્યાય. ૮. મનમાં.

વિનય કરૈ ^૧માવીતનો, ^૨લુલિ-લુલિ પાએ લાગૈ રે;
હાજરસું ઉભો રહે, કરજોડીને આગૈ રે. ૫ બાલ૦ [૭૧]

એક દિવસ નિજ તાતને, પૂછે 'તુમ કિહાં જાવો રે';
સેઠ કહે 'મંગલ! સુણો', વાત કહી ^૩પરચાવૈ રે. ૬ બાલ૦ [૭૨]

'નિત પ્રતિ આરામૈ જઈ, કુસમ સદા તે આણું રે;
પૂજ કરું જિણવરતણી, તિણ કારણ તિહાં ^૪જાણું રે.' ૭ બાલ૦ [૭૩]

'હું પિણ સાથે આવસું, રામત કરિવા કાજે રે;
સાથે તે વાડી ગયો, દેવ કુમર સમ રાજે રે. ૮ બાલ૦ [૭૪]

માલી પૂછે શેઠને, 'કુણ બાલક તુમ્હ સાથે રે?';
સેઠ કહે, 'સુત માહરૌ', દીધી ફ(ફૂ)લ તસુ હાથે રે. ૯ બાલ૦ [૭૫]

ફૂલ લેઈ આવ્યા ઘરે, ^૫પૂજ કરણ સજ હોવૈ રે;
મંગલ જિણવર આગલૈ, ફ(ફૂ)લ આણ્યા તે ^૬ઢોવૈ રે. ૧૦ બાલ૦ [૭૬]

જિણવર પૂજ્યા જુગતિસું, ભાવ ભગતિ મન આણી રે;
બીજે દિન મંગલ કહે, 'તાત! સુણો મુઝ વાણી રે. ૧૧ બાલ૦ [૭૭]

આજ પછે હું જાઈને, આણિસ કુસમ સદાઈ રે;
તુમેં વિરાજો મંદિરે, ચિંતા મ કરો કાઈ રે. ૧૨ બાલ૦ [૭૮]

કામ વલે જે મુઝ ભણી, કહો તે ^૭ચાઢું સીસોં રે';
કહે જિનહરખ સુભલીપરૈ, ચોથી ઢાલૈ જીસો રે. ૧૩ બાલ૦ [૭૯]

૧. માવતરનો. ૨. લળી-લળી ૩. પ્રસ્તાવે. ૪. જાવાનું થાય છે. ૫. પૂજા કરવા. ૬. સન્મુખ ધરે, ચડાવે. ૭. ચડાવું.

દૂહા:-

આગ્રહ કીધો અતિ ઘણો, માની સેઠે વાત;
નિત પ્રતિ તે આણૈ કુસમ, ઉઠિ-ઉઠિ સુપ્રભાતિ. ૧ [૮૦]

ધરમતણી મતિ નિત વધૈ, ગજ ગતિઊ કંત અનંત;
છાની ન રહે છતિ સુમતિ, અતિ ઉત્તમ ગુણવંત. ૨ [૮૧]

ઇમ કરતાં સફલો કરૈ, મંગલકલસ જનમ્મ;
હિવ આગલ સહુકો સુણો, સ્યું-સ્યું કરૈ કરમ્મ? ૩ [૮૨]

ઢાલ:- ૫, 'વરસ દીહારી હોલી પ્રાંહુણી રે- એ દેશી, રાગ-મહાર.

સાંભલજ્યો ભવીયાણ આગૈ હિવૈ રે, અચરજ વાલી છૈ એ વાત રે;
ચંપા નામૈ નયરી અતિ ભલી રે, સુરસુંદર તિહાં ભૂપ કહાય રે. ૧ સાંભલજ્યો [૮૩]

બહુ ગુણવંતી નારિ ગુણાવલી રે, અપછર જેહી રૂપ અનૂપ રે;
દસ વિધ પ્રાણ થકી પિણ વાલહી રે, માન ઘણો જસુ આપૈ ભૂપ રે. ૨ સાંભલજ્યો [૮૪]

ઇક દિન નિસભર સૂતી સુંદરી રે, 'સુહિણૈ 'કલપલતા નિરખંત રે;
રાઇ ભણી તે આવીને કહે રે, 'એહવો સુપન લહ્યો મૈં કંત! રે.' ૩ સાંભલજ્યો [૮૫]

ભૂપ ભણી કહે 'પ્રિયા! સાંભલો રે, પુત્રી થાસ્યૈ બહુ ગુણવંત રે;
લક્ષણ લાવણ્ય લીલા ભરી રે, નારી કલા જાણેંસી તંત રે.' ૪ સાંભલજ્યો [૮૬]

પૂરેં દિવસેં જાઇ કન્યકા રે, કરૈ મહોચ્છવ રાજા તામ રે;
બેટી પિણ બેટા 'સમવડ ગિણૈ રે, ત્રૈલોક્યસુંદરી દીધો નામ રે. ૫ સાંભલજ્યો [૮૭]

વૃદ્ધિ લહે જિમ શશિહર બીજનો રૈ, વાઘૈ સકલ કલા તિમ હી જ.રે;
જાણિ વિધાતા 'સૈ હાથૈ ઘડી રે, દેહી ઝિગમિગ જેહી વીજ રે. ૬ સાંભલજ્યો [૮૮]

૧. પાઠાં બે બે મુનિવર વૈહરણ પાંગુર્યા રે - એહની દેશી. ૨. સ્વપ્નમાં. ૩. કલ્પલતા. ૪. સમાન. ૫. સ્વયં.

બાલપણે બાલક કીડા કરે રે, ત્યું-ત્યું ^૧માઈડી મન હરખંત રે;
^૨સહીયાંસું મિલિ ^૩ઢૂલડીએ રમે રે, બાલપણો ઇમ કાલ ગમંત રે. ૭ સાંભલજ્યોં [૮૯]

તા પાછે પ્રીતમને કરણે રે, ગોરંગી પૂજે ગિણ ગોર રે;
 દેજે ^૪સખરો પીહર-સાસરો રે, ^૫નાહતણો સુખ દેજે ઓર રે. ૮ સાંભલજ્યોં [૯૦]

ઇમ કરતાં જોવન જોરે ચઢી રે, પરતિખ જાણે અપછર રંભ રે;
 તિણ સિરખી બીજી કોઈ નહી રે, દીઠાં હી મન હોઈ અચંભ રે. ૯ સાંભલજ્યોં [૯૧]

એહવી નયણે નિરખી કુંવરી રે, રાજા મનમેં ચિંતે એમ રે;
^૬બાઈ વર પ્રાપતિ હુઈ હિવે રે, પરણાઉ તો વાઘે ^૭પેમ રે. ૧૦ સાંભલજ્યોં [૯૨]

સુરસુંદરિ નૃપ રાણીને કહે રે, ^૮કુમરી થઈ પરણાવણ ^૯જોગ રે;
 કહોને સગાઈ કિણસું કીજયે રે? તિણસું કીજે નિહયે યોગ રે. ૧૧ સાંભલજ્યોં [૯૩]

એ મુઝનૈ લાગૈ વલ્લભ ઘણી રે, એહનો વિરહ ન ખમાણો જાઈ રે;
 અલગી દેતાં જીભ વહે નહી રે, ^{૧૦}નયડી દીજે એ મહારાઈ રે. ૧૨ સાંભલજ્યોં [૯૪]

ઢાલ થઈ પૂરી એ પાંચમી રે, રાગ કહે જિનહરખ મહાર રે;
 વરસ દીહારી હોલી પ્રાંહુણી રે, એહની જાતિ પ્રસિદ્ધ વિચાર રે. ૧૩ સાંભલજ્યોં [૯૫]

૧. માતા. ૨. સખીયો સાથે. ૩. ધૂળમાં. ૪. સરખો=સારો, સુંદર. ૫. નાથ. ૬. કન્યા પરણાવાને યોગ્ય થઈ છે. ૭. પ્રેમ. યોગ્ય. ૮. નીકટ.

દ્વૃલ:-

- ‘તિણ કારણ પ્રીતમ! સુણો, ઇક માહરી અરદાસ;
દીજે મંત્રીપુત્રને, જિમ પૂર્ગે મન આસ. ૧ [૮૬]
- નિત પ્રતિ નયાણે નિરખીયે, દિનમૈ દસ-દસ વાર;
નિરખ-નિરખ લોયાણ ઠરૈ, હિયડે હરખ અપાર.’ ૨ [૮૭]
- રાજા મંત્રી તેડિને, ‘આખે એહવી વાણ;
‘તાહરા સુતને માહરી, કન્યા દીધી જાણ.’ ૩ [૮૮]
- મંત્રી કહે ‘પ્રભુ! સાંભલો, કહો કિસું એ વયાણ?;
સોભા હોઇ સુ કીજીયે, આપ સરીખા સયાણ. ૪ [૮૯]
- સુંદર વર કોઇ રાજસુત, તેહને દીજે રાજ!;
ઇણસૈ ‘હાસો હુસ્યૈ, હાસૈ મરીયૈ લાજ.’ ૫ [૧૦૦]
- રાજા કહે ‘મંત્રી! નિસુણ, મ કરે ફેર જવાબ;
એ તો ઇમ હી જ થાઇસી, ‘કારિજ કરે ‘સતાબ.’ ૬ [૧૦૧]
- રાજા મન હરખિત ઘણું, મંત્રી મન ‘નિરુછાહ;
તો પિણ નિજ સુત-નિજ સુતા, ઉઠ્યા થાપિ વિવાહ. ૭ [૧૦૨]
- મંત્રી કુબદી (સુબુદ્ધિ) ગૃહ જઈ, ‘હા! હા! થયો અકાજ;
પાંડુ-રોગમૈ પુત્ર ‘અછૈ વસ, એ કન્યા મૃગરાજ. ૮ [૧૦૩]
- અથવા એક ‘ઉપાવ છૈ, કુલદેવી આરાધ;
મેટસિ ચિંતા માહરી, થાસી પુત્ર સમાધિ. ૯ [૧૦૪]

ઢાલ:- ૬, કાયા કામણ વીનવૈ રે લાલ, અથવા હઠીલા વૈરીની.

આરાધૈ મંત્રી હિવે રે લાલ, કુલદેવી કુલ ચિત્તિ કુલદેવી;

‘મોસું રાજ! મયા કરો રે લાલ, સેવ કરું નિત પ્રતિ કુલદેવી. ૧ [૧૦૫]

પરતિખ થાઓ મુઝસું હિવૈ રે લાલ, બલિહારી તુઝ નામ કુલદેવી;

તુઝસું ^૧લૈલાઈ રહ્યો રે લાલ, સફલ કરો મન-^૨કામ કુલદેવી. ૨ [૧૦૬]

રખવાલી તું માહરૈ રે લાલ, ઇંક તાહરો આધાર કુલદેવી;

માહરૈ તું પૂઠી રાખી રે લાલ, ચિંતા મેટણહાર કુલદેવી. ૩ [૧૦૭]

ચિંતા મેટસિ જો નહી રે લાલ, તુઝ કુણ કરસી સેવ? કુલદેવી;

સેવક સંકટ જે હરૈ રે લાલ, સરલપણારી રાખૈ ટેવ’ કુલદેવી. ૪ [૧૦૮]

કીધી એહવી વીનતી રે લાલ, વિઘૈસું પૂજા કીધ કુલદેવી;

પ્રતક્ષ થઈ કુલદેવતા રે લાલ, હિવૈ મનોરથ સીધ કુલદેવી. ૫ [૧૦૯]

‘મંત્રી! સુણ’ દેવી કહૈ રે લાલ, ‘મુઝ આરાધી કેમ? કુલદેવી;

કામ કિસું છે તાહરે રે? લાલ, વંછિત પૂરું જેમ’ કુલદેવી. ૬ [૧૧૦]

મંત્રી કહૈ ‘સુણ માતજી! રે લાલ, મુઝ પુત્ર કોઢ્યો જાણ કુલદેવી;

દુખ તુઝ આગલ હું કહું રે લાલ, કહિતાં આવૈ કાણ કુલદેવી. ૭ [૧૧૧]

પિણ સુત રોગી માહરો રે લાલ, તેહ કરો નીરોગ કુલદેવી;

તુઝસું એહી જ વીનતી રે લાલ, જયું ^૩ભાંજૈ મન સોગ’ કુલદેવી. ૮ [૧૧૨]

કુલદેવી વલતો કહૈ રે લાલ, ‘સાંભલ મંત્રી! વિચાર કુલદેવી;

પૂરવ કરમ કીયા જિકે રે લાલ, છે કુણ મેટણહાર?’ કુલદેવી. ૯ [૧૧૩]

કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટિ શતૈરપિ ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં, કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્ ॥૧॥

સિધ સાધિક જોગી જતી રે લાલ, અંગ કરામત જાસ કુલદેવી;
લિખિત ન કો મેટી સકે રે લાલ, વૃથા મ કરિ 'વેષાસ' કુલદેવ. ૧૦ [૧૧૪]

તો મંત્રી કહે સાંભલો રે લાલ, 'અવર કિહાંથી જોઈ કુલદેવી;
આણીદૈ નર મો ભાણી રે લાલ, જ્યું મુઝ વાંછિત હોય કુલદેવી. ૧૧ [૧૧૫]

નિરખંતાં રલીયામણો રે લાલ, સુગુણ સરુપ સુજાણ કુલદેવી;
એહવો આપો આણનૈ રે લાલ, સહુ કો કરૈ વખાણ કુલદેવી. ૧૨ [૧૧૬]

તેહનૈ રાયતણી સુતા રે લાલ, પરણાવિ બહુ પ્રેમ કુલદેવી;
દેઈસ માહરા પુત્રનૈ રે લાલ, કરસી યથોચિત એમ' કુલદેવી. ૧૩ [૧૧૭]

છઠી ઢાલ પૂરી થઈ રે લાલ, જાતિ હઠીલા વૈરી ગીત કુલદેવી;
કહે જિનહરખ સુણો હિવે રે લાલ, જો સુણવા સુભ ચિત્ત કુલદેવી. ૧૪ [૧૧૮]

દૂહા:-

- મંત્રીને કુલદેવી કહે, 'નગર ^૧પહોલનૈ બાર;
ઊભા સેવક રાખજે, બાલક ગ્રહણ તયાર. ૧ [૧૧૯]
- હું આણી ઊભો કરિસ, કિંહાહીથી કો બાલ;
મંત્રીસર! સેવકનૈ, તે ગ્રહવો તતકાલ. ૨ [૧૨૦]
- જિમ જાણૈ તિમ તું કરૈ, બાલક દેઈ તેહ';
દેવી વચણ ખુસી થયો, રોમાંચિત થઈ દેહ. ૩ [૧૨૧]
- ચાકર તેડી આંપણો, મૂકૈ તિહા પ્રચ્છન્ન;
તાસુ વૃતાંત કહ્યો સહુ, 'કિણિ મ જણાવે ^૨અન્ન. ૪ [૧૨૨]
- રાત સમૈ પુર બારણૈ, ઊભો રહે તિહાં જાઈ;
બાલક આવૈ તુઝ કને, તે મુઝ પાસૈ ^૩હ્યાઈ.' ૫ [૧૨૩]
- સામગ્રી વિવાહની, સજજ કરૈ મંત્રીસ;
મનમાંહિ ઊચ્છક થયો, ફલસી આસ ^૪જગીસ. ૬ [૧૨૪]

ઢાલ:-૭, હરીયા મન લાગો-એહની.

- કુલદેવી તિહાંથી હિવૈ ચાલી, ભાવી જોય રે સાજન વચણ સુણો;
ભાવી ન મિટૈ કિણ ^૧વતૈ, હોયણ પદારથ હોઈ રે સાજન. ૧ [૧૨૫]
- વચણ સુણો રલિયામણા, નીંદ મ કરિજ્યો કોઈ રે.
- પોહતી ઉજેણીપૂરિ, કુલદેવી તિણવાર રે સાજન;
અંતરિક્ષ વાણી કરૈ, કોઈ ન લહૈ સાર રે. સાજન. ૨ [૧૨૬]
- મંગલકલસ જિણ મારગૈ, આવૈ લેઈ ફૂલ રે સાજન;
તિણ અવસર ^૨સંભલાઈવા, વાણી ^૩કહૈ અમૂલ રે સાજન. ૩ [૧૨૭]

૧. પોળના. ૨. અન્યને. ૩. લઈ આવજે. ૪. હોંશ. ૫. વાતે. ૬. પાકાં સંભાલી દેવી. ૭. પાકાં થઈ.

‘એહ બાલક જે જાયે છે, ફૂલ ભાજન ગ્રહ્યા પાણિ રે સાજન૦;
તે ભાડે પરણીજસી, રાજકન્યા ગુણખાણિ રે.’ સાજન૦. ૪ [૧૨૮]

મંગલ વિસમય ઊપનો, સાંભલિ એહવી વાત રે સાજન૦;
‘એહવી વાણી કેહની?’, ધરિ જઈ કહિસ્યું તાત રે’ સાજન૦. ૫ [૧૨૯]

ધરિ આયો વીસરિ ગયો, વાણિ સુણીથી જેહ રે સાજન૦;
બીજે દિવસ વલી થઈ, મનમે ચિંતે તેહ રે. સાજન૦. ૬ [૧૩૦]

અહો! આજ પિણ એહવી, વાણી કરે કોઈ દેવ રે સાજન૦;
અચરિજ દીસે છે ઇહાં, ન લહીજે એ ભેવ રે. સાજન૦. ૭ [૧૩૧]

આજ સહી ઘર જાઈને, કહિસું આગલ તાત રે સાજન૦;
ઇમ ચિંતવતાં કુમરને, ઊપાડ્યો મહાવાત રે સાજન૦. ૮ [૧૩૨]

લેઈ ચાલ્યો વાયરો, આણ્યો અટવીમાહે રે સાજન૦;
ભય વિહ્વલ મનમે થયો, લાગી ત્રિસ ન રહાય રે સાજન૦. ૯ [૧૩૩]

અટવીમાંહિ ફિરતાં થકાં, દીઠો સરોવર એક રે સાજન૦;
પાણી ધાણીને પીયો, આણી ચિત વિવેક રે સાજન૦. ૧૦ [૧૩૪]

હાથ-પાવ ઘોઈ કરી, સુસ્તિત ચિત થયો નેકી રે સાજન૦;
ડરતો ભરતો વીખડી, આયો વડને હેકી રે સાજન૦. ૧૧ [૧૩૫]

થાકો બેઠો આયને, લીધો તિહાં વિશ્રામ રે. સાજન૦;
કિહાં આયો? કિહાં મિઝ પુરી?, ચિંતે બેઠો આમ રે સાજન૦. ૧૨ [૧૩૬]

એ હરીયાની ગીતની, સાતમી ઢાલ રસાલ રે સાજન૦;
કહે જિનહરખ મિટે નહી, ભાવી કિણહી કાલ રે. સાજન૦. ૧૩ [૧૩૭]

૧. હાથમાં. ૨. પાકાં ગૃહ. ૩. ભેદ. ૪. તૃષા=તરસ. ૫. ગાળીને. ૬. સુસ્તિત=સ્વસ્થ, પાકાં સુચિત. ૭. પાકાં નેટ.
૮. નાના ડગલા. ૯. પાકાં હેટ.

ફૂલ:-

- તિણ અવસરિ રવિ આથમ્યો, દેખિ ^૧અવસ્તા તાસ;
પરદુખ નયાણે દેખિનૈ, ઉત્તમ હોય ઉદાસ. ૧ [૧૩૮]
- ઉંચો ચઢો ^૨વડિ ઊપરૈ, બૈઠો જીવિત આસ;
નૈડો એહવો નિરખીયૈ, ^૩પાવકતાણો ઉજાસ. ૨ [૧૩૯]
- વડ હુંતી ઊતર તુરત^૪, ઠંઢસી પંડિત ભયભ્રંત;
પુર બાહિર પાવક નિકટ, ઊભો આય રહંત. ૩ [૧૪૦]
- દીઠો મંત્રી સેવકૈ, પરતિખ દેવકુમાર;
સાથે કરિ ^૫મુહુંતા કનૈ, લે આયા તિણવાર. ૪ [૧૪૧]
- દીઠો તે બાલક સચિવ, ઠરિયા અમૃત નૈણ;
દેઈ દિલાસા રાખીયો, કહિ ^૬રલીયાયત વૈણ. ૫ [૧૪૨]

ઢાલ:- ૮, કાચી કલીય અનારકી રે હાં- એ દેશી. [રાગ-કેદારો.]

- હિવ મંગલ ઘરિ નાવિયો રે હાં, માઈ બાપ જોવૈ વાટ મેરે નંદના;
છાતી લાગી ફાટવા રે હાં, ચિતમાંહિ ઊચાટ મેરે નંદના. ૧ [૧૪૩]
- બલિ જાઉં તાહરે ઘાટ રે હાં, દેખંતાં ^૭ગહગાહ મેરેં. આંકણી.
- ખબરિ કરાઈ દહ દિસૈ રે હાં, જોયા વાડી ^૮વાગ મેરેં;
ક્યાંહી ન પાયો જોવતાં રે હાં, કિહાં હી ન લાભે ^૯વાગ મેરેં. ૨ બલિં [૧૪૪]
- માય-બાપ આકંદ કરૈ રે હાં, રોવૈ ભરિ-ભરિ નયાણ મેરેં;
‘પૂત મિલાવૈ અમ્હ ભણી રે હાં, સાચા તેહી જ સયાણ મેરેં. ૩ બલિં [૧૪૫]
- કિહાં ગયો તૂં વાલહા રે હાં?, અમ્હનૈ તજિ ઇણિવાર મેરેં;
વિર ખમાયૈ નહી હિવૈ રે હાં, દે દરસણ સુખકાર મેરેં. ૪ બલિં [૧૪૬]

૧. અવસ્થા. ૨. વડ, પાઠાં ચંડિ. ૩. પાઠાં અગ્નિરો. ૪. ઠંડીથી પીડિત. ૫. પ્રસન્ન. ૬. મંત્રી. ૭. આનંદ. ૮. બાગ=બગીચો.
૯. પગેરુ=નિશાનિ.

- આવ સનેહી વાલહા રે હાં, માહરા જીવન પ્રાણ મેરેં;
પ્રાણ વિછૂટે તો વિના રે હાં, જન હાસી ઘર હાણ મેરેં. ૫ બલિં [૧૪૭]
- આસ જગીસે તુઝ ભાણી રે હાં, જાયો તો મૈ પૂત મેરેં;
હું મનમાંહિ જાણતી રે હાં, તું રાખસિ ઘર સૂત મેરેં. ૬ બલિં [૧૪૮]
- મુઝ સારીખી પાપણી રે હાં, કાંઈ ^૧સિરજી કિરતાર મેરેં;
દુખ દાઘી વાઘી વ્યથા રે હાં, જીવું કિણ આધાર? મેરેં. ૭ બલિં [૧૪૯]
- દરસન તાહરોં દેખિનેં રે હાં, તે લેખેં ગિણતી ^૨દીહ મેરેં;
કાસુ જોવે કેહનૈ ઘણા રે હાં, એ કોઈ અમ્હ સીહ મેરેં. ૮ બલિં [૧૫૦]
- કોઈ કહૈ જો આવતો રે હાં, દેઉં વધાઈ તાસ મેરેં;
જીભડીયાં લ્યું ભામાણા રે હાં, પૂરું મનરી આસ મેરેં. ૯ બલિં [૧૫૧]
- તાહરો તો વિરહ પડ્યો રે હાં, મિલવાની સી આસ મેરેં;
^૩પૂત અજી આવ્યો નહીં રે હાં, ^૪ભાગો મન ^૫વેસાસ મેરેં. ૧૦ બલિં [૧૫૨]
- તુઝ પાખે જે જીવીયૈ રે હાં, તે જીવ્યો સ્ય માહિ? મેરેં;
પાપી જીવ ન નીસરૈ રે હાં, દીન અકીયારથમાંહ' મેરેં. ૧૧ બલિં [૧૫૩]
- રાગ કેદારૈ આઠમી રે હાં, પૂરી થઈ એ ઢાલ મેરેં;
કહૈ જિનહરખ સહુ થકી રે હાં, વેદન વિરહ વિકરાલ મેરેં. ૧૨ બલિં [૧૫૪]

ફૂલ:-

- રોઈ ^૧રીખીમા રડી, કરિ-કરિ વિરહ વિલાપ;
સુત મિલવાની ^૨આસડી, તજિ બૈઠા માય-બાપ. ૧ [૧૫૫]
- કુલદેવી-કુલદેવતા, સહુ મનાવૈ સેઠ;
રાતિ-દિવસ અલજો કરૈ, મિલૈ ન કદિ હી દ્રેઠ. ૨ [૧૫૬]
- ભોજન રુચે ન જલ રુચૈ, કરૈ ન મીઠી વાત;
ઝુરિ-ઝુરિનૈ પિંજર થયા, પહુચૈ કાઈ ન ^૩ઘાત. ૩ [૧૫૭]
- નિજ-નિજ મનડો હટકિનૈ, બૈસ રહ્યા પિય-માય;
પરમેસર જદિ મેલસી, તદિ મેલસી સુત આઈ. ૪ [૧૫૮]

ઢાલ:- ૯, મધુકરની- મન મધુકર મોહી રહ્યો- એ દેશી.

- છાનો તેહ છિપાયને, રાખ્યો નિજ ઘરમાંહિ
મંગલ બાહિર નીકલવો નહીં, ઘરિ બંધ કીધો સાહ. ૧ [૧૫૯]
- મંગલકલસ વિચારૈ એહવો, અચરિજ મનમેં થાઈ;
'કિહાં આયો? કિણ આંણીયો?', ખબરિ પડે નહી કાઈ'. ૨ મંગલ ૦ [૧૬૦]
- વસ્ત્ર દીયા તસુ પહિરવા, બહુ ^૪મોલિક બહુ ચંગ;
ભોજન ભગતિ કરૈ ઘણી, દિન-દિન અધિકૈ રંગ. ૩ મંગલ ૦ [૧૬૧]
- મંગલ ચિત્ત વિચારીયો, 'એ તો સગો ન હોય;
મુઝનૈ ઘેર ન રાખીયો, ઇહાં તો કારણ કોય. ૪ મંગલ ૦ [૧૬૨]
- આદર કામ વિના દીયૈ, સ્વારથ પાખૈ પ્રીતિ;
કામ વિના હસિ-હસિ મિલૈ, એ તો રીતિ-કુરીતિ. ૫ મંગલ ૦ [૧૬૩]

૧. દિલગીર થઈને. ૨. આશા. ૩. ઘાટ=યુક્તિ. ૪. મૂલ્યવાન.

સ્વારથ મીઠો જગતમે, સ્વારથ અધિક સનેહ;
સ્વારથ વિના આદમી, તુરત દિખાલે છેહ. ૬ મંગલં [૧૬૪]

મુઝસું તો સ્વારથ ન કો, જાણી જૈ છે તેમ;
દિન-દિન નવલો નેહલો, મંત્રી કરૈ સું કેમ?. ૭ મંગલં [૧૬૫]

મંગલ પૂછે અન્યદા, 'સુણિ હિત-વચ્છલ તાત!;
પરદેસીસું પ્રીતડી, કરે સુ કેહી વાત?. ૮ મંગલં [૧૬૬]

ઇણ નગરીરો નામ સ્યું?, સ્યો એ દેશ કહાય?;
મયા કરી મુઝનૈ કહૌ, કવણ વલી ઇહાં રાય?. ૯ મંગલં [૧૬૭]

સાંભલ વછ! મંત્રી કહૈ, 'નયરી ચંપા એહ;
અંગ દેશ એ 'પરગડો, સુરસુંદર નૃપ તેહ. ૧૦ મંગલં [૧૬૮]

સુબુધિ નામ હું તેહનો, મંત્રીસર મતિવંત;
મૈ તુઝનૈ આણવીયૌ', ઇમ સહુ કહ્યો વૃત્તંત. ૧૧ મંગલં [૧૬૯]

'કામ કિસૌ?' મંગલ કહૈ, મુઝસું તે કહૌ સાય;
સુબુધિ કહૈ સુત! સાંભલૌ, 'સાય કહું હિવ વાય. ૧૨ મંગલં [૧૭૦]

સુરસુંદર નૃપ કુંવરી, ત્રૈલોક્યસુંદરી નામ;
માંગી માહરા પુત્રનૈ, રુપવતિ અભિરામ. ૧૩ મંગલં [૧૭૧]

માહરો સુત છે કોઢીયો, કુમરી પરણી ગુણધામ;
આંણી દૈ મુઝ સુત ભાણી, એ મુઝ કર તુ કામ. ૧૪ મંગલં [૧૭૨]

ઇણ કારણ મૈ આણીયૌ', કહૈ જિનહરખ સુહાત;
નવમી ઢાલ પૂરી થઈ, એ મધુકરની જાત. ૧૫ મંગલં [૧૭૩]

ફૂલ:-

સાંભલિ મંગલ બોલીયો, 'એ કિમ થાઈ અકાજ?;
હા હા વર કિહાં કોઢીયો?, કિહાં તે 'કન્યા-રાજ?'. ૧ [૧૭૪]

કુમરી હંસી સારિખી, કોઢી કાગ સમાન;
દેખો સોય વિચારને, જોડી ન 'જુઠે માન.' ૨ [૧૭૫]

'કામ માહરૌ નવિ કરસિ, કલ્હૌ ન માનસિ મુઝ;
ખડગ કાઢ નિજ હાથસું, તૌ હું મારિસ તુઝ. ૩ [૧૭૬]

ફિટ હરામિ મૂરખા, ખાધો કરૈ હરામ;'
ઇમ કહિનૈ કાઢે ખડગ, 'મારણ ઊઠ્યો તામ. ૪ [૧૭૭]

પુરુષ તામે આડા પડ્યા, મરણ નિવારી ઘાત;
'માન વચણ મંત્રીતાણો', કહૈ સહુ એ વાત. ૫ [૧૭૮]

મંગલ મનહી વિચારીયો, 'જહૌણહાર તે થાઈ;
નહિ તો ઉજ્જેણી કિહાં?, ઇહાં કિહાં મો અવરાઈ?'. ૬ [૧૭૯]

ઇમ ચિંતવતે કહૈ, 'કરિસ કામ હું એહ;
પિણ જે નૃપ દૈ દાયજૌ, મુઝનૈ દેજ્યો તેહ.' ૭ [૧૮૦]

મંત્રી માન્યૌ વચણ તસુ, બુદ્ધિવંત મતિવંત;
'દીધઓ હે 'સુકીયારથો!, જો મુઝ લાજ રહંત.' ૮ [૧૮૧]

એહવૈ મંત્રી ઉઠનૈ, કરૈ સામગ્રી 'સાર;
મંગલને સિણગારને, લે જાયૈ રાજ-દુવાર. ૯ [૧૮૨]

**ઢાલ:- ૧૦, સોહલાને સુહવ કરિ સિણગાર હે આયૌ હે રાજવિણ
આયૌ હે બાબર પાતિસાહ- એ દેશી.**

હિવ મંત્રીસર તામ હે, ઉચ્છવ હે સહીયાં મોરી, ઉચ્છવ કરૈ વધામણા હે;
ધવલ મંગલ ગીત ગ્યાન હે, વાજિત્ર હે સહીયાં મોરી, વાજિત્ર ઘુરૈ સુહામણાહે. ૧ [૧૮૩]

સહીયાં મોરી પરણૌ રાજકુમાર, પરણૌ રાજકુમાર હે,
મિલીયા હે સહીયાં મોરી, મિલીયા સયાણ સાજન ઘણા હે આંકણી.

સુરસુંદર રાજાન હે, અધિકો હે સહીયાં મોરી, અધિકો-અધિકો આંબર કરૈ હે;
પુત્રી જીવ સમાન હે, પુરમૈ હે સહીયાં મોરી, પુરમૈ હે- પુરમૈ હિવ વાને ફિરૈ હે. ૨ [૧૮૪]

બિહું ઘરે ઉચ્છરંગ હે, બિહું હે સહીયાં મોરી, બિહું-બિહું ઘરે સુહાવીયા હે;
ઝીણા ગાત સુરંગ હે, નારી હે સહીયાં મોરી, નારી હે મિલ-મિલ મલહાવીયા હે. ૩ [૧૮૫]

નિહસ પડૈ નીસાણ હે, યાચિક હે સહીયાં મોરી, યાચિક જન કીરતિ કરૈ હે;
મિલીયા રાણો-રાણ હે, ધન-ધન હે સહીયાં મોરી, ધન-ધન સહુકૌ ઊચરૈ હે. ૪ [૧૮૬]

આયૌ લગન નિજીક હે, મંત્રી હે સહીયાં મોરી, મંત્રી હે નૃપ બે બે જણા હે;
માહીનૌ તહતીક હે જીમ્યા હે સહીયાં મોરી, જીમ્યા માનવ પુરતાણા હે. ૫ [૧૮૭]

હુંય હાથી અસવાર હે, તોરણ હે સહીયાં મોરી, તોરણ વીંદ પધારીયા હે;
સાસૂજી તિણવાર હે, પેખવિ હે સહીયાં મોરી, પેખવિ હરખ વધાવીયૌ હે. ૬ [૧૮૮]

કરિ આરતિ અનૂપ હે, કીધો હે સહીયાં મોરી, કીધૌ તિલક દહીતણૌ હે;
નયણે દીકૌ ભૂપ હે, હીયડૌ હે સહીયાં મોરી, હીયડૌ ઉચ્છરંગ અતિ ઘણૌ હે. ૭ [૧૮૯]

બ્રાહ્મણ બૈકૌ આય હે, ભાણતૌ હે સહીયાં મોરી, ભાણતૌ વેદ તિણૌ સમૈ હે;
વારુ વેસ વાણાઈ હે, ચવરી હે સહીયાં મોરી, ચવરી હે થાપી અનુક્રમે હે. ૮ [૧૯૦]

૧. ગાત્ર=શરીર. ૨. લાડ લડાવ્યા. ૩. વરરાજા. ૪. બોલતો. ૫. વેદમંત્રો. ૬. બનાવીને. ૭. ચોરી=લગ્ન મંડપ.

હિવ 'લાડણ હિતવંત હે, બૈઠો હે સહીયાં મોરી, બૈઠો ચવરી આયને હે;
કુમરી જોવનવંત હે, પાસે હે સહીયાં મોરી, પાસે હે બૈઠી માઈને હે. ૯ [૧૮૧]

કરિ સોલહ સિણગાર હે, રમઝમ હે સહીયાં મોરી, રમઝમ કરતી સંચરે હે;
આઈ વલિ તિણવાર હે, 'સૌહે હે સહીયાં મોરી, સૌહે સહીયાં ધૂમરે હે. ૧૦ [૧૮૨]

પાવક વિપ્ર જગાઈ હે, હોમૈ હે સહીયાં મોરી, હોમૈ દે આહુતિ વિધિ સહુ હે;
સુરસુંદર નૃપ આઈ હે, બૈઠો હે સહીયાં મોરી, બૈઠો પરિવારે બહુ હે. ૧૧ [૧૮૩]

મંત્ર ભણૈ કરિ હોમ હે, બિહું જણ હે સહીયાં મોરી, બિહું જણ છેહડા બાંધીયા હે;
ઊલસીયા રોમ હે, નિરખૈ હે સહીયાં મોરી, નિરખૈ હે પ્રીતમ 'નૃપધીયા હે. ૧૨ [૧૮૪]

રાઈકુમરિ તિણવાર હે, ફેરી હે સહીયાં મોરી, ફેરી હે વરને આગલૈ હે;
હિવ ચોથૈ હે ભરતાર હે, ફિરીયો હે સહીયાં મોરી, ફિરીયો મન 'આસ્યા ફલૈ હે. ૧૩ [૧૮૫]

વર-કામણિ કર સાહ હે, 'હુંસૈ હે સહીયાં મોરી, હુંસૈ હે હથ લેવે દીયો હે;
વારુ થયૌ વિવાહ હે, રાજન હે સહીયાં મોરી, રાજન-મંત્રી જસ લીયો હે. ૧૪ [૧૮૬]

એહ રાજવણરી ઢાલ હે, દસમી હે સહીયાં મોરી, દસમી ગાઈ સોહલૈ હે;
કહે જિનહરખ રસાલ હે, 'ગુણીયાણ હે સહીયાં મોરી, ગુણીયાણ હુવૈ જે અટકલૈ હે. ૧૫ [૧૮૭]

ફૂલ:-

પહિલૈ ફેરૈ નૃપ દીયા, ભલા વસ્ત્ર બહુ મોલ;
 ૧ થાલ-કચોલા-આભરણ, બીજૈ દીધ અમોલ. ૧ [૧૮૮]

તીજૈ ફેરૈ મણિ-રચણ, દીધી કંચણ કોડિ;
 ચોથૈ ફેરૈ નૃપ દીયા, રથ-પાલખી સજોડિ. ૨ [૧૮૯]

કર મેલ્હાવાણ અવસરૈ, ઇણપરિ રાય કહંત;
 'જે તું માંગૈ તે દીયું, માંગિ માંગિ ગુણવંત.' ૩ [૨૦૦]

મંગલ માંગૈ નૃપ કન્હૈ, ૨તુરીય ૩અપૂરવ પંચ;
 રાય દીધા લીધા તિણૈ, પ્રેમ પ્રીત સુખ સંચ. ૪ [૨૦૧]

૪ધુર તે નીસાણૈ ઘણે, ધવલ મંગલ ગાવૈ તેહ;
 મંત્રીસર મંગલ-વહુ, લે આયો નિજ ગેહ. ૫ [૨૦૨]

ઢાલ:- ૧૧, ૧અબલા કે મો વેખીઈ રે માનાદરજણરી- એ દેશી.

મંત્રીસરના આદમી રે, માહોમાંહિ પ્રછન્ન;
 વાત કરૈ 'એહનૈ ૧અજે રે, રાખૈ કેમ આસન્ન રે?'. ૧ [૨૦૩]

કુણ મેટે ભાવી? વાત એ દીસૈ ૨ચાવી, તેહિવે સગલૈ વણિ આવી;
 રાખૌ રાખૌ રે નિજ થિર મન્ન રે. આકણી.

દીઠો ત્રૈલોક્યસુંદરી રે, નિજ પતિ ચંચલ ચિત;
 ૧સિણફણ પિણ શ્રવાણૈ સુણી, મનમાંહિ થઈ અપ્રીતિ રે. ૨ કુણાં [૨૦૪]

પાસૌ ન મેલ્હૈ પતિ તણૌ રે, દૂર રહૈ ન લિગાર;
 દીઠૌ આમણ-દૂમાણો, કુમરિં કહૈ તિણવાર રે. ૩ કુણાં [૨૦૫]

૧. થાળી-વાટકા. ૨. અશ્વ. ૩. અપૂર્વ=શ્રેષ્ઠ. ૪. આગળ. ૫. પાકાં તિણ અવસર વાજે તિણાં ઢંઢેરાનો ઢોલ- એહની. ૬. હજી સુધી. ૭. પ્રસિદ્ધ. ૮. શાણપણ.

- ‘ભૂખ લાગી સ્યું તુમ્હ ભણી રે, એહવા દીસૌ કાંઈ?';
 ‘હા ‘લાગી છે ભૂખડી, તે પીડે અંગમાંહઈ રે.’ ૪ કુણાં [૨૦૬]
- મોદક દીધા આણિને રે, દાસી પાસિ મંગાઈ;
 ‘એહ આરોગૌ લાડૂઆ’, લેઈને મંગલ ખાય રે. ૫ કુણાં [૨૦૭]
- પાણી પીધો ખાયને રે, ‘અહો! અપૂરવ એહ;
 સિંહ કેસરીયા લાડૂઆ, રુડા સ્વાદ અછેહ રે. ૬ કુણાં [૨૦૮]
- મોદક જો એહવા હુવે રે, વલિ ઉજજેણી નીર;
 ‘ત્રિપતિ લહે તો આતમા’, એમ કહ્યો સાહસધીર રે. ૭ કુણાં [૨૦૯]
- એહ વયાણ કુમરી સુણી રે, ચિંતે મનમે એમ;
 ‘ઉજજેણીના નીરનો, સ્વાદ લહ્યો ઇણ કેમ રે?. ૮ કુણાં [૨૧૦]
- એહ ‘અવંતિકે રહે રે, કે તો સાહ-સુતન;
 ઉજજેણી ‘મુસાલ કે રે, તિણ ‘ભાખેસુ વચન્ન?’ ૯ કુણાં [૨૧૧]
- નિજ હાથે કુમરી દીયૌ રે, મુખ સુવાસ તંબોલ;
 એહવે આયા આદમી, તેહ જણાવે બોલ રે. ૧૦ કુણાં [૨૧૨]
- ત્રેલોક્યસુંદરીને કહે રે, મંગલકલસ તિવાર;
 ‘દેહ ચિંતાયે જાઉં છું, ઊભી રહિ ઘરને બાર રે.’ ૧૧ કુણાં [૨૧૩]
- નીકલીયો તિણ અવસરે રે, મંત્રી ઘરસું તેહ;
 ‘આપો મુઝને માહરો, નૃપ દીધો છે જેહ રે.’ ૧૨ કુણાં [૨૧૪]
- મુંહતે સુંખ્યો તે સહુ રે, વસ્તુ હુંતી જે સાર;
 રથમાહે તે ઘાલિને, દીધ તુરી તિણવાર રે. ૧૩ કુણાં [૨૧૫]

પરણી તરણી મેલ્હનૈ રે, ચાલ્યો મન ધરિ રાગ;
 ઉજજેણી નયરી દિસૈ, પૂછત-પૂછત ^૧માગ રે. ૧૪ કુણાં [૨૧૬]

ઢાલ પૂરી ઇંચારમી રે, ઇમ જિનહરખ વખાણ;
^૨માનાદરજણની અછે રે, લેજ્યો ^૩સોઝ સુજાણ રે. ૧૫ કુણાં [૨૧૭]

દૂહા:-

રથારુઢ જાયે ચલ્યો, તિણિ મારગ બુદ્ધિવંત;
થોડે દિવસે આવીયો, નિજ નયરી ગુણવંત. ૧ [૨૧૮]

સોકાકુલ માતા-પિતા, રહે સદા ઉદાસ;
ઘણે દિહોડે આવીયો, ઓલખીયો નહી તાસ. ૨ [૨૧૯]

દેખી ઘરમૈ આવતો, રથ બૈઠો તિણવાર;
મંગલની માતા-પિતા કહે, 'આવે કિહાં ગિમાર!?' ૩ [૨૨૦]

ઘરમૈ સ્યું મારગ કરીસ?, છોડ પુરાતન રાહ';
ન રહેઓ પિણ 'વારીયો, મિલવાતાણો ઉછાહ. ૪ [૨૨૧]

સેઠાણિ સેઠ ભાણી કહ્યો, સેઠ નિવારણ કજજ;
ઘરથી બાહિર આવીયો, કહીયો 'કવણ નિલજજ!'. ૫ [૨૨૨]

ઢાલ:- ૧૨, સદા સુખ સંપજૈ એ- એ દેશી.

મંગલ રથથી ઉતર્યો એ, મનમૈ ઘરતો પ્રેમ;
જનકતાણે પાએ પડ્યો એ, આયો કુસલ-ખેમ. ૧ [૨૨૩]
માત-પિતા કહે એમ, ભલે સુત આવીયો એ. આંકણી.

ઓલખીયો અંગજ ભાણી એ, ઉરસું ભીડ્યો તાત ભલે૦;
દરસણ દેખિ ખુસી થયો એ, વલિ હરખી નિજ માત ભલે૦. ૨ [૨૨૪]

હરખતાણા આંસૂ પડ્યા એ, જ્યું પાણી 'પરનાલ ભલે૦;
આયો જોવતાં વાટડી એ, ફલીયો અંબ અકાલ ભલે૦. ૩ [૨૨૫]

હરખ ભરાણો હીચડલો એ, બોલે ગદગદ વૈણ ભલે૦;
આંખડીયાં 'ડંબર થઈ એ, વીછડ્યા મિલિયા સૈણ ભલે૦. ૪ [૨૨૬]

- વાલ્હા સાજન આઈ મિલ્યા એ, દૂધે તુઠા મેહ ભલેં;
જ્યું-જ્યું જોવે સામહૌ એ, ત્યું ત્યું અધિક સનેહ ભલેં. ૫ [૨૨૭]
- માયડી લીયે ઉવારણા એ, વલિય ઊતારે લુંણ ભલેં;
'સુખ આપે જે 'માઈને એ, તૌ પાખે કહિ કૌણ? ભલેં. ૬ [૨૨૮]
- તાહરા વિરહ થયા પછે એ, કોઈ ન કીધો કામ ભલેં;
અન્ન થયો વિષ સારિખૌ એ, નયાણે નીંદ હરામ ભલેં. ૭ [૨૨૯]
- ²માહા ³બાંભણ પૂછીયા એ, પૂછતી જાતા દૂત ભલેં;
કેઈ કાગ ઉડાવીયા એ, તાહરે કારણ પૂત! ભલેં. ૮ [૨૩૦]
- કુલદેવી સેવી વલી એ, કીધા કોડિ ઉપાય ભલેં;
વાલ્હા ⁴અમ્હાદિશા એ, ⁵ઓછિ ન રાખિ કાઈ ભલેં. ૯ [૨૩૧]
- જિમ-તિમ તૂં આવી મિલ્યો એ, પૂત! અમ્હારે ભાગ ભલેં;
ફલ્યા મનોરથ અમ્હ તાણા એ, ' માઈ રોવે ગલિ લાગિ ભલેં. ૧૦ [૨૩૨]
- સાજનીયા વીછડ્યા મિલ્યા એ, સુખ ઊપજે છે જેહ ભલેં;
તે સુખ જાણે જીવડો એ, કવિ ન ⁶કહાવે તેહ ભલેં. ૧૧ [૨૩૩]
- પૂરી ઢાલ થઈ બારમી એ, મિલીયા સુત મા-બાપ ભલેં;
કહે જિનહરખ સહુ મિટૈ એ, સયાણ મિલ્યાં સંતાપ ભલેં. ૧૨ [૨૩૪]

દૂહા:-

- પ્રેમ વચન નિજ પૂતનૈ, પૂછે ઇમ ધનદત્ત;
‘ઇવડી સંપદ કિહાં લહી?, લઘૌ કિહાં એ વિત્ત?.’ ૧ [૨૩૫]
- ઇતરા દિવસ કિહાં રહૌ?, દીઠા સ્યા-સ્યા દેશ?;
અમ આગલિ તે માંડિનૈ, તે દાખૌ સુવિસેસ.’ ૨ [૨૩૬]
- સહુ કહી આતમ-કથા, નિજ પિતુ આગૈ તેણ;
રાયસુતા જિમ પરણીયો, રિદ્ધ લહી હરખેણ. ૩ [૨૩૭]
- ‘અહો અહો ^૧સદ્દક્ષતા?, અહો અહો સુત ભાગ્ય!;
અહો પુણ્ય પોતૈ અધિક?, અહો અહો સોભાગ્ય?.’ ૪ [૨૩૮]
- કરૈ પ્રસંસા સહુ મિલી, મિલિવા આવૈ લોક;
હરખ લહૈ ^૨દરસણ નિરખ, જિમ રવિ દરસણ ^૩કોક. ૫ [૨૩૯]
- મંગલ મહિલ કરાવીયો, આપ નિમત્ત વિસાલ;
રુડા રાખ્યા આદમી, અશ્વતણા રખવાલ. ૬ [૨૪૦]
- અન્ય દિવસ કહૈ તાતનૈ, ‘^૪અલપ કલા મુઝ પાસ;
હુકમ તુમ્હારૈ હું કરું, સંપૂરણ અભ્યાસ. ૭ [૨૪૧]
- પગૈ લાગિ નિજ તાતનૈ, કલાચાર્યનૈ પાસ;
મંગલકલસ સજીઈ કરી, કરૈ શાસ્ત્ર અભ્યાસ. ૮ [૨૪૨]

ઢાલ:- ૧૩, મ્હારૌ લાલ પીચૈ રંગ છોતરા- એહની.

- હિવૈ મંત્રી તિણહિ જ ^૫નિસ સમૈ, તસું મંગલ વેષ કરાવૈ રે;
મોકલીયો નિજ સુત મંદિરે, તે કુમરી પાસૈ આવૈ રે. ૧ [૨૪૩]

૧. પાઠા૦ તદક્ષતા. ૨. પાઠા૦ પરસાણ. ૩. ચક્રવાક પક્ષી. ૪. અલ્પ. ૫. રાત્રે.

રાયકુમરી મનમૈ ચિંતવૈ, 'એ મંદિરમૈ કુણ પૈકો રે?;
એ તૌ દીસૈ કોઈ કોઢીયો, જે ^૧શિજ્યા આવી બૈકૌ રે. ૨ રાય૦ [૨૪૪]

એ તૌ રુપ કુરુપ બીહામણૌ, પરતિખ જાણૌ ^૨જમરાણૌ રે;
બૈસી ગઈ નીચી નાસિકા, એકણિ આંખૈ વલિ કાણૌ રે. ૩ રાય૦ [૨૪૫]

જેહનૌ અંગ સહુ ગલિ-ગલિ પડે, વિડરુપ મહા વિકારાલો રે;'
કુમરી કર ફરસણ ભણી, ઉઘત હુવો તિણ કાલો રે. ૪ રાય૦ [૨૪૬]

કુમરી તે દેખી ઉતાવલી, સિજ્યાસું તતખિણ ઊઠી રે;
મંદિરથી બાહિર નીકલી, એ તો વાત દીસૈ છે ઝૂઠી રે. ૫ રાય૦ [૨૪૭]

સહીયાં કહે 'બાઈ! ખમા-ખમા, કાંઈ એહવા ચલ ચિત દીસૈ રે?;
કાંઈ ^૩સાસ-ઉસાસ તુમ્હ, આગલિ સયલ કહીસૈ રે. ૬ રાય૦ [૨૪૮]

સુર રૂપી પ્રીતમ જે હુતૌ, તે તૌ ગયો નાસી કિહાંઈ રે;'
દાસી કહે 'મંદિર મૈ અમ્હે, પૈકૌ દીકૌ તે કાંઈ રે. ૭ રાય૦ [૨૪૯]

મંદિરમૈ જે આયૌ સહી, તે તૌ કોઢી નર છે કોઈ રે;
તે દેખી હું મનમૈ ડરી, મૈ જાણ્યૌ રાક્ષિસ હોઈ રે.' ૮ રાય૦ [૨૫૦]

નિજ સહીયાં ભેલી સુઈ રહી, રજની પૂરી તિહાં કીધી રે;
દિન ઊગૈ ત્રૈલોક્યસુંદરી, પિતુ મંદિર આઈ સીધી રે. ૯ રાય૦ [૨૫૧]

હિવ સુબુદ્ધિ કુબુદ્ધ મંત્રીસરુ, પ્રહ ઊગત નૃપને પાસૈ રે;
ઊઠીનૈ ગયો ઊતાવલૌ, હિયડૈ ભરીયૈ નીસાસૈ રે. ૧૦ રાય૦ [૨૫૨]

ચિંતાયૈ મુખ કાલો થયો, બૈકૌ રાય ચરણૌ લાગે રે;
નૃપ પૂછે 'કેહી ચિંતડી, કાંઈ દીસૈ આજ વૈરાગી રે?'. ૧૧ રાય૦ [૨૫૩]

'મહારાજ! સુણૌ' મંત્રી કહે, 'એ કરમતાણી ગતિ સહૂઐ રે;
મુઝ સરિખૌ જે મંદ ભાગીયો, સુખીયૌ નિત પ્રતિ તે ન હુવૈ રે. ૧૨ રાય૦ [૨૫૪]

માણસ મનમે કાંઈ ચીંતવે, સુખ પામસ હું ઇણ વાતે રે;
વિઘાતા કરે કાંઈ અન્યથા, સબલા સંકટમે 'પાતે રે.' ૧૩ રાય૦ [૨૫૫]

નરનાથ કહે 'મંત્રી કહો, ઇવડો દુખ તુઝને કેહો રે?;
દુખ કારણ કહો જિમ જાણીયે, ન ખમાયે દુખ એહો રે.' ૧૪ રાય૦ [૨૫૬]

'દુખ નીસાસ નાંખી કહે, 'જે દેવ કરે તે હોવે રે;
જે મૂરખ માણસ બાપડા, દુખભરીયા યુંહી રોવે રે.' ૧૫ રાય૦ [૨૫૭]

એ ઢાલ પૂરી થઈ તેરમી, જિનહરખ ગુણી ગ્રહીજ્યો રે;
મુરો લાલ પીવે રંગ છોતરા, એ જાતિ ભલીસી કહિજ્યો રે. ૧૬ રાય૦ [૨૫૮]

દૂહા:-

‘રાયસુતા સુત માહરો, પરણ્યા અધિક સનેહ;
તા પાછલિ હુઓ જિકો, મહારાજ! સુણ લેહ. ૧ [૨૫૯]

સુત સોભાગી માહરો, વિદ્યા કલા નિધાન;
‘થઈ પિણ ૨પરણી જતાં, ‘દીઠોથો રાજાન! ૨ [૨૬૦]

હિવે તે કોઢી થયો, રોગા ગ્રસ્તિ સરીર;
રાજ! કહો સ્યું કીનીયે?, તિણ મુઝ મન દિલગીર’. ૩ [૨૬૧]

સાંભલિ રાજા ચિંતવે, પુત્રી દુખણ એહ;
તેહના અંગ પ્રભાવથી, રોગી હુવો જેહ. ૪ [૨૬૨]

આપ કમાયા જે કરમ, પરભવ ઓણે જીવ;
સહુ કોઈ તિણ કરમના, ફલ ભોગવે સદીવ. ૫ [૨૬૩]

તો પિણ સુખ-દુખ જિણ હુંતી, લાભે લોક મઝાર;
કિહિવો તિણહિ જ ગુણ-અગુણ, એહ અછે વ્યવહાર. ૬ [૨૬૪]

નૃપતિ કહે ‘મંત્રી! નિસુણિ, જો સુત કોઢી તુઝ;
દાસી કરિ અપમાન દે, પુત્રી રાખસ મુઝ.’ ૭ [૨૬૫]

સચિવ કહે ‘પ્રભુ! સાંભલો, મ કરો ઇવડો રોસ;
દોસ માહરા કરમનો, કન્યાનો સ્યો દોસ?’. ૮ [૨૬૬]

ઢાલ:- ૧૪, ‘ભાવન નીબીયારી મૈ છૈ- એ દેશી.

મુહતૌ ઊઠી નિજ મંદિર ગયો રે, મન ભાંગૌ નરનાથૌ રે;
દશવિધિ પ્રાણ થકી વાલહી હુતી રે, કીધી તેહ અનાથૌ રે. ૧ [૨૬૭]

આપ કીયા ફલ ભોગવિ જીવડા રે, કિણહી મ દેઈ દોસો રે;
મનનૈ સમઝાવે ઇમ કુમરી રે, મ કરે કિણસું રોસો રે. ૨ આપ૦ [૨૬૮]

૧. તમે. ૨. પરણતા=લગ્નસમયે. ૩. જોયો હતો. ૪. પાઠાં ચરણ કરણ મુનિવર વંદીઓઈ- એહની/અરણક મુનિવર ચાલ્યા ગોચરી- એ દેશી.

- ૧૬ અનિષ્ટ થઈ ૨ પરવારને રે, ન લીચે કોઈ નામો રે;
સામ્રો હી કો જોવે નહી રે, બોલાવણ સ્યું કામો રે?. ૩ આપ૦ [૨૬૮]
- છાની ઘરમાંડે બેઠી રહે રે, માઈ તણે ઘરવાસે રે;
ચિંતે દુખ જે પાવે પ્રાણીયો રે, તે સગલાઈ સંસઈ રે. ૪ આપ૦ [૨૭૦]
- દુકૃત કીધા મૈ ભવ પાછિલે રે, કીધા પાપ અપારો રે;
તિણ કારણ મુઝને પરણી કરી રે, છોડિય ગયો ભરતારો રે. ૫ આપ૦ [૨૭૧]
- અને વલિ લોકાંમે એહવો રે, કલંક ચઢ્યો મુઝ સીસે રે;
કીજે સ્યું હિવ જાઈને કિહાં રે?, સૂલ ન કોઈ દીસે રે. ૬ આપ૦ [૨૭૨]
- અંતરાય કેહને કીધી હુંતી રે, તેહતાણા ફલ જાણો રે;
સોચિ-સોચિ પિછતાવે સુંદરી રે, ન ચલે કોઈ પ્રાણો રે. ૭ આપ૦ [૨૭૩]
- રાતિ-દિવસ બેઠી ચિંતા કરે રે, ચિંતે મનહિ મઝારો રે;
૩સહીય ગયો ઉજજેણી નગરીયે રે, નિશ્ચયે મુઝ ભરતારો રે. ૮ આપ૦ [૨૭૪]
- મોદક ભક્ષણ કરતાં તિણ દિને રે, વચણ ૪કલ્પોથો એહો રે;
સો મોદક ઉજજેણી પાણીયે રે, થાયે ત્રિપતિ ૫અછેહો રે. ૯ આપ૦ [૨૭૫]
- કોઈ ઉપાય કરી તિહાં જાઈયે રે, મિલેય સહી ભરતારો રે;
દુખ મિટ જાયે માહરો રે, કરિવો એહ વિચારો રે. ૧૦ આપ૦ [૨૭૬]
- એક દિવસ નિજ જનનીને કહે રે, 'સુણિ માતા! સુવિચારો રે;
તિમ કરિ તું જિમ વચણ અમ્હારડો રે, તાત સુણે ઇકવારો રે.' ૧૧ આપ૦ [૨૭૭]
- દેખિ નિરાદર જનની અન્યદા રે, કુમરી એમ કહંતો રે;
રાઈતાણો પરધાન ૧૨વડાઈતો રે, સિંઘ નામ સામંતો રે. ૧૨ આપ૦ [૨૭૮]

‘સુણિ ‘મામા! નૃપ મુઝનૈ મેલ તું રે’, તેહ જાયૈ દરબારો રે;
રાઈ ભણી નમિ બૈઠૌ આગલૈ રે, અવસર જાણનહારો રે. ૧૩ આપ૦ [૨૭૯]

ઢાલ થઈ પૂરી એ ચવદમી રે, જાતિ નીબીયાનૈ ગીતૈ રે;
કહે જિનહરખ હિવૈ આગૈ સુણો રે, ચતુર વિચક્ષણ રીતૈ રે. ૧૪ આપ૦ [૨૮૦]

ફૂલ:-

અવસર દેખીને કહૈ, સિંઘ નામ સામંત;
'સાંભલ પ્રભુ! મુઝ વીનતી, વચણ કહું એકંત. ૧ [૨૮૧]

કુમરી ત્રૈલોક્યસુંદરી, વલ્લભ હુંતી જેહ;
'પલક વિરહ ખમતા નહી, બેઠા 'વીસારેહ. ૨ [૨૮૨]

અલગી આખડીયાં થકી, કરતા નહી કદેહ;
ન સુહાવે દીઠી હિવે, કેહો કારણ તેહ? ૩ [૨૮૩]

જિન વિણ ઘડી ન ધીરતા, દિન-દિન વધતો પ્રેમ;
તિણ પુત્રી હુંતી હિવે, કહો મન ભાગો કેમ?. ૪ [૨૮૪]

અવગુણ કોય ન સંભવે, હીયૈ વિચારી જોય;
વિણ અવગુણ ઇમ વિચરતાં, ભલો ન કહિસી કોય. ૫ [૨૮૫]

કુખરી 'દાઘી દોહિલી, બૈઠી રહે સદીવ;
એહવી દુખની દેખને, તરસૈ હી નહી જીવ. ૬ [૨૮૬]

માન મુહુત દૂરૈ રહો, બોલાવણિ પિણ તેમ;
વચણ સુણો ઇક તેહનો, તિમ સુખ પાવે જેમ.' ૭ [૨૮૭]

ઢાલ:- ૧૫, નમણી ખમણી ને મનગમણી- એ દેશી. [રાગ- કેદારો]

રાય કહૈ મનમૈ દુખ આણી, નચણૈ આંસું ગદ-ગદ વાણી;
છાતી દુખસું અધિક ભરાણી, 'સિંઘ! કહી તે મૈ એ જાણી. ૧ [૨૮૮]

પિણ 'પૈલૈ ભવ કેઈ કીધા, પાપ અઘોર મહાદુખ દીધા;
દીધ ભવંતર કલંકિ કિણહીને, આયૌ કલંક ઇહ ભવ ઇણને. ૨ [૨૮૯]

‘દુકૃતિ કરમતાણૈ પરભાવૈ, એ દીઠી કિણને ન સુહાવૈ;
ઇષ્ટ અનિષ્ટ થઈ એ મુઝનૈ, કેહી વાત કહું હિવ તુઝનૈ?’. ૩ [૨૮૦]

સિંઘ કહે, ‘પ્રભુ! સુણ વીનતીયાં, એક કહું તુઝ આગલિ ^૧વત્તિયાં;
બાલક ભોલા ચીર ^૨વિગાડૈ, કોઈ ^૩પાથરસું ન પછાડૈ. ૪ [૨૮૧]

ગાય ગિલૈ જો રતન ^૪ઉજાડૈ, તો પિણ કોઈ ઉદર ન ફાડૈ;
છોરુ હુવૈ કુછોરુ ભાખૈ, પિણ ^૫માવીત્ર છેહ નવિ દાખૈ. ૫ [૨૮૨]

રાય કહે ‘મન પાખૈ મિલિસું, જે કેહિસી તે હું સાંભલસ્યું;’
સિંઘ જઇને કુમરી લ્યાવૈ, જનકતાણૈ પાસૈ તે આવૈ. ૬ [૨૮૩]

રાઈતાણૈ આએ પાએ લાગૈ, દેખતિ પ્રીતે નૃપતિ મન જાગૈ;
હાથ જોડિને ઊભી પાસૈ, કુમરી એહવા વચણ પ્રકાસૈ. ૭ [૨૮૪]

‘પુરુષ વેસ મુઝ દેહ પિતાજી, જો મન હોય તુમ્હારૌ રાજી;’
‘સિંહ! સુણૌ છૌ?’ ઇમ નૃપ જંપૈ, ‘કાસું કુમરી એહ ^૮પયંપૈ?’. ૮ [૨૮૫]

તેહ કહે ‘એ સાચૌ બોલૈ, એહની બુદ્ધિ સમૌ કુણ તૌલૈ?;
પુરુષ વેસ ‘ઇણ ભણીય કરાવૌ, એહ કહે તૌ વાર મ લાવૌ.’ ૯ [૨૮૬]

રાયૈ વાત સહુ એ માંની, નારી વેષ કીયૌ તિણ કાંની;
પુરુષ વેષ તેહનૈ પહિરાયૌ, રક્ષક કાજૈ સિંઘ પઠાયૌ. ૧૦ [૨૮૭]

‘આગ્યા જૌ હિવૈ હોઈ તુમ્હારી, તૌ ઉજજેણી ચલૂં સવારી;
કામ તિહાં કરિવો છૌ મોટો, ઇણમૈ મત જાણૌ કોઈ ખોટૌ. ૧૧ [૨૮૮]

કારણ તુમ્હ આગલિ હું કહિસ્યું, ‘કારિજ સિદ્ધ થયાં સુખ લહિસ્યું;
હિવૈ કહું તૌ ભલીય ન દીસું, માનેજ્યો એ વાત ^{૧૦}સહીસું.’ ૧૨ [૨૮૯]

૧. દુકૃત. ૨. વાત. ૩. બગાડૈ. ૪. પથર પર. ૫. ઉજજવળ. ૬. માવતર. ૭. પ્ર+જલ્પ=બોલે છે. ૮. આને માટે. ૯. કાર્ય. ૧૦. સાચી.

‘નિરમલ વંસ અછૈ એ માહરૌ, મુઝ વેસાસ અછૈ ઇક તાહરૌ;’
ઇમ કહિનૈ તસુ આગ્યા દીધી, કુમરી જાણ્યૌ ^૧આસ્યા સીધી. ૧૩ [૩૦૦]

કુમરી પાએ લાગી ^૨પિતારૈ, ‘પ્રિયુ મિલસી’ મન એમ વિચારૈ;
સિંધનામ સામંત ગ્રહેઇ, ચાલ્યા સૈન્ય સહિત બૈ બેઇ. ૧૪ [૩૦૧]

ચાલૈ અહિનિસ અખંડ પ્રયાણૈ, પહુંચેવા ઉજજેણી થાણૈ;
પ્રિયુ મિલિવા ^૩ઉમાહિ આવૈ, ત્રૈલોક્યસુંદર કુમર કહાવૈ. ૧૫ [૩૦૨]

ઢાલ પનરમી એ થઇ પૂરી, વાત અજે જિનહરખ અધૂરી;
ચતુર સુણી એહનો ગુણ લેજ્યો, રાગ કૈદારે જાતિ કહિજ્યો. ૧૬ [૩૦૩]

દૂહા:-

વૈરસિંહ નૃપ એહવૌ, જન મુખથી નિસુણંત;
ચંપા હુંતી નૃપ-કુમર, મુઝ મિલવા આવંત. ૧ [૩૦૪]

નૃપ ^૧સામ્હેલૌ સજજ કરી, નયર સયલ સિણગાર;
ઘણે મહોરછવ પ્રીતિ ઘણ, આણ્યૌ સ્વગૃહ મઝાર. ૨ [૩૦૫]

‘કિણ કારણ પધારીયા?’, કહો તૈ કેહવો કામ?;
‘પુરી તુમારી જોઈવા, આવ્યાં’ જંપૈ આમ. ૩ [૩૦૬]

‘મયા કીધી મુઝ ઊપરૈ, આયા મિલવા આપ;
સાજન મિલિયા ^૨ધૃત હુઈ, સહુ મિટીયા સંતાપ. ૪ [૩૦૭]

ઊમહી આયા ^૩પ્રાંહુણા, ચિત ન રાખે ^૪કાણ;
ભગતિ કરૈ હિતસું મિલી, તેહિ જ પ્રીતિ પ્રમાણ. ૫ [૩૦૮]

‘રાજ! વિરાજો જુગતિસું, એ ^૫સતખણા ^૬મહિલ્લ;
અંતર લેખવજ્યો ^૭મતાં, ખેલૌ કરૌ ^૮સહલ્લ. ૬ [૩૦૯]

ઢાલ:- ૧૬ “આજ નિહેજૌ રે દીસૈ નાહલૌ-એહની. [રાગ- ધનાસી]

રાયૈ દીયા રે મંદિર માલીયા, રહિવા કારણ તાસ;
^{૧૦}સેન સહિત તિહાં કુમર સુખે રહે, પ્રિયુ મિલવા મન આસ. ૧ રાયૈં [૩૧૦]

‘ખબર કરૌ જલ સરવર કિણ દિસૈ?’, ચાકર ખબર કરંત;
‘પૂરવ દિસ છે સર જલ ભર્યો’, આવી એમ કહંત. ૨ રાયૈં [૩૧૧]

રાયતાણી આગ્યા લેઈ કરી, તિણ દિસ સબલ આવાસ;
કુમર કરાવે નિજ રહિવા ભણી, ઝિગમિગ જોતિ પ્રકાસ. ૩ રાયૈં [૩૧૨]

૧. સામૈયું. ૨. ધૃતિ. ૩. મહેમાન. ૪. સંકોચ. ૫. સતખૂણા=ષટ્કોણ. ૬. મહેલમાં. ૭. મત=નહિ, પાકાં વતાં. ૮. આનંદપૂર્વક. ૯. પાકાં આશ્રવ કારણે જગિ જાણીઈ - એહની. ૧૦. સૈન્ય.

અન્ય દિવસ જલ પીવા કારણે, જાતા દીઠા તુરંગ;
ઓલખીયા 'એ માહરા તાતના', મનમૈ થયો ઉછરંગ. ૪ રાય૦ [૩૧૩]

તેહ તણે 'લારૈ ચર મોકલ્યા, 'ખબર કરૌ તુમ્હે જાય;
કિહાં એ જાયે? છે કેહના?, તે કહૌ મુઝ આય.' ૫ રાય૦ [૩૧૪]

'મામા! એહ તુરંગમ આપણા, કહિ કિમ લૈણા જાય?';
સિંહ કહે 'બાઈ! જિમ તું કહે, કીજૈ તેહ ઉપાય.' ૬ રાય૦ [૩૧૫]

'જાવૌ છાત્ર કલાચારિજ ભણી, 'નુહતૌ ભોજન કાજ';
આયૌ 'ઓઝૌ' લૈ 'લેસાલીયા, દીઠો મંગલ 'માજ. ૭ રાય૦ [૩૧૬]

હીયડૈ હરખ થયૌ મન ઊલસ્યૌ, આનંદ અંગ ન માય;
જાણૌ અમૃતસીંચી આંખડી, પ્રિયુ મિલીયાં સુખ થાય. ૮ રાય૦ [૩૧૭]

તેહ ભણી આસણ નિજ આપીયો, આપ્યો સોવનથાલ;
સહુ જીમાયા રુડી જુગતિસું, ભોજન ભગતિ રસાલ. ૯ રાય૦ [૩૧૮]

'સાંભલજ્યો સહુએ લેસાલીયા!, અધિક ભણ્યા છે જેહ;
સાંભલતાં જિણથી સુખ પામીયૈ, કહૌ કથા તુમ્હે તેહ.' ૧૦ રાય૦ [૩૧૯]

છાત્ર સહુ મિલ 'રીસસું કહે, 'કહિસી મંગલ એહ';
કુમર આદેસ વિસેસ લહી કરી, ઉઘત હુવૌ તેહ. ૧૧ રાય૦ [૩૨૦]

'કહિસું ચરિત્ર કલપિત કથા', કુમર કહે, 'સુણિ છાત્ર!;
કહિવી આપણ વીતી વારતા, મ કહિસિ કલપિત માત્ર.' ૧૨ રાય૦ [૩૨૧]

મંગલ ચિતૈ મનમૈ એહવૌ, 'ત્રૈલોક્યસુંદરી એહ;
ચંપાપુરમૈ ભાડૈ વરી, ઇહાં કોઈ ન સંદેહ. ૧૩ રાય૦ [૩૨૨]

૧. પાછળ. ૨. આમંત્રણ આપો. ૩. ઉપાધ્યાય. ૪. લઈને. ૫. નિશાળીયાઓને, વિદ્યાર્થીઓને. ૬. મધ્યમાં=વચ્ચે. ૭. પાઠાં રીસ ઇસો.

ઇહાં એ આઈ કિણહિક કારણૌ, પુરુષતાણૌ કરિ વેષ;
 કહુ હિવૈ ઇણ આગલિ નિજ કથા, ભેદ લહે સુવિસેસ'. ૧૪ રાયૈં [૩૨૩]
 પૂરી ઢાલ થઈ એ સોલમી, કથાતાણૌ વિસતાર;
 જાત ભલી એ રાગ ધન્યાસિરી, કહે જિનહરખ વિચાર. ૧૫ રાયૈં [૩૨૪]

કૂહા:-

મંગલકલસ કથા કહે, સહુ સુણૌ પરિવાર;
ધુરિ હુંતી લેઈ કરી, આપ તણૌ અધિકાર. ૧ [૩૨૫]

‘હું ચંપાનયરી ગયો, મંત્રી રાખ્યો ગેહ;
ઈમ સુરસુંદરિ નૃપકુમરી, પરાણ્યો અધિકૈ નેહ. ૨ [૩૨૬]

મુહુંતે ઘરથી કાઢીયો’, એહવી વાત અનેક;
કુમરિ ‘કૂડી રીસ કરિ, વયાણ કહે સુવિવેક. ૩ [૩૨૭]

‘ઝાલો-ઝાલો એહનૈ, મિથ્યા ભાખૈ એહ;
જાણ ન પાવૈ છાત્ર એ’, કુમરી એમ કહેહ. ૪ [૩૨૮]

નાસિ ગયા લેસાલિયા, જાઈ કહી સહુ વાત;
મંગલ મનમૈ ચિંતવૈ, ‘એ સ્યું કરિસી વાત?’. ૫ [૩૨૯]

આણ્યો ઘરમૈ ઝાલિનૈ, સિંઘાસણ બૈસારિ;
સિંઘ ભાણી ‘આખૈ સુપરિ, ‘એ માહરો ભરતાર’. ૬ [૩૩૦]

ઢાલ:- ૧૭, જીહો જાણ્યો અવધિ પ્રજુંજનૈ- એહની. [રાગ- મલ્હાર]

‘જીહો મામા! કરિવો સ્યું હિવૈ?, જીહો કહો મુઝ વયાણ વિચાર;
જીહો તુમ્હે કહો તે કીજયૈ’, જીહો આખૈ એમ કુમરિ. ૧ [૩૩૧]

સનેહી એ મુઝ જીવન પ્રાણ,
જીહો મનમૈ આજ ઉમંગ થઈ, જીહો જીવિત જનમ પ્રમાણ. આંકાણી...

જીહો સિંઘ કહે ‘જો તાહરૌ, જીહો જો છૌ એ ભરતાર;
જીહો કેહી હિવૈ વિચારણા, જીહો ભોગવિ સુખ સંસાર.’ ૨ સનેહીં [૩૩૨]

- જહો કુમરિ કહે ‘જો તાહરૈ, જહો અજય અછૈ મન ભંત;
જહો તૌ એહનૈ મંદિર જઇ, જહો ખબરિ કરો એકંત. ૩ સનેહીં [૩૩૩]
- જહો તાત દીયૌ જે દાયજૌ, જહો આવૌ તેહ નિહાલ;’
જહો ધનદત્ત સેઠતાણૈ ઘરૈ, જહો આયૌ સિંઘ ભૂપાલ. ૪ સનેહીં [૩૩૪]
- જહો છાત્રતાણૈ મુખ સાંભલી, જહો આકુલ થયા પિત-માત;
જહો સિંઘ કહી જે સેઠને, જહો મંગલની ભલી વાત. ૫ સનેહીં [૩૩૫]
- ‘જહો પરણી આણ્યૌ દાયજૌ, જહો તેહ દિખાલૌ મુઝ;’
જહો સહુ દીઠાં મન હરખીયો, જહો સુત સોભાગી તુઝ. ૬ સનેહીં [૩૩૬]
- જહો ‘વહુ-સ્વરૂપ કહી વલ્યૌ, જહો હરખ્યૌ સેઠ અત્યંત;
જહો અનુમતિ લે માંમા તણી, જહો નારી વેષ કરંત. ૭ સનેહીં [૩૩૭]
- જહો મંગલ મન હરખિત થયો, જહો આવૈ મિલિવા ‘સૌણ;
જહો વાર-વાર મુખ જોયવા, જહો તૃપતિ ન પામૈ નૈણ. ૮ સનેહીં [૩૩૮]
- જહો સેઠતાણૈ ઘરિ આવિયા, જહો ‘કામણ નૈ ભરતાર;
જહો સેઠ ‘નિરખ સુત-વહુ, જહો ઉચ્છવ કરૈ અપાર. ૯ સનેહીં [૩૩૯]
- જહો રાજા સાંભલિ આવિયો, જહો સયલ કહ્યૌ વૃત્તંત;
જહો અચરિજ મનમૈ ઊપનૌ, જહો નિરખિ-નિરખિ હરખંત. ૧૦ સનેહીં [૩૪૦]
- જહો રાયતાણી લેઇ ‘આગન્યા, જહો તિણહી જ મહલ મઝાર;
જહો મંગલ-ત્રૈલોક્યસુંદરી, જહો સુખ ભોગવૈ અપાર. ૧૧ સનેહીં [૩૪૧]
- જહો ત્રૈલોક્યસુંદરી સિંઘનૈ, જહો મુંક્યો પીહરિ જાઇ;
‘જહો માહરા માય-પિતા ભણી, જહો સયલ વૃત્તંત સુણાઇ.’ ૧૨ સનેહીં [૩૪૨]
- જહો ઢાલ સતરમી એ થઈ, જહો પુરી ઇણ અધિકાર;
જહો કહે જિનહરખ સુકંઠસું, જહો ગાવો રાગ મહાર. ૧૩ સનેહીં [૩૪૩]

૧. પાઠાં બહુ. ૨. સ્વજનો. ૩. કામિની=ઝી. ૪. પાઠાં નિરખિ સુત-બહુ. ૫. આજ્ઞા.

ફૂલ:-

સૈન્ય સહિત ચંપા ગયો, સિંહનૃપતિ સામંત;
સહુ વૃત્તાંત સુણાવીયો, સાંભલિ નૃપ હરખંત. ૧ [૩૪૪]

‘અહો-અહો! કુમરિતાણી, દેખો કેહી મત્તિ?;
કિમ ઉજજેણી નયરીયે, જાણ્યો આપણો ^૧પત્તિ?. ૨ [૩૪૫]

અહો-અહો! મંત્રી સુબુદ્ધિ, કેહવી કીધ કુમત્તિ?;
નિરદૂષણ મુઝ કન્યકા, કીધ સદૂષણ ^૨ઝત્તિ. ૩ [૩૪૬]

પાપ કીયો ઇણ પાપીયે, કીધો સબલ અન્યાય;
ફૂડો કલંક ચઢાવીયો’, સોચિ-સોચિ પિછતાય. ૪ [૩૪૭]

સિંહ ઉજજેણી મેલ્હિનૈ, કન્યા-કંત સહિત;
તેડાયા તિણ અવસરૈ, દેખિ થયો હરખિત. ૫ [૩૪૮]

મંત્રીસર નૃપ ઝાલિને, મારણ કિધ હુકમ્મ;
મંગલકલસ મેલ્હાવીયો, ^૩હુતૌ દેખિ ^૪અધમ્મ. ૬ [૩૪૯]

‘મેલ્હાવીયો છે જીવતો, મંત્રી! જમાઈ મુઝ;’
ઈમ કહિ કાઢ્યો નયરથી, ‘જા દેસવટૌ તુઝ.’ ૭ [૩૫૦]

રાજા અછૈ અપુત્રીયો, માન્યૌ સુત ^૫યામાત;
બોલાયા ચંપા હુંતી, મંગલના પિત-માત. ૮ [૩૫૧]

ઢાલ:- ૧૮, ચરણાલી ચામુંડ રિણ ચઢે - એહની.

અન્ય દિવસ નૃપ મેલીયા, મંત્રી સામંત સૂરા રે;
મહા મહોછવ માંડીયો, ^૬ગહગટ પ્રગટ ^૭પડૂરા રે. ૧ [૩૫૨]

૧. પતિ. ૨. સં. ઝટિતિ=જલદી, તરત જ. ૩. પાકાં થાતો. ૪. અધર્મ. ૫. જમાઈ. ૬. આનંદ. ૭. પ્રચુર, ખૂબ.

- પુણ્યાઈ મંગલકલસની, જોવો પરતિખ એહો રે;
પરણી કુમરી નૃપ તણી, વલિ સુખ લહ્યા અછેહો રે. ૨ પુણ્યાઈં [૩૫૩]
- વાજા વાજે અતિ ઘણા, નિહસ પડે ^૧નીસાણો રે;
જાયિક જય-જય ઉચરે, જાણી ^૨તલરાઈ રાણો રે. ૩ પુણ્યાઈં [૩૫૪]
- કરિ આંબર અતિ ઘણો, સુરસુંદર નૃપ તામો રે;
સહુ સાખે મંગલ ભાણી, રાજ દીયો અભિરામો રે. ૪ પુણ્યાઈં [૩૫૫]
- સિંધાસણ બૈસાણીયો, આપ રાય કીધ જુહારો રે;
ખડગ બંધાયો આપણો, નૃપ નમિયા સિરદારો રે. ૫ પુણ્યાઈં [૩૫૬]
- પાટ જમાઈ થાપનેં, હિવે નૃપ અધિક ઉલ્હાસો રે;
વૈરાગૈ વ્રત આદ્યો, સૂરિ જસોભદ્ર પાસો રે. ૬ પુણ્યાઈં [૩૫૭]
- સીમાલા ભૂપાલ જે, સાંભલિ ચઢિ-ચઢિ આયા રે;
કોઈ થાપ્યો વાણીયો, રાજ હરણ ઊમાયા રે. ૭ પુણ્યાઈં [૩૫૮]
- મંગલકલસ મહાબલી, ચતુરંગ સેના મેલે રે;
ચઢત નગારા વાજ્યા, રાગ સિંધૂડે ભેલે રે. ૮ પુણ્યાઈં [૩૫૯]
- કટક સુભટ સંકે મિલ્યા, ^૩અમલીમાણ અભંગે રે;
હઠીયાલા ^૪રિણ ^૫વાઉલા, આયુધ ધરીયા અંગે રે. ૯ પુણ્યાઈં [૩૬૦]
- ^૬ગાહણ-ગાંડા રિણ-લાડિલા, આડા ગીત કહાવે રે;
જાઝા અમલ કીયાં થકાં, ^૭માડાં ચઢિ-ચઢિ આવે રે. ૧૦ પુણ્યાઈં [૩૬૧]
- આગલિ કીધી ગજઘટા, ઊપરિ ઢલકંતી ઢાલો રે;
^૮મદરા માતા ઊમહતા, લોયણ કીધા લાલો રે. ૧૧ પુણ્યાઈં [૩૬૨]

૧. નોખત, નગાડું. ૨. તલવર. ૩. અજેય. ૪. યુદ્ધ. ૫. વ્યાકુલ. ૬. શત્રુઓને શિક્ષા કરવામાં ઉત્સાહી. ૭. મોટા, ભયંકર, પાઠાં માઠો. ૮. મદોન્મત્ત.

૧ પાખરીયા હયવર ઘણા, પાયક ગિણ્યા ન જાવે રે;
એહવી સેના સજ કરી, મંગલ સનમુખ આવે રે. ૧૨ પુણ્યાઈ૦ [૩૬૩]

જાંગી ઢોલ ધુરાઈયા, વલિ જાઝા રિણતૂરો રે;
સુભટ લડે રિણ આહુડે, ભાજિ ગયા ભક ભૂરો રે. ૧૩ પુણ્યાઈ૦ [૩૬૪]

સાર વહે દસહું દિસા, હુબ-છડ વાજે ૨હૂકો રે;
સૂર કરે પોરસ ચઢ્યા, એકણ ઘાવ વિંટુકો રે. ૧૪ પુણ્યાઈ૦ [૩૬૫]

સબલ ૩આરા બાંછોડબૈ, સૂરા અંગ ઉછરંગો રે;
મરણ થકી બીજે નહી, પર દલ પડે ૪પતંગો રે. ૧૫ પુણ્યાઈ૦ [૩૬૬]

અરીયાણ ભાગા આલગા, લાગા સબલા હાથો રે;
વાજા વાજ્યા ૫જૈતના, જીતો મંગલ સાથો રે. ૧૬ પુણ્યાઈ૦ [૩૬૭]

કહે જિનહરખ પૂરી થઈ, એહ અઢારમી ઢાલો રે;
ચરણાલી ચામુંડ રિણ ચઢે, એહની જાતિ રસાલો રે. ૧૭ પુણ્યાઈ૦ [૩૬૮]

ફૂલ:-

જૈત નીસાણુ ધુરાવિયા, આયો નગર મઝારિ;
રાજ નિકંટક ભોગવૈ, અરિયાણુ ઘણા સંહારિ. ૧ [૩૬૯]

કામાણુ ત્રૈલોક્યસુંદરી, મંગલકલસ ભરતાર;
જોડી જુડી ^૧સૌહૃદૈ, જાણૈ ^૨સિરજણહાર. ૨ [૩૭૦]

ભોગવતાં ઇમ ભોગ સુખ, પુત્ર થયો સિરદાર;
નિજ કુલ સેખર સારિખૌ, જયસેખર સુકુમાર. ૩ [૩૭૧]

નૃપ નિજ દેસ કરાવીયા, જિનવર ચૈત્ય અનેક;
જિન પૂજા રથ જાતરા, ધરમ કરૈ સુવિવેક. ૪ [૩૭૨]

અન્ય દિવસ ઉદ્યાનમૈ, આયા ગુરુ જયસિંઘ;
ભાવ ઘણૈ ^૩ત્રિયસું ગયૌ, વાંદણુ નૃપ મનરંગ. ૫ [૩૭૩]

ઢાલ:- ૧૯, પ્રીતલડી ન કીજૈ નારી પરદેશીયાં રે- એહની. [રાગ- સીંધુગોડી]

સદ્ગુરુ આપૈ રે એહવી દેસના રે, ભવીયાણુ જન પ્રતિબોધ;
'એ સંસાર' ^૧અસાસતો રે, છોડિ વિષય વિરોધ. ૧ સદ્ગુરુ [૩૭૪]

પાંચે ઇંદ્રી ^૨જાં હીણી નહીં રે, જાં લગિ દેહિ નીરોગ;
^૩જાં લગિ જરા ન આવૈ ઢૂકડી રે, ધરમ કરણ તાં જોગ. ૨ સદ્ગુરુ [૩૭૫]

એ તો નરભવ લહિતાં દોહિલો રે, દશ દ્રષ્ટાંતે જાણ;
પુન્ય ઉદયથી પામ્યૌ જીવડા! રે, હારૈ કાંઈ ^૪અયાણ?. ૩ સદ્ગુરુ [૩૭૬]

ક્રોધ-માન-માયા-મમતા કરૈ રે, ન ઘરે ઉપસમ અંગ;
તે ચોરાસી લખમાંહે ભમૈ રે, પામૈ રંગ વિરંગ. ૪ સદ્ગુરુ [૩૭૭]

૧. પોતાના હાથે. ૨. સર્જનહાર. ૩. સ્ત્રી સાથે. ૪. અશાશ્વત. ૫. જ્યાં સુધી. ૬. ટીં સરખાવો- જરા જાવ નં. ૭. અજાણ=અજ્ઞાની.

- આઠે મદ ઇણ કાયામે વસે રે, તેહનૌ સબલ વિકાર;
મદ મતવાલૌ ગલીયાંમે પડે રે, પાડે એહ સંસાર. ૫ સદ્ગુરુ [૩૭૮]
- વિષયારસમે લીણૌ પ્રાણીયૌ રે, માને અમૃત કંદ;
પિણ દુખ આગલિ 'મેર બરાબરી રે, સુખ થોડૌ 'મધુબિંદ. ૬ સદ્ગુરુ [૩૭૯]
- ધન 'મેલાણ ધંધમાંહે પડ્યો રે, ન ગિણે રાતિ ને દીહ;
પરિગ્રહ 'મેલૌ આણજોઈજતો રે, ધરમતાણી તજિ લીહ. ૭ સદ્ગુરુ [૩૮૦]
- કાયા-માયા સહુ એ કારિમા રે, કિણહી સાથિ નાવંત;
જાણે ફિર રાતે વિરિયે નહી રે, મા સાહસ દ્રષ્ટાંત. ૮ સદ્ગુરુ [૩૮૧]
- એ અગ્યાની મૂરખ જીવડૌ રે, ચેતે નહી લિગાર;
પિણ ઇંક દિન જમરાણૌ 'પ્રાહુણૌ રે, થાએસી નિરધાર. ૯ સદ્ગુરુ [૩૮૨]
- વહતે વારે 'વિરીયાં પામને રે, કાંઈ ન કરૈ જેહ!;
ઘસિસી હાથ ઘણું પિછતાવસી રે, માખીની પરિ તેહ. ૧૦ સદ્ગુરુ [૩૮૩]
- માત-પિતા-સાજન વાહલા સગા રે, પરણી તરુણી નારિ;
પરભવ જાતાં જીવને રે, રાખિ સકે નહી લારિ. ૧૧ સદ્ગુરુ [૩૮૪]
- એહવો જાણી પ્રાણી કીજીયે રે, ધરમ-પુરખસું પ્રીત;
ધરમ થકી લહિસ્યે સંપદા રે, દી દેસણા ઇણિ રીતિ. ૧૨ સદ્ગુરુ [૩૮૫]
- એ જિનહરખ ઢાલ ઉગાણીસમી રે, સિંધુગૌડી રાગ;
પ્રીતલડી ન કીજૈ હે નારી પરદેસીયાં રે, એહની જાતિ વૈરાગ. ૧૩ સદ્ગુરુ [૩૮૬]

૧. મેરુ પર્વત. ૨. ટીં મધુબિંદુ દ્રષ્ટાંત માટે જૂઓ પરિશિષ્ટ પર્વ-ત્રિશષ્ટિ ૩. મેળવવા માટે. ૪. એકઠો કરે. ૫. મહેમાન. ૬. વીર્ય=શક્તિ.

ફૂલ:-

દીધી એહવી દેસણા, શ્રીજયસિંધસૂરિંદ;
ધરમ સુણી ^૧દ્રઢમન થયા, પ્રતિબૂધા નર વૃંદ. ૧ [૩૮૭]

મહારાજ મંગલકલસ, કર વંદણા તિવાર;
હાથ જોડિ મદ છોડિનૈ, પૂછૈ એહ વિચાર. ૨ [૩૮૮]

‘કહો કેમ વિવાહમૈ, થઈ વિટંબણ મુઝ?;
કામણિ કેમ દૂષણ લલ્હો?, કહો બલિહારી તુઝ.’ ૩ [૩૮૯]

ઢાલ:- ૨૦, વાડી ફૂલી અતિ ભલી મન ભમરા રે- એ દેશી.

પૂરવભવ તુમ્હે સાંભલો મહારાજા! રે, ઇણહિજ ભરત મઝાર રાય મહારાજા રે;
શિતિપ્રતિષ્ઠ ^૨પાટણ ભલો મહાં, ઘણ કણ કંચણ સાર રાયં. ૧ [૩૯૦]

સાહૂકાર વસૈ તિહાં મહાં, સોમચંદ્ર ઇણ નામ રાયં;
શ્રીદેવી તસુ ^૩ભારજ્યા મહાં, પ્રીતિ ગુણૈ અભિરામ રાયં. ૨ [૩૯૧]

સરલ સ્વભાવ પ્રકૃતિ ભલી મહાં, સોમચંદ્ર ગુણવાસ રાયં;
લોક સહૂ માનૈ ઘણું મહાં, તેહવી કામણ તાસ રાયં. ૩ [૩૯૨]

તિણ હિ જ નગરમાહે વસૈ મહાં, સેઠ એક ધનદેવ રાયં;
શ્રાવક વ્રત નિરમલ મતિ મહાં, ધરમ કરૈ ^૪નિતિમેવ રાયં. ૪ [૩૯૩]

પ્રીતિ પરસ્પર અતિ ઘણી મહાં, જીવૈ અધિક સનેહ રાયં;
ધનદેવ ધનનો લોભીયો મહાં, છે જિહ માલ ^૫અછેહ રાયં. ૫ [૩૯૪]

પરદેસૈ જાવા મતૈ મહાં, મિત્ર ભણી કહે એમ રાયં;
‘ધન્ન કમાણ જાઉં છું’ મહાં, ધરિજ્યો અવિહડ પ્રેમ રાયં. ૬ [૩૯૫]

૧. પાઠ ૦ મન દષ્ટ. ૨. નગર. ૩. ભાર્યા=પત્નિ. ૪. નિત્યમેવ, દરશેજ. ૫. અપાર.

સાતે ક્ષેત્રે માહરો મહાં, ધન વાવરજે મિત્ર! રાયં;
તુઝને છઠો ભાગ પિણ મહાં, થાસી પુણ્ય પવિત્ર' રાયં. ૭ [૩૯૬]

ગિણને દીધા ઇમ કહી મહાં, દસે સહસ દીનાર રાયં;
પરદેશે આપ ચાલીયો મહાં, એહવો કરીય વિચાર રાયં. ૮ [૩૯૭]

સોમચંદ્ર પૂઠલિ હિવે મહાં, ખરચે તેહનૌ વિત્ત રાયં;
ધરમતાણે થાનિક સદા મહાં, કરિ નિરમલ નિજ ચિત્ત રાયં. ૯ [૩૯૮]

તેહને અનુસારે કરી મહાં, ધરમ કરે પિણ આપ રાયં;
ઇમ જાણી તસુ કામની મહાં, ધરમ કરે તજિ પાપ રાયં. ૧૦ [૩૯૯]

તિણ નયરે તેહની સખી મહાં, ભદ્રા એહવે નામ રાયં;
પુત્રી નંદન સેઠની મહાં, દેવદત્તની ^૧વામ રાયં. ૧૧ [૪૦૦]

દેવદત્ત કોઢી થયો મહાં, કરમ દોષ કિણ કાલ રાયં;
અબલા એહવો દેખને મહાં, ધરે વિષાદ ^૨અચાલ રાયં. ૧૨ [૪૦૧]

એક દિવસ સખિ આગલે મહાં, સહુએ કહ્યો સ્વરુપ રાયં;
તે તેહની દાસી કરે મહાં, 'જા બહિની! પડિ કૂપ રાયં. ૧૩ [૪૦૨]

તાહરા સંગ પ્રસંગથી મહાં, કોઢી પતિ થયો તુઝ રાયં;
પરિહી જાઈ આઘી હિવે મહાં, દષ્ટિ મ આવે મુઝ' રાયં. ૧૪ [૪૦૩]

આમણ દૂમણ હુઈ ગઈ મહાં, સાંભલ એહવા વૈણ રાયં;
સ્યામ મુખી થઈ સુંદરી મહાં, રોવે ભર-ભર નયણ રાયં. ૧૫ [૪૦૪]

ઢાલ પૂરી થઈ વીસમી મહાં, ઇમ જિનહરખ કહાંઈ રાયં;
વાડી ફૂલી અતિ ભલી મહાં, એહની જાતિ જ ગાઈ રાયં. ૧૬ [૪૦૫]

દૂહા:-

શ્રીદેવી હસિનૈ કહે, 'સાંભલ બહિની! મુઝ;
કાં રોવે? કાંઈ દુખ કરે?, મૈ હાસી કીધી તુઝ.

૧ [૪૦૬]

તાહરો અવગુણ કો નહી, કરમતાણી એ ઘાત;'
ઇમ સંતોષી નિજ સખી, કહિ-કહિ એહવી વાત.

૨ [૪૦૭]

**ઢાલ:- ૨૧, લોક સ્વરૂપ વિચારો આતમ હિત ભણી રે- એ દેશી. [રાગ-
ધન્યાસી]**

સોમચંદ્ર શ્રીદેવી સાધુ સમીપથી રે, પામ્યો શ્રાવક ધર્મ;
પાલૈ ટાલૈ દૂષણ વ્રતતાણા રે, તોડે બાંધણ કર્મ.

૧ સોમચંદ્ર ૦ [૪૦૮]

અંત સમૈ કરિ કાલ સમાધિ બિહે જણા રે, ઊપના 'ધુર સુરલોક;
પ્રીતિવંત હુવા તિહાં દંપતી રે, સુખ ભોગવૈ 'અસોક.

૨ સોમચંદ્ર ૦ [૪૦૯]

પંચ પલ્યોપમ 'થિતિ તિહાં આયુની રે, તે ભોગવીને અંત;
સોમચંદ્રનો જીવ ચવી સોધર્મથી રે, તું નૃપ થયો ગુણવંત.

૩ સોમચંદ્ર ૦ [૪૧૦]

શ્રીદેવી ચવિ ત્રૈલોક્યસુંદરી રે, એહ થઈ સુવિચારિ;
પરદ્રવ્યથી તે પુણ્ય ઉપાજીયો રે, ભાડે પરણી નારિ.

૪ સોમચંદ્ર ૦ [૪૧૧]

હાસૈ 'મિસિ ઇણ ભવ પાછિલૈ રે, આખ્યો કૂડો આલ;
તેહ કલંક લહ્યો ઇણિ ઇણૈ ભવૈ રે, સાંભલ વચણ રસાલ.'

૫ સોમચંદ્ર ૦ [૪૧૨]

નૃપ રાણી હુવા વિરક્ત સંસારસ્યું રે, પુત્ર ભણી દે રાજ;
સાધુ સમીપૈ પંચ મહાવ્રત ઉચર્યા રે, સારણ આતમ કાજ.

૬ સોમચંદ્ર ૦ [૪૧૩]

રાજરિષ 'પારાંગ સવી સિદ્ધાંતનો રે, ગુરુ થાખ્યો નિજ પાટ;
આચારજ પદ દીધો તેહને રે, પરિવરિયો મુનિ 'થાટ.

૭ સોમચંદ્ર ૦ [૪૧૪]

ત્રેલોક્યસુંદરી થઈ સાધવી રે, તેહ પ્રવજ્યા કીધ;
 ચારિત્ર પાલી ભલીપરિ આપણો રે, ધરમતાણા ફલ લીધ. ૮ સોમચંદ્રં [૪૧૫]
 કાલ કરી ^૧બ્રહ્મ લોકે ઊપના રે, તિહાંથી ચવિ તિણવાર;
 મનુષ્યપણો પામી ભવ તીસરે રે, પહુતા મુગત મઝાર. ૯ સોમચંદ્રં [૪૧૬]
 મંગલકલસતાણો ચરિત્ર કહ્યો રે, ધરમતાણો અધિકાર;
 ધરમ કરો ભવિ જિમ સિવસંપદ વરો રે, પામો સુખ સંસાર. ૧૦ સોમચંદ્રં [૪૧૭]
 શાંતિનાથ ચરિત્ર થકી મે ઊધર્યો રે, એ અનુપમ અધિકાર;
 ગુણિયલ વાયો મિલિ-મિલિ જુગતે કંઠસુ રે, રીઝે સહુ નર નારિ. ૧૧ સોમચંદ્રં [૪૧૮]
 સંવત સતરે ચવદોતરે રે, પ્રથમ ^૨અસિત ^૩નભ માસ;
 નવમી તિથિ ગુરુવાસરે રે, સુપ્રસાદે શ્રી પાસ. ૧૨ સોમચંદ્રં [૪૧૯]
 શ્રી ખરતર ગચ્છ દિણેસરુ રે, શ્રી જિનચંદ્રસૂરિંદ;
 શ્રી શેમસાખ ^૪ચાવી ચિહું ખંડમે રે, જાણે જાસ નરિંદ. ૧૩ સોમચંદ્રં [૪૨૦]
 વાચક ગુણવર્ધનગણિ જસ નિર્મલો ^૫આદીત જ્યું રે, તાસુ સીસ ગુણવંત;
 ગણિ સોમ સુસીતલ સોમ જ્યું રે, સાધુગુણે સોભંત. ૧૪ સોમચંદ્રં [૪૨૧]
 શાંતિહર્ષ તસુ સીસ વખાણીયે રે, ઇમ જિનહર્ષ કહંત;
 ઢાલ એહ ઇકવીસમી રાગ ધન્યાસીયે રે, આદરિજ્યો ગુણવંત. ૧૫ સોમચંદ્રં [૪૨૨]

❖ ૯) લક્ષ્મીહર્ષજી કૃત મંગલકલસ યોપાઈ ❖

કૂહા:-

- મહા ઉઠી નીત પ્રણામીયે, શ્રી ઋષભજિનેશ્વર દેવ;
નામથકી નવનીધ મીલે, સીવપદ આપેં સેવ. ૧ [૧]
- બીજી સરસતિ સામણી, ભક્તેં પ્રણમું પાય;
૧શાનીધકારી તુમે હોજો, કવિજનકેરી માય. ૨ [૨]
- વલેં ગુરુના પાયે નમું, જીણથી લહીયેં બુધ;
મંત્ર-જંત્ર-મણિ-ઓષધી, ગુરુ વિન ન થાયેં શુદ્ધ. ૩ [૩]
- ત્રિણૈ ત્રિગુણ પ્રણામી કરી, કહીસ કથા સંબંધ;
૨ભવિકજન-મન રંજવા, દાનતાણો પરબંધ. ૪ [૪]
- શ્રીજનવરજી ઉપદીસ્યો, દયા-દાન જિનધર્મ;
તીણથી પામે સયલ સુખ, તુટેં અશુભ હી કર્મ. ૫ [૫]
- દાન થકી સુખ સંપદા, દાંને જસ સૌભાગ;
દાન થકી અરીયાણતાણા, ભય જાવેં સહુ ભાગ. ૬ [૬]
- મંગલકલસ એ દાનસ્યું, પામી ૩પરધલ ઋદ્ધ;
રાજલીલા સુખ ભોગવી, દેવતાણી ગત લીધ. ૭ [૭]
- સિખ્ય ગુરુના પાયે નમી, પૂછેં બે કરજોડ;
'મંગલકલસ કહો કીમ હુવો?, તે સાંભલવા કોડ.' ૮ [૮]
- ગુરુ કહેં 'દાન દીયો તીણેં, જીણ ઘર પામ્યો સુખ;
તેહતાણો સંબંધ કહું, સાંભલજ્યો ઘરી શુદ્ધ. ૯ [૯]

૧. સાન્નિધ્ય કરનારી. ૨. ભવિકજન= ભાવુક લોકોના. ૩. પુષ્કળ, ભરપૂર.

વલી શાંતનાથચરિત્રમે, અહનો છે અધીકાર;
સાવધાન થઈ સાંભલો, જીમ સુખ પામો શ્રીકાર. ૧૦ [૧૦]

સુખીયાને શુખ ઉપજે, દુખીયારા દુખ જાય;
મંગલકલસ સંબંધ કહુ, સાંભલતા સુખ થાય.' ૧૧ [૧૧]

ઢાલ:- ૧, ચૌપઈની ઢેશી.

જંબુ દ્વિપ જ માહે સાર, લાખ જોયાણ જેહનો વિસ્તાર;
તિણમે ભરથ દક્ષિણ દીસતાણો, સહસ બત્રીસ દેસ સોભે ઘણો. ૧ [૧૨]

તિહાં છે માલવદેશ ઉજૈણીપૂરી, ઘણ-કણ-કંચનસું ભર-ભરી;
અભીનવ દીસે અલકાપુરિ, સુરનર- કિંનરને મનવસી. ૨ [૧૩]

તિહાં મોટા ^૧જિનહર પ્રસાદ, સ્વરગ ^૨સમોવડ માંડે ^૩વાદ;
નદી નર્બદા ^૪કામેરી વસી, પુઠે વહે નદી સીપ્રા ઈસી. ૩ [૧૪]

તિહાં મેહલ પ્રસાદ ઉદાર, વન-વાડી-આરામ અપાર;
વલે સીધવડ ગંધુયો મસાણ, તીહાં છે દેવ-દેવી આહિઠાણ. ૪ [૧૫]

ગઢ-મઢ-મંદિર-પોલ-પગાર, સોભે ચોરાસી બજાર;
વરણ અઢાર પવન છત્રીસ, શુભે વસે ભજે જગદીસ. ૫ [૧૬]

તિહાં રાજા રાજ્ય કરે ચૌસાલ, પ્રજાતાણો છે અતિ ^૧રુખવાલ;
અરીયાણ બીહતા નાસી ગયા, વનમાંહે જઈ તે તાપસ થયા. ૬ [૧૭]

આણ વહે છે સહુ કો ઈસી, પરમેસ્વરને પ્રણમે તીસી;
સુરવીર અને દાતાર, ન્યાય ઘંટ બંધે દરબાર. ૭ [૧૮]

એહવો વચરસિંહ ભુપાલ, રાજ રીઢ ભોગવે હી રસાલ;
રાણિ સોમચંદ્રા મનવસી, વાલી રાય આંખ કીકી જીસી. ૮ [૧૯]

- રાયતાણો મંત્રી મતીસાર, ^૧ચ્યાર બુદ્ધતાણો ભંડાર;
વીવહારીયા મોટા ધનવંત, સુખે વસે નહી કાંઈ ચીંત. ૯ [૨૦]
- ધર્મ ધ્યાનશું રાતા રહેં, દેવ-ગુરુની આગન્યા વહે;
પરવદીવસ પોષધવ્રત ધરેં, અવસર દાન ^૨દુનિ ઉધરે. ૧૦ [૨૧]
- ઇણપર લોક વસેં સહુ કોય, તો પિણ પગ માડે છે જોય;
પરભવનો આણે મન બીહ, તો પિણ ન લોપેં ધરમની ^૩લીહ. ૧૧ [૨૨]
- પહલી ઢાલ ઇસી મૈ કહી, દેસ-નગર-નૃપ ^૪વરણ્યા સહી;
લક્ષ્મીહરખ કહે એહ રસાલ, કંઠ કરીને કેહજ્યો ઢાલ. ૧૨ [૨૩]

૧. ઔત્પાતિકી, વૈનેયિકી, પારિણામિકી, કાર્મિકી એ ચાર પ્રકારની બુદ્ધિનો ભંડાર. ૨. દુનિયા. ૩. મર્યાદા. ૪. વર્ણવ્યા.

ફૂલ:-

તિણે નગરી માંહે વસે, વીવહારીયાની કોડ;

લાખે તો લેખા કરે, હાટે બેઠા જોડ.

૧ [૨૪]

તો પિણ કિણનું ઉણર(પ) નહી?, કહે કાંઈ ^૧અણૂરીત;

એહવો ન કોઈ સંસારમે, ન કરે કાંઈ ન ^૨ચિત.

૨ [૨૫]

ઢાલ:- ૨, જી હો સૂર સાનીધ જે ફૂલડા, સાલ કુમરને જોગ-એ દેશી.

જી હો ધનદત્ત શેઠ તિહાં વસે, જી હો ધનવંત માંહે ^૩લીહ ચતુર નર! જોવો પૂન્ય વિશેષ;

જી હો તસું ધરણી ભામા સતી, જી હો બોલે અમૃત વેણ ચતુર નર૦.

૧ [૨૬]

જી હો 'દીધાં વિણ કીમ પામસ્યૌ?', જી હો ઘરમે પૂત્ર ^૪નીચીત ચતુર નર૦;

જી હો....., જી હો..... ચતુર નર૦.

૨ [૨૭]

જી હો મનુષ્યતણે ભવ દેવતા, જી હો સુખ ભોગવેં નીત ચતુર૦;

જી હો તો પીણ અણૂરીત એક છે, જી હો પૂત્રતાણી રહેં ચિત ચતુર૦.

૩ [૨૮]

જી હો ^૫સેહસ દીવા ઘરમે ધરો, જી હો રવિ-શશિ ^૬સેહં ઉત્તંગ ચતુર૦;

જી હો તો પિણ ઘરમે અંધારડો, જી હો જસુ ઘર પૂત્ર ન હુંત' ચતુર૦.

૪ [૨૯]

જી હો પોષધસાલા સૈઠ એક દીને, જી હો બેઠો ગુરુજિને પાસ ચતુર૦;

જી હો ધર્મદેશના સાંભલે, જી હો આણી ^૭ઈધક ઉલ્લાસ. ચતુર૦.

૫ [૩૦]

જી હો નારી ભલી તીહાં 'સેહરની, જી હો લેઈ પૂત્રને પાસ ચતુર૦;

જી હો ગુરુને પાય લગાડતી, જી હો ગુરુ ઘેં માર્યે હાથ ચતુર૦.

૬ [૩૧]

જી હો રમઝમ કરતા ખેલતા, જી હો સેઠ દેખેં બાલ-રતન ચતુર૦;

જી હો નર-નારી સીરજ્યા ભલા, જી હો કરેઈ પૂત્રજતન ચતુર૦.

૭ [૩૨]

૧. ઉણપ. ૨. ચિત. ૩. શ્રેષ્ઠ. ૪. નિશ્ચિત. ૫. સહસ્ર. ૬. શોભે. ૭. અધિક. ૮. શહેરની.

- જી હો પૂન્ય પોતે નહીં માહરે, જી હો નહીં કોઈ સંતાન' ચતુર૦;
 જી હો ઇમ ^૧આરત ધરતાં થકાં, જી હો ઉઠ્યો નિસાસ દેઈ માન ચતુર૦. ૮ [૩૩]
- જી હો ઘરનેં આવીજી આંગણે, જી હો બેઠો મેલી નીસાસ ચતુર૦;
 જી હો નારી ^૨ઝારો કરમેં ઘરી, જી હો આવી ઉભી રહી પાસ ચતુર૦. ૯ [૩૪]
- જી હો વિલખો પીઉમૂખ દેખીનેં, જી હો બોલે બે કર જોડ ચતુર૦;
 જી હો 'કાહ ચિંતા તુમ ઉપની?', જી હો તે મુઝ દાખો કોડ' ચતુર૦. ૧૦ [૩૫]
- જી હો નીસાસો તે મુકીને, જી હો બોલે ગદ-ગદ વૈણ ચતુર૦;
 'જી હો પુત્ર નહીં ઘર આપણે, જી હો ^૩મુઝ દુખાણ કોણ?' ચતુર૦. ૧૧ [૩૬]
- જી હો નારી ભણે 'દુખ સ્યું કરો?', જી હો લીખીયો લાભે સહુ કોય ચતુર૦;
 જી હો દીધા વિણ કિમ પામસ્યો?, જી હો આરત કીધા સ્યું હોય? ચતુર૦. ૧૨ [૩૭]
- જી હો સાતે ખેત્રે વિત વાવરો, જી હો જીણથી લહીયે સુખ ચતુર૦;
 જી હો હુવે પૂત્ર તો ઘણૂ ભલો, જી હો 'પૂરવ ભવ લેહસ્યાં સુખ' ચતુર૦. ૧૩ [૩૮]
- જી હો વચણ સુણી સેઠ હરખીયો, જી હો નારીને કહે તામ ચતુર૦;
 જી હો 'મોટા કુલની ઉપની, જી હો ભલો કહ્યો થે આમ' ચતુર૦. ૧૪ [૩૯]
- જી હો દાતાણ કરી સેઠ જીમીયો, જી હો ઘણે મનને 'હુલાસ ચતુર૦;
 જી હો નારી વચને વેધીયો, જી હો ધન ખરચણ કરે આસ ચતુર૦. ૧૫ [૪૦]
- જી હો બીજી ઢાલ જ મે કહી, જી હો 'ભામણને ઉપદેશ ચતુર૦;
 જી હો લક્ષ્મીહરખ કહે 'સાંભલો, જી હો ધનનો લાહો લેઈસ' ચતુર૦. ૧૬ [૪૧]

કૂહા:-

- સેઠ ઇસો મન ચિંતવી, આણી મન હુલાસ;
કરાઉં જીન મંડપ ભલો, જીમ સાખ દીયેં શ્રીકાર. ૧ [૪૨]
- એમ વિમાસી તેડીયા, જોસી જો જ્યોતિષ જાણ;
તે દીનો મોહરત દીપતો, માંડ્યો ઘણો હી મંડાણ. ૨ [૪૩]
- કરી પ્રતિષ્ઠા હરખસું, થાપ્યા ઋષભ જિણંદ;
ત્રીભુવન કીરત વીસ્તરી, હુવો ઘણોઈ આણંદ. ૩ [૪૪]
- વનપાલકને તેડને, કહ્યો સેઠ દેઈ દામ;
'બાગમાહે જે ફુલ છે, તે મુઝ દેજ્યો આણ.' ૪ [૪૫]
- જીનવર પુજા કારણે, નિત પ્રતે જાયેં બાગ;
ફુલ આણ સેવા કરે, ધરેં શ્રીજીનસ્યું રાગ. ૫ [૪૬]

ઢાલ:- ૩, એક દીન દાસી દોડતિ- એ દેશી.

- સેઠ ધનદત્ત ધરમસ્યું રે, ધરે ધ્યાન દીન રાત રે;
સાતે ખેત્રે વીત વાવરે રે, દીન-દીન ઋદય વસંત રે. ૧ [૪૭]
- ધરમ કરો તુમે પ્રાણિયા રે, જાણથી લહીયે સુખ રે;
મનના મનોરથ સવિ ફલે રે, ટલેં સંગટ દુખ રે. ૨ ધરમ૦ [૪૮]
- જીનવર નીત સેવા કરે રે, અહનીસ ધરે ધ્યાન રે;
સાસનદેવી તીણ સમે રે, જગાવે સેઠનેં કરી 'સ્યાન રે. ૩ ધરમ૦ [૪૯]
- ઝબકીને સેઠ જાગીયો રે, દેવી બોલી તામ રે;
'ઉઠ વર ઘૂ તુઝને રે', માંગી સ કરીય પ્રણામ રે. ૪ ધરમ૦ [૫૦]

સેઠ કહે 'સુણ સ્વામની! રે, માહરે નહીં 'હે સંતાન રે;
અવર કાઈ ઇછા નહીં રે', 'તો આપું પુત્ર પ્રધાન રે.' ૫ ધરમં [૫૧]

પુત્રનો વર દેવી દે ગઈ રે, હુવો સેઠને સુખ રે;
'ધન દીવસ હીવે માહરો રે, દેખસું પુત્રનો મુખ રે.' ૬ ધરમં [૫૨]

સેઠ-સેઠાણી નીસ ભરી રે, સુતા મેહિલ મઝાર રે;
સુપન કલસ લલ્હો ઉજલો રે, ઝબકે જાગી તીણવાર રે. ૭ ધરમં [૫૩]

સેઠ જગાવી કહેં કામની રે, 'મેં સુપનો લલ્હો એહ રે;
તેહનો ફલ મુઝને કહો રે, જેહવો હુવે તેહ રે.' ૮ ધરમં [૫૪]

સેઠ સાંભલ આણંદીયો રે, 'ઉઠ રોમ વિકસાંત રે;
'પુત્ર હોસ્યો હિવે આપણે રે, દીન-દીન વધતેં તેજ રે.' ૯ ધરમં [૫૫]

ઇણ અવસર ઇક દેવતા રે, ભામા રે કુખ ઊપન્ન રે;
ભાસ સાતે લલ્હો ડોહલો રે, કરે ગર્ભ જતન રે. ૧૦ ધરમં [૫૬]

ભાસ પુરેં સુત જનમીયો રે, હુવો હર્ષ અપાર રે;
ગોરી ગાવેં મીલ-મીલી રે, હુવોઈ જય-જયકાર રે. ૧૧ ધરમં [૫૭]

દાસી આવી કહેં સેઠને રે, 'ફલીયા વંછીત આજ રે;
દીજીયે સેઠ વધામણી રે, જાયો પુત્ર પુગી આસ રે.' ૧૨ ધરમં [૫૮]

દીધી સેઠ વધામણિ રે, સીર મુગટ 'જરીરા વેસ રે;
દાસીપણો દુરે કીયો રે, કીધી લોકાની 'સાખ રે. ૧૩ ધરમં [૫૯]

દીન-દીન સેઠ ઉછવ કરે રે, ખરયેં દ્રવ્યની કોડી રે;
સગા-સણિજાને 'દેસોટણો રે, જીમાડી કહેં કરજોડ રે. ૧૪ ધરમં [૬૦]

- ‘અમ ઘર આજ મંગલીક હુવો રે, નામે મંગલકલસ રે;
એમ કહિ બોલાવસું રે, દીઠો સુપન કલસ રે.’ ૧૫ ધરમ૦ [૬૧]
- બાલક વધે બીજ ચંદ્ર જ્યું રે, તેજે સુર દીપંત રે;
પાંચે ધાય પાલીજતો રે, એમ કુમર વધંત રે. ૧૬ ધરમ૦ [૬૨]
- અનુકમે વરસ સાતનો રે, થયો ગુણ-નિષ્પન્ન રે;
બાપ સાર્થે હિવે પરવરે રે, કરે છે કોડ જતન્ન રે. ૧૭ ધરમ૦ [૬૩]
- દેહરે સેઠ પુજા કરે રે, મંગલકલસ લેઈ સાથ રે;
કર જોડી આગલ રહિ રે, દેખે ત્રીભુવનનાથ રે. ૧૮ ધરમ૦ [૬૪]
- ઈણ પર ભાવના ભાવતા રે, જાવે છે દીન ને રાત રે;
ઢાલ તીજી માંહે કહ્યો રે, પુત્રતાણો અવદાત રે. ૧૯ ધરમ૦ [૬૫]
- લાખમીહરખ કહે ‘સાંભલો રે, હિવે હુવે જે વાત રે;
કાન દેઈને સાંભલો રે, મ કરો ઉંઘ ને વાત રે.’ ૨૦ ધરમ૦ [૬૬]

દૂહા:-

- એકદીન સેઠ જ ફુલને, જાવા લાગો બાગ;
મંગલકલસ તબ જાગને, બોલ્યો કંઠે લાગ. ૧ [૬૭]
- ‘કિહાં પધારો? તાતજી!, મુઝને કહો તુમે તેહ;’
સેઠ કહે ‘બાગે જઈ, ફુલ આણસ્યું એહ.’ ૨ [૬૮]
- ‘હું પિણ સાથે આવસું, બાગ જોએવા કોડ;’
કહે સેઠ ‘બાગે ગયો. તું ^૧મતિ કરજ્યે ^૨હોડ. ૩ [૬૯]
- હું ગરઢો તું નાનડો, થાકો થાસી તામ;
કડીયા ઉપડસી નહિ, મત આડો કરવે કામ.’ ૪ [૭૦]

ઢાલ:- ૪, અલવેલીયારી દેશી.

- મંગલકલસ કહે કરજોડને રે લાલ, બાપસું કરે અરદાસ મોરા તાતજી;
‘હું પિણ તુમે કેડે છતો રે લાલ, આવસું મ કરો ^૧વેખાસ’ મોરાં. ૧ મંગલં [૭૧]
- ઈમ કહિ સેઠ આગે થયો રે લાલ, ઘરતો મનમેં હુલાસ મોરાં;
રમતો હસતો ખેલતો રે લાલ, પહુતો બાગને પાસ મોરાં. ૨ મંગલં [૭૨]
- દેખિ ^૪રૂખ રલીયામણા રે લાલ, પહુંતો બાગ મઝાર મોરાં;
વનપાલક આવ્યો તિસે રે લાલ, બાલક દીઠો દેવ કુમાર મોરાં. ૩ મંગલં [૭૩]
- માલી કહે ‘સુણો સેઠજી! રે લાલ, કહો કેહનો એ બાલ? મોરાં;
દેખિ મુઝ મનડો ગહ ગહ રે લાલ, જાણે દેવ ભુપાલ’ મોરાં. ૪ મંગલં [૭૪]
- સેઠ મુલકી બોલ્યો નહિ રે લાલ, માલી જાણ્યો એ પુત મોરાં;
^૫મેવા ભલા આણિ દિયા રે લાલ, ^૬દાખ-દાડમ-^૭સેતુત(ર?) મોરાં. ૫ મંગલં [૭૫]

૧. મત=ન. ૨. કજીયો. ૩. મૂંઝવાણ. ૪. વૃક્ષ. ૫. રસદાર મીઠા ફળ. ૬. દ્રાક્ષ. ૭. સેતુર ફળ.

હિવે બાલક રસિયો થયો રે લાલ, દિન-દિન જાયે બાગ મોરાં;
 દિન કેતા ^૧વોલ્યા પછે રે લાલ, કહેં તાતને સમઝાય મોરાં. ૬ મંગલં [૭૬]

‘થેં જીનવર સેવા કરો રે લાલ, હું લેઈ આવસ્યું ફુલ’ મોરાં;
 પુત્ર-વચન સેઠ માનીયો રે લાલ, જિન પૂજેં ભલે ^૨સુલ મોરાં. ૭ મંગલં [૭૭]

ઇણપર ફુલ જ આણતો રે લાલ, બાલ સદા સુખકાર મોરાં;
 દીન-દીન હિવે જાતા થકી રે લાલ, હિવેં થાસ્યેં અવર પ્રકાર મોરાં. ૮ મંગલં [૭૮]

એ બાલક ચંપા જઈ રે લાલ, ભાડે પરણસી એહ મોરાં;
 એ ^૩ઇધકાર ઇહાં ભલો રે લાલ, સાંભલજ્યો હિવ તેહ મોરાં. ૯ મંગલં [૭૯]

ઢાલ ચોથીમાંહે કલ્હો રે લાલ, બાલ ખુસાલીનો પુર મોરાં;
 લીખમીહરખ કહે ‘કુણ મેટસી રે લાલ?’, જે ^૪વેહ લિખ્યા અંકુર’ મોરાં. ૧૦ મંગલં [૮૦]

ફૂલ:-

- હિવે ચંપાપુરનો ઘણી, વૈરસુંદર (સુરસુંદર) રાય;
તસ પટરાણિ ગુણાવલી, ગુણે ભરી તસુ કાય. ૧ [૮૧]
- મનુષ્યપણે સુખ ભોગવે, દેવ ^૧દોગંધકે જેમ;
રાણિ સુપનાંતર લલ્હો વેલડી, ઝબકી કહે એમ. ૨ [૮૨]
- રાણિ રાય પ્રતે કરે, જગારી સસનેહ;
કહે રાજા 'પુત્રી હુસી, કલપલતા ગુણગેહ.' ૩ [૮૩]
- પુરે માસ પુત્રી થઈ, ગુણમે રૂપ નીધાન;
રાય-રાણિ બહુ પ્રેમસ્યું, તિલોકસુંદરી દીયો નામ. ૪ [૮૪]
- દિન-દિન વધે પ્રેમસું, જીમ ચઢતે પખ ચંદ;
તિમ-તિમ રાજા ચિંતવે, ઘરેઈ ઘણો આણંદ. ૫ [૮૫]
- રાયતણો ^૨મુહતો અછે, નામ ભલોઈ સબુધ;
રાજ-કાજ ચિંતા કરે, પ્રજાતણિ લહે ^૩સુદ્ધ. ૬ [૮૬]
- હિવે કુમરી મોટી થઈ, રાજા કરેઈ વીચાર;
'સરિખા સરીખો જો મીલે, તો સફલ હુવે અવતાર.' ૭ [૮૭]

ઢાલ:-૫, કુંડલપુરરે ગોરમે રે- એ દેશી.

- હિવે રાજા સુરસુંદરુ, આય બેઠો દરબાર;
બત્રીસ રાજ કુલી મીલી, આય મીલી તીણવાર. ૧ [૮૮]
- રાજા મન કુંવરી વસી, ચોસઠ કલા રે નિધાન;
'દુર ન દું હિવે એહને, એ મુઝ જીવન સમાન. ૨ રાજાં [૮૯]
- તિણે મુજને જુગતો નહી, વાધે વિરહ અથાગ;
તો હિવે ઘું હિવે જેહને, પામુ સુખ અબાધ.' ૩ રાજાં [૯૦]

૧. દોગુંદક દેવ જે ખુબ ઋદ્ધિમાન હોય છે. ૨. મંત્રી. ૩. શુદ્ધિ=સંભાળ.

મનમે વિચાર કરે ઇસો, 'મુહતો માહરો પ્રધાન;
તેહના પુત્રને દીજીયે, જ્યું વાધે જગ 'વાન.' ૪ રાજાં [૮૧]

એમ વિચારી રાણિ પ્રતે, કહિવા લાગો રાય;
'દુર પુત્રી પરણાવતા, મિલવો ^૨કબહુક થાય. ૫ રાજાં [૮૨]

થેં કહો તો મુહતાતાણે, પુત્ર અછે રે એક;
તેહના પુત્રને દીજીયે, જ્યું રહે ઘરની જી ^૩ટેક. ૬ રાજાં [૮૩]

એમ વિચારી મુહતા પ્રતે, તેડાવે રે તામ;
મહુતો તતક્ષણ આવિયો, રાયને કીધ પ્રણામ. ૭ રાજાં [૮૪]

કરજોડી મુહતો કહે, 'તેડાવ્યો કીણ કામ?;
તે દાખો મુઝ કરી મયા, આપું બહુલા જી દામ.' ૮ રાજાં [૮૫]

રાય કહે મુહતા ભણી, 'છે એક મોટો જી કામ;
આદર દે બેસારીયો, અબ રાય ભાખે જી આમ. ૯ રાજાં [૮૬]

'પુત્રી અછે જે માહરી, તાહરા પુત્રને તેહ;
આપું છું હવે તેહને, તેડાવ્યો તુઝ જેહ.' ૧૦ રાજાં [૮૭]

મુહતો કર જોડી કહે, 'એક સુણો માહારાજ!;
સરિખા સરિખાસુ કરો, સગપણનો છે જી 'કાજ.' ૧૧ રાજાં [૮૮]

રાજા અતી આગ્રહ કર્યો, 'મુહતા! મ કરે કાંઈ 'ખંચ;
દિધિ છે મેં મોદસુ, નહી તેહનો પરપંચ.' ૧૨ રાજાં [૮૯]

મહુતે વાત માની સહુ, ન કહ્યો ઘરનો જી ભેદ;
'જેવ કરેસી તીમ હોવસી,' ઇમ મન ધર્યો જી ઉમેદ. ૧૩ રાજાં [૧૦૦]

રાય હુકમસુ ઉઠને, મુહતો આવ્યો જી ગેહ;
પુત્રતાણિ ચિંતા હુઈ, 'નહી છે સાજી જી દેહ.' ૧૪ રાજાં [૧૦૧]

૧. યશ. ૨. ક્યારેક. ૩. આબરૂ. ૪. અરદાસ, વિનંતી(?). ૫. કામ, વ્યવહાર. ૬. ખચકાટ. ૭. ભાગ્ય.

મુહતો મુહતીને કહે, 'હુવો અચિંત્યો જી કાજ;
જો નવી પરણિજેં કુવરી, તો જાવે ઘરથી જી રાજ. ૧૫ રાજાં [૧૦૨]

પુત્ર તો કોષ્ટી પડ્યો ઘણો, વૈદ્યતાણો નહી કામ;
વૈદ્ય સેતી પ્રગટો હુવે, તો ફીકો પડસું રે તામ. ૧૬ રાજાં [૧૦૩]

તો ફૂલદેવી છે આપણો, 'સેવા છાં દીનરાત;
આજ કામ આવી બણ્યો, માતા પૂરેસી આસ.' ૧૭ રાજાં [૧૦૪]

એમ વિચારી પૂજા કરી, કીધી ઘણી અરદાસ;
'કોઢ ટાલે મુજ પૂત્રનો, જ્યું ફલસી મુઝ આસ.' ૧૮ રાજાં [૧૦૫]

દેવી તબ બોલી ઇસું, 'સાંભલ રે તું સુબુધ!;
'પ્રાચિત કરમ કીયા 'જી કે, ભોગવ્યા વિના નહી સુદ્ધ.' ૧૯ રાજાં [૧૦૬]

'તટકીને મુહતો બોલીયો, 'સાંભલ રે તું દેવ!;
મુજ કહ્યો કરે નહીં, તો ટાલું તુઝ સેવ.' ૨૦ રાજાં [૧૦૭]

દેવિ કહે 'સુણ બાપડા!, ઇમ પછતાવે રે આપ;
તો હિ પણ કરમ ટલે નહી, 'ઉદેં આવ્યા જે પાપ.' ૨૧ રાજાં [૧૦૮]

પાંચમી ઢાલે જે કહ્યો, મુહતે દેખ્યોજી દુખ;
'કોઈ બિજો વર આણી ઘો, જ્યું થાયેં મુઝનેજી સુખ.' ૨૨ રાજાં [૧૦૯]

લીખમીહરખ કહેં સુણો, ઉંડો જે મત દ્રેષ;
દેવી આણ દેસી હિવે, જિણસું લીખીયો છે લેખ. ૨૩ રાજાં [૧૧૦]

દૂહ:-

મુહતો કરજોડી કહે, 'માત! મ લાવો વાર;
પ્રછન્નપણે થેં આણને, મેલો વનહ મઝાર. ૧ [૧૧૧]

વનમેં પાંડવ ઘોડાતણા, તેહને કેહસ્યું જાય;
તે માહરે ઘર આણને, મુઝને 'સુપંસી આય.' ૨ [૧૧૨]

તવ દેવી ફીરતી થકી, જોયો દેસ પંચાલ;
દેવી આવી 'રાષ્ટમે, તોહિ ન પડ્યો 'ટકસાલ. ૩ [૧૧૩]

દખિણ આવિ ઉતાવલી, નારી ચતુર સુજાણ;
'દેબર પેટા માનવી, ફીક પડી તિણ ઠામ. ૪ [૧૧૪]

લાટ-પાટ કણાટ જઈ, ક્યંગ-તિલાંગ-કિલાંગ;
સિંધુ કાસમીરે જઈ, કાસી કીયો પ્રસંગ. ૫ [૧૧૫]

'મારુ-મંડલમે દેખને, ગઈઅ સીરોહિ દેસ;
'બયરા દીસે રુયડી, મરદ મજુરીયા-વેસ. ૬ [૧૧૬]

આઈ કછ-મલારમે, વલિ સોરઠ કીયો પ્રવેશ;
પૂરખ દીસેં દૂબલા, નારી નીરુપમ વેસ. ૭ [૧૧૭]

આઈ ગુજર દેસમે, ફીર-ફીર જોવે ગેહ;
નારી કોઠી સારખી, પૂરખ પીલરી દેહ. ૮ [૧૧૮]

ઈડર-વાગડ માહે જઈ, મેવાડ જોઈ જાય;
બડકાબોલા માનવી, ભડકી સામા થાય. ૯ [૧૧૯]

ઈમ દેવી જોયા ઘણા, ભલ-ભલેરા દેસ;
પિણ કોઈ દેખ્યો નહી, કુયરી સરીખો વેસ. ૧૦ [૧૨૦]

૧. સોંપી દેશે. ૨. સોશજ્રમાં. ૩. અસલ/શ્રેષ્ઠ. ૪. દેબલ=ઠીંગણા. ૫. રાજસ્થાન. ૬. બેરા=સ્ત્રીઓ.

માલવ આવી ઉતાવલી, જોવે નગર ઉજેણ;

ફુલ 'આણતો બાગસું, દીકો બાલક તેણ.

૧૧ [૧૨૧]

'કુયરી સરીખો એહ અછે, બીજો અવર ન કોય;

સરિખાનું સરિખો મિલે, તો મન-ચિંત્યા હોય.'

૧૨ [૧૨૨]

ઢાલ:- ૬, ભલે પધાર્યા તુમે સાધુજી- એ દેસી.

એમ વીચારિને 'સુંદરી રે, ઉંચી રહિ કહે આમ રે;

'ચંપાનગરી રાજા-સુતા રે, પરણેસી ભાડે અભીરામ રે'.

૧ [૧૨૩]

જોવોની કરમગત કેહવી, લીખીયો લાભે એહ રે;

ચિંતન જિવ કરે ઘણિ રે, અવર અચિંત્યો હોય રે. ૨ જોવોનીં [૧૨૪]

વચન સુણિને જોવે દીસો-દીસી રે, નીજર ન દીકો કોય રે;

'તાત પ્રતે જાઈ કહુ રે, મુઝ વાત 'અચંભમ હોય રે.' ૩ જોવોનીં [૧૨૫]

ગયો કુવર ઉતાવલો રે, તાત દિકાં ગયો વાત ભુલ રે;

કરી પ્રણામ ઉભો હિ રે, આપે બાપને ફુલ રે. ૪ જોવોનીં [૧૨૬]

બિજે દિન વલી સાંભલી રે, 'કાલ ભુલો કહુ આજ રે;

ફુલ પછે હું આપસુ રે, કહસુ વચન થયો તેહ રે.' ૫ જોવોનીં [૧૨૭]

ઈમ મનમાહે ચિંતતા રે, 'સૂરિ ઉપાડ્યો તામ રે;

ચંપાકેરા વનમે રે, આણી મેલ્યો તીણ ઠામ રે. ૬ જોવોનીં [૧૨૮]

કુવર મનમે ચિંતવે રે, 'હું આયો કીણ બાગ રે?;

એ વન નહિ ઉજેણનો રે, નહી વલી ઘરનો બાગ રે'. ૭ જોવોનીં [૧૨૯]

ભુખો-તીરસ્યો વનમે ફીરે રે, વાટ ન જાણે કાય રે;

એક તલાવ દીકો તીસે રે, પાણિ પીવાને જાય રે. ૮ જોવોનીં [૧૩૦]

૧. લાવતો. ૨. દીં અહીં 'દેવી'ને બદલે 'સુંદરી' વાપર્યું છે. ૩. આશ્ચર્યકારી. ૪. દેવીએ.

પાણિ 'ગલ પીધો પછે રે, ઊભો સરવરની પાલ રે;
 સૂરજ પીણ તીહાં આથમ્યો રે, 'તદ બેઠો વડતલે જાય રે. ૯ જોવોનીં [૧૩૧]
 અગન બલતી દીઠી તીસે રે, જાણ્યો લોકતાણો 'સખાર રે;
 ચાલ્યો ઉઠ ઉતાવલો રે, અગનતાણે અનુસાર રે. ૧૦ જોવોનીં [૧૩૨]
 તિહા પાંડવ ઘોડાતણા રે, તાપે છે તિણ 'જાગ રે;
 મહુતે પીણ કહિયો હુતો રે, 'બાલક 'આસી ઈણ જાગ રે'. ૧૧ જોવોનીં [૧૩૩]
 પાંડવ આવતો દેખને રે, સામો ગયો તતકાલ રે;
 લે છાતીસુ ભીડીયો રે, ખોલે બેસાર્યો બાલ રે. ૧૨ જોવોનીં [૧૩૪]
 'ગઢ-ગમાઈ જીમાડીયો રે, કાંપતી રાખી દેહ રે;
 રાત થકી મુહતા ઘરે રે, લે જાઈ 'સ્યુપ્યો તેહ રે. ૧૩ જોવોનીં [૧૩૫]
 મુહતો લેઈ ઉછરંગમે રે, બૈસાડ્યો સસનેહ રે;
 મુહતી પીણ આવિ કહે રે, 'બેટા! મોડો ક્યું આવ્યો ગેહ રે?' ૧૪ જોવોનીં [૧૩૬]
 બેહન કહે 'જાવું ભામણા રે, માહરા વંછીત ફલીયા આજ રે;
 મુખ દીઠાં સુખ ઊપનો રે, આજ આયો પીતા ઘર રાજ રે.' ૧૫ જોવોનીં [૧૩૭]
 કર જોડી પૂછે તદા રે, 'કહોને એ કુણ ગામ રે?;
 કેમ સગા હુવો માહરા રે?, તે દાખો મુઝ 'નામ રે.' ૧૬ જોવોનીં [૧૩૮]
 મુહતો કહે 'સુણ નાનહડા! રે, એ ચંપાનગરી પ્રસીધ રે;
 રાજ કરે સુરસુંદરુ રે, જેહને નામે નવનીધ રે. ૧૭ જોવોનીં [૧૩૯]
 તેહ તાણો મુહતો અછું રે, માહરી બાહરે દેશમે આણ રે;
 તિણ કારણ માને ઘણો રે, એક તેહને ચતુર કુયરી સુજાણ રે. ૧૮ જોવોનીં [૧૪૦]

૧. ગાળીને. ૨. તદા, ત્યારે. ૩. સખીર=શિખીર, છાવણી(?) ૪. જગ્યાએ. ૫. આવશે માટે. ૬. ઘરે લઈ જઈને. ૭. સોંપ્યો.
 ૮. વિસ્મયસૂચક અવ્યય.

તે પૂત્રી મુઝ પુત્રને રે, દીધી છે રાજાન રે;
તે પૂત્ર અછે મુઝ કોઢીયો રે, તિણ તુઝને ઘૂં છું માન રે. ૧૯ જોવોનીં [૧૪૧]

તે કુમરી મુઝ પુત્રને રે, તું પરણીને દેહ રે;
પછે તું કેહસી તીહાં રે, હુ પહુચાડીસ સનેહ રે.' ૨૦ જોવોનીં [૧૪૨]

તબ વલતો કુવર ભણે રે, 'એ ઉત્તમ નહી રીત રે;
એ મોટા કુલની ઊપની રે, તીણે કીજે કેમ 'ફજીત રે?.' ૨૧ જોવોનીં [૧૪૩]

મુહતો કોપ કરી કહે રે, કાઢી ખડગ તતકાલ રે;
'જો કહિયો માને નહિ રે, તો હણસું સુણ તું બાલ! રે.' ૨૨ જોવોનીં [૧૪૪]

તવ કુંવર ચિંતે ઇસો રે, 'એ કુષ્ટિ ચંડાલ રે;
તો હિવ આપો રાખિયો રે, એહસ્યું કરવી ઘણી લલપાલ રે. ૨૩ જોવોનીં [૧૪૫]

પૂરવે પિણ કહિયો હુંતો રે, ભાડે પરણસી એહ રે;
તે સહુ સાચ દિસેં ઇહા રે, તો હું ભાડો બોલું જેહ રે. ૨૪ જોવોનીં [૧૪૬]

એમ વિચારી બોલ્યો ઇસો રે, 'હું તુઝ કહિયો કરેસ રે;
થેં પિણ મુજ કહિયો કરો રે, જીમ તુઝમે ન પડે કલેસ રે.' ૨૫ જોવોનીં [૧૪૭]

મુહતો કહે 'જિમ તુમ કહો રે, તીમ કરુ ઇક ચિત્ત રે;
માલ ઘણો છે માહરે રે, માગે તે આપિસ વીત્ત રે.' ૨૬ જોવોનીં [૧૪૮]

ઢાલ છઠીમાહે પડ્યો રે, કુવરને ઘણો સોચ રે;
'લેસું ભાડો માહરો રે, હિવે કેહવાનો કેહો સંકોચ રે?.' ૨૭ જોવોનીં [૧૪૯]

લક્ષ્મીહર્ષ કહે ઇસું રે, 'ઓસ્થાલા પડસી જેહ રે;
જિમ કેહસી તીમ નાચસી રે, જો પરવસ પડી દેહ રે.' ૨૮ જોવોનીં [૧૫૦]

કૂહા:-

કુંવર કહે મુહતા ભણી, 'વાત સાંભલ એક ચિત્ત;
રાજા દેવે દાયજો, તે સગલો મુજ ચિત્ત.' ૧ [૧૫૧]

કલ્હો મુહતે માન્યો સહુ, જેહ કહી તે વાત;
૧ઉણમાહે ૨ડોરો-ડસી, હું નવી ઘાલુ હાથ. ૨ [૧૫૨]

હિવે તે બેહુ જણા, હુવા એકણચિત્ત;
બોલ બંધ કીધા પછે, મુહતારી ભાંગી ૩ભૂંત. ૩ [૧૫૩]

મંગલકલસ સુખે રહે, મુહતા ઘર દીન-રાત;
બાહિર ફીરવા દૈ નહી, ન કરે કિણરી ૪તાત. ૪ [૧૫૪]

કુંવર ચંપા ગયા પછી, પૂઠે હુવી છે વાત;
થોડોસો હિવે તેહનો, સાંભલજ્યો અવદાત. ૫ [૧૫૫]

જિનપૂજા કરીને રહ્યો, તોહિ ન આવ્યો બાલ;
સેઠ જ કેરા ૫ડીલમે, ઉઠણ લાગી ઝાલ. ૬ [૧૫૬]

ઢાલ:- ૭, બે બે મુનિવર વૈહરણ પાંગર્યાજી- એ દેશી.

તાત ઉતાવલો ઉઠ્યો જોઈવા જી, નિજર ન દીઠો જોવા લાગો ૬માગ રે;
આવતો કોઈ ન દીસે નાનડો જી, છાતી ભરાણી જાવે બાગ રે. ૧ [૧૫૭]

૭અજે ન ક્યું આયો માહરો નાનડો રે?, જીણરી તો માય-તાયને મોટી આસ રે;
પુત્રજિ વિણ ફાટે હિયો રે, તિણિ વિન સુના સહુ આવાસ રે.' ૨ અજે ૦ [૧૫૮]

૮માલીનું પૂછે સેઠજી આકુલો રે, 'કહે રે માલી! કિહાં મુઝ બાલ રે?;
ઘેરઈ નાવ્યો વાટ જોઈ ઘણિ રે, મુઝને દેખાડિ સ તતકાલ રે.' ૩ અજે ૦ [૧૫૯]

૧. તેમાંથી. ૨. દોરો કે દશી (જેટલું પણ હું નહિ લઉં). ૩. ભ્રાંતિ. ૪. ચિંતા. ૫. શરીરમાં. ૬. માર્ગ. ૭. આજે. ૮. માલીને.

માલી કહે 'કુંવર જ કુલ લેઈ ચલ્યો રે, લેતા-દેતા ન કરી કાંઈ વાર રે;'
સેઠજી પગલે પગલે પાછો ફર્યો રે, આયો જીહાં ઉભો રહ્યો કુંવાર રે. ૪ અજે૦ [૧૬૦]

^૧અરહો-પરહો જોવ્યો કુંવરને રે, દેવા માંડ્યા મોટા સાદ રે;
પાછો નવી બોલે કોઈ બાલુડો રે, ઉપનો ઘણું મનમેં વિખવાદ રે. ૫ અજે૦ [૧૬૧]

પગલા તો આઘા કોઈ ચાલે નહી રે, અવર પગ પાસે નહી દીસે કોય રે;
'કિણ ભોલાવ્યો માહરો નાનડો રે?', તિણરિ હુ ઠામ જ ઢાલું જોય રે.' ૬ અજે૦ [૧૬૨]

^૨રાજાનૂ પીણ કહીયો સેવકે રે, દસો-દીસ રાજા બાંધી વાટ રે;
ઠામો-ઠામ જ સેવક મોકલ્યા રે, ડેરા જોવા મેલ્યા ચારણ-ભાટ રે. ૭ અજે૦ [૧૬૩]

સેઠ-સેઠાણી દુખ કરે ઘણો રે, ઝુર-ઝુર આંસુ ભરે છે તલાવ રે;
કોઈ વેરાયત પરભવતાણો રે, તિણને લાઘો છે ^૪દીસ આજ દાવ રે. ૮ અજે૦ [૧૬૪]

ગઢ-મઢ-મંદિર ^૫સોજ્યા માલીયા રે, સોજ્યા ઘણુ વલિ નદીય ^૬નીવાણ રે;
તો હિ પિણ ખબર ન કાંઈ પડી રે, કીણ હી ન કહ્યો કોઈ ^૭ઐનાણ રે. ૯ અજે૦ [૧૬૫]

વીરહ વીલાપ કરે ઘણા રે, ^૮દેવને દેવા માંડ્યો દોસ રે;
'પૂત્ર દેખાડીનેં તેં કાં કર્યો રે?', મ્હાંસુ તે કીધો બહુલો રોસ રે. ૧૦ અજે૦ [૧૬૬]

ફિટ-ફિટ દેવ! તોને કિસ્યું કહું રે?, કિણસ્યું મેં મનમેં તાણ્યો દ્રોહ રે?;
'કિણનું મેં ઇણ ભવ દુખ દીયો નહિ રે, તે કિધો મ્હાંસું બાલ-^{૧૦}વિછોહ રે. ૧૧ અજે૦ [૧૬૭]

કિણનું મેં બાલ-વિછોહા નવિ કીયા રે, કિણરી ન કીધી થાપણ મોસ રે;
જીનના વચન લોખ્યા નહીં રે, કે મેં ન પીધા કુડા કોસ રે. ૧૨ અજે૦ [૧૬૮]

ઝુર-ઝુર પીંજર હુઈ દેહડી રે, આંખ્યા તો આવણ લાગી નીલ રે;
તોહી નવી દીકો કીહાં કિકલો રે?, હીવડો નહિ ફાટે મોહિ રહ્યો સીલ રે. ૧૩ અજે૦ [૧૬૯]

૧. આમ-તેમ. ૨. રાજાને. ૩. પડાવ. ૪. જોઈને. ૫. શોધ્યા. ૬. તળાવડી. ૭. અહિનાણ=નિશાની. ૮. ભાગ્યને. ૯. કોઈને.
૧૦. વિયોગ.

થાલ સોનારે કહો કુંણ જિમસી રે?, 'પટકૂલ બિછાઈ પડી રસેઝ રે;
કિહાં જાયને પૂત્રજી પોઢીયા રે?, કિણસું લાગો થારો હેજ રે?. ૧૪ અજે૦ [૧૭૦]

રાત પડીને સૂરજ આથમ્યો રે, સીયાલાની મોટી રાત રે;
કીણ કંઠ લાગી પુત્રજી! પોઢ્યો રે?, કીણને કેહસી મનની વાત રે?' ૧૫ અજે૦ [૧૭૧]

ઝુર-ઝુર માસ જે બે-તિન વોલવ્યા રે, વોલાવ્યા વલે દીન દસ-વીસ રે;
તિણ સમે જિમાણો અંગ ફરુકીયો રે, મનમે રાખી મોટી આસ રે. ૧૬ અજે૦ [૧૭૨]

વાત વીછોહાની જે જાણસી રે, જાણમેં વીતી હોસી તેહ રે;
'બાંઝ ન જાણે વ્યાવર-વેદની રે, જાણે જે ઉપાઈ દેહ રે. ૧૭ અજે૦ [૧૭૩]

સાતમી ઢાલ વિછોહાતણિ રે, કહે લક્ષ્મીહરખ જ એહ રે;
'અંતરાય દેસી જેહને રે, તેહ ફલ પીણ લેહસી જીવ રે.' ૧૮ અજે૦ [૧૭૪]

દૂહા:-

- હિવે મનડો ડોલાવિયો, ઘરનો કરે છે કામ;
પરદેસી પુછતો રહે, કોઈ ન કહે પુત્રનો નામ. ૧ [૧૭૫]
- કુમર કહે ચંપા તિહાં, મુહતાસું કરી મેલ;
માય-તાય સાલેં ઘણું, જાણે ^૧કાલજામે ^૨સેલ. ૨ [૧૭૬]
- હિવે મુહતો રાજાકને, જાઈ જોવાવે લગન;
વર-વીદણિરા લાડ-કોડા, કરીવા ઘણોઈ જતન. ૩ [૧૭૭]
- ઘણા તેડાવ્યા જોતખી, જોયો લગન કુંડાલ;
શુભ લગન-વેલા થકી, થાપ્યો લગન ચોસાલ. ૪ [૧૭૮]
- જોસી ઘણોઈ માન દે, ખુસી કરને મુંક્યા ગેહ;
મુહતો લગન લેઈ કરી, આવ્યો આપણે ગેહ. ૫ [૧૭૯]

ઢાલ:- ૮, ચિતોડી રાજા રે- એ દેસી.

- મુહતો લગન વધાવે રે, ભલો ઓછવ મંડાવે રે;
ભલી નારી તેડાવે રે, ધવલ-મંગલ દીયે રે. ૧ [૧૮૦]
- વર પીઠી કરાવે રે, વારુવેસ વાણાવે રે;
ઘર-ઘર તેડાવે રે, ^૩વનોલે ફીરે રે. ૨ [૧૮૧]
- હિવે રાય ઘર આવે રે, લોક અચરીજ પાવે રે;
ગજ ઊપર બેસાડી રે, ^૪ચવર ઢોલાવતો રે. ૩ [૧૮૨]
- રાય-રાણિ દેખિને હરખે રે, ઇંદ્ર સમો વર પરખે રે;
ઈમ નિરખિને રાય રે, રાણિ હરખ્યા સહુ રે. ૪ [૧૮૩]

૧. કાળજામાં. ૨. શલ્ય. ૩. વનોલા=બંદોલી, કુલેકું. ૪. ચામર.

- રાણિ મોતી વધાવે રે, મન હુવો સવાયો રે;
 ૧વલે ખોલ ભરીજે રે, માણક-મોતીયાં રે. ૫ [૧૮૪]
- ઈમ ફીર ઘર આવે રે, દિન-દિન વેસ વાણાવે રે;
 જીમ રાય-રાણિ સુખ પાવે રે, દેખિ ૨વિંદને રે. ૬ [૧૮૫]
- હિવે લગનસું આવે રે, સાજન તેડાવે રે;
 ૩કુંગતરી ૪પકાવે રે, સાજન છે જિહાં રે. ૭ [૧૮૬]
- હિવે સગાનું સંતોષે રે, પકવાને પોષે રે;
 ભલિ ભાત સંતોષે રે, રાખે કરી આપણો રે. ૮ [૧૮૭]
- વીવાહનો દીન આયો રે, સહુકોને સુહાયો રે;
 વારુ જાન કરીને રે, ચાલ્યા રાયઘરે રે. ૯ [૧૮૮]
- બહુ વાજિત્ર વાજે રે, જાણે અંબર ગાજે રે;
 ઘણા ઢોલ વજાવે રે, ભુંગલ ભેરીયા રે. ૧૦ [૧૮૯]
- વર તોરણ આયો રે, રાણી-રાય સુખ પાયો રે;
 ભરી થાલ વધાયો રે, માણક મોતીયા રે. ૧૧ [૧૯૦]
- વીંદ ૫ચવરી આવે રે, લોક દેખી સુખ પાવે રે;
 ભલી ચવરી મંડાવે રે, સોવન કલસની રે. ૧૨ [૧૯૧]
- નારી મીલેં ટોલે રે, ભલા પેહરી પટોલે રે;
 નારી ગીત જ ગાવે રે, ભલા સોહલા રે. ૧૩ [૧૯૨]
- રાય ડાયજો દીધો રે, ઘણો જસ લીધો રે;
 દીના રથસુંજીતા રે, સુખાસાણ પાલખી રે. ૧૪ [૧૯૩]
- તોહિ કર નવી છડે, રાજા પગ મડે રે;
 વલે રાજા પૂછીજે રે, 'ચાહીજે સો માંગીયે રે. ૧૫ [૧૯૪]

‘પંચ મનોહર વાજી રે, જ્યું હુવે મન રાજિ રે;
ભલા ઘોડા કમોજી રે, આપો દેસના રે.’ ૧૬ [૧૮૫]

તબ રાય વિમાસ્યો રે, કુમરી ભેદ પ્રકાસ્યો રે;
રાય ઘોડા તે આપ્યા રે, પાંચે હરખસું રે. ૧૭ [૧૮૬]

પરણી લેઈ ઘર આવ્યો રે, ભલે ગીત ગવાવ્યો રે;
મુહતાને મન ભાવે રે, તીમ-તિમ સહુ કર્યા રે. ૧૮ [૧૮૭]

ઘરમેં જબ પેઠો રે, સિંધાસણ બેઠો રે;
મુહતો થઈ ઘરના રે, સહુ દોલા ફીરે રે. ૧૯ [૧૮૮]

‘રખે વાત કરેસી રે, ઘર-ભેદ કહેસી રે;’
તબ સમસ્યા કરેસી રે, હાથો-હાથથી રે. ૨૦ [૧૮૯]

વીવાહના કામ કીધા રે, મન-મનોરથ સીધા રે;
ઉઠ ઘર જાવો રે, આપો આપણે રે. ૨૧ [૨૦૦]

‘સુણજ્યો સહુ કોઈ રે, સહુ સ્વારથનો હોઈ રે;
કો કેહનો ન કોઈ રે, સ્વારથ વિણ સગો રે.’ ૨૨ [૨૦૧]

એહવી પરણી લાડી રે, જાએ છેં છાંડિ રે;
‘યાતો(?) આઈ દીસે છેં ભાડી રે, પૂરવ લેખની રે. ૨૩ [૨૦૨]

ઇમ મનમેં આલોચી રે, બેઠો કાયા સંકોચી રે;
તબ કુંવરી આલોચે રે, વરને દેખને રે. ૨૪ [૨૦૩]

‘મુઝસું નવી બોલે રે, મનડો નવી ખોલે રે;
ફેરા લેતાં સાથે રે, વાત કરતા ઘણિ રે.’ ૨૫ [૨૦૪]

હિવે કુંવરી ²બતલાસી રે, તવ મન સુખ પાસી રે;
એ તો ઢાલ પરણેતરી રે, લીખમીહર્ષ કહી આઠમી રે. ૨૬ [૨૦૫]

ફૂલ:-

હિવેં કુંવરી વર સનમુખી, જોવે નીજર નીહાલ;
આમણ-દુમાણો દેખને, બોલે વચન રસાલ.

૧ [૨૦૬]

ઢાલ:- ૯, બીંદલીની દેસી.

કુંવરી કહે 'સુણ કંતા!, મનમોહન! તું ગુણવંતા હો, કંતા! વયાણ સૂણો. ૧ [૨૦૭]
મુઝ સનમુખ નયણે નિહાલો, મનની વાતા કાંઈ ન બોલો હો, પ્રીતમ! વયાણ સુણો. ૨ [૨૦૮]
તુંમહે બોલ ન બોલો કાંઈ, કાહા ચિંતા તુમ મન હોઈ હો. ૩ કંતાં [૨૦૯]
તુંમહે જોગ-ધ્યાન લેઈ બેઠા, કાંઈ બોલ ન બોલો મીઠા હો. ૪ કંતાં [૨૧૦]
ઘરતાણી ચિંતા નહીં કાંઈ, જબ બેઠા બાપને માઈ હો. ૫ કંતાં [૨૧૧]
હુ તો અરબંધી તુમારી, તુમે વાત ન કરો હીયાની હો. ૬ કંતાં [૨૧૨]
ભોજન ભાવતા લાઘા, જીમવારી કીસીય અબાધા હો. ૭ કંતાં [૨૧૩]
તુમ દીલમે વાત અનેરી, ઉઠવારી વાત ભલેરી હો. ૮ કંતાં [૨૧૪]
તુમ દેહની ચિંતા છે કાંઈ, તો ટાલો આછખાને જાઈ હો.' ૯ કંતાં [૨૧૫]
કુમર કહે 'વાત તુંમહે જાણી, ઝારી ભર લાવો પાણી હો.' ૧૦ કંતાં [૨૧૬]
ઝારી ભર સાથે હુઈ, ઉભી રહી ખીડકી સંભાઈ હો. ૧૧ કંતાં [૨૧૭]
જાવાનો લાગ ન દીઠો, પાછો જાઈ ઠામ જ બેઠો હો. ૧૨ કંતાં [૨૧૮]
ઘર જાવાની ચિંતા આણે, નારીસું નેહ ન માણે હો. ૧૩ કંતાં [૨૧૯]
કુંવરી વલી સનમુખ નીરખે, વિલખો મુખ દેખીને પરખે હો. ૧૪ કંતાં [૨૨૦]
'તુમને લાગી દીસેં છે ભુખ, લાજતા ન કહો તુમે મુખ હો. ૧૫ કંતાં [૨૨૧]

- ૧ કવર હુંકારો કીધો, ૨ ધાય-માયને સાદ જ દીધો. ૧૬ કંતાં [૨૨૨]
 ‘સીંહ કેસરિયા મોદિક લ્યાવો, થાલ ભરીને વેહલા આવો હો.’ ૧૭ કંતાં [૨૨૩]
 મોદક આણિને દીધા, ખાઈ વલી પાણી પીધા હો. ૧૮ કંતાં [૨૨૪]
 મંગલ તબ બોલ્યો વાણી, તો ઉજેણી સીપ્રાનો પાણિ હો. ૧૯ કંતાં [૨૨૫]
 તો એ કહેવા લાગે સવાદ?, પીણ ‘દેવે કીધા વેવાદ હો.’ ૨૦ કંતાં [૨૨૬]
 કુંવરી વયાણ સુંણિને વિચારે, કિંહા ઓજેણિ ચંપા ચિતારે હો? ૨૧ કંતાં [૨૨૭]
 જાણિજે છે રે મોસાલ, ખાધા તીહાં મેવા રસાલ હો.’ ૨૨ કંતાં [૨૨૮]
 ઈમ કુમરી કરે વિચાર, તવ કુંવર જ ઉઠ્યો તિણવાર હો. ૨૩ કંતાં [૨૨૯]
 ‘કહો સ્વામી! તુમે કીહાં પધારો?, મુઝ તન-મનનો આધાર હો.’ ૨૪ કંતાં [૨૩૦]
 કવર કહે ‘સુકુલીણી કંતા!, મુઝ હુઇ છે દેહની ચીંતા હો. ૨૫ કંતાં [૨૩૧]
 ઈહાં જાવાની આવે છે લાજ, બાહિર જાઈ આવું આજ હો. ૨૬ કંતાં [૨૩૨]
 થેં મત આણો કાંઈ ભૂંત, ઘર બેઠા રહિજો ‘નચિંત હો.’ ૨૭ કંતાં [૨૩૩]
 એમ કહી બાહિર જાઈ, મુહતા પ્રતે એમ કહાય હો. ૨૮ કંતાં [૨૩૪]
 ‘મુઝને રાય ડાયજો દીનો, તે કીહાં છે મુઝ ખજનો હો?’ ૨૯ કંતાં [૨૩૫]
 મુહતો કહે ‘ચાલ દેખાઉં, ઉજેણીરી વાટ બતાઉં હો.’ ૩૦ કંતાં [૨૩૬]
 સહુ વસ્ત સંભાલીને દીધો, પરણેતરો ‘વાગો લીધો હો. ૩૧ કંતાં [૨૩૭]
 વાગો મુહતો ઘર લેઈ આયો, કવર ઓજેણિને ચલાયો હો. ૩૨ કંતાં [૨૩૮]
 લીખમીહરખ કહેં ઢાલ નવમી, પરણી મેલી ચાલ્યો અકરમી હો. ૩૩ કંતાં [૨૩૯]

ફૂલ:-

કુમર ચાલ્યો ઉતાવલો, પરણી મેહલી નાર;
હે! હે! એ ભવતવ્યતા, સ્યું કીધો કિધો કરતાર?.

૧ [૨૪૦]

કુમર ચાલ્યો ઘર ભણી, છે માત-પીતાસું નેહ;
કુમરી તો જાણે નહીં, છેતર ગયો દેઈ છેહ.

૨ [૨૪૧]

ઢાલ:- ૧૦, વ્રતની જે મનસા આણી- એ દેશી.

ચાલ્યો મંગલકલસ ઉમાઘૌ, માય-તાય વિછોહાનો વાઘૌ;
'ઘણિ કરતા હુસી મુઝ ચિંતા, મુઝ વિણ ઘણું દુખ ધરતા.

૧ [૨૪૨]

વહલો જાવો હે મુઝ 'હેવ, માય-તાયની કરવા સેવ;'
ઇમ ધરતો ઘણોઈ ઊમેદ, મનતાણો કોઈ લાભે ભેદ.

૨ [૨૪૩]

ફૂલ:-

મનતાણો ભેદ નવી કો લહે, અહિનીસ કરે પ્રયાણ;
ઉમાઘૌ મિલવાતાણો, જ્યું ચકવીને ^૩ભાણ.

૩ [૨૪૪]

ઢાલ:-

ચાલંતા ઉજેણી આયો, દેખી મન હુવો સવાયો;
માય-તાય વીછોહો ટલસી, મનના મનોરથ સહુ ફલસી.

૪ [૨૪૫]

પૂરમે પેસારો અબ કીનો, બહુ દીનાસું મનોરથ સીધો;
ઘર સામાં જબ રથ ખડીયા, ગલીયારેમે લોક જ મીલીયા.

૫ [૨૪૬]

'કિંહા જાસ્યે રાજકુમાર?, ઇહાં લોકતાણા ઘરબાર;
નહિ છે મારગ ઇહાં કોઈ, ^૩આઘા તુમે આવજ્યો જોઈ.'

૬ [૨૪૭]

ફૂલ:-

‘જોઈને તુમે આવજ્યો આઘા’, લોહ સહુ કો ઈમ કહે;
સેઠાણી લોક-વચન સાંભલિ, પોલ આવી ઉભી રહે.

૭ [૨૪૮]

ઢાલ:-

ઉભી રહિ બોલે બોલ, ‘આઘા કીહાં આવો છો ‘નિટોલ?’;
પાલંતા તો આઘા આવે, સેઠાણીજી આકલા થાવે.

૮ [૨૪૯]

સેઠજી સાંભલી કરતો સોર, કડ બાંધને કરતો જોર;
આકલો થઈને દેતો આણ, ‘વાગ ઝાલને રાખે’ પ્રાણ.

૯ [૨૫૦]

ફૂલ:-

પ્રાણે વાગ ઝાલને ઉભો, જેમ ગહેલો ‘વાવલો;
‘કહ્યો રે તુમે કીહાં જાવસ્યો?’ સેઠ થઈ કહે આકુલો.

૧૦ [૨૫૧]

ઢાલ:-

આકુલો હુંતો દીઠો તાત, રથસું ઉતરીયો સુંણિ વાત;
આવી તાતતાણે પાય પડીયો, સેઠજી દેખિને હલફલીયો.

૧૧ [૨૫૨]

સામો જોઈ નિરખ્યો બાલ, હીયેં ભીડ લીયો તતકાલ;
નયણેં વરસણ લાગો મેહ, જાગીયો અધીકો સનેહ.

૧૨ [૨૫૩]

ફૂલ:-

સનેહ જાગ્યો જે મનસાર, ઉલસ્યો જેહની પરેં;
વિજોગ ટલીયો પુત્ર મીલીયો, દુખ સહુ દુરેં ગયો.

૧૩ [૨૫૪]

ઢાલ:-

ગયો દુખ ને હુવો સુખ, પુત્રજનો નીરખ્યો મુખ;
અબ કીસડી પર પભાણે માય, 'ઇતલા દિન કિંહા રહ્યો છાય? ૧૪ [૨૫૫]
તુઝ વિરહ જોયા સબ દેસ, ખબર ન લહી લવલેસ;
ઝુર-ઝુર હુવાઈ નિરાસ, તુઝ આયા પૂગી આસ. ૧૫ [૨૫૬]

ફૂલ:-

આસ પૂગી પરણ આયો, વહુ ન લાવ્યો કિમ ઇહાં?';
તે વીરતાંત માય પૂછિયો, મંગલકલસ દાખે તિહાં. ૧૬ [૨૫૭]

ઢાલ:-

તીહાં ભાખે કહો 'સુણો માત! પરણેવાનો એ 'અવદાત;
મુઝ ઉપાડી લે ગયો કોઈ, ચંપાનગરી મેલ્યો મોહી. ૧૭ [૨૫૮]
તીહા રાયસુતા મે પરણી, મુહતા-ઘર મેલી ઘરાણી;
લે ડાયજો હું ઇહાં આયો, માય-તાય દીકાં સુખ પાયો.' ૧૮ [૨૫૯]
ઇમ સાંભલી પુત્ર વચન્ન, સેઠ ચિંતાણ લાગો મન્ન;
'જોવો પુત્રતાણી ચતુરાઈ, કીમ ઋદ્ધ લેઈ ઘર આવ્યો ભાઈ.' ૧૯ [૨૬૦]
એ પુન્યથકી ફલ લાધા, પૂરવ દેવ-ગુરુ આરાધ્યા;
માય-તાય વિછોહો ટલીયો, લીખમીહરખ કરે 'મનોરથ ફલીયો.' ૨૦ [૨૬૧]
ઢાલ દસમી એ કહાંણી, 'પુન્ય કરજ્યો ભવીયક-જીન પ્રાણિ;
કિણ સેતી દેષ મત ધરજ્યો, ધરમ સેતી રાગે રમજ્યો.' ૨૧ [૨૬૨]

ફૂલ:-

- મંગલકલસ સમદાય, સબ નિજ નિજ થાનક મેલ;
માય-તાય સેવા કરે, એ ઉત્તમના ખેલ. ૧ [૨૬૩]
- એક દીન કહે 'સુણો તાતજી!, ભણવા ઘાલો મુઝ;
ભણિયા વિણ સોભું નહી, હથીયારા વિણ 'જુઝ. ૨ [૨૬૪]
- પિતા મહોછવ માંડીયો, ભણવાનો તિણવાર;
ગજ બેસાર્યો પુત્રને, સાથે બહુ પરિવાર. ૩ [૨૬૫]
- પંડિતને ઘરિ આવિયા, પ્રણમી પંડિત પાય;
મણિ-માંણક દે ભેટણો, ભણવા બેઠો જાય. ૪ [૨૬૬]
- ભણે-ગુંણે બહુતર કલા, સિખે પંડિત પાસ;
'લેસાલ્યાંમાહે હુવો, વડ લેસાલ્યો જાસ. ૫ [૨૬૭]
- રાજસુતા જે પરણને, મેલીથી તીણવાર;
તિણને જે સુખ-કુખ થયો, તે સુણજ્યો ઈધકાર. ૬ [૨૬૮]

ઢાલ:- ૧૧, રહો રહો વાલહા- એ દેશી.

- હિવે રાત પડી રવિ આથમ્યો, તાતતણો આદેસ લાલ રે;
સીનાન-મંજન કીધા ભલા, ઈધકા સો લે વેસ લાલ રે. ૧ હિવે ૦ [૨૬૯]

કાવ્ય:-

- ક્ષોરં મજ્જના ચારુ ચીર તિલકં ગાત્રં સુન્ધાર્ચિતં,
કર્ણે કૂળ્લમુદ્રિકા ચ મુગટં પાદૌ ચ ચર્મોયને ।
હસ્તે ષગપાટમ્બરં કટ છુરી, વિદ્યા વીનોદં મુખં ।
તંબોલાં અતિ ખંસ્તિથા ચતુરથા શ્રંગારઈ ષોડસા ॥ (શાર્દૂલવિક્રીડિત)

પરણેતરો વાગો દીધો હુંતો, તે પહિયો તિણવાર લાલ રે;
કુલ-માલા પહેરી ભલી, રૂપ કર્યો તીણવાર લાલ રે. ૨ હિવેં [૨૭૦]

મંદિર આવે મલપતો, દીપક જ્યોત અભીરામ લાલ રે;
કુમરી ઉઠ બેઠી થઈ, દેખિ પ્રીતમ સ્યામ લાલ રે. ૩ હિવેં [૨૭૧]

સનમુખ જોવે કુંવરી, વાંકી નીજર કરી જામ લાલ રે;
'એ પુરષ આયો કીસો?', ચિંતવણ લાગી તામ લાલ રે. ૪ હિવેં [૨૭૨]

એ કોઢી રોગી ઇહાં, સેજ બેઠો આવી કેમ લાલ રે?;
કંત અમારો એ નહીં, ઉભી ચીંતે એમ લાલ રે. ૫ હિવેં [૨૭૩]

^૧ઉપરાઠી હુઈ તિસેં, કોઢી ઝાલ્યો હાથ લાલ રે;
હાથ ઉછાલીને ઇમ કહ્યો, 'રખેં મુઝ ઘાલે બાથ' લાલ રે. ૬ હિવેં [૨૭૪]

બાહિર આવિ ઉભી રહી, સખિયારો પરિવાર લાલ રે;
મુખ આંગુલી દેઈ કહે, 'બોલો બોલ વિચાર લાલ રે. ૭ હિવેં [૨૭૫]

રાજસુતા! ઇણ અવસરે, નાસણરો નહીં લાજ(ગ) લાલ રે;
સરિખે-સરિખો નાહલો, મીલીયો છે મુ(તુ)જ ભાગ લાલ રે. ૮ હિવેં [૨૭૬]

જે સુખ લહે ઇણ સમે, તેસો એ અવસર થાય લાલ રે;
નાહ જોવે તુઝ વાટડી, સ્યું ઉભી પીછતાય' લાલ રે? ૯ હિવેં [૨૭૭]

કુવરી સખિયાસું કહે, 'થેં બોલોની બોલ વીચાર લાલ રે;
કંત નાયો મુઝ મંદિરે, કોઈ કોષ્ટી આયો ઇણ વાર' લાલ રે. ૧૦ હિવેં [૨૭૮]

'બાઈ! તું ઉંઘાલ કી, ચમકી ઉઠી એમ લાલ રે;
કંત તુમારો આગલો, પહુતો મંદિર તેહ લાલ રે. ૧૧ હિવેં [૨૭૯]

રાજમંદિર મુહતા ઘરે, કોઈ ન આવેં ધાય લાલ રે;
 જીણાનું જગદીસ રુઠો હુવે, તે મંદિરમેં જાય લાલ રે. ૧૨ હિવેં [૨૮૦]

કહે કુંવરી 'જોવો જઈ, પછે દેજ્યો ઓલંભ લાલ રે;
 સખિ જાય જોયે તિસે, દેખિ કોષ્ટી અચંભ લાલ રે. ૧૩ હિવેં [૨૮૧]

આવી સખીય ઉતાવલી, આડો દીઘો બાર લાલ રે;
 સાંકલી દેઈ બાહીર રહી, સુતી ચોક મઝાર લાલ રે. ૧૪ હિવેં [૨૮૨]

ઇગ્યારમી ઢાલ લીખમીહરખ કહી, કર્મ નચાવે જેહ લાલ રે;
 પૂરવ લેખ મીટે નહી, સુખ-દુખ સીરજ્યો તેહ લાલ રે. ૧૫ હિવેં [૨૮૩]

ફૂલ:-

- સખી કહે બાઈ પ્રતે, 'મ કરસ મનમે ખેદ;
પ્રહસમે રાજા પ્રતે, કહિસ્યા સગલો ભેદ.' ૧ [૨૮૪]
- ઈણ અવસર મુહતો હિવે, દેખિ વહુરો ચરિત્ર;
રીસ ધરી મન ચિંતવે, 'કાંઈ કરું વિરતંત.' ૨ [૨૮૫]
- મુઝ સુતને એ નવી ગીણે, બાહિર આવી જેહ;
એહને હું એહવી કરું, ઘણુ ચિતારે તેહ.' ૩ [૨૮૬]
- રાયકને મુહતો ગયો, મનમે આણી રોસ;
રાત ઘણી છે પાછલી, તો હી જગાયો નરેસ. ૪ [૨૮૭]
- રાજા તતખીણ જાગને, આસણ બેસણ દીધ;
સગો સગપણ જાણને, આદર બહુલો દીધ. ૫ [૨૮૮]
- મુહતો નીસાસો મુંકને, બેઠો રાજા પાસ;
રાજા મનમે ચિંતવે, 'કિમ મેલ્યો નીસાસ?' ૬ [૨૮૯]
- રાય કહે મુહતા ભણિ, 'કહો તુમ્હે મનની વાત;
આજ સુખની રાત છે, કીસી છે દુખની વાત?' ૭ [૨૯૦]
- જ્યું બુજ આવે હિયે, પ્રીતતણી પરકાર;
ત્યું મુહતો હોઈ રહ્યો, કપટી રુદય મઝાર. ૮ [૨૯૧]

ઢાલ:- ૧૨, વીર વખાણિ રાણિ ચેલણા જી- એ દેશી.

- રાય કહે મુહતા ભણિ જી, 'દુખતાણો કારણ કાંય?;
તું મુજને તુમે દાખવો જી, લિખીયો મેટ ન હોય. ૧ રાય૦ [૨૯૨]

૧. ટી૦ અહીં 'વૃત્તાંત' શબ્દ 'ચરિત્ર' કે 'પ્રપંચ'ના અર્થમાં પ્રયોજાયો છે. ૨. ચિત્કાર કરે. ૩. તો.

કહો કુંડા તુમ્હને દૂલવ્યા જી, કથન ન માને કોય;
તેહને તો સીખામાણ દેવસ્યું જી, ફેરી જવાબ ન હોય. ૨ રાય૦ [૨૯૩]

માહરે તો સાર સંસારમે જી, તુઝ વીણ અવર ન કોય;
જે દુસમાણ છે તાહરો જી, તેહને ટાલસ્યું જી જોય.' ૩ રાય૦ [૨૯૪]

ધીરપ રાય દીધી ઘણી જી, મુહતાને 'બોલન બોલ;
'કહ્યા વિના કુંડા જાણસ્યે જી, સજન દુરજનતાણો 'મોલ?' ૪ રાય૦ [૨૯૫]

રાયને હઠ મુહતો કહે જી, લાંબો મેલી નીસાસ;
'જેહનો કરમ હુવે પાતલો જી, તેહને કેહી છે જી આસ? ૫ રાય૦ [૨૯૬]

રાય! દીઠો સુત માહરો જી, દીઠો થેં દેહ કાંઈ ખોડ?;
દેવકુમર સમ નીરખીયો જી, પરખીયા સરીસી જોડ. ૬ રાય૦ [૨૯૭]

કે કોઈ લગન દૂષણ હુવો જી, કે કાંઈ વેલા વીસેષ;
આજ ઉદે આવ્યા સહુ જી, પૂરવ કરમના લેખ. ૭ રાય૦ [૨૯૮]

કેહવાની વાત જ ન કાનહી જી, કહિયા વિના ન રહાય;
હથ લેવો મેલ્યા પછે જી, કુવર કોઢીયો જી થાય. ૮ રાય૦ [૨૯૯]

દોસ નહી કો 'કવરનો જી, દોસ વખતનો જી એહ;
રાય તો મુઝને મોટો કર્યો જી, વખતમે પાતલી 'રેહ. ૯ રાય૦ [૩૦૦]

રખે રીસાવો કવરીને જી, એહ છે માહરા ઘરનો મંડાણ;'
તીમ-તીમ રાય કોપે ચઢ્યો જી, સાંભલ મુહતાની જી વાણ. ૧૦ રાય૦ [૩૦૧]

રાય ભંભેરી મુહતો ગયો જી, તીસડે હુવો પરભાત;
કુંવર આઈ રાય આંગણે જી, પેસવા ન દે છે જી માત. ૧૧ રાય૦ [૩૦૨]

- ‘દેવકુમર સરીસો હુંતો જ, તેહને લગાવીયો કલંક;
વલી કુલ ઉજલો માહરો જ, તીણમે આણિયો જ ‘વંક.’ ૧૨ રાય૦ [૩૦૩]
- રાય કહે ‘હવે એહનો જ, મુખ મતી દેખો કોય;
પીછોકેં એહને રાખજો જ, જમ એ કુખણી જ હોય.’ ૧૩ રાય૦ [૩૦૪]
- રાય કહ્યો તિમ સહુ કર્યો જ, નહી કોઈ આદર માન;
સખિ-સહેલ્યાં પરહરી જ, કોઈ નહી આગે છે જ જ્યાન. ૧૪ રાય૦ [૩૦૫]
- મનમાંહે જે ચિંતા હુંતી જ, તે સહુ રહી મનમાહ;
પ્રાચિત કરમ ઉદે હુવા જ, તે કુણ મેટસી એહ?. ૧૫ રાય૦ [૩૦૬]
- ઢાલ કહી એ બારમી જ, કુમરીને પડ્યો રે સંતાપ;
લીખમીહરખ કહે ‘એહને જ, કહો કીમ મીટસી જ પાપ?’ ૧૬ રાય૦ [૩૦૭]

ફૂલ:-

રાજાને વાલી હુંતી, કાયા જીવ સમાન;
કરમ ઉદે આવ્યા અછે, ન દીયે કોઈ માન. ૧ [૩૦૮]

તીલોકસુંદરી એકલી, બેઠી ^૧પડવામાંહે;
રોતી-રડતી સાંભલી, પીણ નાવે કોઈ ઘરમાંહે. ૨ [૩૦૯]

ઢાલ:- ૧૩, જીવડા મ કર રે, નીંધા પારકી- એ દેશી.

તીલોકસુંદરી બેઠી એકલી, ઝુરે-ઝુરે રાત ને દીહ;
પૂરવ કરમ ^૨ઉદે આવ્યા જિકે, કેહને કહીયે રે જીવ?. ૧ [૩૧૦]

‘આપ કમાઈ રે જિવ! તુ ભોગવે, મત કોઈ કીણને રે દોસ;
દેવ-દાણવ પીણ છુટા નહી, લીખીયા લાભે રે લેખ. ૨ આપ૦ [૩૧૧]

બાલ-વીછોહા રે પૂરવે મે ક્રિયા, કિધા કુડા રે સુંસ;
જીવ-^૩હંસ્યા કરતી જોતી નહી, આણતિ ^૪મછરે રે ^૫હુંસ. ૩ આપ૦ [૩૧૨]

જોવન માતિ રે રૂપે રાયતી, નાણતી કીણને રે ગ્યાન;
તે ફલ ઉદે રે આવ્યા સહુ, ઈણ ભવ ન દે કોઈ માન. ૪ આપ૦ [૩૧૩]

કે થાપણ રાખી પારકી, પીધા કૂડા રે કોસ;
અહંકારી પૂરી આપ સાચી થઈ, પરને દીધા રે દોસ. ૫ આપ૦ [૩૧૪]

પરનીંધા કરતી જોતિ નહી, ગીણતી નહી ^૬તીલ-માત;
ઘરમતાણી ^૭મત ‘કા જાણી નહી, ઘાલતી રહતી રે ઘાવ. ૬ આપ૦ [૩૧૫]

આલ ચઢાવ્યા રે કેઈ મે સાધને, ફાડ્યા ^૮પ્રથવીના રે પેટ;
સાત ખેત્રે રે વીત નહી વાવયૌ, દેતા કીધા રે ^૯મેટ. ૭ આપ૦ [૩૧૬]

૧. પડવાડ=પાછલી વડે= પાછળના ભાગના મકાનમાં. ૨. ઉદયમાં. ૩. હિંસા. ૪. મત્સરમાં. ૫. હોંસ. ૬. તલમાત્ર. ૭. મતિ. ૮. કાંઈ. ૯. પૃથ્વી. ૧૦. ફૂર.

આસ કરીને રે આવ્યા ^૧જાયવા, તે મે મેલ્યા નીરાસ;
દેવ-ગુરુના રે વચન ઉથાપીયા, પંછી ઘાલ્યા રે પાસ. ૮ આપ૦ [૩૧૭]

દોસ ન કોઈ રે સાસુ-સુસરાતણો, દોસ ન કોઈ માય-બાપ;
દોસ-કમાઈ રે જીવ કીધા તીકે, ભોગવીસ આપો રે આપ. ૯ આપ૦ [૩૧૮]

આગે પીણ કહીયે સીતા સતી, સોકે દીયો રે કલંક;
રામે મેલી રે વનમે એકલી, કાઢ્યો કરમનો ^૨વંક. ૧૦ આપ૦ [૩૧૯]

નલ-દવદંતી રે વનમે એકલી, સુતી મુંકી નીરાસ;
કંતે કાપ્યા રે હાથ કલાવતી, બીજી કેહી રે આસ?. ૧૧ આપ૦ [૩૨૦]

સતી ય સુભદ્રા રે જગમે જાણિયે, સાસુ દિધો રે કલંક;
ધરમ-પ્રભાવે રે તેહને દેવતા, કીધા તાસુ નીકલંક. ૧૨ આપ૦ [૩૨૧]

દ્રોપદી-^૩શીવંતી-પદમાવતી, ઈમ અનેકમે રે દુખ;
તે પિણ ભોગવીયા વિણ છુટે નહી, સદ્યા ભુખને રે દુખ. ૧૩ આપ૦ [૩૨૨]

ઈમ મન વાલી રે બેઠી સુંદરી, સોચ કરે દીન-રાત;
સુખ-દુખની વાત ન કો પુછે નહી, સહુ સવારથની રે વાત. ૧૪ આપ૦ [૩૨૩]

ચિંતા કરતી રે બેઠી સુંદરી, ધ્યાન ઘરે નવકાર;
કંતતાણો રે વચન સંભારિયો, 'સિપ્રાનદીનો રે વાસ.' ૧૫ આપ૦ [૩૨૪]

ધીરપણે આણિ રે ^૪ઉછવ મન થયો, 'ગ્યો ઉજેણિ રે કંત;
વખત જ હોસી રે મોટો માહરો, સહિ મીલસી એકાંત.' ૧૬ આપ૦ [૩૨૫]

કરમ ^૫નંદા કહિ ઢાલ તે તેરમી, મનમે નાણસ્યો રોસ;
લીખમીહરખ કહે પૂન્ય થકી સહુ, ટલસી કુમરીનો દોસ. ૧૭ આપ૦ [૩૨૬]

ફૂલ:-

કુમરી મનમે ચિંતવે, 'કિધા ધરમસું ધ્યાન;
રોતા કોઈ ન પામીઈ, કીજે વિચારીને કામ.

૧ [૩૨૭]

ઢાલ:- ૧૪, ભુલો મન ભમરા રી- એ દેસી.

કુમરી મન ચિંતા પડી રે, ચિતારે મનમે એહ રે મન ભમરા રે.

૧ [૩૨૮]

'કાંત ઉજેણિ ગયો સહી રે, મુઝસ્યું ન કીધો 'પ્રમ રે.

૨ કુમરી૦ [૩૨૯]

કપટ કરીને નીસર્યો રે, બાહિર જાવાનો લેઈ નામ રે મન ભમરા રે.

૩ [૩૩૦]

ઉભી રાખી મુઝને રે, નહી કોઈ સાથનો કામ રે.

૪ કુમરી૦ [૩૩૧]

બેઠો પ્રીત ધરી નહી રે, મન રાખ્યો સંકોચ રે મન ભમરા રે.

૫ [૩૩૨]

વાત-વીગતથી નવી હસ્યો રે, જાવાનો થો સોચ રે.

૬ કુમરી૦ [૩૩૩]

જાણિજે છે એ સહુ રે, મહુતે કીધો પ્રપંચ રે મન ભમરા રે.

૭ [૩૩૪]

મુહતાતણો સુત કોઢીયો રે, તીણ મેલ્યો એ સંચ રે.

૮ કુમરી૦ [૩૩૫]

આપણો સ્વારથ અટકલી રે, કીધો સગલો કામ રે મન ભમરા રે.

૯ [૩૩૬]

બીજો આણ પરણાવિયો રે, લેઈ પુત્રનો નામ રે.

૧૦ કુમરી૦ [૩૩૭]

લાડુ ખાધા તીણસમે રે, લીધો સીપ્રા ઉજેણિનો નામ રે મન ભમરા રે. ૧૧ [૩૩૮]

હિવે ઉજેણિ ગયા વિના રે, નીકલે નહિ એ સાચ રે.

૧૨ કુમરી૦ [૩૩૯]

જો પરમેસર સાખ દૈ રે, તો કહું મુખથી સાચ રે' મન ભમરા રે.

૧૩ [૩૪૦]

એમ વિચાર કરતા થકાં રે, ઉલસીયો મન ને તન રે.

૧૪ કુમરી૦ [૩૪૧]

જાણે મીલી છું કંતને રે, ઈણ પર ઉલસ્યો મન રે મન ભમરા રે. ૧૫ [૩૪૨]

તતખીણ જાણ્યો કુવરીયે રે, ફરક્યો ડાબો આંગ રે. ૧૬ કુમરી૦ [૩૪૩]

‘પ્રીતમ મીલસી ઉજેણમે રે, ‘વાલંભ પ્રાણ આધાર રે’ મન ભમરા રે. ૧૭ [૩૪૪]

એમ વીચાર કરી ઘણું રે, મન રાખ્યો સમઝાય રે. ૧૮ કુમરી૦ [૩૪૫]

ઢાલ કહી એ ચવદમી રે, લીખમીહરખ મન ભાય રે મન ભમરા રે. ૧૯ [૩૪૬]

કૂહા:-

કુવરી માતાસું કહે, ઉપરવાડે જાય;
‘એકવાર તાતજી કને, મોને તું મેલાય’. ૧ [૩૪૭]

કુમરી વચન જ સાંભલી, ભાઈ તેડાવ્યો તામ;
‘ભાણિજિ છે તાહરી, તે છે દુખનો ધામ. ૨ [૩૪૮]

તીણરી સાર ન કો લહેં, પિણ તું કરીસ સંભાલ;
રાજાને એકવાર તું, મેલાવેજે બાલ.’ ૩ [૩૪૯]

બેહન વચન તે સાંભલી, પહુંચો રાજા પાસ;
સાલાને માને ઘણો, પ્રધાનપણો છે તાસ. ૪ [૩૫૦]

સાલો-‘બેનોઈ બેહું જણા, ખુસીમે કરે છે વાત;
તિસે તીલોકસુંદરીતાણી, કહે મામો લહી ઘાત. ૫ [૩૫૧]

‘એ બાલક સંકટ પડી, માથે આવ્યો દોસ;
છોરુ કુછોરુ હુવે તોહિ, ન આણે માવિત રોસ.’ ૬ [૩૫૨]

રાય કહે ‘કુમરી વીના, રહેતો નહી ખીણ માત;
કલંક જ આવ્યો કંતનો, તીણ મુજ પ્રજલે ‘ઘાત.’ ૭ [૩૫૩]

‘દોસ ન કો કુમરીતાણો, દોસ ન કો ભરતાર;
વેહ લીખ્યા જે અક્ષરા, તે કુણ મેટણહાર?. ૮ [૩૫૪]

એકવાર પુત્રીતાણો, વચન સુણો માહારાજ!;
જયું દુખ ભાજે મનતાણો, સીજે વંછીત કાજ.’ ૯ [૩૫૫]

ઢાલ:- ૧૫, જોસીડો જાણે જોતીષ સાર- એ દેશી.

રાય તેડાવે તીલોકસુંદરી રે, આવી તાત હજુર;
કરી પ્રાણામ ઉભી રહી રે, તેજે સનમુખ નુર. ૧ [૩૫૬]

રાજેશ્વર રાય! વીનતડી અવધાર. આંકણી.

‘પુરુષવેષ મુજી દીજીયે રે, જાવુ નગર ઉજેણી;
કામ એક છે માહરે રે, હું માગું છું તેણ.’ ૨ રાજેશ્વરં [૩૫૭]

રાજા પૂછે સિંઘને રે, ‘કહોની કુણ છે કામ?’;
સિંઘજી કહે ‘જાણું નહિ રે, છે તીરથનો ધામ.’ ૩ રાજેશ્વરં [૩૫૮]

રાજા પુરુષવેસ જ દીયો રે, દીયો મામો સાથ;
‘ઘણા જતનાસું રાખજો રે, રાખજો તુમારે હાથ.’ ૪ રાજેશ્વરં [૩૫૯]

માય-તાય પ્રાણમી કરી રે, માગે સીખ જ એમ;
‘ષટમાસે હું આવસું રે, હોસી ઘટ ને ખેમ.’ ૫ રાજેશ્વરં [૩૬૦]

ચાલ્યાં સાંવણ ભલા હુવા રે, માગ્યા ^૧વુઠા મેહ;
રોમ-રોમ તન હુલસે રે, ^૨પ્રભુ(કુ)લત હુઈ દેહ. ૬ રાજેશ્વરં [૩૬૧]

સીમાડા જે રાજવી રે, નાનો મોટો છે જેહ;
અવાજ સાંભલી કુમરની રે, ભેટ આણિ દે તેહ. ૭ રાજેશ્વરં [૩૬૨]

જે-જે આવે રાજવી રે, તેહને દે બહુમાન;
આપે થીરમા ^૩પાંભડી રે, તીમ-તીમ વાઘે ^૪વાન. ૮ રાજેશ્વરં [૩૬૩]

તો પિણ વાટે ઉતાવલો રે, આવે ઉજેણિ નજિક;
વન-વાડી-તટની રે, ઉતરીયા ^૫નીરભીખ. ૯ રાજેશ્વરં [૩૬૪]

ઉજેણિઘણિ સાંભલી રે, આવે કુમરીને પાસ;
સરિખો-સરિખાસું મીલે રે, લોક ભણે ‘^૬સ્યાબાસ’. ૧૦ રાજેશ્વરં [૩૬૫]

રાય આગ્રહ કરે કુવરને રે, ‘પધારો મુજને ગેહ;
તુમ્હ ઘર અમ આંતર નહી રે, વધસ્યે નવલ સનેહ.’ ૧૧ રાજેશ્વરં [૩૬૬]

- કુમર કહેં રાજા પ્રતે રે, 'તુમ્હે કલ્હો સો પ્રમાણ;
માહરો મુકામ ઇહાં છે ઘણો રે, દેખવા નગર મંડાણ. ૧૨ રાજેસ્વરં [૩૬૭]
- ઉતારા સારુ ભણિ રે, 'જાયગા દેખાડો કોય';
રાય કહે 'હવેલી દાખવો રે, ઉતરો મન આવે સું જોય.' ૧૩ રાજેસ્વરં [૩૬૮]
- પાસે ૧પિણઘટ વહેં ઘણો રે, દેખા નગર મંડાણ;
તે ઠામે જઈને ઉતર્યા રે, પામ્યા સુખ સુજાણ. ૧૪ રાજેસ્વરં [૩૬૯]
- કુમર હિવે એકલો રે, ગાખે બેઠો રહે જેમ;
પાંચ અશ્વ તે દેખને રે, મનમેં ચિંતવે એમ. ૧૫ રાજેસ્વરં [૩૭૦]
- 'કર-મોચન દીધા હતા રે, ૧પાણિપંથા પાંચ;
તેહવા એ દીસેં પીવતા રે, નહિ કાંઈ ૧ખલ ૧ખંચ.' ૧૬ રાજેસ્વરં [૩૭૧]
- તે દેખિ મન હુલસ્યો રે, જેહવો ગંગા તરંગ;
લીનમીહરખ કહેં ઢાલ પનરમી રે, ઉલસ્યો કુમરીનો અંગ. ૧૭ રાજેસ્વરં [૩૭૨]

ફૂલ:-

તિણ સમે મામા પ્રતે, બોલાવે નિજ પાસ;
'વસ્તુ દેખાડું એક તુઝ, જિમ મુઝ ઘો સાબાસ.' ૧ [૩૭૩]

પાણિ પીને આવતા, દેખાડિયા તુરંગ;
પાંચ જ ઘોડા એ કિસા?, તેજિ તેમ તુરાંગ. ૨ [૩૭૪]

'જે મે બાઈ! આણ્યા હુંતા, દેસ કનોજે જાય;
તુઝ પરણે તે દીધા હુંતા, હથ લેવે સુખ દાય.' ૩ [૩૭૫]

'નિરત કરાવો એહની, સેવગ મેલો જામ;
કીણરા ઘોડા એ ભલા?, કુણ ઠાકુર? સ્યું નામ?'. ૪ [૩૭૬]

ઈમ સમઝાવી મેલીયા, પૂછણ લાગા તેહ;
'ઘોડા કહો એ કેહના?, કુણ ઠાકુરના એહ?' ૫ [૩૭૭]

સેવગને કહે ઘનદત્ત તે, 'પૂત્ર છે મંગલકલસ;
તેહને આવ્યા ડાયજે, મોટો જેહનો જસ.' ૬ [૩૭૮]

'તો હિવેઓ કીહાં અછે?', 'ભણે છે લેસાલ';
પાછો આવી સહુ કહ્યો, 'હિવે ભણે છે પોસાલ.' ૭ [૩૭૯]

મામા ભાણેજી બેહુ મીલી, પહુંતા નયરીમાહે;
પૂછી પોસાલેં ગયા, મનમેં ઘણો ઉછાહ. ૮ [૩૮૦]

પંડિત આદર ઘે ઘણો, બેઠા પંડિત પાસ;
આગે મેલી ભેટણો, જ્યું પુગે મન આસ. ૯ [૩૮૧]

મંગલકલસ દેખિ કરી, પ્રગટ્યો આણંદપુર;
૩રીણમે ૪ઝંઝી ઉતરે, ખુસી થયો જીમ ૫સૂર. ૧૦ [૩૮૨]

૧. તપાસ. ૨. દિ. ૦ પોસાલ=પૌષધશાળા થાય, પરંતુ અહીં મંગલકલશ નિશાળમાં ભણે છે માટે નિશાળ. ૩. રણમાં=યુદ્ધમાં. ૪. પુદ્ધ કરીને. ૫. શૂરવીર.

ઢાલ:- ૧૬, ભલે પધાર્યા તુમ્હે સાધુજી રે- એ દેશી.

મામો-ભાણેજી બીહું જણા રે, નીત-પ્રત જાવે પોસાલ;
મંગલકલસને નીરખને રે, બોલે વચન રસાલ રે.

૧ [૩૮૩]

પંડિત! કહોનિ એ કેહનો પુત્ર? આંકણી.

‘કહોની પંડિત! પુત્ર કેહનો રે?, એહનો ઘો તુમે ઘણો માન;
મન વિકસે તન હુલસે રે, એ પ્રેમતાણો નિધાન રે.’

૨ પંડિતં [૩૮૪]

પંડિત કહે ‘ધનદત્ત સેઠનો રે, મંગલકલસ છે નામ;
જસ ઘણો વિદ્યાનિલો રે, વિનયતાણો છે ધામ રે.

૩ પંડિતં [૩૮૫]

‘લેસાલ્યાંમાહે હુવો રે, વડ લેસાલ્યો એહ;
આપ ભાણે ભાણાવે સહુ રે, બહુત્તર કલાનો ગેહ રે.’

૪ પંડિતં [૩૮૬]

પૂછે ‘એ પરણ્યો કીહાં રે?’, ગુરુ કહે ‘ચંપાનગરી જેથ;
રાયતાણે ઘર પરણીયો રે, વહુ નહી આવી છે એથ રે.

૫ પંડિતં [૩૮૭]

ડાયજો રાય દીધો હુતો રે, તે લાયો સહુ એહ;
ભણિ-ગુણિ હિવે ઉતર્યો રે, હિવે જાસી આપણે ગેહ રે.’

૬ પંડિતં [૩૮૮]

પંડિતને કહે સિંઘજી રે, ‘મહારી લાગી તુમ્હસું પ્રીત;
આજ ભોજન મ્હા-હરે કરો રે, ઘર જાવાની છે ચિંત રે.’

૭ પંડિતં [૩૮૯]

પંડિત કહે ‘તુમ્હે પ્રાહુંણા રે, જીમાણરી સી વાત?;
તોહી પીણ હઠ કીધો ઘણો રે, ‘મ્હે જિમસ્યાં પરભાત રે.’

૮ પંડિતં [૩૯૦]

‘જંતંબાલુ ભાણા કેહના રે?, જીમાણ રાંધણ કાજ;
‘દીરાવો તુમ્હે કેહના રે, આગે થઈ કરો કાજ રે.’

૯ પંડિતં [૩૯૧]

૧. વિદ્યાર્થીઓમાં. ૨. અહીં. ૩. મારે ઘરે. ૪. જલપાત્ર. ૫. દેવડાવો=અપાવો.

પંડિત કહે મંગલ પ્રતે રે, 'દેજ્યો બીજા ઠામ';
નામાંકૃત આણિ દિયા રે, રાજા સુરસુંદરને તામરે. ૧૦ પંડિત૦ [૩૯૨]

સિંઘજી નામા દેખને રે, પામ્યા આણંદપૂર;
માહરા લીયા સહુ એહ છે રે, 'જાગ્યો બાઈ! પૂન્ય અંકુર રે.' ૧૧ પંડિત૦ [૩૯૩]

જીમણને સહુ તેડીયા રે, બેસાર્યા ભલી ભાંત;
મંગલકલસને દેખને રે, ભગતિ કરે મન ખાંતરે. ૧૨ પંડિત૦ [૩૯૪]

સહુ જીમાડી લેસાલીયા રે, સિખ દીયે તીણવાર;
સિંઘજી કહે પંડિત પ્રતે રે, 'નેસાલ્યો એક રાખો સુવીચાર રે.' ૧૩ પંડિત૦ [૩૯૫]

જે 'લેખો ચોખો કરે રે, ભુલે નહી તીલમાત;
તે મેલો તુમે બે ઘડી રે, કહે મુંકી સમઝાયવિ વાત રે.' ૧૪ પંડિત૦ [૩૯૬]

'રાખ્યો મંગલકલસને રે, જો આવે તુમ્હને દાય;
મન માને જે પૂછજો રે, સહુ કેહસી સમઝાય રે.' ૧૫ પંડિત૦ [૩૯૭]

એમ કહી ઉઠી ગયા રે, મંગલકલસને મેલ;
આદર દેઈ બેસાડીયો રે, કાંઈ વાત કહો દીલ-ભેદ રે. ૧૬ પંડિત૦ [૩૯૮]

મંગલ કહે 'તુમે સાંભલો રે, સંસારમે દોય વાત;
જે કહો તે હું દાખલું રે, જો ખુસી થાવે તુમ્હ ઘાત રે.' ૧૭ પંડિત૦ [૩૯૯]

કવરી કહે 'દોય વાત કીસી રે?, તે કહો મુજ સમઝાય';
કહે 'એક આપવીતી કથા રે, બીજી પરવીતી કહાય રે.' ૧૮ પંડિત૦ [૪૦૦]

'પરવીતી સાંભલું સદા રે, આપવીતી કહો આજ';
આકાર અંગત ઓલખી રે, બોલ્યો મંગલકલસ રે. ૧૯ પંડિત૦ [૪૦૧]

'આપવીતી કહું કથા રે, સાંભલજ્યો મન લાય;
ઉજેણિસું ચંપા જઈ રે, રહ્યા મુહતા ઘર જાય રે. ૨૦ પંડિત૦ [૪૦૨]

મે રાયસુતા પરણિ જિહાં રે, તીલોકસૂંદરી નામ;
મુહતા ઘર મુંકી કુંવરી રે, ડાયજો લેઈ આયો આમ રે. ૨૧ પંડિત૦ [૪૦૩]

લાડુ ખાધા તિણ સમે રે, લીધો ઉજેણિ સિપ્રાનો નામ;
એ અહિનાણે તુમ્હે સહી રે, તુમ્હે આયા ભલા ઈણ ઠામ રે.' ૨૨ પંડિત૦ [૪૦૪]

કુવર કહે 'કુંણ છે કુંવરી રે?, તું બોલ ન જાણે 'ગીમાર';
'પકડો કાઢો એહને રે, ઘાલો 'ઓરામે ઘો માર રે.' ૨૩ પંડિત૦ [૪૦૫]

પકડી તેહને લે ગયા રે, આંખ દીધી તીણવાર;
'રખે કોઈ એહનો દુહવો રે, માહરે પ્રાણતણો આધાર રે.' ૨૪ પંડિત૦ [૪૦૬]

લીખમીહરખ કહે ઢાલ 'સોળમી રે. જેહને લાગી અવીહડ પ્રીત;
તે તો દુખ સહેં ઘણો રે, તોહિ ન મીટે 'મીત રે. ૨૫ પંડિત૦ [૪૦૭]

૧. ગમાર. ૨. ઓરડામાં. ૩. ટિ૦ અહીંથી પાંચ ઢાળોમાં સત્તરમી/અઠારમી એ રીતે ક્રમ ભંગ હોવાથી સુધારી લેવામાં આવ્યું છે.
૪. મિત્ર, પ્રિય.

દૂલ:-

- દૂર રહિને લેસાલીયા, જોતા હુંતા ખ્યાલ;
તે ગુંબતા દેખને, સેકને કહે 'તે બાલ. ૧ [૪૦૮]
- પરદેસી જે કુમર છે, તે મંગલકલસને ઝાલ;
ઓરામાંહે લેઈ ગયા, કહે બાંધ્યો ઉંચે માલ.' ૨ [૪૦૯]
- સેક હલફલીઓ ઊઠીયો, તેડે આપણો સાથ;
ઇણ અવસર મામા કને, કુમરી જોડે હાથ. ૩ [૪૧૦]
- 'પુરુષ ભેખ છે મુઝને, આગ્યા માંગું હેવ';
મામો કહે 'બાઈ! તુમ્હે, ઉતારો જાઈ ગેહ.' ૪ [૪૧૧]
- મંગલકલસ પાસેં જઈ, બે કરજોડી હાથ;
માંગે 'નારીવેષ ઘો, હું છું તાહરી સાથ.' ૫ [૪૧૨]
- સેક-કુવર ઉછવ હુવો, સૂસરાનો સહી સાથ;
આવે ઘણું ખુસ્યાલસું, જિહાં મીલીયો આપણો સાથ. ૬ [૪૧૩]
- બાપ કહે બેટા પ્રતે, 'કહો હુઈ તે વાત';
'સુસરો આવ્યો માહરો, મીલો હિવે થેં તાત.' ૭ [૪૧૪]
- પૂત્ર-વચન હરખીત હુવો, ઘરમે લેઈ ગયા જામ;
વાગા-વેસ-સિણગાર સબ, સુસરા હાથે દઈ તામ. ૮ [૪૧૫]
- પૂરખભેખ ઉતારને, કીધા સોલશુંગાર;
ઘર આવે કિણ પર હવે?, તે સાંભલજ્યો ઇંધકાર. ૯ [૪૧૬]

ઢાલ:- ૧૭, કુમર ભલે આયો- એ દેસી.

- સેક ધનદત્ત હીવે સહી રે, વહુ આવિ સુંણી વાત કે હરખ હુવો ઘણો રે;
સગા-સણિજા મેલવે રે, મોટા છે જેહના નામ કે પુન્ય સદા ફલે રે. ૧ [૪૧૭]

હાટ ઉછાહ કરે ઘણા રે, ગીત ગાવે વર બાલ કે હરખં;
 વાજા વાજે અતી ઘણા રે, વાજે ભેર કંસાલ કે પુન્યં. ૨ [૪૧૮]

સુખાસણ ભલી પાલખી રે, રથ જોતરીયા તુરંગ કે હરખં;
 હય-ગય ભલા સીણગારીયા રે, 'પાખરીયા પાંચ તુરંગ કે પુન્યં. ૩ [૪૧૯]

ઘણા કરે રે વધામાણા રે, મીલીયા માહાજન લોક કે હરખં;
 માંગણજન 'જય જય' કરે રે, મીલીયા લોકના થાટ કે પુન્યં. ૪ [૪૨૦]

'સાંમેલો કરે જુગતુસું રે, પૂત્રના પૂરણ કોડ કે હરખં;
 ગજ બેસાર્યો પૂત્ર-વહુ રે, સરિસા-સરિસી જોડ કે પુન્યં. ૫ [૪૨૧]

રાય-રાણા આવે ઘણા રે, નવલી સાંભલી વાત કે હરખં;
 કુંવર 'ફીટ થઈ કુંવરી એ, તીણે મીલી ઘણું જાત કે પુન્યં. ૬ [૪૨૨]

ઉજેણી એક જ હુંતી રે, બીજી મીલી આવી આજ કે હરખં;
 'ચવર ઢુલાવે 'પાખતી એ, 'પૈસારો કરે તામ કે પુન્યં. ૭ [૪૨૩]

સેરી-સેરી ટોલે મીલે એ, 'સોહિવ દે આસીસ કે હરખં;
 કિહાં ઉજેણી? કિહાં ચંપા એ?, આણ મેલી જગદીસ કે પુન્યં. ૮ [૪૨૪]

-----, ----- હરખં;
 ઘર આવીને ઉતર્યા એ, લોક કરે 'જયકાર' કે પુન્યં. ૯ [૪૨૫]

સાસુને વહુ પાર્યે પડી એ, સાસુ દીયે આસીસ કે હરખં;
 'પૂત્રવંતી જસવંતી હોજ્યો એ, જીવજ્યો કોડ વરીસ કે' પુન્યં. ૧૦ [૪૨૬]

સજન લોક સંતોષીયા એ, જીમાડી પકવાન કે હરખં;
 બંદીજન 'જય જય' કરે એ, તિહાંને દીધો દાન કે પુન્યં. ૧૧ [૪૨૭]

મામી સુસરો આવ્યો હુંતો એ, સેવા કરે ભલી ભાંત કે હરખં;
 રેહતા દીન ઘણા હુવા એ, પુગી ઘણી મન ખાંત કે પુન્યં. ૧૨ [૪૨૮]

૧. શણગારેલા. ૨. સામેયું. ૩. ફીટ-ફીટીને=મટીને. ૪. ચામર. ૫. ચારે બાજુ. ૬. પ્રવેશ. ૭. સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રીઓ.

કવરી કહે મામા પ્રતે એ, 'વાટ જોયસી માય-તાય કે હરખં;
પૂરુષભેખ દીધો હુંતો એ, દેજ્યો તાતને જાય કે' પુન્યં. ૧૩ [૪૨૯]

સીખ માંગે મંગલકને એ, રાખ્યા ન રહેં કોય કે હરખં;
વાગા દીધા નવ-નવા એ, સરીખો સગપણ જોય કે પુન્યં. ૧૪ [૪૩૦]

લેઈ સીખને ચાલીયા એ, રાયને કહજ્યો 'જુહાર' કે હરખં;
આયો ચંપા ઉતાવલો એ, રાય મીલેં હાથ પસાર કે પુન્યં. ૧૫ [૪૩૧]

'પુરુષભેખ દીયો અછેં એ, બાઈ કહીયો પ્રણામ કે' હરખં;
રાય પુછે 'કુવરી કીહાં એ?', સિંઘજિ કહે વાત માંડ કે પુન્યં. ૧૬ [૪૩૨]

સમાચાર સહુ સાંભલી એ, હરખ્યા માય ને તાય કે હરખં;
પૂન્યે જસ-સંપદ મીલે એ, પૂન્યે આપદ જાય કે પુન્યં. ૧૭ [૪૩૩]

રાજા મનમાંહિ ચિંતવે એ, 'મુહતાસું કરુ કાંય? કે હરખં;
પુત્રી-જમાઈ દેખું નહિ એ, તિહાં લગ બોલ્યો ન જાય કે' પુન્યં. ૧૮ [૪૩૪]

ઢાલ ભણી સતરમી એ, સહુને પુગી આસ કે હરખં;
લીખમીહરખ કહેં 'પૂન્યથી એ, લહીયેં લીલ વીલાસ કે' પુન્યં. ૧૯ [૪૩૫]

ફૂલ:-

- હિવે સુરસુંદર રાયને, લાગી ચટપટી ચીત્ત;
સુતા-બેઠા-જીમતા, સાલ હુવો ઘટ-^૧ભીત. ૧ [૪૩૬]
- ‘મેં કાંઈ પૂછી નહી, ભલી-બુરી કાંઈ વાત;
મે મુઢમતી જાણી નહી, જે દુસમાણ ખેલ્યા ^૨ઘાત. ૨ [૪૩૭]
- જમાઈ જોયો નહી, કીણ પર હુઈ છે દેહ;
મુહતાને કહીયે થકે, પુત્રીને દીધો છેહ. ૩ [૪૩૮]
- હિવે હું દેખિસ પુત્રીને, તાઢા થાસી નેણ;
તબ લગ ^૩કાહુંને કહું નાહી, મુહતાસું કોઈ વેણ. ૪ [૪૩૯]

ઢાલ:- ૧૮, સુરત પ્યારી લાગે જીનજી તાહરી- એ દેસી.

- સુરસુંદરુ હો રાય કહે સીંઘજી પ્રતે, ‘વાર મ લાવો કોય;
પૂત્રી-જમાઈ હો તેડિ આવો ઈહાં ઘરે, જિમ મુઝ આણંદ હોય.’ ૧ [૪૪૦]
- રાય તેડાવે હો ^૪ધીય-જમાઈનું, ‘મુઝ ^૫ધુજણ લાગીજી જેહ;
નયાણ ન દેખું હો નાની કુંવરી, તાં લગ દાઝે દેહ. ૨ રાય૦ [૪૪૧]
- તેડવા મેલુ હો તુઝને ઉતાવલો, વાર મ લાવોજી કોય;
^૬વીછોવો ટલસી હો દીઠાં કુમરી, કહજ્યો તુમે સમઝાય. ૩ રાય૦ [૪૪૨]
- વીનતિજી કરજ્યો સેઠસ્યું અતી ઘણી, ^૭વીંદડી દેજ્યો હાથ;
પગે લાગણો હો કહજો રાણિતાણો, લેજો વેવાહણ દીલ હાથ.’ ૪ રાય૦ [૪૪૩]
- સિંઘને ચલાવે હો કહિ સંદેસડા, તે કહિતા નાવેજી પાર;
વીરહ વિછોવો હો તેહને પડ્યો હોસી, તે કહસી સો વાર. ૫ રાય૦ [૪૪૪]

૧. ભીતર= અંદર. ૨. દાવ. ૩. કોઈને. ૪. દીકરી. ૫. ધુજવા. ૬. વિયોગ. ૭. વહુનો.

- ઉજેણિ આવે હો ઘણો ઉતાવલો, સેઠે કીધ જુહાર;
ઉઠીને મીલીયા હો દેખી સજન આપણો, કરે ઘણી મનુહાર. ૬ રાય૦ [૪૪૫]
- ભાણેજી આવે હો મામાજીને સાંભલી, હસી મીલી બહુ હેજ;
કુસલ પૂછે હો માય-તાયના ઘણા, 'કે મુજ ઉપર ખીજ?'. ૭ રાય૦ [૪૪૬]
- સાસુને કહીજ્યો રાણીનો પગે લાગણો, વીંદડી મેલો પાસ;
કહિજ્યો જમાઈનું રાય તેડીયા, રાય દીકાં હોસી હુલાસ. ૮ રાય૦ [૪૪૭]
- રાત-દીવસ હો ઝુરે રાય-રાણી ઘણા, ન કરે કાંઈ ઘર ચિંત;
દહ-દિસ જોવે હો ^૧કુંવરની વાટડી, ^૨ગેહલાતણીજી રીત. ૯ રાય૦ [૪૪૮]
- “કુમરી! ચાલતા હો વચન કો કહ્યો, મહે પિણ પુણ્યો નાહ;
એ દુખ સાલે હો ^૩સાલતાણી પરે, તે કિમ કહિણો ન જાહિ. ૧૦ રાય૦ [૪૪૯]
- આણજાણે હો કીધી દુસમાણ દાણી, ^૪કંતને દીધો દોસ;
કપટ ન જાણ્યો હો મે મુહતાતણો, તે હિયડામાહે સોસ.” ૧૧ રાય૦ [૪૫૦]
- કર જોડિ હો સિંઘ સેઠ પ્રતે કહે, ‘હિવે મ લાવો વાર;
પૂત્રી-જમાઈ દીકાં સુખ પામસી, મ કરો ઢીલ લીગાર. ૧૨ રાય૦ [૪૫૧]
- પુત્રી ચલાવે હો સામગ્રી સજી, માય-તાય પ્રણમવા પાય;
સાસુ-સુસરાને હો વહુ પાએ પડી, પીહરને જબ જાય. ૧૩ રાય૦ [૪૫૨]
- સીંઘજીને કહે હો સેઠ ઇસી પરે, માહરે એક જ પૂત;
ઇણ આયા હો ઘર-વસ્તી હોસી, પુત્ર વિના ^૫અભધૂત. ૧૪ રાય૦ [૪૫૩]
- સીખ કરીને હો ચાલ્યા ઉતાવલા, આવે ચંપા પાસ;
સિંઘજી મેલે હો વધાઓ તિણ સમે, રાય મન પુગી આસ. ૧૫ રાય૦ [૪૫૪]
- દીધી વધાઈ હો રાય મનરલી, ચલી રાજા સામો જાય;
ઓલખીયો જમાઈ હો તન-મન હુલસ્યો ઘણો, મીલીયો છાતીસું લાય. ૧૬ રાય૦ [૪૫૫]

૧. કુંવરીની. ૨. ઘેલાની. ૩. શલ્યની. ૪. કંત=પ્રિયને. ૫. અવધૂત જેવા.

મહોદ્ધવ કીધો હો રાય પુરીતણો, ઉતાર્યો નિજ વાંક;
 ‘ઉજલો કીધો હો મુજને પૂત્રીયે, કુલનો ઉતાર્યો કલંક.’ ૧૭ રાય૦ [૪૫૬]

રાયઘર આવે હો બેટી આંબરે, જમાઈ કીધો જુહાર;
 બેટી આવી હો માય-કંઠે લગી, ઉલસ્યો પ્રેમ અપાર. ૧૮ રાય૦ [૪૫૭]

છાતિ લાગી હો માયની ફાટવા, નયણે વરસેં મેહ;
 રાખ્યો ન રહે હો ^૧હેજ ગીરુવાતણો, ^૨ઓછા દેખાલે ^૩છેહ. ૧૯ રાય૦ [૪૫૮]

ઢાલ અઢારમી હો રાય હરખ્યો ઘણું, મનરો ટલ્યોજી સંદેહ;
 દુરજન મોહની હો લીખમીહરખ કહી, ‘જીપે નર ધન્ય જેહ.’ ૨૦ રાય૦ [૪૫૯]

ફૂલ:-

રાજા મન આણંદીયો, પૂગી મનની આસ;

૧ દ્વિ-જમાઈ દેખી કરી, ઘરે મન હુલાસ.

૧ [૪૬૦]

હિવે રાજા મુહતા પ્રતે, આણે મનમે રોસ;

દ્વિ-જમાઈ નિકલંક હે, તીણે ચઢાવ્યો દોસ.

૨ [૪૬૧]

ઢાલ:- ૧૯, વીર સુણો મોરી વીનતી- એ દેશી.

સુરસુંદરરાય ચિંતવે, ઘણો આણિજી મનમાંહે રોસ;

મુહતા ઉપર કોપીયો, 'ઇણ મુજને હો દીનો મોટો દોસ. સુર૦ ૧ [૪૬૨]

સુબુધ નામે મુહતો હુંતો, ઇણ કીધી જી ઇણ હુંતિ કુબુધ;

તેહતણા ફલ એહ અછે, ચખાઓ જી જીમ પામે 'સુધ' સુર૦ ૨ [૪૬૩]

રાયે તબ બોલાવીયો, કહે 'મુહતો જી પકડી આણો 'નકાસ;

બેટો-વહુ સહુ સાથને, મત કરજોજી મુહતારો વેસાસ. ૩ સુર૦ [૪૬૪]

ચંડાલને હુકમ કર્યો, મુહ કરજોજી સહુ તેહનો સ્યામ;

'રાસભરો હુકમ કર્યો ભલો, ગામ દોલોજી ફેરવજો તામ.' ૪ સુર૦ [૪૬૫]

રાય હુકમ તે સહુ કર્યો, મસાણે જી લેઈને જાય;

મંગલકલસ વાત સાંભલી, કરજોડી જી વિનવીયો રાય. ૫ સુર૦ [૪૬૬]

'મુહતો મરણ પામે નહી, મુઝને દીજે જી કીજે સુપ્રસાદ;

બાપની 'ઠોડ મે માનીયો, જીવત છોડોજી દીજે દેસોટો રાય!'. ૬ સુર૦ [૪૬૭]

મંગલવચન રાય માનીયો, મુહતો મેલ્યોજી જીવતો તીણવાર;

દેસબાહિર 'પરો કાઢીયો, દુરજનરોજી એહ અધિકાર. ૭ સુર૦ [૪૬૮]

મંગલકલસનો જી જસ ઘણો, વિસ્તરિયો જી ઘણું પ્રથવીમાંહિ;
જેહને પૂન્ય પોતે ઘણો, તેહના દુસમાણ જી સહુ દુરે જાહિ. ૮ સુર૦ [૪૬૯]

સુસરા ઘર રેહતા હુવા, દીન બહુલા જી હીવે માગું સીખ;
વાટ જોતા હોસી માહરી, હીવે રહિવો જી ભલો નહી ^૧પરિતપ્ય. ૯ સુર૦ [૪૭૦]

હિવે સીખ માગે ^૨રાજકનાસું, તબ સુસરો જી બોલે ગદ-ગદ ^૩વૈણ;
‘‘વૈહણૌ છે ઘરબાર તુમ્હતાણો, કીમ ચાલે જી?’’ કહે જલભર નેણ. ૧૦ સુર૦ [૪૭૧]

‘માય-તાય ગરઢા હૂવા છે, મેં કરવી જી જેહની હીવે સેવ;
સીખ સમ ^૪પોકરી મયા, ઉજેણી જી મુઝ જાવા હેજ. ૧૧ સુર૦ [૪૭૨]

કુમરીને મુકલાવો દીજીયે’, ભલા ગ્રહણા જી નવ-નવ વેસ;
સાસુ-સસરો સંતોષવા, જમાઈનુ જી દીધા ભલ-ભલા દેસ. ૧૨ સુર૦ [૪૭૩]

રાય સીખ દેઈ કહે, વેહલા આવજ્યો જી મત કરજ્યો ઢીલ;
માહરે તુમ દરસણ વીના, માનું લાગઈ માહામાસ જ્યું ^૫સીલ ૧૩ સુર૦ [૪૭૪]

એ પીણ ઢાલ ઉગણિસમી, રાય-રાણી જી પૂગી મન આસ;
કુયરીનૂ મૂકલાવો દીયો, લીખમીહરખ જી ^૬કહેમ હુલ્લાસ. ૧૪ સુર૦ [૪૭૫]

૧. પ્રત્યક્ષ. ૨. રાજકને, રાજાની પાસે. ૩. વચન. ૪. હીન થાય. ૫. પોકાર કરે છે. ૬. શીતલતા=ઠંડી. ૭. કહે એમ.

દૂહા:-

રાજા-રાણી બેહું જણા, હુવા ઘણા દીલગીર;
વેદના વીછોહાતણી, જાણે લાગો તીર.

૧ [૪૭૬]

ઢાલ- ૨૦, વીછડીયા વાલેસર મીલણો દોહીલો રે- એ દેશી.

રાણી ગુણાવલી કુંયરી ભણી કહે રે, 'સાંભલ બેટી! વાત;
તુઝ વિરહે મુઝ તન 'પરજલે રે, પ્રજલે સાતે ધાત.' ૧ રાણીં [૪૭૭]

છાતી ભીડી બેટીસુ કહે રે, મેલી ઘણોઈ નીસાસ;
'પૂત્રી-વીછોહો માતને દોહીલો રે, જીમ 'મેહલા ઘરવાસ. ૨ રાણીં [૪૭૮]

માત વીસારું બેટી મત કરે રે, મેલાવો વહીલા સંદેસ;
તે તોઉ-દિન મુઝને આવે સહી રે, ભાજસી કોડ કલેસ. ૩ રાણીં [૪૭૯]

સાજન આવ્યા સામી આવજ્યો રે, દેજ્યો આદર માન;
વાત જ પૂછે આપણા ઘરતાણી રે, જીમ મુજ વાઘે વાન. ૪ રાણીં [૪૮૦]

એ મંદિર એ માલિયા રે, ખેલતી હુંતિ દિન-રાત;
તે થાનક મુઝને 'સાલસી જી, દેખી-દેખી પરભાત. ૫ રાણીં [૪૮૧]

સાસુ-સુસરાનો કહ્યો માનજે રે, મતી કરજ્યે અભીમાન;
સાસુ પૈહિલી તું ઉઠજે રે, જ્યું તુઝ વાઘે વાન. ૬ રાણીં [૪૮૨]

દેવ-ગુરુની સેવા સાચવે રે, દેજે સુપાતર દાન;
પરનંદા તું દુરે ટાલજે રે, જ્યું પામે બહુમાન. ૭ રાણીં [૪૮૩]

આપ પરાયો સરીખો ત્રેવડે રે, મ કરે કીણસું પરપંચ;
બૈન 'સુંહાસણી રુડા માનજ્યો રે, નાણે મનમેં ખલખંચ. ૮ રાણીં [૪૮૪]

માય સિખામાણ સાંભલી સુંદરી રે, મનમે ધરીય ઉમેદ;
 રાય-રાણી ઊભા રહ્યા ઝુરતા રે, મનમે ધરતા ખેદ. ૮ રાય-રાણીં [૪૮૫]
 ચાલ્યો મંગલકલસ ઉતાવલો રે, પહુતો નગર ઊજેણ;
 માય-તાયને આવી પાયેં પડ્યા રે, દેખ ઠર્યા દોય નેણ. ૧૦ રાય-રાણીં [૪૮૬]
 પૂત્ર-સકજ પીતા દેખને રે, સુંપે ઘરનો ભાર;
 લીખમીહરખ કહે ઢાલ વીસમી રે, પૂન્યે લેહસ્યે સુખસાર. ૧૧ રાય-રાણીં [૪૮૭]

ફૂલ:-

મંગલકલસ હીવે આપણો, ચલાવે ઘર બાર;
માય-તાય સેવા કરે, વધે પ્રેમ અપાર. ૧ [૪૮૮]

ઇણ અવસર ચંપાધણી, શ્રી સુરસુંદર રાય;
રાજ્યપાટ-થાપણ ભણી, ચિંતા મનમેં થાય. ૨ [૪૮૯]

‘જમાઈ તેડાયને, આપું તેહને રાજ;
તો મન વંછીત સવિ ફલે, સારું આતમ કાજ.’ ૩ [૪૯૦]

એહ વીચારી રાય તબ, કહે તેડાવો દુત;
‘ઉજેણી તું જાય કહે, “તું રાખે ઘરનો સુત. ૪ [૪૯૧]

રાત-દિવસ ચિંતા કરે, જોવે તુમહારી વાટ;
સહુ પરવારસું આવજો, જ્યું આપું રાજ ને પાટ.” ૫ [૪૯૨]

ઇમ કહી દુત ચલાવીયો, આયો નગર ઉજેણ;
મંગલકલસ ઉતાવલો, જાવાને હુવે તેહ. ૬ [૪૯૩]

માય-તાયને પાય નમી, માંગી સીખ કુમાર;
ચંપા ભણી તે ચાલીયો, સાથે લે નર-નાર. ૭ [૪૯૪]

આયો ઘણુઈ ઉતાવલો, રાયને કરે જુહાર;
રાજા રલીયાયત થયો, દીયો ટંકાવલી હાર. ૮ [૪૯૫]

ઢાલ-૨૧, ઇંડર આંબા આંબલી રે- એ દેશી.

એક દિન રાય સુરસુંદર રે, બેઠો સભા મઝાર;
મંગલકલસ દીપતો રે, ઉગો જાણે સૂર. ૧ [૪૯૬]

રાજેસ્વર જોજ્યો પૂન્ય પ્રકાસ, પૂન્યથી લહીયે સુખ સાર.

ઇણ અવસર ગુરુ વિચરતા રે, શ્રી જસોભદ્રસૂરિંદ;
પંચસયાંસું પરવર્યા રે, મોટા સાધુ મુંણિંદ. ૨ રાજેસ્વર ૦ [૪૯૭]

- ચંપા આવિ ઉતર્યા રે, દેખિ મોટો ઉદ્યાન;
વનપાલક રાયને કહે રે, રાય આપે તસુ દાન. ૩ રાજેસ્વરં [૪૯૮]
- રાય આવે ગુરુ વાંદવા રે, બેઠા કરી પ્રણામ;
'ધરમલાભ' ગુરુ ઉચરે રે, ધરમતાણો એ ધ્યાન. ૪ રાજેસ્વરં [૪૯૯]
- સભા સહુ બેઠી તિસે રે, નરનારીના વૃંદ;
ગુરુ ઉપદેસ દીયો તદા રે, ટાલ્યો મિથ્યાત્વનો ^૧ફંદ. ૫ રાજેસ્વરં [૫૦૦]
- 'આઠો ^૨પોર મંગલ! દોહિલો રે, માનવભવ મઝાર;
નરભવ પામીવો દોહિલો રે, પામીને મ મ હાર. ૬ રાજેસ્વરં [૫૦૧]
- જૈન ધરમ વલિ દોહીલો રે, દોહિલો આરિજદેસ;
સાધુ સમાગમ દોહિલો રે, દોહિલો શુત્ર ઉપદેશ. ૭ રાજેસ્વરં [૫૦૨]
- શ્રાવક કુલ વલે દોહિલો રે, દોહિલો શ્રદ્ધા ધાર;
ધીરજ પામીવો દોહિલો રે, પામી જીવ મ મ હાર. ૮ રાજેસ્વરં [૫૦૩]
- સાંભલીને ^૩સરદહો તુમ્હે રે, જ્યું પામો ભવપાર;
આઠેઈ મદ પરિહરો રે, આઠેઈ દુરગતિ દાતાર. ૯ રાજેસ્વરં [૫૦૪]
- ક્રોધ-માન-મદ ટાલજ્યો રે, ટાલજ્યો પાંચ પ્રમાદ;
ચ્યારે વીકથા પરીહરો રે, પરિહરો દુર જંજાલ. ૧૦ રાજેસ્વરં [૫૦૫]
- દોષ અદત્તાદાનનો રે, તીણમે મ ઘાલો ^૪જીહ;
^૫ભખ-અભખ જ પરિહરો રે, મનમે આણી બીહ. ૧૧ રાજેસ્વરં [૫૦૬]
- શ્રાવકનો ધ્રમ સાંભલી રે, સફલ કરો અવતાર;
જ્યું ગરભાવાસ ન અવતરો રે, જ્યું પામો ભવપાર.' ૧૨ રાજેસ્વરં [૫૦૭]
- કેઈ સમકીત આદરો રે, કેઈ આણો વેરાગ;
કેઈ શ્રાવક વ્રત ઉચરો રે, કેઈ ધર્મસું મનરાગ. ૧૩ રાજેસ્વરં [૫૦૮]

૧. જાળ, બંધન, પ્રપંચ. ૨. પહોર. ૩. શ્રદ્ધા કરો. ૪. જીભ. ૫. ભક્ષ્ય-અભક્ષ્ય.

રાજા મનમે વેરાગીયો રે, પ્રણમી સદગુરુ પાય;
અનુમતિ માગી ગુરુકને રે, આવું છું ઘરે જાય. ૧૪ રાજેસ્વર૦ [૫૦૮]

રાજા તતખિણ આવીને રે, પૂછી સબ પરિવાર;
'મંગલકલસ પાટ થાપિને રે, લેસ્યું સંજમભાર.' ૧૫ રાજેસ્વર૦ [૫૧૦]

માતા-પીતા ઉજેણસ્યું રે, તેડાવે સહુ રાય;
મંગલકલસ રાજા થાપને રે, પ્રણમે સહુના પાએ. ૧૬ રાજેસ્વર૦ [૫૧૧]

આણ વરતાઈ મંગલતાણી રે, શ્રી સુરસુંદર રાય;
દીખ્યાનો મહોછવ કરી રે, લીધો સંજમ જાય. ૧૭ રાજેસ્વર૦ [૫૧૨]

દીખ્યા લેઈ સીખ્ય કરી રે, કીધો ઉગ્ર વિહાર;
મંગલકલસ ઘર આવીને રે, બેઠો સભા મઝાર. ૧૮ રાજેસ્વર૦ [૫૧૩]

ઢાલ ભણી ઇંકવીસમી રે, સંયમ લીધો સમભાર;
મંગલકલસ રાજાતાણો રે, કહે લીખમીહરખ ઈધકાર. ૧૯ રાજેસ્વર૦ [૫૧૪]

દૂહા:-

મંગલકલસ સુસરા પ્રતે, ^૧ચિંતારે નિત તેહ;
વીસાર્યો ન વીસરે, ઉત્તમતાણા ઇમ નેહ.

૧ [૫૧૫]

મંગલકલસ રાજા હિવે, દેશ વરતાવી આણ;
સીમાડા જે ભુપતી, તેણેઈ માંડ્યો પ્રયાણ.

૨ [૫૧૬]

આણ ન માને એહની, 'એ છે કેહનો ભુપ?;
એહને ^૨પરહો ઉથાપસ્યા, કરસ્યા આપ સરુપ.

૩ [૫૧૭]

એમ વિચારિ ઉપડ્યા, દીસો-દીસથી જેહ;
મંગલકલસ રાજાને, લોકે વિનવ્યો તેહ.

૪ [૫૧૮]

'આણ ન માની તાહરી, લુટે ઘણોઈ મુલક;
સીખામાણ ઘો તેહને, જ્યું સુખ પાવેઈ ^૩ખલક.'

૫ [૫૧૯]

રાજા સાંભલ કોપ ચડ્યો, દે નીસાણે ઘાવ;
સેન્યા સહુ સજી કરી, દીયે ^૪પાગડે પાવ.

૬ [૫૨૦]

ઢાલ:- ૨૨, ચઢ્યો રિણ ઝંઝિવા ચંડપ્રધોતન નૃપ- એ દેસી.

ચઢ્યો હિવે જુઝિવા મંગલકલસ નૃપ, 'જોવું માહરી કૂંણ આણ મેટઈ;
તેહના ઠામ ઢાલુ હિવે જાઈને, જેમ કરું તીમ પડીયા જ ^૧લોટઈ. ૧ ચઢ્યોં [૫૨૧]

જે હુંતા ^૨બાગીયા આપણા દેસમે, તેહને દ્રુત મેલી તેડાવેઈ;
તતખીણ આયને રાય-પાયે નમે, કરજોડ સેવા કરે પાવ ઠાવેઈ. ૨ ચઢ્યોં [૫૨૨]

રાય તવ બોલીયો 'સુણો સહુ વાગીયા!, ફોજ કરી જાવસું જે દેસ લુંટેઈ';
એમ સહુ સાંભલી સઝિ થયા રાજવી, હીવે કામ સ્વામીતાણો કીર્યે છુટેઈ. ૩ ચઢ્યોં [૫૨૩]

૧. ચિંતા કરે. ૨. દૂર. ૩. જગત. ૪. પેંગડામાં પગ નાખ્યો. ૫. આળોટે. ૬. થોડેસવાર.

વડ-વડા વાગીયા ^૧રીણ રોસે ભર્યા, બોલતા વૈણ જ્યું ^૨ગેઈણ ગાજે;

^૩કેસર્યો ^૪વાર્ગે કીયે ફોજ આગે વહે, ^૫પાખરે હયવર ચઢ્યો એમ રાજે. ૪ ચઢ્યોં [૫૨૪]

સુંડ ઉછાલતા ગયવર ગાજતા, દીસતા જેમ પાહાડ ચાલે;

ઘંટ જીમ રુણઝુણે વાદ સ્વર્ગસું કરે, દલ હાલતા જેમ ^૬ઉધાર્ણ હાલે. ૫ ચઢ્યોં [૫૨૫]

^૭નાલ જબ ઘડહે ^૮કાયર-જીન થરહરે, વિરહણ નારી ‘પ્રિઉ! પ્રિઉ!’ બોલે;

‘કહો કીહાં જાયસી કટક સહુ મેલવી?, એહની સમોવડ કો નહીં ય તોલે.’ ૬ ચઢ્યોં [૫૨૬]

ફોજ ચિહું દિસી મીલીને જાય સખી ફરહર્યા, ^૯બુરંછીયા જોતિ ઝિલા-મિલ લાગી;

તામ અરીયાણતાણા સેસુ આયા હુંતા, તે સહુ દેખી ગએ ત્રસ્ત આગી. ૭ ચઢ્યોં [૫૨૭]

અરીયાણ જે હુંતા તે સહુ મિલ્યા એકઠા, સજ્ય થઈને કરસ્યા લડાઈ;

‘જોઈસ્યાં એહને ચઢિ આવ્યો તેહનો, ઇણસ્યું હિવે કિસી કરસ્યાં લડાઈ?. ૮ ચઢ્યોં [૫૨૮]

બાંહ ^{૧૦}ચાઢતા મુંછે ^{૧૧}વલ ઘાલતા, બોલતા વયણ અહંકાર કાઢે;

‘આપણે આગલે જોર એહનો કીસો?, બકરી યાવી જીસી સીંહ દાઢે.’ ૯ ચઢ્યોં [૫૨૯]

ઇસા અહંકાર કરતા હિવે રાજવી, આપણે જોસ રોસે વહાતા;

તિસે રાય આવિયો નીસાણ ઘાએ દીયો, બિહતા લોક ઘરમાંહિ રહંતા. ૧૦ ચઢ્યોં [૫૩૦]

ફોજ બિહું ભિડે આમ્હા-સામા મીલી, બાણ-ગોલાતણી વહે ચોટા;

કેઈ લડે કેઈ પડે કેઈ મરે ઝુંઝતા, કોઈ નાસિ રહે પકડ ^{૧૨}ઓટા. ૧૧ ચઢ્યોં [૫૩૧]

એમ દલ જુંઝતો પુછે પૂજતો, તેહને કદે જ નહીં જ તોટો;

પાયદલ જે મીલ્યા તે સહૂ રલવલ્યા, પૂન્ય પોતે જીકો સદા મોટો. ૧૨ ચઢ્યોં [૫૩૨]

૧. રણમાં, યુદ્ધમાં. ૨. ગગન. ૩. કેસરીયા. ૪. વઝો. ૫. યુદ્ધ માટે સજ્જ કરેલા. ૬. ઉધારણ=સમુદ્રની મોટી ભરતી. ૭. તોપ. ૮. કાયર જન=કાયર લોકો. ૯. બરછીઓની જ્યોત. ૧૦. ચડાવતા. ૧૧. વળ ચડાવતા. ૧૨. આડશ.

કોઈ આવી મીલે કેઈ પાએ પડે, કેઈ નાગ હાથમે લે લંગોટા;
 કેઈ મુંઆ કે પકઢ્યા કે પડદે રહ્યા, કેઈ ઘર-બાર ગઈ છોડ મોટા. ૧૩ ચઢ્યોં [૫૩૩]

ઈમ આણ વરતાવી સહુ હિવે રાજવી, છાવણી કરી રહ્યા દીન કેતા;
 જિહાં જિનદેહરો એ કરાવે ભલો, સેવા કરે સહુ કો સદા સાથ જેતા. ૧૪ ચઢ્યોં [૫૩૪]

દેસમાંહે આણ મંગલરાજાણી, મહિમા ઘણી વીસ્તરી જિન-સેવા કરંતા;
 વડવડા રાજવી હુંતા મિથ્યામતિ, તે હુવા જિનતાણી આણ ધરતા. ૧૫ ચઢ્યોં [૫૩૫]

ઈમ રેહતા થકાં દિન કેતા ગયા, રાજા સહુ સાથ લેઈ ઘર આવે;
 ઢાલ બાવીસમી રાગ કડખાતણી, લીખમીહરખ મન એમ ભાવે. ૧૬ ચઢ્યોં [૫૩૬]

કૂહા:-

રાજા મન આણંદસ્યું, ભોગવે લીલ વીલાસ;
દોગંધક જીમ દેવતા, પૂરે મનની આસ. ૧ [૫૩૭]

રાણી તિલોકસુંદરી, ધરે ધરમસું રાગ;
તાસુ પ્રભાવે જનમીયો, પુત્ર એક માહાભાગ. ૨ [૫૩૮]

રાજા-રાણી પ્રેમસું, ધરે ન કાંઈ ચિંત;
સુખ વિલસે સંસારના, કાંઈ ન આણે ^૧ભંત. ૩ [૫૩૯]

વનપાલક ઇણ અવસરે, આય વિનવ્યો નરેસ;
સિંહ ગુરુ પધારિયા, દેતા ધરમ ઉપદેશ. ૪ [૫૪૦]

ગુરુને આવ્યા સાંભલી, ધરતા મનમે આણંદ;
વનપાલકને દાન દે, પામ્યા પરમાનંદ. ૫ [૫૪૧]

હિવે રાજા પરિવારસું, વાંદે ગુરુના પાય;
કરજોડીને સાંભલે, ધરમ દેશના ^૨પાય. ૬ [૫૪૨]

ઢાલ:- ૨૩, કુવરી બોલાવે કુકડો- એ દેશી.

ધરમદેશના ગુરુ દિયે, સાંભલજ્યો સહુ કોઈ રે;
ગુરુદેવના જાપ થકી, તું સદગતિ તુમ્હને હોઈ રે.
ભાવથકી રી ભલે સાંભલો. ૧ [૫૪૩]

‘માનવભવ દોહિલો, પામી કરવો સારો રે;
દાન-સીયલ-તપ-ભાવના, તે માંહે ચિત્ત ધારો રે. ૨ ભાવ૦ [૫૪૪]

મન-વચન-કાયા કરી, કૂડો આલ મ દેજ્યો રે;
વચનતાણા ફલ ^૩પાડુવા, ^૪આલોહી પડીકમજ્યો રે. ૩ ભાવધરીને ભેટીયે. [૫૪૫]

૧. ભ્રાંતિ. ૨. પયસ=કુધ સમાન. ૩. નઠારા. ૪. આલોચના કરીને વિચારીને.

- ન હાસ કરીયે વિનોદ રે બોલ વચન કઠોર રે;
તે ભોગવ્યા વીણ છુટે નહી, જે બાંધે કર્મ અઘોર રે.’ ૪ ભાવ૦ [૫૪૬]
- એમ સૂણી રાજા તિહાં, બોલે બે કર જોડો રે;
‘પૂરબ પૂન્યે મે સ્યું કિયો?, રાણી મીલી ઉત્તમ જોડો રે. ૫ ભાવ૦ [૫૪૭]
- ગુરુ કહે ‘રાજા! સુણો, પૂરવભવ ^૧વીરતંતો રે;
દાન દીયો તુમ્હે જેહવો, તેહવો ફલ પૂન્યવંતો રે. ૬ ભાવ૦ [૫૪૮]
- ભરતખેત્ર અતહી ભલો, તિહાં **શેત્રીપ્રતિષ્ઠિત** ગામો રે;
મોટો તિહાં વિવહારિયો, વસે સોમચંદ્ર ઇણ નામો રે. ૭ ભાવ૦ [૫૪૯]
- અસ્ત્રિ શ્રીદેવી તેહને, રુપકલા ગુણવંતો રે;
જિનદેવ શ્રાવક તિહાં વસે, ધર્મતણો ધનવંતો રે. ૮ ભાવ૦ [૫૫૦]
- સોમચંદ્ર જિનદેવસું, પ્રીત ઘણી જીવ એકો રે;
જીનદેવ દેસાંતર ચાલતો, સોમચંદ્રને કહે વિવેકો રે. ૯ ભાવ૦ [૫૫૧]
- “સહસ એક દીનાર લે, સાતખેત્રે મુઝ ખરયો રે;
સામી ગુરુ સંતોષીજે, રખે કીણહીસું મન વિરયો રે.” ૧૦ ભાવ૦ [૫૫૨]
- એમ દેઈ સોમચંદ્રને, જિનદેવ દેશાંતર ચાલે રે;
સોમચંદ્ર દ્રવ્ય મિત્રનો, ખરયે સુપાત્રે ભાવો રે. ૧૧ ભાવ૦ [૫૫૩]
- શ્રીદેવી પૂછે કંતને, “કહો સ્વામી! એક જ વાતો રે;
દ્રવ્ય ખરયો તુમ્હે કેહનો, તે કહો મુઝ વીરતંતો રે.” ૧૨ ભાવ૦ [૫૫૪]
- સોમચંદ્ર કહે “માહરો, મિત્ર અછે જીનદેવો રે;
તિણએ સ્યુંપ્યો છે મુઝને, હું ખરયું છું નીતમેવો રે.” ૧૩ ભાવ૦ [૫૫૫]

એમ સુંણીને સ્ત્રી કહે, “સ્વામી! આપણોઈ કાંઈ દેજ્યો રે;
તે પીણ પુણ્ય હુવે ઘણો, ઈમ સાંપદ લાહો લીજો રે.” ૧૪ ભાવ૦ [૫૫૬]

સોમચંદ્રઈ કંતાતણો, વચન કીયો પ્રમાણો રે;
ઈણપર દાન દેતાં થકાં, વાધ્યો ઋદ્ધિ વિસ્તારો રે. ૧૫ ભાવ૦ [૫૫૭]

તિણ દાન પસાયેં પામીયો, રાજ-રિદ્ધ ભંડારો રે;
લીખમીહરખ કહે, ‘સુણો, દાન દીયો છે ભાડો રે.’ ૧૬ ભાવ૦ [૫૫૮]

કૂહા:-

- દાન દેસી અતિ ઘણો, પામે સયલ જ ઋદ્ધ;
મંત્ર-યંત્ર-માણી-ઓષધી, હય-ગય ^૧પ્રગલી વૃદ્ધ. ૧ [૫૫૯]
- ગુરુમુખે એહવો સાંભલી, મનમાંહે થયો ઉમેદ;
ગુરુ વાંદી વલી પૂછતાં, મુની કહિયો સગલો ભેદ. ૨ [૫૬૦]
- દેવદત્ત વલી હુવો, વિવહારીયો તિણ નયર;
તેહને સ્ત્રી ભદ્રા વલી, પીણ જિનધર્મસું વેર. ૩ [૫૬૧]
- શ્રીદેવીને ભદ્રાતણો, ઘણું છે અધીક સનેહ;
શ્રીદેવીને ધરમસું, ભદ્રા ઉથાપે તેહ. ૪ [૫૬૨]
- શ્રીદેવી જો દાન ઘો, ભદ્રા ન બેસે ચિત્ત;
મુહ મચકોડી ભદ્રા કહે, “બાઈ! દાન સ્યૂં ન હેજ મીત્ત. ૫ [૫૬૩]
- દાન દીયો કાસું હુવે?”, શ્રીદેવીને કહે એમ;
દાન થકી મીકી સદા, પીણ ભદ્રા મન છે ^૨નેમ. ૬ [૫૬૪]
- સીખ દીધ લાગે નહી, ભદ્રા ઘરે મન રાગ;
શ્રીદેવી પ્રતે પૂછતિ, ભદ્રા પાવન ^૩લાગ. ૭ [૫૬૫]

ઢાલ:- ૨૪, નણદલરી- એ દેશી.

- શ્રીદેવી ભદ્રા પ્રતે, “બાઈ! સુણી સુવિચાર હે બેહની;
દાન પસાયે સુખ લહે, શ્રીદેવી મૂલકુવાર હે બેહની. ૧ [૫૬૬]
- દાન થકી સુખ-સંપદા, દાન થકી સીવપદ થાય હે બેહની;
દાન થકી જસ-કીરત વધે, દાને સોભા થાય હે બેહની. ૨ દાન૦ [૫૬૭]

૧. પ્રગલી=ઘણી, ખૂબ. ૨. નિયમ. ૩. અવસર.

- સારથવાહ ધન્નો જાણીયે, તેરમે ભવ ઋષભદેવ હે બેહની;
ઉડદતાણા દીયા બાકુલા, ચંદણબાલા કર્મ પ્રભાવ હે બેહની. ૩ દાન૦ [૫૬૮]
- મેઘરથ રાજા રાખીયો, પારેવો અભયદાન હે બેહની;
ભવ તિજે શાંતિનાથજી, વલિ ચક્રવર્ત અભિમાન હે બેહની. ૪ દાન૦ [૫૬૯]
- હાથીને ભવ રાખીયો, 'સુસીયો જીવ પ્રતાપ હે બેહની;
ઈમ અનેક દાને તર્યા, દાન થકી જય થાય' હે બેહની. ૫ દાન૦ [૫૭૦]
- સમઝાવિ શ્રીદેવિને, તો પિણ મન ન હોય હે બેહની;
પ્રકૃત 'સુભાવ ના છાંડહી, 'ઓસઢ નહી નર ઢોય હે બેહની. ૬ દાન૦ [૫૭૧]
- પછે એકણ દીનરે 'સમે, બેઠા ગોખે આય હે બેહની;
શ્રીદેવી કહે સોમચંદ્રને, "એ કુણ કોઢીયો આય?" હે બેહની. ૭ દાન૦ [૫૭૨]
- પ્રીતમ કહે કાંતા પ્રતે, "સાધ અછે 'જગત્ર વિખ્યાત હે બેહની;
સુદ્ધ આચાર પાલે સદા, ઈર્યા સુમતિ પાલંત હે બેહની. ૮ દાન૦ [૫૭૩]
- પ્રથમ પોહર ધ્યાન જ કહે, બીજે પોહર 'ષાધેન હે બેહની;
તીજે પોહરે ગોચરી, સનમુખ વાંદીને જાય હે બેહની. ૯ [૫૭૪]
- સ્ત્રી-પ્રીતમ બેહુ જણા, વિનો[ઈ] કરતા આવી હે બેહની;
અસન-પાણી ખાદિમ વલી, વલી પોખ્યા સાધ મહંત હે બેહની. ૧૦ [૫૭૫]
- એ લાભ થયો છે અતિ ઘણો, જાણથી લહીયો સુખ હે બેહની;
પિણ વચન છલેં કરમ બાંધીયો, જિણથી પામ્યા દુખ' હે બેહની. ૧૧ [૫૭૬]
- સિંહસૂરિ ગુરુ ઈમ કહે, 'સોમચંદ્ર તો મંગલનો જીવ હે બેહની;
તીલોકસુંદરી તે શ્રીદેવી, તેહથી ઈધક ઓછાહ હે બેહની. ૧૨ [૫૭૭]
- જિનદેવ ધનદત્ત અછે, તેહતાણો તું પૂત હે બેહની;
પ્રાણી ઈમ વચન છલે 'કમ બાંધીયો, પિણ હુવો છુટકવાર' હે બેહની. ૧૩ [૫૭૮]

૧. સસલો. ૨. સ્વભાવ. ૩. ઔષધ. ૪. સમયે. ૫. સાધુ=મુનિ. ૬. જગતમાં. ૭. સ્વાધ્યાય. ૮. કર્મ.

એમ સુણી મન રંજ્યો, દે ગુરુને બહુમાન હે બેહની;
સુંસ-સબદ લે 'આખડી, સીખ કરી સુંગ્યાન હે બેહની.

૧૪ [૫૭૯]

ઢાલ હુઇ યોવિસમી, શ્રી ગુરુને ઉપદેસ હે હે બેહની;
લીખમીહરખ કહે સાંપદા, પામે લીલ-વીલાસ હે બેહની.

૧૫ [૫૮૦]

દૂહા:-

રાજા કહે રાણી પ્રતે, 'સુજસ! મા લાવો વાર;
દાન દે 'દુની ઉદ્ધરો, કુલનો એહ આચાર.'

૧ [૫૮૧]

રાણી-રાજા પ્રેમસું, દિન-દિન અધિક સનેહ;
જાતો છે અધિક મન, રાણિ સુજસ ગુણગેહ.

૨ [૫૮૨]

ઢાલ:- ૨૫, પૂન્યથકી સુખ પામીયે- એ દેશી.

રાજાને રાણિ રાગસું, સુખ વિલસે હો બે મનને રંગ કે;
દોગંધક જિમ દેવતા, તિમ રાજા હો રાણિને સંગ કે.

૧ [૫૮૩]

જો જો પૂન્ય પટંતરો, જીવ કરસી હો લેહસી સુખ જેહ કે;
ભલે ભલા સુખ પામસી, ભુંડે હો ભુંડાઈ ફલ લહંત કે.

૨ જો જોં [૫૮૪]

કીહાં સુરજ? કિહાં પોચણી?, 'અહિ વાસર હો રહિસ્યે જે દુર કે;
જનમંતર મેલો નહી, તોહિ પિણ હો નેહ ઘરે ભરપૂર કે.

૩ જો જોં [૫૮૫]

ચંદાને મન રોહિણી વસી, તીમ બીજી હો કાંઈ ન આવે દાય કે;
ચાતુક જલહર મન વસે, પાણિ બીજો હો ન પીયે જાય કે.

૪ જો જોં [૫૮૬]

ગજ સમરે રેવા નદી, કોઈલને હો વાલો માસ વસંત કે;
'હરને મન ગંગા વસી, 'કેકેઈને હો વાલો ધન ગાજંત કે.

૫ જો જોં [૫૮૭]

'હરને વાલી રાધીકા, મોતીમેં હો વાહી 'બાંગરી જોય કે;
'ધરને વાહો મેહુલો, હીયાને હો વાલો હાર જ હોય કે.

૬ જો જોં [૫૮૮]

નાકને વાલી વાંસાવલી, કાયાને હો વાલો સીણગાર રે;
જીભને વાલો રસ ભલા, ભોજનમે હો વાહો ધૃતસાર કે.

૭ જો જોં [૫૮૯]

૧. દુનિયા. ૨. અહનુ=દીવસ. ૩. શંકર. ૪. કેકીન=મોર. ૫. કૃષ્ણ. ૬. એ નામની માછલી. ૭. ધરા=પૃથ્વી.

બાલકને બાલક વાહુો, પંડિતને હો પંડિતસું મેલ કે;
તસ્મણો તસ્મણાસું રાજી, રાજાને હો તીમ રાણિસું મેલ કે. ૮ જો જો૦ [૫૯૦]

અહિનિસ રમલ કીડા કરે, વલિ દીજીયે હો સુપાત્રે દાન કે;
દીન જ હીન દુખીયા ઉધરે, દિન-દિન વાધે હો કીરત અસમાન કે. ૯ જો જો૦ [૫૯૧]

ઇમ રાય લીખમી ભોગવે, ઘણો ભરે હો સુકૃતભંડાર કે;
કબહીક મન વેરાગમે, મનમાંહે હો જાણે અથિર સંસાર કે. ૧૦ જો જો૦ [૫૯૨]

રંગે લીખમીહરખ કહે, દીપતા હો લાઘા સુખ જેમ કે;
ઢાલ કહી પચવીસમી, ફલ લેહસી હો ભોગવસી તેહ કે. ૧૧ જો જો૦ [૫૯૩]

દૂહા:-

એકદીન રાય રેવાડીયે, જાયે મન હુલ્લાસ;
ધરમગોષસુરી સમોસર્યા, વાંદીને બેઠો પાસ. ૧ [૫૮૪]

ધરમ-ઉપદેસ ગુરુ દીયે, રાય સાંભલે તેહ;
‘સરવ લોક વલી સાંભલે, ધરમનો લાહો લેહ. ૨ [૫૮૫]

ઢાલ:- ૨૬, વાત મ કાઢો વ્રતતણી- એ દેશી.

‘માનવનો ભવ દોહિલો, વલિ ઉત્તમ કુલ લહી પ્રાણિ રે;
વલી શ્રાવક આચાર જાણી રે. ૧ [૫૮૬]

ભાવ કરી થે સાંભલો, સાંભલો ભવિકજિન લોકો રે;
સાંભલિ ‘સરદહવો દોહીલો, ભગવંત વચન જ ઐકો રે. ૨ ભાવ૦ [૫૮૭]

કોધ-માન-માયા તજો, પાપે પિંડ મ ભરો રે;
કુડો કુટંબને કારણે, સંસાર સાગર નહી પારો રે. ૩ ભાવ૦ [૫૮૮]

ઐહ સંસાર અછે ‘કારિમો, કારિમો રાગ વીલાસો રે;
કારિમો તન-ધન એ અછે, એ છે કર્મનો પાસો રે. ૪ ભાવ૦ [૫૮૯]

પુત્ર-પુત્રી છે કામની, માત-પિતા પરિવારો રે;
સગા-સાણિજા સહુ અછે, માયા-ફંદનો જોરો રે. ૫ ભાવ૦ [૬૦૦]

ભાઈબંધ છે કારીમા, કારિમો સયલ ‘કૂંટાબો રે;
એ કાયા છે કારમી, વિષયા-મોહ કિમ ડુબો રે?’ ૬ ભાવ૦ [૬૦૧]

રાય વૈરાગમે આવીયો, ‘હું સ્વામી! ઘર જાઈ આવું રે’;
અમરસિંહુ રાજા થાપીયો, દીક્ષાનો મન ભાવો રે. ૭ ભાવ૦ [૬૦૨]

પુત્ર અમરસી પીતાકને, તીલોકસુંદરી સાથે રે;
સહુ પરીવાર સંતોષને, ગુરુના હાથ માર્યે દેઈ રે. ૮ ભાવ૦ [૬૦૩]

આવિ વચરાગ સંજમ ગ્રહો, ઉગ્ર કરે વિહારો રે;
સંજમની જે ખપ કરે, જીવને એ આધારો રે. ૯ ભાવ૦ [૬૦૪]

કરી અણસણ આરાધના, પાંચમી સદગતિ બાંધી રે;
સંજમ પાલ્યો બેહું જાણા, શુભગતિ પિણ સ્ત્રી સાધી રે. ૧૦ ભાવ૦ [૬૦૫]

લીખમીહરખ કહે ભાવસું, ધરમ કીયા સુખ પાવે રે;
દુખ દોહગ દુરે ટલે, છાવીસમી ઢાલ સુહાવે રે. ૧૧ ભાવ૦ [૬૦૬]

ફૂલ:-

શાંતિનાથચરિત્રમે, મંગલકલસ ઇધકાર;
દાનથકી સુખ પામીયો, મે પિણ કહીયો વીસ્તાર. ૧ [૬૦૭]

પૂન્યથકી સુખ પામીયે, પૂન્યે ^૧કીરત જસ હોય;
પૂન્યે મંગલકલસનો, પૂન્યતાણા ફલ જોય. ૨ [૬૦૮]

મંગલકલસ એ પામીયો, રાજ-રિદ્ધ ભંડાર;
શિવપદના શુખ પામીયે, પૂન્યે એહી જ સાર. ૩ [૬૦૯]

મંગલકલસની ^૨ચોપી ઇહાં, કીધી આણ વીવેક;
સુખ માનેં શુણતાં થકાં, મનમાં આણી ટેક. ૪ [૬૧૦]

ઢાલ:- ૨૭, રાગ-ધન્યાસી, મેવાડી, દાન સુપાત્રેં દીજીયે રે- એ દેશી.

લાભ ઘણો છે દાન મે રે, ^૩બેલા-બેલ ^૪જા હોય;
મંગલકલસ દાને કરી રે, ભાડે દાન જ સોય. ૧ લાભ૦ [૬૧૧]

સંવત સતરે ઓગણીસમે રે, માહ માસ શુભ એહ;
શુદ્ધિ પક્ષ તિથી ઐકાદસી રે, ગીરુવા છે દીન તેહ. ૨ લાભ૦ [૬૧૨]

છત્રપતિ ગછપતિ રાજ્યો રે, વિજયરત્નસુર મુણંદ;
તપોગછમાંહે ઈસો રે, અધિક પ્રતાપ મુણિંદ. ૩ લાભ૦ [૬૧૩]

તસુ સેવગ નિત્યહર્ષ ગુંણનીલો રે, સદા મનમેં આણંદ;
તશ શિષ્ય લિખમીહરખ કહે રે, સેવે નરના વૃંદ. ૪ લાભ૦ [૬૧૪]

સેહર કાંકદી નયર ભલો રે, રહ્યા તીહાં ચોમાસ;
શ્રાવક સદા સુખીયા વસે રે, પૂન્યે કરે જસુ વાસ. ૫ લાભ૦ [૬૧૫]

ઢાલ સત્તાવીસમી રે, દાનતાણો ઈધકાર;	
એહ સાંભલતા સુખ ઊપજે રે, કહિયા ચ્યાર પ્રકાર.	૬ લાભ૦ [૬૧૬]
ઢાલ સૂંણી ઉંઘ દૂર કરો રે, સાંભલજ્યો ચિત્ત લાય;	
તસ દૂખ-દોહગ દૂરે ગમે રે, ઇમ પભાણે મુનિરાય.	૭ લાભ૦ [૬૧૭]
સાંભલવો કરવો ભાવસું રે, મનમૈ આણી વીનોદ;	
ધરમ કરે તે સુખ લહે રે, ઔછે એહ પ્રમોદ.	૮ લાભ૦ [૬૧૮]

❀ ૧૦) વિબુધવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ ❀

પ્રથમ ખંડ

કૂહા:-

શ્રી જિનપય પ્રણમી સદા, ઋષભાદિક જિણ જેહ;
ચઉવીસઈ જિનવર નમું, વાઘઈ અધિકો નેહ. ૧ [૧]

પુંડરિક-ગૌતમ પ્રમુખ, ચઉદેસઈ બાવન્ન;
ગુણદરિયા ગણધર નમું, હરિખીત હોઈ જિમ મન્ન. ૨ [૨]

હંસગમનિ હંસાસની, ભગવતી ભારતિ માય;
મુ[ર]ખનઈ પંડિત કરઈ, પ્રણમું તેહના પાય. ૩ [૩]

જ્ઞાનવંત ગુરુ માહરો, જ્ઞાન-નયણ દાતાર;
તે ગુરુનઈ પ્રણમું સદા, આણી હરખ અપાર. ૪ [૪]

દાન-સિયલ-તપ-ભાવના, ધર્મ એ ચ્યાર પ્રકાર;
પ્રથમ દાનગુણ વરણવું, મંગલકલસ અધિકાર. ૫ [૫]

મંગલકલસ દોલત લહી, દાનતણિ સુપસાય;
સરસ સંબંધ અછઈ ઘણું, સુણયો સહુ ચિત લાય. ૬ [૬]

કુંણ દેશઈ નગરઈ હુયો?, કિમ તે થયો રાજાન?;
દાનતણો ફલ પામીઉ, સુણયો થઈ સાવધાન. ૭ [૭]

ઢાલ:-૧, અલબેલાની, રાગ-કાફી, પ્રવહણ તિહાંચિ પૂરીયા રે લાલ- એ દેસી.

જંબૂદ્વિપ સોહામાણો રે લાલ, લાખ જોયાણ પરિમાણિ મેરે પ્યારે રે;
સોલ સહસ્ત્ર ત્રિ લાખરો રે લાલ, જગતિ સહિત જગ જાણિ મેરે. ૮ જંબૂદ્વિપ [૮]

- જંબૂદ્વિપ વખાણીઈ રે લાલ, જંબૂ-વૃક્ષનઈ નામ મેરેં;
છ-^૧વ્રખધર તેહમાં કહ્યા રે લાલ, સાત ખેત્ર અભિરામ મેરેં. ૯ જંબૂદ્વિપ ૦ [૯]
- ભરત ભૂમિ તિહાં અછઈ રે લાલ, પંચશત યોયાણ માન મેરેં;
છવીસ જોયાણ છ-^૩કલા રે લાલ, ભરતખેત્ર પરધાન મેરેં. ૧૦ જંબૂદ્વિપ ૦ [૧૦]
- બત્રીસ સહસ્ત્ર જાણીઈ રે લાલ, ભરતખેત્રમાં દેશ મેરેં;
સાઢા પંચવીસ ^૪પરગડા રે લાલ, જિનવર ધરમ નિવેશ મેરેં. ૧૧ જંબૂદ્વિપ ૦ [૧૧]
- શ્રી જિનવર ગુણ રાગીઆ રે લાલ, સાધૂ દિઈ ઉપદેશ મેરેં;
સંઘ ચતુરવિધિ જિહાં ભલો રે લાલ, ધરમ કરઈ સુવિશેસ મેરેં. ૧૨ જંબૂદ્વિપ ૦ [૧૨]
- ^૫આરજ પંચવીસ દેસમાં રે લાલ, માલવદેસ મંડાણિ મેરેં;
દેશ ^૬સખર સોહામાણો રે લાલ, મહિયલ મહિમા જાણિ મેરેં. ૧૩ જંબૂદ્વિપ ૦ [૧૩]
- સરસ દેસ પાણી ઘણો રે લાલ, ઘરિ-ઘરિ વાડી-આરામ મેરેં;
કૂપ-તટાક નઈ વાવડી રે લાલ, પગ-પગિ પાણી ઠામિ મેરેં. ૧૪ જંબૂદ્વિપ ૦ [૧૪]
- પાન-સાકર નઈ સેલડી રે લાલ, સખર બહુ ^૭સહિકાર મેરેં;
^૮ગોલગદ્ધુ ^૯રુખ મોટકા રે લાલ, જિણઈ દેશઈ આપાર મેરેં. ૧૫ જંબૂદ્વિપ ૦ [૧૫]
- વિક્રમસેન અતિ ભલો રે લાલ, દેવતાઈ ^{૧૦}વર દીધ મેરેં;
દુરભિક્ષ ન પડિ તિહાં કદા રે લાલ, તે માલવ પરસિદ્ધ મેરેં. ૧૬ જંબૂદ્વિપ ૦ [૧૬]
- જિણઈ દેશઈ સૂરજતાણો રે લાલ, દરિસણ વહિલો હોઈ મેરેં;
એક લાખ ગામ જ જાણીઈ રે લાલ, ઊપરિ બાણું જોઈ મેરેં. ૧૭ જંબૂદ્વિપ ૦ [૧૭]
- પહિલા ખંડતણી ભલી રે લાલ, એ કહી પહિલી ઢાલ મેરેં;
નગર વખાણ હવિ સાંભલો રે લાલ, વિબુધ વંદિ રસાલ મેરેં. ૧૮ જંબૂદ્વિપ ૦ [૧૮]

૧. વર્ષધર પર્વત. ૨. યોજન. ૩. ક્ષેત્રને માપવાનું એકમાપ, ૧ યોજન=૧૬ કલા યા. ૪. પ્રસિદ્ધ. ૫. આર્ય. ૬. શ્રેષ્ઠ. ૭. આંબો. ૮. ગોલકડુંના=ભૂરા કોળાના. ૯. વૃક્ષ. ૧૦. વરદાન.

ફૂંટા:-

માલવ મોટા દેસમાં, જેહનિ મોટી મામ;
ચંદ્રપુરી એ અભિનવી, ઉજ્જેણી અભીરામ.

૧૯ [૧૯]

ઢાલ:- ૨, રાગ-ધન્યાસી, મીષ્ટ માહરી સહી રે સમાણિ- એ દેશી.

ઋષભ જિણેસર નંદન કહીઈ, નામિ અવંતિકુમાર રે ભલો નગર સોહાવિ;
ભલો નગર સોહાવિ નગર નિરુપમ, તેણિં વસાયો ઉજ્જેણી ઊદાર રે ભલો. ૨૦ [૨૦]
ભલો નગર સોહાવિ દેખંતાં દુખ જાવિ, ભલો નગર સોહાવિ. આંચલી.

જોયાણ બાર વિસ્તારઈ કહિઈ, ^૧નવતેરી નગરી દીસઈ રે ભલોં;
ગઢ-મઢ-પોલિ-પ્રકારિ સોભઈ, દેખત હઈડું હીસઈ રે ભલોં. ૨૧ [૨૧]

સાત ભુમિ સુંદર આવાસ, ^૨જુગતિ જણસ ભલી જાલી રે ભલોં;
^૩કોરણિઆલા ગોખ-ઝરખા, જિણ ઘરિ ઝાકિઝમાલી રે ભલોં. ૨૨ [૨૨]

પવન અઢાર વસિં જિણિ નગરિ, છત્રીસઈ કારખાના રે ભલોં;
ચંદ્રાસિ ચહુટિ કરી સોભઈ, તાન માન ગીત ગાના રે ભલોં. ૨૩ [૨૩]

વણિજ કરિ વારુ વ્યવસાઈ, ^૪કોટિધ્વજ વ્યવહારી રે ભલોં;
^૫લાખ-ગમે લાખેસરી દીપઈ, ધરમ કરણ દાતારી રે ભલોં. ૨૪ [૨૪]

ચહુટિ બેઠા પાન જ ચાવિ, ^૬કુંદાલા-કુંદાલા રે ભલોં;
ચાર વરણ ચંદ્રાસિ ન્યાતિ, દાક્ષિણ દાણા દયાલા રે ભલોં. ૨૫ [૨૫]

જૈન-શૈવના ત્રિસ સહસ્ર જાણો, ઉતંગ ચંગ પ્રસાદ રે ભલોં;
ષટ દવિસણ ષટ કરમ જ સાધઈ, ન કરિ કો વિખવાદ રે ભલોં. ૨૬ [૨૬]

લખમીદેવીતણો એ વાસ, લોકા વસિં સવે સુખિઆ રે ભલોં;
ચોર-ચાડન્યું નામ ન જાણઈ, કોઈ નહિ તિહાં દુખિઆ રે ભલોં. ૨૭ [૨૭]

૧. નવતર=નવી. ૨. યોગ્ય, સુંદર. ૩. કોતરણીવાળા. ૪. કરોડપતિ, કે જેના ઘર પર કોટી-ધનની નિશાની તરીકે ધજા ફરકે છે.
૫. લાખો. ૬. મોટી ફાંદવાળા.

બાગ-બગીચા-વાસ દીસઈ, નદી સીપ્રાકે તીર રે ભલોં;
સિદ્ધવડ સોહિ ઇણિ નગરિ, થાનક બાવન વીર રે ભલોં. ૨૮ [૨૮]

હરસિદ્ધ દેવી પીઠ વિરાજઈ, કરઈ નર-નારિ પ્રણામ રે ભલોં;
મહાકાલ મદનેશ્વર થાનિક, તીરથ ભુમિ સુઠામિ રે ભલોં. ૨૯ [૨૯]

ખાપરા ચૌરતાણી જિહાં ગુફા, ઇમ અનેક ^૧અહિઠાણિ રે ભલોં;
સુપનાંતર નહિ જિહા દૂકાલ, નગર ઉજેણી જાણિ રે ભલોં. ૩૦ [૩૦]

નીરમલ નીર નદી સીપ્રા રે, વારુ વિચક્ષણ લોગા રે ભલોં;
ધરમી ધનવંત નિવસઈ શ્રાવક, કોઈ ન જાણિ સોગ રે ભલોં. ૩૧ [૩૧]

ઉજેણી નગરીનો ^૨વરણવ, ઢાલ કહી એ બીજી રે; ભલોં;
વિબુધવિજય કહિ પહિલઈ ખંડઈ, 'શ્રોતા! કરયો "જી જી" રે' ભલોં. ૩૨ [૩૨]

ફૂલ:-

નિરુપમ નગર ઉજેણીઈ, લોક વસઈ ધનવંત;
જેનરાજ રાજિ તિહાં, સકલગુણે સોભંત.

૩૩ [૩૩]

ઢાલ:- ૩, રાગ-સારંગ મહાર, ઉઠી કલાલાણી ભરિ ઘડો હે- એ દેશી.

શ્રોતાજન તુલે સાંભલો હે, રાજ કરય રાજાન;
વૈરીસેન નામિ ભલો હે, રાજા રામ સમાન.

૩૪ શ્રોતાજન૦ [૩૪]

ન્યાઈ નિપુણ નરપતી હે, સુંદર સુગુણ સુજાણ;
પ્રબલ પ્રતાપિ ^૧પરગડો હે, કોઈ ન ખંડઈ ^૨આણિ.

૩૫ શ્રોતાજન૦ [૩૫]

હય-ગય-રથ-પાયક ઘણા હે, ઋદ્ધિ-સમૃદ્ધિ ભુપાલ;
પ્રજાનઈ જુગતિ કરી હે, પાલિ જ્યું માય બાલ.

૩૬ શ્રોતાજન૦ [૩૬]

સાહસીક સૂર પરાક્રમી હે, જેહનો તેજ પ્રતાપ;
ધરમ-દયા દિલમાં ધરઈ હે, જપિ શ્રી જિનનો જાપ.

૩૭ શ્રોતાજન૦ [૩૭]

દાનઈ કરણ કહાવિઓ હે, વારુ વિનય-વિવેક;
^૩ખાગ-ત્યાગ શિર સેહરો હે, રાજા ગુણ અનેક.

૩૮ શ્રોતાજન૦ [૩૮]

તસ પટરાણી પદમાણી હે, ગુણમાણી કેરો ગેહ;
સોમચંદ્રા ચંપક-^૪વાણી હે, સીલતાણી સસનેહ.

૩૯ શ્રોતાજન૦ [૩૯]

તિણિ નગરનઈ વ્યવહારીઓ હે, નગરસેક અભિરામ;
ધનદ સમોવડિ ઉપમા હે, ધનદત્ત એહવિ નામ.

૪૦ શ્રોતાજન૦ [૪૦]

સમકિત સુધું આદરઈ હે, શ્રાવક ચતુર સુજાણ;
ભેદ જાણઈ નવતત્વના હે, પાલઈ જિનવર આણિ.

૪૧ શ્રોતાજન૦ [૪૧]

દોલત-દાન-દયા ઘણી હે, સુંદર રુપ સરુપ;
સાચો બોલિ તે સદા હે, માનિ તેહનિ ભૂપ. ૪૨ શ્રોતાજન૦ [૪૨]

તસ ઘરી ઘરણી સુંદરી હે, સુકલીણી સુવિસાલ;
સતભામા 'સામા ભલી હે, સીલવતી સુકમાલ. ૪૩ શ્રોતાજન૦ [૪૩]

પ્રીઉસું પ્રેમિ પ્રેમદા હે, રાખઈ રંગ અસંગ;
દેવતાણા સુખ ભોગવિ હે, આણિ ઉલટ અંગિ. ૪૪ શ્રોતાજન૦ [૪૪]

પહિલા ખંડ તણી ભલી હે, એ કહી ત્રીજી ઢાલ;
વિબુધવિજય વ્યવહારીઓ હે, ભોગવિ ભોગ રસાલ. ૪૫ શ્રોતાજન૦ [૪૫]

દૂહા:-

સવિ સુખ દંપતિ દોઈનઈ, ધન-ધાન્યાદિક જેહ;
પુત્ર નહી કો તેહનિ, મોટુ દુખ જ એહ. ૪૬ [૪૬]

રાતિ-દિવસ ઝૂરિ ઘણુ, પુત્ર વિના તે સેઠ;
પુત્ર વિના એ ધન કિસ્યો?, દેવઈ દીધી વેઠ. ૪૭ [૪૭]

સેઠ સચિંતા દેખિ કરી, પુછઈ પદમાણી આય;
'ચિંતા કારણ કહો કિસ્યો?, કીજઈ જેમ ઉપાય.' ૪૮ [૪૮]

ઢાલ:-૪, રે રઢીયાલી લોબરી રે- એ દેસી.

'સતભામા! સુણિ સુંદરી રે', કહઈ ધનદત્ત વિચાર નારી;
'પુત્ર વિના જગ આ ભવિ રે, જીવત સાર અસાર નારી. ૪૯ [૪૯]

સુત દુખ મુઝનઈ સાંભરિ રે, ખિણ-ખિણ આવઈ ચિત્ત નારી;
પુત્ર વિના 'કાસું કરા રે? 'પરઘલ 'પોતિ વિત્ત નારી.' ૫૦ સુત૦ [૫૦]

રયાણ અમુલક હીરલા રે, મણિ-મોતિ-સોવન્ન નારી;
રજત રુપઈઆ આ સવે રે, પુત્ર વિના સો ધન્ન નારી. ૫૧ સુત૦ [૫૧]

આ સોહિલા મંદિર-માલિઆં રે, હેજે હિંડોલા ખાટ નારી;
પુત્ર વિના સવે કારિમો રે, 'પટકુલ 'પામરી પાટ નારી. ૫૨ સુત૦ [૫૨]

પુત્ર વિના કુણ મુઝનિ રે, બોલા કહી "તાત!" નારી;
ધન-સુત દોઈ જે ઘરઈ રે, વાઘઈ તસ વિખ્યાત નારી. ૫૩ સુત૦ [૫૩]

"અપુત્રીઓ" નામ માહરુ રે, લોક વદિ ઈમ વાણિ નારી;
અતિત અભાષિત બારણિ રે, ન ચઢઈ કો ઈમ જાણિ નારી. ૫૪ સુત૦ [૫૪]

અપુત્રસ્ય ગૃહં શૂન્યં, દેસં શૂન્યં ચ બાંધવા ।
મુર્ખસ્ય હૃદયં શૂન્યં, સર્વશૂન્યં દલિદ્રનામ્ ॥૧॥

હેજ ધરી હુંલરાવીઈ રે, ભીડીઈ હઈડામાહિ નારી;
પરણાવિ જઈ પુત્રનઈ રે, તો હોઈ અંગ ઉચ્છાહિ નારી. ૫૫ સુત૦ [૫૫]

કાઈ ^૧મણા નહી માહરિ રે, સંપદા સઘલો સુખ્ય;
લેખઈ લાગઈ તો સવે રે, જો દેખુ સુત-^૨મુખ્ય નારી. ૫૬ સુત૦ [૫૬]

ઢાલ ચોથી પહિલા ખંડની રે, વિનીતા પ્રતિ કહિં વાણિ નારી;
વિબુધ સેઠ સુત પામસે રે, પુણ્યતણિ પરિમાણિ નારી. ૫૭ સુત૦ [૫૭]

દૂહા:-

સુત ચિંતા સેઠિ કહી, નારીઈ સુણીઓ જામ;
મન થિર કરવા ^૧માનની, વિનવઈ કંતનઈ તામ.

૫૮ [૫૮]

ઢાલ:- ૫, વાગરીયારી અથવા પારધીઆરી.

પ્રેમ ધરી પ્રીઉનિ કહિં રે, પ્રેમદા પ્રીય વચન્ન રે સાહેબજી;
^૨સરજાં સુખ તે સંપજઈ રે, સુત ^૩સંતિત રતન્ન રે સાહેબજી.
પ્રાપતિ વિના કિમ પામીઈ રે?. આંચલી.

૫૯ [૫૯]

‘આજ કાં આમમ દૂમાણા રે?, ચિંતાધર તુલ્ય મુખ્ય રે સાહેબજી;
લેખ લિખા સોઈ પામીઈ રે, સરજાં લહીઈ સુખ્ય સાહેબજી. ૬૦ પ્રાપતિ ૦ [૬૦]

^૪આય ^૫ઉપાંતરિ બહુ કરો રે, જો કીજઈ તંત્ર નઈ જંત્ર રે સાહેબજી;
લખિત વિના લાભઈ નહિ રે, સાધઈ જો બહુ મંત્ર રે સાહેબજી. ૬૧ પ્રાપતિ ૦ [૬૧]

ચિંતા કીધઈ સુ હોઈ રે?, સરજુ હોઈ સદીવ રે સાહેબજી;
પુણ્ય પસાઈથી ઘણા રે, સુખ પામિ ભવિ જીવ રે સાહેબજી. ૬૨ પ્રાપતિ ૦ [૬૨]

ચત:-

ભ્રમકી કોટ અનેક કરો ભઈઆ કર્મકી રેખ ટરઈ ન હું ટારી,
એક ગયંદ તુરંગ ચઢઈ એક માગતિ ભિખ્ય ફિરઈ દુખ ભારી;
એક હું છત્રકી છાંહ ચલિ એક ^૬ધામન દુખ્ય મરઈ બહુધારી,
એક ^૭ત્રીઆસુ સેજ રમિ એક ચિત્ત-કુચિત્ત કરઈ બહુનારી.

૧

પદમણિ પુણ્યઈ પામીઈ રે પુણ્યઈ ^૮પોઢા પુત્ર રે સાહેબજી;
વિનયવંત સુલક્ષણા રે જે રાખિ ઘરિ સૂત્ર રે સાહેબજી.
પુણ્યઈ વંછિત સવિ ફલઈ રે. આંકણી.

૬૩ [૬૩]

પંચ ઈંદ્રી તે પરવડાં રે, પુણ્ય બહુ પરિવાર રે સાહેબજી;
 પુણ્યઈ પાલખી બેંસણઈ રે, પુણ્યઈ ગજ 'તોખાર રે સાહેબજી. ૬૪ પુણ્ય૦ [૬૪]
 પુણ્યઈ પૂરણ આઉખો રે, પુણ્યઈ 'પુખ્ખલ ધન્ન રે સાહેબજી;
 પુણ્યથકી નીરોગતા રે, પુણ્યઈ મધુર વચન્ન રે સાહેબજી. ૬૫ પુણ્ય૦ [૬૫]
 પુણ્યથકી પંડિતપણુ રે, પુણ્યઈ સુર કરઈ સેવ રે સાહેબજી;
 પુણ્યઈ જગ જસ જાણીઈ રે, પુણ્યઈ સુખ નિતમેવ રે સાહેબજી. ૬૬ પુણ્ય૦ [૬૬]
 પુણ્યઈ પ્રસંસા જન કરઈ રે, પુણ્યઈ વાઘે વાન રે સાહેબજી;
 પુણ્યથકી આસા ફલિં રે, પુણ્યઈ ઘીઈ લોક માન રે સાહેબજી. ૬૭ પુણ્ય૦ [૬૭]
 આરજ દેશ તે પુણ્યથી રે, સેવ લહઈ જિનદેવ રે સાહેબજી;
 ઊચ ગોત્ર તે પુણ્યથી રે, પુણ્યઈ સદગુરુ સેવ રે સાહેબજી. ૬૮ પુણ્ય૦ [૬૮]
 રયાણ ચિંતામણિ સરખો રે, સુરતરુ સમો એ જાણિ રે સાહેબજી;
 પુણ્યઈ મનોરથ સવિ ફલઈ રે, પુણ્યઈ કોડિ કલ્યાણ રે સાહેબજી. ૬૯ પુણ્ય૦ [૬૯]
 ઇહભવ 'એતા પામીઈ રે, પરભવ દેવ વિમાન રે સાહેબજી;
 પરિમાણંદ પદ પામીઈ રે, પુણ્ય વડું પરધાન રે' સાહેબજી. ૭૦ પુણ્ય૦ [૭૦]
 સત્તભામા વયાણ સાંભલી રે, જાણી ધરમનો ભેદ રે સાહેબજી;
 ધરમ કરેવા ભાવસુ રે, સેઠ હુઓ 'ઉમેદ રે સાહેબજી. ૭૧ પુણ્ય૦ [૭૧]
 પાચમી ઢાલ એ પુણ્યની રે, પુણ્યઈ પરમ જગીસ રે સાહેબજી;
 વિબુધવિજય વ્યવહારિઓ રે, ધરમ કરણ નિસિ-દિસ રે સાહેબજી. ૭૨ પુણ્ય૦ [૭૨]

કૂહા:-

વિધસું જિનપુજા કરઈ, નિસિહી કહી ત્રિણવાર; કુસમ લેઈ નિજ હાથસું, પુજિ સતર પ્રકાર.	૭૩ [૭૩]
ચૈત્યવંદન કરી ભાવસું, આવિ મુનિવર પાસ; ધરમ દેશના તિહાં સુણિં, આણી મન ઉલ્લાસ.	૭૪ [૭૪]
સામીવત્સલ તે કરઈ, પોષઈ સાધુ સુપાત્ર; શેત્રુંજાદિક તીરથ જઈ, ભાવ સહિત કરઈ જાત્ર.	૭૫ [૭૫]
ધરમ-કારય દ્રઢ ધ્યાનસું, કરય પરઉપગાર; સામાઈક પોસો ધરઈ, પડિકમણું બે વાર.	૭૬ [૭૬]
સૂત્ર લિખ્યાવિ રુઅડા, ધરઈ જિનવર ધ્યાન; અહનિશિ જિન સેવા કરઈ, વંછઈ સુત-સંતાન.	૭૭ [૭૭]

ઢાલ:- ૬, રાગ-ધન્યાસી, લાછલદે માત મહાર- એ દેસી.

ઈમ કરતાં ધનદત્ત, પુણ્યઈ ફલિઓ ^૧ વખત; આજ હો આવી રે, સાસનદેવ્યા બહુ પુણ્યથી જી.	૭૮ [૭૮]
‘માગિ-માગિ વર આજ, તુઠી સારું કાજ’ આજ હો માગઈ રે, આપઈ તે વર તિહાં પુત્રનો જી.	૭૯ [૭૯]
આપી વર તિણ ઠાઈ, દેવી નિજ ઘરિ જાય; આજ હો પુગી રે, મુઝ મનિ આસ્થા રુચડીજી.	૮૦ [૮૦]
^૨ ઈસાણદેવથી માય, પંચ પલોપમ આય; આજ હો ચવીઓ રે, અવતરીઓ સતભામા ઊરિજી.	૮૧ [૮૧]

ધનદત્ત કુલ અવતંસ, સતભામા ઊરિ હંસ; આજ હો પોઢી રે, પદમિણી સુંદર સેજડી જી.	૮૨ [૮૨]
પેખઈ સુપન ઉદાર, પૂરણ ^૧ વર્તકાર; આજ હો પેખઈ રે સોનાનો કલશ સોહામાણો જી.	૮૩ [૮૩]
ઊઠી મનનિ હેજ, પહુતી પ્રીઉની સેજ; 'આજ હો સુપનિ રે, સોનાનો કલશ મિં પેખિઓ જી.'	૮૪ [૮૪]
સુપન પાઠક ^૨ શુચધામ, તે તેડાવ્યા તામ; 'આજ હો કહઓ રે, સુપનાંતર ભાવ સોહામાણો જી.'	૮૫ [૮૫]
'હોસઈ પુત્ર પરસિદ્ધ, લહસ્યો રાજ નઈ ઋદ્ધિ; આજ હો કહિ રે, પંડિત ભાવ ભલો તિહાં જી.	૮૬ [૮૬]
પાઠકનઈ બહુમાન, દીધાં ઝાઝા દાન; આજ હો પંડિત રે, પહુતા નિજ ઘરિ રંગસુ જી.	૮૭ [૮૭]
પહિલા ખંડની જાણિ, છઠી ઢાલ વખાણિ; આજ હો બોલઈ રે, વિબુધવિજય રંગિ કરી જી.	૮૮ [૮૮]

દૂહા:-

ગરભ ધર્યો જે દિવસથી, ત્યે દિનથી ઉલ્લાસ;
મનગમતા ભોજન કરઈ, ઈણિ વિધિ થયા નવમાસ.

૮૯ [૮૯]

ઢાલ-૭, રાગ-સારંગ મલ્હાર, કલાલકી તેં મેરો રાજેંદ્ર મોહિઓ હો લાલ-એ દેશી.

સુભ દિવસે સુત જનમીયો હો લાલ, નવ માસે દિન સાત કુંયરજી;
દાસી દીઈ વધામણી હો લાલ, સે સ્યુણાવી વાત કુંયરજી.

૯૦ [૯૦]

મંગલકલશ સુત જનમીઓ હો લાલ, પાયો-પાયો હરખ અપાર કુંયરજી;
અંગિ ઉલટ ઉચ્છગ થયો હો લાલ, હરખો-હરખો રીદય મઝાર કુંયરજી. ૯૧ મંગલો [૯૧]

કુંકુના હાથ દીયા હો લાલ, ગાવિ-ગાવિ ^૧સોહવ ગીત કુંયરજી;
તોરણ બાંધા બારણિ હો લાલ, કરિ-કરિ ^૨નટુઆ નૃત્ય કુંયરજી. ૯૨ મંગલો [૯૨]

લાવિ સેઠનઈ ભેટણા હો લાલ, સગા-સગા સાજન જેહ કુંયરજી;
ઘવલ મંગલ દીઈ બાલીકા હો લાલ, આણી-આણી અધિકો નેહ કુંયરજી. ૯૩ મંગલો [૯૩]

નગર લોક હરખીત હુઓ હો લાલ, હરખ્યો-હરખ્યો સવિ પરિવાર કુંયરજી;
જાયક જન સંતોષીઆ હો લાલ, બોલિ-બોલિ 'જય-જયકાર' કુંયરજી. ૯૪ મંગલો [૯૪]

દસમઈ દિન સેઠિ સગા હો લાલ, તેડી-તેડી ઘઈ સનમાન કુંયરજી;
પોખિ ^૩પરઘલ પ્રેમસુ હો લાલ, નવાં-નવાં કરી પકવાન કુંયરજી. ૯૫ મંગલો [૯૫]

ઘનદત્તસેઠઈ પુત્રનો હો લાલ, અધિકો-અધિકો ઉત્સવ કીદ્ધ કુંયરજી;
સુપનતણિ અનુસારથી હો લાલ, મંગલકલસ નામ દીદ્ધ કુંયરજી. ૯૬ મંગલો [૯૬]

દિન-દિન વાઘઈ દીપતો હો લાલ, સકલ કલા ગુણવંત કુંયરજી;
કેડિ કંદોરો કનકનો હો લાલ, ચાલિ-ચાલિ ઠમ-ઠમકંત કુંયરજી. ૯૭ મંગલો [૯૭]

૧. સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રી. ૨. નટો. ૩. ખૂબ, અતિશય.

રુપ અનૂપમ સુંદર હો લાલ, દેખી-દેખી માય નઈ તાય કુંયરજી;
 માડી મુખ નિહાલતા હો લાલ, અધિકો-અધિકો આણંદ થાય કુંયરજી. ૯૮ મંગલ [૯૮]

લલિત વચન મુખ બોલતો હો લાલ, સોહિ-સોહિ સુકમાલ કુંયરજી;
 પંચ વરસ ^૧વોલ્યા પછી હો લાલ, ભણવા-ભણવા મુંક્યો નિસાલ કુંયરજી. ૯૯ મંગલ [૯૯]

ચતુર ભણિ ચૂપે કરી હો લાલ, વારુ-વારુ ધરીઈ વિવેક કુંયરજી;
 નિમિત- ^૨ચોતક-વૈદ્યતણા હો લાલ, ભણિ-ભણિ સાસ્ત્ર અનેક કુંયરજી. ૧૦૦ મંગલ [૧૦૦]

લિખિત પઠિત સઘલી કલા હો લાલ, ભણિ-ભણિ દસ આંક ગણિત કુંયરજી;
 કામ કલા નિત સાસ્ત્રના હો લાલ, ભણો-ભણો ભેદ સંગીત કુંયરજી. ૧૦૧ મંગલ [૧૦૧]

ભણી ગણી પંડિત થયો હો લાલ, ચાલિ-ચાલિ કુલની રીત કુંયરજી;
 બત્રીસ લક્ષણ બહુ કલા રે હો લાલ, નિપુણ વાહલો વિનીત કુંયરજી. ૧૦૨ મંગલ [૧૦૨]

માતા-પીતા ભગતો ઘણુ હો લાલ, વચણા-વચણા બોલિ રસાલ કુંયરજી;
 વિબુધવિજય આણંદ ઘણઈ હો લાલ, એ કહી સાતમી ઢાલ કુંયરજી. ૧૦૩ મંગલ [૧૦૩]

ફૂલ:-

મંગલકલશ સુત જનમીઓ, ગુણમણી રચણ ભંડાર;
ભણી ગણિ મોટો થયો, ચાલઈ કુલ આચાર.

૧૦૪ [૧૦૪]

ઢાલ:- ૮, રાગ- સોરઠી, નીદ્રડી વચરણ હુઈ રહી- એ દેસી.

તાત પ્રતિ પ્રણમી કરી, બોલિ બોલિ હો વારુ વિનીત કુંયરજી કહિ ઇમ તાતનિ;
'મહિર કરી મુઝ ઉપરિ, ભાખો ભાખો હો કુલનિ જે રિત કુંયરજી. ૧૦૫ [૧૦૫]

પ્રાત સમિપ ઊઠિ કરી, પખાલી હો આપણપો ગાત્ર કુંયરજી;
નીમરલ ધોતિ પહિરી કરી, કિહાં જાઓ હો કરવા કોઉ જાત્ર?' કુંયરજી. ૧૦૬ [૧૦૬]

'બાલુડા! બાલક તુમે, થાયો-થાયો હો મોટા મતિવંત કુંયરજી;
કુલ આચાર તે સીખજ્યો', કુમર પ્રતિ હો ઇમ તાત કહંત કુંયરજી. ૧૦૭ [૧૦૭]

'બાલપણિ પુત્રઈ જિકે, નવિ કીધો હો નિજ તાતના કામ કુંયરજી;
મહિયલ મોટા તે થઈ, કિમ રાખસઈ હો નિજ બાપનો ઠામ? કુંયરજી. ૧૦૮ [૧૦૮]

કહયો મુઝનિ મયા કરી, દાખો-દાખો હો કુલનો આચાર કુંયરજી;
તાતજી! તુમ પ્રસાદથી, ઝાલું-ઝાલું હો ઘરનો હું ભાર' કુંયરજી. ૧૦૯ [૧૦૯]

હઠ લેઈ તે પ્રહસમિ, ચાલ્યો-ચાલ્યો હો પીતાનિ સાથિ કુંયરજી;
ચડવડ ચાલ્યો 'ચૂંપસું, નિજ તાતનો હો ઝાલી તે હાથ કુંયરજી. ૧૧૦ [૧૧૦]

વાડીઈ પહુતા માલિઈ, પેખ્યો-પેખ્યો હો કુમર સુકમાલ કુંયરજી;
બાગ-ઘણી કહઈ સેઠનિ, 'એ કુલ સુત? હો જસ નેત્ર વિસાલ' કુંયરજી. ૧૧૧ [૧૧૧]

મચકંદ-માલતી-મોગરો, જાઈ-જૂઈ હો ચંપક-^૨જાસૂલ કુંયરજી;
^૩બોલસરી વારુ વેલિના, ઘણુ વાસઈ હો ^૪પાડલના ફૂલ કુંયરજી. ૧૧૨ [૧૧૨]

ફુટરાં ફલ-ફૂલ સાંમટા, આપિ-આપિ હો આણી ^૧બાગવાન કુંયરજી૦;
સેઠપુત્ર જાણી માલીઈ, દીધા-દીધા હો વલી સનમાન કુંયરજી૦. ૧૧૩ [૧૧૩]

તિહાંથી ચાલ્યા ચૂંપસું, આવિ-આવિ હો જિનઘર ભણી જેહ કુંયરજી૦;
ફુલ સવે જિન આગલિ, ઢોયા-ઢોયા હો કુમરિ ગુણગેહ કુંયરજી૦. ૧૧૪ [૧૧૪]

જિનવર ભગતિ કરઈ પીતા, વલી કીધો હો ચૈત્યવંદન ખાસ કુંયરજી૦;
પુજી પ્રણમી પ્રેમસું, ઘણુ પામ્યા હો સેઠ સુત ઉલાસ કુંયરજી૦. ૧૧૫ [૧૧૫]

જિનવર પુંજી ભાવસું, આવિ-આવિ હો આપણિ ઘરિ બારિ કુંયરજી૦;
ખંડઈ પહલિઈ ઢાલ આઠમી, વિબુધવિજય હો લહઈ સુખ્ય ભંડાર કુંયરજી૦. ૧૧૬ [૧૧૬]

કૂહા:-

કર જોડી કુમર કહિ, તાત પ્રતિ અરદાસ;
'દેવ પુજણ હમ જાયસું, થેં રહયો ઘરિ આવાસ.' ૧૧૭ [૧૧૭]

કુમરિ હઠ લીધો ઘણો, વાત મનાવી તાત;
જિન પુજણ ઉચ્છગ થયો, કરવા નિરમલ ^૧ગાત. ૧૮૮ [૧૧૮]

ઢાલ:- ૯, રાગ- ગોડી, મનમોહન મેરે- એ દેશી.

અનુમતિ પામી તાતની મનમોહન મેરે, આણી હર્ષ અપાર મનમોહન મેરે;
ભાવ ભલિ ભગતિ કરી મન૦, પુજઈ સતર પ્રકાર મન૦. ૧૧૯ [૧૧૯]

વિધસું નાહઈ નીરસું મન૦, નીરમલ પેહરી ધોતિ મન૦;
ગંગોદક ઉદક ગ્રહી મન૦, ટાલી મનની ^૨છોતિ મન૦. ૧૨૦ [૧૨૦]

વિવેકઈ વાડી જઈ મન૦, આણિ સખરા ફૂલ મન૦;
વિધસું દેવલ જાઈનઈ મન૦, કરઈ તે પુજા અમૂલ મન૦. ૧૨૧ [૧૨૧]

કેસર ભરીઈ કચોલડી મન૦, ચંદન વાસ કપૂર મન૦;
સતરભેદ પુજા કરઈ મન૦, ^૩પ્રહરે ઉગમતિ સૂર મન૦. ૧૨૨ [૧૨૨]

દિન-દિન વધત ભાવસું મન૦, પુજઈ શ્રી જિનરાજ મન૦;
માત-પીતા આણા ધરઈ મન૦, કરિ નિત પુજા-કાજ મન૦. ૧૨૩ [૧૨૩]

મંગલકલશ જિન પુજતાં મન૦, વોલ્યા વરસ બેં ચ્યાર મન૦;
દેવતાણા સુખ ભોગવિં મન૦, રાખિ કુલ આચાર મન૦. ૧૨૪ [૧૨૪]

ધનદત્તસેકિ સુખ લહું મન૦, પુણ્યતણિ પરિમાણિ મન૦;
માત-પીતા સુખ પામીયા મન૦, હુઆ કોડિ કલ્યાણ મન૦. ૧૨૫ [૧૨૫]

૧. ગાત્ર=શરીર. ૨. મલિનતા. ૩. પરોઢે.

મંગલકલશ હવિ પરણસઈ મન૦, પામસઈ સુખ્ય અપાર મન૦;
પદવી લહેંસ્યઈ પુણ્યથી મન૦, આગઈ એ અધિકાર મન૦. ૧૨૬ [૧૨૬]

શ્રી વિજયદેવસૂરીસરુ મન૦, પટ્ટ પ્રભાકર સીહ મન૦;
શ્રી વિજયસિંહસૂરી જયો મન૦, સુવિહીત ગણધર ^૧લીહ મન૦. ૧૨૭ [૧૨૭]

તાસ સીસ સોહાકરુ મન૦, સકલ પંડિત શિરરાય મન૦;
વીરવિજય કવીરાયનો મન૦, સીસ લહઈ સુપસાય મન૦. ૧૨૮ [૧૨૮]

પ્રથમખંડ એ જાણીઈ મન૦, ^૨નુમી ઢાલ રસાલ મન૦;
વિબુધવિજય સુખ સંપદા મન૦, પામ્યા મંગલ માલ મન૦. ૧૨૯ [૧૨૯]

इति श्री मङ्गलकलशराशे देश-नगर-राजा-शेठ वरणव(न)-जन्म-
अधीकार-नीसालपढणाधिकार-श्रीजिनपूजाधिकारे प्रथमखण्डः संपूर्णः ॥

દ્વિતીય ખંડ

કૂહા:-

પાસ શંખેસર પય નમી, સેવું સરસતિ પાય;
બીજો ખંડ કહિવા ભણી, મુઝ મુખ વસજે માય!. ૧ [૧૩૦]

નિજ ગુરુ ચરણ નમી કરી, બોલિસ પ્રબલ પ્રબંધ;
મંગલકલશ હવિં પરણસઈ, સરસ અછઈ સંબંધ. ૨ [૧૩૧]

મંગલકલશ સુખ ભોગવિ, નયર ઉજેણી મઝાર;
ધર્મ સંયોગિ જે થયું, તે સુણયો અધિકાર. ૩ [૧૩૨]

ઢાલ:- ૧, રાગ-જયઉસિરી, ચતુર સનેહી મોહના- એ દેશી.

જંબૂદ્વિપ સોહામણ, ભરતક્ષેત્ર સુઠામો રે;
અંગદેસ અલકાપુરી, ચંપાનગરી નામો રે. ૧ જંબૂદ્વિપ૦ [૧૩૩]

ઘણ કણ કંચન સંપદા, માણી-મોતી લખ કોડ રે;
અવર નગર જોતાં થિકાં, કોઈ ન આવિ જોડો રે. ૨ જંબૂદ્વિપ૦ [૧૩૪]

કોડિગમે કોટીધ્વજ, લાખેસરી અનેકો રે;
વિનયવંત વારુ વલી, લોગ વસઈ સુવિવેકો રે. ૩ જંબૂદ્વિપ૦ [૧૩૫]

રાજ કરિ રાજા તિહાં, સુરસુંદર ભુપાલો રે;
હય-હાથી બહુ જેહનઈ, પ્રજાજન પ્રતિપાલો રે. ૪ જંબૂદ્વિપ૦ [૧૩૬]

તસ ધરણી ગુણાવલી, સીલવંતી સુકલિણી રે;
રુપિ રંભા સારિખી, બોલતી મધૂરી વચણી રે. ૫ જંબૂદ્વિપ૦ [૧૩૭]

કનકવેલિ તે કામની, પેખઈ સુપન મઝારો રે;
નિજ પ્રીઉનિ પ્રણમી કહિ, 'એહનો કરો અ વિચારો રે.' ૬ જંબૂદ્વિપ૦ [૧૩૮]

પીઉ કહિં પદમિણી પ્રતિ, 'પુત્રી હોસઈ તસ રૂડી રે;
સુપનતણિ અનુસારથી, વાત ન હો એહ કૂડી રે. ૭ જંબૂદ્વિપં [૧૩૯]

પૂરણ માસે પદમિણી, જનમી પુત્રી સારી રે;
સર્વગુણની એ મંજૂષા, રુપવંત સુવિચારી રે. ૮ જંબૂદ્વિપં [૧૪૦]

લિખિત-પઠિત સીખી કલા, ચઉસઠિ કલા ગુણ ખાણી રે;
નામિ ત્રીલોકસુંદરી, બોલિ અમૃત વાણી રે. ૯ જંબૂદ્વિપં [૧૪૧]

ઢાલ પહિલી બીજા ખંડની, કુમરી દિન-દિન વાઘઈ રે;
વિબુધવિજય સા સુંદરી, શ્રી જિનધરમ આરાધઈ રે. ૧૦ જંબૂદ્વિપં [૧૪૨]

કુહા:-

દિન-દિન વાઘઈ સુંદરી, સકલ કલા ગૂણ જાણિ;

યોવનવય આવી તિકા, કવિતા કરિય વખાણિ.

૧ [૧૪૩]

ઢાલ:- ૨, હરણી જવ ચરઈ લલના અથવા એ ગુરુ વારુ રે લલના- એ દેસી.

યોવનવય આવી યદા લલના, સા(સો)હિ તેજ ઉદાર અતિ રૂપ દીપતો લલના;

જૂવતી યોવન જોરમાં લલના, અપહરાર કે અનુસાર અતિ૦. ૧ [૧૪૪]

વેણી ^૧વાસગ હારીયો લલના, જઈ રઘ્વો પાતાલ અતિ૦;

અરધ સસી સમ જાણીઈ લલના, સોહિ સખર સ ભાલ અતિ૦. ૨ [૧૪૫]

નયાણા ખંજન મીનનાં લલના, સારંગ નયણ વિસાલ અતિ૦;

હેજાલા કામણગારા લલના, આણીયાલા સુકમાલ અતિ૦. ૩ [૧૪૬]

^૨સૂવટા ચાંચસી નાસિકા લલના, અધર બદરી ^૩પકવાન અતિ૦;

દંતિ-પંતિ મોતી જિસ્યા લલના, દાડિમ કલી કઈ ગ્યાન અતિ૦. ૪ [૧૪૭]

કંઠિ કોકિલા હારવી લલના, બોલિ મધુરી વાણિ અતિ૦;

ગલ્લ-સ્થલ ગુણે ભર્યા લલના, કનક કચોલડા જાણિ અતિ૦. ૫ [૧૪૮]

સરલી સોહિં બાંહુડી લલના, જઈસી પંકજ નાલિ અતિ૦;

મુંગફલી સી આંગુલી લલના, મૃદુ અગ્રે નખ લાલ અતિ૦. ૬ [૧૪૯]

કુચ જુગ કઠિણ સોગઠા લલના, કામ જગાવણ જેહ અતિ૦;

ઊદર ઓપમા મીનની લલના, નાભિ ઊંડી અતિ તેહ અતિ૦. ૭ [૧૫૦]

સીહ-લંકી હંસ-ગામની લલના, ચાલિ ગજગતિ ગેલિ; અતિ૦;

^૪કણયર-કાંબિ જ્યું લલિકતી લલના, સાચી મોહન વેલિ અતિ૦. ૮ [૧૫૧]

જંઘા કદલી થંભ સી લલના, પગતલાં કાછિબા જાણિ અતિ૦;
પરમેસર પોતિ ઘડી લલના, કેતા કરીઈ વખાણિ? અતિ૦. ૯ [૧૫૨]

આંગુરી ^૧મુંદરી પોલરી લલના, ^૨જેહડ પાએ ઝણંત અતિ૦;
વીંછીઆ ઘમકઈ ધુધરા લલના, કટિ મેખલ કલકંત અતિ૦. ૧૦ [૧૫૩]

^૩કસબોઈ કુંચ કાંચલી લલના, સોવનમય અમૂલ અતિ૦;
રતન જડીત હોઈ બેરખા લલના, નવલાખ એ ^૪નકડલ અતિ૦. ૧૧ [૧૫૪]

બહુ મુલો ટીકો નીકો લલના, ગલે મુગતાફલ હાર અતિ૦;
અમૂલક માલા સોભતી લલના, ગિરિ વિચિ જ્યું ગંગ-ધાર અતિ૦. ૧૨ [૧૫૫]

મોતીરો ^૫સિંધ્યો વણ્યો ભલના, રવિ-સસી કુંડલ કાન અતિ૦;
ઝાંબાં ઝલકે ^૬ગોફણા લલના, ચતુરા ચંપકવાન અતિ૦. ૧૩ [૧૫૬]

નારી ત્રીલોકમુંદરી લલના, વખાણઈ જન વ્રંદ અતિ૦;
કામણગારી કામની લલના, મનમથ કેરો કંદ અતિ૦. ૧૪ [૧૫૭]

ઢાલ બીજી બીજા ખંડની લલના, કીધો કુંમરી વખાણિ અતિ૦;
વિબુધ કહઈ એહવી ત્રીયા લલના, પામીઈ પુણ્ય પ્રમાણિ અતિ૦. ૧૫ [૧૫૮]

૧. વીંટી. ૨. જેહર=ઝાંઝર. ૩. કસીને બાંધી. ૪. કંદે પહેરવાનો હાર. ૫. સેંધો=શ્રીઓને માથે પહેરવાનું ઘરેણું (?)
૬. ગોફણી= અંબોડે લટકતું રહે એવું સોના-રૂપાનું ઘરેણું.

કૂહા:-

અમુકમિ દિન કેતઈ વલી, હુઈ યોવન વેસ;
વર જોઈઈ હવિ એહનઈ, રૂપવંત ગુણ પેસ. ૧ [૧૫૯]

સિણગારી સા બાલિકા, મુંકી તાતનિ સંગ;
રાજા આણંદ પામીયો, બેંસારી ઉચ્છંગ. ૨ [૧૬૦]

રાજા કહિ 'વર જોઈઈ, એ સરખો જો હોઈ;
પરાણાવું પ્રેમિ કરી, જિમ સુખ વિલસઈ હોઈ.' ૩ [૧૬૧]

રાણી કહઈ રાજા પ્રતિ, 'કુમરી પ્રાણ આધાર;
ઘડી અલગી મુકું નહી 'નેડયો જોયો ભરતાર.' ૪ [૧૬૨]

રાજા કહઈ 'આ નગરમાં, સુબુદ્ધિ મંત્રી નામ;
તાસ પુત્રનઈ પરાણાવીઈ, રૂપઈ મનોહર કામ.' ૫ [૧૬૩]

ઢાલ-૩, રાગ-કાફી, માલિકેરે બાગમે દો નારિંગ પક્કે રે લો અહો દો ના- એ દેસી.

રાજાઈ તામ તેડાવીયો, માનિ કરી 'મહિંતો રે લો અહો માનઈ કરીં;
લાડિ કરી બોલાવીયો, રાજા ઇમ કહિતો અહો રાજાં. ૧ [૧૬૪]

રાજા ઇમ બોલિ રે લો, અહો રાજા ઇમ બોલિ રે લો. આંકણી.

'રૂપવંત તુઝ પુત્રનઈ, મુઝ પુત્રી આપું રે લો અહો મુઝં;
મણિ-મોતી-માણિક દિઉં, સંઘાસણ થાપું રે લો અહો સંઘાં. ૨ રાજા ઇમં [૧૬૫]

રૂપવંત રંભા જઈંસી, સોહિં સસી-વયણી રે લો અહો સોહિં;
એ સરખી જગિ કો નહી, 'સઈ જઈ સુકલીણી રે લો અહો સઈં. ૩ રાજા ઇમં [૧૬૬]

મુઝ પુત્રી તુઝ પુત્રનઈ, પરાણાવું આજે રે લો અહો પરં;
સુખ વિલસઈ સંસારના, સરસિં બહુ કાજ રે લો.' અહો સરં. ૪ રાજા ઇમં [૧૬૭]

વલતું મંત્રી ઇમ ભણિં, ‘એ અઘટ ન કીજઈ રે લો અહો એ૦;
 તુલ્લ કુમરી ગુણ-આગલી, રાજવીનઈ દીજઈ રે લો અહો રાજ૦ ૫ રાજા ઇમ૦ [૧૬૮]
 થે ઠાકુર મેં ચાકરા, વણીક અલ્લ જાતિ રે લો અહો વણીક૦;
 રાજા-પુત્રી પરણતા, દીસઈ ભાતિ કુભાતિ રે’ લો અહો દીસ૦ ૬ રાજા ઇમ૦ [૧૬૯]
 કહિં રાજા મંત્રી પ્રતિ, ‘વલી વલી સું પુછઈ રે લો? અહો વલી૦;
 એહ કામ કરતાં થિકા, જાણે કું છઈ રે લો અહો જાણે૦ ૭ રાજા ઇમ૦ [૧૭૦]
 “હા” કહિતા પૂરવઈ નહીં, પુત્ર કુષ્ટી પાડા રે લો અહો પુત્ર૦;
 ગલીત કોઢ અતિ ઉજલો, સરીરઈ તસ કીડા રે લો અહો સરી૦ ૮ રાજા ઇમ૦ [૧૭૧]
 રાજાઈ વચણ જે બોલીઓ, સેવક નવિ લોપિં રે લો અહો સેવ૦;
 રાજા રુષતું બોલિઈ, તો તે વચણ ઓપિં રે’ લો અહો તો૦ ૯ રાજા ઇમ૦ [૧૭૨]
 બે ઘાટઈ મંત્રી પડ્યો, નદી-સીહ દો પાસઈ રે લો અહો નદી૦;
 વિચમઈ પુરુષ જે આવીઓ, તે કિમ કરી નાસઈ રે લો? અહો તે૦ ૧૦ રાજા ઇમ૦ [૧૭૩]
 ‘હા’ ભણી મંત્રીસરિં, રાજાનઈ ભાવિં રે લો અહો રાજા૦;
 રાજાનઈ પ્રણમી કરી, મંત્રી ઘરિ આવિ રે લો અહો મંત્રી૦ ૧૧ રાજા ઇમ૦ [૧૭૪]
 વિમાસણ મંત્રી કરઈ, નિજ ઘરિમે બઈઠો રે લો અહો નિજ૦;
 બુદ્ધિસાગર બુદ્ધિ ચિંતવઈ, બુદ્ધિ સાગરઈ પઈઠો રે લો અહો બુદ્ધિ૦ ૧૨ રાજા ઇમ૦ [૧૭૫]
 ચિંતવતા બુદ્ધિ ઉપની, ‘સાધુ કુલદેવ્યા રે લો અહો સાધુ૦;
 આસ્યા મની પૂરસઈ, સારું તસ સેવા રે’ લો અહો સારું ૧૩ રાજા ઇમ૦ [૧૭૬]
 મંત્રીસર ઇમ ચિંતવી, જાપ કરવા માંડ્યો રે લો અહો જાપ૦;
 વારુ વિધિ વિવેકસું, પ્રમાદ તે છાંડ્યા રે લો અહો પ્રમા૦ ૧૪ રાજા ઇમ૦ [૧૭૭]
 જપમાલા લેઈ કરી, બઈઠો ભલી રીતઈ રે લો અહો બઈ૦;
 વિબુધ કહિ ઢાલ ત્રીજઈ, મંત્રી દ્રઢ ચિત્તઈ રે લો અહો મંત્રી૦ ૧૫ રાજા ઇમ૦ [૧૭૮]

દૂહા:

¹ધ્યાન ધરઈ ²દ્રઢ ચિત્તસું, અગર-ધુપ ઉખેવ;
મંત્રતાણા મહિમા થકિ, આવી તે કુલદેવ. ૧ [૧૭૯]

કુલદેવ્યા કહિં મંત્રીનઈ, 'સઈ કારણ મુઝ આજ;
સમરી? સાનિધ હું કરું, સારુ તુમ્હ કાં કાજ?'. ૨ [૧૮૦]

મંત્રી કહિં દેવી પ્રતિ, 'સાંભલી મુઝ અરદાસ;
રોગ ટાલો મુઝ પુત્રનો, પૂરો મનની આસ'. ૩ [૧૮૧]

દેવી કહિં 'સુણિ મંત્રવી!, ³નિલવટિ લિખિઆ લેખ;
ટાલ્યા તે ન ટલઈ કિમઈ, જે લિખિયા ⁴વિહ-લેખ. ૪ [૧૮૨]

માહરો કોઈ ન આસરો, જો મિલઈ સુર-નાગિંદ;
કરમ કીયા સો ભોગવિ, જો હોઈ જોગિંદ. ૫ [૧૮૩]

યતઃ શ્લોક:-

કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટિશતૈરપિ ।
અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં, કૃતં કર્મ શુભાશુભં ॥૧॥

કરમરોગ એ કુમરિનઈ, ટાલ્યો કિમહી ન ટલંત;
કરમ કર્યા તેહ ભોગવિં, સુખ-દુખ્ય સરજ્યાં હુંત. ૬ [૧૮૪]

વલતું મંત્રી ઇમ ભણિં, 'અવર પુરુષ કો આણિ;
રૂપવંતો આણ્યો સહી, જિમ રહિં ઘરિ મંડાણિ.' ૭ [૧૮૫]

ઢાલ:- ૪, રાગ-સારંગ મલાર, મહિંદી રંગ લાગો- એ દેસી

દેવી કહિં મંત્રી પ્રતિ રે, 'માનો માહરી વાત મંત્રી મહામતીયાં;
નર એક આણી આપસું રે, સુગુણ સરુપ સુજાત મંત્રી મહામતીયા. ૧ [૧૮૬]

- આજ થિકી દિન સાતિમેં રે, સોભાગી શિરદાર મંત્રીં;
રુપવંત રલિઆમણો હો, લાવિસ હુ તે કુમાર મંત્રીં. ૨ [૧૮૭]
- હું આણિસ ચંપાપૂરી હો, જિહાં છઈ સો(સરો)વર ઠામિ મંત્રીં;
અશ્વપાલ જિહાં તુલ્લતણા હો, મુકિસ ઈણિ ગામ મંત્રીં. ૩ [૧૮૮]
- તેહનિ તું પરણાવજે હો, પૂરે વંછીત આસ', મંત્રીં;
કહી વચન કુલદેવતા હો, ઊડી ગઈ આકાસ મંત્રીં. ૪ [૧૮૯]
- સામગ્રહી વિવાહતણી હો, માઈ મોટા 'જંગ મંત્રીં;
મન માન્યા પાસા ઢલ્યા હો, મંત્રી ઉલટ અંગ મંત્રીં. ૫ [૧૯૦]
- કહિં મંત્રી રખપાલનઈ હો, 'કુમર આવિં તુલ્લ પાસિ મંત્રીં;
પ્રછનપણિ તે લાવજ્યો હો, મુઝનઈ આપજો તાસ' મંત્રીં. ૬ [૧૯૧]
- જિન પુજઈ જિનવર નમિ હો, મંગલકલશ સૂકમાલ મંત્રીં;
ઉજેણી નગરી ભલી હો, વૈરસેન ભુપાલ મંત્રીં. ૭ [૧૯૨]
- મંત્રીતાણી કુલદેવતા હો, આવી ઉજજેણી ઠાણિ મંત્રીં;
અતિ ઉંચી આકાસથી હો, બોલિ એહવી વાણિ મંત્રીં. ૮ [૧૯૩]
- આકાશથિકી વાણી થઈ હો, 'મંગલકલશ સુકુમાલ મંત્રીં;
કર કુલઈ મારગિ વહિ હો, ભાઈ પરણસઈ નારિ' મંત્રીં. ૯ [૧૯૪]
- ઢાલ ચૌથી બીજા ખંડની હો, કરઈ કુમર વિચાર મંત્રીં;
વિબુધવિજય કહિં સાંભલો હો, આગલિ જે અધિકાર મંત્રીં. ૧૦ [૧૯૫]

ફૂલ:-

કુમર મનમાં ચિંતવઈ, ‘અચરિજ વાત જ એહ;
પીતાનિ જાઈ કહું, આવિ આપણિ ગેહ.’ ૧ [૧૯૬]

દેવિ-વાણિ વીસર ગઈ, બીજઈ દિન સુણિં તેહ;
આજ એ કાલિ પરિ કહિ, દેવી વાણી એહ. ૨ [૧૯૭]

વાય બહુ વિકૂર્વિઓ, અકસમાત આણચિંત;
ઊપાડી મેહલો કિહાં, તે સુણજ્યો વિરતંત. ૩ [૧૯૮]

ઢાલ:- ૫, રાગ- આસાઉરી, જિનવરસું મેરો મન લીણો અથવા
ધન-ધન સંપ્રિત સાચો રાજા- એ દેસી.

જૂયો-જૂયો સરોવર કરય વખાણ, સજલ જલઈ કરી ભરીયો રે;
ચિહુદિસિ વાઈ લહિરઈ લહિકઈ, જ્યું રતન પાર દરીયો રે. ૧ જૂયો [૧૯૯]

કમલ સિંઘોડા વલિ તે પોઆણા, દીસઈ અતિ હિં ઉદાર રે;
અમૃત ગંગોદક સમ ઉદક, પીવતા હુઈ ^૧કરાર રે. ૨ જૂયો [૨૦૦]

કમલતણિ રસ-લીણા મધુકર, કરતા રણઝણકાર રે;
ચંપાથી અધકોસ તે અલગો, સોહિ ^૨વત્તકાર રે. ૩ જૂયો [૨૦૧]

હંસ અનઈ ચકવાક ચકોરા, બગ સારિસડાં ^૩ઢીક રે.
બતક ^૪કુરઝડીયાં મોરા ^૫તિહાં કિણ, કેલિ કરઈ નિસ્સંક રે. ૪ જૂયો [૨૦૨]

સરોવર પાલિ આંબા-રાયણિ, વડ-પિંપલ-અસોક રે;
અંબલી-નિંબની શીતલ છાયા, જિહાં આવી બેસઈ લોક રે. ૫ જૂયો [૨૦૩]

૧. શાતા. ૨. વૃત્ત આકાર = ગોળ. ૩. નદી કીનારે રહેનારું પાતળી લાંબી આણીદાર ચાંચવાળું પક્ષી. ૪. કુંજડા. ૫. ત્યાં કને.

ઉજેણીથિ કુમર ઉપાડી, મુક્યો તે સરવર-તીર રે;
ભયભીતો બિહંતો બાલક, ભુખ્યો તરસ્યો 'સઘીર રે. ૬ જૂયોં [૨૦૪]

'આંચલી 'છાણી કુમરિ રંગઈ, પીઘો નીરમલ નીર રે;
એક જાડો નઈ જલનિ લહિરઈ, લાગઈ શિત શરીર રે. ૭ જૂયોં [૨૦૫]

ખડ-ખડ દસન કરઈ તે સિતઈ, થર થર ધ્રુજઈ અંગ રે;
અટવીમાહિં એકેલો બાલક, વસ્ત્ર નહીં કો સંગ રે. ૮ જૂયોં [૨૦૬]

કુમર ચિંતઈ 'કિહા મહિલ-મંદિર?', કિહાં ઉજજેણી ગામ રે?;
કોઈક દેવઈ મુઝનઈ ઊપાડી, મુક્યો ઈણિં ઠામિ રે. ૯ જૂયોં [૨૦૭]

માત-પીતા દુખ ધરસઈ માહરો', ઇમ ચંતા વસિ પડિઓ રે;
સબલ શીત સંતાપ્યો બાલક, સરોવર પાલિ ચડીઓ રે. ૧૦ જૂયોં [૨૦૮]

ભયભીતો સરોવરની પાલિં, જોવઈ દહ દિસિ જામ રે;
નહીં 'નેડી અલગી નહીં કોઈ, દીઠો 'વન્ની તામ રે. ૧૧ જૂયોં [૨૦૯]

શીત નિવારણ કારણ કુમર, પાલિથી ઉતરીયો રે;
પ્રછનપણિ છાંતો ડગ ભરતો, અનલ સાહમો અનુસરીયો રે. ૧૨ જૂયોં [૨૧૦]

'ચરવાદાર ચાકર 'ચાવા, સુબુદ્ધિ મંત્રીના જેહ રે;
શીત નિવારણ તાપ કરીનઈ, બેઠા તાપઈ તેહ રે. ૧૩ જૂયોં [૨૧૧]

અશ્વપાલિ તે એકલો દીઠો, આવંતો કુમાર રે;
દોડી દોલા આઈ મિલીયા, કરતા ઘણી 'મનોહારિ રે. ૧૪ જૂયોં [૨૧૨]

ચાકર જ્યું આગલિ જાઈનઈ, ઊભા તે દોઈ ચ્યાર રે;
આસન-વાસન તે બહુ દેતા, આદર ઘઈ અપાર રે. ૧૫ જૂયોં [૨૧૩]

૧. સમજુ. ૨. વસ્ત્રના છોડાથી. ૩. ગાળીને. ૪. નજીક. ૫. અગ્નિ. ૬. ઘોડાનો રક્ષક. ૭. હોંશીલા, સુંદર. ૮. મહેમાનગતિ.

‘આઘા આવો, કાઈ બીહો?, બેસો ઇણિં ઠામિ રે;
શીત નીવારો સાતા પામો, મન કરો આરામ રે.’ ૧૬ જૂયોં [૨૧૪]

કુમર ચિંતઈ ‘એ કારણ કોઈ, આદર ઘઈ અસમાન રે;
કઈ મંત્રીસર મેહલા ચાકર?, કિ મેહલા રાજાન? રે.’ ૧૭ જૂયોં [૨૧૫]

શીત નિવારી સાતા પામ્યો, પાયમી ઢાલઈ એહ રે;
વિબુધવિજય કહિ ‘સાંભલો, શ્રોતા! આગલિ હુઓ જેહ રે.’ ૧૮ જૂયોં [૨૧૬]

ફૂલ:-

મંત્રીસરનઈ ચાકરી, રાખ્યા કુમરનઈ પાસિ;
પ્રછનપણિ છાંનો લેઈ, પહુતા મંત્રી પાસ. ૧ [૨૧૭]

મારગ વિચિમાં આવતાં, દેખિ નગર કુમાર;
કવિતા કહિ તે વરણવું, સુણજ્યો તે નર-નારિ. ૨ [૨૧૮]

ઢાલ-૬, આવિ ઘરિ નહીં ગોરીનો નાહલો-એ દેશી.

કહિં કવિ કહિં કવી નગર વખાણ કે, મોટા ગાજઈ ગજ ઘટા એ;
પરબત પરબત જેહા પ્રચંડ કઈ, મયમત્તા મદ ઝરઈ પટાએ. ૧ [૨૧૯]

હયવર હયવર હી ભલા કેઈ કઈ, રથ-પાયક કેરી ઘટા એ;
છયલ જે છયલ છબીલા છોગલક, ચતુર પુરુષ રમિ ^૧ચોપટા એ. ૨ [૨૨૦]

સુઘડ એ સુઘડ નર સુજાણ કઈ, રમલ કરઈ મલી સામટા એ;
કેઈ નર કેઈ નર ગાવિ ગીત કે, કેલિ કરઈ મિલી એકટા એ. ૩ [૨૨૧]

રાજેંદ્ર રાજેંદ્ર આગલિ કેઈ કે, સબલ જ ઉભા સુભટા એ;
રાજધાની રાજધાની નવી પાર કઈ, મણિ-માણિક ભર્યા ભામટા એ. ૪ [૨૨૨]

પંખીઆ પંખીઆ પંજર કેઈ કઈ, રામ જપિ મુખ ^૨સુવટા એ;
કેઈ ત્રીયા કેઈ ત્રીયા કરિ સિણગાર કે, કેઈ ^૩નાહા વિઘૂટી લટા એ. ૫ [૨૨૩]

ચઉરાસી એ ચઉરાસી એ ^૪હટ સેર કે, ચીર ^૫પામરી વેંચઈ પટા એ;
વાણજ એ વાણજ કરઈ વ્યવસાય કે, વારુ વિધિ નાણાવટા એ. ૬ [૨૨૪]

મંદિર મંદિર મોટા આવાસ કે, સખર ચઉરાસી ચઉહટા એ;
દરસણ દરસણ ષટ એ કર્મ કે, સાધઈ પુરોહીત ^૬ગામટા એ. ૭ [૨૨૫]

૧. ચોપાટ. ૨. પોપટ. ૩. બંધનમાંથી. ૪. હાટડીઓની શ્રેણી. ૫. ઉત્તરીય વસ્ત્ર. ૬. ગામોટ=ગામનો ગોર.

- કેઈ ભણઈ કેઈ ભણઈ વેદ-પુરાણ કે, પંડિત ભણઈ ^૧નિર્ઘટાએ;
કેઈ ભણઈ કેઈ ભણઈ જ્યોતિષ સાર કે, ભાગવત વાંચઈ કેઈ ભટા એ. ૮ [૨૨૬]
- ભગત એ ભગત વઘરાગી કેઈ કે, અતિ ^૨અશ્વલ રહિં ^૩યોગટા એ;
કોઈ મુની કોઈ મુની માહંત કે, જોગ સાધઈ જુગતિ જટા એ. ૯ [૨૨૭]
- ચહુટે એ ચહુટઈ ^૪ચાચર સેર કે, દેવરાઈ પાણી છટા એ;
ગુણીજન ગુણીજન ગાવિં ગીત કે, વારુ નાયઈ નટવી નટા એ. ૧૦ [૨૨૮]
- વાડી એ વાડી એ વન આરામ કઈ, જલ ભરીયાં સોટિં ^૫તટા એ;
વાવડી વાવડી કૂપ ^૬નિવાણ કેં, પાણી ભરઈ સોવન ઘટા એ. ૧૧ [૨૨૯]
- લોક એ લોક વસિ દાતાર કે, દાન દિઈ મન ઉલટા એ;
ચોર એ ચોર ચરડ નહી કોઈ કે, લોક વસિ ^૭ધનાઘટા એ. ૧૨ [૨૩૦]
- મંગલ મંગલકલસ કુમાર કઈ ઇણિ પરિ નગર નિહાલતો એ;
સેવક સેવક મંત્રી સાથી કઈ, થાનિક સઘલા સંભાલતો એ. ૧૩ [૨૩૧]
- છઠી એ છઠી ઢાલ વખાણ કે, કુમર ઇણિ પરિ વરણવઈ એ;
વિબુધ એ વિબુધ વદિ એ ગામે કે, સરગપુરી સમ સંભાવિ એ. ૧૪ [૨૩૨]

૧. અડગ=દ્રઢ (થઈને). ૨. નિશ્ચલ. ૩. યોગીઓ. ૪. યોગાન. ૫. તડાવ. ૬. એક જલાશય. ૭. ધનાઢ્ય.

ફૂલ:-

અનુક્રમિ મંગલકલશને, આણ્યો મંત્રી પાસી;
પ્રછનપણિં છાનો તિહાં, રાખ્યો નિજ આવાસ.

૧ [૨૩૩]

ઢાલ:-૭, રાગ- રામગિરી, રાય કહિ રાણી પ્રતિ ગજગામની- એ દેસી.

કુમર કહિં મંત્રી પ્રતિ 'સુણો મંત્રીજી!, કુણ દેશ? એ ગામ? ભણો મંત્રીજી!;
કુણ રાજા? મુઝનઈ ઇહા સુણો મંત્રીજી!, આણ્યો કેણઈ કામ? ભણો મંત્રીજી!. ૧ [૨૩૪]

ભોજન ભગતિ ભલી કરો સુણો, સજાવો સિણગાર ભણો;
સશ્રુષા સારી સવે સુણો, કરઉ છો મનોહારિ ભણો. ૨ [૨૩૫]

પ્રછન છાનો છીપાઈનઈ સુણો, મુઝનઈ રાખ્યો થેહ ભણો;
કારણ કદાચિત કો હોઈ સુણો, કહો વિરતાંત તેહ ભણો. ૩ [૨૩૬]

કહિયા વિના ક્યું જાણીઈ? સુણો, પરના મનની વાત ભણો;
કામ હોઈ જે થાહરઈ સુણો, માંડી કહો અવદાત' ભણો. ૪ [૨૩૭]

કુમર પ્રતિ મંત્રી કહઈ 'સુણો વાણીજી, અનોપમ અંગ જે દેશ ગુણખાણીજી;
નગર નિરુપમ જાણીઈ સુણો, ચંપા નામ નિવેશ ગુણ. ૫ [૨૩૮]

સુરસુંદર રાજા ભલો સુણો, ન્યાયવંત જિમ રામ ગુણ;
મંત્રી માનીતો તેહનો સુણો, સુબુદ્ધિ માહરું નામ ગુણ. ૬ [૨૩૯]

રાયતાણઈ એક કુમરી સુણો, ત્રિલોકસુંદરી નારિ ગુણ;
રુપવતી સઘલી કલા સુણો, અપચ્છર કે અનુસારિ ગુણ. ૭ [૨૪૦]

રાયતાણી તે પુત્રીકા સુણો, મુજ પુત્રનઈ દીદ્ધ ગુણ;
રાયવચન કિમ લોપીઈ? સુણો, વચન પ્રમાણિ જ કીદ્ધ ગુણ. ૮ [૨૪૧]

મુઝ પુત્ર તે કોઢીયો સુણો, તે કિમ પરણઈ નારિ? ગુણ;
તે કુંમરી પરણી તુભે સુણો, આપો મુઝ કુમાર' ગુણ. ૯ [૨૪૨]

કુમર તે ભ(ત)ટકી બોલીઓ, 'સુણો મંત્રીજી!, ઉત્તમ નહીં એ કામ ભણો મંત્રીજી!;
કૂપ ન નાખુ કુમરી સુણો, જેહનો સુંદર નામ ભણો. ૧૦ [૨૪૩]

રતન ચિંતામિણી ધાગનિ સુણો, બેટિ ન બાંધુ આણિ ભણો;
હંસલી કાગનિ કુંણ દિઈ? સુણો, ન કરું કુજોડુ જાણિ ભણો. ૧૧ [૨૪૪]

એ ન કરુ અભે સહી સુણો, કરજ એ અપ્રમાણિ ભણો;
ભલો ભુંડાઈ કિમ કરઈ?' સુણો, કુમર વદિં ઇમ વાણિ ભણો. ૧૨ [૨૪૫]

મંત્રી તવ કોપિ ચઢ્યો સુણો, ચઢાવિ તે નિલાડિ સુણો વાણીજી;
'અરે! મુરખ! તું કાં મરઈ?' સુણો, દેવઈ આકરી રાડિ સુણો. ૧૩ [૨૪૬]

કોધ કરી તે ધમધમ્યો સુણો, નયાણા કરી વિકરાલ સુણો;
કુમર મારણ તે ઘાઈઓ સુણો, કાઢી તે કરવાલ સુણો. ૧૪ [૨૪૭]

પરધાન પુરુષે નિવારીઓ સુણો, 'બાલ ન કીજઈ ઘાત' સુણો;
'અબૂઝ સમજિ ક્યું નહીં? સુણો, વાતતાણો અવઘાત સુણો. ૧૫ [૨૪૮]

કાંઈ મરિ રે બાપડા! સુણો, હઠ કરઈ કાંઈ મૂઢ! સુણો;
જો વાંછઈ રે જીવવું સુણો, તો હઠ મેહલે રુઢ સુણો. ૧૬ [૨૪૯]

હાથિ કરી હણસઈ હવાં સુણો, બાલક મરણ અકાજ સુણો;
હાસી ઋદ્ધિ ન હારીઈ સુણો, રાઈ રાખીજઈ રાજ' સુણો. ૧૭ [૨૫૦]

કુમર મનમાં ચિંતવઈ સુણો, 'ઇમ સરજ્યું જો એહ સુણો;
લિખત લેખ હોઈ સદા સુણો, ટાલ્યો ન ટલિ તેહ' સુણો. ૧૮ [૨૫૧]

ચતઃ કવિત્તઃ-

કર્મતાણી ગતિ કઠિણ સબલ-નિબલ વસ પડીયા,
મયગલ મોદનમત્ત લોહ જિમ સાંકલિ જડીયા;
વાઘ ચાંબ બિછાઈ સુઈ બઈસઈ સન્યાસી,
પન્નગ પડીયા પાસ ^૧કઠપિંજર વાસી;
રામચંદ્ર રખવાલ તા ધરણી સીત રાવણ ધરી,
નિરવાણિ લેખ ચુકિં નહી કહિં હેમ કવી કેસરી.

બીહંતો બાલક ભણિં 'સુણો મંત્રીજી, કરસ્યાં એ તુલ્લ કાજ સુણોં;
વયાણ તમારો માનીઓ સુણોં, રાખસું થાહરી લાજ' સુણોં ૧૯ [૨૫૨]
મંત્રી મન આણંદી સુણોં, હુઓ મન ઉશરંગ સુણોં;
વિબુધ કહિ ઢાલ સાતમી સુણોં, માંડ્યો મોટો જંગ સુણોં ૨૦ [૨૫૩]

ફૂલ:-

કુમર કહિં ^૧પરકાણ કરી, લીજઈ માંગી દામ;
તે માણસ નહીં આપણું, જબ તસ હુઓ કામ.

૧ [૨૫૪]

યત:-

લડબડતઈ સાટે જે કામ, કરઈ તેહની ન રહઈ મામ
ચોકિસ વચણ ^૨ચવી જઈ હલે, ખેત્રે બોલ્યુ બાધઈ ફલે.

૨ [૨૫૫]

કવિત્ત:-

સ્વારથ કારણ જગતિ ભગતિ ઘણી કરય ભલાઈ,
તુમ્હે અભારિ તાત વાત ન અંતર કાઈ;
તુભ સરિસા નહી સચણ વચણ વલી મીઠા ભાખઈ,
તુભ પ્રીતિ મ તુભ પ્રાણ જાણ અધીકિરો દાખઈ;
લટપટા બોલ લાખે ગમે સચણ હોઈ સાહમુ જોવઈ,
સ્વારથ આપ કિધા પછી વૈદ તિકો વઈરી હોવઈ.

ફૂલ:-

મંત્રીનઈ કુમર કહઈ, ‘કર ^૩મેહાલવાણ જેહ;
દેસઈ તે લેસ્યું અભે, એહમા નહી સંદેહ.’

૩ [૨૫૬]

ઢાલ:- ૮, વરરાજા પરણેવા નારી- એ દેસી.

ચઢ્યો રે કુમરજી કરીઅ સવારી, પરણેવા ત્રિલોકસુંદરી નારી
ચઢ્યો કુમર કરીઅ સવારી;

^૪સોહવ ^૫સોહલા સુંદરિ ગાવિં, નવ-નવ રંગઈ વેસ બનાવિ ચઢ્યો. ૧ [૨૫૭]

૧. ઠરાવ. ૨. બોલી. ૩. મેળાપ વખતે. ૪. સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રીઓ. ૫. રંગરાગ, ઉત્સવ.

ઘરિ-ઘરિ ધવલ મંગલ દીજઈ, કુટુંબ સવેનઈ પાસિં તેડી જઈ ચઢ્યોં;
 ૧પરઘલ પકવાનઈ પોખી જઈ, સાથિ સગાનઈ પહિરામાણી કીજઈ ચઢ્યોં. ૨ [૨૫૮]
 ૨સોહિવ બહિની લુંણ ઉતારિં, મેઘાંબર અંબર ધારઈ ચઢ્યોં;
 શિર ઊપરિ વલી છત્ર સોહાવઈ, બે પાસિ ચામર વિંઝાવઈ ચઢ્યોં. ૩ [૨૫૯]
 પચરંગ ૩પાગ શિર ઊપરિ સોહઈ, કસબોઈ વાગઈ મન મોહઈ ચઢ્યોં;
 બેસરો ત્રિસરો નવસર હાર, ફૂલા માલા મહિકઈ અપાર ચઢ્યોં. ૪ [૨૬૦]
 બાજુબંધ બાહિ વલી દીપઈ, કુંડલ દેખી રવિ-સસી જીપઈ ચઢ્યોં;
 નામાંકિત મુદ્રીકા હાથિ, સાજન સહુ કો આવ્યા સાથિ ચઢ્યોં. ૫ [૨૬૧]
 નગરમાહેં હટ સેર સિણગારી, જય-જય બોલિં સવે નર નારી ચઢ્યોં;
 હાથી ઉપરિ કુમર છાજઈ, વરઘોડિ વરરાજા રાજઈ ચઢ્યોં. ૬ [૨૬૨]
 ઢોલ-દદામાં-સંખ-૪નકેરી, વાજઈ વીણા-ભુંગલ-ભેરી ચઢ્યોં;
 ૫બિંદીજન બિરુદાઉલી બોલિ, નહી કોઈ એ વરરાજા તોલિ ચઢ્યોં. ૭ [૨૬૩]
 જય-જયકાર કરઈ સવે લોક, જાન જોવા જન મિલિયા થોક ચઢ્યોં;
 ઘરિ-ઘરિ તોરણ બાંધ્યા બારિ, ઘરિ-ઘરિ ઓત્સવ અધિક ૬અંબાર ચઢ્યોં. ૮ [૨૬૪]
 ખંડ બીજઈ એ આઠમી ઢાલ, ઘરિ-ઘરિ હરખીત બાલ-ગોપાલ ચઢ્યોં;
 મંગલકલશજી નારી વરસઈ, વિબુધવિજય સિવસુખ લહિસઈ ચઢ્યોં. ૯ [૨૬૫]

૧. પુષ્કળ=ધણા. ૨. સોભાગ્યવંતી. ૩. પાઘડી. ૪. શરણાઈ જેવું વાદ્ય. ૫. બંદીજન=સ્તુતિ કરનારા. ૬. શણગાર.

દૂહા:-

સબલ સજાઈ જાનની, આડંબર અસમાન;
સબલ સોભા દેખી કરી, હરખ્યો મનહ પ્રધાન.

૧ [૨૬૬]

ઢાલ:- ૯, રાગ-ખંભાતિ, સોહલાની- દેશી.

ગાજતિં વાજતિં રાજતિં રે, તોરણ આવ્યા જામો રે;
સાસુડી હરખીત હુઈ રે, વરનઈ પુખઈ તામો રે.
પરણેવા પરણેવા કુમર સંચરઈ રે. આંકણી.

૧ [૨૬૭]

પુખી પ્રણમી પ્રેમસું રે, આવિં તે 'માહરામાહિં રે;
ચતુરાઈ ચઉરી બની રે, બેઠા બેઉ ઉચ્છાહિં રે.

૨ પરણેવાં [૨૬૮]

સોહલા ગાવિ ગોરડી રે, ચતુરા ચિત-ચકોરો રે;
વેદ-ધ્વનિ દ્વિજ ઉચરઈ રે, મહિકઈ ધૂપ ઘણું જોરો રે. ૩ પરણેવાં [૨૬૯]

હાથ મેલાવો તે કરઈ રે, આરોગઈ કંસારો રે;
લાડો-લાડી પરણીયા રે, 'વરતિયા મંગલ ચ્યારો રે. ૪ પરણેવાં [૨૭૦]

રાજાઈ પહિલઈ મંગલઈ રે, આપ્યાં વસ્ત્ર અપારો રે;
બીજઈ આભરણ આપીયા રે, ત્રીજઈ માણિક સાારો રે. ૫ પરણેવાં [૨૭૧]

ચોથિ મંગલઈ વર વહુ રે, નવી મુકઈ વલી હાથો રે;
કર છોડામિણી કારણઈ રે, બોલ્યો મહિયલનાથો રે. ૬ પરણેવાં [૨૭૨]

'કર મુકો કામનીતાણો રે, મુહ માગંતો લેજો રે;
વારુ જમાઈ માહરો રે, અલ્પ પુત્રી સુખ દેજો રે.' ૭ પરણેવાં [૨૭૩]

કુમર કહિ 'સુણિ રાજવી!, અશ્વ તુમારિ પાંચો રે;
જાતિ સુદ્ધિ મુજ આપીઈ રે, મ કરો એ ખલ-ખાંચો રે. ૮ પરણેવાં [૨૭૪]

નામાંકિત સોવનતણા રે, થાલ અછઈ વિસાલો રે;
 એ આપિ કર મેહલસું રે, સુણિ સાહિબ ભુપાલો! રે.' ૯ પરણેવાં [૨૭૫]
 ગજ-રથ-ઘોડા આપીઆ રે, આપ્યા અરથ ભંડારો રે;
 ધવલ-મંગલ નવ ગાવતા રે, આવિ મંત્રી-દ્વારો રે. ૧૦ પરણેવાં [૨૭૬]
 ઢાલ નુમી બીજા ખંડની રે, હરખ્યા સવિ પરિવારો રે;
 વિબુધ કુમર સુખ ઉપનો રે, પરણ્યો સુંદર નારો રે. ૧૧ પરણેવાં [૨૭૭]

કૂહા:-

પરણી પ્રેમિ સુંદરી, મંગલકલશ કુમાર;
મંત્રીસર ધરિ આવીઆ, મંત્રી કરઈ વિચાર.

૧ [૨૭૮]

ઢાલ:- ૧૦, નાહનો નાહનો રે- એ દેસી.

પરણી પનોતો પાધરો રે, પહતા મંદિરમાંહિ મંત્રી ઇમ ભણઈ રે;
પલંગ વિછાઈ બે જણા રે, બેઠા આણી ઉછાહિ મંત્રીં.
બોલિ તે વારો વારિ, મંત્રી ઇમ ભણઈ રે. આકણી.

૧ [૨૭૯]

કુમર પ્રતિ મંત્રી કહઈ રે, ‘પહુયો આપણિ ઠામિ મંત્રીં;
હવિ રહિવુ જુગતું નહીં રે, સરિયા માહરાં કામ’ મંત્રીં.

૨ [૨૮૦]

કેડિ ન મુકઈ કામની રે, કવાણ કરઈ કુમાર? મંત્રીં;
‘પાણી ૨પલ અલગી રહિ રે, તો જાઓ તિણિવાર મંત્રીં.

૩ [૨૮૧]

કુમર કહિં સુણિ સુંદરી! રે, ‘મુઝનઈ લાગી ભૂખ્ય મંત્રીં;
ભુખ ભાંજઈ જો માહરી રે, તો થાઈ મુઝ સુખ’ મંત્રીં.

૪ [૨૮૨]

દાસી કનહઈ સીંહકેસરા રે, મોદક અણાવિ તેહ મંત્રીં;
બે જણે તે આરોગીયા રે, કુમરી મન સસનેહ મંત્રીં.

૫ [૨૮૩]

કુમર કહિ ‘સીપ્રા નદી રે, અમૃત જેહનું નીર મંત્રીં;
તે જલ નઈ આ લાહુઆ રે, જીમતા સુખ્ય શરીર’ મંત્રીં.

૬ [૨૮૪]

કુમરી કહઈ ‘કારણ કિસ્યો રે?, જાણે ઉજેણી વાત’ મંત્રીં;
એ અસંભમ વાતડી રે, કુણ જાણઈ અવદાત મંત્રીં.

૭ [૨૮૫]

કઈ ઉજેણી ગયા હુસઈ રે?, કઈ હુસઈ ‘મુસાલ?’ મંત્રીં;
ઇમ ચિંતવી કુમરી તદા રે, છાની રહી છલ ઝાલિ મંત્રીં.

૮ [૨૮૬]

- ચલ ચિત દેખી પ્રિઉતાણો રે, કેડિ ન મુકિં લગાર મંત્રીં;
 ૧નિર્વૃત્તિ કારણ જવ ગયો રે, જલ લેઈ જાઈ ૨ભારિ મંત્રીં. ૯ [૨૮૭]
- કુમર કહિ 'સુણિ સુંદરી રે, લાજિ નિર્વરત ન હોઈ મંત્રીં;
 હું હવડાં આવું ઇહા રે, તિહા લગિ બેઠી જોઈ' મંત્રીં. ૧૦ [૨૮૮]
- ઇમ કહી કામની પ્રતિ રે, ચાલ્યો તેહ કુમાર મંત્રીં;
 રથ બેસીનઈ રંગસુ રે, લીધા પંચ ૩તોખાર મંત્રીં. ૧૧ [૨૮૯]
- આભરણ થાલ સોનાતાણા રે, લીધા સઘલા સાથિ મંત્રીં;
 પગિ-પગિ મારગ પુછતો રે, સાથિ બહુલી ૪આથિ મંત્રીં. ૧૨ [૨૯૦]
- ચડવડ ચાલિ ૫ચૂંપસું રે, ઘરિ ભણી ઉછગ તેહ મંત્રીં;
 માત-પીતા ઉજેણીઈ રે, સાંભલજ્યો થઉં જેહ મંત્રીં. ૧૩ [૨૯૧]
- બીજા ખંડતાણી ભલી રે, એ કહી દશમી ઢાલ મંત્રીં;
 પુણ્ય ૬પ્રતિખ્ય ફલ પામીઓ રે, વિબુધવિજય રસાલ મંત્રીં. ૧૪ [૨૯૨]

ફૂલ:-

કુમર ઉપાડી દેવતા, લેઈ ગયો આકાશ;
તા દિનથી માતા-પિતા, મનમાં થયા ઉદાસ.

૧ [૨૯૩]

ઢાલ:- ૧૧, તુઝ વિણ ઘડી રે છ માસી- એ દેસી.

જે દિન દેવઈ અપહર્યો જી, તે દિનથી જે વાત;
હુઈ તેહવિ કહુ જી, સુણજ્યો તે અવદાત રે.

૧ [૨૯૪]

‘પુતા! તુઝ વિન રહ્યો રે ન જાઈ,
કવણ કરું ઉપાય? રે, પુતા! તુઝ વિણ રહ્યો રે ન જાઈ,
ઘડી છ માસી થાય રે’, પુતા! તુઝ વિણ રહ્યો રે ન જાઈ. આંકણી. ૨ [૨૯૫]

મંગલકલશની ‘માડલી જી, મનમાંહિ ઘરઈ દુઃખ્ય;
‘પુત્ર પનોતા તે વિના જી, કેહનું જોઉ મુખ્ય રે?.

૩ પુતાં [૨૯૬]

મોટા મંદિર માલીયા જી, પુત્ર વિના સ્યાં તેહ?;
પુત્ર વિના સું જીવવું જી?, પુત્ર વિના સી દેહ રે?.

૪ પુતાં [૨૯૭]

પુત્ર પનોતો કિહાં ગયો જી?, પુત્ર વિના સ્યો ધન્ન?;
પુત્ર વિના નિજ માતનઈ જી, કિમ ભાવિ તે અન્ન રે?.

૫ પુતાં [૨૯૮]

પુત્રતાણી વધામણી જી, જે કહિ આઈ ‘સોઝ;
દાલીદ્ર કાપું તેહનોજી, આપુ મોટી મોઝ રે.

૬ પુતાં [૨૯૯]

આય ઉપાઈ તું વલી જી, એક જ પામ્યો પુત્ર;
લાડિ-કોડિ તું લહ્યો જી, ઘરના રાખણ સૂત્ર રે.

૭ પુતાં [૩૦૦]

પ્રાણવલભ તું માહરો જી, અંતરયામી મુઝ;
મનમોહન તું માહરોજી, મુઝ જીવન એક તુઝ રે.

૮ પુતાં [૩૦૧]

વન-વાડી સવે 'સોઝીયાં રે, ખબર ન પાંમી કોઈ;
દેવઈ જે વલી અપહર્યો જી, તેહની ખબર ન હોઈ રે. ૯ પુતાં [૩૦૨]

માય-તાય મન ચિંતવઈ જી, પુત્ર લેઈ ગયો જેહ;
પરમેશ્વર! પ્રગટ થઈ જી, આણી આપો તેહ રે.' ૧૦ પુતાં [૩૦૩]

પુન્યઈ પુત્ર પામસઈ જી, વિબુધ સદા જયકાર;
ઢાલ ઇગ્યારમી એ કહી જી, માત-પીતા અધિકાર રે. ૧૧ પુતાં [૩૦૪]

છૂંદા:-

માત-પીતા મન દુખ ભરઈ, પુત્ર વિયોગઈ તેહ;
ઈહવિ નગર ઉજેણીઈ, આવિ કુમર તેહ. ૧ [૩૦૫]

પંચ ઘોડાસુ પરવર્યો, રથ બેસી કુમાર;
આવિ ઉતાવલો ઘરિ ભણી, આવિ મંદિર દ્વાર. ૨ [૩૦૬]

કલ્પવૃક્ષ સરિસો ફલો, કુમર દીઠો તામ;
રાજકુમર દેખી કરી, ધનસેઠ બોલે તામ. ૩ [૩૦૭]

પીતાઈ પુત્ર ન ઓલખ્યો, કહિવા લાગો તેહ;
'મારગ નહીં ઇહાં રાજવી!, વણીકતણા છઈ ગેહ.' ૪ [૩૦૮]

તિમ તે આવિં ઉતાવલો, સેઠ કહિ 'સુણિ રાજ!;
કાં ઘરિ પાડિ માહરા?, ઉત્તમ ન કરઈ અકાજ.' ૫ [૩૦૯]

ધસમસતો જઈ ઢુકડો, લાગો તાતજી પાય;
પુત્ર પનોતો દેખી કરી, હરખ્યા માય નઈ તાય. ૬ [૩૧૦]

**ઢાલ:- ૧૨, રાગ-ધન્યાસી, કનક કમલ પગલાં ઠવઈ અથવા
ભરતનૃપ ભાવસુ એ- એ દેશી.**

કુમર ઉજેણીઈ આવીઓ એ હરખ્યા માય નઈ તાત મનોરથ સવિ ફલ્યા એ;
હઈડા સરીસો ભિડીઓ એ, મન હરખી ઘણું માત. ૧ [૩૧૧]
મનોરથ સવિ ફલ્યા એ કઈ સજન મિલ્યા મિલ્યા એ. આંકણી.

સિણગાર્યો સુત દેખીઓ એ, પુછઈ સઘલી વાત મનોરથ૦;
'કિહા હુંતા પરણ્યા કિહાં એ?, માંડી કહઓ અવદાત' મનોરથ૦. ૨ [૩૧૨]

કુમર માંડીનઈ તે કહિં એ, જેહ વિધ પરણ્યો નારિ મનોરથ૦;
માત-પીતા આણંદીઆં એ, પામ્યો પુત્ર એ સાર મનોરથ૦. ૩ [૩૧૩]

- પુત્ર કહિં પીતા પ્રતિ એ, ‘અશ્વરતન છઈં એહ મનોરથ૦;
ત્રીસરો કોટ કરી ભલો એ, જતનઈં રાખ્યો તેહ’ મનોરથ૦ ૪ [૩૧૪]
- જિમ કહ્યું તિમ તે કરું એ, રાખ્યા જતનિ તોખાર મનોરથ૦;
જિનવરની પુજા કરઈં એ, મંગલકલશ કુમાર મનોરથ૦ ૫ [૩૧૫]
- અનુમતિ લેઈં તાતની એ, પુનરપિ ભણાય નિસાલ મનોરથ૦;
વિસમૃત જે વિદ્યા થઈં એ, તાસની કરય સંભાલિ મનોરથ૦ ૬ [૩૧૬]
- મંગલકલશ સુખ ભોગવઈં એ, નયરી ઉજેણી મઝાર મનોરથ૦;
માત-પીતા નઈં સુત મિલ્યા એ, હુઓ જય જયકાર મનોરથ૦ ૭ [૩૧૭]
- સાહા જહાગીર પ્રતિબુઝવ્યો એ, શ્રી વિજયદેવસૂરિંદ મનોરથ૦;
તાસ પાટિ ઉદયાચલઈં એ, ઉગ્યો એહી દિણિંદ મનોરથ૦ ૮ [૩૧૮]
- હીંદુપતિ પ્રતિબુઝવ્યો એ, મેવડા માહારાણ મનોરથ૦;
શ્રી વિજયસિંહસૂરી જયો એ, નામિ કોડિ કલ્યાણ મનોરથ૦ ૯ [૩૧૯]
- તાસ સીસ સોહકરું એ, સકલ વિબુધ શિરદાર મનોરથ૦;
વીરવિજય કવિ રાજીઓ એ, જયવંતા જયકાર મનોરથ૦ ૧૦ [૩૨૦]
- તાસ સીસ સુજસ લહીએ, બીજો ખંડ રસાલ મનોરથ૦;
વિબુધ સદા સુખ સંપદા એ, પામઈં મંગલ માલ મનોરથ૦ ૧૧ [૩૨૧]

इति मङ्गलकलशरासे देवीअपहरण-पाणीग्रहणकरण-

मातपितामिलण-अधिकारे खण्डः द्वितीयः इति ॥

તૃતીય ખંડ

ફૂલ:-

સાનિધિ કરજે સારદા!, મુઝ મુખ પૂરે વાસ;
ત્રીજો ખંડ કહિવા ભણી, દેજે વચન વિલાસ. ૧ [૩૨૨]

મંગલકલશ સુખ ભોગવિં, નગર ઉજેણી મઝાર;
હવિ ચંપાઈ નારિનો, સુણજ્યો તે અધિકાર. ૨ [૩૨૩]

ઢાલ:- ૧, રાગ- વીર વખાણી રાણી ચેલણા જી- એ દેસી.

મંગલકલશ ગમન પછી જી, કોઢીઓ આવીઓ જામ;
સેજ બિછાઈ છાંડી કરી જી, અલગી ઉભી રહી તામ. ૧ [૩૨૪]

કુમરીઈ મનમાંહિ ચિંતવઈ જી, ‘નહી મુઝ પરણ્યો રે એહ;
રુપ અનોપમ તેહનો જી, અવર એ કોઢીઓ દેહ. ૨ કુમરીઈં [૩૨૫]

બોલવું નહી જુગતું સહી જી, એહ સાથિ એકબાર;
સીલ પાલિ સહી પામસું જી, ઉત્તમ તે ભરતાર. ૩ કુમરીઈં [૩૨૬]

પરણ્યા એ પ્રીઉ ^૧નિ આ વિચિ જી, અંતર બહુલો રે જોઈ;
મેર-પરબત કિહાં કાંકરો જી?, કિહાં કસતુરી ^૨ખલ હોઈ?. ૪ કુમરીઈં [૩૨૭]

કિહાં કુંજર કિહાં કીડલો જી?, કિહાં રે રાસભ ^૩રેવંત?;
હંસ કિહાં કિહાં કાગડો જી?, કિહાં રે મુરખ મિ(મ)તિવંત?. ૫ કુમરીઈં [૩૨૮]

કિહાં રે રાજા દ્રુમકપણું જી?, કિહાં તે ખીર નઈ નીર?;
કિહાં સાયર ^૪છિલર કહું જી?, કિહાં તે રજત ^૫કથીર?. ૬ કુમરીઈં [૩૨૯]

૧. અને. ૨. ખળ=ધાસ. ૩. અશ્વ, ઘોડો. ૪. ખાબોચીયું. ૫. જસત.

કિહાં તારા કિહાં ચંદ્રમા જી?, કિહાં તે ^૧અંબ ^૨કરીર?;

કિહાં સૂરજ ખજૂઓ કહું જી?, કિહાં તે ^૩ખાસર ^૪ચીર?. ૭ કુમરીઈં [૩૩૦]

કિહાં ધૃત તેલનઈ આંતરા જી?, એવડો રે અંતર હોઈ;

પડતઈ ઓઠઈ આ કોઢીઓ જી, ચઢતઈ ઉઠઈ પ્રીઓ સોઈ. ^૮ કુમરીઈં [૩૩૧]

વિનીતા એ ઇમ વિચારતી જી, કીધલો કપટ એ કોઈ;

પાધરી પહુતી તે પદમિણી જી, જિહાં રે દાસી-સેજ હોઈ. ૯ કુમરીઈં [૩૩૨]

દાસી કહઈં ‘કિમ સામની જી, આવીયાં રાજ ^{૧૦}અવેર?;

પ્રીતમ પ્રેમ છાંડી કરી જી, આવીયાં કિમ સવેર?’ ૧૦ કુમરીઈં [૩૩૩]

પ્રીતવતી રે તું માહરી જી, સાંભલિ વાત વિચાર;

‘પરણી એ પ્રીતમ પાધરો જી, કેથ ગયો રે ભરથાર. ૧૧ કુમરીઈં [૩૩૪]

કોઈક કોઢી પુરુષ અછઈ જી, સેજઈં તે આવીઓ જામ;

સીલ ન ખાંડું રે હું સહી જી, એહ સાથિ નહિ કામ.’ ૧૨ કુમરીઈં [૩૩૫]

રાતિ રહી તિહાં કુમરી જી, દાસીનઈ પાસિ રે તેહ;

‘પગડઈ ઉઠી ^{૧૩}તીકા પદમિણી જી, આવી તે તાતનઈ ગેહ. ૧૩ કુમરીઈં [૩૩૬]

ઢાલ પહિલી ત્રીજા ખંડની જી, કુમરીઈં ‘પાખ્યું રે સીલ;

વિબુધ સદા સીલ પાલતાં જી, દિન-દિન પામીઈ લીલ. ૧૪ કુમરીઈં [૩૩૭]

૧. આંબો. ૨. કેરડો. ૩. જૂનુ ઘસાયેલું પગરખું. ૪. રેશમીવસ્ત્ર. ૫. હમણાં. ૬. સવારે(?). ૭. ત્યારે. ૮. પરખ્યું.

ફૂલ:-

- મંત્રીઈ બુદ્ધ ચિંતવી, આવિ રાજા પાસિ;
રાજસભા ઉભો થિકો, દિઠો મંત્રી ઉદાસ. ૧ [૩૩૮]
- રાજા કહિ 'ચિંતા કિસી, મંત્રીસર તુહ આજ?;
હરખતાણા દિન એ ભલા, વિવાહ કેરઈ કાજ.' ૨ [૩૩૯]
- કહિ મંત્રી રાજા પ્રતિ, 'રતન ન રહિ ઘરિ રંક;
રાજા-પુત્રી પરણતા, પુત્ર થયો મુઝ ^૧વંક. ૩ [૩૪૦]
- રાજે કુમર દેખ્યો હુસઈ, રાતિ સમિ વલી જેહ;
કામની કર ઝાલ્યા પછી, કુષ્ટી થયો તસ દેહ. ૪ [૩૪૧]
- દોસ નથી તુહ પુત્રીનો, કરમનઈ દીજઈ દોસ;
વાત બનાવી કારમી, બોલ્યો મંત્રી ^૨મોસ. ૫ [૩૪૨]
- ચત:-
- નીલકંઠ મધુરે લવિ, આખ્યો વિસહર ખાય;
મિઠાબોલા માનવી, ક્યું પજિજ્યાં જાય?. ૬ [૩૪૩]
- દુષ્ટબુદ્ધિ પાપીષ્ટ એ, સબુદ્ધિ મંત્રી નામ;
કલંક ચઢાવી કુમરીનઈ, પહુતો આપણિ ઠાંમિ. ૭ [૩૪૪]
- જીમ ^૩પય વલ્લભ અતિ ઘણું, તેજબ થાઈ વિનીષ્ટ;
તિમ વલ્લભ માય-તાયનઈ, કુમરી થઈ અનીષ્ટ. ૮ [૩૪૫]
- વાત નગરમાં વિસ્તરી, ચરચા ચર તે હોઈ;
કુમરી વાંક સહુ કો કહઈ, ભેદ ન જાણઈ કોઈ. ૯ [૩૪૬]

ઢાલ:- ૨, કુંતારી માતા ઈમ ભણઈ- ઁ દેસી.

કરમિ ત્રીલોકસુંદરી, દુખ પામી સોઈ રે;

કરમિ કરઈ સો ભોગવિં, રીદય વિચારી જોઈ રે.

૧ [૩૪૭]

કરમ કઠિણ નવી બાંધીઈ, હાસી કરીય લગાર રે;

ભોગવ્યા વિણ છુટઈ નહીં, નિશ્ચઈ ઁ નિરધાર રે.

૨ કરમં [૩૪૮]

૧કુરુ ઉત કુરુ મુનિવર!, કરમથી ૨નરગેં જેહ રે;

બ્રહ્મ-સુભમ ચક્રી વલી, કરમઈ નરગઈ તેહ રે.

૩ કરમં [૩૪૯]

નલ-દવદંતી કરમથી, પામ્યા તે વનવાસ રે;

પાંડવ પાંચ પંચાલીકા, વન ગયા છોડી આવાસ રે.

૪ કરમં [૩૫૦]

રામિ વનવાસ પામીઓ, લખમણ સીતા સાથિ રે;

રાવણ નરગઈ કર્મથી, પુહુતો મેહલી આથિ રે.

૫ કરમં [૩૫૧]

ભરત-બાહુબલી કરમથિ, લડીયો ભાઈ દોઈ રે;

કરમિ કૌરવ ક્ષય ગયો, વાંકી કર્મ-ગતિ હોઈ રે.

૬ કરમં [૩૫૨]

૩પ્યાયક સમકિતનો ઘણી, શ્રેણિકરાજા જેહ રે;

કૃષ્ણ નરેસર જાણીઈ, કરમઈ નરગઈ તેહ રે.

૭ કરમં [૩૫૩]

અંદ્રસ રાખ્યો કર્મથી, ચંદ્ર કલંકિત કીધ રે;

ભીખ માંગિ મુંજ રાજવી, ઁ ૪સમંધ પ્રસિદ્ધ રે.

૮ કરમં [૩૫૪]

સંવત્સરે અન્ન પામીઓ, ઋષભજિણેસર દેવ રે;

વીર છ માસી તપ કર્યો, જસ સારઈ સુર સેવ રે.

૯ કરમં [૩૫૫]

કરમિ ચંદનબાલિકા, ૫પર-હથ ચઢી જેહ રે;

પ્રેમલાલચ્છી કરમથી, દુષણ પામી તેહ રે.

૧૦ કરમં [૩૫૬]

- ઇમ અનેક એ કરમથી, નવિ છુટિ કોઈ લોગ રે;
તિમ એ ત્રીલોકસુંદરી, કરમઇ પીઉ-વિજોગ રે. ૧૧ કરમ૦ [૩૫૭]
- માત-પીતા વલ્લભ હતી, ત્રીલોકસુંદરી જેહ રે;
અપજસ બોલઇ તેહનો, કરમતાણી ગતિ એહ રે. ૧૨ કરમ૦ [૩૫૮]
- અલખામાણી કુમરી થઈ, આદર ન દય કોઈ રે;
જે વાહલી તે બૂરી થઈ, કરમ કરઇ સો હોઈ રે. ૧૩ કરમ૦ [૩૫૯]
- ઢાલ બીજી ત્રીજા ખંડની, કરમતાણી એ જાણિ રે;
વિબુધ સદા સુખ પામીઈ, સીલતાણઇ પરિમાણિ રે. ૧૪ કરમ૦ [૩૬૦]

ફૂલ:-

જિહાં જાઇ તિહાં કુમરીનઇ, પેસણ ન દીઇ કેથ;
છાજિ છાયો-છાપરો, રહી અલગી સા તેથ.

૧ [૩૬૧]

મહોલ પછવાડિ તે રહી, કોઇ ન પુછઇં સાર;
અપજસ બોલિ કુમરીનો, સારા નગર મઝાર.

૨ [૩૬૨]

ઢાલ:- ૩, લુહરની મચકઈ સુ માયો હો કિ રાણિ માલપુરો- એ દેસી.

ઇમ મન ચિંતઈ હો કઇ, ત્રીલોકસુંદરી;
'મુઝ પ્રીઉ પનોતો હો કઇ, કિહાં ગયો છેતરી?.

૧ [૩૬૩]

આંબો મઇ જાણ્યો હો કઇ, 'અક્ક ન જાણીઓ;
સોવન મઇ જાણ્યો હો કઇ, પરણ્યો વાણીઓ.

૨ [૩૬૪]

રયાણ અમૂલક હો કઇ, જાણી મિય વયો;
તુ કાય નિંબડીઓ હો કઇ, મુઝસુ કુડિ ક્યો.

૩ [૩૬૫]

તોરણ જે આવી હો કઇ, પરણ્યો ચિત ઘરી;
મંદિરમાં મુકી હો કઇ, તુ ગયો કુડિ કરી.

૪ [૩૬૬]

^૨અમૃત્ય રસ ચાખી હો કઇ, ^૩આછણા કુણા જીમઇ?;
^૪અવલ વર પામી હો કઇ, કુષ્ટિ કિમ ગમઇ?.

૫ [૩૬૭]

સૂરજ અજૂઆલઈ હો કઇ, તારા કિમ દીપઈ?;
કુષ્ટી કુણા માત્ર હો કઇ, તુઝ ગુણ કિમ છીપઈ?.

૬ [૩૬૮]

કલંક ચઢાવી હો કઇ, તઇ મુકી કામની;
હું કંત વિહુણી હો કઇ, કિમ રહઈ ભામની?.

૭ [૩૬૯]

સેજઈ સુખ બઈઠાતા હો કઈ, જે પ્રીઉ વાત કહી;
તે મે મનમાહિ હો કઈ, જાણી વાત લહી. ૮ [૩૭૦]

એ નિર્વિત્તિ કારણ હો કઈ, ^૧મસ કર્યો એહ વલી;
મુઝ મુકી ^૨ઉજાણો હો કઈ, બોલી વાત ^૩અલી. ૯ [૩૭૧]

મુઝનઈ થે છોડી હો કઈ, ન્યાઈ નાહલા;
હું ન ^૪તો વિછોડુ હો કઈ, મો મન વાહલા. ૧૦ [૩૭૨]

પ્રીઉડા! સું કીધું? હો કઈ, કલંકિત કરીય ગયો;
કુષ્ટીનઈ સુંપી હો કઈ, તુ તો દૂરિ રહયો. ૧૧ [૩૭૩]

એ તો ઇમ કીજઈ હો કઈ, પ્રીઉડા! નેહ ધરો;
તુહયી હુ દાસી હો કઈ, મુઝસું નેહ કરો. ૧૨ [૩૭૪]

સાસરૈ પિહરડિ હો કઈ, પ્રિઉ વિના કોઈ નહીં;
જેહનિ દુખ સાલિ હો કઈ, કાયા તેહ સહઈ. ૧૩ [૩૭૫]

ઢાલ એહ ત્રીજી હો કઈ, કે ત્રીજા ખંડ તણી;
વિબુધ સદા સીલઈ હો કઈ, લહિસઈ ઋદ્ધિ ઘણી. ૧૪ [૩૭૬]

ફૂલ:-

એક દિ વિરહ ઉપનો, દેખી ચંદ્ર આકાસ;

વિરહ ^૧વિથ્યા વ્યાકુલપણઈ, ચંદ્રનઈ કરઈ અરદાસ.

૧ [૩૭૭]

ઢાલ-૪, લુહનની, થાહરા-માહરા વાંછુરા ચરતા એકણ ઠામ હમીરા
તથા કોખ્યો નાદર રીસરો- એ દેસી.

‘ચતુર સુજાણ તું ચંદ્રમા!, ઉચો ઉંચે એ આકાસ ચાંદલીયા!;

મુઝ પ્રીઉડો કિહા નિરખીઓ?, તે મુઝનઈ પ્રકાશ ચાંદલીયા.

૧ [૩૭૮]

અરજ સુણો એક માહરી, થાહરી હું છું દાસિ ચાંદલીયા;

પ્રીઉની જો ખબર કહઈ, તો તુઝ ઘું સાબાસ ચાંદલીયા.

૨ અરજ૦ [૩૭૯]

પરણી પનોતો પ્રીઉડો, કેથ ગયો તે નાસિ? ચાંદલીયા;

તે પ્રીતમ વિણ અવર જે, ન રુચઈ મુઝ મનસી ચાંદલીયા.

૩ અરજ૦ [૩૮૦]

સરસ સેલડી પામીનઈ, મુરખ ચાહઈ ઘાસ ચાંદલીયા;

સાકર અમીરસ ચાખીનઈ, તે કિમ ઈછઈ છાસિ? ચાંદલીયા.

૪ અરજ૦ [૩૮૧]

ચંદન થોડું તે ભલુ, જિહાંકી વાસ-સુવાસ ચાંદલીયા;

પ્યારો પ્રીતમ પ્રાણથી, વસીઓ મન આવાસ ચાંદલીયા.

૫ અરજ૦ [૩૮૨]

તે વિના એકઈ ઘડી, હોવઈ છઈ છ માસ ચાંદલીયા;

કરિ મેલો પ્રીઉ મેલસઈ, ટલસઈ વિરહની ખ્યાસ ચાંદલીયા.

૬ અરજ૦ [૩૮૩]

થાંહરિ રોહણી ગેહણી, રાખિં તું નિત પાસ ચાંદલીયા;

રોહણી સરખી કો નહી, થાંસું અતિ ઉલાસ ચાંદલીયા.

૭ અરજ૦ [૩૮૪]

તિમ મુઝનઈ પ્રીતમ વિના, મુઝ મનિ રહિ ઉદાસ ચાંદલીયા;
 દુખભરિ રયાણી નિગમું, મુકતી મુખ નિસાસ ચાંદલીયા. ૮ અરજ૦ [૩૮૫]

કલંક ચઢાવી કારિમો, છોડિ ગયો નિરાસ ચાંદલીયા;
 માત-પીતા મુજ કોપીયા, લોક કરઈ સવે હાસ ચાંદલીયા. ૯ અરજ૦ [૩૮૬]

પુરખ નિહુર ન્યાઈ કહયા, પુરખનો સ્યો વિસવાસ? ચાંદલીયા;
 તો પણિ અભે પ્રીતમતાણી, રાખાં અવિહડ આસ ચાંદલીયા. ૧૦ અરજ૦ [૩૮૭]

પરઉપગારીની પ્રાણીયા, તે વિરલા સંસાર ચાંદલીયા;
 મોટાઈ તેહ જ ખરી, જે કરઈ પરઉપગાર ચાંદલીયા. ૧૧ અરજ૦ [૩૮૮]

ઉંચો અંબર 'ઓગણેમે, જોવઈ દેશ-વિદેશ ચાંદલીયા;
 મંગલકલશ કિહાં ભાલીઓ, ગામ-નગર-નિવેસ? ચાંદલીયા. ૧૨ અરજ૦ [૩૮૯]

ગુણ કીધો નવિ લેખવઈ, તે તો મુઢ ગમાર ચાંદલીયા;
 ગુણ કીધો જાણિં જિકે, ધન તિકે નર-નારિ' ચાંદલીયા. ૧૩ અરજ૦ [૩૯૦]

ચંદ કહિં ચંદ્રવદનીનઈ, 'કરમનિ દીજઈ દોસ ચાંદલીયા;
 સાંસારના સુખ પામસો, ટલસઈ મનનો સોસ ચાંદલીયા. ૧૪ અરજ૦ [૩૯૧]

તુઝ પ્રીઉડો ઉજેણીઈ, વહિલો હોસી સંયોગ ચાંદલીયા;
 કલંક ઉતરસઈ કારિમો, પામેશ વંછીત ભોગ' ચાંદલીયા. ૧૫ અરજ૦ [૩૯૨]

ત્રીજા ખંડતાણી ભલી, વિરહની ચોથી ઢાલ ચાંદલીયા;
 વિબુધ સદા સુખ-સીલથી, પામસઈ મંગલમાલ ચાંદલીયા. ૧૬ અરજ૦ [૩૯૩]

ફૂલ:-

કુમરી મનમાં ચિંતવઈ, 'મુઝ પ્રીઉડો ઉજેણ;

જિમતા જલ ઉજેણનો, સંભાર્યો તો તેણ.

૧ [૩૮૪]

કાંઈક બુદ્ધિ હવઈ ચિંતવુ, પહિરું પુરખનો વેશ;

ઉજેણી સીપ્રાનદી, જાઉં માલવદેસ.'

૨ [૩૮૫]

**ઢાલ:-૫, રાગ- સવા લાખ સીંધુઓ, જિનજી! સુણીજઈ હા મુઝ મન
વાતડીજી- એ દેશી.**

ઇમ મન ચિંતઈ ત્રીલોકસુંદરી રે, આવી માતનઈ પાસિ;

કિંકરની પરિ કર જોડી કહઈ રે, 'સુણ મુઝ એ અરદાસ.

૧ [૩૮૬]

માત! સુણજ્યો હો મુઝ મન વિનતી જી, મિનતઈ માગું એક;

પુરુષવેશ આદેશ આપાવીઈ રે, મનમાં ધરીય વિવેક.

૨ માત૦ [૩૮૭]

કહિં મામાનઈ મોરી માવડી જી, રાજાનઈ કરઈ અરદાસ;

અનુમતિ જો મુઝનઈ દીઈ પીતા જી, તો મન પુરુ આસ. ૩ માત૦ [૩૮૮]

માલવદેશ ઉજેણી જાયવું જી, જોસ્યું નગર મઝાર;

^૧સોઝી લેસું ^૨પીઉતમ આપણો જી, મુઝ શિર કલંક ઉતારિ. ૪ માત૦ [૩૮૯]

જે મન વલ્લભ હુંતી હું ઘણી જી, તે હું થઈ રે કુભાવિ;

હવે બીજું કોઈ માગું હું નહીં જી, વેષ પુરખનો અપાવિ.' ૫ માત૦ [૪૦૦]

માતા સુણિયાં પુત્રી વયડલાં જી, તેડાવ્યો નિજ ભ્રાત;

'કામ કરો ભલો ભાણેજિનો જી, સાંભલો માહરી વાત. ૬ માત૦ [૪૦૧]

- ભુપતિ આગલિ કહીનઈ પુત્રીનઈ જી, પુરસનો વેસ અપાવિ;
પુત્રી મન છઈ એ ઉમાહલો જી, રાજાનઈ જણાવિ.' ૭ માત૦ [૪૦૨]
- સંઘરથ મામા કહિં ઇમ ભૂપનઈ જી, કરજોડી કરઈ વાત;
'તુમ્હ પુત્રી તુલ્હનિ ઇમ વિનવઈ જી, મહિર કરો મુઝ તાત!.' ૮ માત૦ [૪૦૩]
- બીજૂં કાંઈ ન માગઈ સુંદરી જી, માગઈ પુરખનો વેશ;
તુલ્હનિ પુત્રી વલી-વલી વિનવઈ જી, જાઉં માલવદેશ. ૯ માત૦ [૪૦૪]
- મુહ માંગ્યું મનમાં ભાવસું જી, દેતા વંછીત દાન;
તે હવિ માંગઈ 'મિનત કરી વલી જી, પુરખનો વેસ પ્રધાન.' ૧૦ માત૦ [૪૦૫]
- રાજા સુરસુંદર તે ઇમ ભણઈ જી, 'સાંભલિ સિંઘરથ રાય!;
અનુમતિ દીધી પુરખ જ વેશની જી, કીધો એહ પસાય. ૧૧ માત૦ [૪૦૬]
- તુઝનિ સાથિ વલી હું મોકલું જી, પુત્રી ભલામણ કાજ;
ઉત્તમ કુલ આચાર મ છાંડિઓ જી, રાખજ્યો આપણી લાજ.' ૧૨ માત૦ [૪૦૭]
- અનુમતી પામી નિજ તાતની જી, પરિયો વેસ રસાલ;
વિબુધવિજય કહઈ ત્રીજા ખંડની જી, એ કહી પંચમી ઢાલ. ૧૩ માત૦ [૪૦૮]

કૂહા:-

- આદ્રેસ પામી તાતનો, મુક્યો નારી વેશ;
પુરષવેસ પ્રછણપણઈ, પહિર્યો તે સવિસેસ. ૧ [૪૦૯]
- રથ-પાયક સાથિ લીયા, ચાલ્યા માલવદેશ;
કેતઈ દિવસઈ અનુકમિ, માલવ કીયો પ્રવેસ. ૨ [૪૧૦]
- ઉજેણી નગરીતાણો, વૈરીસેન રાજાન;
સાહમો પુત્ર જ મોકલ્યો, આદર દઈ અસમાન. ૩ [૪૧૧]
- ભુંજાઈ ભલિ ભાંતિસું, નવ-નવ કરી પકવાન;
‘પરુહણાંનઈ પોખઈ ઘણું, દીધા ^૧ફોફલ-પાન. ૪ [૪૧૨]
- ત્રીલોકસુંદર કુમરનઈ, પુછઈ ઉજેણીરાય;
‘કેમ પધાર્યા? રાજવી!, કીધો આજ પસાય.’ ૫ [૪૧૩]
- ‘નગર જોવા અત્તે આવીયા, નહી કો બીજો કામ;’
હવિં મામો નઈ ભાણેજડી, સોઝઈ સારો ગામ. ૬ [૪૧૪]
- પાણીહારઈ બેઠાં ચિકા, દીઠા પંચ તોખાર;
તસ ^૨લારિં ધનદત ^૩ગ્રીહે, પહુતા તે ઘરિબારિ. ૭ [૪૧૫]
- પુછ્યાથી જાણું તિણ હું, કુમર ભણઈ નિસાલ;
તે કુમરનઈ ઓલખ્યો, હરખ્યાં નયાણ વિસાલ. ૮ [૪૧૬]
- ‘કિમ આવિં એ પ્રીઉડો?’, મામો કહિ સુણિ એમ;
‘બુદ્ધિ કરો વારુ વિધઈ, કામ સરિ જીમ તેમ.’ ૯ [૪૧૭]
- છાત્ર સહીત ઉવઝાયનઈ, તેડ્યો જિમવા આજ;
પાઠકનઈ જાઈ કહ્યું, આવો જિમવા કાજ. ૧૦ [૪૧૮]

૧. મહેમાનને. ૨. પાન-સોપારી. ૩. પાછળ. ૪. ગૃહે.

પાઠક આવિ પ્રેમસું, સાથિ છાત્ર અસેસ;
મંગલકલશ આદિ દેઈ, નામ કહિસું લવલેસ.

૧૧ [૪૧૯]

ઢાલ:- ૬, ચઉપઈની.

સંઘાસણ દીધાં સનમાન, એકવીસ તે વિધના પકવાંન;
ઘેવર-જલેબી-મોતીચૂર, પીંડા પતાસા પૂરણપુર.

૧ [૪૨૦]

૧માડી ૨મરકી નઈ ૩મહિસૂપ, તે જિમતાં વાધઈ સરૂપ;
દમી દોદલ-ડાડિમ-દ્રાખ, કદલી નઈ આબાંની સાંખિ.

૨ [૪૨૧]

લાડુ-ખાજાં-ખરમાં વલી, જિમતાં પુગી મનની ૪રુલી;
જિમવા છાત્ર બેઠા બહુ, મંગલકલશ આદિ દેઈ કહું.

૩ [૪૨૨]

પેથો પાતો નઈ પદમસી, લાઘો લીલો નઈ લખમસી;
વાઘો વીરો નઈ વિમલસી, કેસર કમલો નઈ કમલસી.

૪ [૪૨૩]

અદો આંબો નઈ અમરસી, રાજો કાજો નઈ કરમસી;
મીઠો માધો નઈ માહવજી, ભાદો ભીમો નઈ ભાવજી.

૫ [૪૨૪]

હીરો હરખ્યો નઈ હેમજી, પરબત પનો નઈ પ્રેમજી;
રવો રાઘવ નઈ રામજી, સાચો સુરો નઈ સામજી.

૬ [૪૨૫]

જગો જગીસ નઈ જયરામ, ધીરો ધન્નો નઈ ધનરાજ;
ધનજી ધારો નઈ ધરમસી, ચાપો ચાંદો નઈ ચાંપસી.

૭ [૪૨૬]

વસ્તો વીઠલ નઈ વીરજી, દોસી દીપો નઈ હીરજી;
મેહો મોટો નઈ મહિરાજ, વલમ કીકો નઈ વછરાજ.

૮ [૪૨૭]

દામો દેવો નઈ દેવસી, ટાહિઓ ટીલો નઈ વેલસી;
નગો નાઘો નઈ નાગજી, મેતો મોકલ નઈ માગજી.

૯ [૪૨૮]

- જયનો જેહો નઈ જયરામ, જાવડ ભાવડ નઈ વિસરામ;
ભાખરસી ભીખો નઈ ભાણ, હરપત નરપત નઈ કલ્યાણ. ૧૦ [૪૨૯]
- સવો સુંદર નઈ સુરચંદ, ગણેસ ગોરો નઈ ગોવિંદ;
પ્રતાપ પ્રમો ને પહિરાજ, વધો વાછો નઈ કામરાજ. ૧૧ [૪૩૦]
- જાગો જોધો નઈ જગમાલ, જેદો જાંબો નઈ જગપાલ;
મનજી પનજી નઈ રુપજી, રાયકરણ જીવો નઈ ભુપજી. ૧૨ [૪૩૧]
- અમરો અચલો નઈ જયચંદ, સાકર નાકર નઈ સિવચંદ;
ભુધર ગીરધર નઈ ભુપાલ, સીહો શ્રીકરણ નઈ શ્રીપાલ. ૧૩ [૪૩૨]
- ઋષો વીકો નઈ વિજયરાજ, તિલકો નીકો નઈ જીવરાજ;
ઇત્યાદિક એ જાણો અનેક, જિમવા ભૈઠા ધરી વિવેક. ૧૪ [૪૩૩]
- મંગલકલશની વિશેષઈ કરી, ભગતિ જુગતિ કીધી હીત ધરી;
‘મુછણ દીધાં સોપારી પાંન, પહિરામણી કીધી સનમાન. ૧૫ [૪૩૪]
- પાઠકનઈ કુમરી ઇમ કહઈ, ત્રીલોકસુંદરી મન ગહિ-ગહઈ;
‘પાઠકજી એક છાત્ર જ પાસિ, કથા કહિવરાવો મન ઉલ્લાસિ.’ ૧૬ [૪૩૫]
- સર્વ છાત્ર મિલીનઈ કહઈ તેહ, ‘આદર લહઈ ઘણોરો જેહ’;
મંગલકલસનઈ આદર ઘણો, કથા કહિં તે ભવિયાણ સુણો. ૧૭ [૪૩૬]
- પાઠક કહઈ ‘તુભે મંગલ કહઓ, જિમ છાત્રમાં સુજ[સ] લહઓ’;
મંગલકલસ જાણી નીજ નારિ, કથા કહિવા લાગો સાર. ૧૮ [૪૩૭]
- આપવીતી કહુ સુણજ્યો તુભે, જે દીઠી ભોગવીછઈ અભે;
ત્રીજા ખંડની છઠી ઢાલ, વિબુધ લહઈ સદા મંગલમાલ. ૧૯ [૪૩૮]

ફૂલ:-

- આકાસવાણી જે થઈ, ચંપાઈ પરણ્યો નારિ;
 'ભાઈ ત્રીલોકસુંદરી, માંડી કહઉ અધિકાર. ૧ [૪૩૯]
- 'કર મુકાવાણ પંચ તુરી, આખ્યા તે કહી વાત;
 કુષ્ટીરોગ મંત્રી સુત, તે કહીઓ અવદાત. ૨ [૪૪૦]
- તે નારીઆ સારખી, દીસઈ નરનઈ વેસ;
 કોઈક કામિ સુંદરી, આઈ છઈ પરદેસ.' ૩ [૪૪૧]
- રાજપુત્રી કહઈ, 'નફરનઈ, 'ઝાલા એહનઈ આજ;
 અસત્ય કહઈ મુઝ આગલિ, કાંઈ રાખો છો લાજ?'. ૪ [૪૪૨]
- નીસાલીયા નાસી ગયા, પાઠક નાકો તેહ;
 મારી તસ બીહઈ સહું, લોક ઉખાણો એહ. ૫ [૪૪૩]
- નફરે ઝાલી કુમરનઈ, આણ્યો કુમરી પાસિ;
 વાત કહિવરાવી મનતાણી, કુમરી થયો ઉલાસ. ૬ [૪૪૪]
- મામો કહિ ભાંજેજીનઈ, 'પ્રગટ થયો તુઝ નાહ;
 પુરષવેસ મુંકી કરી, સુખ વિલસો ઉચ્છાહ.' ૭ [૪૪૫]
- જબ પ્રીઉડો પ્રગટ થયો, જાગ્યો મદન વિકાર;
 પ્રીઉડાનિ પ્રણમી કરી, કરય વિનતી સાર. ૮ [૪૪૬]

ઢાલ-૭, બેડલઈ ભાર મરુછુ રાજ, વાનાં કિમ કરો છો- એ દેસી.

- 'મુઝ ઊરિ ઉપરિ કુચ દો કસીયા મયમતા માતંગ;
 કર અંકુસ લગાવો વાહલમ!, વાઘઈ ઉલટ અંગ. ૧ [૪૪૭]
- યોવન જોર કરઈ છે રાજ, 'મોહલા વેગ પધારો.

પક્ક ગુહવર સારિખા અધર, દીસઈ લાલ સુયંગા;
કાર સમોવડિ કંત! આઈનઈ, આસ્વાદો રસ રંગા. ૨ યોવન૦ [૪૪૮]

અંગો-અંગિ વિકસીત વારુ, માલતી માનની દેહા;
ભમર સમોવડિ ભોગી ભગતિ, કીજઈ મુઝસું નેહા. ૩ યોવન૦ [૪૪૯]

એક જૂવતી નઈ યોવન જાગઈ, વિરહ તાપ સંતાપઈ;
પ્રેમ-પાણી કરી પ્રીતમ! ઠારો, વિરહ વ્યાધિ ન વ્યાપઈ. ૪ યોવન૦ [૪૫૦]

એક તારી થાં ઉપરિ રાખી, દુજો નાવિ દાય;
સાહિબ! તુલનઈ મિલવા, કારણ કીધા કોડિ ઉપાય. ૫ યોવન૦ [૪૫૧]

યા દિનથી છોડી નિરધારી, તા દિનથી ન સુહાય;
અન્ન-પાણિ દીકું નવિ ભાવઈ, ^૧અહિલ ^૨જમારો જાય. ૬ યોવન૦ [૪૫૨]

પ્રીઉની ખબર કરેવા કારણ, હું આવી પરદેશ;
પ્રેમ વિલુધી પ્રેમિ પદમિણી, કીધો પુરષનો વેશ. ૭ યોવન૦ [૪૫૩]

મઈ મન-વચન-કાય કરીનઈ, સીલ અખંડીત રાખ્યું;
એહ વાત જાણોજ્યો સાચી, સાચું વચણ પભાખ્યું. ૮ યોવન૦ [૪૫૪]

તુલ્લ સહિંકાર સરિસા પામી, કોઈલ કરીર ન રાયઈ;
મેહ સમોવડિ મોરાં દેખી, મોરા જ્યું મન માંચઈ. ૯ યોવન૦ [૪૫૫]

એ અરદાસ અવધારો સામી!, નારી કાંઈ વિસારો;
બાંહિ ગ્રહીની લાજ સંભારો, પ્રેમિ પ્રીત વધારો.' ૧૦ યોવન૦ [૪૫૬]

વિનતા કેરાં વચણ સુણીનઈ, નેહ ભરિ હુઓ નાહ;
વિબુધવિજય કુંમર-કુમરી, સાતમી ઢાલ ઉચ્છાહ. ૧૧ યોવન૦ [૪૫૭]

ફૂલ:-

વયણ સુણી વિનીતાણા, જાગ્યો મદન કુમાર;
નાહ કહિં નારિનઈ, તે સુણજો નર-નારિ. ૧ [૪૫૮]

ઢાલ-૮, ભાગ્ય વડો આજ તાહરો- એ દેશી.

કંત કહઈ કામની પ્રતિ, 'ધન-ધન તુલ્ય અવતાર હે નારી;
વેસ પુરખ પ્રવિણપણિ, પ્રગટ કર્યો ભરતાર હે નારી. ૧ [૪૫૯]

યોવન લાહો લીજઈ, વિલસી જઈ વિલાસ હે નારી;
અંગસું અંગિ મેલીઈ, કીજઈ પ્રીતિ-પ્રકાસ હે નારી. ૨ યોવન૦ [૪૬૦]

ચતુરાઈ થાં ચતુર કી હો પણિ, જાણી આજ હે નારી;
અબ અંતર કરવો કિસ્યો?, કીજઈ કામીત કાજ હે નારી. ૩ યોવન૦ [૪૬૧]

મનની વાત સવે લહી, કાંઈ છીપાવઈ દેહ? હે નારી;
ત્રીલોકસુંદરી તું સહી, ગુણમાણી કેરો ગેહ હે નારી. ૪ યોવન૦ [૪૬૨]

મોહ ઉપરિં મયા કરી, પધાર્યા પરદેસ હે નારી;
મોહ કાજઈ થે માનની, કીધો પુરખનો વેશ હે નારી. ૫ યોવન૦ [૪૬૩]

મહેં પણિ ન કર્યો કોઈસું, રંગ ઉચ્છંગ વિવાહ હે નારી;
એક તારી થાં ઉપરિં, રાખી મહેં મનમાહિં હે નારી. ૬ યોવન૦ [૪૬૪]

તુઝ વિના એકઈ ઘડી, જાતી વરસ સમાન હે નારી;
નયણે નીંદ ન આવતી, ન રુચતું અન્ન નઈ પાન હે નારી. ૭ યોવન૦ [૪૬૫]

નયણે વયણે જે મિલઈ, રુડો રાખિ રીત હે નારી;
બાહિ ગ્રહઈ વિશેષથી, પાલિ પૂરણ પ્રીત હે નારી. ૮ યોવન૦ [૪૬૬]

નેહ કરીજઈ તેહસું, નિરવાહિં નિરવાણિ હે નારી;
નીચ ^૨નખરનો નેહલો, જણ-હાસો ગુણ-હાણિ હે નારી. ૯ યોવન૦ [૪૬૭]

- પ્રીતિ કરી પાલિં જિકે, થાં સરિખા સુજાણ હે નારી;
માંગત જન મુહુ આગલિં, કરતાં દીસાં વખાણ હે નારી. ૧૦ યોવન૦ [૪૬૮]
- જગદીસર પ્રીત જો જુડિં, કરજે ઉત્તમ સંગ હે નારી;
દો ઘડી હમ-તમ મેલડો, રાખ્યો અવિહડ રંગ હે નારી. ૧૧ યોવન૦ [૪૬૯]
- એકતારી એક ઉપરિ, રાખીજઈં દ્રઢ ચિત્ત હે નારી;
મનરા મનોરથ સવિ ફલઈ, મન માન્યા મિલઈ મીત્ત હે નારી. ૧૨ યોવન૦ [૪૭૦]
- મન ચિંતવતા તે થયો, સજ્જન કેરો સંયોગ હે નારી;
જબ મિલઈ જુગતિ જોડલી, કીજઈ વંછીત ભોગ હે નારી. ૧૩ યોવન૦ [૪૭૧]
- થાં શરિખઈં સજ્જન મિલઈ, કિમ દહઈં વિરહ વિકાર? હે નારી;
પ્રેમ પ્રદીપ પ્રગટ થકઈં, ન હોઈં વિરહ અંધાર હે નારી. ૧૪ યોવન૦ [૪૭૨]
- ભુખ ભાંજઈં નવિ ભાવણે, જાં નવિ પેટ ભરાય હે નારી;
તિમ તુમ્હ નજર મેલાવડઈ, કિમ વિરહઈં બુઝાય? હે નારી. ૧૫ યોવન૦ [૪૭૩]
- ભોજન પામ્યા વિણ ભુખ્યો, રહિ દિન તે બે ચ્યાર હે નારી;
પ્રીસા પછી પડખઈં નહી, ન કરો ઢીલ લગાર હે નારી. ૧૬ યોવન૦ [૪૭૪]
- મહિલ પધારો પદમિણી!, સુંદર જિહાં છઈં સેજ હે નારી;
રંગિ રમઈ રાજવી, હઈંડઈ હોવઈ હેજ' હે નારી. ૧૭ યોવન૦ [૪૭૫]
- પ્રીઉ-પદમણી પ્રેમિકારી, મલિયા મન નિસ્સંક હે નારી;
સુખ પામ્યાં સંસારના, ઉત્તરીઉ કલંક હે નારી. ૧૮ યોવન૦ [૪૭૬]
- વિબુધ કુંયર સુખ સંપદા, પામ્યા પુણ્ય પ્રમાણિ હે નારી;
આઠમી ઢાલ એ નેહની, ત્રીજા ખંડની જાણિ હે નારી. ૧૯ યોવન૦ [૪૭૭]

કૂહા:-

સેઠતાણઈ મંદિર જઈ, નામાંકીત જે થાલ;
દીઠી ભ્રાંતિ સવે ટલી, પામ્યા મંગલ-માલ.

૧ [૪૭૮]

ઢાલ-૯, રાગ-ધન્યાસી, પ્યારો પ્યારો કરતી- એ દેશી.

અનુમતિ લહી મામા કેરી, પ્રીઉની કરઈ ભગતિ ભલેરી;
આસ્યા ફલી સઘલી મેરી, પ્રીઉડાસું પ્રેમિ પ્રેરી હો લાલ.

૧ [૪૭૯]

પ્રીતમ પ્રાણથી પ્યારો, રૂપઈ કરી દેવ અવતારો;
મનમોહન મોહનગારો, એ તો જીવન પ્રાણ હમારો હો લાલ. ૨ પ્રીતમ૦ [૪૮૦]

કહિ નારી 'તું મુઝ મલીઉ, જિમ દુધમાં સાકર ભલીઓ;
વિરહ વિયોગ દુખ ટલીઓ, મનવંછીત સુરતરુ ફલીઓ હો લાલ. ૩ પ્રીતમ૦ [૪૮૧]

જયું માલતી મધુકર રસીઓ, તિમ એ પ્રીઉ મનમાં વસીઓ;
માહરો રીદયકમલ વિકસીઓ, એ દીઠઈ ઓર ઉલસીઓ' હો લાલ. ૪ પ્રીતમ૦ [૪૮૨]

મોહલ મંદિરમાંહિ રહતી, સંસારના સુખડા લહતી;
પ્રીઉ-આણી તે શિર વહિંતી, મનમાંહિ તે ગહ ગહિંતી હો લાલ. ૫ પ્રીતમ૦ [૪૮૩]

પ્રીઉડાનિ ગાહ સુણાવિ, રાગઈ કરી ગીતાં ગાવિ;
કર પલ્લવી કરી સમઝાવી, ઇમ નિજ પ્રીઉનિ રીઝાવઈ હો લાલ. ૬ પ્રીતમ૦ [૪૮૪]

બેસઈ પ્રીઉનિ સંગઈ, કહી આવી બેસઈ સંગઈ;
કદિ રમત કરઈ મનરંગઈ, ઇમ ઉલટ ઘરતી અંગઈ હો લાલ. ૭ પ્રીતમ૦ [૪૮૫]

કદિ કામ-વચન મુખ ભાખઈ, નાહલીયાસું નેહ દાખઈ;
પ્રીતમનો પ્રીતરસ ચાખઈ, ઇમ નિજ પ્રીઉસું પ્રીત રાખઈ હો લાલ. ૮ પ્રીતમ૦ [૪૮૬]

કદિહીક લેઈ પોથી વાંચઈ, ઘુંઘટડો આઘો ખાંચઈ;
સસનેહી સુંદરી સાંચઈ, નાહલીયાસું નેહ રાચઈ હો લાલ. ૯ પ્રીતમ૦ [૪૮૭]

- સીહ-લંકી ચતુરા ચાલિ, હાથી જ્યું હલકઈ હાલઈ;
જોવનવય જૂવતિમાહિ, પ્રીઉ સાથિ તે પ્રીત પાલઈ હો લાલ. ૧૦ પ્રીતમ૦ [૪૮૮]
- એ ત્રીલોકસુંદરી સારી, એ સમી નહિ અવર કો નારી;
રૂપઈ જ્યું દેવકુમારી, એ તો મંગલકલશનઈ પ્યારી હો લાલ. ૧૧ પ્રીતમ૦ [૪૮૯]
- ઈમ કામકલા તે કરતી, પ્રીઉની સેવા અનુસરતી;
ઘણો હઈડઈ હેજ તે ધરતી, મનવંછીત તે સુખ વરતી હો લાલ. ૧૨ પ્રીતમ૦ [૪૯૦]
- પ્રીઉ પદમનીસું પ્રેમ કીનો, યોવનનો લાહો લીનો;
જિમ કંચન પરિ નગીનો, પહિયો પ્રીત પ્રેમ જરીનો હો લાલ. ૧૩ પ્રીતમ૦ [૪૯૧]
- ઈમ દંપતી દોઈ મલિયાં, ભલા ભોગ સંયોગમાં ભલીયાં;
ઈમ વિબુધ સદા રંગ રલીયાં, ઢાલ નુંમી મનોરથ ફલીયાં હો લાલ. ૧૪ પ્રીતમ૦ [૪૯૨]

દૂહા:-

ઇમ કરતાં દિન કેતલઈ, સુખ ભોગવતા સાર;
મામો કહિ હું ઘરભણી, ચાલવુ લેઈ પરિવાર.

૧ [૪૮૩]

ઢાલ:- ૧૦, રાગ- મારુ, વારું રે મુખનઈ મરકડલઈ- એ દેસી.

મામો કહિ 'ભાણેજી! જી સુણિ તું સુંદરી, પુણ્યતાણા ફલ જાણે જી સુણી તું સુંદરી;
સંસારના સુખ વિલસો જી સુણીં, સંકા તુલ્હે કાંઈ મ કરસો જી સુણીં. ૧ [૪૮૪]

મોહિલ મંદિરમાહિ રહિજો જી સુણીં, મનવંછીત સુખ તે લહિજો જી સુણીં
સીખ દેઉં ચીત ધરજે જી સુણીં, એ તો સાર સીખામણ કરજે જી સુણીં. ૨ [૪૮૫]

પ્રીઉ પહિલી ઉઠે પરભાતિ જી સુણીં, એ તો જાગજે પાછલી રાતિ જી સુણીં;
પ્રીઉ પહિલી તું મત સુવઈ જી સુણીં, વચને કોઈ મત દૂહવઈ જી સુણીં. ૩ [૪૮૬]

પડિકમણુ તુ દોઈ કરજે જી સુણીં, સાધુ સંગતિ તું અનુસરજે જી સુણીં;
દેવપૂજા તું આદરજે જી સુણીં, અરિહંત ધ્યાન જ ધરજે જી સુણીં. ૪ [૪૮૭]

અસત્ય વચન મત ભાખે જી સુણીં, દાન-દયા દિલ રાખે જી સુણીં;
સાસૂનઈ પાએ પડજે જી સુણીં, લોકા સેતી મત લડજે જી સુણીં. ૫ [૪૮૮]

સસરાની લાજ જ આણે જી સુણીં, જૂઠો હઠ તું મત તાણે જી સુણીં;
પરના તું ગુણ વખાણે જી સુણીં, અહંકાર મન મત આણે જી સુણીં. ૬ [૪૮૯]

આયાનઈ આદર દીજઈ જી સુણીં, સાસરીયામાં જસ લીજઈ જી સુણીં;
કાકી-જેઠાણી-દેવરાણી જી સુણીં, બોલાવે મધુરી વાણી જી સુણીં. ૭ [૫૦૦]

તીન વાર 'છણેજે પાણી જી સુણીં, સોજી વાવરજે છાણી જી સુણીં;
એકલડી રમવા મ જાએ જી સુણીં, ઘણું પતીવ્રતા તું થાએ જી સુણીં. ૮ [૫૦૧]

ઘેણુનઈ પાણી પાએ જી સુણીં, જિનવરના તું ગુણ ગાએ જી સુણીં;
 એ તો ^૧પહી ^૨પરહુંણઈ આઈ જી સુણીં, એ તો કૃપણ જ તું મત થાઈ જી સુણીં. ૯ [૫૦૨]
 અતીથ આયા દાન દીજઈ જી સુણીં, સાધુ સુપાત્ર પોષીજઈ જી સુણીં;
 સહુ સાથિ મિઠો બોલે જી સુણીં, મનની વાત મત ખોલે જી સુણીં. ૧૦ [૫૦૩]
 એ તો કુડો કલંક મ ભાખે જી, અવગુણ કોઈ મત દાખે જી સુણીં;
 સીલ ^૩સુરંગુ પાલે જી સુણીં, આપણો કુલ ઉજૂઆલે જી' સુણીં. ૧૧ [૫૦૪]
 એ હીત સીખામણિ દીધી જી સુણીં, મામિ ભલી ભલામણિ કીધી જી સુણીં;
 ભાણેજઈ હીત-શીખ જાણિ જી સુણીં, સવિ વચન કર્યા પરમાણિ જી સુણીં. ૧૨ [૫૦૫]
 ત્રીજા ખંડની શિખ રસાલ જી સુણીં, કહીય મઈ દસમી ઢાલ જી સુણીં;
 કુમરીનાં વંછીત ફલીયા જી સુણીં, વિબુધ સદા રંગ રલિયા જી સુણીં. ૧૩ [૫૦૬]

ફૂલ:-

કહિ સુંદરી મામા પ્રતિ, 'સિદ્ધાવો સદીસ;
મુજ આસા પૂરી તમે, જીવો કોડિ વરિસ.'

૧ [૫૦૭]

આસીસ પામી એહવી, ચાલ્યા કરી પ્રયાણિ;
અંગદેશ આવ્યા અનુક્રમિ, ચંપાનગર અહિઠાણ.

૨ [૫૦૮]

સુરસુંદર રાજા પ્રતિ, જાઈ કર્યો જોહાર;
ભાણેજિનો ભલિ ભાંતિસું, માંડી કહઈ અધિકાર.

૩ [૫૦૯]

**ઢાલ:- ૧૧, યોગનાની, ઈણિ અવસર તિહા, અથવા કપુર હોવે અતિ
ઉજલો- એ દેશી.**

સંઘરથ તિહાં થિકો રે, આયો ચંપાગામ રાયજી હો આવ્યો ચંપાગામ;
સુરસુંદર રાજા પ્રતિ રે, વાત કહિ અભીરામ રાયજી હો વાત કહિ અભીરામ. ૧ [૫૧૦]
કે રાયજી હો સુણતા મન આરામ કે રાયજી હો સુણતાં સુખનું ઠામિ. આંકણી.

'રાજઈ કાજ જે સુંપીઓ રે, કીધો તે મઈ કામ રાયજી હો કીધોં;
લાજ વધારી રાજવી રે, મહિયલ રાખી મામ રાયજી હો મહિયલં. ૨ કેં [૫૧૧]

અહો! અહો! બુદ્ધિ જ એહની રે, અહો! અહો! ધીરજ એહ રાયજી હો અહોં;
છાનો નાહ છિપી રહઉ રે, પ્રગટ કર્યો છઈં તેહ રાયજી હો પ્રગટં. ૩ કેં [૫૧૨]

પારખઈં પહુતી સુંદરી રે, લઘુ વેસે સુકમાલ રાયજી હો લઘું;
કલંક ઉતાર્યું કારિમું રે, નીકલંકી સુવિસાલ રાયજી હો નીકલંકીં. ૪ કેં [૫૧૩]

કલંક ન લાગઈં તુમ્હ કુલઈં રે, ઉત્તમ મજજ એ વંસ રાયજી હો ઉત્તમં;
માનસરોવર કાગડો રે, ન હોઈ હોઈ હંસ રાયજી હો ન હોઈં. ૫ કેં [૫૧૪]

સોનઈં 'સામ ન હોઈં કદી રે, તિમ તુમ્હ કુલ મહારાજ! રાયજી હો તિમં;
તુમ્હ પુત્રી નીકલંકની રે, કીધો ઉત્તમ કાજ રાયજી હો કીધોં. ૬ કેં [૫૧૫]

સિંઘરથ મામિ રાજાનિ રે, કહીઓ સવિ વિરતાંતિ રાયજી હો કહીઓં;
 રાજા-રાણી હરખીયાં રે, સવિ ટલી મનની ભ્રાંતિ રાયજી હો સવિં. ૭ કેં [૫૧૬]
 સુરસુંદર રાજા કહિ રે, 'મુજ પુત્રી ગુણવંત રાયજી હો મુજં;
 ચતુરાઈ ચતુરાતાણી રે, પ્રગટ કર્યો નિજ કંત' રાયજી હો પ્રગટં. ૮ કેં [૫૧૭]
 'ધન-ધન ત્રીલોકસુંદરી રે', બોલિં સહુ નર-નારિ રાયજી હો બોલિંં;
 ઢાલ ઇગ્યારમી એ ભલી રે, વિબુધ સદા જયકાર રાયજી હો વિબુધં. ૯ કેં [૫૧૮]

છૂંદા:-

- પુરસ વેસ પહિયો હતો, ત્રીલોકસુંદરી જેહ;
સુરસુંદર મુહ આગલિ, સંઘરથઈ મુંક્યો તેહ. ૧ [૫૧૮]
- કરઈ વખાણ જમાઈના, રૂપઈ મદન માહરાજ;
કહિ રાજા 'તેડયો ઇહા, મુખ જોવાનઈ કાજ.' ૨ [૫૨૦]
- સંઘરથનઈ 'સરપા દેઈ, કહિવા લાગો રાઓ;
'તેડી લ્યાઓ જમાઈનઈ, તમ્હે ઉજેણી જાઓ.' ૩ [૫૨૧]
- તે તિહાંથી ચાલીયો, આવ્યા નગર ઉજેણ;
જાઈ મિલ્યા જમાઈનઈ, સાથિ બહુલી સેણિ. ૪ [૫૨૨]
- સંઘરથ કહિં જમાઈનઈ, 'તેડિ ચંપારાય;
થે નિશ્ચઈ આવ્યો તિહાં, કીજઈ એહ પસાય.' ૫ [૫૨૩]
- માની વયાણ સામંતનું, સેના સાથિં લિદ્ધ;
ચાલ્યા ચંપાપુરી ગયા, નગર પઈસારો કિદ્ધ. ૬ [૫૨૪]

ઢાલ:- ૧૨, મધુકરનો નયર વાણારિસીમાં વસઈ- એ દેસી.

- મંગલકલશજી આવીયા, ચંપાનગરી મઝારિ હો સુંદર;
ઢોલ-નિસાણ તે વાજ્યા, માદલ નાદો જંકાર હો સુંદર. ૧ [૫૨૫]
- આજ ભલો દિન આવીઓ. આંકણી.
- ઘરિ-ઘરિ થયાં વધામણા, ઘરિ-ઘરિ મંગલ ચ્યાર હો સુંદર;
ઘરિ-ઘરિ ગુંડી ઉછલી, હરખ્યો સહુ નર-નારિ હો સુંદર. ૨ આજં [૫૨૬]
- કુંકુરા હાથા દીયા, ગાઈ ગોરડી ગીત હો સુંદર;
નાટક નાયઈ રુપડો, થેઈ-થેઈ કરતા નૃત્ય હો સુંદર. ૩ આજં [૫૨૭]

બંદિજન બિરુદાઉલિ, બોલિ જય-જયકાર હો સુંદર;
 સસરો-સાસુ આવીઆ, સાથિ બહુ પરિવાર હો સુંદર. ૪ આજં [૫૨૮]
 તલિયાં તોરણ બાંધીયાં, સોહવ કરય ^૧ટકોલ હો સુંદર;
 ધવલ મંગલ] દીઈ બાલિકા, કરતિ ^૨છાકિમ-છોલ હો સુંદર. ૫ આજં [૫૨૯]
 આડંબર આદર કરી, કીધો નગર પેંસાર હો સુંદર;
 સાજન વર્ગ સંતોષીયા, હરખ્યા સહુ પરિવાર હો સુંદર. ૬ આજં [૫૩૦]
 આસણ-બેંસણ આપીઆ, દેખી હરખ્યો ભુપ હો સુંદર;
 જમાઈ ભલો ભાગ્યથી, લહિઓ દેવ સરુપ હો સુંદર. ૭ આજં [૫૩૧]
 જમાઈ દેખી રુઅડો, રાજા હરખ્યો તામ હો સુંદર;
 કાજ-રાજ તસ સુંપીઓ, થાપ્યો મંત્રી ઠામિ હો સુંદર. ૮ આજં [૫૩૨]
 ચિત્રામાણ ^૩ફુટરાં ભલાં, સાત ભુમી આવાસ હો સુંદર;
 રાજા કહિ 'આ મંદિરઈ, રહઓ કરી ઘરિ વાસ હો સુંદર. ૯ આજં [૫૩૩]
 ધનદત્ત સેઠ તેડાવીયા, સતભામા નિજ માત હો સુંદર;
 ચંપાપુરીમાં એકઠાં, મિલિયા સજન ^૪સાત હો સુંદર. ૧૦ આજં [૫૩૪]
 ઢાલ બારમી એ કહી, સંજોગી સુખદાય હો સુંદર;
 વિબુધ લહઈ સુખ સંપદા, દિન-દિન અધિક સવાય હો સુંદર. ૧૧ આજં [૫૩૫]

૧. ટોળ, વિનોદ. ૨. અતિશય શોભા. ૩. સુંદર. ૪. સારી રીતે.

કૂહા:-

સબુદ્ધિ મંત્રી ઉપરિ, કોપ્યો રાજા જોર;
'મારું એહના કુટુંબનઈ, જેહનો રીઘય કઠોર.' ૧ [૫૩૬]

મંગલકલશે ઉગારીઆ, ઉત્તમ એહ કુમાર;
જીવતદાન દેવરાવીઉં, કીધો પર ઉપગાર. ૨ [૫૩૭]

યત:-

ઉત્તમ અતિહઈં પરાભવ્યો, હીઈં ન આણિ ડંસ;
છેધો ભેધો દુહવિઓ, મધુરો વાજઈં વંસ. ૩ [૫૩૮]

લોક નગરમાં 'હરિત ઘણું, દેખી કુમરનું રૂપ;
વલી-વલી જમાઈ જોઈંનઈં, મન હરખઈં ઘણું ભૂપ. ૪ [૫૩૯]

ઢાલ:- ૧૩, રાગ-ધન્યાસી, આ જોનઈં રે બાઈ આ જોનઈં- એ દેસી.

પુણ્ય કરો રે ભવિ પુણ્ય કરો, પુણ્ય પ્રતિષ્ઠા ફલ જાણી રે;
મંગલકલશતણી પરિ, એ લહિઈં સવ સુખ ખાંણી રે. ૧ પુણ્યં [૫૪૦]

માતા-પીતા નઈં સસરો-સાસુ, દંપતી-મામો એ સાત રે;
પુણ્ય પસાઈં સહુ કો સાજન, મિલીયાં જગ વિખ્યાત રે. ૨ પુણ્યં [૫૪૧]

સાતઈં સાજન ભેલા મિલીયાં, હુઓ જય-જયકાર રે;
વિરહ ટલીયા વંછીત ફલીયા, પામ્યા સુખ્યભંડાર રે. ૩ પુણ્યં [૫૪૨]

કલંક ઉતરીઓ સિવ(સવિ) સુખ મિલીઓ, ટલીઓ વિરહ વિજોગ રે;
ચંપાપુરીમાં ઓરછવ અધિકઈં, પુણ્યઈં વંછીત ભોગી રે. ૪ પુણ્યં [૫૪૩]

મંગલકલશરો મહિમા મોટો, પ્રગટયો પુણ્ય અંકૂર રે;
દોલિત પાઈ અધિક સવાઈં, પામ્યા સુખ ભરપુર રે. ૫ પુણ્યં [૫૪૪]

શ્રી વિજય દેવસૂરીશ્વર પાટિ, પ્રગટ્યા દોઈ મુણિંદા રે;

શ્રી વિજય સિંહસૂરીશ્વર સાહિબ, શ્રી વિજયપ્રભસૂરિંદા રે. ૬ પુણ્ય૦ [૫૪૫]

જગતિસંઘ જે પ્રતિબોધ્યો, મેવાડો મહારાણો રે;

તપગણ અંબર દિનકર શરિખો, શ્રી વિજયસિંહ સુજાણો રે. ૭ પુણ્ય૦ [૫૪૬]

તાસ સીસ પંડિત પ્રભાકર, સકલ પંડિત પ્રધાન રે;

વીરવિજય પંડિત જયવંતા, દિન-દિન ચઢતઈ વાન રે. ૮ પુણ્ય૦ [૫૪૭]

એ ગુરુ ચરણ પસાઈ કીધો, ખંડ ત્રીજો એ ખાસ રે;

વૃદ્ધિવિજય બંધવ ઇમ બોલિં, વિબુધ સદા ઉલાસ રે. ૯ પુણ્ય૦ [૫૪૮]

इति श्री मङ्गलकलश-रासे स्त्रीभर्तारमिलण- स्त्रीकलङ्क उतारण-

मनवंछीतभोगकरण- सातमाणसचंपापुरीमा मिलण- संजोगकरण-

दुखहरण- अधिकारे- खण्डः तृतीयः इति ॥

ચતુર્થ ખંડ

દૂહા:-

- શંખેસર ફલીવર્ધિના, ભાવિ વંદી પાય;
સરસ વચન દો સારદા, કરજ્યો એહ પસાય. ૧ [૫૪૯]
- ચ્યાર ખંડ બુદ્ધિ કરી, કીધો પ્રથમ અભ્યાસ;
સોઝી સુદ્ધ કરજો સુધડ, પંડિત મ કરજ્યો હાસ. ૨ [૫૫૦]
- નારી ત્રીલોકસુંદરી, મંગલકલશ કુમાર;
માનવનઈ ભવઈ દેવના, સુખ વિલસઈ સંસાર. ૩ [૫૫૧]

ઢાલ:- ૧, કામની! મુંકનઈ માહરો હાથ- એ દેસી.

- અંગદેશ અલકાપુરી રે, સુરસુંદર કરઈ રાજ;
પ્રજાજન સુખીયાં કરઈ રે, સારિ આતમ કાજ. ૧ [૫૫૨]
- ભવિકા! સાધુ દીઈ ઉપદેશ, સુંદર જેહનો વેશ, ભવિકા! સાધું. આંકણી.
- યશોભદ્રસૂરી જાણીઈ રે, મોટો જે અણગાર;
ભવિજનનઈ પ્રતિબોહતા રે, તપસી ઉગ્રહ વિહાર. ૨ ભવિકાં [૫૫૩]
- એહવા સાધુ વિચરતાં રે, આવ્યા ચંપા ગામ;
બહુ સાધુસું પરવર્યા રે, યશોભદ્રસૂરી નામ. ૩ ભવિકાં [૫૫૪]
- સાધુ સમાગમ સાંભલી રે, રાજા વંદન જાય;
બહુ પરિવારિ પરવર્યો રે, વંદઈ મુનિના પાય. ૪ ભવિકાં [૫૫૫]
- ભાવિ રાજા વંદીનઈ રે, બેઠો રાજા જામ;
સાધુ સમય જાણી કરી રે, દેશના દીઈ તામ. ૫ ભવિકાં [૫૫૬]

- ‘ઘણ-કણ-કંચન-કામની રે, કારિમો અરથ-ભંડાર;
સાથિ કોઈ ન આવસઈ રે, ચેતો મુઢ ગમાર. ૬ ભવિકાં [૫૫૭]
- કામની કપટની કોથલી રે, મનમાં ઝાઝો કુડિ;
નયાણ-બાંણ લગાઈનઈ રે, નરનઈ મેલિ ધુડિ. ૭ ભવિકાં [૫૫૮]
- એકનસું વાત કરઈ રે, એકનસું કરઈ સાન;
એકનસું સલામ કરઈ રે, મનમાહિ ^૧ઓ[ર] ધ્યાન. ૮ ભવિકાં [૫૫૯]
- એકનસું મધુ રુંચવઈ રે, એકનઈ ઘઈ અપમાન;
એકનસું વિલસઈ સહી રે, એકનસું કરઈ તાન. ૯ ભવિકાં [૫૬૦]
- મુખ મીઠી હીઈ ધૂરી રે, ચપલ ચંચલ એ નારિ;
નારીચરીત્ર એમ જાણીનઈ રે, નારી કરો પરિહારિ રે. ૧૦ ભવિકાં [૫૬૧]
- કુટંબ-કલત્રનઈ કારણઈ રે, મેલિ ઋદ્ધિ અનેક;
પાસઈ સવિ કુંટબડો રે, દુખ સહિંસ તું એક. ૧૧ ભવિકાં [૫૬૨]
- સંસાર સમુદ્ર પડિતાં થિકાં રે, નવી રાખઈ વલી કોઈ;
તેહનઈ ધર્મ શાખાઈઓ રે, ધર્મ આલંબણ હોઈ. ૧૨ ભવિકાં [૫૬૩]
- ઈમ જાણી પુન્ય કીજઈ રે, સુણીયા સાધુ વચન;
સુરસુંદર સંવેગમાં રે, તિહાં ભીનો રાજન્ન. ૧૩ ભવિકાં [૫૬૪]
- સામંત-મંત્રી તેડીઆ રે, સહુ સાથિં સમ્પક્ષ;
રાજા જમાઈનઈ આપીઓ રે, મંગલ પુણ્ય પ્રતક્ષ. ૧૪ ભવિકાં [૫૬૫]
- સંવેગઈ સંજમ લીઈ રે, સુરસુંદર ભૂપાલ;
ઢાલ પહિલી ચોથા ખંડની રે, વિબુધ કહઈ રસાલ. ૧૫ ભવિકાં [૫૬૬]

ફૂલ:-

સંજમ ચોખ્ખું આદરી, તપસી હુઓ માહંત;
અનુકમિ તે સુરસુંદર ઋષી, અવિચલ પદ લહંત. ૧ [૫૬૭]

અંગદેશ ચંપાતણો, પુણ્યઈ પામ્યો રાજ;
મંગલકલશ સુખ ભોગવિ, પુજઈ શ્રીજિનરાજ. ૨ [૫૬૮]

ભાઈ-ભત્રીજા રાયના, એક ગોત્રના જેહ;
વાણીક જાતિ જાણી કરી, ઇસુ ચિંતવીનઈ તેહ. ૩ [૫૬૯]

સીમાડા સબલ ભાંજસુ, આવિ ચંપા ગામ;
રાજા સેના સાબતી, ઝૂઝણ કેરઈ કામ. ૪ [૫૭૦]

ઢાલ:- ૨, કડખાની, ચઢ્યો રણ જીતવા ચંદ્રપદોતન- એ દેસી.

ચઢ્યો રણ-જીત સુભ નીત કરવા ભાણી, ચઢત ^૧તૂર રણતૂર વાજ્યા;
સટકસું કટકમાં સુભટ ભેલા મિલ્યા, સલહ સન્ના કરી તુરત તાજા. ૧ ચઢ્યો ૦ [૫૭૧]

સરસ સિંદૂરીયા મદ-ભર-પૂરીયા, માનુ મયમત્ત માતંગ મોટા;
અતિ ઘણું દીપતા પરદલ જીપતા, ઉચ પાણિ પરબત નહિઈ છોટા. ૨ ચઢ્યો ૦ [૫૭૨]

સંઘલદ્વિપરા સુંડ ઉછાલતા, ગજઘટા ગુણ ભર્યા ગર્વ ગાજઈ;
મંગલકલશરી રાજધાનીમાંહિ, ^૨સહિસ ગુણવીસ ગજરાજ છાજઈ. ૩ ચઢ્યો ૦ [૫૭૩]

^૩કાછીયા ^૪કન્નડા ^૫કાંબી ^૬કંબજડા, ^૭સિંધુઆ ^૮કાબલી ^૯કાસમીરા;
હાંસલા-પીલડા-નીલડા-પાંડુરા, કુંકુયા કાબરા ધિંગ-ધીરા. ૪ ચઢ્યો ૦ [૫૭૪]

મેત ^{૧૦}મેવાડરા ^{૧૧}પાણીપંથા જિકે, ^{૧૨}લાટ ^{૧૩}કરનાટરા તેજી તાજા;
હીંસતા દીસતા ^{૧૪}લાખ દસ-પંચ એ, મંગલકલશ મહિરાણ રાજા. ૫ ચઢ્યો ૦ [૫૭૫]

૧. તુરગ=ઘોડા પર. ૨. ઓગણીસ હજાર. ૩. કચ્છના. ૪. કન્નડના. ૫. હિમાલયની તળેટીના પ્રદેશના ઘોડા. ૬. કંબોજના= હિંદુસ્તાન અને અફઘાનની વચ્ચે આવેલ દેશના. ૭. સિંધુ અને જેલમ નદી વચ્ચે આવેલા સંઘ દેશના. ૮. કબુલી= અફઘાનીસ્તાનના. ૯. કાશ્મીરના. ૧૦. મેવાડના. ૧૧. વેગવાન. ૧૨. લાટ (જે તાપી અને નર્મદાની વચ્ચેનો પ્રદેશ છે તે) ના. ૧૩. કર્ણાટકના. ૧૪. પંદર લાખ.

અમલ આરોગીયા આકરા ઠાકરા, વાંકડાં વિકટ સુભટ સજાવિ;
 મુંછ વલ ઘાલતા ચમકસું ચાલતા, સૂર ભરપૂર અંગિ ન માવિં. ૬ ચઢ્યોં [૫૭૬]

સબલ સાજિં સજી સલહ જન સાલીઆ, વાલીયા ^૧પાગડે પાઓ કીધા;
 રાજરા કાજરઈ આજ સાજઈ કરી, ધોર નીસાણુ ઘન ઠોર દીધા. ૭ ચઢ્યોં [૫૭૭]

પરતાણા કટકસું સુભટ ભટકઈ ભડ્યા, ચડવડ્યા ચુંપસું જઈય લાગા;
 સુભટ ભટ કે ભડ્યા અટક અડબીઅડ્યા, કાયર ટાંણિ લહી જઈ ભાગા. ૮ ચઢ્યોં [૫૭૮]

નાલ-ગોલા અનઈ બિંદૂક ગડગડઈ, સણસણે તીર કરી આભ છાયા;
 ખડખડ ખડગ કાઢી રણ ખેતમાં, ઘડ ઘડ ધુંબડ ધીંગ ધાયા. ૯ ચઢ્યોં [૫૭૯]

યોધ જમદૂત જમ દાઢ કાઢી કરી, ઢાલ કર ઝાલિ ઝૂઝણુ ઝંપઈ;
 ઝટક લટકઈ લડઈ કટક કાયર કલિં, રાય ભડવાય પર દલ્લ કંપઈ. ૧૦ ચઢ્યોં [૫૮૦]

રાગ સીંધુડીઈ વાજઈ સરણાઈયાં, કેઈ ભડ ભીમ ભડઈ બાથિ-બાથિ;
 નાસિ ^૨મેવાસીઆ વાય ^૩અક્ક-તૂલ જયું, ફેર નવિ જોર કરાં વણીક સાથિં. ૧૧ ચઢ્યોં [૫૮૧]

પ્રબલ પરદલ સવે જાઈ નાઠા હિવઈ, રાયની પ્રબલ પુન્યાઈ સાચી;
 આઈ મઈવાસી સેવઈ સવે રાયનઈ, પુણ્યથી પ્રબલ ઠકુરાઈ માચી. ૧૨ ચઢ્યોં [૫૮૨]

જોડિ જુગતિં કરી જીતયા જાલમી, જીતરા ^૪તૂરસ્યું નગર આયા;
 લોક સવે હરખીઓ રાય બલ પરખીઓ, મોતીએ ^૫રંગ રામા વધાયા. ૧૩ ચઢ્યોં [૫૮૩]

મન મનોરથ ફલ્યા સજન મેલા મિલ્યા, બીજી એ ઢાલ કડખઈ કહિજઈ;
 વિબુધ વંછીત સદા સંપદા ચો-ગણી, પુણ્યથી વંછીત કામ કીજઈ. ૧૪ ચઢ્યોં [૫૮૪]

ફૂલ:-

સીમાડા સવે રાયનઈ, આવી લાગા પાય;
આણિ વરતાવી આપણી, પુણ્યતાણઈ સુપસાય.

૧ [૫૮૫]

ઢાલ:- ૩, રાગ-કાફી, મનમોહના લાલ- એ દેશી.

જૂઓ જૂઓ પુણ્યના પારખો રે મનમોહના લાલ,
પુણ્યઈ વંછીત કાજ હો જગ સોહના લાલ;
અંગદેશ ચંપા તણો રે મનમોહના લાલ,
પુણ્યઈ પામ્યો રાજ હો જગ સોહના લાલ.

૧ [૫૮૬]

રતન જવહર હીરા ચુંની રે મન૦, મુગતાફલ માણી સાર જગ૦;
હેમ-રજત પદ રાયનો રે મન૦, પુણ્યઈ બહુ ભંડાર હો જગ૦.

૨ [૫૮૭]

ગજ ગાજઈ હય હીંસતા રે મન૦, રથ-પાયક-દલ કોડિ હો જગ૦;
મેવાસી આવી નમ્યા રે મન૦, સેવ કરઈ કર જોડિ હો જગ૦.

૩ [૫૮૮]

સાર સુખાસણ પાલખી રે મન૦, સેવક સારઈ સેવ હો જગ૦;
માણસનઈ ભવિ દેવના રે મન૦, સુખ વિલસઈ નિત મેવ હો જગ૦.

૪ [૫૮૯]

લોક સવે 'જી જી' કરઈ રે મન૦, કોઈ ન ખંડિ આણિ હો જગ૦;
મોહન મંદિર માલીયાં રે મન૦, પુણ્યતાણઈ પરિમાણિ હો જગ૦.

૫ [૫૯૦]

મનગમતા ભોજન ભલાં રે મન૦, જિમણ કૂર-કપૂર હો જગ૦;
૧પરઘલ પ્રીસઈ પ્રેમદા રે મન૦, પુણ્યતાણઈ અંકૂર હો જગ૦.

૬ [૫૯૧]

૨થરમા મસજજર પામરી રે મન૦, ખીરોદક પટકૂલ હો જગ૦;
હેમ સંઘાસણઈ બેંસણો રે મન૦, પુણ્યઈ જગ અનુકૂલ હો જગ૦.

૭ [૫૯૨]

મંગલકલશ રાજા ભલો રે મન૦, ત્રીલોકસુંદરી નારિ હો જગ૦;
મનગમતાં સુખ ભોગવિ રે મન૦, પુણ્યતાણઈ અધિકાર હો જગ૦.

૮ [૫૯૩]

૧. અતિશય, ભરપૂર. ૨. ટી૦ થરમા- મસજર- પામરી-ખીરોદક-પટકૂલ વગેરે જુદા-જુદા પ્રકારના કિંમતી વસ્તો છે.

ભગતિ ભલી ભરતારની રે મન૦, સુંદરી ^૧ભખ ^૨રસ ભાવિ હો જગ૦;
મીઠાબોલી માનની રે મન૦, પુણ્યતણઈ પરભાવિ હો જગ૦. ૯ [૫૮૪]

હસીત વચન હીત ચિંતવઈ રે મન૦, ચાલિં ગજગતિ ગેલિ હો જગ૦;
પ્રેમ પાલિ પ્રીઓસું ખરો રે મન૦, ઇમ ફલિં પુણ્યની વેલિ હો જગ૦. ૧૦ [૫૮૫]

પુણ્યપસાઈ પામીઈ રે મન૦, ઋદ્ધિ સકલ સુવિસાલ હો જગ૦;
મંગલકલશ રાજા પરિ રે મન૦, પામઈ સુખ ^૩સગીલ હો જગ૦. ૧૧ [૫૮૬]

ચોથા ખંડની એ ભલી રે મન૦, પુણ્યની ત્રીજી ઢાલ હો જગ૦;
વિબુધ સદા દોલત ઘણી રે મન૦, પુણ્યઈ મંગલ-માલ હો જગ૦. ૧૨ [૫૮૭]

દૂહા:-

પટરાણી રાજા વલી, પુજઈ જિનવરરાય;
ચૈત્ય મંડાવિં ભાવસુ, ધર્મ કરઈ મન લાય. ૧ [૫૮૮]

પડિકમણું પોસહ કરઈ પાલિં જિનવર આણિ;
દાન દીઈ ઉલટ ઘરી, સાધુ સુપાત્ર જ જાણિ. ૨ [૫૮૯]

સંસારના સુખ વિલસતા, જનમ્યો પુત્ર જ એક;
જસશેખર સુત સુંદર, જેહમાં વિનય વિવેક. ૩ [૬૦૦]

જસશેખર મોટો થયો, રાજ જોગ્ય જબ તેહ;
તેજ પ્રતાપી આકરો, સુંદર જેહની દેહ. ૪ [૬૦૧]

માત-પીતા નઈ કુમરજી, ચંપાનગરમાં હોઈ;
તિણિ અવસર હુઓ જિકો, તે સુણજ્યો સહુ કોઈ. ૫ [૬૦૨]

ઢાલ:- ૪, રાગ- ગોડી, વાહલા અલગા રહઓ- એ દેસી.

એહવિ રે ચંપાપુરી ઉઘાનેઈ, સાધુ આયા વિચંરતા જી;
જયશેખરસુરીશ્વર સાયો, ચઉનાણી ગુણવંતા. ૧ [૬૦૩]
સાધુજી આયા જી, હો શ્રુતવંતા જી. આંકણી.

પંચે જેણઈ ઈંદ્રી નિજ વસ કીધી, નવવિહ બંભ ધરંતા જી;
કોઘાદિ ચઉ જેણિ નિવાર્યા, મહાવ્રત પંચ પાલંતા. ૨ સાધુજીં [૬૦૪]

પંચાચારી ઉગ્રહ વિહારી, પંચ સુમતિ નીત્ય પાલઈ જી;
ત્રિણિ ગુપતિ સુધા દિલ ધારઈ, કર્મ કુકર્મ જ ટાલઈ. ૩ સાધુજીં [૬૦૫]

દોષ બિંતાલીસ જેહ નીવારી, આહાર લીઈ સુવિચારી જી;
શત્રુ-મીત્ર સમ દોઈ ચિત જાણઈ, નિર્લોભી નિરહંકારી. ૪ સાધુજીં [૬૦૬]

તપ-જપ કરવા જે વડવીરા, સંજમ પાલણ સૂરા જી;
સાથિ બહુ પરિવારિ પહુતા, સકલ ગુણે કરી પુરા. ૫ સાધુજીં [૬૦૭]

વનપાલઈ વધામણી દીધી, રાજાનિ તેણીવાર જી;
વિધસું વંદન ગુરુનઈ કરવા, રાજા હરખ્યો અપાર. ૬ સાધુજી૦ [૬૦૮]

સકલ સજાઈ કરી રાજાઈ, ગુરુને વંદન જાવઈ જી;
ચોથા ખંડની ચોથી ઢાલઈ, વિબુધ સદા સુખ પાવઈ. ૭ સાધુજી૦ [૬૦૯]

દૂહા:-

ગુરુનઈ વંદી ભાવસું, બેઠો રાજા જામ;
અવસર જાણી સાધુઈ, દિઈ દેસના તે તામ.

૧ [૬૧૦]

ઢાલ-૫, રાગ-કેદારો, સુણિ સુણિ પ્રાણી- એ દેસી.

સુણિ સુણિ વાણી સમજો પ્રાણી રે, ઉપદેશ દીઈ ભવિ હીત જાણી રે સુણિ૦;
'ધન કારણ ધસમસ નવિ કીજઈ રે, કૂડ-કપટ કરી પરધન નવિ લીજઈ રે સુણિ૦. ૧ [૬૧૧]

કપટ કરી તું ધન કમાઈ રે, પોષિ આપણા ભાંડરુ ભાઈ રે સુણિ૦;
સાધારણ જે કરમ ઉપજાવિ રે, ભોગવતા કોઈ આડો નાવિ રે સુણિ૦. ૨ [૬૧૨]

આ સંસારમાંહિ કૂડિ માતા રે, મ મ કરો માયા કારિમો તાતા રે સુણિ૦;
કારમી આઈ કારિમી બાઈ રે, કારમો સંબંધ સવે સગાઈ રે સુણિ૦. ૩ [૬૧૩]

કારમા પુત્ર કારમી નારિ રે, કારમો મેલો સવિ પરિવારિ રે સુણિ૦;
ધન-ધણ-સંપદા કૂડી માયા રે, કારમી જ્યું બપોરની છાયા રે સુણિ૦. ૪ [૬૧૪]

કારમો મલિઓ કુંટબનો મેલો રે, એકલો આયો જાએ એકલો રે સુણિ૦;
રાગ-દ્વેષ નવિ કોસું કીજઈ રે, 'સુમતારસમાં પ્રાણી રમીજઈ રે સુણિ૦. ૫ [૬૧૫]

મન-વચ-કાયા ઠોર કરીજઈ રે, અરીહંત ધ્યાન સદા ધરીજઈ રે સુણિ૦;
અંજલીજલ પરિ જીવત જાણી રે, ધરમ કરીજઈ દઢ ચિત આણી રે સુણિ૦. ૬ [૬૧૬]

દાન-દયા મનમાં રાખીજઈ રે, સત્ય વતન મુખ સદા ભાખીજઈ રે સુણિ૦;
શ્રી જિનધરમ સદા આદરીઈ રે, મુગતિવધુ તે વહિલી વરીજઈ રે' સુણિ૦. ૭ [૬૧૭]

ઇણિ પરિ દેસના દીધી સારી રે, હરખી પરષદ સહું નર-નારી રે સુણિ૦;
ચોથા ખંડની પાંચમી ઢાલ રે, વિબુધવિજય ગુરુ વચન રસાલ રે સુણિ૦. ૮ [૬૧૮]

ફૂલ:-

રાજા પુછઈ સાધુનઈ, ‘ભાંજો મુજ મન બ્રાંત;
કલંકીત થઈ એ કામની, સ્યો તેહ કહઓ વિરતાંત?’ ૧ [૬૧૯]

ચ્યાર જ્ઞાનઈ કરી સોભતા, આગમ અરથ અનેક;
ગુરુ કહિ ‘રાજા! સાંભલો, મનમાં ધરી વિવેક.’ ૨ [૬૨૦]

ઢાલ:- ૬, સાલભદ્ર ભોગી રે હોઈ- એ દેસી.

‘જંબૂદીપઈ જાણીઈ જી, ક્ષીતપ્રતિષ્ઠ નામ;
નગર નિરુપમ સોભતો જી, જગમાં જેહની મામ રે.’ ૧ [૬૨૧]

રાજા સાંભલિ એ વિરતાંતિ, સુખદાયક સુખ કારણઈ જી;
સુણજ્યો મ કરેસ બ્રાંતિ રે. આંકણી. ૨ રાજાં [૬૨૨]

‘કુલપુત્ર તિહાં તું વસઈ જી, સોમચંદ્ર અભિધાન;
શ્રીદેવ્યા તસ ભાર્યાજી, જાણે અમરી સમાન રે. ૩ રાજાં [૬૨૩]

સીલવંત સુલક્ષણી જી, પ્રિઉસું પ્રેમિ અપાર;
ધન-ધાન્યઈ ગુણ ભરી જી, વિલસઈ ભોગ સંસાર રે. ૪ રાજાં [૬૨૪]

સોમચંદ્ર કુલપુત્રનઈ જી, મીત્ર જિનદેવ નામ;
ખાવું-પીવું એકહું જી, સુખ્યતાણો એ ઠામ રે. ૫ રાજાં [૬૨૫]

પ્રેમ ભલો એ પુરષનો જી, દિન-દિન ચઢંતઈ નેહ;
સોમચંદ્ર જિનદેવનઈ જી, એક જીવ દોઈ દેહ રે. ૬ રાજાં [૬૨૬]

જિનદેવનઈ દેસાંતરિ જી, ચાલવું થયું રે જામ;
દસસહસ્ર સોનીઆ મીત્રનઈ, આપ્યા ખરચવા ઠામિ રે. ૭ રાજાં [૬૨૭]

‘સાતે ખેત્રે ખરચજે જી, કરજે ઉત્તમ કામ;’
સીખામાણ દેઈ મીત્રનઈ જી, ચાલ્યો વિદેસઈ ગામ રે. ૮ રાજાં [૬૨૮]

સાધુ અનંદ સમાણી ભલી જી, ^૧સાવગ-સાવી સાર;
જિનપડિમા જિનદેહરં જી, પુસ્તક અંગ ઇગ્યાર રે. ૯ રાજાં [૬૨૯]

સોનીયા જે મીત્રના જી, ખરચ્યા ખેત્રે સાત;
દ્રવ્ય પોતાનો ભેલીનં જી, ખરચ્યો જગ વિખ્યાત રે. ૧૦ રાજાં [૬૩૦]

સોમચંદ્રની ભારયા જી, શ્રીદેવ્યાનામ જેહ;
સખી ભદ્રા છંદ તેહનં જી, માહોમાહિ નેહ રે. ૧૧ રાજાં [૬૩૧]

નંદશ્રેષ્ઠીની પુત્રીકા જી, દેવદત્તસેઠની નારિ;
શ્રીદેવ્યાસું પ્રીતડી જી, ઉત્તમ માણસ સાર રે. ૧૨ રાજાં [૬૩૨]

સેઠ દેવદત્ત કરમથી જી, થયો કુષ્ટી દેહ;
ચંતા તે સખીનં કહં જી, આવી ભદ્રા તેહ રે. ૧૩ રાજાં [૬૩૩]

શ્રીદેવ્યા સખી કહં જી, 'તુઝ પરણ્યાથી રે એહ;
કોઢ થયો એ કુમરનં જી, પહિલી સાજી દેહ રે.' ૧૪ રાજાં [૬૩૪]

કઠિણ વચણ તે સાંભલી જી, દૂહવાણી તે નારિ;
'બાઈ! મંદ હસતા કહિઉ જી, રીસ મ આણે લગાર રે.' ૧૫ રાજાં [૬૩૫]

નિજ મંદિર ગંધ તે ^૨ત્રીયા, ભદ્રા નામિ જેહ;
ઢાલ છઠી ચોથા ખંડની જી, વિબુધવિજય કહં એહ રે. ૧૬ રાજાં [૬૩૬]

કૂહા:-

‘શ્રીદેવ્યા નઈ સોમચંદ્ર, વિલસઈ સુખ્ય સંસાર;
ધરમ ધ્યાન કરઈ ઘણું, અસ્ત્રી અનઈ ભરતાર. ૧ [૬૩૭]

શ્રાદ્ધધર્મ સમાચ[ર]ઈ, બારવ્રત ઉચાર;
અરિહંતની પુજા કરઈ, આણી હર્ષ અપાર. ૨ [૬૩૮]

અંતઈ આણસણ આદરી, પહોતા પદમ સુરલોઈ;
દંપતિ દોઈ એકઠા અતિ આણંદઈ સોઈ.’ ૩ [૬૩૯]

ઢાલ-૭, ગુજરાતિની માલિણ આવિ છઈ- એ દેસી.

સાધુ કહિ ‘સુણો રાય! રે, તિહાં પંચ પલોપમ આય રે;
પદમ સુરલોકથી ચવીઓ રે, ઘનદત્ત કુલે અવતરીઓ રે. ૧ [૬૪૦]

સત્યભામા કુખિં જાયો રે, ચંપાનો રાજ તે પાયો રે;
ભાડિ જે ખરચું ધન્ન રે, તિણિ પુણ્યઈ ભાડિ રતન્ન રે. ૨ [૬૪૧]

પરણ્યા થે સુંદરી સ્ત્રી રે, એહ વાત મ જાણો કુડી રે;
હવિં દેવલોકથી ચવી નારી રે, સુરસુંદર કુલ અવતારી રે. ૩ [૬૪૨]

ગુણાવલી તે પટરાણી રે, તસ કુખિં ઉપન્ની આ રાણી રે;
જે કુડિ કલંક જ દીધું રે, એ આ ભવિ તે ફલ લીધું રે. ૪ [૬૪૩]

તે દાન પુણ્યનઈ કીધો રે, તેહનું ફલ આ રાજ લીધો રે;
શુભ-અશુભ જે વલી કીજઈ રે, પ્રતાપ ફલ તેહના લીજઈ રે. ૫ [૬૪૪]

એમ કલંકીત કામની હોઈ રે, ઇમ કલંક મ દેજ્યો કોઈ રે;
ઇમ કુડિ કલંક ન દીજઈ રે, ઇણિપરિ ફલ પામીજઈ રે.’ ૬ [૬૪૫]

એહ ભવ મુનિવરઈ કહિયા રે, સુણિ રાજા મન ગહિગહીયા રે;
ચોથા ખંડની આઠમિ ઢાલ રે, વિબુધ ગુરુ વચન રસાલ રે. ૭ [૬૪૬]

ઢાલ:-૯, જિનવર ભાસે બે અથવા તમાકું પીઓ બે- એ દેસી.

સાધુ વાણી સુણી હરખ પાવિં, નિજ પુત્રનઈ રાજ ભલાવિં આણંદ અધિકેં બે;
નિજ પુત્રનઈ થાપી રાજ, રાજા કરઈ ઉત્તમ કાજ આણંદ અધિકે બેં. આંકણી. ૧ [૬૪૭]

મંગલકલશ રાજન્ન, ત્રીલોકસુંદરી ધન ધન્ન આણંદ૦;
સાતે ખેત્રે ખરચી ધન્ન, સંજમ લેવા ભલો મન્ન આણંદ૦. ૨ [૬૪૮]

રાજા-રાણી મન રંગિ, ચારીત્ર લઈ ઉલટ અંગિ આણંદ૦;
સુમતિ-ગુપતિ પ્રતિપાલઈ, આપણપી દેહ અજૂઆલઈ આણંદ૦. ૩ [૬૪૯]

એ તો પંચ મહાવ્રત પાલઈ, એ તો પાપતાણો મયલ ટાલઈ આણંદ૦;
સાધુ મારગિ કરી સોહઈ, ભવિયાણનઈ તે પડિબોહઈ આણંદ૦. ૪ [૬૫૦]

ભણીયા તે અંગ ઇગ્યાર, તેહ મોટા હુઆ અણગાર આણંદ૦;
નિજ ગુરુઈ નિજ પટ થાપ્યો, એ તો મંગલકલશ જસ વાપ્યો આણંદ૦. ૫ [૬૫૧]

એ તો રાજઋષિ કહેવાઓ, સુખ-સંપતિ દોલત પાયો આણંદ૦;
એ તો સંજમ દોઈ જણા પાલી, એ તો પાપ મયલ પખાલી આણંદ૦. ૬ [૬૫૨]

પાંચમિ સુરલોકિ સોઈ, પુહુતા તે બહસુર દોઈ આણંદ૦;
દેવલોકથી તે અવતરસઈ, માહવિદેહમાં ભવ કરસઈ આણંદ૦. ૭ [૬૫૩]

ત્રીજઈ ભવિ મુગતિ વરસઈ, એ તો દોઈના કારજ વરસઈ આણંદ૦;
સરસ સમંધ છઈ એહ, સુણતાં ઘણું વાધઈ નેહ આણંદ૦. ૮ [૬૫૪]

શ્રી શાંતિનાથ ચરિત્ર એ સંબંધ, જોઈ ભલિં ચીત આણંદ૦;
મુઝ બુદ્ધિ સારુ એ રાસ, કીધો છઈ પ્રથમ અભ્યાસ આણંદ૦. ૯ [૬૫૫]

શ્રી વિજયદેવસૂરિંદ, તસ પાટિ દોઈ મુણિંદ આણંદ૦;
શ્રી વિજયસિંહસૂરીસ, જયો શ્રી વિજયપ્રભ મુણીસ આણંદ૦. ૧૦ [૬૫૬]

શ્રી વિજયસિંહસૂરી જાણો, પ્રતિબોધ્યો મેવાડો રાણો આણંદ૦;

જગતસંઘજી રીઝાયો, ^૧જિણિસાસણ જેણિ દીપાયો આણંદ૦. ૧૧ [૬૫૭]

સકલ પંડિત પરધાન, પંડિત શિર મુગટિ સમાન આણંદ૦;

શ્રી વીરવિજય કવિરાય, સીસ વિબુધ લહઈં સુપસાય આણંદ૦. ૧૨ [૬૫૮]

દૂહા:-

શ્રી વિજયપ્રભસૂરિંદનઈ, આદેસઈ ઉલાસ;
સતર ત્રીસઈ વડનગરઈ, ચતુર રહિયા ચઉમાસ.

૧ [૬૫૮]

આણંદપુર એ નગરથી, જોડવા માંડ્યો રાસ;
સંપુરણ કીધો સીદ્ધપુરઈ, આણી હર્ષ ઉલાસ.

૨ [૬૬૦]

ઢાલ:- ૧૦, રાગ- ધવલ-ધન્યાસી.

ગાયો ગાયો રે મેં પુણ્યવિલાસ જ ગાયો;

દાન-સીયલ-તપ-ભાવ પસાઈ, મંગલકલશ સુખ પાયો રે.

૧ મે પુણ્યં [૬૬૧]

ઢાલ 'ચઉઆલીસ નિસુણે વચન રસાલ, દાનધર્મ દીપાયો;

ભાણઈ ગણઈ નિસુણે નર-નારી, તસ ઘરિ ઋદ્ધિ ભરાયો રે. ૨ મે પુણ્યં [૬૬૨]

સસી સાગરનઈ દંત વત્સર, માધવ માસ કહિવાયો;

દ્વિતિયા બુધ દિન સિદ્ધિ સંયોગિ, અનોપમ રાસ નિપાયો. ૩ મે પુણ્યં [૬૬૩]

શ્રી વિજયદેવસૂરીસર પાટિ, કીરતિ સવ જગ જાયો;

શ્રી વિજયસિંહસૂરીશ્વર સાહિબ, દિન-દિન દોલત દાયો રે. ૪ મે પુણ્યં [૬૬૪]

તાસ સીસ સુંદર સોભાગી, વીરવિજય કવીરાયો;

તાસ સીસ વૃદ્ધિવિજય બંધવ, વિબુધવિજય સુખ પાયો રે. ૫ મે પુણ્યં [૬૬૫]

છાસઈ છાસઈ ગાથા કહિઈ, સર્વ સંખ્યા કહિવાયો;

જિહાં લગિ હુ સસી સાયર દિનકર, તિહાં લગિ એ થિર થાયો રે. ૬ મે પુણ્યં [૬૬૬]

इति श्री मङ्गलकलशरासे राजप्राप्तअधिकारे खण्डः चतुर्थः।

इति श्री पुण्यविलासरासः संपूर्णः।

૧. ટિં ૦ અહીં હસ્તપ્રતમાં 'ત્રિતાલીસ' પાઠ છે. પરંતુ રાસની કુલ ઢાળો ૪૪ હોવાથી જૈ.ગુ.ક.નો મુદ્રિત પાઠ સ્વીકાર્યો છે.

❖ ૧૧) દીપ્તિવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ ❖

પ્રથમ ખંડ

કૂહા:-

- પ્રણમું સરસ્વતિ સ્વામિની, કવિજન કેરી માય;
વીણા-પુસ્તક ધારિણી, કવિયાણનઈ વરદાય. ૧ [૧]
- કાસ્મીરઈ જગિ જાણીઈ, માતાનું અહિઠાણ;
બીજો મરુધર દેસમાં, અઝારીઈ મંડાણ. ૨ [૨]
- મન સુદ્ધિ પ્રણમી કરી, માગું વયાણ વિલાસ;
જિમ મુઝને સુખ ઉપજઈ, પૂગઈ મનની આસ. ૩ [૩]
- મંગલકલસ કુમારનો, રાસ રયું મનિ રંગિ;
દેજયો વયાણ સુહામણું, મુઝ મન બહુ ઉછરંગ. ૪ [૪]
- વલી પ્રણમુ નિજ ગુરુ સદા, જેહનો બહુ ઉપગાર;
તે ગુરુ ઉપગારી સદા, જિમ જગમાં ^૧જલધાર. ૫ [૫]
- ‘ઉત્તમના ગુણ વરણવઈ, ^૨આખંડલ મહારાજ;
દેવસભામાંહિ બેસિનઈ’, ઈમ ભાખઈ જિનરાજ. ૬ [૬]
- ઉત્તમના ગુણ બોલીઈ, કીજઈ તીરથ યાત્ર;
દાન સુપાતરઈ દીજઈ, નિરમલ હોવઈ ગાત્ર. ૭ [૭]
- શ્રી જિનધરમ પસાઉલિ, પામી બહુલી રિદ્ધિ;
સુખ ભોગવી સંસારના, અવિચલ પામી સિદ્ધિ. ૮ [૮]

તિણિ કારણ ભવિયાણ તુમે, સુણજ્યો સરસ સંબંધ;
આલસ અંગિ પરહરી, મુકી ઘરના ધંધ.

૯ [૯]

ભણતા સાંભલતાં થકા, કરતા બહુ વખાણ;
દિન-દિન દોલિત સંપજઈ, જય લચ્છી કલ્યાણ.

૧૦ [૧૦]

કુણ નયરી? કુણ દેશમા?, કીધા ઉત્તમ કામ;
સાવધાન થઈ સાંભલો, જિમ પામો સુખધામ.

૧૧ [૧૧]

ઢાલ:- ૧, રાગ- કાફી, અલબેલાની.

જંબૂદ્વીપમાં જાણીઈ રે લાલ, દખ્ખિણ ભરત અભિરામ સુખકારી રે;
તિહાં માલવદેશ વખાણીઈ રે લાલ, દૂબલાનો આધાર સુખકારી રે.

૧ [૧૨]

ગિરુઓ મોહન માલવો રે લાલ, સવિ દેસનો રાજાન સુખં;
નદી ય ^૧નિવાણ જિહાં ઘણા રે લાલ, ઉપજઈ બહુલા ધાન સુખં.

૨ ગિરુઓ [૧૩]

જિહાં જિનવરના સુંદરુ રે લાલ, મોટા સોહિ પ્રાસાદ સુખં;

કલસ-ધજા કરી સોભતા રે લાલ, ઉંચા ગગનસ્યું માંડઈ વાદ સુખં. ૩ ગિરુઓ [૧૪]

ઘરમસાલા ઘણી દેસમાં રે લાલ, સુખ પામે આણગાર સુખં;

પુન્યવંત શ્રાવક જિહાં ઘણા રે લાલ, સુધા સમકિત ધાર સુખં. ૪ ગિરુઓ [૧૫]

^૨ભાર-અઢાર ^૩તરવરતાણી રે લાલ, ફૂલી રહી વનરાય સુખં;

નિત વરસાલો જાણીઈ રે લાલ, સરસ ઘણા ^૪અચરાય સુખં. ૫ ગિરુઓ [૧૬]

નગરી ઉજેણી જાણીઈ રે લાલ, અમરાવતી અવતાર સુખં;

સુખીયા લોક તિહાં વસઈ રે લાલ, ચોરાસી બાજાર સુખં. ૬ ગિરુઓ [૧૭]

રાજ્ય કરઈ તિહાં રાજાઓ રે લાલ, વૈરીસિંહ ભૂપાલ સુખં;

સુરવીર નઈ સાહસી રે લાલ, જીવદયા પ્રતિપાલ સુખં. ૭ ગિરુઓ [૧૮]

સોમચંદ્રાભિધ ભારજ્યા રે લાલ, રાણી ગુણ-મણી ખાણિ સુખં;
 રાજાના મનમાં વસી રે લાલ, બોલઈ મધુરી વાણી સુખં. ૮ ગિરુઓં [૧૯]
 વ્યવહારિમાહિ વખાણીઈ રે લાલ, ધનદત્ત સાહ ઉદાર સુખં;
 જૈન ધરમની વાસના રે લાલ, નગરતણો સિણગાર સુખં. ૯ ગિરુઓં [૨૦]
 સત્યભામા નામિ ભામિની રે લાલ, સીલાલંકૃત દેહ સુખં;
 તસ કૂખિ છોરુ ન ઉપજઈ રે લાલ, મોટો અવગુણ એહ સુખં. ૧૦ ગિરુઓં [૨૧]
 પુન્ય થકી તે પામસ્યઈ રે લાલ, અતિ ઉત્તમ સંતાન સુખં;
 પુન્યથી સવિ સુખ સંપજઈ રે લાલ, પુન્યથી નવઈ નિધાન સુખં. ૧૧ ગિરુઓં [૨૨]
 દેવ-ગુરુણી બહુ રાગિણી રે લાલ, કોમલ જાતિ સ્વભાવ સુખં;
 સાવધાન થઈ સાચવઈ રે લાલ, દાન-સીયલ-તપ ભાવ સુખં. ૧૨ ગિરુઓં [૨૩]

ફૂલ:-

એકદિન ધનદત્ત ચિંતવઈ, 'મુઝ ઘરિ બહુલી ઋદ્ધિ;
મોટા મંદિર-માલીયા, પણિ નહી બાલક-સિદ્ધિ.' ૧ [૨૪]

'ગલ'હત્યો દેઈ કરી, બેઠો ધનદત્ત સાહ;
તતખિણ સત્યભામા ભણઈ, 'એ સ્યું કુખ તુમ? નાહ!.' ૨ [૨૫]

કે ચિંતા વ્યાપારની, કે રુઠો મહારાજ;
વાહણ નાવ્યાં 'પાધરા, કે વલી બીજું કાજ. ૩ [૨૬]

સાચું કહયો સાહિબા!, કુખનું કારણ એહ;
હું છું દાસી તુમહ તણી, મુઝ ઉપરિ ઘરી નેહ.' ૪ [૨૭]

સેઠ ભણે 'સુણો સુંદરી!, કુખનું કારણ જેહ;
બાલક નહી કોઈ તુમતાણે, ઘરનું 'મંડણ જેહ.' ૫ [૨૮]

સેઠાણી વલતું ભણે, 'સુણિ તું જીવન-પ્રાણ!;
બાલક ચિંતા મ મ કરો, તુમે છો ચતુર સુજાણ.' ૬ [૨૯]

ઢાલ:- ૨, રાગ-કેદારો.

'પુન્ય કરો તુમે પીઉજી!, પુન્યથી ફલ શ્રીકાર રે;
ઇહભવિ-પરભવિ સુખ લહિ, ઘરમથી જય-જયકાર રે. ૧ પુન્ય૦ [૩૦]

દેવ-ગુરુની સેવા કરો, દો તુમે પંચવિધ દાન રે;
જેહથી જગિ જસ વિસ્તરઈ, દાન તે મુગતિ નિદાન રે. ૨ પુન્ય૦ [૩૧]

દાનસાલા મંડાવીઈ, પૂજઈ શ્રીઆદિનાથ રે;
પુસ્તક નવું રે લિખાવીઈ, સાહમીવત્સલ પ્રાણનાથ! રે. ૩ પુન્ય૦ [૩૨]

- પૌષધશાલા મંડાવીઈ, ધરીઈ વલી ધરમનું ધ્યાન રે;
ઈમ કરતા પીઉ! આપણે, ઉપજઈ ઉત્તમ સંતાન રે. ૪ પુન્ય૦ [૩૩]
- શ્રી સેત્રુંજઈ-ગિરિનારિની, કીજઈ જાતરા ખાસ રે;
સૂરજકુંડમાં નાહીઈ, જિમ ફલઈ વંછીત આસ રે. ૫ પુન્ય૦ [૩૪]
- સાધુનઈ નિત પડિલાભઈ, કીજઈ પર-ઉપગાર રે;
લિખમીનો લાહો લીજઈ, સફલ કરો અવતાર રે. ૬ પુન્ય૦ [૩૫]
- કરો પચક્ષ્માણ નિત પોરસી, સાજેં કરો દુવિહાર રે;
ભગવંતની પૂજા કરો, પડિકમાણા બે વાર રે. ૭ પુન્ય૦ [૩૬]
- ધરમ સુરુતરુ સમ જાણીઈ, ધરમ ચિંતામણિ જાણિ રે;
અરિહંત સમવસરણેં કરઈ, ધરમના સબલ વખાણ રે. ૮ પુન્ય૦ [૩૭]
- નારી વયાણ મનમાં ધરી, ધરમનઈ હુઓ ઉજમાલ રે;
માલીનઈ ફૂલનઈ કારણાઈ, ધન બહું ઘેં તતકાલ રે. ૯ પુન્ય૦ [૩૮]
- ધનદત્ત સાહ મન ચિર કરી, ધરમ કરઈ દિન-રાતિ રે;
આદરી વસ્તુ ન મુકીઈ, ઉત્તમ લખ્ખાણ જાતિ રે. ૧૦ પુન્ય૦ [૩૯]
- શ્રી જિનધરમ પ્રભાવથી, તૂઠી તે સાસનદેવિ રે;
તસતાણી કૂખિ ઉપજાવીઓ, પુત્ર-રયાણ તતખેવ રે. ૧૧ પુન્ય૦ [૪૦]

ફૂલ:-

- સત્યભામા એકિણિ સમઈ, સૂતી સેજ મઝારિ;
નીર ભયોં રુપાતાણો, કલસ દીઠો તેણીવાર. ૧ [૪૧]
- અનુકરમિ સુત જનમીઓ, જેમાડી પરિવાર;
નામ દીધુ રલીયામણું, મંગલકલસ કુમાર. ૨ [૪૨]
- આઠ વરસનો તે હુઓ, તવ મુંક્યો નીસાલ;
અતિ રૂપેં રલીયામણી, કોમલ નયન વિશાલ. ૩ [૪૩]
- ‘પુન્યથી બહુ સુખ ઉપનું’, ચિંતઈ ધનદત્ત સાહ;
વલી વિશેષઈ આદરઈ, ધરમ કરમ ઉચ્છાહ. ૪ [૪૪]
- ફૂલ લેવાનિ કારણિ, જાઉં વાડીમાહિ;
સજ થઈનઈ નીસર્યો, તવ વલગો બાલક ^૧બાહિ. ૫ [૪૫]
- ‘પિતાજી! તુમે દિન પ્રતિ, સિદ્ધાવો સ્યે કાજિ?’;
‘વાડીમાહિ ફૂલનેં, જિનવર-પૂજા કાજિ.’ ૬ [૪૬]
- મંગલ સાથિ નીસર્યો, જાણે દેવકુમાર;
બહુ આભરણે અલંકર્યો, અદભૂત રૂપ અપાર. ૭ [૪૭]
- માલી દેખી ચિંતવઈ, ‘બાલક રૂપ અપાર’;
કર જોડી કહિ સેઠનઈ, ‘કુણ એ રાજકુમાર?’. ૮ [૪૮]
- સેઠ ભણઈ ‘એ માહરો, બેટો કુલ મંડાણ;
સુખ લખખણે કરી જાણીઈ, હોસ્યે ચતુર સુજાણ.’ ૯ [૪૯]

માલી વાડી માહિથી, ફલ આપ્યા શ્રીકાર; મંગલ મનમાં હરખીઓ, પહિરી ચંપકહાર.	૧૦ [૫૦]
જિનવરની પૂજા રચી, માંડી મોટુ થાલ; જિમવા બેઠા બેહું જણા, બાપ-બેટો સુરસાલ.	૧૧ [૫૧]
હવિ મંગલકલસ કુમાર તે, નિત-નિત વાડીમાહિ; ફૂલ લ્યાવિ અતિ ^૧ ફૂટરા, મન ધરતો ઉછાહિ.	૧૨ [૫૨]
ઈમ ધરમ કામ કરતા થકાં, દિન-દિન અધિકો વાન; આગલિ અચરિજ ઉપજિ, તે સુણજ્યો સાવધાન.	૧૩ [૫૩]
આગલિ ઘણી રલીયામણી, વાત ઘણી રંગરોલ; સાંભલતા ચતુરા મનિ, ઉપજઈ અધિક કલ્લોલ.	૧૪ [૫૪]

ચોપઈ:-

ભરત ખેત્ર તિહાં ચંપાપુરી, ઘણ-કણ-કંચણ સુભરે ભરી; રાજા તિહાં સુરસુંદર નામ, રાજ્ય કરઈ જાણે શ્રીરામ.	૧ [૫૫]
ગુણે કરીનઈ અતિ અભિરામ, રાણી ગુણાવલી જેહનું નામ; સ્વપ્નમાહિ તે નિજ ઉત્સંગિ, કલ્પવેલિ દીકી મનરંગિ.	૨ [૫૬]
દેખીનઈ જાગી તતકાલ, તિહાં આવી છઈ જ્યાંહિ ભૂપાલ; રાજાને તે વાહલી ઘણુ, વચણ કહિ તે રલીયામણું.	૩ [૫૭]
‘સ્વામી! સુપન તણો સુવિચાર, મુઝનિ કહયો પ્રાણ-આધાર’; રાજા કહિ ‘સુપન પરિમાણ, પુત્રી હોસ્યઈ ગુણની ખાણિ.’	૪ [૫૮]
નવ માસે તે પુત્રી ^૨ જણી, આસ્યા પૂગી માતાતણી; દિવસ બારમઈ અતિ અભિરામ, ત્રૈલોક્યસુંદરી દીધું નામ.	૫ [૫૯]

૧. સુંદર. ૨. જન્મ આપ્યો.

સોલ વરસની કુમરી હવિ, ચોસઠિકલા જાણે અભિનવી;
કિ જાણુ પાતાલકુમાર, વિદ્યાધરી અમરી અવતાર. ૬ [૬૦]

ઘર આંગણિ કરતી 'કેલિ, જાણે સાચી મોહનવેલિ;
સવિ રાણીને વાહલી તેહ, તે ઉપરિ સહુનો બહુ નેહ. ૭ [૬૧]

રાજાઈ ઇસી દીઠી જામ, વર-ચિંતા મનિ પઈઠી તામ;
એ સરખો વર જોતા મિલઈ, તો મનવંછિત સઘલા ફલઈ. ૮ [૬૨]

તવ રાજા અંતેઉરમાહિ, પાઉધાર્યા મનિ ધરી ઉછાહ;
સઘલી રાણી ભેલી કરી, પૂછઈ રાજા મનિ હિત ધરી. ૯ [૬૩]

'ત્રેલોક્યસુંદરી કુમરી જેહ, તરુણપણુ પામી ગુણ ગેહ;
તે માટિ કરવો વીવાહ, ખરચી ધન નઈ લીજઈ લાહ.' ૧૦ [૬૪]

'રૂઝ જાણી કરજ્યો કાજ, અમ્હનિ સ્યું પૂછો મહારાજ?';
સુરસુંદર રાજા ઇમ ભાણે, 'બેટીનું કારણ તુમતાણઈ.' ૧૧ [૬૫]

રાણી સઘલી જોડી હાથ, કહિ 'સાંભલો તુમ્હે પ્રાણનાથ!;
દૂર મ દેજ્યો એહને સહી, અમ જીવિતથી એ વાલહી. ૧૨ [૬૬]

મહારાજાનો વડો પ્રધાન, તેહનો બેટો રુપ નિધાન;
તેહને દેયો એ દીકરી, જિમ નિત નયણે નિરખું ખરી.' ૧૩ [૬૭]

દૂહા:-

સુબુધિને તેડી કરી, ઇમ બોલિ રાજાન;
'તુમ સુતનઈ મુઝ નંદિની, દીધું કન્યાદાન.' ૧ [૬૮]

મંત્રિ કહિ 'તુમે સ્યું કહ્યું?, એ અજૂગતું કાજ;
દેજ્યો મોટા રાયનઈ, સુણો તુમે મહારાજ!'. ૨ [૬૯]

રાજા કહિ 'સુણિ મંત્રવી!, માહરુ વયાણ પ્રમાણ;
કરવું સહી તુમનઈ ઘટિ, મ કરો તાણો-તાણિ.' ૩ [૭૦]

મંત્રી મનમાહિ ચિંતવઈ, 'એ કિમ થાસ્યે કાજ?;
એકણિ દિસિ 'તટની વહિ, એક દિસિ મૃગરાજ. ૪ [૭૧]

મુઝ નંદન છઈ કોઢીઓ, સટિત પટિત જસ દેહ;
રુપઈ રંભા ઉરવસી, નૃપ-પુત્રી ગુણગેહ. ૫ [૭૨]

એહને એ પરણાવતા, કિમ રહસ્યે મુઝ લાજ;
કાઈક મતિ બુધિ કેલવી, બુધિ કરસ્યું કાજ. ૬ [૭૩]

આરાધુ કુલદેવતા, સાધુ એ સુભ કામ;
જિમ-તિમ કરીનિ માહરી, રૂઠી રાખું મામ. ૭ [૭૪]

ઢાલ:- ૩, ઝુંબખરાની.

ઇમ ચિંતવી નિજ મંદિરઈ રે, આવ્યો સુબુદ્ધિ પ્રધાન સોભાગી સાંભલો;
આરાધી કુલદેવતા રે, બેઠો એકિણિ ધ્યાન સોભાગી. ૧ [૭૫]

અઠમનો તપ આદરી, જાપ જપે સુવિચાર સોભાગી;
૨કિસનાગર ઉખેવીઈ રે, દીપ-ધૂપ-ધૂત ધાર સોભાગી. ૨ [૭૬]

- બીજઈ દિન તે દેવતા રે, આવી રહી તસ પાસ સોભાગી૦;
 ‘કહો કિણે કારણિ મુઝ સમરી?, બોલા મનને ઉલ્લાસિ’ સોભાગી૦. ૩ [૭૭]
- મંત્રીસર કહે ‘માતજી! રે, તુમે જાણે સવિ વાત સોભાગી૦;
 રોગ રહિત બેટો કરો, દેહી આણો ^૧ધાત સોભાગી૦. ૪ [૭૮]
- ચૌદ પછેડી દિન પ્રતિ રે, ભીની રહિ દિન-રાતિ સોભાગી૦;
 રગત-પિત્ત વ્યાખ્યો ઘણુ રે, રોગની વિસમિ જાતિ’ સોભાગી૦. ૫ [૭૯]
- ‘પરભવિ એણે જીવડઈ રે, કીધા કરમ અઘોર સોભાગી૦;
 કરમ ન ધૂટિ દેવતા રે, જીવનઈ કરમનું જોર’ સોભાગી૦. ૬ [૮૦]
- ‘કર જોડી કરું વિનતી રે, લલી લાગુ પાય સોભાગી૦;
 લગન લીધું દિન સાતમઈ, તેહનો કરવો ઉપાય સોભાગી૦. ૭ [૮૧]
- રૂડો નઈ રલીયામણો રે, જાતિવંત ગુણવંત સોભાગી૦;
 એહવો વર તુમે આણજ્યો, જિમ દુરજન ન હસંત સોભાગી૦. ૮ [૮૨]
- રાજકન્યા પરણાવીને, આણસ્યું મંદિરમાહિ સોભાગી૦;
 પછે કલ-વિકલ કરી કાઢસ્યું, એહનિ ^૨સાહી ^૩બાહિ’ સોભાગી૦. ૯ [૮૩]
- વલતુ કુલદેવતિ વદઈ રે, ‘સુણિ તુ સુબુધિ પ્રધાન! સોભાગી૦;
 ચાંપા પુરવ દિસિ, ચંપકનામિ ઉદ્યાન સોભાગી૦. ૧૦ [૮૪]
- ^૪ઘોડા-સાખિ ^૫રાઉલા, તેહતણા રખવાલ સોભાગી૦;
 તે પાસિ તુમે જાણજ્યો, નાનડીઓ સુકુમાલ સોભાગી૦. ૧૧ [૮૫]
- ^૬તાઢિ થરહર ધૂજતો રે, સુંદર કોમલ કાય સોભાગી૦;
 મંદિરમાહિ લ્યાવજ્યો, એ કલ્હો તુમનિ ઉપાય’ સોભાગી૦. ૧૨ [૮૬]
- ઈમ કહિની ^૭ગોત્રજ વલી, હરખ્યો સુબુદ્ધિ પ્રધાન સોભાગી૦;
 વીવાહના કારણ ભણી, મંડપિ રચિ અસમાન સોભાગી૦. ૧૩ [૮૭]

૧. મૂળ સ્વરૂપ. ૨. પકડીને. ૩. હાથ. ૪. અશ્વપાલક. ૫. રાજાના. ૬. ઠંડીથી. ૭. ગોત્રદેવતા.

- ઘોડાના રખવાલનઈ, જે છઈ ^૧વીશ્વાવીસ સોભાગી૦;
તેહનઈ તેડિનઈ કહિ, સુભ વચણે મંત્રીસ સોભાગી૦. ૧૪ [૮૮]
- ‘તુમ પાસી એક આવસ્યે, બાલક રૂપનિધાન સોભાગી૦;
તે મુઝ મંદિર લ્યાવજ્યો,’ ઈમ બોલિ પરધાન સોભાગી૦. ૧૫ [૮૯]
- મંત્રીસરની ગોત્રજા, રુઝ રચીનિ વિમાન સોભાગી૦;
વર જોવા આવી તિહાં, ઉજેણી ઉદ્યાન સોભાગી૦. ૧૬ [૯૦]
- જિહાં વાડી રાજાતણી, ફૂલ ઘણા મહકાય સોભાગી૦;
તે પરિમલ લેવા ભણી, બેઠી રુઝે ^૨કાય સોભાગી૦. ૧૭ [૯૧]
- તેહનિ કો દેખિ નહી, તે દેખે સબ લોચ સોભાગી૦;
ત્યાહાં આવે નરવર ઘણા, જે ભોગીસર હોય સોભાગી૦. ૧૮ [૯૨]
- ઘડી-બિ ઘડી બેસી રહી, દીકા જનના વૃંદ સોભાગી૦;
એહવો કોઈ નિરખ્યો નહી, જે હુઈ નયનાનંદ સોભાગી૦. ૧૯ [૯૩]
- મંગલ આવ્યો મલપતો, જાણે દેવકુમાર સોભાગી૦;
તતખિણ હરખી દેવતા રે, વર પામ્યો નિરધાર સોભાગી૦. ૨૦ [૯૪]
- એ કન્યાનિ જોગ્યતા રે, એ વર રૂપનિધાન સોભાગી૦;
^૩જોડાવડો સરિખો મિલઈ, જગમાં વાઘઈ ^૪વાન સોભાગી૦. ૨૧ [૯૫]
- ^૫ફૂલ લેઈ પાછો ફિર્યો, નગરતણિ અંતરાલિ સોભાગી૦;
તબ બોલી કુલદેવતા, એણિ પરિ વચણ વિસાલ સોભાગી૦. ૨૨ [૯૬]
- ‘ફૂલ ભલા જસ હાથમાં, જે છઈ ચતુર સુજાણ સોભાગી૦;
તે રાજકન્યા પરણસ્યે, ભાડે સહી કરી જાણિ’ સોભાગી૦. ૨૩ [૯૭]

૧. ખરેખર, નક્કી. ૨. સ્થાને. ૩. જોડી. ૪. શોભા. ૫. પાઠા૦ ફલ.

કુહા:-

એહ વચણ શ્રવણે સુણયુ, પિણ નવિ દીકું કોય;
મંગલ મનમાં ચિંતવઈ, ‘એ કેહની વાચા હોય?’. ૧ [૮૮]

‘અરહુ-પરહુ જોતો થકો, મનમાં ઘણો સંભ્રાંત;
‘મંદિર જઈ નિજ તાતને, કહસ્યું એહ વૃત્તાંત.’ ૨ [૮૯]

ભણવા કેરઈ કારણિ, ૨વીસરી ગઈ સા વાણિ;
બીજે દિવસે દેવતા, બોલઈ એહિ જ વાણિ. ૩ [૧૦૦]

ચકિત થઈ ચિત ચિંતવઈ, મંગલ જોઈ જામ;
વાદલ ૩વાઉલિ થઈ ઘણું, ઘોર ઘટા ઘન તામ. ૪ [૧૦૧]

વાઉલિ તે જોરઈ ચઢી, અતિ ઉંચી અસમાન;
કુમરનઈ લેઈ નીસરી, જાણે દેવ વિમાન. ૫ [૧૦૨]

ચાંપાપુરિનઈ પરિસરઈ, તે આણ્યો સુકુમાલ;
મુકીનઈ તે વહી ગઈ, તતખિણ થઈ વિસરાલ. ૬ [૧૦૩]

ભૂખ-ત્રિષા લાગી ઘણુ, મંગલનઈ તેણીવાર;
ભમતા-ભમતા પેખીઓ, સરોવર વનહ મઝારિ. ૭ [૧૦૪]

ઢાલ:- ૪, ગોચમ મ કરે પમાદ એ-દેશી.

સરોવર પાલિ અતિ ઘણા જી, ફલ ફૂલ્યા સહકાર;
સજલ સરોવર દેખિનઈ જી, પામ્યો હરખ અપાર. ૧ [૧૦૫]

સુગુણનર! પુન્ય કરો સુખકાર,
પુન્યથી સવિ સુખ ઉપજઈ જી, જિમ જલધરથી જલસાર. આંકણી.
નીર ગલીની વાવર્યુ જી, એ શ્રાવક આચાર;
કષ્ટ પડ્યે ધીરજ ધરઈ જી, ધન તેહનો અવતાર. ૨ સુગુણ ૦ [૧૦૬]

- બેસીનિ ફલ વાવર્યા જી, પાકી 'અંબારી સાખ;
કરણી દાડિમની કલી જી, વલી કસમસીયા દ્રાખ. ૩ સુગુણં [૧૦૭]
- 'ઉજેણી નગરી કિહાં જી?, કિહાં તે માલવ દેસ?;
કિહાં જાઉં? કુણને કહુ જી?, એ દીસઈ પરદેસ.' ૪ સુગુણં [૧૦૮]
- ઈમ કરતા રવિ આથમ્યો જી, ચંદો કરઈ સુપ્રકાસ;
વડ તરવર ઉપરિ ચઢ્યો જી, જીવવાની બહુ આસ. ૫ સુગુણં [૧૦૯]
- 'એ ઉપરિ નહી ઉપજઈ જી, વાઘ-સિંધની રે ભીતિ;
એ ઉપરિ રજની રહું જી, 'દૈવ થયો વિપરીત.' ૬ સુગુણં [૧૧૦]
- વડ શાખા ઉપરિ ચઢ્યો જી, ચિહુંદિસિ નિરખે રે તેહ;
દીઠો ઉત્તર દિસિ ભણી જી, 'વિશ્વાનર ગુણગેહ. ૭ સુગુણં [૧૧૧]
- વિલવલતા રજની ગઈ જી, પરગરીઓ પરભાતિ;
વડ તરવરથી ઉતર્યો જી, તે છઈ સુદ્ધ સુજાતિ. ૮ સુગુણં [૧૧૨]
- ઉત્તરદિસિ ભણી આવતા જી, અગ્નિતણો અનુસારિ;
ચંપાપુરી દેખી કરી જી, હરખ્યો હઈઆ મઝારિ. ૯ સુગુણં [૧૧૩]
- ઘોડા તાપઈ રાઉલા જી, તેહતાણા રખવાલ;
પાસિ બઈઠો તાપવા જી, ધૂજંતો તે બાલ. ૧૦ સુગુણં [૧૧૪]

કૂહા:-

હતી ભલામણ જેહનઈ, તે હરખ્યો મનમાહિ;
કોઈ ન દેખિ તેહનિ, તિમ આણ્યો મંદિરમાહિ. ૧ [૧૧૫]

અવસર જાણી આણીઓ, મંત્રીસરની 'દ્રેઠી;
ઉઠીનિ ઉભો થયો, 'ભલે પધાર્યા સેઠિ.' ૨ [૧૧૬]

ભૂમિ મંદિરમાં તેડીનઈ, અતિ ઘણા આદર કીધ;
નવરાવીને તેહનિ, મીઠો ભોજન દીધ. ૩ [૧૧૭]

૨છાનો રાખ્યો તેહનિ, કોઈ ન જાણિ ભેદ;
પાસે જઈનઈ ઇમ કહિ, મનમા ૩માણિસ ખેદ. ૪ [૧૧૮]

એક દિન પૂછે 'તાતજી!, છાનો રાખ્યો કેમ?;
કુલ નવિ જાણો માહરો, મુઝ ઉપરિ ૪કિમ પ્રેમ?'. ૫ [૧૧૯]

એક દિન પૂછે મંત્રીનિ, 'કવણ પુરી? કુણ દેસ?;
કુણ રાજા? કુણ મંત્રવી?, એ ભાખો સુવિસેસ.' ૬ [૧૨૦]

ઢાલ:- ૫, નણદલની, ઇણઈ અવસરિ ચંપકમાલા- એ દેશી.

અમીય સમાણે વચણે, બોલઈ સુબુદ્ધિ પ્રધાન હો 'મંગલ! વાત સુણો એક માહરી;
અંગ દેસ ચંપાપુરી, સુરસુંદર રાજાન હો મંગલ. ૧ [૧૨૧]

મંગલ વાત એક માહરી, સુણતા અચિરિજ થાય હો મંગલ;
સુબુદ્ધિ નામ તે હું અધું, રાજાનઈ સુખદાય હો મંગલ. ૨ [૧૨૨]

નૃપની રાણી ગુણાવલી, રુપતાણો ભંડાર હો મંગલ;
બેટી ત્રૈલોક્યસુંદરી, રંભતાણો અવતાર હો મંગલ. ૩ [૧૨૩]

એક દિન માહરી ભારયા, મઈ દીઠી દિલગીર હો મંગલ૦;
દુખનું કારણ પૂછતા, નયાણે ઝરઈ બહુ નીર હો મંગલ૦. ૪ [૧૨૪]

ગદ-ગદ 'સાદિ જી બોલતી, "તુમ ઘરિ નહીં સંતાન હો મંગલ૦;
બીજુ દુખ મુઝને નહી, એ દુખનું અસમાન હો" મંગલ૦. ૫ [૧૨૫]

આરાધી કુલદેવતા, કીધા ત્રિણ્ય ઉપવાસ હો મંગલ૦;
પ્રગટ થઈ કુલદેવતા, બોલી વયાણ વિસાલ હો મંગલ૦. ૬ [૧૨૬]

"સમરાણ કીધુ જી માહરું, કુણ કારણિ પરધાન હો?" મંગલ૦;
બોલ્યો હું કર જોડિનઈ, "ઘો મુઝ પુત્રનું દાન" હો મંગલ૦. ૭ [૧૨૭]

વલતુ દેવી ભાણે, "નહી તુઝ ભાગ્ય મે પુત્ર હો મંગલ૦;
કુલદીપક કુલમંડણો, જે રાખિ ઘર-સૂત્ર હો મંગલ૦. ૮ [૧૨૮]

એક લિખ્યો છઈ તાહરો, કોઢી ને કુરુપ હો મંગલ૦;
રગત-પિત્ત રોગિ ભર્યો, જાણે ભૂત સ્વરુપ હો મંગલ૦. ૯ [૧૨૯]

પોતાની મહિલા પ્રતિ, વાતા કહી ચિત્ત લાય હો મંગલ૦;
તે કહિ "એહવો ભલો, 'વાંઝિણી' ગાલિ ન ખમાય હો" મંગલ૦. ૧૦ [૧૩૦]

૩વાચા દેઈ ગઈ દેવતા, પેટ રહ્યો આધાન હો મંગલ૦;
પૂરે માસે જનમીઓ, કોઢ વ્યાપિત સંતાન હો મંગલ૦. ૧૧ [૧૩૧]

ઘર-ઘર હૂઆ વધામાણા, વાગા જાગી ઢોલ હો મંગલ૦;
રાજા-પ્રજાઈ જાણીઓ, પૂત્ર હુઈ રંગરોલ હો મંગલ૦. ૧૨ [૧૩૨]

રાજસભાઈમાહિ મૂરખિ, મેં કહી વાત વિચાર હો મંગલ૦;
"મુઝ 'નંદર અતિ ફૂટરો, જાણે દેવકુમાર હો" મંગલ૦. ૧૩ [૧૩૩]

છાનો રાખ્યો મેં મંદિરઈ, કિણ નવિ દીકો એહ હો મંગલ૦;
બાહિર વાત સહુ કરઈ, મંત્રીસુત ગુણગેહ હો મંગલ૦. ૧૪ [૧૩૪]

હઠ કરી નૃપ સુંદરઈ, નિજ પુત્રી ગુણવંત હો મંગલ૦;
દીધી મુઝ નંદન પ્રતિ, તે છઈ બહુ રોગવંત હો મંગલ૦. ૧૫ [૧૩૫]

વલી આરાધી ગોત્રજા, જાપિં આવી તેહ હો મંગલ૦;
તિણીઈ તુઝને આણીઓ, મુઝ ઉપરિ ધરી નેહ હો મંગલ૦. ૧૬ [૧૩૬]

એ કન્યા પરણી કરી, મુઝ સુતને ઘો સાર હો મંગલ૦;
પાએ પડું મીનતિ કરું, એ કરો તુમે ઉપગાર' હો મંગલ૦. ૧૭ [૧૩૭]

મંગલકુંભ વલતુ વદિ, 'એ નહિ ઉત્તમ કામ હો મંગલ૦;
પરણીનઈ કિમ 'દીજીઈ, કન્યા ગુણનુ ધામ' હો મંગલ૦. ૧૮ [૧૩૮]

રોસ કરીનઈ મંત્રવી, હાથિ ગ્રહી તરવાર હો મંગલ૦;
'નહી પરણે તો મારસ્યું, કુણ કરસ્યે તુઝ સાર?' હો મંગલ૦. ૧૯ [૧૩૯]

'ઉજેણી દૂરિ રહી, કિહા માહરો પરિવાર? હો મંગલ૦;
સીહ સબલ પિણ સાંકલ્યો, કિસ્યો કરઈ ઉપચાર? હો મંગલ૦. ૨૦ [૧૪૦]

ભવિતવ્યતા યોગિ કરી, હું આવ્યો એણિ દેસ હો મંગલ૦;
આકાસવાણી સાંભરી, તિણે કરી સુવિસેસ' હો મંગલ૦. ૨૧ [૧૪૧]

મંગલ કહિ 'મંત્રી! સુણો, એ નહી 'ઉત્તમ કામ હો મંગલ૦;
પણિ તુમ પ્રતિ ચાલે નહી, તુમને કીજે પ્રણામ હો મંગલ૦. ૨૨ [૧૪૨]

કર મેલાવાણ રાજવી, જે મુઝને ઘે દાન હો મંગલ૦;
ઘોડા-હાથી-રથ 'ભલા, બીજી વલી વસ્તુ વાન હો મંગલ૦. ૨૩ [૧૪૩]

એ તુમે મુઝને આપ્યો, તો તુમ કરસ્યુ કામ જ હો મંગલ૦;
ઉજેણીનિ મારગિ, એ તુમે મુક્યો રાજ્ય' હો મંગલ૦. ૨૪ [૧૪૪]

તવ મંત્રી હરખિ કરી, કીધુ વચાણ પ્રમાણ હો મંગલ૦;
વિચિમાહિ ઘાલી ગોત્રજા, તે છઈ ચતુર સુજાણ હો મંગલ૦. ૨૫ [૧૪૫]

ફૂલ:-

- મંગલકલસે 'હા' ભણી, કરવા ઉત્તમ કાજ;
મનમા હરખ્યો મંત્રવી, 'મુજ તુકો મહારાજ.' ૧ [૧૪૬]
- 'જય-જય' શબદ હૂઓ તિસ્યે, વલી વાગા નીસાણ;
ગીત ગાઓ 'સોહાસણી, વીવાહના મંડાણ. ૨ [૧૪૭]
- ધેં-ધેં નોબતિ ગડગડી, વલી વાગી 'કરતાલ;
ઢોલ 'દદામા દડદડી, ભેરી તાલ કંસાલ. ૩ [૧૪૮]
- સઘલા વાજા વાજ્યા, 'હા' ભણી જેણીવાર;
મંગલે વાણી ઉછલી, હરખ્યો સવિ પરિવાર. ૪ [૧૪૯]
- તંબૂ ડેરા તાણીયા, અતિ ઉંચા આકાસ;
લાલ 'કથીપા 'ચહૂઆ, મોટા મંડપ ખાસ. ૫ [૧૫૦]
- બાંધ્યા મોતી 'ઝૂમણા, ગોખતાણી વલી ઓલિ;
સખર સમારી ભૂમિકા, ચિહુંદિસિ પોઢી પોલિ. ૬ [૧૫૧]
- ફૂલ ઘણા પથરાવીયા, માંડ્યા સોવન પાટ;
વરરાજા ઇહાં બેસસ્યે, મિલસ્યે માણસ 'થાટ. ૭ [૧૫૨]
- ચિહુંદિસિ ગાઈ ગોરડી, નાચે નવલા પાત્ર;
સહુ જોવાનિ ત્યાહા મિલ્યું, કરવા વરની 'જાત્ર. ૮ [૧૫૩]
- રાજાઈ પિણ માંડીઓ, વીવાહનો મંડાણ;
મિલીયા મોટા મહીપતિ, માણસ રાણો-રાણિ. ૯ [૧૫૪]
- ઘરિ-ઘરિ 'ગૂડી ઓછલી, બાંધી તોરણ માલ;
સહિર સવિ સિણગારીઓ, દીસઈ ઝાકઝમાલ. ૧૦ [૧૫૫]

૧. પાકાં ઉચે-ઉચે. ૨. સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રી. ૩. મંજરા. ૪. પાકાં ૦ દમમા. ૫. એક જાતનું વસ્ત્ર. ૬. ચોડા= વિશાળ. ૭. ઝુમર. ૮. સમુહ. ૯. વરધોડી. ૧૦. નાની ધજાઓ.

આડંબર સબલો કરી, માડ્યો મોટો ^૧જંગ;
હવિ વર જોવાનિ કારણિ, સહુનિ મન ઉચ્છરંગ. ૧૧ [૧૫૬]

નવરાવી નિજ હાથસ્યું, પહિરાવી સિણગાર;
હવિ પધારાવિ કુમરનઈ, સાથે સહુ પરિવાર. ૧૨ [૧૫૭]

ઢાલ:- ૬, મધૂકરની.

વાત સુણી મનિ હરખીઓ, સુરસુંદર રાજાન લલના;
વર જોવાનિ કારણિ, મોકલ્યા નિજ પરધાન લલના. ૧ [૧૫૮]

મસ્તક મુગટ હીરે જડ્યો, કંઠિ એકાઉલિ હાર લલના;
કરણાભૂષણ ઝલહલઈ, બાજૂ બંધ મનોહાર લલના. ૨ [૧૫૯]

હાથિ સોવન સાંકલી, મણિમય જડિત ^૨જડાવ લલના;
અંગિ ^૩વાગો વિરાજતો, કેસરમે ^૪ગરકાબ લલના. ૩ [૧૬૦]

નીલી પટોલા પહિરણે, પહિરી સવિ સિણગાર લલના;
ચરણે નેઉર રણઝણે, ધૂધરના ઘમકાર લલના. ૪ [૧૬૧]

નારી કુમરને વેગી વધાવીઓ, મોતીડે ભરી થાલ લલના;
ગોરી ગાવે સોહલો, નાનડલી સુકુમાલ લલના. ૫ [૧૬૨]

નર-નારી મોહી રહ્યા, દેખી કુમરનું ^૫નૂર લલના;
સાહમુ જોઈ કોઈ નવિ સકિ, જાણે ઉગ્યો સૂર લલના. ૬ [૧૬૩]

સાજન સવિ જન ^૬નૂતરી, જેમાડી ભરપૂર લલના;
ફોફલ પાન દીઈ ઘણા, વાજઈ મંગલ તૂર લલના. ૭ [૧૬૪]

ઘોડા-હાથી સજ કરી, જુગતિ ચલાવિ જાન લલના;
રૂડી પરિ ધન વાવરઈ, મન હરખે પરધાન લલના. ૮ [૧૬૫]

- આગલિ કીધી ગજઘટા, ^૧સાહબેલા નહી પાર લલના;
પોતઈ વરઘોડઈ ચઢ્યો, જાણે ઈંદ્રકુમાર લલના. ૯ [૧૬૬]
- જાન જોવાનઈ ત્યાંહા મિલ્યા, નર-નારીના વૃંદ લલના;
દેખી રુપ કુમારનું, મન ધરતા આનંદ લલના. ૧૦ [૧૬૭]
- ધન્ય તે ત્રૈલોક્યસુંદરી, ધન એહનો અવતાર લલના;
પૂરવલે પૂન્યઈ કરી, પામ્યો એ ભરતાર લલના. ૧૧ [૧૬૮]
- જાન આવીનઈ તિહાં રહિ, વાજંતે નિસાણ લલના;
કુમર સરુપ દેખી કરી, રાજા થયો ^૨હરાણ લલના. ૧૨ [૧૬૯]
- રાજા મનમાહિ ચિંતવે, ‘મિલ્યો જમાઈ ચંગ લલના;
સોના કેરી મુંદ્રડી, ઉપરિ જડીઉ નંગ’ લલના. ૧૩ [૧૭૦]
- હરખી ત્રૈલોક્યસુંદરી, રાણી મન ઉછાહ લલના;
ગાતા વાતા હરખસ્યું, આણ્યો ^૩માહિરીમાહિ લલના. ૧૪ [૧૭૧]
- લગનતણી વેલા હુઈ, જોસી મેલાવિ હાથ લલના;
મંગલકલસે મોજમા, ઝાલ્યો જિમણો હાથ લલના. ૧૫ [૧૭૨]
- ખિણ પાસુ મેહલઈ નહી, સુબુદ્ધિ નામ પરધાન લલના;
રખે એ કોઈ આગલિ, વાત કરઈ અગન્યાન લલના. ૧૬ [૧૭૩]
- અખ્ખર લિખીયા હાથમાં, સુંદરીઈ તેણીવાર લલના;
‘મુઝ પિતા કનઈ માગયો, પંચ તુરંગમ સાર.’ લલના. ૧૭ [૧૭૪]
- મંગલ લિખે ઉતાવલો, કુમરીના કરમાહિ લલના;
‘ભાડે પરણુ હું સહી, તે ધરજ્યો મનમાહિ’ લલના. ૧૮ [૧૭૫]

૧. વરઘોડામાં વરની આગળ ઘોડા પર બેસાડવામાં આવતા શણગારેલા છોકરા. ૨. સ્તબ્ધ. ૩. માયરામાં= લગનમંડપમાં.

- એહ સ્વરુપ જાણી કરી, કુમરી મન દિલગીર લલના;
લાજઈ બોલી નવિ સકિ, નયણે નાખઈ નીર લલના. ૧૯ [૧૭૬]
- વાજા વાજે અતિ ઘણાં, ગાઈ ગોરી ગીતિ લલના;
દાન જ દીજઈ અતિ ઘણા, એ વીવાહની રીતિ લલના. ૨૦ [૧૭૭]
- કર મેહલાવણ કુમરનઈ, દીધા ધન ભંડાર લલના;
મંગલ કર મેલિહ નહી, માગઈ પંચ ્તુખાર લલના. ૨૧ [૧૭૮]
- તે પિણિ લીધા હરખસ્યું, દીધો આદર માન લલના;
પરણીનઈ ઉતાવલી, પાછી ફિરી તે જાન લલના. ૨૨ [૧૭૯]
- મંગલ સાથિ પદમિની, દાસીનિ પરિવાર લલના;
ગાતા વાતા આવીયા, પરધાનને દરબાર લલના. ૨૩ [૧૮૦]

ફૂલ:-

- પંચ તુરંગમ ^૧જલપંથા, બીજા અરથ ભંડાર;
ઉજેણીનિ મારગિ, તે મુક્યા તેણીવાર. ૧ [૧૮૧]
- મંદિર આવ્યા ઢૂકડા, જવ પોલિ કીઓ પ્રવેસ;
'એ નર ઇહાથી કાઢીઈ, તો જાઈ પરદેસ.' ૨ [૧૮૨]
- કુમરી કર મેહલિ નહી, ચલચિત્ત જાણી જામ;
'દેહ ચિંતા મુઝ ઉપની', મંગલ બોલઈ તામ. ૩ [૧૮૩]
- રથથકી તે ઉતર્યો, સાથિ કુમરી જાય;
પાણી ભરી ઝારી ગ્રહી, મનમાં ચિંતા થાય. ૪ [૧૮૪]
- ખિણ બેસીને ઉઠીઓ, આવી કુમરી પાસ;
તતખિણ આવી પરવરી, સુસરાની સવિ દાસિ. ૫ [૧૮૫]
- કુમરી મનિ ધીરજ ધરી, પૂછે 'પ્રાણાધાર!;
ભૂખ લાગી છઈ તુમ્હતાણઈ, મેં જાણ્યુ નિરધાર.' ૬ [૧૮૬]
- સિંહકેસરા લાડૂઆ, સુંદરીઈ તતકાલ;
આણી આખ્યા પ્રેમસ્યું, અતિ મીઠા સુરસાલ. ૭ [૧૮૭]
- વાવરતા તે લાડૂયા, મંગલ બોલ્યો ધીર;
'ઉજેણી નગરીતણું, જો હોઈ સિપ્રા નીર. ૮ [૧૮૮]
- તો ^૨જરઈ એ લાડૂઆ', એહવું બોલિ જામ;
તતખિણ નર પરધાનના, આવ્યા તિણે ઠામ. ૯ [૧૮૯]
- વયણ સુણીનિ સુંદરી, મનસ્યું કરે વિચાર;
'ઉજેણીમાહિ જાણીઈ, કાંઈક સગપણ સાર.' ૧૦ [૧૯૦]

૧. પાણીપંથા, વેગવાન ૨. જીર્ણ થાય=પચે.

‘દેહ ચિંતા મુઝ ઊપની’, વલી ઉઠ્યો જેણીવાર;
તે પિણ સાથે ઉતરી, દાસીનઈ પરિવાર.

૧૧ [૧૮૧]

કહિ મંગલ ‘સુણો સુંદરી!, ઝારી આપો હાથિ;
લાજ ઘણી મુઝ ઉપજઈ, જો તુમેહ આવો સાથિ’.

૧૨ [૧૮૨]

ચ્યાર ઘડી રજની ગઈ, તવ તે નાસી જાય;
જિહાં ઘોડા-રથ આપણા, તિહાં તે ભેલો થાય.

૧૩ [૧૮૩]

ઢાલ:- ૭, કોઈલો પુરબત ધૂંધલો રે લોલ- એ દેસી.

છડે રે ‘પીયાણે ત્યાંહા થકી રે લાલ, મન ધરતો ઉછાહ રે સુગુણનર;
ઘોડા-રથ લેઈ કરી રે લાલ, આવ્યો ઉજેણીમાહિ રે સુગુણનર.

૧ [૧૮૪]

મંગલકલસ ઘરિ આવીઓ રે લાલ, ગુણહતણો ભંડાર રે સુગુણં;
તેહનઈ કુણિ નવિ ઓલખ્યો રે લાલ, રૂપ કલા અંબાર રે સુગુણં. ૨ મંગલં [૧૮૫]

પોતાના મંદિરકને રે લાલ, આવ્યો તે જેણીવાર રે સુગુણં;
ધનદત્ત સાહ ચિંતવે રે લાલ, ‘એ કુણ રાજકુમાર?’ રે સુગુણં. ૩ મંગલં [૧૮૬]

તતખિણ રથથી ઉતરી રે લાલ, પાય તે લાગો જામ રે સુગુણં;
ધનદત્ત સાહિ ભીડીઓ રે લાલ, ઉલખીઓ સુત તામ રે સુગુણં. ૪ મંગલં [૧૮૭]

માતાનઈ વલી જઈ મિલ્યો રે લાલ, વરસે આંસુ ધાર રે સુગુણં;
હરખિ બોલી નવિ સકિ રે લાલ, માતા તેણીવાર રે સુગુણં. ૫ મંગલં [૧૮૮]

હરખ્યા તે મનિ અતિ ઘણુ રે લાલ, નારી નઈ ભરતાર રે સુગુણં;
કિમ ન જાણઈ આપણું રે લાલ, કિ જાણઈ કિરતાર રે સુગુણં. ૬ મંગલં [૧૮૯]

ઘોડા બાંધ્યા પાયગિ રે લાલ, રથ મેહલ્યો સુભ ઠામિ રે સુગુણં;
ધનદત્ત સાહનઈ ધન સુપીઉ રે લાલ, ભણવા બેઠો તામ રે સુગુણં. ૭ મંગલં [૨૦૦]

કૂહા:

- વાત કહી નિજ તાતનઈ, એકાંતઈ ધરી પ્રેમ;
‘ઘોડા-ધન-રથ રાખયો, એહથી લહસ્યું ‘ખેમ.’ ૧ [૨૦૧]
- મન ચિંતઈ નૃપનંદિની, ‘નાવ્યો પ્રાણાધાર;
સ કિં(કં)તો નાસી ગયો, સ્યું કીધું? કીરતાર!’ ૨ [૨૦૨]
- પેટ પીડતણઈ મિસઈ, તે બેઠી તિણઠાય;
મનમાં ઝૂરઈ અતિ ઘણું, આસુડા ઉભરાય. ૩ [૨૦૩]

ઢાલ:- ૮, રાગ-કેદારો ગોડી, શ્રેણીક રાય એહવો હુરે નિગ્રંથ-એદેશી.

- પીઉ નાઠો જાણ્યો જિસ્યે, વાગી રે લહિર અપાર;
પેટતણી વેદન મિસે, તે નાખઈ રે, આસુડા ધાર.
‘જીવનજી! તુ મુઝ પ્રાણ-આધાર. ૧ [૨૦૪]
- કાંઈ મેહલી રે મુઝનિ નિરધાર, તું છઈ રે માહરા હીયડાનો હાર;
તુઝ વિણ સુનો રે સહુ સંસાર, તુ છે રે માહરો સવિ સિણગાર. ૨ જીવન ૦ [૨૦૫]
- અખ્ખર લિખિયા પરણતા, તે તેઈ સાચા કીધ;
એણિ અવસર મુઝ છોડતા, તઈ બહુ દુખ રે અબલાનિ દીધ.’ ૩ જીવન ૦ [૨૦૬]
- જલ વિના જિમ માછિલી, ટલવલઈ તેહ અપાર;
તતખિણ દાસી પરવરી, ત્યાં આવી રે મંત્રીની નારિ. ૪ જીવન ૦ [૨૦૭]
- રસ ભર રહ્યા રે માણસા, તે દુખ સબલું થાય;
રસ લેઈ કૂચા કરઈ, તે દુખ રે થોડેરુ થાય. ૫ જીવન ૦ [૨૦૮]
- ઓસડ-વેસડ સવિ કર્યા, સીતલ છાંટ્યું નીર;
વીજણે વાયુ વીજતા, તસ વાલ્યું રે ચેતન સરીર. ૬ જીવન ૦ [૨૦૯]

- રુદન કરંતી બાલિકા, કો નવિ જાણે ભેદ;
વિરહ-વ્યથા તસ ઉલ્લસી, અતિ ઘણો રે મનિ આણઈ ખેદ. ૭ જીવન૦ [૨૧૦]
- ‘ગિરિવર ઉપરિ ચઢાયનિ, તે ઘરિ નાખી ધ્રસકાય;
ભોજન સરસ પ્રીસી કરી, તઈ લીધી રે થાલી ઉઠાય. ૮ જીવન૦ [૨૧૧]
- વાત ન કા પૂછી સકી, મુઝ હુંતી ઘણ આસ;
કો ન કરઈ તે તે કસ્યું, તો તુઝને રે દેઉ સ્યાબાસિ.’ ૯ જીવન૦ [૨૧૨]
- પાલખીઈ બઈસારીનઈ, આણી મંદિરમાહિ;
સાસૂ સસરો ત્યાહા કરઈ, ઉસડ-વેસડ વલી મન ઉચ્છાહિ. ૧૦ જીવન૦ [૨૧૩]

કૂહા:-

- કોઢી સિજ્યા ઉપરિ, આવી બેઠો જામ;
તતખિણ તે દેખી કરી, કુમરી નિરખઈ તામ. ૧ [૨૧૪]
- હવિ કોઢી તે સજ થઈ, પહિરી મંગલવેસ;
લડથડતો આવી તિહાં, મોહલઈ કીઓ પ્રવેશ. ૨ [૨૧૫]
- તિહાં આવી ઉભી રહી, જિહાં છિ સખી પરિવાર;
દેખી આમણ-દૂમણી, બોલાવી તેણીવાર. ૩ [૨૧૬]
- રુદન કરતી બાલિકા, કહે તે સઘલી વાત;
રજની ઝૂરંતા ગઈ, પરગટીઓ પરભાતિ. ૪ [૨૧૭]
- રથ બેસી ઉતાવલી, આવી જિહાં નિજ માય;
'આવી કિમ તેડ્યા વિના?', મુઝ મનિ અચરિજ થાય.' ૫ [૨૧૮]
- દુખ ભર છાતી ફાટતી, રૂઈ તે સરલઈ સાદિ;
માત કહિ 'સુણો સુંદરી!, એવડો સ્યો વિખવાદ?'. ૬ [૨૧૯]
- ગદ-ગદ સાદિ તે કહિ, રાતિતણો વૃત્તાંત;
તે નિસુણી સવિ વારતા, માત હુઈ ભય ભ્રાંત. ૭ [૨૨૦]
- બચૂકારીની બાલિકા, બઈસારી ધરી નેહ;
આસન-વાસન સહુ કરે, રાણી ગુણાવલી તેહ. ૮ [૨૨૧]
- કોઢી કુમરનઈ કારણે, એહવો કરી પ્રપંચ;
પર નર કરતા ^૧પાડૂઉ, નીચ નાણઈ ^૨ખલખંચ. ૯ [૨૨૨]
- પ્રાત સમે પરધાન તે, આવ્યો રાજા પાસિ;
સુ(દુ)ખિ નીસાસા મેહલતો, મનમાં થઈ નિરાસ. ૧૦ [૨૨૩]

રાજા પૂછિ મંત્રીનિ, બેસારી સુસનેહ;

‘મુઝ આગલિ સાચુ કહો, દુખનું કારણ જેહ.

૧૧ [૨૨૪]

‘મુઝ નંદન કંચન જિસ્યો, તુમે દીઠો મહારાય!;

આજૂણી અઘરાતિમાં, વિણઠી તેહની કાય.

૧૨ [૨૨૫]

રગત-પિત તસ ઉપનો, દૈવ થયો વિપરિત;’

વિનય કરીનઈ વીનવે, એહ વડાની રીતિ.

૧૩ [૨૨૬]

ઢાલ:- ૯, કાચી કલી અનારકી રે હાં, સૂડા રહ્યા રે હુંબાય મેરે નંદના- એ દેશી

રાજા કહિ ‘મંત્રી! સુણો રે હાં, જીવને કરમ પ્રમાણ કરમ વિડંબણા;

વિતરાગ ઇમ ઉપદિસ્યે રે હાં, જે ત્રિભુવનનો ભાણ કરમ વિટંબણા. ૧ [૨૨૭]

કરમ કરઈ તે હોય,

વિણ ભોગવ્યા છૂટઈ નહી રે હાં, મંત્રી! વિચારી જોય. આંકણી.

નિમિત્ત કારણ મુઝ નંદિની રે હાં, વિષકન્યાની જાતિ કરમ૦;

જે માઠિ ઇમ જાણીઈ રે હાં, ઉપનો રોગ અઘરાતિ કરમ૦. ૨ કરમ૦ [૨૨૮]

જિનસાસનમાહિ જાણીઈ રે હાં, નિશ્ચે નઈ વિવહાર કરમ૦;

નિશ્ચે જાણે કેવલી રે હાં, લોક જાણે વિવહાર કરમ૦. ૩ કરમ૦ [૨૨૯]

જો તનયા તુઝ પુત્રને રે હાં, જો નવિ દેતો એહ કરમ૦;

રોગ રહીત દેવી-દાસની રે હાં, વિણસત નહી સુભ દેહ’ કરમ૦. ૪ કરમ૦ [૨૩૦]

મંત્રી કહે ‘મહારાજજી! રે હાં, તુમ પુત્રી નહી દોષ કરમ૦;

કર્મની પરણતિ જાણીઈ રે હાં, મ કરો તુમે બહુ ‘સોસ’ કરમ૦. ૫ કરમ૦ [૨૩૧]

કપટ ન જાણે ભૂપતી રે હાં, જેહનો સરલ સ્વભાવ કરમ૦;

હલુ-કરમો જીવ હલૂક જાણીઈ રે હાં, ધર્મ ઉપરિ બહુ ભાવ કરમ૦. ૬ કરમ૦ [૨૩૨]

- ઋષભદેવનંદ જાણીઈ રે હાં, વરસીતપ ઉપવાસ કરમં;
મદિલનાથ નારીપણે રે હાં, કરમે ન મેહલઈ તાસ કરમં. ૭ કરમં [૨૩૩]
- ઢંઢણ નામંદ મુનીસરુ રે હાં, મેતારજ વલી જેહ કરમં;
એલાચીપુત્ર વખાણીઈ રે હાં, કર્મે નડ્યો બહુ એહ કરમં. ૮ કરમં [૨૩૪]
- સીતા-સુભદ્રા-દ્રોપદી રે હાં, ઋષીદત્તા સુકુમાર કરમં;
અંજના-દમયંતી સતી રે હાં, કલાવતી વલી નારી કરમં. ૯ કરમં [૨૩૫]
- તિમે એ ત્રૈલોક્યસુંદરી રે હાં, આવી તેહની જોડિ કરમં;
એહનંદ કલંક એ ઉપનું રે હાં, દૈવઈ દીધી ખોડિ કરમં. ૧૦ કરમં [૨૩૬]
- સાંભલી મંત્રી તિહા થકી રે હાં, નિજ ઘરિ આવ્યો તેહ કરમં;
રાજા પિણ રાણી ભાણી રે હાં, આવ્યો તે ગુણગેહ કરમં. ૧૧ કરમં [૨૩૭]
- તિહાકિણ એહી જ સાંભલ્યું રે હાં, બેઠો થઈને નિરાસ કરમં;
પુન્ય થકી પુન્યવંત રે હાં, ફલસ્યે સઘલી આસ કરમં. ૧૨ કરમં [૨૩૮]
- જો હુંતી સહુને વાલહી રે હાં, હુઈ અલખામાણી તેહ કરમં;
માય વિના કે નવિ ધરઈ રે હાં, તેહસુ અધિક સનેહ કરમં. ૧૩ કરમં [૨૩૯]

ફૂલ:-

પરણ્યો પતિ મેહલી ગયો, કલંક ચઢ્યું જગમાહિ;
ઇમ બઈઠી ઝૂરઈ ઘણુ, રાતિ-દિવસ ઘરમાહિ. ૧ [૨૪૦]

‘પૂરવલે ભવિ મે કિસ્યાં, કીધા કર્મ અઘોર?;
કિહાં જાઉં? કુણને કહું?, કરમ પ્રતિ નહી જોર.’ ૨ [૨૪૧]

ઢાલ:- ૧૦, વીર વખાણી રાણી ચિલ્લાણા- એ દેશી.

મન વિલખાણી નૃપનંદની જી, મનમાંહિ ઘણુ દિલગીર;
માયને ઓણી પરિ વિનવે જી, નયણે ઝરઈ બહુ નીર. ૧ મન૦ [૨૪૨]

નયણે ન આવે જી નીદ્રડી જી, ઉદક ન ભાવિજી અન્ન;
ચિત્તમાં આમાણ-દૂમાણી જી, કોયસ્યુ નવિ મિલઈ મન્ન. ૨ મન૦ [૨૪૩]

‘નિજ દેશના પરદેશના જી, લોક મિલસ્યે લાખ;
મંત્રીની વાત સહુ માનસ્યે જી, માહરી કુણ ભરઈ ‘સાખ. ૩ મન૦ [૨૪૪]

માત ને તાત વૈરી થયા જી, વૈરી થયો પરિવાર;
કરમે કલંક ચઢાવીઉં જી, કરવો કવાણ વિચાર?. ૪ મન૦ [૨૪૫]

કહો હવિ કુણ આગલિ કહું? જી, એ દુખડાનીરી વાત;
રાતિની કપટની વારતા જી, સાંભલો માહરી માત!. ૫ મન૦ [૨૪૬]

‘લાડૂઆ ખાતા મુઝને કહ્યું જી, “જો હુઈ સિપ્રાનુ નીર;
તો જરઈ સરસ એ લાડૂઆ” જી, તે સુણી હુઈ દિલગીર. ૬ મન૦ [૨૪૭]

તિવારે મઈ મન ચીંતવ્યું જી, “કિહાં ચાંપા નઈ ઉજેણ?;
મોસાલાદિક તિહાં હુસ્યે જી, સાંભર્યું કારણ તેણ.” ૭ મન૦ [૨૪૮]

લાજઈ કરી સુણો માડલી! જી, પૂછી ન સકી કાઈ વાત;
શરીર ચિંતાનું ^૧મસિ કરી જી, નાઠોજી તુઝ જામાત. ૮ મન૦ [૨૪૯]

રજની મધ્ય ગયા પછી જી, આવ્યો નર કોઢીઓ એક;
તે દેખી હું નાસી ગઈ જી, સુણિ જામણી સુવિવેક. ૯ મન૦ [૨૫૦]

આપહત્યા કરી જો મરુ જી, તો જીવ દુરગતિ જાય;
પિણ તે કરમ ન છુટીઈ જી, ઇમ ભાખિ જિનરાય. ૧૦ મન૦ [૨૫૧]

ખિણ સુઈ ખિણ સ્થઈ બઈઠડી જી, ખિણ એક ઘરઈ કે વિરાગ;
ઇમ કરી નિજ તનુ આવરિ જી, કાચલીઈ આવ્યો રે નાગ. ૧૧ મન૦ [૨૫૨]

ઇમ નિત ઝૂરતા તેણીઈ જી, કોઈક વોલ્યા રે દીહ;
'ઉજેણીમાહિ હુસ્યે જી, મુઝ પરણ્યો વર સીહ. ૧૨ મન૦ [૨૫૩]

તો હવિ જાઉ ઉજેણીઈ જી, જો હુઈ તાત આદેસ;
નિજ વરને જોવા ભણી જી, પરિરી પુરુષનો વેસ.' ૧૩ મન૦ [૨૫૪]

દૂહા:-

‘ચંપાવતી સાહિ જાણીઈ, જે હુઈ જોતિ કરાય;
તેહને તેડી પૂછીઈ, સુણિ તુ મોરી માય!’.

૧ [૨૫૫]

લગન રુઝું જોઈ કરી, કીજે ઉત્તમ કામ;
સિદ્ધિ ચઢે ઉતાવલુ, રહિ પોતાની મામ.

૨ [૨૫૬]

નિમિત્તિયાને તેડવા, સુંદર ચતુર સુજાણ;
દાસી એક ત્યાહિ મોકલઈ, જેહની સુલલિત વાણિ.

૩ [૨૫૭]

તતખિણ આણ્યો જ્યોતિષી, પહિર્યા સવિ સિણગાર;
ગજ જિમ આવ્યો મલપતો, રાણીની દરબાર.

૪ [૨૫૮]

આવ્યો દેખી તેહનિ, રાણી કરઈ પ્રણામ;
પૂછઈ આસણ દેઈ કરી, શ્રીફલ આપી તામ.

૫ [૨૫૯]

ઢાલ:- ૧૧, જોસિયડા તુ જોતિક જોય- એ દેશી.

‘દોસીયડાજી! જોજ્યો લગન વિચાર, રૂડી પરિ ચિત્ત રાખજ્યો જી;
જોસીયડાજી! કહીઈ થાસ્યઈ મુઝ કામ?, તે તુમે સાયુ ભાખજ્યો જી. ૧ [૨૬૦]

જોસીયડાજી! જો સરસ્યે મુઝ કાજ, દેસ્યુ જીભ સોનાતણી જી;
જોસીયડાજી! દેસ્યુ હેડાનો હાર, દેસ્યુ રયાણ રૂઝાં મણી જી. ૨ [૨૬૧]

જોસીયડાજી! દેસ્યુ સવિ સિણગાર, હીરે જડિત સોવન સાકલી જી;
જોસીયડાજી! સોનેરી સિરબંધ, હરમિજ કેરા મોતી ભલા જી.’ ૩ [૨૬૨]

જોસીયડાજી! જોઈ લગન વિચાર, જોસીડા ઈણિ પરઈ ભણઈ જી;
‘બાઈ! કામ હુસ્યે નિરધાર, સાસે લિખ્યુ છે અમતણઈ જી. ૪ [૨૬૩]

જોસીડાની રૂડી નિસુણી હો વાત, આણી હો હરખ હૈયે ઘણો જ;
 ‘જોસીયડાજી! ઉજેણીઈ મુઝ મન્ન, જોવાને જનની! સુણો જ.’ ૫ [૨૬૪]

‘માડી! મોરી પહિર્યા સવિ સિણગાર, ખયર અંગાર પરિ જાણીઈ જ;
 માડી! મોરી ફૂલ તે સૂલ સમાન, ભવ ન ભાખસી સનમાન જ્યો જ. ૬ [૨૬૫]

માડી! મોરી તે દિન સફલ ગણેસ, જે દિન તેહનિ નિરખસ્યું જ;
 માડી! મોરી તે દિન લેખઈ જાણિ, જે દિન કલંક ઉતારસ્યુ જ. ૭ [૨૬૬]

માડી! મોરી વિણ અવગુણ વિણ વાંક, ‘સુમતિ પ્રધાને મુઝ દાઝવી જ;
 માડી! મોરી એક પખી સુણી વાત, રોસ રાખિ રૂડો રાજવી જ. ૮ [૨૬૭]

માડી! મોરી એ દુખડાની વાત, કોઈ આગલિ નવી ભાખીઈ જ;
 માડી! મોરી એ દુખ ભાંજઈ જેહ, તે આગલિ દુખ દાખીઈ જ. ૯ [૨૬૮]

માડી! મોરી જેતા ‘તરગસ તીર, મુલતાણી મુગલતાણઈ જ;
 માડી! મોરી તેતા દુખ સરીર, સહીઈ પિણ કહીઈ નહી જ. ૧૦ [૨૬૯]

માડી! મોરી જોતા હો દેસ-પરદેસ, નાણંદીનો વીરો મુઝ જો મિલઈ જ’;
 કહિ સુંદરી ઘણે નેહ, મનના મનોરથ સવિ ફલે જ. ૧૧ [૨૭૦]

દૂહા:-

એક દિન મનમાં ચિંતવઈ, ‘નયર ઉજેણીમાહિ;
જે મઈ પરણ્યો પ્રેમસ્યું, તે મિલસ્યે મુઝ નાહ. ૧ [૨૭૧]

મોદક વાવરતા કહ્યું, ‘આણો સિપ્રા નીર;
ઉજેણી નયરીતણુ, તો વિકસઈ મુઝ હીર.’ ૨ [૨૭૨]

ખોલી કાઢુ તેહને, કોઈક કરી ઉપાય;
જો હું જાઉં ઉજેણીઈ, તો મુઝનિ સુખ થાય.’ ૩ [૨૭૩]

એક દિને જનનીનઈ કહિ, ‘જો તાત સુણે મુઝ વાત;
એકાંતઈ બઈસી કરી, તો આવિ સવિ ધાત.’ ૪ [૨૭૪]

એક દિન સિંહ સામંતનઈ, રાણીઈ એકાંતિ;
વાત કહી પુત્રીતાણી, જેહથી હોઈ સુભ-સાંતિ. ૫ [૨૭૫]

અવસર જાણી વીનવઈ, સિંહ નામ સામંત;
‘તુમે છો મોટા રાજવી, વલી છો બહુ ગુણવંત. ૬ [૨૭૬]

પુત્રી ત્રિલોક્યસુંદરી, દુખ ધરઈ અસમાન;
તેહને તેડાવી કરી, ઘો પ્રભુ! આદર માન.’ ૭ [૨૭૭]

વયાણ સુણી સામંતનું, રાજા હુઓ દીલગીર;
હીઉ ભરાણુ નૃપતાણુ, નયણે નાખઈ નીર. ૮ [૨૭૮]

કુમરીઈ પહિલઈ ભવિ, દીધુ હોસ્યઈ કલંક;
તિણ કારણિ ઈમ જાણીઈ, પામી એહ કલંક. ૯ [૨૭૯]

નૃપ આજ્ઞા લેઈ કરી, તેડાવી સા બાલ;
લાજંતી મા તેડિનઈ, તે આવી તતકાલ. ૧૦ [૨૮૦]

દેખીનઈ દુખ ઉપનુ, તે ત્રિણ્યનઈ તેણીવાર;
ઘડી-બિ ઘડી બોલ્યા નહી, નાખે આંસૂ ધાર. ૧૧ [૨૮૧]

કુમરી કર જોડી કહી, 'ઘો મુઝને નર-વેસ;
કાંઈક મોટિ કારણિ, હું ચાલીસ પરદેસ.' ૧૨ [૨૮૨]

રાજા સિંહ સાહમું જૂઈ, 'એ સ્યું બોલે બાલ?;
સિંહ ભણે 'સ્વામી! સુણો, એ ન્યાય વચણ સુરસાલ.' ૧૩ [૨૮૩]

પુત્રી હુઈ રાજાતણી, પહિરી પુરુષનો વેસ;
નિજ કુમરીને ઇમ ભણે, 'જોજ્યો દેસ વિદેસ.' ૧૪ [૨૮૪]

સિંહ સામંત સાથિ દીઓ, દીધા ધન ભંડાર;
'રૂઠી પરઈ એ રાખજ્યો', વલી દીધા અસવાર. ૧૫ [૨૮૫]

ઢાલ:- ૧૨, ઘરી આવોજી આંબો મોહરીઓ- એ દેશી.

રાજકુમરી સુભ મુહૂરતઈ, પહિરી પુરુષનો વેસો રે;
તાત-જનની પાય લાગીનિ, ^૧સિદ્ધિ કરી પરદેશો રે. ૧ રાજ૦ [૨૮૬]

કુમરી કોઈ જાણઈ નહી, એક જાણઈ સામંતો રે;
સૂરવીર નઈ સાહસી, ગિરુઓ નઈ ગુણવંતો રે. ૨ રાજ૦ [૨૮૭]

સિરબંધ સોહિ સોનાતણો, ગલિ મોતીની માલો રે;
ઢાલ જ મેહલી ઢલકતી, નાનડીઓ સુકુમાલો રે. ૩ રાજ૦ [૨૮૮]

તરગસ બહુ તીરે ભર્યું, સોનેરી તરવારો રે;
લાલ ^૨કબાણ હાથિ ઘરી, મોહિ રહ્યા નર-નારી રે. ૪ રાજ૦ [૨૮૯]

નીલડે ઘોડે તે ચઢ્યો, ^૩નીલો વેસ બનાઈ રે;
સામંતનઈ આગલિ કર્યો, ભલી વાગી સરણાઈ રે. ૫ રાજ૦ [૨૯૦]

^૪કાછા ^૫કરહા ^૬મજીઠીયા, ગલિ ઘૂઘરરી માલો રે;
મન માની ભુઈ ચાલતા, એકન લાગિ તાલો રે. ૬ રાજ૦ [૨૯૧]

૧. સિધાવી= ગઈ. ૨. ધનુષ. ૩. એક જાતના વસ્ત્રનો. ૪. કચ્છના. ૫. કરભ=ઉંટ. ૬. લાલ રંગના.

- રાજ-કાજ સવિ સાચવી, સિંહ તે સિંહ સમાનો રે;
વાત વિચાર તેહસ્યું કરઈ, તે છઈ બદ્ધિ નિધાનો રે. ૭ રાજ૦ [૨૯૨]
- અખંડ પ્રયાણે આવીયા, સિપ્રા નદીનઈ તીરો રે;
નાહી ઘોઈ પાવન થયા, જેહનું નિરમલ નીરો રે. ૮ રાજ૦ [૨૯૩]
- વૈરસિંહ રાજા સુણી, મોકલ્યા નિજ પરધાનો રે;
મન હરખઈ તેડી કરી, દીઘો આદરમાનો રે. ૯ રાજ૦ [૨૯૪]
- ‘કુમર! ભલે તુમે આવીયા, તૂઠા અમીમય મેહો રે;
સુરસુંદર રાજાતાણો, અમ ઉપરિ બહુ નેહો રે. ૧૦ રાજ૦ [૨૯૫]
- ઉતારા સખરા દીયા, મનમોહન આવાસો રે;
ગોખ જાલી ^૧મતવારણા, તે છઈ અતિ સુપ્રકાસો રે. ૧૧ રાજ૦ [૨૯૬]
- સુભ લગને સુભ મુહૂરતે, ^૨મોહલિ કરે પ્રવેશો રે;
ખબચરિ લીઈ દિન-દિન પ્રતિ, વૈરીસિંહ નરેસો રે. ૧૨ રાજ૦ [૨૯૭]
- સતર ભેદ પૂજા રચી, તેડ્યા શ્રી ભગવંતો રે;
અતિ હરખે પડિલાભીયા, સૂઘા સાધ માહાંતો રે. ૧૩ રાજ૦ [૨૯૮]
- જીવ છોડાવ્યા અતિ ઘણા, દે પંચવિધનુ દાનો રે;
રાતિ-દિવસ ગુણિજણતાણા, સાંભલે ગીત ને ગાનો રે. ૧૪ રાજ૦ [૨૯૯]
- વન-વાડી જોયા ઘણા, વલી જોયા બાજારો રે;
અન્ય દિવસ જોતા થકા, દીઠા પંચ તુખારો રે. ૧૫ રાજ૦ [૩૦૦]
- ‘એ ઘોડા મુઝ તાતના, નિરધારી સુવિવેકો રે;
નામ-ઠામ જોવા ભાણી, તિહાં મુકો નર એકો રે. ૧૬ રાજ૦ [૩૦૧]

તે જોઈનઈ ઇમ કહિ, ‘ધનદત્ત સેઠ સુજાણો રે;
નામઈ ધનવતી ભારજ્યા, મંગલકલસ સુત જાણો રે. ૧૭ રાજ૦ [૩૦૨]

ધનદત્ત સુત ^૧પિંડ્યાકનિ, કરઈ નિત્ત કલા અભ્યાસો રે;
તે પિણ તિહાં મેં નીરખીઓ, રૂપ કલા આવાસો રે. ૧૮ રાજ૦ [૩૦૩]

તેહના તુરંગમ જાણજ્યો, એ માહિ ^૨મીન ન મેખો રે;
વાત સુણી હરખી ઘણું, સુંદરી તે સુવિશેષો રે. ૧૯ રાજ૦ [૩૦૪]

૧. પંડિત પાસે. ૨. ટી૦- મીન મેખ શબ્દની વચ્ચે ન-કાર મુક્યો છે. = જરા ય ફેરફાર/ શંકા ન હોવી.

ફૂલ:-

- સુંદરી સિહસામંતને, તેડીને સુવિચાર;
‘ધન આપીનઈ લીજીઈ, એ પાયઈ તુખાર.’ ૧ [૩૦૫]
- સિહ વદિ ‘સુંદરી! સુણો, નાપઈ બાલક તેહ;
જિમ-તિમ તસ મન રીઝવી, લેસ્યુ ઘણે સનેહ. ૨ [૩૦૬]
- સુંદરી કહિ સામંતનઈ, ‘સુણજ્યો વચણ રસાલ;
ઉજેણી નગરીતણી, જીમાડીઈ નીસાલ. ૩ [૩૦૭]
- ધનદત્તનો સુત આવસ્યે, દેસ્યુ આદર માન;
ઘોડા લેસ્યુ રીઝવી, આપી તસ બહુ દાન.’ ૪ [૩૦૮]
- જિમાણ સજાઈ સહુ કરી, બાંધ્યા મંડપ ખાસ;
‘ફૂલ રચાવ્યા અતિ ઘણા, જાણે દેવ આવાસ. ૫ [૩૦૯]
- સિંહ સામંત નઈ મોકલ્યો, ^૧નૂંતરવા નીસાલ;
પિંડ્યા સહિત સહુ આવયો, ભોજન નઈ સુવિસાલ. ૬ [૩૧૦]
- ભોજન વેલા અવસરઈ, પહિરી સવિ સિણગાર;
મંગલ આવ્યો મલપતો, છોકરા નઈ પરિવાર. ૭ [૩૧૧]
- મોહલથી તે ઉત્તરી, સુંદરી સવિ પરિવાર;
નીસાલીયા સવિ નિરખવા, હૈયડે હરખ અપાર. ૮ [૩૧૨]

ઢાલ:- ૧૩, રસીયાની- દેશી.

- સુંદરી આવઈ હો નિજ પીઉ નિરખવા, પહિરી પુરુષનો વેસ સુનયની;
સિર પરિ સોહઈ હો પંચરંગ પાઘડી, કલગ વિરાજઈ રે વિસેસ સુનયની. ૧ સુંદરી૦ [૩૧૩]

કેસરીઓ રે અંગિ વાગો બન્યો, કસતૂરી મહકાય સુનયની;
ફૂલ ચંબેલી હો પહિયા અતિ ઘણા, સહજે સકોમલ કાય સુનયની. ૨ સુંદરીં [૩૧૪]
ધનદત્ત સુતને હો તેણીઈ ઓલખ્યો, ‘એ સહી મુઝ ભરતાર સુનયની;
પૂરવ પૂન્યે હો એ આવી મિલ્યો, હવિ મુઝ તુઠો રે કિરતાર’ સુનયની. ૩ સુંદરીં [૩૧૫]
ધનદત્ત સુત હો તિહાં ઉભો થઈ, કીધો તેહનિ પરણામ સુનયની;
મંગલકલસઈ હો તે નવિ ઓલખી, નૃપનંદિની અભિરામ સુનયની. ૪ સુંદરીં [૩૧૬]
નીસાલીયાને સવિ ભોજન ભણી, માંડ્યા સાદા રે થાલ સુનયની;
મંગલકલસને તેણીઈ મંડાવીઉ, રું ‘રયાણ રે થાલ સુનયની. ૫ સુંદરીં [૩૧૭]
બાજોઠ માંડ્યો રે સાવ સોવનતાણો, તે પ્રીસઈ પકવાન સુનયની;
જિમી કરીનઈ તે સવિ ઉઠીયા, દીધા ફોફલ પાન સુનયની. ૬ સુંદરીં [૩૧૮]
નીસાલીયા પ્રતિ દીધી પાઘડી, ધનદત્તસુતનઈ સિણગાર સુનયની;
વાગો આપ્યો હો અતિ ઘણ-મૂલનો, આપ્યા વલી અલંકાર સુનયની. ૭ સુંદરીં [૩૧૯]
નીસાલીયા હો સવિ ઝાખાં થયા, દેખી પાતિનો રે ભેદ સુનયની;
પિણ કુમરની લાજઈ બોલી નવિ સકિ, આણ્યો મનમાહિ બેદ સુનયની. ૮ સુંદરીં [૩૨૦]
પિંડ્યાનઈ હો કહિ નૃપનંદિની, તેહનઈ તેડી રે એકાંતિ સુનયની;
‘વાત અનોપમ સુણવા મુઝ ઘણી, સરસ કથાની રે ખાંતિ સુનયની. ૯ સુંદરીં [૩૨૧]
તે માટિ હો ભટજી! તુમે સુણો, ઘો કોઈ છાત્રનઈ આદેસ સુનયની;
મોહનગારી રે દેસ-પરદેસની, કહાણી સુણાવિ સુવિસેસ’ સુનયની. ૧૦ સુંદરીં [૩૨૨]
બે-ત્રિણ્ય છાત્રનઈ પંડિતજી કહિ, ‘કહો તુમે કથા રે સુસવાદ’ સુનયની;
તે બોલ્યા હો મુખિ ત્રટકી કરી, આણી મનિ રે ઉન્માદ સુનયની. ૧૧ સુંદરીં [૩૨૩]

‘તે કહસ્યઈ જી કહાણી હરખઘણે, જેહનિ અતિ ઘણું માન’ સુનયની;
 મંગલકલસ તે તેડ્યો તતખિણઈ, જે છઈ ગુણનો રે નિધાન સુનયની. ૧૨ સુંદરી૦ [૩૨૪]

સેઠનો નંદન હો હરખિ આવીઓ, નૃપ-તનયાનઈ પાસિ સુનયની;
 રૂડી પરઈ હો રૂપ જોતા થકા, ઓલખી કુમરી ઉલ્લાસિ સુનયની. ૧૩ સુંદરી૦ [૩૨૫]

‘એ રાજકન્યા હો કોઈક કારણઈ, પહિરી પુરુષનો વેસ સુનયની;
 ચંપાપુરિમાહિ મઈ પરણી હતી, તે આવી ઈણઈ દેસ’ સુનયની. ૧૪ સુંદરી૦ [૩૨૬]

ઢાલ પૂરી થઈ રસીઆ વાલંભની, પ્રથમ પૂરો થયો ખંડ સુનયની;
 ‘સરવાણે સુણતા હો અતિ સુખ ઉપજઈ, પામીઈ લીલ અખંડ સુનયની. ૧૫ સુંદરી૦ [૩૨૭]

રૂડી નઈ હો અતિ રલીઆમાણી, સરસ કથા સુવિસાલ સુનયની;
 મંગલ કહસ્યે હો બીજા ખંડમાં, સફલ ફલિ કવિ આસ સુનયની. ૧૬ સુંદરી૦ [૩૨૮]

શ્રી વિજયમાનસૂરીસર ગછઘણી, શ્રી માનવિજય બુધરાય સુનયની;
 તેહનો વિનયી દીપ્તિવિજય કહિ, પુણ્યથી બહુ સુખ થાય સુનયની. ૧૭ સુંદરી૦ [૩૨૯]

इति मङ्गलकलशरासे प्रथमखण्डः संपूर्णः ।

દ્વિતીય ખંડ

દૂહા:-

- મંગલ કહિ 'કથાતણા, ભેદ ચ્યાર સુવિચાર;
કલ્પિત અકલ્પિત વલી, અપરા પિણ સુવિચાર.' ૧ [૩૩૦]
- મંગલ કહિ 'તુમે કુમરજી!, સાંભલજ્યો ધરી નેહ;
પુરુષ ચરિત્રતાણી કથા, સરસ સુણાવુ તેહ. ૨ [૩૩૧]
- પુરુષ ચરિત્રમાહિ કલ્પો, શીલતાણો ગુણસાર;
નર-નારી સહુ સાંભલો, લાખાનો અધિકાર. ૩ [૩૩૨]
- કુણ ગામિ? કુણ દેસમાં?, કિણ પરઈ પાલ્યુ શીલ?;
રાજરિધિ પામી ઘણી, સીલે પામી લીલ. ૪ [૩૩૩]
- ગણિકાને કુલિ ઉપની, પામી યૌવન ધન્ન;
ધન્ય એ લાખાસુંદરી, જિણે પાલ્યુ શીલ રતન્ન. ૫ [૩૩૪]
- દિખ્યા લેઈ મુગતિ ગઈ, પામી કેવલનાણ;
સીલતાણા ગુણ ગાવતા, હોવઈ જય કલ્યાણ. ૬ [૩૩૫]

ચોપઈ:-

- કાબેરી નામઈ એક પુરી, ઘણ-કણ-કંચાણસુ ભરે ભરી;
અજિતસેન નામિ રાજાન, બહુ ગુણવંતો સુમતિ પ્રધાન. ૧ [૩૩૬]
- રાજાને રાણી સતચ્યારી, રુપઈ રંભતાણો અવતાર;
પણિ અવગુણ એક તેહનો ઘણો, પુત્ર નહી કોઈ કુલમંડણો. ૨ [૩૩૭]
- તિણે કારણિ તે બહુ દુખ ધરઈ, મેહ પરઈ તે આંસુ ઝરઈ;
રાણી સઘલી ઝુરઈ સહી, કરમ પ્રતિ કુણે ચાલઈ નહી. ૩ [૩૩૮]

- ૧ઉસઠ-વેસઠ કીધા ઘણા, આરાધન કીધા સુરતાણા;
 આરાધી વલી કુલદેવતા, પણિ નવિ હુઓ સુત સેવતા. ૪ [૩૩૯]
- તેહ નિમિત્ત ધન ખરચ્યુ બહુ, સુતની વાંછા કરઈ તે સહુ;
 સુત કારણ બહુલા ઉપચાર, નિત્ય કરઈ નારી-ભરતાર. ૫ [૩૪૦]
- ઈમ કરતા હુઆ વરસ બાર, રાજા વૃધ્ધ હુઓ તેણીવાર;
 રાતિ મધ્ય નિદ્રા પરિહરઈ, પુત્રતાણી ચિંતા મનિ ધરઈ. ૬ [૩૪૧]
- મનમાહિ ચિંતિ રાજાન, કોઈ રાણીનઈ ન હુઉ સંતાન;
 ધને કરી બહુ ભર્યા ભંડાર, દ્રવ્યતાણો નવિ લાભઈ પાર. ૭ [૩૪૨]
- કૃપણપણુ હવિ નવિ આદરુ, તે ધન કાઢીનઈ વાવરુ;
 રાણી સઘલીનઈ સિણગાર, પહિરાવું મુગતાફલ હાર. ૮ [૩૪૩]
- રાણીનઈ નિત નવલા વેસ, ૨વડી રાણીનિ વલી વિશેષ;
 દાન દેઉ મન ધરી ઉછાહિ, માનવભવનો લેઉ લાહ. ૯ [૩૪૪]
- ચતુરાઈ તે તેહની ખરી, જસ ઉપરી જઈ ધન વ્યય કરી;
 ઈમ ચિંતવતા ઉગ્યો સૂર, તવ વાગા મંગલ વર તુર. ૧૦ [૩૪૫]
- રાજાઈ તેડ્યો પરધાન, દીધુ તસ બહુ આદર માન;
 'લાખ એક સોનઈઆ સાર, નિત કાઢો મ મ કર્યો વાર. ૧૧ [૩૪૬]
- વાડીમાહિ જિનનો પ્રાસાદ, ઉયો ગગનસુ માંડે વાદ;
 શ્રી ઋષભદેવની મૂરતિ તિહાં, પૂજા રચાવો દિન પ્રતિ તિહા. ૧૨ [૩૪૭]
- દલવાદલ નામે સુવિસાલ, ઈરા તણાવો રંગ રસાલ;
 અતિ રૂડી તિહાં રચના કરો, આસન બઈસન તિહાં વલી ધરો. ૧૩ [૩૪૮]
- ફૂલ પથરાવો તિહાં વલી ઘણા, અગરતાણા માંડો ધૂપણા;
 બાંધો મોતીના ઝૂમણા, રંગઈ રૂપઈ રલીઆમણા. ૧૪ [૩૪૯]

- દેસ-પરદેસતાણા જનવૃંદ, જોવા આવે ધરી આણંદ;
જે દેખીનઈ કરઈ વખાણ, તેહવુ કરજ્યો ચતુર સુજાણ.' ૧૫ [૩૫૦]
- રાજા પહિરી સવિ સિણગાર, સવિ રાણી સાથિ પરિવાર;
આવી બેઠો મંડપ તલઈ, ઈંદ્રભુવન આવ્યુ ભૂ-તલઈ. ૧૬ [૩૫૧]
- મોટા મૂછાલા ભૂપતી, ચોકી કરઈ તે નિજ 'ખજમતી;
તતખિણ તિહાં તેડાવિ પાત્ર, મંડાવે જોવાની યાત્ર. ૧૭ [૩૫૨]
- રુપે રૂડી ગણિકા જેહ, રુઝુ નાચી જાણે તેહ;
તેહનિ રાજા દે આદેસ, 'નાચો નવલો પહિરી વેસ.' ૧૮ [૩૫૩]
- કંચુક કસીયા ભીડઈ અંગિ, નાટક કરવાનો બહુ રંગ;
પાએ ધૂધરના ધમકાર, ઝાંઝરનો રિમ-ઝિમ ઝણકાર. ૧૯ [૩૫૪]
- આવી નૃપનઈ કરઈ પ્રણામ, નિજ ગુરુનું તિહાં લેઈ નામ;
ત્યાહાં કિણ માંડઈ નાટારંભ, ઈંદ્ર આગલિ જિમ નાચઈ રંભ. ૨૦ [૩૫૫]
- મધુરા વાજિ આઠ મૃદંગ, નાચે પાત્ર તિહાં મનરંગ;
તાલ વીણા નઈ વલી વાંસલી, સરણાઈ 'નફેરી વલી. ૨૧ [૩૫૬]
- ધપમપ ધોં ધોં મદલ નાદ, આલપે 'હુસેની નાદ;
કોકિલ સરીખો જેહનો સાદ, રંભ સરિસો કરસ્યે વાદ. ૨૨ [૩૫૭]
- થેઈ-થેઈકાર કરતી રમઈ, ઝાંઝરડા પગે રિમ-ઝિમ ઝમઈ;
'પરીઅયિ બાંધિ એકણિ દિસિ, તિહાં રાણી દેખી ઉલ્લસિ. ૨૩ [૩૫૮]
- રાજા મોજ દિઈ અતિ હસી, રાણી ધન આપે મન ખુસી;
લાખ સોનઈઆનો વ્યય કરી, રાજા મંદિર આવ્યો ફિરી. ૨૪ [૩૫૯]
- બીજે દિન પિણ વાડીમાહિ, જિમી કરીનઈ મનિ ઉછાહિ;
-----, ----- ૨૫ [૩૬૦]

- રાજા નૃત્ય કરાવઈ પ્રેમ, લાખ સોનઈઆ ખરચિં તેમ;
ઈમ દિન-દિન પ્રતિ અધિકો રંગ, રાજા દાન દીઈ ઉછરંગ. ૨૬ [૩૬૧]
- એક દિવસ તિહાં યોગી એક, બઈઠો અલાખ કહિ સુવિવેક;
અધિષ્ઠાયક એ જિનવરતાણો(?), રૂપે રૂડો રલીયામણો. ૨૭ [૩૬૨]
- કાને મુદ્રા હીરે જડી, ^૧કાઠતાણી પહિરી પાવડી;
સવામાણ પહિરી ગોદડી, હાથે સોવનની લાકડી. ૨૮ [૩૬૩]
- હેમ કમંડલ પાણી ભરી, છાંટે સભાને નીરઈ કરી;
^૨વાઘાંબર ભૂઈ પાથરી, બેઠો આસન નિશ્ચલ કરી. ૨૯ [૩૬૪]
- રાણી સહિત રાજા મન રંગ, પાય નમે જોગીના ચંગ;
અવધૂત નૃપનઈ દેં આસીસ, 'બાબા લહજ્યો સબલ જગીસ.' ૩૦ [૩૬૫]
- ઘડી-બિઘડી આણબોલ્યો રહી, બોલઈ વાણી અમૃત સહી;
'તુમને દેખીનઈ મુજ મન્ન, થયુ સદા હોજ્યો સુપ્રસન્ન. ૩૧ [૩૬૬]

દૂહા:-

- કિસ કારણ તુમે રાજવી?, દીસે વદન ^૧વિછાય;
તિણિ કારણ મુઝનઈ કહો, મુઝ મન અચરિજ થાય. ૧ [૩૬૭]
- ‘જોઈઈ છઈ પ્રભુ! માહરઈ, બેટો રૂપ રસાલ;
કુલદીવો કુલમંડણો, રાજ્યતાણો રખવાલ. ૨ [૩૬૮]
- આય-ઉપાય કર્યા ઘણા, પણિ નાવ્યો એક પુત્ર;
તેહની આસ્યા છઈ ઘણી, જે રાખે ઘર સૂત્ર.’ ૩ [૩૬૯]
- ‘યોગી બોલ્યો ચડવડો, ‘સુણિ હો તુ રાજાન!;
પુણ્યઈ સુધ્ધ વિદ્યા લહઈ, પુણ્યઈ યસ સંતાન. ૪ [૩૭૦]
- મન હિત આણીનઈ કરઈ, જે વિદ્યાનો જાણ;
જિમ રિપુમર્દન રાયનઈ, વાધ્યુ કુલ મંડાણ.’ ૫ [૩૭૧]
- ‘રિપુમર્દન તે કિહા હવો?, કેમ હવુ તસ કામ?;
મહિર કરી મુઝને કહો, તેહની કથા અભિરામ.’ ૬ [૩૭૨]
- સિદ્ધ કહિ નૃપ આગલિ, રિપુમર્દનની વાત;
રાજા-રાણી સાંભલઈ, જેહનો જસ વિખ્યાત. ૭ [૩૭૩]
- ‘ચંદેરી નગરી ઘણી, રિપુમર્દન ગુણખાણિ;
રાણી એકસો તેહનઈ, જેહની મધુરી વાણિ. ૮ [૩૭૪]
- મંત્ર-યંત્રાદિક બહુ કર્યા, માન્યા દેવને ભોગ;
પિણ નવિ અંગજ ઉપજઈ, કરમતાણઈ સંયોગ. ૯ [૩૭૫]
- સીમાડા સવિ ભૂપતિ, ^૩ચાંપઈ તેહની સીમ;
માહોમાહિ નિત લડે, જિમ કૌરવ નઈ ભીમ. ૧૦ [૩૭૬]

સિદ્ધ એક નૃપને મિલ્યો, આપ્યું ફલ શ્રીકાર;
'રાણીનંદ બવરાવજ્યો, ગર્ભ હુસ્યે નિરધાર.' ૧૧ [૩૭૭]

સિદ્ધ ગયો નિજ થાનિકિ, હરખ ધરી રાજાન;
રાણીનંદ બવરાવીઉ, પેટ રહ્યું ^૧આધાન. ૧૨ [૩૭૮]

ઢાલ:- ૧, હમીરાની.

તે રાણીનંદ ભૂપતી, રાખઈ ભૂહિરામાહિ રાજનજ;
દાસી એક પાસિ ઠવી, ખજમતિ કરઈ ઉછાહિ રાજનજ. ૧ [૩૭૯]

વાત સુણો એક અભિનવી, સુણતા અચરિજ થાય રાજનજ;
રસીયા જન જે સાંભલઈ, તેહનંદ બહુ સુખ થાય રાજનજ. ૨ [૩૮૦]

યતન કરઈ રાણીતાણો, સુતનો જાણી લાભ રાજનજ;
સોકિ ઘણી છે તેહનંદ, રખે ગલાવિ ^૨ગાભ રાજનજ. ૩ [૩૮૧]

રાણી પાસિ તે રાજવી, દિનમાહિ બે વાર રાજનજ;
ખબિર લેવાનિ કારણિ, હૈઅડઈ હરખ અપાર રાજનજ. ૪ [૩૮૨]

ચોકિ મેહલી ચિહુ દિસિ, યતન કરઈ ભલિ ભાંતિ રાજનજ;
રાજા નંદ રાણીતાણી, દિન-દિન અધિકી કાંતિ રાજનજ. ૫ [૩૮૩]

એક દિન રાણી વિનવઈ, “પૂરણ હૂઆ નવમાસ રાજનજ;
પ્રાણનાથ! તુમ પુન્યથી, પૂગી મનની આસ” રાજનજ. ૬ [૩૮૪]

“બેટો કિ બેટી હુસ્યે, કરમે લિખ્યું ફલ જેહ રાજનજ;
પણિ વધામણી સુતતાણી, મોકલજ્યો ધરી નેહ” રાજનજ. ૭ [૩૮૫]

દાસીનંદ નૃપ સીખવી, “દેખાડજ્યો સુવિવેક રાજનજ;
કુમરીતાણી બે આંગલી, કુમર ભણી ભલી એક” રાજનજ. ૮ [૩૮૬]

રાજસભામાહિ રાજવી, જઈ બેઠો દરબાર રાજનજી;
 સુભ વેલા સુભ મુહુરતઈ, પુત્રી જણી તેણીવાર રાજનજી. ૯ [૩૮૭]

બે આંગલી દેખાડતી, આવી નૃપનઈ પાસિ રાજનજી;
 ‘સાહિબ! દેજ્યો વધામણી પુત્રતાણી’ કહિ દાસિ રાજનજી. ૧૦ [૩૮૮]

કૂહા:-

- મનમાહિ સમઝી રહ્યો, વજડાવઈ નીસાણ;
દીધી લાખ વધામણી, મેહલ્યા બંદીવાણ. ૧ [૩૮૯]
- ધરિ-ધરિ હુઆ વધામણા, બાંધી ^૧ચંદન માલ;
સહિર સવિ સિણગારીઓ, દીસે ઝાકઝમાલ. ૨ [૩૯૦]
- રાજા તતખિણ તિહા થિકી, આવ્યા રાણી પાસિ;
ઓષધ-વેષધ દેઈ કરી, ^૨ગૃથિલ કરી તે દાસિ. ૩ [૩૯૧]
- રાજ્ય રખોપા કારણિ, છાની રાખે વાત;
જો એ બાહિર વિસ્ત[ર]ઈ, તો નવિ આવિ ^૩ધાત. ૪ [૩૯૨]
- ઠામિ-ઠામિના રાજવી, મિલવા આવ્યા જેહ;
તેહનઈ જિમાડી કરી, પહિરાવે સુસનેહ. ૫ [૩૯૩]
- તે રાજા ખજમતિ કરઈ, રાણીની દિન-રાતિ;
બાહિર રાજા નીસરઈ, તાલા દેઈ સાત. ૬ [૩૯૪]
- સુતનુ નામ સોહામણુ, દેધુ દેવકુમાર;
કુમરી જોવનવય હુઈ, રુપતણો નહિ પાર. ૭ [૩૯૫]
- દેવકુમર ગુણ સાભલી, હવિ મોટા રાજાન;
ધન સાથિ હરખે કરી, દોં બહુ કન્યાદાન. ૮ [૩૯૬]
- રીપુમર્દન માને નહિ, મુઝ સુતની લઘુ વેસ;
જોગ્ય જાણી પરણાવસ્યુ, ઇમ કહિ વડો નરેસ. ૯ [૩૯૭]
- સોપારાપુરનો ઘણી, મોકલે ઘરી સનેહ;
નિજ તનયા અમરાવતી, રિદ્ધિ સહિત ગુણગેહ. ૧૦ [૩૯૮]

૧. માંગલિકમાળા. ૨. વળગાડ લગાડ્યો. ૩. અનુકૂળતા=શાંતિ.

આવી જાણી તેહને, મનમાં ચિંતઈ રાજ;
પાછી મોકલતા ચિકા, ન રહે સુતની લાજ.

૧૧ [૩૯૯]

વેસ કરી તિહાં પુરુષનો, ભૂમિ મંદિર ધરી નેહ;
સુભ લગાનિ પરણાવિયા, નૃપ કુમરી ગુણગેહ.

૧૨ [૪૦૦]

ઢાલ:- ૨, ભાવનની, કાગલીઓ કિરતાર ભણી કીસ્યું લીખું રે- એ દેશી.

“માત-પિતાઈ અતિ ભોલાપણઈ રે, એ સ્યું કીધું કામ?;
એ મુગધાને મુઝ પરણાવતા રે, કિમ રહસ્યે મુઝ મામ?”. ૧ [૪૦૧]

કુમરી રાજાની ઇમ મનિ ચિંતવઈ રે, “કરવો કવણ વિચાર?;
એ દુખ જાણઈ મનડુ માહરુ રે, કિ જાણે કિરતાર. ૨ કુમરીં [૪૦૨]

ઇહાંથી ગાઉ ચ્યાલીસ સાંભલ્યો રે, મોટો એક પાહાડ;
તે વિચિ મોટુ સરવર જલે ભર્યું રે, પાલિ ઝાઝા ઝાડ. ૩ કુમરીં [૪૦૩]

ચાંપા-આંબા ને બહુ આંબલી રે, નાલેરી નવરંગ;
તાલ-તમાલ-અગર-ચંદન ઘણા રે, નાગરવેલિ સુરંગ. ૪ કુમરીં [૪૦૪]

અખોડ-બદામ-ચારોલી-ચારબી રે, સોપારી નઈ દ્રાખ;
કેલિ-ખજૂરી-નારિંગી-દાડિમી રે, કરમદી કેરા લાખ. ૫ કુમરીં [૪૦૫]

તે વનમાહિ વનચર અતિ ઘણા રે, કહતા નાવે પાર;
નદીઈ પાણી નિત ખલહલ વહિ રે, તરવર ભાર અઢાર. ૬ કુમરીં [૪૦૬]

તે વનમાહિ સાવજ અતિ ઘણા રે, વાઘ-સિંહ વિકરાલ;
ઝરખ સૂયર નઈ અજગર ^૧ચીતરા રે, ^૨નાહર રીછ સીયાલ. ૭ કુમરીં [૪૦૭]

તે ગિરિ ઉપરિ એક ભગવંતનો રે, મોટો છઈ પ્રાસાદ;
માહિ મૂરતિ શ્રી આદિનાથની રે, દીઠેં મન આલ્હાદ. ૮ કુમરીં [૪૦૮]

ત્યાહાં જઈ ફૂલ લેઈ ભાવિ કરી રે, પૂજી શ્રી વિતરાગ;
પછે તે સરોવર પાલિ આવીનઈ રે, કરવો દેહી ત્યાગ. ૯ કુમરીં [૪૦૯]

સાવજ વનના બહુ ત્યાહા આવસ્યે રે, સરોવર પીવા નીર;
તે વનયર ગિરિ ગહ્વર લેઈ જસ્યે રે, કોમલ કુમરી સરીર.” ૧૦ કુમરીં [૪૧૦]

‘સાંઢિ ²પલ્હાણી રાતિ નીસરી રે, પહિરી નર સિણગાર;
રાજા-રાણી કોઈ જાણે નહી રે, નવિ જાણે પરિવાર. ૧૧ કુમરીં [૪૧૧]

સૂર ઉગમતઈ તે નૃપસુંદરી રે, આવી તેહ વનમાહિ;
ફૂલ લેઈ જિનવર નઈ ભેટવા રે, જિન મંદિર છઈ જિહાં. ૧૨ કુમરીં [૪૧૨]

દેવ જૂહારિની પાછી ફિરી રે, નાહી નીરમલ નીર;
જહિર પલાલી વન ફલ વાવરી રે, બઈઠી ચંપક તીર. ૧૩ કુમરીં [૪૧૩]

ફૂલી:-

વિદ્યાધર વિદ્યાધરી, ઘણી-ઘણીયાણી જોડિ;
આવિ જિનવર પાય નમ્યા, સ્તવન કરઈ કર જોડિ. ૧ [૪૧૪]

ગિરિથી આવ્યા બેહુ જાણા, દીકી સરોવર પાલિ;
વનરાજી ફૂલી રહી, ફૂલિ ચંપક ડાલિ. ૨ [૪૧૫]

ચંપકતરુ તલિ તેહનું, દેખી અદભૂત રુપ;
વિદ્યાધર પૂછે તદા, “કુણ તુમે? કવાણ સ્વરુપ? ૩ [૪૧૬]

બોલાવ્યો બોલઈ નહી, હૈયડઈ દુખ અપાર;
નયણે નીર ઝરઈ ઘણુ, જાણે તૂટો મોતિહાર. ૪ [૪૧૭]

રુદન કરંતી દેખીને, વિદ્યાધર તેણીવાર;
મનમાહિ તે ‘અટકલે, “એ કુમરી નિરધાર.” ૫ [૪૧૮]

‘પ્રાહિ એહવુ જાણીઈ, “નારી નઈ લઘુ બાલ;
દુખ આવ્યે નયણે ઝરઈ, આંસુડા તતકાલ.” ૬ [૪૧૯]

વિદ્યાધર નિજ નારીને, કહે “નારિ નિરધાર;
કોઈક મોટે કારણે, કીધુ રુપ કુમાર.” ૭ [૪૨૦]

સ્ત્રી જાણી વિદ્યાધરી, પૂછે સઘલી વાત;
‘ધુરથી માંડીને કહે, પોતાનો ‘અવદાત. ૮ [૪૨૧]

યત:-

હંસા રજન્તિ સરે, ભમરા રજન્તિ કેતકી કુસુમે।
ચંદનવને ભૂયંગા, સરિસા સરિસે હિ રજન્તિ ॥૧॥

વિદ્યાધરી કહી કંતને, “કરો એહનો ઉપગાર;
એ છઈ મુગધા બાલિકા, કોમલ રુપ અપાર.” ૯ [૪૨૨]

- પર-ઉપગારહ કારણિ, પાન ચૂનાનો સંગિ;
આપ કરાવઈ ટુકડા, પર ઉપજાવઈ રંગિ. ૧૦ [૪૨૩]
- વિદ્યાધર એક ઓષધી, ખવરાવઈ મનરંગિ;
તેહનઈ મહિમાઈ કરી, નર હુઓ રુપ અનંગ. ૧૧ [૪૨૪]
- નિજ મંદિર પોહ્યાડીનઈ, વિદ્યાધર નિજ દેસ;
નારી 'ફીટી નર થયો, અતિ ઘણ પુન્ય વિસેસ. ૧૨ [૪૨૫]
- રાજા-રાણી હરખીયા, વરત્યો જય-જયકાર;
તે નરથી બહુ ઉપનો, રાજ્યતાણો અધિકાર.' ૧૩ [૪૨૬]
- એહ કથા નિસુણી કરી, મન આનંધો ભૂપ;
કરજોડીનિ વીનવઈ, 'તુમે છો દેવ સ્વરુપ. ૧૪ [૪૨૭]
- તે રાજાનિ તિણે કીઓ, કુલમંડણ ઉપગાર;
તિમ મહિર કરી મુઝ ઉપરઈ, ઘો મુઝ સુત શ્રીકાર.' ૧૫ [૪૨૮]

ચોપઈ:-

- સિદ્ધ કહિ 'નિસુણો નરરાજ!, સીધું એહ તુમારુ કાજ;
વાડી માહિથી શ્રીફલ ચ્યાર, આણી આપો મુઝની નિરધાર.' ૧ [૪૨૯]
- ફલ આણી નૃપ હાથિ દીધ, મંત્રી આપ્યે તિહાકિણ સિદ્ધ;
'ખવરાવજ્યો એ ફલ 'હીતૂઆ, ચ્યારે રાણીનઈ જૂજૂઆ.' ૨ [૪૩૦]
- ઈમ કહીનિ તે વ્યંતર ગયો, રાજાનિ અતિ આનંદ થયો;
અનુકરમઈ હુઆ નવ માસ, રાજાનઈ મનિ પોહતી આસ. ૩ [૪૩૧]
- એક વેલા એક લગન ઉદાર, કુલમંડણ સુત પ્રસવ્યા ચ્યાર;
જયરાજ નઈ ધનરાજકુમાર, કીર્તિરાજ ચોથો વત્સરાજ. ૪ [૪૩૨]

ચ્યારે ભાઈ સરખી જોડિ, અંગિ કોઈ ન દિસઈ ખોડિ;
સોલ વરસના તે જવ થયા, માત-પિતા પરલોકિ ગયા. ૫ [૪૩૩]

સૂરો પુરો છઈ જયરાજ, ધન સંપૂરણ છે ધનરાજ;
કામણ ટૂંમણ મોહનરાજ, તે સવિ જાણે છઈ કીર્તિરાજ. ૬ [૪૩૪]

પુરુષતાણી જે બિહોત્તર કલા, જાણે શાસ્ત્રતાણા 'આમલા;
નર-નારી સહુ કરઈ વખાણ, વત્સરાજ તે ચતુર સુજાણ. ૭ [૪૩૫]

એકેકો ગુણ તેહનિ હોય, તેહનિ ગંજી ન સક્કિ કોય;
ઈમ જાણી નવિ સુખ્યુ રાજ, રાજા સાધઈ આતમ કાજ. ૮ [૪૩૬]

'ખાંડાનિ બલિ લેસ્યું રાજ, ઈમ વરવા' બોલઈ જયરાજ;
ધનરાજ કોધઈ ઘડઘડઈ, 'લેસ્યુ રાજ્ય અમે ધન વડઈ.' ૯ [૪૩૭]

કિર્તિરાજ બોલ્યો મનિ હસી, 'મોહિની વિદ્યા માહરઈ વસી;
તેહનિ બલિ અમે લેસ્યુ રાજ, સુણિ હો ભાઈ! તું વત્સરાજ.' ૧૦ [૪૩૮]

વત્સરાજ તબ બોલઈ બોલ, 'તુમે ત્રિણ્યે છો મૂરખ ²નિટોલ;
માહોમાહિ કરી સંગ્રામ, તુમે નવિ રાખો કુલની મામ. ૧૧ [૪૩૯]

કુંકણ દેસ છઈ અભિરામ, સોપારાપુર પાટણ નામ;
તિહાં રાજા છે ચંદનરેસ, ન્યાય કરઈ નરના સુવિસેસ. ૧૨ [૪૪૦]

સાથઈ લેઈ સોનઈઆ ઘણા, તિહાં જઈઈ તે ચ્યારે જણા;
તેહ રાજા દેસ્યે જસ રાજ, તે ભાઈ હુસ્યે નરરાજ.' ૧૩ [૪૪૧]

વત્સરાજના વયાણા સુણી, ³મનસા કીધી કૌંકણ ભાણી;
સોપારાપુર પાટણ જિહાં, તે ચ્યારેઈ આવ્યા તિહાં. ૧૪ [૪૪૨]

બહુ પરિવારે તે પરવર્યા, ઉતારે જૂજૂએ ઉતર્યા;
રાજસભામાં ચ્યાર કુમાર, જઈ રાજાનઈ કીધ જુહાર. ૧૫ [૪૪૩]

દેખી ચકિત થયા સવિ લોક, જોવા મિલીયા થોકે થોક;
દેખી કુમરના સરિખા રુપ, મનમાં અચિરિજ પામ્યો ભૂપ. ૧૬ [૪૪૪]

રાજા પૂછઈ પ્રેમઈ કરી, 'કેહના બેટા? કુણ તુમ પુરી?';
તે નૃપની તિહાં આણા લહી, વાત પૂરવલી માંડી કહી. ૧૭ [૪૪૫]

'રાજિ પાસિ આવ્યા છુ અમ્હે, ન્યાય કરીનઈ આપો તુમ્હે';
કહિ રાજા 'તુમે સરિખા સહી, અવગુણ અંગિ દીસે નહી. ૧૮ [૪૪૬]

તે માટિ અમ્હે કરી વિચાર, દેસ્યુ રાજ્યતાણો સિરભાર';
દેવા રાજ્યતાણી કરે વાત, પણિ રાજાનિ નાવિ ધાત. ૧૯ [૪૪૭]

ઈમ કરતા હુઆ ષટ માસ, તે સવિ ભાઈ હુઆ નિરાસ;
રાજા કહિ 'નિસુણો મુઝ વાત, નગરમાહિ લાખા વિખ્યાત. ૨૦ [૪૪૮]

રુપવંત ધનવંત ગુણગેહ, ગણિકામાહિ વડી છઈ તેહ;
સાત પોલી નઈ સાત પ્રાકાર, હાથી-ઘોડા-પાયક સાર. ૨૧ [૪૪૯]

ઘરમાહિ વાડી-આરામ, આંખા ચંપા અતિ અભિરામ;
ગામ પાંચસઈ તે ભોગવઈ, અતિ આનંદઈ દિન 'જોગવઈ. ૨૨ [૪૫૦]

સાતમી ભૂમિતણે આવાસિ, લાખા તિહાં રહિ મન ઉલ્લાસિ;
મંદિર ઉપરિ ઘજ લહલહઈ, સો દાસી તસ પાસિ રહિ. ૨૩ [૪૫૧]

સીલતાણો ગુણ તેહનઈ બહુ, રાજા-રાણા માનઈ સહુ;
એક પોહોર રાખે પુરુષનઈ, લાખ ટંકા લઈ તેહનઈ. ૨૪ [૪૫૨]

- ચ્યાર પોહર તસ પાસિ રહિ, રાજ્ય પિતાનું તે સુત લહઈ';
તે દિવસઈ જયરાજ કુમાર, તિહા રહવાનો કરઈ વિચાર. ૨૫ [૪૫૩]
- સાત ^૧પોલિ સમઝાવિ કરી, લાખ ટંકનેં થેલી ભરી;
લાખા વેશ્યાનઈ દરબાર, આવી ઉભો રહ્યો તેણીવાર. ૨૬ [૪૫૪]
- ઢલકતી ઢાલ કરે ^૨કિરપાણ, મોટા વજડાવ્યા નીસાણ;
લાખાનઈ કહિ ચંપકમાલ, 'એક નર આવ્યો ઝાકઝમાલ. ૨૭ [૪૫૫]
- લાખા કહિ 'નર વાહન કરી, તે નર લ્યાવો મનિ હિત ધરી';
તતખિણ સાહમી જઈનઈ દાસિ, આણ્યો તેહવઈ લાખા પાસિ. ૨૮ [૪૫૬]
- લાખા તેહને કરી પ્રણામ, આસન બેસન આપે તામ;
લાખ ટંકા તસ આગલિ ધરઈ, લાખા વચન ઇસ્યું ઉચ્ચરઈ. ૨૯ [૪૫૭]
- 'લાખા નામ કહાવું એમ, લાખ ટંકા લેઈનઈ પ્રેમ;
પોહોર એક રાખી જેહનઈ, પછઈ પાછો મુકુ તેહનઈ. ૩૦ [૪૫૮]
- એહ વિચાર જો તુમ્હને ગમઈ, તો મુઝ મંદિર રહો રંગસઈ;
ઇમ ન સચિં તો સુણિ મહારાજ!, નથી અમારઈ તુમસ્યું કાજ.' ૩૧ [૪૫૯]
- 'વારુ' કહિ તવ રાજકુમાર, લાખાનઈ મન હરખ અપાર;
ટંકા અરધ ભંડારઈ ધરઈ, ભોગ કાજિ અરધા વાવરઈ. ૩૨ [૪૬૦]
- નીપાઈ મીઠી રસવંતી, બોલી લાખા બહુ ગુણવંતી;
'જિમવા બેસો રાજકુમાર', પ્રીસે આણી હરખ અપાર. ૩૩ [૪૬૧]
- જિમી કરી રહ્યા મનરંગ, આપ્યા ફોફલ પાન સુરંગ;
લાખા નાહવાનઈ મંદિરઈ, મૃગમદના ^૩ઉગટણા કરઈ. ૩૪ [૪૬૨]

૧. પોળીયા=દરવાન. ૨. કૃપાણ=તલવાર. ૩. અંગરાગ, વિલેપન.

- લાખા નાહિ નિરમલ નિર, પહિરી આછા 'દક્ષિણી ચીર;
કરી સિણગાર જિસી ઊરવસી, રાજકુમારના મનમાં વસી. ૩૫ [૪૬૩]
- કુમર પાસઈ આવી સા જામ, રજની પોહર ગઈ તસ તામ;
લાખા કહિ 'નિસુણો મહારાજ!, નિજ મંદિર પધારો રાજિ.' ૩૬ [૪૬૪]
- એહવું બોલિ લાખા નારિ, તતખિણ તિણે કાઢી તરવાર;
'મે તુઝને વેચાતી લીધ, ધન આપીનઈ દાસી કીધ.' ૩૭ [૪૬૫]
- કલ વિકલઈ લીધી તરવાર, તેહને 'સાહી કાઢ્યો બારિ;
બિરુદ પોતાનુ રાખ્યુ સહી, સીલ થકી તે ચૂકી નહી. ૩૮ [૪૬૬]
- કોડિ ટંકા લેઈ બહુ સાજ, બીજઈ દિને આવ્યો ધનરાજ;
દાસ-દાસીને આપી ધન, સહુનું રાજી કીધું મન. ૩૯ [૪૬૭]
- તેહની સહુ પ્રસંસા કરઈ, કોટિ ટંકા તસ આગલિ ધરઈ;
જેહનિ જે આખ્યાની રીતિ, તે દેતા મુઝ વાધઈ પ્રીતિ. ૪૦ [૪૬૮]
- દાસીનઈ ઓલંભો દીધ, આપ્યુ ધન સવિ પાછુ લીધ;
લાખ ટંકા તસ રાખી કરી, બીજુ પાછું દીધું ફિરી. ૪૧ [૪૬૯]
- તેહનિ પિણ કાઢ્યો કર સાહિ, પોહોર એક રાખી ઉછાહિ;
મોહિની મંત્ર ધરાવિ જેહ, કીર્તિરાજ આવ્યો વલી તેહ. ૪૨ [૪૭૦]
- વિદ્યા પાટ પરંપરતાણી, ભણી કીધો તેહનિ રેવણી;
પોહોર એક રાખી તિણિ ઠાય, પછે પોતાને મંદિર જાય. ૪૩ [૪૭૧]
- એ ત્રિણ્યે સવિ વિલખા થયા, રાજાને દરબારઈ ગયા;
રાજા જાણી સઘલી વાત, તેડાવ્યો તવ ચોથો ભ્રાત. ૪૪ [૪૭૨]

વત્સરાજનઈ કહિ રાજાન, 'તુમ હાથિ છે બહુ વિજ્ઞાન;
તે માટિ તુમ્હને કહુ અમ્હે, લાખા મંદિર જાજ્યો તુમ્હે.' ૪૫ [૪૭૩]

વત્સ બોલ્યો તવ કરી પ્રણામ, 'માહરે છઈ પ્રભુ! મોટું કામ;
માસ દિવસની 'મોલતિ દિઓ', ઇમ કહિની બીડો કરિ લીઓ. ૪૬ [૪૭૪]

ફૂલ:-

- મંદિર આવી આપણિ, મનિ ચિંતઈ વત્સરાજ;
‘પુરુષચરિત્ર કોઈ કેલવી, નિશ્ચે લેસ્યુ રાજ.’ ૧ [૪૭૫]
- વેસ બનાવી ભગતનો, ગલિ તુલસીની માલ;
હરણિ ચરમ નાખ્યું ખભે, ઢલતા મુક્યા વાલ. ૨ [૪૭૬]
- મધુરો રાગ આલાપતો, હાથે લેઈ વીણ;
પહિલી પોલિ ^૧પાલીયા, તે કીધા લયલીણ. ૩ [૪૭૭]
- અતિ ચતુરાઈ કેલવી, લંઘી સાતે પોલિ;
ચિહું દિસિ ભીતિ ઝલહલઈ, આરીસાની ઓલિ. ૪ [૪૭૮]
- તે આગલિ એક પોલીઓ, લાખાને દરબાર;
તેહની હાકિ કો તિહા, જઈ ન સકિ નર-નારિ. ૫ [૪૭૯]
- રીઝાવ્યો રીઝઈ નહી, તે અતિ કઠિણ કઠોર;
રાતિ-દિવસ રહિ જાગતો, પણિ વિસ્વાસી જોર. ૬ [૪૮૦]
- તે આગલિ ધૂણી કરી, બેઠો થઈ ^૨મહાંત;
વચન વિલાસે રીઝવી, તે કીધો સુભ સાંત. ૭ [૪૮૧]
- વાતે તેહને રીઝવી, પૂછેં લાખાની વાત;
ધૂરથી માડી તે કહિ, લાખાનો અવદાત. ૮ [૪૮૨]
- ‘ગામ પાંચસે ભોગવે, રિદ્ધિતાણો નહી પાર;
યથા-તથા બોલઈ નહી, સુધી સમકિત ધાર. ૯ [૪૮૩]
- ચાંપા નામિ માલિણી, નિત જાઈ તસ પાસ;
ફૂલ ફગર લેઈ કરી, વાત કરે ઉલ્લાસિ. ૧૦ [૪૮૪]

૧. પહેરેગીર, પાઠા, પોલીયા. ૨. મોટો સાધુ.

ચાંપાનઈ એક દીકરો, અંબરાજ તસ નામ;
લઘુપણિથી કોઈ લેઈ ગયો, નવિ જાણઈ તસ ઠામ. ૧૧ [૪૮૫]

પુત્ર વિયોગિ માલિણી, મરવા ઉત્સક થાય;
દિલાસા દેઈ ઘણી, રાખે તસ સમઝાય. ૧૨ [૪૮૬]

નાલેરઈ પાડે રહિ, ચાંપા માલિણ તેહ;
ખરચ-વરચ સવિ પૂરવઈ, લાખા ગુણની ગેહ.' ૧૩ [૪૮૭]

પ્રાત સમે હવિ તિહાં થકી, આવિ નિજ ઘરિ તેહ;
તજી વેસ તાપસતણો, અભિનવ રચિ ગુણગેહ. ૧૪ [૪૮૮]

ઢાલ:- ૩, ઘરિ આવોજી આંબો મોરીઓ- એ દેશી.

રાજકુમર ચિત્તિ ચિંતવે, કોઈક કરીનઈ ઉપાયો રે;
રાજ્ય લેઉ નિજ તાતનુ, તો દિન સફલ ગણાયો રે. ૧ રાજ૦ [૪૮૯]

કાન ફટો યોગી થયો, વિભૂતિ લગાવ અંગિ રે;
નાલેરઈ પાડે વહી, આવ્યો મનને રંગિ રે. ૨ રાજ૦ [૪૯૦]

ધૂણી ઘાલી બેઠો તિહાં, ચાંપાના ઘર પાસિ રે;
લાખ લોક જોવા મિલ્યા, પાય નમે ઉલ્લાસિ રે. ૩ રાજ૦ [૪૯૧]

ચાંપાની પાડોસણી, તિહાં આવી એક નારી રે;
'આખી પોલિતણી તિણઈ, વાત સુણી સુવિચારી રે.' ૪ રાજ૦ [૪૯૨]

ચાંપા આવી પૂછવા, નિજ નંદન વૃત્તંતો રે;
યોગી કહિ 'દિન તીસરઈ, મિલસ્યે સુત ગુણવંતો રે. ૫ રાજ૦ [૪૯૩]

વિણજારો લેઈ ગયો, તુઝ સુતનઈ સુણો માઈ! રે;
કુસલ-ખેમ છે તેહનિ, મિલસ્યે તુમ સુખદાયિ રે.' ૬ રાજ૦ [૪૯૪]

સગા-સણીજા તસ તણા, નામ ઠામ સવિ ધારી રે;
બીજે દિને નિજ મંદિરઘ, આવ્યો તે જયકારી રે. ૭ રાજ૦ [૪૯૫]

નાહી ઘોઈને કરઘ, વિણજારાનો વેસો રે;
બુદ્ધિ ઘણી છઈ તેહને, પણિ છઈ તે લઘુ વેસો રે. ૮ રાજ૦ [૪૯૬]

માતે ઘોડે તે ચઢ્યો, ઘૂડે ધૂધર માલો રે;
વાગો પહિર્યો અભિનવો, ગલિ મુગતાફલ હારો રે. ૯ રાજ૦ [૪૯૭]

તરગસ બહુ તીરે ભર્યુ, હાથિ લાલ કબાણ્યો રે;
ઢાલ જ મેહલી ઢલકતી, બોલે મેવાડી વાણ્યો રે. ૧૦ રાજ૦ [૪૯૮]

ઘોડે ચઢીનિ ઉતાવલો, આવ્યો વડ બાજારો રે;
જિહા વિણજારા ઉતર્યા, તે આવ્યો તેણી વારો રે. ૧૧ રાજ૦ [૪૯૯]

કૂહા:-

ભાડે વિણજારાતણા, લીધા બલદ હજાર;
આંબો નામ ધરાવતો, નાયકમાં સિરદાર. ૧ [૫૦૦]

ડેરા દીધા વાગમે, બલદ સરોવર પાલિ;
પાયક સવિ ચોકી કરઈ, ચિહુ દિસિ મુકી ^૧નાલિ. ૨ [૫૦૧]

વત્સરાજ વલિ કેલવિ, પુરુષચરિત્ર રંગરોલ;
સાંભલતા ચતુરા મને, આવે અધિક ઉલ્લોલ. ૩ [૫૦૨]

વત્સરાજ અભિનવ કરઈ, પુરુષચરિત્ર સુવિસેષ;
લેસ્યે રાજ્ય પિતાતણું, તેહમાહિ મીન ન મેખ. ૪ [૫૦૩]

છાબ ભરી ફલ-ફૂલની, માલી લાવ્યો એક;
તેહને દેખી આવતો, ચરિત્ર કરઈ સુવિવેક. ૫ [૫૦૪]

ઢાલ:- ૪, વીછીયાની.

લઘુ લાઘવી કલા કરી લાલ, આંખિ મે ઘાલે તેલ રે લાલ;
મુખિ નીસાસા મેહલતો લાલ, નયાણે ઝરે જલ રેલિ રે લાલ. ૧ [૫૦૫]

‘વાહલી લાગે મુઝ માહલી, લાલ જિમ વાહલી મુઝ દેહ રે લાલ;
રાતિ-દિવસ મુઝ સાંભરઈ લાલ, જેસ્યું અતિ ઘણ નેહ રે લાલ. ૨ વાહલીં [૫૦૬]

સંસારમાં સગપણ ઘણા લાલ, પણિ સ્વારથીયા સબ કોઈ રે લાલ;
નર-નારી સહુ જાણજ્યો લાલ, માત સમો નહી કોઈ રે લાલ. ૩ વાહલીં [૫૦૭]

જળણીં જમ્મભૂમિ, પછિમ-નિદ્દાસુ ભાસિયં વયણં ।
મણદ્દતં માણુસ્સં, તિન્ન વિ ગિઆઈ ગિરુઆઈ ॥૧॥

- જન્મભૂમિ મુઝ સાંભરી લાલ, આવ્યુ યૌવન વેસ રે લાલ;
કુટુંબ જાત્ર કરવા ભણી લાલ, હું આવ્યો એણિ દેસ રે' લાલ. ૪ વાહલીં [૫૦૮]
- કર જોડી માલી ભણઈ લાલ, 'એવડું દુખ તુમ કાઈ? રે' લાલ;
'નાલેરે પાડે રહે લાલ, ચાંપા માલિણ મુઝ માય રે લાલ. ૫ વાહલીં [૫૦૯]
- વિણજારા મુઝ લેઈ ગયા લાલ, નાનપણથી તેડિ રે લાલ;
વિરહ પડ્યો માતાતણો લાલ, કુણ નવિ કેધી 'કેડિ રે લાલ. ૬ વાહલીં [૫૧૦]
- બેટો કરી મોટો કર્યો લાલ, વિણજારે અભિરામ રે લાલ;
આવ્યો હું મિલવા ભણી લાલ, અંબરાજ માહરુ નામ રે' લાલ. ૭ વાહલીં [૫૧૧]
- જઈનઈ દીધી વદ્ધામણી લાલ, ચાંપાને તેણી વાર રે લાલ;
ચાંપા આવી દોડતી લાલ, આવ્યો સવિ પરિવાર રે લાલ. ૮ વાહલીં [૫૧૨]
- સહુ આવી તેહને મિલ્યા લાલ, કોઈ ન જાણે ભેદ રે લાલ;
પુરુષતણી બિહોત્તર કલા લાલ, જાણે સઘલા વેદ રે લાલ. ૯ વાહલીં [૫૧૩]
- ચાંપા દેખી રે આવતી લાલ, સાહમો ગયો તતકાલ રે લાલ;
મા-બેટો 'સાઈ મિલ્યા લાલ, જોવે તે બાલ ગોપાલ રે લાલ. ૧૦ વાહલીં [૫૧૪]
- રિદ્ધિ દેખી બેટાતણી લાલ, વલી દેખી તસ નૂર રે લાલ;
ચાંપા માલિણ ચિત્ત ચિંતવઈ લાલ, 'પ્રગટ્યું પુન્ય અંકુર રે' લાલ. ૧૧ વાહલીં [૫૧૫]
- ચાંપા સુત તેડી કરી લાલ, ઘરિ આણ્યો ઘરી રાગ રે લાલ;
નર-નારી સહુ ઇમ કહિ લાલ, 'ચાંપાનો વડભાગ રે' લાલ. ૧૨ વાહલીં [૫૧૬]
- પાડા પાડોસી સહુ મિલ્યા લાલ, સહુ આંબો કહી એહ રે લાલ;
નાયક સહુને ઉલખઈ લાલ, નામ-ઠામ ગુણગેહ રે લાલ. ૧૩ વાહલીં [૫૧૭]

આંબો કહિ 'સુણો માતજી! લાલ, મઈ આણ્યુ બહુ ધન્ન રે લાલ;
 ખાઓ-પીઓ વિલસો ઘણુ લાલ, વાલો દેહીનો વન્ન રે' લાલ. ૧૪ વાહલીં [૫૧૮]

ભોજન કરી ઉતાવલી લાલ, લેઈ ચંપકનો હાર રે લાલ;
 લાખાનઈ મિલવા ભણી લાલ, હૈયડે હરખ અપાર રે લાલ. ૧૫ વાહલીં [૫૧૯]

બેટો કહિ 'સુણો માહલી! લાલ, 'સિદ્ધિ પધારસ્યો રાજિ? રે લાલ;
 તે તુમે સાચુ ભાખજ્યો લાલ, સ્યે કામિ? સ્યે કાજિ? રે લાલ. ૧૬ વાહલીં [૫૨૦]

જાસ્યું લાખાનઈ મંદિરઈ લાલ, જેહસ્યું અતિ ઘણ પ્રેમ રે લાલ;
 દેસ્યુ તેહનઈ વદ્ધામણી લાલ, તે સુખ પામે જેમ રે લાલ.' ૧૭ વાહલીં [૫૨૧]

'લાખા તે કુણ જાણીઈ?' લાલ, સુત કહિ 'કહો મુઝ વાત રે' લાલ;
 ચાંપા માંડી ધુરથી કહે લાલ, લાખાનો અવદાત રે લાલ. ૧૮ વાહલીં [૫૨૨]

ફૂલ:-

અંબરાજ પોતઈ રચિ, ફૂલતાણો એક હાર;
‘માતાજી! તસ આપજ્યો, કહજ્યો માહરો જુહાર. ૧ [૫૨૩]

હરખ ધરંતી નીસરી, આવી લાખા પાસિ;
દીધી પુત્ર વધામણી, લાખા મનિ ઉલ્લાસિ. ૨ [૫૨૪]

હાર દેખીનઈ અભિનવો, લાખા મનિ બહુ રંગિ;
‘કહો બહિની! કેહનો રચ્યો?, અતિ સુરભિ નઈ સુરંગ.’ ૩ [૫૨૫]

ઢાલ:- ૫, રાગ- કેદારો, નણંદલની.

‘મુઝ નંદન અંબરાજીઈ રે, એ ગુંથ્યો વર હાર’;
લાખા કહે ‘માલી નહિ રે, છઈ કોઈ રાજકુમાર રે’. ૧ [૫૨૬]

બહિની! સુણિ તુ માહરી, વાત તુ મુઝ સખી વિખ્યાત રે.

‘ભણ્યો ગણ્યો પરદેસમા રે, રુડો નઈ રુપવંત;
એ બાઈ! સહી જાણજ્યો રે, મુઝ સુત બહુ ગુણવંત રે.’ ૨ બહિનીં [૫૨૭]

‘ભલે બાઈ! તુઝ ઉપનો રે, સુત આવ્યે આનંદ;
તાહરી સવિ આસ્યા ફલી રે, દૂરિ ગયા દુખ દંદ રે.’ ૩ બહિનીં [૫૨૮]

ચાંપા આવી નિજ મંદિરઈ રે, સુતનઈ કહિ સવિ વાત;
અંબરાજ વલતુ ભણઈ રે, ‘ભલુ કીધું તુમે માત! રે’. ૪ બહિનીં [૫૨૯]

નાયક વિજ્ઞાનિ કરી રે, ફૂલતાણો વર વેષ;
ફૂલતાણી સાડી રચિ રે, કાયુક રચિ સુવિશેષ રે. ૫ બહિનીં [૫૩૦]

પંચ રંગ ફૂલતાણી કરઈ રે, રચનાની ભલી ભાંતિ;
નર-નારી મોહી રહિ રે, તેહની દેખી ‘ભાંતિ રે. ૬ બહિનીં [૫૩૧]

- ‘મૃગ-મદ અંબરનઈ જલઈ રે, તે વાસ્યો ભલી રીતિ;
માતાને કહિ ‘આપજ્યો રે, લાખાને ધરી પ્રીતિ રે. ૭ બહિનીં [૫૩૨]
- લાખા અંગિ પહિરીનઈ રે, તુઝને દેસ્યે ગામ;
કે આભરણ તુમ અભિનવુ રે, કે દેસ્યે બહુ દામ રે. ૮ બહિનીં [૫૩૩]
- તે મત લેજ્યો માતજી! રે, દ્રવ્યતણી નહી ખોડિ;
જો હુ બેટો તાહરો રે, આણુ ધનની કોડિ રે. ૯ બહિનીં [૫૩૪]
- લાખ ટંકા લેઈ કરી રે, નરનઈ રાખઈ તેહ;
પોહર લાગિ કિણે કારણે રે? તે તુમે પૂછજ્યો એહ રે’. ૧૦ બહિનીં [૫૩૫]
- ચાંપાઈ આગલિ ઘર્યો રે, ફૂલતણો સિણગાર;
પહિરી મનિ રીઝી ઘણુ રે, હૈયડે હરખ અપાર રે. ૧૧ બહિનીં [૫૩૬]
- ‘માગિ-માગિ’ લાખા ભણે રે, ‘તુઝને દેઉ બહુ દામ?;
કે ભૂષણ દેઉ અભિનવુ? રે, કઈ કોઈ રુઝું ગામ? રે.’ ૧૨ બહિનીં [૫૩૭]
- ચાંપા કહિ ‘મુઝ નંદનઈ રે, આણ્યો દ્રવ્ય અપાર;
પણિ એક પહોર નરનઈ તુમે રે, રાખો કવાણ વિચારી? રે. ૧૩ બહિનીં [૫૩૮]

ફૂલ:-

- પોહોર પછી રાખો નહી, નરનઈ લાખા રાય;
એહ વાત મુઝનઈ કહો, મુઝ મન અચરિજ થાય. ૧ [૫૩૯]
- એ માગું છું તુમ કનિ, તે તુમે કરો પસાય;
મહિર કરી મુઝ ઉપરિ, મુઝ મનિ વંછિત થાય.’ ૨ [૫૪૦]
- ‘ફટિ! તું ભૂંડી બહિનડી!, તે સ્યું માગ્યું એહ?;
ઇમ કરતા તુઝ નઈ રચિ, તો હું સંભલાવું તેહ. ૩ [૫૪૧]
- એક દિન મુઝ જ્ઞાની મિલ્યો, મઈ પૂછી તસ વાત;
પૂરભવનો માહરો, કહ્યો સઘલો અવદાત. ૪ [૫૪૨]
- જ્ઞાનીઈ મુઝને કહ્યો, પૂરવભવ સંબંધ;
તે સુણજ્યો મનિ થિર કરી, મુકી ઘરના ધંધ. ૫ [૫૪૩]

ઢાલ:- ૬, હમીરાની.

- “વિંઝાવન જંગલ વસઈ, તિહાં વંધ્યાચલ ગિરિરાય સખી રે;
ભાર અઢાર તરવરતણી, ફૂલી રહી વનરાય સખી રે. ૧ [૫૪૪]
- સુણો-સુણો વાત સોહામણી, સુણતા આનંદ થાય સખી રે. આંચલી.
- વાઘ-સિંઘ નઈ રોઝડા, સાબર-વાનર-રીછ સખી રે;
જંગલી નર ^૧હુબસી રહિ, કાલા મોટા ^૨ભીંછ સખી રે. ૨ સુણોં [૫૪૫]
- ^૩રેવા જલ ખલ-હલ વહિ, જેહનું નિરમલ નીર સખી રે;
પંખી ઘણા કીડા કરઈ, સારસ-મોર નઈ કીર સખી રે. ૩ સુણોં [૫૪૬]
- રાતિ-દિવસ સાલિ રચઈ, હાથીના બહુ વૃંદ સખી રે;
રેવા જલિ ઝીલે સદા, મન ધરતા આનંદ સખી રે. ૪ સુણોં [૫૪૭]

૧. કાળા માણસો, આફ્રિકન. ૨. વીખરાયેલા વાળ. ૩. ગંગા.

- માતો મદમત ધૂમતો, તિણે વનિ એક ગજરાય સખી રે;
સો હાથિણીસ્યું પરિવર્યો, મોટો કોમલ-કાય સખી રે. ૫ સુણોં [૫૪૮]
- તે ગજનિ એક હાથિણી, ટોલાનો સિણગાર સખી રે;
તેહથી અલગો નવિ રહિ, પૂરવ પ્રીતિ અપાર સખી રે. ૬ સુણોં [૫૪૯]
- બેહુ જણા જલ કીડા કરઈ, ભેલા ચરવા જાય સખી રે;
હાથિણી બઈસઈ જિણે થલે, ગજ બેસઈ તિણિ કાય સખી રે. ૭ સુણોં [૫૫૦]
- ૧સાલિર ચરી પાછો ફિરઈ, ટોલા સહિત ગજરાય સખી રે;
અન્ય દિવસ તે હાથિઓ, મદ વસિ માતો થાય સખી રે. ૮ સુણોં [૫૫૧]
- તે હાથિણી મેહલી કરી, બીજી કેડઈ થાય સખી રે;
મૂલગી જે હાથિણી, વિરહે વ્યાકુલ થાય સખી રે. ૯ સુણોં [૫૫૨]
- કોતરમાહિ કોથે પડી, વાહલો તે વૈરી થાય સખી રે;
કોથતાણા ફલ ૨પાંડૂઆ, કોથઈ દુરગતિ જાય સખી રે. ૧૦ સુણોં [૫૫૩]
- કોતરમાહિ પડતા થકા, પ્રાણ ગયા તેણીવાર સખી રે;
તે હાથિણી સુભભાવથી, હું હુઈ લાખા નારિ સખી રે. ૧૧ સુણોં [૫૫૪]
- હાથીનો જીવ તિહાં થકી, મરીને માણસ થાય સખી રે;
મિલસ્યે તે તુઝનઈ સહી", ઇમ કર(હ)તા સુખદાય સખી રે. ૧૨ સુણોં [૫૫૫]
- ખાવા-પીવા નિત નવ-નવા, નિત-નિત નવલા મિત સખી રે;
પણિ તે ગજ નવિ વીસરઈ, ખિણ-ખિણ આવિ ચિત સખી રે. ૧૩ સુણોં [૫૫૬]
- સીલ પાલુ મન દઢ કરી, બેઠી દેઉં દાન સખી રે;
રાતિ-દિવસ રહુ મોહલમાં, હાથીનું મુઝ ધ્યાન' સખી રે. ૧૪ સુણોં [૫૫૭]

૧. સલ્લકી વૃક્ષ, જે હાથીને ખૂબ પ્રિય હોય છે. ૨. અનિષ્ટ, ખરાબ.

ફૂલ:-

- વાત સુણી લાખાતણી, માલિણ આવી ગેહ;
બેટાનિ કહિ ધુર થકી, સંભલાવિ ધરી નેહ. ૧ [૫૫૮]
- વેચણ વચ્ચતણે મિસે, ઘોડે થઈ અસવાર;
તાડૂ સાથિ લેઈનઈ, જિહાં આવ્યો બાજાર. ૨ [૫૫૯]
- ભાડુ-^૧ચોડુ ચૂકવી, નિજ ઘરિ આવ્યો તેહ;
હરખ ધરીનઈ વલી કરઈ, પુરુષચરિત્ર વલી એહ. ૩ [૫૬૦]
- ચિતારો થઈ સંચરઈ, આવ્યો ચુહટામાહિ;
અભિનવ રૂપ ચિત્રી તિહાં, ^૨માંડિ ધરી ઉછાહિ. ૪ [૫૬૧]
- ફિરંગી કીધા ફૂટરા, ^૩વિલંદા અતિ લાલ;
સિર ટોપી ^૪મદફૂતણી, ઢલતા કાને વાલ. ૫ [૫૬૨]
- લાખાની દાસી તિહા, ચંબેલી જસ નામ;
ચહુટે દીઠો તેણીઈ, ચિત્રકલા અભિરામ. ૬ [૫૬૩]
- લાખાને દાસી કહિ, તેહના બહુ વખાણ;
'ચિત્રસાલી ચિતરાવીઈ, તે છઈ ચતુર સુજાણ.' ૭ [૫૬૪]
- તેડિ આણ્યો તેહને, મંડાવ્યા ચિતરામ;
'ચતુર ચિતારા! ચિત્રજે, દેસ્યુ તુઝ બહુ દામ.' ૮ [૫૬૫]
- ચીતારો નિજ ચાતુરી, પ્રગટ કરીનિ તામ;
વિંઝાવન રેવા લિખે, વિંઝગિરિ અભિરામ. ૯ [૫૬૬]

ઢાલ:- ૭, રામચંદ કે બાગ- એ દેશી.

- આંબા-ચાંપો કેલિ રાયણ-^૧રુખ વલી રી;
નાલેરી નિ ^૨પૂગ ^૩લોલ લવિંગ ^૪લલી રી. ૧ [૫૬૭]

૧. ઘણું. ૨. સ્થાપીને. ૩. વલંદ=હોલે-ડનો રહેવાશી. ૪. કિમતી વચ્ચની. ૫. વૃક્ષ. ૬. સોપારી. ૭. હાલતું-ડોલતું. ૮. સુંદર.

અગર-તગર-નારિંગ, દાડિમ-દ્રાખ ખજૂરી; નાગ-પુનાગ-પ્રિયંગુ, કરમઢી-ફણસ બીજૂરી.	૨ [૫૬૮]
તાલ-તમાલ-હિંતાલ, બોરિ-કદંબ-હરી રી; ચંબેલી-રાયવેલિ, બહુ ફલી ફૂલ ભરી રી.	૩ [૫૬૯]
વાઘ-સિંઘના રુપ, સાંબર-રોઝ-સસા રી; હરિણ-માનવના રુપ, સાથિ તેહવી ^૧ વસા રી.	૪ [૫૭૦]
રેવાજલમાહિ જોર, ગજ બહુ કેલિ કરઈ રી; નિજ નિજ ટોલા સાથિ, સાલિર સરસ ચરઈ રી.	૫ [૫૭૧]
મોટો કાજલ કાય, ભિંતઈ હાથી કરઈ રી; સો હાથિણી પરિવાર, ફૂતૂહલ કેલિ કરઈ રી.	૬ [૫૭૨]
એક હાથિણીને તેહ, નિજ મુખ કવલ દીઈ; હાથિણી આપઈ જેહ, નિજ મુખ કવલ લીઈ રી.	૭ [૫૭૩]
તે હાથિણીસ્યું નિત્ત, ગજનઈ પ્રીતિ ઘણી રી; અન્ય દિવસ ગજરાજ, આવે ઠાણ ભણી રી.	૮ [૫૭૪]
પાણી પીવા કાજિ, ગજથી દૂરિ ટલી રી; રભસપણિ ગજરાજ, જાણે ટોલઈ મિલી રી.	૯ [૫૭૫]
મદમાતો ^૨ મનરંગ, બિહું પખિ ^૩ દાન ઝરઈ રી; દેખી નિજ પરિવાર, મનમા ગર્વ ધરઈ રી.	૧૦ [૫૭૬]
“મેહલી ગયો મુઝ નાહ, ખબિર ન કાઈ કરી” રી; રોવઈ ગજણી તેહ, નયાણા નીર ભરી રી.	૧૧ [૫૭૭]

- રેવાનદીની ્તીર, ઉભી તેહ રડઈ રી;
ભીની ભેખડ સાથી, ખડહડ તેહ પડઈ રી. ૧૨ [૫૭૮]
- પડતા સમ તતકાલ, તેહના પ્રાણ ગયા રી;
ભદ્રકપણાનિ ભાવ, સુભ પરિણામ થયા રી. ૧૩ [૫૭૯]
- હવિ તે ચિત્ર કરાય, નિજ ચતુરાઈ કરઈ રી;
ગજણી પાસિ ગજ રૂપ, ભુઈ પડ્યાનું કરઈ રી. ૧૪ [૫૮૦]
- એહવો ભીંતે ભાવ, લિખીને તેહ ગયો રી;
નિજ મંદિર ભણી તેહ, મનમા હરખ થયો રી. ૧૫ [૫૮૧]

કૂહા:-

વિંધ્યાચલ રેવા નદી, તેહના કરિ ચિત્રામ;
ઘરિ આવ્યો પોતાતણે, વિણ માગ્યે તસ દામ. ૧ [૫૮૨]

હુઓ ચરિત્ર કરતા થકાં, અનુકરમઈ એક માસ;
રાજસભાઈ આવીનઈ, નૃપનઈ કરઈ અરદાસ. ૨ [૫૮૩]

‘જાઉ લાખા મંદિરઈ, જો તુમ હુઈ આદેસ’;
બીડુ આપી તેહનઈ, હુકમ કરઈ સુનરેસ. ૩ [૫૮૪]

આવ્યો લાખા મંદિરઈ, જુગતિસ્યું કરી જુહાર;
લાખ ટંકા આગિલ ઘરી, બોલ્યો રાજકુમાર. ૪ [૫૮૫]

‘આવ્યા દખ્ખિણ દેસથી, જોતા પુર-વન ગામ;
સોપારાપુર પાટણઈ, સુણ્યું તુમારુ નામ. ૫ [૫૮૬]

તિણે કારણ જોવા ભણિ, તુમ ઘરી કીઓ પ્રવેસ;
દરસણ દીકું તુમતણુ, અમનઈ હરખ વિસેસ. ૬ [૫૮૭]

મંદિર દીઠા તુમતણા, દીકું તુમ મુખ નૂર’;
ઈમ કહીનઈ પાછો ફિરઈ, અમ મનઈ થાઈ ‘અસૂર. ૭ [૫૮૮]

લાખા મનમાં ચિંતવઈ, ‘એ નર ચતુર સુજાણ;
ઘડી બિઘડી જો એ રહિ, તો મુઝ સફલ ‘વિહાણ.’ ૮ [૫૮૯]

દેખી તેહની ચાતુરી, અનઈ વલી વયાણ વિલાસ;
ચકિત થઈ લાખા ભણઈ, ‘સામી! સુણો અરદાસ. ૯ [૫૯૦]

ચોપઈ:-

લાખીણા મંદિર ઉપરઈ, ચિત્રસાલી નર એક ચિતરઈ;
લાખા કહિ ‘સુણ તુ ભૂપ!, જોવા સરિખા ઉપરિ રુપ. ૧ [૫૯૧]

લાખાનો તે 'સાહી હાથિ, કુમર કહિ 'તુમે આવો સાથિ';
રાજકુમર નઈ લાખા નારિ, બેહુ આવ્યા સાથિ પરિવારિ. ૨ [૫૮૨]

ચિત્ર દેખીનઈ કરઈ વખાણ, લાખા મનમાં થઈ 'હરાણ;
દીવા કરી સાથિ બિ-ચ્યાર, લાખા નિરખઈ વારો વાર. ૩ [૫૮૩]

વિંધ્યાચલ નઈ રેવાનદી, હાથી નવિ વીસારઈ કદી;
તે જોતા આવે જેતલે, એક પોહર વાગો તેતલઈ. ૪ [૫૮૪]

લાખા મનસું થઈ એકાંતિ, ચિત્ર જોવાની સબલી ખાંતિ;
ગજ ટોલું દીકું ચીતર્યું, લાખા મન જોવાનું કર્યું. ૫ [૫૮૫]

હાથી ટોલું નિરખી કરી, મન હરખી લાખાસુંદરી;
ગજણી સાથે ગજ એક પડ્યો, તે દેખી કુમર લડથડ્યો. ૬ [૫૮૬]

ધૂજને તે ઘરણી ઢલે, લાખા નયણે આંસૂ ઢલે;
પુરુષચરિત્રનું કીધું તાન, હુઓ અચેતન નાઠી સાન. ૭ [૫૮૭]

લાખા મનમેં ચિંતે એમ, 'રાજકુમરને થાયો ખેમ';
સજ થાવાના કરઈ ઉપાય, ફૂલ વીંજણે વીજઈ વાય. ૮ [૫૮૮]

ઓસડ વેસડ કીધા ઘણા, મંત્ર-ચંત્રના નહી કાઈ 'મણા;
ઈમ કરતા તેહનિ ઉપચાર, ત્રિણ્ય પોહર વાગા તેણીવાર. ૯ [૫૮૯]

લાખાનઈ તવ ચિંતા થઈ, 'એ સ્યું દૈવઈ કીધું ભઈ?';
આખિ ઉઘાડી જોઈ જામ, લાખા મનમા હરખી તામ. ૧૦ [૬૦૦]

મુખિ મેહલઈ મોટા નીસાસ, રાજકુમર મન થયું ઉદાસ;
લાખા કહિ 'સ્વામી! તુમે સુણો, એહનો મુઝ અચંભો ઘણો.' ૧૧ [૬૦૧]

પોહર ત્રિણ્ય વાગા જેતલઈ, રાજકુમર બોલ્યો તેતલઈ;
‘પૂરવભવ મૂઝને સાંભર્યો, એ ગજ મરીનઈ હું અવતર્યો. ૧૨ [૬૦૨]

તે હાથિણી મુઝ વિરહિ મુઈ, હું નવિ જાણું કુણ ગતિ ગઈ?';
કહિ લાખા ‘સુણો કુમાર!, તે હાથિણીનો મુઝ અવતાર.’ ૧૩ [૬૦૩]

લાખા કહિ ‘મુઝ હરખ અપાર, પૂરવનો તુ મુઝ ભરતાર;
મન દઢ કરીનઈ પાલ્યુ સીલ, તિણ કારણ હું પામી લીલ. ૧૪ [૬૦૪]

મન માન્યા મનોરથ ફલ્યા, મુહ માગ્યા પાસા મુઝ ઢલ્યા';
હિયે મનિ ધરી ઘણો ઉત્સાહ, ચિહું કલસે કીધો વિવાહ. ૧૫ [૬૦૫]

લાખા પરણી મનિ રંગિ રલી, બિહુની આસ્યા સઘલી ફલી;
પ્રાત સમઈ બઈસી ગજરાજ, રાજસભાઈ આવ્યો વત્સરાજ. ૧૬ [૬૦૬]

લાખાને તે તેડી કરી, રાજા આગલિ ભેટ બહુ ધરી;
રાજાઈ તસ દીધુ રાજ, સબલ વધારી તેહની લાજ. ૧૭ [૬૦૭]

લાખાનિ તેડી નિજ પુરઈ, નિત-નિત નવલા ઓત્સવ કરઈ;
લાખાને પટરાણી કરી, જાણે ઈંદ્રાણી અવતરી. ૧૮ [૬૦૮]

પંચેંદ્રીના વિલસઈ ભોગ, સરિખે સરિખો લહી સંજોગિ;
વત્સરાજ મોટો ભૂપાલ, અહનિસિ ધરમતણો છે ^૧ઢાલ. ૧૯ [૬૦૯]

લાખાઈ પ્રસવ્યો એક પુત્ર, જે રાખિ નિજ ઘરનું સૂત્ર;
પુત્ર હુઓ બહુ ગુણનું ધામ, હંસરાજ તસ દીધું નામ. ૨૦ [૬૧૦]

લીધું રાજ્ય પ્રપંચઈ કરી, જસની વાત જગમાં વિસ્તરી;
વત્સરાજ છઈ બુદ્ધિનિધાન, ^૨અનડ સવે પ્રણમ્યા રાજાન. ૨૧ [૬૧૧]

એક દિન વત્સનૃપ લાખા નારિ, બેહુ જણ બેઠા ગોખ મજઝારિ;
વાત વિનોદ કરઈ મન રંગિ, હંસરાજ બેઠો ઉત્સંગિ. ૨૨ [૬૧૨]

લાખા કહિ 'સ્વામી! સુણો વાત, સાચે અચ્છી ચરિત વિખ્યાત;
અનેક શાસ્ત્ર દીઠા મેં ભાણ્યા, પુરુષચરિત્ર દીઠાં નવિ સુણ્યા.' ૨૩ [૬૧૩]

તવ રાજા મરકલડે હસ્યો, રાણી કહિ 'એ કારણ કિસ્યો?';
કહિ રાજા 'તુમે રાણી! સુણો, નર નારીથી અધિકો ગણો. ૨૪ [૬૧૪]

પુરુષચરિત્ર મઈ બહુ કેલવી, મઈ તુઝ તિ ઘણું ભોલવી;
તુઝનઈ પણિ મઈ ધૂતી ખરી, પરણીનઈ પટરાણી કરી. ૨૫ [૬૧૫]

તુજઝ આવ્યે આવ્યું મુઝ રાજ, સિદ્ધ થયા મુઝ સઘલા કાજ';
વાત પૂરવલી માંડી કહી, તેહના ચિત્તમે બઈઠી સહી. ૨૬ [૬૧૬]

વાત સુણિનઈ થઈ હરાણ, લાખા નૃપના કરઈ વખાણ;
'ચતુરાઈ કીધી અતિ ભલી, મુઝ લાખાની આસ્યા ફલી. ૨૭ [૬૧૭]

કૂડ-કપટ મઈ કીધા ઘણા, મે ધૂતાર્યા મન જનતાણા;
મૃષાવાદના કીધા પાપ', રાણી આગલિ કહિ નિજ પાપ. ૨૮ [૬૧૮]

લાખા કહી 'સ્વામી! વડવીર, દરીયાની પરઈ થયા ગંભીર;
એતલા દિન તુમે ન કહી વાત, ધન્ય પિતા નઈ ધન્ય તુઝ માત.' ૨૯ [૬૧૯]

ત્રિણ્ય કાલ જિન પૂજા કરઈ, અહનિસિ ધ્યાન ધરમનું ધરઈ;
દીને પોષે પાત્ર અનેક, ચતુરાઈ છે અધિક વિવેક. ૩૦ [૬૨૦]

'શ્રૂતસાગર નામે ગણધાર, તે છઈ વિદ્યાના ભંડાર';
વનપાલક આવીનિ કહિ, તે નિસુણી રાજા ગહગહિ. ૩૧ [૬૨૧]

કૂહા:-

- રાજા સબલ આડંબરઈ, તેડી સવિ પરિવાર;
રાજા ગજથી ઉતર્યો, પ્રણમે વારો વાર. ૧ [૬૨૨]
- લાખારાણી રંગસ્યું, પ્રણમી ગુરુના પાય;
આપોપુ ધન માનતી, બેઠી રૂઠ ઠાય. ૨ [૬૨૩]
- ભવિજનનઈ હિત કારણિ, ગણધર ઘેં ઉપદેસ;
રાજા-રાણી સાંભલઈ, મન ધરી ધરમ વિસેસ. ૩ [૬૨૪]

ઢાલ:- ૮, સાહેલડીનો.

- હવિ આવી નિજ મંદિરઈ સાહેલડી રે, રાણીને કહિ સુવિચાર તો;
'હંસરાજ મોટો થયો સાહેલડી રે, હવિ લીજઈ વ્રતભાર તો. ૧ [૬૨૫]
- રાજ રૂઢિ સુખ ભોગવ્યા સાહેલડી રે, તે સવિ પૂન્ય પસાય તો;
'પૂન્ય કુટુંબ આવી મિલ્યું સાહેલડી રે, રાણી-સુત સુખદાય તો. ૨ [૬૨૬]
- જે અવસર નવિ ઓલખઈ સાહેલડી રે, તે નર કહીઈ ગમાર તો;
અવસર આવ્યો જાલવિ સાહેલડી રે, તે નર 'પુર સિણગાર તો.' ૩ [૬૨૭]
- સુભ લગાનિ સુભ મહુરતઈ સાહેલડી રે, રાજ્ય થાપી હંસરાજ તો;
ધરમઈ ધન ખરથી ઘણુ સાહેલડી રે, વ્રત લીઈ નૃપ વત્સરાજ તો. ૪ [૬૨૮]
- લાખા પણિ વ્રત આદરઈ સાહેલડી રે, બહુ નારિનઈ સાથિ તો;
માયા-મમતા પરિહરી સાહેલડી રે, લોચ કરઈ નિજ હાથિ તો. ૫ [૬૨૯]
- નિજ ગુરુની સેવા કરઈ સાહેલડી રે, ભણીયા અંગ ઇગ્યાર તો;
જુઝ્યા બુઝ્યા ઉગર્યા સાહેલડી રે, સફલ કીધો અવતાર તો. ૬ [૬૩૦]

અતિ ડાહ્યાપણિ જાણી કરી સાહેલડી રે, સુખ્યો ગછનો ભાર તો;
બહુ પરિવારે પરિવર્યા સાહેલડી રે, કરેઅ ^૧નિત્ત વિહાર તો. ૭ [૬૩૧]

ચતુરાઈ એહની ખરી સાહેલડી રે, સાધ્યુ આતમ કાજ તો;
^૨છેહડિ અણસણ આદરી સાહેલડી રે, મુગતિ પોહતા ઋષિરાજ તો. ૮ [૬૩૨]

લાખા પિણ તપ-જપ કરી સાહેલડી રે, પોહતી સરગ મઝારિ તો;
અવસર સઘલો સાયવો સાહેલડી રે, સુણયો સહુ નર-નારિ તો. ૯ [૬૩૩]

ગણિકાનઈ કુલ ઉપની સાહેલડી રે, પામી ધન યૌવન્ન તો;
ધન્ય તે લાખાસુંદરી સાહેલડી રે, રાખ્યું સીલરતન તો. ૧૦ [૬૩૪]

ઉત્તમના ગુણ ગાવતા સાહેલડી રે, પ્રહ ઉગમતે સૂર તો;
ઇમ જાણી મઈ વાર્ણવ્યા સાહેલડી રે, લાખાના ગુણ ^૩ભૂર તો. ૧૧ [૬૩૫]

પંડિતે તેહ વખાણીઈ સાહેલડી રે, જે અવસર જાણ તો;
અવસર આવ્યો જાલવિ સાહેલડી રે, તે કહીઈ ચતુર સુજાણ તો. ૧૨ [૬૩૬]

‘કપ્પડ વાણિજ્ય’માહિ કહ્યુ સાહેલડી રે, મ્હે કહ્યું પુરુષચરિત્ર’ તો;
લાખાનિ પિણ વારતા સાહેલડી રે, મંગલે કહિ ^૪સુવિચિત્ત તો. ૧૩ [૬૩૭]

શ્રી વિજયમાનસૂરીસરુ સાહેલડી રે, તપગચ્છનો સિણગાર તો;
તેહનિ રાજ્યે રંગિ કરી સાહેલડી રે, વાત કહી સુવિચાર તો. ૧૪ [૬૩૮]

શ્રી વિજયદાનસૂરીસ્વરુ સાહેલડી રે, ઉત્તમ જેહનુ નામ તો;
મુનિવરમાહિ વખાણીઈ સાહેલડી રે, ભાગ્યવંત ગુણધામ તો. ૧૫ [૬૩૯]

તેહના શિષ્ય સોહાકરુ સાહેલડી રે, શ્રી રાજવિમલ ઉવજઝાય તો;
તેહના સીસ વખાણીઈ સાહેલડી રે, શ્રી મુનિવિજય ઉવજઝાય તો. ૧૬ [૬૪૦]

તેહના સીસ સોહામણા સાહેલડી રે, સંવેગી સિરદાર તો;
શ્રી દેવવિજય વાચક વડા સાહેલડી રે, ઓસવંસ સિણગાર તો. ૧૭ [૬૪૧]

પ્રાગવંસ કુલિ ઉપના સાહેલડી રે, નિજ ગુરુનંદ સુખદાયિ તો;
શ્રી માનવિજય પંડિત વરુ સાહેલડી રે, દોલિતિ અધિકી સવાઈ તો. ૧૮ [૬૪૨]

ગુરુ નામિ સુખ ઉપજઈ સાહેલડી રે, મતિ બુદ્ધિ સઘલી આવિ તો;
તસ સીસ દીપ્તિવિજય ભલો સાહેલડી રે, રાસ રચ્યો સુભ ભાવિ તો. ૧૯ [૬૪૩]

નિજ સીસ ધીરવિજયતણું સાહેલડી રે, વાચનાનુ મન જાણિ તો;
રાસ રચ્યો રલીયામણો સાહેલડી રે, મનમાં ઉલટ આણી તો. ૨૦ [૬૪૪]

સંવત સતરે જાણજ્યો સાહેલડી રે, વરસ તે ઓગણપંચાસ તો;
આસો સુદિ પૂનિમ દિને સાહેલડી રે, એ મઈ કીધો રાસ તો. ૨૧ [૬૪૫]

इति मङ्गलकलशरासे पुरुषचरित्र- लाखाशीलवर्णनो नामा द्वितीयखण्डः संपूर्णः॥

તૃતીય ખંડ

કૂહા:-

- ઉજેણી નગરીતાણી, અને ચંપાપુરીની જેહ;
મૂલથકી પોતાતાણી, વાત કહી સવિ તેહ. ૧ [૬૪૬]
- ‘સુરસુંદર રાજાતાણી, ત્રિલોક્યસુંદરી નામ;
મહે ભાડઈ પરણી કરી, મુંકી આવ્યો આમ.’ ૨ [૬૪૭]
- વાત સુણી હરખી ઘણું, કરી કારિમો ક્રોધ;
‘એહને બાંધી રાખજ્યો, જે હુઈ સબલો જોધ.’ ૩ [૬૪૮]
- ભય-ભ્રાંત નીસાલીયા, નાઠા દહદિસિ જાય;
ધનદત્ત સાહિ સાંભલ્યું, કરે તે હાય-વરાય. ૪ [૬૪૯]
- ‘એહ અમ્હા ઘરતાણી, એહવી ^૧હલવી વાત;
કરઈ ^૨વિટલ જ વાણીઓ, એહને મારો લાત.’ ૫ [૬૫૦]
- સુભટ સઘલા તિહાં ઘસ્યા, ભાહવાનઈ તતકાલ;
સામંતનઈ કહિ સુંદરી, ‘તુમે ^૩સાહી સુકુમાલ.’ ૬ [૬૫૧]
- મંગલ મનિ બિહનો ઘણું, ‘મુઝ પૂરવ લાગા પાપ;
પાપ હૈં! હૈં! એ સ્યું થાયસ્યે?, રોસ્યે માય નઈ બાપ.’ ૭ [૬૫૨]
- હાથ ઝાલીનઈ કુમરનો, સુંદરી નિ સામંત;
એ ત્રિણ્યે ઉપરિ ચઢ્યા, ઓરડામાહિ એકાંતિ. ૮ [૬૫૩]
- સુંદરી કહિ સામંતનઈ, ‘સુણજ્યો તુમે નિરધાર;
જે મહે પરણ્યો પ્રેમસ્યું, તે સહી એ ભરતાર. ૯ [૬૫૪]

૧. હલકી. ૨. મુખ, કુષ્ઠ. ૩. પકડો.

જાઓ તુલ્લે એહનઈ ઘરે, ઘો વધામણી સાર;
માતા-પિતાને સુખ કરી, આણો પંચ તોખાર.

૧૦ [૬૫૫]

સામંતઈ તસ મંદિરઈ, વરતાવી જયકાર;
રથ ભૂષણ રાજાણા, લ્યાવો પંચ તુખાર.

૧૧ [૬૫૬]

ઢાલ:- ૧, બિંદલીની.

સિહસામંત ઈમ બોલઈ, ‘નહી કોઈ તુમ તોલઈ હો સુંદરી વયાણ સુણો;
તુમ હેયડાનો નહી પાર, તુમે બુદ્ધિ તણા ભંડાર’ હો સુંદરી૦.

૧ [૬૫૭]

‘એટલા દિન છાનૂ રખ્યુ, હવિ મુઝ આગલિ તુમે ભાખ્યું હો સુંદરી૦;
તુમે મુઝ જસ બહુ દીધું, પોતાનુ કારજ સીધુ હો સુંદરી૦.

૨ [૬૫૮]

હવિ મેહલો તુમે ^૧નર-વેસ, પહિરો કામનીનો વેસ હો સુંદરી૦;
તુમે દાસી લીઓ દસ-વીસ, જે ખજમતિ કરઈ નિસ-દીસ હો સુંદરી૦. ૩ [૬૫૯]

તેણી વેલા તેણી વાર, સુંદરીઈ કીધો સિણગાર હો સુંદરી૦;
સાસૂ-સસરા પાસિ આવિ, ભરી મોતીડે થાલ વધાવઈ હો સુંદરી૦. ૪ [૬૬૦]

દેખી સાસૂ-સસરો મન હરખઈ, હરખિ આસૂંડા વરખઈ હો સુંદરી૦;
રાજાઈ કરીય પ્રસાદ, દીધા મોહન પ્રાસાદ હો સુંદરી૦. ૫ [૬૬૧]

લહી માતનો આદેસ, તે મોહલિ કરઈ પ્રવેસ હો સુંદરી૦;
હવિ વિષયતાણા સુખ વિલસઈ, તન-મન તેહનું વલી ઉલસઈ હો સુંદરી૦. ૬ [૬૬૨]

પૂન્યઈ મિલ્યો સંજોગ, પૂન્ય મનવંછિત ભોગ હો સુંદરી૦;
કીજઈ પર ઉપગાર, પામ્યાનું એહી જ સાર હો સુંદરી૦. ૭ [૬૬૩]

^૨ઘરસારુ દાન જ દીજઈ, માનવભવ લાહો લીજઈ હો સુંદરી૦;
પુન્યે આવિ ચતુરાઈ, પુન્યઈ વિલસઈ ઠકુરાઈ હો સુંદરી૦. ૮ [૬૬૪]

૧. પાઠા. પું-વેસ. ૨. પોતાના ઘરને અનુસાર.

- ધનદત્તસુત નિતમેવ, કરે માત-પિતાની સેવ હો સુંદરી૦;
નૃપ-તનયા ઘર કાજ, કરતી નાણે મન લાજ હો સુંદરી૦. ૯ [૬૬૫]
- હવિ ધનવતી ધનો સાહ, નિત ધરમ કરઈ ઉછાહિ હો સુંદરી૦;
ધરમ કુડંબ સહુ મિલિઉ, પરભવનું પુન્ય ફલિઉ હો સુંદરી૦. ૧૦ [૬૬૬]
- તે સાસુતાણઈ પરિવાર, તે દિન પ્રતે દેવ જુહારઈ હો સુંદરી૦;
મુનિવરને દિઈ દાન, સુદ્ધભાવિ પછે જિમે ધાન હો સુંદરી૦. ૧૧ [૬૬૭]
- ઉત્તમકુલ અનુસારિ, ઘરણી ઘર લાજ વધારઈ હો સુંદરી૦;
દીસિવિજય એમ બોલઈ, નહી કોઈ ગુણવંતને તોલે હો સુંદરી૦. ૧૨ [૬૬૮]

દૂહા:-

આપી સિંહ સામંતને, પુરસતાણો તે વેસ;
ઘોડા હાથિ ^૧દત્તના, મોકલાવિ નિજ દેસ. ૧ [૬૬૮]

‘મણિમય થાલી-વાટકા, રથ-ભૂષણ જે દાન;
એ દેજ્યો તુમે તાતને’, એમ કહી કુમરી નીધાન. ૨ [૬૭૦]

ધનદત્ત-સુત કાગલ લિખે, દેઈ બહુ ઉપમાન;
‘સિંહ કહે તે માનજ્યો, તુમે છો બુદ્ધી નીધાન. ૩ [૬૭૧]

સંપ્રેડવાને નીસર્યા, નારી નઈ ભરતાર;
સિંહ સામંતનઈ સુપીયા, સાથિ બહુ પરિવાર. ૪ [૬૭૨]

કુંકૂમનુ ટીલુ કરી, આપી શ્રીફલ સાર;
નૃપ-તનયા ઇમ વિનવઈ, નાખે આસૂ ધાર. ૫ [૬૭૩]

ઢાલ:- ૨, ભાવનની, કાગલીઓ કીરતાર કિસી પરિ લીખ્યું રે-એ દેશી.

‘ચાંપાપુરીના દેવ જુહારજ્યો રે, તિહાં લેજ્યો મુઝ નામ;
પછે રાજા પાસિ જાયિને રે, કરજ્યો ચરણ પ્રણામ.’ ૧ [૬૭૪]

સિંહ સામંતને કુમરી વિનવઈ રે, ‘કહજ્યો મુઝ આસીસ;
પિહર મુઝનઈ ખિણ-ખિણ સાંભરઈ રે, તે જાણે જગદિસ. ૨ સિંહ૦ [૬૭૫]

ઘોડા-હાથી ^૨નિજરઈ દેખાડજ્યો રે, કહયો સકલ વિચાર;
વલી કહયો તુમે માહરા તાતનઈ રે, તુમ પુન્યે મિલ્યો ભરતાર. ૩ સિંહ૦ [૬૭૬]

માહરી માતાનિ પગે લાગીનિ રે, કહજ્યો એક સંદેસ;
માત પ્રસાદિ મુઝ સુખ ઉપનું રે, દુખડું નહી લવ લેસ. ૪ સિંહ૦ [૬૭૭]

ધન વેલા વલી ધન્ય તેહ જ ઘડી રે, જે નિજરિ દેખીસ માય;
સંકટ આવ્યે રાખી રૂડીપરિ રે, તે કિમ માય વિસરાય? ૫ સિંહં [૬૭૮]

બીજી સઘલી ઓરમાન માયને રે, કહજ્યો તુમે આસીસ;
તેહતાણા ગુણ મુઝનઈ સાંભરઈ રે, સંભારુ નિસ દીસ. ૬ સિંહં [૬૭૯]

સહીયર સઘલીની સુખ પૂછજ્યો રે, કહજ્યો કુસલને ખેમ;
મુઝ હિયડાથી તુમે નવી વીસરો રે, તુમે ઘરજ્યો બહુ પ્રેમ. ૭ સિંહં [૬૮૦]

હું અભાગિણી સરજી પાપિણી રે, નહી મુઝ બાંધવ કોય;
જે બાંધવ આવઈ મુઝ તેડવા રે, હરખ ધરીનઈ સોય. ૮ સિંહં [૬૮૧]

તુમે તિહાં જઈ આણૂ મોકલાવયો રે, પીહર આવઈ ચિત્ત;
સિંહજી! સૂડા ભલા નિજ દેસના રે, નહી પરદેસી મિત્ત.' ૯ સિંહં [૬૮૨]

સિંહસામંત હવિ તિહાથી સિદ્ધિ કરઈ રે, આવ્યો ચંપાવતીમાહિ;
રાજા સુંદરનઈ ભેટીઓ રે, હૈયડો ઘણો ઉમાહ. ૧૦ સિંહં [૬૮૩]

સહુનઈ દીધી રૂડી વધામણી રે, હરખ્યો સવિ પરિવાર;
પુરુષવેસ આપ્યો કુમરીતાણો રે, દેખાડ્યા તોખાર. ૧૧ સિંહં [૬૮૪]

દિન દસ રાખી રાજા વીનવઈ રે, 'તુમે સિદ્ધ કરો ઉજેણ;
મંગલ જમાઈ અને મુઝ નંદિની રે, તેડવા કારણ તેણ.' ૧૨ સિંહં [૬૮૫]

લેઈ વધામણી સિંહ સામંત વલ્યો રે, ઉજેણી ભણી તામ;
વાટઈ જાતા સકુન ભલા થયા રે, મનિ હરખ્યો અભિરામ. ૧૩ સિંહં [૬૮૬]

અનુકરમઈ આવ્યા નયરી ઉજેણી રે, ધનદત્ત સાહની ગેહ;
ધનદત્ત સાહ સુત સહુ આવી મિલ્યા રે, નૃપકુમરી ગુણગેહ. ૧૪ સિંહં [૬૮૭]

નૃપકુમરી મનમાં હરખી ઘણુ રે, નિસુણી આણાની વાત;
'હવિ મિલસ્યું જઈનિ નિજ તાતનઈ રે, વલી નિજરિ દેખીસ માત.' ૧૫ સિંહં [૬૮૮]

દૂહા:-

- ધનદત્ત સાહને વીનવૈ, સિહનામઈ સામંત;
‘વહૂ સહિત તુમે મોકલો, તુમ બેટો ગુણવંત. ૧ [૬૮૯]
- તુમ સુત મુખ જોવા તાણૂ, રાજાનઈ બહુ ^૧કોડિ;
તે માટિ તુમે મોકલો, વીનતી કરુ કર જોડિ.’ ૨ [૬૯૦]
- સેઠઈ તવ ત્યાહાં ‘હા’ ભાણી, સુતનુ જાણી મન્ન;
‘એહનિ સુમનિ રાખયો, કરજ્યો પુત્ર જતન્ન. ૩ [૬૯૧]
- સુરસુંદર રાજા પ્રતિ, કહયો ઘણો જુહાર;
મિલી કરી વિહલા ઈહાં, પધારયો નિરધાર.’ ૪ [૬૯૨]
- વૈરીસિહરાજા પ્રતિ, મંગલ મિલવા જાય;
આજ્ઞા માગી તેહની, નમ્યા ^૨તાતના પાય. ૫ [૬૯૩]
- માતાનઈ ચરણે નમ્યો, માતા દિઈ આસીસ;
‘પુત્રજી! વિહલા આવયો, વહુ સહિત સુજગીસ.’ ૬ [૬૯૪]
- ભલા સુકને લેઈ કરી, સુભ લગને સુભ વાર;
ચંપાવતી નગરી જિહાં, આવ્યા હરખ અપાર. ૭ [૬૯૫]

ઢાલ:- ૩, છયલ છબીલા નેમજી- એ દેશી.

- હવિ વાત સુણી મન હરખીઓ, સુરસુંદર રાજાન હો;
^૩સાહમીઉ સબલુ કરઈ ત્યાહાં, ગોરી કરઈ ગીત ગ્યાનો રે હો. ૧ વાત૦ [૬૯૬]
- સહિર સવિ સિણગારીઓ, સિણગાર્યો બાજારો રે હો;
ઘરિ-ઘરિ હુવા વધામણા, ભાટ ભણઈ જયકારો રે હો. ૨ વાત૦ [૬૯૭]

૧. કોડ, અભિલાષા. ૨. પાઠાં તાતનઈ પાય. ૩. સામેયુ.

સ્વદેશના પરદેસના, નર-નારીના વૃંદ રે હો;
ધનદત્ત-સુતને ^૧નિરખતા, ઉપનૌ અતિ આનંદો રે હો. ૩ વાત૦ [૬૯૮]

મંગલ ગજથી ઉતર્યો, નૃપને કીધો પરણામો રે હો;
મંગલકલસને દેખિનિ, નૃપ મનિ હરખ્યો તામો રે હો. ૪ વાત૦ [૬૯૯]

નિજ ઘરમાહિ પધરાવીઓ, વાજતઈ નીસાણો રે હો;
કુમરી કલંક ઉતારીઓ, વરત્યો જય-જયકારો રે હો. ૫ વાત૦ [૭૦૦]

કુબુદ્ધિનઈ મારવાતણો, રાજાઈ દીધો આદેસો રે હો;
ધનદત્ત-સુતઈ મુકાવીઓ, ઉત્તમ પુરુષ સુવિસેસો રે હો. ૬ વાત૦ [૭૦૧]

યત:-

ઉત્તમ અતિહિ પરાભવ્યો, હૈડઈ ન ધરે ડંસ;
છેલો ભેલો દુહવ્યો, મધુરો વાજે વંસ. ૧ [૭૦૨]

સજ્જન તે સહી જાણ્યો, જો રુસઈ સો વાર;
અંબ ન હુવઈ લીંબડો, જે જાતિ સહકાર. ૨ [૭૦૩]

અગરતાણે અનુસારિ, પીલતા પરિમલ દીઈ;
તે સજ્જન સંસારિ, જોયા પિણ દિસઈ નહી. ૩ [૭૦૪]

ઢાલ:-

સમકિત ધારી જે હોઈ, તે તો સુધુ વિચારઈ હો;
જીવને સુખ-દુખ ઉપજઈ, કરમતાણે અનુસારઈ હો. ૭ વાત૦ [૭૦૫]

નૃપ કહિ ‘એહ કુબુદ્ધિનું, મુખ દીઠઈ બહુ પાપો રે;
વિણ અવગુણ એણિ પાપીઈ, કુમરીને કીધો સંતાપો રે હો. ૮ વાત૦ [૭૦૬]

તે માટે અમ દેસમાં, રહવું ન પામે એહો રે' હો;
સુરસુંદરે નિજ દેસ દેસથી, કાઢ્યો સાહી તેહો રે હો. ૯ વાત૦ [૭૦૭]

હવિ અપુત્રીઓ નૃપ ચિંતવઈ, 'દેઈ મંગલકલસને રાજ્યો રે હો;
પંચમહાવ્રત આદરી, સાધ્યુ. આતમ કાજ' રે હો. ૧૦ વાત૦ [૭૦૮]

ધનદત્ત સાહ અને ધનવતી, સપરિવાર તેડાવી રે હો;
વ્રત લેવાનિ સજ થયો, સહુનુ મનહુ મનાવી રે હો. ૧૧ વાત૦ [૭૦૯]

મંગલકલસને પ્રેમસ્યુ, થાપ્યો પોતાનિ પાટિ રે હો;
સુરસુંદરરાજા ભાણે, 'તુમે ચાલજ્યો ધર્મની વાટિ રે' હો. ૧૨ વાત૦ [૭૧૦]

શ્રીયશોભદ્રસૂરી કનિ રે, નૃપ વ્રત લીઈ ઉછરંગિ રે હો;
ધનદત્ત સાહ ને ધનવતી, તેહ પિણ વ્રત લીઈ રંગિ રે હો. ૧૩ વાત૦ [૭૧૧]

ગુરુ આદેસ લહી કરી, સુરસુંદર રિષિરાયો રે હો;
તીરથયાત્ર કરવા ભાણી, તે પરદેસિ જાયો રે હો. ૧૪ વાત૦ [૭૧૨]

નગર પિંડોલને થઈ રહિ, તે કિમ કહીઈ સાધો? રે હો;
એક ઠામિ રહતા થકા, થાઈ સંજમનો બાધો રે હો. ૧૫ વાત૦ [૭૧૩]

રાણી ત્રિલોક્યસુંદરી, પુન્યવતી અભિરામો રે હો;
પ્રસવ્યો પુત્ર-પુરંદરુ, જયશોભર જસ નામો રે. ૧૬ વાત૦ [૭૧૪]

વ્રત લીધું સુરસુંદરઈ, દેઈ મંગલનઈ રાજ્યો રે હો;
સીમાડા રાજા કહિ, 'એ સ્યું કીધું અકાજો? રે હો. ૧૭ વાત૦ [૭૧૫]

એ પરદેશી વાણીઓ, અંગદેસનો રાયો રે હો;
નામ ધરાવઈ એહવુ, 'અમ જીવિત ધિગ થાયો રે' હો. ૧૮ વાત૦ [૭૧૬]

કૂહા:-

- અંગદેસ લેવા ભણી, આવ્યા મોટા રાય;
કટક સહુ ભેલુ કરી, મંગલનિ મનિ વાય. ૧ [૭૧૭]
- સિહનામ સામંતનઈ, કીધો વડ રાજાન;
આગલિ કીધો તેહને, દેઈ બહુ આદર-માન. ૨ [૭૧૮]
- ગૂર્જર મરુધર માલવો, મેવાડના ભૂપાલ;
ધનદત્ત સુતને સવિ મિલ્યા, આપી સાર રસાલ. ૩ [૭૧૯]
- ધનદત્ત-સુતઈ વજડાવીઓ, ભાદ્રવનામ નીસાણ;
થરહર કાંપઈ તવ ઘરા, કાયર કંપઈ પ્રાણ. ૪ [૭૨૦]
- ૧મોરય રચીયા ભલી પરઈ, ઉંચા ડુંગર જેમ;
નાલિ ચઢાવી ઉપરઈ, સૂરતણે મનિ પ્રેમ. ૫ [૭૨૧]
- પૂજી શ્રીભગવંતનઈ, પ્રણમી શ્રી ગુરુ પાય;
ધ્યાન ધરી ભગવંતનું, તે છઈ શ્રાવક રાય. ૬ [૭૨૨]
- મહામૂલ્ય મોટો અછઈ, ઘોડો જલધિ-તરંગ;
મંગલનૃપ ઉપરિ ચઢ્યો, આણી મનનો રંગ. ૭ [૭૨૩]
- ફોજે ફોજ સાહમી મિલી, તવ વાગા રણતૂર;
મંગલકલસ તિણે અટકલ્યો, જાણે ઉગ્યો સૂર. ૮ [૭૨૪]
- રુપ દેખી મંગલતણુ, તે પ્રણમ્યા ભૂપાલ;
તતખિણ તે પાછા ફિર્યા, આપી ૨સાર રસાલ. ૯ [૭૨૫]
- હવિ આવી નિજ મંદિરઈ, મંડાવ્યા પ્રાસાદ;
૩શત્રુકાર મંડાવીયા, હુઓ તે જય-જયકાર. ૧૦ [૭૨૬]

શ્રી જયસિંહસૂરીસરુ, સમવસર્યા ઉદ્યાન;
બહુ પરિવારે પરિવર્યા, તે છઈ જ્ઞાન નિધાન.

૧૧ [૭૨૭]

ઢાલ:- ૪, રાગ- ગોડી.

સબલ આડંબર સજ કરી ભવિ પ્રાણી રે, તેડી સવિ પરિવાર લાલ ભવિ પ્રાણી રે;
આવ્યા ^૧સહગુરુ વાંદવા ભવિં, પહિરી સવિ સિણગાર લાલં. ૧ [૭૨૮]

પાંચઈ અભિગમ સાચવી ભવિં, વાંઘા શ્રી ગુરુ પાય લાલં;
પ્રાણમી વલી બહુ સાધનઈ ભવિં, બેઠા રૂઠા ઠાય લાલં. ૨ [૭૨૯]

શ્રી સિંહસૂરી ઉપદિસઈ ભવિં, જાણી સરલ સ્વભાવ લાલં;
સાકર-મધૂરી વાણીઈ ભવિં, દાન-સીયલ-તપ-ભાવ લાલં. ૩ [૭૩૦]

ધરમની દેસના સાંભલી ભવિં, હરખ્યો મનિ ભૂપાલ લાલં;
જૈન ધરમ મનમાં વસ્યો ભવિં, જીવદયા પ્રતિપાલ લાલં. ૪ [૭૩૧]

કર જોડી ઉભો રહિ ભવિં, પૂછિ મંગલ નરેસ લાલં;
'વિવાહની વિંબના ભવિં, પામી કેણ વિસેસ? લાલં. ૫ [૭૩૨]

નામે ત્રિલોક્યસુંદરી ભવિં, મુઝ પ્રિયા વિણ વાંક લાલં;
કરમ કઠિણ કીધા કસ્યા? ભવિં, જે પામી એહ કલંક' લાલં. ૬ [૭૩૩]

સૂરી કહિ 'રાજા! સુણો ભવિં, પૂરવભવની વાત લાલં;
વિણ સાંભલ્યે એ કરમની ભવિં, કથા ન આવિ ધાત લાલં. ૭ [૭૩૪]

અંગિ આલસ પરિહરો સુણિ રાજાન! રે, પૂરવભવ વૃત્તાંત લાલ સુણી રાજાન! રે;
પૂન્ય કીધું તે વખાણીઈ સુણિં, મુકી મનની ભ્રાંતિ લાલં. ૮ [૭૩૫]

દખ્ખિણ ભરતઈ જાણીઈ સુણિં, શિતિપ્રતિષ્ઠિત નામ લાલં;
^૨પાટણ મોટુ વખાણીઈ સુણિં, રિદ્ધિ કરી અભિરામ લાલં. ૯ [૭૩૬]

- સોમચંદ્ર તિણઈ પાટણઈ સુણિં, એક રહિ કુલપુત્ર લાલં;
સૂરચંદ્ર તેહનો પિતા સુણિં, રાખિ ઘરનું સુત્ર લાલં. ૧૦ [૭૩૭]
- શ્રીદેવી તસ ભારજ્યા સુણિં, દંપતી પ્રીતિ અપાર લાલં;
ચતુરાઈ તસ વખાણીઈ સુણિં, જેહનિ વસિ ભરતાર લાલં. ૧૧ [૭૩૮]
- સરલ સ્વભાવિ પણિ કરી સુણિં, માનઈ સહુ તસ લોક લાલં;
ધરમને ઠામિ વાવરઈ સુણિં, બહુ સોનઈઆ રોક લાલં. ૧૨ [૭૩૯]
- તેહવા પાટણમાં જાણીઈ સુણિં, શ્રાવક જિનદેવ નામ લાલં;
તે બેહુનું મન એક છે સુણિં, જિમ લખમાણ ને રામ લાલં. ૧૩ [૭૪૦]
- પૂરવલુ પિણ બહુ અછે સુણિં, જિનદેવનિ બહુ ધન્ન લાલં;
બહુ ધન વલી ઉપરાજવા સુણિં, વાહણ ચઢવાનું મન્ન લાલં. ૧૪ [૭૪૧]
- એક દિન તે સોમચંદ્રની સુણિં મિત્રનઈ કહિ મન વાત લાલં;
“પરદેસઈ મનસા અછઈ સુણિં, તુ છઈ સુદ્ધ સુજાતિ લાલં. ૧૫ [૭૪૨]
- સોનઈઆ મુઝ રોકડા સુણિં, સુંપું બાર હજાર લાલં;
વિશ્વાસ જાણી મિત્રનો સુણિં, ધર્મ-બાંધવ તું સાર લાલં. ૧૬ [૭૪૩]
- એ ધન માહરું તું સહી સુણિં, વાવરજ્યો સુભ ઠામિ લાલં;
લાભ ઘણો છઈ તુમને સુણિં, એ છઈ ઉત્તમ કામ” લાલં. ૧૭ [૭૪૪]
- તે ધન સુપિ મિત્રનઈ સુણિં, તેણે સિદ્ધિ કરી પરદેસ લાલં;
જિનદેવ સરિખો કો નહી સુણિં, એ એ પુરુષ વિસેસ લાલં. ૧૮ [૭૪૫]
- માનવભવ લાહો લીજઈ સુણિં, દેઈ દાન સુપાત્ર લાલં;
સોમચંદ્ર અનુમોદતો સુણિં, કરઈ નિજ નિરમલ ગાત્ર લાલં. ૧૯ [૭૪૬]
- સોમચંદ્ર નર સારિખો સુણિં, કોડિમાહિ કોઈ એક લાલં;
હુઈ કિ ન હુઈ વલી સુણિં, તે સુણજ્યો સુવિવેક લાલં. ૨૦ [૭૪૭]

જિનદેવનુ ધન વાવરઈ, સુણિં, મનિ નાણઈ અહંકાર લાલં;
 નિજ મિત્રને અનુમોદતો સુણિં, પરને કરઈ ઉપગાર લાલં

૨૧ [૭૪૮]

ઘરસારુ ધન વાવરઈ સુણિં, પોતાનુ પિણ સાર લાલં;
 જૈનધરમ વલી આદરઈ સુણિં, નારિ નિ ભરતાર લાલં

૨૨ [૭૪૯]

કૂહા:-

- શ્રીદેવી મનિ ચિંતવઈ, 'ધન્ય એ મુઝ ભરતાર;
ધન્ય જિનદેવ વખાણીઈ, જૈનધરમ જગિ સાર.' ૧ [૭૫૦]
- નંદ સેઠની દીકરી, દેવદત્તની નારિ;
તે પિણ એહિ જ પાટણે, ભદ્રા નામિ નારિ. ૨ [૭૫૧]
- શ્રીદેવીનિ સખીપણુ, ઘણુ તે ભદ્રા સાથિ;
ભદ્રા પિણ નેહઈ કરી, મન આપે તસ હાથિ. ૩ [૭૫૨]
- દેવદત્તના દેહમાં, રગત-પિત્તનો રોગ;
વ્યાખ્યો કરમતણે વસિ, ભદ્રા કરઈ બહુ સોગ. ૪ [૭૫૩]
- શ્રીદેવી આગિલિ કહિ, 'કોઢી હુઓ ભરતાર;
હવિ બાઈ સ્યુ કીજઈ?, એ દુખનો નહી પાર.' ૫ [૭૫૪]

ઢાલ:- ૫, કેઢારો ગોડી.

- મુહ મયકોડિને કહિ રે, ભદ્રાનિ તેણિ વાર;
'દેવદત્તનઈ તુઝ સંગથી રે, ઉપનો રગત વિકાર. ૧ [૭૫૫]
- બહિની! મ કરીસ મુઝ સ્યું વાત, 'વેગલી રહો કર સાત;
નહી ભલો તાહરો 'સંઘાત, 'વિણકું તાહરુ 'ગાત્ર રે.' ૨ બહિનીં [૭૫૬]
- ભદ્રાનિ તવ ઉપનો રે, મનમાં ઘણો વિખવાદ;
તે ચિંતવઈ એહસ્યું લવિ રે, મનિ આણી ઉન્માદ રે. ૩ બહિનીં [૭૫૭]
- ઉઠી તે આમમ-દૂમણી રે, નયણે ઝરતી નીર;
વલતી બોલાવી હરખસ્યું રે, 'કાંઈ બાઈ! હુઈ દિલગીર? રે.' ૪ બહિનીં [૭૫૮]
- ભદ્રા કહિ 'તુઝ નવિ ઘટિ રે, એહવો કહેવો બોલ';
શ્રી કહિ 'મ્હે હાસી કરી રે, તુઝ તનુ કુંકુમ ઘોલ રે.' ૫ બહિનીં [૭૫૯]

- શ્રીદેવીઠ તતખિણે રે, બેસારી ધરી બાહિ;
 ‘માહરઠ તુ સહી જાણજ્યો રે, વાહી નગરીમાહિ રે.’ ૬ બહિની૦ [૭૬૦]
- રોસ હતો તે ઉતર્યો, વિલય ગયો વિખવાદ;
 શ્રીઠ કરમ બાંધ્યુ હતું રે, તેહનો રહ્યો રે સવાદ રે. ૭ બહિની૦ [૭૬૧]
- જીવ બાંધઈ તે અતિ ઘણુ રે, રસનાથી બહુ કરમ;
 જિણે રસના વસિ કરી રે, તેહનિ પોતઈ ધરમ રે. ૮ બહિની૦ [૭૬૨]
- જે પંચેંદ્રી વસિ કરે રે, તેહનઈ લાગુ પાય;
 દીપ્તિવિજય કહિ જાણજ્યો રે, તેહનિ બહુ સુખ થાય રે. ૯ બહિની૦ [૭૬૩]

ફૂલ:-

- મુનિવરના સંજોગથી, પામી સમકિત સાર;
તે પાલે બેહુ જણા શ્રાવકના વિવહાર. ૧ [૭૬૪]
- અતિહિ સુભ ભાવિ કરી, તે પોહતા પરલોક;
પંચ પલ્યોપમ આઉખઈ, સૌધરમઈ સુરલોક. ૨ [૭૬૫]
- સૌધર્મ દેવલોકથી, સોમચંદ્રનો જીવ;
ચવીનઈ તુ ભૂપતિ હુઓ, પુન્યવંત અતીવ. ૩ [૭૬૬]
- દેવીનુ સુખ ભોગવી, પૂરણ પૂરી આય;
શ્રીદેવીનો જીવ તે, ત્રિલોક્યસુંદરી થાય. ૪ [૭૬૭]
- પરદ્રવ્યઈ ^૧ઉપરાજીઉ, પુન્ય ઘણું ગુણખાણિ;
ભાડે પરણી સુંદરી, તે તુ સહી કરી જાણિ. ૫ [૭૬૮]
- હાસીઈ પહિલઈ ભવિ, વચણ કહ્યું વિણ વાંક;
તે માટિ એ સુંદરી, પામી મોટું કલંક. ૬ [૭૬૯]
- રૂડા ભુંડા જે જીવડો, જે હસતા બાંધઈ કરમ;
સુભ-અસુભ તે ભોગવિ, સાચો શ્રી જિનધરમ. ૭ [૭૭૦]

ઢાલ:- ૬, [સાહેલડીની.]

- દેસના સુણી મનિ હરખીઓ સાહેલડી રે, મંગલકલસ ભૂપાલ તો;
'આજૂણો મુઝ દિન ભલો સાહેલડી રે, સાંભલ્યા વચણ રસાલ' તો. ૧ [૭૭૧]
- વાંદી નિજ ઘરી આવીયા સાહેલડી રે, મનિ આવ્યો વૈરાગ તો;
'એ સંસાર કારિમો સાહેલડી રે, સાચો ધરમ વીતરાગ' તો. ૨ [૭૭૨]

૧. ઉપાર્યુ, ઉપાર્જન કર્યુ. ૨. આજનો.

- હરખ ધરી ધન વાવરી સાહેલડી રે, કરઈ પોતાનુ કાજ તો;
જયસેખરને તવ દીઈ સાહેલડી રે, ચંપાવતીનુ રાજ્ય તો. ૩ [૭૭૩]
- સિંહસૂરી પાસિ લીઈ સાહેલડી રે, પંચ મહાવ્રત ભાર તો;
અતિ ઓછવ આડંબરઈ સાહેલડી રે, નર વલી એક હજાર તો. ૪ [૭૭૪]
- શ્રી ગુરુની સેવા કરઈ સાહેલડી રે, તિણેં ભણ્યા અંગ ઇગ્યાર તો;
યોગ્ય જાણી પદવી દીઈ સાહેલડી રે, સિંહસૂરી ગણધાર તો. ૫ [૭૭૫]
- સુખીયા જીવ તે સુખ લહિ સાહેલડી રે, તે સહી પુન્ય પ્રમાણ તો;
પુન્યવંતના સહુ કરઈ સાહેલડી રે, જગમાં સબલ વખાણ તો. ૬ [૭૭૬]
- સુંદરી પણિ દીખ્યા લીઈ સાહેલડી રે, હરખઈ નૃપનિ સાથિ તો;
બહુ નારીસ્યુ પરવરી સાહેલડી રે, લોચ કરે નિજ હાથિ તો. ૭ [૭૭૭]
- ચતુર તે તેહનઈ જાણીઈ સાહેલડી રે, જે અવસરનો જાણ તો;
સંસારી સુખ વિલસી કરી સાહેલડી રે, સંજમ લીઈ ગુણ ખાણિ તો. ૮ [૭૭૮]
- સંજમ પાલી નિરમલું સાહેલડી રે, પોહતા બ્રહ્મ સુરલોક તો;
તિહાંથી ચવીનઈ ઉપજ્યા સાહેલડી રે, પામ્યા નરભવ લોક તો. ૯ [૭૭૯]
- તિહાં પણિ દીક્ષા લેઈ કરી સાહેલડી રે, પામસ્યે કેવલનાણ તો;
અનુકરમે મુગતિ ગયા સાહેલડી રે, તેહનુ કરવું વખાણ તો. ૧૦ [૭૮૦]
- ગુણવંતના ગુણ ગાઈઈ સાહેલડી રે, ભાખઈ શ્રી ભગવંત તો;
નિરમલ થાઈ આતમા સાહેલડી રે, પામીઈ સુખ અનંત તો. ૧૧ [૭૮૧]
- શ્રીમંગલકલસસૂરીતાણો સાહેલડી રે, રાસ રચ્યો સુવિસાલ તો;
ભાણે ગણે જે સાંભલે સાહેલડી રે, જિમ હુઈ પરમ વિલાસતો. ૧૨ [૭૮૨]
- રાસ કરતા એહનો સાહેલડી રે, મુઝ મનિ અતિ રંગરોલ તો;
કહઈતાં રંગ મુઝ ઉપનો સાહેલડી રે, જિમ મજીઠનો ચોલ તો. ૧૩ [૭૮૩]

- સુપનામાહિ ગજ ઉપરઈ સાહેલડી રે, બેઠા હુઈ રિદ્ધિ રાજ્ય તો;
તિમ એ રાસ કરતા થકા સાહેલડી રે, સિદ્ધિ ચઢઈ સવિ કાજ તો. ૧૪ [૭૮૪]
- શ્રી વિમલબોધસૂરીશ્વરઈ સાહેલડી રે, દીધો એ ઉપદેસ તો;
સાંતિનાથ પહિલઈ ભવિ સાહેલડી રે, શ્રીષેણ નામી નરેસ તો. ૧૫ [૭૮૫]
- તે આગલિ મનરંગસ્યુ સાહેલડી રે, સંબંધ કહ્યો સુરસાલ તો;
સાંતિનાથ પહિલઈ ભવિ સાહેલડી રે, મંગલકલસ ભૂપાલ તો. ૧૬ [૭૮૬]
- જૈનધરમ આરાધીઓ સાહેલડી રે, સાર્યા આતમ કાજ તો;
પરમાનંદ પદ પામીઓ સાહેલડી રે, ભોગવી બહુ દિન રાજ તો. ૧૭ [૭૮૭]
- ધન સારથવાહિ સાધૂનઈ સાહેલડી રે, દીધુ અઢલક દાન તો;
તીર્થકર પદવી લહી સાહેલડી રે, ઇંદ્ર કરઈ બહુમાન તો. ૧૮ [૭૮૮]

જૈનધર્મ સમરાધ્ય, ભૂત્યા વિભવભાજનમ્ ।

પ્રાપ્તાઃ સિદ્ધિસુખં હોતે, શ્લાઘ્યા મંગલકુમ્ભવત્ ॥૧॥

ઢાલ:- ૭, મ મ કરો માયા કારિમી- એ દેશી.

પુન્ય કરો તુમે પ્રાણીયા!, પુન્ય નવેઈ નિધાન રે;	
પુન્યથી સવિ સુખ ઉપજઈ, ^૧ ગોહુથી જિમ પકવાન રે.	૧ પુન્ય૦ [૭૮૯]
શ્રી વિજયમાનસૂરીસ્વરૂ, તપગચ્છનો સિણગાર રે;	
તેહનિ રાજ્યે રંગઈ કરી, રાસ રચ્યો સુવિચારો રે.	૨ પુન્ય૦ [૭૯૦]
શ્રી વિજયદાનસૂરીસરુ, ઉત્તમ જેહનું નામ રે;	
મુનિવરમાહિ વખાણીઈ ભાગ્યવંત ગુણધામ રે.	૩ પુન્ય૦ [૭૯૧]
તેહના શિષ્ય સોહાકરુ, શ્રી રાજવિમલ ઉવઝાય રે;	
તેહના સીસ વખાણીઈ, મુનિવિજય ઉવઝાયો રે.	૪ પુન્ય૦ [૭૯૨]
તેહના શિષ્ય વખાણીઈ, સંવેગી સિરદાર રે;	
શ્રી દેવવિજય વાયક વડા, ઉસવંસ સિણગાર રે.	૫ પુન્ય૦ [૭૯૩]
પ્રાગ વંસ કુલ ઉપના, નિજ ગુરુને સુખદાયિ રે;	
શ્રી માનવિજય પંડિતવર, દોલતિ અધિકી સવાઈ રે.	૬ પુન્ય૦ [૭૯૪]
ગુરુ નામિ સુખ ઉપજે, મતિ બુદ્ધિ સઘલી આવે રે;	
દીપ્તિવિજય સુખ કારણિ, રાસ રચ્યો સુભ ભાવિ રે.	૭ પુન્ય૦ [૭૯૫]
નિજ સીસ ધીરવિજય તણું, વાયનાનું મન જાણી રે;	
રાસ રચ્યો રલીયામણો, મનમાહિ ઉલટ આણિ રે.	૮ પુન્ય૦ [૭૯૬]
સંવત સત્તરઈ જાણજ્યો, વરસ તે ઉગણપંચાસો રે;	
ભણે ગણે જે સાંભલઈ, કવિ દીપ્તિની ફળજ્યો આસ રે.	૯ પુન્ય૦ [૭૯૭]

॥ इति मङ्गलकलशराशे तृतीयखण्डः समाप्तः ॥

૧. ગોધૂમ = ઘઉં.

❖ ૧૨) રૂપવિજયજી કૃત મંગલકલશ રાસ ❖

કૂહા:-

- પરમ પંચ પરમેષિને, ત્રિવિધે કરું પ્રણામ;
અજર-અમર અકલંક એ, અખય-અચલપદ ધામ. ૧ [૧]
- પાર્શ્વનાથ પ્રમેસરું, શ્રી વર્ધમાન જિણંદ;
જયવંતો શાસન જેહનો, પ્રણમું જુગલ ^૧જનચંદ. ૨ [૨]
- બ્રહ્માણી વરદાયની, વિણા પુસ્તક હથ;
વચનામૃત આપો સદા, સેવક કરો ^૨સુકયત્થ. ૩ [૩]
- ગુરુ ગ્યાની ગૌતમ જિસ્યા, જલધિ જેમ ગંભીર;
તે સદ્ગુરુ ચરણે નમું, જસ મહિમા વડવિર. ૪ [૪]
- તાસ પસાયે રચના કરી, મોહન ગુણ-મણિ-માલ;
મંગલકલશતણો ઇહાં, રાસ રચું સુવિશાલ. ૫ [૫]
- વીર જિણંદ સમોસર્યા, વસંતપુરી ઉદ્યાન;
સમવસરાણ દેવે રચ્યું, બેઠા શ્રી વર્ધમાન. ૬ [૬]
- વીરસેન રાજા પ્રમુખ, વંદન ગયા મનરંગ;
બેઠા યથોચિત સ્થાનકે, કરવા ^૩શુચિત તનુ અંગ. ૭ [૭]
- ધર્મોપર અધિકાર એ, અથ ભાખે પ્રભુ ઉજમાલ;
ધર્મે નવનિધિ સંપજે, ધર્મે મંગલમાલ. ૮ [૮]
- ધર્મ થકી મુક્તિતણા, લહીઈ સૂખ સદૈવ;
ધર્મ થકી કેઈ ભવ તર્યા, પામ્યા સીવ ભવ્ય જીવ. ૯ [૯]

ધર્મ કરો રે ભવીજના!, ફલ પામો સૂવિશાલ
મંગલકલશતાણી પરે, ભોગવો ભોગ રસાલ. ૧૦ [૧૦]

‘પ્રષદ ભાણે ‘પ્રભૂજી! કહો, તે કૂણ પૂન્યપવિત્ર?’;
પ્રભૂજી તવ દિઈ દેસના, ‘સહુ સૂણજ્યો એક ચિત્ત. ૧૧ [૧૧]

તે માટે પ્રાણી! ઇહાં, સરસ કથા અધિકાર;
સાંભલજો શ્રોતા! તુમે, જિમ પામો નિસ્તાર.’ ૧૨ [૧૨]

ઢાલ:- ૧, ચોપાઈ.

જંબુદ્વિપ લક્ષ યોજન જામ, તે માહે ભરતક્ષેત્ર અભિરામ;
સહસ્રબત્રીસ દેશ ^૧સુચંગ, તે માહે માલવદેશ ^૨ઉત્તંગ. ૧ [૧૩]

જિહાં દુર્ભિક્ષનો ન લહે નામ, નયરી ઉજજેણી બસે તિહાં ગ્રામ;
ગઢ-મઢ-મંદિર-પોલ-પ્રકાર, પુન્યવંતનો ન લહુ પાર. ૨ [૧૪]

દ્વાદશ યોજનનો વિસ્તાર, આયામ-વિષ્કંભ ચિહું દીસી સાર;
ચઉરાસી ચોહટા શ્રેણી ભણી, અલકાપુરી સારિસી તે ગુણી. ૩ [૧૫]

લંકા મનમે સંકા હૂઈ, ભય ભણી જલધીમાં ગઈ;
વહે તટની સિપ્રા ઉદાર, ગંગાસિંધુની ઉપમ સાર. ૪ [૧૬]

રાજમાર્ગ દીપે અતિભલા, વ્યાપારી દામે ગુણનિલા;
એહવો પુરમે નૃપનો ન્યાય, ચૌરાદિકનો ભય નહી કાઈ. ૫ [૧૭]

જનમંદિર સોભા અતિ ઘણી, રાજ્યલક્ષ્મીની સંપદ ભણી;
ઘજાદંડ છે દેવલ ઉપરે, અપર દંડ સુપનાંતર વરે. ૬ [૧૮]

રાજ્ય કરે રાજા ભૂપાલ, વૈરીસિંહ નામે પ્રતિપાલ;
ન્યાય નીત ચાલે આચાર, સહુ જનને સુખ દીઈ અપાર. ૭ [૧૯]

- દુઃખ ન દેવે કોઈને કદા, આણ અખંડીત પાલે સદા;
ષટ્દર્શન ભક્તિ સાચવે, અરિને સીહ સમાન જ હુવે. ૮ [૨૦]
- તેહને પટરાણી ગુણવંત, સોમચંદ્રા ધરણી ^૧કંત;
રૂપે રંભા સીલે સતી, નામ અભિધાન ગુણે મહામતિ. ૯ [૨૧]
- તે નગરીમાંહે વસે ધનવંત, ધનદત્ત નામે ઈભ્ય મહંત;
ધનદ ભંડારી તણી એ જોડ, કોઈ ન કરે એહની હોડ. ૧૦ [૨૨]
- ધર્મ-અર્થ સાધે સાવધાન, વિનયવંત બહુ બુદ્ધિનિધાન;
દેવ-ગુરુ-પૂજા-સીયલ-વ્રતધરે, દયાધર્મ કરણી સંચરે. ૧૧ [૨૩]
- એહવો ધનદત્ત વિવહારીઉ, કોટીધજ-ધનસંખ્યા કહ્યો;
સત્યભામા ધરણી કહેવાય, પતિવૃતા ધર્મ પાલે સદાય. ૧૨ [૨૪]
- જૈન ધર્મમાં તત્પર થઈ, નિર્મલ મન સાધે ગહગાહી;
ઉભયટંક આવસ્યક કરે, બેહુ જણા તે શુખ અનુસરે. ૧૩ [૨૫]
- એક દીન સેઠ ચિંતા વસી, 'સુત વિના લક્ષ્મી એ કીસી?;
સુત વિના ગૃહ ^૨ધોરંધાર, દ્વાદન(શ?) દિનકર ઉદય તિવાર. ૧૪ [૨૬]
- સૂત વિના નહી જસ સોભાગ્ય, સૂત વિના નહી કુલમેં ^૩લાગ;
ચોસઠ દિપક કરે ગૃહમાંહે, સૂત વિણ ઉદ્યોત નહી કાહિ. ૧૫ [૨૭]
- ઈમ ચિંતવીને શ્રેષ્ઠીતણું, વદનકમલ થઉ ઝાંખુ ઘણું;
તે દેખી પૃચ્છા હિતકરી, દુખનું કારણ પૂછે સુંદરી. ૧૬ [૨૮]
- મંગલકલશનો ઉત્તમ રાસ, પહેલી ઢાલ ભણી શુવિલાસ;
શ્રોતાજનને સૂણવા તેહ, રૂપવિજય કહે સસનેહ. ૧૭ [૨૯]

કૂહા:-

કહે વનિતા પ્રીત પ્રતે, 'ચિંતા થઈ તુમ દેવ!;
તેહ પ્રજણોત્તર તુમે પ્રભૂ!, મુઝને કહો તતખેવ.' ૧ [૩૦]

વનિતા વચન સૂણી કરી, તવ ભાખે ધનદત્ત;
'તેહનો કારણિ હે પ્રિયે!, સૂણ તુ એક ચિત્ત. ૨ [૩૧]

સંતિતિ નહી કો આપણે, જે રાખે ઘર 'શૂત્ત;
માત-પિતા મન વલ્લહો, જો હોઈ કુલમાં પૂત. ૩ [૩૨]

સૂત વિના ગૃહ આંગણો, ચંદ વિના જિમ રાત;
રાજન જિમ સેન્યા વિના, પૂત્ર વિના તિમ તાત.' ૪ [૩૩]

લલિત વચન પ્રિઉના સુણી, ભામનિ ભાખે હેવ;
'આરતિ કીધે સૂં હૂવે?, કર્મ ફલાફલ દેવ!'. ૫ [૩૪]

ઢાલ:- ૨, નાનો નાહલો રે- એ દેશી.

સત્યભામા ઇસ્યું વઢે રે, વચનામૃતથી તામ કે 'સ્વામી! સાંભલો રે;
ભાખ્યો શ્રી જિનરાજજી રે, કર્મતાણા પરિણામ કે સ્વામી! સાંભલો રે. ૧ [૩૫]

કર્મે ઇંદ્ર કલંક કર્યો, કર્મે બલ પીયાલ કે સ્વામીં;
કર્મે દિનકર નિત્ય ભમે રે, રાત-દિવસ ષડમાલ કે સ્વામીં. ૨ [૩૬]

કર્મે હરી-હર-સુરવરા રે, લહીયાં સુખ-દુઃખ એમ કે સ્વામીં;
'વિહીઈ જે લિખ્યું લેખમાં રે, ભોગવવા પ્રભુ તેમ કે સ્વામીં. ૩ [૩૭]

શુત હવે તે પણ કર્મથી રે, કર્મથી બલિઉ ન કોય કે સ્વામીં;
'આણહુની હુની નહી રે, હુની હોય સો હોય કે સ્વામીં. ૪ [૩૮]

૧. સૂત્ર=જવાબદારી. ૨. દુઃખ, ચિંતા. ૩. ષટમાળ. ૪ વિધિએ, વિધાતાએ. ૫. ન બનવાનું.

- લલના વચન બહુ ભાંતિના રે, લિખીયા જે કર્મ તપાસ કે સ્વામી૦;
પ્રેમ ધરી કહે શ્રેષ્ઠીને રે, 'સૂ હવે કરવો 'વિખાસ? કે સ્વામી૦. ૫ [૩૯]
- શ્રી જિનરાજના ધર્મથી રે, નાસે સવિ દુખ-^૨દંદ કે સ્વામી૦;
કલ્પદ્રુમ ચિંતામણી રે, સાચો સૂરતરુ કંદ કે સ્વામી૦. ૬ [૪૦]
- સામગ્રી સવિ ધર્મની રે, પામ્યા છો પૂરણ ^૩આથ કે સ્વામી૦;
યથાશક્તિ ગુરુદેવની રે, ભક્તી કરો નિજ હાથ કે સ્વામી૦. ૭ [૪૧]
- સુક્ષેત્રે ધન વાવરો રે, સાધુ સૂપાત્રે દાન કે સ્વામી૦;
જિનપૂજા દ્રવ્ય-ભાવથી રે, પામો પરમ નિધાન કે સ્વામી૦. ૮ [૪૨]
- સંઘ-વાત્સલ્ય કરો સાહિબાં! રે, જ્ઞાન લિખાવો સાર કે સ્વામી૦;
સાધર્મિને સંતોષીઈ રે, ધરી ચિતભાવ ઉદાર કે સ્વામી૦. ૯ [૪૩]
- જિનભૂવને જિનબિંબને રે, પધરાવો મન ઉછરંગ કે સ્વામી૦;
બાલ તપસ્વી ^૪ગિલ્લાણની રે, ભક્તી કરે શુભ સંગ કે સ્વામી૦. ૧૦ [૪૪]
- ઈત્યાદિકે જિનધર્મના રે, ભાખ્યા પ્રભુજીઈ ભેદ રે સ્વામી૦;
પ્રાણેસર! મુઝ વલ્લહો રે, કહુ છું બિછાઈ ગોદ કે સ્વામી૦. ૧૧ [૪૫]
- ઈહલોકે પરલોકે સદા રે, સુખ-દાયક એ ધર્મ કે સ્વામી૦;
કલ્પલતા પરે વાઘસ્યો રે, જો જાણે એહનો મર્મ કે સ્વામી૦. ૧૨ [૪૬]
- ધર્મ પ્રગટ પ્રભાવથી રે, સુતનું સુખ જો હોય કે સ્વામી૦;
વિલસસ્યું એ સુખ-સંપદા રે, સફલ ^૫દિહા કરસ્યું સો ય કે સ્વામી૦. ૧૩ [૪૭]
- ઈહભવે શુત હોસ્યે ભલો રે, પરભવે શુરપદ-ઠાણ' કે સ્વામી૦;
પ્રેમદા પ્રિતમને ^૬પ્રિછવ્યો રે, કરે તવ વચન પ્રમાણ કે સ્વામી૦. ૧૪ [૪૮]
- કુમર મંગલકલશતાણો રે, એ છે ઉત્તમ રાસ કે સ્વામી૦;
ઢાલ બીજી કહી નિર્મલી રે, રૂપ કહે સહુનો દાસ કે સ્વામી૦. ૧૫ [૪૯]

ફૂલ:-

‘શુણ પ્રેમદા! તે શુભ કહ્યા, તુમ વચને ચિત્ત લાય;

રોમાંચિત ઉલ્લસિત હુયા, હર્ષાનંદમય થાય.

૧ [૫૦]

તુમ ગુણ રીઝ ન ચાતુરી, સરસ સૂધારસ-મીઠ;

મુઝ મન રંજીત તન હુઉ, ‘કપડ ચોલમજીઠ.

૨ [૫૧]

કુમુદ વલ્લહી રોહિણી, ચાતુક વલ્લહો મેહ;

પ્રાણ વલ્લહી તુ સદા’, ધનદત્ત ભાખે નેહ.

૩ [૫૨]

ધર્મોદય કરતો હુઉ, ધનદત્ત સાહસ ધીર;

આરાધે એક ચિત્તસું, સ્ત્રી-વચને વડવિર.

૪ [૫૩]

જુઉ ધર્મના સાહાય્યથી, પાતિક દૂર પલાય;

મન ચિંતિત આસ્યા ફલે, કહે કવિ ધર્મ પસાય.

૫ [૫૪]

ઢાલ:- ૩, નદી યમુના કે તીર ઉડે દો પંછીયા- એ દેશી.

એહવે ધનદત્ત શ્રેષ્ઠી ધર્મ સમાચરે, નિશ્ચલમન ગૃહમાંહે શ્રાધ્ધકુલ ઉધરે;

તન્મયથી લયલીન કે અસ્થિ-મીંજા પણે, ભેદાણો જિનધર્મ કે મન ઉલટ ઘણે. ૧ [૫૫]

ષટાવશ્યક બેહૂ ટંક કે પૌષધવ્રત ધરે, સામાયિક બહુ ભાવ કે ધનદત્ત આદરે;

પડીલાભે મુનીરાય કે જન્મ સફલ કરે, તજી પ્રમાદ ઉલ્લાસ કે નવપદ અનુસરે. ૨ [૫૬]

એક દિવશ તે સેઠ આરામીક તેડીને, પૂરપ ગૃહવાને કાજ દ્રવ્ય ઘણું જોડીને;

અર્પી દ્રવ્ય આરામિકના દુખ કાપીયા, વાટિકામાંહેથી પૂરપ શ્રેષ્ઠીને આપીયા. ૩ [૫૭]

માલી ભણે ‘મહારાજ!, તુમે પધારજ્યો, મુઝ વિના તુમે આપનો કાજ સધારજ્યો;

મુજરો છે તુમ દાસનો વાટિકા તુમતાણી, તુમથી નહી કો અધિક કહુ છું તુમ ભણી.’ ૪ [૫૮]

આરામિકના વચના શુણી વિકસીત થઈઉ, દિન-દિન પ્રતે લઈ ફૂલ કે ગૃહે આવે વહો;
ગૃહના જિનગૃહમાંહે કે જન-પૂજા કરે, દર્શનને ^૧ઉજમાલ નગરમાંહે સંચરે. ૫ [૫૮]

મોટા દેવલે જિનરાજના બિંબ જે થાપીયા, 'નિસીહી' કહીને જિણધરમાંહે આવીયા;
દશ-^૨તૃક આણા સાચવે શ્રેષ્ઠી પ્રેમે કરી, હવે તેહનો અધિકાર ભણું તેહનો હર્ષે કરી. ૬ [૬૦]

ત્રિહુ ભેદે કરી નિસીહી ત્રિહું પ્રદક્ષિણા, ત્રિહું ભેદે પ્રણામ કરે શુધ વાસના;
ત્રિકભેદે જિન^૩પૂન પૂજા અવસ્થાનું ભાવવું, તેહના ત્રિહું પ્રકાર સિવ સાધન હવુ. ૭ [૬૧]

ત્રિહુ દિશિ કરે નિરીક્ષણ ત્રિક પગ ભૂમીકા, પમાર્જવા કહી જિનરાજ શુખની સમારિકા;
વાર્ણત્રિક ત્રિક મુદ્રા કહી આગમ વલી, ત્રિહું પ્રણિધાન દશત્રિક કહે ઇમ કેવલી. ૮ [૬૨]

ઇમ આગમ અનુસારે ધનદત્ત દિન પ્રતે, ત્રિકયોગે પ્રણિપત્ય કરે શક્તિ છતી;
શકસ્તવ દ્રવ્ય-ભાવથી ચૈત્યવંદન કરે, ત્રિભુવનનાયક દેવની ભક્તિ બહુ પરે. ૯ [૬૩]

પૂજા પંચ-પ્રકારે ફૂલ પગર ભરે, અજ્ઞાનિકા મોહોછવ પર્વણિ જસ વરે;
સત્તર એકવિસ વિધની કરે આનંદસૂં, વિધિપૂર્વક સામ્રાજ્ય કે નૃત્ય સાનંદસૂં. ૧૦ [૬૪]

પૌષધસાલાઈ ગુરુમુખની વાણી શુણે, પ્રભાવના શ્રીફલાદિક અર્પે સંઘતાણે;
સંઘ ચતુર્વિધ ને વલી સાહમી ભોજન દિઈ, ઇમ ઉત્કર્ષે આતમકાર્ય શુધ કીઈ. ૧૧ [૬૫]

શ્રાધના કુલ આચાર પાલે શ્રેષ્ઠી સદા, ધર્મતાણા પ્રભાવ દેખી તે એકદા;
હવિ સહી સાસનદેવી કરણી ઈભ્યની, એકાગ્રભાવ દૃઢચિત્ત થઈ ચિર થોભની. ૧૨ [૬૬]

મહિમા શ્રી જિનરાજનો જગતમાં છે વડો, છે વલી પૂન્ય સહાય કસ્તૂરી-કેવડો;
વિસ્તરસ્યે સૂવાસ કે ધર્મના ફલ થકી, લેહેસ્યે મંગલમાલ કે ધનદત્ત સૂત થકી. ૧૩ [૬૭]

ત્રીજી ઢાલ રસાલ પૂરણ થઈ રાસની, ઉત્તમ પ્રાણી મંગલકલશ સૂવાશની;
આગે સરસ સંબંધ શ્રોતાજન! સાંભલો, રૂપ કહે ભવિ પ્રાણી ઉપસમમાંહે ભલો. ૧૪ [૬૮]

કૂહા:-

- સત્યભામા ધનદત્ત બિંહુ, પૂરવ પૂન્ય સહાય;
લિખિત ભાવના યોગથી, પૂન્યે મિલે સહૂ આય. ૧ [૬૯]
- પૂન્યે મનવંછિત ફલે, પૂન્યે મલે તે ઈષ્ટ;
પૂન્ય-સખાઈ જેહને, પૂન્યે દેવ સંતુષ્ટ. ૨ [૭૦]
- પૂન્યવંતને સંપજે, લચ્છિનો અભિલાષ;
પૂન્યહીણને દોહિલો, સુરતરુ આંબાસાખિ. ૩ [૭૧]
- પૂન્યે સૂરનર સાખિયા, પૂન્યે દ્રવ્ય સસનૂર;
પૂન્ય પ્રભાવ અતિઘણો, ભોગ ભલા ભરપૂર. ૪ [૭૨]
- તે માટે ધનદત્તના, જાગૃત પૂન્ય અંકુર;
જિનશાસન રખવાલિકા, પ્રત્યક્ષ થઈ હજૂરિ. ૫ [૭૩]

ઢાલ:- ૪, મારા ઘણુ રે સવાઈ ઢોલા- એ દેશી.

- શ્રુતદેવી સાનિધિ કરવા, ધનદત્ત સત્યભામા દુખ હરવા રે પ્યારા શેઠજી મોહનગારા;
નીલાંબર વસ્ત્ર ધરીઓ, ચરણા-ચોલી એ દીલ ઠરીઉ રે પ્યારાં. ૧ [૭૪]
- મલપતાં મયગલ ચાલ, સોહે ભૂષણ ઝાકઝમાલ રે પ્યારાં;
^૧વેણા પન્નગ સરિખી, આણીઆલા લોચન નિરખી રે પ્યારાં. ૨ [૭૫]
- કર-ચૂડા-કંકણ ખલકે, ભાલે નીલવટ ટીકી ઝલકે રે પ્યારાં;
કુંડલ કપોલ વિરાજે, માનું રવિ-સસી ઉપમા છાજે રે પ્યારાં. ૩ [૭૬]
- ^૨સીથોનક ^૩ફૂલી ^૪ભલકા, ^૫ઉરવંસી રુપે અલકા રે પ્યારાં;
કવિયાણ મુખે ગુણ જેહ, કેહતાં નવિ પામે છેહ રે પ્યારાં. ૪ [૭૭]

૧. વેણી. ૨. સેથાનું ઘરેણું. ૩. નાકનું ઘરેણું. ૪. ચમકે. ૫. ઉર્વશી.

ઇસ્યો વેષ ધરીનું લીધું, જીહાં શ્રેષ્ઠીએ સયન કીધું રે પ્યારાં;
તસ મંદીરમાં આવે, સૂલલિત વાણીઈ બોલાવે રે પ્યારાં. ૫ [૭૮]

જાગૃત થઈ જબ જોવે, સૂરી કિન્નરી વિદ્યાધરી હોવે રે પ્યારાં;
ધનદત્ત હૃદયે વિચારી, તવ ભાષે 'તુમ કુણ નારી? રે પ્યારાં. ૬ [૭૯]

ઇહાં આવ્યા છો કુણે કાજ?, તુમે ફરમાવો મહારાજ! રે પ્યારાં;
અમે માનવી કુણ પ્રાણી?, તુમે દેવ સ્વરૂપી ગુણ ખાણી રે' પ્યારાં ૭ [૮૦]

ઇમ નિશુણી સાસના બોલે, ધનદત્તના શ્રુતપટ ખોલ રે પ્યારાં;
'અમે છું જિન રખવાલી, જિન ચરણે પાપ પખાલી રે પ્યારાં. ૮ [૮૧]

સત્વની પરિક્ષા કીધી, દૃઢ સમકિતથી હુએ સિદ્ધી રે પ્યારાં;
તુઝ ધર્મની ચિરતા જાણી રે, ભલ્લ ભાગ્ય દિશા 'સપરાણી રે પ્યારાં. ૯ [૮૨]

સત્ય સેવાથી રાચી, તુઝ ઉપરે કરુણા સાચી રે પ્યારાં;
હૃદય સૂત ચિંતા જાગી, સૂત હોસ્યે મહા વડભાગી રે' પ્યારાં. ૧૦ [૮૩]

સંતુષ્ટ થઈ વર દીધો, સૂતનો તુઝને સૂપ્રસીધો રે પ્યારાં;
થયા અદૃશ્ય વર આપી, પ્રતિજ્ઞા પૂરી જસ થાપી રે પ્યારાં. ૧૧ [૮૪]

ચોથી ઢાલે ગવાણી, શાશનદેવી ગુણ ખાણી રે પ્યારાં;
મંગલકલશનો રાસ, રૂપ કહે સેવો ધર્મનો પાસ રે પ્યારાં. ૧૨ [૮૫]

દૂહા:-

- દેવે અર્પિત વર થકી, હર્ષવંત હું તામ;
શ્રેષ્ઠી કહે 'સુણ કામનિ!, ચિત્ત કર તું વિશ્રામ.' ૧ [૮૬]
- પૂન્યવંત કોઈ જીવ જે, ચવી કૂખે ઉપ્પન્ન;
સત્યભામા ઉદરે પીઉષ, ગર્ભપણે સંપૂન્ન. ૨ [૮૭]
- સત્યભામા આવાસમાં, સુખ ભરનિદ્રા જામ;
નિશિ શેષ રહી પાછલી, દીકો સૂપન સત્યભામ. ૩ [૮૮]
- સ્વાર્ણમય પૂરણ કલશ, દૃષ્ટે અદ્ભૂત રુપ;
મંગલિકમય દ્રવ્યે ભર્યો, ચંદને ચર્યો ચૂપ. ૪ [૮૯]
- કુસુમમાલ રમણિક અતિ, કંઠે સ્થાપિ જેહ;
પદ્મે ઢંકિત કુંભ એ, સૂપને દીકો તેહ. ૫ [૯૦]

ઢાલ:- ૫, કહે ધન્નો કામિની પ્રતે- એ દેશી.

- સત્યભામા ઘરણિ પ્રિયા, ગર્ભ રહ્યો શુકમાલો રે;
સ્વાત બિંદુ પડે સીપમે, ઉપમ એહ રસાલો રે. ૧ [૯૧]
- આજ સૂરંગ વધામણા. એ આંકણી.
- ઉદય હું પૂરવ દિસે, ઝલહલ તેજે ભાણ રે;
જનની ઉદરે અવતર્યો, લિલાવંત સૂજાણ રે. ૨ આજ૦ [૯૨]
- હવે ગર્ભની પ્રતિપાલના, શુશ્રુષા રાખે હેજે રે;
સહિયરુ સીખામણ દીઈ, 'શુભ વાધો તુમ તેજે રે.' ૩ આજ૦ [૯૩]
- અનુક્રમે ગર્ભ વધતો હુઓ, તિમ-તિમ ભામા હર્ષત રે;
ત્રીજે માસે દોહલા, ઉપજે તે પૂરે ચિંતિત રે. ૪ આજ૦ [૯૪]

૧. ચૂપ=ચુવો=મિશ્રણયુક્ત ગંધદ્રવ્ય. ૨. સુકમાલ. ૩. સખીઓ.

ચોથે માસે માતની, વૃધ કરે વલી કાય રે;
પંચમે પંચ ઈદ્રિતણા, અંકુરા તે થાય રે.

૫ આજ૦ [૮૫]

છટ્ટે સ્થિર-પરુ-પીત કહ્યા, નસ-નાડી રોમ-રાય રે;
૧અઉઠ કોડ તે ભાખીયા, સપ્તમે માસે થાય રે.

૬ આજ૦ [૮૬]

આઠમે પૂરણ અંગ કહ્યા, નવમે પરિપૂર્ણ હોય રે;
સાત દિવસ તે ઉપરે, હર્ષ ધરે તે સોય રે.

૭ આજ૦ [૮૭]

ઇમ સત્યભામા ભામનિ, જાયો પૂત્રરત્ન રે;
શુભ દિન શુભ વેલા ઘડી, શુચિત પ્રસવિત તન્ન રે.
સત્યભામા સૂત જનમિઓ.

૮ [૮૮]

ધનદત્ત વિવહારી ભણી, દીધી વદ્ધામાણી જાય રે;
દાન વદ્ધામાણી તેહને, કીઉ પંચાંગ પસાય રે.

૯ સત્યભામા ૦ [૮૯]

ઉછવ-મોછવ રંગસું, ૨સોહવ ગાવે ગીત રે;
અર્થી દાને સંતોષ્યીયા, વાજિત્ર નાદ સંગીત રે.

૧૦ સત્યભામા ૦ [૧૦૦]

સૂત ઉછવ કીઉ જન્મનો, લાખિણો ધનદત્ત રે;
લે લાહો લચ્છિતણો, નિર્મલ પુન્ય પવિત્ત રે.

૧૧ સત્યભામા ૦ [૧૦૧]

છટ્ટે દિવસે સૂતિકા તણો, ધર્મજાગરણ મંડાવે રે;
ગુણ ગાએ ગુરુદેવનાં, દુકૃત દૂર છંડાવે રે.

૧૨ સત્યભામા ૦ [૧૦૨]

દ્વાદશ દિવશ અતિકમ્યા, અસન વિસન ઘૃતધોલ રે;
ભોજન ખટરસ પાકના, કેસર-કુકમ તંબોલ રે.

૧૩ સત્યભામા ૦ [૧૦૩]

સાજન કુટંબ સહોદર, ન્યાતિ-જાતિની ૩પંતિ રે;
હસે ૪કૃડે ભોજન દિઈ, સંતોષ્યા ભલી ભાંતિ રે.

૧૪ સત્યભામા ૦ [૧૦૪]

ઢાલ પૂરણ થઈ પાંચમી, જન્મ-કરણીની ઁહો રે;
શ્રીશાંતિચરિત્રે ઁ કહું, રૂપ કહે ઘરો નેહો રે. ૧૭ સત્યભામા ૦ [૧૦૭]

કૂહા:-

કુટુંબને કિધી વિદા, નિજ-નિજ થાનિક જાય;
'ધન્ન-ધન્ન એ ધનદત્તને, ફલિઉ ધર્મ પસાય.'

૧ [૧૦૮]

ઈંદુ-કલા પરિ વાઘતો, મંગલકલશ કુમાર;
સત્યભામા હરખે ^૧હીઈ, ઉચ્છંગે બેસારિ.

૨ [૧૦૯]

પંચ ધાવિ પાલે ખરી, એક ઉછંગે લેય;
એકે કેડે ખભે લીયે, એક આલિંગન દેય.

૩ [૧૧૦]

એક માડે રમકડાં, એક હસીને તાલ;
સુખડલી મુખમે દીયે, કડાવે તે બાલ.

૪ [૧૧૧]

પયોધર મુખમે ઠવે, કવલ લિએ આહાર;
લાડ-કોડ પૂરે સદા, જનની ચિત ઉદાર.

૫ [૧૧૨]

ઢાલ:- ૬, કોઈલો પરબત ધૂંધલો રે લાલ- એ દેસી.

સત્યભામા ધનદત્ત બિહુ જણા રે લાલ, પેખે કુમરનું રૂપ રે સુગુણર;
મધુકરને જિમ વલ્લિકા રે લાલ, તિમ વલ્લભ અનુપ રે સુગુણર.
નિસુણો કુમરની વાતડી રે લાલ. આંકણી.

૧ [૧૧૩]

કોમલા વાણી આલાપતો રે લાલ, જીમ જીમ લાગે મીઠ રે સુગુણર;
નિશાપતી તે સારિખો રે લાલ, સોલ કલાઈ દીઠ રે સુગુણર.

૨ નિસુણો [૧૧૪]

પાંચ વર્ષનો જબ હુઉ રે લાલ, કરે બૂદ્ધિ પ્રપંચ રે સુગુણર;
લઘુતાપણું જૂઠી બાલનો રે લાલ, હાસ્ય વિનોદે સંચ રે સુગુણર. ૩ નિસુણો [૧૧૫]

માત-પિતા તવ જાણીઉ રે લાલ, વર્ષ થયા ^૨જદ આઠ રે સુગુણર;
કલ્યાભ્યાસ ઉચિત ભણી રે લાલ, લેખક સાલાઈ પાઠ રે સુગુણર. ૪ નિસુણો [૧૧૬]

શુભગ શ્રંગાર પહિરાવીને રે લાલ, અધ્યાપકને ગેહ રે સુગુણનર;
 આનંદિત હું પેખીને રે લાલ, અધ્યાપક સસનેહ રે સુગુણનર. ૫ નિસુણોં [૧૧૭]
 છાત્ર ભણી દીર્ઘ જદા રે લાલ, શ્રીફળ ફોફલ પાન રે સુગુણનર;
 ૧ કલાચારજને સૂંપિઉં રે લાલ, યથાયોગ્ય દેઈ દાન રે સુગુણનર. ૬ નિસુણોં [૧૧૮]
 પકન કરે કુમારજી રે લાલ, બૃદ્ધિ કર્મનુંસાર રે સુગુણનર;
 આરાધ્યો પૂર્વ ભવે રે લાલ, જ્ઞાનાભ્યાસ સૂધાર રે સુગુણનર. ૭ નિસુણોં [૧૧૯]
 પ્રજ્ઞાના ત્રણ પ્રકાર છે રે લાલ, ગુરુમુખથી ઉપદેસ રે સુગુણનર;
 વિનય થકી વિદ્યા ગ્રહે રે લાલ, તીમ વલી દ્રવ્ય વિસેસ રે સુગુણનર. ૮ નિસુણોં [૧૨૦]
 વિદ્યા લહી વિદ્યા દિઈ રે લાલ, ચોથો નહીં છે રે ભેદ રે સુગુણનર;
 મંગલકલશ શ્રવણે સુણી રે લાલ, સાધે વિદ્યા અખેદ રે સુગુણનર. ૯ નિસુણોં [૧૨૧]
 વિનય કરે ભક્તિ ઘણી રે લાલ, પાઠકની અપ્રમત્ત રે સુગુણનર;
 સૂવિનિતને સરલતાપણે રે લાલ, અહોનિશિ મનની ખંતિ રે સુગુણનર. ૧૦ નિસુણોં [૧૨૨]
 જિનમત પંડીત વાસના રે લાલ, અર્થ ગ્રહે શુદ્ધ ખાસ રે સુગુણનર;
 ઉદ્યમવંત ગુણે નિલો રે લાલ, કરે ચાતુર્ય પ્રયાસ રે સુગુણનર. ૧૧ નિસુણોં [૧૨૩]
 કવિત કોક છપ્પય ભલો રે લાલ, ગુઢા ગાહ્યને છંદ રે સુગુણનર;
 પ્રહેલિકા મુખે ઘરે રે લાલ, સમસ્ય સાયર ૨ વિંદ રે સુગુણનર. ૧૨ નિસુણોં [૧૨૪]
 પુરુષકલા બહોત્તરિ કહી રે લાલ, તેજ કલાનો વિશાલ રે સુગુણનર;
 સબદ સાસ્ત્ર કંઠે કર્યા રે લાલ, લઘુપણે એ બાલ રે સુગુણનર. ૧૩ નિસુણોં [૧૨૫]
 મંગલકલશના રાસની રે લાલ, ઢાલ છટ્ટી ભણી શુદ્ધ રે સુગુણનર;
 રૂપ કહે અભ્યાસની રે લાલ, મંગલીક હોએ અવીરુદ્ધ રે સુગુણનર. ૧૪ નિસુણોં [૧૨૬]

દૂધા:-

નિજ ગુરુ કુમરને પાઠવે, વિદ્યા નિપુણ શુપાત્ર;
ભિન્ન-ભિન્ન ભેદે કરી, વિલંબ ન કરઈ તિલમાત્ર. ૧ [૧૨૭]

ધનદત્ત એક દિન વાટિકા, કુમરે જાવત દિટ્ઠ;
પૃથ્થે જનકને હેતસૂં, બોલે વચાણે મીટ્ઠ. ૨ [૧૨૮]

‘કહો પિતાજી! દિન પ્રતે, નયરી બાહિર દ્વાર;
કુણ કામે જાઉં અછો?, ભાખો મુઝ પ્રતે વિચાર. ૩ [૧૨૯]

પિતા ‘પયંપે કુમર પ્રતે, ‘અર્ચવવા જિન હેત;
કુસુમ સુગંધ લેયવા’, તેહનો કહ્યો સંકેત. ૪ [૧૩૦]

તદા કુમર બોલો ફિરી, ‘મુઝને તેડો સાથિ’;
શ્રેષ્ઠીઈ સૂત કર ગ્રહી, ચાલ્યો ચતુરાનાથ. ૫ [૧૩૧]

ઢાલ:- ૭, થા પરિવારી મારા સાહિબા- એ દેશી.

એક દિન કુમર તે વાટિકા, ગયો કોતુક કાજ;
પિતા સંઘાતે પેખીને, ‘કુણ એ બાલક આજ?’. ૧ [૧૩૨]

પદ્મ શરિખા લોચન અછે, મુખ પુનિમ ચંદ;
સેઠનો શૂત તવ જાણીને, ફલ અર્પે સૂવંદ. ૨ [૧૩૩]

આરામિકના ચિત્ત ભણી, ઉપનો અતિહે પ્રમોદ;
ધનવંતની સર્વ ઈચ્છતા, કરે જન સુખ વોદ. ૩ [૧૩૪]

નિર્ધન તે તૃણ સારિખા, ન કરે કોઈ આસ;
નિપુણાઈ જો લખ હુઈ, બેસે નહી પાસ. ૪ [૧૩૫]

તિમ ઇહાં ધનદત્ત શ્રેષ્ઠીને, દ્રવ્ય ભણી ફલ-ફૂલ;
અખ્યો આરામિક હર્ષથી, ખાતા મીટ્ઠ અતુલ. ૫ [૧૩૬]

- કુમરે ફલાદિક તે સમે, ભક્ષણ તવ કીધાં;
સેષ લઘ્યાં નિજ ગૃહભણી, વનમાલિને દીધાં. ૬ [૧૩૭]
- કુસુમ લેઈ ગૃહે આવીને, જિનેશ્વર ભક્તી;
મજ્જન કરીને ખીરોદકા, વસ્ત્ર પેહરી જુક્તી. ૭ [૧૩૮]
- કેશર-ચંદન-^૧ધનસારસ્યું, અર્ચે જિન અંગે;
કુસુમમાલ કંઠે ઠવે, દ્રવ્ય સ્તવના રંગે. ૮ [૧૩૯]
- ^૨ઉસરતો પાછે પગે, રંગમંડપ સેટ્ઠ;
ભાવસ્તવના તિહાં કણે, કરુ શુભ દષ્ટ. ૯ [૧૪૦]
- પરમાત્મા પૂજા કરી, નિકર્યા જવ દ્વારે;
ઉપગરણ સર્વે લેઈને, દીધા કુમરને લારે. ૧૦ [૧૪૧]
- બિજે દિવસ વેલા હુઈ, ફલ-કુસુમની લેવા;
અતિ આગૃહે પિતા પ્રતે, લહે આણા હેવ. ૧૧ [૧૪૨]
- ‘આજ પછી સદા દિન પ્રતે, મુઝને એકાકી;
જાવું કુસુમની વાટિકા, નહી માંગુ બાકી. ૧૨ [૧૪૩]
- નિયંતિત પિતાજી! તુમે, ધ્યાન ધર્મનું ધ્યારો;
ઘરે બેઠા ^૩યુગતું ભલું, માનો વચણ અમારો. ૧૩ [૧૪૪]
- સૂત સ્યે કારણ જનમીયા?, કીયા જે કિરતાર;
જગમાં તેહનો લેખે નહીં, ન ગણે અવતાર.’ ૧૪ [૧૪૫]
- માતુ-પિતુ એ બાલનો, વેણ મસ્તક ^૪ચાડે;
અંતર રહિત ત્રણે જણા, શુભમેં કાલ ^૫ગમાડે. ૧૫ [૧૪૬]
- ઢાલ સાતમી મંગલીકની, પૂરણ થઈ વારુ;
રુપ કહે ધર્મને સેવજો, ભવજલનો તારુ. ૧૬ [૧૪૭]

૧. કપૂરથી. ૨. પાછો ફરતો. ૩. યોગ્ય. ૪. ચડાવે. ૫. પસાર કરે.

ઢૂહા:-

ધનદત્ત મંગલકલસ સૂત, તિમ સત્યભામા નારિ;
વિષયિક શુભ વિલસે સદા, વખત બડે આગાર. ૧ [૧૪૮]

કાલંગત બહૂ વ્યતિકમ્યો, નિજ-નિજ પૂન્ય પસાય;
ધર્મ થકી મહિમા ફલે, જગમાં જસ ગવરાય. ૨ [૧૪૯]

અગ્રે હુઇ જે વારતા, નિશુણો મુકી માન;
ચંદન અરુ મલયગિરી, બનસ્યે પ્રીતિ નિદાન. ૩ [૧૫૦]

ભાવી પદારથ યોગ્યથી, જે હોએ ^૧અખીયાત;
ઇહાં સંબંધ થસ્યે સહી, પુન્ય બલે વીખ્યાત. ૪ [૧૫૧]

ઢાલ:- ૮, લલના ન દિશી છે - એ દેશી.

એહ જ ભરતક્ષેત્રે ભલો, તેહના છે ષટ ખંડ લલના;
આરજ દેસમાં સોભતો, અંગદેશ પ્રચંડ લલના. ૧ [૧૫૨]

દેસ મનોહર અંગદેસે, અનોપમ નયરી નામ લલના;
ચંપા નામે મહાપુરી, વાસુપૂજ્ય જન્મ ઠામ લલના. ૨ દેસ૦ [૧૫૩]

દધિવાહન રાજા હુઉ, ઇણિ નગરી એ પ્રસીધ્ધ લલના;
પ્રત્યેકબુધ્ધ પ્રથમ કહ્યો, વૈરાગ્યે દીક્ષા લીધ લલના. ૩ દેસ૦ [૧૫૪]

રાજ્ય કરે નરેસરુ, સૂરસુંદર ભૂપાલ લલના;
ભૂજબલ પ્રાક્રમ જેહનો, ^૨પંચાયાણ જિમ વીકરાલ લલના. ૪ દેસ૦ [૧૫૫]

તપ તેજે અરીયાણ વશ કર્યા, ચાલે આણ અખંડ લલના;
લોપી ન સકે તેહની, જિમ ઘન પવન પ્રચંડ લલના. ૫ દેસ૦ [૧૫૬]

પટરાણી ગુણે દીપતી, નામ ગુણાવલી તાસ લલના;
કમલા પરે ઉપમા લહે, લક્ષણ ભૂષણ પાસ લલના. ૬ દેસ૦ [૧૫૭]

૧. આખ્યાત=કહેલું. ૧. સિંહ.

- શુભ વિલસે સંસારમાં, દંપતિ નિજ આવાસિ લલના;
વનિતા ગુણાવલી પેખીઉ, શુચિત સ્વપ્ન પ્રકાશ લલના. ૭ દેસં [૧૫૮]
- કલ્પલતા ઉચ્છંગમાં, પડી દીઠી પ્રત્યક્ષ લલના;
ઉતરીત દેવ-ભૂવન થકી, નયાણે તે ઉપલક્ષ લલના. ૮ દેસં [૧૫૯]
- રાણી પ્રમાદ તજી કરી, નિશા વ્યતીકમી તામ લલના;
ભૂપતિને ^૧વાશર જઈ, પ્રાર્થના કરતિ ^૨ભામ લલના. ૯ દેસં [૧૬૦]
- ‘^૩યામ નીંદ્ર સૂપનો લલ્યો, ફલ ભાખો મુઝ તેહ’ લલના;
નૃપતિ કહે, ‘તુમને પ્રિયા! દુહિતા હુસ્યે ગેહ લલના. ૧૦ દેસં [૧૬૧]
- ગુણ લક્ષણે સંપૂર્ણતા, તુમ કૂખે અવતાર લલના;
લહેસ્યે ભવ અંગજાપણે, સૂપન તણે અનુસારિ’ લલના. ૧૧ દેસં [૧૬૨]
- રાય કહે રાણિ પ્રતે, ‘હોજ્યો કુસલ કલ્યાણ’ લલના;
રાણિએ વચન ભૂપતિતણું, તહિતિ કર્યો પ્રમાણ લલના. ૧૨ દેસં [૧૬૩]
- આઠમી ઢાલ વખાણીઈ, ^૪તનુજાતણો અધિકાર લલના;
વિસ્તાર કહિસું હવે, રુપ કહે જયકાર લલના. ૧૩ દેસં [૧૬૪]

૧. દિવસ. ૨. ભામા, સ્ત્રી. ૩. યામિની=રાત્રીએ. ૪. પુત્રીનો.

દૂહા:-

રાણી ગુણાવલી ગર્ભની, શુશ્રુષા કરે સંગ;
નવ ^૧મસવાડ ઉરે ધરી, જન્મ સમયે ઉચ્છરંગ. ૧ [૧૬૫]

ગર્ભસ્થિતી પૂરણ ભઈ, પ્રસવી પુત્રી ^૨ભૂરિ;
નૃપને ગઈ વધધામણિ, અર્પે દાન સંપૂર. ૨ [૧૬૬]

સૂતા મોચ્છવ રાજંદ કીઓ, વાજે મંગલ તૂરિ;
સોહવ ગાવે સોહલા, નાટકીયા સસનુરિ. ૩ [૧૬૭]

લક્ષ દાને સંતોષીયા, રક્ષક કરી નિજ ^૩મામ;
નામ ઠવ્યું દુહિતાતણું, ત્રિલોક્યસુંદરી નામ. ૪ [૧૬૮]

ઢાલ:- ૯, નેન હમારે લાગનાં જિત-તિત લાગે ધાય બહુરિયા- એ દેશી.

પ્રતપો સૂરસુંદર સદા, અવીચલ ^૪ધૂ પરે વંક રાજનજી;
જગમાં તેહની સોહા ઘણી, ^૫ખાગ-ત્યાગ નિકલંક રાજનજી. ૧ પ્રતપોસૂરસુંદર ૦ [૧૬૯]

નામ થાપ્યો કુમરીતાણો, ત્રિલોક્યસુંદરી નામ રાજનજી;
દિન-દિન અઘકી કલા વધે, શશધર પરે સદધામ રાજનજી. ૨ પ્રતપો ૦ [૧૭૦]

કુમરી રૂપે ગુણભરી, બાલ કલાનો કંદ રાજનજી;
વદન કમલની દિપકા, સરદપૂર્ણનો ચંદ રાજનજી. ૩ પ્રતપો ૦ [૧૭૧]

કુંજરની ગત ચાલતી, અધર અરુણ પ્રવાલ રાજનજી;
શુક ચંચુ જીસી નાસિકા, પૃષ્ઠિદલ શુકમાલ રાજનજી. ૪ પ્રતપો ૦ [૧૭૨]

^૬ભમુહબાણ મૃગલોચની, ^૭કંઠીરવ ^૮કટીલંક રાજનજી;
જાણીઈ ઉરવસી સહી, અન્ય યુવતિ લહે સંક રાજનજી. ૫ પ્રતપો ૦ [૧૭૩]

૧. મહેના. ૨. ગોરી. ૩. આબડૂ. ૪. ધ્રુવના તારાની જેમ. ૫. શૂરવીર. ૬. ભવાં. ૭. સિંહ. ૮. કમરનો વળાંક.

લાવણ્યતા રસ-કુંપિકા, કરપાણિ કદ લીથંભ રાજનજી;
શુભગ-રચણની મંજૂષા, ઉપમ લહે અચંભ રાજનજી. ૬ પ્રતપોં [૧૭૪]

કુમરી હુઈ નવયોવના, બાલ અવસ્થા મોચંત રાજનજી;
સોભાગ્ય રસની ^૧તટનીકા, નિરખી ભૂપ હર્ષત રાજનજી. ૭ પ્રતપોં [૧૭૫]

ભણન-ગાણન ચોસઠ કલા, જ્ઞાન-વિજ્ઞાન ચાતુર્ય રાજનજી;
વરજોગ્યતા એ બાલિકા, થઈ જાણી નરરાજ્ય રાજનજી. ૮ પ્રતપોં [૧૭૬]

નૃપતિ મન આતુર થયો, 'કુણ હોસ્યે વર ભૂપ? રાજનજી;
ત્રિલોક્યસુંદરી સુતાતણો, નિરખવવો ધરી ^૨ચૂપ રાજનજી. ૯ પ્રતપોં [૧૭૭]

ઈમ ચિંતવી અંતેઉર જઈ, રાણીને ^૩વિરતાંત રાજનજી;
ચંચલતા નિજ મનતાણી, કહી કાંતાને એકાંતિ રાજનજી. ૧૦ પ્રતપોં [૧૭૮]

'પુત્રીની ચિંતા માતને, શુતની પિતાને હોય રાજનજી;
તે માટે તુમને ઘટે, કુણ પ્રતે દેવી સોય? રાજનજી. ૧૧ પ્રતપોં [૧૭૯]

યુગતે યુગતુ જો મિલે, અયુગતો નાવે ^૪દાય રાજનજી;
રસીયે રસીયા જવ મિલે, રસમે રસ મિલ જાય' રાજનજી. ૧૨ પ્રતપોં [૧૮૦]

ભૂપતિ વચન રાણી શુણી, કુમરીના અવદાત રાજનજી;
પભાણે રાણી ભૂપતિ પ્રતે, 'નિશુણો સ્વામી! વાત રાજનજી. ૧૩ પ્રતપોં [૧૮૧]

મુઝ પુત્રી પ્રાણ-વલ્લભ ઘણી, દૂર દેશાંતર જાય રાજનજી;
તો હું પ્રાણ ન ધરી શકું, ક્ષણ વિરહ ન ખમાય રાજનજી. ૧૪ પ્રતપોં [૧૮૨]

નગર ભણી નિજ પુત્રીને, દેવી ઘટે મહારાજ! રાજનજી;
દૃષ્ટે નિરખુ દિન પ્રતે, અરજી 'ગરિબનવાજ' રાજનજી. ૧૫ પ્રતપોં [૧૮૩]

ઢાલ થઈ નવમી ભલી, મંગલકલસને રાસ રાજનજી;
કહે ભરતાર સુંદરી ભણી, રૂપ કહે નિજ પાસ રાજનજી. ૧૬ પ્રતપોં [૧૮૪]

.. નદી. ૨. સાવધાની. ૩. વૃત્તાંત. ૪. મન. ૫. ગરીબોના બેલી, દીનદયાળ.

ફૂલ:-

ભૂપતિ ચિંતે મનથકી, 'નિજ સૂબૂદ્ધિ પ્રધાન;
તસ પુત્રને કુમરી દિઉ, 'અનુ-ચિત કન્યાદાન.' ૧ [૧૮૫]

અનુચર મૂક્યા મંત્રિને, તેડાવ્યો મહિપાલ;
તવ મંત્રી તિહાં આવીઉ, જિહાં તખતે ભૂપાલ. ૨ [૧૮૬]

ભૂપતિ ભાખે 'મંત્રવી!, મુઝ તનયા તુઝ હાથ;
અર્પુ છું તુઝ સૂત ભણી, કરવા પુત્રીનાથ.' ૩ [૧૮૭]

તવ મંત્રી કર જોડીને, આખે વચન અનુપ;
'અસત્ય એમ કિમ ભાખીઈ?', તુમ સરિખા જે ભૂપ. ૪ [૧૮૮]

તુમ પુત્રી મુઝ સુતને, યોગ્ય નહી મુઝ કામ;
ઉચિત સૂંદર વર મિલે, રાજ્યપૂત્ર સૂભ ઠામ. ૫ [૧૮૯]

તેહને દેવી તુમ ઘટે', રાજન કહે તવ વાચ;
'ફરી બોલ લોપીસ નહી, અવસ્ય કહું તુઝ સાચ.' ૬ [૧૯૦]

ઢાલ:- ૧૦, આસણરા જોગી - એ દેસી.

ભૂપતિ વચન સુણીને મંત્રી, ચિંતાભર થયો 'એગંત્રી રે જુઉ કર્મની કરણી;
ગૃહે જઈ ચિંતાસાયરમેં પેઠો, 'ગલહથ દેઈને બેઠો રે જુઉ કર્મની કરણી. ૧ [૧૯૧]

પૂછે વનિતા 'સ્યુ છે? સ્વામી!, આજ 'દુમના અંતરજામી રે' જુઉં;
કહે મંત્રી 'શુણ કામિની!, આખ્યો અંતરો શાસ્ત્રની મતિ શાખે રે જુઉં. ૨ [૧૯૨]

સરસવ મેરુને અંતર પડીઓ, સુરતરુ ને એરંડતરુ નડીઓ રે જુઉં;
'સર સાયરને અંતરો કેહવો?', 'અર્ક-પય ગૌ-પય સમ નવિ તેહવો રે જુઉં. ૩ [૧૯૩]

૧. ટીં અનુચિત= 'અયોગ્ય' એવો અર્થ થાય પરંતુ અહિં ચિત=ઈચ્છા, અનુ= અનુસારે= 'ઈચ્છાનુસારે' આવો અર્થ કરવો.

૨. એકાંતે. ૩. લમણે હાથ. ૪. દુઃખી. ૫. સરોવર. ૬. આંકડાનું દૂધ.

- ચિંતામણી ને પાપાણને અંતરો, તોખાર તેજ ખર અંતરો રે જુઓં;
બગના ટોલામાં હંસ ન સોહે, ચંદન સાગર(?)તરુને ન મોહે રે જુઓં. ૪ [૧૯૪]
- વિષ અમૃતને અંતર જે તો, પ્રીયા! નિશુણો હું કહું કેતો? રે જુઓં;
મનુષ્યણી ને દેવસુરાંગના, કિમ અંતરો મિલે એકમના રે જુઓં. ૫ [૧૯૫]
- તિમ રાજ્યપુત્રી ને કુષ્ટીસૂતનો, મેલ્યો વિવાહ નૃપતિ નિજ મતનો રે જુઓં;
મુઝ દિલમાં તો થયું એ માફું, પિણ હૃદય ક્યો મેં કાફું રે જુઓં. ૬ [૧૯૬]
- છત્તિ અછત્તિનો ભેદ ન જાણે, રહે જગમેં ચ્યાર હઠ તાણિ રે જુઓં;
બાલક માંગણ લાડકી નારિ, ચોથો ભૂપતિ ચિત્ત ન વિચારે રે જુઓં. ૭ [૧૯૭]
- તિમે હુ પડીયો આરતિધ્યાને, ઉખાણો મલ્યો એક તાને રે જુઓં;
એક દિસિ ઘસમસતો વાઘ, બીજી તટનીનો નહી તાગ રે જુઓં. ૮ [૧૯૮]
- અહી છછંદરી મૂખે જવ ગ્રહીને, જાણ ઉદર ભરુ હુ વહીને રે જુઓં;
ગ્રહતાં તો જીવ લાગે સોહિલો, પણ ભક્ષણ કરતા દોહિલો રે જુઓં. ૯ [૧૯૯]
- તિમ રાયે હઠવાદ કીધો, મુઝને ગલિ પાસ જ દીધો રે' જુઓં;
મંત્રી વચાણ શુણીને ભામ, 'હવે કિમ કરવું ઘટે? સ્વામ! રે જુઓં. ૧૦ [૨૦૦]
- દેવ અટારે થયો જે રોગ, આ પૂર્વ કર્મને ભોગ રે જુઓં;
કર્મ-નૃપતિ છે સહુથી બલિઉ, કુણે નવિ જાએ છલીઉ રે જુઓં. ૧૧ [૨૦૧]
- સિર લિખીયા જે લેખ વિઘાતા, કુણ ટાલી સકે? જગત્રાતા રે જુઓં;
નર બલવંત જે મેરુ ઉપાડે, તેહને પણ કર્મ ભમાડે રે જુઓં. ૧૨ [૨૦૨]
- દોસ ન દિને દેવને નાથ, દોસ સર્વ છે કર્મને હાથ રે જુઓં;
પણ ઉદમ કીધે દુખ જાઈ, કીજઈ તેહવો ઉપાય રે' જુઓં. ૧૩ [૨૦૩]
- દસમી ઢાલ પૂરણ પ્રકાસી, કેલવે મંત્રી બુદ્ધિ ખાસી રે જુઓં;
રૂપ કહે વીરમનો દાસ, જોજ્યો ભવિ કર્મ તપાસ રે જુઓં. ૧૪ [૨૦૪]

કૂહા:-

મંત્રી સુબૂદ્ધિ બૂદ્ધિ બલે, કીધો એક ઉપાય;
કુલદેવી આરાધવા, મનમે ધર્યો ઉપાય. ૧ [૨૦૫]

‘કુલદેવી સાનિધિ થકી, થાસ્યે દેહી નીરોગ;
જાસ્યે કુષ્ટ મુઝ સુતતાણો, લહસ્યે સંપદ ભોગ.’ ૨ [૨૦૬]

નામ સૂબૂદ્ધિ મંત્રીનું, પણ દુષ્ટીનું મૂલ;
હિંસકની ઉપમ સહી, પામસ્યે જગમાં ^૧શુલ. ૩ [૨૦૭]

શુભ દિવસ નિરખી કરી, કીયા ત્રણ ઉપવાસ;
તપના મહિમાથી ભણી, પ્રત્યક્ષ હૂઈ ઉલ્લાસ. ૪ [૨૦૮]

‘હે વત્સ! કિણ કારણે, કિમ આરાધી મુઝ?;
સાધું તુઝ કારજ સહી, ભાખ તું છોડી ^૨ગુજ્જ.’ ૫ [૨૦૯]

ઢાલ:- ૧૧, છાણા વિણાણ હું ગઈ રે- એ દેશી. [રાગ:- જિમ-જિમ
એ ગિરિ ભેટીએ રે.]

વાણી મંત્રી ઇમ વદે રે, કુલદેવીને સાજ્ય સલૂણા;
^૧‘એતા દિન તુઝ સેવના રે, કીધી સુખને સાજ સલૂણા. ૧ [૨૧૦]

લક્ષ્મી લીલા ભોગવું રે, એ સવિ દેવ પસાય સલૂણા;
ત્રિણ કાલની માતજી! રે, ખબર લહો ક્ષિણમાંહિ સલૂણા. ૨ [૨૧૧]

દુખનો કારણ મારુ રે, જાણો છો તુમે દેવ! સલૂણા;
^૨પ્રારથના પૂરે તુમે રે, અમ કિધુ તુમ સેવ સલૂણા. ૩ [૨૧૨]

એક સાયર એક તટ વાસી રે, તસ હોઈ દારીદ્ર સાજ સલૂણા;
લાજ તેહની સાયર પ્રતઈ રે, તટવાસીને નહી લાજ સલૂણા. ૪ [૨૧૩]

૧. કુ:ખ. ૨. અંતરની ગુપ્ત વાત. ૩. આટલા. ૪. પ્રાર્થના.

- જનની! લાજ અમારડી રે, સુંપી તુમ ઉછંગ સલૂણા;
કુષ્ટી પુત્ર નિરોગ્યતા રે, થાયે નિર્મલ અંગ' સલૂણા. ૫ [૨૧૪]
- તવ દેવી આલાપતા રે, 'પ્રાર્થના કીધી અસત્ય સલૂણા;
માહરુ જોર ચાલે નહી રે, વચન કહું છું સત્ય સલૂણા. ૬ [૨૧૫]
- પ્રાણીઈ પૂર્વભવે કર્યા રે, શૂભ અશૂભ જે કર્મ સલૂણા;
છુટે નહી ભોગવ્યા વિના રે, તેહનો ભાખુ એ મર્મ સલૂણા. ૭ [૨૧૬]
- બુદ્ધિ ભણી મુઠ કાં થયો? રે, અહો! મંત્રી! તું ધીર સલૂણા;
જો મીલે લક્ષ દેવતા રે, કેહની ન ચાલે પીર સલૂણા. ૮ [૨૧૭]
- જગત્રાતા 'પ્રમેસરુ રે, તો હું કુણ માત્ર? સલૂણા;
પ્રાર્થના પૂરી ન શકુ રે, જો હોએ પાત્ર કુપાત્ર સલૂણા. ૯ [૨૧૮]
- નિકાયિત જેણે બાંધીઆ રે, ભોગવસ્યે ભવકર્મ સલૂણા;
અન્ય સાટે અન્ય ન ભોગવે રે, પુન્ય-પાપ દોએ ધર્મ સલૂણા. ૧૦ [૨૧૯]
- તુઝ પુત્રે કર્મ બાંધીઆ રે, ઉદયે આવ્યા તેહ સલૂણા;
અનુભવવા સમરથ નહી રે, માત-પીતા હોએ જેહ' સલૂણા. ૧૧ [૨૨૦]
- મંત્રી મનમેં સોચિઓ રે, 'કીમ વધસે મુઝ મામ?' સલૂણા;
દેવી પ્રતે કહે મંત્રવી રે, 'પરના સધારો કામ સલૂણા. ૧૨ [૨૨૧]
- કોષ્ટ રોગ મુઝ સુતનો રે, ન જાએ કર્મ વસોણ સલૂણા;
અન્ય પુરુષ મુઝ મેલવો રે, સાચા દીસો વેણ સલૂણા. ૧૩ [૨૨૨]
- અંગીત આકારે કરી રે, સુત સરીખો નીરોગ સલૂણા;
રાજ્ય સુતા વિવાહ મેલવી રે, પછે વિલસે સૂત ભોગ' સલૂણા. ૧૪ [૨૨૩]
- પણિ કુષ્ટિ નીર્દય પ્રાણીઆ રે, ન વિચારે કાજ અકાજ સલૂણા;
તિમ મંત્રી આલોચ્યું નહી રે, લોભ થકી 'ગમે લાજ સલૂણા. ૧૫ [૨૨૪]
- ઢાલ અગ્યારમી મીઠડી રે, ભાખી રૂપ ઉલ્લાસ સલૂણા;
આગલ વાત રસાલની રે, સરસ સંબંધ કહું તાસ સં ૧૬ [૨૨૫]

ફૂલ:-

- ‘રતનપુરુષ તે મુઝ પ્રતે, આણી આપો દેવ!;
જિમ ઘટસે તિમ તે પ્રતે, અહો નિસિ કરસૂં સેવ.’ ૧ [૨૨૬]
- ‘રે મંત્રી! શુભૂધિ તું, તુઝ નગરીને દ્વાર;
અશ્વપાલક પુરુષને, બેસાર્યા કરે સાર. ૨ [૨૨૭]
- કીહાં કણથી એક પુરુષને, લેઈ બેસારીસ પાસ;
તે પુરુષને પ્રછન્નતા, લાવે તુઝ ગૃહે તાસ. ૩ [૨૨૮]
- સીતની પીડ નિવારવા, બેઠો હોસ્યે ‘ચંગ;
હૂતાસન તાપે કરી, નિજ તપાવે અંગ. ૪ [૨૨૯]
- યથોચિત કરવું ઘટે, જે તુઝ આવે દાય;
અદૃશ્ય થયાં દેવી કહી, મંત્રીને કીધ પસાય. ૫ [૨૩૦]

ઢાલ:- ૧૨, તુંગીયાગીરી સીખર સોહે- એ દેશી.

- કુલદેવ્યાના વચનથી તવ ઉત્કર્ષ્યો પ્રધાન રે;
સામગ્રી સવિ વિવાહની, તેણે તુરત કીધી નિધાન રે. ૧ [૨૩૧]
- સૂબૂધિ મંત્રી ઈમ પભાણે.
- અશ્વપાલક પુરુષોને, તિહાં તેડીને એકાંત રે;
ચિત્તની વાર્તા પ્રકાસી, ધુર થકી વૃત્તાંત રે. ૨ સૂબૂધિ ૦ [૨૩૨]
- ‘અરે પાલકો! કોઈ માનવ, આવીને તુમ પાસ રે;
અંગ તપાવા પાવકે, બેસે બાલક ખાસ રે. ૩ સૂબૂધિ ૦ [૨૩૩]
- તે બાલકને ‘સાહીને, તુમે લાવજ્યો મુઝ ગેહ રે;
વાતનો નહી વિલંબ કરવો, પ્રકાસુ સસનેહ રે.’ ૪ સૂબૂધિ ૦ [૨૩૪]

પ્રધાન વાણી અશ્વપાલકે, સાંભલી શ્રવાણેહ રે;
 લોભના પરવસ થકી, એ તો કરે ઉદમ એહ રે. ૫ સૂબૂદ્ધિઃ [૨૩૫]
 એહવે ભાવિના યોગથી, તે મંગલકલસ કુમાર રે;
 ધનદત્ત શ્રેષ્ઠીતાણો શુત, ત્રિલોક્યસુંદરી ભત્તાર રે. ૬ સૂબૂદ્ધિઃ [૨૩૬]
 એહવો જાણી કુલદેવ્યા, પુરી ઉજજેણી 'સમીધ રે;
 જાતી હવી મંત્રીના મનના, મનોરથ કરવા સીધ રે. ૭ સૂબૂદ્ધિઃ [૨૩૭]
 તેહ સમે એ બાલકે, લેઈ વાટિકાથી કુસુમ રે;
 એકાકી નિજ ગૃહે વલતાં, થઈ ગગન વાણી અમુલ્લ રે. ૮ સૂબૂદ્ધિઃ [૨૩૮]
 અંતરિક્ષે દેવ્યા રહીને, અમોઘવાણી આલાપ રે;
 'અહો! બાલક રૂપ જાએ, કુસુમ-છાબ સંલાપ રે. ૯ સૂબૂદ્ધિઃ [૨૩૯]
 ચંપાનયરી સૂરસુંદર, રાજ્ય શુતા ગુણવેલિ રે;
 ત્રિલોક્યસુંદરી પતિ હોસ્યે, ભાટકે 'ગજગેલ રે.' ૧૦ સૂબૂદ્ધિઃ [૨૪૦]
 મંગલકુમરે શ્રવાણે શૂણીઆ રે, દેવ્યના વચન્ન રે;
 'અંબરવાણી આજ કિમ એ?, ચકિત હુઓ મન્ન રે. ૧૧ સૂબૂદ્ધિઃ [૨૪૧]
 ગૃહે જઈને પિતા આગે, દેવ સંબંધિ વાચ રે;
 કથન ભાખુ ધુર થકી એ, છે વૃથા કે સાચ રે?'. ૧૨ સૂબૂદ્ધિઃ [૨૪૨]
 ઢાલ પભણી બારમી, સાંભલો શ્રોતા! રસાલ રે;
 રૂપ કહે ભવિ પુન્યથી, હોજ્યો મંગલમાલ રે. ૧૩ સૂબૂદ્ધિઃ [૨૪૩]

ફૂલ:-

કુમર નિજ સદને ગયો, સા વાણી હુઈ જેહ;
ભવિતવ્યતા યોગે કરી, વિસ્મૃત થઈ અથ તેહ. ૧ [૨૪૪]

બીજે દિવસે તે કુમરજી, ગયો વાટિકા મઝાર;
પૂરૂપ લેઈ જાતો હતો, હર્ષે નિજ આગાર. ૨ [૨૪૫]

તે દિવસ તિહાં પણ હુઈ, વાણી ગગને જામ;
'અહો! આશ્ચર્ય એ છે વડો, ક્ષિણ નહી ચિત્ત વિશ્રામ. ૩ [૨૪૬]

પ્રાત જ કાલે જિમ હુઈ, તિમ સા વાણી આજ;
અવસ્ય ગૃહ જાતે થકે, પિતાને જણાવું કાજ.' ૪ [૨૪૭]

ઈમ ચિંતવતો તતખિણે, ડગ ભર્યા દો ચ્યાર;
કુલદેવ્યાઈ અંબરે, ઉત્પાત્યો તિણવારિ. ૫ [૨૪૮]

ઢાલ:- ૧૩, કંત તમાકુ પરીહરો- એ દેશી.

કુમર પવને ^૧ફેરો થકો, ઉપડ્યો અંબર જાતિ ^૨મોં;
આણ્યો અતિહે વેગલો, અરણ્ય ઘણો ઉલ્લંઘીત મોં. ૧ [૨૪૯]
જો જો ભવિ! ફલ પુન્યના. આંકણી.

નયરી ચંપા પરિસરે, કુલદેવ્યાઈ આનિ મોં;
ત્રાસ પામ્યો ભયે ભણી, સુંદર રૂપ સમાનિ મોં. ૨ જો જોં [૨૫૦]

ક્ષુધા પિવાસા પીડતો, બાલક પામ્યો ^૩શ્રાંતિ મોં;
ચિહું દિસે નીરખે નીપનો, વનમાં સ્થાનિક ^૪ખાંતિ મોં. ૩ જો જોં [૨૫૧]

માનસરોવર ઉપમા, દીકો સરોવર મેક મોં;
પાન કિધુ વસ્ત્રે ગલી, અતિ શીતલ ઉદક મોં. ૪ જો જોં [૨૫૨]

૧. પ્રેયો. ૨. દીં અહીં 'મોં'થી પાદપૂરક ક્યું હશે? તે સ્પષ્ટ થતું નથી. ૩. થાક. ૪. ખંતપૂર્વક.

- ચિંતા ટાલી તૃષાતણી, સરોવર પાલે બેઠ મોં;
છે વટવૃક્ષ ઉન્નત ઘણો, આશ્રય કીઉ હેઠ મોં. ૫ જો જોં [૨૫૩]
- થઈ અવસ્થા તેહને, શ્રેષ્ઠીસુતને દેખિ મોં;
આણખમતો દીનકર તીહાં, ઉપગાર કરવા વિસેષ મોં. ૬ જો જોં [૨૫૪]
- બાલક ચીતે ‘હું કિહાં?, માત-પિતા કિહાં સ્વસ્થ?’ મોં;
‘આતુર દેખી તિહાં કણે, દિનકર પામ્યો અસ્ત મોં. ૭ જો જોં [૨૫૫]
- પુન્ય પ્રસંસો માનવી, પુન્યે આપદ જાય મોં;
પુન્યે શત્રુ ન ‘વેહડે, વિઘન દૂરે પલાય મોં. ૮ જો જોં [૨૫૬]
- પુન્ય ‘શાખાઈ કુમરતાણો, છે સાથે બલવંત મોં;
‘વેહડે નહી તે સ્થાનકે, આશ્રયો નિર્ભયવંત મોં. ૯ જો જોં [૨૫૭]
- ઉદમથી સુખ પામીઈ, નિરુદ્ધમી દુખ પાવ મોં;
તે માટે બેઠો ઈહાં, કરુ ઉદમ થીરભાવ મોં. ૧૦ જો જોં [૨૫૮]
- ડાભ-તૃણાનિ રાશિકા, તુરત કીધી તઈયાર મોં;
વડ-સાખા બંધન કરી, ઉપર ચડ્યો અંધકાર મોં. ૧૧ જો જોં [૨૫૯]
- ચીહું દીસે નયાણ નિહાલીને, ઉત્તર સન્મુખ વન્ન મોં;
અતિ દૂરતર તેજથી, જલતી દીઠી અગન્ન મોં. ૧૨ જો જોં [૨૬૦]
- ઉત્તરીઓ વટવૃક્ષથી, ચાલ્યો ઉઘોત અનુસારિ મોં;
ભય દેખી વપૂ ધ્રુજતો, વલી સીતનો ઉપચાર મોં. ૧૩ જો જોં [૨૬૧]
- બાહ્ય પ્રદેસે આવીઉ, ચંપાનયરી ગામ મોં;
પ્રજલે વન્હિ જે ઠાણકે, છે અશ્વપાલક તામ મોં. ૧૪ જો જોં [૨૬૨]
- બેઠો અંગ તપાવતો, મંગલકલશને દીઠ મોં;
અશ્વપાલક સેવકે તીહાં, બોલે વચણે મીઠ મોં. ૧૫ જો જોં [૨૬૩]

હાસી દુષ્ટ ચેષ્ટા કરે, પૂર્વ સંકેતને કાજ મોં;
પુરુષ મંત્રીના પાઠવે, બાલકને ^૧સસમાજ મોં. ૧૬ જો જોં [૨૬૪]

તવ ઉત્પાતી ગોપવ્યો, કરી ^૨ઉપદ્રવ્ય રહિત મોં;
પ્રાતકાલે મંત્રી પ્રતે, સુંખ્યો પુરુષે હિત મોં. ૧૭ જો જોં [૨૬૫]

તેરમી ઢાલે કુમરને, આણીઓ સૂબૂદ્ધિ આવાસ મોં;
રુપ કહે શ્રોતા! શુણો, થાસ્યે જગ છાબાસિ મોં. ૧૮ જો જોં [૨૬૬]

દૂહા:-

- હવે મંત્રીસર કુમરને, કરે ગૌરવપાણે ભક્ત;
જિમ ધૂર્ત છલ તાકિને, લહેવા દ્રવ્ય ^૧અસક્ત. ૧ [૨૬૭]
- ભોજન વસ્ત્ર પ્રમુખની, આભુષણ શ્રંગાર;
ઇત્યાદિક બાલક પરે, કરે વિવિધ પ્રકાર. ૨ [૨૬૮]
- પ્રછન્નતા ગૃહમાં રખે, રાત-દિવસ મતિઅંધ;
ચીતે કુમર 'જે મુઝ ભણી, કરે પ્રપંચ શુબુદ્ધિ. ૩ [૨૬૯]
- ઇમ ચીંતવી એકદા સમે, પૂછે કુમર પ્રધાન;
'કહો ^૨પિતા! પરદેસીને, કિમ મુઝ ઘો છો માનિ?. ૪ [૨૭૦]
- દિન-દિન પ્રતે અધિકો ઘણો, આદર ભાવ અપાર;
કીં પૂન નગરી કુણ છે?, કુણ દેસ સુખકાર?. ૫ [૨૭૧]
- ભૂપતિ રાજ્ય કરે ઇહાં, કુણ નામ છે જેહ?;
વિસ્મય છે તે વાતનો, સાંભલવા સસનેહ.' ૬ [૨૭૨]

ઢાલ:- ૧૪, કપૂર હોઈ અતિ ઉજ્જલો રે- એ દેશી.

- પ્રશ્નોત્તરિ તેહનો કહૂં રે, સચિવ કહે, 'સુણો બાલ!;
અંગદેસ મનોહરુ રે, ચંપાનયરી વિશાલ. ૧ [૨૭૩]
- કુમરજી! નિસુણો માહરી વાત. આંકણી.
- રાજ્ય કરે ઇણ નગરીઈ રે, સૂરસૂંદર છે ભૂપ;
સૂબુદ્ધિ નામે માનીતો રે, છુ પ્રધાન અનુપ. ૨ કુમરજીં [૨૭૪]
- તુઝને મેં ઇહાં આણીઉ રે, મોટા કામને અર્થ;
તે અવદાતનો તુઝ પ્રતે રે, મ કરિસ તે અ વ્યર્થ. ૩ કુમરજીં [૨૭૫]

ત્રૈલોક્યસૂંદરી કન્યકા રે, રાજ્યશુતા ^૧ગુણગાહ;
દીધી તે મુઝ પુત્રને રે, તે કોષ્ટરોગ ^૨અથાહ.

૪ કુમરજી૦ [૨૭૬]

તે માટે નૃપ અંગજા રે, અહો! મુગ્ધ સૂજાન;
પરણો તુમે ભલી વિધે રે, ઘો મુઝ પુત્રને દાન.

૫ કુમરજી૦ [૨૭૭]

તે કાર્ય તુઝને ઇહાં રે, ^૩આનીત કર ઉપગાર;
મુઝ કારીજ તું સાધીને રે, ^૪નિકસ તૂં ગૃહ બાર.

૬ કુમરજી૦ [૨૭૮]

આખે કુમર સચિવ પ્રતે રે, અલીક શુણીને વેણ;
‘એ અકાર્ય કામ કરવું અ છે રે, સર્વથા ન ઘટે સેણ.

૭ કુમરજી૦ [૨૭૯]

પિતાજી! મ કરો જુઠ લિગાર, એ છે આથિર સંસાર. આંકણી.

નૃપ બેટી દેવંગના રે, કિહાં કુષ્ટી તુઝ પુત્ર?;
નિંદવવા યોગ્ય જનતણે રે, કિમ ભાખો ^૫ઉચ્છ્રુત?.

૮ પિતાજી૦ [૨૮૦]

વિસ્વાસઘાત કર્યા થકી રે, પામે અનર્થ મુલ;
તેહ દષ્ટાંત શ્રવણે સૂણો રે, પાપનું છે પ્રતિકુલ.

૯ પિતાજી૦ [૨૮૧]

જિમ ^૬ઉલુકે વાયસતાણો રે, કિધો મિત્ર વિસ્વાહ;
પણિ વાયસે વંચના કરી રે, દિધો અગ્નિદાહ.

૧૦ પિતાજી૦ [૨૮૨]

મગરમછ વસંતો જલે રે, તે કપી વનચરે દિઠ;
વિસ્વાસ કીધો તે મગરનો રે, આણી આખે ફલ મિઠ.

૧૧ પિતાજી૦ [૨૮૩]

કેટલેક દિવશ જાતે થકે રે, મગર વિચારે ચિત્ત;
“^૭કલુજ ભક્ષણ હું કરુ રે, જે કપીરાય છે મિત્ત.”

૧૨ પિતાજી૦ [૨૮૪]

મચ્છે ‘ખલાઈ અતિ કરી રે, પણિ કપીએ બૂધ્ધિ-કેલ;
જઈ વલગ્યો શાખા વૃક્ષ નીચે, મગર રહ્યો જલ ભેલિ.

૧૩ પિતાજી૦ [૨૮૫]

૧. ગુણોનો સમુહ. ૨. અથાગ. ૩. લાલ્યો છે. ૪. નીકળ. ૫. ઉત્સૂત. ૬. ઘુવડે. ૭. કાળજાનું. ૮. કુર્જનતા.

વિસ્વાસઘાતી પાપીયો રે, કલ્હો છે શાસ્ત્રે પ્રમાણિ;
તિમ તુમે એ કારજ કલ્હું રે, અઘટતું અપ્રમાણ. ૧૪ પિતાજી૦ [૨૮૬]

કોઈ ભોલા પ્રાણિને રે, માંચે બેસારી તામ;
૧કૂપકમાહે છેતરી રે, મધ્યભાગે જાઈ જામ. ૧૫ પિતાજી૦ [૨૮૭]

૨વરત્તડી કાપે તેહની રે, પતે તે કૂપક મઝાર;
તિમ એ વાર્તા જાણવી રે, નિહરપાણાનુ સાર. ૧૬ પિતાજી૦ [૨૮૮]

મંત્રીને સમજાવવા રે, કુમરે કીધ ઉપાય;
રૂપ કહે ઢાલ ચૌદમી રે, કુટિલતા સંગ ન જાય. ૧૭ પિતાજી૦ [૨૮૯]

ફૂલ:-

- વચન શૂણ્યા કુમરતાણા, બોલ્યા મંત્રી વાય;
નિર્દયપણે બાલક ભણી, જાણે વલગ્યો પિશાય. ૧ [૨૯૦]
- મંત્રી પભાણે કુમરને, 'જો એ દુકૃત કાજ;
નહી કરે તો તુઝતાણી, રહસ્યે નહી ઇંહાં લાજ. ૨ [૨૯૧]
- રે દુર્મતિ! હું તુઝને, ઘાત કરી નિજ હાથ;
નિશ્ચય સંદેહ ન રાખજે, કોઈ ન કરે તસ સાથ. ૩ [૨૯૨]
- જો તુઝ માત-પિતા હુએ, કરેસ્યે ઇંહાં તુઝ સાર';
ઇમ કહી નિર્દયપણે, કાઢી ખડગ તિવાર. ૪ [૨૯૩]
- કહે બાલકને 'તું હવે, માન તું મુઝ વચણેહ;
કહું છું હૃદય ઉઘાડિને, હું'કારો પભાણેહ.' ૫ [૨૯૪]

ઢાલ:- ૧૫, નાભિરાયા કે બાગ- એ દેશી.

- ઇમ સૂબૂદ્ધિ મંત્રીશ, કુમરને વચન કહ્યો રી;
કહ્યા તે નિપટ નિલજજ, કરીને હૃદય 'સઠ્યો રી. ૧ [૨૯૫]
- માનતો ન હવો તેહ, તો પણ કૂમર ભાણ્યો રી;
'મુઝને તે અપ્રમાણ, મંત્રી વચણ તણા રી. ૨ [૨૯૬]
- કુલવંતના નહી કામ, અકુલીન તેહ કહ્યો રી;
કુલમાં દિપક સમાન, અઘટીત વાસ પસર્યો રી. ૩ [૨૯૭]
- કુમરને મારતા તેહ, ઉત્તમ પુરુષ ભલ્યો રી,
મુકાવ્યો તે બાલ, અનુકંપામાં ભલ્યો રી. ૪ [૨૯૮]
- ઉત્તમ જન કહે 'બાલ!, માન તું મંત્રિતાણા રી;
વચન કહ્યા તે તુઝ, મુગ્ધ! તું બાલપણા રી.' ૫ [૨૯૯]

કુમર ચિંતે મનમાંહિ, 'વસ્તુ હોઈ બનનારી;
તે વિધાતાને હાથ, દીસે છે નીપજનારી. ૬ [૩૦૦]

નહીતર મુઝને આંહી, ઉજજેણીથી ભણે રી;
આવવું થાએ કિમ?, સ્વારથ વિણે કારણા રી. ૭ [૩૦૧]

થઈ હતી ગગને વાણી, દેવતાણીઈ હોઈ રી;
કરુ હવે વચન્ન પ્રમાણ, ભવિતવ્ય થાએ જોઈ રી.' ૮ [૩૦૨]

'સાંભલો સચીવજી! વાત, કારણ એક કહ્યો રી;
ઉદમ નિફલ હોઈ, જો સીર ભાગ્ય તપ્યો રી. ૯ [૩૦૩]

કરંડકમાંહે ભૂજંગ, બેઠો ક્ષુધા વસે રી;
મુસગ વિચારે ચીત્ત, ખાદિમ કરુ ભક્ષે રી. ૧૦ [૩૦૪]

મુસકે કરંડક તામ, કરકોલી માંહે પેસે રી;
ખાદિમ ભક્ષણકાજ, થયો ઉજમાલ ઘસે રી. ૧૧ [૩૦૫]

ભુજંગમ વિકરાલ, ક્ષુધા પિડિત થયો રી;
કવલક કિધો એક, ઉદમ નિફલ ગયો રી. ૧૨ [૩૦૬]

ફલ્યો ઉદમ વિષનાગ, મુષકને નિફળ ગયો રી;
તિમ એ કારજ તેહ, 'અકયથ એ કહ્યો રી. ૧૩ [૩૦૭]

તિમ તુમ ઉદમ એહ, મ કરી મુજ પ્રાણે રી;
સફલ તે કદીય ન થાય, કહું છું વચણ ઘણો રી.' ૧૪ [૩૦૮]

પિણ મગસેલ પાષાણ, પલલે નહી એક પલ્યો રી;
તિમ સૂબૂદ્ધિ પ્રધાન, માનત નાહિ ખલ્યો રી. ૧૫ [૩૦૯]

પભાણી પન્નરમી ઢાલ, રૂપવીજે સંથુણ્યો રી;
આગલ વાત રસાલ, સચિવને કુમર તાણ્યો રી. ૧૬ [૩૧૦]

દૂહા:-

- ‘એ અકાજ કરાવતા, શુગુણ માનવને તેહ;
જગમાં જસ સોભા નહી, નિશ્ચય ભાખ્યો તેહ. ૧ [૩૧૧]
- તો પિણ હું તુમ આગલે, એક અરજ અવધાર;
લેવાને જાવું અછું, જો માનો તો ઉપગાર. ૨ [૩૧૨]
- પાણિગ્રહણ ને સમે, હય-ગય-રથ જે દાન;
દાયજમાંહે આપસ્યે, સૂરસુંદર રાજન. ૩ [૩૧૩]
- તે સર્વ વસ્તુ માહરી, લેઈ જાઉં નિજ ગેહ;
ઉજજેણી નયરી ભણી, પોચાડી સહુ તેહ.’ ૪ [૩૧૪]
- કુમરજની કહ્યા થકી, માની વાત પ્રધાન;
માની વાત મંત્રીતાણી, કુમરે કરી સન્માન. ૫ [૩૧૫]

ઢાલ:- ૧૬, દિલ લાગ્યો રે વાદલ વરની- એ દેશી.

- લગન દિવશ શુભકારી નિરખ્યો, આવ્યો નજીક ઉલ્લાસે;
વિવાહના ઉછવ મંડાણા, રાજા પ્રધાન બિહુ પાશે. ૧ [૩૧૬]
- ભવિ! જોજ્યો રે પૂન્યની કરણી, ફલદાયક નીસરણી. આંકણી.
- પાણિગ્રહણ સમીઈ, કુવરને આરોપ્યા ગજ ખંધે;
આભૂષણ તેજે ઝગમગતો, પટકૂલ નાખ્યા નિજ ખંધે. ૨ ભવિં [૩૧૭]
- મુખ તંબોલને છાંટણા કિધાં, શ્રીફળ લીધો સનૂર;
તિલક નિલાડે સોહ વધાવે, કેસર કુસુમ કપૂર. ૩ ભવિં [૩૧૮]
- સાંબેલા સણગાર્યા સજોડે, વિંદ સરીખા કોડે;
હોડા-હોડે મોડા-મોડે, ચડીયા તે વરઘોડે. ૪ ભવિં [૩૧૯]

- ૧ જાનડીઉ વાહનીએ બેઠી, ગાવે ગીત રસાલ;
 સજી શૃંગાર ૨ લુછડલા લેતી, હર્ષે થઈ ઉજમાલ. ૫ ભવિં [૩૨૦]
- ‘ધન-ધન’ સહુકો જન ઉચરતા, ‘ધન-ધન એ વરરાણો’;
 મંગલકલશ ઠામે કુષ્ટી શુત, સોહલામાહે ગવાણો. ૬ ભવિં [૩૨૧]
- ગૌખે ત્રિલોક્યસૂંદરી, બેઠી નિરખ્યે વદન ૩ સમારી;
 અતિ આડંબરે ભૂપતિ, પાસે આણ્યો ઈશ્વર અવતારી. ૭ ભવિં [૩૨૨]
- સઘલે અંગે સોભતા પેહર્યા, ભૂષણ ઝાકઝમાલાં;
 માહેરામાહે કુમરી આવે, સસિવદની સુકમાલ. ૮ ભવિં [૩૨૩]
- ૪ ચોરીમાહે ૫ ચૂંપ ધરીને, બેઠા સ્ત્રીભતારિ;
 ઘૂંઘટના પટમાંહિ નિહાલે, ત્રિલોક્યસૂંદરી નારી. ૯ ભવિં [૩૨૪]
- કંદર્પ રૂપ કુમરનું પેખી, ‘અનોપમ વર એ પામી;
 આત્મા કૃતારથ કરીને, દીધો ૬ વિધતાઈ મુઝ સ્વામી.’ ૧૦ ભવિં [૩૨૫]
- કર મેલાવો ચોરી મંડલમાં, કીધો નરને નારી;
 વિપ્ર વેદપાઠ મુખ ભણતા, ફેરા ફેરે ચઉતારી. ૧૧ ભવિં [૩૨૬]
- કર મેલાવા મોચનવેલા, દીધાં દંપતિ દાન;
 પ્રથમ મંગલ વર-કન્યાને, દીધા વસ્ત્ર સન્માન. ૧૨ ભવિં [૩૨૭]
- બીજે મંગલ થાલ કચોલા, રજત પાત્ર સમુહ;
 ત્રિજે મણિ-રત્ન-કનકના, આભરાણ દીધા અતુહ. ૧૩ ભવિં [૩૨૮]
- ચોથે મંગલ હય-ગય-રથ-ભડ, દાશ-દાશી પરિજન્ન;
 મંગલ વરત્યા ચ્યારે ફેરે, ન કરે કર-મોચન્ન. ૧૪ ભવિં [૩૨૯]

૧. જાનમાં આવેલી સ્ત્રીઓ. ૨. ઓવારણા. ૩. શણગારીને. ૪. લગ્નમંડપમાં. ૫. ઉત્સાહ. ૬. વિધાતાએ.

સૂરસૂંદર ભૂપતિ કહે વિંદને, ‘વચ્છ! તુઝને જે જોઈઈ’;
કુમરે ^૧જાગ્યા ‘જાતિવંતના, અશ્વ પાંચ મુઝ દઈઈ.’ ૧૫ ભવિં [૩૩૦]

ઉલ્લટ આણી નૃપ તતકાલે, આખ્યા અશ્વ-ઉદાર;
કરમોચન કીધો કુમરીનો, આણી પ્રેમ અપાર. ૧૬ ભવિં [૩૩૧]

લાડે કોડે વરકન્યાને, કીધા વર ^૨સંપેડ્યા;
ઉછવ મોછવ વાજિત્ર વાજે, ધવલ-મંગલ ઘરે તેડ્યા. ૧૭ ભવિં [૩૩૨]

ગૌરડીઈ આસીસ દિઈ છે, ‘અવિચલ પ્રતપો જોડી’;
સોલમી ઢાલે વરકન્યાની, રૂપ કહે માન મોડી. ૧૮ ભવિં [૩૩૩]

દૂહા:-

- ધવલ મંગલ થાતે થકે, પધરાવ્યા નર-નારિ;
વધુ સહિત મંગલકલસને, લાવે મંત્રિ આગાર. ૧ [૩૩૪]
- ‘એ પરદેસિ પુરુષને, કિમ કાઢસૂં ગૃહદ્વારિ?’;
મંત્રીના સેવક તિહાં, કરે પ્રછન્ન વિચાર. ૨ [૩૩૫]
- કહે મંત્રી સેવક પ્રતે, રજની થોડિ જામ;
‘કુમર નિકાસો ગેહથી, હવે નિજ સૂતનું કામ.’ ૩ [૩૩૬]
- અનુચર કહે કુમર પ્રતે, ‘હવે જાવું તુમ ગેહ’;
ચંચલતા ભરતારની, જાણી કુમરીએ તેહ. ૪ [૩૩૭]
- અંગીતાકારે કરી, ન મુકે તસ પાસ;
ક્ષિણ-ક્ષિણમેં પૂછે તદા, ‘મન કિમ તુમ ઉદાસિ?’. ૫ [૩૩૮]

ઢાલ:- ૧૭, આજ રહ્યો રે ઘણ વિનવે- એ દેશી.

- ક્ષિણ એક અંતર પડખીને, દેહ ચિંતાએ જાએ કુમાર વાલમ મોરા હે;
ઉઠ્યો પ્રીતમ જાણીને, જલ-ઝારીકા ભરીને સાર. વાલમ૦. ૧ [૩૩૯]
- વનિતા પ્રીતને વિનવે. આંકણી.
- કુમરી ‘કેડે આવતી, જલપાત્ર દેવાને કાજ વાલમ૦;
દેહચિંતા જઈ આવીઓ, મનચિંતા મંત્રીની રસાજ વાલમ૦. ૨ વનિતા૦ [૩૪૦]
- ‘ઉચ્ચિક મન દેખી કરી, બોલી કુમરી ‘દાખો મુઝ સ્વામ! વાલમ૦;
ઉદાસિ ચિત્ત તુમે કિમ કરો?, કાંઈ ક્ષૂધા-પીડા હોએ તામ?’ વાલમ૦. ૩ વનિતા૦ [૩૪૧]
- કુમરે તવ તે ‘હા’ ભણી, દાસી પાસે મોદ્દિક મંગાય વાલમ૦;
સીહકેસરીયા ગેહથી, બેહૂ જણ તે બેઠા ખાય વાલમ૦. ૪ વનિતા૦ [૩૪૨]
- ભૂક્ત કર્યા તે મોદ્દકા, ઉપર પીધુ શીતલ નીર વાલમ૦;
‘અહો! સુંદર એ મોદ્દકા, ઈમ દાખે સાહસધીર વાલમ૦. ૫ વનિતા૦ [૩૪૩]

એ મોઢક ભુક્ત ઉપરિ, છે ઉજજેણી નગરીકે પાસ વાલમ૦;
 ક્ષીપ્રા તટની તેહનું હોવે, ઉદક ભાંજે પ્યાશ વાલમ૦. ૬ વનિતા૦ [૩૪૪]
 તૃપ્ત પામે 'ચીતડો સદા, એ મોઢક ઉપરે નીર' વાલમ૦;
 વાલમ વચન શુણી કરી, ચિત્તે કુમરી હુઈ દિલગીર વાલમ૦. ૭ વનિતા૦ [૩૪૫]
 'અહો! આશ્ચર્ય વચન કહ્યા, અઘટતા કિમ ખમાય? વાલમ૦;
 વ્યાકુલ થઈ 'દાખે ઈસ્યું, ઈમ કિમ ભાખે છે રાય?' વાલમ૦. ૮ વનિતા૦ [૩૪૬]
 કુમરી ચિત્તે મનથકી, 'મુઝ પ્રીઉનું અવંતિમાહિ વાલમ૦;
 પીહરીઉ હસ્યે માતનું, એનો મોસાલ પક્ષે કહેવાય વાલમ૦. ૯ વનિતા૦ [૩૪૭]
 પૂરવે દીઠા ભણી વણવિ, ઉજજેણી નગરીનો નીર વાલમ૦;
 સરુપતા દાખે અછે, મુઝ વાલમ ગયો હસ્યે ધીર વાલમ૦. ૧૦ વનિતા૦ [૩૪૮]
 પ્રીઉ મુખ શુદ્ધ કરવા ભણી, નિજ હસ્તે દીઈ તંબોલ વાલમ૦;
 પાન-બીડી મુખમે ઠવે, એમ દંપતિ કરે કલ્લોલ વાલમ૦. ૧૧ વનિતા૦ [૩૪૯]
 પ્રીઉનું ચીત રીઝાવિઓ, પણ મનનો સલ્ય ન જાય વાલમ૦;
 સંધ્યાઈ અનુચર મંત્રીના, તેણે પ્રેરીતો કુમર અકુલાય વાલમ૦. ૧૨ વનિતા૦ [૩૫૦]
 કીધી સમસ્યા અનુચરે, 'અહો! બૂધ્ધિવંત જાઉ ગેહ વાલમ૦;
 મોટિ મતનો કુવરજી, છલ જોવે જાવાનો તેહ વાલમ૦. ૧૩ વનિતા૦ [૩૫૧]
 'હે પ્રીયા! દેહચિંતા ભણી, જાઈસ હું, નિવારણ દુખ વાલમ૦;
 ક્ષિણ અંતરે તુમે લાવજ્યો, જલ ઝારી ભરીને શુખ.' વાલમ૦. ૧૪ વનિતા૦ [૩૫૨]
 ઈમ કહી મંત્રીના ઘર થકી ગયો, પ્રધાન-પુરુષ છે જ્યાંહ વાલમ૦;
 'અરે સેવકો! મુઝ દાયજો, દીધો રાજનજીઈ ઉછાહ' વાલમ૦. ૧૫ વનિતા૦ [૩૫૩]
 ઢાલ સતરમી સૂંદર ભલી, એ તો વણવી રુપવિજેન વાલમ૦;
 કુંમરે કીધ પ્રયાણડો, નિજ નગરી ભણી ઉજજેન વાલમ૦. ૧૬ વનિતા૦ [૩૫૪]

કૂહા:-

મંત્રી પુરુષે કુમરને, કહી વાર્તા સસનેહ;
ઉજ્જેણીને મારગે, મોકલી વસ્તુ તેહ. ૧ [૩૫૫]

પુરુષ વચન નિશુણી તદા, મંગલકલશ કુમાર;
વસ્તુ શેષ રહી જિકે, રથમાં ભરી તિવારી. ૨ [૩૫૬]

કુમર વિચારે ચિત્ત થકી, 'સ્વારથ જિહાં લગ હોય;
તિહાં લગે સહુ સેવા કરે, પછે ન પૂછે કોય.' ૩ [૩૫૭]

ચિંતવીને રથને વિસે, જોતરીયા 'કેકાણ;
ચ્યાર અશ્વ રહે કેડલે, બંધન કરીય સૂજાણ. ૪ [૩૫૮]

વધુ સંબંધી વસ્તુ તિહાં, મુકી મંત્રી આવાસ;
પ્રયલ્યો નિજ નગરી ભાણી, નારી મુકી નિરાસ. ૫ [૩૫૯]

ત્રિલોક્યસુંદરી સસીમુખી કુષ્ટીસુતને કાજ;
મુકીને સાહસિક થઈ, 'અહી કંચૂક જિમ ભાજ. ૬ [૩૬૦]

ઢાલ:- ૧૮, ઈંડર આંબા આંબલી રે- એ દેશી.

ચંપાનગરી દ્વારે જઈ રે, ઘનદત્ત સુત અવલોક;
મારગ પૂછે અનુક્રમે રે, ઉજ્જેણીનો 'કોક. ૧ [૩૬૧]
કુમરજી જુઉ પૂન્ય પ્રમાણ. આંકણી.

જૂદા-જૂદા મારગ પ્રતે રે, ગામ-નગર-પૂર ઠાણ;
રથ આરૂઢ થઈ ખડો રે, પૂછે બુદ્ધિનિધાન. ૨ કુમરજી ૦ [૩૬૨]

બુદ્ધિ બલે નિર્ભય થકો રે, અલ્પ દિવસમાંહિ સાર;
વખત વડે તે આવતો રે, નિજ નગરી પરીસાર. ૩ કુમરજી ૦ [૩૬૩]

૧. ઘોડા. ૨. સાપ જેમ કાચળી ઉતારીને જતો રહે તેમ. ૩. કોઈકને.

માત-પિતા વિલપંતતા રે, કુમરને કાજે આપ;
કુલદેવ્યાઈ અપહર્યો રે, તેહનો સોક સંતાપ. ૪ કુમરજી૦ [૩૬૪]

દેશ-નગર વીલોકીયા રે, ધનદત્ત કીધ ઉપાય;
કુમરને નિરખ્યો નહી કિહાં રે, ચિંતા ધરે માય-તાય. ૫ કુમરજી૦ [૩૬૫]

આતુર સોક નિવારીને રે, ધર્મ ઉપર એક રંગ;
ગૃહના કાર્ય કરે સદા રે, ચિંતાભર ઉચ્છરંગ. ૬ કુમરજી૦ [૩૬૬]

એહવે સમે તિહાં આવીઉ રે, રથ ગૃહ સન્મુખ લેય;
આકુલ સસંભ્રમ થઈ વઢે રે, જનની કુમરને કેય. ૭ કુમરજી૦ [૩૬૭]

‘અહો! રાજ્યપુત્ર! અજાણતો રે, જાઈસ ક્યાં રથ ખેડિ?;
પૂરાતન માર્ગ મુકી કરી રે, નવો ન કરિ મત છેડિ. ૮ કુમરજી૦ [૩૬૮]

એ ગૃહ છે શ્રેષ્ઠીતણા રે, તું રાજ્યશુત સુકમાલ;
અમ ગેહમાં મારગ કરી રે, દીસે છે વડ બાલ.’ ૯ કુમરજી૦ [૩૬૯]

જનની ^૧નિબ્ભંછો થકો રે, રથ ઉભો ન રાખંત;
સેઠાણી શ્રેષ્ઠી પ્રતઈ રે, વચને વ્યાકુલવંત. ૧૦ કુમરજી૦ [૩૭૦]

શ્રેષ્ઠી રથ ખેંચી ગ્રહો રે, ઉતરીઉ તવ હેઠ;
તાતતણે ચરણે નમ્યો રે, કરજોડી ઉભો ^૨દ્રેઠ. ૧૧ કુમરજી૦ [૩૭૧]

તાતે કુમરને ઉલખી રે, હૃદય આલિંગન દેય;
ઉચ્છંગે બેસારીને રે, નેત્રે જલ વરસેય. ૧૨ કુમરજી૦ [૩૭૨]

હર્ષની વૃષ્ટી આંશુતાણી રે, માત-પિતા પૂછંત;
પ્રેમે બેસારી ગોદમાં રે, ‘અહો! શુત રીદ્ધિ એ હૂંત. ૧૩ કુમરજી૦ [૩૭૩]

૧. નિર્ભત્સના= તિરસ્કાર કરેલ. ૨. નજર સમક્ષ.

એતા દિન તું કિહાં કણે રે, રહ્યો હતો? કુણ ઠામે?;
એ લચ્છી પામ્યો સહી રે, દાખો ધુરથી તામ.' ૧૪ કુમરજી૦ [૩૭૪]

માત-પિતાના વચનથી રે, કુમરે ધુરથી વૃત્તાંત;
આદિ-અંત શુધી વાર્ણવી રે, 'સ્વમેહ ગૃહ આવંત. ૧૫ કુમરજી૦ [૩૭૫]

દેવવાણી થઈ તિંહા થકી રે, રાજકન્યા વિવાહ;
ઢાલ અઢારમી દાખીઉ રે, રૂપ કહે ઉછાહ. ૧૬ કુમરજી૦ [૩૭૬]

ફૂલ:-

પિતા પભાણે 'કુમરની, આશ્ચર્યકારી વાત;
છે લઘુ વેશે ઘણું, નિપુણતા ધીપણો વિખ્યાત.' ૧ [૩૭૭]

માત-પિતા પ્રસંસ ઇમ, કરતાં જન સમક્ષ;
લચ્છીના અનુસારથી, શુભ વિલસે પ્રત્યક્ષ. ૨ [૩૭૮]

ગઢ કોટે કરીને સહિત, નવાં નીપાયાં ગેહ;
વાજિરથ રક્ષણ ભણી, વાહનસાલા તેહ. ૩ [૩૭૯]

ઇત્યાદિક સુખ અનુભવે, છે ફલદાયક ધર્મ;
જ્ઞાની વિણ જાણે નહી રે, સાર ધર્મનો મર્મ. ૪ [૩૮૦]

કુમર કહે 'મુઝમે નથી, પૂરણ કલાઅભ્યાસ;
ઘો આણ્યા મુઝ તાતજી!, ભણું 'અધ્યારુ પાશ. ૫ [૩૮૧]

પિતુ આણા આપ્યા થકી, કલાચાર્ય-આગાર;
શુભે સમાધે તિહાં કિણ, સાધે વિદ્યા કુમાર. ૬ [૩૮૨]

ઢાલ:- ૧૯, પામી સુગુરુ પસાય રે- એ દેશી.

એહવે સૂબૂદ્ધિ પ્રધાન રે, કુષ્ટી પુત્રને વેશ પરાવર્તન કરી એ;
મંગલકલશનો જેહ રે, પાણિગ્રહણના આભૂષણ યત્ને કરી એ. ૧ [૩૮૩]

એત્યાદિક સણગાર રે, મંગલકલસ પરે પેહરાવી 'સંપેડીઉ એ;
ત્રિલોક્યસુંદરી ગેહ રે, મોકલ્યો કુષ્ટીને હર્ષે સૂનારીએ તેડીઉ એ. ૨ [૩૮૪]

જાણી સ્વ-ભરતાર રે, ત્રિલોક્યસુંદરી લજ્જા ઘુંઘટ તાણીઉ એ;
સજ્જા બેઠો તામ રે, વપૂ-દૂર્ગધતા કુષ્ટી કરિને જાણીઉ એ. ૩ [૩૮૫]

‘કુણ એ મૂઢ ગમાર રે?, કોષ્ટરોગે કરી વિણસી દીસે છે દેહડી એ;
આવ્યો એ મૂઝ પાશ રે, કરી નિજ ગેહની પાણ એહને નહી લાજડી’ એ. ૪ [૩૮૬]

સૂંદરી વિચારે ચીત રે, તેહવે કૂમરીનો અંગસ્પર્શ કરવા ભણી એ;
થયો ઉજમાલ અતીવ રે, સંજોગ કારણે મુખથી સોભા અતિધણી એ. ૫ [૩૮૭]

પભણે કુમરી તામ રે, ‘અહો! કુષ્ટી રુપે મુઝ પાશે કિમ આવીઉ? એ;
શય્યા ઉપરે બેઠ રે, સ્પર્શનિ તું કરે મુઝ પતી હજી નાવીઉ એ. ૬ [૩૮૮]

જા પરહો તુ ઉઠ રે, મુઝ શિયાથકી કુષ્ટી સંગ હું ન કરુ’ એ;
તોહી ન ઉઠ્યો કુષ્ટી રે, ‘નિજ પત્ની કરી જાણે જિમ-તિમ હું વરુ’ એ. ૭ [૩૮૯]

કુમરી ‘દાઘી તેહ રે, ચિંતે મન થકી નિલજજ એ ઉઠ્યો નહી એ;
નિકસી કુમરી તામ રે, શય્યા મૂકિને ગૃહબાહિર આવી વહી એ. ૮ [૩૯૦]

ચિંતાતુર થઈ દેખ રે, દાસીઈ પૂછીઉ ‘કહો સ્વામિની! કિમ એવડા એ;
‘આમાણ-દૂમાણા આજ રે, દિસો છો તુમે? શુખ-દૂખ તુમને કેવડા?’ એ. ૯ [૩૯૧]

ત્રિલોક્યસૂંદરી ત્યાંહિ રે, શખીય વચન શુણી દીનવચને કરી ભાખતી એ;
‘દેવ રૂપી મુઝ નાહ રે, મુકી કીહાં ગયો?’ પાલવ ગ્રહીને રાખતી એ. ૧૦ [૩૯૨]

‘છલ કરી તેહ રે, દેહચિંતા ભણી જાતો રહ્યો મુઝ મનવસી’ એ;
દાસી કહે ‘શુણ બાઈ! રે, હમાણા તુમ પ્રીઉ પેકો ગૃહમાં ઘસમસી’ એ. ૧૧ [૩૯૩]

‘નિશ્ચય નહી તે એહ રે, સૂણો શખીઓ! તુમે મુઝ વાલિમ પ્રાણેસરુ એ;
ઇ તો કોઈક અન્ય રે, દીસે છે કોઢિઓ કુરુપે કુસૂંદરુ એ. ૧૨ [૩૯૪]

તેહ ચિંતા મુઝ આજ રે, સખીઓ! મુઝ ભણી’ ઇમ કહિ યામની તિહાં રહી એ;
ત્રિલોક્યસૂંદરી નારિ રે, રાત્રિ ગમાડીને પ્રાતકાલે જાગૃત થઈ એ. ૧૩ [૩૯૫]

ઉઠી રાજ્યકુમારિ રે, મંત્રીગૃહ થકી પીતગૃહે આવે ગહગહી એ;
પભણી ઢાલ રસાલ રે, ઉગણીસમી ભલી રૂપવિજે સૂંદર કહી એ. ૧૪ [૩૯૬]

દૂહા:-

- યામની-વાત સચિવને, કુષ્ટીઈ સુણાવિ તેહ;
રાજ્યકન્યાની તદા, જે ગઈ પિતાને ગેહ. ૧ [૩૯૭]
- તે નિશુણીને ચમકિઓ, 'પાણી પેહલા પાજ;
પ્રથમ થકી જવ બાંધીઈ, તો આવે સવિ કાજ. ૨ [૩૯૮]
- આકુલ થઈ જેહ નર, તતસિણ પીવે નીર;
પછે જઈ ગૃહ પૂછવો, ઉખાણો એહ ધીર. ૩ [૩૯૯]
- તે માટે ભૂપતિ કને, જઈ જણાવૂ વાતિ;
રાજ્યશુતાને કુષ્ટનો, દિઉ કલંક વ્યાધાત. ૪ [૪૦૦]
- ઇમ ચિંતવી મંત્રીશરે, વૃથા કેલવિ એક બૂધિ;
જાતો ઉદાસિ થકો, વદન સ્યાંમથી 'મુદ્ધ. ૫ [૪૦૧]

ઢાલ:- ૨૦, કામણગારો એ કૂકડો રે - એ દેશી.

- રાજ દૂવારિ જઈ નૃપને રે, મંત્રીઈ કીધ પ્રણામ;
બેઠો મ્લાન થઈ વદનથી રે, 'મુંગગતિ પરે તામ. ૧ [૪૦૨]
- લેખ લિખ્યા તે લાભીઈએ રે, એ ન થાઈ 'મીન ને મેખ;
સાયર જલ ઘટ માત્રથિ રે, નહુ ટલે તિલ રેખ. ૨ લેખ૦ [૪૦૩]
- પૂછે રાજન મંત્રિને રે, 'હર્ષને ઠામે સોક;
કિમ કરો છો તુમે એવડો રે?, કહતાં નથી સું મોક?.' ૩ લેખ૦ [૪૦૪]
- દીન વચણે મંત્રિ ભાખતો રે, 'નિશુણો અહો મહારાજ!;
વિચિત્ર ગતિ કહી કર્મની રે, પ્રાણીને જિનરાજ. ૪ લેખ૦ [૪૦૫]
- મંદ ભાગ્યના વસ્ય થકી રે, વીપરીત થઈ છે વાત;
અમને તે પ્રતિ સાંભલો રે, તેનો દાખુ અવદાત. ૫ લેખ૦ [૪૦૬]

૧. મૂર્ખ. ૨. મુંગા વ્યક્તિની જેમ. ૩. વધારો-ઘટાડો, ફેરફાર.

હર્ષ હૃદયમાં આણીને રે, કાજ કરે નર જેહ;
ચિંતવે અન્ય તે અન્ય હૂવે રે, બોલ ન ફાવે તેહ. ૬ લેખ૦ [૪૦૭]

વિધાતા વેરણી થઈ રે, કર્યું હતું શુખ ભોગ;
ઉવેખીને તેહ હર્ષને રે, વિરુદ્ધ કર્યું વિયોગ. ૭ લેખ૦ [૪૦૮]

કહીઈ કેહને જાયને રે, 'જિમ તસ્કરની માત;
કોઠી મે મુખ ઘાલીને રે, કરે તે રુદ્ધનપાત.' ૮ લેખ૦ [૪૦૯]

'કહો મંત્રી! તુમ દુખનો રે, કારણ દાખો મોહિ;
'સંવિભાગ છે માહરો રે, સ્યો કરવો 'અંદોહ?.' ૯ લેખ૦ [૪૧૦]

દીર્ઘ નિસાસ મુકી કરી રે, કહે મંત્રી 'શુણો રાય!;
બે મુખે ન શકુ કહી રે, 'આણસદ્દહવા થાય. ૧૦ લેખ૦ [૪૧૧]

દુખ પડે જે નર મસ્તકે રે, ખમી રહે છે આપ;
જે જેવી કરણી કરે રે, કુણ બેટો? કુણ બાપ? ૧૧ લેખ૦ [૪૧૨]

પણિ તુમે ચરણ પસાયથી રે, શુતને કુમરી દીધ;
પરણી ગૃહ આવ્યા પછી રે, વાત થઈ છે વિરુદ્ધ. ૧૨ લેખ૦ [૪૧૩]

જેહવો માહરા પુત્રને રે, દિઠો હતો તુમે નાથ!;
તેહવો સ્વામી! હમણાં નથી રે, કોષ્ટ વ્યાધિ એ અનાથ. ૧૩ લેખ૦ [૪૧૪]

અંગોપાંગ સર્વે હૂયાં રે, દિઠો 'ન્યાવે 'દાય;
વેદન સહે મુઝ પુત્રીજી રે, સ્યું હવે? સી ગતિ થાય?' ૧૪ લેખ૦ [૪૧૫]

સાંભલી નૃપ મન દાઘીઉ રે, હૃદયમાં જલતો એમ;
'સહી એ થયો મંત્રીપુત્રને રે, મુઝ સુતાથી કુષ્ટ તેમ.' ૧૫ લેખ૦ [૪૧૬]

ઇમ વિચારણાઈ ભૂપતિ રે, પડ્યો સોચના કૂપ;
ઢાલ વીસમી વર્ણવી રે, રૂપ કહે અનુપ. ૧૬ લેખ૦ [૪૧૭]

૧. ઠી૦ સરખાવો ઉદેવત- 'ચોરનો માં કોઠેભાં મો ઘાલીને રોલે.' ૨. સરખો ભાગ. ૩. ચિંતા, ક્રિકર. ૪. અગ્રાધ્યા. ૫. ન આવે.
૬. પસંદ, ઇષ્ટ.

દૂહા:-

- ‘મુઝ પુત્રી કુલક્ષણી, વિષકન્યા થઈ એહ;
તેહ પ્રભાવે મંત્રીના, શુતને ‘રોહ અછેહ. ૧ [૪૧૮]
- નિજ-નિજ પ્રાણી ભોગવે, કર્યા કર્મ ફલ વેદ;
વિતરાગે ભાખ્યો સહિ, નિશ્ચયથી એ ભેદ. ૨ [૪૧૯]
- તો પિણ એ વિવહાર છે, સૂખ-દૂખ કારણ એમ;
આત્માની કરણિ અછે, તે અનુસારે હોય. ૩ [૪૨૦]
- “જીવ કર્મ જેહવા કરે, ઉદયે આવે જંત;
શુભ-અશુભ જે પ્રાણીઆ, ભોગવસ્યે ભવ અંત. ૪ [૪૨૧]
- છુટકબારો નવિ હુવે”, લોક ભાષા ઈમ જાણિ;
“પૂન્યે સૂખી પાપે દૂખી”, એ હોય વચન પ્રમાણ. ૫ [૪૨૨]
- નિશ્ચે મુઝ પુત્રીના કર્મથી, કોષ્ટ રોગ થઈ દેહ’;
પણ ‘દુબલકન્ના રાજવી, ખબર લહે નહી તેહ. ૬ [૪૨૩]

ઢાલ:- ૨૧, તુમે પીતાંમર પેહર્યાજી મુખને મરક- એ દેશી.

- ‘કર્મતાણા ફલ દાખુ જી મંત્રીજી સાંભલો, હુ તુમ આગલે આખુ જી મંત્રીજીં;
કર્મે રાણા વંકા જી મંત્રીજીં, જીત વજાડે ડંકા મંત્રીજીં. ૧ [૪૨૪]
- કર્મે ‘દુરબભગ રાંક જી મંત્રીજીં, કોઈ ‘અન ન ‘ધાલે મેલે હાંક જી મંત્રીજીં;
કર્મે કુંજરગણા અન્નથી મંત્રીજીં, ‘કુકર ટુકડાંનું ન જી મંત્રીજીં. ૨ [૪૨૫]
- કર્મે સહોદર દોનું જી મંત્રીજીં, એક ઉદર ઉત્પન્ન જી મંત્રીજીં;
એક સુખાસને બેસે જી મંત્રીજીં, એક પાઉ પથર ઠેસે જી મંત્રીજીં. ૩ [૪૨૬]
- એક ઘર ભોજન ભાવે જી મંત્રીજીં, એક ઘર ‘કુકસ ખાવે જી મંત્રીજીં;
એક કર્મે હુવે રોગી જી મંત્રીજીં, એક આદિ અંત નીરોગી જી મંત્રીજીં. ૪ [૪૨૭]

૧. રોગ. ૨. કાચા કાનના. ૩. દુર્ભાગી. ૪. અન્ન. ૫. પીરસે, આપે. ૬. કુતરો ટુકડો અન્ન પણ ન પામે (?). ૭. અન્નના ફોતરા.

- કર્મના ફલ છે ઇહવા જી મંત્રીજી૦, કથ્યા ન જાએ તેહવાં જી મંત્રીજી૦;
તિમ તુમ પુત્રને રોગ જી મંત્રીજી૦, કર્મ 'પ્રણામે હુયો જોગ જી મંત્રીજી૦. ૫ [૪૨૮]
- નિમિત્ત કારણ જાણું જી મંત્રીજી૦, જગતમાં એમ રેવાણું જી મંત્રીજી૦;
મુઝ પુત્રીને સંગે જી મંત્રીજી૦, તુઝ સુતને રોગ થયો અંગે જી મંત્રીજી૦. ૬ [૪૨૯]
- અનરથ કીધો મેં એહ જી મંત્રીજી૦, દીધી સુતા મે નેહ જી મંત્રીજી૦;
લેહણાથી થયો દેણો જી મંત્રીજી૦, અપજસ હોસ્યે કેણો જી મંત્રીજી૦. ૭ [૪૩૦]
- ચીભડમાંહી વરાલ જી મંત્રીજી૦, નીકલી છે વિકરાલ જી મંત્રીજી૦;
કેહ આગલ પૂકાર જી મંત્રીજી૦, કહીઈ જઈને તુંકાર જી મંત્રીજી૦. ૮ [૪૩૧]
- ફલ ખાએ જો વાડ જી મંત્રીજી૦, વાહરમાં ઉઠી ઘાડ જી મંત્રીજી૦;
એ ઉખાણા મલીયા જી મંત્રીજી૦, હવે ન જાએ ગલિયા જી મંત્રીજી૦. ૯ [૪૩૨]
- ‘નાપત જો મુઝ શુતા જી મંત્રીજી૦, કોષ્ટ ન થાત તુઝ પૂતા’ જી મંત્રીજી૦;
સાંભલી વચન નૃપના જી મંત્રીજી૦, ‘એ ફલ સર્વે છે કર્મના જી મંત્રીજી૦. ૧૦ [૪૩૩]
- હિત કાર્ય કરતાં થાયે જી મંત્રીજી૦, આપણો જોર નહિ કાંચ જી મંત્રીજી૦;
નહી તુમારો દોસ જી મંત્રીજી૦, મુઝ કર્મે કર્યો રોસ’ જી મંત્રીજી૦. ૧૧ [૪૩૪]
- એટલો કહી પ્રધાન જી મંત્રીજી૦, ગૃહે પોહતો થઈ સાવધાન જી મંત્રીજી૦;
ત્રિલોક્યસુંદરી કન્યા જી મંત્રીજી૦, વાલ્હિ હતી તે ધન્યા જી મંત્રીજી૦. ૧૨ [૪૩૫]
- વેરણિ થઈ તે વાતે જી રા૦(?), રાય પરીજનને સંઘાતે જી રા૦;
ઢાલ એકવીસમી ભાખી જી રા૦, રૂપવિજયે આખી જી રા૦. ૧૩ [૪૩૬]
- આગલ મંગલમાલ જી રા૦, લેહસ્યે સુખ રસાલ જી રા૦;
પુન્યથકી જસ વાઘે જી મંત્રીજી૦, ભવિજન તેહ આરાધે જી મંત્રીજી૦. ૧૪ [૪૩૭]

દૂહા:-

પ્રધાન મુખથી સાંભલી, તેહ દિવસથી જોય;
અનિષ્ઠ થઈ કુમરિ તદા, બોલાવે નહિ કોય. ૧ [૪૩૮]

નિજરે પણ નિરખ્યે નહિ, વલગે ^૧રિખ્યે ^૨વિરાધ;
એકાંતે બેસી રહે, તે કુમરી દુખ બાધ. ૨ [૪૩૯]

માતા ઘર પછવાડે અછે, ગુપ્ત ઘર તેહ ઠાણિ;
બેઠી મનમાં ચિંતવે, નિંદા આતમ ઝાણ. ૩ [૪૪૦]

‘મેં સ્યા દૂકૃત કીધલાં?, પૂર્વ ભવમેં કર્મ;
નાસિ ગયો મુઝ નાહલો, ^૩નહ રાખી મુઝ સર્મ. ૪ [૪૪૧]

કુટુંબ સવી પૂરી લોકમાં, હું પામી અપવાદ;
માઠો તો વલિ સ્યું કરું?, કરવો પડ્યો વિષાદ.’ ૫ [૪૪૨]

ઢાલ:- ૨૨, વીંઝા સેણ મારુ - એ દેશી.

મોહનજી હો ભાખે ત્રિલોક્યસુંદરી રે સાં, નિજ આતમને વચન વેણ મિઠા સેણ વાહ્યા;
મોહનજી હો પાપ કર્યા પૂરાતને રે સાં, ફલી પામી થઈ આધીન વેણં. ૧ [૪૪૩]

મોહનજી હો પૂરવ પૂન્ય ક્રીધા નહી રે સાં, ન દીધા રીષી ને દાન રે વેણં;
મોહનજી હો વનચર જીવ સંતાપીયા રે સાં, બાલકને પયપાન વેણં. ૨ [૪૪૪]

મોહનજી હો કીયા વિયોગ તેહના રે સાં, હૈ! હૈ! ^૫સિરજણહાર વેણં;
મોહનજી હો તુઠો નહી મુઝ ઉપરે રે સાં, જો રુઠો કિરતાર વેણં. ૩ [૪૪૫]

મોહનજી હો દુરબ્ભગ પામી રત્નને રે સાં, નિગમીઉ નિજ હાથ વેણં;
મોહનજી હો તિમ વાલમ મુઝ કર થકી રે સાં, વિછોઈઉ તસ સાથ વેણં. ૪ [૪૪૬]

૧. રીસ. ૨. અભાવ કરવો. ૩. નહિ. ૪. અહીં ‘સાં’થી ‘પાદપૂરક ક્યુ હશે?’ તે સ્પષ્ટ થતું નથી. ૫. સર્જનહાર.

- મોહનજી મે તો જાણ્યો હતો સુરતરુ રે સાં, પણ નિમડીઉ કરીર વેણં;
- મોહનજી હો દો દિન કઠણના અછે રે સાં, સૂખ-દૂધ સહે સરીર વેણં. ૫ [૪૪૭]
- મોહનજી હો મેરુ માથે ચડાવિને સાં, નાખી ધરણિ પીઠ વેણં;
- મોહનજી હો ભોજન ભાજનમાંહિ દહી રે સાં, ઉલાલિ લીઉ તે દીટ્ક વેણં. ૬ [૪૪૮]
- મોહનજી હો છેહ દેઈ ગયો નાહલો રે સાં, વિસ્વાસી પરણી મુઝ વેણં;
- મોહનજી હો પ્રથમ ^૧કવલે મક્ષિકા રે સાં, કાર્ય કર્યો છે અબૂઝ વેણં. ૭ [૪૪૯]
- મોહનજી હો છલ કરી ગયા છેતરી રે સાં, પ્રથમ સમયે માંડ્યો રંગ વેણં;
- મોહનજી હો પાલવ ગ્રહી નેરખતી રે સાં, મેલત નહી તુઝ સંગ વેણં. ૮ [૪૫૦]
- મોહનજી હો જે વાલિમ મુઝ મેલવે રે સાં, ગુણ બહુ ઘટ લગે સાસ વેણં;
- મોહનજી હો ઈમ વિકલ્પના મન થકી રે સાં, કરતા કોડિ ^૨વિખાસ વેણં. ૯ [૪૫૧]
- મોહનજી હો સંકટમાં એક ઉપન્યો રે સાં, બૂધિ પ્રકાશથી ભેદ વેણં;
- મોહનજી હો ઉજ્જેણી નયરી હસ્યે રે સાં, મૂઝ પ્રીઉ કરતા વિનોદ વેણં. ૧૦ [૪૫૨]
- મોહનજી હો વચન આજ મુઝ સાંભર્યું રે સાં, ખાતા મોદિક કહ્યું સાર વેણં;
- મોહનજી હો “સૂંદર મોદક ઉપરે રે સાં, સિપ્રાતટની ^૩વાર” વેણં. ૧૧ [૪૫૩]
- મોહનજી હો ^૪દાય ઉપાય કરી જોઉ રે સાં, ખબરિ લહુ મુઝ સ્વામ વેણં;
- મોહનજી હો મેલો વિધાતા જો કરે સાં, તવ રહે જગમાં માન વેણં. ૧૨ [૪૫૪]
- મોહનજી હો સાચ-જૂઠ પટંતરો હો સાં, હુસ્યે વ્યતીકર મોહિ વેણં;
- મોહનજી હો હું સુખણી થાઉ સદા રે સાં, વાઘસે જગ જસ સોહ' વેણં. ૧૩ [૪૫૫]
- મોહનજી હો ઢાલ બાવીસમી વર્ણવી રે સાં, ઉલ્લટ આણી અંગ વેણં;
- મોહનજી હો ^૫સ્વ વિજે અમી-રસ થકી રે સાં, પ્રકાસી અતિ ચંગ વેણં. ૧૪ [૪૫૬]

ફૂલ:-

- એક 'દીના પ્રસ્તાવથી, કુમરી કહે 'હે માત!;
એકવાર મુઝ વચન એ, સ્વ મુખ સાંભલે તાત. ૧ [૪૫૭]
- તિમ કરો મુઝ માતજી!, એટલો કારજ સાધ';
તવ માતૃ પુત્રી પ્રતે રે, વદે વચન નિરાબાધ. ૨ [૪૫૮]
- 'શુણ પૂત્રી! તુઝ પિતાતાણો, છે અનાદર ભાવ';
સીહ સામંત તેડાવિને, એકદા તે પ્રસ્તાવ. ૩ [૪૫૯]
- જનની કહે 'સામંતજી!, વીનવવી જઈ રાય;
પુત્રીને અર્થે ભણી, વાત કહો વિગતાય.' ૪ [૪૬૦]
- રાજે સભા ૨પૂરષદ ભરી, ગયો સિંહ સામંત;
કરી પરણામ બેઠો તિહાં, વીનતી કરી એક ચિત્ત. ૫ [૪૬૧]

ઢાલ:- ૨૩, કાંકણ મો લિ લિઉ- એ દેશી.

- 'અવસરિયા પામી વીનવું રે રાજનજી, એક કરુ અરદાસ શુણો તુમે રાજનજી;
બે કર જોડીને વદે રે રાજનજી, સામંત છુ તુમ દાશ શુણો. ૧ [૪૬૨]
- નાથ! તુમારી કન્યકા રે રાજનજી, માનિતિ શુકમાલ શુણો;
અશુભ કર્મના ઉદયથી રે રાજનજી, દૂરબ્બ પરે થઈ એ બાલ શુણો. ૨ [૪૬૩]
- કષ્ટ બહૂલે પ્રવર્તતી રે રાજનજી, ત્રીલોક્યસુંદરી અનાથ શુણો;
અંગજા તુમતાણી એહને રે રાજનજી, આસરો છે પ્રભૂ સાથ શુણો. ૩ [૪૬૪]
- છોરુ હોઈ કછોરુયા રે રાજનજી, પણ માવીત્ર નવિ હોઈ શુણો;
ભલા માણસ જગ જાણીઈ રે રાજનજી, ભલપણ સાહમું જે જોઈ શુણો. ૪ [૪૬૫]

- હીત-વચને આલાપવું રે રાજનજી, દૂર રહ્યો તે આજ શુણોં;
દેવું સન્માન તુમ ઘટે રે રાજનજી, કચ્છા કરી મહારાજ! શુણોં. ૫ [૪૬૬]
- પુત્રી વચન કહે તુમ ભણી રે રાજનજી, સાંભલો કરી પ્રસાદ શુણોં;
ચિત્તની વાર્તા એક છે રે રાજનજી, હૃદય થઈ 'અલ્પાદ' શુણોં. ૬ [૪૬૭]
- નૃપ કહે 'સિંહ! નિપુણ થઈ રે રાજનજી, યુક્ત વચન મ ભાખ શુણોં;
એ પુત્રીઈ ભવંતરે રે રાજનજી, કૂડી ભરી હોસ્યે સાખ શુણોં. ૭ [૪૬૮]
- પરના અવાર્ણવાદ બોલિયા રે રાજનજી, પૈશુન જુઠા કલંક શુણોં;
દિધા હુસ્યે પરને ભણી રે રાજનજી, તેહથી એ પામી કલંક શુણોં. ૮ [૪૬૯]
- તરુણપણે દુખ વેદીયા રે રાજનજી, મુઝને થઈ અનિષ્ટ શુણોં;
જન દેખસ્યે તેહવું કહે રે રાજનજી, એમ જાણે સવી શ્રેષ્ઠ' શુણોં. ૯ [૪૭૦]
- 'શુણો ભૂપતિ! તુમ નહી ઘટે રે રાજનજી, કરતાં રોસ અગાધ શુણોં;
પુત્રીના વચન શુણી કરી રે રાજનજી, જેહવો હોએ અપરાધ શુણોં. ૧૦ [૪૭૧]
- એક વચને દુખ પામીઈ રે રાજનજી, એક વચને શુખ થાય શુણોં;
તકમાહિ 'સરવરસ ભલે રે રાજનજી, 'પયમાં 'મિશ્રી ભેલાય શુણોં. ૧૧ [૪૭૨]
- 'દેવાત ન હોએ વાતમે રે રાજનજી, ઘરજ્યો દેઈ કાન શુણોં;
ઉચ્ચિત કરવૂ હૂવે રે રાજનજી, દેજ્યો માન અપમાન શુણોં. ૧૨ [૪૭૩]
- તે માટે આજ પુત્રીકાને રાજનજી, કેહવું હોય તે કેય શુણોં;
ક્રોધ ન કરવો તે પ્રતે રે રાજનજી, કરતાં અપજસ લેઈ' શુણોં. ૧૩ [૪૭૪]
- 'જારે સામંત તે પ્રાર્થના રે રાજનજી, કીધી મનને કોડિ શુણોં;
ત્રેવીસમી ઢાલ સુંદરુ રે રાજનજી, રૂપ કહે કર જોડિ શુણોં. ૧૪ [૪૭૫]

૧. આલ્પાદ. ૨. સભરસ, મીકું. ૩. દૂધમાં. ૪. ખાંડ. ૫. ભાગ્યયોગે(?). ૬. જ્યારે.

દૂહા:-

સામંતની પ્રાર્થના થકી, તેડાવી તે બાલ;
રાજાની આણ લહી, સુંદરીઈ તતકાલ. ૧ [૪૭૬]

આવીને ઉભી રહી, કર જોડી પ્રણામ;
કરી પિતાને આગલે, કેહતિ હવે સિરનામ. ૨ [૪૭૭]

‘કરો કૃતારથ મુઝ પિતા!, જાયુ છઉં તુમ પાશ;
વેશ પુરુષનો અભિનવો, આપો મુઝને ઉલ્લાશ.’ ૩ [૪૭૮]

તદા ફિરી ભૂપતિ વદે, ‘અહો! સિંહ સામંત!;
એ કુમરી અયુક્ત શું, કિમ ભાખે છે તંત?’. ૪ [૪૭૯]

સિંહ કહે ‘હે પ્રથવીપતિ!, એહ વચન છે યુક્ત;
કારણે સ્ત્રિને પુરુષવેષ, લેવો શાસ્ત્રે ઉક્ત.’ ૫ [૪૮૦]

ઢાલ:- ૨૪, સલુણી યોગિણ રહે છે- એ દેશી.

‘નિત્ય શાસ્ત્રમાં એહવું ભાખ્યું, અવશ્યકારજ ગુરુ હોય;
ભૂપતિના ગૃહને વિશે, તે પુત્રિ વિણ નવિ હોય. ૧ [૪૮૧]
સલુણો સુણજ્યો કુમરી ચરીત્ર. આંકણી.

નિપજતુ નવિ હોવે, નૃપથી રાજ્યશુતાને વેશ;
પુરુષતાણો દેવો સહી, સંદેહ નહી લવલેશ.’ ૨ સલુણો [૪૮૨]

સામંતની અનુમતિ પુરુષનો, આખ્યો વેશ કુયારિ;
આજ્ઞા સિંહને પુત્રીનું, રખોપું કરવા સારિ. ૩ સલુણો [૪૮૩]

સેના સહિત દીધો સંઘાતિ, સામંતને શશમાજ;
માત-પિતાએ હર્ષસૂં, નિજ પુત્રીને કરી સાજ. ૪ સલુણો [૪૮૪]

૧. નિતિ. ૨. સમજ આપવા પૂર્વક= ભલામણ કરવા પૂર્વક.

ત્રિલોક્યસુંદરી વદતી નૃપને, ‘અહો તાતજી! તુમ આણ;
હોય તો જાઉં ઉજ્જેણીઈ, કરવા કાર્ય પ્રમાણ. ૫ સલુણોં [૪૮૫]

કારય સિધ્ધ હોસ્યે મુઝ, જવ હી નિપજ્યા વિણ ન કહાય;
સર્વથા સોહ ન પામીઈ, કામ ‘નિપને સોભા થાય.’ ૬ સલુણોં [૪૮૬]

‘હે પુત્રી! મુઝ વંશની લજ્જા, વાઘે તિમ નિજ ગેહ;
કુલમાં કલંક લાગે નહિ, તિમ કરજે સુતા! સસનેહ.’ ૭ સલુણોં [૪૮૭]

પુત્રીને હર્ષ ધરીને, ભૂપે શિક્ષા દીધી તાશ;
બહુ સેનાઈ સિંહ સામંતને, વોલાવવા તસ પાસિ. ૮ સલુણોં [૪૮૮]

ત્રિલોક્યસુંદરી વેશ પુરુષનો, ‘અવલ રચ્યો અદભૂત;
અખંડ પ્રયાણે ચાલતી, ઉજ્જેણી નગરી પહૂત. ૯ સલુણોં [૪૮૯]

વૈરીસીંહ ભૂપતિ નિશુણી, જનના મુખથી વાત;
‘ચંપાનયરીથી આવીઓ, સૂરસુંદર નૃપનો ‘જાત.’ ૧૦ સલુણોં [૪૯૦]

સન્મુખ આવી સન્માન દીધો, પૂછે કુશલ કલ્યાણ;
પ્રવેશ કરાવી તેડી લાવ્યા, નિજ-મંદિરમે ઠાણ. ૧૧ સલુણોં [૪૯૧]

પૂછે સમાગમ આવાગમણનો, ઉજ્જેણીનો ભૂપ;
તવ કુમરી ‘દાખે નિજ મુખથી, ‘નયરી એ અનૂપ. ૧૨ સલુણોં [૪૯૨]

આશ્ચર્યે સંપૂરણ ભરિ છે, માલવ દેસનો મુખ્ય;
કતુહલ જોવા કારણે, અમે આવ્યા ઉત્કર્ષે.’ ૧૩ સલુણોં [૪૯૩]

ચોવીસમી ઢાલે શુંદર કુમરી, પામી પૂરસનો વેશ;
રુપ વિજે મનગમતી વારુ, આગલી વાત વિસેસ. ૧૪ સલુણોં [૪૯૪]

દૂહા:-

- ‘ભલે પધાર્યા કુમરજી!, તુમ અમ મેલો હોય;
પાવન કિધ ગૃહઆંગણો, સફલ દિહા મુઝ સોય. ૧ [૪૮૫]
- અમ ગૃહ સૂરસુંદર ગૃહ, તે વિશે અંતર કાય;
રહેવું શુભભર તુમતાણે, ઇમ જાણી નિજ બાહિ.’ ૨ [૪૮૬]
- વૈરસિંહ રહવા ભાણી, જે આપ્યા ઘરવાસ;
સુભટ સહિત તિહાં કણે, રહે કુમરી ઉલ્લાસ. ૩ [૪૮૭]
- એકદા સુભટને કુમરિઈ, આજ્ઞા દે અવિલંબ;
‘જલસ્થાનક જોવા ભાણી, ઢીલ ન કરસ્યો ^૧લંબ.’ ૪ [૪૮૮]
- પૂર્વ દિસે જલસ્થાનકતાણો, જાણી શુભટે ઠામ;
કુમરીને કહ્યો તીહાં, ઉતારા વિશ્રામ. ૫ [૪૮૯]

ઢાલ:- ૨૫, જઈને વીણ મ વાસ્યો રે વીઠલ વારુ - એ દેશી.

- જલને મારગ ઉપરે, કુમરી રહે શુભ-સાત;
કસીયા તંબૂ ખડા કરીને, સાથે શુભટની ^૨પાંતિ. ૧ [૫૦૦]
- જૂઠ જૂઠ કુમરી રે ચરિત્ર રયે રસાલ.
- પૂરીના જન સહુકો કુમરીનો, દેખે અદ્ભૂત રુપ;
‘જુઉ કુમરજી લઘુ વયે છે, ઘડીઉ વિઘાતા સરુપ.’ ૨ જૂઠ૦ [૫૦૧]
- મંગલકલશકૂમરના સેવક, અશ્વ કરી તઈયાર;
જલ પાવા ભાણી જાતા વિચરે, ખેલ કરંતા ઉદાર. ૩ જૂઠ૦ [૫૦૨]
- એહવે જાતાં દીઠડા તુરંગમ, ત્રિલોક્યસુંદરી નારિ;
મનમાહે ચિંતવતી ‘એહવો, વાજિ નિશ્ચય ધારિ. ૪ જૂઠ૦ [૫૦૩]

- મુઝ પિતાઈ પાણિગ્રહણ સમે, દાયજામાંહે જેહ;
ભાટકે પરણી કુષ્ટીશુતને, મુઝને સુંપી તેહ.’ ૫ જૂઠં [૫૦૪]
- ‘જાણો સેવક! અશ્વ પગ અનુસારે’, આણ લહી થયા સજજ;
તતક્ષિણ કુમરને ગેહ જઈને, નિહાલી કહે કજજ. ૬ જૂઠં [૫૦૫]
- શુદ્ધ લહી નામાભિધાનાદિક, કુમરી કરે ય વિચાર;
જ્ઞાનાભ્યાસ કરતો પૂરમે, જાણ્યો નિજ ભરતાર. ૭ જૂઠં [૫૦૬]
- સિંહ સામંતને વદતી કુમરી, ‘જો કોય દાય ઉપાય;
કરીને અશ્વ એ જવ ગ્રહીઈ, તો કારજ સિદ્ધિ થાય.’ ૮ જૂઠં [૫૦૭]
- સિંહ સામંત કહે ‘નહી યુગતુ, ખલ નરનો એ કામ;
એ આપણને નવી સોહીઈ, તુમને કહુ અભિરામ.’ ૯ જૂઠં [૫૦૮]
- બૃદ્ધિ પ્રપંચ કુમરીએ કેલવી, નિમંત્ર્યા સર્વ છાત્ર;
અધ્યાપક સહિત ભણી અર્પે, નિર્મલ ભોજન પાત્ર. ૧૦ જૂઠં [૫૦૯]
- ભોજન અર્થે તેહને તેડાવ્યા, સર્વ છાત્રમાંહિ પેખિ;
કલાચાર્ય સહિત તે માંહિ, સર્વભર્તરિ સરેખ. ૧૧ જૂઠં [૫૧૦]
- કુમરી રીઝી આપ્યા આસન, સ્થાલ-^૨કચોલક ઠાનિ;
દીઈ સન્માન વિસેસથી પ્રીતે, કુમરને અમૃતપાન. ૧૨ જૂઠં [૫૧૧]
- નિસાલક સંતોખ્યા સઘલા, વસ્ત્ર પરિધાન સમેત;
મંગલકલશને મનોહર સૂંદર, વસ્ત્રના યુગલ સમખેત. ૧૩ જૂઠં [૫૧૨]
- અધ્યાપદ(ક) આણંદી, યથોચિત દાખે કુમરી વાણિ;
‘અહો! ^૩ધીરાજ પંડીતજી સર્વમા, કોઈ હોવે નિપુણ પ્રમાણ. ૧૪ જૂઠં [૫૧૩]
- જો તુમ તાણી આગ્યા હોએ પ્રભૂજી!, પ્રજ્ઞાવંત નર જેહ;
આજ્ઞા આપો કથાનિક રમણીક, મુઝ મુખ આગલ કેહ.’ ૧૫ જૂઠં [૫૧૪]
- ઢાલ ભણી પચવીસમી સૂંદર, કુમરી ચરિત કરાવે;
રૂપવિજય કહે પુન્યથી લહેર્યે, શુખ-સંપદ ઘર આવે. ૧૬ જૂઠં [૫૧૫]

કૂહા:-

- સર્વ છાત્ર બેઠા અછઈ, પંક્તિ ભેદ નિરખંત;
‘કથાનિક તુમ આગલિ, મંગલ કેહસ્યે મહંત.’ ૧ [૫૧૬]
- તવ કુમરે કલાચાર્યની, આણ લહી સિરમોડ;
કહતો હતો બુદ્ધિ કેલવી, કુમરીને કર જોડિ. ૨ [૫૧૭]
- ‘કહો કુમરજી! તુમ ભાવતી, મનને ^૧કલિપિત વાત;
કહો તો અનુભવી તે કહું, તુમ મનની જે ^૨ધાત.’ ૩ [૫૧૮]
- કુમરી કહે રે ‘નિપૂણજન!, કલ્પિતનું સ્યું કામ?;
અનુભવી હુવે જે નવી, પ્રકાશો ગુણધામ.’ ૪ [૫૧૯]
- મંગલકુમરે ચિંતવ્યું, ‘^૩સહી ત્રિલોક્યસુંદરી હોય;
નિશ્ચે ચંપાનયરીએ, ભાટકે-પરણિ સોય. ૫ [૫૨૦]

ઢાલ:- ૨૬, આવે રે ઉલગાણા તાહરી કાંકણિ ઝૂંબે- એ દેશી.

- સૂરસુંદરની કન્યકા રે, બીજી નહી કોય એહ રે બાલા;
ઉજેણી આવી કરે, ચરિત રસાલા. ૧ [૫૨૧]
- કોઈક કારણ ઇહા કણે રે, હસ્યે પુરુષનો વેશ તે લીદ્ધો;
અધ્યાપક નિમંત્રી, મુઝને ભોજન દિદ્ધો. ૨ [૫૨૨]
- તે કારણ માટે કહુ રે, કથા તેહની પ્રકાસૂ રે રંગે;
ધુરથી માંડીને, શ્રવણે નિશુણે ઉમંગે. ૩ [૫૨૩]
- આશ્ચર્યકારિ કેહતા થકાં રે, લાગસ્યે જનને પ્રીય રે તેહવિ;
અરે! લોકો! જિમ વાત, મે અનુભવી જેહવિ.’ ૪ [૫૨૪]

- ઇમ કહીને સંભલાવતો રે, સર્વ સભા સમક્ષ રે બેઠા;
આદિ અંત સુધી, કહી વેણ મિઠાં. ૫ [૫૨૫]
- ‘સૂરસૂંદરના ગેહથી રે, પરણ્યો કુષ્ટીને કાજ રે નારિ;
કરમોચન વેલા, આપ્યો દાયજો ‘સમારી. ૬ [૫૨૬]
- સુબુધ્ધી મંત્રીના ગેહથી, નિકાસ્યો મુઝને વસ્તુ આપી સંગે;
રથ બેસી ઉજજેણી, આવ્યો ‘મેકાકી ઉમંગે.’ ૭ [૫૨૭]
- વીતક વાત સવી કહી રે, શ્રવણે શુણી કુમરી દિલમાં ધારે;
નિશ્ચય મુઝ વાલિમનો, મેલો કીઉ કીરતારે. ૮ [૫૨૮]
- એહવે અવસરે વાતમે રે, ‘વૃથા કરી છે સર્વ રે! લોકો!;
સેવક કોઈ છે માહરો, એહને ન મુકો. ૯ [૫૨૯]
- અરે સેવકો! એહને ગ્રહો રે, વાત કહી છે સર્વ રે જુઠી;
જાણીઈ કુમરને ઉપરે, કુલદેવ્યા રુઠી’ ૧૦ [૫૩૦]
- સેવક ઉઠ્યા સજજથી રે, કુમરને ગ્રહવા કાજ રે સાથે;
‘તાડના મ કરસ્યો એહને, ગ્રહજો જવ હાથે.’ ૧૧ [૫૩૧]
- કુમરીઈ સેવક નિવારીને રે, તતક્ષીણ મંગલને ગેહમાં લાવે;
આસન નિજ બેસારીને, સિંહને બોલાવે. ૧૨ [૫૩૨]
- ‘અહો! સામંતજી જાણજ્યો રે, એ મુઝ પ્રીતમ પ્રાણનો દાતા;
છલ કરી નાસીને ગયો, મેલો વિધાતા.’ ૧૩ [૫૩૩]
- ઢાલ છવીસમીઈ લહી રે, કૂમરીઈ મંગલ-માલ રે વારુ;
રુપ કહે ધર્મથી લહો, ભવજલ આરો. ૧૪ [૫૩૪]

ફૂલ:-

- કુમરી મન સંકા ગઈ, પ્રીતમની કુલ લાજ;
વધારી પ્રેમે કરી, દો કુલ ઉધર્યા આજ. ૧ [૫૩૫]
- સિંહ સામંતને બોલાવિઓ, મન ચિર કરવા કાજિ;
'સામંતજી! હવે સૂ ઘટે, કરવો કુમરી કાજિ?.'
- ૨ [૫૩૬]
- સિંહ સામંત વઢે ઈશું, 'જો તુઝ સાચો દેવ;
મનની સંકા મુકિને, એહની કરો તુમ સેવ.'
- ૩ [૫૩૭]
- તવ કુમરી કહે 'સિંહજી!, ચિત્તને તુઝ 'અંદોહ હોય;
તો તસ મંદિર વિસે, ભાજનમેં નામ જોય.'
- ૪ [૫૩૮]
- સાચુ કરવા પ્રધાનજી, ધનદત્તને ગેહ જાય;
શુભટ સહિત તસ દેખીને, આકુલ વ્યાકુલ થાય.
- ૫ [૫૩૯]

ઢાલ:- ૨૭, લુંબેડુંબે વરસાલો મેહ- એ દેશી.

- છાત્રના મુખથી વાત, પુત્રને વિધનમા સાંભલ્યો હો લાલ;
માત-પિતા દિલગીર, તેણે સમે સિંહ સામંત મલ્યો હો લાલ. ૧ [૫૪૦]
- સેઠ ચિંતે 'ગૃહ આજ, લોચન કરસ્યે માહરો હો લાલ;
પુત્રનો પુન હોસ્યે કાંઈ, તે કારણ જોરાવરો' હો લાલ. ૨ [૫૪૧]
- બીહનો સેઠ તિવાર, પડતી ધોતિ પેરતો હો લાલ;
તિમ માતા મન ભીત, બાલક ચિત્તથી વિસરતો હો લાલ. ૩ [૫૪૨]
- સિંહ સામંત કહે 'સેઠ! ન બીહો, મનથી તિલ ભરી હો લાલ;
તુજ પુત્રના હુકમી છું દાસ, અમે આવ્યા છુ અત્ર પગ ભરી હો લાલ. ૪ [૫૪૩]

થાલ કચોલકના નામ, વાંચવા કારણ આવિયાં' હો લાલ;
પુત્ર આદરની વાત, સાંભળી હર્ષીત પામીયા હો લાલ. ૫ [૫૪૪]

થાલ પ્રમુખ સવી દેખિ, સિંહનો મન સંતોષિત હો લાલ;
વલી વહુનુ સરુપ તે જાણિ, ધનદત્ત સેષ્ટિ ઉલ્લસિત હો લાલ. ૬ [૫૪૫]

નગરીનો સિંહરથ રાય, ધનદત્તે નિજ ઘર તેડીયો હો લાલ;
કુમર પાસે આવંત, બેહુ મિલીયા, બાંહ ભિડીને હો લાલ. ૭ [૫૪૬]

^૧ઉદ્ભટ વેશ ^૨સફાર પેહરી, ત્રિલોક્યસુંદરી હો લાલ;
આજ્ઞા સિંહની લેય, મંગલકલશ ઘરણી વરી હો લાલ. ૮ [૫૪૭]

શ્રેષ્ઠીના ગેહમાં જાય, સાસુ-સુસરને પાયે પડી હો લાલ;
આસીસ દીઈ 'વડ ભાગ્ય, ધન કૂખ ને તુઝ માવડી હો લાલ. ૯ [૫૪૮]

ઉજ્જલવંશ ^૩સુકલીણ, કોડ દીવાલી પ્રતપો સદા' હો લાલ;
કુમર-કુમરી તેડિ રાયે, વૃત્તાંત પૂછે તદા હો લાલ. ૧૦ [૫૪૯]

ધૂર થકી માંડી વાત, સર્વ કહી રાય આગલે હો લાલ;
ભૂપ ઘણો વિસ્મય ચિત્ત, પામી આસીર્વચ દિઈ ભલો હો લાલ. ૧૧ [૫૫૦]

રાયની આજ્ઞા લેહ, ધનદત્ત-કુમર પતિ વર્યો હો લાલ;
સંસારના ભોગ્ય વિલાસ, પૂન્ય પસાયે શુભ કરે હો લાલ. ૧૨ [૫૫૧]

ધન તે દિન સૂવિહાણ, જે દિન સજ્જન મેલાવડો હો લાલ;
દૂધમાંહિ ^૪મિશ્રી ભેલિ, અનુભવે આત્મશું ^૫પડવ[ડો] હો લાલ. ૧૩ [૫૫૨]

ઢાલ ભણી રમાણીક, સત્યાવીસમી સૂરતરુ હો લાલ;
રુપ કહે ધર્મ પસાય, મંગલમાલા જય વરુ હો લાલ. ૧૪ [૫૫૩]

૧. મનોહર વેશ. ૨. સુંદર, સુશોભિત. ૩. સુકલીન. ૪. ખાંડ. ૫. સ્પષ્ટ.

ફૂલ:-

સૂંદરીઈ સામંતને, પૂરુષવેસ સવી લેય;
સેનાની પ્રેક્ષો તદા, જીત વધાઈ દેય. ૧ [૫૫૪]

જાતો હવો ચંપાપુરી, સિંહ સુગુણ ઉજમાલ;
થોડે દિવસે નયરીઈ, જઈ ભેટ્યો ભૂપાલ. ૨ [૫૫૫]

કુમરી વધાઈ પામીને, સૂરસૂંદર વિકસંત;
સભા પ્રત્યક્ષ ભાખે વલી, 'એ કૂમરિ મતિવંત. ૩ [૫૫૬]

સાચી મોહન-વલ્લિકા, ગુણ-મણિ-રયાણ-કરંડ;
સત્ય સીયલ રક્ષણ ભાણી, પૂન્ય પસાય પ્રચંડ. ૪ [૫૫૭]

જુઉ કુબૂધી પ્રધાનની, જેણે કીધો અનરથ;
નિકલંકી કુમરી હૂવી, કીધી કલંક 'અપસથ.' ૫ [૫૫૮]

ઢાલ:- ૨૮, શ્રી રીષભાનન ગુણાનિલો- એ દેશી.

ચંપા-ભૂપતિ સિંહને, વદે વચન વિનીત હો સૂજાણ;
'એ પાપી મંત્રીસરુ, નિશ્ચે લૂણહરામી અવિનીત' હો સૂજાણ. ૧ [૫૫૯]

'ધન્ય-ધન્ય પૂન્ય મહીબલે, ધન કુમરી અવતંસ હો સૂજાણ;
કુલની જે 'મામ રાખી તદા', ઇમ સહુ જન કરે પ્રસંસ હો સૂજાણ. ૨ ધન્ય૦ [૫૬૦]

ફિરી સિંહ સામંતને મોકલ્યો, ઉત્કર્ષે ઉજજેણી ભાણી રાય હો સૂજાણ;
નિજ નંદનીને તેડવા, કંત સહિત 'સદનાય હો સૂજાણ. ૩ ધન્ય૦ [૫૬૧]

લેખ લિખ્યો 'યામાતાને, 'તુમે પ્રભૂ! પધારજો ગેહ હો સૂજાણ;
મંદિર પાવન કરવા ભાણી, પુત્રી સહિત શુશ્રેય' હો સૂજાણ. ૪ ધન્ય૦ [૫૬૨]

- સિંહના આગ્રહ થીકી દોઈ, તિહાં દંપતિ કીધ પ્રયાણ હો સૂજાણ;
ફલ્યા મનોરથ તેહના, પૂહૂતા ચંપા ઠાણ હો સૂજાણ. ૫ ધન્ય૦ [૫૬૩]
- પુત્રી આગમન જવ સાંભલી, ભૂપતિ સન્મુખ જાય હો સૂજાણ;
આલિંગન દે કુમરી પ્રતે, શુભ વેલા જોવરાય હો સૂજાણ. ૬ ધન્ય૦ [૫૬૪]
- ઘવલ મંગલ ઉછવ ભલા, નગરી કીધ સાણગાર હો સૂજાણ;
ઘર-ઘર ગુડિઉ ઉછલે, તોરણ લહકે અપાર હો સૂજાણ. ૭ ધન્ય૦ [૫૬૫]
- અવલ નેજા પંચરંગના, વાજિત્ર નવ-નવ છંદ હો સૂજાણ;
ઘજા પતાકા ફરહરે, ગાજે ગુહિર નરવૃંદ હો સૂજાણ. ૮ ધન્ય૦ [૫૬૬]
- અતિ આહંબર આવીઓ, પુત્રી યામાત ને રાય હો સૂજાણ;
મુંઘામુલાં મોતિસું વધાવે, ઘણે ઉમાય હો સૂજાણ. ૯ ધન્ય૦ [૫૬૭]
- ઈમ ઉછવે પધરાવીયા, નગરીમાં કીધ પ્રવેશ હો સૂજાણ;
લોક મિલ્યા ગાહેગટ્ટ થઈ, આસીસ દીઈ વિસેસ હો સૂજાણ. ૧૦ ધન્ય૦ [૫૬૮]
- યથોચિત કરણી કરી, નિજ આસને બેસારી હો સૂજાણ;
સભા સમક્ષ પ્રધાનને, કર ગ્રહી મારે પ્રહાર હો સૂજાણ. ૧૧ ધન્ય૦ [૫૬૯]
- મંગલકુમરે દેખીને, અનુકંપા મન આણ હો સૂજાણ;
પ્રાર્થના કરી રાય આગલે, 'મ કરો અઘટતુ મહારાણ! હો સૂજાણ. ૧૨ ધન્ય૦ [૫૭૦]
- ગિરુઆ સહેજે ગુણ કરે, કંત મ કારણિ જાણ હો સૂજાણ;
જલ વરસે સરોવર ભરે, મેઘ ન માંગે દાણ હો સૂજાણ. ૧૩ ધન્ય૦ [૫૭૧]
- તિમ ઉપગારી તૂમ વિભૂ, અવગુણ તજી ગુણ લેય હો સૂજાણ;
'ભલપણ જગમાં તેહનૂ, પરિમલ તે પસરેય' હો સૂજાણ. ૧૪ ધન્ય૦ [૫૭૨]

ઈમ પ્રાર્થને મુકાવીઓ, ભૂપ કહે ‘પાપિષ્ઠ! હો સૂજાણ;

જા રે! મૂક્યો જીવતો, યામાત આગ્રહ શ્રેષ્ઠ હો સૂજાણ.

૧૫ ધન્ય૦ [૫૭૩]

પિણ મુઝ નગરીમાંહેથી, રેહવો નહી તુઝ હેત’ હો સૂજાણ;

ઢાલ અઠાવીસમીઈ કહ્યો, રૂપ વિજે સંકેત હો સૂજાણ.

૧૬ ધન્ય૦ [૫૭૪]

કૂહા:-

- નગરી બાહિર કાઢીઓ, સૂબૂદ્ધિ પ્રધાન;
કષ્ટ કરીને તેહને, પાપતાણા ફલ જાણ. ૧ [૫૭૫]
- સૂંદર રાજ્ય અપુત્રીઓ, 'યામાત ભણી રાજ્ય;
દેઉ પાટ નિશ્ચય કરી, લિઉ ચારીત્રનો સાજ્ય. ૨ [૫૭૬]
- મંગલકુમરના માત-પિતુ, તેડાવ્યા ઉમંગ;
એકદા પ્રસ્તાવે કરી, સામંતાદિક સંગ. ૩ [૫૭૭]
- મંત્રી સર્વ તેડી તિહાં, સહુ સાખે કરી દેય;
મંગલકલશને રાજ્યનો, થાપ્યો પાટ અભીષેય. ૪ [૫૭૮]
- યશોધરમુનીની દેસના, નિશુણી સંજમ લેય;
વૈરાગ્યે ધર્મ પાલતા, પ્રથવી વિહાર કરે ય. ૫ [૫૭૯]

ઢાલ:- ૨૯, કીસકે ચેલે કિસકે પૂત- એ દેશી.

- કૂમરને રાજ્યે થાપ્યો રાજાન, ઇર્ષાવંત થયા સીમાડી રાજાન પૂન્ય સેવીઈ;
'ક્ષત્રીવટનો પાટ જે હોય, વણિક જાતિને સોહે ન કોય પૂન્ય સેવીઈ. ૧ [૫૮૦]
- અમો બેઠાં જો એ કરે રાજ્ય, કુલવટની નિગમીઈ લાજ્ય' પૂન્ય૦;
નિજ સેન્યા લેઈને લેવા રાજ્યપાટ, આવ્યા દૂદાંતથકા કરતા 'થાટ પૂન્ય૦. ૨ [૫૮૧]
- 'એનો રાજ્ય લેતા કેતલી વાર?', લોભે ગ્રહવા જાણે 'ધંત પ્રકાર પૂન્ય૦;
પ્રબલ 'દલ લેઈ આવે પૂર, હય-રથ-શુભટ હૂયા સસનૂર પૂન્ય૦. ૩ [૫૮૨]
- દીર્ઘ પ્રતાપને ભૂજા જિમ લંબ, કુમર ચડ્યો જસ ચડતે 'પ્રલંબ પૂન્ય૦;
ચતુરંગી સેન્યા પ્રબલ 'સંપૂર, વાજે રણભંભા રણતૂર પૂન્ય૦. ૪ [૫૮૩]

સીમાધિપતી કહે 'તુ મૃગ^૧ફાલ, અમો મૃગરાજ્ય લેઈઈ એક તાલ પૂન્ય૦;
રાજ્ય અમારુ તુ કિમ પાડ?, હાથો પેઠો જવ તે 'ફૂહાડ' પૂન્ય૦. ૫ [૫૮૪]

'કુટુંબ રાજ્ય હો એ અમ જેહ, મુકો વેગ કે થાઉ સજજેહ' પૂન્ય૦;
મંગલ વચન્ન સુણી સજજ થયા આપ, હસ્તિ-સ્કંધે આરુઢ કરી^૩થાપ પૂન્ય૦. ૬ [૫૮૫]

દલયુગલ ચડ્યા સાહમા-સાહમ, ઝુંઝ કરે નર રણ મેદાન પૂન્ય૦;
પૂન્ય પ્રભાવે વયરીનો સૈન્ય, 'દહવટ્ટ ભાગ્યું દેખતાં નેન પૂન્ય૦. ૭ [૫૮૬]

સીમાડી રાજ્ય સહિત કરી બંધ, જકડ પકડ લિઉ સૈન્ય પ્રબંધ પૂન્ય૦;
'અહો! કુમર! તુમ રાજ્ય અખંડ, પાલો અવિચલ તેજ પ્રચંડ' પૂન્ય૦. ૮ [૫૮૭]

છોડ્યા બંધ સીમાડી સન્માન, ગેહ પધરાવ્યા જીવતે દાન પૂન્ય૦;
ચડતે નુર જીત ડંકા વજડાવ, પૂરમે પ્રવેસ કર્યો નરરાવ પૂન્ય૦. ૯ [૫૮૮]

શુખ વિલસંતા પૂન્ય^૪પંડૂર, દિન દિન વાઘે ચંદ સમ 'સૂર પૂન્ય૦;
ત્રીલોક્યસૂંદરી કુખે ઉપન્ન, જયસેખર હુઉ પૂત્ર-રતન્ન પૂન્ય૦. ૧૦ [૫૮૯]

મંગલકૂમર અંગ દેસનો ભૂપ, વરતે ચિહુ દિસે આણ અનુપ પૂન્ય૦;
ગ્રામ નગર પૂર પાટણ ઠામ, ચૈત્ય કરાવે જિનેશ્વરના તામ પૂન્ય૦. ૧૧ [૫૯૦]

ફટિક રયાણના અમુલિક બિંબ, દ્રવ્ય^૫ખરેચી ભરાવે અવિલંબ પૂન્ય૦;
જિનપ્રસાદ સોહે અભિરામ, સોવનતાણા ઈંડા ચીત્રામ પૂન્ય૦. ૧૨ [૫૯૧]

ખરચે વિત્ત પૂન્ય સારોધ્ધાર, જિનપૂજા રથયાત્રા ઉદાર પૂન્ય૦;
ઈત્યાદિક ધર્મ કર્ત્યવ્ય જેહ, આરાધેઈ પતિ ગુણમણિ-ગેહ પૂન્ય૦. ૧૩ [૫૯૨]

કાલ અતિક્રમે શુખ અનંત, ધર્મ આરાધે એ પૂન્યવંત પૂન્ય૦;
જયસેખર નિજ બાલક સાથ, કરે વિનોદ અવનીનાથ પૂન્ય૦. ૧૪ [૫૯૩]

ઢાલ પભાણી ઉગાણત્રી સમી સાર, મંગલમાલ વરી સ્ત્રી-ભર્તાર પૂન્ય૦;
સ્થ કહે ભવિ કરજ્યો ધર્મ, જિમ પામો અવિચલ શુખ સર્મ પૂન્ય૦. ૧૫ [૫૯૪]

૧. ફાલુ= જંગલી પશુ. ૨. ટિંઠો સરખાવો- કહેવત- 'ફૂહાડીમાં લાકડાનો હાથો પેસી ગયો.' ૩. થપાટ. ૪. દસે દિશાએ. ૫. ઉજ્જવળ. ૬. શૂરવીર. ૭. ખર્ચાને.

ફૂલ:-

- એકદા સમયને અવસરે, ચંપાપુરી ઉદ્યાન;
આચારિજ સમોસર્યા, જયસિંહ નામાભિધાન. ૧ [૫૮૫]
- પરિકરસૂં પ્રથવીતલે, પાવન કરવા કાજિ;
વનપાલકે જઈ વિનવે, 'વધામણી મહારાજ!'. ૨ [૫૮૬]
- આવાગમણ તે સાંભલી, મંગલકલશ નરેસ;
પૂત્ર-કલત્ર-પરિવારસૂં, વંદન કરવા આવેશ. ૩ [૫૮૭]
- આવ્યા જિહાં મુનિરાય છે, પંચ અભિગમ સાય;
પંચાગ પ્રણામ કરિ, બેઠા યથોસ્થિત ઠાય. ૪ [૫૮૮]
- ભવીક યોગ જીવ જાણીને, પ્રષદ સભા સમક્ષ;
જયસિંહ ગુરુ દીઈ દેસના, મધુર ^૧ધની પરતક્ષ. ૫ [૫૮૯]

ઢાલ:- ૩૦, ચતુર સનેહિ મોહના- એ દેશી.

- સદ્ગુરુ ભાષે 'ભવી! સાંભલો, શ્રવાણ દેઈ એક ચિત્ત રે;
હૃદયનો મેલ નિવારિને, નિર્મલ મન પવિત્ત રે. ૧ [૬૦૦]
- જયો-જયો ધર્મ સુહંકરુ, ધર્મના શ્રેષ્ઠ પ્રભાવ રે;
ભીમ અગાધ ભવ સાગરુ, તારણ-તરણની નાવ રે. ૨ જયોં [૬૦૧]
- મોહના ફંદમાં પ્રાણીયા, જે પડ્યા ^૨અજ્ઞાનીમાહે રે;
રડવડે તેહને સરણો નહી, ધર્મ વિના કોય સહાય રે. ૩ જયોં [૬૦૨]
- અથિર છે આયુ માનવતાણો, અંજલી-જલ પરિ તેમ રે;
યોવનપાણો તે અથિર છે, નદી-પૂર પરે જાઈ તેમ રે. ૪ જયોં [૬૦૩]
- ^૩ગરવ મ કરસ્યો ગરથતાણો, રાખ્યો નવિ રહે થીરો રે;
સંગ્રહ ધર્મનો જો કરો, થિર રહે જગમાંહે ધીરો રે. ૫ જયોં [૬૦૪]

- જિમ કોઈ દૂરબ્ભગ સાથથી, ભૃષ્ટ થયો નર જેહો રે;
 ૧સંબલ નહી તસ પાસલે, રણ-અટવી પડ્યો તેહ રે. ૬ જયોં [૬૦૫]
- તે નર દીન દયામણો, વનમાં રડવે આપો રે;
 ત્રાણ શરણ નહી તેહને, સહે વેદન શીત-તાપો રે. ૭ જયોં [૬૦૬]
- કોઈ દિને ભૂખ્યો અટવી ઉતર્યો, ઇચ્છા ઘેબર ઘૂત ખાન રે;
 તરસ્યો નીર પાવે નહિ, કરુ અમૃત પય-પાન રે. ૮ જયોં [૬૦૭]
- તૃષ્ણા પૂરણ થાયે નહિ, તિમ જગજંતુ સ્વભાવ રે;
 સમકિત^૧ભૃષ્ટ જે નર હૂયા, રાખણ નહી તે પ્રસ્તાવ રે. ૯ જયોં [૬૦૮]
- સંસારી જીવડા સુખ વંછે, નવી લહે ધર્મ વિહૂણા રે;
 સમકિત વિણ જે માનવી, કરે ભવમાં પરિભ્રમણા રે. ૧૦ જયોં [૬૦૯]
- એહવો જાણી ધર્મ સેવના, કરો એક ચિત્તે શુધધ્યાન રે;
 મુક્તિના સુખ તવ અનુભવો, ભાખિઉ શ્રી જિનભાણ રે. ૧૧ જયોં [૬૧૦]
- સમકિત રક્ષક કરે નહી, ભોગવે નરયના દુખ રે;
 સમકિત શુધ ઉદય જંતુને, ભાવ આવે સીવશુખ રે. ૧૨ જયોં [૬૧૧]
- સાંભલી કુમર સુપ્રસન્ન હુઓ, રીઝે ઘણો ત્રિકરણ શુધ રે;
 ઢાલ ત્રીસમી ઉપદેસની, રૂપ કહે ભવિ પ્રતિબોધ રે. ૧૩ જયોં [૬૧૨]

દૂહા:-

- નિશુણી ગુરુની દેસના, મંગલકલસ નરિંદ;
સભાસમક્ષે વીનવે, ફૂલ્યો જેમ મકરંદ. ૧ [૬૧૩]
- કર અંજલિ સંપૂટ કરી, વિનવીયા ગુરુરાય;
'ભાખો પ્રભુ પૂરવભવે, મે સ્યા કિધ ઉપાય?. ૨ [૬૧૪]
- સ્યા કર્મે વિવાહ અવસરે, દીર્ઘ વિટંબના મોહિ;
પામ્યો? તે દાખો મુની, તારક સહગુરુ સોહિ. ૩ [૬૧૫]
- મુઝ ઘરણી નિકલંક એહ, કિમ પામી તેહ કલંક?;
વૃતાંત કહો મુઝ તેહનો, સંસય ભંજણ સંક.' ૪ [૬૧૬]
- આચારિજ તવ ઉપદિસે, પરષદા નિશુણે શ્રોત;
રાય-રાણી શુભ ચિત્તસૂં, વાણી તારણ જગ પોત. ૫ [૬૧૭]

ઢાલ:- ૩૧, રસિયા રાયો દાનતાણે રસે- એ દેશી.

- 'જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્ર અછે, ક્ષિત્તીપ્રતીષ્ઠપુર નયર ચતુરનર;
'ધન્ય-ધાન્યે રીધિવંત છે, સૂંદરું અલકા સમવડ ^૧સેહર ચતુરનર. ૧ [૬૧૮]
- સિંહગુરુ ભાખે પૂરવભવ કથા. આંકણી.
- તેણે નયરે કોટંબિક જાતિ મે, સોમચંદ્ર નામે કુલપુત્ર ચતુરનર;
શ્રીદેવી ભાર્યા નામે તેહનિ, પરસ્પરે પ્રીતિવંત ચતુરનર. ૨ સિંહગુરુ [૬૧૯]
- સીતલતા પ્રકૃતિ સોમચંદ્રની, સરલતા ગુણનો છે ધામ ચતુરનર;
સમસ્ત જનને ઇચ્છવા યોગ્ય છઈ, ભાર્યા સમચિત્ત પ્રણામ ચતુરનર. ૩ સિંહ [૬૨૦]
- તેહ જ નયરે બુધ્ધી પવીત્ર છે, શ્રાવક જિનદેવ જાણ ચતુરનર;
નિર્મલ મન છે કૃપાણાઈ દ્રવ્યની, રાખે કમાવ્યાનું ^૩ઝાણ ચતુરનર. ૪ સિંહ [૬૨૧]

૧. ધન-ધાન્ય. ૨. શહેર. ૩. ધ્યાન.

- જિનદેવ સોમચંદ્રને પરસ્પરે, પરમ મિત્રાઈ છે સદેવ ચતુરનર;
વીવહારિ એ જિનદેવ વાંછા કરી, દ્રવ્ય કમાવાણ હેવિ ચતુરનર. ૫ સિંહ૦ [૬૨૨]
- યદ્યપિ ગેહમાં ધન અથાહ છે, એકદા અવસરિ આય ચતુરનર;
દૂર દેસાંતર દ્રવ્ય ઉપાર્જવા, મિત્રને ભાખે સુખદાય ચતુરનર. ૬ સિંહ૦ [૬૨૩]
- ‘અહો મિત્રજી! અમો દૂર દેસાંતરે, જાસ્યું દ્રવ્ય નિમિત્ત ચતુરનર;
હું પરદેસે મુઝ ધન ગેહમે, વાવરજે સપ્ત ક્ષેત્ર ચતુરનર. ૭ સિંહ૦ [૬૨૪]
- તુઝને પાણિ પૂન્ય ક્ષેત્ર ‘વર્વાથકી, લાભ હૂસ્યે ષટઅંસ’ ચતુરનર;
ઇમ કહિને સોમચંદ્ર મિત્રને, આપ્યા દિનાર એક સહસ્સ ચતુરનર. ૮ સિંહ૦ [૬૨૫]
- સોમચંદ્ર હસ્તે આપી દેસાંતરે, ગયો જિનદેવ વિવહારિ ચતુરનર;
મિત્રનો દ્રવ્ય જે ચિત્ત વિશુદ્ધતા, વાવરે કોટંબિક સારિ ચતુરનર. ૯ સિંહ૦ [૬૨૬]
- સ્વદ્રવ્ય મિત્રદ્રવ્યના અનુમાનથી, ^૧ઉપરાજે ખરચિને પુન્ય ચતુરનર;
ભાર્યા વાત જાણી ભરતારની, કરે અનુમોદન ^૩શુગુન્ય ચતુરનર. ૧૦ સિંહ૦ [૬૨૭]
- દાનધર્મની અનુમોદના સહી, વિચરે શ્રીદેવી નારિ ચતુરનર;
તેહ જ નગરમાં નંદ શ્રેષ્ઠી વસે, તાસ સૂતા મનોહારિ ચતુરનર. ૧૧ સિંહ૦ [૬૨૮]
- સખિ ભદ્રા નામે છે તેહનો, દેવદત્ત ગૃહસ્થ તસ નાહ ચતુરનર;
અનુક્રમે કોઈક કર્મના યોગથી, ઉપનો દેવદત્તને દાહ ચતુરનર. ૧૨ સિંહ૦ [૬૨૯]
- કોષ્ટરોગે કરિ દુખ વેદે ઘણું, મનસૂં પામે હો અસાત ચતુરનર;
ઢાલ એકત્રીસમી પૂરવભવતાણી, રૂપ કહે આગલ વાત ચતુરનર. ૧૩ સિંહ૦ [૬૩૦]

ફૂલ:-

- દેવદત્ત ગૃહસ્થ વસે, સોમચંદ્ર ગૃહ પાસ;
ભાર્યા બિહુની એક મને, સખિઉ હુઈ ઉલ્લાસ. ૧ [૬૩૧]
- દેવદત્તની વલ્લભા, ભદ્રા નામે જેહ;
નાહનો દુખ દેખી ઘણો, ખેદ પામે છે તેહ. ૨ [૬૩૨]
- એક દિન સખી આગલ જઈ, કહતી પ્રીતનો રોગ;
'કુષ્ટીનો સ્યે કર્મથી, શખી! ભદ્રા એ યોગ?'. ૩ [૬૩૩]
- હાસ્ય કરી ભદ્રાતણી, સખિએ મન સંતોષ;
ખેદ પામી બહુ મન થકી, સાંભલી વેણ સરોષ. ૪ [૬૩૪]

ઢાલ:- ૩૨, કેસર વરણુ હો કે કાઢિ કસુંબો- એ દેશી.

- સખિ હાસ્ય વચને હો ભદ્રાને કેહતી હતી માહરા લાલ,
સખી ભદ્રા સાંભલી હો કે મન દુહવાતી માહરા લાલ;
સખિ ભદ્રા સખીને હો વચને વદતી માહરા લાલ,
ફિરી સખી બોલી હો ભદ્રાને કથતી માહરા લાલ. ૧ [૬૩૫]
- 'તાહરા સંગથી હો તુઝ વાલિમને માહરા લાલ,
થયો કોષ્ટરોગ જ હો કે સ્યુ કહુ તુઝને? માહરા લાલ;
માહરિ દૃષ્ટિથી હો કે તુ પણિ અલગી માહરા લાલ,
મુઝ પાલવડે હો મ 'રિહિસ વલગી' માહરા લાલ. ૨ [૬૩૬]
- શ્રીદેવી વચને હો ભદ્રા 'અકુલાણી માહરા લાલ,
'સ્યું સખી! મુઝને હો કહે ઈમ વાણી?' માહરા લાલ;
કહે સખી 'મે તો હો કે 'હાસિ મસે તુઝને માહરા લાલ,
એમ કહવાણું હો સ્યું ગમ્યુ તુઝને? માહરા લાલ. ૩ [૬૩૭]

૧. રહીશ. ૨. અકુળ=દુઃખી થઈ. ૩. હાંસિ= મશકરીના બહાને.

માહરા વચનથી હો ઈમ સ્યું દુહવાયે છે? માહરા લાલ,
તાહરે માહરે હો પ્રીત સગાઈ છે માહરા લાલ;
આજ પછી મુખથી હો હું નહીં બોલું માહરા લાલ,
હૃદય પટંતર હો હવે નહીં બોલું માહરા લાલ.

૪ [૬૩૮]

ઈમ કહિ સખિઉ હો નિજ નિજ થાંનકે માહરા લાલ,
પોહતી દુમની હો ^૧વચન-કબાનકે માહરા લાલ;
હવે સોમચંદ્ર કુલપુત્ર હો વિત્ત વાવરતો માહરા લાલ,
ધર્મનો ઉદમ હો ઈમ જવ કરતો માહરા લાલ.

૫ [૬૩૯]

સાહમિવત્સલ હો કે સંઘ જમાડે માહરા લાલ,
ધર્મ દાન કરણી હો કરતો કોડે માહરા લાલ;
સાહુ પડિલાભે હો મન ઉચ્છાહે માહરા લાલ,
મિત્રના દ્રવ્યથી હો પૂન્ય વિવસાયે માહરા લાલ.

૬ [૬૪૦]

સોમચંદ્ર કોટંબિક હો સાહુ સંગતિ માહરા લાલ,
શ્રીદેવી નારિ હો ^૨મોદના કરતી માહરા લાલ;
શ્રાવકધર્મે હો બહુ પડિબોહ્યો માહરા લાલ,
એકંત ચિત્તથી હો ધર્મે મોહ્યો માહરા લાલ.

૭ [૬૪૧]

બાર વ્રત ઉચર્યા હો સ્ત્રી-ભરતારે માહરા લાલ,
યતન કરીને હો પાલે આચારે માહરા લાલ;
અંત સમાધિ હો કાલ કરીને માહરા લાલ,
સૌધર્મ દેવલોકે હો પહૂતા વહીને માહરા લાલ.

૮ [૬૪૨]

પ્રીતમ-નારિ હો દેવપણે ઉપના રે માહરા લાલ,
પંચ પલ્યોપમ હો આઉ સંપૂના માહરા લાલ;
દેવ-^૩થિતી પૂરી હો થઈ જવ જયારે માહરા લાલ,
તીહાથી ચવીને હો ઉજજેણી નયરે માહરા લાલ.

૯ [૬૪૩]

ધનદત્તને ગેહે હો પુત્રપાણે ઉપનો માહરા લાલ,
તુઝ માતાને હો લાઘો સૂપનો માહરા લાલ;
શ્રીદેવી ચવીને હો ત્રિલોક્યસુંદરી માહરા લાલ,
ચંપાનયરી હો થઈ રાજ્યકુમરી માહરા લાલ.

૧૦ [૬૪૪]

પારકા દ્રવ્યને હો તુ વાવરતો માહરા લાલ,
પુન્યઉપાર્જન હો તુ હિ જ કરતો માહરા લાલ;
તે વ્યવસાયે હો હુઉ જવ ભૂપતિ માહરા લાલ,
ધર્મ પ્રભાવે હો ગઈ તુઝ કુર્મતિ માહરા લાલ.

૧૧ [૬૪૫]

ત્રિલોક્યસુંદરી હો થઈ તુઝ ઘરણી માહરા લાલ,
દ્રવ્ય અનુમોદન હો તુઝને પરણી માહરા લાલ;
હાસિએ કરીને હો સખિ ભદ્રાને માહરા લાલ,
વચન કલ્પો^૧તો હો કોષ્ટનો તેહને માહરા લાલ.

૧૨ [૬૪૬]

હસતાં કથન હો જે મુખ બોલે માહરા લાલ,
બાંધે કર્મને હો ^૨પરહૂં કુણ ઠેલે? માહરા લાલ;
કલંક કૂટંબમાં હો આ ભવે પામી માહરા લાલ,
નિશ્ચે જાણો હો ન હુવે ખામી' માહરા લાલ.

૧૩ [૬૪૭]

પૂર્વભવ સાંભલી હો દંપતિ હરખ્યા માહરા લાલ,
જાતિસ્મરણ હો તેહવાં નિરખ્યા માહરા લાલ;
ઢાલ બત્રીસમી હો ભાખી વારુ માહરાલાલ,
રુપ વિરમનો હો એ શુખકારુ માહરાલાલ.

૧૪ [૬૪૮]

ઢૂહા:-

- ‘ધન્ય-ધન્ય તુમચી દેસના, ધન્ય તુમ મુખની વાણી;
ધન્ય તુમારા જ્ઞાનને, ધન અમ દિન ‘શુવિહાણ.’ ૧ [૬૪૯]
- સહગુરુની વાણી શુણી, પતિ-^૨પતિનિ દોય સાથ;
ભેદાણા અસ્થિ-મિંજાપણે, વદે દોય જોડિ હાથ. ૨ [૬૫૦]
- ‘ભવસાયરથી હો પ્રભૂ!, તારો અમને સ્વામિ!;
તુમચો માહરે આસિરો, અહો! પરમગુણધામ.’ ૩ [૬૫૧]
- ^૩પ્રષદ નિસુણી યથાશક્ત, વ્રત અંગીકાર કરેય;
દંપતિ દોય વૈરાગ્યતા, પામી સંયમ લેવ. ૪ [૬૫૨]
- જયશેખર નિજપુત્રને, રાજ્ય સમર્પ્યો તામ;
અથિર સર્વ જાણી કરી, મુકે ગૃહસ્થા ધામ. ૫ [૬૫૩]
- પ્રષદ સહુ નિજ થાનકે, પોહચ્યા મનને કોડિ;
મંગલ-ત્રૈલોક્યસૂંદરી, અનુમતિ લેઈ ગૃહ છોડિ. ૬ [૬૫૪]

ઢાલ:- ૩૩, રાગ- ધન્યાસિ.

- મંગલકલસ હૂવા રિષી સંયમી, પંચ મહાવ્રતધારી જ;
તિમ રાણી વલી ત્રિલોક્યસૂંદરી, હુયા સંજમી અધિકારી જ. ૧ [૬૫૫]
- શિશ જયસિંહ જ્ઞાની ગુરુના, સંયમભારના ધોરી જ;
પંચ સુમતિ તિન ગુપ્તિ સોહે, દસવિહ જતિધર્મ ધોરી જ. ૨ [૬૫૬]
- ષટકાય પ્રતિપાલક કરતા, સાધુ ગુણે કરી ભરીયા જ;
નવવિહ બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાલે, ઉપસમરસના દરીયા જ. ૩ [૬૫૭]

- અંગ અગ્યાર ઉપાંગ બારહ, છ છેદ ગ્રંથ દસ પચન્ના જી;
ચ્યાર મૂલસૂત્ર નંદી અનુયોગે, પસ્તાલિસ આગમ સંપૂન્ના જી. ૪ [૬૫૮]
- સર્વ સિદ્ધાંતના પારગામી જાણી, ગરહભાર વહવા સમથો જી;
સૂરિપદની વાંચના દેઇ, શિષ્ય પરિવારનો ^૧સથો જી. ૫ [૬૫૯]
- ત્રિલોક્યસૂંદરી સાધવીમાંહે, સહુ મુખ્ય કીધ વડેરા જી;
પ્રથવીતલે વિચરંતા જનને, પડિબોહે અધિકેરા જી. ૬ [૬૬૦]
- અપડિબંધે અંત સમે તિહાં, અણસણ સંલેખણ સાર જી;
સમાધિ મરણો કાલ કરીને, બ્રહ્મકલ્પે અવતાર જી. ૭ [૬૬૧]
- જઘન્ય આયુ સપ્ત સાગરનો, ઉત્કૃષ્ટો દસ જાણોજી;
સૂર લચ્છી ભોગવીને ચવસે, માનવ જન્મ પ્રમાણોજી. ૮ [૬૬૨]
- તીહાંથી દેવપણો પામીને, આ ભવથી ત્રિજા ભવમાં જી;
અભય પરમપદ મુક્તિ ભાજન, લહેસ્યે દોય જણ શુખમાં જી. ૯ [૬૬૩]
- એહવા મુનિના ચરણયુગલ પ્રતે, હું વંદુ નિસ દીસો જી;
જે કોઈ ધર્મ આદરસ્યે પ્રાણી, મંગલકલસ ^૨પ્રત્યે હોસ્યે જી. ૧૦ [૬૬૪]
- જો હુંતો એહને ધર્મ સખાઈ, તો પામ્યો બહુ લચ્છિ જી;
તેહ જ પૂન્યતાણે સૂપસાએ, હોસ્યે સિવગતિ અચ્છિ જી. ૧૧ [૬૬૫]
- જે ભવ્ય પ્રાણી ધર્મ આરાધે, પરમ મહોદય લહસ્યે જી;
ગુરુના વચન ન લોપસ્યો કોઈ, શીલ-ખંડન મ કરસ્યો જી. ૧૨ [૬૬૬]
- એહ ચરિત્ર રચ્યો સુવીશાલા, ચીત્રસેનચરીત્રે જી;
^૩એહવા શાંતિચરીત્રથી ઉઘરી, નિર્મલ મન પવીત્રે જી. ૧૩ [૬૬૭]
- અઠાર સહસ્ત્ર સીલાંગરથ, સંવત બાણ સિદ્ધિ (૧૮૫૮) તસ વર્ષે જી;
શ્રાવણ કૃષ્ણ પક્ષ તિથિ સપ્તમી, રવિવારે ઉત્કર્ષે જી. ૧૪ [૬૬૮]

૧. સાર્થ=સમૂહ. ૨. સમાન, ની જેમ. ૩. અથવા.

- એહ સંબંધ રચ્યો મે વારુ, મંગલકલસનો રાસ જી;
મે તો કીધી બાલક કીડા, હું છું સહુનો દાસ જી. ૧૫ [૬૬૮]
- જે કોઈ વિબૂધજન વ્યંજન માત્રા, કરજ્યો શુદ્ધ પ્રકાસ જી;
ઓછો અધિકો જો હોએ એમાં, મીચ્છા દૂકડ તાસ જી. ૧૬ [૬૭૦]
- શ્રી વર્ધમાનજિન પદ્ પરંપર, શ્રી વિજયમ્રભશૂરીરાયા જી;
તાશ શિશ પંડિત મુકુટામણી, હર્ષવિજય કવિરાયા જી. ૧૭ [૬૭૧]
- પંડિત લક્ષ્મીવિજય ગુરુ સોહે, રત્નવિજય તસુ શીસો જી;
તસ સિસ અમીયવિજય સુપસાએ, કિધી રચના વિસેસો જી. ૧૮ [૬૭૨]
- તસ ચરણાંબૂજ સિસ કહાવે, વિરમવિજય ગુરુરાયા જી;
તેહને બાલક રૂપવિજયે, સાધુતાણા ગુણ ગાયા જી. ૧૯ [૬૭૩]
- શ્રોતાજન સાંભલવા હેતે, એહ સંબંધ રસાલ જી;
ચઉવિહ સંઘતાણો એ હોજ્યો, સુગતિ મંગલમાલ જી. ૨૦ [૬૭૪]

કલસ:-

- મંગલકલસ રાજરિષીના, ગુણગાયા મેં હિતધરી,
ચીત્રસેનચરિત્રે એહ, સંબંધ શાંતિચરીત્રથી ઉધરી;
પંડિત અમીવિજય પસાએ, વીરમવિજય ગુરુ રાજ્યા,
ચરણ સેવક રૂપવિજયે, વાર્ણવ્યા ગુણ રિષી રાજ્યા. ૨૧ [૬૭૫]

શબ્દકોશ

અ	— આ	અંબર	— આકાશ
અંક	— અંગ = શરીર	અંબાર	— ભંડાર, શણગાર
અંગઉલ્લગૂ	— અંગરક્ષક	અંબારી	— આંબાની
અંગજ	— પુત્ર	અંસુ	— આંસુ
અંગણડઈ	— આંગણે	અઈઆહ	— સહન કરવું
અંગત	— ઈંગિત = સંકેત, ચેષ્ટા	અઉઠ	— સાડા ત્રણ
અંગિ	— અંગમાં, શરીરમાં	અઉર	— અન્ય
અંગિરિક્ષ	— શરીરની રક્ષા માટે	અઉષધ	— ઔષધ
અંગીકરૂ	— અંગીકાર કરું, સ્વીકારું	અકરમી	— અપરાધી, ભાગ્યહીન
અંગીઠઈ	— સગડીથી	અકારિજ	— અકાર્ય
અંગીઠી	— સગડી	અકિયારથો	— અકૃતાર્થ
અંચલ	— છેડો	અકુલાય	— અકળાય
અંતરપટ	— વિવાહ મંડપમાં યમની આકૃતિ વખતે અગ્નિ અને વર-કન્યાની વચ્ચે રાખવામાં આવતો પડદો	અકક	— આકડો
અંતરાલિ	— આંતરે, પછી	અકક-તૂલ	— આકડાનું રૂ
અંતરાલિ	— મધ્યભાગ	અખત્ર	— અનિષ્ટ, નિંદા, અયોગ્ય
અંતરિ	— અંતર્ધાન, અદૃશ્ય	અખય	— અક્ષય
અંતરિ	— અદૃશ્ય	અખીયાત	— આખ્યાત = કહેલું
અંતરો	— આંતરો, ફરક, ભેદ	અખોડ	— અખરોટ
અંદેસ	— સંદેહ	અગન્યાન	— અજ્ઞાન
અંદોહ	— ખેદ, વિમાસણ	અગર	— અગરુ, સુગંધી લાકડું
અંદ્ર	— ઈન્દ્ર	અગ્યાન	— અજ્ઞાનમાં
અંબ	— આંબા, કેરી	અઘોર	— ભયંકર, દંઢ
અંબ	— આકાશમાં	અચંબ	— અચંબો, આશ્ચર્ય
		અચંભમ	— અચંબો પમાડનાર, આશ્ચર્યકારી
		અચરાય	— આશ્ચર્ય

અચરિજ/અચરીજ — આશ્ચર્ય

અચાર — આચાર

અચાલ — દંઢ = ઘણો

અચેતન — બેભાન

અચ્છિ — સ્વચ્છ, નિર્મળ

અછર્ષ — છે

અછેહો — પાર વગરની, ખૂબ

અજાત — અજાણ, ઓળખાણ વિનાનું

અજસ — હજી સુધી

અજૂગતુ — અયુક્ત, અયોગ્ય

અજે — આજે

અજે — હજી સુધી

અજા — અગ્નિ

અજા — આજા

અટકલી — યુક્તિથી, કળથી

અટકલે — અટકળ કરી

અટકલૈ — નક્કી

અટારે — દુઃખદાયક

અટાલિ — મેડી, બહાર બાજુ રહે તેવો
ગોખ

અઠર્ષ — અત્ર = અહીં

અઠોતરસઉ — એકસો આઠ

અડંડ — ઉદંડ = પ્રચંડ

અડંબર — આડંબર

અઢારભાર — બધા પ્રકારની

અણજોઈ જતો — વગર કામનો

અણપરણે — પરણ્યા વિના

અણમણઉ — ઉદાસ

અણમલતૂ — મળતું ન આવે એવું

અણસદ્દલા — અવિશ્વાસ

અણહુની — ન બનવાનું

અણાવિ — મંગાવ

અણાવીયા — મંગાવ્યા

અણી ઘંચ — ?

અણુતી — ઉણપ = ઓછપ

અણુરીત — ઉણપ

અણૂર — ઉણુ, ઉણપ

અણૂયર — અણવર (વરની સાથે
રહેનાર)

અણે — આણ, લાવ

અતિકમ્યા — પસાર કર્યા

અતિત — અતિથિ, ભિક્ષુક, સાધુ

અતિસાર — અતિશ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ

અતુહ — ઘણાં, અમૂલ્ય (?)

અથાહ — અથાગ = પુષ્કળ

અદંડ — ઉદંડ-અતિશય

અદેસ — આદેશ

અદ્રેઠિ — અદૃશ્ય

અધ — અડધો

અધ — અધમ, હલકું, અનિષ્ટ

અધક — અધિક

અધુર — અધર = હોઠ

અધ્યારુ — અધ્યાપક

અધ્રમ્મ — અધર્મ

અન — અન્ન

અનંગિ — કામથી

અનર્ઘ	— અને
અનડ	— ઉદંડ = પ્રચંડ
અનાણી	— અજ્ઞાની
અનાહત	— વધારે પડતી વાત, અસંભવ
અનિ	— અન્ય, અને
અનિવાર	— સતત
અનુકરમિ	— અનુક્રમે
અનુભાવિ	— પ્રભાવે
અનુસારિ	— સમાન
અનેથ	— બીજે
અનેથી	— અન્યથા
અનેરડું	— અન્ય, બીજું
અનેરુ	— અન્ય, બીજું
અન્ન	— અન્યને
અન્યા	— અન્યાય
અન્યાનર્ઘ	— અજ્ઞાન
અપરોધિ	— આગ્રહથી
અપસથ	— અપ્રશસ્ત = નિંદ્ય
અપૂરવ	— અપૂર્વ = શ્રેષ્ઠ
અબ	— હવે
અબાહ	— અત્યંત, ખૂબ
અબૂઝ	— અબુધ, મૂર્ખ
અભંગ	— આખુ, અખંડ, સંપૂર્ણ
અભગિ	— અભાગી
અભણિત	— અભણ
અભધૂત	— અવધૂત
અભિસરંતુ	— ચારે બાજુ ફેલાતો
અભીષેય	— અભિષેક

અમંઘ	— ઉગ્ર, ચંચળ
અમરી	— દેવી
અમલીમાણ	— અજેય
અમૃત્ય	— અમૃત
અમ્હાદિશા	— અમારા જેવા (સં. અસ્માદૃશ)
અમ્હીણી	— અમારી
અરથ	— અર્થ
અરથિ	— અર્થે = કામમાં
અરદાસ	— વિનંતી
અરધ	— અર્ધ
અરબંધી	— ?
અરહટ	— અરહટ્ટ, રેંટ
અરાહ	— આરાધીને
અરિ-ભવ	— પરમેશ્વરનો અવતાર
અરિયણ	— શત્રુ
અર્ક	— આકાશ
અર્ચ	— પૂજા
અર્ચવવા	— પૂજા કરવા
અર્થી	— માંગણ
અલ	— અલિ = ભ્રમર
અલ	— ખોટ
અલંગ	— નાશ પામે
અલગઉ	— અળગું, દૂર
અલજો	— ઉત્કંઠા, આતુરતા
અલવિ	— સહજભાવે પણ, રમતમાં
અલસાક	— અલસ = સાપોલિયું
અલિ	— અલીક = અપ્રિય, અનિષ્ટ

અલિય	— અનિષ્ટ
અલી	— ખોટા
અલુકા	— અલકાપુરી, દેવલોક
અવગહાય	— ઊડે સુધી જાય, ડૂબકી મારે
અવટાઈ	— દુઃખી થાય
અવતંસ	— ઘરેણું, અલંકાર
અવત્ય	— અવસ્થા
અવદાત	— કાર્ય (?)
અવદાત	— મર્મ, રહસ્ય, વૃત્તાંત
અવનીસ	— પૃથ્વીપતિ, રાજા
અવર	— બીજી, બીજો
અવરાઈ	— અવતરણ, આગમન
અવર્ણવાદ	— નિંદા
અવલ	— અવ્વલ = ઉત્તમ, મુખ્ય
અવસ્તા	— અવસ્થા
અવિધાન	— અપાલન
અવિરલ	— અખંડ, સતત
અવેર	— હમણાં
અશ્વલ	— નિશ્ચલ
અસંભમ	— અયોગ્ય, અસંભવ
અસંભમ	— અસંભવ, અશક્ય
અસક્ત	— આસક્ત
અસમાન	— અસાધારણ
અસરાલ	— અત્યંત
અસવ	— અશ્વ
અસવાર	— ઘોડેસવાર
અસાત	— અશાતા, પીડા
અસિત	— વદ

અસુપાલક	— અશ્વપાલક
અસૂર	— ઘેલછા
અસોક	— શોક વિના
અસ્થિ	— હાડકું
અહઈનાણ	— નિશાની
અહલો	— નિષ્ફળ
અહાર	— આહાર
અહિ	— અહનૂ = દિવસ
અહિઠાણ	— અધિષ્ઠાન, અધિષ્ઠાયક
અહિઠાણ	— સ્થાન
અહિનાણી	— નિશાની
અહિલ	— અફળ = એળે
આંખ્યા	— આંખમાં
આંગણીય	— આંગણમાં
આંગુરી	— આંગળીમાં
આંચલી	— વસ્ત્રના છેડાથી
આઉખઈ/આઉખઉ	— આયખુ, આયુષ્ય
આએસિ	— આદેશે
આકરા	— દંડ, મજબૂત
આકલા/આકલી	— આકુળ-વ્યાકુળ
આખંડલ	— ઈન્દ્ર
આખડીયા	— આંખો
આખે	— કહે
આખ્યાત	— વ્યાકરણિક રૂપાખ્યાન
આખ્યો	— આખુ = ઉંદર
આખ્યો	— કદ્યો
આગઈ	— આગળ, પહેલા
આગન્યા	— આજ્ઞા

આગ્યા	— આજ્ઞા
આઘા	— નજીક
આઘી	— દૂર
આછબાને	— વાડે
આછણ	— આછરેલું પાણી
આછા	— યોગ્ય
આજૂણી	— આજની
આજૂણો	— આજનો
આઠવઉ	— ગોઠવી
આઠીલ	— સાંકળ, બેડી (?)
આડંબર	— દાબદબો, ભપકો, ઠાઠ
આડંબરે	— શોભાથી, ઠાઠથી
આણ	— આજ્ઞા
આણ	— આણીને, લઈ આવીને
આણંત	— લાવવું
આણઉ	— આણો, લાવો
આણતો	— લાવતો
આણાવો	— બોલાવો, મંગાવો
આણિઉ	— લાવ્યો
આણી	— આજ્ઞા
આણી	— લાવીને
આણીઈ	— લઈ આવી
આથ	— સમૃદ્ધિ
આથિ	— ધન, સમૃદ્ધિ
આદમી	— માણસ, સેવક
આદરી	— આદરેલી, શરૂ કરેલી
આદિકસુ	— વગેરેથી, વગેરે સહિત
આદીત	— આદિત્ય, સૂર્ય

આધાન	— ગર્ભ, ગર્ભધાન, ગર્ભધારણ
આન	— અન્ય
આન	— ભપકો, દેખાવ
આનિ	— અન્ય
આનીત	— લાવ્યો
આન્યા	— આજ્ઞા
આપણપા	— પોતાનું
આપહ	— પોતાની
આપા	— આપણી વચ્ચેની
આપાહીયઈ	— આત્મહિત માટે
આપોપું	— પોતે
આબાધા	— દેહચિંતા (?)
આબાધા	— પીડા
આભણાઈ	— આભરણ-આભૂષણ વગેરે
આમણ-દૂમણઉ	— નિરાશ-ઉદાસ
આમલા	— મર્મ
આય	— આયુષ્ય
આય	— આવીને
આય	— ઉપાય
આયતિ	— આધીન, કાબૂમાં
આયસ	— આદેશ
આયા	— આ
આયામ	— લંબાઈ
આરડઈ	— આર્કંદ કરે
આરતિ	— આર્ત, દુઃખ
આરા	— છરા
આરા	— પાણીનો ધોધ

આરાત	— આર્ત = દુઃખ
આરામ	— બગીચો, બાગ
આરામિક	— માળી
આરિજ	— આર્ય
આરિમ-કારિમ	— અદ્ભુત કાર્યો
આરી	— કરવત સમાન
આરોગાવીયા	— જમાડ્યા
આલ	— આળ, કલંક, વ્યર્થ
આલાપતા	— બોલ્યા
આલોચ	— મનન, ચિંતન
આલોમાલિ	— લીલુછમ
આલોવઈ	— આલાપે છે, ગાય છે
આલોહી	— આલોચના કરી = વિચારીને
આવટ	— આથડે, મુંઝાય, દુઃખી થાય
આવણ લાગી	— આવવા લાગી
આવસિ	— આકાશમાં
આવું	— આવ્યો
આસન/આસન	— નજીક
આસી	— આવશે
આસૂ	— આંસુ
આસ્યા	— આશા
આહા	— અહીં
આહુડે	— આથડે
ઈંદિરા	— લક્ષ્મી
ઈણભણીય	— આને માટે
ઈતરા	— આટલા
ઈધક	— અધિક
ઈધકા	— અધિક, વધારે

ઈધકાર	— અધિકાર
ઈનકી	— આની, એમની
ઈભ્ય	— શ્રેષ્ઠી
ઈવડી	— આટલી બધી
ઈહવિ	— એહવે = એટલામાં
ઈગપક્ષ	— એક પાક્ષિક
ઈસઉ	— એવું
ઈસસી	— એવી
ઈહ	— અહીં
ઈહાથી	— અહીંયાથી
ઉણમાહે	— તેમાંથી
ઉકાલિસુ	— ઉકાળીશ
ઉખેવી ધૂપ	— ધૂપ કરે
ઉગટ	— પીઠી, વિલેપન
ઉગટણા	— અંગરાગ, વિલેપન
ઉગમતિ	— ઉદય થાય ત્યારે
ઉગમ્યો	— ઉલ્લસિત થયો
ઉગલાવીયા	— ઊઘલાવ્યા = તિરસ્કૃત- અપમાનિત કર્યા, ફટકા માર્યા
ઉચ	— ઊંચે
ઉચરઈ	— કહ્યું
ઉચાટ	— ગભરાટ, ચિંતા, અકળામણ
ઉચાટ	— ચિંતા, દિલગીરી
ઉચ્યાર	— સ્વચ્છ, નિર્મલ
ઉચ્ચિક/ઉચ્ચક	— ઉત્સુક
ઉચ્ચરંગી	— ખોળામાં
ઉછંગિ	— ઉત્સુક

ઉછંગિ	— ખોળામાં
ઉછઈ	— અધૂરામાં
ઉછવ	— ઉત્સવ
ઉછાહ	— ઉત્સાહ
ઉછી	— ઓછી
ઉજમાલ	— ઉમંગપૂર્વક
ઉજલો	— ઉજજવળ
ઉજાડે	— ઉજજવળ
ઉજાણો	— ચાલી નીકળ્યો
ઉજેડિ	— પ્રકાશ
ઉઠ	— સાડા ત્રણ
ઉઠવારી	— ઉઠવાની, ઉઠી જવાની
ઉડદ	— અડદ
ઉત	— અત્યંત, સમુચ્ચય (અવ્યય)
ઉતપતિ	— ઉત્પત્તિ
ઉતારા	— ઉતારો
ઉતિમ	— ઉત્તમ
ઉતૂમ	— ઉત્તમ
ઉત્તંગ	— શ્રેષ્ઠ
ઉત્મ	— ઉત્તમ
ઉત્યમ	— ઉત્તમ
ઉદંડ	— પ્રચંડ
ઉદઈ	— ઉદયમાં
ઉદમ	— ઉદમ
ઉદયાગત	— ઉદયમાં આવેલા
ઉદયો	— ઉગ્યો
ઉદાર	— મોટા

ઉદાલીનઈ	— હુંટવીને
ઉદે	— ઉદયે
ઉધરીઉ	— ઉદ્ધાર કર્યો
ઉધાર્ણ	— ઉધાણહ = સમુદ્રની મોટી ભરતી
ઉનઉ	— ઉણુ, અધુરું
ઉનમૂલ	— ઉખેડી
ઉનીસમી	— ઓગણીસમી
ઉન્હઉ	— ઉનું, ગરમ
ઉપકંઠિ	— કાંઠા પાસે
ઉપકર્મ	— વિધિપૂર્વક
ઉપચર્યઉ	— ઉપચાર કર્યો = સેવા કરી
ઉપજાવઈ	— ઉત્પન્ન થયા, પ્રગટ્યા
ઉપયેત	— ઉપચિત = યુક્ત
ઉપરવાડે	— ઉપરના માળે
ઉપરાજવા	— ઉપાર્જવા, ઉપાર્જિત કરવા
ઉપરાજે	— ઉપાર્જિત કરે
ઉપરાઠી	— વિમુખ થઈ
ઉપલક્ષ	— દેખી, જોઈ
ઉપાંતરિ	— ઉત્પાત
ઉપાઈ	— ઉપાય
ઉપાવ	— ઉપાય
ઉપાસ	— ઉપાશ્રયમાં
ઉમગે	— ઉભરાય
ઉમાહ/ઉમાહલો/ઉમાહી	— ઉમંગ, ઉત્સાહ, હોંશ
ઉમેદ	— ઈચ્છા, હોંશ
ઉયરિ	— ઉદરમાં

ઉર	— જંઘા, સાથળ	ઉખોણો	— ઉખાણું
ઉરંતરિ	— હૈયામાં	ઉગાઢ	— ઉઘાડી, જાહેર, ખુલ્લી
ઉરડુ/ઉરડો	— ઓરડો	ઉજલી	— શુકલ, સુદ
ઉરતઉ	— ઓરતો, અભિલાષ, આશા	ઉજાણા	— દોડીને આગળ
ઉરલ	— એક જાતનું પક્ષી	ઉઠ	— ઊઠીને, ઊભી થઈને
ઉરવંસી	— ઉર્વશી	ઉફરાટૂ	— પ્રતિકૂળ, અવળું
ઉરવરિ	— હૃદયમાં	ઉમણ-દૂમણી	— નિરાશ-ઉદાસ
ઉરસીઈ	— ઓરસીયે	ઉમાયા	— ઉત્સાહિત થયા, ઉત્કંઠિત થયા
ઉરહુ-પરહુ	— આમ-તેમ	ઉમાહિ	— ઉત્સાહી
ઉરિ	— છાતી પર	ઉલસીયા	— ઉલ્લસ્યા, ઉલ્લાસ પામ્યા
ઉરિહિં	— અંતરમાં	એકહું	— એકસાથે
ઉલંભા	— ઓલંભા	એકતઈ	— એકત્વતા = એકલવાયાપણું
ઉલખીયા	— ઓળખ્યા	એગંત્રી	— એકાંતે
ઉલખ્યઉ	— ઓળખ્યો	એગચિંતિ	— એકચિંત
ઉલટ	— આનંદ, હરખ	એતા	— એટલું
ઉલાંભો	— ઠપકો, મહેણું	એથ	— અહીં
ઉલાલિઉ	— ઉડાડ્યો	એન્દ્ર	— ઈન્દ્ર
ઉલુકે	— ધ્રુવડે	એરંડ	— એરંડીયો
ઉલ્હંગ	— ઓળંગ્યા	એલીઉ	— એલચી
ઉવટિ	— આડા રસ્તે	એનાણ	— અહિનાણ = નિશાની
ઉવલુ	— ઉકળ્યો, ગુસ્સે થયો	ઓગણમે	— આંગણામાં
ઉવારણ/ઉવારણઈ	— ઓવારણાં	ઓછલી	— ઉછળે છે
ઉશરંગ	— ઉછરંગ = ઉત્સાહ, આનંદ	ઓછા	— હલકા માણસો
ઉસડ-વેસડ	— ઔષધ, ઉપચાર	ઓછિ	— ઓછપ
ઉસરતો	— પાછો ફરતો	ઓઝો	— ઉપાધ્યાય
ઉસહ	— ઔષધ	ઓટા	— આડશ
ઉસીકલ	— ઋણમુક્ત, વાળી આપનાર	ઓટાલ	— ઝાડીમાં
ઉંઘાલ	— ઉંઘમાં		

ઓઠઈ	— જુઠો ધકેલ્યો, ધુસાડ્યો
ઓઢવલા	— અવઢવ, ભાવ, અનિશ્ચિતતા
ઓપઈ	— શોભે છે
ઓર	— વધુ
ઓરામે	— ઓરડામાં
ઓલંભા	— ઉપાલંભ, ઠપકો, મેણાટોણાં
ઓલંભો	— ઠપકો, ટોણો
ઓસઢ	— ઔષધ
ઓસ્યાલા	— ઓશિયાળા, પરાધીન, લાચાર
કંચૂક	— કાંચળી
કંઠીરવ	— સિંહ
કંડ	— કુંડ
કંથ	— કંત, પતિ
કંબ	— સોટી
કંબજડા	— કંબોજના = હિંદુસ્તાન અને અફઘાનની વચ્ચે આવેલ દેશના
કંસાલા	— કાંસી જોડા, કાંસલા
કઈ	— કે, અથવા
કઈશું	— કહેશું
કઉ	— કોઈ
કઉતિક	— કૌતુક
કગ	— એક પ્રકારનું હલકું ધાન્ય
કચોલક	— વાટકા
કચોલડા	— મોટા વાટકા
કજજ	— કાર્ય

કટઈલો	— કંટાળો
કટકહ	— સૈન્ય
કટારી	— તલવારની મૂઠનો ભાગ, બે બાજુ ધારવાળું એક હથિયાર, ખંજર
કટીલંક	— કમરનો વળાંક, કેડ
કઠપિંજર	— કાઠનું પાંજરું
કઠરઉ	— કઠોર
કડાવે	— ચીડાવે, ખીજવે
કડીયા	— કળીઓ
કડૂયા	— કડવા
કણઈ	— કનકના, સોનાના
કણિ	— કોઈક
કણેહી	— કોઈપણ રીતે
કત્યા	— કથા
કથીયા	— એકજાતનું વસ્ત્ર
કથીર	— જસત
કથૂરી	— કસ્તૂરી
કદે	— ક્યારેય
કધ	— કીધ = કરે
કનકમઈ	— કનકમય, સોનાના
કન્ન	— કાન
કન્નડા	— કન્નડના
કન્યા-રાજ	— રાજકન્યા
કન્હઈ	— કને, પાસે
કન્હા	— કને, પાસે
કબહુક	— ક્યારેક
કબાણ	— ધનુષ્ય

કબાણ્યો	— ધનુષ્ય
કબાનક	— ધનુષ્ય
કબાહિ	— અમીરોનો પોશાક, પ્રીતિદાન તરીકે અપાતા વસ્ત્રાલંકાર
કમોજી	— કમોજ દેશ
કર	— હાથ
કરંડ	— કરંડિયો
કરડું	— કેરડાનું વૃક્ષ
કરણ	— કરેણનું વૃક્ષ
કરણ	— કિરણ
કરણી	— ક્રિયા, આચરણ, વર્તન
કરતા	— કર્તા, કાર્ય કરનાર, ભગવાન
કરતારો	— કિરતાર, કર્તા, ઈશ્વર
કરનાટરા	— કર્ણાટકના
કરબર	— કલબલ, કલરવ
કરમદી	— કરમદાનું વૃક્ષ
કરમહનઈ	— કર્મોને
કરય	— કરે છે
કરવાલ	— તલવાર
કરસિઈ	— કરશે
કરાર	— શાતા
કરાલ	— વિકરાલ
કરિ	— હાથથી, હાથમાં
કરીર	— કેરડો
કર્તૃમ	— કૃત્રિમ
કલ-વિકલ	— યુક્તિ-પ્રયુક્તિ

કલપત્તરિ	— કલ્પતરુ
કલપલતા	— કલ્પલતા
કલપિત	— કાલ્પનિક
કલા	— ક્ષેત્રને માપવાનું એક માપ, ૧ યોજન = ૧૬ કલા થાય
કલાચારિજ	— કલાચાર્ય
કલિઉ	— કાળ્યો, જાણ્યો
કલિયત	— કલ્પિત = કલ્પનાથી બનાવેલી
કલી	— કળી, જાણી
કલુજ	— કાળજુ
કલ્પ	— દેવલોક
કલ્પઉ	— કળ્યો = જાણ્યો
કવર	— કુંવર, રાજકુમાર
કવલ	— કમલ
કવલક	— કોળીયો
કસ	— ચાબુક
કસબો	— કસીને બાંધી
કસિ	— કેવી
કહંત	— કહું
કહન	— કથન
કહયો	— કહો
કહાઉ	— કહો, શું ?
કહાણી	— કથા
કાં	— શા માટે
કાંની	— કનેથી, પાસેથી
કાંબ	— સોટી
કાંબી	— હિમાલયની તળેટીના પ્રદેશના

કાકર	— કાંકરા
કાયુક	— કંચુક
કાછિબા	— કાચબા
કાછીઆ	— કચ્છના
કાજ	— કામ, વ્યવહાર
કાજો	— કાર્ય
કાઠ	— કાષ્ઠ, લાકડું
કાઠ લેઈ	— અગ્નિશરણ લઉં
કાણ / કાણિ	— કષ્ટ, વસવસો, દુઃખ, હાનિ
કાણ	— સંકોચ
કાનફટો	— કાનમાં મોટું કુંડલ પહેરનાર સાધુ
કાબલી	— કુંબલી = અફઘાનિસ્તાનના
કામઈ	— ઇચ્છાએ
કામણ	— કામિની, સ્ત્રી
કામિ	— કામથી, કાર્યથી
કામીત	— ઇચ્છિત
કાર	— આજ્ઞા
કારમી	— વિચિત્ર
કારિજ	— કાર્ય
કારિમો	— કારમો
કારીજ	— કાર્ય
કાલજામે	— કાળજામાં
કાલમહુ	— કાળા મુખવાળો
કાલમુહુ	— કાળા મુખવાળો
કાલમુહો	— કાળુ મોઢું થઈ જવું, ગભરાઈ જવું
કાલિ	— કાળ, કાળુ, શ્યામ

કાસમીરા	— કાશ્મીરના
કાહ	— કઈ, શેની
કાહા	— કઈ
કાહા	— ક્યાં
કાહુને	— કોઈને
કાહે	— કેમ
કિંતો	— કંત, પતિ
કિમઈ	— કેમે કરીને, કોઈપણ રીતે
કિરતા	— કર્તા = ઈશ્વર, પ્રભુ
કિરપાણ	— કૃપાણ = તલવાર
કિવાર	— કિવાડ = કમાડ
કિસનાગર	— કૃષ્ણાગરુ
કિસાકી	— શું કામની
કિસિઉ	— કેવું
કિસું	— કેવું
કિહિ	— ક્યાંક
કીઉ	— ક્યો
કીકો	— બાળક, છોકરો
કીચોર	— કચૂર, સુગંધી વસ્તુ
કીચઉ	— ક્યો
કીર	— પોપટ
કીરત	— કીર્તિ
કીસડી	— ?
કીસ્યા	— કેટલા, કઈ રીતે
કુંગતરી	— કંકોત્રી
કુંડાલ	— કુંડલી
કુંચરી	— કુંવરી
કુકર	— કૂતરો

કુકસ	— અન્નના ફોતરાં
કુકાઈ	— બોલાવે છે (જાય છે ?)
કુચકી	— કંચુકી
કુજોડ	— કજોડું, અયોગ્ય જોડી
કુટી	— કૂટે છે, મારે છે
કુડીર	— ઝૂંપડું
કુતિગ	— કૌતુક
કુપક	— કૂવો
કુભાવિ	— અણગમતી
કુમલાય	— કરમાય
કુરંગ	— અનાદર
કુરંગિ	— હરણ
કુરંગૂ	— નિસ્તેજ, ફિક્કો
કુરઝડીયા	— કુંજડા
કુરમાણી	— કરમાઈ
કુરુડ	— કરોડ
કુલદેવતિ	— કુળદેવી
કુલાણઈ	— કુમલાણું = કરમાયું = ઉદાસ થયું
કુલિસઈ	— કુળ-વંશમાં
કુલી	— કળી, કોમળ
કુલેદો	— લોટ અને ગોળનું મિશ્રણ કરીને બનાવેલી મિઠાઈ, કુલેર
કુશલે	— કુશળતાપૂર્વક
કુશ્વિત	— કુષ્ઠ રોગી
કુષ્ટા	— કોઢ રોગ
કુહરી	— દુષ્ટ સ્ત્રી

કુહ્યા	— કોહવાયેલા, જર્જરિત
કૂઉ	— કૂવો
કૂખિ	— કુક્ષિમાં
કૂટાંબો	— કુટુંબ
કૂડઉ	— કૂડા, મિથ્યા, ખોટા
કૂડી	— ખોટી, બનાવટી
કૂતઉ	— હૃદયનો છુપો ભાવ
કૂબર	— ?
કૂયરત	— કુદરત
કૂયરી	— કુમારી
કૂયલા	— ?
કૂલિ	— કાંઠે
કૂડે	— કીડા કરે
કૃત્યમ	— કૃત્રિમ
કૃપિણ	— કૃપણ = કંજૂસ
કૃમ	— કૃમિ
કેંગાય	— કેંકારવ
કેકઈ	— કેકિન્ = મોર
કેકાણ	— ઘોડા
કેક્કા	— કક્કો-બારાશરી
કેડિ	— કેડ, પીછો, સાથ
કેડિ	— પાછળ જવું, તપાસ કરવી
કેતાં	— કેટલાં
કેથ	— ક્યાંય પણ
કેય	— કહ્યું
કેલ	— કીડા
કેલિ	— કીડા, કેળ
કેવાણુ	— કહેવાયું

કેસર્યો	— કેસરીયા
કેહરિ	— સિંહ
કેહી	— કેવી
કેહિનઈ	— કોને
કેહુ	— કેવો
કોઈલિ	— કોયલ
કોક	— કોઈકને
કોક	— ચક્રવાક પક્ષી
કોટિધ્વજ	— કરોડપતિ
કોટીધજ	— કરોડાધિપતિ
કોઠ	— કોઠી જેવી, જાડી
કોડ / કોડિ	— અભિલાષા, ઇચ્છા
કોડે	— હોંશે-હોંશે
કોતકી	— કૌતુકી
કોદંડ	— ધનુષ્ય
કોરણ	— વંટોળ
કોરણિઆલા	— કોતરણીવાળા
કોરોધાનલ	— કોધાનલ
કોષ્ટી	— કોઢી
કોસ	— કોઈ પેય દ્રવ્ય (?)
કોહ	— ક્રોધ
કૌશિક	— ધ્રુવડ
કર્મ	— કર્મ
કીયાણા	— કરીયાણાં
ક્ષત્રીવટ	— ક્ષત્રિય
ક્ષેત્રી	— ખેતરમાં
ખંચ	— ખચકાટ
ખંજન	— ચપળ

ખંડઈ	— છોડે, દૂર રાખે
ખંધે	— સ્કંધ પર
ખંભુ	— સ્થંભ
ખઈ	— ક્ષય = નાશ
ખજમતી	— ખીજમત, સેવા
ખજના	— યુદ્ધ માટે
ખજનો	— ખજાનો
ખજૂઉ	— ખજવો
ખડીયા	— ખેડ્યો, ચલાવ્યો
ખડોખલી/ખડોકલી	— પાણીનો હોજ
ખબચરિ	— ખબર, સંભાળ
ખમણો	— ખમ્યો, સહન કર્યો
ખમાય	— સહન થાય
ખમાવિ	— ક્ષમા કરી
ખચર	— ખેર = ખેરીયો બાવળ
ખર	— ગધેડો
ખરઉ	— ખરું, સાચું
ખરચેજ્યો	— ખરચજો, વાપરજો
ખરમુહી	— યુદ્ધ સમયે વગાડવામાં આવતું વાદ્ય
ખરા	— એક જાતના ઘોડા
ખરિયા	— ખરી ગયા, નીકળી ગયા
ખરેખી	— ખરચીને
ખલ	— ખળ = ઘાસ
ખલ	— ખોડ = ખામી
ખલ	— દુર્જન
ખલક	— જગત
ખલકતી	— ખણ-ખણતી, રણકતી

ખલાઈ	— દુર્જનતા
ખલિઉ	— પડ્યું, ભાંગ્યું
ખાંચઈ	— ખેંચે
ખાંડઈ	— મેળવે
ખાંત	— હોંશ, અભિલાષા, ઉમંગ
ખાગ	— તલવાર
ખાગ-ત્યાગ	— ખડગ ચલાવવામાં શૂરવીર
ખાટક	— કસાઈ
ખાટિઈ	— પલંગ પર
ખાબડૂ	— ખાબોચિયું
ખાય	— પ્રખ્યાત
ખાર	— વેર-ઝેર, ઈર્ષા
ખાસર	— ખાસડું, સાવ જૂનું-ઘસાયેલું જોડું
ખિણિ	— ક્ષણમાં
ખિત્રી	— ક્ષત્રિય
ખિનમાં	— ક્ષણમાં
ખિવંતિ	— ફેંકી દે છે
ખિસઈ	— ખસ્યો
ખિસિઉ	— નિંદનીય
ખિસી	— પાછી હટી ગઈ
ખીજ	— ખિન્નતા, ક્રોધ, અણગમો
ખીડકી	— ખડકી, બારણે
ખીરોદક	— ઉત્તમ રેશમી વસ્ત્ર
ખુસાલી	— આનંદ, ખુશાલી
ખુસી	— આનંદિત
ખુસ્યાલ	— ખુશાલી, આનંદ
ખૂંત્યા	— ખૂંપ્યા

ખૂંપ	— અર્ધચંદ્રાકારે હિરા-મોતી અને જરકોસથી ભરેલો વરની પાઘડીએ બાંધવામાં આવતો એક ઘાટ
ખૂંપ	— ફૂલોનો શણગાર
ખેડા	— ગેંડાના ચામડાની ઢાલ
ખેડિઉ	— ચલાવ્યો
ખેડોખલી	— પાણીનો હોજ
ખેતલીયા	— ક્ષેત્રપાલ
ખેત્ર	— ક્ષેત્ર
ખેત્રે	— ક્ષેત્રમાં
ખેધ	— ખેદ
ખેમ	— ક્ષેમ
ખેલ	— અદ્ભુત કાર્ય
ખેલણહાર	— ખેલનાર, રમનાર
ખેહિ	— ધૂળથી, રજથી
ખેહે	— રજ = ધૂળથી
ખોડ / ખોડિ	— ખોટ, કમી
ખોડિ	— કલંક, લાંછન
ખોડિ	— દુઃખ, પીડા
ખોભલિ	— ખોબા ભરીને
ખોરિ	— બળતું લાકડું
ખોલ	— ખોળો/ખોબો
ખોલી કાઢું	— શોધી કાઢું
ખ્યાયક	— ક્ષાયિક
ખ્યાલ	— ખેલ, તમાશો
ગંઠણે	— ગાંઠમાં
ગંધૂયો	— ?

ગઈવર	— ગજવર
ગઉખમઈ	— ગોખમાં
ગઉરવ	— ગૌરવ
ગએ	— ગજ
ગગન-ગૈ	— ગગનગામી
ગજણી	— હાથિણી
ગઢ	— કિલ્લો
ગઢ-ગમાઈ	— ઘરે લઈ જઈને
ગત	— ગતિ
ગદહ	— ગદ્દભ, ગધેડો
ગમઈ	— બાજુએ
ગમાડીને	— પસાર કરીને
ગમાડે	— પસાર કરે
ગમાવયણહાર	— ગુમાવવા તૈયાર
ગમી	— ગઈ
ગમે	— છોડે
ગય	— ગયા
ગયઉ	— ગયો
ગરકાબ	— ડૂબાડેલ
ગરઢો	— ઘરડો, વૃદ્ધ
ગરણા	— અમલદાર
ગરભ	— ગર્ભ
ગરવ	— ગારવ, અભિમાન
ગરિબનવાજ	— ગરીબોના બેલી
ગલ	— ગંડસ્થલ = લમણે
ગલ	— ગળામાં
ગલ	— ગાળીને, ગળીને
ગલઈ	— માથે પડે
ગલઈ	— ભેદ, રહસ્ય

ગલસિંઉ	— ગળે
ગલિ	— ગાળીને
ગલી કરી	— ગાળીને
ગલીત	— અંગે-અંગથી ગળી ગયેલ, જેમાંથી પરુ-રસી નીકળતા હોય તેવો કોઢ
ગલીયારેમે	— નાની શેરીમાં
ગલ્યા	— ગળી ગયા
ગવન	— ગમન
ગવરાય	— ગવાય
ગવાવ્યો	— ગવાયો
ગહ-ગહઈ	— આનંદ પામે, હર્ષથી ભરાય
ગહ-ગહઈ	— ચમકે, શોભે (?)
ગહ-ગહાટ	— આનંદ-કિલ્લોલ
ગહઈબરી	— ગભરાયો
ગહગટ	— આનંદ
ગહગાહ	— આનંદ
ગહણે	— આભૂષણ
ગહબરઈ	— ગભરાય
ગહિ-ગહિ	— વિસ્તરે, વૃદ્ધિ પામે
ગહિબરી	— વ્યાકુળ થી
ગહેગટ્ટ	— આનંદિત
ગહેલો	— ઘેલો
ગાડો	— ખાઈ ખોદીને કે બાણ મારીને મારી નાખવું
ગાઢી	— ગાઢ, અત્યંત
ગાઢેરી	— ગાઢ
ગાત	— ગાત્ર = શરીર

ગાત્ર	— શરીર
ગાભ	— ગર્ભ
ગામટા	— ગામોટ = ગામનો ગોર
ગાયંતિ	— ગાય છે, આલાપે છે
ગાયન	— ગીતો
ગાહ	— આગ્રહ, હઠ
ગાહ	— કથા, ચારિત્ર, ગાથા
ગાહ	— સમૂહ
ગાહણ-ગાડા	— શત્રુઓને શિક્ષા કરવામાં ઉત્સાહી
ગિઉ	— ગયો
ગિમાર	— મૂર્ખ, અભણ
ગિરિવર-સર	— પર્વતના શિખરે
ગિલ્લાણ	— ગ્લાન = રોગી, બિમાર
ગીઉ	— ગયો
ગીણે	— ગણકારે
ગીતા વાતા	— વાજતે-ગાજતે
ગીમાર	— ગમાર
ગીરુવા	— ગરવા, ઉત્તમ
ગુંગ	— મૂંગો
ગુખિ	— ગોખમાં, ગવાક્ષમાં
ગુજ્ઞ	— અંતરની ગુપ્ત વાત
ગુણમણઈ	— ગણ-ગણે, અંદરો-અંદર વાતો કરે છે
ગુણીયણ	— ગુણીજન, ગુણીયલ
ગુપતિ	— ગુપ્તિ
ગુરવ	— ગૌરવ, આદર-સત્કાર
ગુરૂઉ	— ગરવો, મહાન

ગુરુ	— ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
ગુલકાર	— ફૂલોની રચના
ગુહિર	— ગંભીર
ગૂડી	— નાની ધજા
ગૂપતિ	— ગુપ્તિ
ગૃથિલ કરી	— વળગાડ લગાડ્યો
ગેઈણ	— ગગન
ગેલિ	— કીડા, આનંદ ભરી
ગેહ	— ગૃહ, ઘર
ગેહલા	— ઘેલા
ગોઝ	— બે બાજુ અણીવાળો ખીલો
ગોઠિ	— ગોષ્ઠિ
ગોત્રજ	— ગોત્ર દેવતા
ગોદ	— ખોળામાં
ગોપવિઉ	— છુપાવ્યો
ગોફણા	— ગોફણી = અંબોડે લટકતું રહે એવું સોના-રૂપાનું ઘરેણું
ગોર	— કુમારીકાનું સારા વરની યાચના માટેનું વ્રત
ગોલ	— ગોલા = ગાય, ગૌ
ગોલગદુ	— ભૂરા કોળા
ગોહુ	— ગોધૂમ = ઘઉં
ગોઠિ	— ગોષ્ઠી, ગોઠડી
ગ્યાન	— જ્ઞાન
ગ્રથ	— ગરથ = નાણું
ગ્રભ	— ગર્ભ
ગ્રહમે	— ગૃહમાં
ગ્રાસઈ	— ખવડાવે

ઘટ	— યોગ/કુશલ
ઘટમાલ	— ઘટમાળ
ઘટશે	— બનશે, સંભવિત હશે
ઘટિ	— અંતરમાં
ઘણ	— ઘણાં, અતિશય
ઘણ	— ઘણી, ગાઢ
ઘણસાર	— કપૂર
ઘણું	— મોટું
ઘણેરઉ	— ઘણું, અતિશય
ઘન	— મેઘ
ઘનસાર	— કપૂર
ઘરમિ	— ગરમી
ઘરસારુ	— પોતાના ઘરને અનુસાર
ઘરસૂત	— ગૃહસૂત્ર = ગૃહવ્યાપાર
ઘરિ	— ઘરે
ઘાઉ	— ઘા, ઘાત, ચોટ
ઘાટ	— મનોરથ
ઘાટ	— મુખડું, ચહેરો
ઘાત	— અવસર, મોકો
ઘાત	— આશા
ઘાત	— ગાત્ર = શરીર
ઘાત	— દાવ, પ્રપંચ
ઘાતી	— નાખી, લઈ
ઘાત્યઉ	— ઘાત્યો, નાખ્યો
ઘામન	— તડકાના
ઘાવ	— ઘા, હિંસા
ઘુરાઈયા	— વગાડ્યા, ધમ-ધમાવ્યા
ઘૂઘુયાડી	— કોલાહલ

ઘેરી	— ઘરમાં
ઘોડા-રાખિ	— અશ્વપાલક
ઘોલ	— કેસરના છાંટણા જેવું પવિત્ર (?)
ઘત	— ઘી
ચંગ / ચંગી	— સુંદર
ચંગેરડી	— ફૂલ લાવવાની છાબડી, ટોપલી
ચંગેરી	— ફૂલદાની
ચંડૂયા	— ચંદરવા
ચંતા	— ચિંતા
ચંદ્રુયા	— ચંદરવા
ચંપિ	— ચાંપી, દબાવી
ચઉક	— ચોક-કાવ્યપ્રકાર
ચઉગિરદઉ	— ચોગરદમ = ચારે બાજુ
ચઉપઈ	— ચોપાઈ
ચકરી	— રમવાની નાની ચકરડી
ચચ્ચર	— ચોગાન
ચટડા	— વિદ્યાર્થી
ચડવડો	— ઉત્સાહથી, આતુરતાથી, ઝડપથી
ચઢંતઈ	— વધતો, વૃદ્ધિ પામતો
ચઢત	— ઘેરા, ચડીયાતા
ચતુરપની	— ચતુરાઈથી
ચતુરા	— ચતુર, હોંશિયાર
ચતુરી	— ચોરી
ચમકી	— વિસ્મિત થઈ, ચોંકી
ચમર	— ચામર

ચર	— ગુપ્તચર
ચર	— ચરીને
ચરમ	— ચર્મ = ચામડી
ચરવાદાર	— ઘોડાનો રક્ષક
ચરિત	— ચરિત્ર, પ્રપંચ
ચરિય	— ચરિત્ર
ચલણ	— ચરણ
ચલું	— ચળું = જમ્યા પછી મોં સાફ કરવું તે
ચવંતિ	— કહે
ચવઈ	— કહે છે
ચવર	— ચામર
ચવરી	— ચોરી = લગ્નમંડપ
ચવે	— બોલે
ચહુટા	— બજાર
ચહૂઆ	— ચોડા = વિશાળ
ચાંદણો	— ચંદ્રપ્રકાશ
ચાંપઈ	— દબાવે
ચાંપલુ	— ચંચળતા
ચાંબડી	— ચામડી
ચાઉરિ	— ગાદી
ચાકૂલા	— નાની ગાદી
ચાખ	— આંખ = નજર
ચાચર	— ચોગાન
ચાડ	— કપટી, ઠગ, દુર્જન
ચાડે	— ચડાવે
ચાઢતા	— ચડાવતા
ચાહું	— ચડાવું

ચાર	— ઘણા, બહુ
ચાર	— ભાટ, ચારણ
ચારબી	— કોઈ મેવો (?)
ચારિ	— ચારો
ચારુ	— સુંદર
ચાર્બણ	— ચાવવું
ચાલ	— પ્રવર્તન
ચાલઈ	— પ્રવર્તે
ચાલિ	— ચાલે છે
ચાલિવા	— ચાલ્યા જવા
ચાવ	— સ્નેહ
ચાવઈ	— જમે, ભોજન કરે
ચાવત	— નિંદા, પંચાત
ચાવા	— આનંદ
ચાવા	— ચર્ચા થશે, વગોવાશે, નિંદા થશે
ચાવા	— હોંશીલા, સુંદર
ચાવી	— ચતુરા, પ્રસિદ્ધ
ચાહઈ	— ચાહે, ઇચ્છે
ચાહિ	— જુએ છે
ચાહિઈ	— જુએ, ગોતે
ચાહીજે	— ઇચ્છિત હોય
ચિંતડી	— ચિંતા
ચિંતિની	— મનોહર મુખવાળી સ્ત્રી, ચતુર
ચિતારે	— ચિત્કાર કરે
ચિરી	— ચરિત્ર
ચીડ	— અણગમો

ચીતરા	— ચિત્તા
ચીત	— ચિંતા
ચુંઘાઉ	— ચુંબન કરું
ચુંની	— હીરા-રત્નના નાના ટુકડા
ચુપઈય	— ચોપાઈ, જેમાં ચાર-ચાર પદ હોય તેવું કાવ્ય
ચુરી	— લગ્નની ચોરી
ચુડટા	— ચોક, બજાર
ચૂંપ	— સાવધાનીપૂર્વક
ચૂડલિ	— ચૂડી = બંગડી
ચૂની	— ચૂનરી, ચૂંદડી
ચૂપ	— ચૂવો = મિશ્રણયુક્ત ગંધદ્રવ્ય, સુગંધી પદાર્થ
ચૂપ	— ચોંપ = સાવધાની
ચૂપ	— ઝડપ, ઉતાવળ, ઉત્સાહ
ચેત	— ધ્યાન, ઉપયોગ
ચોઉરીય	— લગ્નની ચોરી
ચોટ	— પ્રહાર, આઘાત, ટક્કર
ચોટા	— આક્રમણ, હલ્લો
ચોપટા	— ચોપાટ
ચોપી	— ચોપાઈ
ચોસાલ	— ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
ચૌસાલ	— વિસ્તૃત વિશાળ
છઈ	— છે
છંડી	— છોડીને, ત્યાગીને
છંદિ	— ઉમંગથી
છટા	— શોભા, સુંદરતા
છણેજે	— ગાળજે

છતિ	— પ્રગટ, છતાં
છત્તિ	— છત = પુષ્કળતા, વિપુલતા
છપાઈ	— છુપાવી દીધો
છબિલે	— પ્રિયતમે
છબીલા	— ભપકાદાર
છયલ	— મોહક, રૂપાળા, ચતુર
છાંડિ	— છોડીને
છાંતો	— છાનો, છુપો, ગુપ્ત
છાઈ	— છુપાઈ, ગુપ્ત
છાકિમ-છોલ	— અતિશય શોભા
છાગનિ	— બોકડાને
છાજ	— છાજલી — અભરાઈ
છાજઈ	— શોભે
છાણી	— ગાળીને
છાણી	— છાણાં
છાણીને	— ગાળીને
છાના	— છુપા, ગુપ્ત
છાની	— છન્ન, ગુપ્ત
છાનુ	— છુપી વાત
છાય	— ?
છાયા	— પ્રતિબિંબ, નકલ
છાહ	— છાંયો
છાહીય	— છવાયું, ઢંકાઈ ગયું
છિનમઈ	— ક્ષણમાં
છિનમાત	— ક્ષણમાત્ર
છિલર	— ખાબોચીયું
છીન	— ક્ષીણ
છૂટકવાર	— છૂટકારો

છૂટઉ	— છૂટે, તૂટે
છૂટકબારો	— છૂટકો, છૂટકારો, મુક્તિ
છેહ	— છેડો, અંત
છેહ	— દગો, વિશ્વાસઘાત
છેહડા	— વસના છેડા
છેહડિ	— છેવટે
છેહા	— દગો
છેહિ	— દગો (દઈને), વિશ્વાસઘાત (કરીને)
છોગલક	— શ્રેષ્ઠ, મોભાદાર
છોડી	— છોકરી
છોતિ	— મલિનતા
છોરૂ	— પુત્રી
છોહલઉ	— ઉત્સવ
છોહિત	— વ્યાકુળ થયેલ, કુપિત
છોહોરી	— છોકરી
જંગ	— આનંદોત્સવ
જંચે	— કહે છે
જંબૂજગતી	— જંબૂદ્વિપને ફરતે આવેલો કિલ્લો
જઈસો	— જેવો, જેવું
જઉ	— જોયું
જઉઈયા	— જોયા
જગમિતરે	— જગતની વચ્ચે, જગતમાં
જગાવતુ	— ફેલાવતો (?)
જગિ	— જગતમાં
જગીસ	— આનંદથી, હર્ષપૂર્વક
જગીસે	— અભિલાષા, હોશ

જઘન	— જંઘા, સાથળ
જડાવ	— ચૂડલો
જડિઉ	— જડ્યો, યુક્ત થયો
જણઉ	— જાણો છો
જણસ	— કિંમતી, અમૂલ્ય
જણી	— જન્મ આપ્યો
જતનાસું	— કાળજીથી, સાવધાનીથી
જતન્ન	— જતન, સંભાળ, કાળજી
જદ	— જ્યારે
જમની	— જમણે
જમરાણૌ	— યમરાજ
જમલિ	— જોડમાં, તુલનામાં
જમાડા	— જમાડ્યા
જમારો	— જન્મારો
જય	— જો
જયસી	— જેવી
જરઈ	— જીર્ણ થાય = પચે
જરી	— કસબી તારની, જરીયન
જરીરા	— જરીયનના
જલ-વટ	— નદીકિનારો
જલધાર	— મેઘ
જલપંથા	— ઝડપથી દોડનાર, વેગીલા
જવ	— જ્યારે
જવેરી	— દોરી, દોરડું
જસ	— જેનો
જસ	— યશ
જહિર	— ?

જા	— જ્યારે
જાં	— જ્યાં સુધી
જાંગી	— મોટા
જાઈફલ	— જાવંત્રી
જાગ	— જગ્યાએ
જાયવા	— યાચવા, માંગવા
જાયિક	— યાચક
જાયૂ	— સાયુ, ઉત્તમ
જાડો	— ટાઢ, ઠંડી
જાણ	— સમજદાર
જાણનાહારો	— જાણનાર
જાણુ	— જવાનું
જાણોજયો	— જાણજો
જાતરા	— યાત્રા
જાતીલા	— જાતિવંત, ઉત્તમ
જામ	— જ્યારે
જામલિ	— જોડી
જામાત	— જમાઈ
જાયગા	— જગ્યા
જાવત	— જતા
જાસૂલ	— જાસૂદ
જાહ	— જ્યાં સુધી
જિ	— જે, જ (નિશ્ચયસૂચક)
જિકો	— જે કાંઈ
જિણપે	— જિનપતિને
જિનહર	— જિનાલય
જિસઈ	— જ્યારે
જિસ્યો	— જેવો

જીઉ	— જીવો, જીવતા રહો
જીણ	— જેણે
જીતુ	— જિત્યો
જીન	— જન
જીપઈ	— જીતે છે
જીવાની પરઈ	— જીવની જેમ
જીવી	— જીવોનું
જીસી	— જેવી
જુગ	— યુગ
જુગતિ	— યોગ્ય, અનુકૂળ
જુગતિસ્યું	— ગોકવણ = રચના કરીને
જુગતે	— બુદ્ધિયાતુર્યથી, સુંદર રીતે
જુઝ	— યુદ્ધ
જુડ	— જોડ
જુડિં	— જોડી છે
જુડી	— મારે છે
જુડે	— જોડાય
જુત	— યુક્ત
જુહાર	— પ્રણામ
જૂજૂઆ	— જુદા-જુદા
જૂયલા	— યુગલ
જેડઉ	— વિલંબ
જેણઈ	— જે, જેઓએ
જેતના	— જિતના = વિજયના
જેથિ	— જ્યાં
જેમાડી	— જમાડીને
જેસિઉ	— જેવો
જેહ	— જીહ = જીભ

જેહડ	— જેહર = ઝાંઝર
જેહા	— જેવા
જેહી	— જેવી
જોએવા	— જોવા માટે
જોગ	— યોગ્ય
જોગવઈ	— પસાર કરે છે
જોડાવડો	— જોડી
જોતરીયા	— જોડ્યા
જોતિ	— જયોતિ
જોર	— ઘણો, અતિશય
જોર	— સહાય
ઝંપ	— ઢાંકી દીધો, ઝાંખો થયો
ઝગલીયા	— ઝબલા
ઝડફેવ	— ઝડપી લે છે
ઝડે	— ઝેર
ઝણંત	— રણકે છે
ઝણિ	— લલકારીને, બોલીને
ઝતિ	— ઝટિતિ = જલદી, તરત જ
ઝબકલઈ	— ઝબકીને
ઝરખ	— માંસાહારી પ્રાણી, ઘોરખોદિયો
ઝરી	— ?
ઝલફલ્યા	— ખળભળ્યા
ઝાંખિ	— સંતપ્ત થયો
ઝાંપઈ	— ઝંપલાવે
ઝાંપઈ	— ઝાંપે, પાદરે
ઝાકિઝમાલી	— લહેર, આનંદ
ઝારો	— કુંજો

ઝાલ	— અંતરની બળતરા
ઝાલિ	— કાનમાં પહેરાતું ઘરેણું- કર્ણફૂલ, ઝૂલ
ઝુંઝી	— યુદ્ધ કરીને
ઝુંબતા	— સંઘર્ષ કરતા, સડકજામાં લેતા
ઝુઠ	— કપટ
ઝૂંબી	— માથે
ઝૂટિ	— નાના વાળ
ઝૂઠઉ	— જૂઠો, ખોટો
ઝૂમણા	— ઝુમર
ઝૂમણાં	— મોતી-ધુધરીનું કાનમાં પહેરવાનું વજનદાર ઘરેણું
ઝૂર	— ઝૂરે
ઝૂરઈ	— ઝુરે
ટંકા	— તાંબાનો ચલણી સિક્કો
ટંકાવલી	— એક જાતનો હાર
ટકસાલ	— અસલ, શ્રેષ્ઠ વસ્તુ
ટકોલ	— ટોળ, વિનોદ
ટત્તુ	— તૂટ્યું
ટલઈ	— ટળી જાય
ટાંણિ	— ટાંણો, અવસર, મોકો
ટાઢિઈ	— ટાઢથી, ઠંડીથી
ટાલિ	— સિવાય
ટીંટા	— ગરાસીયાઓની ખીજવણ, ટેંટા, નિર્બળ, નિઃસત્ત્વ
ટેક	— નિર્ધાર, નિશ્ચય
ઠઉડઈ	— રહેઠાણ, સ્થાને
ઠકુરાઈ	— ઠાકોરપણું, સત્તા-વૈભવની મોટાઈ

ઠરઈ	— ઠર્યો
ઠવી	— સ્થાપીને
ઠવેઈ	— સ્થાપે છે
ઠવ્યો	— સ્થાપ્યો, રાખ્યો
ઠાઈ	— સ્થાને, ઠામે, ઘરે
ઠાઉ	— સ્થાન
ઠાઢા	— સન્મુખ ઊભા રહે
ઠાઢી	— સામે ઊભી રહી
ઠાણ	— સ્થાન
ઠામ	— સ્થાન
ઠામ ઢાલુ	— ઠેકાણે પાડું, નાશ કરું
ઠામિ-ઠામિ	— ઠેક-ઠેકાણે
ઠાય	— સ્થાન
ઠાવા	— સમજું
ઠીક	— નદીકિનારે રહેનારું પાતળી લાંબી અણીદાર ચાંચવાળું પક્ષી
ઠોડ	— સમાન
ઠોડિ	— સ્થાન
ઠોર	— સ્થાન, ક્ષેત્ર, સ્થળે
ઠોર	— સ્થિર
ઠંબર	— ધુંધળી
ઠંસ	— ઠંખ, દુઃખ
ઠખાનઈ	— દુઃખાણી = દુઃખી થઈ
ઠગ	— પગલા
ઠસી	— દશી, દોરો
ઠાભ	— દર્ભ, ઘાસ
ઠાર	— સમૂહ

ઠારત	— નાખે
ઠાહુ	— ઠાયો, સમજુ
ઠીલઈ	— શરીરથી = પોતે
ઠીલમે	— શરીરમાં
ઠેરા	— તંબુ
ઠેરા	— પડાવ
ઠોરાઈ	— દોરાને
ઠોરો	— દોરો
ઠોલા	— આંખના ઠોળા
ઠોલાવિયો	— વાળ્યું, મનાવ્યું (?)
ઠોહલા/ઠોહલો	— ઠોહદ
ઢંકિત	— આચ્છાદિત
ઢલઈ	— ઢળે, ધરે
ઢાલ	— સ્વભાવ
ઢીલ	— વિલંબ
ઢૂંઢ્યા	— ગોત્યા, શોધ કરી
ઢૂંકઈ	— પહોંચ્યો
ઢૂંકડી	— નજીક
ઢૂલડી	— ધૂળમાં
ઢેબર	— ઢેબલ = ઠીંગણા
ઢોઈ	— ધરે, ભેટ ધરે, અર્પણ કરે
ઢોયા	— ધર્યા
ઢોવે	— સન્મુખ ધરે, ચડાવે
ત	— તો
તંત	— શાસ્ત્ર, મૂળ
તંબાલુ	— જલપાત્ર
તઈ / તઈ	— તારે, તે
તઈસો	— તેવું

તગર	— એકજાતનું ફૂલ
તટકીને	— ગુસ્સે થઈને
તટની	— નદી
તટનીકા	— નદી
તટા	— તટાક = તળાવ
તડ	— ચડાણ
તડવડી	— ગાજી ઉઠી
તણા/તણઈ/તણે/તણી/તણો/તણ્યો/તણું/તણઉં	— નો, ની, નું, ના, ને (ખજીના પ્રત્યય)
તતખિણ	— તત્કષણ, તે જ ક્ષણે
તતખેવ	— તત્કષણ, તરત
તથા	— લાંબી વાત
તદ	— તદા, ત્યારે
તનયા	— પુત્રી
તનયા	— સ્ત્રી
તનાલંકીયો	— તન + અલંકીયો = દેહને અલંકૃત કર્યો
તનુજા	— પુત્રી
તપી	— તપસ્વી
તમ્હ / તમ્હિ	— તમે
તયાર	— તૈયાર
તરગસ	— તર્કસ = બાણનું ભાથું
તરવર	— તરુવર, વૃક્ષો
તરવરી	— ત્વરાથી, જલદીથી
તરસે	— દયા પામે, કરુણા પામે
તરિવઉ	— તરવું
તરુઅરિ	— તરુવર પર, વૃક્ષ પર

તલરાઈ	— તલવર, રાજ્યાધિકારી
તલાર	— કોટવાળ
તલીયા તોરણ	— કસબીતાર, ઝરીયન કપડા અને વરખવાળુ તોરણ
તસ્ય	— તેનું
તહતીક	— તહકીક = ચોક્કસ, નક્કી
તા પાછલિ	— તેના પછી
તાં	— ત્યાં સુધી
તાઈ	— તાત, પિતા
તાગ	— છેડો, પાર
તાડૂ	— ચતુર
તાઢા	— ઠંડા
તાઢિ	— ઠંડીથી
તાણો-તાણિ	— ખેંચા-ખેંચ, આગ્રહ
તાત	— ચિંતા
તાત	— પિતા
તાતઈ	— તપ્ત = તપેલી
તાન	— આક્ષેપબાજી, મહેણાં
તામો	— ત્યારે
તામ્હ	— ત્યારે
તાર	— સુંદર
તાલકઈ	— તાળામાં
તાસની	— તેની
તિ	— તે
તિકો	— તેનો
તિણિ	— તેથી
તિણિખેવિ	— તરત જ, જલદીથી, તત્કાલ
તિયમહિ	— તેમાં

તિરીજંચ	— તિર્યંચ
તિલઉ	— તિલક
તિલો	— તિલકયુક્ત
તિવારે	— ત્યારે
તિસઈ	— ત્યારે
તિસુ	— તેની
તિસ્યું	— તેવું
તિસ્યો	— તેવો
તિહાં થું	— ત્યાંથી
તિહિ	— ત્યાં
તીકા	— ત્યારે
તીર	— કાંઠો
તીર	— સમીપ
તીલમાત	— તલમાત્ર
તીસડે	— ત્યારે
તુ	— ત્યાર પછી
તું	— તો
તુંઠી	— સંતુષ્ટ થઈ
તુમચી	— તમારી
તુમિ-તુમિ	— તેમ-તેમ
તુર	— તુરંગ = ઘોડા
તુર	— વાજિંત્ર
તુરંગમ/તુરંગમૂ	— અશ્વ
તુરગિ	— અશ્વ પર
તુરય	— તુરંગ, ઘોડા
તુરિ	— શરણાઈ જેવું વાજંત્ર
તુરી	— તુરંગ = અશ્વ
તુરીય	— અશ્વ

તૂરિ	— શરણાઈ
તૂલિ	— રૂ, કાપૂસ
તૂક	— ત્રિક
તૃપતુ	— તૃપ્તિ
તેજબ	— તેજાબથી
તેજૂ	— તેજ, કાંતિ
તેડાવે	— બોલાવે
તેડી	— બોલાવીને
તેણ	— તેણે, તેથી
તેહા	— તેવા
તો	— ત્યાં લગી
તોખાર	— ઘોડા
તોસ્યો	— તોષ = આનંદ
ત્યે	— તે
ત્રંબાલુ	— ત્રાંબાના
ત્રટકી	— ત્રાડ પાડી, ગર્જ
ત્રણ/ત્રણા	— તૃણ, ધાસ
ત્રણિસઈ	— ત્રણસો
ત્રાસ	— જુલમ, ગભરાટ
ત્રિક	— ત્રણ રસ્તા ભેગા થતા હોય તે સ્થળ
ત્રિપતા	— તૃપ્ત
ત્રિપતિ	— તૃપ્તિ
ત્રિયસું	— સ્ત્રી સાથે
ત્રિષા	— તૃષા, તરસ
ત્રિસ	— તૃષા, તરસ
ત્રીઆસુ	— સ્ત્રીઓ સાથે
ત્રીયા	— સ્ત્રી

ત્રીસરો	— ઉત્તમ જાતના ઘોડાનો
થઈ	— તમે
થઈધર	— રાજાને તાંબૂલ આપનાર
થડી	— ઊભો
થન	— સ્તન
થપ્પ	— થાપ્યા, રાખ્યા
થરમા	— ઉત્તમ વસ્ત્ર
થાંભસ્યો	— સ્થંભની
થાઈલ થાઈ હિ	— થનારું થાય જ
થાકઈ	— તારે, તને
થાટ	— સમુદાય
થાણઈ	— સ્થાને
થાણૈ	— સ્થાને
થાનક	— સ્થાન
થાનકિ	— ના સ્થાને
થાપણ ભણી	— સ્થાપવા માટે
થાહરિ	— તારે
થિઉ	— થયો
થિકાઈ	— થકી
થિતિ	— સ્થિતિ
થિર	— સ્થિર
થુણઉં	— કહું
થુણી	— સ્તુતિ કરી
થેં	— તમે
થેહ	— તમે
થોક	— સમૂહ, ખૂબ
થોડેરુ	— થોડું, અલ્પ
થોભ	— રુકાવટ, સ્થિરતા

થોભ	— સીમાડા, ટેકા
થોભ	— સ્થિતિ (?)
દંતસલ	— દંતશૂળ
દક્ષણ	— દક્ષતા, ચતુરાઈ
દક્ષસુતા	— રોહિણી
દડવડઈ	— ગબડી પડ્યા
દડવડઈ	— રખડે, રઝડે
દડવડી	— એક પ્રકારનું ઢોલક
દય	— દીએ, આપે
દલ	— સૈન્ય
દવજલ	— દાવાનળ
દવાજા	— શોભા
દસન	— દાંત
દહ	— દશ
દહ-દસિ	— દશે દિશામાં
દહવટ્ટ	— દશે દિશાએ
દાંતીયા	— દાંત
દાઈ	— દાયણ = ધાવમાતા
દાઈ	— મનમાં
દાઉ	— મોકો
દાખ	— દ્રાક્ષ
દાખઈ	— દેખાડે છે
દાઘ	— દાહ, ભૂખ
દાણ	— કર, વેરો, જકાત
દાધા	— બળ્યા
દાધી	— દાઝી, બળી
દાન	— મદજળ
દામ	— મૂલ્ય, દ્રવ્ય

દામનિ	— વીજળી
દાય	— ગમે, પસંદ પડે
દાય	— મન
દાય	— મનગમતી
દાયચઉ	— દાયજો
દાયજો	— વિવાહની ભેટ
દાલિ	— દાળ
દાલિદ્રી	— દરિદ્ર
દાવિ	— ધાવમાતા
દાસીમાંહે	— દાસી સાથે
દિકોલા	— ચાકર
દિખાલો	— દેખાડી
દિકૃ	— જોયા
દિણંતરિ	— દિનાન્તરે, થોડા દિવસ પછી
દિનકરુઈ	— સૂર્ય
દિલગીર	— શોક-મગ્ન, બેચેની, દુઃખી
દિવણહ	— ?
દિવરાવ્યા	— દેવડાવ્યા, આપ્યા
દિવાજા	— ઠાઠ
દિવાર્યા	— દેવડાવ્યા
દિશિ	— દિશામાં
દિસહિ	— દિશામાં
દિહાડી/દિહાડે	— દહાડે, દિવસે
દી	— દિવસ
દીખ્યા	— દીક્ષા
દીખ	— દીક્ષા
દીઠઉ	— જોયો

દીઠી	— નજરમાં, દષ્ટિએ
દીઠો થો	— જોયો હતો
દીનઉ	— આપ્યો
દીયુ	— આપું
દીરાવો	— દેવડાવો = અપાવો
દીલગીર	— ખિન્ન, દુઃખી, બેચેન
દીસ	— જોઈને
દીસઈ	— દિવસે
દીસઈ	— દેખાય છે
દીહ	— દિવસ
દું	— દઉં, આપું
દુંદાલા-દુંદાલા	— મોટી ફાંદવાળા
દુઈ	— બે
દુકૃત / દુકૃતિ	— દુષ્કૃત
દુખણ	— દુખણ
દુખની	— દુઃખિયારી
દુખરી	— દુઃખી
દુખિઈ	— દુઃખથી
દુડિડી	— એક વાદ્ય
દુના	— બન્નેના
દુનિ	— દુનિયા
દુબલકન્ના	— કાચા કાનના
દુમના	— દુઃખી
દુરંગ	— વિકટ
દુરત	— દુરિત, પાપ
દુરબ્બગ	— દુર્ભાગી
દુવાર	— દ્વાર
દુવારિ	— દ્વારે

દુષ્ટપણ	— દુષ્ટતા
દુશ્મણ	— દુશ્મન
દુહ-દિસિ	— દશે દિશાએ
દુહવો	— દુભાવો, દુઃખી કરો
દૂકડ	— દુષ્ટ
દૂછણ	— દૂષણ
દૂધથરીસુ	— દૂધની તરમાં = મલાઈમાં
દૂના	— દુઃખ, સંતાપ
દૂબલા	— દુર્બળ લોકો
દૂમણી	— દુઃખી
દૂયારિ	— દ્વારે, દરવાજે
દૂરિય	— દુરિત, પાપ
દૂલહ	— દુલ્હો = વરરાજા
દૂહવાણી	— દુભાણી, દુઃખી થઈ
દૂહવી	— દુભાવી
દૂહવ્યા	— દુભાવ્યા, દુઃખી કર્યા
દે	— નામની પાછળ લાગતો આદરવાયક શબ્દ
દેખને	— જોઈને
દેખાલે	— દેખાડે
દેવ	— ભાગ્ય
દેવભવનસો	— દેવભવન જેવું
દેવરાઈ	— દેવડાવે, અપાવે
દેવલ	— દેવળ, મંદિર
દેવસ્યુ	— દેશું, આપશું
દેવહરઈ	— જિનાલયે
દેવે	— દેવથી, દેવદ્વારા
દેવ્ય/દેવ્યા	— દેવી

દેસઉટઉ	— દેશવટો
દેસણ	— દેશના
દેસાઉરિ	— દેશાંતરે, પરદેશમાં
દેસિ	— દેશમાં
દેસી	— દેશું, આપશું
દેસુટઈ	— દેશવટો દઈને
દેસોટણ	— યાત્રા
દેહ	— આપો
દેહરાસર	— જિનાલય
દૈવ	— ભાગ્ય
દૈવહતણઈ	— દેવની
દોગંધક	— દોગુંદક દેવ (જે ખૂબ ઋદ્ધિમાન હોય છે)
દોતડિ	— ઊંડી નદી
દોલતિ	— ભાગ્ય
દોલા	— ભોળા, સરળ સ્વભાવના (?)
દોલા	— શંકા, ડર
દોલો	— અસ્થિર, ડગમગતો
દોષાકરઈ	— ચંદ્ર
દોસ્યો	— દુષ્ટ = કોઢી
દોહિલિઉ	— દુઃખ, પીડા
દોહિલી	— મુશ્કેલીભરી
દોહિલૂ	— દુઃખ, સંકટ
દિ	— દીકરી
દીઈ	— દે, આપે
ધું	— દઉં, આપું
દ્રખ	— દ્રાક્ષ

દ્રવના	— દ્રવ્યનું
દ્રહકા	— સરોવર, તળાવ
દ્રુમકપણું	— ભિખારીપણું
દ્રેઠિ	— દ્રષ્ટી
દ્રોબ	— ધરો, ઘાસ
દ્રોહ	— વિશ્વાસઘાત, દગો
દ્વીપી	— વાઘ
ધંત	— ઠગ, ધૂતારા
ધંધ	— ઉપાધિ, જંજાળ, મિથ્યા પ્રવૃત્તિ
ધડહડ્યુ	— ધડધડ્યો, ધમધમ્યો
ધણુહ	— ધનુષ્ય
ધન	— ધન્ય
ધનાઘટા	— ધનાઢ્ય
ધની	— ધ્વનિ
ધનુ	— ધન્ય
ધન્ય	— ધન, સંપત્તિ
ધમસાણ	— ભયંકર યુદ્ધ
ધમિ	— ધર્મી
ધમ્મત્થી	— ધર્માર્થી
ધયવડ	— ધ્વજપટ = ધજા
ધરઈ	— ધરાયું
ધરમારથિ	— ધર્માર્થી
ધરીયલા	— ધર્યા
ધરેવિ	— ધરીને
ધર	— ધરા = પૃથ્વી
ધવ	— પતિ
ધવલ	— લગ્નમાં ગવાતા મંગલગીતો

ધસઈ	— ધસે છે, દોડે છે
ધાટ	— સમૂહ
ધાડ	— લૂંટ
ધાડિ	— ધાડ = સમૂહ
ધાત	— અનુકૂળ
ધાત	— અવસ્થા, દશા
ધાત	— મૂળસ્વરૂપ
ધાન	— ધ્યાન
ધાનઈ	— તુલનામાં (?)
ધાયમાય	— ધાવમાતા
ધારો	— પકડાયો
ધીંયા	— પુત્રી
ધીપણો	— બુદ્ધિ-ચાતુર્ય
ધીય	— દીકરી
ધુજણ	— ધૂજવા
ધુડી	— ?
ધુર	— પ્રથમ
ધુરિ	— આરંભથી, પહેલેથી
ધુરિ	— પ્રથમ, સૌથી આગળ
ધુરીણ	— અગ્રેસર, મોખરે
ધુવાવિ	— સ્નાન કરાવી
ધૂજઈ	— ધૂજે
ધૂણઈ	— ધૂણાવે છે
ધૂતી	— ઠગી, છેતરી
ધૂપઈ	— સુવાસિત કરે
ધૂરા	— પહેલા
ધૃત	— ધૃતિ
ધોરી	— મુખ્ય, ધારણ કરનાર

ધોલ	— ચૂનો દેવો, ધોળવું
ધ્યારો	— ધરો, ધ્યાવો
ધ્રુ	— દંડ
ધ્રમ	— ધર્મ
ધ્રસકાય	— ગબડાવીને, પાડીને, પછાડીને
ધ્રુ	— ધ્રુવનો તારો
ન	— અને
નંગ	— હીરો, વીંટીમાં જડેલ હીરો
નંદ	— આનંદ પામો
નંદર	— નંદન = પુત્ર
નઈ	— અને
નઈ	— નદી
નઈન/નઈણ	— નયન, આંખ
નઈનો	— નયનમાં
નઈર	— નગર
નઉવ	— નવે ય, નવ (સંખ્યા)
નકઉલ	— નકુલ = કંઠે પહેરવાનો હાર
નકવેસર	— નાકની વાળી
નકાસ	— ફાંસીના સ્થાને
નખર	— ઢોંગી
નગીનો	— નંગ = હીરો
નચિંત	— નિશ્ચિંત
નટઆ	— નટો
નણદર	— નણંદ
નફરનઈ	— સેવકને
નફરે	— સેવકોએ
નફેરી	— નાનો ઢોલ

નફેરી	— શરણાઈ જેવું વાદ્ય
નભમાસ	— શ્રાવણમાસ
નમાલ	— અંત સુધી
નયડી	— પાણીની નીક
નયન-જલેણ	— અશ્રુથી, અશ્રુજલથી
નરખતા	— નિરખતા
નરગહ	— નરક
નરય	— નરક
નરરાવ	— નરરાજ, ઉત્તમ પુરુષ
નરવાણિ	— ચોક્કસ
નલાડિ	— લલાટે
નલેખ	— અસંખ્ય
નવતેરી	— નવતર = નવી
નવખત	— નોખત
નવલ	— નવો
નવહણ	— સ્નાન
નસુણિ	— નિસુણ = સાંભળ
નહ	— નહિ
નહુંતરી	— નોંતરી = આમંત્રણ આપી
નાઉ	— નાવ = નૌકા
નાગરીક	— ચતુર
નાગો	— હાથી
નાટઈ	— નેટ = નક્કી
નાઠા	— નાશી ગયા
નાઠૂં જઈ	— નાશી ગયું
નાણેવી	— ન આણવી, ન લાવવી
નાતર	— નહીંતર
નાત્રાની	— સંબંધની

નાપુ	— ન આપું
નામ	— વિસ્મય સૂચક અવ્યય
નામ્યા	— રેડ્યા, ડૂબાડ્યા
નાય	— નાયક, અગ્રેસર
નાલ	— તોપ
નાલેર	— નાળિયેર
નાસણરો	— નાશી જવાનો
નાસિ	— નાશી ગયો ત્યારે
નાહ	— નાથ, સ્વામી
નાહઈ	— નાહીને, સ્નાન કરીને
નાહનઈ	— નાનકડાને
નાહર	— વડૂ
નાહલીયો	— નાથ, પ્રીતમ
નાહલો	— નાથ
નાહા	— બંધનમાંથી
નિ	— અને
નિકસ	— નીકળ
નિચંતિત	— નિશ્ચિત
નિજીક	— નજીક
નિટોલ	— એકદમ, સંપૂર્ણપણે
નિટોલ	— નિર્લજ્જ
નિહુર	— નિજુર
નિતરા	— હંમેશાં
નિતિમેવ	— નિત્ય, હંમેશા
નિતુ/નિતૂ	— નિત્ય, હંમેશા
નિત્ય	— નીતિ
નિદાન	— કારણ
નિદાની	— અંતે

નિધ	— નિધિ
નિપજતું	— ઘટતું, યોગ્ય (?)
નિધ્યન્ન	— નિધ્યન્ન = તૈયાર, પરિપક્વ
નિબલા	— નિર્બળ
નિબ્ભંછી	— નિર્ભર્ત્સના = તિરસ્કાર કરેલ
નિમંત	— નિમિત્તે
નિયમ	— વ્રતો, માનતાઓ
નિરત	— તપાસ, ભાળ, ખબર
નિરધાર	— નિરાધાર, નોંધારો
નિરવહે	— નિર્વહન કરે, પાળે, નિભાવે
નિરવાણિ	— નક્કી
નિરવાણી	— નિર્વાણ
નિરુછાહ	— નિરુત્સાહ
નિર્ધટા	— અડગ = દૃઢ થઈને
નિલજ્જ	— નિર્લજ્જ
નિલવટિ	— લલાટે
નિલાડિ	— લલાટ, ભવાં
નિલો	— નિલય, સ્થાન, ઘર
નિવડ	— નિબિડ, ગાઢ, નિકાશિત, મજબૂત
નિવાણ	— એક જલાશય
નિવૃત્તિકારણ	— દેહચિંતા માટે
નિવેશ	— નિવાસ, આશ્રય
નિશ	— નિશા, રાત્રિ
નિશાપતી	— ચંદ્ર
નિશિશેષ	— રાત્રિના પાછલા ભાગમાં

નિશ્ચે	— નિશ્ચય
નિસ	— રાત્રિ
નિસણઉ	— સાંભળો
નિસભર	— રાતભર, આખી રાત
નિહચે	— નિશ્ચે, નક્કી
નિહાલ	— નિહાળીને, જોઈને
નીકા	— સુંદર
નીકિ/નીકી	— ઉત્તમ રીતે, સુંદર, સરસ મજાની
નીકો	— સુંદર, મનોહર
નીચીત	— નિશ્ચિત
નીજર	— નજરથી
નીઠર	— નિષ્ઠુર
નીત	— નીતિ
નીપ	— કદબ
નીપાઈ	— બનાવી
નીરભીખ	— નિર્ભીક, નીડર
નીલુપ્પલ	— નીલકમલ
નીલોતપલિ	— કમલનો
નીવાણ	— તળાવડી
નીવારી	— નિવારણ કરીને, દૂર કરીને
નીવાસ	— આશ્રય
નીહાર	— નિહાળીને
નુમી	— નવમી
નુર	— માન, કાંતિ
નુહતો	— આમંત્રણ આપો
નૂતરવા	— આમંત્રણ આપવા
નૂરા	— તેજવાળા

નેઉર	— નુપૂર
નેગ	— નેહ, સ્નેહ, સંબંધ
નેજા	— ભાલા જેવું હથિયાર
નેજા	— વાવટો, ધજા
નેઠી	— નક્કી
નેડી	— નજીક
નેડ્યો	— નિકટનો, નજીક
નેવજ	— નૈવેદ્ય-મિઠાઈ
નેસાલગરણું	— બાળકને પ્રથમ વખત નિશાળે મૂકવાની વિધિ
નેસાલ્યઈ	— નિશાળે
નેહડો	— સ્નેહ
નેડો	— નજીક
નેણ	— નયન, આંખ
નેન	— નણંદ
નેર	— નગર
નોતન	— નૂતન, નવું
ન્યાઈ	— ન્યાય
ન્યાઉ-કુન્યાઉ	— ન્યાય-અન્યાય
ન્યાતિ	— જ્ઞાતિ
નહમણ	— સ્નાન
પંખ	— પંખી
પંગતિ	— પંક્તિ
પંચવલ્લહી	— શ્રેષ્ઠ અશ્વ
પંચસયાં	— પાંચસો
પંચાયણ	— સિંહ
પંડઈ	— શરીરથી
પંડત	— પંડિત

પંડત	— પંડિત, અધ્યાપક
પંડવ	— અશ્વપાલક
પંડવિ	— અશ્વપાલક
પંડિત	— પીડિત
પઈ	— પગે
પઈઠાણ	— પ્રતિજ્ઞાન
પઈઠો	— પ્રવેશ કર્યો
પઈભણ્યો	— ભણ્યો = બોલ્યો, કહ્યું
પઈસારઈ	— પ્રવેશ-ઉત્સવપૂર્વક
પઉઢિ	— પ્રૌઢ
પઉઢી	— પોઢી, સુઈ ગઈ
પઉમ	— પદ્મ
પઉલ	— પોળ, દરવાજો
પકવાન	— પાકેલું
પખ	— પક્ષ, પખવાડીયું
પખઈ	— પાખે = વિના
પખાલઉ	— પખાળ્યું, ધોયું
પખાલી	— પખાલે, ધોવે/ધોઈને
પગ	— પગેરુ = નિશાની
પગડઈ	— સવારે (?)
પગર	— પ્રકર, ગુચ્છ, સમૂહ
પગાર	— પ્રાકાર, કિલ્લો
પગિ	— પગે
પગિ-પગિ	— પદે-પદે, ઠેક-ઠેકાણે
પચખાણો	— ત્યાગ, નિયમ
પચારઈ	— મહેણા-ટોણા મારે છે
પચ્છિમ	— પાછલી
પછઈ	— પછી

પજિજ્યા	— જીત્યા/ઓળખ્યા (?)
પટંતરો	— ભેદ, રહસ્ય
પટકુલ/પટકૂલ	— ઉત્તમ રેશમી વસ્ત્ર
પટઉલડાં	— પટોળાં
પટા	— ?
પટિત	— ?
પઠઈ	— ભણે છે
પઠાવે	— મોકલે
પઠાવ્યઉ	— મોકલીને
પડખઈ	— રાહ જોવે, પ્રતીક્ષા કરે
પડખીને	— થોભીને, વિચારીને
પડવામાહે	— પડવાડે - પાછલી વાડે = પાછળના ભાગના મકાનમાં
પડસરી	— સીમાડે
પડસાલિ	— પરસાળ
પડસૂધી	— મેંદો
પડિલાભંત	— વહોરાવે
પડીકમજ્યો	— પ્રતિક્રમણ કરજો
પડૂરા	— પ્રચૂર, ખૂબ
પણ	— પ્રતિજ્ઞા
પણમીયઈ	— પ્રણમીને, નમીને
પણાસઈ	— નાશે
પતંગ	— પતંગ વૃક્ષમાંથી બનેલો રંગ
પતંગુ	— સૂર્ય
પતંગો	— શરીર
પતીજીએ	— વિશ્વાસ કરવો
પતીયાઈ	— વિશ્વાસ રાખે
પથિ	— માર્ગમાં

પદકડી	— દેવતાના પાદ-ચિહ્નવાળું ગળામાં પહેરાતું એક જાતનું ઘરેણું
પદમસરિ	— પદ્મસરોવરમાં
પનોતો	— ભાગ્યશાળી, પુન્યવંત
પપીહરઈ	— બપૈયો
પભણઈ	— બોલે છે
પમુહિ	— પ્રમુખ, વગેરે
પમોય	— પ્રમોદ, આનંદ
પય	— દૂધ
પય	— પદે, પગલે
પય	— પ્રતિ
પયંપે / પયંપૈ	— બોલે
પયોહર	— પયોધર, સ્તન
પર-આપા	— પરને અને પોતાને
પર-હથ	— શત્રુનો હાથ
પરઈ	— દૂર
પરઈ	— પડે, આવે
પરકાર	— પ્રકારે
પરકાસિ	— પ્રગટ કરીને
પરખિ	— પ્રત્યક્ષ
પરખે	— જાણે
પરગડા	— પ્રસિદ્ધ
પરગડો	— પ્રગટ
પરગહુ	— સૈન્ય
પરઘલ	— અતિશય, પુષ્કળ, ભરપૂર
પરયાવે	— પ્રસ્તાવે
પરછન	— પ્રચ્છન્ન, ગુપ્ત રીતે

પરછિન	— પ્રચ્છન્ન = છૂપો
પરજલઈ	— બળે
પરજલ્યો	— પ્રજળ્યો
પરઠઈ	— મૂક્યો
પરઠણ	— ઠરાવ
પરઠીઉ	— મૂક્યો
પરણહાર	— લગ્ન કરનાર
પરણામ	— પ્રણામ
પરણી જતા	— પરણતાં = લગ્નસમયે
પરણી જસી	— પરણશે
પરણીતા	— પતિ
પરણેતરી	— લગ્નની
પરણેતા	— પતિ
પરતખ/પરતખિ	— પ્રત્યક્ષ
પરતા	— પરચો
પરતિખ	— પ્રત્યક્ષ
પરદીશ	— પરદેશ
પરધાન	— પ્રધાન, મંત્રી
પરનંદ્યા	— પરનિંદા
પરનાલ	— પાણીની નીક
પરપંચ	— પ્રપંચ/તજવીજ, વિચાર
પરપીર	— દુઃખ
પરબંધ	— પ્રબંધ
પરબત	— પર્વત
પરભાત	— પ્રભાત, સવારે
પરભાતિ	— પ્રભાતે
પરભાવિ	— પ્રભાવે
પરમાન	— ખીર

પરવ	— પર્વ
પરવરઈ	— પરિવર્યા, ઘેરી વળ્યા
પરવરી	— થી યુક્ત થઈ, પામી
પરવારનૈ	— પરિવારને
પરસપરિ	— પરસ્પર
પરહ	— બીજાની
પરહા	— આધા, દૂર
પરહુંણઈ	— પ્રાહુણા = મહેમાનને
પરહૂ	— દૂર
પરિ	— રીતે, પ્રકારે
પરિછદ્દ	— પરિવાર
પરિછયું	— તપાસ્યું
પરિણિસિ	— પરણશે
પરિણિસો	— પરણાવશે
પરિતખ્ય	— વાસ્તવિક રીતે, ખરેખર, નિશ્ચિતપણે
પરિમાણિ	— પ્રમાણ, માપ
પરિસુ	— ?
પરિહી	— આધી, પાછી
પરીઅચિ	— પડદો
પરીક્ષણ	— પરીક્ષા
પરીછવિઉ	— સમજાવ્યો
પરીછિઈ	— પડદાનું
પરીયચિ	— પડદો
પરો	— દૂર
પલ	— ક્ષણવાર
પલક	— પળમાત્ર
પલાલી	— ?

પલ્થ	— પલ્થોપમ, સમયનું એક માપ
પલ્હાણી	— પલાણીને
પવન	— જાતિ/કુળ
પવિત્તઉ	— પવિત્ર
પવિત્તણ	— પવિત્ર
પસર્યો	— પ્રસર્યો, ફેલાયો
પસાય	— પ્રસાદ, કૃપા
પહરિ	— પ્રહરે
પહિ	— પથિક = મુસાફર
પહિરાણી	— પહેરવા માટે
પહિરામણાં	— પહેરામણી
પહુક	— પુડલો
પહુતી	— પહોંચી
પહુતુ	— પહોંચતું, મળતું
પહુતુ	— પહોંચ્યો
પહુવિ	— પૃથ્વી
પહૂખવાની	— પોંખવાની
પહૂત	— પહોંચ્યો
પાંડવ	— અશ્વપાલક
પાંભડી	— બારીક રંગબેરંગી વસ્ત્ર, દુપટ્ટા કે ખેસ તરીકે વપરાતું વસ્ત્ર
પાઉ	— ?
પાઉધારઉ	— પધારો
પાએ	— પગમાં
પાખઈ	— પાખે, વિના
પાખતિ	— આજુ-બાજુએ
પાખતી	— ચારેબાજુ

પાખરીયા	— યુદ્ધ માટે સજ્જ કરેલા/ શણગારેલા અશ્વો
પાખરે	— યુદ્ધ માટે સજ્જ કરેલા
પાખલિ/પાખિલિ	— પડખે-પડખે, ચારેબાજુ
પાખિઈ	— વિના
પાખે	— વિના, વગર
પાખ્યું	— પરખ્યું
પાગ	— પાઘડી
પાગડે	— પાઘડી પર
પાગડે પાઓ કીધા	— પેંગડામાં = રકાબમાં = ઘોડેસવારનો પગ જેમાં રહી શકે એવું કડું -તેમાં પગ રાખ્યો
પાગિ	— પગે
પાજ	— પાળ
પાટ	— પટ્ટ = મુખ્ય, પાટવી
પાટગજ	— પટ્ટહસ્તિ
પાટણ	— નગર
પાડલ	— તે નામનું રાતા રંગનું ફૂલ
પાડા	— એક પાડામાં રહેનારા
પાડુવા	— નકારા, ખરાબ
પાડૂઉ	— ખરાબ, હલકુ, અશુભ
પાણી	— પાણ, છતાં
પાણીપંથા	— વેગવાન, પાણીના રેલાની જેમ પંથ કાપે એવા
પાણીહારઈ	— જળાશય પાસે
પાતિ	— પંગત, પંક્તિ
પાતૈ	— પાડે
પાથરસું	— પથ્થર પર

પાધરા	— સીધા માર્ગ
પાધરી	— સીધી
પાન	— પાણી
પાનહ	— શ્વાસોશ્વાસ
પાનિઈ	— પાન પર, પાંદડા પર
પામરી	— દુપટ્ટા કે ખેસ તરીકે વપરાતું વસ્ત્ર, ઊનનું વસ્ત્ર
પામરી	— રંગબેરંગી વસ્ત્ર
પામીઉ	— પામ્યો
પાયગિ	— અશ્વશાળામાં, તબેલામાં
પાર	— થી ચડીયાતું
પારખુ	— પારખા, પરીક્ષા
પારખો	— પ્રમાણ, ચમત્કાર
પારંગ	— પારંગત
પારિખો	— પારખું
પાલટી	— બદલાવીને
પાલણિ	— પારણામાં
પાલવડે	— છોડે, આશ્રયે
પાલી	— સૈનિકોને
પાલીયા	— પહેરેગીર
પાલ્લિજતો	— પળાતો, પાલન થતો
પાવ	— પગ
પાવક	— અગ્નિ
પાવરી	— પાપી
પાવિ	— પામે છે
પાહઈ	— પાસે
પાહરુ	— પહેરેગીર, રક્ષક
પાહાણ	— પથ્થર

પાહિ	— કરતાં, થી
પાહિ	— પાસે
પાહુડિ	— પ્રાભૂત = ભેટણું
પિંડ	— શરીર
પિંડોલને	— ?
પિંડ્યા	— પંડિત
પિઉ	— પિતા
પિખી	— પેખી, જોઈ
પિછતાય	— પસ્તાય
પિટ્ટિ	— ?
પિણઘટ	— પનઘટ = જળાશયનો કિનારો
પિણિ	— પણ
પિતારૈ	— પિતાના
પિય કન્હઈ	— પ્રિય પાસે
પિયકો	— પતિનો
પિયારી	— ખ્યારી
પિરુ	— પરુ
પિહરડિ	— પિયરમાં
પીઉતમ	— પ્રીતમ
પીછતાય	— પસ્તાય
પીછોકડે	— પછવાડે, પાછળની બાજુએ
પીઠ	— દેવસ્થાનક
પીડા	— દુઃખ
પીડાસણિ	— પાડોસણ
પીયલિ	— કંકુની આડ, કપાળમાં ચાર આંગળ પ્રમાણ લગાવાતો કંકુનો પટ્ટો

પીયાણે છડે	— પ્રયાણ કરે
પીર	— દયા, પીડા (તાકાત ?)
પીલરી	— હાથી જેવા
પીહાર	— પિયર
પુખણા	— પોખણાં
પુખી	— પોંખીને
પુખ્ખલ	— પુષ્કલ
પુગી	— પહોંચે, પાર પડે, પૂરી થાય
પુન	— પુણ્ય
પુનિ	— પુન્યે
પુનિવંત	— પુન્યવંત
પુન્ન	— પૂર્ણ, પુન્ય
પુન્નિમ	— પૂર્ણિમા
પુન્યાઈ	— નસીબ, ભાગ્ય
પુફકરંડ	— પુષ્પકરંડ
પુરઈ	— પૂરે, સંપૂર્ણ
પુરવડાં	— પૂરેપૂરી, સંપૂર્ણ
પુરસ	— પુરુષ
પુરાતન	— જૂનો
પુરિ	— નગરમાં
પુરીસઈ	— પીરસે છે
પુલી	— પલાયન થયા, નાશી ગયા
પુહતા	— પહોંચ્યા
પુહવી	— પૃથ્વી પર
પુહૂચઈ	— પૂરા કરે
પુહૂવઈ	— પૃથ્વી પર
પુહોવિ	— પૃથ્વી
પૂખિ	— પોંખીને

પૂગઈ	— પૂરી થાય
પૂગી	— પહોંચી, પૂરી થઈ, પ્રાપ્ત કરી
પૂગીફલ	— સોપારી
પૂજ	— પૂજા
પૂઠઉ	— પીછો
પૂઠલિ	— પાછળ
પૂઠિ	— પછી
પૂઠિઈ	— પાછળ
પૂત	— ગંધાતુ
પૂત	— પુત્ર
પૂતરી	— પૂતળી
પૂતલીય	— પૂતળી
પૂન	— પૂન્ય = પવિત્ર
પૂન	— પૂર્ણ
પૂબલ	— વૃદ્ધ
પૂરઈ	— પૂર આવે ત્યારે
પૂરધદ	— પર્ષદા
પૂહવી	— પૃથ્વી
પૃષ્ટિ	— પીઠ
પેખ	— જોયો
પેખણ	— જોવા માટે
પેખત	— જોઈએ
પેખી	— જોયા
પેટિ	— પેટમાં
પેમ	— પ્રેમ
પેલઈ	— પૂર્વના
પેસ	— મુખ્ય, પ્રતિષ્ઠિત, અગ્રેસર

પેસારો	— પ્રવેશ
પેહરાવિ	— પધરાવી
પૈ	— પ્રતિ, ને (દ્વિતીયાનો પ્રત્યય)
પૈઠો	— પ્રવેશ્યો
પૈલૈ	— પહેલાના = પૂર્વના
પૈસકાર	— પ્રવેશ
પોકરી	— પોકાર કરે છે
પોખીજઈ	— સંતોષે
પોટલ	— પોટલા
પોઢસ્યો	— સૂઈ જશો
પોઢા	— મહાન, બળવાન
પોતિ	— પોતે, સ્વયં
પોતિ	— ભંડારમાં
પોર	— પહોર, પ્રહર
પોરસ	— શૂરાતન, શૌર્ય
પોલરી	— પગમાં પહેરવાની કડલી
પોલિ	— પાળીયા = દરવાન
પોલિ	— પોળ
પોસ	— પુષ્ટ
પોસા	— પૌષધવ્રત
પ્રકાશ	— કહે, જણાવ
પ્રકાસઈ	— બોલી, કહ્યું
પ્રગલી	— પરગલી = ઘણી, ખૂબ
પ્રછન	— ગુપ્ત, ગુપ્ત રીતે
પ્રછનપણિ	— ગુપ્ત રીતે
પ્રણ્યો	— પરણ્યો
પ્રતખ	— પ્રત્યક્ષ

પ્રતપુ	— પ્રતપો = અમર રહો
પ્રતિખ્ય	— પ્રત્યક્ષ
પ્રતિનર્થ	— પ્રીતિને
પ્રતિબૂધા	— પ્રતિબોધ પામ્યા
પ્રતિલાભર્થ	— વહોરાવે
પ્રત્યવી	— પૃથ્વી
પ્રત્યખિ	— પ્રત્યક્ષ
પ્રત્યાક્ષાન	— પ્રત્યાખ્યાન = પચ્ચક્ષ્માણ
પ્રથવી	— પૃથ્વી
પ્રભુ(કું)લિત	— પ્રકુલિત, પ્રસન્ન
પ્રમદા	— સ્ત્રી
પ્રમાણ	— પ્રમાણભૂત = સફળ
પ્રમી-રસ	— પ્રેમરસ
પ્રમુખ	— વગેરે
પ્રમેસરુ	— પરમેશ્વર
પ્રયંક	— પલંગ
પ્રલંબ	— દીર્ઘ
પ્રવર	— શ્રેષ્ઠ
પ્રવિત	— પવિત્ર
પ્રષદ	— પર્ષદા
પ્રસન	— પ્રશ્ન
પ્રસ્તાવિ	— અવસર, કારણ
પ્રહ	— પ્રભાતે, સવારે
પ્રહ સમ	— પરોઢના સમયે
પ્રહરે	— પરોઢે
પ્રાયિત	— પ્રાપ્ય, પૂર્વના/પ્રચિત = એકઠા કરેલા = બાંધેલા
પ્રાજિ	— પ્રાજ્ય = ધણો

પ્રાણ	— પરાણે
પ્રાણ	— સત્તા, બળ
પ્રાણ	— સત્તા, હક
પ્રાપતિ	— ભાગ્ય
પ્રાપતી	— પ્રાપ્તિ
પ્રારથ્યુઉ	— પ્રાર્થના કરી
પ્રાહિ	— કહે
પ્રાહુંણા	— મહેમાન
પ્રિછવ્યો	— સમજાવ્યો
પ્રિય	— સૂર્ય
પ્રીછવી	— સમજાવ્યા
પ્રીછવીઉ	— સમજાવ્યો
પ્રીધુ	— ઓળખ્યું
પ્રીતિ-વસર્થ	— સ્નેહવશ થઈને
પ્રીત્મ	— પ્રીતમ
પ્રીયાણુ	— પ્રયાણ
પ્રીસા	— પીરસ્યા
પ્રીસી	— પીરસીને
પ્રીસીઉ	— પીરસ્યું, આપ્યું
પ્રેમદા	— પ્રમદા, સ્ત્રી
પ્રેરી	— પ્રોત્સાહિત થઈ
ફગર	— ગુચ્છ, રાશિ, સમૂહ
ફજીતી	— ફજેતી
ફટિ	— તિરસ્કાર સૂચક અવ્યય
ફરસણ	— સ્પર્શ
ફલર્થ	— ફલિ = ચિહ્ન, સંકેત દ્વારા
ફલપરર્થ	— ?
ફહિયર	— ફઈ

ફાલ	— ફાલુ = જંગલી પશુ
ફાળ	— ફાળ
ફિટ	— ફિટ્-ધિગ્ (તિરસ્કારસૂચક અવ્યય)
ફિરીઉ	— ફરી ગયું, બદલાઈ ગયું
ફીટ	— ફીટીને, મટીને
ફીટઉ	— મટ્યો
ફુટરાં	— સુંદર
ફુણસિ	— ફણસ, કોળા જેવું મોટું ફળ
ફુનિ/ફુની	— વળી, પણ
ફુરકથો	— ફરકથો
ફુરમાવો	— ફરમાવો, જણાવો, કહો
ફુલકા	— ફૂલેકા, લગ્નને આગલે દિવસે થતો વરઘોડો
ફૂલી	— નાકનું ઘરેણું
ફેકાર	— ફુત્કાર
ફેડિવા	— દૂર કરવા
ફેડિસુ	— નાશ કરશું, તોડીશું
ફેર	— જુદો, ભિન્ન
ફેરી	— ફરીથી, બીજી વાર
ફેરો	— ગ્રેયો
ફોકઈ	— ફોગટ, વ્યર્થ
ફોટકણી	— નક્કામી
ફોડી	— તોડી
ફોફલ	— સોપારી
ફોફલ-પાન	— પાન-સોપારી
ફોફલિ	— સોપારી
બંગૂલટુ	— ?

બંદીજન	— ભાટ-ચારણ
બંદીવાણ	— કેદી
બંધિ	— બંધનથી
બંધિ	— બાંધી
બઈદુ	— બેઠી
બઈઠો	— બેઠો
બઈસાણ કઈ	— બેસવાનો
બગ	— બગલો
બચૂકારીનિ	— ?
બડકાબોલો	— તોછડો, રોકડું પરખાવી દેનાર
બતલાસી	— બતાવશે
બધાયો	— વધાવ્યો
બધ્યા	— બાંધેલા
બયરા	— બૈરા = સ્ત્રી
બરાબરી	— સમાન
બલિ જાઉં	— વારિ જાઉં, ઓવારી જાઉં
બલિઉ	— બળવાન
બલિહારી	— ધન્ય, પ્રભાવ, ખૂબી
બલિહારી	— પ્રભાવ
બહતારિ	— બહોતેર
બહિણ	— બહેન
બહુતેરી	— બહુતર = ખૂબ,
બહુલા	— ઘણા
બહૂ	— વહૂ
બાંઝ	— વાંઝણી સ્ત્રી
બાંધી વાટ	— નાકાબંધી કરી
બાંભણ	— બ્રાહ્મણ

બાંહિ	— બાહુ, હાથ
બાકી	— બીજું કંઈ
બાખડિ	— દૂધ ન આપતી ગાય
બાગવાન	— માળી
બાગીયા	— ઘોડેસવાર
બાણ્યો	— બન્યું, પડ્યું
બાધ	— બાધા, પીડા
બાધઈ	— પીડા છે, દુઃખ છે
બાપડા	— રાંકડા, દયાપાત્ર
બાપીયડું	— બપૈયો
બાર	— દ્વાર, દરવાજો
બારઈ	— બારણો, દરવાજો
બાલિનઈ	— બાલકને
બાલી	— બાળા, સ્ત્રી
બાહિ	— હાથે
બાહુલી	— બાવરી = આતુર, ઉત્સુક
બાહર	— બહાર
બિ	— બે
બિંદુક	— બિંદુ
બિંબી	— પાકી ગયેલા ઘિલોડા, ટીંડોળા
બિટિ	— બેટી, દીકરી
બિઠી	— બેઠી
બિરુદાલિ	— બિરુદાવલિ
બીજે	— ડરજે
બીડા	— પાનના બીડા
બુજ	— ખબર, ખ્યાલ, સમજણ
બુઝવીઉ	— સમજાવ્યો

બુદ્ધ	— બુદ્ધિ
બુધ	— બુદ્ધિ, બોધ
બુધિ	— બુદ્ધિમાન
બુરંછી	— બરછી
બુહારી	— કોઈ ખાદ્યપદાર્થ (?)
બૂડઈ	— જાણે
બૂરી	— ખરાબ, અપ્રિય
બેટઉ	— બેટો, દીકરો
બેનોઈ	— બનેલી, બહેનનો પતિ
બેલા-બેલ	— વારંવાર
બેવિ	— બન્ને
બૈસાણીયો	— બેસાડ્યો
બોઈયનૈ	— વાવીને
બોક	— બોકડો
બોચી	— બચી = ચુંબન
બોયા	— બોવું = વાવવું, વાવ્યા
બોલન	— બોલવા માટે
બોલસરી	— બકુલ
બોલા	— બોલે, બોલાવે
બોવઈ	— વાવે
ભંજઈ	— ભાંગી નાખે
ભંડારી	— ખજાનો, ભંડાર
ભંભર	— સાવ ભોળી, મુગ્ધ
ભંભેરી	— ભંભેરણી કરીને, ચડામણી કરીને
ભખ	— ખોરાક
ભખ-અભખ	— ભક્ષ્ય-અભક્ષ્ય
ભખે	— ખાય

ભટ	— પંડિત
ભટકી	— ભડકીને
ભડિઉ	— ભીડ્યો, બીડ્યો, ચોંટી ગયો
ભડિવાઉ	— ભડવીરપણું, શૂરવીરતા
ભણ	— ભણે = કહે
ભણહુ	— બોલ, જણાવ
ભણે	— કહે
ભતિ	— ભક્તિપૂર્વક
ભભકાઈ	— ભભકતી રહે
ભમત-ભમંતુ	— ભમતો-ભમતો
ભમુહ	— ભવાં
ભમુહિ	— ભવાં
ભયલ્લા	— થયા
ભયુ	— થયો
ભર	— ભાર
ભરઈ	— ધારણ કરે છે
ભરથમૈ	— ભરતક્ષેત્રમાં
ભરિ	— ભારથી, ભરપૂર
ભરીયા	— ભર્યા
ભર્મ	— ભ્રમ, અજ્ઞાન
ભલ	— શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ
ભલકા	— ચમકે
ભલપણ	— ભલાઈ
ભલાવી	— ભળાવીને, આપીને, સોંપીને
ભલી ભાંતિ	— સારી રીતે
ભલ્લી	— ભલી, સારી
ભવિ	— ભવમાં

ભવીયક જીન	— ભવિકજન
ભાંજિવઉ	— ભાંગવું, તોડવું
ભાંડરુ	— સગા ભાઈ-બહેન
ભાંતિ	— આકૃતિ
ભાઉ	— ભાવ
ભાખ	— વાણી
ભાખઈ	— કહે છે
ભાખિણી	— કહેનારી
ભાગ	— ભાગ્ય યોગે
ભાગિ / ભાગે	— ભાગ્યથી
ભાગો	— ભાગ્યો
ભાજઈ	— ભાંગે, દૂર કરે
ભાજૈ	— ભાંગે = નાશ પામે
ભાટ	— બંદીજન, બિરુદાવલી બોલનાર
ભાટક	— ભાડૂતી
ભાટણી	— બારોટની સ્ત્રી
ભાડિજ	— ?
ભાણ	— સૂર્ય
ભાણા	— ભાજન, વાસણ
ભાણુ	— સૂર્ય
ભાતઈ	— ગમે, રૂચે
ભાન	— ભાનુ, સૂર્ય
ભાપણિનઈ ભંગી	— ભૂકુટી ભંગ કરી = ભવાં ચડાવીને
ભામ	— ભામા, સ્ત્રી
ભામએડાં	— ઓવારણાં
ભામટા	— ભંડાર (?)

ભામણને	— ભામિનીનો, પત્નીનો
ભામણા	— ઓવારણાં
ભામણો	— ભામણે જવું = ઓવારી જવું
ભામિની	— સ્ત્રી
ભાર-અઢાર	— બધા જ પ્રકારના
ભારજ્યા	— ભાર્યા = પત્ની
ભારયા	— ભાર્યા, પત્ની
ભાલઈ	— ભાળે, જુએ
ભાલિ	— ભાલા
ભાવ	— માન
ભાવઈ	— ભાવે, ગમે
ભાવન	— ભાવના
ભાવીયા	— મનગમતા
ભાસઈ	— જણાય, લાગે, પ્રકાશે
ભાસિ	— ઢાળ
ભિલે	— તૂટે
ભીંછ	— વીખરાયેલા વાળ
ભીંછા	— પાડા
ભીડીઉ	— ભીડ્યો
ભીત	— ભીતર = અંદર
ભીર	— સંકટ
ભીડે	— ભીડે, દાબે
ભુંડાઈ	— હલકાઈ, નીચતા
ભુઈ	— ભૂમિ પર
ભુઈરેમઈ	— ભોયરામાં
ભુજ	— ભુજા, બાહુ
ભુજ	— ભોજાઈ = ભાભી
ભૂંડી	— ખરાબ

ભૂઅલિ	— ભૂતલ, ભોંયરું
ભૂઈ	— પાણી
ભૂખડી	— ભૂખ, ક્રુધા
ભૂત્ય	— ભૂત્ય = સેવક
ભૂર	— અતિશય
ભૂર	— દાન
ભૂરિ	— ઘણાં
ભૂરિ	— રૂપવાન, ગોરી
ભુંત	— બ્રાંતિ
ભેઉ	— ભેદ, રહસ્ય
ભેખ	— વેશ
ભેજઉ	— મોકલો
ભેય	— ભેદ
ભેલઉ	— ભળ્યો, ભેગો થયો
ભેલી	— ભેળી, સાથે
ભેલ્યા	— ભેઘા, ભાંગ્યા
ભેવ	— ભેદ
ભેસ	— ભેખ = વેશ
ભોગ	— નૈવેદ્ય
ભોલડા	— ભોળા
ભાંત	— બ્રાંતિ, ભ્રમ
મ	— ન, નહીં
મંગલ	— મંગલગીતો
મંગલા	— મંગલકારક
મંજન	— મજજન, સ્નાન
મંજુલ	— કોમળ, મનોહર
મંજૂષા	— પેટી
મંઝપિ	— મંગાવી

મંડણિ	— શોભા, આભૂષણ
મંડલી	— ખંડિયા રાજા
મંડવુ	— માંડવો, શમિયાણો
મંડાણ	— આરંભ
મંડાણ	— મંડણ = શોભા
મંડાણ	— રચના, વ્યવસ્થા
મંડાવિ	— બંધાવીને, રચીને
મંડુરા	— તબેલો
મઈ	— મેં
મક્ષિકા	— માખી
મર્ગિ	— માર્ગો
મયકુંદ	— મોગરો
મયકોડિ	— અભાવ-તિરસ્કાર બતાવવા મોં ફેરવીને
મછર	— મત્સર, ઈર્ષા
મછી	— માછલી
મજ	— મને
મજન	— સ્નાન
મજ્જીયા	— લાલ
મજ્જનનઉં	— ન્હાવાનો, સ્નાન કરવાનો
મઝ	— મારી, મુઝને, મને
મઝાર	— માં, અંદર
મઢ	— મઠ, મઢુલી, સંન્યાસીનું નિવાસસ્થાન
મણહરુ	— મનોહર
મણા	— ઉણપ, ઓછપ
મત	— મતિ
મતવારણા	— ઝરુખા

મતવારણાં	— ઝરુખા
મતિ	— ન, નહી
મદ	— મદીરા
મદન	— કામદેવ
મદફૂ	— કિંમતી વસ્ત્ર
મદરામાતા	— મદોન્મત્ત
મધૂરાકૂલા	— મીઠાશથી ભરપૂર
મનભાઈ	— મનગમતી
મનમૈઈ	— મનમાં પણ
મનામણઈ	— મન મનાવીને
મનિ	— મનમાં
મનુહાર	— મહેમાનગતિ
મનુહાર	— સમોવડ, સરખી
મને	— મનમાં
મનોહારિ	— મહેમાનગતિ
મયંક	— મૃગાંક = ચંદ્ર
મયલ	— મેલ
મયા	— દયા, કૃપા
મરકી	— અમૃતી
મરડ	— મરડો
મરદ	— મર્દ = પુરુષ
મરાલ	— હંસ
મલપતઉ	— ઉમંગથી, ઠાઠથી, છટાથી
મલપતો	— ઉમંગપૂર્વક, ઠાઠપૂર્વક
મલ્હાર	— પુત્ર
મલ્હાવીયા	— લાડકવાયા
મસજજર	— ઉત્તમ વસ્ત્ર
મસવાડ/મસવાડા	— મહિના

મસાણ	— સ્મશાન
મસિ	— બહાનું
મસિ	— બહાને
મહમહીઉ	— મધમધે, મહેકે
મહલ	— મહેલ
મહાંત	— મોટો સાધુ
મહાતિસાર	— લોહીના ઝાડા
મહાધર	— વિશ્વાસુ સંધિપાલ, સંધિ કરનાર
મહિંતો	— મંત્રી
મહિતુ	— મંત્રી
મહિર	— મહેર
મહિરાણ	— મોટા, મહાન (?)
મહિલ	— મહેલ
મહિસૂપ	— મેસૂબ
મહીયલૈ	— પૃથ્વીતલમાં
મહુ	— મધુ, મધુર, મીઠા
મહુખરા	— આગળ બેઠેલા
મહુત/મહુતી	— આદર
મહુતી	— મંત્રીની પત્ની
મહુર	— મધુર
મહોલ	— મહેલ
મા	— ન
માંડવઈ	— શોભાવે
માંડા	— માલપૂઆ/પૂરણપોળી જેવી રોટલી
માઈ	— અકરાદિ વર્ણો
માઈ	— માતા, માતાને

માઈ	— સમજાય
માઈડી	— માતા
માઉલઈ	— મામાએ
માઊ	— માતા
માગ	— સેંથો
માગિ	— માંગી = વિવાહિત સ્ત્રી
માગુ	— માર્ગ
માઘમાહિ	— મહા માસમાં
માજ	— મધ્યમાં = વચ્ચે
માઠલઉ	— માતુલ, મામા
માડલી	— માતા
માડા	— મોટા, ભયંકર
માત	— માત્ર
માતંગ	— હાથી
માતીકો	— માતાનો
માદલડઉ	— ઢોલ
માન	— જાણ, સમજ, ઓળખ
માન	— પ્રમાણ, જેટલી
માનની	— માનિની = સ્ત્રી
માનુ	— બહુમાન
મામ	— પ્રતિષ્ઠા, મોભો, ગૌરવ
મામો	— લાજ
માય	— ?
માય	— માતા
મારણ	— મારવા માટે
માલ	— માળ
માલીયા	— માળવાળા, મહેલ
માવીત/માવીત્ર	— માવતર

માહંત	— મોટી
માહરઈ	— મારે
માહરા	— માયરો = માંડવો
માહા	— મોટા
માહિ	— અંદરથી
માહિ	— ત્યાં
માહિરામાંહિ	— માયરામાં = લગ્નમંડપમાં
માહિલઉ	— અંદરનો
માહૂવેઈ	— મહાવ્રત
મિ	— મેં
મિનતઈ	— પ્રાર્થના
મિય	— મે
મિલ્યા	— સાથે મળીને
મિશ્રિ	— સાકર
મિસ	— બહાનું
મિસકઉ	— બહાનું
મિસિ	— બહાને
મિહર	— મહેર
મી	— મારી
મીંજા	— મજજા
મીંડક	— દેડકો
મીચ્છાતીસું	— મિથ્યાત્વી સાથે
મીઠ	— મીઠાં
મીત	— મિત્ર, પ્રિય
મીનમેખો	— ફેરફાર
મુંઘામુલા	— મોંઘા, મૂલ્યવાન
મુંદરી	— વીંટી
મુકામ	— રોકાણ

મુખ્ય	— મુખ
મુગતાફલ	— મોતી
મુગદ	— મુગ્ધ
મુછણ	— મુછણણ = જમ્યા પછી મુખ સાફ કરવું તે
મુછી	— મૂર્છા પામી ગઈ
મુજને	— મારા
મુઝ	— મારાથી
મુણિનાહ	— મુનિનાથ
મુણિય	— જાણીને
મુદડી	— વીંટી
મુદ્રિતઈ	— મર્દિતઈ = નાશ કરીને
મુધા	— ખોટો
મુરકી	— મરકીને
મુરતિવંતો	— મૂર્તિ, સાક્ષાત્
મુલક	— દેશ, પશુ
મુલક	— મલકીને = હસીને
મુલતાણી	— ઉત્તમ ધોડાની જાત
મુલવિધૂ	— મૂળ વિધિપૂર્વક
મુસાલ	— મોસાળ
મુહ	— મુખ
મુહતઉ	— મંત્રી
મુહતી	— મંત્રીની પત્ની
મુહિ	— મુખે
મુહિયાં	— વ્યર્થ, નિરર્થક
મુહુ	— મુખ
મુહુત	— મહત્વ, આદર
મુહુત	— મંત્રી

મુહુસાલ	— મોસાળ
મૂંહનિઈ	— મને
મૂડા	— મૂડો = ૨૦ મણ
મૂલગઉ	— પ્રથમ, શ્રેષ્ઠ
મૂલગુ	— મૂળ, મુખ્ય
મૂલપણી	— મૂલપણી વનસ્પતિ
મૂલુ	— મૂળ
મૃગમદ	— કસ્તૂરી
મેખલ	— મેખલા = કંદોરો
મેટ કીધા	— દૂર કર્યા
મેટસિ	— મટશે, દૂર થશે
મેટી	— મિટાવે, દૂર કરે
મેટ્યો	— ટળ્યો
મેદિની	— પૃથ્વી
મેર	— મેરુપર્વત
મેરઉ	— મારું = મારો
મેલ	— મળાવ, મિલન કરાવ
મેલણ	— મેળવવા માટે
મેલસી	— મેળાપ કરાવશે
મેલાવડી	— મેળાપ, મિલન
મેલાવા	— મોકલ્યો
મેલાવું	— મેળો
મેલાવો	— હસ્તમેળાપ
મેલી	— મેળથી
મેલૈ	— એકઠો કરે
મેલ્હા	— મૂક્યા
મેલ્હી	— મૂકી, છોડી
મેવા	— રસદાર મીઠા ફળ

મેવાડરા	— મેવાડના
મેવાસી	— અપરાધી, પાપી
મેહલો	— મૂકી દો, છોડી દો
મેહલો	— મેલ્યો, મૂક્યો
મોકલા	— મોકળા, મોટા
મોકી	— મૂકીને
મોઝ	— ઈનામ, બક્ષિસ
મોડબધા	— મુકુટબદ્ધ
મોતીયા	— મોતીના
મોદના	— અનુમોદના
મોને	— મને
મોરચ	— મોરચા
મોરડા	— મોર
મોરા	— મારા
મોલ	— મૂલ્ય, કદર, આદર
મોલતિ	— મુદત
મોસ	— મૃષા, ખોટું
મોસા/મોસુ	— ચોરી
મોસું	— મારા પર
મોહરત	— મુહૂર્ત
મોહલ	— મહેલ
મોહલિ	— મહેલમાં
મ્હા	— મારા
મ્હાંસુ	— મારા પર
મ્હાકઈ	— પિયરમાં
મ્હે	— અમે
યતન	— જતન = સેવા, કાળજી
યાતણી	— અપુત્રણી = વાંઝણી

યામ	— યામિની = રાત્રિએ
યામાત	— જમાઈ
યામિની	— રત્નિ
યાવી	— આવી
યુંહી	— આવી જ રીતે
યુગતુ	— યોગ્ય
યોગ	— શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ
યોગટા	— યોગીઓ
યોતક	— જોતક = જ્યોતિષ (?)
યોયણ	— યોજન
રંગ	— રાગ, આસક્તિ
રંગભરે	— આનંદપૂર્વક
રંગરલીયા	— આનંદ-ઉલ્લાસ
રંગિ	— રાગથી
રઈ	— ને (દ્વિતીયા વિભક્તિનો અનુગ)
રઈ	— પ્રેમ, પ્રીતિ
રઈ	— રતિ
રઈન	— રચણ = રત્ન
રઈનિ	— રાત્રે
રખવાલઉ	— રક્ષક
રખે	— સાવધાની સૂચક શબ્દ
રખોપઈ	— રખેવાળ, રક્ષક
રખોપું	— રક્ષણ
રગત-પિત્ત	— રક્તપિત્ત
રગદાલા	— રગદાયા
રચઈ	— રાગી થાય
રજજ	— રાજ્ય

રડવડઈ	— અથડાય, રખડે છે
રડવડી	— રખડી પડી
રણઝિણઈ	— દુઃખ પામે
રતનાલી	— તેજસ્વી, રત્ન જેવી
રતી	— ચણોઠી જેટલું, સાવ થોડું
રતી	— જરા પણ
રનમી	— રણમાં
રમણ	— ચંદ્ર (?)
રમણ	— પતિ
રમલ	— રમત
રમાક	— રમતિયાળ
રમાવિ	— રમાડે
રયેન	— રત્ન
રલિઅ	— આનંદપૂર્વક
રલી	— આનંદ, પ્રસન્નતા
રવિવંસી	— સૂર્યમુખી
રવુ	— અવાજ
રસ	— રસાળ
રહ	— રથ
રા/રઈ/રઉ/રું/રો/રી	— ના, નો, ની, નું (ષષ્ઠીના પ્રત્યય)
રાઈ	— રાજા
રાઈ	— રાજાએ
રાઈકુમરિ	— રાજકુમારી
રાઈન	— રાજન
રાઉ	— રાય, રાજા
રાઉલા	— રાજાના
રાજંદા	— રાજેન્દ્ર, મહારાજા
રાજન્ન	— રાજા

રાજકનાસું	— રાજા કનેથી, રાજા પાસેથી
રાજીઉ	— રાજા
રાજે	— શોભે
રાજે	— શોભે છે
રાજી	— રાણી
રાડ	— યુદ્ધ
રાડિ	— ત્રાડ, તકરાર
રાતા	— રત્ન, રાગી
રાધઈ	— આરાધે
રાન	— રણ, જંગલ
રાનિ	— જંગલમાં
રાનું	— રાજાનું
રામતિ	— રમત, કીડા
રાયઘરઈ	— રાજમહેલે
રાયરિસી	— રાજર્ષિ
રાયાંગણિ	— રાજાને આંગણે
રાવ	— ફરિયાદ
રાષ્ટ્ર	— સૌરાષ્ટ્રમાં
રાસીઈ	— રીસાવો, દુઃખી કરો
રાહ	— હરકત
રિજુ	— ઋજુ
રિણ	— યુદ્ધ
રિણ-ઝણકાર	— રણકાર, ખણ-ખણ એવો ઝાંઝરનો અવાજ
રિણતૂરો	— રણતૂર, યુદ્ધ સમયે વગાડાતું વાજાંત્ર
રિદય	— હૃદય
રિધિ	— ઋધિ
રિધી	— ઋધિ

રિધે	— રીસથી
રિહિસ	— રહીશ
રીખીઆ	— દિલગીર થઈને
રીજઈ	— ખુશ થયો
રીઝવિઉ	— આનંદિત કર્યું, ખુશ કર્યું
રીણમે	— યુદ્ધમાં
રીતના	— ઋતુના
રુખ	— વૃક્ષ
રુખવાલ	— રખેવાળ
રુઢ	— મજબૂત
રુધિ	— ઋધિ
રુયડા	— રૂપવાન, સુંદર
રુલિઆયત	— આનંદિત, પ્રસન્ન
રુલી	— આનંદ
રુવિ	— રૂપે, રૂપમાં
રુસબિ	— વૃષભી, મુખવાદ્ય
રૂચતા	— ગમતા
રૂસણું	— રીસ, રીસાવાની ક્રિયા
રેવંત	— અશ્વ
રેવણી	— ફજેતી
રેવા	— ગંગા
રેવાડી	— રયવાડી = રાજસવાર
રેસિ	— રોષિત થઈ
રેહ	— રેખા
રૈવ	— (સુખ/કીર્તિ ?)
રોક	— રોકડા
રોમ-રાય	— રોમરાજ, રૂંવાટી
રોલવ્યા	— રોળ્યા, રગદોળ્યા
રોલ્યા	— રોળ્યા, રઝળ્યા

રોહ	— રોગ
રોહિઉ	— આકોશયુક્ત
રુલી	— ઈચ્છા
લંક	— લંકા
લંકેસર	— રાવણ
લંપાઈ	— છુપાઈ
લઉ	— લગી
લઉટા	— લોટા, કળશ
લક્ષ્મણ	— લક્ષણ
લક્ષ	— લાખ
લક્ષેસરી	— લખપતિ, લક્ષ્મીપતિ
લખિણ	— લક્ષણ
લખે	— ગણકારે
લખે	— જાણે
લખ્ય	— લાખ
લગ	— લાગે
લગઈ	— લગી, સુધી
લગન	— મુહૂર્ત
લચ્છિ	— લક્ષ્મી
લછન	— લક્ષણ
લજજ	— લાજ, શરમ
લલપાલ	— લપ
લલિત	— મનોહર, મધુર
લલી	— લળી = નીચે નમીને
લવઈ	— બોલે
લવણિમ	— લાવણ્ય
લહ-લહિ	— લહેરાય
લહરી	— મોજા
લહલહઈ	— લહેરે છે, ફર-ફરે છે

લહસ્યું	— મેળવશું, પામશું
લહુડપણઈ	— નાનપણમાં
લહુડી	— નાની
લહુયા	— લધુ, નાના
લહૂઅ	— નાનો
લાઈ	— લગાવીને, ધ્યાનપૂર્વક
લાખેસરી	— લખપતિ
લાગ	— અવસર, મોકો, યુક્તિ
લાગ	— લગાવ = પ્રેમ, સ્નેહ, સંબંધ
લાગુ	— અવસરે
લાજ	— શરમ
લાજડી	— લાજ, શરમ
લાજતા	— શરમાતા
લાટ	— તાપી અને નર્મદાની વચ્ચેનો પ્રદેશ
લાડણ	— લાડો, વર
લાડણ	— વધુ
લાડણુ	— લાડો, વર
લાત	— સ્વીકૃત, પ્રયુક્ત (ફોગટ ?)
લાઘઉ	— મળ્યો
લાઘા	— મળ્યા
લાધુ	— લબ્ધ = મેળવેલ, પામેલ
લાભઈ	— પામે, પ્રાપ્ત થાય, મળે
લાભે	— પામે, મેળવે
લાભૈ	— મળે
લામઉ	— રમ્ય, સુંદર
લારિ	— પાછળ
લારિ	— સાથે
લારૈ	— પાછળ

લાલડી	— લાડી, કન્યા, વહુ
લાહ	— લાભ, લ્હાવો
લાહો	— લ્હાવો
લિખ્યાવિ	— લખાવે છે
લિગાર	— લગાર, જરાપણ
લિટઈનઈ	— લેટીને ભોંયે પડે, ક્ષણમાં ચોંટે જઈને જુએ
લિયનુ	— લેવા માટે
લીગાર	— લગાર, જરા પણ
લીધી	— પસાર કરી, પામી
લીલ-વિલાસ	— મોજ-મઝા, લીલા-લહેર
લીલા	— શોભા, સુંદરતા
લીલાપતિ	— કૃષ્ણ
લીહ	— રેખા, આજ્ઞા, મર્યાદા, સીમા
લીહ	— શ્રેષ્ઠ
લીહઈ	— લખેલું
લીહરઈ	— લહેરમાં
લુછડલા	— ઓવારણાં
લુણઈ	— લણે
લુલિ-લુલિ	— લળી-લળી
લૂગડાં	— વસ્ત્ર
લૂણહરામી	— નમકહરામી
લે	— લઈને
લેખ	— હિસાબ
લેખઈ	— સફળ
લેખકસાલા	— નિશાળ
લેખસાલ	— શાળા, નિશાળ
લેખા	— હિસાબ-કિતાબ

લેખો	— ગણતરી
લેય	— લીધો
લેસાલ	— નિશાળ
લેસાલીયા	— નિશાળીયા, વિદ્યાર્થીઓ
લેસાલ્યાં	— નિશાળીયાઓ
લૈણા જાય	— લેવાય
લૈલાઈ	— લય-લાઈ = એકતાન થઈ
લોટી	— આળોટે
લોટીગણો	— ઘુંટણિયે પડીને
લોઠઈ	— લોષ્ટ = પથ્થર પર
લોય	— લોક
લોયણ	— લોચન, આંખ
લોહ	— લોભ
લોહિ	— લોઢી પર
લ્યાઈ	— લઈ આવજે
લ્યું	— લઉં
વંક	— દોષ, વાંક, ગુનો
વંક	— વાંકું, કુટીલ
વંચિવા	— વંચના કરવા = ઠગી લેવા
વંતોલ	— વંટોળ
વંધ્યા	— વિંધ્યાચલ
વઈ	— વય, ઉંમર
વઈગરણા	— દફતરી
વઈણ	— વચન
વઈરગુ	— વૈરાગ્ય
વઈરી	— વૈરી, શત્રુ
વઈસાનર	— અગ્નિ
વઉલ્યા	— પસાર થયા
વખાણઉ	— કહે

વખાણું	— પ્રશંસુ
વછ	— વત્સ, પુત્ર
વછ	— વત્સ, વાછરું
વછલ	— વાત્સલ્ય, પ્રેમ
વટાવઈ	— બદલાવે
વડ	— મોટો
વડપણિ	— મોટપ, ઘડપણમાં
વડવીરા	— શૂરવીર, નીડર
વડી	— ઘણી, મોટી
વડો	— માટો
વણસાડિઉ	— બગાડ્યું
વણાઈ	— બનાવીને
વણાય	— ગૂંથાય
વણાયઉ	— બનાવ્યો
વણાવી	— બનાવી
વણાવે	— બનાવે
વણિયા	— વાણિયા
વણી	— વાણી
વતૈ	— વાતે
વઢિ	— કહિ
વઢીતા	— પ્રખ્યાત, પ્રસિદ્ધ
વધ્યામણીઉ	— વધામણી
વનતા	— વનિતા, પત્ની
વનરાય	— વનરાજી
વનસપતી	— વનસ્પતિ
વનોલે	— વનોલા = બંદોલી, ફુલેકું
વન્ની	— અગ્નિ
વપૂ	— શરીર
વચડાલા	— વચન

વચણ	— વચન
વચણ	— વદન = મુખ, વચન
વર	— વરદાન
વરકઉ	— વરનો
વરણીમાહિ	— પસંદગી કરેલામાં
વરણ્યા	— વર્ણવ્યા
વરતાંત	— વૃત્તાંત
વરતિયા	— વત્યા, થયા
વરતીઈ	— વર્તે છે, થઈ રહ્યું છે
વરત્તંત	— વૃત્તાંત
વરન્યોન	— વર્ણન, વર્ણવ્યો
વરવા	— મેળવવા
વરસાલો	— વર્ષાઋતુ
વરિ	— વર
વર્ગઈ	— પ્રકાર, સમૂહ
વર્ગ	— વર્ગ, સમૂહ
વર્ણ	— જાતિ
વર્તાકાર	— વૃત્તાકાર, ગોળાકાર, ગોળ
વર્ધઈ	— વૃદ્ધિ પામે છે
વર્વાથકી	— વાપરવાથી
વરુઈ	— શ્રેષ્ઠ
વલતુ	— વળતો
વલવલઈ	— વલોપાત, વિલાપ કરે
વલુધી	— વિલુબ્ધ થયેલી, રાગી થયેલી
વલે	— વળી
વલ્લહ	— પતિ, પ્રિય
વલ્લહી	— પ્રિય
વલ્લિકા	— વેલડી, લતા
વવસાઉ	— વ્યવસાય

વસન	— વસ્ત્ર
વસમાન	— રહેતા
વસા	— વશા = સ્ત્રી
વસ્ત	— વસ્તુ
વસ્ત્ર	— વસ્ત્ર
વસ્ત્રી	— વસ્ત્રી = રસ્તી
વસ્ત્રાઉરણ	— આભૂષણ
વસ્ત્રાંચલિ	— વસ્ત્રના છેડામાં
વહિ	— વિધિ, ભાગ્ય
વહીને	— પાર પામીને
વા	— અથવા
વાંનરબાલિ	— દ્વાર પર લટકાવાતી સત્કારાર્થ મંગલસૂચક માળા
વાંસાવલી	— નાકે પહેરવાનું ઘરેણું
વાઈ	— ઔષધ
વાઈ	— પવન દ્વારા, વાયુ (વંટોળ)
વાઈ બરી	— ?
વાઈ લુછી	— ? (પવન નાખ્યો ?)
વાઉ	— વાયુ
વાઉઆલિ	— વંટોળ
વાઉલા	— વ્યાકુળ
વાઉલિ	— વંટોળ
વાકુરી	— વાંકી
વાગ	— બાગ = બગીચો
વાગ	— લગામ
વાગરઈ	— બોલ્યા
વાગરીયો	— બગાડ્યો
વાગા	— વાગ્યા
વાગો	— વસ્ત્રો

વાગો	— પોશાક, વેશ
વાઘાંબર	— વાઘચર્મ
વાજ	— વાજી = અશ્વ
વાજઈ	— વેગથી વહે છે
વાજિસાલ	— અશ્વશાળા
વાજી	— ઘોડા
વાજ્યા	— વાગ્યા
વાટ	— માર્ગ
વાટ	— રાહ
વાટિકા	— બગીચો
વાણ્યો	— વાણી
વાત બનાવી	— વાત ઉપજાવી કાઢીને
વાતા	— વાત
વાદ	— હરીફાઈ
વાન	— યશ
વાનિઈ	— વર્ણો, રંગો
વાને	— ગૌરવપૂર્વક
વાપ્યો	— વ્યાપ્યો
વામ	— વામા = સ્ત્રી
વાયમ	— ફળ-મેવો
વાયસ-પદ	— કાકરેખા
વાર	— મોળુ, વિલંબ
વાર	— વારિ, પાણી, જલ
વારઈ	— છોડીને
વારઈ	— વારે, વખતે, સમયે
વારઈ	— સમયે-સમયે, પળે-પળે
વારતા	— વાર્તા, કથા
વારિઅ	— થોડીવાર પછી
વારીયો	— અટકાવ્યો

વારુ	— સુંદર, શ્રેષ્ઠ
વાલ	— વહાલ
વાલંભ	— પ્રિય
વાલંભ	— પ્રિયતમ
વાલહઉ	— વાહલો, પ્રિય
વાલિ	— ઘોડાર = અશ્વશાળામાંથી
વાલિમ	— પ્રીતમ
વાલિમ	— વહાલા, પ્રિય
વાલી	— એલચી
વાલ્યું	— તાજુ થયું, આરોગ્યમાં આવ્યું (?)
વાવર્યું	— વાપર્યું
વાવલો	— વ્યાકુળ
વાશર	— દિવસ
વાસગ	— વાસુકિ, નાગ
વાસર	— દિવસ
વાસિગ	— વાસગ = સર્પ
વાસ્યા	— વાસિત કર્યા
વાહઉ	— ઘોડા
વાહર	— વહારે, મદદ, સહાય
વાહાસી	— બાહુ પર, ભુજા પર
વાહિ	— ઘોડા
વિંઝાવન	— વિંધ્યા નામની અટવી
વિંદુકો	— ?
વિંદ	— વૃંદ
વિકરાલ	— વ્યાકુળ, ભયંકર
વિખાત	— વિખ્યાત
વિખાસ	— મુંઝવણ
વિગતાય	— વિગતવાર, મુદ્દાસર

વિગતિ	— સમજણ
વિગસી	— વિકસિત
વિગાડે	— બગાડે
વિગાર	— વિકાર, ખરાબ
વિચ	— વચ્ચે
વિચરઈ	— વિહાર કરે છે
વિચાલિ	— વચ્ચે
વિચિ	— વચ્ચે
વિચિત્ર	— આશ્ચર્યકારી
વિચિમાહિ	— શોધ કરવામાં, તપાસ કરવામાં
વિછાય	— નિસ્તેજ
વિછૂટી	— વધૂટે, નીકળે
વિછેદિ	— સત્વર, જલ્દી
વિછોડિઉ	— છૂટો પાડ્યો, બચાવ્યો (?)
વિછોણ	— વિયોગ
વિછોહ/વિછોહઉ	— વિયોગ
વિછોહિયા	— વિયોગ કર્યો
વિજ	— આસો સુદ ૧૦ (વિજયા દશમી)
વિટંબન	— વિટંબણા, મુશ્કેલી, સંકટ
વિટલ	— મૂર્ખ, દુષ્ટ
વિડ	— ભ્રષ્ટ
વિણાઠી	— બગડી
વિણસઈ	— વિણસે, નાશ થાય, બગડે
વિણાણ	— વીણા
વિણાસિઉ	— નાશ કર્યો
વિણિ	— વિના
વિતર	— વ્યંતર

વિત્ત	— ધન
વિદા	— વિદાય
વિદ્વંસ	— વિધ્વંશ, પ્રતિકૂળતા
વિધ	— વિધિ
વિધના	— જાતના
વિધૈસુ	— વિધિપૂર્વક
વિનાશી	— જ્ઞાન, રહસ્ય, મર્મ
વિપ્ર	— બ્રાહ્મણ
વિભ્રમ	— વિભ્રમ, ભ્રમણા, ભ્રમ, વહેમ
વિભાવણે	— કલ્પનાથી, વિચારથી
વિમાસણ	— વિચારણા
વિમાસી	— વિચારી, વિમર્શ કરી
વિયા	— વ્યાલ = વાઘ
વિયારુ	— વિચારો
વિરથો	— અટકો
વિરતંત	— વૃત્તાંત
વિરતાંત	— વૃત્તાંત
વિરત્તઉ	— વિરક્ત
વિરલા	— ઓછા, અલ્પ
વિરાધ	— અભાવ કરવો
વિરીયા	— વીર્ય = શક્તિ
વિરુઉ	— અનિષ્ટ, નઠારું
વિરુયઉ	— પ્રતિકૂળ, ખરાબ
વિરુયઉ	— ભૂંડો, વિલખો
વિલંદા	— વલંદ = હોલેન્ડનો રહેવાસી
વિલખાણી	— ઝાંખી પડી, ખિન્ન થઈ
વિલલાઈ	— વિલાપ કરે
વિલસિરિ	— વિલસિત, વિકસિત (?)

વિલસુ	— વિલસો, ભોગવો
વિલાપૂ	— વિલાપ
વિવધિ	— વિવિધ
વિવહ	— વિવિધ
વિવહાર	— વ્યવહાર
વિવહારીયુ	— વેપારી
વિશ્રામ	— આરામદાયક, પ્રસન્ન (?)
વિષરવી	— વિસરવી, ભૂલી જવી
વિષ્કંભ	— વિસ્તાર
વિષ્ટઈ	— સમાધાનીની વાટઘાટથી
વિસરિઅ	— ભૂલાઈ ગઈ
વિસવાનર	— અગ્નિ
વિસવાવીસ	— સંપૂર્ણપણે, નિશ્ચિત, નક્કી
વિસહર	— વિષધર, સાપ
વિસાણ	— વીણા
વિસાવીસ	— નક્કી, સંપૂર્ણપણે
વિસિમસિ	— સ્પર્ધા, વાદ
વિસ્તર	— વિસ્તાર
વિહ-લેખ	— વિધિના લેખ
વિહલંતિ	— નિષ્ફળ જાય છે
વિહસ્યઈ	— વિકસે
વિહાઈ	— સવાર પડતા
વિહાણી	— પસાર કરી
વિહાણી	— સવારે
વિહિ	— વિધિ = ભાગ્ય, વિધાતા
વીંદ	— વરરાજા
વીઉગ	— વિયોગ
વીખડી	— નાના ડગલા
વીજે	— વિજય

વીણી	— વેણી, ચોટલો
વીત	— વિત્ત = ધન
વીથા	— વ્યથા
વીદણિ	— વહુ
વીરાણો	— વીખરાયો
વીશ્વાવીસ	— ખરેખર, નક્કી, સંપૂર્ણપણે, ચોક્કસ
વીસઈ	— વીસે ય
વીસરિઉ	— વિસરી ગયો, ભૂલી ગયો
વીસરી ગઈ	— ભૂલાઈ ગઈ
વીસારેહ	— વિસારીને = ભૂલીને
વીહવા	— વિવાહ
વૃથા	— ફોગટ
વેખસ/વેખાસ	— મુંઝવણ
વેગલા	— દૂર
વેગલી	— દૂર
વેચઈ	— આપે
વેઠ	— નિરર્થક, નકામો ભાર
વેડિ	— વગડો, વન, વગડામાં
વેણી	— વાળનો ગુચ્છો
વેદન	— વેદના
વેધ	— વિદગ્ધ, ચતુર
વેપમાન	— ધ્રુજતો
વેરાયત	— વૈરી, શત્રુ
વેવ	— વર
વેવાદ	— વિવાદ
વેસડઈ	— વેશમાં
વેસરિયા	— બગડી ગયા
વેસસિઆ	— વિશ્વાસુ પર

વેસિ	— વેશમાં
વેહ	— વેધ = વિધિ = ભાગ્ય
વેહડે	— વિખૂટો પડે
વેહડે	— વિનાશકરે
વૈ	— વયમાં
વૈણ	— વચન
વૈદુન	— વેદના
વૈનતી	— વિનંતી
વૈહણૈ	— હીન થાય
વોદ	— ?
વોલ્યા	— પસાર થયા
વ્યંતર	— સંન્યાસી (?)
વ્યાવર વેદની	— પ્રસૂતિની વેદના
વ્યાહ	— વિવાહ
વ્યાહિ	— પરણી
વ્રંદ	— વૃંદ
વ્રખધર	— વર્ષધર પર્વત
વ્રણ	— વર્ષા, જાતિ
વ્રતી	— વર્તી
શઈલ	— સકલ, સર્વ
શત્રુકાર	— દાનશાલા
શબદ	— શબ્દ
શયાલ	— શિયાળ
શશમાજ	— સમજ આપવા પૂર્વક = ભલામણ કરવા પૂર્વક
શશિવંસી	— ચંદ્રમુખી
શાનીધકારી	— સહાય કરનારી
શાલ	— શલ્ય
શિખા	— શિખર, કિરણો

શિજ્યા	— શય્યા
શિરષ	— શિર્ષ, મસ્તક
શીલી	— શીતલ
શીશકૂલ	— મસ્તકનું ઘરેણું
શુગુન્ય	— સુગુણી
શુચિ	— પવિત્ર
શુદ્ધ	— ભાન, જાગૃતિ
શુયધામ	— શ્રુતધામ = જ્ઞાની
શુલ	— દુઃખ
શ્રાંતિ	— થાક
શ્રિંગાર	— શણગાર
શ્રી	— રાજ્યલક્ષ્મી સંભાળનાર
શ્રીકાર	— ઉત્તમ, સુંદર
શ્રુતપટ	— કર્ણપટલ
શ્લેષ	— અર્થ રચનાનું ચાતુર્ય
ષડગજઈ	— છ હાથી જેટલું બળ (?)
ષાધેન	— સ્વાધ્યાય
સંકી	— શંકા કરી
સંકેતી	— સંકેત કરેલા
સંકે	— ?
સંગટ	— સંકટ
સંગાર	— શણગાર
સંઘનો	— સિંહનો
સંઘાત	— સંગાથે
સંઘાતિઈ	— સાથે
સંઘાતી	— સાથીદાર
સંઘાર	— સંહાર
સંચ	— છળપૂર્વક, પ્રપંચથી
સંચ	— રચના, રુચિકર

સંચ	— સંચય, સમુદાય
સંચ	— હેતુ, કારણ
સંચરઈ	— જાય છે
સંચરિઉ	— સંચર્યો, નીકળ્યો
સંજુત	— સંયુક્ત
સંતાપૂ	— સંતાપ
સંતિત	— સંતતિ
સંતિનાહ	— શાન્તિનાથ
સંનિવાઈ	— જેને સનેપાત થયો હોય તે
સંપત	— સંપ્રાપ્ત = પહોંચ્યો
સંપૂર	— સંપૂર્ણ, ભરપૂર
સંપ્રતિ	— વર્તમાનકાળે, હમણાં
સંપ્રેડવાને	— મોકલવા, વળાવવા માટે
સંભરયઉ	— યાદ આવ્યું
સંભલાઈવા	— સંભળાવવા
સંભલિ	— સાંભળીને
સંભારિઉ	— યાદ આવ્યું
સંમિલઈ	— મળે
સંવત્સર	— વરસ
સંસઈ	— બોલે, કહે
સંસઈ/સંસયુ	— સંશય
સંસરગે	— સંસર્ગથી
સઈ	— શેં = કઈ રીતે
સઈ	— સ્વયં
સઈધણી	— સીંધના અશ્વો
સઈથઉ	— સેંથો
સઈન	— સેના
સઈનમઈ	— શયનમાં, પલંગમાં
સઈન સ્યો	— સૈન્ય સાથે

સઈરોમણિ	— શિરોમણિ
સઉકિ	— શોક્ય
સઉડા	— સુંદ
સઉણા	— શકુન પક્ષી
સકલ	— કલા સહિત = સંપૂર્ણ
સકો	— સહુ કોઈ
સખર	— સુંદર
સખાઈ	— મિત્ર
સખાઈ	— સાથે
સખાયત	— મદદ
સગરા	— સઘળા
સગરો/સગલો	— સઘળો
સગીલ	— સઘળા, સર્વ
સગ્ગઈ	— સ્વર્ગ
સઘલ	— સિંહલ નામનો દ્વિપ
સઘલે	— સર્વ સ્થાને
સજનિ	— સ્વજનોએ
સજન્ન	— સ્વજન
સજાઈ	— તૈયારી
સજાઈ	— સામગ્રી
સટકસું	— તરત, જલદીથી
સટિત	— ?
સઠથો	— શઠતાભર્યું
સણિજા	— સ્નેહીઓ
સત	— સાચી હકીકત
સત	— સૂત = પુત્ર
સતખણા	— સત્ખૂણા = ષટ્કોણ
સતચ્યારિ	— ?
સતાબ	— ઉતાવળે

સતુકારિ	— સત્કાર કરીને
સત્રુ	— સત્ર = શત્રુકાર = દાનશાળા
સથવાહ	— સાર્થવાહ
સદઈ-સહમ્ન	— દશ હજાર
સદીવ	— સદૈવ, સદાય, હંમેશા
સદીસ	— સ્વદેશ
સધર	— સદ્ધર = સમૃદ્ધ
સધર	— સમર્થ, અચિંત્ય શક્તિયુક્ત
સધવ	— સધવા = સૌભાગ્યવતી
સધીર	— સમજુ
સનબંધ	— સંબંધ
સનમંધ	— સંબંધ
સનાનું	— સ્નાન
સનાહ	— બખ્તર
સનુરિ	— તેજસ્વી, સુંદર
સન્ના	— સન્નાહ = બખ્તર
સપત	— સપ્ત, સાત
સપરાણઉ	— બળવાન, શૂરવીર
સબદ	— શબ્દ
સબલ	— ઘણો, મોટો
સબાર	— સબીર = શિબિર, છાવણી (?)
સભટાકાર	— સુભટ જેવું
સમંધ	— સંબંધ
સમગત	— સમકિત, સમ્યક્ત્વ
સમણી	— શ્રમણી = સાધ્વીજી
સમત્થ	— સમર્થ
સમથો	— સમર્થ

સમરત્થ	— સમર્થ
સમરત્થૂ	— સમર્થ
સમવડ	— સમાન
સમાધિ	— શાન્તિથી
સમારી	— શણગારીને
સમિ	— સમયે
સમીઢ	— સમૃદ્ધ
સમુદાઉ	— સમુદાય
સમૈ	— સમયે
સમો	— સમાન
સમોવડ	— સાથે
સમ્યાન	— સમાન
સયણ	— સ્વજન
સયરિ	— શરીર
સયલ	— સકલ, સમગ્ર
સર	— સરોવર
સર	— સ્વર
સરજ	— સર્જ્યું
સરજયા	— સર્જ્યા, સર્જન થયા, નક્કી થયા
સરડ	— સરળ, સહેલું
સરદહો	— શ્રદ્ધા કરો
સરપા	— માથાની પાઘડી
સરવ	— સર્વ
સરવરસ	— સબરસ, મીઠું
સરસી	— સાથે
સરાપ	— શ્રાપ
સરિ	— સ્વરે
સરિસ	— સદૃશ = સમાન

સરિસા	— સાથે
સરી	— ખસ, દૂર જા
સરી જા	— સરકી જા = દૂર જા
સર્મ	— પ્રયત્ન
સલહ	— બખ્તર
સવ	— સર્વ
સવાદ	— સ્વાદ
સવારથ	— સ્વાર્થ
સવિઈ	— સર્વ
સવેર	— સવારે
સહઈ	— શોભે છે
સહલ્લ	— આનંદપૂર્વક
સહાય	— સાથો-સાથ
સહાવઈ	— સહન કરાવે
સહિકાર	— સહકાર = આંબો
સહિય	— નક્કી
સહિયરું	— સખીઓ
સહી	— સખી
સહી	— સત્ય, સાચું
સહીય	— નક્કી
સહીયર	— સખીને
સહીયા	— સખીઓ
સહીયાસું	— સખીઓ સાથે
સહીસું	— સાચી
સહૂવઈ	— સઘળા
સહેકાર	— આંબા
સાંકળ્યો	— બંધાયેલો
સાંઢિ	— ઊંટીયા
સાંમટા	— એક સાથે

સાંવણ	— શ્રાવણ
સાઈ મિલ્યા	— આલિંગનપૂર્વક ભેટ્યા
સાઈ	— શેં, કયા
સાઉ	— સાવ, અત્યંત
સાકતિ	— બહુમૂલ્યવાળું, સજાવટ યુક્ત, તૈયારી
સાખ	— સાક્ષીએ
સાખિ	— જેવો
સાખિ	— સરખી
સાખીઉ	— સાક્ષીએ, સામે
સાખીયા	— સાક્ષીએ
સાગથી	— તૈયારી
સાગરતરુ	— સાગનું વૃક્ષ (?)
સાજ	— શોભા, શણગાર
સાજ્ય	— સહાય માટે, મદદ માટે
સાટે	— બદલામાં
સાટોપ	— આટોપ સહિત, આડંબર સહિત
સાત	— સારી રીતે
સાતી	— શાતાપૂર્વક
સાથરઉ	— સંથારો
સાદિ	— સાદે, અવાજે
સાધ	— સાધુ, મુનિ
સાધાર	— આધારભૂત
સાન	— ઈશારો, સંકેત
સાન	— બુદ્ધિ, જ્ઞાન, સમજણ
સાનિધિ	— સાન્નિધ્ય
સાબતી	— તૈયારી, સજજ
સામ	— શ્યામ

સામગ્રહી	— સામગ્રી
સામની	— સ્વામિની
સામહણી	— તૈયારી
સામા	— સામે, સન્મુખ
સામિ	— સ્વામી
સામિણિ	— સ્વામિની
સામી	— સ્વામી
સામેલો	— સામૈયું
સામ્હઉ	— સામે, સન્મુખ
સામ્હેલો	— સાંબેલા, સામૈયું
સાયણિ	— સાપણ
સાયરિ	— સાગર
સાર	— સંભાળ
સાર	— સમૂહ, ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
સારકી	— સરખી
સારણ	— સારવા, સિદ્ધ કરવા
સારદ	— સરસ્વતી
સારસ	— ગર્જના (?)
સારસી	— સમાન
સારા	— આખા, સંપૂર્ણ
સારિસી	— સમાન
સારે	— કરે
સાર્યા	— પાર પાડ્યા, સિદ્ધ કર્યા
સાલ	— શલ્ય
સાલઈ	— દુઃખી કરે
સાલસી	— ખૂંચશે
સાલિ	— ચોખા, ભાત
સાલિર/સાલિ	— સલ્લકી વૃક્ષ, હાથીઓને પ્રિય વૃક્ષ

સાલે	— ખૂંચે, ખટકે
સાલો	— શલ્ય, કાંટો
સાલો	— સાળો, પત્નીનો ભાઈ
સાવગ	— શ્રાવક
સાવજ	— સિંહ
સાવટુ/સાવટૂ	— જરીયન વસ્ત્ર
સાવી	— શ્રાવિકા
સાવો	— છાવ = બચ્ચું
સાસ-ઉસાસ	— શ્રાસોશ્વાસ
સાસના	— શાસનદેવી
સાસુરી	— સાસરે
સાહ	— વેપારી
સાહબેલા	— વરઘોડામાં વરની આગળ ઘોડા પર બેસાડવામાં આવતા શણગારેલા છોકરા
સાહમી	— સાધર્મિક
સાહમી	— સામૈયું
સાહમો	— સામે, સન્મુખ
સાહવા	— પકડવા
સાહસ	— સાહસ
સાહિ	— ધરે, ધારણ કરે
સાહિ	— પકડીને
સાહિઉ	— પકડ્યો
સાહી	— પકડીને
સાહુણ	— પાલક
સિંઘલીદીપ	— સિંહલદ્વીપ
સિંઘ	— સિંહ
સિંઘાસણ	— સિંહાસન
સિંઘાસણી	— સિંહાસન

સિંધુઆ	— સિંધુ અને જેલમ નદી વચ્ચે આવેલા સંઘ દેશના
સિજ્યા	— શય્યા
સિઝઈ	— સિદ્ધ થાય, પાર પડે
સિણપણ	— શાણપણ
સિદ્ધ	— યોગી, તાપસ
સિદ્ધિ	— પ્રાપ્તિ
સિદ્ધિ	— શુદ્ધિ = તપાસ, ખબર
સિદ્ધિ	— સીદ્ધ = ક્યાં
સિદ્ધિ કરી	— સિધાવી = ગઈ
સિદ્ધોવર્ણ	— જૂના સમયના અભ્યાસક્રમનો મુખ્ય ભાગ, વર્ણમાળા શીખવાની અસલ રીત
સિધ	— શું, કયો
સિધાવો	— જાવ છો
સિર જાઈ	— મસ્તકે જતી
સિરજણહાર	— સર્જનહાર
સિરદારો	— સરદાર
સિરબધ	— મુગટ, પાઘડી
સિરિ	— મસ્તક પર
સિરું	— ?
સિલા-સિરિ	— પથ્થર પર
સીંગણિ	— શૃંગિ = ધનુષ્ય
સીખ	— રજા, વિદાય
સીજે	— સિદ્ધ થયા, પાર પડે
સીઝો	— સિધ્યો
સીતિ	— ઠંડી
સીથોનક	— સંથાનું ઘરેણું

સીનાન	— સ્નાન
સીનાર	— સોનાર, સોની
સીનોવો	— સીનો = ચહેરો, મુખ
સીપ	— છીપ
સીમંતરનઈ	— સીમાડામાં
સીમાલા	— સીમાડાના
સીયલા	— શીતલ
સીરજ્યા	— સર્જ્યા, સર્જન કર્યા
સીરણી	— ગોળ મિશ્રિત દહીંની મીઠાઈ
સીલ	— ?
સીલ	— શીતલતા = ઠંડી
સીલી / સીલુ	— શીતલ
સીસ	— શિષ્ય
સીસક	— દુઃખાવો, દાહરોગ
સીસે	— મસ્તકે
સીહ	— શિખ = શિક્ષા, સજા
સુ	— સો = તે
સુંજુતા	— સંયુક્ત, સાથે
સુંપસી	— સોંપી દેશે
સુંસ	— ?
સુકયત્થ	— સુકૃતાર્થ
સુકલીણી	— સુકુલીની = ઉત્તમ કુળવાન
સુકીયારથો	— સુકૃતાર્થ
સુકુલીણી	— સુકલવાન, ઉત્તમ કુળવાન
સુખ	— શુક = સૂડો, પોપટ
સુખાસણ	— સુખેથી બેસી શકાય તેવું આસન-ખુરશી
સુગંચ	— ?
સુગર	— સદ્ગુરુ

સુધડ	— સારી રીતે ઘડેલું
સુચંગ	— અત્યંત મનોહર, સુંદર
સુજન	— સ્વજન
સુજાત	— ઊંચા કુળનો
સુણિહર	— શયનગૃહ
સુણી થી	— સાંભળી હતી
સુતા	— પુત્રી
સુદ્ધ	— શુદ્ધિ, સંભાળ
સુદાર	— ?
સુદ્ધિ	— ખબર, સમાચાર
સુધ	— ભાન
સુધા	— શુદ્ધ, નિર્મલ
સુધિ	— સદ્બુદ્ધિ
સુધી	— શુદ્ધ
સુધુ	— શુદ્ધ, પૂરેપૂરું
સુનકરઈ	— સાંભળીને
સુનન	— શ્રવણ
સુપ	— ?
સુપન	— સ્વપ્ન
સુપરિ	— સુપેરે, સારી રીતે
સુપાતર	— સુપાત્ર
સુફારહ	— સુ-સ્ફાર = અત્યંત સ્ફૂર્તિપૂર્વક
સુભટા	— સુભટ
સુભમતકે	— શુભમતિને
સુભાવ	— સ્વભાવ
સુમતા	— સમતા
સુમતિ	— સમિતિ
સુમન	— ફૂલ

સુમનસ	— સજ્જન
સુમાગ	— સુમાર્ગ, સન્માર્ગ
સુમિષ્ણ	— સ્વપ્ન
સુરતાર	— સુથાર
સુરલોકિ	— દેવલોકમાં
સુરસાલ	— સુંદર, સરસ
સુરહા	— સુગંધિત
સુરા	— શૂરવીર
સુરી	— દેવી
સુલાઈકઈ	— સુવડાવી
સુવિહાણ	— સુપ્રભાત, ઘટના
સુવિહિત	— શુદ્ધ આચારવાળા
સુસીયો	— સસલો
સુસ્તિ	— સુસ્થિત = સ્વસ્થ
સુહણો	— સ્વપ્ન
સુહાઈ	— ગમે, સુખ આપે
સુહાણી	— સુખ-આનંદ પામ્યા
સુહાત	— સુખપૂર્વક
સુહાતિ	— સુખદાયક
સુહાવઈ	— શોભે, દીપે, ગમે, પસંદ પડે
સુહાવીયા	— સુખ પામ્યા
સુહિણઈ	— સ્વપ્નમાં
સુહિણાનઈ	— સ્વપ્નને
સુહિણૈ	— સ્વપ્નમાં
સુહિણૈહી	— સ્વપ્નમાં
સુહુગુરુ	— સદ્ગુરુ
સૂકર/સુકર	— સૂવર, જંગલી ડુકર
સૂગઈ	— સુયોગ્ય
સૂત	— સૂત્ર, વ્યવહાર, જવાબદારી

સૂત્રી	— સંદેહરહિત, તાગ, છેડો
સૂનઈ	— શૂન્ય
સૂયર	— સૂવર = વરાહ, ભૂંડ
સૂયાડી	— સૂતવાળી, વાછરડાવાળી ગાય કે જે દૂધ આપતી હોય.
સૂર	— સૂર્ય
સૂરઉ	— શૂરવીર
સૂરત	— રૂપ
સૂરિ	— દેવીએ
સૂરિજિ	— સૂરજે, સૂર્ય
સૂલ	— સમાધાન, નિકાલ
સૂવટા	— પોપટ
સે	— જેવા
સેંહ	— શોભે
સેજ	— શય્યા
સેઝ	— શય્યા
સેઠિ	— શ્રેષ્ઠી
સેઠિણ	— શેઠાણીએ
સેણ	— ભલુ, ગુણકારી
સેત	— શ્વેત, સુદ પક્ષ
સેતી	— સાથે
સેતુત	— સેતુર
સેત્ર	— શ્વેત, સફેદ
સેન	— સૈન્ય
સેમુખી	— બુદ્ધિ
સેલ	— શલ્ય
સેલહત	— રાજયાધિકારી
સેલોહત	— રાજયાધિકારી
સેવ	— સેવા

સેવંત્રી	— એકજાતનું સુગંધી ફૂલ
સેવા છાં	— સેવા કરું છું
સેષકો	— અમીર, આબરૂદાર
સેસિ	— પશ = ખોબો (?)
સેસિ	— પસ ભરી, પસલી ભરી
સેહર	— શહેર
સેહસ	— સહસ્ર, હજાર
સેહી	— સહી, જરૂર, નક્કી
સૈ	— સ્વયં
સૈ હથૈ	— પોતાના હાથે
સૈશ	— સ્વજન
સો	— તે
સો ઈ	— તે જ
સો ઈ ઈ	— આ એ જ
સોકે	— શોક્યને
સોકિ	— શોક્ય પત્ની
સોગ	— શોક
સોગાલ	— શોકાળ = શોકથી ઘેરાયેલ
સોચ	— વિચાર
સોચ	— સોચીને, સમજીને
સોચિ-સોચિ	— વિચારી-વિચારીને, યાદ કરી-કરીને
સોચિઓ	— વિચાર્યું
સોજ્યા	— શોધ્યા
સોઝ	— વિચારી
સોઝ	— શોધ = શુદ્ધિ = ખબર
સોઝી	— શોધી
સોઝીયાં	— શોધ્યા
સોટિ	— ફૂવા/નદી (?)

સોનીયા	— સોનૈયા
સોભતો	— સુંદર
સોભાગ	— સૌભાગ્ય
સોવનમઈ	— સુવર્ણમય
સોવિન	— સુવર્ણ
સોસ	— ચિંતા
સોહ	— શોભા
સોહંતો	— શોભતો
સોહલા	— સુખદાયક, આનંદદાયક
સોહાકરુ	— શોભાકર, શોભાની ખાણ
સોહાસિણિ	— સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રી
સોહાસિણી	— સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રી
સોહિલા	— સુંદર, સુખદાયક
સોહિવ	— સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રીઓ
સોહૈ	— શોભે છે
સ્યાન	— શાન = સંકેત
સ્યાબાસ	— શાબાશ
સ્યામ	— શ્યામ, કાળો
સ્યુપ્યો	— સોંપ્યો
સ્વપાકી	— ચંડાળ
સ્વાત	— સ્વાતિ નક્ષત્ર
સ્વેત	— ફીક્કું
હંસ્યા	— હિંસા
હઈ	— હોય
હઈઅડઈ	— હૈયે
હઈઈ	— હૃદયમાં
હકારિ	— બોલાવી
હકારિઉ	— બોલાવ્યો
હજુર	— સાક્ષાત્, સન્મુખ

હટસેર	— હાટડીઓની શ્રેણી, દુકાનો
હડહડઈ	— જોરથી હસે છે
હત્થો	— હાથ
હથ-મુકલાવા	— હસ્તમેળાપ
હથિરા	— હથિયાર
હય	— ઘોડા
હયપાલ	— અશ્વપાલક
હર	— શંકર, કૃષ્ણ
હરખ	— હર્ષ
હરખેવ	— હરખે, હર્ષ પામે
હરમિજ	— ?
હરાણ	— આશ્ચર્યચકિત
હરાણ	— સ્તબ્ધ
હરામ	— ફોગટ, અયોગ્ય
હરામિ	— બદમાશ, લુચ્ચા
હરિ	— સિંહ
હરિખો	— હર્ષ પામ્યો
હરિત	— હરખિત
હરિસ	— હર્ષપૂર્વક
હરી	— હરઈ = નો, ની, નું (ષષ્ઠીનો પ્રત્યય)
હરે	— ઘરે
હર્યા	— હરણ કર્યા
હલકઈ	— આનંદથી ડોલતી
હલફલીયો	— ખળભળ્યો, ઉશ્કેરાયો
હલવી	— હલકી
હલૂક	— ?
હવે	— હવે
હવડા	— હમણાં, અત્યારે

હવુ	— હોય, થાય
હસઈ	— ખીલે છે
હાંકતા	— બૂમ પાડીને અટકાવતા
હાક્યા	— રવાના કર્યા, રજા આપી
હાટ	— મેળો
હાડ	— હાડકા
હાણ	— હાનિ
હાણિ	— હાનિ, હીન
હાથ મેલ્લાવણી	— કરમોચન સમયે
હાથી	— હાથમાં
હાબિગ	— હબક, ફાળ પડ્યા સમો
હાય-વરાય	— હાય-વોય
હાલરીયો	— હાલરડું
હાલાહલ	— વિષ
હાલી	— મજૂર
હાસા	— હાસ્ય
હાસિ મસે	— મશ્કરીના બહાને
હાસો	— હાસી
હિતૂઆ	— હિતકારક
હિયરો	— હૈયું
હિવે	— હમણાં
હીઈ	— હૈયામાં
હીઈ	— હૈયે
હીઉ	— હૈયું
હીણ	— નબળું
હીયા	— હૈયું, હૃદય
હીયામ	— હૃદયમાં
હીર	— તેજ, પ્રેમ, કાંતિ
હીવડો	— હૈયું, હૃદય
હુંતી	— થી, થકી

હુંતું	— હતું
હુંસ	— હોંશ
હુંસૈ	— હોંશપૂર્વક
હુઉ	— થયો
હુકકમ	— આદેશ, આજ્ઞા
હુબસી	— હબસી, આફીકન, કાળા લાકો
હુલસે	— ઉલ્લસિત થાય
હુલાસ	— ઉલ્લાસ
હુવો	— થયો
હુવોઈ	— થયો
હુસી	— થશે, જન્મ લેશે
હુસેનીનાદ	— કાફી થાટમાંથી ઉત્પન્ન થતો રાગ
હૂકો	— ગર્જના, રાડ
હૂતાસન	— અગ્નિ
હૂયયુ	— થયો

હેજાલા	— કોમળ, પ્રીતિકારક
હેજિઈ	— આનંદપૂર્વક
હેજૂ	— હેત, પ્રીત
હેઠી	— નીચે
હેત	— હેતુ, માટે
હેતિ	— બહાને, માટે
હેલા	— ક્ષણવારમાં
હેવ	— જરૂર, નક્કી
હેવ	— હમણાં, હવે
હેવિ	— સ્વભાવવાળી
હેવિ	— હવે
હેષાર	— હણ-હણાટ
હોડ	— કજીયો
હોયણ	— થવાનું હોય તે
હોસઈ	— થશે
હોણહાર	— થવાનું હોય તે

વિશેષ નોંધ

પરમ માંગલ્ય પદની પ્રાપ્તિના પથપર પ્રયાણનું
પ્રથમ પગલુ એટલે શ્રી દાનધર્મ, જગજયવંત
આ દાનધર્મનો પ્રભાવ આપણા હૃદયાંગણમાં
રોપાય એ માટે મુનિપુંગવોએ આપણને

‘શ્રી મંગલકલશ કથા’

નું આલંબન આપ્યું છે. આ કથાના ૧૨ રાસાઓનું
કૃતિરસદર્શન આદિ સહ થયેલુ આ સંપાદન
દાનધર્મ પ્રત્યે અહોભાવ પ્રગટાવનાર બને.

1514
gyanmandir@koba